This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 608,517

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

NYOMTATVÁNYAI

*

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. XVIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYŰLÉS

KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA

*

TIZENNYOLCZADIK KÖTET

HITELES KIADÁS

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA

1903

Digitized by Google

Digitized by Google

TARTALOM

Lap

315. országos ülés. 1903. évi julius hó 23-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A miniszterelnök programm-nyilatkozata fölötti vita folytatása ... 3

316. országos ülés. 1903. évi julius hó 24-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A miniszterelnök programm-nyilatkozata fölötti vita folytatása. — A földmivelésügyi miniszter válasza Udvary Ferencz interpellációjára Nádszeg község árvizveszedelme tárgyában; gróf Esterházy Mihály interpellációjára, a pozsonymegyei Nádszeg község vizkárosultjai ügyében; Bartal Aurél interpellációjára, a pozsonymegyei Alsó-, Felső-Nyárasd, Vásárút és Vámosfalu községek vizkára ügyében ... 25

317. országos ülés. 1903. évi julius hó 25-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — A miniszterelnök programm-nyilatkozata fölötti vita folytatása 43

318. országos ülés. 1903. évi julius hó 28-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az igazságügyi bizottság jelentésének benyujtása a polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Napirend előtti felszólalások ... 59

319. országos ülés. 1903. évi julius hó 29-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Napirend előtti felszólalások. — Az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — A miniszterelnök indítványt nyujt be a napirendre nézve. — Zárt ülések. — Határozat a miniszterelnöknek a napirendre vonatkozó inditványa tárgyában ... 78

320. országos ülés. 1903. évi julius hó 31-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Napirend előtti felszólalások. — A julius 29-iki ülésben kiküldött vizsgáló bizottság-tagjainak megválasztása ... 114

321. országos ülés. 1903. évi augusztus hó 10-én.

A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során a függőben lévő inditványok és interpellációk jegyzékének, valamint az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása Tomasics Miklós összeférhetlenségi ügyében. — A miniszterelnök bejelenti a kormány lemondását. — A ház üléseinek felfüggesztése az uj kormány megalakulásáig. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése ... 137

322. országos ülés. 1903. évi szeptember hó 24-én.

Husz képviselő inditványa az ülés egybehivása iránt. — Olaj Lajos bejelentése gr. Khuen-Héderváry Károly képviselői összeférhetlensége tárgyában. — A jegyzőkönyv hitelesitése 140

Digitized by Google

Lap

323. országos ülés. 1903. évi szeptember hó 29-én.

Az ülés összehivására vonatkozólag az elnökséghez beadott inditvány indokolása. — Gróf Andrássy Gyula határozati javaslatot nyujt be a chlopyi hadparancs tárgyában. — A miniszterelnök nyilatkozata ... 166

324. országos ülés. 1903. évi szeptember hó 30-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során Kuales Godofréd megbizólevelének bemutatása. — B. Vojnits István és gr. Khuen-Héderváry Károly képviselők végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása Sándor Pál összeférhetlenségi ügyében. — A függőben lévő inditványok és interpellációk jegyzékének felolvasása. — A mentelmi bizottság jelentése Lengyel Zoltán mentelmi ügyében. — A gazdasági bizottság jelentésének benyujtása a ház 1903. és 1904. évi költségvetése, valamint a kisebb javadalmazásu alkalmazottainak drágasági pótléka tárgyában. — A vesztegetési ügyben kiküldött parlamenti vizsgáló-bizottság jelentésének benyujtása. — Az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — A miniszterelnök bejelenti lemondását. — A ház tanácskozásait az uj kormány megalakulásáig elnapolja. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése ... 191

325. országos ülés. 1903. évi október hó 3-án.

Az ülés egybehivására nézve beadott kérelem indokolása. — A gróf Khuen-Héderváry Károly miniszterelnökké újból való kineveztetésére vonatkozó királyi leirat felolvasása. — Zárt ülés. — Nagy Ferencz inditványt nyujt be a ház üléseinek az uj kormány megalakulásáig való felfüggesztése iránt ... 205

326. országos ülés. 1903. évi október hó 29-én.

A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Az ülés összehivására vonatkozó kérvény beadásának és visszavételének bejelentése s ennek alapján a ház üléseinek az uj kormány bemutatkozásáig való elnapolása ... 231

327. országos ülés. 1903. évi november hó 4-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során gr. Apponyi Albert levelének bemutatása, melylyel az elnöki állásról lemond. — A kormány kinevezésére vonatkozó királyi kézirat felolvasása ... 232

328. országos ülés. 1903. évi november hó 5-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során Tallián Béla levelének bemutatása, melylyel az alelnöki állásról, gr. Tisza István, Tallián Béla, Berzeviczy Albert és Hieronymi Károly leveleinek bemutatása, melyekkel képviselői állásukról lemondanak. — A függőben lévő indítványok és interpellációk jegyzékének felolvasása. — A kérvényi bizottság jelentésének benyujtása Szatmár-Németi város közönségének a kiszolgált katonák hazabocsátására vonatkozó felirata tárgyában. — Az igazoló állandó bizottság jelentésének benyujtása Kuales Godofréd megbizó-levele tárgyában s ez alapon nevezett képviselő végleges igazolása. — Gr. Apponyi Albert a képviselőház elnökségéről való lemondásának tárgyalása ... 255

329. országos ülés. 1903. évi november hó 6-án.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Határozat gr. Apponyi Albertnek az elnökségről való lemondása tárgyában. — A miniszterelnök programmbeszéde. 273

330. országos ülés. 1903. évi november hó 7-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — A pénzügyminiszter benyujtja a pénzügyi felhatalmazásra vonatkozó uj törvényjavaslatot. — Az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — A ház elnökének megválasztása. — A megválasztott elnök székfoglalása. — A ház egyik alelnökének megválasztása. — Vita a további teendők iránti intézkedés tárgyában. — A miniszterelnök benyujtja az állami számvevőszéknek a Magyarország és Hor-

Digitized by Google

Lap

vát-Szlavonországok közt az 1901. évre megejtett leszámolásról, továbbá az 1903. számadási év pótnegyedében előfordult utalványozásokról, illetve megszüntetésekről szóló jelentéseit 298

331. országos ülés. 1903. évi november hó 9-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A további teendők iránti intézkedés tárgyában megindult vita folytatása 310

332. országos ülés. 1903. évi november hó 10-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Választás bizottságokban megüresedett tagsági helyekre. — A további teendők iránti intézkedés tárgyában megindult vita folytatása. — A választás eredményének kihirdetése 338

333. országos ülés. 1903. évi november hó 11-én.

A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Bizottsági alakulás bejelentése. — Az inditvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — A további teendők iránti intézkedés tárgyában megindult vita folytatása. — Udvary Ferencz interpellációja a pénzügyminiszterhez, a biztositéki okiratok bélyegzése tárgyában 358

Digitized by Google

Digitized by Google

AZ 1901—1906 ÉVI

ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK

NAPLÓJA

XVIII KÖTET

Digitized by Google

Digitized by Google

315. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 julius 23-án, csütörtökön,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A miniszterelnök programm-nyilatkozata fölötti vita folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Khuen-Héderváry Károly, Kolossváry Dezső, Plósz Sándor, Láng Lajos, Darányi Ignácz, Tomasics Miklós.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Hertelendy László, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi gróf Teleki Sándor, az azok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur.

Mindenekelőtt hitelesittetni fog a mult ülés jegyzőkönyve.

Hertelendy László jegyző *(olvassa az 1903. julius 22-dikén tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Kubik Béla *(a jegyzőkönyv olvasása közben)*: Halljuk a jegyzőkönyvet! Fel fogunk szólalni, mert nem hallunk semmit!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Kubik Béla: Igy elmotyogni azt nem szabad! *(Zaj.)* Engedelmet kérek, legalább hallani óhajtjuk. *(Zaj.)* Még egyszer fel fogjuk olvastatni!

Elnök: Kérdem a t. házat, van-e valakinek kifogása a jegyzőkönyv ellen?

Kubik Béla: T. ház! Az igen t. jegyző ur oly csendessen olvasta fel a jegyzőkönyvet, *(Zaj és mozgás a jobboldalon.)* hogy abból, bármenynyire figyeljen is az ember, abszolute semmit sem tud kivenni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én ennek folytán kérem a t. házat, méltóztassék a jegyzőkönyvet még egyszer felolvastatni, és pedig érthetőleg, ugy, hogy azt meghallhassuk. *(Élénk ellenmondás a jobboldalon.)*

Elnök: Én azt hiszem, t. képviselőház, hogy maga a felszólaló képviselő ur is megnyugszik abban, hogy inditványa ez alkalommal ne tétessék szavazás tárgyává, mert a jegyzőkönyv felolvasása mindig ilyen formák között szokott megtörténni. *(Zaj. Elnök csenget.)* Csendet kérek, t. képviselőház. Ezt előrebocsátani kivántam, mert a jegyző urnak semmi intenciója sem volt és nem is lehetett, hogy a jegyzőkönyvet csendesebben olvassa fel, mint normális körülmények között. Ha a t. ház tagjai nem birnak annyi türelemmel, hogy azt nyugodtan meghallgassák, arról a jegyző ur nem tehet. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Kubik Béla: T. ház! A mélyen t. elnök ur felhivása folytán szólalok fel ez alkalommal. Engem nem épen a mai jegyzőkönyv indit arra, hogy azt kivánjam, hogy azt érthetőleg hallhassam; hanem igenis lehetnek esetek, midőn nagy szüksége forogna fenn annak, hogy a jegyzőkönyv korrigáltassék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Zboray Miklós: Igaza van, olvassák hangosabban azt a jegyzőkönyvet, nem lesz semmi bajuk.

Kubik Béla: Mert pl. bele lehet véve a mai jegyzőkönyvbe az is, hogy megszavaztuk azt, hogy a Reichsrathba belemenjünk. *(Zaj a jobboldalon.)* Én tehát ezt a jegyzőkönyvet, a melyből semmit sem hallottam, nem hitelesithetem, és kérem, hogy az ujból felolvastassék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Ugron Gábor képviselő ur a házszabályokhoz kiván szólani!

Ugron Gábor: T. képviselőház! A ház belső épitésének az a hibája van, hogy azt, a mit az elnöki székből és a mellette lévő helyekről mondanak, hogyha az nincsen eléggé hangosan mondva, itt meghallani nem lehet. Én értem Kubik Béla t. barátomnak . . . *(Derültség a jobboldalon és felkiáltások: Értjük mindnyájan! Zaj.)* Nem értik, *(Zaj. Elnök csenget.)* mert csak a ki nem érti, és nem is akarja ezt a jegyzőkönyvet érteni, az helyeselheti, hogy

Digitized by Google

ugy olvastassék fel a jegyzőkönyv, hogy azt meghallani nem lehet. Talán tanácsosabb volna máskor az előadói székből olvastatni fel a jegyzőkönyvet, mert a meghallásnak több lehetősége és valószinüsége van, ha a jegyző ur lejebb szállva és közelebb jőve, szóval a holt pontból kilépve, olvassa fel a jegyzőkönyvet, mely igy a ház minden részében érthető és hallható lesz. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak!

Miután a ház minden tagjának feltétlenül joga van a jegyzőkönyvnek ujból való felolvasását kérni, kötelességem ez iránt a t. házat megkérdezni. *(Zaj jobbfelől.)* Csendet kérek a ház ezen oldalán; méltóztassék nyugodtan meghallgatni az elnököt.

Kérem tehát a t. ház azon tagjait, a kik belenyugszanak abba, hogy a jegyzőkönyv ne olvastassék fel ujból, méltóztassanak felállani. *(Zaj.)*

Kubik Béla: T. ház! Megitélésem szerint a ház nem határozatképes. Kérem tehát a t. elnök urat, méltóztassék a házat megszámláltatni. *(Zaj és ellenmondások jobbfelől.)*

Elnök *(csenget)*: A házszabályok 195. §-a értelmében, a mennyiben a jegyzőkönyv hitelesitése ellen kifogás nem tétetett, 40 képviselő jelenléte szükséges. Miután pedig meggyőződésem szerint sokkal több képviselő van jelen, azt hiszem, feltehettem a kérdést. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Most ugy áll a kérdés, hogy Kubik képviselő ur a jegyzőkönyv felolvasását kérte, de a jegyzőkönyv ellen kifogást nem tett. Tehát azt hiszem, hogy az eljárás jogos volt, hogy kivánja-e a ház az ujból való felolvasást. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Olay Lajos: Engedelmet kérek, a házszabályok szoros magyarázata felett az elnöknek kötelessége legszigorubban őrködni. *(Egy hang jobbfelől: Igen, hogy visszaélés ne legyen! Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ne méltóztassék rossz néven venni az igen t. háznak és az igen t. elnök urnak, de itt az a kérdés lett felvetve, hogy a jegyzőkönyv tartalmát t. képviselőtársam nem értette meg, tehát mikor a jegyzőkönyv tartalmának meg nem értéséről van szó, joga van minden egyes képviselőnek — és ez nem a t. ház joga, hanem joga minden egyes képviselőnek — arra, hogy a jegyzőkönyv tartalmát megérthesse, esetleg a jegyzőkönyv szövegezése ellen vagy hiányai miatt kifogásait megtehesse. Ez csak kétségtelen, ez bevett jó vagy rossz szokás. Én rossznak tartom, hogy a jegyzőkönyv oly gyorsan és halk hangon olvastatik fel, hogy azt bizony — legyünk őszinték — ebben a képviselőházban senki sem hallgatja meg. Én kérem a t. elnök urat, hogy mielőtt a kérdést feltenné, miután konstatálva van, hogy a jegyzőkönyv felolvasását a képviselő urak nem hallhatták, elnöki diskrecziónális jogánál fogva a házszabályok szigoru betartása érdekében, méltóztassék saját hatáskörében elrendelni, hogy azt ugy olvassák fel ujolag, hogy azt mindenki meghallhassa. Ez az én tiszteletteljes kérésem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Kubik Béla: A házszabályokhoz kérek szót. *(Nagy zaj és mozgás jobbfelől.)* Tessék? *(Zajos felkiáltások jobbfelől: Hányszor?)* A hányszor nekem jól fog esni! *(Zaj és ellenmondások jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak. A képviselő urnak joga van a házszabályokhoz szólani.

Kubik Béla: A ház igen t. elnöke az előbb az én kérésemre azt az enunciácziót tette, hogy a mennyiben a jegyzőkönyv ellen kifogás nem tétetett, a háznak 40 tagja elégséges arra, hogy határozatot hozzon. A házszabályok 195. §-a következőképpen szól: »A jegyzőkönyv hitelesitésére, ha annak tartalma ellen kifogás nem tétetett, valamint a tanácskozásra 40, határozathozatalra 100 tag jelenléte szükséges.«

Én ezen szakasz alapján, a mennyiben kételyeim vannak a tekintetben, hogy száz tag itt jelen van-e, kérem az igen t. elnök urat, minthogy határozatról van szó, hogy a ház tagjait olvastassa meg. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: T. képviselőház! A magam részéről ragaszkodom a házszabályok azon magyarázatához, a melyet előadtam. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Kétségtelen azonban, hogy joga van minden képviselőnek a ház határozatképességének konstatálása tekintetében előterjesztést tenni az elnökséghez, s ezért kérem a t. házat a határozatképesség konstatálására, és kérem Teleki és Endrey jegyző urakat, méltóztassanak a ház tagjait megolvasni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. A ház tagjainak összeolvasása megtörténik.)*

Jelentem a t. háznak, hogy az összeolvasás alkalmával 119 jelenlevő képviselő konstatáltatott *(Nagy zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* Ennek következtében kérem a t. ház azon tagjait, a kik Kubik Béla t. képviselő urnak azon inditványát, hogy a jegyzőkönyv ismételten felolvastassék, elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* E szerint kimondhatom, hogy a ház többsége nem kivánja a jegyzőkönyv ujból való felolvasását.

Kérdem most a t. házat, hitelesiteni kivánja-e a jegyzőkönyvet, vagy van-e kifogás az ellen? A mennyiben kifogás nem tétetett, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

A házszabályok 154. §-a értelmében jelentem, hogy az összeférhetlenségi állandó bizottság Tomasics Miklós képviselő összeférhetlenségi ügyének tárgyalását folyó hó 31-ikén délután 5 órakor fogja megkezdeni.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Debreczen szabad kir. város közönségének háromrendbeli feliratát, a vadá-

Digitized by Google

szati törvény módositása, a Magyarország és Alsó-Ausztria közötti határvonal helyreállitása, valamint az egyesülési és gyülekezési jognak törvény által való szabályozása tárgyában;

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye közönségének feliratát az önálló nemzeti hadsereg felállitása érdekében; *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Győr vármegye közönségének feliratát a magyar földnek magyar kézen való megtartása tárgyában;

Varasd vármegye közönségének feliratát, a képviselőház eredményes működésének biztositása iránt.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Következik a további teendők iránti intézkedés.

Endrey Gyula jegyző: Bakonyi Samu!

Bakonyi Samu: T. képviselőház! Azt hiszem, senki sem fog kételkedni azon nyilatkozatom őszinteségében, hogy gr. Apponyi Albertnek tegnap hallott, szónoki szépségektől ragyogó és elismerem, a hazafiui érzés fényétől és melegétől sugárzó beszéde után érzem feladatom nehézségét. Azonban, t. képviselőház, bármennyire is érzem e feladat nehézségével szemben erőm fogyatékosságát, még sem térhetek ki azon kötelesség alól, hogy szembeszálljak e ragyogó felszólalásban foglalt, és velünk szemben hangoztatott — meggyőződésem szerint — igazságtalan vádakkal, a melyek e fényes beszédnek sok tekintetben üdvös tartalmát nagyon is ellensulyozzák. Sajnálattal kellett ugyanis e nagyszabásu felszólalásban vádakat hallanunk azok irányában, a kik a háznak ezen oldalán nincsenek megnyugodva a t. miniszterelnök ur programmjában, és a kik e programmot a bizalmatlanságnak oly mértékével fogadják, a mely rájuk kötelességként rója a most folyó parlamenti harcz továbbvitelét. Mondom, t. képviselőház, bár érzem erőm fogyatékosságát, mégis megpróbálkozom ezen — mély meggyőződésem szerint velünk szemben igazságtalan vádakkal szembeszállani. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Viszont azonban, t. képviselőház, én, a ki a parlamenti harcztér porondján ujoncznak érzem magamat, nem arrogálhatom magamnak azt, hogy egy szónoklat alakjában mérkőzzem meg gróf Apponyi Albert fényes beszédével, s ennélfogva csupán azt tartom kötelességemnek, hogy e beszédnek csak ama részeivel foglalkozzam, a melyek szerintem — a mint azt különben előrebocsátottam — irányunkban igazságtalan vádakat tartalmaznak. Követni fogom ennélfogva gróf Apponyi Albert mélyen t. képviselőtársam beszédének a menetét, minden különösebb retorikai alakiságok nélkül, és megkisérlem eme, — ismétlem — épen nem könnyü feladat teljesitését. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Mielőtt azonban, t. képviselőház, erre rátérnék, meg kell jelölnöm felszólalásomnak egy másik indokát is és ez az, hogy én gr. Apponyi Albert mélyen t. képviselőtársam felszólalása által — nagy sajnálatomra — a helyzetet, a mai parlamenti zürzavart tisztázottnak nem tekintem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A másik pedig, t. képviselőház, a mit előzetesen meg kell jegyeznem, az, hogy gr. Apponyi Albert mélyen t. képviselőtársam a maga elé tüzött nemes feladat elérését talán sokkal inkább megkönnyithette volna az által, hogyha a kibontakozás módjait igyekezett volna megjelölni, mintsem azon az uton, a melyre szükségesnek tartotta ellenünk fordulni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Most pedig, t. képviselőház, mielőtt kronologikus sorrendben rátérnék a gróf Apponyi Albert beszédében foglaltakra, legelső kötelességemnek azt tartom, hogy szembeálljak az általa irányunkban emelt vádak legnehezebbjével, legkényesebbjével és ez a politikai megbizhatóság kérdése. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Vissza kell térnem itt arra az időpontra, a mikor az igen t. miniszterelnök ur körünkben megjelenvén, Kossuth Ferencz elnökünk előtt azt az óhajtását fejezte ki, hogy ő megkisérli tájékozódást szerezni arra nézve, hogy a függetlenségi és 48-as párt az obstrukcziót milyen feltételek mellett volna hajlandó abbahagyni, és ennek abbanhagyása esetére azután a neki kilátásba helyezett misziót a kormányalakitásra elvállalhatja-e, vagy nem. Az én tudomásom szerint akkor, mikor a t. miniszterelnök urnak ezen közeledése folytán ugy alakult a helyzet, hogy a mi pártunk vezéralakjai Kossuth Ferencz elnökünknél megjelenvén, a t. miniszterelnök ur velünk beszélgetésbe bocsátkozott, hozzá bizonyos prejudicziális kérdéseket intéztek, — hogy ezzel a perjogi műszóval éljek — a melyeknek jelentősége a dolog természete szerint alig lehetett egyéb, mint az, hogy ha ezekre a prejudicziális kérdésekre kielégitő választ nyerniök nem sikerül, akkor a megoldás irányában kezdeményezett tárgyalások mindjárt a limine fennakadást szenvedjenek és a kivánt sikerrel ne járjanak.

Azt hiszem, hogy azt, miképen ez igy történt, a t. miniszterelnök ur nem vonja kétségbe, a mint hogy nem vonta kétségbe tudomásom szerint eddig sem ezt a másik részről is igy megerősitett tényállást. Már most ezen prejudicziális kérdések között, mellőzve a többieket, a jelen helyzetet és a közel jövőt illetőleg én a magam részéről legfontosabbnak azt tartom, vajjon a t. miniszterelnök ur elődjének, Széll Kálmán miniszterelnök urnak politikáját a maga egészében kivánja-e folytatni, igen vagy nem?

Kubik Béla: Egyszer már határozott választ kérünk!

Bakonyi Samu: Ez a kérdés nagyon természetesen a szőnyegen forgó katonai ügyre nem vonatkozhatott, mert hiszen épen az képezte az ezen kérdésre adandó és kielégitő válasz után a tárgyalás anyagát. Vonatkozott tehát a közel

Digitized by Google

jövőben aktuálissá válható másik, s nem habozom kimondani ama meggyőződésemet, hogy a katonainál jelentőségben sokkal fontosabb kérdésre, nevezetesen a gazdasági kérdésre, a kiegyezésnek, vagy pedig, ha az nem sikerül, Magyarország gazdasági önállóságának a kérdésére.

És, t. ház, gróf Khuen-Héderváry Károly, akkori horvát bán, erre a kérdésre azt a kategorikus választ adta az én értesülésem szerint, hogy ő igenis Széll Kálmán politikáját mindenben folytatni akarja. Ebben a mindenben benne van természetesen az is, a mit én a leglényegesebbnek tartok a ránk következő helyzetet tekintve. Már most, ha visszatekintünk azokra az előzményekre, melyek Széll Kálmán kormányalakitását megelőzték, ugy azt hiszem, mindnyájan egyértelmüek vagyunk abban a felfogásban, hogy a függetlenségi és 48-as párt részéről a Széll Kálmán elődje, b. Bánffy Dezső, volt miniszterelnök és kormánya elleni eljárásnak és végletekig menő parlamenti harcznak főoka az a körülmény volt, hogy ő a gazdasági kiegyezés kérdésében az ellenzéknek minden unszolása daczára nem akart teljesen világos feleletet adni.

Thaly Ferencz: Számtalanszor feltettük a kérdést!

Bakonyi Samu: De nemcsak a függetlenségi és 48-as párt részéről helyeztetett ez a kérdés homloktérbe, hanem ott állott az az akkori ellenzék minden árnyalata együttes akciójának a homloktéren, a mit, ha valaki kétségbe vonna, bizonyithatók azonnal, mert itt van kezemben az országgyülés akkori ellenzéki pártjainak a nemzethez intézett manifesztuma, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyben az akkori parlamenti harcznak főokául az van megjelölve, hogy a kormány hazánknak életbevágó kérdéseiben ismételt felhivások daczára megtagadott minden felvilágositást terve és szándékai felől. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur a jelzett prejudikiális kérdésre azt a feleletet adta, hogy ő Széll Kálmán politikáját, igy tehát gazdasági politikáját a maga egész terjedelmében akarja folytatni, és mégis mikor később nyilvánitott terveinek elhallgatásával abba a helyzetbe jutott, hogy tovább tárgyalhatott a függetlenségi és 48-as párttal a katonai kérdésekben és utána ugy látta, hogy ő vállalkozhatik a kormánymegalakitásnak missziójára, a nélkül, hogy a gazdasági kérdésben világos, tiszta programmot adott volna a maga valódi szándékai felől, azt a fenyegető veszedelmet magában rejtő kijelentést tette, hogy ő az 1899 : XXX. törvényczikkhez is hozzá akar nyulni. Tehát két dologgal állunk szemben. Az egyik dolog azonos az 1898-iki helyzettel, a mely báró Bánffy Dezső kormánya irányában állott fenn, hogy tudniillik báró Bánffy Dezső a gazdasági kiegyezés dolgában szándékai felől határozott, világos, átlátható képet nem nyujtott és nyilatkozatot nem tett, másfelől azonban szemben állunk egy novummal a t. miniszterelnök ur részéről, a mely ismétlem, a legnagyobb veszedelmet rejti magában Magyarországnak eddig törvényekben biztositott, gazdasági önállóságára nézve. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennélfogva a mikor ellenünk az a vád emeltetik, hogy mi a katonai ügyekre vonatkozólag hozott párthatározattal szemben a harczot folytatjuk, és ennélfogva a politikai megbizhatóság hiányának vádja terhel bennünket *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* és nyugodt lelkiismerettel megforditom ezt a vádat, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és odairányitom gr. Khuen-Héderváry mellére, a ki elhallgatott egy dolgot, a melyet, ha el nem hallgatott volna, — azt hiszem, hogy senki sem fog engemet megczáfolni, — a pártnak egyetlenegy tagja sem nyujtott volna neki alkalmat arra, hogy megbizást vállalhasson a kormány megalakitására. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És, mert ez igy van, én ugy látom, hogy igazságtalan dolog két egymással tárgyaló fél közül az egyikkel szemben a politikai megbizhatlanság vádját emelni akkor, a mikor ez a vád sokkal sulyosabban esik a másik fél terhére. A t. miniszterelnök ur azonban azt fogja mondani erre, a mit már mondott is, mikor az ellenzék felszólalásai által szoritttatva, különbözőképen magyarázta itt megdöbbentő nyilatkozatát, hogy hiszen nem aktuális most ez a kérdés, majd, hogyha szükségesnek tartja közérdekből, akkor majd tessék azzal szemben állást foglalni az ellenzéknek, pártomnak erre a szabad kéz fenn van tartva. Csakhogy még egy másik dolog is sulyositja ezen helyzetet, *(Halljuk! Halljuk!)* a miatt t. i., hogy a t. miniszterelnök ur ezen nyilatkozatának többszöri módositása után azt mégis el nem ejtette, tehát igenis fennáll az a veszedelem, a melylyel szemben nekünk meggyőződésem szerint a legélesebb harczot kell folytatni, fennáll nevezetesen egy másik körülmény is.

Ha emlékezetem nem csal, Széll Kálmán volt miniszterelnök ur mikor beterjesztette az osztrák kormánynyal létrejött megállapodásokat magukban foglaló kiegyezési javaslatokat, azt a világos és félre nem magyarázható kijelentést füzte ehhez az előterjesztéshez, hogy ő azokat a javaslatokat abban a reménységben teszi le a ház asztalára, hogy azok Ausztriában alkotmányos uton lesznek tárgyalhatók; alkotmányos uton való tárgyalásnak pedig ő az Ausztriában 1867. deczember 21-ikén kelt törvény 14. §-ában meghatározott módot nem tekinti.

Mi tehát két garanciát nyertünk eddigi harczaink során. Az egyik az 1899 : XXX. t.-cz., melyet most a t. miniszterelnök ur érinteni akar és biztositékaink közül hajlandó, ha meggyőződése szerint a helyzet ugy kivánja, kiküszöbölni; a másik pedig az, hogy Széll Kálmán kijelentette, miképen az 1867 : XII. t.-cz. 25.

Digitized by Google

és 68 §-ait akként értelmezi, hogy az osztrák császár-szakasz alkalmazást nem nyerhet a kiegyezési kérdésekben.

Minthogy pedig az 1899: XXX. t.-czikket mi ugy itéljük meg, hogy az a nemzetet a gazdasági önállóság reményével és biztositékával ruházza fel; minthogy ugy itéljük meg, hogy annak 4. §-ában, az 5. §-szal egybevetve bizonyos oly szankczió foglaltatik, mely ha megtartatik, elodázhatatlanul vonja maga után a gazdasági önállóságot; minthogy Ausztriának mai helyzetében nem lehet remélni azt, hogy ott az autonóm vámtarifa alkotmányos uton letárgyaltassék, az autonóm vámtarifának törvénybeiktatása nélkül pedig külkereskedelmi szerződések iránt tárgyalásokba bocsátkozni nem lehet; másfelől az autonóm vámtarifa létre nem hozatala a viszonosság megsértése, a viszonosság megsértésének következése pedig a gazdasági önállóság tényleges megvalósulását vonja maga után: ennélfogva mindenki beláthatja azt, hogy mi nem engedhetünk ebből az álláspontunkból és hogyha utólag értesültünk a t. miniszterelnök urnak erről a fenyegető szándékáról, akkor reánk nézve az a helyzet következett be, a mit gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam magára nézve akként állapit meg, hogyha nem teljesülnek a katonai téren a kormány működéséhez füzött reményei, akkor az egészet rekonsziderácziótárgyává fogja tenni, az egész helyzetre nézve cselekvési szabadsága vissza fog állani. Hát mi igenis, mikor a függetlenségi és 48-as pártot a gazdasági téren ilyen kiábrándulás érinti, azt mondjuk, hogy rekonsziderácziótárgyává teszszük az egész tárgyalást, és hogy azt a megállapodást, a melyet a másik fél igy szegett meg magára nézve, mi sem tarthatjuk többé magunkra nézve kötelezőnek. *(Helyeslés. Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És, t. ház, méltóztassék nekem megengedni, hogy emlékeztessem gróf Apponyi Albert mélyen t. képviselőtársamat arra az álláspontjára, a melyet ő 1898. évi november 28-án az 1898. évi I. törvényczikkre vonatkozólag elfoglalt, és méltóztassék nekem megengedni azon nézetemnek a kifejezését, hogy e tekintetben a helyzet ma teljesen azonos. Nevezetesen az 1898. évi I. törvényczikkben gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam ugyanazokat a garancziákat látta, a melyeket mi most látunk az 1899: XXX. t.-czikkben. Azt mondja gróf Apponyi Albert 1898. november 28-dikán tartott ülésében a háznak *(olvassa)*: »Mi azért a törvényért és azokért az állapotokért, melyeket e törvény követel, erkölcsileg felelősek vagyunk az országnak; mi beszavatoltunk az országnak egész tekintélyünkkel, egész egyéni sulyunkkal, multunknak egész tartalmával, hogy abban a javaslatban nincsen közjogi sérelem és hogy biztositékai vannak arra nézve, hogy abból közjogi sérelem nem fog támadni. Hát, t. ház, ezzel a szavatolással, a mi egész egyéni sulyunk és szavunk latbavetésével mi nem játszhatunk, minekünk minden rendelkezésünkre álló eszközzel követelnünk kell, hogy valósággá váljon az, a miért mi az ország szine előtt szavatosságot vállaltunk el.

És, hogyha bármily rendelkezésünkre álló eszközt elmulasztanánk ezen czélnak biztosára, akkor mi az ország előtt kompromittálnánk a mi szándékunk komolyságát, a mi garanczia számbavehetőségét és mi több, megszegjük kötelességünket. Azért lehetetlen nekünk hozzájárulnunk ahhoz, hogy az állami kiadások és bevételek feletti rendelkezés a kormány hatalmába bocsáttassék; lehetetlen ahhoz hozzájárulnunk, hogy a parlament ezt a legnagyobb hatalmi eszközt a kezéből kiadja mindaddig, mig teljes biztositékot nem nyerünk arra nézve, hogy a kiegyezési ügyben előállható bármely fordulat mellett is érvényesülni fognak azok az elvek, a melyeket az 1867: XII. t.-cz. 68. §-ából kifolyólag mi akkor kifejtettünk és a melyekhez akkor önök hozzájárultak. Midőn azt teszszük, mi a legszigorubb parlamenti alapon állunk. Mi nem a magunk meggyőződését akarjuk önökre reáerőszakolni; mi csak azt kivánjuk, hogy az történjék, a mi önöknek a meggyőződése is volt, mikor az 1898: I. t.-czikket megalkották.« *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem folytatom tovább, mert azt hiszem, hogy hivebb képét a mai helyzetnek a gazdasági kérdésben nem festhetné meg e háznak legnagyobb kapaczitása sem, mint a milyent gr. Apponyi Albert akkor megfestett, a kit én ilyen nagy tekintélynek készséggel és teljes devocziával ismerek el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Csakhogy a miniszterelnök urat nem érdekli természetesen az ilyen dolog. *(Mozgás jobbfelől.)*

Bakonyi Samu: Már most én azt látom, hogy a t. miniszterelnök ur akár azért, mert teljesen tájékozatlan volt ezekről az előzményekről, pedig azt hiszem, hogy neki legelső kötelessége lett volna ezekben a kérdésekben is a szükséges tájékozást magának megszerezni, akár pedig azért, mert ezzel volt ide elbocsátva Bécsből és a missziót ezzel kapta meg, eljátszotta az én meggyőződésem és igénytelen nézetem szerint a politikai megbizhatóságnak legfontosabb kellékét, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert, hogy csak a gazdasági kérdés mellett maradjak, ugyan mit vállalt magára a t. miniszterelnök ur? Ő azt mondja, hogy neki czélja az abnormis parlamenti helyzetet megszüntetni, az ex-lex-ből kibontakozni. Bocsánatot kérek, ez nem lehet kormányprogramm, hiszen ez csak egy expediens kérdése, ez lehet az az eljárás, melyet épen gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk, ha jól emlékszem reá, az 1889-diki véderő-vitában napról-napra való ügyeskedésnek nevezett, de ez nem lehet egy alkotásra vágyó kormánynak a feladata és missziója épen a mai zavaros helyzetben, a melyben attól várja a nemzet a megnyugtatását, a ki ezen zavaros helyzet szanálására vállalkozott.

Digitized by Google

Thaly Ferencz: Átmeneti miniszterium!

Bakonyi Samu: És mikor ilyen veszélyt rejt magában a t. miniszterelnök urnak legelső nyilatkozata, akkor én felismerem vagy legalább felismerni vélem az ő, gazdasági kérdésben elfoglalandó jövő magatartásának szándékait, mert volt egy másik kijelentést is, a melyet mi ugyan onnan eddig nem hallottunk, nevezetesen ő azt a kijelentést tette, hogy neki a vámközösség fentartása politikai hitvallása. A t. többség részéről, mikor diskutiáltuk ezt a kérdést, és mi az önálló vámterület követelményét felállitottuk, mindig azt hallottuk, hogy az nem politikai kérdés, hanem gazdasági kérdés. Mi ezzel szemben azt a szemrehányást tettük a t. túloldalnak, hogy igen, de önök tekintik politikai kérdésnek mégis, noha ezt nem vallják be, nevezetesen az Ausztriával való államjogi kapcsolatnak meglazulását látnák igen sokan önök közül a gazdasági önállóság megvalósitásában.

Nem is csodálkozom ennek a felfogásnak létezésén, hiszen ez egy megátalkodott osztrák felfogás, ez az a felfogás, a melyet állitólag ugy fejezett ki a legfelsőbb óhajtás és akarat, hogy: ha megvalósul Magyarország gazdasági különválása, akkor egy magas élet hiába telt el.

De ha csakugyan politikai hitvallása a t. miniszterelnök urnak a gazdasági közösség fentartása, akkor félek attól, hogy ő ennek a hitvallásnak megvalósitásában át fog siklani arra a térre, a hol azután csakugyan olyan veszedelmek tornyosulnak felénk, a melyekkel nagyon nehéz lesz megküzdenünk. Ezeket a veszedelmeket nem én látom és nem ma látjuk először, hanem láttuk gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunknak egy nyilatkozatában is, a melyet ő 1900. évi szeptember hó 23-án intézett választóihoz. Akkor gróf Apponyi Albert ugy látta a helyzetet, a milyen az ma is, hiszen voltaképen ma is benne vagyunk abban a provizórius helyzetben, a miben voltunk akkor a gazdasági kiegyezés kérdésében, hogy az osztrák törvényhozás nem lesz képes megfelelni azoknak a feltételeknek, a melyeket a mi törvényünk, az 1867 : XII. t.-cz. felállit, mint teljes alkotmányos állapotát az osztrák törvényhozásnak, a melynek megőrzése nélkül nekünk a gazdasági közösségre nézve vele szerződést kötnünk nem lehet. Akkor is felemelte fejét az a törekvés, hogy el kell tehát háritani ezt az akadályt a gazdasági közösség minden áron való fentartásának utjából. És hogy minden áron fenn akarja tartani az igen t. miniszterelnök ur, azt megpecsételi azzal a solemnis kijelentésével, hogy az neki politikai hitvallása. Gróf Apponyi Albert képviselőtársunk akkor is állást foglalt ez ellen és azt a nyilatkozatot tette *(olvassa)*: »Hogyha az 1867 : XII. t.-cz.-nek a közösügyek tárgyalására vonatkozó intézkedéseit revideálni kellene, akkor ennek a revizionak az iránya nem lehet más, mint Magyarország függetlenségének teljesebb érvényesitése.«

Nohát, ha mi az 1899 : XXX. t.-czikkben az 1867 : XII. törvénybeli garanciákhoz simuló és azokat rekapituláló biztositékokat látunk és ezeket az 1899 : XXX. t.-czikkben foglalt és az 1867 : XII. t.-czikkben foglaltakkal kongruens, sőt azokat hatályosabban ismétlő biztositékokat érinteni akarja, akkor hol találunk mi megnyugtatást arra nézve, hogy nem akarja majd a t. miniszterelnök ur magából a kiegyezési törvényből a 25. vagy 68. szakasz intézkedéseit eliminálni, a melyeknek eliminácziója által azután csakugyan végkép elvész ennek a nemzetnek a gazdasági önállósághoz való minden reménysége. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, t. képviselőház, hogy magával ezzel az egy dologgal, a magam részéről legalább, eléggé indokoltam, hogy nem fogadhatom el a politikai megbizhatóság hiányának vádját és teljes, sőt nagyobb joggal háritom azt az igen t. miniszterelnök ur politikai egyéniségére. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ennek tisztázása után, t. képviselőház, hadd foglalkozzam most már tüzetesen és kötelességszerüen gr. Apponyi Albert t. képviselőtársunk tegnapi beszédével. *(Halljuk! Halljuk!)* Ő azon kezdte, hogy szemrehányásokat tehet magának azért, a miért csak most szólal fel. Én ezt a szemrehányást, nem habozom kijelenteni, mindazon tiszteletem mellett is, a melylyel az ő nagybecsü személye és parlamenti poziciója iránt viseltetem, egészen jogosultnak tartom. Mert a parlamenti helyzet tulajdonképen ugyanaz ma, mint volt Széll Kálmán volt miniszterelnök ur kormányzatának utóbbi ideje alatt. Ennélfogva, ha gr. Apponyi Albert mélyen t. képviselőtársunk ösztönt érzett magában arra, hogy felszólalásával a helyzet tisztázását megkisérelje, én azt hiszem, neki sokkal inkább akkor kellett volna ezt a lépést megtennie és talán akkor sokkal több reménynyel is csinálhatta volna meg azt, mint a hogyan most tette. És engedjen meg nekem a mélyen t. képviselőtársunk, de én csakugyan nem látom indokoltnak az ő részéről azt, hogy miért siet inkább és ma gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök urnak, mint Széll Kálmán volt miniszterelnök urnak a segitségére, a kinek politikájával magát tegnapi felszólalásában is, ennek egész terjedelmében és minden tekintetben azonositotta. Hiszen gr. Khuen-Héderváry Károly kormánya iránti bizalmát is épen azzal indokolta meg, hogy azt a kijelentést tette a miniszterelnök ur, mikép Széll Kálmán azon politikáját kivánja folytatni — a mi fájdalom nem felel meg a tényeknek — a melylyel magát gr. Apponyi Albert t. képviselőtársunk teljes mértékben azonositotta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Védelmébe veszi a miniszterelnök urat gr. Apponyi Albert t. képviselőtársunk azon személyes irányu és hátterü támadások ellen, a melyekben ezekről és a szomszéd padokról is részesült. Én ezt nagyon természetes-

Digitized by Google

nek és egészen indokoltnak találom. De már bocsánatot kérek, ha ő bizodalma forrásának a t. miniszterelnök horvátországi politikai működését tekinti, ezt már indokoltnak nem tartom, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert bár lehet abban igazság, hogy a miniszterelnök ur azokat a sebeket, a melyeket itt is felszaggatnak egyes képviselőtársaink, Horvátországban a magyar érdekek olyan, a milyen védelmében kapta, de elvitázhatlan ezzel szemben a tény, hogy az ő működésével szorosan összefügg a horvát nép érzületének irányunkban ellenséges volta ott ő miatta, az ő politikai működése miatt vertek bennünket mindekkoráig, ő nekünk ott csak ellenségeket szerzett és czélját, ha csakugyan az volt, hogy a magyar államezmének érdekében és védelmében minden tőle telhető erővel sikraszálljon, nagyon siralmasan sikerült neki elérni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Ferencz: És minő eszközöket használt!

Bakonyi Samu: T. képviselőtársam azután áttért arra, hogy jogosulatlan a volt nemzeti párt és elsősorban ő irányában az a vád, mintha a fuzió előtt vallott politikai irányukhoz hűtlenek lettek volna. Ezt a szemrehányást ép magamra nem vehetem, mert ezt a vádat nem emeltem, hanem egyik igénytelen felszólalásom során megállapitottam azt a tényt, hogy mikor a volt nemzeti pártiak beolvadtak a kormánypártba, ha magukkal is vitték egész politikai multjukat és programmjukat, annak megvalósulását a kormánypárt körében nem találhatták és alig remélhették, vagyis, hogy a fuzió értéke annak a nemzeti álláspontnak értékével, a melyet elfoglaltak ellenzéki korukban, fel nem ért.

Megkisérlem ennek a felfogásnak igazolását. *(Halljuk! Halljuk!)* Én a volt nemzeti pártnak katonai programmjában mindenkor egy igazán értékes dolgot találtam és ez a katonai oktatás kérdése, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a magyar tisztképzés és a magyar katonai nevelés ügye. Még ellenzék volt a t. nemzeti párt, mikor annak az államférfiunak a kormánya, a kivel szemben a legheveseb harczot tartották indokoltnak, megalkotta az 1897 : XXIII. t.-czikket, a mire azt mondta a volt nemzeti párt több felszólalásában, hogy azzal programmjuknak ez a része kielégitést nyert.

A harcz azontúl Bánffy Dezső kormányával szemben a volt nemzeti párt részéről mégis sokkal ádázabb lett, mint a milyen volt azelőtt. De én nem is látom az 1897 : XXIII. törvényczikk által megoldottnak a magyar katonai nevelés kérdését, mert a volt nemzeti párt sokszor kifejtett álláspontjának értékes tartalma nem volt egyéb, mint hogy a magyarországi katonai oktatásnak nyelve tétessék magyarrá. Az 1897. évi XXIII. törvényczikk pedig ezt nem foglalja magában, mert csak a honvédség intézeteiről szól. Nagyon természetesen, hisz a honvédségi képzőintézetek nyelve nem lehet más már a törvénynél fogva sem, mint a magyar, mely a véderő ezen részének szolgálati nyelve is. Ennélfogva én a katonai nevelés programmját tartalmazó részét a volt nemzeti párt álláspontjának mindig ugy értelmeztem, hogy az a Magyarországon elhelyezett közöshadseregbeli katonai képzőintézetekre vonatkozik. Ezekkel pedig az 1897 : XXIII. t.-cz. nem foglalkozik, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De még magának a honvédtiszti képzés módjának korlátolt megoldásával is inkább sérelmet foglal magában ez a t.-cz. a 4. §-ban, a mely azt statuálja, hogy a Ludovika-akadémiából kikerülő végzett növendékek a közös hadsereghez is nevezhetők ki tisztekké. Nagyon jól tudom, hogy a volt nemzeti párt t. tagjai erre nekem azt fogják felelni, hogy igy akarták ők a közös hadseregbeli magyar tisztikart előkésziteni; azonban vagy az áll, hogy rövidlátó volt a volt igen t. nemzeti párt, vagy pedig a meddő hosszas harcz után, felismerve ezen ujitásnak a közös hadsereg tisztikarának magyarrá tétele szempontjából való csekély értékét, mégis, hogy a harcznak ezen a téren vége legyen, jónak látta ennyivel is megelégedni.

Ezt pedig azért mondom, t. ház, mert az 1897 : XXIII. t.-cz. 4. §-a nem azt foglalja magában, hogy a honvédségi tisztképző intézetekből kikerülő növendékek a közös hadsereg magyar ezredeihez nevezhetők ki tisztekül, hanem általánosságban mondja azt, hogy a közös hadseregbe is kinevezhetők. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* S mikor azt halljuk, hogy immár minden árnyalatra való tekintet és különbség nélkül elismeréshez jut a magyar szolgálati nyelvnek jogosultsága, és csak czélszerüségi és a kényszerviszonyok szempontjából állittatik fel objektiv akadályként a magyar tiszteknek hiánya, mikor ez az ellenvetés a jogosnak elismert magyar szolgálati és vezénynyelvnek megvalósitásával szemben: akkor, azt hiszem, nem következetes eljárás, mikor konzummáltnak mondja a volt t. nemzeti párt ama katonai programmját az 1897 : XXIII. törvényczikkben foglalt reformmal. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De én még más okból is merem állitani, hogy a t. nemzeti pártnak a szabadelvü pártba való beolvadásával katonai programmjuk a megvalósuláshoz nem sokkal jutott közelebb. Illetékes tanut fogok ennek bizonyitására felhivni. Épen tegnap irt a nemzeti pártnak volt t. alelnöke, Kovács Albert, ennek a háznak volt érdemes tagja, egy czikket, a melyben idézi a nemzeti pártnak programmját a katonai kérdésekre vonatkozólag.

Szóról szóra igy hangzik ez a rész *(olvassa)*: »Az 1867-iki kiegyezés szerint Magyarország a papiroson paritásos állam, de a tényleges valóságban csak Ausztriának egy szélesebb belkörü autonomiával ellátott tartománya, vagy gyarmatja. Az 1867-iki kiegyezésben közöseknek nevezett ügyek, tehát a hadsereg és a

Digitized by Google

külügy, teljesen osztrák ügyek maradtak 1867 után is, és nem tétettek közösekké. Sőt még a nem közös, de közösen intézhető ügyek is tényleg osztrákok. Ez tovább igy nem maradhat. Az 1867-iki törvények a paritás értelmében hajtandók végre, és pedig a közös hadsereg magyar részében is, mindenben, a mi csak a paritásból következik.«

Azt hiszem, ez elég erélyes követelése azon álláspont érvényesitésének, a melyért most mi harczolunk és egyuttal ékesen szóló czáfolata gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk azon szemrehányásának, hogy mi ma olyan álláspontot foglalunk el, a mely hamis, mert hiszen nem lehet azt mondani, hogy az az állapot, a melylyel mi szembeszállunk, törvénytelen volna, hiszen ép az ő pártja, az ő pártjának ezen illetékes vezérférfia, Kovács Albert mondja azt, és pedig emelt hangon, hangsulyozva, hogy ez tovább igy nem maradhat, a 67-iki törvények végrehajtandók a paritás értelmében. Ha pedig ez igy van, akkor nagy sajnálattal kell megállapitanunk, hogy bizony a volt nemzeti párt ezt a programmot, eddig legalább, sikerrel a kormánypárt keretében érvényesiteni képes nem volt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Sorra veszi azután gróf Apponyi Albert igen t. képviselőtársunk azokat a követeléseket, a melyeket ő, illetőleg Szentiványi Arpád t. képviselőtársunk állitott fel, ismételten hangsulyozva azokkal való szolidaritását, és azt mondja, hogy szemrehányás neki és volt pártjának tulajdonképen csak a tiszti vizsga kérdésében és a második szolgálati év kérdésében volna tehető. Ez azonban alárendelt jelentőségű kérdés azért is, mert — ugymond — a gyakorlatban mindinkább érvényesül az az ő felfogásuk, hogy t. i. a tiszti vizsga magyarul is letehető és a német nyelv intenziv tudása nem kivántatik meg a tisztjelöltektől.

Hát, bocsánatot kérek, én nem tudom, hogy gróf Apponyi Albert igen t. képviselőtársamnak milyen adatok állanak rendelkezésére. Abból a komolyságból, abból a megfontoltságból és abból a nagy sulyból azonban, a mely az ő politikai egyéniségét jellemzi, azt kell következtetnünk, hogy ő alaposan utánajárt ezeknek a dolgoknak. De sajnos, az ő következtetése nem áll meg, mert a mindennapi tények, — a mennyire én tudom, — az ellenkezőt bizonyitják. Csak egy nem régi esetre: a szegedi önkéntesek tavalyi tiszti vizsgájára mutatok rá. Mindenki ismeri ezt az ügyet; a véderő-bizottságban is szóvá tétetett annak idején és bizony kielégitő választ a honvédelmi miniszter ur elődjétől nem kaptunk, igy tehát tényként maradt az a dolog, hogy a szegedi önkéntesek közül azok, a kik a német nyelvet nem birták, tiszti vizsgára sem bocsáttattak. Annál kevésbbé indokolt tehát gróf Apponyi Albert t. képviselő urnak megnyugvása e kérdésben, mert — mint ez az eset is mutatja, — a tiszti vizsga nem hogy letehető volna magyar nyelven is, ellenkezőleg, azokat, a kik a német nyelvet a »Zum Dienstgebrauch geeignet« ruganyos mértékében nem birják, nem is bocsátják tiszti vizsgára.

De azzal sem nyugtathatja meg magát ebben a kérdésben gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam, hogy a második szolgálati év gyakorlatilag teljesen el fog engedtetni a t. honvédelmi miniszter urnak a véderő-bizottságban adott expozéja szerint.

Nagyon csodálkozom, hogy gr. Apponyi Albert, mélyen tisztelt képviselőtársunk, a maga éleslátásával nem vette észre, hogy ezen kijelentéshez hozzátette a t. honvédelmi miniszter ur azt is, hogy a második szolgálati év érdemtelenség okából fenn fog tartatni. Már a véderőbizottságban kötelességemnek tartottam szóvátenni ezt a dolgot, és azt a kivánságot intéztem az igen t. honvédelmi miniszter urhoz, hogy — kötelességszerűleg — minden befolyásával azon legyen, hogy ez az »érdemtelenség« vagy egészen hagyassék el, vagy pedig annak tartalma szigoruan törvényben állapittassék meg, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert ki tagadhatná azt a szomoru igazságot, hogy Magyarországon a közöshadseregbeli tisztikarnak nagy része még most is ferde szemmel nézi azon magyar ifjakat, a kik nemzeti érzésüket el nem nyomják a hadseregben, sőt annak kifejezést is adnak? Azt pedig nagyon jól tudjuk a tapasztalásból, hogy mit jelent a »Würdigkeit« kérdése; azt is tudjuk, hogy a »Standesehre« kérdését is kiterjesztik minden olyan dologra, a mire rá lehet fogni, hogy ellentétben áll a legfelsőbb hadúr iránti köteles hűséggel, vagy, hogy ellentétben áll a tisztikar hagyományaival. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy ezek a hagyományok mik, azt nem kell ecsetelnem, hiszen csak a mult héten volt alkalma a t. háznak ilyen jelenséggel szemben állania. Én nem akarom megbolygatni a Himnusz és Gotterhalte fájdalmas kérdéseit, *(Halljuk! Halljuk!)* de annyit konstatálok, hogy minduntalan felmerülnek ezek a jelenségek és ezekkel szemben senki sem állithatja jó lelkiismerettel, hogy nem fenyegeti ifjainkat az a veszedelem, hogy érdemtelenségnek tekintik, a tiszti állással való összeegyezhetetlenségnek minősitik majd, ha ezekkel a hagyományokkal ellentétes, velük született, természetes, hazafias érzésüket el nem nyomják. Ennek folytán, ha megnyugtató lehet is az a szándék, hogy a második szolgálati év az önkénteseknél, a mennyire csak lehet, redukáltatni fog, mégis nagyon ellensulyozza ezt a biztatást az a feltétel, melyet ahhoz a t. honvédelmi miniszter ur expozéjában hozzáfüzött. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És rátérek már most, t. ház, olyan dologra, melyet egész lelkemből üdvözlök gróf Apponyi Albert igen t. képviselőtársam felszólalásában. Annak a kijelentése ez, hogy ő a nemzeti szellemnek a hadseregben való térfoglalása érde-

Digitized by Google

kében fog tovább küzdeni. S e tekintetben bizonyos megnyugtató jelenségekre is mutatott rá, azt mondván, hogy ime már a többség kebelében is érvényesülni kezd ezen az uton a fuzió hatása. Rámutatott a többség kebelében azokra a felszólalásokra, a melyek épen olyan t. képviselőtársaink részéről tétettek, kik más politikai iránynak voltak a hivei, mint a volt nemzeti párt és azt állapitotta meg ebből, hogy ime az érzelmek kezdenek összeforrni, hogy ime annak a négyévi együttlétnek hatása kezd mutatkozni. Hát, t. ház, tagadhatatlan az, hogy pl. Dániel Ernő báró igen t. képviselőtársunk felszólalása bizonyos közeledést mutat a mi felfogásunkhoz. Nevezetesen ő elismerte a mi harczunknak azt az értékét, hogy a nemzeti követelések kérdése akként hozatott napirendre, hogy azok onnan kedvező, a nemzetre nézve előnyös megoldás nélkül többé le nem vehetők. Csakhogy, t. ház, méltóztassanak viszont a kormányhoz közel álló egyik nagy sajtóorganumnak azt a kritikáját elolvasni, a melyben épen báró Dániel Ernő igen t. képviselőtársamnak ezt a felszólalását részesitette. Ebből bizony meg lehet állapitani, hogy még nagyon sok akadálya van annak az összeforrásnak, a melyet, ha ez az értéke lenne nyilvánvaló, én is szivesen üdvözölnék. Be kell azonban vallanom, hogy a többség padjairól eddig még nem ismertetett el annyira határozott alakban a magyar nyelvnek, a hadsereg magyar vezényleti nyelvének jogosultsága, mint a hogy az gróf Apponyi Albert igen t. képviselőtársunk felszólalásában kifejezésre jutott. De hiszen mi gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunkat készséggel ismerjük el a legideálisabb lelkületü, önzetlen hazafiak egyikének. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Sajnos azonban, hogy ezek a becses, értékes hazafiui tulajdonságok nem érvényesülhetnek épen azért, mert az ő politikai egyéniségének egyik alkotó része a habozás, a túlságos fontolgatás, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely nem engedi neki, hogy a határozott cselekvés terére lépjen. S mert ez igy van, félek tőle, hogy beszédének hatása a t. többségnek egyéb elemeire nem fog ugy érvényesülni, mint azt gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam reméli és kilátásba is helyezte. Mert hiszen ezekkel az elvi kijelentésekkel *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Már torkig vagyunk!)* mi már igazán el vagyunk telve, és hogyha azokba pozitiv tartalom nem öntetik, akkor nem haladhatunk és megmarad az a tempó, a melyet a volt honvédelmi miniszter ur a nemzeti kérdésekben való térfoglalásra helyes tempónak látott, hogy lassan, lassan, lassan. Ennek visszhangja kél gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk ama kijelentésében, hogy, igen, lassan, de biztosan. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Még 35 esztendeig várjunk?

Bakonyi Samu: Én azt hiszem, hogy a biztonság ezekben a kérdésekben nem a lassuságban áll, nem abból ismerhető fel, hanem felismerhető, megtalálható és érvényesithető egy nagy elhatározásban, ennek a képviselőháznak egy olyan elhatározásában, a mely a konszideralgatásokkal végre felhágy és a cselekvés terére lép. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Egy olyan lapban, a mely tudomásom szerint közel áll gróf Apponyi Albert igen t. képviselőtársunkhoz, a »Budapesti Hirlap«-ban azt olvastam a minap, hogy a nemzeti követeléseknek kérdése illetéktelen kezekben van, a kisebbség kezében.

Kubik Béla: Ez igaz!

Bakonyi Samu: Én hajlandó vagyok ezt aláirni, elismerem a t. többségnek az illetékességét erre, de hát ismerje el magát illetékesnek elsősorban a t. többség maga! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mi szivesen tekintjük annak és segitjük őket. *(Egy hang a jobboldalon: Ti akadályozzátok meg!)* Mi nem irigyeljük a sikert, tessék megcsinálni!

Fülöp Béla: Tessék meg nem akadályozni! *(Zaj balfelől.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak.

Kubik Béla: Kérem, inzultál bennünket, azt mondja, hogy mi akadályozzuk meg!

Elnök: Kérem Kubik képviselő urat, tessék csendben maradni.

Kubik Béla: Bocsánatot kérek, mi ilyent nem hagyunk magunkon száradni. Tessék oda is szólni.

Elnök: Kérem még egyszer, méltóztassék nyugodtan lenni.

Bakonyi Samu: Azt mondja t. képviselőtársam, hogy mi akadályozzuk meg. Hát mit akadályozunk mi?

Fülöp Béla: Mindent!

Bakonyi Samu: Mikor minden árnyalatnak szónoka elismeri már, hogy immár csak idő kérdése a magyar szolgálati és vezényleti nyelv törvénybe iktatása és a nemzet ezen jogának megvalósitása, akkor, a mikor e tekintetben elenyészik minden különbség köztünk, sőt a multnak hibás felfogása is eltünik, mint a hogy gr. Apponyi Albert t. képviselőtársunk is megállapitotta: mégis az a férfiu, a ki a jövő feladatainak megoldását vállalta magára, a ki iránt való törhetetlen bizalmát jelenti ki egymásután a többség minden szónoka, késik a megnyugtató nyilatkozatokkal.

Kubik Béla: Ugy van! Bujkál!

Bakonyi Samu: Hiszen azzal tisztában vagyunk, hogy bármiféle platonikus kijelentés daczára a többség akarata mindig csak az lesz, a mi a kormánynak és a miniszterelnöknek az akarata. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát hogyha ez nem igy van, mi akadályozza meg önöket abban, hogyha van önöknek akaratuk, ha van önökben elhatározás és őszinteség, a mint abban nem kételkedem, mert hazafiaknak ismerem önöket egytől-egyig, ha őszinte önöknek az a kijelentése, a mely most már

Digitized by Google

egybehangzó, hogy a magyar szolgálati és vezényleti nyelv törvénybe iktatása csak idő kérdése: miért nem követnek el egyértelműleg mindent, hogy az önök kebeléből alakult, azonban valójában önökre reádiktált kormány feje az önök által is jogosnak elismert nemzeti követeléseket programmjába vegye be világosan. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És hogyha ez megtörténik, legyenek megnyugtatva, t. képviselőtársaim, a túloldalon, el fog enyészni minden akadály, és akkor áttérhetünk a parlamenti rendre és a nemzet által régóta méltán sóvárgott és nélkülözött alkotó munkának a terére. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Germanizálnak a honvédelmi miniszteriumban most is! Be fogom mutatni a háznak ezt aktákkal! *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, képviselő urak!

Bakonyi Samu: Illusztris képviselőtársunk, mikor arról emlékszik meg, hogy mi volt az ő felfogása az ujonczlétszám felemelésével szemben, kijelentette azt, hogy ő szükségesnek tartotta a véderő fokozása tekintetéből az ujonczlétszám emelését; de azután, ugymond, gondolkoznia kellett arról is, hogy ennél a tárgynál minő nemzeti ellenértékek és kompenzációk nyujtassanak az országnak, minő haladás érhető el ezen a téren. Hát, t. ház, ez az én meggyőződésem szerint egészen elhibázott felfogás. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Legalább annak a pártnak az álláspontján, a melyhez tartozni szerencsém van, ennek a helyességét mi soha el nem ismerhetjük. Nem lehet itt ellenértékről, rekompenzációról szó. Mi nem kérünk semmit a koronától. Mi csak vissza akarjuk szerezni azokat a jogokat, a melyeket tőlünk egy helytelen gyakorlat és rút visszaélés elkobzott: a mi édes anyanyelvünket és dicsőséges zászlónkat és a mi jogunkat ahhoz, hogy a mi törvényeinkre tegyenek esküt a hadsereg magyar részének tagjai. Nem rekompenzációnak tárgya ez, hanem követelés, törvényekben megállapitott és jogos követelés. *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És hiába veti azt szemünkre kitünő képviselőtársunk, hogy a harcznak az a módja, a melyet mi most folytatunk, az ellentállásnak ez a hevessége nem indokolt azért, mert hiszen nem kisérlettük meg még eddig ennek hirdetését és követelését; hiába tesz emiatt szemrehányást két okból. Először azért, mert az én tudomásom szerint ez a kifogás a tényeknek sem egészen felel meg; mert hiszen ennek a pártnak minden tagja, a ki a katonai kérdésekben felszólalt e házban, soha nem mulasztott el egyetlen alkalmat sem annak a hangoztatására, hogy a nemzetnek nyelvéhez és zászlójához való jogát ki kell vivni; a mi a törvényekben is gyökerezik, azt el kell ismertetni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De törvényről beszél a t. képviselőtársunk és azt mondja, hogy törvénynek kellene lennie, a melyben kifejezetten benfoglaltatik a magyar nyelvhez való joga a magyar seregnek. Hát van ilyen törvény. Jobban tudja ezt közjogunknak oly kitünő ismerője, mint én, az ujoncz. Hiszen ott van, hogy egyebekről ne beszéljek, az 1791: XVI. t.-cz., a melyben ő Felsége biztositja hű magyar népét, hogy az állami élet minden terén ellent fog állani annak, hogy idegen szolgálati nyelv hozassék be. Ez kifejezetten megvan az idézett törvényben. És ott vannak a többi törvények, a melyek analógiája a véderő területére is megállapitható.

De lett légyen ám ugy, hogy a 40-es évek törvényhozása Deák Ferencz követeléseit kisebbségben hagyta, ennélfogva a magyar szolgálati nyelv törvénybe iktatása nem ment keresztül. Ebből vajjon az következik-e, hogy mi a nekünk nyujtott alkalmat most, mikor az kinálkozik, meg ne ragadjuk teljes erőnkből évszázados jogaink visszaszerzésére? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a lemondás politikája volna, mert hiszen legyünk tisztában azzal, hogy abban a tempóban, a melyet kiván az ellenzéknek ezen részétől a mi kitünő t. képviselőtársunk, el fognak mulni megint évtizedek és évszázadok, melyek alatt nem haladás fog jelentkezni a nemzeti jogok terén, hanem az eddigi tanuságok szerint sokkal inkább visszaesés.

Hiszen ezt a visszaesést a nemzeti követeléseknek más terén is tapasztaljuk. Itt van pl. a jelvény kérdése, a zászló kérdése, a melynek megoldásán annyi bölcs katona töri a fejét, de a melyet még talán ma sem tudtak megoldani. A visszaesés megvan annak a Széll Kálmán miniszterelnök urnak felfogásában is, a kinek a politikájával most is azonositja magát gr. Apponyi Albert igen t. képviselőtársunk és Héderváry miniszterelnök urban is csak azért bizik különösen, mert a Széll Kálmán politikáját ő állitólag egészen magáévá tette. Ez a visszaesés tehát nagyon természetesen okszerüen és kényszerüen mutatkozni fog az ő felfogásában is a jelvényeket illetőleg. Mit mond Széll Kálmán a zászlóról? Azt mondja, hogy a mi a zászlót illeti, ez ellen nem lehet kifogás, kivánja ő maga is, hogy a czimerkérdés ma már ugy oldassék meg, hogy a paritás teljesen tünjék ki, de valami közös jelvény kell, mert a monarchia kifelé egységes és reméli, hogy ez a czimerkérdés legközelebb megoldatik.

Kubik Béla: Hallatlan! Ez borzasztó!

Bakonyi Samu: Micsoda rettenetes lejtőt mutat ez a nyilatkozat! Ha a lemondás politikáját akarjuk követni, vagy pedig nem akarjuk nagyobb erővel ezeknek a kérdéseknek megoldását előbbre vinni, hagyhatjuk bolygatás nélkül; de hogy az alkotmányos magyar miniszterelnök itt a magyar törvényhozásban annak a jogosultságát ismerhesse el, hogy ennek az államnak életében, annak bármely ágában közös zászlót, közös czimert kell konstruálni, ez a közjogi felfogásban oly visszaesés, melyet e tör-

Digitized by Google

vényhozás előtt megtorlás nélkül védelmezni nem lehet. Én csak ismételhetem azt, a mit mondtam már a multban is a t. kormánynyal szemben, hogy ne remélje, hogy ha a megoldásnak ilyen formájával akar bennünket megnyugtatni, ez sikerül neki, mert az ilyen megoldás ellen mi, ha lehet, a mostaninál is sokkal erősebb ellenállást fogunk kifejteni.

Domahidy Elemér: De Széll Kálmánnak leszereltek volna!

Bakonyi Samu: Ki mondja azt?

Domahidy Elemér: Én mondtam!

Bakonyi Samu: Vegye tudomásul t. képviselőtársam, a mint azt már máskor is hallhatta, hogy mi nem személyek ellen harczoltunk és nem is fogunk személyekkel szemben meghátrálni. És hogy szereltünk volna le olyan kormányférfival szemben, a ki nem ismerte el ezt a felfogást, hogy a »monarchia« közös jelvényeiről szó nem lehet. Tagadom, t. képviselőház és tiltakozom az ellen, hogy ilyen felfogás érvényesülhessen, mert a monarchia olyan közjogi fogalom, a melyet én el nem ismerek. Létezik Magyarország, az évezredes Magyarország, az 1790 : X. törvényczikkben is függetlennek nyilvánitott Magyarország, a mely alá nem rendelhető semmiféle más államnak a maga életének semmiféle nyilvánulásában. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ha egységesnek jelentkezik a monarchia kifelé, ha annak látják azt a külhatalmak, vajjon ez nem a legnagyobb visszaélés-e, vajjon ez is nem azt bizonyitja-e, hogy az 1867 : XII. t.-cz. tulajdonképen a többség és kormányainak felfogása szerint nem volt egyéb, mint egy expediens az akkor a nemzet és a dinasztia között fennállott nagy ex-lex-ből való kibontakozásra. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert hiszen ha nem az lett volna, akkor az államjogi kapcsolatban beállott változások folytán nem az lett volna-e legelső kötelessége a koronának és kormányának, hogy ezt a változást a külhatalmakkal hivatalosan közöljék, hogy itt más rend állott be, itt az önálló Magyarország lépett a maga jogkörébe?

Ez azonban nem történt meg és igy nagyon természetesen elsikkasztják kifelé az önálló Magyarországot és eltűrik azt és itt hangoztatják megtorlás nélkül, hogy a monarchia egységes és igy Magyarország be van olvadva — kifelé legalább — egy monarchiába. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mikor ilyen jelenségeket tapasztalunk, mikor nekünk ez ellen a felfogás ellen kellett küzdenünk a multban, ne méltóztassék azt állitani, hogy a mi mostani harczunk előzmény nélkül áll, hogy mi a mi követeléseinknek békés kivivását eddigelé meg nem kiséreltük volna. Én egyetlenegy dologra emlékeztetem t. képviselőtársaimat. Annak bizonyitására, hogy ez a párt a véderő kérdésében mindig igyekezett az adott helyzet szerint, az önálló magyar hadsereg programmjának teljes épségben való megtartása mellett a nemzeti követelések elismertetéséért harczolni, emlékeztetek egy nagyon jelentékeny momentumra az 1889. évi véderővitának egy nevezetes epizódjára.

Nem kisebb férfiu, mint az, a kinek neve kitörülhetetlenül van a mi politikai zászlónkra, de a mi lelkünkbe is bevésve és felirva, Kossuth Lajos volt az, a ki ezen véderővita során ide küldött egyik sürgönyében mondja azt, hogy: »a magyarnak joga és hivatása van nemzetnek lenni, hazáját állammá tenni. Ennek egyik nélkülözhetetlen kelléke a nemzeti hadsereg magyar zászlóval, magyar vezénylettel, magyar érzelemmel. Nem magyar az, czudar az, a ki az ezen irány felé vezető előlépéstől el akar terelni.« *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* No hát annak igazolására, hogy mi ezen a téren következetesen haladtunk előre, klasszikusabb bizonyitékot, azt hiszem, nekem nem kell felhivnom, mint épen Kossuth Lajosnak ezen nyilatkozatát. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Apponyi Albert igen t. képviselőtársam azután a katonai perrendtartás kérdésében bejelentett reform által konzummálva látja az ő álláspontjának egyik szerinte igen értékes részét. Én sem zárkózom előle el, t. képviselőház, hogy a bünvádi perrendtartásnak reformját nagy előhaladás gyanánt üdvözöljem. Azt azonban, hogy ez katonai vivmány, katonai haladás volna a nemzet részére, el nem ismerhetem, ez a jogszolgáltatás kérdése, és annak a tűrhetetlen állapotnak az orvoslása lesz, a melyben a magyar állampolgároknak egyik legnehezebb állampolgári kötelességet teljesitő kategoriája szenved, a mely fegyver alatt áll; annak az anomáliának lesz az orvoslása, hogy épen azok vannak a jogszolgáltatás tekintetében a legsulyosabb helyzetben, a kiktől a nemzet a legtöbb szolgálatot, a legtöbb áldozatot követeli. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, t. képviselőház, jogász létemre bármily örömmel üdvözlöm is ezt a bejelentett reformot, azt is kijelentem, hogy inkább sohase legyen abból semmi sem, inkább továbbra is szenvedjenek polgártársaink a mostani igazságtalan, zsarnok és tarthatatlan állapot sulya alatt, mintsem, hogy ez alkalmul szolgáljon törvényben való kimondására annak, a mit eddigi törvényeink nem ismernek, a német szolgálati nyelvnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mikor mi azt követeljük az igen t. kormánytól, hogy adjon nekünk programmot a katonai kérdésekben, hivatkozhatunk arra, hogy ezt már az is kötelességévé teszi, hogy ő egy oly válságból került ki és került a kormányra, a mely válságnak a méreganyagát épen a katonai kérdések képezték. És a mikor az általunk kivánt programm helyett ilyen reformot jelentenek nekünk be, t. képviselőház, hát kivánhatják-e mitőlünk, hogy mi hagyjunk fel a harcz-

Digitized by Google

czal? Nem, mi azt nem tehetjük addig, a mig nem kapjuk meg azon kijelentéseket, még pedig biztositott kijelentéseket, a melyeket a kibontakozás módozataiul elfogadhatunk nem programmunk alapján, mert a mi programmunk a független, önálló magyar hadsereg, hanem az előrelépés szempontjából, a melyet Kossuth Lajos is kötelességünkké tett. És midőn a helyett, hogy ezt megkapnók, ilyen in pejus reformot tárnak elénkbe, akkor, t. többség és t. kormány, ne számitsanak arra, hogy mi segitsük az önök helyzetét orvosolni, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert ez reánk nézve nemcsak erkölcsi, hanem politikai lehetetlenség is. *(Igaz! Ugy van! a szelsőbaloldalon.)*

Apponyi Albert t. képviselőtársam megnyugtatja magát azzal, hogy ő a Szentiványi Árpád t. képviselőtársunk által itt előadottaknak kilátásba helyezett teljesitése után uj követelésekkel nem áll elő. Maga Apponyi Albert igen t. képviselőtársunk megállapitja azt, hogy ezek a követelések nem ma állittattak fel az ő részükről, hanem tartalmát képezik az ő katonai programmjuknak. Szerintem nem képezik egész tartalmát, a mint hogy azt már voltam bátor jelezni, hanem mindenesetre egy részét szerintem is képezik ezen követelések az ő régebbi katonai programmjuknak, a melyet vallottak pártjuk fennállásának kezdetétől fogva. Már most husz esztendő után azt mondani, t. képviselőház, hogy ők uj követelésekkel nem állanak elő és ezeknek a kilátásba helyezésével konszummálva látják a maguk régi programmját: nohát, t. ház, ez nem egyéb, mint abdikáczió a tekintetben, hogy az a térfoglalás, a melyet ő is követel és a melylyel ő is biztat bennünket, csakugyan nagyon lassan, de annál bizonytalanabb tempóban fog előrehaladni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk, hogy ő Felsége a király, a hadseregnek szolgálati és vezényleti nyelvét németnek teljes jóhiszeműséggel hagyhatta meg az ő alkotmányos érzületének minden sérelme nélkül. És ezt a jóhiszeműséget, ezt az alkotmányos érzületet azzal indokolja, hogy a német szolgálati nyelv mindmegannyi alkotmányos kormány ellenjegyzése, mindmegannyi alkotmányos többség helyeslése mellett maradt meg.

Bármint legyen is a dolog, az 1867: XII. törvényczikkel és korábbi törvényeinkkel szemben nem állithatja gróf Apponyi Albert képviselőtársunk sem, hogy ez helyes és a magyar közjognak megfelelő álláspont, ha pedig nem az, akkor én ezt a felfogást alkotmányosnak el nem ismerhetem és akkor az 1867 óta kormányzott miniszteriumoknak és a mindenkori többségnek ez az eljárása alkotmányosnak nem mondható és nem szolgálhat a korona magatartásának alapjául. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mi álláspontunk a törvényes, t. képviselőház, a melynek érvényesitéséért a legélesebb harczot azok a kijelentések, a melyeket a t. miniszterelnök urtól megnyugtatás helyett alkalmunk volt hallani, teljes mértékben jogosultnak tüntetik fel. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk, hogy meg van győződve, hogy a mintegy megfontolva kialakult nemzeti akarat ebben az irányban — t. i. a magyar szolgálati és vezérleti nyelv behozatala irányában megnyilvánult, — az alkotmányos királynál annak akadálya nem lesz.

Hát akkor hol van az akadály, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ha minket azzal vádolnak, hogy megfontolás nélkül viszszük harczunkat tovább? Hiszen az a többség, a melynek vezetői között ott van gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk, a megfontolt haladás minden feltételét rejti magában; miért nem állnak elő, miért nem vitatják meg a dolgot, a maguk pártkörében és miért nem állitják fel elengedhetetlen követelmény gyanánt, a rájuk küldött kormányelnökkel szemben azt, hogy ezen a téren biztositékokat nyerjen a nemzet és a törvényhozás a tekintetben, hogy Magyarországon a magyar szolgálati és vezérleti nyelv gátjául szolgáló akadályok elhárittassanak, a katonai nevelés Magyarországon egészen magyarrá tétessék és az 1897: XXIII. t.-cz. 4. §-a abban az irányban változtattassék meg, hogy a honvédtisztképző-iskolákból kikerült növendékek a közös hadseregnek csak magyar ezredeihez legyenek kinevezhetők. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez volna a komoly bizonyság arra, hogy önök nemcsak jóleső kijelentéseket akarnak tenni, hogy nemcsak egy uj expedienst akarnak felállitani, hogy kényelmetlen helyzetükből kimeneküljenek, hanem elszánt akaratuk, hogy velünk együtt a nemzeti reform utjára térnek, nemcsak azon jobbára testnélküli dolgokban, a melyeket, nézetem szerint, Szentiványi Árpád t. képviselőtársam programmja foglal magában, hanem ezekben a dolgokban is, a melyek a legkardinálisabb jogok megvalósitását fogják maguk után vonni, elsősorban a szolgálati és vezérleti nyelv magyarságának kérdésében. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert, ha azt hallom, hogy e tekintetben a Felségnél akadály nem merülhet fel, az akadályt csak önökben láthatom, és több a politikai malicziánál — nem akarok itt sulyos szót használni a törvényhozásnak termében — az a szemrehányás, a melyet az imént röpitettek mifelénk, hogy mi akadályozzuk önöket a nemzeti irányu tevékenységben. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Vázsonyi Vilmos: Legujabb kiadás!

Molnár Jenő: Most ezt kezdik rebesgetni!

Bakonyi Samu: Gr. Apponyi Albert igen t. képviselőtársam egy tételt állit fel, mikor azon vád ellen védekezik, a melyet ő irányában igazán soha senki nem emelt erről az oldalról és a melyet bármely oldalról is csak a legelvakultabb igazságtalanság emelhetne vele szemben,

Digitized by Google

t. i., hogy ő nem osztrák, hanem magyar szempontból mérlegeli azon tekinteteket, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* a melyekkel adózik annak a viszonynak, a mely a pragmatika szankczión alapuló összeköttetésnek fentartását kivánja.

Bocsánatot kérek, a pragmatika szankczióból semmi a világon nem következtethető olyan, a miből az volna megállapitható, még a legtávolabbról is, hogy ott volna ezen nemzeti jogok visszaszerzésének akadálya. Mert hiszen a pragmatika szankczió nem foglal magában egyebet, mint a kölcsönös védelem kötelezettségének és az együttes birtoklásnak megállapitását és a trónöröklés szabályozását. Ezek az u. n. pragmatika szankczió kardinális intézkedései.

Hát hol van itt bármiféle olyan lekötés, a mely azt vonná maga után, hogy az osztrák örökös tartományokkal való viszonyunkból kifolyólag a magyar nemzeti nyelvnek és a magyar zászlónak érvényesülése és az eskünek a véderő magyar része által a magyar törvényekre való letétele akadályozva volna?

Ez csak azt mutatja, hogy gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam, bármennyire vallotta ő mindig politikája gyanánt azt, hogy az 1867-diki közjogi alapot fejleszteni kell nemzeti irányban, és daczára a gazdasági téren tett, s általam vele szemben idézett nyilatkozatainak, ő az 1867: XII. t.-czikket mégis olyan dogmának tekinti, hogy annak reá nézve kényszeritő erejét átviszi olyan térre is, a mely téren épen az előrehaladást, bárcsak a lassu, de biztos tempóban való előhaladást állitja elibünk biztató reménység gyanánt.

Én ilyen kijelentések után sajnálom, de nem ismerhetek fel semmi biztositékot abban, a mivel gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk biztat bennünket, hogy a nemzeti haladást lankadatlanul, folytonosan eszközölni tartja kötelességének, mert hogy ha valaki a pragmatika szankczióra való hivatkozásból derivál akadályokat a nemzeti követeléseknek a hadügyi téren való megvalósitásával szemben, akkor, bocsánatot kérek, ez a haladás csakugyan nagyon bizonytalan, csakugyan nagyon lassu és nem áll nagyon távol a Fejérváry Géza honvédelmi miniszter ur által kivánt tempótól. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Lassan, lassan, lassan!

Bakonyi Samu: Azt mondja gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk, hogy a magyar jogtörténelmi felfogás a pozitiv jogon alapul. Teljesen aláirom. De hozzáteszem azt, hogy pozitiv jognak hirdetjük mi a mi követeléseinket. Az a párt, a melyhez szerencsém van tartozni, épen a jogfolytonosság alapján állott mindig. létezésének első pillanatától fogva, mikor más elnevezések alatt kellett itt küzdenie a hatalom ellen.

És épen a jogfolytonosság elvéből következik az, hogy végre-valahára a megalkotott, a létező törvényeknek érvényt szerezzünk és minden akadályt, a mely ennek utjában áll, tőlünk telhető erővel eltávolitani igyekezzünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Beszéde vége felé azután visszatér igen t. képviselőtársunk tulajdonképeni kiindulási pontjára, arra t. i., hogy a politikai megbizhatóságot a törvényhozás, a nemzeti képviselet minden részének féltékenyen kell megőrizni.

Ezzel szemben már jeleztem álláspontomat. Azonban indokoltnak tartom, nehogy ugy lássék, mintha az igen t. képviselőtársunk részéről megismételt szemrehányást már ellenmondás nélkül viseljük, állást foglalni az ellen, mintha ugy fejlődött volna a mi viszonyunk gróf Héderváry Károly miniszterelnök urral szemben, hogy a korona az általunk felállitott nemzeti követeléseknek a megvitatására, megbeszélésére halasztást és meggondolási időt kért volna.

Ez, t. képviselőház, előttem teljesen novum, mert hiszen én a helyzetet ugy látom, hogy igenis fel kellett lélegzenie a t. többségnek és a hatalomnak, magának a koronának is, és hogy lélegzetet vehessen, arra voltunk mi nekik jók. Semmi más nem vezette ő Felségének kormány alakitásával megbizott kiküldöttjét és semmi más nem vezette a tényekből megállapitható következtetések nyomán magát a koronát sem, mert hiszen most kényszerhelyzetben van, neki ujonczokra van szüksége, és ha a felemelt létszámu állományt nem kaphatta meg, a végszükségben jó a rendes ujonczlétszám is. És látjuk, inkább elejtették az elodázhatlannak és elengedhetetlennek jelzett szükségét a véderő fejlesztésének, vagyis a létszám felemelését, csakhogy a mi nemzeti követeléseink diskutiálásába ne kelljen bocsátkozniok. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez tehát nem halasztási idő ezeknek a megvitatására, hanem csak egy pillanatnyi szabadulás és én ezt megadni nem akarom. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondá gróf Apponyi Albert, hogy a korona előtt a nemzet presztizsét meg kell óvni. Hát nekem is megvan a magam felfogása a korona presztizséről. Ezt a felfogást pedig olyan államférfiutól tanultam, a kinek emlékét mindnyájan tiszteljük, a ki magának elenyészhetetlen érdemeket szerzett részint gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunkkal egy táborban, részint a kormány kebelében, részint pedig a ház elnöki székén, s ez a férfiu Szilágyi Dezső volt. Ő mondja egyik beszédében: »Én azt gondolom, hogy egy nemzetnek sulyát és tekintélyét az emeli, ha alkotmányos jogainak minél tisztább és világosabb elismerését törhetetlenül követeli.« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én azt látom, hogy a követelés törhetetlen fentartása az egyedüli módja annak, hogy a korona elismerje a nemzet presztizsét: *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* én tehát nem gr. Apponyi Alberttel tartok a nemzet presztizsé-

Digitized by Google

nek értelmezésében, hanem Szilágyi Dezsővel. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

És, t. képviselőház, ha igy állitjuk fel a presztizs és a politikai megbizhatóság kérdését, ezzel kapcsolatban mit szóljunk arról, hogy a korona 1868-ban, tehát ezelőtt 35 esztendővel adott ki egy rendeletet, a mely azóta foganatba nem ment? Vajjon a törvényhozás melyik tényezőjének presztizsét emeli ez a szomoru tény? Adják meg önök erre a feleletet. Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam sem válaszolhat erre másképp, mint hogy a korona presztizsének semmi sem árthat jobban, mint az, ha a törvény végre nem hajtatik és a törvény végrehajtására kiadott királyi rendeletek semmibe nem vétetnek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Ez közönséges szédelgés a rendeletekkel.

Bakonyi Samu: Mikor azt látom, hogy az uj miniszterelnök ur, mikor vele pártom vezéremberei tárgyaltak, az azok által hozzáintézett alapvető kérdésre olyan feleletet adott, melynek világos értelme folytán bocsátkozott bele a mi pártunk a katonai kérdés által előidézett zavarokból való kibontakozás lehetőségének megbeszélésébe, a mely felelet azonban homlokegyenest ellenkezik a t. miniszterelnök ur által székfoglalója alkalmával tett kijelentésével, a melyet, ha akkor tett volna, mikor vele a tárgyalásokat pártom elkezdte, soha abba a helyzetbe nem jutott volna, hogy a kormányalakitásra a missziót elvállalhatta volna és igy a politikai megbizhatóság hiányát ebben az eljárásban épen vele szemben kell megállapitanunk; mikor másfelől ez a kijelentés fenyegeti a gazdasági önállóság tényleges megvalósitásának immár bekövetkezőben lévő feltételeit és biztositékait; mikor azt látom, hogy a t. kormány épen azokban a kérdésekben, a melyek okát képezik a mai parlamenti helyzetnek, a legmerevebbül elzárkózik a nyilatkozattétel kötelezettsége alól; mikor az uj véderőtörvény dolgában tisztán a katonai vonatkozásokra tesz nyilatkozatot, a nemzet jogos követelései tekintetében pedig állást nem foglal, hanem az állásfoglalást elodázza a véderőtörvény tárgyalásának idejére; mikor, t. ház, a harcznak az abbanhagyása csak uj és a mostaniaknál kétségtelenül hevesebb, tehát veszedelmesebb izgalmaknak a magvát hintené el: akkor, t. ház, kellő megfontolás után épen a nemzet nyugalma érdekében, épen a politikai megbizhatóság álláspontjából kénytelen vagyok magamra nézve azt a konzekvenciát megállapitani, hogy harczoljak tovább. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* Igaz ugyan, hogy ezen harcz folytatásának a veszélyeit . . .

Fülöp Béla: Nem harcz ez, csak szóbeszéd! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Bakonyi Samu: Én nagyon örvendeni fogok annak, ha Fülöp Béla t. képviselőtársam részéről alkalmam lesz meggyőződni arról, hogy ő nem szóbeszédet folytat, hanem elismerem, az enyémnél sokkal értékesebb, sokkal mélyebb tanulmányok alapján fogja a maga álláspontját megindokolni. Teljes várakozással vagyok eltelve eziránt, s remélem, hogy a várakozásomat mihamarább ki fogja elégiteni.

Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk megható ékesszólással figyelmeztet minket ennek a magatartásnak következményeire, különösen az anyagi téren beálló és fenyegető válságra. Igaza van. Válság van és a válságból a gyógyulás utján rázkódtatások veszedelme nélkül jutni nem lehet. De eszembe jut ama dicső időnek példája, a midőn szintén nagy és a mostaninál sokkal nagyobb és inkább végzetessé válható veszedelmek fenyegették a nemzetet, a mikor Kossuth Lajos az anyagi bajok orvoslásával való várakozásra kérte a nemzetet, a mikor kétszázezer ujonczot kért a haza megmentésére, mondván: »Ha van valahol a hazában egy sajgó kebel, mely orvoslásra, ha van egy kivánság, mely kielégitésre vár, szenvedjen még egy kissé e sajgó kebel és várjon még egy kissé e kivánság.«

Mert hát változott viszonyok között, de mégis az a helyzet, hogy a nemzetnek végre is ki kell küzdenie a maga jogait, mert különben az a veszedelem, a mely ellen való védekezés odázta el 1848-ban is a létező és fenyegő anyagi bajoknak gyógyitását, az a veszedelem ismétlődhetik, hogyha önök, t. többség, nem ismerik fel azt a kötelességet, a melyet olyan ékesszólással, annyi igazsággal mutatott meg önöknek Apponyi Albert t. képviselőtársunk. Mindaddig pedig, mig azt fel nem ismerik, mig annak a teljesitéséhez nem fognak, mi álláspontunkon nem változtathatunk és a harczot folytatni becsületbeli és politikai kötelességünknek tartjuk. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Nem veszem tehát tudomásul a kormányelnök ur programmját, hanem a következő határozati javaslatot van szerencsém benyujtani. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* Az 1868-ik királyi rendelet végrehajtásáról gondoskodjék a kormány és az e czélból teendő intézkedéseiről tegyen 30 nap alatt jelentést. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A folytatólagos ülést megnyitom. Ki következik?

Endrey Gyula jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ne felejtsük el, hogy a Khuen-Héderváry-kabinet bemutatkozása és programmbeszédének tárgyalásánál vagyunk. A midőn a kabinet e teremben megjelent, már látható volt rajta eredetének félszegsége. Mert fele-

Digitized by Google

részben maradott a régi, másik részben lett uj, és az uj miniszterek ugy jelentek meg a régiek között, mint a mikor a jól idomitott két elefánt között bevezetik a harmadikat, a mely még nincsen kioktatva és kitanitva a czirkuszlátogató közönség előtt. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

A miniszterium a maga programmjában tartott egy vékony fonalu előadást, a melynek az a sajátságos tulajdonsága van, hogy nincsen megfeszitve, hanem laza, s igy akármi módon elvonható és huzható, hogy ugyanazon árnyalatát takarja a kifejezett gondolatnak, a melyet a miniszterelnök ur ma lát jónak vagy a melyet holnap lát jónak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nyilatkozatai, a melyeket e házban tett, arról nevezetesek, hogy nincs bennük semmi szabatos és ha az ember bizalmatlansággal vizsgálja, — a mint ez az ellenzékhez illik — nem tudja, vajjon a jogi és a politikai technikus terminusokkal nincsen-e tisztában, avagy a nyilatkozatát akarja homályba burkolni, hogy az többféle magyarázatot engedjen meg és tűrjön el.

Csodálkozni fog a miniszterelnök ur, hogy bizalmatlansággal találkozik az ellenzék részéről. Én pedig azon csodálkozom, hogy nem találkozik bizalmatlansággal a kormánypárt három tisztelt árnyalata részéről. Mert egy államférfiunak nem elég egy programmot mondani; egy államférfiunak a programmja az ő multja. *(Igaz! Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbról: Ugy van! Az nagyon jó programm!)* Nekem hasztalan tesz valaki szép, fényes, kedvező igéreteket, mert én tudom, hogy a politikust is és a politikusoknak jelenjét és jövőjét is befolyásolja az ő multjuk. A ki megszokta az abszolut kormányzást, a kormányzásnak egy bizonyos rendszerét, a melyet csak kiskoru népekkel szemben szoktak alkalmazni, — még azokkal szemben is helytelenül — az erről a szokásról, erről a felfogásról, erről a gondolkodásról nem fog a tizenkilenczedik esztendőben leszokni, mert az embert nemcsak hirdetett elvei, hanem szokásai, egyszersmind nézetei, felfogásai észrevétlenül is uralják és vezetik.

Nem tudom részletesen, hogy a t. miniszterelnök ur miként kormányzott Horvátországban, de azt tudom, hogy azt a népet, akármilyen politikai állapotban találta is, egy más, Magyarországra nézve kedvezőbb, saját belső életének helyesebb és az általános szabadság és a polgárok önkormányzatára nézve egészen helyes és jogosult irányba átvezetni tizennyolcz esztendei kormányzása alatt nem tudta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A kormányzás arra való, hogy megtanitsa a népeket a törvényekkel, jogaikkal élni, és ha valaki 1,600.000 embert kormányoz tizennyolcz esztendőn keresztül és ha az a kormányzás okos és bölcs: megtanitja azt a népet jogaival élni, megtanitja arra, hogy megtalálja a maga jogainak korlátait és letörölje mindazon intézményeket, a melyek csak a kiskoruság és veszély idejére valók.

Horvátországban pediglen a sajtóczenzura fennáll, nem lehet szabadon nyilatkoznia a gondolatnak. Horvátországban a közigazgatás egész abszolutizmusa áll fenn, a polgárok gyülekezési, egyesülési szabadsággal nem rendelkeznek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És szégyenpir boritja el arczomat, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy ez Magyarországnak társországában történik, a mely népnek mi vagyunk legfőbb gondviselői, a mely népnek kiküldöttjei jelen vannak a mi országgyülésünkön, s a mely népnek bánját és közigazgatásának főnökét felelőségével kiséri cselekedeteiben és ellenőriznie kell a magyar miniszterelnöknek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy Magyarországnak lehet egy olyan része, ha még csak egy kis zug volna is, de nagy és tekintélyes része, a hol az abszolut kormányzásnak ezeket a silány erkölcsöket, becsületérzést, népet rontó eszközeit fenn kell tartani. *(Ugy van! Igaz! Zajos taps a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: És nem szólalnak fel a horvát képviselők, mert ez bizonyosan az ő malmukra hajtja a vizet! *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Ugron Gábor: A népet a szabadság által kell a szabadságra éretté tenni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mely nép nem szabad a maga jogainak gyakorlatában, a melynek képviselete mesterséges uton állittatik elő, hogy az a nép elégedetlen, hogy az a nép zúz, tör, rombol, az valószinü. És hogyha az a felkelés, az a zúzás, rombolás és támadás Magyarországot éri, igenis annak az az oka, hogy azt hiszik, hogy az ő szolgaságuknak, az ő elnyomatásuknak, alárendelt politikai helyzetben való létüknek Magyarország az oka. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Magyarországnak s a magyar nemzetnek becsülete megköveteli azt, hogy azon ország területén, a melyet Szent István koronájának hatalma fed, a nép elnyomva ne legyen, hogy ott abszolutizmus ne legyen, hogy szabadság legyen ott is épugy, mint minálunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha a horvát népet szabadsággal sem lehet kormányozni, s nem lehet őket abba bevezetni, akkor igenis megvolna az értelme annak, hogy más korlátok állittassanak fel, mint a milyenek minálunk vannak. De ott a szabadsággal való kormányzás meg sem kiséreltetett, nincs folyamatba helyezve.

A ki csak ilyen eszközökkel tud kormányozni, a kinek kormányzásában, időről-időre felmerül s mint zárójelenet szerepel a statárium, a népnek katonasággal és csendőrökkel való lövöldözése és a közigazgatásnak a néppel való folytonos harcza egészen a forradalmi jellegig megy el, ott, engedjen meg a ház, a kormányzat nem bölcs emberek kezében van. *(Ugy van!*

Digitized by Google

Ugy van! a szélsőbaloldalon.) Ott primitiv, patriarchális egyszerüséggel, de patriarchális jóindulattal, patriarchális becsületességgel és patriarchális szabadsággal kell azt a népet kormányozni. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez a multja a t. miniszterelnök urnak nem ajánló levél. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert sohasem tudhatjuk, hogy Magyarország közszabadságainak olyan finom mérlegre eső megitéléseinél meglesz-e a megitélésben az a hajszál, a mely az önkénykedés és a jogok szabad gyakorlatának elismerése között létezik. Ránk nézve a kormány csak eszköz alkotmányunk fentartására, szabadságaink és jogaink védelmében; a kormány csak szervezet, hogy ez az állam polgárainak minél jobban, minél hatékonyabban sikerüljön.

Én azt a garanciát, a melyet e téren egy kabinet fejétől meg kell várnom, nem találom meg a gróf Khuen-Héderváry személyében, s azért én bizalommal iránta nem viseltetem, sőt minden lépését, minden kijelentését a legnagyobb gyanakvással fogadom. *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Mikor Thiers miniszter lett, azt mondották egyesek Francziaországban: »Il est parvenu« — ő felkapaszkodott; erre megjegyezte egy másik szónok: »Il est arrivé« — ő megérkezett.

Thiers a maga politikai egyéniségével, multjával, azokkal a munkákkal, a melyekben egy állami rendnek körvonalait irta le és fejtegette, azon politikai beszédekkel, a melyeket ő az ellenzék padjain tartott, egy egész rendszert képviselt és igy róla joggal mondhatták azt, hogy ez az ember nem felkapaszkodott, ez az ember megérkezett, mert vele egy rendszer jött és ő annak jogosult képviselője.

Én azt mondom a t. miniszterelnök urnak, hogy reája sem az egyik, sem a másik nem talál. Ő elkésett. *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* Gróf Héderváry nak Bánffy Dezső után kellett volna jönni, a mikor az egyik zsarnokot egy kisebb zsarnokkal lehetett volna felváltani. De Széll Kálmán alkotmányos kormányát, és az eljövendő idők kormányát semmiképen sem képviselheti Khuen-Héderváry, mert ő minden gondolkodásával, minden cselekvésével, minden politikai nézetével elkésett, elmaradott, nekünk ujabb emberre, erősebb emberre, határozott irányra, nemzeti irányra van szükségünk, *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* a mely nemzeti irány a maga munkáját a közszabadságok teljességére és a népjogok kiterjesztésére fekteti. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

E czélra én a miniszterelnök urat alkalmasnak nem tartom és elhibázott lépésnek vélem, hogy akkor, a mikor egy erős nemzeti harcz van folyamatban, azokat a férfiakat küldik ide, a kiknek rideg természete abból nem érez semmit, — vagy ha egyáltalában érez, csak keveset, — a kiknek rideg természete nem tudja befogadni azon küzdelmeknek sem melegségét, sem forróságát, sem intenzitását, sem annak messzeható következéseit. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Helló Lajos: Mintha idegen volna itt köztünk!

Ugron Gábor: Én akárhányszor elgondolkozom azon, hogy vajjon az a fa, a melyet beoltok egy ággal, hogy más gyümölcsöt hozzon, mint a milyet ő magától megteremne, bir-e tudomással arról, hogy az az ág mily uj vérkeringést, mily más virágoknak nyilását, mily más gyümölcsöknek termését hozza meg?

Én azt hiszem, hogy a t. miniszterelnök ur nincs fogalommal arról, hogy az a harcz, a melyet mi folytatunk és a melyet ki fogunk küzdeni, *(Ugy van! Ugy van! Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* milyen ojtványt képez a nemzet gondolkozásában, milyen virágokat és mily édes gyümölcsöket fog teremni. *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Nehogy azt higyjék a t. urak, hogy valaha kormányok és valaha uralkodók népeknek jogokat adtak, vagy a már létező jogaikban megőrizték, megvédelmezték volna őket, ha azok a népek nem voltak elég erősek azt a jogot gyakorolni, annak gyakorlását kiküzdeni s ha őket abban gátolták, a kellő ellentállást kifejteni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Megszoktam én a multban, hogy azokban a harczokban, melyeket a nemzeti jogokért vivtunk, vállat vállhoz vetve jelenjek meg gróf Apponyi Albert t. képviselőtársammal. *(Halljuk! Halljuk!)* Ma van az első eset, hogy fegyveremet fegyverével kell, hogy összemérjem és midőn ezt teszem, teszem a becsülésnek, a tiszteletnek minden jelével. Tegnap is, midőn itt arról a sarokról beszélt, ugy éreztem magamat, mintha egy nagy magas fa emelkedett volna fel, rakva szép gyümölcsökkel, oly fa, melynek még az árnyéka is üdülést hoz, — milyen üdülést hozhat annak gyümölcse? — de a midőn végighallgattam beszédét, csak arról győződtem meg, hogy ennek a fának nem ért meg a gyümölcse, őszre igéri az érést és a mit most lehullatott, az csak a férgese. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nem szoktam meg én t. barátom ajkairól azt a kifejezést, midőn a nemzet jogairól van szó, hogy valósitani fogjuk előbb vagy utóbb, vagy, hogy érjük be most egyelőre ennyivel. A jogoknak az az osztályozása, melyet ő tett, midőn a jogokat beosztotta egyelőre, beosztotta előbb vagy utóbb érvényesithető jogokra, egészen uj előtte is, egészen uj előttünk is, mert a jogok vagy léteznek, és akkor azok megkövetelik érvényesülésüket, a mennyiben a jognak s a benne rejlő igazságnak épen abban van az ereje és hatalma, hogy ellenállhatatlan erővel vonz és visz arra, hogy szolgáljuk, érvényesitsük és annak gyümölcseit azután leszedjük; vagy pedig azok a jogok nem léteznek. Megtámadta a t. barátom az ellenzéket azzal, hogy

Digitized by Google

most a parlamenti harczban nem tart mértéket s azt kérdi, hogy miért teszi ezt? No, látta-e a képviselő ur, hogyha az ingaórát elhuzzák jobbbra, annak az ingája kivág balra s ha nagyon elhuzzák jobbra, az inga már nem vág ki balra sem, hanem megáll. Az idők órájának mutatója pedig nem megy tovább. Igy vagyunk mi is most a parlamenti vitatkozás terén. A mig elhuzták az órát kissé jobbra, addig az az óra még járt, de kivágott balra. Az ellenzék, mint balról álló, balra mutatván az inga, erősen lépett fel és támadt; de mihelyt túlságosan elhuzatott jobbra az óra, megállott és megállott a parlamentnek működése. Vissza kell állitani azt az órát a politikai egyensulynak azon vonalára, a melyen jobbra és balra egyenlően lengjen az inga. *(Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja a t. képviselő ur, hogy nekünk felelnünk kell ezen politikai harczért. *(Halljuk! Halljuk!)* Igenis felelünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Felelünk itt e törvényhozás szine előtt, felelünk a nép előtt, felelünk a nagy Isten előtt, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert mi az, a mit mi kivánunk? Az, hogy Magyarországnak törvénye legyen végrehajtva. Azért az 1867 : XII. törvényczikkért a nemzet 1848—49-ben és később, az abszolutizmus idején, szenvedésben és vérben megfizette az árát; és a mit akkor kivivott és kiküzdött, annak megvalósitásához, annak végrehajtásához, annak a nemzet szempontjából való értelmezéséhez joga van, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* hisz nem egy idegen államnak joga, nem egy idegen államnak érdeke, hanem hazánknak, nemzetünknek joga és érdeke az, a mely minket a törvények olvasásánál, megértésénél és magyarázásánál kell, hogy vezessen. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mi Magyarországnak vagyunk fiai, Magyarországnak vagyunk képviselői, nem idegen országnak szülöttei, a kikben egy más államnak, egy más nemzetnek, egy más felfogásnak képzelődései, tévedései, bünei és érdemei egyesülnek, mert a mint az osztrák érdek szerint gondolkozik, cselekszik, a szerint olvassa és látja a törvényeket, ugy a magyarnak szégyene és gyalázata, ha nem magyar értelemben, nem magyar érdekben és nem magyar felfogás szerint látja, olvassa, és értelmezi azt. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ma mit akarunk? Nem a magunk programmját, — ezt unosuntig ismételjük, hanem azt akarjuk és abban van erős jogunk, hogy önök, a kik a 67-es alapon állanak, a kik a 67-es alap megvédelmezésére vállalkoztak, kötelesek nemcsak velünk szemben, de minden máshonnan jövő támadással szemben is azt megvédelmezni. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az 1867 : XII. törvényczikkben benfoglaltatik a magyar hadsereg és annak konzequenczája. Az 1867 : XII. törvényczikknek szelleme, végrehajtása, valamint a paritás és a dualizmus is megköveteli azt, a mit Kerkápoly Károly mondott, hogy t. i., a miként az államalakulat dualisztikus, ugy a hadseregnek is dualisztikusnak kell lenni. Kerkápolynak az a beszéde, a melyet 1868-ban a véderőtörvény tárgyalásakor, mint központi bizottsági előadó a bizottság nevében mondott, a törvénymagyarázásnak helyes kulcsa. Ha valaki kételkedik ebben, felolvashatom. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Azt mondja Kerkápoly *(olvassa)*: »Hisz dualisztikus államszervezetnek csak hasonlóan szervezett sereg felelhet meg, olyan, a melyben a teljesen organizált felek a közös hadur személyében és általa épugy egyesülnek, mint egyesülnek maguk a szinte külön szervezett államok.« Tehát Kerkápoly Károly szerint Ausztria és Magyarország a hadseregben is csak az uralkodó által egyesülnek ugy, mint a politikai életben kifelé csak az uralkodó által egyesülnek és társulnak.

Mi kérjük azt, hogy a magyar tisztek a magyar ezredekbe tétessenek. Szükséges folyománya ennek az, hogy a katonai intézetek akként kezeltessenek, hogy abban elegendő magyar tiszt képeztessék. Egyelőre azonban okvetetlenül szükséges, hogy a magyar ezredekben az ezredesek magyarok legyenek, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és hogy a magyar tisztek a magyar ezredekhez áttétessenek. Ezt 1868-ban ő Felsége rendelte el. Mi lehet annak oka, hogy a királyi rendeletnek, a mely megjelent a mi hivatalos lapunkban, megjelent épen a véderőtörvény tárgyalása előtt mint egy biztositó okmány, a mi kormányférfiaink nem tettek eleget, a kik a Felség egyszerü óhajait és kivánságait is olyan nagy buzgósággal szokták teljesiteni? Nehogy azt higyje valaki, hogy igaz az a vád, hogy a függetlenségi párt ezzel a kérdéssel nem jött elő, felemlitem, hogy igenis, a függetlenségi párt azzal, hogy a magyar ezredekben magyar tisztek legyenek, folyton előjött, mert ez a század kezdetétől folyton hangoztatott elv, sőt törvényes intézkedés, Corpus-Jurisunkban benfoglaltatik. Az, a ki ezt megakadályozta, ha osztrák volt, cselszövő, ha pedig magyarok tették, akkor hazaárulás és hitszegés. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én ezt 1901-ben a delegáczióban julius 8-án szóba hoztam. Határozati javaslatom következőleg szólt *(olvassa)*: »Az orsz. bizottság utasitja a közös hadügyminisztert, hogy ő Felségének 1868 aug. 6-án a közös hadügyminiszterhez intézett kéziratának, melyben az ország ismételten nyilvánitott kivánságának megfelelően elrendelte, hogy a magyar csapatokhoz, a mennyire lehetséges, magyar tisztek osztassanak, tegyen eleget.«

Kell-e mondanom, t. ház, hogy engem a delegáczió leszavazott? *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez a többség elve!)* Egyetlen képviselőtársam Apponyi Albert volt, a ki kiméletesebb módon bánt velem és a ki előadván, hogy mik történtek a mult században és mi-

Digitized by Google

csoda törvények hozattak, hogy a magyar hadseregben magyar tisztek legyenek és a magyar szolgálati nyelv alkalmaztassék, ezeket mondotta: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* »Ezeknek a törvényes előzményeknek felel meg az a rendelet, a melyre t. barátom hivatkozott, s melyben ő Felsége a király — és ezt az akkori miniszterelnök, gr. Andrássy Gyula az 1868-iki véderőtörvény tárgyalása alkalmával, mint az országnak garancziáját jelentette be — elrendelni méltóztatik, hogy az ország ismételve nyilvánitott kivánalmának megfelelően, egyszersmind pedig a hadsereg czélszerü szervezése érdekében a magyar korona országaiból kiegészitett ezredekhez és csapatokhoz, mennyiben lehetséges, egyedül az ezen országokban született tisztek osztassanak be.« Hogy szól az okoskodás? Valóságos magyar államférfiui és magyar delegáczionális okoskodás még Apponyi Alberttől is. *(Olvassa):* »Én a követelményt, a mely Ugron Gábor t. barátom határozati javaslatában foglaltatik, e törvények s a királyi rendelet által indokoltnak s majdnem magától értetődőnek tartom; abban azonban, ha egy ilyen törvényeken és királyi rendeleteken alapuló garancziának végrehajtására utasitást adunk a hadügyminiszternek, az a feltevés foglaltatnék, hogy a hadügyminiszterium ezen törvényeken és királyi rendeleten alapuló utasitásnak tényleg nem felel meg. Erre nézve pedig nekem kellő számu adataim nincsenek.« *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Nem olvasom tovább. Engedje meg a t. ház, ha az ország véderőtörvényének megalkotása idején előlegül és biztositékul a Felség által egy rendelet adatik, mely a garanczia természetével bir, ha mi a közös hadügyminiszterekkel szemben ilyen lanyhán, meghunyászkodva védelmezzük azt, várhatjuk-e valaha, hogy az ország törvényének, a nemzet akaratának és érdekeinek elég legyen téve? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Uraim! Sarkára kell állnia minden magyar embernek. A melyik kuvasz ugy védené meg gazdája udvarának határait, a mint önök szokták a delegáczióban védelmezni Magyarország érdekeit, az megérdemelné, hogy agyonüssék. *(Taps a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Kuvaszok és elefántok! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Mi belátjuk azt, hogy egy oly roppant hadiállományt, mint a Magyarország közös hadseregébe besorozott és annak létszámát képező ifjuságot tisztekkel ellátni oly gyorsan nem lehet. De egyszer kezdeni kell, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és egyszer meg kell mutatni, hogy a hitegetésnek, ámitásnak és becsapásnak már vége legyen. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen menjen el bárki itt a piaristákhoz. 1804-ben vagy 1805-ben — tisztán nem emlékezem, mert néhány évvel ezelőtt láttam, — Ferencz császár Budapesten járt és a házfőnöktől azt kérdezte, hogy elküldtétek-e már a két piaristát Bécs-Ujhely városába, mert ezután minden tisztnek magyarul is kell tudnia? Azt feleli a házfőnök: elküldtük és már körülbelül Sopronon túl járnak. Tehát 1804-ben már tanárokat rendeltek a bécsujhelyi akadémiába, hogy a Napoleon által szorongatott osztrákok a magyar nemzet ifjainak a hadseregben és különösen a tiszti iskolákban való részvételére előkészitsék a talajt. A hogy elmult a baj, nagyon természetes, hogy a magyar tanitása a tisztteknek is elmult. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Visszajöttek! Lassan-lassan hazajöttek!)* 1867 óta, mióta a dualisztikus alakulat lépett életbe, miféle oka lehet annak, hogy a közös hadsereg intézményeiben, akár középiskoláiban, akár akadémiáiban a magyar nyelv nem tanittatott? Mi lehetett oka annak, hogy erre semmi gond és figyelem nem fordittatott, hanem hogy tisztán a véletlenségre bizatott és hagyatott? Egyfelől az, hogy Magyarország országgyülése ezt elnézte, másfelől pediglen az, hogy bizonyos körök és azok között főleg a magasabb katonai körök, a kiknek abszolut rendelkezési jogát az alkotmányos állapot megnyirbálta, az egész alkotmányos életet egy olyan rövid ideig tartó szinpadi vendégszereplésnek tartották, a melynek ugyis mihamar vége lesz, ugyse komoly az egész, még azok is, a kik benne élnek, magas hivatalokat viselnek, komolyan nem állitják fel a követelményeket, tehát miért cselekednénk mi, miért tennénk mi? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hogy a magyar tisztek a magyar ezredekbe áthozassanak, ez egy garanczális rendelet, a melynek végrehajtása nem az ellenzék kezében volt, az önök kezében volt. Önök elmulasztották azt megtenni, elmulasztották szorgalmazni, elmulasztották saját törvényeiknek értékét és hatályát ezzel kiegészitení. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Most mi teszszük ezt meg önök helyett; ezt a munkát, ezt a feladatot mi vállaljuk magunkra és mi kényszeritjük önöket arra, hogy tegyenek eleget kötelességüknek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Igy áll ez a nyelvre nézve is, mert én nem osztozom gróf Apponyi Albert t. képviselő urnak azon nézetében, hogy a katonai szolgálatban ő Felsége a magyar katonai szolgálati nyelv helyett vagy azzal szemben a német katonai szolgálati nyelvet először is elrendelte volna, másodszor, hogy azt ő Felsége el is rendelhette volna. Nem rendelte el, mert Magyarországnak jogai a hadseregben és a hadsereg felett nem ugy, mint gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam idézte, csak az 1848 előtti törvényekben vannak lefektetve, hanem le vannak fektetve a 48-iki törvényhozás alapprinczipiumaiban és különösen abban a tényében, midőn a magyar miniszteriumba a hadügyminisztert is beiktatták, a kinek hivatalbalépését követte és részben megelőzte az, hogy az országgyülés a külföldön szolgálatot tevő magyar

Digitized by Google

ezredeknek hazahozatalát és az idegen ezredek elvitelét kérte. Követte az, hogy a magyar alkotmányra az itthon levő magyar ezredek és azok tisztjei . . .

Beöthy Ákos: Még az osztrákok is!

Ugron Gábor: . . . sőt még az osztrákok is, a melyek itt voltak — de az okoskodásomhoz nem tartozik — mondom, a magyar ezredek és a magyar ezredek tisztjei a magyar alkotmányra, annak megvédelmezésére felesküdtek. 1848-ban külön, önálló rendelkezéssel biró és a bécsi hadügyminiszteriumnak semmiben alá nem rendelt hadügyminiszterrel birt Magyarország, tehát az a sereg is, a mely a magyar hadügyminiszter alá volt rendelve, önálló, teljesen szabad és minden bécsi befolyástól ment volt.

Most azt kérdem én, honnan tudhatjuk meg, hogy ennek a princzipiumnak mi a következménye? Onnan, hogy magáról a hadseregről az országgyülés hozott is egy törvényt, a mely azonban nem nyert szentesitést. Én tehát erre — ámbár ez az én álláspontom mellett szól — nem akarok támaszkodni, hanem támaszkodom arra, a mit Ferdinánd ő Felségének alkotmányos kormányzása idején a magyar hadügyminiszterium és az az alatt álló magyar hadsereg magára nézve levont, midőn becserélte a sárgafekete zsinórokat, rózsákat és más egyéb jelvényeket és a nemzetit vette elő. Kiméletesen és tapintatosan jártak el.

Mindazon uj zászlóaljak, a melyek a magyar kormány által szerveztettek és megalkottattak, azok mind magyar vezényszóval birtak és e magyar vezényszóval birván, a magyar nemzet tényleg a magyar vezényszó jogát hatalmába vette és vele élt. Hiszen, t. ház, az 1848 iki törvények között ott van a nemzetőrségről szóló törvény is. Olvassa el bárki. Nemzetőrségről volt szó. Van-e abban egy szóval is megemlitve az, hogy annak a szolgálati nyelve a magyar? Nincsen. Hát a franczia törvényben meg van-e emlitve, hogy a franczia hadsereg nyelve a franczia, vagy a porosz állami törvényben az, hogy a porosz hadseregnek szolgálati nyelve a német; vagy hol van törvény Oroszországban, hogy az orosz hadseregnek szolgálati nyelve az orosz? Nincsen. És ha önök elmennek, miután önök nagy államférfiak és nagy országokhoz mért bölcsességük van, ha elmennek a kis államok valamelyikéhez, Montenegróba vagy Szerbiába, megtalálják-e önök, hogy annak a montenegrói hadseregnek a szolgálati nyelve szerb és olyan, mint az ország közönségéé vagy Szerbiáé? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A nemzeteknek természetes joga az, t. képviselőház, hogy az ő hadseregük az ő saját nyelvükön legyen vezényelve, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* saját nyelvükön legyen kormányozva és ezzel a természetes joggal szemben határozott és világos törvényes intézkedés kell, hogy legyen, a melyben a nemzet törvényhozása a maga módja és rendje szerint, a miként törvényeit meg szokta hozni, beleegyezett abba, hogy az másként lesz. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ilyen eltérések törvény nélkül nem is létezhetnek és nem érvényesithetők és ha törvényen kivül léteznek, azok csak tényleges állapotok, nem akarom ezzel a szóval jellemezni, hogy visszaélések. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Vajjon a magyar nemzet presztizsét emeli-e az, hogy a magyar nemzet fiait idegen nyelven idegen tisztek vezetik, regulázzák?

B. Kaas Ivor: Mint az indus népet az angolok!

Ugron Gábor: Vajjon Magyarországnak a presztizse...

Beöthy Ákos: A magyar királynak a presztizse!

Ugron Gábor... Magyarországnak, a magyar nemzetnek és a magyar királynak presztizse az által szenved-e, hogyha az ország hadseregében érvényesül az a természetes és érvényesül az a törvényes jog is, hogy a saját nyelvén legyen vezetve és a szolgálatban saját nyelvét használhassa? Magyarországnak törvénye van róla 1848-ban, hogy a nemzeti zászlója és jelvénye ősi jogaiba visszahelyeztetik. Az a kérdés, Magyarország idegen zászló alatt küzdött-e nemzeti királyai alatt, az a kérdés, hogy Magyarország nemzeti zászló alatt küzdött-e a Habsburg-dinasztia érdekében? Mária Terézia Magyarország királya és Csehország királya volt. Összes szuverén jogainak minden értéke, minden becse, minden tartalma és foglalatja csak az volt, hogy Magyarország királya volt. Mária Teréziának hadi üzenetei, békekötései a magyar király által tétettek és köttettek.

Mária Teréziának seregeit magyar lobogó alatt vezérelték dicsőséggel magyar vezérek, magyar férfiak. Csak később, mikor a germanizácziónak gonosz lelke egy koronázatlan királynak elfogult és félszeg nagy elméjében megfogamzott, midőn a harczot, a mely addig mint az uralkodóház harcza folyt Magyarország alkotmánya és nemzeti jogai ellen, a német nemzet és birodalom és Magyarország közt megvivandó harczczá akarták átalakitani, kezdődött az, hogy a nemzetnek jogát, czimerét, lobogóját, nyelvét elnyomták, de ugyanakkor kezdődik, hogy maguk a hadsereg tagjai, a Graevenezred és más többi huszárezred tisztikara felszólal és követeli az országgyüléstől, hogy védje meg az ezredekben a magyar nemzetnek nyelvét, lobogóját. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Beöthy Ákos: Be is csukták őket érte!

Ugron Gábor: A német vezérleti nyelv a magyar ezredekbe akár becsempésztetett, akár rájuk erőszakoltatott, a nemzet természetes és törvényes jogával ellenkezett, épugy, mint az, hogy 1849-től fogva az abszolut időben is a magyar nemzetnek joga, érzelmei és gondolatai

Digitized by Google

a hadsereg köréből kiüldöztettek. De vajjon az emeli-e inkább a nemzet presztizsét, ha mi a jogtalanság és törvénytelenség előtt meghajtjuk fejünket, vagy ha ellenállunk és jogainkat érvényesitjük? *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Csak gyávászkodjék az, a ki akar!

Ugron Gábor: Én nem tartozom azok közé a politikusok közé, a kik ugy tesznek, mint a hogy megdöbbenéssel olvastam Tassoról, a ki a megszabaditott Jeruzsálemről irt egy fenséges költeményt, de a mikor maga Ferrarában be volt zárva, a látogatókat sohasem arra kérte, hogy szabaditsák ki őt, hanem, hogy adjanak salátájára czukrot. Én, t. ház, a nemzeti szabadságnak vagyok hive, küzdő katonája, a nemzeti szabadság pedig, ha a nemzetek jelvényei, czimere, lobogója, nyelve, szelleme, lelke, akarata a hadseregben nem érvényesül, nincs biztositva, az a szabadság feltételekhez van kötve, az a szabadság engedmény s ez a nemzet nem egyéb, mint egy feltételesen szabadon bocsátott rab, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely mindaddig marad szabadságban, a mig jól viseli magát, különben a hadsereggel visszahajtják ujból szolgaságba. *(Igaz! Ugy van! és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Ki a császári hadsereggel az országból!

Ugron Gábor: Önöknek joguk van kérdezni, hogy mi a kibontakozás utja? Ugy a tisztekre, mint a magyar nyelvre, magyar czimerre és zászlóra és mindenre nézve meg lehet egyszerüen találni a kibontakozást. Deák Ferencz bölcsesége itt is utmutatásul szolgál. 1867-ben ujonczot szavaztak meg, de az abszolut hadseregnek sem szelleme, sem rendelkezései nem tetszettek. Azt nem akarták megvárni, a mig idejük lesz megváltoztatni, hanem az 1867-iki ujonczozási törvényben feltételeket szabnak, a melyek mellett az ujonczokat megajánlják.

Az 1867:XII. törvényczikk 11-ik vagy 12-ik szakaszában benne van, hogy a nemzet fentartotta magának az ujonczmegajánlás feltételei megállapitásának jogát. Ez Magyarországnak egy olyan joga, a melylyel Ausztria nem bir; ez Magyarországnak saját joga, erre nézve Ausztriával közös törvényt hoznia nem kell, mert az egész ujonczmegajánlás külön nemzeti joga Magyarországnak, a melyben közösségre nem lépett Ausztriával; ezen a téren szabadok vagyunk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Uraim! A beterjesztett ujonczozási törvényjavaslatba beleveszünk három szakaszt, a mely a nemzeti követelményeknek három vagy négy kategóriáját magában foglalja s ha azt önök is beleveszik s ezzel mulasztásaikat helyrepótolják és az 1867-iki törvényeknek tekintélyét és tartalmát helyreállitják, akkor, uraim, a mi részünkről ellenzést nem fognak találni; becsületes küzdő ellenfelek leszünk, de akadályokat, legyőzhetlen akadályokat a törvényhozás elé nem állitunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De addig, engedje meg a t. ház, a mig mi nem vagyunk törvény által biztositva arra nézve, hogy az ország törvényei Magyarországra kedvező és jogos értelmezés szerint hajtatnak végre, addig mi harczolni fogunk, *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* a fegyvert le nem teszszük, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* sem időjárás, sem veszély abban bennünket meg nem tántorit. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mert mi következőképen gondolkozunk: az ellenzéknek feladata az, hogy saját programmját megvalósitsa, de kötelessége arról is gondoskodni, hogy az ország törvényei végrehajtassanak, s helyesen hajtassanak végre. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Most abban a szerencsés helyzetben és oly körülmények között vagyunk, hogy a mi igazunkat a dolgok érdemére nézve önök is elismerik, csak a kivitelre nézve ajánlanak más módot, a nélkül, hogy önmagukat kötelezték arra, hogy azon más mód mellett azután teljesen érvényesülni fognak a nemzet jogai. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* T. ház! Mit szólanának önök ahhoz az egyszerü pórhoz, a ki a mikor vermében, a melyet gabonája eltartására ásott, egyszer egy farkast talál, azt a farkast, a mely a verembe esett, akkor nem pusztitja el, hanem szépen kisegiti a veremből, mert véletlenségből és nem teljesen szabályos módon esett a verembe, és elhatározza, hogy majd őszszel fog utána futni és fogja lelőni. *(Élénk derültség és taps a szélsőbaloldalon.)* Hát mi nem tartozunk azokhoz az előkelő vörös frakkos rókavadászokhoz, a kik megfogják juliusban a rókát, gondosan etetik és elteszik őszre, mint gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam kivánja, hogy szent Hubertuskor elfoghassák. *(Élénk derültség és taps a szélsőbaloldalon.)* Nekünk küzdenünk kell, küzdeni fogunk, ha csak a küzdelmet kivánalmaink teljesitésével be nem fejezik. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondják nekünk, hogy ez mégis csak helytelen dolog, kössünk békét. Én azt tartom, hogy háboru az, a mely mi közöttünk folyik, s a melyben, azt lehet mondani, gyűlölködés nélkül, de keményen harczolunk, mert én legalább a magam lelkéből a szenvedélyek izzó parazsát kihalva érzem és nem tudom azokat az erős és sujtó fegyvereket ugy használni, miként szoktam, a mióta tudom, hogy önök is épugy gondolkodnak, mint én, csak nem cselekszenek, nem mernek ugy cselekedni, mint én. Hát vivni fogjuk ezt a küzdelmet, mert egy becsületesen folytatott harcz mindig többet ér, mint egy rossz béke. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mikor a német biztosok megkötötték a passzarovicz békét a törökkel, egész Magyarországon felzudultak, hogy hogy lehetett egy

Digitized by Google

olyan békét megkötni, a melyben a már elfoglalt, mostan szerb- és bosnyákországi területeket ujból átbocsátották a török hatalmába, és hogy hogyan lehetett ilyen békét szentesiteni és elfogadni? Erre minden magyar ember előtt csak egy válasz volt: megtették, hiszen egyetlenegy magyar tanácsos sem vett részt abban a békekötésben, és az országgyülés panaszolta fel, hogy békét kötöttek, az ország hagyományos ellenségeivel az ország határait képező földterületekre nézve, a nemzet meghallgatása és magyarok jelenléte nélkül.

Ha mi most letennők a fegyvert, az egész országon az a panasz zúgna végig, a melytől visszhangzott az ország a passzaroviczi béke megkötése után, hogy: nem voltak ott magyarok, nem ismerték Magyarország jogát, nem ismerték Magyarország érdekeit és ezért nem is tudták azt megvédelmezni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én ilyen vádnak nem teszem ki magamat; nem teszem ki pedig azért, mert örökre él, eleven szineiben mindig lelkem előtt lebeg az a kép, a melyet én itt egy kiállitáson egy orosz festőtől láttam, a hol a törökök felszólitják a kozákokat, hogy adják meg magukat, tegyék le a fegyvert. Az a vászon néma volt, de minden alak, a mely rajta volt, beszélt; egyik gúnyosan, másik kétségbeesett dühvel, de mindenik tiltakozott, és azt üzente, hogy ő soha, soha a fegyvert le nem teszi.

Nohát, t. ház, kötöttek ám békét akkor is, a midőn az ellenfél be volt keritve és mikor az ellenfél tehetetlenné volt téve, a mikor az ellenfélnek más választás, mint elfogadása azon békefeltételeknek, a melyeket a győztes elébe szab, rendelkezésére nem állott, — a mint itt sem áll más választás rendelkezésére. Ez 1711-ben történt, a mikor Baltadzsi Mehemed nagyvezér Nagy Péter czárt és seregét bekeritette. Már egészen hatalmában voltak, és ha másnap megrohanja, az orosz sereget elfogja és elpusztitja. De a nagyvezér, Baltadzsi Mehemed szép szavakkal, czirogatással, drága kincsért kibocsátotta Nagy Péter czárt és az orosz sereget megszorult helyzetéből, a helyett, hogy lefegyverezte és elfogta volna. És mi lett a következés? Az a végrendelet, a melyet Nagy Péter csak maga után hagyott és jöttek utána czárok, a kiknek hatalma és fegyveres ereje a törökséget már visszaszoritotta Európának egyik csücskébe.

Igenis, mi is ekként járnánk el a nemzeti jogok védelmében, hogyha akkor, midőn minden tényezője a politikai életnek ezen hosszu harcz után be van szoritva, be van keritve és csak arról lehet szó, hogy azokat a követelményeket, a melyekkel ők tartoznak és nem mi, teljesitsék és valósitsák, mi őket kibocsátanók. Ezzel oly oktalanságot követnénk el, vagy gonoszságot, mint a milyent elkövetett az a török vezér és megérdemelnők mi is a selyemzsinórt, mint a hogy megérdemelte az. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! Csak azt kell kérdenem gróf Apponyi Albert t. képviselőtársamtól, a ki azt mondta, hogy nagy veszélybe döntjük az országot, a hazát, hogy hol van az a veszély? Kitől származik az a veszély? Beszéljenek, uraim, nyiltan és világosan. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Ne bolonditsuk itt egymást, hanem beszéljünk világosan!

Ugron Gábor: Mert mi hazánkat veszedelembe dönteni nem akarjuk, de gyermek és bárgyu módjára elriasztatni sem engedjük magunkat ezzel a nagy és rémes szóval. Mi férfiak vagyunk, a harcz férfiai, minket kislelküségre csak alkalom nyujtásával nem lehet megtanitani, de nem is lehet rászoritani. Kérjük: kitől, honnan van ez a veszély? Hát talán a mi fejedelmünktől? Hisz fejedelmünk azon törvényeket aláirta, melyek végrehajtását kivánjuk, sőt az egyik saját rendelete. Hát mi feltételezhessük a magyar királyról azt, hogy politikai uzsorással állunk szemben, kinek a tartozásainkat sohasem tudjuk megfizetni, mert örökre megfizetetlen marad, még ha tizszer is megfizetjük? Hát azt hiszi a t. ház, hogy mi ezt fel akarjuk tenni a magyar koronáról? És ha fel lehetne ilyet tenni, szabad volna-e egy pillanatig is habozni, hogy ő Felségének azon cselekedetéért a minisztereket azonnal felelősségre vonjuk? Nevezzék meg, miben áll a kifogás, kitől jön, hogy a nemzet törvényhozása vele megküzdhessen. Ha az uralkodótól származik, hogy világositsa fel a nemzetet, ha pedig más elemektől és tényezőktől, ám sujtsunk le rájuk és verjük le őket. De minket a bécsi arisztokracziának az udvar körül hemzsegő intrikáival és politikájával megrémiteni nem lehet.

Egy ifju, életerős, élni vágyó, küzdeni képes nemzetnek minden erényeit és erkölcseit érezzük magunkban. Láttam én azt az udvari arisztokráczíát, láttam egy udvari bálon; s mikor láttam különböző vézna, satnya, kiélt, korcsul, ferdén született alakjainak elvonulását, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon,)* lelkem fölé nagy borulat szállott, a mely borulat a jelenből átnyult a bizanczi császárok udvarába. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Csak ott, a hazugságoknak, a cselszövényeknek császári udvaránál, csak ott Bizanczban lehetett annyi elkorcsosult, törpe, félbenmaradt, elsatnyult alakokat látni. *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang a középen: Hát Pichler!)* Kérem, Pichler beteg ember. Az ott egy beteg udvar, beteg politikai intézmény, mely betegségét nemzetekkel közli, a mely nemzeteket fertőztet meg, mig Pichler a függetlenségért harczol mindig. *(Élénk helyeslés és tetszés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Avagy a hadsereg az, a mely a mi török-

Digitized by Google

véseinknek utját állja? Hiszen a hadsereg csak addig hadsereg, a meddig van miből élnie. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Mi adjuk neki a kenyeret, mi adjuk neki a fegyvert. Az a hadsereg az országnak egy intézménye, a melyet, mondjuk, ma más állammal közösségben tart közös szolgálatra, melyet a nemzet ő Felsége rendelkezésére bocsátott; de ez a hadsereg Magyarországon nem hatalom, Magyarország törvényhozására ki nem hathat; annak akaratát a hadvezetésnek politikai részében, nemzeti jellege és nemzeti természetében sem kikérni, sem meghallgatni nem szokás, és nem szabad annak a hadseregnek azt nyilvánitani sem, csak technikai, hadvezetési, stratégiai és taktikai kérdésekben hivatása nyilatkozni. Ám teljesitse ezt ugy, hogy meg legyünk győződve, hogy nemcsak hiven, de helyesen is teljesiti. De e felől most nem akarok beszélni; bár annak a hadseregnek jobb volna, hogyha a maga belső bajaival foglalkoznék: a protekczió kiirtásával, (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*) a kegyenczekkel, a kik a hadsereg harczképességét megrontják. Ne azt mondják, hogy a magyar nyelv és a magyar tisztek rontják a közös hadsereg harczképességét, hanem mondják azt, hogy azok az elaggott, tehetetlen generálisok rontják meg, a kik a vezérlet élére vannak állitva, a kikből a velő és az agy rég kiszáradt s a kikre nem lehet ilyen nagy birodalom védelmét, nem lehet ilyen kitünő tisztekből és legénységből álló hadsereg vezetését rábizni. (*Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Ne kerülgessék a kérdést, hanem mondják meg nyiltan: hát ki az, a kitől nekünk félnünk kell? Ki az, a ki Magyarországot veszélybe döntheti? Hadd lássuk, hadd ismerjük meg, mert csak ha láttuk, ha megismertük, akkor tudjuk azokat leküzdeni. De olyan lappangó, ismeretlen, csak ugy éjféltájban megidézhető gonosz szellemektől nem félünk. Azok még álmainkat se fogják megzavarni. De a mi álmainkat nyugtalanná teszi, az az önök magaviselete, (*Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) hogy elveiket nem merik megvalósitani, nézeteiknek nem szereznek érvényt, hanem elnézik, tűrik, sőt még el is itélik, hogy az önök kötelességében álló katonai követelményekért mi küzdünk, mi harczolunk. (*Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) A kik a harczban az 1867-iki törvény alapján 30 esztendő óta az országnak kormányzatát vezették, és minden hatalmat, fényt, kitüntetést, dicsőséget élveztek, azoknak kötelessége, hogy szolgálataik, nyereségeik és nyereményeik fejében a nemzet iránti tartozásaikat is teljesitsék és rójják le. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Én meg vagyok arról győződve, hogy a mely pillanatban a nemzet a maga alkotmányosságát helyesen értelmezi és másként értelmezni nem akarja, a maga rendes utján jár. Hiszen nem is jöhet jogosult tényezőtől oly követelés, a mely a magyar törvényhozásnak utját állhassa. Nem jöhet a dolgoknak jelen állapotában, t. i. midőn valamely törvényjavaslat tárgyalás alatt van, mert a felségnek a törvényhozásba való beleszólási joga csak akkor kezdődik — minden egyéb csak a miniszterek kényelme, de nem alkotmány rendelése — midőn a képviselőház és a főrendiház azt mint törvényt megszavazta, az szentesités végett felterjesztetik. Ám szavazzák meg önök ezt az ujoncz-törvényjavaslatot, a melybe a nemzetnek jogos kivánságai, mint az ujonczok megajánlásának feltételei be vannak iktatva: remélem és hiszem, hogy Magyarország főrendiháza nem fog hátramaradni, szintén szavazatával fogja azt kitüntetni, és akkor meglátjuk, hogy hol van hát Magyarországnak az az ellensége, a kit le kell küzdeni, le kell győzni, hogy ha mint Magyarország szabad nemzet akarunk lenni! (*Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.*)

Elnök: T. ház! Miután az idő már előrehaladt, a tanácskozást most félbeszakitjuk. Azt hiszem, a ház méltóztatik hozzájárulni ahhoz, hogy a holnapi ülés napirendjére a mai napirend tüzessék ki. (*Helyeslés.*) Egyuttal jelentem a t. háznak, hogy a földmivelési miniszter ur holnap az ülés végén válaszolni fog a már jelzett három interpelláczióra. Ezzel az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik 2 óra 15 perczkor.*)

Digitized by Google

316. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 julius 24-én, pénteken,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitese. — Elnöki előterjesztések. — A miniszterelnök programm-nyilatkozata fölötti vita folytatása. — A földmivelésügyi miniszter válasza Udvary Ferencz interpellációjára Nádszeg község árvizveszedelme tárgyában; gróf Esterházy Mihály interpellációjára, a pozsonymegyei Nádszeg község vizkárosultjai ügyében; Bartal Aurél interpellációjára, a pozsonymegyei Alsó-, Felső-Nyárasd, Vásárút és Vámosfalu községek vizkára ügyében.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Khuen-Héderváry Károly, Kolossváry Dezső, Láng Lajos, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 40 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Hertelendy László, a javaslatok mellett felszólalókat gr. Teleki Sándor, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Trubinyi János jegyző urak fogják jegyezni.

Mindenekelőtt hitelesittetni fog a mult ülés jegyzőkönyve.

Hertelendy László jegyző *(olvassa az 1903. julius hó 23-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e kifogás a jegyzőkönyv ellen? A mennyiben nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Abaffy Ödön képviselő levelét, melyben családi ügyeinek rendezése czéljából négy heti szabadságidő engedélyezését kéri.

A ház a kért szabadságidőt megadja.

Bemutatom Moson vármegye közönségének kétrendbeli feliratát, a községekről szóló 1886 : XXII. törvényczikk, valamint a közutakról és vasutakról szóló 1890 : I. törvényczikk módositása iránt;

Háromszék vármegye közönségének feliratát, a közadó kezeléséről szóló 1883 : XLIV. t.-cz. módositása iránt;

Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegye közönségének feliratát, az elmegyógyintézetek szaporitása tárgyában;

Debreczen sz. kir. város közönségének feliratát, a magyar földnek magyar kézen való megtartása tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Jelentem a t. háznak, hogy a honvédelmi miniszter ur holnap fog válaszolni Szalay László és Olay Lajos képviselő uraknak legutóbb beadott interpellációjára.

Azonkivül kérem a t. házat, hogy a földmivelésügyi miniszter ur válaszára félkettőkor térjünk át. Belenyugszik a ház? *(Igen!)* Ezt határozatilag kimondom.

Következik a további teendők iránti intézkedésről szóló vitának folytatása.

Trubinyi János jegyző: Vázsonyi Vilmos!

Vázsonyi Vilmos: T. ház! Ez a kormány, mely programmját előadta, az antitézisek kormánya. Átmeneti programmot ad nekünk, de az állandó maradás szándékával, mert hiszen tudjuk, hogy a miniszterelnök ur szándéka szerint a kormányzatban legalább is 20 esztendőre van berendezkedve. Eredetében hivatalnoki kormánynyal állunk szemben, hiszen a miniszterelnök ur a parlamentben 20 esztendeje közvetlenül nem szerepelt. Gr. Apponyi Albert t. képviselőtársunk is ezen kormány létjogosultságát abban találta főképen, hogy a t. miniszterelnök ur álláspontját nem fixirozta ugy, miként e parlamentnek kitünőségei, mint a szabadelvü pártnak vezető alakjai. Az ő jogosultsága tehát az, hogy mig a szabadelvü párt vezéralakjainak volt megállapodott véleményük és meggyőződésük, ő határozottan kiképezett vélemény és meggyőződés nélkül, tapogatódzva vállalkozott a kormányalakitásra, ez a kritérium pedig a hivatalnoki kormánynak kritériuma. Hivatalnoki kormánynyal állunk ennélfogva szemben, mely azonban a parlamenti kormánynak minden jogát, minden tekintélyét követeli a maga számára, a mely követeli a

Digitized by Google

maga számára a parlamentben a vezetőszerepet és követeli ezt a szabadelvü párttal szemben is, mert hiszen Tisza Kálmán hires teoriája óta minden miniszterelnök elvárja, hogy a szabadelvü párt őt ismerje el a maga vezérének. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De van még egy harmadik antitézise is ennek a kormánynak. Mint alkotmányos kormány mutatkozik be, azonban nyomban megfesti sötét hátterét az abszolutizmusban és mihelyest annak jelenségeit észleli, hogy az ellenzék, vagy az ellenzéknek harczoló része nem egészen alkalmazkodik ezen alkotmányos kormány intencziőihoz, nyomban az abszolutizmus rémeivel ijesztget minket: »háttérben a sötét bakó«. *(Mozgás jobbfelől.)*

Én konstatálom ezen ellenmondással szemben, hogy vitáinkban az abszolutizmus kérdése csak akkor kezdett előtérbe nyomulni, midőn ez a kabinet a szinen megjelent. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Soha eddig nem beszéltünk arról, hogy a nemzeti ellentállás, rezisztenczia, vagy az obstrukczió, — vagy nevezzék bárminek — az abszolutizmust vonhatja maga után. Ennek a kormánynak megjelenése tehát csodálatosan átalakitotta a kedélyeket nemcsak a túlsó részen, hanem itt is, azáltal, hogy épen ezen kormány megjelenése alkalmával egyszerre az emberek eszmekörébe beférkőzött az abszolutizmus lehetőségének gondolata.

De, t. képviselőház, még ezzel sincsen kimeritve az antitézisek sorozata. Ez a kormány nemcsak hogy átmeneti programmal állandó akar maradni, ez a kormány nemcsak hogy hivatalnok-kabinet, a mely a parlamentáris kormányzat allürjeivel lép fel, nemcsak hogy alkotmányos kormány, a mely az abszolutizmus rémével fenyeget, tehát a felmondásra csinált konstitucziő elvét akarja politikai életünkbe bevinni: hanem egyszersmind szabadelvü kormány is annak a férfiunak vezetése alatt, a kit a szabadelvüség legklasszikusabb korszakában, 1894-ben a szabadelvü párt a szabadelvü egyházpolitika befejezésére méltatlannak itélt és a kinek visszaüzetését a diadal és az öröm valóságos paroxizmusával ünnepelte. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Háromszor küldték vissza! Kitessékelték! *(Mozgás.)*

Vázsonyi Vilmos: T. képviselőház! Én egy dolgot tökéletesen befejezettnek tartok ezen kabinet küldetésével.

Befejezettnek találom ugyanis a kabinet küldetésével a szabadelvü párt államositásának folyamatát, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* mert ha eddig még leplezve lehetett előttünk a Tisza Kálmán hires tétele óta szakadatlanul folyó államositási proczesszus, azon hires tétel óta, a mely azt mondotta, hogy a szabadelvü pártnak vezére mindenkor az, a kit a korona bizalmával megtisztel, vagyis a szabadelvü pártnak a vezérét a korona jelöli ki; mondom, ha ezt a helyzetet leplezni lehetett eddig, ma már ezt leplezni nem lehet. Mert az előző kormányelnök ur egyénisége, Széll Kálmán volt miniszterelnök ur kiváló képességei és politikai érdemei leplezhették azt, hogy Széll Kálmán is csak a korona bizalma révén és nem a maga tényei és nem a maga képességei alapján vezére a szabadelvü pártnak, de gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök ur küldetése után többé ezt a helyzetet leplezni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen azt a házasságot, azt a boldog frigyet, a mely most a miniszterelnök ur és a szabadelvü párt között fennáll, egy valóságos amerikai stilü, par distance eljegyzés előzte meg. A szabadelvü párt legnagyobb része ugyanis még szemtől-szembe nem is látta miniszterelnök urat, hires szakálának a szinét sem tudta még akkor, midőn már elhatározta azt, hogy teljes bizalommal lesz a kormányelnök ur iránt. Ha tehát leplezni lehetett Széll Kálmán kormányzása alatt a szabadelvü párt államositását, ha leplezni lehetett azt, hogy a szabadelvü párt udvari, királyi párttá fejlődött ki az idők folyamán: gr. Khuen-Héderváry Károly küldetésével ez a helyzet többé leplezhető nem volt, mert a szabadelvü párt vele magát par distance eljegyezte, azután őt, a ki husz esztendeje ebben a képviselőházban müködést ki nem fejtett, vezérének elfogadta és ma a miniszterelnök ur épugy szeretett vezére a szabadelvü pártnak, a miként szeretett vezérei voltak gr. Szapáry Gyula, Wekerle Sándor, br. Bánffy Dezső és Széll Kálmán volt miniszterelnökök.

Ha visszapillantunk az 1894. esztendőre, a melyben a jelenlegi miniszterelnök ur passziv szerepet játszott, ennek történetéből ismerhetjük meg legjobban, hogy mennyire sülyedt, menynyire hanyatlott lefelé akaratban, egységben, programmban, erőben és politikai bátorságban a szabadelvü párt. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Külsőleg is egészen más volt az akkori, pedig eléggé veszedelmes, válságnak elintézése. Az, a mit itt a képviselőház egyik rendkivüli gyülésén mint óhajtást hangoztattak, hogy t. i. a király jöjjön le Budapestre a válság elintézésére, 1894-ben megtörtént. A szabadelvü párt pedig akkor áttörte azt a hires elméletet is, a melyet Tisza Kálmán állitott fel s a mely abban állott, hogy a szabadelvü pártnak mindenkor az a vezére, a kit a korona jelöl ki vezérnek; áttörte ezt az elméletet és elfogadta Darányi Ignácz t. képviselőnek és jelenleg miniszter urnak, a mostani kabinet tagjának, azt a határozati javaslatát, hogy először is a párt egész programmját, különösen pedig egyházpolitikai programmját, változatlanul fentartja és azután annak sértetlen, teljes és haladéktalan keresztülvitele mellett szilárdan megáll. Az első különbség tehát az, hogy a szabadelvü pártnak akkor volt programmja. De nemcsak programmja volt, hanem e programm mellett volt akarata is,

Digitized by Google

hogy e programm mellett szilárdul megálljon és annak győzelmét minden tényezővel, nemcsak a kisebbséggel, hanem a koronával szemben is keresztül vigye. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Akkor Szilágyi Dezső élt még!

Vázsonyi Vilmos: Darányi Ignácz urnak ez a határozati javaslata magában foglalt még egy másik pontot is. Kimondotta t. i. a szabadelvü párt, hogy a lelépő miniszterelnök és miniszter-társai irányában a párt rendithetetlen ragaszkodását és bizalmát fejezi ki és felkéri őket, hogy a párt vezetését ezen nehéz napokban is tovább folytatni sziveskedjenek. A szabadelvü párt tehát akkor kimondotta, hogy a koronának joga van bárkit megbizni az ügyek vezetésével, de nincsen joga arra, hogy a szabadelvüpártnak vezért adjon. Igy volt ez Deák Ferencz idejében; voltak váltakozó kormányelnökök, de Deák Ferencz volt a szabadelvü párt vezére, tehát a vezéri méltóság függött a képességtől, függött az akaraterőtől, függött a szabadelvü párt bizalmától, függött a közvélemény megnyilatkozásától és a közvélemény koronázta meg a szabadelvü párt vezérévé azt, a közvélemény adta a vezéri pálczát annak a kezébe, a ki tehetségénél fogva arra méltónak bizonyult, nem pedig a király, a kinek csak az a felségjoga van, hogy kormányelnököt küldjön ki és nem vezért a szabadelvü párt és a parlament vezetésére. A szabadelvü párt 1894-ben ezt még tökéletesen átértette és azt mondotta: legyen bárki a kormányelnök, azért Wekerle Sándor és társai maradnak a mi vezéreink. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hogy ez igy van s hogy erre azok, a kik ezt a heroikus kirohanást megcsinálták, nagyon büszkék voltak, ennek jeléül idézem Darányi Ignácz miniszter urnak az 1894. junius 2-iki pártértekezleten tartott következő kőbe vésendő szavait: *(Halljuk! Halljuk!)* »Mi talán,« — ugymond Darányi Ignácz ur, a szabadelvüségnek törhetlen harczosa, — »régen el leszünk felejtve, midőn ezen küzdelmekre, parlamentünk ezen korszakára, késő időkben büszkeséggel fognak emlékezni.« Lehet, hogy késő időben büszkeséggel fognak emlékezni, de én beérném azzal, ha maga a t. miniszter ur ezen nem késő időkben büszkeséggel emlékeznék rá. *(Derültség.)* Ez, az 1894-iki kirohanás volt a szabadelvü pártnak utolsó szabadelvü fellobbanása, de ez volt egyuttal az igazi többségi akaratnak utolsó fellobbanása is. Akkor, t. ház, a szabadelvü párt nem restelte azt, hogy nyilvánosan találkozzék a közvéleménynyel. Akkor a szabadelvü pártnak jelenleg is érdemes elnöke, midőn Wekerle Sándor bukása után néptömeg jelent meg a szabadelvü párt ablakai előtt ünneplés szándékával, a mi, azt hiszem, hogy azóta sem esett meg a szabadelvü párttal, akkor a szabadelvü pártnak tiszteletreméltó elnöke szólott az egybegyültekhez, szólott a néphez és ő is kimondotta azt, *(olvassa)*: »Az Uristen adja, hogy mindegyikünk örömmel emlékezhessék vissza arra az estére, midőn egy szivvel, egy lélekkel azt kiáltottuk, éljen Wekerle Sándor!« Ezóta a szabadelvü párt a közvéleménynyel való ezen kompromittáló nyilvános találkozása után óvatosan kerülte, hogy nyilvánosan érintkezzék a közvéleménynyel, legfeljebb csak titkos találkákat adott a közvéleménynek a főispánok utján.

Olay Lajos: Azért nem kell Wekerle fenn Bécsben, mert magyar volt!

Vázsonyi Vilmos: Többségi akaratról beszélnek ismét, elfelejtve azt, hogy a többségi akarathoz kettő kell: többség és akarat! *(Derültség balfelől.)* A többséget látom, de az akaratot 1894 óta nem látom. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* A többségi akarat ugyan hogyan érvényesült a legközelebb lefolyt esztendőkben? Hát miféle érvényesülése volt a többségi akaratnak az, hogy midőn a b. Bánffy Dezső ellen vivott obstrukczió után a nemzeti párt bevonult a szabadelvü pártba, a szabadelvü párt pontról-pontra nem azokat a követeléseket valósitotta meg, melyek az ő programmjában voltak, hanem azokat, a melyek ellen küzdött és a melyek a harczoló kisebbségnek programmjában voltak. A curia birás-kodás, az adóhátralékosoknak választói joga, az összeférhetlenségi törvény, mindezek a kisebbségnek követelései voltak és a kisebbség a maga küzdelmének erkölcsi sulyával kényszeritette arra a többséget, hogy a kisebbségnek ezen programmját megvalósitsa. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* És ha gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk helyesen is mondotta azt, hogy a szabadelvü pártba bevonult nemzeti pártnak mindezekben megvan az érdeme, mégis megfeledkezett arról, hogy nemcsak a nemzeti pártnak van meg az érdeme, hanem mindazoknak, a kik az akkori obstrukczió táborában állottak, tehát az egész ellenzéknek, mert ezek a vivmányok, reformok, mind a lekicsinyelt, a lebecsült obstrukczió eredményei. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Maga ez a fuzió, vagy beolvadás, maga a pártközi paktum és annak eredményei a többségi akaratnak hallatlan megaláztatását és bukását jelenti.

De menjünk tovább. Ott van a régi szabadelvü párt, az ó-szabadelvüek csoportja. Midőn Széll Kálmán vette át a kormányzatot, három részből állott a szabadelvü párt: a régi szabadelvüekből, a disszidensekből és a nemzeti pártiakból. Ez a három rész meglehetősen megóvta különállását mind a mai napig. A többségi akaratnak fensége vajjon hol nyilatkozott meg a régi szabadelvüek magatartásában? Hol van ott a többségi akarat, hol van ott a többségi önérzet, midőn a régi szabadelvü párt az uj rendszernek négy esztendeje alatt a legbájosabb nyugalommal és mosolylyal tűrte és hallgatta el, hogy uj rendszerről beszéljenek, és ugy emlegessék azt a megbukott rendszert, a melyet ők támogattak, mint a korrupcziónak és az erőszaknak a rendszerét. Valahányszor uj rendszerről

Digitized by Google

beszéltek, ez a régi szabadelvü pártiakat, mint erkölcsi ostorcsapás kellett, hogy érintse. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Hiszen nem lehet ugy beosztani a dolgokat, hogy Bánffy Dezsőé volt minden felelősség, mert a régi szabadelvü pártiak azokat a dolgokat Bánffy Dezsővel együtt csinálták. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Ha tehát azok a dolgok korruptak és erőszakosak voltak, mindegyik kell, hogy kivegye a maga részét abból a korrupczióból és abból az erőszakból. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Én azonban nem látom azt, hogy az a t. többség, a mely annyira büszke az ő akaratára, annak legnagyobb csoportjában csak valaha felszisszent volna, midőn a multakat emlegették ugy, mint szégyenletest, ugy mint olyant, a melyet hamar el kell felejteni, mint lejárt idők gyalázatát és kárhozatát; *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* nem akadt senki a régi szabadelvüek nagy csoportjából, a ki, midőn fenhangon hirdették azt, hogy a régi rendszer megbukott és uj rendszer alakult, magára nézve is szükségesnek találta volna, hogy abból levonja a konzekvenciát; nem akadt egyetlen Mikes Kelemen sem a régi szabadelvüek csoportjából, a ki hajlandó lett volna egyedül hallgatni a tenger mormolását, mert ezt a látványt csak csoportosan szeretik élvezni a régi szabadelvüek. *(Derültség a szélsöbaloldalon.)*

Nemcsak a Széll-kormány megalakulásában látom én a többség akaratának megaláztatását, a miről tehát nagyon kár már beszélni; hanem látom azt Széll Kálmán bukásában is; látom azt a katonai javaslatok beterjesztésének és visszavonásának históriájában is. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Vajjon a t. többség azt állitja, hogy Széll Kálmán bukását a többség okozta? *(Mozgás és felkiáltások jobbfelöl: Nem, hanem a kisebbség!)* A kisebbség sem okozta, mert a kisebbségnek támadása csak ürügy volt arra, hogy egy jó helyen és jó időben alkalmazott intrika elbuktassa Széll Kálmánt. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Ki tagadja ezt?

Domahidy Elemér: Mindnyájan tagadjuk!

Vázsonyi Vilmos: Ezt tagadni lehet, de vannak, a kik ezt tudják. *(Mozgás.)* Hiszen Szerbiában is voltak sokan, a kik nem tudták, hogy a konakban mi történik, mert nem mindenki volt beavatva. *(Derültség a szélsöbaloldalon.)* Széll Kálmán bukását sem a kisebbség, sem a többség nem okozta; hanem igenis okozta egy jó időben és jó helyen alkalmazott intrika. Hiszen a szabadelvü párt belement a katonai javaslatok elfogadásába és belement a passziv ellenállásba is, belement egyértelmü klubhatározattal.

Vészi József: Többszörösen!

Vázsonyi Vilmos: Én nem tudom, hogy mikor és hol tartatott a szabadelvü pártnak ujabb ülése, mely a passziv rezisztencziát elitéli és kimondja azt, hogy ujabb taktikához kell folyamodni. A passziv rezisztenczia tulajdonképen legálisan ma tehát még mindig fennáll, mint a szabadelvü pártnak egyhangulag elfogadott és helyeselt taktikája. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)*

Vészi József: De fakto is fennáll.

Vázsonyi Vilmos: A szabadelvü párt értekezletén, vagy a háznak nyilt ülésén nem hallottam soha egyetlen felszólalást sem, a mely a passziv ellenállást elitélte volna. És hozzá mégis a passziv ellenállás helytelenségének ürügye alatt buktatták el Széll Kálmánt, ez nem nyugati és nem szabadelvü, hanem keleti erkölcsökre mutat. Azokra a keleti erkölcsökre, a hol a nagyvezirt nyiltan, szemtől-szembe nem meri támadni senki, mert övé a hatalom és a pallos joga, de tudja azt mindenki, hogy a nagyvezir felett van a padisah, a ki küldhet neki selyemzsinórt, a padisahnál tehát el lehet buktatni a nagyvezirt is, a kivel szemtől-szembe daczosán megállani egyik sem mer. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Igy tünnek el a mi kormányaink olyan módon, hogy a kormánybuktatások hiteles történetét sem tudjuk. Az intrika homályába van burkolva minden kormánybukás. Nem a nyilt szinen, nem nyilt harczban buknak el kormányaink, hanem egy csendes éjszakán zsákba varratnak a kegyvesztettek, egy locscsanás és — eltünnek a Boszporus hullámai között. *(Élénk derültség és taps a bal- és a szélsöbaloldalon.)*

Azt kérdem továbbá, vajjon ki kérdezte meg a szabadelvü pártot arra nézve, hogy helyes-e a katonai javaslatok tárgyalásának felfüggesztése? Mikor, milyen pártértekezleten nyilatkozott erről a kérdésről a szabadelvü párt? A szabadelvü párt legkiválóbb elméi, legnagyobb sulyu tagjai felállottak, fenyegettek minket itt maczedon és balkán felhőkkel, követelték tőlünk, hogy a supprema lex alapján minél hamarább szavazzuk meg a katonai javaslatokat. Ezek a dolgok is állanak és nincsenek megczáfolva, de nem tudom, hogy a szabadelvü párt melyik értekezletén lett kimondva a párt megbeszélése, a párttagok vitatkozása és határozata alapján az, hogy most már daczára a sürgős maczedon és balkán felhőknek, nem sürgős az ujonczok létszámának gyors felemelése. *(Igaz! Ugy van! balfelöl.)* Ebben a kérdésben is ugy vagyunk tehát a hires többségi akarattal, hogy a hires többségi akarat szerint még mindig sürgős ugy a passziv rezisztenczia, mint a katonai javaslatoknak letárgyalása, az ujonczok létszámának felemelése.

De még több festői részlete is van a hires többségi akarat megnyilvánulásának. Vajjon azt a programmot, mely pedig elég szürke, elég általános és homályos, melyet a t. miniszterelnök ur itt előadott, nagyobb terjedelemben hallotta-e a szabadelvü párt, mint mi, vagy kisebb terjedelemben? Én ugy tudom, hogy a szabadelvü párt sokkal csekélyebb terjedelemben hallotta az ugynevezett programmnyilatkozatot, a melyet a

Digitized by Google

miniszterelnök ur előadott, mint mi. Azon csodálatos jelenséggel állunk ennélfogva szemben, hogy a ki pongyolában mutatkozik be valahol, kevesebbet láttat, mint a ki felöltözve teszi ezt, *(Derültség balfelől.)* mert ha a t. miniszterelnök ur a szabadelvü pártban mint meghitt körben pongyolában mutatkozik be, többet kellett volna mutatnia és láttatnia, mint nekünk. Ennek daczára a szabadelvü pártban beérték azon általános, azon frappáns kijelentéssel, hogy az uj miniszterelnök ur hive az 1867 : XII. törvényczikknek és daczára annak, hogy az a pártkör, a melyben beszél, szabadelvü kör, szabadelvü is. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Azt kérdem, t. ház, hol nyilatkozott meg tehát a többségi akarat a kormányelnök ur programmjának megfogalmazásában, hol terjesztette elébe a szabadelvü párt, a mely megadta magát, a mely vezérül elfogadta a kapitulácziópontjait, az ő párthitlevelét aláirás czéljából, hol adott programmot a szabadelvü párt és mikor terjesztette azt elfogadás czéljából a miniszterelnök ur elé?

B. Kaas Ivor: Vampeticsnél! *(Élénk derültség.)*

Vázsonyi Vilmos: Vampeticsnél, azt hiszem, legfeljebb az étlapról lehetett szó, a mi szintén fontos, de programmról nem.

Olay Lajos: Az állatkert ott van a szomszédságában. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Vázsonyi Vilmos: Azt kérdem tehát, a miniszterelnök ur programmja és a szabadelvü párt között miféle erkölcsi, szellemi és logikai kapocs van? A szabadelvü pártból származott ez a programm? A szabadelvü párt ezt a programmot soha meg nem beszélte, soha nem óhajtotta, sőt előbbi határozatai és nyilatkozatai homlokegyenest ellenkeznek ezzel a programmal. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Többet mondok: megkérdezte-e a t. miniszterelnök ur a szabadelvü pártot, mielőtt itt a klotürt elméletileg és akadémikusan emlegette, vajjon mi a nézete a klotürről? Megkérdezte-e a miniszterelnök ur a szabadelvü pártot az 1899: XXX. t. cz. eshetőleges módositásáról? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Vészi József: A Kossuth-párt értekezletén tárgyalták, de a szabadelvü-pártén nem. *(Egy hang jobbfelől: Ki az? Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaza van!)*

Vázsonyi Vilmos: T. ház! Sem a klotür, sem az 1899: XXX. t.-cz. módositása, sem általában a miniszterelnök egész programmja, még az ujonczjavaslat tárgyalásának felfüggesztése sem volt a szabadelvü párt plénuma előtt.

De csodálatosnak tartom azt is, hogy a válság alatt, különösen akkor, midőn a szabadelvü pártnak nem volt már és nem volt még a korona által deszignált u. n. vezére, a szabadelvü pártnak nem jutott eszébe az az egyszerü gondolat, hogy talán tulajdonképen a lefolyt küzdelmek alatt, a lefolyt viták alatt mégis a szabadelvü párt állott szemben az ellenzékkel, nemcsak maga a kormány, hogy nemcsak a kormány dolga a válság elintézése, hanem a szabadelvü párté is. Nem jutott eszükbe az a furcsaság, hogy talán mégsem privát embernek kellene tárgyalnia az ellenzékkel azon kérdés felől, hogyan intéztessék el a válság, mert hiszen a t. miniszterelnök ur a »megbeszélgetések« idejében privát ember volt, a korona bizalmi embere, de privát ember, mert közjogilag még nem volt a korona megbizottja, kabinetalakitásra még határozott felhatalmazást nem kapott. A t. szabadelvü pártnak nem jutott eszébe ezekben az időkben, hogy talán a pártok megbizottjainak kellene összejönni, talán a szabadelvü pártnak, a mely oly büszke a maga többségi akaratára, kellene békét kötni az ellenzékkel, talán a szabadelvü párt és a harczoló ellenzék volna hivatva arra, hogy a béke feltételeit megállapitsák. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* nem pedig egy privát ember, még ha a korona bizalmasa is. A szabadelvü párt azonban, a mely oly önérzetesen szokta a többségi akaratot velünk szemben kidomboritani, nem domboritotta ki azt kellőképen az akkor még alkudozó privát emberrel szemben és nem a koronával szemben.

Vészi József: Egyáltalában nem domboritott. *(Ugy van! balfelől.)*

Hock János: Lapitott!

Vázsonyi Vilmos: Ha a pártok egyezkedtek volna egymással és megállapitották volna, hogy egymással vivott küzdelmeik után milyen alapon teremtsék meg a maguk és az ország békéjét, ebben kevesebb veszedelmet látnék a parlamenti tárgyalások komolyságára és a parlamenti erkölcsökre nézve, mint hogyha a kormány tárgyal a harczoló ellenzékkel. Mert, ha a kormány tárgyal a harczoló ellenzékkel, akkor előáll az a fejetetejére állitott logika, hogy itt a t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy tulajdonképen azért, hogy ő itt van, nem is a kormánypárt, hanem az ellenzék felelős, tehát a felelős kormány elve mellé a felelős ellenzék elvét állitja oda . . .

Vészi József: Erre kérjen ő szabadalmat, mert ez egészen uj fogalom!

Vázsonyi Vilmos: És kimondja egyenesen, hogy nem is lenne itt bizonyos párt-határozat nélkül.

Ha elmélkednek a túlsó oldalon azon, hogy mi az obstrukczió erkölcsi forrása, megtalálhatják abban, hogy nem a többségi akarat ellen küzdünk, hanem azért lehetséges a mi küzdelmünk, mert nincs többségi akarat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A többségi akarat elkopása, szertezüllése: ez az erkölcsi forrása az obstrukczionak, mert ha erős többség, erős akarattal állna velünk szemben, akkor lehetetlen volna, hogy az ellenzék kis csapatja a maga akaratát érvényesitse. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* De azt mondhatják, t. ház, hogy van többségi akarat, hiszen látunk a több-

Digitized by Google

ségben akaratnyilvánitást, *(Ugy van!)* de ez nem a többség egyetértelmü akaratnyilvánitása, hanem a többség egyes csoportjainak egymással versengő akarata. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hiszen a lefolyt válság alatt, mikor a legnagyobb elvi kérdésekről volt szó, soha olyan nagy, hatalmas erupczió és emóczió nem volt a szabadelvü pártban, mint akkor, midőn egy jegyzői szék betöltéséről volt szó. Érveink, támadásaink, rohamunk a szabadelvü párt sorait nem voltak képesek megbontani, de mihelyest jegyzőválasztásról volt szó, akkor a csoportok rögtön szétváltak és rögtön reájöttek arra is, hogy őket nagy elvi differencziák választják el.

T. ház! Ezek a csoportok a válság alatt, midőn a szabadelvü pártnak nem volt kirendelt királyi helytartója, kétségtelenül tisztán azért, hogy az uj miniszterelnöknek fogadtatása minél ünnepélyesebb legyen s igy három fogadó-bizottság is alakittassék, *(Derültség.)* három csoportra oszlottak szét. Ezen három csoport, hogy az ünnepélyesség még nagyobb legyen, részben nyilt értekezleten is, oly sulyos dolgokat mondott egymásnak, hogy azt kellett volna hinni, hogy e csoportoknak további együttmaradása lehetetlen. Azonban a mi erkölcsileg lehetlen, a politikában bizony igen gyakran lehetséges, és igy látjuk azt, hogy a háromágu szabadelvü párt három ággal bár, de azért teljes épségben együtt van.

Ezt a t. miniszterelnök ur, a ki előtt a háromágu szabadelvü párt meghódolt, különben jó ómennek tarthatja, hisz Poseidon szigonyának is három ága van, és igy a miniszterelnök ur háromágu szigonynyal uralkodhatik a szabadelvü tengeren. *(Derültség.)* És ez még annál inkább is stilszerü, mert hiszen Pithia jósnő Delphiben szintén háromlábu széken ült, és igy a tisztelt miniszterelnök ur erre a háromlábu többségre ráhelyezkedve, annál nagyobb joggal és stilszerüséggel mondhatja el az ő programmorakulumait. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Valami azonban elveszett ebben a válságban. A miniszterelnök ur, a mint már mondottam, programmjában itt is azon meglepő kijelentést tette, hogy ő szabadelvü. Hogy azonban ki a szabadelvü, erre nézve a megnyugtató mértéket, a megnyugtató definicziót a lefolyt válság alatt elveszitettük. A lefolyt válságig nagyon egyszerü definicziónk volt arra nézve, hogy ki a szabadelvü. Azt mondották, hogy szabadelvü az, a ki a szabadelvü klubhoz tartozik. *(Derültség a szélsőbaloldalon. Ellenmondás a jobboldalon és felkiáltások: Ki mondta?)* Vagy nem igaz az sem, hogy szabadelvü az, a ki a szabadelvü klubhoz tartozik? *(Derültség a szélsőbaloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Vázsonyi Vilmos: De legnagyobb fájdalmunkra a lefolyt válság hullámaiban ez az irányu a hullámokba esett és elveszett. Most kiderült, hogy nem igaz az, hogy mindenki szabadelvü, a ki a szabadelvü párthoz tartozik. Mert a szabadelvü pártban megalakult a válság alatt a szabadelvü párt szabadelvü csoportja, kétségtelenül azért, hogy megkülönböztesse magát azoktól a szabadelvüektől, a kik nem szabadelvüek. *(Derültség a szélsőbaloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Olay Lajos: Nem igaz ez?

Zboray Miklós: Konzervativ szabadelvüség!

Vészi József: Kik az ultramontán szabadelvüek?

Vázsonyi Vilmos: Ezt nem csak én mondom, hanem elmondták ezt a szabadelvü pártnak kiváló és nagyrabecsült vezéralakjai az u. n. régi szabadelvüeknek ülésén, a hol az elnöki széket Hieronymi Károly képviselő ur foglalta el, a ki a többek között a következő el nem feledendő és nagyon értékes nyilatkozatokat tette: »Ebből a sulyos válságból csak egy uton bontakozhatunk ki, hogyha elvi alapon olyan szabadelvü kormány alakul, a mely összetételében homogén, eljárásában szolidáris. Ez az egyedüli, a mely kivezethet, de ennek a sikere feltétlen. Ilyen kormányalakitásnak előfeltétele azonban egységes elvi alapon nyugvó párt, a melyre a kormány biztosan támaszkodhassék. A tények előtt azonban nem hunyhatunk szemet. A szabadelvü párt az utóbbi időben nem mutatta azt a tömörséget, nem mutatta elvekben azt a szolidaritást, a mely a kibontakozásnak alapjául szolgálhat. A volt nemzeti párt a szabadelvü párttal egybeforrni egyáltalában nem volt képes.«

Gajáry Géza: Az a bizonyiték, hogy Hock János kiment!

Olay Lajos: Vészi meg onnan!

Vázsonyi Vilmos: De ez nem elég bizonyiték, hanem az volna a legnagyobb bizonyiték, ha Gajáry Géza t. barátom is kimenne. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Olyan kormány nincs, a melyet ő nem támogatna! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Gajáry Géza: Megmondtam a minap, hogy milyen kormányt támogatok!

Hock János: Politikai konyha-malacz! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Vázsonyi Vilmos: T. ház! Ha Hieronymi Károly t. képviselőtársunk nyilatkozata még nem volna elég határozott, ugy elég határozott már báró Dániel t. képviselőtársunk nyilatkozata, a ki a következőket mondotta *(Olvassa)*: »Kétszeres sulylyal nehezedik reánk ez a feladat most, midőn azt látjuk, hogy olyan eszmék, a melyek a szabadelvüséggel homlokegyenest ellentétben állanak, a szabadelvüség czégére alatt fejlesztetnek és a mi elveinket koczkáztatják és diskreditálják az országban.«

Olay Lajos: Mit mond ehhez Nagy Ferencz? *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Vázsonyi Vilmos: Nagy Ferencz t. képviselőtársam óvatosabb volt, mert ő nyilvánosan nem nyilatkozott. *(Derültség.)*

T. ház! A válságban tehát elveszett az az egyedül megbizható definiczió, hogy ki a szabadelvü. De azt kérdem már most, szemben azzal a párttal és azzal a kormánynyal, a mely szabadelvünek nevezi magát, hát mi a szabadelvüség, ha ez a párt és e pártnak kormánya és programmja szabadelvü?

Hogy mi volt a szabadelvüség, azt addig, amig volt igazi szabadelvüség Magyarországon, a 40-es esztendők reformkorszakában könnyü volt meghatározni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert akkor a szabadelvüség a nemzeti önállóságnak védelmezése és a fokozatos jogkiterjesztésnek munkája volt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Akkor a szabadelvüség védelmezte a nemzet függetlenségét kifelé, ha kellett Bécs, ha kellett, Róma támadásaival szemben és védelmezte a nemzet függetlenségét befelé is azáltal, hogy hadat üzent az akkori osztály-államnak, a rendi-államnak és hirdette azt, hogy a haza és az állam fogalmai azonosak és egybeforrtak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A negyvenes esztendők szabadelvüsége a hazát, mint demokratikus fogalmat állitotta oda, mert nincs demokratikusabb fogalom az igazi haza fogalmánál, a mely egyformán átkarol minket; nincs demokratikusabb fogalom az igazi haza fogalmánál, a melynek mindannyiunk munkájára szüksége van, hogy a magasba emelkedhessék, mert abban a szárnyban, mely a nemzetet a magasba viszi, a pehely és a sastoll szerepe egyforma. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ez volt, t. ház, a negyvenes esztendők szabadelvüsége. Kossuth, Deák, Széchenyi szabadelvüségét definiálni nem kell. A mit ők abban az időben tettek, az a mai szabadelvüek előtt radikalizmusnak tetszik. Hiszen azok a nagy átható reformok, a rendiség falainak leszaggatása, a modern Magyarország alapjainak felépitése, ahhoz a korszakhoz viszonyitva igazán radikális átalakitások. A mai szabadelvüség azonban nem halad ezen az uton, nem halad sem a nemzeti önállóság védelmezésében kifelé, sem pedig a nemzeti önállóságnak megvédelmezésében a rendiség és osztályállam maradványainak eltakaritása, a fokozatos és folytonos jogkiterjesztés által. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Ferencz: Álalkotmány, álliberalizmus!

Vázsonyi Vilmos: A mai szabadelvüség tökéletes negativum. Pozitiv tartalma nincsen. Ma mindenki szabadelvünek tartja magát, a ki nem kifejezetten klerikális; és elterjedt Magyarországon az a téves tan, mintha a szabadelvüségnek csupán egyházpolitikai tartalma volna, holott a szabadelvüség óriási rendszer, a melynek alkotmányos, a melynek társadalmi, a melynek gazdasági követelményei vannak, *(Ugy van! Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a mely nem merül ki abban, hogy könnyü antiklerikális szólamokat hangoztatunk, de másfelől hagyjuk elernyedni, hagyjuk elzülleni a társadalomban azoknak a törvényeknek igazi szellemét, a melyeket megalkottunk, a szabadelvü egyházpolitikai törvényeknek a szellemét. A szabadelvüség nem merül ki ilyen könnyü szólamokban, hanem igenis követeli a demokratikus alkotmány kiépitését, követeli a gazdasági igazságosságot, a gyengék támogatását a gazdasági életben és követeli a társadalmi egyenlőségnek az alkotmányban való megvalósitását. *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang a jobboldalon: Ezt mi csináljuk!)*

A szabadelvü párt azon negativum alapján, hogy nem klerikális nyiltan és kifejezetten, a szabadelvüséget ezen negativum alapján reklamálja magának. Pedig az, a mit szabadelvüségnek neveznek odaát, részben nem egyéb, mint a tisztességes és becsületes kormányzatnak elengedhetlen feltétele, a melylyel tisztességes és becsületes klerikális vagy konzervativ kormányzat is tartozik az országnak. Tehát az a hires jog, törvény, igazság, tiszta közigazgatás, becsületes és tiszta választás, az nem szabadelvü programm, az egyszerüen ellentéte a politikai becstelenségnek, a melyet minden becsületes párt és becsületes kormány üldözni tartozik. *(Hoszszantartó élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A mai szabadelvü pártban én egy csodálatos frigyét, csodálatos keresztezését látom a régi aulikus és a régi szabadelvü pártnak. A negyvenes esztendők szabadelvü pártja a nemzeti jogok védelmében erélyes s egyuttal a szabadelvü és demokratikus reformok követelésében kérlelhetetlenül következetes volt. A mai szabadelvü párt átvette régi ellenségétől, az aulikus párttól, az udvari politika szolgálatát, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* átvette a közjogi maradiságnak, az udvar intenczióinak szolgálatát és kezdetben megalakulásánál átvette a negyvenes esztendők szabadelvü pártjától a szabadelvüséget. De minél tovább tart ennek a két kibékithetetlen ellentétnek, a régi aulikus párt közjogi felfogásának és a régi szabadelvü párt társadalmi programmjának frigye, annál kevesebb maradt meg a régi szabadelvü párt szabadelvüségéből, és annál jobban nyomul előtérbe a régi aulikus pártnak maradi, közjogi teoriája. Zichy János t. képviselőtársunk tehát olyant követelt, midőn azt mondja, hogy ideje már, hogy a konzervativ párt megalakuljon Magyarországon, a mi megvan. A konzervativ párt megvan, a szabadelvü párt czime alatt és Zichy János t. képviselőtársunk az ő összes elveivel, összes nézeteivel, egész programmjával nyugodtan átmehetne az u. n. szabadelvü pártba, ott kétségtelenül elvtársakat is találna, de mindenesetre teljes toleranciát találna a mai pro-

Digitized by Google

grammja számára. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

A szabadelvü párt konzervativ párttá alakult át. Konzervativ közjogi értelemben, mert hiszen nyiltan kimondotta, hogy az 1867. évi XII. törvényczikk rendületlen, szigoru és rideg fentartása képezi az ő programmját. Konzervativ társadalmi és gazdasági értelemben, mert hiszen a ma létező társadalmi egyensulyt, a ma létező társadalmi állapotokat akarja változatlanul fentartani, konzervativ gazdasági értelemben is, mert gazdasági politikájában sohasem vettük észre, hogy a kicsinyek és gyengék oltalmazását tüzte volna ki czélul. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Kell-e bizonyitanom, hogy konzervativ az a párt, a mely a választói jog kérdésében a legridegebb elutasitás álláspontjára helyezkedik. Nem konzervativ-e az a párt, a mely az égető adóreformot, a mely már 1896-ban létesült a szomszéd Ausztriában, melynek népe pedig gazdagabb és könnyebben birja el a terheket, békés eltüréssel még mindig nem tudta létesiteni. De, hogy mennyire konzervativ a szabadelvü párt, legjobban bizonyitja az önálló vámterület kérdése, a mely nemcsak a nemzet gazdasági életének önállósága, *(Halljuk! Halljuk!)* hanem egyuttal a demokratikus társadalom kiépülésének a kérdése is.

És a szabadelvü pártban nemcsak azért ellenzik sokan az önálló vámterületet, mert ezt is a rideg közjogi maradás elvéhez tartozónak tekintik, holott gazdasági kérdésnek közjogi kérdéshez helyesen semmi köze sem lehet, hanem azért, mert jól átértik, hogy mit hoz magával az önálló vámterület. *(Halljuk! Halljuk!)* Magával hozza a hatalmas, az erős, a virágzó fővárost, magával hozza a városoknak előretörő szellemét *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és politikai befolyását, magával hozza az erős, önérzetes, szabadságszerető polgárságot, magával hozza a hatalmas munkásosztályt, és ezeknek frigyesülésével alakul ki az igazi szabad és demokratikus társadalom. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mint konzervativ párt ellenezheti tehát csak a szabadelvü párt az önálló vámterületet, mert ha szabadelvü párt volna igazán, akkor nemcsak a nemzetgazdasági önállósága, hanem a szabadelvüség életérdekében is követelnie kellene az önálló vámterület megalakitását. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én a szabadelvü párt működésében, eltekintve az egyházpolitikai korszaktól, csak egy következetes irányzatot látok: azt a következetes irányzatot, hogy a helyett, hogy a szabadelvü párt gondolt volna arra az időre, a mikor talán nem lesz a hatalomnak birtokában, gondolt volna arra az időre, a midőn talán a szabadelvü rendszernek az oppoziczióban kell küzdenie: erre soha nem gondolt; örökkévalónak tartotta magát, örökkévalónak, mint azok az aggastyánok, a kiket nem lehet sohasem reábirni arra, még 90 éves korukban sem, hogy végrendelkezzenek.

Ez a szabadelvü párt, mely örökéletünek tartotta magát, mely tehát mindig az uralkodópártnak szemével, gondolkozásával és világnézetével nézte az állam intézményeit, ép azért, mert nem gondolt arra az eshetőségre, hogy valaha ellenzékbe juthat, nem is akart arra gondolni, fokozatosan, rendszeresen, következetesen gyarapitotta a kormányhatalmat. Elfelejtették a szabadelvü párt tagjai azt, hogy a kormányhatalomnak ezen mérhetetlen gyarapitása mit jelent; hogy az nemcsak az ő előnyükre, hanem hátrányukra is szolgál; elfelejtették azt, hogy nem annyi ám a szabadelvü ember Magyarországon, mint a mennyi a kormánypárti. Mert miként az ellenzéki választóknál le kell számitani azokat, a kik mindenkor elégedetlenek a maguk helyzetével, a kormánypárt szavazatainak megszámlálásánál le kell számitani azokat, a kik temperamentumuknál, vagy érdekeiknél fogva nem szabadelvü pártiak, hanem egyszerüen minden hatalomnak hü voksai. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A szabadelvü párt kormányai elfelejtették azt, hogy midőn mérhetetlenül növelik a kormányhatalmat, akkor egyuttal magukat a korona kénye-kedvének szolgáltatják ki; mert ha a szabadelvü irányzattal homlokegyenest ellenkező rendszer képviselője nyerné meg a kormányhatalmat, azzal a mérhetetlen kormányhatalommal szerezhet az magának épugy többséget, mint a magát szabadelvünek nevező mai konzervativ kormánypárt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én, t. ház, minden jót feltételezek azokról, a kiknek kétségtelen szabadelvüségét ismerem, és a kik a régi szabadelvü pártban oly sok megpróbáltatás, viszontagság és teherpróba után rendületlenül megmaradnak; és hiszem, hogy azért maradnak bent a szabadelvü pártban, mert őket az a hazafias aggodalom ösztönzi arra, hogy ha nem maradnak a szabadelvü pártban és nem igyekeznek befolyásolni a kormányhatalmat szabadelvü irányban, hát akkor lehull az álarcz a szabadelvü pártnak csak szinleg fentartott uralmáról, és maguk is érzik, hogy az oppoziczióban, eddigi szabadelvü működésük alapján, azzal a szinlelt szabadelvüséggel, a mely a közvéleménynek csak titkos találkákat ad, képtelenek volnának a szabadelvüséget erélyesen szolgálni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És higyjék el uraim, hogy a szabadelvüség katasztrófája rég elérkezett volna már nyiltan és láthatóan Magyarországon is ez elernyedés, e folytonos szertezüllés következtében, az aulikus és régi szabadelvü párt ezen keresztezése következtében, ha szerencsére nem volnának itt a 48-as függetlenségi pártiak, a kik a népben fentartották a szabadelvü érzést, mert különben már régen meg kellett volna a magyar népnek gyülölnie a szabadelvüséget, a melynek czége és felelősége alatt

Digitized by Google

vittek eddig keresztül minden népszerütlen bécsi parancsot. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én, t. ház, a jelenlegi miniszterelnök urtól csak azt várhatom, hogy a szabadelvü pártnak ezt az eddigi irányzatát még jobban fogja fejleszteni, hogy a sülyedés a szabadelvü irányban alatta még nagyobb, még mélyebb lesz. És még egytől kell tartanom a jelenlegi kormányelnök ur alatt. Nem csak attól, hogy elveszitjük ennek a nemzeti küzdelemnek eredményeit, hanem attól is, hogy elveszitjük a báró Bánffy Dezső ellen vivott első nemzeti küzdelemnek minden eredményét is. Attól kell tartanunk, hogy a mit akkor az ellenzék kivivott, a tiszta közigazgatásnak, a szabad választásoknak rendszere a t. miniszterelnök ur kormánya alatt elenyészik. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Tehát nemcsak hogy ezt az obstrukcziót csináltuk hiába, hanem még visszahatólag az első obstrukcziót is hiába csináltuk akkor, ha a t. miniszterelnök ur a kormányon megmarad. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Mert a t. miniszterelnök urnak van egy igen csodálatos tulajdonsága. A ki 20 esztendeig képes volt a gyülölet központjában nyugodtan és hidegen megállni, a ki képes volt egy nép gyülöletével hidegen és nyugodtan daczolni: arról bizonyos, hogy a közvéleményt semmire sem tartja, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* arról bizonyos, hogy mi itt hiába háborodunk fel s a közvélemény hiába fordul, hiába viharzik ellene; a mint ő 20 évig rendületlen nyugalommal, hidegen türte ott a közvélemény gyülöletét, nálunk szelidebbek lévén még hála Istennek az erkölcsök, mint Horvátországban, a mi szelidebb villámainknak még nyugodtabban fog ellenállni.

T. ház! Hogy a t. miniszterelnök ur rendszere Horvátországban erőszakos volt, immár vitán kivül áll. *(Egy hang jobbfelől: Dehogy!)* Az vitán kivül van, mert itt Tomasics t. miniszter ur, Visontai Soma t. barátom beszéde alatt közbeszólva, azt mondta: a magyarokért tette. Marad tehát az indokolás, hogy minden a magyarokért történt! A czenzura fentartása, a mely kell, hogy a leggyülöletesebb legyen minden magyar ember előtt, a legerőszakosabb választási szisztemának, a legkorlátoltabb választói jognak a fentartása, egyáltalában a horvát nép szabad nézetnyilvánulásának elfojtása, ez mind a magyar nemzet kedvéért történt. Hát én azt mondom, t. ház, hogy ennél veszedelmesebb nyilatkozatot tenni nem lehet, ennél nagyobb tápot adni a horvát elégedetlenségnek, nagyobb jogosultságot adni a horvát ellenzéki törekvéseknek nem lehet, mintha mi itt beismerjük, hogy a horvátországi erőszakosságok Magyarország érdekében történtek. Eltekintve a t. miniszterelnök ur személyétől és küldetésétől, legyen bárki Horvátország bánja, a jövendőre nézve is azt mondom, hogy Horvátország nem okkupált tartomány, hanem Szent István koronája területének része, joga van tehát az alkotmányos létre és a magyar parlamentben nem szabad megtagadni a horvát néptől az alkotmányosság garancziáit, *(Helyeslés balfelől.)* a magyar parlamentben nem szabad helyeselni azt, hogy Horvátországban czenzura van, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* a magyar parlamentben nem szabad helyeselni azt, hogy Horvátország népét elnyomják és elcsigázzák.

T. ház! A horvát viszonyoknak két részük van: az egyik Horvátország viszonya Magyarországgal, a horvát-magyar közösügyek dolga, a másik Horvátország belső országos rendje és belső országos szabadsága. Abban a viszonylatban, a mely Magyarország és Horvátország között állott fenn, a t. miniszterelnök ur a maga akkori báni kormányzatában csak a lecsuszamlást képviselte. Ez a közösség Magyarország és Horvátország között az ő kormányzata alatt nem lett erősebb, hanem csak gyengébb, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* pedig a magyar érdekek szolgálatát itt kellett volna feltalálni. És itt fedezzük fel a fallácziát azok okoskodásában, a kik magyar érdekekről beszélnek a horvát belső erőszakos rendszer fentartásánál. A magyar érdekeket ezen horvát-magyar közösügyek szolgálatánál kellett volna látni. Az a kérdés, hogy ezen közösügyek mellett Horvátország a maga belső rendjében, a maga belső országos autonomiájában szabad-e, alkotmányos-e, a szabadelvüség és a demokráczia utján halad-e? Mert vajjon miféle érdeke van abban a magyarságnak, hogy Horvátország belső országos autonomiájában ne a szabadelvüségnek és ne a demokratikus haladásnak elveit érvényesitse? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Sőt a magyar érdeket épen az sérti, ha a horvátokkal elhitetik azt, hogy a mi elnyomatást, hogy a mi erőszakot ők elszenvednek, — nem a mi kedvünkért, hanem épen ugy egy ottani országos párt érdekében, a mint mi a lejárt rendszer alatt *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* szenvedtünk el erőszakot és korrupcziót egy itt uralkodott párt és rendszer érdekében, — *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy ez a magyarok érdekében történik, holott csak egy ott uralkodó csoport mandátumainak korrupczió és erőszak utján való biztositása érdekében történik. *(Ugy van! Ugy van! taps a szélsőbaloldalon.)*

Beöthy Ákos: Viszontbiztositó-társaság itt is, ott is!

Vázsonyi Vilmos: Én azt tartom, hogy a horvát viszonyokra nézve csak egy magyar érdek van, és ez az, hogy a horvátok és magyarok megértsék és becsüljék egymást, és hogy az alkotmány becsülésében és szeretetében, a szabadság szeretetében egyesüljenek, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert a multakban az tette kész eszközeivé a reakcziónak a horvátokat, az tette őket felhasználhatókká ellenünk, hogy ők az alkotmányt, ők a szabadságot megbecsülni nem tudták. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbalol-*

Digitized by Google

dalon.) Hát azzal becsültessük meg velük az alkotmányt, azzal szerettessük meg velük a szabadságot és azzal teremtsük meg a legnagyobb közösügyet Horvátország és Magyarország között: a szabadságszeretet és az alkotmányvédelem közösügyét, *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* hogy Horvátország polgárait megfosztjuk az alkotmányos létnek minden biztositékától és minden kedvezményétől? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én azt hiszem, ez lehet osztrák érdek, ez lehet abszolutista érdek, a mely mindig az volt, hogy az egyik nemzet a másik ellen uszittassék, a divide et impera elve, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de nem lehet magyar érdek, mert én azt mondom, — és azt hiszem, minden magyarul érző igazat fog adni nekem — hogy nincs magyar érdek, a mely ellentétes volna az alkotmánnyal és a szabadsággal. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Azt mondottam, hogy a milyen rideg, a milyen kérlelhetetlen volt Horvátország belső országos autonomiájának rendjében báni kormányzata alatt a t. miniszterelnök ur, époly lecsuszamlás mutatkozott a magyar-horvát közösügyek területén. Ezt pedig mivel bizonyithatnám jobban, mint hogyha felolvasom Tomasics t. miniszter ur beszédének azon részeit, a melyek nem képeznek szerencsés vagy nem szerencsés frazeológiát, hanem a melyek tételes kivánalmakat foglalnak magukban, a miket tehát elcsavarni nem lehet. Tomasics t. miniszter ur 1903. május hó 14-én tartott beszédében többek közt ezeket mondotta *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

»Attól a naptól fogva, a mikor a kiegyezés, tudniillik a magyar-horvát kiegyezés pontról-pontra mindenben világosan, tisztán és becsületesen lesz megtartva, esküt teszünk rá, hogy soha Horvátországban se Bécsnek a keze, se másnak a keze fel nem lesz található«.

Mit mond tehát a t. horvát miniszter ur? Azt mondja, hogy a horvát kiegyezés nincs mindenben világosan, nincs tisztán és nincs becsületesen megtartva. Azt kérdem én tehát a t. miniszterelnök urtól, mint a kabinet fejétől, — hiszen Tomasics miniszter ur ma a magyar kormány tagja, — vajjon a miniszter urnak ezt a nyilatkozatát, hogy tudniillik a magyar-horvát kiegyezés nincs tisztán, nincs világosan, nincs becsületesen végrehajtva, osztja-e, igen vagy nem? És lehet-e szerinte a magyar kabinetnek tagja az, a ki ezt állitja? *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Lehetetlenség!)*

Olay Lajos: Ez összeférhetlenség! Bejelentem az összeférhetlenséget! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Derültség jobbról.)*

Molnár Jenő: Az ilyen még magyar vasuti bakter sem lehet, nem miniszter!

Vázsonyi Vilmos: Ez nem szerencsés vagy szerencsétlen frázis, ez határozott kijelentés, a melyre csak igennel vagy nemmel lehet felelni. Ilyen nyilatkozattal valaki a magyar kabinetnek tagja nem lehet. Azt hiszem, a magyar kabinetnek abban talán szolidárisnak kell lennje, hogy Magyarország tisztán, világosan és becsületesen valósitja meg a magyar-horvát kiegyezést. Horvát mondhatja azt, hogy ez nincs igy, de magyar kabinet nem mondhatja. *(Ugy van! balfelől.)*

De volt a t. horvát miniszter urnak egy másik nyilatkozata is, a melyre nézve szintén bátor leszek a t. kormányelnök urat megkérdezni, vajjon ez a kabinet politikáját képviseli-e, miután épen Tomasics képviselő ur lett megbizva a horvát minisztérium vezetésével. Tomasics miniszter ur akkor mint képviselő a következőket mondotta *(olvassa):*

»Ez a kiegyezéssel kapcsolatos hivatalos nyelv használtatik is az állami hivataloknál, például a pénzügyi igazgatás alá tartozó hatóságoknál, a posta- és távirdahatóságnál és igy tovább, de nem használtatik az állami vasutakon, hanem az államvasutakon a hivatalos nyelv a magyar. *(Felkiáltások: Hála Istennek!)* Ha ugy tetszik, mondhatják erre azt, hogy »hála Istennek,« de másrészt azután azt mondani, hogy mi respektáljuk Horvátország jogait és hogy Horvátország háládatlan, ez logikailag nem függ össze.«

Mit mond ebben a t. jelenlegi horvát miniszter ur?

Felállitja azt a követelést, hogy Horvátország területén a magyar királyi államvasutak igazgatási és ügykezelési nyelve a magyar-horvát kiegyezés értelmében ezentúl ne magyar, hanem horvát legyen. Kérdem tehát a t. miniszterelnök urtól, vajjon a kabinet politikája, a kabinet programmja-e az, hogy ezentúl Horvátországban a magy. kir. államvasutak igazgatási és ügykezelési nyelve a horvát legyen, és kérdem, lehet-e magyar kabinet tagja az, a ki ezt a követelést állitja fel?

Tett még egy harmadik nyilatkozatot is az akkori t. képviselő ur, a melyben azt mondotta, hogy tulajdonképen logikai összefüggés van a mi nemzeti harczunk, vagy obstrukciónk és a horvát zavargások között. Azt mondotta ugyanis *(olvassa):* »Hogy ha talán ezek a katonai kérdések itt nem lettek volna behozva, bizony ezek a zavargások nem történtek volna.«

Hát ez ismét egy igen érdekes nyilatkozat és nagyon illik a magyar kabinet tagjainak sorába az az általam különben egyénileg elismert, kiváló képességeinél fogva nagyra becsült férfiu — mert nem ebből a szempontból támadom — nagyon illik a magyar kabinet tagjai közé az a férfiu, a ki azt állitja, hogy az ellenzék itteni obstrukciója és a horvát zavargások között logikai összefüggés van. De ha a logikai összefüggésnél maradt volna, elvégre ezt is lehetett volna szerencsés vagy szerencsétlen okoskodásnak minősiteni; azonban a t. horvát miniszter ur továbbment a logikánál és egész határozott

Digitized by Google

állitással állt elő, és a következőket mondotta *(olvassa)*: »A magyar birodalom keretén belül jönnek és mennek a pénzek és ezen zavargásoknak az okozói. Ki is fog sülni, mert az is mindenesetre ki fog sülni, hogy semminemü idegen, vagy bécsi, vagy katonai kéz nincs benne.«

Tehát a magyar birodalom keretén belül jönnek és mennek a pénzek. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Akkor, t. ház, lehetett ezt egyszerüen egy fantáziával dolgozó privát ember véleményének tartani, de ma, midőn Tomasics képviselő ur a kabinet tagja, Magyarország becsülete követeli azt, hogy most már, mint a kabinet tagja, feleljen arra, hogy honnan jöttek a magyar birodalom keretén belül a pénzek? Kik szervezték Magyarország területén belül ezeket a zavargásokat? Mondja meg ezt, vagy pedig vallja be, hogy egyszerüen légbőlkapott dolgokkal állott elő. Egyik a kettő közül; vagy megmondja nekünk, mint most már a magyar kormány tagja, Magyarország becsülete érdekében, hogy kik voltak azok, a kik Magyarország keretén belül pénzeket küldtek a horvát zavargások szervezésére, vagy pedig vallja be, hogy a levegőbe beszél. Ha pedig ezt bevallja, akkor azt hiszem, hogy ezen tárgy komolyságánál fogva komoly férfiak körében a kabinetnek nem lehet méltó tagja. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Tisztázni kell ezt a dolgot!)*

Olay Lajos: Szégyen, hogy idehozta miniszternek Tomasicsot! Ilyen embert miniszternek idehozni!

Molnár Jenő: Ez a legnagyobb vétke! *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, méltóztassanak a szónokot meghallgatni.

Vázsonyi Vilmos: A mint már mondottam, én Tomasics t. horvát miniszter ur személyét nem támadom, sőt tudom azt, hogy egyike a legkiválóbban képzett férfiaknak, de igenis támadom őt, mint a magyar kabinet tagját. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És ha a magyar kabinetnek a magyar-horvát ügyekben az a politikája, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet Tomasics képviselő ur fejtett ki, hogy a magyar-horvát kiegyezés nincs végrehajtva becsületesen, ha az a politikája, hogy a magyar-horvát ügyek terén további lecsuszamlásnak kell bekövetkezni, ha az a politikája, hogy a m. kir. államvasutak igazgatási és ügykezelési nyelve Horvátországban kell, hogy a horvát legyen: akkor én ezt a kabinetet a mig Tomasics képviselő ur benne ül, nem tarthatom más kabinetnek, mint nemzetiségi kabinetnek, az első nemzetiségi kabinetnek, mert nemzetiségi programmot vall. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

Olay Lajos: Ugyanezzel a joggal Vlád Aurélt is bevehették volna! Hiszen egyformák! Vlád Aurél és Tomasics között nincs különbség! *(Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Vázsonyi Vilmos: Azt mondottam, t. ház, hogyha a megalakult kabinettel szemben a küzdelmet nem folytatjuk, nemcsak a jelenlegi obstrukczió marad eredménytelen, hanem elveszitjük még a b. Bánffy Dezső ellen vivott első obstrukcziónak összes eredményeit is.

A t. miniszterelnök urnak összes programmja a halasztás. Őszre határidőüzletet kinál nekünk, de fedezet nélkül. *(Derültség a szélsőbaloldalon. Egy hang balfelől: Ott van fedezetnek Tomasics!)* Mindent őszre igér, de nem mondja meg azt, hogy igéretének mi a tartalma.

Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam ékes és nagy beszédében a kormányelnök urnak ezen halasztási kérelmét ugy tüntette fel, hogy ezt a halasztást a koronának kell megadni.

Hát, t. ház, a koronának megadjuk ezt a halasztást, de a t. miniszterelnök urnak és a szabadelvü pártnak nem, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert a t. miniszterelnök ur és a szabadelvü párt tartozik ma, holnap és mindenkor tudni azt, hogy mi a nézete és hogy mit akar. A korona meggondolhatja magát, és ha a korona nem fogja azt akarni, a mit a miniszterelnök ur akar, ennek egyszerü következménye az lesz, hogy a miniszterelnök ur el fogja hagyni helyét.

Egyáltalában nem tartom alkotmányosnak azt, hogy a koronának adandó gondolkodási időről beszéljünk, mert a miniszterium arra való ugyan, hogy alkotmányosan fedezze a korona akaratát, de ez nem jelenti azt, hogy a miniszteriumnak önálló akarata ne volna és hogy a miniszterium mindig csak azt akarná, a mit a korona akar. Hiszen szabad talán ellentétnek lenni nemcsak a kormány és a kisebbség, hanem néha a kormány és a korona között is, a mikor módjában áll a koronának a maga akaratának alkotmányos fedezésével más férfiakat bizni meg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Ez az elhalasztási kérelem előttünk nagyon gyanus szinben tünik fel, mert ez a halasztási kérelem kapcsolatos azzal, hogy mi rakjuk le összes fegyvereinket, hogy mi adjunk ki minden eszközt a mi kezünkből és azután őszszel kezdjük el a küzdelmet sokkal sulyosabb helyzetben, sulyosabb helyzetben ránk nézve és sulyosabb helyzetben a nemzetre nézve. Általában, t. ház, igen gyanusnak tartom azt, ha az u. n. legyőzött ellenfél folyton óriási apparátussal azt bizonyitja, hogy én győztem. Azon csodálatos jelenséggel állunk szemben, hogy a szabadelvü pártnak kiváló elméi sorban felállanak és azt bizonyitgatják, hogy az ellenzék szörnyü módon győzött. Ők azonban a győzelmet ugy kivánják megosztani, hogy az ellenzéké legyen a győzelem, a miniszterelnök uré pedig minden eredmény. Az ellenzéké a győzelem, a diadal-érmet mindenki az ellenzéken feltüzheti a mellére, de az eredmény a kormányé, a mely elszedi fegyvereinket, elszedi zászlónkat, s beszolgáltatja azokat a bécsi hadi kincstárba. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt bizonyitgatták a szabadelvü pártnak

Digitized by Google

ezen szirénhangon éneklő tagjai, a kik a mi diadalmunkat akarták mivelünk elhitetni, hogy mily óriási diadal rejlik abban, hogy a korona bizalmi férfia utján szóba állott az ellenzékkel. Hát, t. ház, a korona és a dinasztia már gyakran állott szóba obstrukczióval. Fegyveres obstrukczióval is szóba állt. 1711-ben a fegyveres kurucz obstrukczióval állott szóba. De ezeknek a szóbaállásoknak az árát mindig azok fizették meg, kik bár jóhiszemüen, bár a legkétségtelenebb hazafias szándékkal, de szóba állottak olyképpen, hogy lerakták fegyvereiket.

T. ház! Hogy a dinasztia fegyveres vagy fegyvertelen obstrukczióval szóba áll, az nem oly hallatlan dolog, sőt többet mondok, épen a Habsburg-háznak mindig speczialitása volt a szeliditett forradalmárok tenyésztése. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Bach barrikádhős és demokrata volt, s azután az abszolutizmusnak mindenre kész kormányférfia lett. Lueger büszkén dörögte oda a császárnak, midőn nem erősitette meg a polgármesteri székben: nem bánom, ha nem tetszem a császárnak; tetszem az Istennek és a népnek, s ez nekem elég. És Lueger megszelidült. Stojalovszky páter, a ki számüzetve egykor itt járt közöttünk, is átment azután a megszeliditett forradalmárok stádiumán. Általában a szeliditett forradalmárok egész sokaságával dolgozott már a Habsburg-ház. Ez különben régi hagyományokon épül, mert Svájczban, de meg egész Európában is a középkorban a szuverénitásnak egyik jele volt az, hogy a szuverén hűbérur az udvarán ketreczben fenevadakat tartott. Svájczban, a honnan a mi dinasztiánk származik, a berni Zwingerben ma is láthatók a medvék, mint a város szuverénitásának a jelei. De különben is ily régi uralkodócsalád tudhatja azt, a mi tudományos tapasztalatokon alapul, hogy a kiégett tűzhányók oldalán terem a legjobb bor a nagyurak asztalára. *(Élénk derültség.)* Összes bortermő kúphegyeink a Balaton mentén mind kiégett tűzhányók. *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Nemcsak a többségi elmélet merült fel ujra, hanem az a kérdés is, a melyet már elintézettnek kellett tartanunk, hogy jogosult-e vagy nem az obstrukczió? Azt hiszem, erről már kár volna több szót szaporitani, mert hisz a lefolyt első kiadásu obstrukczió alatt ezt a kérdést pro és kontra többször tüzetesen megvitattuk. Csak azért kell szólanom erről, mert mielőtt még kialakult volna az ellenzéken a helyzet, mikor még ugy látszott, hogy kevesebben lesznek az ellenzéken azok, a kik taktikailag azt tartják helyesnek, hogy a harcz most folytattassék, Hodossy Imre t. képviselő ur felállitott egy csodálatos tant, a mely szerint obstruálni talán szabad a kisebbség többségének, de a kisebbség kisebbségének nem lehet. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Ez az u. n. törpe minoritás elmélete, a melynek udvariasan kimondott kötelessége az, hogy némuljon el. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez igazán már a többségi elmélet valóságos paroxizmusa, mert a többségi elméletben annyira megy, hogy a többségi elméletet már a kisebbségre is alkalmazza, és azt mondja, hogy a kisebbség bizonyos ultima ratiója is csak akkor jogosult, ha a kisebbségben többségben vannak az ultima ratio hivei. Ez a többségi elvnek a legcsodálatosabb túlhajtása és a legjobb bizonyitéka annak, hogy mily rombolást vitt véghez az elmékben a többségi elvnek rideg proklamálása. Nem akarok vitába eredni a t. képviselő urral a tekintetben, hogy mikor jogosult, s mikor nem jogosult az obstrukczió. Azt hiszem, ez merőben fölösleges volna, mert hisz az az állitása, hogy a Bánffy-féle obstrukczió jogosultságát abban találta, hogy Bánffy választásai erőszakosak voltak, semmi alappal nem bir. Hogy e választások erőszakosak és korruptak voltak, az igaz; ezt én is elismerem, mert hisz magam is megbuktam azon választás alkalmával. De ez nem lehet annak az obstrukczionak létalapja, hisz a t. nemzeti párt, mely akkor obstruált, két és fél esztendeig gondolkozott azon, hogy vajjon a Bánffy-féle választások erőszakosak voltak-e vagy nem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha a Bánffy-féle választások szolgáltak alapul az obstrukczióra, akkor annak az obstrukczionak nyomban a választás után meg kellett volna indulnia, a mint mi azt, azon választásnál bukott jelöltek, mindannyian szivszorongva vártuk is. Azt vártuk, hogy a kik az erőszakos választásokat panaszolják, nem csinálnak előbb Treuga Dei-t, és azután fedezik fel utólagos két és fél esztendő után, hogy miféle hibák voltak a házasság megkötésénél. Én azt tartom, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy jó lesz, ha ahhoz a csalhatatlan definicziához, hogy az a szabadelvü, a ki a szabadelvü párthoz tartozik, hozzácsatolunk még egy definicziót, a jogosult és jogosulatlan obstrukczióról. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez egy egyszerü definiczió, ajánlom Hodossy Imre t. képviselő urnak figyelmébe: jogosult minden obstrukczió, melyben résztveszünk, jogosulatlan minden obstrukczió, mely ellenünk fordul. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Lehet-e az obsrukczió jogosulatlanságáról beszélni itt köztünk ugy, mint beszélnek Ausztriában? Ausztriában minden obstrukczió egy partikuláris, egy elszakadásra törő érdeket képvisel, a csehek, vagy a németek obstrukcziója egyaránt. A mi obstrukczionk, vagy a mi rezisztenczianк miféle partikuláris érdeket képvisel? Képvisel-e nemzetiségi érdeket? Képvisel-e osztályérdeket? Nem azt az érdeket képviseli-e, hogy a nemzetnek egyszerü igazságai, a melyeknek érvényesülését a józan ész diktálja, mielőbb megvalósitassanak és diadalra jussanak? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur is elmondotta a programmjában, hogy a magyar kereskedőnek, iparosnak, földmivesnek kenyérre van szüksége, és a túlsó

Digitized by Google

oldal szónokai is kifejtették előttünk, hogy mily rettenetes gazdasági károkat okoz az, hogyha mi most nem mehetünk el nyaralni az ujonczok és az indemnitás megszavazása után.

Elismerem, t. ház, hogy a közjogi politikai, közjogi kérdéseknek folytonos előtérbe helyezése nem szolgál a nemzeti gazdaság javára. De mi következik ebből? Az-e, a mit a t. szabadelvü párt következtet, az-e, hogy ezt a kérdést most elejtsük és azután ujra felvegyük? Az-e, hogy a közjogi kérdések, a közjogi konfliktusok soha meg ne oldassanak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy ezt a nemzetet örökké nyugtalanitsák? Hiszen ennek a nemzetnek a sorsa hasonlit egy oly férfiu sorsához, a ki örökké becsületbeli ügyeivel van elfoglalva és ezért nem kereshet családjának kenyeret. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ennek a nemzetnek becsületbeli kérdése az, mely a magyar vezényszónak követelésében kulminál, a mi tulajdonképen primitiv kérdés, mert hiszen hogy a közös hadsereg magyar részében a magyar nyelvnek kell érvényesülnie, ez a természetes ösztön és józan ész szava és követelése. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt a primitiv nemzeti becsületbeli kérdést el kell intézkednünk végre valahára, épen azért, hogy áttérhessünk a termékeny nemzeti, társadalmi és gazdasági munkára. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* Azért veszek részt tehát szivvel-lélekkel ebben a küzdelemben, melyet a közjogi ellenzék folytat, mert ez a közjogi párt, a függetlenségi és 48-as párt, ha ellenzéki érdekszempontokat tekintene, akkor nem sietne a közjogi kérdések megoldásával. Mert hiszen minél inkább oldatik meg egy párt programmjának tartalma, annál nehezebb annak a pártnak a fenmaradása, mert uj és uj kérdések tolulnak előtérbe. Ez a párt a maga becsületességét épen azzal bizonyitja be, hogy most akarja megvalósitani a magyar vezényszó kérdését, most akar megnyugvást adni a nemzetnek, hogy áttérhessünk azután a termékeny társadalmi és gazdasági reformoknak munkájára. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Emlitették a másik oldalról gúnyosan, Rosenberg Gyula t. képviselőtársam, a ki különben nincs jelen, egy közbeszólás alakjában is gúnyolódott báró Kaas Ivor beszéde alatt azon, hogy az ellenzéknek küzdőtábora különböző nézetü, különböző világnézletü férfiakból alakult.

Vészi József: Odaát szép egység van! *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Vázsonyi Vilmos: Azt hiszem, hogy ebből ép az ellenkezője következik annak, a mit következtetni akar. Épen az, hogy különböző társadalmi felfogásu férfiak, különböző gazdasági, különböző társadalmi programmot valló férfiak, a kik között egyébként semmiféle politikai közösség nincs, ebben a kérdésben egyetértenek, ez mutatja, hogy nem szubtilis kérdésről, hanem az alkotmány és a nemzeti becsület primitiv kérdéséről van szó. *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A mint már emlitettem, ezen kabinetnek puszta megjelenése azt a csodálatos átalakulást létesitette az elmékben, hogy kezdtek beszélni az abszolutizmusról mint végső lehetőségről. Még gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk is, a kinek erős alkotmányjogi és nemzeti érzését nem kivánja senki sem kétségbe vonni, magam sem, ezen miniszterium megjelenésének hatása alatt az abszolutizmusról mint lehetőségről megemlékezett. *(Ellenmondás jobbfelől.)* Megemlékezett, azt mondván beszédének befejezése alkalmával, hogy gyáva az, a ki az abszolutizmustól fél egyénileg, de igeniś a nemzet érdekében kell és szabad attól félni. *(Felkiáltások jobbfelől: Mezössy mondta!)* Ha az abszolutizmusról mint eshetőségről nincs szó, azt hiszem, hogy oly fényes és logikus elme, mint gróf Apponyi Albert, ezt a tételt nem is állitotta volna fel beszédében.

T. ház! Csodálatos átalakulással állunk szemben. Az 1889-iki véderőmozgalom alkalmából a bécsi katonai körök egy jelszót röpitettek világgá, mikor meg akarták csinálni a védrendszernek ischli klauzuláját: Wir brauchen keine Armee auf Kündigung. Azóta egy más jelszó röpül felénk, a mely azt mondja: Wir brauchen eine Constitution auf Kündigung. A hadsereg felmondásra nem kellett, de igenis kell alkotmányosság felmondásra. T. ház! A junkereknek az a mondása: »Und den Kaiser abszolut, wenn er unseren Willen thut«. Csodálatosképen most átalakult és most Bécs felől az a teoria hangzik felénk: Constitution auch gut, wenn sie unseren Willen thut. *(Taps a baloldalon.)* Csak felmondásra akarnak elfogadni alkotmányosságot és ijesztgetnek, rémitgetnek minket az abszolutizmussal. Megmondom, t. ház, hogy miért nem kell ettől megijedni. Mert sokkal kényelmesebb az alkotmány formájába bujtatott abszolutizmus, sokkal kevesebb erkölcsi felelőséggel jár, mint a nyilt abszolutizmus. Az abszolut monarchák a történelem és a kortársak itélőszéke előtt erkölcsileg felelnek és ezért soktól visszariadnak, a mitől alkotmányos miniszterеik fedezete mellett, néha azoknak tanácsára és besugására, nem riadnak vissza. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Én nem félek attól, hogy ezt a legkényelmesebb alkotmányrendszert, az államositott szabadelvü párttal való kormányzást *(Derültség és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)* felváltanák a nyilt abszolutizmussal, a mikor a koronának kellene viselni az erkölcsi felelőséget, és nem a kipróbált szabadelvü pártnak. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Mi, a kik itt az ellenzéken küzdünk, igazat adunk azoknak, a kik azt mondják, hogy mi nem vagyunk komoly állambölcsek, bár az igaz, hogy nagyon könnyü állambölcsnek lenni Magyarországon.

Molnár Jenő: Csak hallgatni kell! *(Derültség.)*

Digitized by Google

Vázsonyi Vilmos: Mert vannak állambölcsek, a kik hasonlitanak ahhoz az orosz őrszemhez, a kit a pusztaságban napról-napra mindenkor kirendeltek azért, mert valaha lőportorony volt azon a helyen; elfelejtették azt, hogy a lőportorony már nincs ott és a fegyveres őr továbbra is ott őrizte a semmit. Gyakran a komoly államférfiui redők is igy őrizték azt a puskaporos tornyot, a mely nem létezik. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Lemondunk az államférfiui komolyságról, elfogadjuk azt, hogy bennünk nincs semmiféle államférfiui vonás. Különösen nem fogadjuk el az örökkévaló bölcsességnek azt a szimbólumát, melyet már a régiek ábrázoltak, hogy a kigyó összecsavarodik, összelapul és a maga testébe, a maga husába harap. Azt az állambölcseséget, a mely a nemzetnek azt mondja, hogy lapuljon meg, csavarodjék és harapjon a maga husába, mert igy lesz bölcs és igy lesz örökéletü, nem követjük. *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Átengedjük az államférfiaknak nagy komolyságát és előkelőségét tökéletesen azoknak, a kik a mi küzdelmünket lekicsinylik, és nem bánjuk azt sem, ha a mi küzdelmünk eredménye az ő vignettájuk alatt fog megjelenni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nemzet, azt hiszem, azért meg fogja érteni a különbséget azok között, a kik a gyógyfüveket összekeresgélték és vérző körmeikkel a föld alól is kiásták, és azok között, a kik ezeket a gyógyfüveket egyszerüen, szépen skatulyába rakták és előkelő vignetákkal látták el.

Hock János: És jó áron eladták.

Lovászy Márton: És elárusitották!

Vázsonyi Vilmos: De az államférfiaknak figyelmébe ajánlom annak a férfiunak pályafutását, a ki már nem tagja a kabinetnek; figyelmébe ajánlom nekik Fejérváry Géza példáját, a ki itt e parlamentben exponálta magát sulyos harczokban a koronáért, szembeszállt és daczolt velünk és a ki — csak a történelem állapithatja meg, nem mi, joggal-e vagy nem — épen azért a nemzet rétegeiben ugy szerepelt, mint a ki a nemzeti igazságok érvényesülésének ellensége. És mi volt a jutalma? Az, hogy oly kézirattal bocsáttatott el, mint a horvát miniszter. Azoknak a t. államférfiaknak figyelmébe ajánlom, hogy vajjon mi jobb: az-e, táncolni a kötélen az udvar kegyét keresve és mikor egy pillanatra is félrenéznek a nemzetre, a mely az ő kötélen való járkálásukat csodálja, ez a félrenézés, ez a félrelépés lezuhanásukat és bukásukat okozhatja, vagy támaszkodni a magyar földre, a magyar népre, a magyar talajra? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Vajjon mi több, mi erősebb és mi igazabb, a hires »Dank von Österreich«, vagy a magyar nép hálája, a mely nem felejti el soha azokat, a kik szabadságáért és igazáért küzdenek, a mely, mig élnek, dalba füzi nevüket, és holtuk után lelkében meleg kriptát ad nekik. *(Taps a bal- és a szélsőbaloldalon)* A t. államférfiaknak szabadon áll a választás, hogy az udvari kegy kötelén akarnak-e járni, a melyről lezuhannak, vagy pedig a biztos magyar talajra, a magyar népre akarnak-e támaszkodni és segiteni akarnak-e minket küzdelmünkben?

Nekünk pedig hiába ajánlják az óvatosságot, hogy forduljunk vissza a megkezdett utról. Nyolcz hónapnál tovább tart már ez a küzdelem. Mint hogyha az előitéleteknek sötét szikláit, utba álló hegységeit kellett volna csákányokkal általvágnunk, ugy küzdött az ellenzék harczoló serege. Vájtuk az előitéleteknek ezt a hegységét, a melyik utba állt, hogy meglássuk a másik oldalon a világosságot és meghozzuk nemzetünk számára. A mi csákányaink csengése azt mondja nekünk, hogy csak egy vékony réteg választ el bennünket a czéltól. *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* Ne várják hát mitőlünk azt, hogy visszaforduljunk. Földomlás eltemethet bennünket, de meg nem hátrálunk és vissza nem fordulunk. *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* Nem fogadom el a t. miniszterelnök urnak programmját, e helyett a következő határozati javaslatot terjesztem elő *(olvassa)*:

»Mondja ki a ház, hogy a kormány iránt, minthogy megalakitása első kisérlet hivatalnokkormányzat meghonositására, bizalma nincs, és a kibontakozást csak olyan miniszterelnök kabinetjétől várja, a ki az ország állapotait közvetlen tapasztalatból ismeri és multjával, egyéniségével a képviselőházban gyökerezik.« *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A folytatólagos ülést megnyitom.

Pichler Győző képviselő ur személyes kérdésben kér szót.

Pichler Győző: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tegnapi ülésen, a melyen csakugyan egészségi okokból nem vehettem részt és a melyen Ugron Gábor képviselő ur összemérte hatalmas fegyverét azon hatalmas szónoklattal, a melyet előző napon gr. Apponyi Albert tartott és a mely küzdelem a szellemi harczoknak oly magas nivóján volt, hogy a világnak kevés parlamentjében hangzik el kétszer 24 óra alatt két oly kiváló szellemi harczban oly tárgyilagos és szellemileg valóban fenséges küzdelem, mint a minő itt a képviselőház szine előtt lefolyt; ebben a fenséges küzdelemben, azt hiszem, egy meglehetősen disszonans rövid közbeszólás történt, a mely egyszerüen nevemnek megemlitéséből állott. Ugron Gábor t. képviselő ur ugyanis a tőle megszokott szinpus és az életet valóban hüen visszaragyogó, ugyszólván fenyképbeli előadásban lerajzolva egy osztrák udvari bált, lerajzolva az osztrák főnemeseket, lerajzolva őket frappáns, megkapó módon, ebből egy konzekvenciát vont le és

Digitized by Google

azt mondta, hogy csak ott, a hazugságok, cselszövények császári udvaránál, csak ott Byanczban lehet annyi elkorcsosult törpe, félbenmaradt, elsatnyult alakokat látni. Szavait hosszantartó élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon követte. Ekkor történt az az inczidens, hogy egy hang a középen ekképen szólt közbe: »Hát Pichler.«

Erre a közbeszólásra vonatkozólag én egészen röviden fogok nyilatkozni. Ugron Gábor t. képviselő ur ekkor szives volt — és ezért köszönettel tartozom neki, — rögtön azzal vágni vissza, hogy: »Kérem, Pichler beteg ember, az pedig ott egy beteg udvar, beteg politikai intézmény, mely a betegséget a nemzetekkel közli, mely nemzeteket fertőztet meg, mig Pichler a függetlenségért harczolt mindig.« *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E szavait szintén élénk helyeslés és tetszés követte a bal- és a szélsőbaloldalon. Méltóztatnak ebből látni, hogy nem egyhamar keveredett ember kényesebb helyzetbe, mint én e közbeszólás és e viszonválasz folytán, a mely az utóbbi időben egészségemben előfordult zavarokat emlitve és arra czélozva, oly magándolgot hozott a ház elé, a mely közvetlenül a lehető legkellemetlenebbül érint. Midőn ujolag hálás köszönetet mondok Ugron Gábor t. képviselő urnak és a többi képviselőtársaimnak azért, hogy rögtön védelmemre keltek, gondolom, a t. képviselőtársaimat erre bizton az a tudat vezette, hogy ha az utóbbi időkben egészségi állapotommal küzdök, ennek csirája és oka az a végtelen nagy munka, a melyet kifejtettem nemcsak itt, hanem a magánéletben is. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Engedje meg azonban, a t. ház, ez a fogalom: »egy beteg ember« Magyarországon, egy specziális fogalom. Én nyiltan elismerem, hogy egészségi állapotom meg volt támadva és meg vagyok róla győződve, hogy Ugron Gábor t. képviselő ur sem értette és érthette ezt máskép, mint a hogy jeleztem, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert magamat én beteg embernek semmi körülmények közt nem tartom. És ha tovább is lesz alkalmam ennek az országnak közügyeibe beleszólni, be fogom igazolni, hogy férfierővel, kitartással és tisztességes küzdelemmel fogok mindig teljes erővel helytállani. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Midőn ekképen leróttam kötelességemet Ugron Gáborral és pártommal szemben, most már át kellene térnem magára a közbeszólásra. Mivel azonban a napló nem jegyezte fel az illető közbeszólónak nevét, bár a napilapok közölték azt, én mindaddig arra nem nyilatkozom, mig az illető azzal a megszokott lojalitással, melyet a házban tapasztalunk ilyen alkalmakkor, midőn egy közbeszólás sulyosan érinti a másik képviselőt, önként nem fog jelentkezni és nem fogja esetleg kimagyarázni a czélzatot és összefüggést, a melyet Ugron Gábor nyilatkozata és az én nevem között felállitott. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A t. képviselőház pedig megengedi, hogy mindaddig magára a közbeszólásra ne reflektáljak, hanem ezt fentartsam magamnak akkorra, mikor az illető közbeszóló ur önként jelentkezni fog. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: T. ház! Az előttem felszólalt Pichler Győző képviselő ur nyilatkozatában én egy fájó szemrehányást találtam, a melyet nem akarok czáfolat nélkül hagyni. Mikor én azt mondtam, hogy beteg ember, ez alatt nem értettem semmi mást, mint azt az időleges rosszullétet, mely a legnagyobb daliákat is leteriti és a legkisebb és leggyengédebb virágot is néha feje lehajtására kényszeriti. Azon muló betegség, a mely mindnyájunkat érhet és mindannyiunk felett lebeg, ne okozzon neki fájdalmat és ne képezzen nála okot szemrehányásra, minthogy én egyszerüen a támadás azon röpke pillanatában azzal véltem és gondoltam őt védelmezni, hogy a czélzás az ő betegségére történt, *(Helyeslés balfelől.)* midőn másutt egy beteg társadalomnak élő beteg alakjait rajzoltam le. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Trubinyi János jegyző: Makkai Zsiga! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap! Zaj jobbfelől.)*

Makkai Zsigmond: Minthogy hosszasabban óhajtok nyilatkozni, kérem a t. házat, hogy megengedni méltóztassék, hogy beszédemet holnap mondhassam el. *(Zaj jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! A házszabályok értelmében egy negyedórával az ülés befejezése, tehát ezuttal a földmivelésügyi miniszter válasza előtt joga van kérni a képviselőnek, hogy beszédét elhalaszthassa. Azt hiszem, hogy a ház erre az engedélyt megadja. *(Felkiáltások jobbfelől: Ő kérje!)* Ő kérte.

Mielőtt a földmivelésügyi miniszter ur válaszára áttérnénk, a holnapi ülés napirendjére nézve kell javaslatot tennem.

Javaslom, hogy a holnapi ülés napirendjére a mai napirendet vinnők át és hogy arra egyszersmind a házszabályok értelmében az inditvány- és interpellácziós-könyv felolvasása, továbbá a honvédelmi miniszter urnak felelete a hozzá intézett két interpellácziára tüzessék ki.

Hozzájárul a ház? *(Helyeslés.)* Ezt tehát határozatilag kimondom.

Következik a földmivelésügyi miniszter ur válasza.

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: T. ház! A Vág mentén előfordult árvizkárok tekintetében három képviselő ur, névszerint: Udvary Ferencz, gróf Esterházy Mihály és Bartal Aurél képviselő urak interpellácziókat intéztek hozzám. A t. ház talán meg fogja engedni, miután az interpellácziók czélja és tartalma lényegében megegyezik, hogy mind a három interpellácziára egyszerre válaszoljak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Digitized by Google

A t. ház ezen engedelme folytán mindenekelőtt felolvasom az interpellációkat, a melyek hozzám intéztettek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Udvary Ferencz képviselő ur azt kérdi *(olvassa)*:

»1. Van-e tudomása a t. földmivelésügyi és belügyminiszter uraknak arról, hogy Nádszegen folyó hó 13-án délután az ármentesitő társulat magas töltései közé szoritott áradat a Kis-Duna és Feketeviz alsó medrében annyira megtelt, hogy a viz fölfelé folyva kiöntött; a községnek 3000 holdat tevő határát elöntötte; 53 házat a viztömeg összedöntött és a vidék olyannyira viz alatt van, hogy még a dombosabb, magasabb helyeken is 3 méter mély és oly rohamos, hogy utjában ront, zúz, tör, bont mindent. 2. Van-e tudomása a t. földmivelésügyi miniszter urnak arról, hogy a közeli Vág folyó töltései Kajalon és le egészen Farkasdig sok helyen homokból vannak, a mely körülménynek tudható be, hogy a mindent romboló áradat ezeket alámosva és több helyen átszakitva, a töltések korlátai közül kiszabadulva, a rengeteg veszedelemnek tulajdonképen inditó oka? 3. Hajlandó-e a t. földmivelésügyi miniszter ur ebben a tárgyban szigoru vizsgálatot inditani? 4. Hajlandó-e a t. belügyminiszter ur a hajléktalanná vált lakosság részére a legsürgősebben természetbeni és pénzbeli segélyt nyujtani? és 5. hajlandó-e a t. pénzügyminiszter ur a károsultak adóját a föld- és pótadókból leirni, illetve az árvizkárosultak terhére előirt föld- és pótadókat elengedni?«

Gróf Esterházy Mihály képviselő ur a következő kérdéseket tette *(olvassa)*:

»Van-e tudomása a belügyminiszter urnak azon elemi csapásról, mely Nádszeg községet érte és azt végpusztulással fenyegeti? Ha van, szándékozik-e és pedig minél előbb pénzsegélyben részesiteni, hogy az éhinségtől megmentse, és a jövőben nagyobb kamatnélküli kölcsönt nyujtani, hogy rombadőlt házaikat felépithessék és némi megnyugvással nézhessenek a tél elejébe? Van-e tudomása a földmivelésügyi miniszter urnak a Nádszeg községében és határában történtekről és ha van, kiküldött-e vagy szándékozik-e kiküldeni közegeit azon utasitással, hogy neki a mostani helyzetről jelentést tegyenek és hogy miképen lehetne a jövőben ilyen nagy árviz megismétlődését megakadályozni?«

Bartal Aurél képviselő ur interpellációja a következő *(olvassa)*:

»Van-e tudomása a földmivelésügyi miniszter urnak azon csapásról, mely a pozsonymegyei Alsó- és Felső-Nyárasd, Vásárút és Vámosfalu községeket a Duna és Vág folyó kiöntése folytán érte? Szándékozik-e azonnal intézkedni, hogy a viznek a gabonaföldekről szakértő közegeinek vezetése mellett való levezetésével a még megmenthető termés legalább részben megmentessék? Szándékozik-e intézkedni az iránt, hogy ezen községek a jövőben hasonló katasztrófától megóvassanak? Van-e tudomása a belügyminiszternek ugyanezen dologról és szándékozik-e a kenyerétől megfosztott lakosság fölsegélyezéséről gondoskodni? Van-e tudomása a Nádszeg községben a kutak fertőzése következtében máris mutatkozó betegedésekről és szándékozik-e megfelelő egészségügyi rendszabályok életbeléptetésével a lakosságot fenyegető ragályos betegségnek utját vágni?«

A hozzám intézett kérdések felolvasása után leszek bátor röviden a tényállást előadni.

A tényállás az, hogy igenis Nádszeg községe, a mely hullámtérben fekszik, vagyis töltések által nem volt védve, annak idején a társulati alakulásból kihagyatott és pedig állitólag a község saját kivánsága folytán. Igaz az, hogy Nádszeg községe a visszatoluló vizek folytán határával együtt elöntetett és igaz az is, hogy a község belterülete elöntetvén, számos ház ezen községben összedőlt. A viz Gutánál 90 czm.-rel volt nagyobb, mint a legmagasabb árviz, a melyet a Vágnál eddig tapasztaltunk. A közelfekvő Alsó- és Felső-Nyárasd, Vásárút és Vámosfalu községek beltelkei elöntve nem lettek és ezt az interpelláló képviselő ur nem is állitotta. Azonban el kell ismerni, hogy ezen községek határában azon részen kivül, a mely Nádszeg mellett fekszik, elöntetett az a rész is, a mely az érsekujvári Duna és a tőkési Duna által képezett deltában van és a mely tulajdonképpen ármentesitett terület s mint ilyen, a felsőcsallóközi ármentesitő társulathoz tartozik. Ezen elöntésnek a magyarázata az, hogy a töltések a mutatkozó magasabb viz folytán áthágattak, t. i. a töltések csak 50 czentiméterrel voltak magasabbak, mint az utolsó legmagasabb viz, és miután, mint már jeleztem, a mostani viz Gutánál 90, illetőleg Vásárútnál 85 czentiméterrel volt magasabb, mint az eddig észlelt legmagasabb vizszin: ebben találja magyarázatát ezen viszonylag csekély területnek az elöntése.

Udvary Ferencz t. képviselő ur azt is emlitette, hogy Kajaltól Farkasdig a gátak homokból vannak és a gátszakadások ennek tulajdonitandók. Gátszakadás sehol sem fordult elő, ennélfogva erről nem is lehetett szó. A töltés egy helyen homokból van, névszerint ott, a hol annak idején egy meder záratott el, de ebből most baj nem származott.

Már most tartozom a t. háznak beszámolni azzal, hogy ezen elementáris eseményekkel szemben micsoda intézkedések történtek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első intézkedés történt — épen az én figyelmeztetésemre és jelzésem alapján — a miniszterelnök ur mint belügyminiszter részéről. Névszerint Nádszeg községénél az élet- és vagyonmentést illetőleg. E végre husz csendőr és egy fél század utász-katona lett kirendelve. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Emberéletben kár nem esett. 75 család azonnal áttelepittetett és hogy az inségről, a mely ilyenkor mutatkozni szokott, momentán gondoskodás történjék, az alispán 680 koronát, a belügyminiszterium

Digitized by Google

pedig 2000 koronát tett folyóvá a pillanatnyi szükség enyhitésére. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ebből azonban nem következik, hogy a kormány ebbeli működését befejezettnek tekintse. Mert a mint gróf Esterházy Mihály képviselő ur tegnapelőtt előadta, több mint száz ház omlott össze. Ennélfogva a miniszterelnök mint belügyminiszter a helyszinén is meg fogja a körülményeket vizsgáltatni és azzal az előzékenységgel fog eljárni, a melyet a belügyminiszterium minden alkalommal ilyen esetekben következetesen tanusitani szokott. *(Általános helyeslés.)* Igy intézkedés történt az iránt is, azon területeket illetőleg, a melyekről szólottam, hogy a viz levezetéséről gondoskodjanak. Névszerint Alsó- és Felső-Nyárasd, Vásárút és Vámosfalu határait illetőleg utasitva lett a társulat, hogy állami mérnök közbenjöttével iparkodjék a viz levezetését előmozditani, nemkülönben intézkedés fog történni a belügyminiszterium részéről az iránt is, hogy az esetleg inficiált kutak megvizsgáltassanak és a szükséges intézkedések egészségügyi tekintetben is megtétessenek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A pénzügyminiszterium részéről intézkedés fog történni, hogy a megfelelő adóleirások megtörténjenek és pedig, a mint az utóbbi időben a pénzügyminiszter következetesen tenni szokta, hogy ilyen esetekben hivatalból szokott intézkedni, *(Helyeslés a jobboldalon,)* azonképen fog most is az ebbeli intézkedés hivatalból megtörténni.

A mi engem illet, azon szakaszra nézve, a hol a töltést a magasabb vizszin meghaladta, kötelezni fogom az illető társulatot a töltésnek megfelelő emelésére *(Helyeslés.)*

A mi pedig Nádszeg községét és belterületét illeti, a mely hullámtérben fekszik, meg fogom vizsgáltatni a helyszinen, hogy nem lehetne-e a községet hasonló veszélyek ellenében, ha a község kivül is van az ármentesitő-társulat területén, valami módon biztositani. *(Helyeslés.)* Általában nemcsak Nádszeg községében, de a Vág egész területén, a hol a hullámtéren nagyobb pusztitások történtek, állami közeg által a helyszinét beutaztatom, azért, hogy megvizsgálja hogy ha egy község nem tartozik is valamely társulathoz és ha nincs is töltésekkel védve, nem lehetne-e a jövőben elöntéstől megvédeni? *(Helyeslés.)*

Az állami kezelés alatt nem álló folyószakaszok részére költségvetési hitel tulajdonképen nem áll rendelkezésre; de épen azért gondoltam az ilyen esetekre — a mint az ilyen esetekről más országok is gondoskodnak — és a beruházási törvényjavaslatban e czélra egy nagyobb összeget vettem fel. *(Élénk helyeslés jobbról.)* Ha a törvényhozás segitségemre lesz nekem abban, hogy a törvényjavaslat mielőbb tárgyalható legyen . . . *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbról és a középen. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Kikapcsoljuk!

Hellebronth Géza: Tessék ajánlani a miniszterelnök urnak, rögtön megszavazzuk! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Méltóztassék napirendre tüzni!

Darányi Ignácz földmivelésügyi miniszter: Bocsánatot kérek, én nem nagyon hiszek a t. képviselő uraknak és meg is mondom, hogy miért nem nagyon hihetek. Mikor én itt nagyobb beszédemet tartottam — talán méltóztatnak emlékezni — és előadtam mindazokat, a mikre az országnak égető szüksége van, akkor arról az oldalról mindannyian unisono azt mondták: tessék félretenni a napirenden levő katonai javaslatokat és mindent megszavazunk, a mit a kormány kiván. *(Igaz! Ugy van! Zajos helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Már most csak az van hátra, a mit önök igértek, azt teljesitsék is. *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbról. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Az elnök csenget.)*

De most nem azért szólaltam fel, t. képviselőház, hogy politizáljak. Árviz által sujtott vidékről szólok és azt hiszem, midőn egy ilyen vidék sorsáról van szó, az egész házban csak egy véleménynek kell lenni. *(Élénk helyeslés.)*

Tartozom annak megjegyzésével, hogy ámbár a Vág mentén olyan magas vizet láttunk, a milyen évszázadok óta nem volt és bár a legkomolyabban volt veszélyeztetve három nagy társulat 300.000 katasztrális holddal, a töltések által védett területeken szakitás nem történt. E szerint nagy katasztrófától menekültünk meg. *(Helyeslés.)*

Ki kell emelnem, hogy e részben a legnagyobb odaadással működtek közre ugy a társulati, mint a törvényhatósági közegek, de nagy erőkifejtést végeztek az összes állami műszaki közegek is. *(Helyeslés.)* Hiányos volna azonban előadásom, ha meg nem emlékezném azon a maga nemében egyedülálló önfeláldozásról, a melyet ugy az emberélet, valamint a vagyonmentés körül a katonaság kifejtett. *(Helyeslés és éljenzés.)* Ezen tevékenység előtt kalapot kell emelni. *(Helyeslés jobbról.)* E nélkül a katasztrófák elkerülhetők nem lettek volna. *(Helyeslés jobbról.)*

Végül még egy körülményt tartozom bejelenteni: azt, hogy esetleg később Nádszeg vidékét is személyesen meg fogom tekinteni, *(Helyeslés.)* de már a holnapi napon elindulok, hogy a Vág völgyét Zsolnától lefelé beutazzam *(Élénk helyeslés,)* és a helyszinét megtekintve, a szükséges intézkedéseket megtegyem. *(Élénk helyeslés.)*

Kérem a t. házat, hogy az interpellációkra adott ezen válaszomat tudomásul venni méltóztassék. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Digitized by Google

Udvary Ferencz: T. képviselőház! A földmivelésügyi miniszter ur beszédében kellőképen illusztrálta, hogy igenis nekünk interpelláló képviselőknek kötelességünk volt szavunkat felemelni a képviselőházban. Én, a ki ezt a kerületet nem képviselem, kell, hogy megmagyarázzam, miért interpelláltam annak érdekében elsősorban. Kell ezt tennem azért, mert a nagyon t. miniszter ur kijelentette, hogy a homoktöltések nem szakadtak tulajdonképen át, tehát ebben nem volt ok a veszedelemre.

Engem táviratilag kértek fel a kerületből, hogy interpelláljak. Innen van az, hogy én, mint más kerületnek a képviselője, interpellácziót intéztem. Egyébiránt kötelességemnek tartom mint magyar törvényhozó azt, hogy az ország területéről bárhonnan intézzenek hozzám ilyen kérést, annak megfeleljek. *(Általános helyeslés.)*

Én nem csodálkozom a felett, hogy azok az emberek, a kik a veszedelemnek, hogy ugy mondjam, sötétségében állottak, nem tudván azt, honnan zúdul rájuk ez az óriási baj, azt hitték, hogy a gát szakadt át; hisz a miniszter ur maga mondta, hogy fel kell emelni a gátakat, tehát az ottani laikus megijedt közönség azt hihette, hogy nyilván a gát átszakadt, mert a gát hullámosan lévén épitve, a viznek egyenes felülete azon a részen, a hol mélyebben volt, átcsapott. De bizonyitja ezt ama körülmény is, hogy tudomásom és ujabb informáczióm szerint Farkasdnál egy méternél magasabb nyulgátakat emeltek.

Egyébként a miniszter urnak ilyen gyorsan bejelentett intézkedését köszönettel veszem tudomásul és kijelenthetem, hogy ennek a szegény, s a sors és veszedelme által sujtott népnek kétszeres segitséget nyujtott az által, hogy azonnal és gyorsan intézkedett. *(Élénk helyeslés.)* A választ magát természetesen köszönettel tudomásul veszem.

Gr. Esterházy Mihály: A földmivelésügyi miniszter urnak interpelláczióra adott válaszát, miután az engem tökéletesen és minden tekintetben kielégit, tudomásul veszem. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Kimondhatom ennélfogva, hogy a ház a földmivelésügyi miniszter urnak ugy Udvary Ferencz, mint gr. Esterházy Mihály és Bartal Aurél képviselő urak interpelláczióira adott válaszát tudomásul veszi. *(Helyeslés.)*

A napirend meg lévén állapitva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik déli 1 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

317. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 julius 25-én, szombaton,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A miniszterelnök programm-nyilatkozata fölötti vita folytatása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Khuen-Héderváry Károly, Kolossváry Dezső, Láng Lajos, Darányi Ignácz, Tomasics Miklós.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Hertelendy László jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat gr. Teleki Sándor, az azok ellen felszólalókat Trubinyi János jegyző urak jegyzik.

Mindenekelőtt hitelesittetni fog a mult ülés jegyzőkönyve.

Hertelendy László jegyző *(olvassa az 1903. évi julius hó 24-dikén tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom Fabiny Teofil és Veres József képviselők leveleit, melyekben egészségi okból hatheti szabadságot kérnek; továbbá Erdély Sándor képviselő levelét, melyben nyolczheti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságidőt nevezett képviselőknek megadja.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melylyel értesit, hogy ő cs. és apostoli királyi Felsége folyó évi julius hó 14-én kelt legfelsőbb elhatározásával a közös pénzügyminiszterium vezetésével és Bosznia és Herczegovina legfőbb központi vezetésével ideiglenesen gr. Goluchowski Agenor közös külügyminisztert méltóztatott legkegyelmesebben megbizni.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Szabolcs vármegye közönségének feliratát az elmegyógyintézetek szaporitása tárgyában;

Csongrád vármegye közönségének feliratát a fedezetlen gabona határidőüzlet megszüntetése tárgyában;

Kolozs vármegye közönségének feliratát a községekről szóló 1886 : XXII. t.-cz. módositása tárgyában;

Debreczen és Szeged sz. kir. városok közönségének feliratait a közegészségügyről szóló 1876 : XIV. t.-cz. és ennek megfelelőleg az 1879 : XL. t.-cz. módositása iránt;

Szeged sz. kir. város közönségének feliratát az állandóan külföldön tartózkodó magyar birtokosoknak külön megadóztatása iránt;

Szabadka sz. kir. város közönségének feliratát a közigazgatási tisztviselők fizetésének rendezése tárgyában; végül

Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun vármegye közönségének feliratát a nemzeti jogokért évtizedek óta folytatott küzdelem pártolása iránt.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyv felolvasása.

Gr. Teleki Sándor jegyző *(olvassa)*: Van szerencsém jelenteni, hogy az inditványkönyvbe ujabb bejegyzés nem történt.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Gr. Teleki Sándor jegyző: Ellenben az interpellácziókönyvben még julius 18-áról bejegyzett és elő nem terjesztett interpellácziója van Lovászy Márton képviselő urnak a miniszterelnökhöz, a karloviczi metropoliai közgyülés felfüggesztése tárgyában;

ugyanezen keltezéssel Olay Lajos képviselő ur interpellácziója a kereskedelemügyi miniszterhez, a villamos vasutak szabályozása tárgyában;

julius 20-áról Nessi Pál képviselő ur interpellácziója a pénzügyminiszterhez, az orthodox zsidók által nyitva tartott trafikok tárgyában; továbbá

Digitized by Google

julius 21-iki keltezéssel Babó Mihály képviselő ur interpellációja a sályi véres bíróválasztás tárgyában a belügyminiszterhez.

Uj interpellációkként vannak bejegyezve julius 23-áról: dr. Lendl Adolf képviselő ur interpellációja a belügyminiszterhez, a temesmegyei közigazgatási visszaélések tárgyában az 1898-iki buziási királylátogatás napjaiban; végül

Vészi József képviselő ur interpellációja a földmivelésügyi miniszter urhoz, a főváros III. kerületében lévő Aranyárok szabályozása tárgyában.

Elnök: Jelentettem a t. háznak, hogy ma a honvédelmi miniszter ur két interpellációra fog válaszolni, azonkivül hat interpelláczió fog tétetni, a miért is javaslom, hogy a t. ház félegykor térjen át a miniszteri válaszokra és az interpellációkra; *(Helyeslés.)* elsősorban a honvédelmi miniszter ur válaszára Szalay László és Olay Lajos képviselő urak interpellációjára, a válasz megadása után pedig az interpellációkra. *(Helyeslés.)*

Elfogadja a t. ház javaslatomat? *(Igen!)*

Ha el méltóztatnak fogadni, ezt határozatilag kimondom.

Következik: a további teendők iránti intézkedés.

Trubinyi János jegyző: Mukits Simon!

Mukits Simon: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Jogommal élek és e jogomnak megfelelő kötelességet teljesitek akkor, a mikor a t. kormány bemutatkozására észrevételeimet megteszem és megokolom azt az álláspontot, a mely álláspontból kifolyólag én a t. kormánynyal szemben bizalommal nem viseltethetem. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A t. kormány bemutatkozó előadását programmbeszédnek én egyáltalában nem tekinthetem, mert az a programmbeszédeknek még általános kellékeit is nélkülözi; abban kormányzati elvek egyáltalában nem foglaltatnak és az az egész előadás, az én csekélységem vélekedése szerint, nem egyéb, mint bujkálás a kormányzati elvek elől, alakiaskodás, a magyar szótárból összehordott szóhalmazokból álló frázisok, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nélkülözi az őszinteséget és másnak, mint a munkabeosztás bejelentésének nem tekinthető.

A sok közül csak egyet emlitek, a hadügyre vonatkozólag a t. kormányelnök ur következőleg nyilatkozott *(olvassa)*: »A hadsereg közösségét, ezen, ugy az osztrák-magyar monarchia harczképességének, mint védelmének szempontjából, és igy hazánk érdekeinek is legjobban megfelelő intézményt a maga épségében fenn akarjuk tartani; ezen a téren az intézmény természetének és czéljának megfelelő intézkedéseket fogunk elősegiteni, a melyek különben sohasem fognak ellenkezni a nemzet érdekeivel.«

Hát, t. képviselőház, a kormánynak a hadügyre vonatkozó ezen nyilatkozata is egyik dokumentuma annak, hogy a kormány bemutatkozó előadásában kerüli az őszinteséget, kerüli a kormányzati elvek lényegét, itt sem mondja meg, hogy melyek azok az intézkedések, a melyekkel ő az intézmény természetének és czéljának megfelelőleg elő akarja segiteni a nemzet érdekeivel nem ellenkező intézmények fejlődését. És én kérdem a t. kormányelnök urtól, melyek azok a nemzet érdekeinek megfelelő intézkedések, a melyeket a t. kormány megvalósitani akar?

Ha pedig vizsgálat tárgyává teszem a t. kormányelnök urnak — nem programmbeszédét, a mint azt már emlitettem, — hanem a munkabeosztásra vonatkozó előterjesztését, arra a konkluzióra kell jutnom, hogy az abszolute nem tartalmaz kormányzati elveket, a nemzet életszükségleteire vonatkozó intézkedésekről abszolute nincs szó benne és ezért én bizalommal e kormány iránt nem viseltethetem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azon okok, a melyek miatt én a kormányelnök urnak munkabeosztásra vonatkozó programmját tudomásul nem vehetem, részint közjogiak, illetőleg államjogiak, részint pedig a miniszterelnök ur sötét, huszesztendős, politikai multjában és személyében rejlő okok.

Nélkülözzük a t. miniszterelnök ur programmbeszédében a belreformok terén az igazi nemzeti szabadelvüségen felépitendő magyar nemzeti állam posztulátumait. Nevezetesen nem találunk előadásában semmi kijelentést a választói jognak egyenlő alapokra való fektetésére, annak minél szélesebb terjedelemben való kiterjesztésére vonatkozólag; nem találunk semmi nyilatkozatot a választókerületek arányos beosztására vonatkozólag, hogy ezzel a parlamenti többségben a nemzet akarata ne csak formailag, hanem hogy ez akarat a valóságnak megfelelőleg nyilatkozzék meg; nem találunk a t. kormányelnök ur programmelőadásában az állampolgárok házi tüzhelyének biztositására vonatkozó semmiféle kijelentést. Pedig ha nézzük a szomszédos Szerbiát, vagy Oláhországot, látjuk, hogy a homesteade intézménye ezen két, a mienknél sokkal csekélyebb műveltségen álló országban be van hozva. Az adóügy reformálásáról megemlékezik ugyan a miniszterelnök ur, de nem találjuk meg ebben sem azt a kijelentést, hogy az adóügyet a fokozatos adórendszer alapján akarja reformálni. De itt van, t. ház, a magyar nemzeti állam szempontjából igen fontos nemzetiségi törvénynek kivánatos reviziója. Meg nem engedhető az, hogy a nemzetiségi törvény szerint rendezett tanácsu városoktól kezdve kis községekig a közigazgatás ügykezelési nyelvéül Magyarországon idegen nyelvet használhassanak. Kezemben van Fehértemplom rendezett tanácsu város községi bíróságának egy kielégítési végrehajtást elrendelő végzése, a mely német nyelven rendeli el a végrehajtást.

Digitized by Google

Megemlékezik a t. miniszterelnök ur a közigazgatási tisztviselőkről is. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ez nem társalgó!

Mukits Simon: Azonban a közigazgatási reformra vonatkozó elveket nem találjuk meg előadásában. Pedig ez egyrészt az állampolgárok közszabadsági jogainak biztositására, másrészt a közigazgatási tisztviselők függetlenségének biztositására feltétlenül szükséges. Mindezen a nemzetre nézve igen nagy fontosságu kérdésekre a miniszterelnök ur nem szólt semmit bemutatkozó nyilatkozatában, mintha ezek a nemzetet nem érdeklő kérdések volnának.

Én reám a miniszterelnök ur bemutatkozása azt az impressziót tette, hogy nem a végrehajtó hatalom kezelője szól a nemzeti szuverénitáshoz, hanem a nemzet szokásait és szükségleteit nem ismerő, a nemzet érzelmeivel magát nem azonositó horvát bán nyilatkozik meg előttünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az igaz, hogy Horvátország bánja Magyarország miniszterelnöke lehet, ez nem képez közjogi akadályt, de az is igaz, hogy sarkalatos alaptörvényeinkben ő Felségének kötelességévé van téve Magyarország ügyeit magyarokkal láttatni el. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ezt én nem ugy és akkép értelmezem, hogy annak az államférfiunak, a ki ő Felsége megbizásából a miniszterelnöki széket elfoglalja, magyar hangzásu neve legyen, vagy esetleg Győr megyében fekvő birtok tulajdonosa legyen, hanem magyar érzésü, magyar gondolkozásu, a magyar nemzet életszükségleteit ismerő, azokkal magát azonositó államférfiu legyen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur ...

Nessi Pál: A horvát bán!

Mukits Simon: ... hogy ugy fejezzem ki magamat a miniszterelnöki széket házalás után foglalta el *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és azt az eljárást, hogy az ellenzék vezetőembereivel megelőzőleg, mielőtt megbizatását a koronától kapta volna, vagy csak kijelölve lett volna Magyarország miniszterelnökének, paktált a miniszterelnöki szék érdekében, alkotmányellenesnek tartom és ha tisztán rideg jogi álláspontból nem is állithatom azt, hogy Magyarország miniszterelnöke a magyar nemzettel szemben idegen érzésü, idegen gondolkozásu, t. kormányelnök ur, nem lehet; de azt a politikai ildomosságot a koronától a magyar nemzet elvárhatta volna, hogy a magyar politikai közéletben szereplő, a parlament többségéből vett, a magyar nemzet szükségleteit érző és tudó államférfiu ültettessék a miniszterelnöki székbe és bizassék meg a végrehajtó hatalom kezelésével. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én a t. kormányelnök ur ajánlkozását és házalását olyannak tartom, hogy az ellenzék vezérférfiainak teljesen negligálni kellett volna őt és minden alkotmányos eszközzel odatörekedni, hogy a t. miniszterelnök ur kormányalakitása, mikor az ő politikai multja tele van a közszabadsági jogok eltiprásával, tele van jogfosztással, tele közigazgatási atrocitásokkal, tele van a közigazgatási és választási visszaéléseknek minden elgondolható erőszakosságával, cselszövényeivel és alattomosságával, megakadályoztassék. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* én egyáltalában nem hittem a függetlenségi és 48-as párt vezérlő egyéneitől, hogy a nemzeti jogok követelései iránti törekvéseinek, a nemzeti nyelv, a nemzeti zászló és nemzeti jelvényeknek a magyar hadsereg szervezetében való érvényesitésének uttörőjét és védőjét a bánban találja fel. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én tehát, t. ház, a t. kormányelnök urnak a kormány megalakitását megelőző tárgyalásairól és a függetlenségi és 48-as pártnak egyhangu határozatáról, a melyet a t. miniszterelnök ur kérkedve emlitett fel e képviselőházban, nem akarok szólni. Miért? Én a saját személyemre nézve levontam a konzekvenciát, mikor a párt kötelékéből kiléptem, mert mint Mezőssy Béla t. képviselőtársam igen helyesen megjegyezte, becsapott ellenzéknek tagja lenni nem akarok. De nem tudom lelkiismeretemmel megegyeztetni; nem tudok belenyugodni abba a gondolatba, hogy a nemzeti jogok, a nemzeti nyelv, a nemzeti zászló és nemzeti jelvény iránti harczról egy perczre is lemondjak és fegyverszünetet kössek gróf Héderváry Károly miniszterelnöksége kedvéért. Nem tudok belenyugodni egy perczre sem abba, hogy a nemzeti jogokért való küzdelemnek csak az legyen az eredménye, hogy Széll Kálmán volt miniszterelnök helye a jogfosztásairól nevezetes horvát bánnal töltessék be. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert ha tekintjük közállapotainkat, nem is szólva a kormánynak közjogi hitvallásáról, a kormánynak az 1867 : XII. törvényczikk alapján való alakulásáról, a kormányelnök urban az alkotmányosság iránti érzés annyira sem nyilatkozott meg, hogy legalább elődjének ex-lex-jelentését visszavonta és arra iparkodott volna, hogy ezen alkotmányellenes, törvényenkivüli állapot megszüntettessék, vagyis minden ugy van, a mint Széll Kálmán alatt volt, csak Széll Kálmán helyett gróf Khuen-Héderváry Károly és Cseh Ervin horvát miniszter ur helyett Tomasics horvát képviselő, a ki azt hirdette a képviselőházban, hogy csak 20 millió magyarnak van joga a nemzeti nyelvhez — a miniszterek. Már pedig minden nemzet hü fia nem a számhoz köti a nemzeti nyelvhez való elidegenithetetlen jogát, hanem a nemzet fennállásához.

A miniszterelnök ur még az ujonczlétszám felemelésére vonatkozó törvényjavaslatokat sem vonta vissza, mert a mint bemutatkozó nyilatkozatában erre vonatkozólag szól, kijelenti, hogy legczélszerübbnek mutatkozik, hogy ezen törvényjavaslat tárgyalása egyelőre felfüggesztessék és mindaddig ne folytattassék, mig az uj véderőszervezetről szóló törvény a ház aszta-

Digitized by Google

lára letétetik. Tehát még a javaslatot sem vonta vissza, a mit a ház mélyen t. elnökének azon nyilatkozata igazol, hogy neki erről tudomása nincs.

Azt mondja továbbá a t. miniszterelnök ur bemutatkozó előadásában, hogy politikájának alapja és sarkpontja az 1867 : XII. t.-cz. Én ezuttal időkimélés szempontjából nem fogok az 1867 : XII. t.-cz. taglalatába bocsátkozni. Nem fogom kifejteni ezen törvényben lefektetett államjogi közösségnek Magyarországra nézve káros és hátrányos következményeit, csak annak kijelentésére szoritkozom, hogy épen ezen államjogi közösségben találom az okát annak, hogy Magyarország sem kifelé a külállamokkal szemben, sem pedig Ausztriával szemben az állami önállóság attributumával nem jelentkezik, Ausztriával szemben, mint azt Beőthy Ákos érdemes képviselőtársunk »Magyarország állami fejlődésének története« czimü nagy munkájában találóan irja, Magyarország Ausztriával szemben jognélküli majorság.

Állami önállóságot én a haderő önállósága, a pénzügy önállósága, a közgazdaság önállósága és a külügyi képviselet önállósága nélkül el nem képzelhetek. Épen ez az a közjogi ok, a melynél fogva én a kormányelnök ur bemutatkozását tudomásul nem vehetem és a kormányelnök ur előadásából kifolyólag is vele szemben bizalommal nem viseltethetem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De ha a t. kormány politikájának alapjául az 1867 : XII. törvényczikket magyar őszinteséggel, magyar hazafisággal, magyar nemzeti érzéssel és gondolkozással állitotta fel, akkor programmjának posztulátumát ezen törvényczikknek magyar nemzeti szellemben és irányban való végrehajtása kellene, hogy képezze, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nem pedig csak frázisként dobni oda, hogy az 1867 : XII. t.-cz. képezi politikájának alapját.

Hogy a magyar nemzetnek az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-ának nemzeti szellemben való értelmezéséhez joga van, e tekintetben hivatkozom a t. többség örökhagyójának, Deák Ferencznek ezen törvény magyarázatára mondott szavaira. Deák Ferencz ugyanis az 1867 : XII. t.-czikket következőleg értelmezte *(olvassa)*: »Nincs dialektika, mely bárkivel elhitetné, hogy a törvény szavainak más értelme legyen, mint a mely beiktatva van«, vagyis az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-ára alkalmazva Deák Ferencz ezen törvénymagyarázatát, nincs dialektika, a mely ezen törvényes dispozicziókból mást magyarázna ki, mint a magyar hadsereget. Az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-a ugyanis a következő rendelkezést foglalja magában *(olvassa)*: »Ő Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán mindaz, a mi az egész hadseregnek és igy a magyar hadseregnek is, mint az összes hadsereg kiegészitő részének egységes vezérletére és belszervezetére vonatkozik, ő Felsége által intézendőknek ismertetik el.«

Mi következik ebből? Kettő. Nevezetesen az következik, hogy a magyar hadseregnek és nem a közös hadseregnek — mert Magyarország legiszlácziója az 1875. évig közös hadsereg elnevezést nem ismert — mint az összes hadsereg kiegészitő részének vezérletére és belszervezetére vonatkozó felségjogát Magyarország törvényhozása ő Felségére ruházta át; másrészt pedig az, hogy ezen reáruházott felségjogával a megkoronázott király csakis alkotmányosan élhet, csakis alkotmányosan gyakorolhatja ezen felségjogát. Alkotmányosan pedig akkor gyakorolja ezen felségjogát a király, ha azzal a nemzet jogát nem sérti. A nemzeti nyelv kérdése se nem hadügy, se nem katonai ügy, ez tehát sem nem hadügyi, sem nem katonaügyi felségjog, hanem a nemzetnek elidegenithetetlen joga, hiszen: »Nyelvében él a nemzet« és ezen elidegithetetlen jogáról maga a nemzet nem mondhat le, azzal maga a nemzet nem rendelkezhetik, azt maga a nemzet nem idegenitheti el, maga a nemzet sem ruházhatja át másra, még királyára sem, hacsak önmaga ellen öngyilkosságot nem akar elkövetni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A nemzeti nyelv érvényesitése, a nemzeti nyelv tiszteletben tartása a nemzetnek nemcsak joga, hanem kötelessége is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minthogy azzal az intézkedéssel, ő Felségének azzal a rendelkezésével, hogy a magyar hadseregnek, mint az összes hadsereg kiegészitő részének, szolgálati és vezérleti nyelvül a német tétetett, nemzeti sérelem követtetett el a magyar nemzet ellen, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ezen nemzeti sérelem reparálása nemzeti kötelesség, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és azzal a nemzet a maga iránt tartozó kötelességet teljesiti, a midőn nyelvének a hadsereg szervezetében jogot követel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt senki kétségbe nem vonhatja, és a mikor a t. túloldal is elfogadja, mint nemzeti akaratot a nemzeti nyelv kérdését, akkor itt a képviselőházban a nemzeti akarat érvényesül, és mint később beszédem folyamán ki fogok reá terjeszkedni, hogy ezen nemzeti akarat érvényesülésének akadálya a törvényhozási faktor másik tényezője, a királyi akarat, és miután a királyi akaratnak a nemzeti akarattal szemben való érvényesitése a nélkül, hogy ő Felsége a király törvénytelenséget kövessen el, akár pedig vétóbeli felségjogával éljen, ki nem vihető, ennek érvényesitésére közjogunk szerint más nincsen, mint obstrukczió. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kutatnom kell ennélfogva, hogy mi is lehet az oka annak, hogy a hadsereg szolgálati nyelve a német, midőn alkotmányunk értelmében ő Felségének, a magyar királynak sincs joga a hadsereg nyelvévé a németet tenni?

Makkai Zsigmond: Ő Felsége is Tomasics tanácsát járja!

Mukits Simon: Ő Felségéről alkotmánysértést és hitszegést nem tételezek fel és azért

Digitized by Google

más eredményre nem juthatok, mint hogy a magyar hadsereg nyelvévé a németet az osztrák császár és nem a magyar király tette. Hogy pedig a magyar hadsereg szolgálati és vezérleti nyelve a magyar legyen, ezt követeli a magyar közjog, a két állam közti paritás, az osztó igazság és a jogrészesedés.

Makkai Zsigmond: Meg a székely becsület is!

Mukits Simon: De a t. kormány még kilátásba sem helyezi, hogy az 1867: XII. t.-cz. 11. §-a szerinti összes hadseregnek kiegészitő magyar részében a szolgálati és vezérleti nyelv a magyar legyen, s a t. kormányelnök ur sem tett kijelentést arra nézve, hogy a nemzeti nyelvnek, a nemzeti zászlónak és jelvénynek jogát a véderőtörvény általános revíziója alkalmával érvényesiteni fogja és a katonai szolgálati időt két esztendőre szállittatja le.

Makkai Zsigmond: Elnök ur, nem vagyunk negyvenen!

Mukits Simon: Örvendetes jelenség azonban, hogy a t. túloldal padsoraiból a magyar nyelv joga mellett is hallottunk beszédet elhangozni. Nevezetesen a ház mélyen t. elnöke, gr. Apponyi Albert megemlékezvén a magyar nyelv jogáról, a következő emlékezetes nyilatkozatot tette *(olvassa)*:

»Hogy a magyar csapatoknál a szolgálatban és vezényletben a magyar nyelv érvényesüljön, olyan követelménynek tartom, a melynek előbb-utóbb érvényesülnie kell.« Szebb bizonyitéka a függetlenségi és 48-as párt küzdelme eredményének nincs is, nem is lehet, mint a magyar közélet ezen kiváló alakjának ebben a nemzeti szellemben és értelemben való megnyilatkozása, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mint hogy a kormány padjain is figyelembe vétetik az a nemzeti jog, a melynek érvényesülése a hadsereg szervezetében követeltetik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Bármily nagy tisztelettel legyek is azonban a ház mélyen t. elnökének hazafias önzetlensége, s kiváló államférfiui tulajdonságai iránt, nem érthetek vele egyet abban, hogy akkor, a mikor a nemzeti kötelesség teljesitéséről van szó, — mert a nyelv kérdése, a nyelv joga, mint minden közjogi természetü jog, nemcsak jog, hanem kötelesség is, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* miért halasztassék el három hónapra, mikor ennek megoldását igen szépen hozta javaslatba Ugron Gábor érdemes képviselőtársunk, mikor azzal az inditvánnyal lépett fel, hogy ez törvénybe iktattassék. Elég egy paragrafus is arra, hogy a mint 1868-ban az ujonczmegajánlást az országgyülés feltételhez kötötte, ugy köttessék az ujonczmegajánlás most ahhoz a feltételhez, hogy a nemzeti nyelv, a nemzeti zászló és a nemzeti jelvény joga az őszre beterjesztendő véderőtörvényjavaslat revíziója alkalmával érvényesülni fog. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ennek feltételezése mellett ajánltassék, illetőleg szavaztassék meg az ujonczlétszám.

Nessi Pál: Hol vannak az őszeresek? Kivándoroltak? *(Derültség.)*

Mukits Simon: T. képviselőház! Az én csekélységem vélekedése szerint, ha a t. miniszterelnök ur az 1867: XII. törvényczikket nemzeti szellemben, nemzeti értelemben akarta programmja alapjául venni, akkor programmjának ez a pontja ebben az értelemben valósitandó is meg. De ép az ellenkezőről vagyok meggyőződve, nevezetesen arról, hogy az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ának érvényesitése, joghatálya és talán kiterjesztése is, nem nemzeti érdekből, nem nemzeti szellemből vétetik foganatba, hanem dinasztikus érdekből, az osztrák katonai diktatura érdekének érvényesitése czéljából.

Nessi Pál: Csonka a parlament, nincsenek itt az őszeresek! Hol vannak?

Makkai Zsigmond: Az uj-vásártéren! *(Derültség.)*

Borbély György: Hol van Kossuth Ferencz és hol vannak a többiek? Be nem jelentett szabadságok!

Mukits Simon: Tiszta meggyőződésében vagyok annak . . .

Nessi Pál: Az jól megérdemelt pihenés! Az őszeresek semmit sem csináltak nyolcz hónap óta.

Mukits Simon: . . . hogy ha a miniszterelnök ur ő Felségét felvilágositaná arról, hogy a magyar hadseregnek, mint a közös hadsereg kiegészitő részének nyelvét németté nem teheti; ha a t. kormány olyan irányu előterjesztést tenne ő Felségének, hogy a nemzet eddigelé csak lojalitásból tűrte, hogy a hadsereg nyelvéül, felségjoga alapján, a német állapittassék meg, most azonban jogához ragaszkodva és kötelességét teljesitve követeli nyelvének jogát a hadsereg szervezetében is; ha a kormány felvilágositaná ő Felségét arról, vagy inkább előterjesztést tenne abban az irányban, hogy a nemzeti nyelv a nemzetnek természeti törvényén alapuló elidegenithetetlen joga: én meg vagyok arról győződve, hogy ő Felsége, a mi királyunk, alkotmányos érzületében módot és alkalmat keresne arra, hogy a magyar nyelv joga a hadsereg szervezetében is érvényesittessék.

Hogy ilyen irányu előterjesztések ő Felségének még sem tétetnek, annak okát államférfiaink túlhajtott lojalitásában találom. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mivel az általam munkabeosztás bejelentésének nevezett bemutatkozó programmban nem találom annak megemlitését, hogy ő Felségéhez ilyen előterjesztések tétetni fognak, azt kérdezem a t. miniszterelnök urtól: tett-e ilyen előterjesztést, vagy ha nem, miért nem tett, illetőleg óhajt-e tenni? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Különben erre vonatkozólag majd egy határozati javaslatot terjesztek elő. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A kormányelnök urnak az 1899: XXX. t.-czikkre vonatkozólag tett kijelentésében is

Digitized by Google

egyik dokumentumát találom annak, hogy ő a végrehajtó hatalmat nem nemzeti irányban és szellemben óhajtja gyakorolni, hanem dinasztikus irányban és Bécs érdekében. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A miniszterelnök urnak az 1899 : XXX. t.-cz. módositására vonatkozó kijelentését hazám közgazdasági érdekeire nézve különben is veszélyesnek találom. Itt közjogi érzékem késztet arra, hogy egy megjegyzést tegyek gróf Apponyi Albert, érdemes t. képviselőtársunknak e törvényczikkre vonatkozólag tett észrevételére.

Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk, az 1899 : XXX. t.-czikkről a következőleg nyilatkozott *(olvassa)*: »Az, a mi a t. miniszterelnök ur előadásában leginkább kifogásoltatott és a mi az 1899 : XXX. t.-czikkre vonatkozik, bennem aggodalmat nem kelthet már csak azért sem, mert ez a törvényczikk a pártok közötti megállapodás utján jött létre, és igy csak hasonló uton módositható.«

Bocsánatot kérek, de én gr. Apponyi Albert hazafiságának és egyéni önzetlenségének legnagyobb tisztelete mellett is ezt a kijelentését közjogi falsumnak, hamisitásnak kell, hogy deklaráljam, mert én a törvények alkotásának, megszüntetésének, magyarázatának illetékes fórumául csak a törvényhozás két faktorát ismerhetem el, az országgyülést és a koronát. Egyáltalában a törvényhozó hatalom tényezőit nem képezik a pártok, annál kevésbbé képezhetik pártközi konferenczián. A magam részéről a magyar közélet, a magyar parlamentárizmus kinövésének tartom azt, hogy a nemzetnek kardinális jogai pártközi paktumokkal, pártközi egyezkedésekkel játszatnak el. Széll Kálmán volt miniszterelnök négyévi működésének ránk magyarokra az 1899 : XXX. t.-cz. az egyetlenegy értékes gyümölcse, kormányzatának egyetlenegy értékes alkotása.

Várady Károly: Nem vagyunk negyvenen!

Elnök: Kérem a jegyző urakat, méltóztassanak a ház tagjait megszámlálni. *(Megtörténik.)* A ház tagjai a tanácskozásra elegendő számban vannak jelen.

Mukits Simon: Ez a törvény az önálló magyar vámterület felállitása lehetőségének egyetlenegy alkotmányjogi garancziája. Ezt a garancziát akarja a t. miniszterelnök ur törvénymódositás czimén kivégezni, hogy eltemettessék az önálló vámterület felállitásának még lehetősége is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. kormányelnök ur bemutatkozó nyilatkozatában megemlékezvén Széll Kálmán volt miniszterelnök kormányzati politikájáról, dicshimnuszt zengve a felett, a következőleg nyilatkozott: »Miután pedig csak folytatni akarjuk azt, a mit az előző kormány tett, azt hiszem, hogy nem is szükséges, hogy az ország kormányzatának minden ágazataira vonatkozó részletes programmot mondjak el; csak arra szoritkozhatnám, hogy ez a kormány fentartja elődjének a trónbeszéd és a költségvetési tárgyalások alkalmával elmondott részletes programmját.« A t. kormányelnök urnak ezen nyilatkozatában is alakiaskodása nyilvánul meg, őszintének tehát ezt a nyilatkozatát sem tarthatom, mert ha őszintén akarná Széll Kálmán politikáját követni, akkor nem vállalkoznék kormányzása legbecsesebb alkotásának, az 1899 : XXX. t.-czikknek kivégzésére, nem bolygatná azt a törvényt, a melyről maga Széll Kálmán volt miniszterelnök ur is büszkén nyilatkozott, nem egyszer kijelentvén e házban, hogy annyira ragaszkodik e törvényalkotáshoz, hogy inkább bukik, de azt módosittatni vagy eltörölni nem engedi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ebben nem nyilatkozik meg őszintén a t. miniszterelnök ur Széll Kálmán politikájának folytatása, hanem megnyilatkozik abban a háttérben, abban az alattomosságban, hogy ott, a hol Széll Kálmán kormányzata Bécsnek a dinasztikus érdekeknek, Ausztria érdekeinek kedvezett, abban igenis követi a politikáját; de ott, a hol a magyar érdekek szolgálatában állott a volt miniszterelnök ur, a t. kormányelnök ur nem követi Széll Kálmán politikáját, mert ha követné, a közgazdasági érdekek, a magyar vámterület felállitása lehetőségének garancziáját, az 1899 : XXX. t.-czikket nem bolygatná.

Nessi Pál: Ugy van! Ha követné Széllt, lemondana és menne utána!

Mukits Simon: Valóságára levetkőztetve, ebben áll gr. Khuen-Héderváry politikája. Az én hitem és meggyőződésem — lehet, hogy csalódom, adja az Isten a magyar nemzet érdekében, hogy csalódjam — hogy a bécsi kamarilla a miniszterelnök urat nem azért küldte Magyarországra miniszterelnöknek, hogy nemzeti jogokat, szabadságot szolgáljon és védjen, mert hiszen a miniszterelnök urnak Horvátországban huszéves politikai multja épen a közszabadsági jogok letiprásában állott, nem szolgálhat garancziájául annak, hogy ő Magyarországon jogot és szabadságot szolgáljon és védjen, a magyar nemzet jogait érvényesitse a koronánál, hanem azért küldte gróf Khuen-Héderváry Károly urat a bécsi kamarilla Magyarországra, hogy itt a magyar nemzet jogainak érvényesitését megakadályozza. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én el sem képzelhetem, hogy az az ember, mint a t. miniszterelnök ur, a ki husz éven keresztül jogfosztással, közszabadsági jogok letiprásával, a véleményszabadság elnyomásával, közigazgatási korrupczióval . . .

Nessi Pál: Brutalitásokkal.

Mukits Simon: . . . töltötte el politikai, közéleti pályáját, a ki husz éven keresztül hozzá volt szokva ehhez, most husz év után természetéből kivetkőzve, azt megváltoztatva, jogot és szabadságot iparkodjék adni a nemzetnek, jogot és szabadságot akarjon Magyarországon védeni és érvényesiteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kétségbeejtő tény, de szomoru való,

Digitized by Google

hogy a mikor a véderő kérdéséről, a közgazdasági érdekekről és különösen a magyar vámterületről van szó, akkor a nemzet mindig szemben találja magát a koronával, és ekkor a magyar király helyett mindig az osztrák császár parancsol, mert a magyar király közjogi személyisége az osztrák császár személyiségében megsemmisül. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Annál szomorubb és kétségbeejtőbb az, hogy a magyar nemzet érdeke ellen való császári parancsra magyar államférfiak mindig kaphatók, mint ezen császári parancs végrehajtásának kész eszközei. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. kormányelnök ur bemutatkozó beszédében megemlékszik a szabadelvüségről, azt államfentartó és államgyarapitó tényezőnek és erőnek mondván. Szavait szószerint idézem. A következőket mondta: »Nem megszokás, nem előszeretet késztet engem ennek kimondására, hanem annak megfigyelése, a mi tagadhatatlan tényen alapszik, hogy alkotmányos életünk történetében a szabadelvüség volt az államalkotó elem, és pedig azon szabadelvüség, a mely osztály- és felekezeti különbséget nem ismer. S ezért lesz következetesen ezentúl is államfentartó és államgyarapitó tényező«. Hát, t. ház, én ebből a szabadelvüség fogalmát kiolvasni nem tudom. Én ezt a miniszterelnöki kijelentést másnak, mint a magyar szótárból összeszedett, pongyolán összehalmozott és maga által is talán frázisnak gondolt, értelemnélküli szóhalmaznak találom. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én, t. ház, a magyar szabadelvüséget nem a társadalmi osztályok, felekezetek és nemzetiségek már megszokott, közönséges frázissá vált egyenlőségének hangoztatásában találom; hanem abban, hogy a kormány politikája legyen nemzeti irányu. *(Helyeslés Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A szabadelvüség sulypontja a magyar nemzeti jogok és szabadság védelme legyen, annak megoltalmazása minden külbefolyástól. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az én szabadelvüségem magyaros gondolkozást, magyaros érzelmet, a tett és akarat erejét, szilárdságát követeli. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt a szabadelvüséget, melyet a t. túloldal hirdet, Bécsben árulják, az a szabadelvüség idegen érdekeket szolgál. Nem frázisokra van szüksége a társadalmi osztályoknak, a vallásfelekezeteknek és a nemzetiségeknek, nem az egyenlőség hangzatos szavainak a közönség közé való dobálására, hanem jogra van szükségük, a közgazdasági érdekek kielégitésére van szükségük a nemzetiségeknek, a felekezeteknek, az állampolgároknak, tartozzanak azok akármely társadalmi osztályhoz, felekezethez vagy különböző nyelveket beszélő nemzetiségekhez, jogra van szükségük közgazdasági érdekeik kielégitésénél is. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Emlitettem, t. ház, hogy a szabadelvüség fogalmát a nemzet jogai és szabadsága védelmében és érvényesitésében találom, hogy a nemzet alkotmányos jogait minden idegen befolyástól menten érvényesithesse, védelmezze és biztositsa, másrészt pedig az állampolgárok politikai és polgári jogainak érvényesitését nem a hitfelekezetek, nem az osztályok, nem a nemzetiségek különbözősége vegy egyenlősége által határolja el, hanem az állampolgárok jogai érvényesitésének határát az állam szuverénitása szabja meg. Ez az igazi szabadelvüség, melyre a nemzetnek szüksége van, nem pedig az, melyet a t. kormány Horvátországból hozott, vagy a melyet a t. túloldal hirdet, mert ez a szabadelvüség talmi-szabadelvüség, idegen érdekek szabadelvüsége, érdekszabadelvüség.

A t. kormány és pártja szabadelvüsége folytán a nemzet véderejének, közgazdasági érdekeinek kérdése nem Magyarországon, nem magyar szellemben, hanem idegen érdekekből, Bécs érdekéből intéztetik el. Csak kettő marad meg Magyarországnak a t. túloldal szabadelvü elintézésére, az egyik a felekezeti villongás, a másik a nemzetiségi kérdés. Ott, a hol a magyar nemzetbe üszköt kell dobni, ott jelenik meg az önök szabadelvüsége. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Erre a szabadelvüségre ne hivatkozzanak t. kormány és t. többség, ez a szabadelvüség tönkretette már Magyarországot. Magyarországnak magyar szabadelvüségre, magyar érdekü, magyar szellemü szabadelvüségre és nem idegen érdekü szabadelvüségre van szüksége. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Minden intézménynek magyar nemzeti tartalmat kell adni!

Molnár Jenő: Eddig osztrák dugárut csempésztek hozzánk, most már horvát dugárut. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Mukits Simon: Sokat felvetett kérdés itt e házban az obstrukczió kérdése. Én e kérdéssel közjogi szempontból akarok foglalkozni. Abban a meggyőződésben vagyok, hogy ez az egyetlen közjogi eszköz, a melylyel a királyi hatalommal szemben a nemzeti akarat érvényesülhet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mielőtt a kérdésnek hosszabb taglalására térnék át, reflektálnom kell arra a sokat hirdetett többségi elvre és a szótöbbséggel szemben a kisebbség akaratának erőszakoskodására. Nem akarok vitatkozni parlamentünk két oly kiváló egyénisége, mint gróf Apponyi Albert és Polónyi Géza után arról, hogy a többség fogalma akkor nyilatkozik meg, a hol a képviselőház a tárgyalás alatt álló javaslatra szavazatát leadja. Az szuperált kérdés, az imént emlitett két felszólalásban is bebizonyitott kérdés, hogy itt a parlamentben többségi akarat nincs. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De önök ott a túloldalon a nemzet többsége képviselőinek sem mondhatják magukat. Engedjék meg nekem, hogy ezt bebizonyitsam. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Nevezetesen önök a túloldalon csak formailag képezik

Digitized by Google

a nemzet akaratának többségét, de a nemzeti valódi akarata önökben nem nyilatkozik meg. Ennek oka abban rejlik, hogy a választókerületek oly aránytalanul vannak beosztva, hogy mig vannak választókerületek 8000 szavazóval, addig vannak választókerületük 130—300 szavazóval. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezek az apró választókerületek adják ki az önök többségét. Hivatkozom Erdélyre. Azt hiszem Erdély 52 vagy 56 képviselőt küld.

Vlád Aurél: Más a czenzus ott! *(Zaj.)*

Néssi Pál: Nagyon alacsony a czenzus ott!

Mukits Simon: Most már, ha arányositjuk az erdélyi kerületekben akár a czenzust, akár pedig a lakosság létszámát a magyarországi kerületekhez, akkor Erdélyre nem esnék több, mint 15 képviselő. A statisztikai adatok a legutóbb lefolyt országgyülési képviselőválasztás eredményét akként tüntetik föl, hogy az ellenzékre — beleszámitva mind a három árnyalatot — 20.000-rel több szavazó adta le szavazatát, mint a t. túloldalra. Hát azt kérdezem, hol nyilatkozik meg a nemzeti akarat, ha nem a választók leadandó szavazatában? A hol pedig a választókerületek ily aránytalan beosztása mutatkozik, ott kell, hogy a kormánypárt több képviselővel jelenjék meg a házban, mint az ellenzéki pártok.

De, t. képviselőház, én annak a bizonyitására vállalkoztam, hogy maga a nemzeti akarat a királyi akarattal szemben csakis az u. n. obstrukczionak, mint közjogi kényszereszköznek, alkalmazásával érvényesülhet.

Gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk multkori beszédében az obstrukczió fogalmának meghatározásával foglalkozik és érdemes képviselőtársunk annak fogalmát a következőkben adja meg *(olvassa)*: »Az obstrukczió megakadályozása annak, hogy a képviselőház határozatot hozhasson, oly megakadályozása, a mely igenis kiindul abból a föltevésből, hogy a kik ezt az eljárást követik, azt hiszik, hogy az ő akaratuk a szavazásnál többségre nem jutna.« Én ezen fogalom-meghatározással szemben azt állitom, hogy az obstrukczió nem a képviselőház határozathozatalának megakadályozására szolgáló eszköz, hanem ellenkezőleg, a nemzeti akarat érvényesülésének az eszköze. Magyarországon a törvényhozói hatalom a nemzet és a király közt megoszolva van. A törvényhozói hatalom egyrészt királyi felségjog, másrészt nemzeti jog. Igy van megosztva 1848 óta, mert 1848 előtt, a mint méltóztatik tudni, a törvény kezdeményezési jogának sulypontja nem a koronánál, hanem a Karok és Rendek táblájánál volt. Ma megforditva van a dolog. A törvény kezdeményezési jogának sulypontja a koronánál, és nem a nemzetnél, a képviselőháznál, illetve országgyülésnél van. Ezen törvénykezdeményezési jog gyakorlásánál a korona intencziója a nemzet akaratával szemben a jogok összeütközését is eredményezheti. És ekkor a nélkül, hogy a király alkotmánysértést követne el és vétóbeli felségjogát gyakorolná, közjogi lehetetlenség, hogy a nemzeti akarat érvényesüljön. Példa rá a küzdelem, a melyet a függetlenségi párt, a nemzet nyelve, zászlója, s jelvényei érdekében az 1867: XII. t.-cz. 11. §-a tárgyában folytat. Nem hiszem, hogy lenne egyetlenegy képviselő, a ki ne osztaná azt a felfogást, hogy a nemzet nyelvének, zászlójának és jelvényének helye van a magyar hadseregben. Nincs hazafi, a ki ne óhajtaná, hogy a magyar nemzet e hármas joga a hadsereg szervezetében érvényesüljön. De e nemzeti akarattal szemben áll a királyi akarat; a magyar király akarata megsemmisül az osztrák császár akaratában, mert dinasztikus érdek, hogy ugy a véderő kérdésében, mint a közgazdasági kérdésekben, elsősorban az önálló vámterület kérdésében, ne a magyar nemzeti akarat érvényesittessék.

A véderő kérdése az uralkodóház hatalmi kérdése, a magyar nemzet közgazdasági érdeke pedig az uralkodóház zsebkérdése, az uralkodóház anyagi kérdése. S épen innen van az, hogy e két kérdésben a nemzeti akarat a királyi akarattal szemben nem érvényesülhet.

Nem lehet magyar képviselő, nem lehet magyar hazafi, a ki ne akarná, ne kivánná azt, hogy a nemzet nyelvének, zászlajának és jelvényének joga ne érvényesittessék a hadsereg szervezetében, tehát a nyelv, zászló és jelvény joga nemzeti akarat. Keletkezzék bár e nemzeti akarat országgyülési határozat alakjában, induljon ki a parlament kebeléből a törvény-kezdeményezés joga, a parlament e jogok érvényesitésére irányuló törvényjavaslatot határozattá emelheti, s e törvényjavaslathoz a törvényhozás, az országgyülés másik háza, a főrendiház is hozzájárulhat: mégis szerencsétlen közjogi helyzetünknél fogva ez országgyülési határozatból a királyi akarattal szemben törvény sohasem válik. Nincs út és mód arra, hogy a nemzet akaratát a korona intencziójával és akaratával szemben érvényesithesse.

Ha az országgyülés határozattá emelte ezt a nemzeti akaratot, ezzel szemben két eset állhat be: vagy felterjeszti a kormány ő Felsége elé ezen országgyülési határozatot hozzájárulás és szentesités végett, vagy pedig a kormány megtagadja ezen országgyülési határozatnak ő Felségéhez való felterjesztését. Ha az első eset áll elő, hogy t. i. a kormány az országgyülés határozatát királyi jóváhagyás és szentesités végett felterjeszti — mert közjogunk alapelvei szerint erre nem köteles, s az országgyülési határozat másként, mint a kormány által való felterjesztés utján ő Felsége elé nem juthat — ha a király akaratához továbbra is ragaszkodik, s ha ezen országgyülési határozatot szentesitésével és hozzájárulásával törvényerőre emelni nem akarja: a nélkül, hogy alkotmánysértést követne el, s a nélkül, hogy vétóbeli felségjogát gyakorolná a

Digitized by Google

nemzeti akarattal szemben, kormányát egyszerűen elbocsátja, és ez által a király ugy az alkotmánysértést, mint vétóbeli jogának gyakorlását elkerülve, a nemzeti akarat törvénynyé válását mégis meggátolja.

Vagy vegyük a második esetet, midőn a kormány megtagadja az országgyülés határozatának a király elé való terjesztését. Akkor az 1848 : VI. t.-cz. 36. §-ában foglalt felelőség fentartásával és következményeivel a kormány itt a képviselőházban fog megbukni, de a nemzeti akaratot képviselő törvényjavaslatból — illetőleg már akkor országgyülési határozatból — törvény nem lesz.

Most már, t. képviselőház, az előadottak bizonyitásaként csak arra hivatkozom, hogy egyetlen eszköz — hogy ugy fejezzem ki magam — közjogi kényszereszköz marad hátra, a melylyel a nemzeti akaratot — jelen esetben speczialiter a nemzetnek nyelvéhez, jelvényéhez és zászlójához való jogát — a nemzet a király intencziói-val, a király akaratával szemközt érvényesiteni képes, és ezen akaratot érvényesiti itt a küzdelemben, a melyet most önök obstrukczionak neveznek, a koronával szemközt a függetlenségi és 48-as párt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És midőn e nemzeti akarat érvényesitésére vállalkozik a függetlenségi és a 48-as párt, ekként szól ő Felségéhez a magyar királyhoz: »Felséges urunk és királyunk! Bármily szeretettel és alattvalói hűséggel vagyunk fenkölt személyed irányában, a pénz és véráldozat adóját nem adjuk meg neked, ha meg nem adod nekünk a nemzet jogának: nyelvéhez zászlójához és nyelvéhez való jogának érvényesitését hadsereged szervezetében.«

A függetlenségi és 48-as párt szól ekként a törvényhozás másik faktorához, ő Felségéhez a koronás királyhoz, mondván: »ha megadod nekünk a vér és törvény szerinti jogunkat: a magyar nyelv, zászló és jelvény érvényesülését a nemzet hadseregében, akkor kapsz pénz- és véradót: de ha meg nem adod nekünk e jogunkat, a minek követeléséhez bennünket a nemzeti becsület köt, akkor Felséges királyunk, nem kapsz pénz- és véradót.« *(Helyeslés a szelsőbaloldalon.)* Ebből áll, mélyen t. képviselőház a függetlenségi pártnak önök által obstrukczionak nevezett küzdelme; ez az a közjogi kényszereszköz, a mely odafent is gondolkodóba ejti az embereket, hogy ne keressenek-e módot és alkalmat e pénz- és véráldozatok fejében a nemzet jogainak érvényesitésére.

Nessi Pál: Ez a »do, ut des« elve.

Mukits Simon: A függetlenségi és 48-as párt a nemzet nyelvéhez, zászlajához és jelvényéhez való jogaiért küzd, pedig azt, a mit mi követelünk a törvényhozás másik faktorától, vagyis a nemzeti nyelv, zászló és jelvény jogát, a t. kormányelnök urnak, mint a végrehajtó hatalom kezelőjének és mint ő Felsége tanácsosának a törvényhozási faktor másikánál, a koronás királynál kellene érvényesitenie, s miután azt a végrehajtó hatalom ezidőszerinti kezelője, gróf Khuen-Héderváry Károly, nem érvényesiti, helyette obstrukczió alakjában érvényesiti a függetlenségi és 48-as párt. Mert, t. ház, elérkezett már egyszer az ideje annak, hogy Magyarországot ne Bécsből, ne osztrák érdekekből, hanem a magyar nemzet érdekében kormányozzák. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Én a t. kormánynak különösen a pénzügyek terén való kormányzását nem tartom legálisnak és igenis közjogi törvényekkel fogom bebizonyitani, hogy gróf Khuen-Héderváry Károly ur és társai kormányzásának törvényes alapja nincsen. Be fogom bizonyitani, hogy elfoglalt helyét bitorolja és alkotmánysértéssel gázol a törvényhozás jogkörébe, épen mintha csak Horvátországban volna. Nevezetesen, ha a t. kormányelnök ur a végrehajtó hatalom gyakorlását alkotmányosan akarta volna megkezdeni és nem azt a durva alkotmánysértést folytatni, a melyet elődje, Széll Kálmán folytatott, akkor első kötelessége lett volna elődjének ex-lex-jelentését visszavonni és ő Felségének előterjesztést tenni az iránt, hogy a törvényenkivüli állapot minél előbb megszüntettessék, előterjesztést arról is, hogy az 1867. évi II. törvényczikkbe beiktatott királyi hitlevélnek és esküjének közjogi szentsége, alkotmányjogi garancziájának ereje és tekintélye ezzel a kormányzással veszélyeztetik.

A t. kormányelnök ur bemutatkozásában — a ki még itt e házban vendég, mert hiszen a mig a bemutatkozás tudomásul nem vétetik, őt vendégnek tekintem, egyáltalában nem nyilatkozott, hogy tett-e ő Felségének előterjesztést, hogy Magyarország kormányzata ma törvényenkivüli állapotban van. Bemutatkozó előadásában nem találok egyetlenegy szót sem erről, nem találok olyant, a mi csak sejtetni is engedné, hogy a t. kormányelnök ur ezen törvénytelen, alkotmányellenes állapotból mily módon akarja és óhajtja a kibontakozást.

Mielőtt a miniszterelnök ur és társai helyüket elfoglalták volna, a végrehajtó hatalom kezelését átvették volna, közjogi meggyőződésem szerint első kötelessége lett volna a kormányelnök urnak, őszintén, nyiltan, leplezetlenül odaállani és megmondani ő Felségének, a magyar királynak, — mert abban a szerencsétlen közjogi helyzetben vagyunk, a mint majd bizonyitani fogom, hogy a törvényhozó hatalom másik faktora a törvényhozó hatalom e faktorának törvényhozási jogkörébe begázol — megmondani ő Felségének nyiltan és leplezetlenül, hogy a végrehajtó hatalom kezelésében ilyen alkotmánysértő állapotba jutott Magyarország, és előterjeszteni ő Felségének, hogy az 1867. II. t.-czikkbe beigtatott hitlevél és kir. eskü szentsége veszélyeztetve van, illuzóriussá van téve, és mielőtt programmjának többi részét megállapi-

Digitized by Google

totta volna, mielőtt bemutatkozását megtette volna, elő kellett volna neki állani ide a parlament elé és ő Felsége elhatározását megmondani.

Mielőtt a mai törvénytelen állapotnak sarkalatos alaptörvényekkel való beigazolásához fognék, *(Halljuk! Halljuk!)* mert hosszasabban akarok ezekről a közjogi alapigazságokról szólni, arra kérem a t. elnök urat, hogy öt percznyi szünetet adni méltóztassék.

Elnök: A t. képviselő urat figyelmeztetem arra, hogy a ház egyhangu határozatával fél egyre lett a honvédelmi miniszter ur válasza kitüzve . . . *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Máskor válaszol!)*

Lengyel Zoltán: Minden szónoknak van joga szünetet kérni!

Elnök: Csendet kérek; a képviselő uraknak nincs joguk az elnököt figyelmeztetni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Csak kérjük!)*

Lengyel Zoltán: Joga van szünetet kérni!

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő urat harmadszor kérem, ne méltóztassék az elnökkel vitatkozni.

Lengyel Zoltán: Ő kéri a szünetet, tehát meg kell adni!

Elnök: Rendreutasitom Lengyel Zoltán képviselő urat.

Kötelességszerüleg figyelmeztetem a t. házat, hogy az ülés elején ugy határozott, hogy fél egykor térünk rá a honvédelmi miniszter ur válaszára. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az mindegy!)*

Nessi Pál: Ha Mukits befejezi beszédét!

Lengyel Zoltán: Hátha éjfélig beszél?!

Elnök: Én nem teszek Lengyel Zoltán képviselő ur szavaira semmiféle észrevételt, csak negyedszer kérem, hogy hallgasson meg engem, és ne szóljon állandóan közbe.

Várady Károly: Szelidebben beszéljen!

Elnök: Semmiféle szelid beszédről nem lehet szó, ha az elnökkel állandóan feleselnek. *(Egy hang a jobboldalon: Ez is gyenge még!)*

Második figyelmeztetetésem az, hogy egy órára vannak az interpellációk kitüzve; ha a képviselő urnak most szünetet adok, akkor az eltart háromnegyed egyig, és igy a képviselőház nehezen fogja megtartani azt a beosztást, melyet erre vonatkozólag tett.

Mukits Simon: Én ugy hiszem, hogy előadásommal még két órakor sem leszek készen. *(Mozgás.)*

Elnök: Erre csak azt jegyzem meg, hogy épen az ellenzék részéről lett hangoztatva mindig az, hogy az ülések pontosan két óráig tartsanak és az üléseknek két órakor végződniök kell. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez ugyis történik!)*

Molnár Jenő: Öt perczhez joga van a szónoknak!

Elnök: Az ülést most öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A folytatólagos ülést megnyitom.

Kérem Mukits Simon képviselő urat, méltóztassék beszédét folytatni.

Mukits Simon: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mai alkotmányellenes kormányzat bizonyitásával kivánok foglalkozni. Ugyanis a t. miniszterelnök ur elődjének, Széll Kálmán volt miniszterelnök urnak ex-lex-jelentését vissza nem vonta, azt fentartotta, tehát annak tartalmát és az azzal bejelentett törvény- és alkotmánysértést a miniszterelnök ur is helyeselte, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ennélfogva az elődje által megkezdett és a most általa folytatott alkotmánysértésért Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök ur is felelőséggel tartozik. Nem is kellene közjogi alapigazságokkal és sarkalatos alaptörvényekkel bizonyitanom azt, hogy a mi elkövettetett, az durva alkotmánysértés, mert hisz dokumentálja ezt a volt miniszterelnök urnak ex-lex-jelentése is; ez okmányszerü bizonyitékát képezi annak, hogy Magyarországon a végrehajtó hatalom törvényhozói jogkörbe gázolt, törvényhozói hatalmat gyakorolt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig ezt durva alkotmánysértés nélkül és a nélkül, hogy az alkotmánysértés vádjától a király személye ment maradhasson, nem gyakorolhatja a miniszterelnök ur, mint a kormányzói, végrehajtói hatalom birtokosa. De, t. ház, annál sulyosabb ezen, a t. kormány által elkövetett alkotmánysértés, mert a végrehajtói hatalom birtokosa egyszersmind birtokosa a törvényhozói hatalomnak is, és pedig a törvényhozói hatalomnak törvény kezdeményezésére jogosult faktora. Már pedig, t. képviselőház, az ex-lex-jelentéssel, továbbá a kormányelnök urnak különösen a pénzügyek terén gyakorolt végrehajtó hatalmával az dokumentáltatik, hogy a végrehajtó hatalom törvényhozói hatalom gyakorlására is hivatott és jogositott faktora belegázol a kizárólagos törvényhozói jogkörbe, azon sulyos alkotmánysértést követ el, és ezen sulyos alkotmánysértéssel ex-lex-jelentések alakjában kérkedik a törvényhozói hatalom másik faktoránál: a népképviseleti országgyülésnél.

Én abban a hitben és meggyőződésben vagyok, hogy nem a népek, a nemzetek vannak a királyokért, hanem a királyok a népek és nemzetekért. Én abban a hitben és meggyőződésben vagyok — és ez a közjogi igazság — hogy nem a végrehajtó hatalom dirigál a törvényhozó hatalomnak, hanem ellenkezőleg, a törvényhozói hatalom dirigál a végrehajtó hatalomnak. Énnekem hitem és meggyőződésem, hogy nem a végrehajtó hatalom szab korlátokat a törvényhozó hatalom elébe, hanem épen megforditva, a törvényhozó hatalom szabja meg a végrehajtó hatalom korlátait. A végrehajtó hatalom tehát csak a törvényhozói hatalom szabta alkotmányos korlátok közt mozoghat, azon korlátok között,

Digitized by Google

a melyeket alkotmányunk garancziáit képező sarkalatos alaptörvényeink a pátensekkel és az ediktumokkal való kormányzással szemben megszabnak.

A mint összeszedni birtam, 42 ily közjogi igazságot magában foglaló sarkalatos alaptörvényünk szab korlátokat a végrehajtói hatalomnak. Mindennek daczára ezen közjogi igazságokkal szemben azt látjuk és tapasztaljuk, hogy a végrehajtói hatalom gyakorlatában a t. kormány belegázol a törvényhozói jogkörbe, azon durva alkotmánysértést követ el, illetőleg a volt miniszterelnök ur jelentésének fentartásával azt a durva alkotmánysértést helyesli, sőt a törvényhozó hatalom másik faktoránál azzal még kérkedik is. Bizonyitani fogom nemcsak azt, hogy a kormány igenis elkövette ezt a sulyos alkotmánysértést, hanem bizonyitani fogom közjogi alaptörvényekkel, hogy ebben az alkotmánysértésben Szent István koronájának viselője, maga a király, sem maradt ment. Az állami háztartás és költségvetés megállapitása, meghatározása a végrehajtó hatalom gyakorlásához szükséges anyagi eszközöknek: a bevételeknek és kiadásoknak, a közjövedelmek kezelésének, az adók kivetésének, behajtásának, a kiadások utalványozásának eminens nemzeti jog, melyet országgyülésen kivül gyakorolni sulyos alkotmánysértés nélkül nem szabad. Ezzel szemben azt látjuk és tapasztaljuk, hogy Magyarországon a végrehajtó hatalom ez idő szerinti kezelői, gr. Khuen-Héderváry Károly ur és minisztertársai törvényhozási felhatalmazás nélkül közjövedelmeket kezelnek, adókat beszednek, utalványoznak, kiadásokat teljesitenek, s mindezt a törvényhozói hatalom jogkörébe való gázolással cselekszik. Ez a nagyfontosságu alkotmányjogi elv, t. ház, kizárja még az önkéntes adómegajánlást is ugy, hogy az állami költségvetés vagy azt pótló indemnitás nélkül a magyar alkotmány értelmében adót még önkéntes felajánlás alapján sem szabad a kormánynak sulyos alkotmánysértés nélkül elfogadni. Azonban a kormány nemcsak a közjövedelmeket kezeli; nemcsak adóbefietéseket fogad el; nemcsak a közjövedelmekből kiadásokat, fizetéseket teljesit, kiadások fedezésére utalványozásokat tesz, hanem, a mit bizonyitani fogok, a kormány adókat kényszer utján is hajt be, adóbehajtást végrehajtás utján is eszközöl, a mint ezt az állami és törvényhatósági tisztviselőknél láthatjuk, az állami és törvényhatósági alkalmazottaknál és nyugdijasoknál. De a t. kormány ezeken kivül megcselekedte azt a jogi abszurdumot is, hogy a törvényenkivüli állapot alatt esedékessé vált közadók után késedelmi kamatot követel. Azt ugyan az igazságnak megfelelően konstatálnom kell, hogy most a legutóbbi időben egy miniszteri rendelettel az ex-lex ideje alatt esedékes adók után a késedelmi kamat szedése beszüntettetett; de e helyett, a mint pénzügyigazgatósági rendeletekkel fogom bizonyitani, a mely pénzügyigazgatósági rendeleteket a miniszter hatályon kivül nem helyezte, azok ellen nem intézkedett, tehát ezen pénzügyigazgatósági rendeleteket tudomásul vétel által helyeselte, az a jogi abszurdum, hogy ugy mondjam, jogi őrültség rendeltetett el, hogy az ex-lex ideje alatt esedékessé vált, — már az ő fogalma szerint, és nem a közjog fogalma szerint, — adók után késedelmi kamatot nem szednek ugyan, de azt az adófizető polgárok terhére előirják és nyilvántartják. Azokat a törvényeket, a melyeket ezen alkotmánysértés törvénytelenségének beigazolására felhozni akarok a XIII. századtól kezdve, két osztályba soroztam. Nevezetesen az egyik osztályt fogják képezni azok a törvények, a melyek a II. József korát megelőző időkből származtak; a másik osztályát fogják képezni ezen alkotmányjogi igazságot képező törvényeknek azok a törvények, melyek II. József kora után hozattak a II. József alkotmányellenes uralkodása folytán az alkotmányos garancziáknak megerősitése okából. Az idő előrehaladottságánál fogva az általam kikutatott 42 törvényből csak a nevezetesebbeket fogom felolvasni, nevezetesen azokat a törvényeket, a melyek a XIII. századtól fogva keletkeztek, ezuttal elhagyom az 1231 : III., 1291 : IX., az 1298 : XXIII., az 1298 : VII., az 1507 : V. és VIII., az 1543 : XXXI. törvények felolvasását, melyek intézkedéseiben találjuk már egyrészt a végrehajtó hatalom gyakorlásának alkotmányos korlátait, másrészt a pénzügyek kezelésének jogát mint eminens nemzeti jogot látjuk ezen általam csak felsorolt, most nem idézett és határozati javaslatomhoz megillető zárszónál fogom tárgyalni ezeket a törvényeket. A pénzügyek kezelését már a XIII. és XIV. században eminens nemzeti jognak mondta ki a nemzet törvényhozása. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Legfontosabb ezen törvények közül az 1504 : I. törvényczikk. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Fontos ez a törvény azért, mert az önkéntes adófizetést becsületelvonásokkal rendeli büntetni, a mennyiben azt rendeli, hogy az adó vagy segedelem az országgyülésen közös megegyezéssel, nem pedig e nélkül egyesek és vármegyék által ajánltassanak meg.

Ha pedig valamely vármegye közönsége saját akaratából és nem az egész országgyülésnek az országgyülésen megnyilatkozott megegyezésével adót, vagy bármely segedelmet az ország régi szabadsága ellenére — tehát már itt történik az 1504 : I. t.-czikkben hivatkozás a 13-dik és 14-dik századbeli törvényekre, — a királynak akármily módon és akármily ürügy alatt ajánlanak vagy szolgáltatnak, az oly vármegye nemeseinek közönsége legott e ténynél fogva hitszegés vagy hamis eskü büntetésében és becsületének elvesztésében elmarasztaltassanak, egyszersmind az ország többi nemesei kebeléből örökre kizártnak tekintessenek.« E szerint már a 16-dik században büntetőjogi szankcziót csatolt a törvényhozás ezen nagyfontosságu

Digitized by Google

alkotmányjogi garancziához, mert becsület elvonásával, infámiával, mely akkor a legnagyobb büntetés volt, büntettetett azon vármegye közönsége, a mely a királynak adót vagy bármely segedelmet országgyülési hozzájárulás nélkül megajánlani mert. Körülbelül 40 esztendővel ezután, hogy ennek a becsület elvonását kimondó büntetőjogi szankczió alá helyezett törvénynek nagyobb sulya, nagyobb tekintélye legyen, hogy biztositassék, hogy e törvény esetleg pátensekkel vagy ediktummal kijátszatni nem fog, hozatott 1545-ben a XXXIII. törvényczikk, a mely ezen általános kijelentéseken kivül az ország köztisztviselőinek teszi kötelességévé, hogy a törvényre felügyeljenek. Nevezetesen az 1545 : XXXIII. törvényczikk a megyei tisztviselőknek meghagyja, hogy ne engedelmeskedjenek ő Felsége helytartója oly rendeleteinek, melyek az ország köztörvényeibe, tehát ebbe is, ütköznek. Ugyanezen törvényes diszpoziczió megerősitésére szolgál az 1635 : XVIII. t.-cz. is és itt egy ugrást teszek I. Lipót korára, a hol ott találjuk az 1681 : XII. t.-czikket. Az 1635 : XVIII. t.-cz. ugyanis minden kétséget kizárólag kijelenti, hogy : »oly határozmányok és szabályok, melyek a hármaskönyv második részének harmadik czime és harmadik részének második czime ellenére országgyülés hozzájárulása nélkül jöttek létre; törvényekül nem tekinthetők és érvénytelenek«, és igy kimondja azt, hogy Magyarországon a végrehajtó hatalom ediktumokkal vagy pátensekkel nem kezelhető. De mit látunk itt? és ezt majd bizonyitani fogom a rendelkezésemre álló közjogi igazságokkal. Azt, hogy pátensekkel és ediktumokkal kezelik nálunk a kormányzati hatalmat, minélfogva I. Lipót és II. József kora van most nálunk Magyarországon.

A II. József korát megelőzőleg sok törvény közül még csak egyet emlitek, az 1715 : III. t.-czikket, mert ezen törvényczikkben egyenesen királyi kijelentés foglaltatik. Nevezetesen az van benne, hogy »a király Magyarország felett nem fog másként uralkodni« — igen ezt megigérték, mert akkor a királynak és a dinasztiának szüksége volt a nemzetre — »és az országot nem fogja másként kormányozni, mint az országnak eddigi és a jövőben országgyülésileg alkotandó saját törvényei szerint.« Ez ma nincs meg.

Tovább nem folytatom a II. József kora előtti alkotmányjogi törvényeket. Ezekkel is csak azt akarom bebizonyitani, hogy II. József előtt a nemzet már gondoskodott sarkalatos alaptörvényekről, hogy ezen, a nemzeti szabadság védbástyáját képező adómegajánlási jognak oly szoros, oly szentséges közjogi garancziáját törvénybe foglalja, hogy a király még önkéntes adómegajánlást sem fogadhatott el és azon megye közönsége, a mely önkéntesen fizette az adót, infámiával, hamis esküvel, becstelenséggel sujtatott. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Tehát a pénzügyek kezelése már II. József előtt, 1231-ben — a mennyire visszavihető törvényalkotásainkban — eminens nemzeti jog volt, a mely országgyülésen kivül nem gyakorolható.

Domahidy Elemér: A határozati javaslatot halljuk. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Mukits Simon: Majd meglesz az is!

Zboray Miklós: Türelem! Domahidy ur egyet sem terjesztett be! Máskor sohasem kiváncsi! *(Zaj.)*

Mukits Simon: A közbeszóló képviselő urtól is elvárom, hogy felszólalásával majd teljesiti kötelességét.

Elnök: Csendet kérek jobbról és balról egyaránt, a jobboldalon ülő képviselő urakat pedig kérem, ne méltóztassanak állandóan zavarni a szónokot. *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Mukits Simon: Mint mondám, a pénzügyek kezelése mindig nemzeti jog volt, a pénzügyek mindig országgyülésen hozott törvény, vagyis a költségvetések, vagy felhatalmazási törvények alapján kezeltettek.

Tehát már a 13., 14., 15., 16. és 17-ik századok végén hozott törvények azt bizonyitják, hogy országgyülésen kivül, törvényhozási megállapitás nélkül, közjövedelmeket kezelni, adókat beszedni, kiadásokat teljesiteni, utalványozást tenni, a végrehajtó hatalomnak nem volt joga. Most azonban visszafejlődünk az alkotmányosság terén, mert most törvényen kivül történik mindezen nemzeti jogoknak gyakorlása. Alkotmányunknak ezen régi sarkalatos alapelveinek garantálására és biztositására II. József alkotmányellenes uralkodása alatt — hiszen a historiából tudjuk, hogy meg sem koronáztatta magát — még jobban reá volt a nemzet utalva. Meghozatott tehát II. József uralkodása után az ezen jogok törvénybe iktatásáról hires 1790—91. évi XIX. törvényczikk, a mely a következő diszpozicziókat tartalmazza *(olvassa)*: »A király az országgyülés beleegyezése nélkül semmiféle adókat, vagy segedelmeket, sem pénzben, sem terményekben, sem ujonczokban . . . *(Folytonos zaj a jobboldalon.)*

Makkai Zsigmond: Nem országház ez, hanem országos vásár! *(Halljuk! Halljuk!)*

Mukits Simon: . . . még önkéntes megajánlás czimén és esetében sem szedhet. »I. Ferencz uralkodásának 33. évében, a mikor jobb szellem szállotta meg a lelkiismeretét, hiszen tudjuk, hogy I. Ferencz uralkodása az alkotmányos uralkodások közé épen nem számitható, az 1825 : III. törvényczikkben már kijelenti, hogy az adók és katonaállitás kérdését az országgyüléstől elvonni nem lehet. Ugyanazon században I. Ferencz ezen kijelentése után két esztendőre, 1827-ben, hozatott meg a szintén alkotmányjogi garancziákat tartalmazó IV. törvényczikk. Ezen törvényczikk a következő rendelkezéseket foglalja magában *(olvassa)*: »Az adók és egyéb segélyezéseknek minden nemei pénzben, terményekben vagy katonaállitásban országgyülési tárgya-

Digitized by Google

lás alá tartoznak, az országgyüléstől semmi szin alatt, még rendkivüli esetekben sem vonattathatnak el. Az országgyülésileg megajánlott adót pedig felemelni, vagy ujabb adót kivetni, katonaállitást követelni országgyülésen kivül nem szabad.«

De az 1848: IV. t.-cz. már kötelezővé tette, hogy az országgyülés a budget jogával foglalkozzék, a mennyiben a 6. §. ekként rendelkezik: »Az évi ülés, az utolsó évről számadásnak és a következő évi országgyülésnek a miniszterium által leendő előterjesztése és azok iránti határozatnak meghozatala előtt be nem rekesztethetik, sem az országgyülés fel nem oszlattathatik.« Ebből a törvényes dispozicióból az kétségtelen, hogy a költségvetés megállapitása a törvényhozásnak oly kizárólagos jogává tétetett, hogy a nélkül az országgyülés se be nem rekeszthető se fel nem oszlatható, vagyis kötelességévé tétetik, hogy mielőtt a nemzetet képviselő országgyülés akár üléseit berekeszti, akár pedig feloszlattatik, először állapitsa meg az állami költségvetést. Ezzel akar a nemzet kifejezést adni, hogy ezen budgetjog eminens joga.

Az 1867: X. t.-cz.-ben ismét találunk a költségvetésre, illetve a pénzügyek kezelésére vonatkozólag törvényes intézkedést, nevezetesen a költségvetést ez a törvényczikk évről-évre rendeli megállapitani. Itt a nemzet képviselete a király felségjogának kedvez, és módositja az 1848: IV. t.-cz. 6. §-át, azt rendelvén, minthogy az évi költségvetésnek országgyülésileg megállapitása mindig egy évre terjed és ujabb megállapitás nélkül adót kivetni, vagy behajtani nem szabad, — korlátozást tevén ő Felsége felségjogának gyakorlása elé — rendeli, hogy ha a király, az országgyülést feloszlatná, ugy kell eljárni, hogy az még kellő időben, vagyis oly időben hivassék össze, hogy a mult évi zárszámadás és a jövő évi költségvetés letárgyalható legyen.

Az 1897: XX. törvényczikk 1. §-a vonatkozásban és nexusban lévén ezzel a most előadott törvényczikkel, kimondja, hogy a költségvetési év a naptári évvel megegyezik. Most már ennek egybevetéséből további bizonyitásra nem szorul, hogy minden év deczember 31-én az állami költségvetés hatályát veszíti. Hatályát veszíti annak bevételi és kiadási rovata, hatályukat veszitik az adók kivetésére és kezelésére vonatkozó összes törvényeink, mert ezen törvények csak ugy birnak joghatálylyal és végrehajthatósággal, ha azok jogereje évről-évre a költségvetési törvénynyel együtt törvényhozásilag megállapittatik.

De nemcsak az adók kezelésére vonatkozó törvények nincsenek hatályban, de nincsenek hatályban azon külön törvények sem, a melyekre való hivatkozást az állami számvitelről szóló törvény, vagyis az 1897: XX. törvényczikk 13. §-a elrendeli. Nevezetesen az állami költségvetésben vannak oly bevételek és kiadások, a melyek az állami költségvetésen kivüli külön törvényen alapulnak. Annak bizonyitására, hogy igenis az állami költségvetés megszavazása nélkül ezen törvények joghatálya fenn nem állhat, idézem az általam emlitett 1897: XX. t.-czikk ezekre vonatkozó 13. §-át, a mely a következő rendelkezést tartalmazza *(olvassa)*: »Ha a költségvetési törvényben külön törvényeken alapuló kiadások és bevételek fordulnak elő . . .« *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk!)* Tessék bátran konverzálni, engem nem zavar.

Rakovszky István: Domahidy!

Makkai Zsigmond: Azért nyughatatlan, mert főispán akar lenni! *(Derültség.)*

Mukits Simon *(olvassa)*: »Ha a költségvetési törvényben külön törvényeken alapuló kiadások és bevételek fordulnak elő, ezekre nézve a költségvetési törvény illető tételeinél hivatkozásnak kell történni azon törvényekre, melyekkel ama kiadások illetőleg bevételek megállapitva lettek.«

Tehát a költségvetésben foglalt azon bevételek és kiadások, a melyek ilyen külön törvényeken alapulnak, ezen külön törvényekre hivatkozásnak kell lenni a költségvetésben és joghatályt, jogerőt és végrehajthatóságot e törvények csak akkor nyernek, hogyha azok a költségvetési törvénynyel megállapittattak és a végrehajtó hatalom kezelője azok végrehajtására feljogositva van. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez ismét bizonyitékát képezi a pénzügyek törvénytelen kezelésének minden irányban, — tehát még a t. miniszterelnök urnak sem volna szabad fizetését alkotmányjogunk értelmében felvenni — és bármiféle fizetések teljesitése az alkotmány durva megsértését képezi.

De, t. képviselőház, *(Halljuk! Halljuk!)* Magyarország végrehajtó hatalmának 1903. évi május hó 1-től kezdve állami költségvetése, vagy ezt pótló indemnitása nincsen és igy felhatalmazás és költségvetés nélkül kezeli a t. kormány a közjövedelmeket, fogadja el az azokra vonatkozó befizetéseket, teljesiti és utalványozza a kiadásokat. Pedig az előadottak szerint ehhez joga nincs, mert sem állami költségvetés, sem adótörvények, sem az 1897: XX. t.-cz. 13. §-ában emlitett külön törvények hatálylyal nem birnak. És mit látunk e sarkalatos alaptörvényekkel szemben?

Látjuk és tapasztaljuk, hogy a t. kormány, a végrehajtó hatalom ez idő szerinti kezelője, nemcsak elköveti az alkotmánysértést és a törvénytelenséget, de még kérkedik is azzal a képviselőház előtt a fentartott és vissza nem vont ex-lex-jelentések alakjában. Tudjuk, hogy e jelentésekben mi foglaltatik. E jelentésekben a végrehajtó hatalom kezelője azt mondja, hogy megtette mindazon intézkedéseket, a melyek a közjövedelmek kezelésére, biztositására, a kiadások teljesitésére és utalványozására vonatkoznak. Itt van ez a hires ex-lex-jelentés. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Mozgás*

Digitized by Google

a jobboldalon. Felkiáltások: Már háromnegyed kettő van!)

Tessék csak rám bizni! Még felénél sem vagyok. *(Mozgás és zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Nem olvasom fel az ex-lex-jelentést, pedig szándékom volt felolvasni, hanem majd rátérek, ha a határozati javaslatommal biztositott zárszóval fogok élni.

Tényként csak annyit konstatálok, hogy ezen jelentésben a végrehajtó hatalomnak a közjövedelmek kezelése, biztositása és utalványozására tett intézkedéseiről van szó, a melyek a törvényhozói hatalom jogkörébe vágnak.

És hogyan intézkedett a kormány e tekintetben? Rendeletekkel, pátensekkel. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ehhez pedig, közjogunk szerint, a kormánynak, mint a végrehajtó hatalom kezelőjének, joga nincs; ezek az intézkedések tehát a mi közjogunk szerint csak olyan tekintetalá esnek, mint akár a II. József, vagy I. Lipót korabeli pátensek vagy ediktumok.

De ha már a kormány ezen alkotmánysértést elkövette, ha már az ediktumokkal és pátensekkel való kormányzás terére lépett, elvártam volna tőle legalább is azon kötelesség teljesitését, hogy ezen, a törvénytelenségek egész halmazának elkövetésére használt eszközöket: ediktumokat, pátenseket az országgyülésnek beterjesztette volna, vagy legalább bemutatkozó beszédében tett volna említést azokról.

Mert, t. ház, közjogi meggyőződésem az — s azt hiszem, ez a közjogi igazságnak megfelelő meggyőződés, — hogy a kormányrendeleteknek nemcsak alkotmányjogilag megszabott tartalmuk van, hanem azoknak formailag is vannak alkotmányjogi korlátai. A törvényhozásnak kétségtelen joga van a végrehajtó hatalom rendeleteit ugy tartalmilag, mint formailag megbirálni és ettől a jogtól a végrehajtó hatalom erőszakoskodása azt megfosztani nem birja. Különben lesz még alkalmam e kérdéssel bővebben foglalkozni. Határozati javaslatomat most nem is e kérdésre alapitom; ezuttal csak felhivom a kormányt, hogy a pénzügyek kezelésére vonatkozó rendeleteit terjeszsze a képviselőház elé, hogy annak alkalma legyen azokat ugy tartalmilag, mint formailag megbirálni. Elismerem én, hogy a végrehajtó hatalom Magyarországon királyi felségjog és hogy ezt a királyi felségjogot az 1848 : III. t.-cz. 6. §-a alapján ő Felsége a felelős m. kir. miniszterium utján gyakorolja. Az is igaz, hogy ő Felségének kormánya, kormányzata jogkörében, rendeleteket is kibocsáthat. *(Felkiáltások a jobboldalon: Elég! Zaj. Elnök csenget.)*

Engedelmet kérek, nekem ezeket el kell mondanom. *(Egy hang a jobboldalon: Kegyelem!)* Mint mondám, a végrehajtó hatalom rendeletkibocsátási jogának alkotmányjogi korlátai vannak. Ezeket a korlátokat Verbőczy Hármas Könyve második része 3-dik czimének 3-dik §-a és az 1791 : XII. t.-cz. szabják meg. Nevezetesen ezek a törvények a következő rendelkezéseket tartalmazzák. Az 1791 : XII. t.-cz. nevezetes arról, hogy összes közjogi alkotásaink közül ez az egyetlenegy törvény, mely ugy a törvényhozói, mint a végrehajtói hatalom gyakorlásáról intézkedik. Azt mondja ugyanis az 1791. évi XII. t.-cz.: »Biztositja ő Felsége az ország rendeit, hogy Magyarország statutumokkal, ediktumokkal és ugynevezett pátensekkel, melyek az országos hatóságok által ugy sem fogadtatnának el, sohasem fog kormányoztatni«. A Verbőczy Hármas Könyve II. részének 3-dik czime pedig azt mondja, hogy oly határozmányok és szabályok, melyek országgyülés hozzájárulása nélkül jönnek létre, törvényeseknek nem tekinthetők és érvénytelenek.

Áttérek most, t. ház, egy igen fontos tárgyra, beszédem tulajdonképeni második részének tárgyára, *(Nagy derültség.)* az 1867 : II. törvényczikkbe beiktatott királyi hitlevélre és királyi esküre. Az idő előrehaladottságánál fogva a királyi hitlevelet és királyi esküt nem olvasom fel, hanem csak az abban foglalt alapigazságokat hozom fel annak igazolására, hogy az ilyen alkotmánysértő eljárás a királyi hitlevelet és a királyi esküt is érinti. Nevezetesen mit mond ő Felsége az 1867 : II. törvényczikkben foglalt hitlevelében és esküjében? Azt mondja: Magyarország alkotmányos szabadságát és alaptörvényeit mind magam megtartom, mind mások által megtartatom. Hát, t. ház, megvan-e Magyarországnak alkotmányos szabadsága? Meg vannak-e tartva azok az alapigazságu törvények, a melyeket az imént idéztem? Nincsenek megtartva. Sőt ellenkezőleg, abban az exlex-jelentésben a kormány azt dokumentálja, hogy Magyarországon nem a királyi hitlevélben és esküben biztositott állapotok vannak, hogy Magyarország nem a királyi hitlevélben és esküben biztositott alkotmányos szabadságban él, nem ezen alkotmányos szabadságban gyakoroltatik a végrehajtó hatalom és gyakoroltatik a kormányzati hatalom. A kormánynak volna kötelessége a királyi hitlevélnek és eskünek közjogi erejét és szentségét és az abban foglalt alkotmányjogi garanciák tekintélyét emelni. Az ily eljárás a királyi eskü és hitlevélben biztositott szentséges közjog becsét csak aláássa, értéktelenné teszi és ugyszólván csak külső alkotmányos formalitássá sülyeszti.

Eddig a kir. hitlevél és eskü a nemzetnek alkotmányos garanciája volt. Ezután megszünik az lenni. Az ily eljárással aláássa a kormány e közjogi garanciának erejét és tekintélyét, az nem lesz más, mint koronázási külsőség. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A kormánynak mielőtt a végrehajtó hatalom kezelését átvette, ő Felségének előterjesztést kellett volna tennie arra nézve, hogy a mai állapotok veszélyeztetik a királyi hitlevél és eskü szentségét, erejét és tekintélyét. A király és a nemzet iránt való köte-

Digitized by Google

lessége lett volna a kormánynak bemutatkozójában legalább megemliteni, hogy tett-e ilyen előterjesztést ő Felségének, hogy itt nemcsak Magyarország alkotmányos szabadsága, de a királyi hitlevél és királyi eskü szentsége is kérdésben és veszélyben forog. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérem, gyermekeskedésekkel ne méltóztassanak az ülést zavarni.

Mukits Simon: Erre nézve beszédem végén határozati javaslatot fogok előterjeszteni. Most áttérek annak a kérdésnek a taglalására, hogy közjogi szempontból a miniszterelnöknek ezen alkotmánysértésre használt rendeletei szükségrendeleteknek minősithetők-e vagy nem? Az én felfogásom szerint szükségrendeleteknek nem minősithetők; mert bár igaz, elismerem, hogy a végrehajtó hatalomnak szükségrendeletekhez van joga, de mikor? Csak rendkivüli esetekben, mikor az ország bel- vagy külveszélyek miatt veszélyeztetve van, s csak azért, mert valamely törvény hatályban van. Ideiglenesen ezen törvény felfüggesztésére, mig a veszély elmulik, joga van kibocsátani szükségrendeleteket. De azt egyetlen állam jogában nem lehet feltalálni, hogy olyan szükségrendeletekhez legyen joga a végrehajtó hatalomnak, a melyek egy hatályban nem levő törvénynek érvényt, végrehajtóságot adnának. Már pedig a t. miniszterelnök ur érvényben nem levő adótörvényeknek, érvényben nem levő felhatalmazásnak ad érvényt, önmagának adja meg a törvényhozó hatalomtól várandó végrehajtó hatalmat; ez pedig nem egyéb, mint abszolutisztikus kormányzás.

A pénzügyminiszter urnak 1903. április 28-án kibocsátott rendeletével közjogi szempontból akartam foglalkozni, azután akartam foglalkozni a pestvidéki pénzügyigazgatóságnak egy igazi jogi abszurdumot képező rendelkezésével, hogy esedékessé nem vált adó után késedelmi kamatok az adózó polgárokra a pénzügyminiszter ur helyeslésével előiratnak, és több ilyféle törvénytelenségekkel, de az idő előrehaladottságánál fogva ezeket és még sok egyebet el kell hagynom. Ki akartam térni az 1883 : XLIV. t.-czikkre, s annak a kérdésnek a taglalásával is akartam foglalkozni, hogy az ex-lexnek ki az okozója? Mindezeket azonban ezuttal mellőzöm, csak a politikai és a történelmi felelőség kérdésével akarok még foglalkozni.

Megengedem, t. ház, hogy politikailag meg fogja nyerni a t. kormány a képviselőház többségének leadandó szavazatával a felmentést. De ez nem azt bizonyitja, hogy a végrehajtó hatalom kezelője Magyarországon törvénytelenséget, alkotmánysértést nem követett el, hanem azt a szomoru állapotot bizonyitja, hogy kapható Magyarország képviseletében többség, a mely még az alkotmánysértés alól is megadja a felmentvényt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De én hiszem és meg vagyok győződve, hogy a történelmi felelőség alól a t. kormány nem fog megszabadulni. A történelem előtti felelőség el fogja itélni, a történelem itélőszéke lesujtó lesz a t. kormányra.

Azt mondta a t. miniszterelnök ur bemutatkozó beszédében, Széchenyit idézve, hogy »Magyarország nem volt, hanem lesz« és azt mondotta: »Arra törekedjünk, hogy mielőbb köztudattá váljék, hogy Magyarország erős és van.« De azzal a politikával, a melyet a t. kormányelnök ur követ, Magyarország nem lesz, hanem csak volt. Nem lesz köztudattá az, hogy Magyarország erős, ezzel a kormányzással Magyarország lehet német, lehet idegen érdekek előmozditója és lehet Bécsnek, Ausztriának majorsága, de nem magyar és boldog.

Az ilyen politikára irányuló programmbemutatkozást tudomásul nem vehetem, hanem benyujtom a következő határozati javaslatot: *(Halljuk! Halljuk!)*

»Nyilatkozzék és tájékoztassa a kormány a házat, hogy tett-e igaz és őszinte előterjesztést a koronának arról, hogy Magyarországon ez idő szerint alkotmányellenes kormányzat van és ezáltal ő Felségének az 1867. évi II. t.-czikkbe beiktatott királyi hilevele és esküjének közjogi becse, alkotmányjogi biztositéki ereje, tekintélye van veszélyeztetve? Ha nem tett előterjesztést, utasitsa a ház a kormányt, hogy ezen előterjesztést a koronának haladéktalanul tegye meg.«

Kérem határozati javaslatom elfogadását. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Nagy Mihály képviselő ur személyes kérdésben kér szót.

Nagy Mihály: T. képviselőház! Mukits Simon igen t. barátom és képviselőtársam beszéde alkalmából, mikor már háromnegyedkettőkor áttért beszéde tulajdonképeni második részére, csupa kiváncsiságból a háta mögé mentem, mert igazán kiváncsi voltam, hogyan szedte össze azt a rengeteg anyagot, a mit itt elmondott. Akkor az igen t. elnöki székből olyan kijelentés történt, a melyet szó nélkül nem hagyhatok. Én semmiféle tárgyalását a képviselőháznak sem gyerekesnek, sem nevetségesnek nem tartottam, engem tisztán a kiváncsiság vitt Mukits Simon háta mögé. Kérem ennek tudomásulvételét. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Van szerencsém a legközelebbi ülés napirendjére vonatkozólag előterjesztést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését hétfőn d. e. 10 órakor tartsa és annak napirendjére a mai ülés napirendjét tüzze ki.

Olay képviselő ur kiván szólani.

Olay Lajos: T. képviselőház! A napirend megállapitásához kivánok szólani.

A t. képviselőház igen jól tudja, hogy Kassán nagy nemzeti ünnepély tartatik holnap. A képviselőház küldöttségileg vesz abban részt.

Hogy a küldöttségi tagok ott az egész ünnepélyen végig jelen lehessenek és visszautazhassanak, kérem az igen t. házat, méltóztassék ugy intézkedni, hogy a legközelebbi ülés

Digitized by Google

kedden, ne pedig hétfőn tartassék. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. ház! Miután a képviselők nagy száma csakugyan Kassára készül, a Rákóczy-kiállitás megnyitási ünnepélyéhez, én is arra kérem a t. elnökséget, méltóztassék talán ugy intézkedni, hogy a jövő ülés keddre tüzessék ki. *(Általános helyeslés.)*

Elnök: T. ház! A jövő ülés tehát nem hétfőn, hanem kedden délelőtt 10 órakor fog tartatni és annak napirendjén lesz a mai napirend folytatása. *(Helyeslés.)*

Ha hozzájárul a t. ház, ezt határozatilag kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

318. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 julius 28-án, kedden,

Daniel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Az igazságügyi bizottság jelentésének benyujtása a polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Napirend előtti felszólalások.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Khuen-Héderváry Károly, Lukács László, Kolossváry Dezső, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 óra 45 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szőts Pál jegyző ur fogja vezetni; a felszólalókat egyfelől Hertelendy László, másfelől pedig Rátkay László jegyző ur fogja jegyezni.

Következik a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

Hertelendy László jegyző *(olvassa az 1903. julius hó 25-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Bemutatom a belügyminiszter átiratát, melyben értesit, hogy XIII. Leó pápa ő Szentsége elhalálozása alkalmából a budavári koronázási templomban, ma, julius 28-án d. e. 10 órakor ünnepélyes gyászmise tartatik.

Ezt azért nem jelentettem be előbb a képviselőknek, mert a belügyminiszter átirata tegnapelőtt, vasárnap érkezett, tegnap pedig a háznak ülése nem volt.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Mukits Simon képviselő levelét, melylyel bejelenti, hogy kérvényi bizottsági tagságáról lemond.

A ház a lemondást tudomásul veszi és az uj választás iránt annak idején fog intézkedni.

Bemutatom Bedő Albert képviselő levelét, melylyel egészségének helyreállitása czéljából augusztus hó 1-től kezdve hatheti szabadságot kér; továbbá Szabó Kálmán, Mohay Sándor, Osztroluczky Miklós, Samassa János és Gabányi Miklós képviselők leveleit, melyekkel ugyancsak egészségi okokból a mai naptól kezdve kéthavi, hatheti, ötheti, illetőleg egyhavi szabadságot kérnek.

A ház a kért szabadságot nevezett képviselőknek megadja.

Bemutatom Ugocsa vármegye közönségének feliratát a Tisza felső szakaszának szabályozása végett;

Maros-Torda vármegye közönségének feliratát a közutakról és vámokról szóló 1890: I. törvényczikk módositása iránt;

Háromszék vármegye közönségének feliratát a képviselőház eredményes működésének helyreállitása érdekében;

Zilah város képviselőtestületének Lengyel Zoltán képviselő által beadott kérvényét az állami közigazgatási teendők ellátásáért a városoknak adandó kárpótlás iránt.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom a siklósi választókerület polgári népgyülésének Lengyel Zoltán képviselő által beadott kérvényét a katonai javaslatok ellen.

Letétetik a ház asztalára és a nevezett törvényjavaslattal együtt nyer elintézést. Egyuttal elrendeli a ház, hogy kinyomassék.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: Günther Antal, az igazságügyi bizottság előadója! *(Halljuk! Halljuk!)*

Günther Antal előadó: T. ház! Az igazságügyi bizottság létárgyalta a polgári perrendtartásról szóló törvényjavaslatot. *(Általános élénk éljenzés.)* Van szerencsém a bizottság jelentését, a bizottság megállapodásaihoz képest ujonan (Irom. 102, 412) szövegezett törvényjavaslatot és a beadott különvéleményt benyujtani. Kérem a t. házat hogy a jelentés és mellékleteinek kinyomatása, kiosztása és annak idején napirendre tüzése iránt intézkedni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Elnök: Az igazságügyi bizottság benyujtott jelentése mellékleteivel együtt ki fog nyomatni, a ház tagjai közt szét fog osztatni és annak idején fog a ház napirendre tüzése iránt határozni.

Jelentem a t. háznak, hogy a napirend előtt a bileki hadgyakorlaton történt szerencsétlenség ügyében Visontai Soma, Polónyi Géza, Eötvös Károly, Holló Lajos, Szatmári Mór és Nessi Pál képviselő urak kértek szót, s ezt nekik megadtam; továbbá ugyancsak napirend előtti felszólalásra adtam jogot Pap Zoltán képviselő urnak a Rákóczy-kiállitás alkalmával kibocsátott katonai rendelet ügyében.

Az első szó Visontai Soma képviselő urat illeti.

Visontai Soma: T. ház! Megszomoritó, felháboritó és megdöbbentő hirek érkeztek a megszállott tartományokból, onnan, a hol épen most 25 esztendeje, hogy magyar vér áztatta a csatamezőket.

Arról szólnak e hirek, hogy Herczegovinában, a katonai szolgálat teljesitése közben, magyar ifjak életüket vesztették, egy serege a magyar katonáknak ma is nehéz kórral küzd, egy része a katonáknak ma is erős betegségben sinylődik. Feltünő és megdöbbentő a dolog, mert köztudomás szerint békeidőben élünk, háboru nem dúl és nem ellenséges golyók teritették le az elhaltakat és nem háborunak, nem csatáknak küzdelmei azok, melyek a betegséget okozták.

Páratlan jelenség előtt állunk tehát, t. ház. Azt mondják e hirek, hogy béke idején, katonai menetelés alkalmával, e meneteléssel egybekötött katonai hadgyakorlatok közben letört a gyakorlatban közreműködött hadcsapat egy része; 450 emberre megy azoknak a száma, a kik a menet alkalmával a gyakorlat után elcsigázva és munkaképtelenné téve elterültek. Közülük 9 azonnal meghalt; a kórházba szállitott sebesültekből a beszállitás után azonnal hatan meghaltak, és körülbelül 45 azoknak a száma, a kik ma is a halállal vivódnak, és egy egész sereg katona ma is sulyosan beteg. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Ez a »Feldmässiger Übungsmord!« *(Mozgás.)*

Visontai Soma: Természetesnek fogja találni a t. ház, ha ennélfogva részletesen foglalkozom a tényekkel, mert lehetetlen hallgatással mellőzni ezeket, lehetetlen, hogy a legerősebb birálatot ne gyakoroljuk, és hogy azokat, a kiket a felelőség terhel, a legmesszebb menő módon felelősségre ne vonjuk, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mikor a hadgyakorlatok és a katonai szolgálat történetében is páratlanul álló ama ténynyel állunk szemben, hogy véreinkkel igy bánnak és a magyar ifjak egész tömege békés katonai szolgálat közben elpusztult. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Eötvös Károly: Németek a tisztek!

Visontai Soma: Történt pedig ez a komáromi 12. gyalogezrednél, a melynek három zászlóalja Trebinjében van elhelyezve. E három zászlóalj közül kettő e hó 18-ika és 20-ika között, — mert három napra volt tervezve e gyaloglás, — Trebinjéből Bilekbe indittatott azért, hogy ez a hadtest ott más hadcsapatokkal találkozva, Nevisenje felé induljon. Ez ut alkalmával történt, hogy a vezetőség és a parancsnokság a legelemibb kötelességéről is megfeledkezve követelte, hogy 50 fok hőségben, a mikor legforróbban tüzött le a nap, ez a hadtest, a midőn Trebinjéből már elindult és pedig kora reggel, még ujabb manővrirozásra utasittassék és a mint a hirek mondják, daczára annak, hogy a fárasztó gyakorlatok után a katonai orvosok figyelmeztették a parancsnokságot, hogy a katonák kidőlnek, képtelenek a további menetelésre, ennek daczára, forszirozott marssal utnak indittatott ez a hadcsapat, és daczára annak, hogy oly nagymérvü volt a forróság, hogy a mint megállapittatott az 50 fok Celziust fölülmulta, a résztvevők legnagyobb megdöbbenésére sem megállás nem parancsoltatott, sem pihenésre nem utasittatott a katonaság, hanem embertelen módon *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* továbbittatott mindaddig, a mig körülbelül egy órányira a megérkezés előtt teljesen feldult, teljesen szétroncsolt, teljesen elcsigázott állapotba nem jutott.

Ilyen állapotban érkezett Bilekre az utnak inditott hadcsapatnak csak egy kis része, mig egy nagy részét már kocsikra rakva, mint teljesen beteget kellett utána szállitani, egy része ott halt meg az uton, egy nagy részét pedig mint sulyos beteget kellett beszállitani a kórházba. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Gyalázat!)* A nélkül, hogy bármilyen irányzat szempontjából erősebb szinezést kellene használnom, azt hiszem ennek a ténynek egyszerü felsorolása annyira felháborit minden emberi érzést, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* oly mély aggályokat kelt bennünk katonai vezetőségünk iránt, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* annyira megerősiti azt a véleményt, a melyet, fájdalom, hosszu időkön át a mi hadszervezetünk és a mi katonai vezetésünk szelleme iránt táplálnunk kellett, annyira igazat ad mindazoknak, a kik különösen az utóbbi időben fokozott mértékben a legnagyobb elégedetlenségnek adtak folyton kifejezést azon felfogás, szellem és bánásmód iránt, a mely a közös hadseregben uralkodik, hogy nekem csak ezekre kell utalnom a nélkül, hogy erősebb ecsetelést kellene az események rajzolásánál használnom.

Ezek az események minket arra kötelezneknek, hogy a népképviselőnek kötelességérzetéből fakadó bonczolgatással közelitsük meg az eseményeket. Hiszen joggal kérdezheti bárki, hogy mi lehetett annak czélja, hogy béke időben, mikor nem az ellenség elé, a csatamezőre kellett szállitani a katonaságot, ennyire figyelmen kivül hagyva nemcsak az emberi érzést, hanem a katonai szabály-

Digitized by Google

zatot is, mellőzve azt a felfogást és utasitást, mely a szolgálati szabályzatokban van, a mely még háboru idejére is azt rendeli, hogy a parancsnokoknak arra kell törekedniök, hogy lehetőleg tökéletes állapotban érkezzenek meg a hadcsapatok az ellenség elé, ilykép járjanak el? Hogy az ilyen eljárás, vagyis hogy egy zászlóaljat vagy hadtestet ilyen forró időben olykép meneteltessenek, hogy az illető katonák életükkel játszanak, talán a harczképesség fokozása czéljából foganatositsák, vagy ez egy testedzési irányzatnak felelne meg, ezt, azt hiszem, senki sem fogja elismerni. Azt el lehetne fogadni, hogy az izmoknak fokozatos erősitése erősiti a hadseregnek a fizikai ellenállási képességét is, de hogy egy hadgyakorlattal összekötött meneteléssel teljesen elcsigázzanak embereket, hogy minden emberi és katonai szempont mellőzésével oly módon gyakorolják a felügyeletet, hogy ott hullanak el a katonák betegen, elcsigázva, szétroncsolt fizikummal az uton és hogy ne akadjon senki, a ki legelemibb felügyeleti kötelességéből kifolyólag ennek utját állja, azt hiszem, ez még a hadsereg fizikai ellenállási képességének fokozása iránti törekvésből sem eredhet.

Az ilyen eset azonban még más szomorubb következésekkel is jár. A mikor a népképviselők, különösen itt nálunk Magyarországon fölhozzák azt, hogy valóságos irtózat fogja el a népet a katonai szolgálattal szemben és a mikor rámutatnak a statisztikából az öngyilkosságok számának nagymérvü szaporodására és arra, hogy mennyien keresnek a szökésben menedéket, akkor a miniszter urak arra hivatkoznak, hogy a honvágy, vagy az a tudat, hogy katonai szolgálatra képtelen, adja az illetőnek a fegyvert a kezébe, vagy oltja bele a szolgálattól való irtózatot. Mindig tagadják azt, a mit a német sajtó »Soldatenschindereinak« nevez és a mit mi helyesen forditottunk le a »katonai kinzás« szóval, mindenkor tagadták azt, a mivel mi előállottunk, hogy helytelen az a bánásmód, a melyet a legénységgel szemben tanusitanak, hogy az sem a humanizmusnak, sem a helyes katonai felfogásnak nem felel meg. Mindig tagadták ezt és ime, most megdöbbentő és vérlázitó módon látjuk ennek a szellemek nyilvánulását! Csak a véletlennek szomoru és megdöbbentő müve az, hogy most a nagy közvéleménynek módjában van némi ellenőrzést gyakorolni, mert ha ez az eset nem végződik ilyen végtelenül tragikusan, ha a sajtó nem karolja fel a dolgot, akkor ez az eset is odakerül a többi mellé, a feledés homályába és nekünk nem nyilt volna alkalmunk arra, hogy itt a házban szóvá tegyük.

Megerősiti a hazafias lakosság véleményét a hadseregről, illetőleg az ott uralkodó szellemről is, hogy ott az embert nem embernek tekintik, hanem csak emberanyagnak; nem tekintik élő embernek, a kinek lüktető szive, érzése és felfogása van. Ilyesmi nem is fordulhat máshol elő, csak egy olyan hadseregben, minő a mienk, a mely veszély idejében nem számolhat, de nem is akar számolni a legénység belső, hazafias felfogásával, meg lüktető hazafias érzésével és ennek a hiányát akarja pótolni a drillel, a túlzott fegyelmezettséggel, a minden egyéniséget kizáró idomitással. Ha egy hadszervezet ilyen, ha az, a mint mondom, a lélekre nem számolhat, hanem csak a testet, az emberanyagot akarja átgyurni, átformálni, akkor abban elő kell, hogy forduljanak ilyen esetek, mint ez a mostani szomoru eset, a melyek a lakosság irtózatának, á katonaságtól való huzódozásának fájdalmasan adnak igazat.

Ha pedig, t. képviselőház, az esetet csak ugy mérlegeljük, a mint az a sajtóban megjelent és ha csak azt veszszük is alapul, a mit a hivatalos körök elismertek, akkor is azt látjuk, hogy azok, a kiket a felelőség terhel, mentséghez még csak nem is folyamodhatnak, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert ha igaz az, hogy akkor, a mikor a hadcsapatnak inditása, menetelése történt, ott Reaumur szerint 40° hőség volt; ha igaz az, hogy a midőn reggel, körülbelül félhat órakor, a katonaság elindult, akkor még menetközben egy hadgyakorlatot is rögtönöztek és ha igaz az, a mint ezt a legmérvadóbb tudósitások is mondják, — hogy már a hadgyakorlat után nagymérvü kimerültség mutatkozott a résztvett hadtestnél; ha mindez igaz és ha igaz különösen az, hogy a katonaorvosok a vezetőket és a parancsnokot már akkor figyelmeztették arra, hogy a katonaságnál nagymérvü gyengülés mutatkozik; ha tekintetbe veszszük azt, hogy — a mi természetes is — teljes felszereléssel inditattak utnak a gyakorlatban résztvett katonák: akkor az, hogy megengedték a katonáknak, hogy ruházatukon könnyitsenek, hogy gallérjukat felnyithassák, kabátjukat felgombolhassák és hogy a katonák mögött kellő mennyiségü viz volt, mindez mentségül egyáltalában el nem fogadható, mert világos, hogy azoknak, a kiket a felelőség terhel, kötelességük lett volna akkor, a mikor az elernyedésnek és elgyengülésnek legelső jelei mutatkoztak, azonnal módját találni annak, hogy ezen izzó hőségben végzett menetelésnek ideiglenesen véget vessenek. Ez azonban nem történt. Ugy látszik, hogy azon magyar katonák, fájdalom, nem találták meg még csak az emberi velükérzésnek azt a legkisebb fokát sem, a melyet mindenesetre az életben általában, de különösen ott, a hadszervezeten belül kellett volna nekik megtalálni, a hova, mint jól méltóztatnak tudni, sok aggodalom és keserüség között adják oda a szülők gyermekeiket, hogy a katonai szolgálat nehéz kötelességeit teljesitsék a hazáért. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezeknél fogva én kötelességemnek tartottam, hogy mindezt ma a t. ház elé hozzam, és hogy felvilágositást kérjek ebben az ügyben a t. honvédelmi miniszter urtól. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tudom ugyan azt, hogy a közvetlenül

Digitized by Google

felelős tényező itt, ebben a házban nem foglal helyet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Fájdalom, a mi csonka parlamentárizmusunk következtében a hadügyeknek legfelsőbb vezetője szintén csak kétheti hadgyakorlatra szokott berukkolni a delegációba és ott ugy, a hogy letárgyalják az esztendei eseményeket, de itt ebben a házban nem foglal helyet. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, helyesen fogom fel a felelőség kérdését, ha azt mondom, hogy mindenesetre elsősorban a t. honvédelmi miniszter ur, a ki a honvédelemnek magyar képviselője, felelős a tényekért, a ki felvilágositással tartozik és köteles megnyugtatni minket az iránt, hogy a kormány mindent el fog követni arra nézve, hogy a bünösök büntetésüket megkapják, de másrészről — a mint a t. ház tudja — felelőséggel tartozik a kormányelnök ur is, a ki a közösügyekre vonatkozó felelőség kérdésében, a mi alkotmányunk értelmében, az összekötő kapcsot képezi.

T. képviselőház! Jól érezzük ugyan, hogy azoknak, kiket ez a szerencsétlen csapás sujtott, életét nem adhatjuk vissza; tudjuk azt is, hogy a szülőknek, a kik talán egyedüli támaszukat, talán minden örömüket vesztették elhunyt fiaikban, sem adhatjuk azt a megnyugvást, a mi a gyászbaborultak fájdalmát enyhitené; de épen azért, mert ez az eset oly szomoru eredményekkel van összekötve, sokkal erősebben él bennünk azon kötelesség tudata, hogy minden körülmények között a legerősebb megtorlást kell követelnünk azokkal szemben, a kik ezt a szerencsétlenséget okozták. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Fel kell emelnünk tiltakozó szavunkat azért is, mert meg kell erősitenünk a tudatot, éreznie kell széles ez országban mindenkinek, hogy, ha talán a magyar ifjak a mostani osztrák-magyar — bár szellemében csak osztrák — vagyis közös hadszervezet keretében — talán sokszor ellenőrizetlenül — a katonai szolgálat alatt gyötörtetéseknek vannak kitéve: akkor, a mikor e kérdések a parlament elé kerülnek, a magyar nemzet képviselete felemeli tiltakozó szavát és éberen őrködik a felett, nehogy az osztrák szellem a magyar katonákkal szemben régi hagyományos gyötrő eljárását és kinzását folytassa. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azért én felvilágositást kérek a t. kormánytól és különösen a t. honvédelmi miniszter urtól arra nézve, hogy mindazok, a mik a lapokban megjelentek, megfelelnek-e a valóságnak? Különösen igaz-e az, hogy még akkor is, a mikor a katonaorvosok az ezredparancsnokot figyelmeztették arra, hogy a további menetelés nagy veszedelmekkel jár, ezt a menetelést meg fokozottabb mérvben folytatták? És végül igaz-e az, hogy maga a parancsnok, a kinek a katonaság felett őrködni kötelessége lett volna, nem teljesitette a maga kötelességét, hanem cserben hagyva a hadcsapatot, ő maga kocsira ült és Bilekre előrement?

Mindezekre nézve felvilágositást kérünk, t. honvédelmi miniszter ur, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és megjegyezzük még azt is, hogy ez az eset, a hol ennyi szegény magyar ifju meghalt, annyira a szivünkhöz van nőve, és annyira érezzük a kötelességet, a melyet ezen, valóban felháboritó és elszomoritó esettel szemben gyakorolnunk kell, hogy mindaddig, a mig mi ezen ügyben kellő megnyugtatást nem kapunk, kénytelenek volnánk ezen esetet itt a képviselőházban napirenden tartani. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások balfelől: Halljuk a honvédelmi minisztert!)*

Kolossváry Dezső honvédelmi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)* A Visontai Soma t. képviselő ur által szóba hozott eset reám épugy, mint bizonyosan a t. ház minden tagjára, nagyon szomoru benyomást tett. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)*

Minthogy az eddig beérkezett hirek, melyek sürgönyi jelentésekből állanak, rendelkezésemre vannak, abban a helyzetben vagyok, hogy a tényállásról, a mennyire ezek a jelentések kiterjednek, nyomban felvilágositást adhatok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az ezred julius 20-án Trebinjéből Bilekbe menetelt, azon czélból, hogy a következő napokban utját Nevesinjébe további gyakorlatokra folytassa. A távolság 26 kilométer, tehát nem több, mint egy normális menet; s ily meneteknél — kisebb gyakorlattal összekötve — évek hosszu során át, ugyanezen időben már sokszor végeztettek gyakorlatok a nélkül, hogy valami baj — nem is szólva szerencsétlenségekről — történt volna.

Az ezred 4 és 5 óra között indult el Trebinjéből, rendes hőmérséklet mellett. A legénységnek minden könnyités meg volt engedve, azonkivül a tábori kulacsok vizzel meg voltak töltve, a csapatok után ivóviz szállittatott hordókban, és utközben is, a hol csak lehetett, viz volt biztositva. Az ut feléig három pihenő tartatott és azután a harmadik pihenő után kezdődött egy rövid gyakorlat, a mely a jelentések szerint délelőtt egynegyed 10 órakor már véget ért. A gyakorlat után ismét pihenőt rendeltek el, a mely pihenő után a csapat az utat Bilek felé folytatta egy Csepelica nevü kis helyiségig, mely Bilektől mintegy 5 kilométernyi távolságban az ut mellett fekszik. Itt érkeztek az első jelentések arról, hogy egyes gyengélkedők visszamaradnak. Ennek folytán ismét pihenő tartatott és azután kezdődött a felmenetel a hegyre Uj-Bilek felé. Ez alatt az idő alatt emelkedett a hőmérséklet oly fokra, a milyen ezidén ott nem volt még észlelhető, t. i. 40 fok Réaumurre. Minthogy most a gyengélkedők száma tetemesen megszaporodott, egy kilométernyire Uj-Bilektől ismét pihenőt rendeltek el, de a pihenő helye a nagy hőség és a beállott vizhiány miatt nem

Digitized by Google

tartatott alkalmasnak.... *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Kubinyi Géza: Hallják meg legalább a jelentést!

Kolossváry Dezső honvédelmi miniszter: . . . és azért folytatták a menetet a már csak körülbelül 2—3 kilométernyi távolságra fekvő Bilekig, abban a reményben, hogy ott a legénység a hőség elől jobban meg lesz védve. Az ut ez utolsó részében fordultak csak elő napszurások, 3—4 kilométernyire Bilektől. Csak mert a hőség oly nagy volt és árnyék, fa azon a vidéken nem volt, folytatták az utat Bilekbe. És sajnos, nagyon sajnos, de az a tényeknek megfelel, hogy ezen napszurások közül 15 halálos kimenetelü volt. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Hallatlan! Gyilkosság!)* A menet alatt visszamaradt gyengélkedők részint kocsin szállittattak be Bilekbe, részint maguk mentek be délután gyalog. Jelenleg ezen gyengélkedők közül a bileki kórházban ápolás alatt még csak hét ember áll, a többi már meggyógyult.

Megjegyzem, t. ház, hogy ezek az adatok, a melyeket itt bátor voltam előadni, a most érkezett jelentéseken alapulnak, és csak a folyamatban lévő szigoru vizsgálat fogja még a részleteket kideriteni; épugy ez a vizsgálat fogja azt megállapitani, hogy kit terhel a mulasztás, *(Halljuk! Halljuk!)* a ki aztán felelőségre lesz vonva, és a ki ellenében a katonai szabályok teljes szigorral fognak alkalmaztatni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezenfelül a hadügyminiszterium részéről még intézkedések fognak tétetni, hogy ilyen sulyos következményekkel járó esetek a jövőben elkerültessenek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Polónyi Géza képviselő ur kiván szólani!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Én is a bilek—trebinjei katasztrófához akarok hozzászólani. *(Felkiáltások a jobboldalon: A miniszter felvilágositásai után kár! Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Magamra nézve abban a kedvezőbb helyzetben találom magamat, hogy a t. honvédelmi miniszter ur által most előterjesztett, hivatalos minőségben tett nyilatkozatai szolgáltatnak nekem adatokat előterjesztéseim, okoskodásaim és fejtegetéseim számára. *(Halljuk! Halljuk!)*

Már eleve is megjegyzem, t. ház, hogy a mint a hasonló esetekben előfordulni szokott, ugy itt is a rendelkezésemre álló közvetetlen bizonyitékok ereje és sulya ellenkezik azzal, a mit a t. honvédelmi miniszter ur hivatalos jelentések alapján teljes jóhiszemüséggel előterjesztett. *(Halljuk! Halljuk!)* De, t. képviselőház, magából ebből a hivatalos jelentésből is megtudja a magyar törvényhozás, megtudja a magyar népképviselet, hogy igenis, béke idején 15 magyar gyermek életét vesztette a szoldateszka brutalitása miatt *(Élénk helyeslés a szélsőbalodalon.)* és csak olyan vandalizmus következtében, t. ház, a mely vandalizmussal szemben nem egy pártnak tiltakozó szava, hanem egy nemzetnek orkánszerüleg felhangzó felháborodása lehet csak az egyedüli méltó válasz. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mert, t. képviselőház, az, a mi Bilek és Trebinje között történt, az nem egyszerü fegyelmi eset, az bün a népjog ellen, *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* bün és alávaló merénylet a humanizmus ellen, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az egy megbélyegző eset, a mely megbélyegzi a hadseregnek, a mely mindnyájunk védelmére van hivatva, rendeltetését, neveltetését és hivatását. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Vészi József: Fiók-Caligulák más szóval!

Polónyi Géza: Távol áll tőlem, t. képviselőház, hogy ezt a kérdést pártczélokra kiaknázzam. *(Ellenmondások a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Dehogy! Dehogy!)*

Holló Lajos: Még szóba se hozzuk? *(Egy hang a jobboldalon: Mindenki azt teszi, a mi jól esik! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Önök nem is szóltak e felől!)*

Babó Mihály: Fel kell háborodni ezen minden pártnak!

Kubinyi Géza: Mi épugy elitéljük, mint az urak, de várjuk a vizsgálatot!

Szatmári Mór: Mindig csak a vizsgálatot várják. *(Zaj.)*

Kubinyi Géza: A nélkül nem itélünk!

Polónyi Géza: Távol áll tőlem még az a szándék is, hogy akár a honvédelmi kormányt, akár az alkotmányjog szerint ezen kérdésben egyedül és egyetemlegesen felelős egész kormányt, különösen pedig a kormányelnököt ebben a kérdésben az ő személyes intenczióiban tegyem felelőssé. Én alkotmányjogi felelőséget követelek, de azt szivesen előlegezem, a mit a honvédelmi miniszter ur szájából is hallottam, hogy ilyen brutalitással szemben egy parlamentben és egy kormány részéről nem hangozhatik el más, mint a hangos tiltakozásnak és elitélésnek szava. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Szeretném, t. ház, ha hangomban és előadásomban megtalálnám elsősorban a meggyőzésnek azon fegyvereit, a melyek önöket is sorompóba szólitanák, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* hogy a csorbát szenvedett nemzeti becsület az egész müvelt külföld előtt egyértelmü akarattal védelmeztessék meg. De ha nem találnám meg ezt a hangot, vagy ha önök elzárkóznának ezen kérdésnek szolidáris tárgyalása elől, akkor szeretném, ha hangom orkánszerüleg hatna, és megközelitené a nemzet szivét, hogy a magyar nemzet lázadjon fel az ellen, hogy gyermekeit ilyen módon, ilyen eszközökkel pusztitani, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és egy szoldateszka vasfegyelme révén meggyilkolni engedik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert a mi ott történt, t. ház, az mügyilkosság; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az a

Digitized by Google

törvény örve és leple alatt való pusztitása a magyar fajnak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mire már előbb is számtalan esetet láttunk. De azt is szeretném, hogyha hangom az engesztelésnek hangja lehetne, a mely fohász alakjában szállhatna azokhoz a sirhantokhoz, a melyek alatt a magyar nemzet gyermekei aluszszák örök álmukat, a kik a brutalitás rendszerének lettek áldozatai. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szeretném azt is, ha hangomban el tudnám találni a könyörgés hangját, hogy hozzáférkőzhessem annak az anyának és aggastyán apának a szivéhez, hogy tőle a nemzet nevében kérjek bocsánatot, mert gyermekei ennek az alávaló rendszernek áldozatul estek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezt a kérdést igy sporadikusan tárgyalni nem elégséges. Bele kell hatolnunk ennél az esetnél a dolgok mélységes mélyébe is, mert nekünk nem lehetnek elégségesek a jóhiszeműleg, magyar becsülettel előadott olyan igéretek, a minők a t. honvédelmi miniszter ur ajkairól most elhangzottak; nekünk intézményes biztositékokról kell gondoskodnunk, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogyha a nemzet messze jövőjét biztositani akarjuk: ez a nemzet többé emberi és népjogaiban lábbal tiporható csakugyan ne legyen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

III. Frigyesről azt jegyzi fel Tolstoj egyik munkájában, hogy egy ütközet után ezt irta naplójába: »Der Krieg ist eine Ironie auf das Neue Testament.« A háboru gúny az uj-testamentom ellen. — Nem akarok most szoczialista tanok hirdetésével foglalkozni, de hiszen a háboru örve alatt véghezvitt törvényes és tömeges gyilkosságok ellen egész világirodalom keletkezett. Ezen világirodalommal és az abban rejlő igazságokkal szemben védelmére kelnek a háborunak, és a fegyverek használatának a hazaszeretet szent jelszava alatt, s a nemzet jövendőjének, szabadságának és vagyonának biztositása szempontjából. Ezért, t. ház, nemcsak a rómainak volt dicsősége meghalni, a magyar ember is büszkén hal meg a hazájáért, királyáért és szabadságáért. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De azok a gyermekek, a kiknek koporsója felett egy fakó kereszt jelzi azt a brutalitást, a mely rajtuk elkövettetett, nem haltak meg katonai rendeltetéssel: a szabadságért, a hazáért és a királyért, hanem meghaltak egy buta katonai rendszer *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kérlelhetetlen és akadályokat nem ismerő ostobasága következtében, a melyért itt nekünk, a nemzet törvényhozásának, nemcsak a nemzettel szemben, de az egész világgal szemben is felelnünk kell. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. uraim, én a magam részéről a háboru tanáról, mondom, továbbá okoskodni nem akarok; de hallatlan, hogy megtörténhessék egy nemzet történetében az, hogy, mondjuk ki nyiltan, idegen tisztek által vezetett magyar ezredeknél és, t. képviselőtársaim, csodálatos, mindig csak magyar ezredeknél történnek az ilyenek, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ennyire korlátot ne ismerjen az a hatalom, a mely »im Interesse des allerhöchsten Dienstes« az »unbedingte Unterwerfung« és a vasfegyelem azon kérlelhetetlen következetességét viszi keresztül, a mely nem törődik azzal, a mi ember, de féltékenyen őrzi a mondurt és a lovat, mert az pénzbe kerül. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem sporadikus esetek ezek, t. ház. Már a boszniai hadjárat idején megtörtént, — kissé tréfásan hangzik, de a helyzetre jellemző, hogy micsoda szellem uralkodik abban a hadseregben, a melyet közösnek nevezünk, a mely azonban minden izében osztrák, — mondom, semmisem jellemzőbb, mint mikor a boszniai okkupáczió folyamán megtörtént az az eset Dolni-Tuzlánál, hogy az u. n. rapport alkalmával bejött a százados és várta az őrmestertől a napi jelentést; miután mindig a betegekről és halottakról kell elsősorban megemlékezni, az őrmester azzal kezdte jelentését: Herr Hauptmann, melde gehorsamst, wieder ein Simulant gestorben. *(Nagy mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ez a rendszer nyilatkozik meg ebben, t. ház, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mely a magyar emberben nem az embert, hanem azt a barmot nézi, a ki alá van rendelve a katonai mindenhatóságnak, és kinek utolsó csöpp vérét is kiaknázza, utolsó lélegzetét is követeli tőle a szolgálat teljesitése érdekében akkor, a mikor már arra az az ember képtelen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. ház, ha én a felháborodás hangján szólok, erre egy különleges okom is van. Nem merném e dolgot előhozni, ha irott bizonyiték nem volna kezeim között, melyet bátor leszek a t. ház előtt felolvasni. Azokat a gyermekeket, a kik 40 Reaumur-fokos melegben — mind komáromvidéki gyermekek, tehát rónaföldről odaszármazott földmivelő-gyermekek — azon a hegyes vidéken, a hol a nap visszasugárzó melege még jobban öl, mint a közvetlen hősugár, mondom, azokat a fiukat, midőn már tudták, hogy 120 beteg jelentkezett és a menetelésre képtelen, amaz ismert jelszavak alatt, a melyekről nem szólok, mert bizonyitékom erről nem emlékszik meg, a nem magyar, hanem német, osztrák tisztek ott rugdosták és kardlapozták. *(Hosszantartó, nagy mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Gyalázat! Hóhérok!)*

Azok a tiszt urak, a kik ezt elkövették, . . .

Vészi József: Halljuk a nevüket!

Polónyi Géza: . . . bár lennének kivételek a hadseregben! Bár lennének! Őszintén óhajtanám. Mint igazságos ember, nem szeretek testületeket egyesek hibáiért felelőségre vonni. De, igen t. uraim, a kik végigszolgáltuk ezt a hadsereget, fájdalommal tudjuk a magunk remi-

Digitized by Google

nisczencziáiból, hogy ezek nem kivételek. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ez a rendszer!

Polónyi Géza: Az a kivétel, a mikor humánus emberrel találkozunk, a ki a katonában tiszteli az embert, a polgárt, a hazafit és a munkást. Ez a kivétel, t. ház, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ugyanazon tiszt urak, kik félórával előbb megrugdosták és kardlapozták azt az embert, a ki azért, mert összetört, nem birta tovább a kötelességét teljesiteni, ugyanazok a tisztek muzsikaszóval várták a 15 halottról szóló jelentést. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Gyalázat! Bitangok!)*

Ezek a tények mélyen elszomoritók, fájdalmasak. Sokszor kérdezik önöktől is, tőlünk is, miért nem mennek a magyar gyermekek a hadseregbe szolgálni, miért vonakodnak attól, hogy katonai szolgálatot teljesitsenek és igy magyarrá tehessék a hadsereget? Kell-e válasz, t. képviselőtársaim? Vajjon melyik magyar ember önérzete, becsületérzete vállalkozik arra, hogy megtagadja magában elsősorban a hazafit, másodszor az embert, és harmadszor kitegye magát annak, hogy akkor, a mikor elbucsuzik szüleitől, örök időkre rugdosásnak, kardlapozásnak tegye ki magát osztrák zsoldosok részéről? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezek azok a fegyverek, ezek az eszközök, a melyekkel a katonai oktatás révén arra birják a nemzet gyermekeit, hogy dicsőségnek tekintsék, a hadseregben való szolgálatot? Ezek azok? Nem! Sürű panasz alakjában, parlamenti formákban követeltük és követeljük a reformokat, a melyekről beszédem végén még meg fogok emlékezni. Most azonban, t. képviselőház, a magam részéről nem szándékozom a részleteket bővebben fejtegetni, de a honvédelmi miniszter urral szemben csak arra utalok, hogy méltóztassék nemcsak a »Magyarország« tudósitását olvasni, hol először látott napvilágot ez a hir, de méltóztassék pl. ugyanannak a »Budapesti Hirlap«-nak tudósitását elolvasni, a mely vezérczikkében elitél minket az obstrukczióért, *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* megtalálja ott amaz adatok czáfolatát, a melyeket a t. honvédelmi miniszter ur most hivatalos jelentések alapján előadott.

De nem hirlapi közleményekkel akarok foglalkozni, t. ház, bár jogom van hozzá: tisztelem és becsülöm a nyilvánosság közegeit; jól teljesitették kötelességüket, a mikor ezt az ügyet szellőztették. De itt van a kezem közt egy szerencsétlen jelenvolt ember levele, *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Azzal a rendeltetéssel küldetett be hozzám, hogy felhasználjam. A nevét, mint a hogy szokták itt, t. képviselőtársaim, ne kérdezzék. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Mellékes.

Holló Lajos: Azt nem közöljük. Nem szolgáltatjuk ki.

Polónyi Géza: Mert ez is a rendszerhez tartozik, annak az embernek, a ki ilyen kérdésekben az igaznak megvallásával mer a törvényhozás, vagy bárki más szine elé lépni, meg van pecsételve a sorsa. Még nem volt rá kivétel; az ilyen embereket kiszolgáltatták ugyanazon tisztek brutalitásának és rendszerint évek mulva láthatta csak azt a családot, a melynek kenyéradója, fentartója volt.

Nem szükséges, hogy szinezzük a dolgot, felolvasom azt a levelet ugy, a hogy az a maga egyszerüségével, de igazságérzetével meg van irva. Előre is jelzem, hogy egy szót abból ki fogok hagyni, azt a szót, a mely a tisztikar jellemzésére vonatkozik, kihagyom azért, mert még ilyen sulyos pillanatokban sem akarok szándékosan eszközül szolgálni arra, hogy a tisztikar becsülete általánosságban meggyanusittassék.

Ezt irja ez a baka *(olvassa)*: »Kedves jó Bátyám! Fájdalomtól megtelt szivvel irom neked pár soraimat, melyekben tudatom veled a julius 20-iki Gefechtübung következményeit.« Méltóztatik látni, hogy tanult meg ez a szegény magyar ember már németül. *(Derültség jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem nevetni való ez!)* »A dolog igy áll: 20-ikán reggel félhat órakor abmarscholtunk Bilekről Moska felé.« Megjegyzem, hogy ez nem a 12. ezredhez tartozó, hanem a vele szembejövő 32. budapesti magyar ezrednek az embere, ». . . hol a 12. gyalogezreddel Gefechtünk volt, de ez már 10 óra körül lehetett és a hőség máris 39° Reaumur volt. A 12-esek Trebinjéből jöttek velünk szemközt és pedig teljes hadi felszerelésben, vagyis Marschadjustierungban mit Feldgeraethe.«

Ez volt tehát az egyetlen ezred, a 12., a mely a többi ezredekkel szemben, a kik csak könnyü Adjustirungban vonultak ki, teljes Marschadjustirunggal mit Feldgeräthe vonult ki. »A Gefecht megtörténte után ohne Rast, azzal a jelszóval: az nem is katona, a ki 28 kilométernyi utat nem tud megtenni egyfolytában. De már akkor kezdtek ingadozni a századok, hol jobbról, hol balról dőltek ki az emberek. Igy azután rám is került a sor. Egy pillanat műve volt az egész, és én is ész nélkül hevertem a földön, és szerencsém, hogy Rüstung volt rajtam, mert egy nagy szikla oldalának estem, s ha nincs rajtam a Rüstung, teljesen szétzuzom a fejemet. Már akkor azonban Csepeliczáról telefonáltak fel a bileki Lagerba 20 darab trainkocsiért, a kik azonban már csak a nagyon sulyos betegeket tudták a Lagerba felszállitani . . .« Ebből az a konzekvenczia, t. ház, hogy ennél a menetelésnél, miután nem hadtestgyakorlatról volt szó, nemcsak a trainkocsik hiányoztak, hanem hiányzott az u. n. egészségügyi osztag is, az u. n. Sanitätswagen, ugy, hogy megindult az ezred a nélkül, hogy megfelelő orvosi szolgálatról, műszerekről és esetleg fuvarokról gondoskodott volna.

(Olvassa): ». . . és az itteni Truppenspital-

Digitized by Google

ban valami keserves segitségben részesiteni; a többiek ugy hevertek a sziklák között, mint a sarju-rendek. Az én rüsztungomat is kocsira dobták, meg a fegyverem is és két itthon maradt infanterista kiséretében elczammogtam a lágerba. Mire fölértem, 19 halott bajtársamra akadtam.« — Ez azt irja, hogy 19 halott bajtársára akadt, kik mind napszurás és vizhiány következtében haltak meg. Igy azután 19 halott és nem kevesebb, mint 120 maródi, azonkivül 8—9, a ki még élethalál között lebeg most is. A halottak 21-én lettek az összes katonaság, katonatisztek és a bileki lakosság által legnagyobb részvéte mellett a bileki katonai temetőben örök nyugalomra téve, katonai pompával. *(Mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Gotterhalte!)* Képzeld, hogy megeredtek könnyeink, midőn 19 train-kocsin, mindegyikén egy-egy katonabajtársunk tetemét vitték, gondolva azt, hogy ez a sors mindnyájunkat elérhet, mert itt délben rendesen 46 fok meleg van. Kedves bátyám, most gondold el egy itten szolgáló szegény baka helyzetét, mert még mindamellett a tisztek is olyan ... — a szót kihagyom, hogy milyenek — hogy ha látják, hogy kidül, még kardlapozzák, meg össze-vissza rugdossák az embert.« *(Nagy mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Erről ráismerek az osztrák hadseregre!

Polónyi Géza *(olvassa)*: »Azonban van itt egypár rezervába rukkolt hadnagy meg kadét, a kik elsején hazamennek és előterjesztik Pesten az összes lapoknak, hogy milyen ököljog uralkodik itt.«

A levél többi része magántermészetü.

T. képviselőház! Ez a levél felolvasva megér annyit, hogy adalékul szolgáljon Magyarország közös hadseregbeli történetéhez. Tegyék el emlékbe odafenn és aztán ne kérdezzék többet, hogy miért nem akar a magyar ember és a magyar baka a közös hadseregben szolgálni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az én meggyőződésem az, hogy ilyen esetekben gondoskodni kell először is arról, hogy ez az eset méltó megtorlásban részesüljön; de a méltó megtorlás alatt nem érthetjük a titkon folytatott fegyelmi vagy hadügyi vizsgálat soha nem közölt eredményét, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* hanem itt van a nyilvánosság, tudni akarjuk, milyen módon, milyen eszközökkel mérik az igazságot és micsoda büntetés éri azt, a ki egy nemzet gyermekeit ilyen módon teszi ki könnyelmüen a napszurás halálának. Gondoskodni kell arról is, hogy a jövendőben ilyen dolgok elő ne fordulhassanak és ezt institutiv módon kell megcselekedni. Nincsen, nem lehet közöttünk véleményeltérés, hogy az ilyen természetü dolgoknak első és igazi alapoka az a hibás és inhumánus rendszer, hogy a törvény ellenére és a törvény rút megszegésével a közös hadügyminiszternek aegise alatt, osztrák állampolgárokból álló tanárok által német nyelven oktatnak magyar gyermekeket tisztekké, és nem tanitják azokat a humanizmusnak azon törvényeire, a melyek fölötte állanak a Dienstreglementnek is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. uraim, ez az egyik ütközőpont közöttünk. A napikérdést érintőleg is megjegyzem, hogy valóságos öröm fogja el lelkemet azon mozgalommal szemben, a mely megindult. A debreczeni szabadelvü pártnak határozata, az előttem fekvő kecskeméti kérvénynek 5. pontja, és a székely-kereszturi határozat már megmondja önöknek, hogy igenis a többséget illeti ez a jog, ez a feladat, ez a kötelesség. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tessék a katonai oktatás terén kezébe venni az akcziót; tessék a törvény végrehajtásával a magyar oktatást lehetővé tenni; *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* tessék a katonai intézeteket a magyar honvédelmi miniszter alá helyezni, a ki közvetlen felelőséggel tartozik, s a ki szolgálhat nekünk felvilágositással; *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* tessék azt a magyar tantervet a humanizmus törvényei alá helyezni: akkor nem fognak ilyen brutális visszaélések előfordulni, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert annak, t. képviselőház, hogy ilyen szerencsétlenségek előfordulhatnak, aligha van közelebbi oka, mint az, hogy az a tiszt, a ki ott együtt menetel azzal a legénységgel, nem osztozik annak sem erkölcsi, sem hazafias érzelmeiben, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* nincs közös szeretet szivében annak a gyermeknek családja iránt, nem ismeri azt a földet, a melyből az táplálkozik, hanem ellenségének, Kossuth-Hundnak, magyar betyárnak nevezi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A hadsereg és a sziv talán nem ellentétes érzelmek, t. képviselőház! De ezekben az emberekben kivetkőzik az ember, megtagadják a szivet, mert nem éreznek együtt azokkal az emberekkel, a kikkel együtt menetelnek, különben lehetetlenség, hogy magyar iskolákban, magyarul oktatott tisztek és magyar emberek ilyen brutalitásra képesek lehetnének. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez már igaz!)*

B. Kaas Ivor: Lenézik és gyülölik a legénységet!

Polónyi Géza: Igaz, hogy a honvédelmi miniszter ur megigérte azt, hogy szigoru vizsgálatot fog indittatni és nem titkolom, hogy azon nyilatkozatokat, a melyeket a ház előtt tesz, a mi az egyén rokonszenvét illeti, rokonszenvem egész melegével kisérem, de ő is gyenge arra, hogy intézményes biztositékok nélkül megállitsa ezt a rendszert, a mely megcsontosodott, meggyökeresedett abban, hogy utál s gyülöl mindent, a mi magyar és eltiporni igyekszik az egyént, a jogot és emberséget. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bármiként áll azonban a dolog, t. uraim, azok a fiuk, a kik ott elhaltak, nem a házáért, szabadságért és dicsőségért haltak el, hanem egy

Digitized by Google

fegyelmi és minden engedelmességet követelő brutális rendszernek áldozataiként. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azok a gyermekek, t. képviselőház, a nemzet halottai. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én, t. képviselőház, a magam részéről előre is kijelentem, hogyha ebben a dologban olyan rövid idő alatt, a milyen csak az ügytől megvárható, a legpéldásabb elégtétel itt nyilvánosan a háznak be nem szolgáltatik, és ha, a t. többség nem érti meg a hozzá intézett szózatnak azt a melegségét, a melylyel én önökhöz szóltam és nem veszi a kezébe az ügyet: akkor nekünk nem marad más fegyverünk, mint hogy élve a törvény jogával, ilyen hadseregnek, a mely ilyen alávalóságra képes, ujonczot megszavazni nem engedünk. Nekünk nincs más fegyverünk, mint a törvény. *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Mikor Boszniát okkupálták Trebinjének ostrománál, egy hadsereg ostrománál összesen 9 halott volt és gondolom 19 sebesült.

Ma itt állunk tizenöt magyar gyermeknek a koporsójánál. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: 19 volt!)* Én is 19-et állitok, mert a levél irója ott volt és látta ezt a tizenkilencz halottat. De hiszen, t. képviselőház, a kinek tizenöt magyar embernek a hullája nem elég égbekiáltó jel arra, hogy mindent elkövessen, a mit tisztességes és törvényes módon egy magyar ember elkövethet, annak tizenkilencz halott sem elég. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De mondom, t. uraim, ez a 19 ember a magyar nemzet halottja. Tegyük meg uraim, hogy a nemzet gyászának jeléül 10 perczre függeszszük fel az ülést. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha jobbat méltóztatnak ajánlani vagy mást méltóztatnak czélszerünek tartani, szivesen fogok hozzájárulni. Azoknak a szegény halottaknak a koporsójára és sirhantjára el fog szállani az özvegyek könnye fohász alakjában és harmatcseppként meg fogja azokat termékenyiteni. De a nemzet is érzi veszteségét és hogy a törvényhozás tiltakozik az ilyen brutalitás ellen, annak valami módon kifejezést is kell adni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Talán megérdemli az a 19 magyar gyermek, hogy tiz perczig szüneteljen az országgyülés. Tisztelettel kérem inditványom elfogadását. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A Visontai Soma képviselő ur által felhozott eset, a melyet most ujabban Polónyi képviselő ur is ecsetelt, olyan, hogy e tekintetben közöttünk semmi különbség nincsen. *(Általános helyeslés.)* Mindnyájan vérző szivvel vettünk tudomást azon szerencsétlenségről, a mely Bilek és Trebinje közt történt. E tekintetben, ismétlem, semmi különbség köztünk nem lehet, de azt hiszem, hogy mégis korai volna itéletet mondani egy ügyről, a mely még megvizsgálva nincsen. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Szatmári Mór: A gyász nem itélet. *(Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Polónyi képviselő ur ez esetből kiindulva igenis általános itéletet mondott nemcsak azon eljáró tisztek felett, a kiket ezen szomoru eset miatt esetleg felelőség ér, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Esetleg?)* hanem általánosan a hadsereg vezérlete fölött. Azt hiszem, az csak mindenütt elfogadott elv, hogy a vádlottat meg szokás hallgatni és előbb itéletet mondani nem lehet. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Mert hiszen bármennyire sajnáljuk az esetet, mégis azok felett, a kiket a felelőség terhel, itéletet már csak azért sem mondhatunk, mert nem is tudjuk, hogy kik azok. De azt hiszem, hogy itéletének általánositása már csak azért sem volna igazságos, mert a t. képviselő ur ugy állitja oda a dolgot, mintha a hadsereg vezénylete, illetőleg az ott szolgáló tisztek, hogyha nem a magyar nemzethez tartoznak, nem a magyar állam polgárai, a magyar fiukkal különös brutális móddal bánnának. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy is van!)*

Barabás Béla: Egynéhány tisztességes kivétellel!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Hogy nem olyan általános az az elbánás, a mely ilyen szomoru következményekkel jár, mint a bileki, erre nézve nem kell többet mondanom, mint hogy ugyanazon napokon ez a forróság, ez a hőség az egész monarchiában el volt terjedve, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* — hiszen magunk is éreztük — *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* és ugyanazon a napon a monarchia minden részében voltak hadgyakorlatok és sehol sem történt szerencsétlenség, csak Bileken. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Van szerencsém még egyre felhivni a t. képviselő ur figyelmét, miután ő bizonyára mindent figyelemmel szokott kisérni, a mi az országban és a monarchiában történik... *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Micsoda monarchia!)*

Nessi Pál: Mi közünk a monarchiához! Nem vagyunk a monarchiában! Magyarországon vagyunk, nem Ausztriában. *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: A t. képviselő ur bizonyára fog emlékezni olyan esetekre, a mikor — sajnos — Magyarországon is magyar tisztek vezérlete alatt történtek szerencsétlenségek, viszont Ausztriában is történtek hasonló szerencsétlenségek — Galicziában és Csehországban — osztrák tisztek vezérlete alatt. Tehát történnek szerencsétlenségek, a minthogy azok egyáltalában ki nem zárhatók. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Babó Mihály: Ez nem menti őket! *(Zaj a*

Digitized by Google

szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Én nem mentek senkit, csak nem akarok itéletet mondani, mielőtt tényekkel nem állok szemben. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Kubinyi Géza: Ez a helyes! Itélkezni addig nem lehet, a mig vizsgálat nincs! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ha Kubinyinak a fia halt volna meg, másképen beszélne! *(Zaj a jobboldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Olay Lajos: Mi van a pétervárади ezredessel? Régi dolog már! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Igen sajnálom, hogy Polónyi képviselő ur nem bocsátja rendelkezésre ama levelet, melyet itt a t. házban felolvasott... *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Még csak az kellene!)*... mert a t. képviselő ur ezen levél alapján itélkezett; engedje meg tehát, hogy másoknak is alkalom nyujtassék arra, hogy az illető levél iróját kihallgatva, konstatálja a tényt... *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Csak az kellene neki!)*

Barabás Béla: Belekergetnék az öngyilkosságba! *(Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Hellebronth Géza: Jó volna becsukni azt a fiut, ugy-e, miniszter ur? *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Pozsgay Miklós: A miniszterelnököt ilyen naivnak képzelni sem lehet! *(Zaj.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Semmi kifogásom az ellen, ha a t. képviselő ur a levelet ki nem szolgáltatja.

Nessi Pál: Hiszen megölnék az iróját! *(Mozgás és zaj a jobboldalon.)*

Olay Lajos: Agyonkinoznák!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Bocsánatot kérek... *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Ki irta a levelet, az volna a főkérdés! *(Zaj jobbfelől és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Holló képviselő ur, csendet kérek!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: ... akkor a t. képviselő ur sincs — szerintem — jogositva ezen levél alapján itélkezni! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem is tette!)*

Akkor ennek a levélnek több értéke nincs, mint egy anonym levélnek. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Az a levél nem hamisitvány!

Kubinyi Géza: Nem mondta senki! *(Nagy zaj. Elnök többször csenget.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Én csak azért emlitettem fel... *(Zaj a baloldalon és a középen.)*

B. Kaas Ivor: Szivtelenség!

Bartha Miklós: Még a halált is letagadják. *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem Bartha képviselő urat, ne méltóztassék a szónokot zavarni.

Bartha Miklós: Egyet szóltam csak, elnök ur! *(Zaj.)*

Elnök: T. ház! Igen komoly és szomoru esetről van szó; méltóztassanak tehát ahhoz képest nyugodtan és ünnepélyesen viselkedni. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Én csak azért emlitettem fel a t. képviselő ur által felolvasott levelet, mert abban nemcsak ezt a sajnos esetet irja le az a katona, hanem ujabb körülményt is hoz tudomásunkra, t. i. azt, hogy ezen szerencsétlenség alkalmával különös inhumanitás is követtetett el. Már ezért is jó volna módot nyujtani arra, hogy ez felderittessék. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Nessi Pál: Majd szolgálok én is egy adattal.

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: A honvédelmi miniszter ur kilátásba helyezte, a mint az természetes is, hogy az eset szigoru vizsgálat tárgyává fog tétetni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ismerjük! Ugy mint a többi.)*

A t. képviselő ur már előre jelzi, hogy azon vizsgálat eredményében nem bizik. Én ezt igen sajnálom. Kijelentjük, hogy azt az esetet, a melyet magunk is igen sajnosnak, és ha abban valaki hibás, elitélendőnek tartjuk, szigoruan megvizsgáljuk. Többet e pillanatban nem tehetünk, tessék ezt bevárni. Mindig jogában lesz a t. képviselő urnak ez ügyet ujra szóba hozni és akkor a felderitett tények alapján látva a tiszta képet, mindenki mondhat pontos és tüzetes véleményt. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Ezt méltóztassanak bevárni, mint a hogy másképen tenni nem is lehet.

De hiszen minden tényező, a ki tudomással bir e szomoru esetről, nemcsak e t. házban, hanem a katonai vezénylet és épen a hadügyminiszter körében is, épen ugy gondolkozik e felett, mint maga a t. képviselő ur. Biztosithatom erről a t. képviselő urat, senkit inkább nem érint e tekintetben a felelőség, mint épen a hadügyminisztert és az alatta álló vezényletet és azért ő már a felelőség szempontjából is — nem is szólva a humanitásról — bizonyosan leginkább fájlalja azt az esetet és a mennyire azt jóvá tudja tenni, erre nézve a maga részéről bizonyára mindent el fog követni.

A mi a t. képviselő urnak azt az inditványát illeti, hogy azon szomoru eset alkalmából a t. ház ülésében tiz percznyi szünet rendeltessék el: ezt a magam részéről nem ellenzem. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De bocsánatot kérek, én ezt a magam részéről talán nem is tarthatom elégségesnek, hanem talán inkább valamely más helyesebb módot kell választanunk a gyász kifejezésére. *(Élénk halljuk! kiáltások a szélsőbaloldalon.)* Én a t. képviselő urra bizom, hogy esetleg más módot ta-

Digitized by Google

láljon, a mely jobban meg fog felelni nemcsak az ő szive érzésének, hanem az enyémnek is. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: A jegyzőkönyvbe kell venni! Koszorut kell küldeni! Adakozzunk! Az elnök csenget.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! Személyes kérdés czimén két okból kérek a felszólalásra engedelmet. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az egyik a levél eredetére vonatkozólag hozzám intézett aposztrofálás. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Nem első eset az, hogy mi képviselők kénytelenek vagyunk ilyen esetekben a saját becsületünkkel fedezni az illetőt, és illetőleg azzal a hiteltérdemlőséggel, a melyre minden képviselő számithat e házban, a ki ezt a jogát el nem játszotta, hogy óvatossággal járt el a tekintetben, hogy ezen levél eredetéről meggyőződött. De én belátom, t. ház, hogy ebben az esetben az lesz a legjobb, ha a miniszterelnök urnak épen az általa jelzett körülményre vonatkozólag fontos okmány lesz a kezében, és én hajlandó vagyok arra, hogy akár a honvédelmi miniszter urral, akár a miniszterelnök urral, akár pedig a pártok elnökeivel közöljem azon levél irójának a nevét — egy feltétel alatt.

Uray Imre: Ha hazabocsátják!

Polónyi Géza: Ha garanciája adatik annak, hogy ezen levél irója a levélért semmiféle módon felelőségre nem fog vonatni, és hogy neve sem árultatik el addig, mig ő szolgálatban van. *(Felkiáltások a a szélsőbaloldalon: Azt ugy sem lehet elhinni! Bocsássák haza! Zaj. Elnök csenget.)*

Annak a katonának az agyában, a ki ott szolgál a közös hadseregben *(Halljuk! Halljuk!)* három esztendő alatt két gondolat fogamzik meg. Tőszomszéd lesz benne a kétségbeesés és a remény. A remény táplálja őt, hogy hazamehet testvéreihez, szüleihez, barátjaihoz. Ha én őt kiszolgáltatom, t. miniszterelnök ur, akkor a legkevesebb, a mit annak az embernek lehetetlenné tesznek az, hogy hazamehessen a családjához, ehhez pedig magyar ember és képviselő segédkezet nem nyujthat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Méltóztassék a miniszterelnök urnak vagy bármely képviselőnek velem bizalmasan rendelkezni, és én rendelkezésükre állok, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Egyébként pedig utalom a t. miniszterelnök urat arra, hogy, a mint bátor voltam emliteni, a mai »Budapesti Hirlap«-ban részletes közlemények foglaltatnak. A vizsgálatot vezető tisztelt biztos tudja azt, hogy ki ott a tartalékos tiszt és ki a közlegény; tessék őket eskü alatt kihallgatni és ki fog derülni az igazság. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A mi pedig inditványomat illeti, mély hálával és köszönettel veszem a t. miniszterelnök urnak a helyzethez méltó nyilatkozatát, és kegyes engedelmével élek, de egyuttal nem élek vissza vele. *(Halljuk!)* Inditványomat oda módositom, hogy méltóztassanak a t. képviselőháznak az elhunytak feletti fájdalmának jegyzőkönyvi kifejezést adni. *(Élénk helyeslés a ház minden oldalán.)*

Elnök: Azt hiszem, t. ház, hogy ez alkalommal — eltekintve a házszabályoknak azon rendelkezésétől, a mely szerint napirend előtt határozatot hozni nem lehet — a t. ház egyhangulag kimondja, hogy fájdalmának és részvétének ad kifejezést az illetők elhunyta fölött és ennek a jegyzőkönyvben is kifejezést ad. *(Helyeslés.)* Egyuttal az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujra megnyitom.

Következik Eötvös Károly képviselő ur.

Eötvös Károly: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Előrebocsátom, hogy bennem is az a felfogás és az az érzés honol a felmerült balesetre nézve, — egyelőre én is balesetnek nevezem — a melyet előttem szólott t. képviselőtársaink tolmácsoltak. Ismétlésbe tehát e tekintetben nem bocsátkozom, hanem szoritkozom arra, hogy a vitának azt az anyagát fogom főleg érinteni, a melyet a honvédelmi miniszter ur és a miniszterelnök ur felszólalása nagy bőséggel bocsátott rendelkezésünkre. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszterelnök ur egészen helyesen azt mondotta, hogy ne itéljünk addig, mig az esetet tökéletesen nem ismerjük, ne itéljünk különösen addig, mig a vádlottakat meg nem hallgattuk. Igaz, de igaz az is, hogy az esetről való ismeretünket elsősorban a sértettektől kellene megtudnunk, a sértetteket kellene elsősorban meghallgatnunk, azonban azok részint már el vannak temetve, *(Egy hang a jobboldalon: Sok életben van!)* részint pedig a kórházban feküsznek és ha még él valaki közülök — mert nemcsak annyiról van szó, a mennyiről a t. honvédelmi miniszter ur megemlékezett, hanem sokkal több legénynek esetéről — azokat is meg kellene hallgatni. Na, de a miniszterelnök ur ezt elfeledte, ő a vádlottakon kezdi.

Megjegyzem, t. miniszterelnök ur, hogy mi a vádlottakat ismerjük körülbelül 200 esztendő óta. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az ugynevezett osztrák hadsereg szellemét, szervezetét, tisztjeinek nevelési módját, a magyar fiukkal való bánásmódját, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a magyar faj elleni olthatlan gyülöletét, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mindazt, a mi osztrák, ismerjük mi jól 200 esztendő óta, sőt többet mondok, hogy még a kit szerencsétlen sorsa ennek az osztrák hadseregnek tisztikarába belevonszol, azoknak nagy része is ugy elromlik, mint a milyen romlott az eredeti. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi bizony azt ismerjük, hanem magát a tényt még nem ismerjük és a t.

Digitized by Google

honvédelmi miniszter ur, mikor előttünk azt megismertette, bizony nagyon csonkán, nagyon hézagosan ismertette meg, ugy, hogy abból azt, hogy mi történt, kinzatás történt-e, vagy szerencsétlenség, mi esik a kinzatás rovására, mi esik a szerencsétlenség rovására, bizony nem tudtuk meg semmiképp.

Azt mondja a t. honvédelmi miniszter ur, hogy julius 16-án meghalt 15. Ma 28-ika van, a mai napon kórházban fekszik 7. Ez tehát 22. De az összes tudósitások a hirlapokban több mint 100 ember szerencsétlenségéről beszélnek, a kiket elhelyeztek kórházakban. Ez alatt a 8 nap alatt mi történt azzal a 100 emberrel? Erről a honvédelmi miniszter ur nem beszél, pedig minket azok is érdekelnek, a kik a föld alatt feküsznek, de azoknak sorsa még jobban érdekel, a kik még nem kerültek oda, mert ezek közül is sokan haltak el, vagy a kik odakerültek ugyan, de rólok a honvédelmi miniszter ur jelentést nem tett.

A t. honvédelmi miniszter ur előadása tehát rettentő homályos. Azt mondja: 26 kilométer volt az az ut, a mit meg kellett tenni, hogy Bilek előtt öt kilométerrel kezdték csak a jelentést megtenni a tisztikarnak, vagy az illetékes tiszti parancsnoknak, hogy baj van, az emberek kezdenek kidőlni, kezdenek rosszul lenni a napszurás következtében. Mi történt azoknál a jelentéseknél? A honvédelmi miniszter ur előadásából kivehetőleg az történt, hogy meghallgatták azokat a jelentéseket, de kellett menni tovább teljes hadi felszereléssel. Mikor már háromnégy kilométernyire voltak Bilektől, akkor egyszerre 40 fok Reaumur melegség támadt és akkor azt gondolták, na már most siettessük a dolgot, hogy minél előbb fedél alá jussunk Bilekben, s bekövetkezett az a nagy szerencsétlenség, a melyet a miniszterelnök ur emlit, a helyett, hogy azt mondták volna, hogy 40 fok Réaumur hőségben 3—4 kilométer nagy ut, 100 lépés is nagy ut beteg embernek, a ki ki van merülve, annak öt lépés is nagy ut, mondom, a helyett, hogy azt mondták volna: »No most hát segitsünk, most még lehet!« — azt mondották: »Siettessük az utat Bilekbe, hogy minél előbb árnyék alá jussunk.«

Nohát, t. honvédelmi miniszter ur, okosság, emberség és tisztesség talán nem felesleges dolgok a katonánál sem. Okosságra, emberségre, tisztességre meg kellene tanitani talán még az osztrák hadsereg tisztjeit is. Annyi észt pedig fel kell tenni minden tisztről, hogy tudja, hogy kimerült legénységet teljes rüsztungban 40 fok melegben, és pedig mindig hegynek vezető uton, — a mint ez a t. honvédelmi miniszter ur beszédéből kitünik — nem lehet menetelésre erőltetni, azzal biztatva, hogy minél előbb fedél alá jut, hanem az okosság azt hozná magával, hogy most pihenőt tartsanak és erős enyhitő szereket vegyenek elő; elő a vizzel, ha van, elő az étellel, alkohollal, a mi talán segit, de mindenesetre le kell tenni a rüsztungot és nem szabad erőltetni a menetet. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A miniszter ur előadásából látom, hogy itt ostobaság, embertelenség és tisztességtelenség idézte elő ezt az esetet. Mert maga a tényállás és azok a körülmények, a melyeket a honvédelmi miniszter ur előadott, — ha igazak, — e mellett szólanak. Ne méltóztassék sértésnek venni, t. honvédelmi miniszter ur, a mikor azt mondom: »ha igazak«, mert a hivatalos jelentésekkel szemben, a mikor azok által valamely előkelő osztály van érintve, okos embernek első princzipiuma az, hogy az a hivatalos jelentés vagy ferditett, vagy túlzott, vagy egyáltalában nem igaz. Csak érettebb megfontolás, komolyabb, tüzetesebb, részletesebb megvizsgálás után tünik ki, hogy annak a hivatalos jelentésnek egyikmásik része talán mégis igaz.

Már most a t. honvédelmi miniszter ur azzal kezdte beszédét, — és ebben eltért igen sok kollégájától és elődjétől, — hogy sajnos, a szerencsétlenség megtörtént. Hát ez a kijelentés sokban eltér sok elődjének és sok kartársának szokott nyilatkozataitól, mert a t. honvédelmi miniszter ur elődjei, a mikor a hadseregről, és kivált a mikor az osztrák hadsereg tisztjeiről volt szó, azzal kezdték jelentéseiket, hogy ne adjunk hitelt a hirlapok közléseinek, a hirlapok túloznak . . .

Vészi József: Azt mondták, hogy 99 perczent hazugság!

Eötvös Károly: . . . az egyes emberek szinezik a dolgot, reklámot hajhásznak, hanem majd bekövetkezik a szigoru vizsgálat, eljön a hivatalos jelentés, a statisztikai közleményekbe az eredmény be lesz véve, és akkor itéljék meg a képviselő urak, hogy mi is történt hát.

Becsülöm érte, hogy ebben az egy pontban eltért elődeitől és azzal kezdte jelentését, hogy sajnos, a szerencsétlenség megtörtént. Hanem azután a jelentés többi része ősi, eredendő hézagosságokban szenved.

Végre is a t. honvédelmi miniszter ur szigoru vizsgálatot igért. A t. miniszterelnök ur azonban ehhez hozzáfüzte, hogy ne itéljünk idő előtt, ne itélkezzünk, mielőtt a vádlottakat meg nem hallgattuk. Ezt a jó tanácsot adta nekünk a t. miniszterelnök ur. Köszönettel elfogadtuk a multban, köszönettel veszszük most is, komolyan azonban sohasem fogadjuk, *(Derültség.)* mert mi a nemzet érdekében csinálunk politikát, mi a nemzet érdekét védelmezzük, igy tehát mi pusztán a Bilekből, Trebinjéből, Newesinjéből jövő hivatalos jelentések alapján a nemzet dolgait el nem intézhetjük, mi máshonnan is szerzünk be magunknak adatokat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A t. miniszterelnök ur megadta a jótanácsot nekünk, de maga mit csinált? Azt mondta: hiszen nem is tudjuk, hogy kik a vádlottak; azon a napon nemcsak Bilek—Trebinje és Newesinje között volt meleg, hanem meleg volt, nem tudom én, a föld-

Digitized by Google

kerekségnek melyik zónájában is, meg a monarchiában is. *(Élénk derültség.)* Ő tehát már előre is kimenti a vádlottakat, a kiket pedig ő sem ismer még. Azt mondja: aztán ne tessék osztrák tisztekről beszélni, mert magyar tisztek alatt is történtek ilyen szerencsétlenségek Ausztriában, osztrák tisztek alatt is Magyarországban történik mindig, történt hajdan, történni fog ezentúl: ne csodálkozzunk ezen hát oly nagyon. Ő már előállt itt az egész védelemmel. Biztosan tudom, hogy a szigoru vizsgálat eredménye igazolni fogja a miniszterelnök urat. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Dehát mit is panaszkodnak? Szerencse, hogy a puskában kár nem esett, a patrontáska pedig megmaradt, a borju is megmaradt: mit panaszkodnak tehát az emberek? *(Élénk derültség.)*

Azután meg a t. honvédelmi miniszter ur azt mondja, hogy szigoru vizsgálat fog tartatni. Vajjon ki fogja tartani azt a szigoru vizsgálatot?

Rákosi Viktor: Az érdekelt felek!

Eötvös Károly: Vajjon hivnak-e oda szavahihető tanukat, idegeneket, kik nem érdekeltek, s kiknek nem megy a dolog a bőrükre? Vajjon az elhullottak szerencsétlen családjai, vajjon a megkárosultak, kik kenyérkeresőiket vesztették el, meghivatnak-e akár a vizsgálatra, akár a szemlére, akár az itéletmondásra, akár a kártérités megállapitása végett? Kik, mikor és hol teljesitik a vizsgálatot és mikor lesz a honvédelmi miniszter ur abban a helyzetben, hogy nekünk arról gyorsan jelentést tegyen? S lesz-e hajlandó akkor a vizsgálat eredményét, de részletesen, elénk tárni és nem puszta szólásokkal ütni el a dolgot, mert eddig mindig ez történt? Minthogy pedig az idők járásának megvan a maga logikája, minthogy az osztrák hadseregnek is megvan a maga irtóztató logikája, s minthogy a miniszter urak logikája attól sohasem független: előre meg merem jósolni, hogy ebben az esetben is ez fog történni és ezért nem nyugszom meg kijelentésében. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja a t. honvédelmi miniszter ur, hogy intézkedések történnek, hogy jövőre ilyen szerencsétlenségek elkerültessenek. Intézkedések történnek. Talán azt is hozzátette, hogy szigoru intézkedések. Bocsánatot kérek, katonai menet, katonai gyakorlat jövőre is lesz; 40 fok melegség jövőre is lesz; katonai regulamentum meg van most is és lesz jövőre is. Abban a katonai regulamentumban sok okos dolog van ám, de az nincsen benne, hogy Bilek és Trebinje között mi történjék, ha 40 fok lesz a hőség Réaumur szerint. *(Derültség.)* Minthogy pedig az osztrák hadsereg tisztjeinek nem is lehet, de nem is szabad egyebet tudni, mint a mi a regulamentumban van, az a bileki 40 fok pedig nincsen benn, azt kérdem már most a t. honvédelmi miniszter urtól, hogy mi lesz az a szigoru intézkedés? A hőmérőt fogják szabályozni? *(Élénk derültség.)* Vagy a regulamentumot? Vagy általában miben fog az állani? Hogy büntetés nem éri azokat a tiszt urakat, azt már látom a miniszter ur előadásából. Hogy pedig jövőre valami biztositék legyen ilyen visszaélés ellen, arra nézve kérem a t. honvédelmi miniszter ur részletes felvilágositását.

Meszlény Pál: Komolyan kell venni ezeket a dolgokat és nem tréfára!

Eötvös Károly: Mi komolyan veszszük!

Meszlény Pál: Tessék még komolyabban venni!

Eötvös Károly: Mi hát az a nagyobb komolyság?

Vázsonyi Vilmos: A komoly hallgatás!

Meszlény Pál: Komédia!

Olay Lajos: Humor és komédia között különbség van!

Meszlény Pál: Olyan distingváló képességem nekem is van, mint Olay képviselő urnak!

Eötvös Károly: Én a t. honvédelmi miniszter ur jelentését ennél komolyabban nem vehetem, mert ha valaki azt elfogadja és arra nézve nincsen semmi megjegyzése, az általában nem veszi komolyan.

Meszlény Pál: Volt megjegyzésem! Arról pedig, hogy nem volt itt Eötvös Károly képviselőtársam, nem tehetek!

Eötvös Károly: Nem vagyok rá kiváncsi! *(Élénk derültség, helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Kérésem, a mely egyuttal javaslatom is, és a melyet a t. honvédelmi miniszter urhoz és a t. miniszterelnök urhoz intézek, tehát az volna, hogy az a jelentés gyorsan kerüljön a képviselőház elé, oly gyorsan, a minő gyorsan lelkiismeretes tisztviselők azt a vizsgálatot idő és fáradság kimélése nélkül csak teljesithetik. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Legyen az a jelentés egészen részletes; legyen hű az a vizsgálat; ne történjék az ugy, a hogy hasonló esetekben a katonai vizsgálatok történni szoktak: minden nyilvánosságnak tökéletes kizárásával; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a pajtáskodásnak tökéletes érvényrejutásával és a regulamentumnak és a tisztikar esetenkint való eljárásában felmerülő visszaéléseknek teljes elleplezésével, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem történjék az a vizsgálat nyiltan, őszintén, s tisztán, mert erre nemcsak nekünk van szükségünk, a kik fiaink életét és egészségét megkimélve óhajtjuk látni ott a hadseregben, hanem még sokkal nagyobb szüksége van erre a hadügyi kormányzatnak és a honvédelmi miniszter urnak akkor, a midőn tőlünk ujonczokat követelnek, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert ilyen sorsra mi ujonczot nem fogunk adni! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Majd akkor azt is meg fogjuk itélni, hogy az a vizsgálat kiket talált vétkeseknek, és hogy a katonai kormányzat és az okosság, becsületesség és tisztesség kormánya milyen megtorlást

Digitized by Google

mért rájok és miként hajtotta azt végre azokon, a kik ebben az esetben vétkesek voltak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Addig, a mig ez meg nem történik, t. honvédelmi miniszter ur: e parlament ellenzéke részéről az ujonczozási törvényjavaslatnak nyugodt, szelid, kifogástalan tárgyalását és megszavazását ne várja. Csak ezt kivántam megjegyezni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Nessi Pál képviselő urat illeti a szó. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nessi Pál: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Habár a honvédelmi miniszter ur és a miniszterelnök ur részéről elhangzott nyilatkozatok után a vitát ezen igazán, fájdalmas és kinos ügy felett már be is fejezhetnők, mégis szükségesnek tartom, hogy ezt a kérdést katonai szempontokból is felderitsük, a melyeket e házban igen ritkán méltatnak, de kötelességemnek tartom már azért is hozzászólani e kérdéshez, mert én voltam az első, a ki ez ügyben az elnök urnál szólásra jelentkeztem, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és csak a társaim iránti határtalan tiszteletemből kifolyólag engedtem át nekik az elsőséget. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Midőn ezt az igen szomoru kimenetelü eseményt meg akarjuk beszélni: legelső kötelességünk, hogy a helyszinén körülnézzünk; szemügyre vegyük azokat a viszonyokat, azt a helyzetet, s azt az állapotot, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a melyek közt és a melyek hatása alatt ez a szomoru esemény megtörtént.

A beérkezett adatok szerint Trebinjéből hajnalban indult el az a két zászlóalj, hogy Bilekbe menjen, a hova még a délelőtt folyamán meg kellett volna érkeznie. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Trebinjétől Bilekig körülbelül 28 kilométer az ut. Ennek az utnak a derekán, Trebinjétől 13 kilométerre történt meg az összeütközés a Bilekből jövő és a Bilek felé induló csapatok között. Ha a térképre tekint az ember, ugy láthatja, hogy Trebinje 273 m. magasságban van a tenger szine felett és hogy ott, a hol az összeütközés megtörtént, a magasság 613 m.

Ez a csapat tehát, a mely a reggeli nap hevében órákon át ment hegyeken, akkor, a mikor felérkezett a hegy csucsára, akkor volt kénytelen összeütközni és akkor volt kénytelen azt a harczi játékot elvégezni. Ha meggondolja az ember, hogy abban a roppant hőségben teljes felszereléssel indultak neki, folytonosan hegyet mászva és akkor, a mikor elérkeztek arra a pontra, a hol kifujhatták volna magukat, akkor kellett összeütközniök, látja, hogy ez oly kegyetlen dispoziczió, a melynél kegyetlenebb dispoziczió még kigondolni sem lehetett volna. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Az összeütközés után, a helyett, hogy megpihentek volna, — mert adatok vannak kezeim között — hogy az a miniszteri jelentés, a mely arról szól, hogy többszöri pihenés és szünet adatott, nem felel meg a valóságnak, mondom, a helyett, hogy megpihentek volna, tovább indultak a legrekkenőbb hőségben, ott a Karszt-hegységben, a hol sem viz, sem fü, sem fa nincs, a mely ellensulyozná a nap rekkenő hőségét, és délben lehettek körülbelül azon a ponton, a melyet a katonai térkép 333 számmal jelöl meg, 333 méter magasságban lévén, Csepeliczánál, a hol házak vannak, a hol üditő forrás van és a hol egy termékeny völgyet mutat a katonai térkép, a helyett, hogy itt megállottak, megpihentek volna, menniök kellett fel a hegyre, a magasba, és ezen az uton történt az a töméntelen szerencsétlenség, a melyet a legkisebb előrelátással, egy magyar paraszt eszével el lehetett volna kerülni, hogyha egy osztrák generálisnak volna egy magyar paraszthoz fogható esze. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A honvédelmi miniszter ur előadásából kitünik az, hogy e szerencsétlenségek az utnak utolsó szakaszán történtek. Nézzük meg a térképet. Az utvonalnak utolsó 5 kilométerje az, a mely ettől a Csepelicza ponttól egészen Bilekig közbeesik, közben pedig még egy pont van: Novibilek 3 kilométerre Csepeliczától, a hol tehát szintén megpihenhettek volna, azonban az az osztrák katonai gőg nem engedte, hogy ott a legénység megpihenjen, fáradt és eltikkadt tagjaiba uj erőt meritsen, hanem az osztrák katonai gőg azt követelte, hogy akárhogyan megtörve, megtizedelve, de beérjenek Bilekbe, hogy büszkén elmondhassa, hogy az ő hadserege annyi viszontagságnak ellent tud állani, mert annyira vértezve és aczélozva van. Hogy hány hull el, hogy betegen mennyi dől ki, az teljesen mellékes dolog, hiszen csak magyar fiuk voltak, magyar ember volt, csak magyar anya szülötte, csak a mi büszkeségünk, a mi reményünk volt, a mi polgártársaink voltak, s mit törődik azzal egy osztrák generális! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Véghetetlen szomoru ez a dolog, mikor látja az ember azt, hogy egy kis előrelátással, egy kis óvatossággal mindezt el lehetett volna kerülni, mert ha 5 kilométerrel Bilek előtt megállanak abban a termékeny völgyben, a hol a Trebinje folyó az országutat átszeli, akkor nem lett volna semmi baj, akkor nem történtek volna ezek a roppant szomoru, reánk és az országra nézve ilyen káros események. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De nézzük ezt meg a katonai szolgálati szabályzat szempontjából is, hogy mennyire vétkezett az a parancsnok, a ki ezt a forszirozott menetet ebben a pokoli hőségben nemcsak megengedte, hanem követelte és keresztülvitette, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert bármily nagy tisztelettel vagyok is Eötvös Károly képviselőtársam iránt, kénytelen vagyok egy korrekcziót tenni beszédén, mert ő nem ismervén természetesen a mostani szolgálati szabályzatot, téved abban, ha azt hiszi, hogy épen a Trebinje és Bilek közti utra a szolgálati szabályzatban rendelkezés nem foglaltatik. *(Halljuk!*

Digitized by Google

a szélsőbaloldalon.) Igenis van. Nem is a Trebinje és Bilek közti utra, de van rendelkezés, a mely az egész hadseregre és az egész területre szól. Nézzük meg sorban. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A szolgálati szabályzat II. részének 2. §-ában azt mondja: »Az indulás órája, a menetet befolyásoló valamennyi viszony érett megfontolás után akként határozandó meg, hogy az oszlop a menet czélját idejekorán és kimerülés nélkül még akkor is elérhesse, hogyha netalán előre nem látható akadályok némi feltartóztatást is idéznének elő.«

Érett megfontolás szükséges tehát és kimerülés nélkül kell odaérnie a csapatnak!

Azt mondja továbbá a szabályzat: »Ez alkalommal figyelembe veendő az évszak és az időjárás!«

Világosan megmondja tehát, hogy a menetidő kiszámitásánál, az ut hosszának megállapitásánál, az évszak és az időjárás figyelembe veendő és érett megfontolás után állapitandó az meg ugy, hogy a csapatok kimerülés nélkül érhessék el a czélt.

Kérdem már most minden elfogulatlanul itélő férfitól, hogy megtartották-e ezt a rendelkezést; igen, vagy nem? Mindenki előtt tiszta és világos, hogy nem, mert a nyári rekkenő hőségben 28 kilométernyi utat még sik földön is nehezen lehet megtenni, az oly tömérdek akadályokkal megküzdeni pedig, a minők a Karsztvidéken vannak, valósággal lehetetlen feladat és ezt tetézték azzal, hogy közben gyakorlatokat tartattak a katonákkal, még pedig teljes felszerelésben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja a szolgálati szabályzat 6. §-ában, hogy körülbelül fél órával azután, miután az oszlop vége az elindulás helyét elhagyta, mintegy 10 percznyi pihenő tartandó, hogy az apró hiányosságokon a csapatok segiteni tudjanak. Azt mondja továbbá a szabályzat, hogy a további pihenők száma és tartama annyi körülmény befolyásától függ, hogy azok elhatározását az oszlop parancsnokának belátására kell bizni; néha ajánlatos lesz a rövid pihenőt óránkint is ismételni.

Azt mondja továbbá a szabályzat: »Hosszu pihenő, körülbelül egy órai tartammal, rendes meneteken akkor rendelendő el, ha az utnak több, mint fele meg van téve.« Azt mondja továbbá, hogy nagy meneteken hányszor és mennyit kell pihenni, az a menet czéljától, előrelátható tartamától, az időjárástól, az ut minőségétől, az oszlop rendszerétől és összeállitásától, végre az emberek és állatok testi állapotától függ. Kérdem én, t. képviselőház, az a parancsnok megtartotta-e a szolgálati szabályzat e rendelkezéseit? A mi tudomásunk szerint nem tartotta meg. *(Igaz! a szélsőbalaldalon.)*

A beérkezett különböző privátlevelek tartalma szerint pihenés nélkül ment a csapat. Nem tartották meg tehát azt a rendelkezést, hogy, ha a várost elhagyták, fél óra mulva meg kell pihentetni a csapatokat; azt a rendelkezést sem tartották meg, hogy ily nehéz terepen, ily nehéz viszonyok közt és ily hőségben óránkint adjanak pihenőt. Különösen pedig nem tartották meg azt, hogy az ut felének megtétele után egy órai pihenőt adjanak az eltikkadt, elfáradt, kimerült csapatnak. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

Ily körülmények közt bizzuk mi fiainkat, véreinket, gyermekeinket e hadsereg intézőire? Nem, t. képviselőház, erre kapható nem leszek sohasem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nem akarok szenvedélyes lenni, higgadtan akarom tárgyalni a kérdést, melyet annyira fontosnak és szomorunak tartok. De meg kell állapitanunk a felelőségét az illetőknek elsősorban, másodsorban követelnünk kell a legnagyobb nyilvánosságot ennek a dolognak elintézésénél, semmit titokban ne tartsanak, mert csak a feltárása ennek a dolognak tud bennünket felvilágositani és garancziát nyujtani arra nézve, hogy a jövőben ilyen káros események elkerülhetők legyenek.

Nézzük, hogy a felelőség szempontjából hogy áll a dolog. Azt mondja a szolgálati szabályzat 4-ik §-a: »Az oszlopparancsnok a menetet vezeti, ennek végbevitele felett a menetszabályok és a vett parancs értelmében felügyel és a menetparancsban előre nem látott minden esetben saját belátása szerint határoz. Ő felelős azért, hogy az oszlop minden igazolatlan időveszteség nélkül harczkészen rendeltetése helyére érjen.« Ebből világos, hogy a parancsnokló tábornoknak, vagy ennek jelen nem létében az ott volt ezredesnek teljes felelősége fedi ezt a tényt, kell, hogy az az ezredes teljes felelőséggel álljon elénk azért, a mi az ő mulasztása folytán történt.

De van a szolgálati szabályzatnak egy másik rendelkezése, mely világosan szól erre az esetre. *(Zaj jobbfelől.)* Nagyon kérem t. képviselőtársaimat, ha diskurálni akarnak, a társalgóba menjenek, mert nincs akkora erőm és tüdőm, hogy túl tudjam kiabálni őket. Azt mondja a szolgálati szabályzat 12. §-a: »Ha békében előre nem látható, nevezetesen elemi események a menetelő csapatot vagy az anyagot veszélyeztetik, akkor a parancsnok fel van hatalmazva a menetet beszüntetni és csapatját, tekintet nélkül a menettervre, a legközelebbi helységben elszállásolni.« Kérdem én, eleget tett-e a parancsnok a szabályzat ezen rendelkezésének?« A mint a beérkezett jelentések mutatják, nem tett eleget. Ezenkivül van még egy intézkedés a szolgálati szabályzatban, a 14. §., a mely azt mondja: »Az ütközetmenetnek akként kell végbemenni, hogy mindenkor harczkész csapatokkal és lehető kedvező viszonyokkal lehessen ütközetbe lépni.« Ez nem is volt ütközetmenet, ez egyszerü mars volt, és mégsem tettek eleget azon rendelkezéseknek, a melyek ilyen esetekre fennállanak.

Digitized by Google

T. képviselőház! Nyolcz hónap óta küzdünk mi immár a közös hadügyi kormány által szándékolt létszámemelés ellen és küzdelmünknek az erkölcsi rugót nagy részben az adta meg, hogy nem bizunk ezen hadsereg vezetésében, mert ugy tudjuk, hogy ezen hadsereg intézői a mi gyermekeinkkel nem ugy bánnak, a mint kellene, nem ugy tekintik, mint saját vérüket, hanem mint egyszerü anyagot, melyet kevésbbé féltenek, mint a barmokat és a felszerelési tárgyakat. Mintha Isten ujját látnám ebben a borzasztó szerencsétlenségben. Most, mikor küzdelmünk már győzelemmel végződik, most jön ide, hogy megmutassa nekünk az utat, hogy nem szabad engednünk egy tapodtat sem, mert az a hadsereg nem a mi hadseregünk, arra a hadseregre gyermekeinket biznunk nem lehet, ennek a hadseregnek szellemét meg kell változtatnunk és bele kell vinnünk a magyar nemzeti szellemet mindazzal, a mi ezen szellemhez hozzá tartozik. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Elérkezett végre a percz — és szomoru, hogy ilyen nagy, tragikus eseménynek kellett közrejátszani — hogy ezen hadsereg szervezetével végre egyszer leszámoljunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Magyar embernek ujonczot adni ennek a hadseregnek részére mindaddig nem szabad, mig ezen szellem megváltozni nem fog. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Elképzelhető volna-e ily eset akkor, hogy ma a hadsereg magasabb állásaiban magyar emberek volnának? Volna-e szive egy magyar embernek arra, hogy ilyen borzasztó hőségben a kész halálnak vigye neki azokat az embereket, a kik a felőségére vannak bizva és a kiknek életéért Isten és ember előtt számolni tartozik? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Volna-e magyar embernek lelke arra, hogy akkor, a midőn embertársait elhullani látja, odamenjen és csizmájával rugja meg azt a szerencsétlen, nyomorult, beteg embert, a kit az ereje elhagyván, ott volt kénytelen lefeküdni az utfélen, és volna-e magyar embernek lelke ahhoz, hogy kardlapozza azt a szegény embert, a ki a betegség által összeesvén, ott maradt? Nem, t. képviselőház, ha megvolna az érzelmi egység a tisztikar és a legénység között, ilyen események ott nem fordulnának elő soha. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Csak az, hogy a katonatiszt abban a legénységben nem az embert, hanem csak az anyagot látja, és hogy a legény a tisztben nem barátját, hanem hóhérját látja, ez a szomoru viszony az, a mely nem engedi meg, hogy a tisztek és legénység egymást megértsék, mert nem egy a vágyuk, nem egy a reményük, nem egy az indulatjuk, nem egy az aspirácziójuk, hanem széthuznak és nem tudnak egy közös czél érdekében egyesülni ugy, a hogy szükséges volna ahhoz, hogy a hadsereg igazán kész és igazán harczra képes legyen. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Itt van a kezem közt egy levél, t. képviselőház; nem a táborból jött, nem a menetelésben részt vett katona irta, hanem egy idegen, Szerajevóban lakó férfiu, a ki azonban felháborodva a borzalmas eset hallatára, irta ezt Barabás Béla t. képviselőtársamnak. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Fel fogom olvasni, a miként iratott, német nyelven; ha a t. ház kivánja, azután le fogom forditani. A levél igy szól *(olvassa)*: »Euer Hochwohlgeboren! Nachstehendes dürfte für Sie nicht ohne Interesse sein, nachdem mit Ausnahme einer kurzen vertuschenden Notiz in der hier erscheinenden »Bosnischen Post« vom 21/7 nichts hierüben in den Tagesblättern erschienen ist. Am 20-ten d. M., an welchem Tage eine ganz ungewöhnliche Hitze herrschte, marschirte das 12-te Infanterie-Regiment von Trebinje in das Übungslager in Bojischte bei Nevesinje, unter Missachtung aller, bei grosser Hitze vorgeschriebenen Vorsichtsmassregeln. Es kam in Folge dessen zu einer vollständigen Katastrophe, deren Resultat 15 Todte wahren; die Zahl der wegen Sonnenstiches vielleicht zeitlebens bleibender Krüppel ist unbekannt. Ez wäre doch endlich an der Zeit, gegen das Verhaltan mancher rück- und einsichtsloser Kommandanten vorzugehen. Hochachtend: Sarajevo 25/7. 903. A. Morlis.«

Miután a levél irója nem tartotta fenn magának azt, hogy ne éljünk vele, én a levelet nagyon szivesen bocsátom az igen t. honvédelmi miniszter urnak rendelkezésére.

De, hogy milyen a lelki állapot, t. képviselőház, azon nyomorult katonák között, a kik az uton látták társaikat kidőlni, a kik elkisérték utolsó utjukra azokat, a kik nem a csatamezőn, a haza becsületéért, hanem egy nyomorult, belátással nem biró parancs következtében voltak kénytelenek életüket feláldozni, mutatja egy levelezőlap, a mely a maga egyszerüségében annyira megható, hogy annak három sorát felfogom olvasni: e levél mutatja annak a szegény paraszt fiunak elkeseredését, fájdalmát és kétségbeesését azokon az állapotokon, a melyekbe a magyar parlament többsége kényszeriti őket. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt irja az a szegény baka *(olvassa)*: »Isten veled és többi barátaimmal, soha nem látjuk egymást, nem lehet ezt kibirni.« »Nem lehet ezt kibirni, még két napig lesz ilyen keserves az életünk . . .« aztán egy privát dolog jön. *(Mozgás jobbról.)*

Azt hiszem, t. ház, magyar paraszt fiu irta ezt, egyszerü ember, nem lehet tehát kivánni, hogy Arany János vagy Petőfi Sándor stilusában irjon; hanem elég, hogy irta azt, a mit szive neki diktál és azt irta, hogy »Isten veled és többi barátaimmal, soha nem látjuk egymást, mert nem lehet ezt kibirni.« Nem elég ez a t. többségnek? Hogy akarnak ettől az embertől önfeláldozást, lelkesedést, mikor igy kitépik szivéből az érzést, a tiszteletet a felsőbbség iránt? Már pedig legyünk tisztában azzal, hogy egy hadsereg harczképes nem lehet akkor, ha a katonában nincs meg a bizalom a

Digitized by Google

vezetők iránt, és ha nincs meg e bizalom, nem lehet hinni, hogy a katona a parancsot feltétlenül és szivesen fogja teljesiteni. A hadseregben az érzelmi egység a legfőbb feltétel; ilyen viszonyok pedig, mint a mostaniak, kiölik azt örökre. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha volna még valaki ebben az országban, nem mondom ebben a házban, a ki kételkednék abban, hogy ezt az állapotot tovább tűrni nem lehet, hogy a közös hadseregnek ezt a szervezetét tovább fentartani nem szabad, a mostani események után meggyőződhetett arról, hogy sürgősen tenni kell valamit, hogy sürgősen meg kell változtatni az eddigi védszervezetet és bele kell vinni a közös hadsereg magyar részébe a magyar nemzeti szellemet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Csak akkor, ha a reorganizáczió megtörténik, ha a közös hadsereg magyar része, addig is, a mig az önálló magyar hadsereget kivivjuk, a magyar vezényszóval, a magyar szolgálati nyelvvel, magyar tisztekkel, magyar zászlókkal és jelvényekkel fel lesz ruházva, csak akkor fog mindenki nyugodtan tekinthetni a hadseregre, és csak akkor fogunk azért a hadseregért áldozni mi is mindent; akkor versenyezni fogunk Ausztriával, hogy ezen hadseregnek áldozatokat hozzunk, addig azonban egy ujonczot sem adunk meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Örömmel üdvözlöm a honvédelmi miniszter urat férfias kijelentéséért; örömmel üdvözlöm, mert ugy látom, mióta elfoglalta a miniszteri széket, ott más levegő fujdogál, és ugy látszik, szakitott azzal a huszéves hagyománynyal, a mely a honvédelmi miniszteriumban eddig uralkodott, és a mely a helyett, hogy a honvédséget magyar nemzeti szellemben kiépitette volna, azt is közelebb hozta az osztrák közös hadsereghez. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én bizalommal vagyok a miniszter ur iránt, mert látom azt, hogy megvan benne a férfias elhatározás, s fokozza ezt a bizalmat bennem legujabban a lapokban közölt két rendelete, a melyekben a mezei munkásokat a fegyver-gyakorlatok alól felmentette, és elrendelte, hogy a honvédségnél a magyar nyelv jogának érvény szereztessék már most is. De ez nem elegendő. Azzal a rendszerrel egyszer véglegesen szakitani kell. Legyen meg a honvédelmi miniszter urban erre a férfias bátorság, és én biztositom, hogy nemcsak ez az oldal, hanem az egész ház és az egész ország követni fogja abban, hogy bevigye a hadseregbe a magyar nemzeti szellemet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Bakó József: Mutatja Debreczen!

Nessi Pál: Én azt hiszem, ugy vallom, hogy ezt igenis meglehet tenni, nem kell hozzá semmi egyéb, csak erős akarat és kitartás; mert hiszen tudhatja a t. miniszter ur, hogy ha a többségnek szivére teszi a kezét, meglátja, hogy annak szive szintén azért fog dobbanni, a mit mi hirdetünk, a mit mi akarunk, mert nincs a többségben sem olyan, a ki ne óhajtaná, ne akarná, hogy minél előbb megvalósitsuk a magyar nemzeti hadsereget. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mert egy állam hatalmas csak ugy lehet, ha egészen kiépitjük, ha az minden szervezete fölött feltétlenül rendelkezik és minden szervezetére feltétlenül támaszkodhatik. Addig, mig az állami szervezetnek nagy része idegen befolyás alatt áll, mig a fölött idegenek parancsolnak, addig a magyar állam önállóságáról és függetlenségéről beszélni sem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Még egy körülmény van, t. képviselőház, a melyet szóvá kell tennem, s a melyre sokszor gondolok három nap óta, midőn elrabolja álmomat a komáromi anyák gyásza, melyben bár osztozik az egész ország, de az nem tudja őket fiaikért kárpótolni. *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn a bur háboruban azok a nagy szerencsétlenségek érték az angol hadsereget, alig 24 óra mulva olvashatták már Londonban az elesettek névsorát. És mit látunk itt? Julius 20-án történt ez a szomoru esemény, s hét nap kellett ahhoz, hogy egy puskalövésnyi távolságból megkapjuk a hireket, megtudjuk, hogy kik azok, a kiket siratnunk kell. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: El akarták titkolni!)* Méltóztassék elgondolni a komáromi szülőknek helyzetét, midőn nem tudták azt, hogy fiaik élnek-e még vagy meghaltak-e? Miféle lelketlenség, miféle kegyetlenség volt hét napig eltitkolni előttük gyermekeik halálát! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Gyanussá teszi ezt nagyon az a körülmény, hogy, bár a közös hadügyminiszteriumnak okvetlenül tudomással kellett birnia ezen eseményekről, mi csak később egy estilap, a »Magyarország« révén nyertünk róla tudomást, egy privát-levél forrása nyomán.

T. képviselőház! Én ezt a hadsereg méltóságával összeegyeztetni nem tudom és nem tudom összeegyeztetni azzal a kötelességérzettel sem, a melylyel a hadsereg intézőkörei tartoznak azon szülőkkel szemben, a kik gyermekeiket reájuk bizták. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Miféle megnyugvás az énnekem, hogyha elvitték fiamat s nem tudom, mikor beteg vagy mikor következett el az a legszomorubb esemény, hogy távol vidéken sirt ásnak neki, csak azért, mert elég könnyelmüek voltak egy ilyen menetelést véghezvinni, a melyről pedig tudhatták, hogy okvetlenül szomoru konzekvenciákat fog maga után vonni.

Nem térhetünk egyszerüen napirendre e kérdés felett. Konziderácziót tárgyává kell tennünk, hogy hasonló szerencsétlenségeknek miként lehet elejét venni; igyekeznünk kell hasonló csapásokat elháritani, a mi pedig csak akkor lehetséges, ha intézkedés történik abban az irányban, hogy ilyen abnormis időjárásban se

Digitized by Google

gyakorlatok, se menetelések ne tartassanak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Elég hosszu az esztendő; beoszthatják azt ugy, hogy van elég alkalmas idő a gyakorlatok végzésére; de az kétségtelen, hogy a rekkenő nyári hőség nem alkalmas arra, hogy ilyen gyakorlatokat végezzenek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A hadsereg czélja a haza védelme. Erre kell kiképeznünk a katonaságot. Ebben kell mennünk addig a határig, a meddig a kiképzés miatt szükséges, de azon a határon túllépni nem szabad, nehogy fiaink egészségét, életét veszélyeztessük vagy koczkáztassuk.

Midőn, t. képviselőház, én bizalmamat fejezem ki a t. honvédelmi miniszter ur által inaugurált uj éra iránt, a nélkül, hogy őt támogatnám, — a mit nem tehetek, — mivel ő 67-es alapon áll, sulyos aggodalmakkal nézek a jövő elé mindaddig, a mig a meglevő szervezeten változtatás történni nem fog. Mert nem szabad többé magyar embert osztrák generálisra bizni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez legyen a zsinórmérték a további rendezkedésre nézve, a melynek abban az irányban kell megtörténni, hogy magyar ember felett csak magyar ember állhasson mint parancsnok, mert mi fiainkat csak magyar emberre bizzuk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! A napokban megjelent bécsi lapok is a legélesebben elitélték ezeket az eseményeket. Elitélték, mert ők is tudatában vannak annak, hogy a legnagyobb igazságtalanság, a legnagyobb lelketlenség, a legnagyobb brutalitás történt a mi gyermekeinkkel.

Egyik bécsi lapban olvastam boldogult trónörökösünknek következő szép mondását: »Legnagyobb tőke az emberi élet.« Hát miért nem követi az osztrák hadsereg, miért nem követik a hadsereg intéző férfiai egykori parancsnokuk, boldogult Rudolf trónörökös, ezen szép mondását? Miért nem becsülik meg az emberi életet? Miért tekintik csak anyagnak a legénységet; miért nem veszik tekintetbe, hogy az ember ma már műveltséggel bir, szive érez, agya gondolkozik és igy nem lehet többé falnak küldeni, nem lehet egyszerü ágyutöltelléknek használni, hanem respektálni kell érzését és gondolkozását, mert erős és harczképes csak akkor lesz a hadsereg, ha mindezekre tekintettel lesz. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ily körülmények között, t. képviselőház, én azt hiszem, hogy valamennyien kötelességet teljesitettünk, midőn e kérdésben felszólaltunk és rámutattunk azon viszásságokra, a melyeket orvosolni kell. Rámutattunk ezekre annál is inkább, mert hiszen 8 hónapos küzdelmünkkel nem tudtuk önöket meggyőzni arról, hogy ebben a hadseregben ezt a változtatást meg kell csinálni, hogy a hadsereg jelen organizációját reformálni kell abban az irányban, hogy belevigyük a magyar nemzeti érzést, belevigyük a magyar nemzet szeretetét, mert csak ez a szeretet fogja biztositani azt, hogy ezen hadseregre bizton számithat nemzet és király egyaránt.

De tisztán dinasztikus szempontból tekintve a dolgot, tisztán a hadsereg harczképessége szempontjából itélve meg a viszonyokat, kézen fekvő az, hogy első és főkelléke a harczképességnek, hogy bármely időben és bármily viszonyok között arra a hadseregre mindenki biztosan számithasson. Ez azonban csak akkor történhetik, ha megvan a bizalom a hadsereg vezetősége iránt. S ennél a pontnál, t. ház, szomoruan kell konstatálnom, hogyha Magyarországon és Ausztriában körültekintünk, nem látunk egy olyan kimagasló katonai talentumot, a kire nyugodtan bizhatnók háboru esetén gyermekeinket. Mert nálunk, t. ház, nem a tehetség határoz, hanem a születés és a generálisok nem tehetségüknél fogva lesznek generálisokká, hanem, mert ugy születnek.

Ivánka Oszkár: Ott ül a született honvédelmi miniszter!

Nessi Pál: A t. képviselő ur, ugy látszik, nem értett meg engem. Nem azt mondom, hogy nincsen olyan generális, a ki tehetségének köszönheti állását, hanem, hogy a generálisok nagy része ugy születik a világra. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: A magunk részéről is elismerjük, hogy a mostani honvédelmi miniszter urban van jog- és törvénytisztelet és hogy más hangon beszél mint Fejérváry. Ezt elismerjük benne és tiszteljük érte.

Nessi Pál: A tények előtt szemet hunyni nem lehet. Tény az, hogy a hány főherczeg születik minálunk, az mind született generális. S tény az is, hogy ezek közül egy kiváló ember sem akadt. Ha pedig megesik, hogy valaki tehetsége folytán küzdi fel magát arra az állásra, akkor penzióba küldik azért, mert a hadgyakorlaton legyőzi, le meri győzni a született generálist.

Pozsgay Miklós: Ott van Mádi Kovács esete!

Babó Mihály: A háboruban pedig nem nézik, főherczeg-e az illető, vagy nem, hanem megverik.

Nessi Pál: Végtelenül szomoru, hogy nem bizhatunk a hadvezetésben és hogy nem bizhatik a hadvezetés sem azokban, a kik mögötte állanak, a kikre támaszkodnia kell, a kik parancsainak engedelmeskedni tartoznak. Ennek a szükséges bizalomnak első kelléke az érzelmi egység volna a tisztikar és legénység között. Ha ez nincsen, akkor a hadseregben bizni nem lehet.

Felhivom a t. ház figyelmét a bosnyák okkupáczióra. Hiszen nem rég történt, csak 25 évvel ezelőtt. Tudjuk, hogy ott a tisztikar nagy része a golyót hátulról saját csapatától kapta a testébe, mert gyülölték, utálták a tiszteket és nem ragaszkodtak hozzájuk. Ily körülmények között nincs egyéb teendő, minthogy átorganizáljuk, uj alapokra fektessük a hadsereget, illetőleg, hogy megteremtsük az önálló ma-

Digitized by Google

gyar hadsereget. Akkor nem fog eltérni senki véleménye sem a tekintetben, hogy vállvetve, egyesült erővel minden áldozatot meghozzunk ezen hadsereg nagyságáért és dicsőségéért; de más szempontokból sokkal előnyösebb volna, ha két hadsereg lenne, a melyek versenyt vetélkednének egymással, a melyek fölül akarnák egymást mulni harczképességük kifejtésében, felfegyverkezésükben, bátorságuk tekintetében és gyakorlataiknak minél tökéletesebb elvégzésében. Az ilyen hadseregekben azután meg lehetne bizni és nyugodtan hajthatnók esténkint nyugalomra fejünket, mert tudnók, hogy erős nemzeti hadsereg áll mögöttünk, a mely minden vész alkalmával, minden időkben és minden körülmények között meg fogja védeni a trónt és a hazát.

Bakó József: A hazát és a trónt!

Nessi Pál: Igaza van t. képviselőtársamnak, de én a sorrendet itt teljesen közönbösnek tartom; különbséget nem tudok tenni a kettő között; kell, hogy a trón a hazáért és a haza a trónért legyen; kell, hogy a kettőnek eszméje egybeforrjon; hogy a kettő egy gondolatban egyesüljön, mert csak igy nézhetünk nyugodtan a jövő elébe, csak igy lehetünk bizalommal az iránt, hogy ez az ország, a melyen ezer esztendőn keresztül annyi magyar vér folyt, nyugodtan tekinthet egy jövő ezer esztendő felé. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ha ez a szomoru esemény ehhez hozzá fog járulni és szerencsétlen viszonyaink megváltoztatására közre fog hatni, akkor ebből a gyászból dicsőség lesz, akkor e gyászos esetből az országnak és nemzetnek haszna lesz. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nagyon kérem a t. honvédelmi miniszter urat, hogy a megejtendő vizsgálat eredményéről, mihelyt arról értesült, a háznak teljes nyiltsággal és őszinteséggel jelentést tenni kegyeskedjék, *(Egy hang jobbfelől: Meglesz!)* mert csak a legteljesebb nyiltság, a legnagyobb őszinteség fog bennünket megnyugtatni, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és fog garanczját nyujtani arra nézve, hogy a jövőben ilyen szomoru események meg nem történnek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! A napirend előtti felszólalások be lévén fejezve, áttérhetnénk a napirendre, de miután az idő előrehaladt, azt javaslom a t. háznak, hogy holnap délelőtt 10 órakor tartsunk ülést, és annak napirendjére a további teendők iránti intézkedést tüzzük ki. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház javaslatomat elfogadja; ezt határozatképen kimondom, és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 50 perczkor.)

Digitized by Google

319. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 julius 29-én, szerdán,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Napirend előtti felszólalások. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A miniszterelnök inditványt nyujt be a napirendre nézve. — Zárt ülések. — Határozat a miniszterelnöknek a napirendre vonatkozó inditványa tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Khuen-Héderváry Károly, Lukács László, Kolossváry Dezső, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Tomasics Miklós.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 45 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

Polónyi Géza: Éljen a debreczeni szabadelvü párt! *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Éljen a debreczeni főispán! *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Esterházy Kálmán jegyző ur fogja vezetni; a felszólalókat egyfelől Szőts Pál, másfelől pedig Rátkay László jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassék mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a julius hó 28-án, kedden tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek kifogása a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* A mennyiben nincs, ugy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Jelentem, hogy a kassai Rákóczi-ereklyekiállitásnak folyó hó 26-án történt megnyitási ünnepélyén a ház küldöttsége a ház elnökének vezetése alatt megjelent és az összes ünnepségeken részt vett. *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay képviselő ur kiván a tárgyhoz szólani.

Rátkay László: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Az elnöki jelentéshez egy-két szavam volna és ezért kérem egypár perczre a t. ház becses figyelmét. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, t. képviselőház, egyhangulag és örömmel veszszük tudomásul azt, hogy a magyar képviselőház elnöke a ház képviseletében a Rákóczi-ünnepélyen Kassán megjelent. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen Rákóczi Ferencz a hazaszeretet legeszményibb alakja és a midőn a képviselőház Rákóczi emlékezetének ünnepélyére megy, csak az örök törvénynek, a hazaszeretetnek forrását keresi fel, hogy kristálytiszta vizéből üditést, erőt és reménységet meritsen. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezen az ünnepélyen a kormány nem volt képviselve. Első pillanatra ugy fogom fel ezt az elmaradást, mintha ez a keserü, régi időknek folytatása volna, a mikor az volt a kormánybölcseség, hogy a nemzet és királya nemzeti ünnepélyeken együtt nem érezhetnek. Azonban azt, hogy a jelenlegi kormány az ünnepélyről elmaradt, tapintatos eljárásnak tekintem. Mert ez a kormány, a mely törvényenkivüli helyzetben született; mely a magyar nyelv és magyar szellem érvényesülése ellen szegezi hatalmát — igazán nem illett volna oda az ünnepélyre.

A ház igen t. elnöke a következő szavakat mondta az ünnepélyen: »A népképviselet eljött vezekelni, helyrehozni azt a hibát, a mit a rendi képviselet elmulasztott.« Igen sok igazság van ezekben a szavakban, azokat én is elfogadom. De nem elég vezekelni. Tenni is kell. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt a hibát, azt a bünt, mely a magyar törvénykönyvben van, ki kell javitani. Rákóczi emlékét nem lehet addig osztatlan becsülettel és nemzeti önérzettel ünnepelni, mig a Rákóczit hűtlennek mondó törvények a magyar törvénykönyvben benne vannak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szükségesnek tartom figyelmébe ajánlani a t. háznak, hogy határozatilag is kötelezve van erre, ha netalán a jelen pillanatokban érzése nem is sugná meg azt, hogy mi a kötelessége. Kijegyeztem a háznak határozatait és mondhatom, hogy elszomoritó körülmény az, a mit a háznak 26 évi működésére

Digitized by Google

nézve naplóinkban találunk. *(Halljuk! Halljuk!)* Már 1873. julius 14-én tárgyalta a ház először a Rákóczi-féle törvénynek törlését és a hamvainak hazaszállitását czélzó kérvényeket. 2018 és 2020 számok alatt határozatokat hozott, a melyekben utasitotta a kormányt, hogy ennek eleget tegyen. 1894. április 14-én és 1902. deczember 13-án egyhangulag megujitotta ezt a határozatot és kötelező igéretet tettek Szlávy József, Tisza Kálmán, Wekerle Sándor és Széll Kálmán volt miniszterelnök urak.

Elmult azóta 30 év és e határozatból nem lett semmi, sem az egyik, sem a másik irányban. A mint az 1902. deczember 13-án felvett naplót olvasom, külügyi képviseletünk e tekintetben először azzal védekezett, hogy Rákóczi Ferencz hamvai nincsenek meg és nem találhatók. Méltóztatnak tudni, hogy ez a tény már ki van deritve. Thaly Kálmán t. képviselőtársunk *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* páratlan szorgalma és eléggé nem méltányolható hazafias működése, buzgalma és szeretete ezt a kérdést már tisztázta: ma már biztosan tudjuk, hogy Rákóczi hamvai hol vannak.

Nem akarom a kérdést azon oldalról érinteni, hogy a magyar államnak, mint ilyennek becsületbeli kötelessége volna e kérdésnek pénzügyi részét, Rákóczi hamvainak hazaszállitását illetőleg viselni, mert köztudomásu, hogy Rákóczi 1,200.000 holdnyi birtokai 120 négyszögmértföld területet foglaltak el és hogy 40 négyszögmértföldnyi terület volt gr. Bercsényi Miklós birtoka is. Ezeknek egy része még ma is a magyar állam és a magyar kincstár tulajdonában van. Tehát, ha a hazaszeretet és a hazafias kötelesség nem sugná meg a kormány és vele a magyar államnak, hogy mit kell tennie, még ezen az alapon is megtalálhatja, mi a hála és hogy Rákóczi hamvainak hazaszállitása költségeit neki kell viselnie. Ugy gondoltam, t. ház, — és azt hiszem, hogy ebben a kérdésben nem fogok csalódni, egyhangu véleménye lesz a képviselőháznak, — előre is jelezvén, hogy határozati javaslatot benyujtani, vagy inditványt tenni nem akarok, mert ezt a nagy kérdést leszavaztatásnak, vagy annak a veszélynek, hogy ne egyhangu határozat hozassék, kitenni nem akarom. Ismétlem, azt hiszem, hogy mindnyájan együtt érezhetünk, hogy ezen kötelességnél pártkeretek nem választhatnak el, és ha a kormány nem tudja kötelességét, ellenállhatatlan erkölcsi erővel kell őt kényszeritenünk. Legjobb lenne, ha a képviselőház parlamenti bizottságot küldene ki, a mely bizottság egyrészt előkészitené azt a törvényjavaslatot, a mely a Rákóczi emlékezetét és a nemzet hálás szeretetét törvénykönyvünkbe fogja iktatni, másrészt intézkedni fog, hogy Rákóczi hamvai hazaszállittassanak, mert a tények azt mutatják, hogy bár a háznak egyhangu határozatai következnek egymás után, a kormányokban nincs meg az a hazafias buzgalom, hogy a határozatok végre is hajtassanak. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A felszólalt t. képviselő ur nem kifogásolta javaslatomat, hogy az elnöki bejelentés tudomásul vétessék, azt hiszem tehát, a t. ház belenyugszik, hogy egyhangu határozatként kimondom, hogy az elnöki jelentés tudomásul vétetik. *(Helyeslés.)*

Előterjesztem Hieronymi Károly képviselő szóbeli kérelmét, továbbá bemutatom Gullner Gyula és gróf Dessewffy Emil képviselők leveleit, öt, illetve négyheti szabadságidő engedélyezése iránt. Belenyugszik a t. ház, hogy a kért szabadság megadassék? *(Igen!)* E szerint a t. ház a kért szabadságokat megadja.

Bemutatom Baranya és Nógrád vármegyék közönségeinek feliratait a vidéki városoknak csatornahálózattal és önálló vizvezetékkel történő ellátása érdekében;

Baranya vármegye közönségének feliratát a községekről szóló 1886 : XXII. t.-cz. módositása iránt;

Nógrád vármegye közönségének feliratát a közadók kezeléséről szóló 1883 : XLIV. t.-cz. módositása iránt;

Baranya vármegye közönségének feliratát a kisebb zálogkölcsönök adómentessége tárgyában;

Moson vármegye közönségének feliratát a tüdővész tovább terjedésének meggátlása ügyében;

Pozsony sz. kir. város közönségének feliratát a külföldön lakó magyar földbirtokosoknak külön megadóztatása tárgyában. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom a zsolnai iparkiállitás igazgatóságának meghivóját, melylyel meghivja a ház tagjait a kiállitásnak f. évi augusztus hó elsején leendő ünnepélyes megnyitására. *(Helyeslés a szélsőbalon.)*

Tudomásul szolgál.

Napirend előtt való felszólalásra tegnap Pap Zoltán képviselő ur kapott engedélyt a t. háztól és e kérelmét ma megujitotta. Egyuttal Lovászy Márton képviselő ur ugyane tárgyban rövid felszólalásra kért engedélyt.

Pap Zoltán képviselő urat illeti ennélfogva a szó napirend előtt. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Azok, a kik a kassai Rákóczi-ünnepélyen voltunk, örökre emlékezetes benyomás elévülhetetlen emlékével tértünk vissza Budapestre. Volt ott valami, a mi kegyetlenült fájt a magyar szivnek, és történt ott valami, a mi széditő magasságba emelte a Rákóczi szellemétől megihletett igaz, magyar lelkeket. Hallottuk ujra a Rákóczi hivó szózatát: Magyarok álljatok sorba elvesztett szabadságtok kivivására; ma itt az idő, nem tudjuk, holnap elkövetkezhetik-e ujra, nem fog-e örökre

Digitized by Google

leáldozni a magyar szabadságnak dicső napja! És valamiképen akkor Rákóczi szózatára a nemes urak az erdőségekbe vonultak vissza, hogy ne kelljen megjelenniök; azonképen az a részvétlenség fájt nekünk, hogy igy cselekedtek e szózatra ma a nemes urak. A mi reménységet öntött a hatalom nyomásától elfárasztott magyar lelkekbe, az gr. Apponyi Albertnek, a ház igen t. elnökének felszólalása volt. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Felolvasom ujra:

»Én ugy érzem, hogy midőn a nemzeti képviselet küldöttsége II. Rákóczi Ferencz korszaka emlékének szentelt, ezen magasztos ünnepélyre eljött, nemcsak ünnepelni jött, hanem egyszersmind vezekelni, vezekelni azért a sérelemért, melyet egy korábbi törvényhozás Rákóczi Ferencz szent emlékén ejtett és mintegy törvényszerü, hogy az a képviselet, mely a nemzet tömegeitől kapta megbizását, azoktól a tömegektől, melyeket annak idején Rákóczi Ferencz felszabaditó kiáltványa harczra szólitott, mondom, hogy a népképviseleti alapra fektetett országgyülés tegye jóvá azt, a mit a rendi országgyülés vétett a legnagyobbszerü nemzeti hős, a tömegek választottja ellen.«

Tanulja meg minden magyar ember ezt a szózatot, nyissuk meg vele megnyilatkozásra elnémitott sziveinket, mint ahogy megnyiltak rá a szivek, a lelkek Kassán a kegyelmes urak, a méltóságos urak, a nagyságos urak mindegyikében, midőn mint egy szív, egy lélek emelkedtek fel a teritett asztalok mellől, párt- és rangkülönbség nélkül, a lakomázók százai, kezüket ég felé emelve, mint valamikor a pogány istenek felé, vagy mint nem régiben, midőn azt kiáltották a Rendek Kossuth szózatára: Megadjuk! Megadjuk! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Dicső volt, szép volt ez a jelenet Kassán, látnia kellett volna minden magyarnak. Mi lett volna ebből az országból, ha nem értük volna be az ilyen olcsó dicsőséggel, de ugyanazon ihlet vett volna erőt rajtunk mindenkoron, a mikor tenni, szolgálni kellett volna ezért a hazáért? Arra valók az ilyen Rákóczi-ünnepek, hogy megtelitsék szivеinket és lelkeinket azok által az ihletek által, melyek ott körüllengik minden darabját a Rákóczi-ereklye-kiállitásnak.

Azért szólalok fel, t. ház, hogy tiltakozzam egy minden nemzetek életében ismeretlen, de nálunk napirenden levő elszomoritó dolog ellen. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor a magyar nemzetnek ünnepe van, akkor az osztrák ráüt a kardjára. Ennek a hadseregnek a tagjai oly távol állanak a mi eszményképeinktől, a mi gondolkozásunktól, mintha idegen bolygóban születtek volna. Nem lep meg, hiszen minden kis atomja ennek a levegőnek tanubizonyságot tehet arról, hogy nem egyébért, de azért küzdünk, hogy ebben az országban is, mint minden önálló nemzetben helyreálljanak e tekintetben is a törvényes, rendes, természetes állapotok. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tiltakoznom kell azonban az ellen, hogy a mindenkori kormányok ilyen nemzeti ünnepeknél rendeleteket bocsássanak ki a magyar hadsereg tisztikarához, hogy az ilyen ünnepektől tartsák magukat távol, azon részt ne vegyenek. Történhet ez bármely zugában másutt e földnek, mint épen Magyarországon, e szerencsétlen országban?

Két részből áll felszólalásom. Az egyik vonatkozik a magyar hadsereg tisztikarára, a másik a honvédségre. Szólnek bocsátom azokat első részében a mondandómnak ugy, a mint hallottam Kassán, törjék rajta fejüket azok, a kiket illet, mi pedig marczangoltatjuk mindaddig sziveinket tovább, mig a természetes állapotok be nem következnek az országban. Ugy mondom el, a hogy hallottam, bizonyitani nem kell, mindenki a levegőből szivja be, a ki Kassán megfordult. Azt mondták, hogy a hadvezetőség mádi Kovács után gondoskodott arról, hogy báró Mertens kerüljön oda hadtestparancsnoknak, mert mádi Kovács magyar ember volt, mert ő képviselt egy szellemet, mely fájt az osztrák szoldateszkának, odaküldte tehát báró Mertenset, a ki oly gyalázatos szavakkal dobta félre a Rákóczi-ünnepélyre szóló meghivót, a melyet a ház méltósága tilt, hogy reprodukáljak. A polgári és katonai elem sehol sem néz olyan farkasszemet egymással, mint Kassán, a hol pedig ezelőtt a katonai tisztikar és a polgári elem mintegy össze volt forrva. Méltóztassék erről meggyőződni.

A másik részét a dolognak azonban igenis számon kérem a t. honvédelmi miniszter urtól. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassék megállapitani, ki bocsátott ki a honvéd-tisztikarhoz olyan rendeletet, hogy sem az istentiszteleten, sem a kiállitáson, sem semmiféle ünnepélyes mozzanaton a honvéd-tisztikar meg ne jelenjék. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* A honvéd-tisztikar a mienk, ahhoz semmiféle osztráknak semmi köze sincsen. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha pedig a honvédelmi miniszter ur adta ki ezt a rendeletet, akkor a most felébredt nemzeti szellem meg fogja ingatni az ő székét is és el fogja őt magát seperni Magyarországból. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* Én örvendeni fogok, ha a t. honvédelmi miniszter ur szokott nyiltságával, a melyet pár heti ittléte óta megtanultunk tőle, megmondja és biztosit bennünket arról, hogy ennek a rendeletnek a kibocsátásában ő nem bünös. De ha nem bünös, járjon utána, hogy az osztrák hadseregnek bármilyen közege jogositott volt e a magyar honvédtisztikarhoz ilyen rendeletet kibocsátani? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én a további magatartásomat és akcziómat ebben a kérdésben nem fogom megszüntetni és a honvédelmi miniszter ur nyilatkozatától teszem azt függővé.

Most pedig legyen szabad az ügyhöz tartozó dologban egypár nyilatkozatot tennem. Szerénytelen lenni nem akarok, hanem olyan akarok lenni e pillanatban, t. képviselőház . . .

Digitized by Google

(Zaj jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk! Csendet kérünk!)

Olay Lajos: Mindjárt lesz csend!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselőház! *(Folytonos zaj.)* Csendet kérek, minden oldalon! *((Halljuk! Halljuk!)*

Pap Zoltán: Csak olyan akarok lenni e pillanatban, a milyennek magamat tudom és a milyennek ismerem teljes egyéniségemet. Nem akarok szerénytelen lenni, csak tartozó kötelességem kijelenteni, — tárgyam megkivánja, — hogy mostan gyüjtöm az adatokat ahhoz, hogy egy akcióban részt vegyek, a melynek czélja a pragmatika szankczió megtámadása. *(Mozgás a jobboldalon.)* Ki akarom mutatni, hogy abban a korban, a melyben gróf Teleki, Baross és több képviselőtársainknak a mandátumát megsemmisitették azért, hogy konyakkal, pálinkával, egy koronával megvesztegették a választókat, hogy akkor egy olyan alaptörvény Magyarországon, a mely megvesztegetéssel jött létre, irányithatja-e az idők folyamán át Magyarország sorsát? *(Mozgás a jobboldalon.)* Én ezt az akcziót bejelentettem egy tokaji népgyülésen és a mikor anyagommal kész leszek, azzal ide fogok jönni a maga teljességével a ház szine elé. *(Mozgás jobbfelől.)*

Előrebocsátom — és erre az igen t. háznak szives figyelmét kérem, — hogy foglalkoznom kell a következő dolgok teljes megértetése és méltánylása végett egypár szóval csekély egyéniségemmel, a mit soha nem tettem, nem használtam fel, mint iró, mint a Petőfi-társaság tagja, semmi egyéni vonatkozásomat, de ma, t. képviselőház, olyan pontjához jutottam életemnek, hogy teljes őszinteséggel tartozom a közvéleménynek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Senkihez nem tartozik, t. képviselőház, de kénytelen vagyok kijelenteni, hogy 16 esztendős korom óta senki tanácscsal, vagy egy krajczár segélylyel el nem látott. Mikor tönkrementünk, elébe állottam az életnek, és követeltem azt, hogy ezt a helyet, melyet most elfoglalok, — nekem biztositsa születésemnél és véralkatomnál fogva. A budapesti társadalomban igen sokan voltak szemtanui annak a rettenetes küzdelemnek, a melyet az életfentartásért folytattam. *(Egy hang a jobboldalon: Hogy tartozik ez a ház elé? Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Majd kisül! Csak várjanak türelemmel!)*

(A szónok a ház asztala felé megy.) 10.000 koronát ezennel leteszek a ház asztalára! *(Hosszantartó nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Most beszéljenek! Meg akarták venni! Gyalázat! Többen is kaptak! Hallatlan! Nincs szaga annak a pénznek? Képviselőket vásárolnak!)*

Holló Lajos: Gyalázat! *(Szünni nem akaró nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Gazság! Ez a horvát rendszer!)*

Lengyel Zoltán: Igy akarnak kormányozni Magyarországon! *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon: Azt hiszik, hogy minden eladó!)*

Pozsgay Miklós: Bitang, a ki tette! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Meg akarták vesztegetni! Több képviselőt is megvesztegettek! *(Felkiáltások a jobboldalon: Mi az?)*

Elnök: Méltóztassanak helyüket elfoglalni! *(Zaj a ház minden oldalán.)* Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyüket elfoglalni!

Rákosi Viktor: Gaz vesztegetés! *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, mert különben kénytelen leszek a házszabályok értelmében az ülést felfüggeszteni. *(Szünni nem akaró nagy zaj a ház minden oldalán.)* Csendet kérek a jobb- és a baloldalon egyaránt! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ki az a gaz, a ki vesztegeti?)*

Lengyel Zoltán: Honnan jön a pénz? *(Nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Elnök: Csendet kérek, különben kénytelen leszek az ülést felfüggeszteni, *(Nagy zaj a ház minden oldalán.)* mert szabályaink azt irják elő, hogy ha az elnök a rendet nem képes máskép fentartani, az ülést függeszti fel. Csendet kérek tehát jobbról és balról egyaránt! *(Helyeslés jobbfelől.)*

Pap Zoltán: Azt hiszem, a tényállás elmondásával tartozom hazámnak és az ország közvéleményének. *(Mozgás.)*

Gr. Andrássy Tivadar: Sándor Pállal jó volna beszélni. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az a kérdés, ki adta a pénzt!)*

Elnök *(csenget)*: Méltóztassanak csendben lenni! *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon. Inzultusokat nem türünk!)*

Hentaller Lajos: Ez közdolog, nem privát ügy! *(Mozgás.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Méltóztassanak az elnököt meghallgatni!

Pap Zoltán: T. képviselőház! Bizony mondom, hogy ebben a küzdelemben visszakivánkozom a félutra, a hol megbecsülték az ember tisztességét, nem ugy, mint itt, a hol az embert mindenféle alaptalan rágalmakkal képesek meggyanusitani. Hitvány emberek az olyanok, kofák, cselédek és nem urak, a kik az ember egyéniségét, tisztességét merik kétségbevonni abban a munkában, a melyet nemzetéért végez. *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Engem ezzel a 10.000 koronával tegnap meg akartak vesztegetni. *(Felkiáltások a jobboldalon: Kicsoda?!)*

Hellebronth Géza: Irtóztató! *(Folytonos nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Pap Zoltán: Nem kivánt tőlem az illető egyebet, mint azt, hogy ma fel ne szólaljak és pár napra utazzam el.

Hellebronth Géza: Gyönyörü dolog! *(Folytonos nagy zaj. Elnök többször csenget.)*

Pap Zoltán: Egy kis idő mulva még kapok többet. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ki volt az?)*

Digitized by Google

Olay Lajos: Csak türelem! *(Folytonos nagy zaj mindkét oldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Pap Zoltán: Megkérdezte tőlem, hogy mik az óhajtásaim, mik a családom óhajai, mind teljesittetni fognak. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Gyönyörü dolog! Felkiáltások a jobboldalon: Ki volt az? Nagy zaj.)*

Gajáry Géza: Addig nem hiszszük, a mig nem mondja meg! Tessék kirukkolni! *(Folytonos nagy zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, képviselő urak!

Pap Zoltán: Négyszem közt történt az egész dolog. Hatezer forintot, vagyis 12.000 koronát hoztak és ebből 2000 korona proviziót kellett adnom, s erről egy váltót kellett kiadnom. Hogyha megtartom azt, a mit az illetőnek igértem, váltómat visszaadják, hogyha pedig nem, beperelnek. Méltóztassék a végrehajtásokat megnézni: van ellenem. Majd rendezem az élet nehéz küzdelmeiben ezeket a dolgokat. Ezen 10.000 korona átadása négyszem közt történt. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ki volt az? Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De türelmetlenkednek! Halljuk! Folytonos nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Pap Zoltán: T. képviselőház! A dolog történt tegnap délután. A következő perczben Olay Lajos barátomnál és t. képviselőtársamnál azonnal megjelentem, és bejelentettem neki az esetet.

Olay Lajos: Az igaz!

Pap Zoltán: Ugyanazon órákban és perczekben, a mit igazolni képes vagyok, magamnál tartottam két barátomat, tekintélyes uri embereket, a kiknek ezt a dolgot szintén bejelentettem. Két pesti hazai takarékpénztári könyvbe volt letéve a pénz, de mivel már késő volt, nem lehetett tegnap kivenni, ma reggel cserélték pénzzé. Én ezt letagadhattam volna, de nem tettem. Gyalázat füződik ehhez a pénzhez. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Alávalóság! Ilyen eszközökkel dolgoznak, ugyebár? *(Folytonos nagy zaj. Elnök csenget.)*

Pap Zoltán: T. képviselőház! Azt érzem, hogy e pillanatban a ház minden egyes tagjától megköveteli a haza, hogyha vannak önös érdekeink, azokat tegyük félre és áldozzuk fel a nemzet oltárán. Dixi et salvavi animam meam. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Ki volt az? Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk a második esetet! Folytonos nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselőház, jobbról és balról egyaránt. Olay képviselő ur, méltóztassék csendben lenni! *(Folytonos zaj.)* Csendet kérek, képviselő urak! *(Nagy zaj a jobb- és a baloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk Lovászyt! Ez a második eset! Folytontartó nagy zaj a jobboldalon és felkiáltások: Nevezze meg, hogy ki adta! Zaj a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Majd megmondja! Folytontartó nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Olay Lajos: Majd meghallják! Halljuk Lovászyt! *(Folytontartó nagy zaj a jobb és a baloldalon.)*

Elnök: Kérem Molnár képviselő urat, méltóztassék csendben lenni! *(Nagy zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Kaas Ivor képviselő urat kérem, méltóztassék nyugodtan lenni. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Jön a párja! Most jön a második! Halljuk Lovászyt! Nagy zaj.)* Csendet kérek a jobb- és a baloldalon. *(Nagy zaj.)*

Belitska Béni: Nem engedjük addig beszélni, mig meg nem mondja, hogy ki adta! *(Nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Borbély György: Gyalázat igy rágalmazni! Ki adta? Mondja meg? *(Folytontartó nagy zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Szőts Pál: Tessék megmondani, hogy ki adta! *(Nagy zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház, jobbról és balról egyaránt. *(Nagy zaj.)*

Gajáry Géza: Tessék megmondani, hogy ki adta a pénzt! Addig nem beszél! *(Nagy zaj a jobb- és a baloldalon. Elnök csenget.)* Ez Polónyi-fogás! Polónyi csinálta ezt a komédiát! *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon. Nagy zaj a jobboldalon.)* Addig nem hiszem, hogy igaz, a mig meg nem mondja, hogy ki adta a pénzt! Addig nem igaz! Nem igaz! *(Nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Nagy zaj és mozgás.)*

Gajáry Géza: Polónyi csinálta az egész komédiát! Tessék megmondani, hogy ki adta ezt a pénzt! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Majd megmondja! Általános nagy zaj.)*

B. Kaas Ivor: Polónyi nem adta! Én tudom, hogy Polónyi nem adta! *(Szünni nem akaró nagy zaj.)*

Gajáry Géza: Tessék megmondani, hogy ki adta? Ez Polónyi-féle svindli! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Ismételten kérem a képviselő urakat jobbról és balról egyaránt, méltóztassanak nyugodtan lenni. *(Nagy zaj.)* Méltóztassanak csendben lenni, különben kénytelen leszek az ülést felfüggeszteni. *(Nagy zaj.)*

Gajáry Géza: Hát mondja meg, ki adta a pénzt! Lássunk tisztán! *(Folytontartó nagy zaj és felkiáltások a jobb- és a baloldalon. Elnök többször csenget.)*

Elnök: Miután igy a tanácskozást folytatni nem lehet, az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyüket elfoglalni. A folytatólagos ülést megnyitom.

Pap Zoltán képviselő ur személyes kérdésben kér szót. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon:*

Digitized by Google

Mondd el az egészet ugy, a hogy van! Minden részletében!)

Pap Zoltán: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én nemcsak arra voltam elkészülve, hogy ez a bejelentésem az igen t. házban forrongást fog előidézni, *(Halljuk! Halljuk!)* hanem erre a napra — egész nyiltan bevallom — rátettem egész jövendőmet, egész egyéniségemet. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Történjék, a minek történnie kell!

Én ugyan szavamat adtam az illetőnek, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem tesz semmit! Gazembernek adott szó nem érvényes! Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Nagy zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Nevezze meg!)*

Elnök: Csendet kérek!

Bakonyi Samu: Ezt sem akarják türelemmel meghallgatni? *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Elnök: Csendet kérek!

Pap Zoltán: Adott szavamat soha senkivel szemben egy pillanatra, egy jottányira sem szegtem meg, és azt nem is fogom tenni. Azonban ez a kérdés olyan nagyjelentőségü, és másrészt pártom követelésével állok szemben, a mely meg lett gyanusitva. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi követeljük, hogy nevezze meg! Helyeslés a jobboldalon. Elnök csenget.)*... és csak ha az én fórumom — bocsánatot kérek a naiv kérésért — engem ezen adott szavam alól feloldoz, csakis ezen esetben akarom kijelentésemet megtenni. *(Halljuk! Halljuk.!)*

Olay Lajos: A nemzeti ügy követeli!

Szentiványi Árpád: A köztisztesség követeli! *(Nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Elnök: Csendet kérek! Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak nyugodtan lenni!

Bakonyi Samu: A túloldal zavar bennünket mindig! *(B. Kaas Ivor ismételten közbeszól.)*

Elnök: Csendet kérek a jobb- és a baloldalon egyaránt! Kaas képviselő urat kérem, méltóztassék nyugodtan lenni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Pap Zoltán: Én azt hiszem, t. ház, hogy már rövidebben nem mondhattam el az egész esetet. *(Helyeslés jobbfelől.)* Most pedig, mikor azt követelik tőlem, hogy teljes világosságot nyujtsak, s ezt én hazám iránt és önök iránt való kötelességemnek is tartom, akkor nem akarnak engem meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)* Pedig ennek a dolognak minden egyes kis fázisa érdekes lehet nemcsak reám, de önökre nézve is. *(Halljuk! Halljuk!)*

Tegnap délután fél négy órakor... *(Nagy zaj a középen. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Már megint beleszólnak? Zavarni akarják?)* Tegnap délután fél négy órakor megjelent nálam egy uriember, a ki nekem a multban jó barátom volt és ennek a háznak is tagja volt, ellenzéki képviselő, és ő előadta, hogy a helyzet iránt, mely most itt a parlamentben folyik, milyen véleménynyel viseltetik. Én megmondtam a magam véleményét; ismeretes az álláspontom. Erre ő azt mondta, hogy te feliratkoztál mára, de kérlek, hogy ne beszélj. Én kérdeztem, hogy miért ne beszéljek?

Én elmondtam neki, hogy a Rákóczi-ünnepélyen miket tapasztaltam, s hogy az a katonai rendelet rendkivül sérelmes, és én hazafias kötelességemnek tartom tiltakozni az ilyen katonai eljárások ellen. Azt mondta erre: »Mennyiért állanál el a szótól, a mai beszédedtől?« Én megdöbbentem, és kérdeztem: miért van ez érdekedben? Azt mondta: nem az ő érdeke, hanem egészen őszintén beszél, neki hivatása van, ő küldetésben jött, mert neki az a czélja, hogy az obstrukczió leszereltessék, a beszélni képes embereket veszik sorba; a kicsinyekkel, a kik nem beszélnek, nem törődnek. *(Derültség. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Az illető láthatta arczomon az elsápadást és azt mondta: Ha nem tetszik, nem beszélünk a dologról tovább; de adjam becsületszavamat arra, hogy erről nem szólok senkinek. *(Nagy zaj és mozgás.)*

B. Kaas Ivor: Nem kell megnevezni senkit!

Barabás Béla: De meg kell neveznie!

Holló Lajos: Határozottan meg kell nevezni, követeljük! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Pap Zoltán: Én tisztának érzem magam, és valamint ma reggel elhatároztam magamban, hogy nem mondom meg a nevét, most ép oly őszinte elhatározással kijelentem, hogy meg fogom mondani. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)* Megmondom azért, mert az egész vitát háborunak tekintem, és valamint őseim ott voltak a kuruczoknál és ott voltak 48-ban, ugy magam is kiveszem a részemet, s az életem sem drága ebben a harczban.

Mondom tehát, hogy meglátta rajtam azt a megdöbbenést és azt mondta, hogy akkor ne beszéljünk erről a dologról. De nekem rögtön eszembe ötlött az, hogy jó volna erre a dologra egy kis fényt deriteni, mert már napok óta hallottam, hogy vesztegetések folynak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Magam kezdtem meg tehát a beszédet, és kérdeztem, hogy mit adnál, ha nem beszélek? Ő erre azt kérdezte, mennyiért utaznál el öt-hat napra? Én azt mondtam neki, 1000 forintért napjára. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbról: Drága!)* Azt mondta: Jól van, meg van adva. És hozzátette, hogy majd feljön hozzám, — ez volt fél 4 és háromnegyed 4 közt, — 6 óra tájban. Akkor meg is egyeztünk, hogy átad 12.000 koronát és én ebből 2000 koronát adok neki provizióként. *(Nagy zaj és derültség.)*

Holló Lajos: Ez még őket is megcsalja! *(Ugy van! a szélsőbalolldalon. Felkiáltások jobbfelől: Honnan jött a pénz?)*

Pap Zoltán: Hogy honnan jött a pénz? Már Tomasics miniszter ur megmondta, mikor még csak képviselő volt, hogy Magyarországból mennek Horvátországba azok a pénzek.

Digitized by Google

Akkor elmentem Olay Lajos t. képviselőtársamhoz abban a minutumban, és neki a dolgot bejelentettem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azután elmondtam az esetet Jagasics hadbiztos százados urnak, a ki családom ismerőse, és nálunk volt, továbbá sógoromnak, Dolinay pénzügyi segédtitkárnak; kértem őket, hogy maradjanak nálam hatig, az illető akkor eljön. A mikor eljött, ők a másik szobában voltak. Eljött az illető és átadott — félhat lévén — két pesti hazai takarékpénztári könyvecskét. Mindegyiken ez a név volt: Ritter Imre. Az egyik száma 42848 F. 2.; betétetett rá junius 18-án négyezer korona. A másodikra, a mely szintén Ritter Imre nevére szólt, és a melynek száma 39560 F. 2. volt, márczius 2-án kilenczezer korona tétetett be.

Megkérdeztem az illetőt, hogy miért ad nekem 13 ezer koronás könyvecskéket? Azt felelte, mert a takarékpénztár be van zárva, most nem nyithatják ki, majd holnap, vagyis ma. reggel, pénzre kicserélik. Már ma akarják biztositani, hogy nem beszélek; azért adja a könyvet.

Ma reggel megállapodásunk szerint eljött és el is hozta a pénzt. Találkoztunk az Udvari-kávéházban, mielőtt a házba jöttem volna. Átadott 10.000 koronát. Én átadtam a váltót, a melynek balsarkán huztam egy vonalat. Behajtottam és átadtam a 2000 koronáról szóló váltót. Ez a provizió fejében volt; igy volt, ha megtartom adott szavamat, a váltót visszakapom, ha nem, beperli.

Ez történt, egyéb semmi. Csupán egy levelet kellett átadnom, egy egész indifferens levelet, a melylyel igazolja, hogy nálam járt.

A következőket diktálta. Saját kézirása is itt van, mert ez is egyik igazolásául szolgálhat jóhiszemüségemnek.

»Sajnos, de arról kell téged értesitenem, hogy holnaputánra tervezett találkozásunk elmarad, mert én elutazom. Te tudod legjobban, hogy én mit és mennyit dolgoztam az egész obstrukczió alatt; de mindennek van határa, még az én lelki és testi erőmnek is. Ezek most feltétlenül megkövetelik a pihenést, és én most elutazom. Azt Isten és ember előtt elmondhatom, hogy én eleget vettem ki osztályrészül a harczból.«

Molnár Jenő: Ez a nyugta!

Pap Zoltán: Azt mondtam, ilyet nem irok, de igenis volt politikai pártállásom első fázisának megfelelőleg, ugy a mint itt a házban mult hétfőn elmondottam, a következőket irtam: *(Halljuk: Halljuk!)*

»Legnagyobb sajnálatomra nem vagyok abban a helyzetben, hogy neked olyan czikket bocsássak rendelkezésedre, mely az obstrukcziót szankczionálja. Ha figyelemmel kisérted volna parlamenti működésemet, tudhatnád, hogy én az u. n. béke-párthoz tartozom és állásfoglalásom a Kossuth Ferencz vezéremével egyezik. Nem tudnám tehát megokolni az obstrukcziót.

Igen megtisztelő reám nézve a holnaputáni kirándulásra való meghivásod, de ott azért nem vehetek részt, mert elutazom.«

Ennek a levélnek ellenében kaptam az egész pénzt. Az illető ember pedig a következő kijelentést tette: *(Halljuk! Halljuk!)* Ezt a pénzt előlegnek tekintsem, később ha kell még pénz, lesz még. *(Nagy mozgás.)*

Barabás Béla: Kiváncsi vagyok, hogy én mennyit kapok?

Pap Zoltán: Kérdezte, hogy mit kivánok, mert ő közvetlenül érintkezésben van azzal, a ki ma Magyarországon a legfőbb hatalmat gyakorolja. *(Mozgás.)* Az az ur, a ki a pénzt adja, kegyelmes ur; de hogy kicsoda, azt ma meg nem nevezheti, egyáltalán nem is nevezheti meg, mert ez nemcsak diskrécziő dolga, de a fejével játszik. Ez az ember, *(Halljuk! Halljuk!)* a kit sajnálattal nevezek meg, mert jobb sorsra érdemes. Djenes Márton volt képviselő. *(Nagy mozgás.)*

Olay Lajos: Tudják már?

Gajáry Géza: Mi közünk hozzá?

Molnár Jenő: Majd megmondja ő!

Rákosi Viktor: Ki kell deriteni, honnan vette a pénzt! *(Nagy mozgás. Nyugtalanság.)*

Elnök *(ismételten csenget)*: Csendet kérek. *(Felkiáltások: Halljuk Hock Jánost! Halljuk Lovászyt!)* T. ház! Ebben a kérdésben elsősorban kötelességem kijelenteni, hogy a ház asztalára deponált 10.000 K-t le fogom tétetni a ház pénztárába. *(Helyeslés.)* Azonkivül a házszabályok 189. §-a értelmében, ha mentelmi jog megsértése az elnöknek tudomására jut, egyszerüen kötelessége az elnöknek az ügyet közvetlenül a mentelmi bizottsághoz utasitani. *(Általános helyeslés.)* A magam részéről, miután a mentelmi jog megsértésének tekintem az ügyet, melyet Pap Zoltán képviselő ur felhozott, egyszerüen a mentelmi bizottsághoz teszem át. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Polónyi képviselő ur személyes kérdésben kért szót. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk Lovászyt!)*

Olay Lajos: A házszabályokhoz kérek szót!

Elnök: Először jönnek a személyes kérdések. *(Zaj.)*

Fáy István: Gyalázatos gazság!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Az ülés felfüggesztése előtt Gajáry Géza képviselő ur magából kikelve — és ezt enyhitő körülményül szándékozom betudni —

Gajáry Géza: Nem kell nekem öntől enyhitő körülmény!

Polónyi Géza: . . . azt kiáltotta: ezt Polónyi csinálta!

T. képviselőház! Ugyebár itt egy megvesztegetési eset tárgyaltatott? Én nem képzelhetek valakire diffamálóbb, becsületbevágóbb és alávalóbb dolgot, mintha a képviselőházban valaki ilyennel gyanusittatik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Régi tagja vagyok a magyar parla-

Digitized by Google

mentnek, mint ilyen tudom azt, hogy valahányszor én önzetlenül — mert valahányszor harczba szegődtem, mindig önzetlenül tettem azt — a nemzeti ügynek szolgálatába álltam, mindig el kellett készülve lennem arra, hogy előbb vagy utóbb, de becsületemet fogják megtámadni. Most is tisztában voltam vele, hogy az előbb-utóbb bekövetkezik. Az én becsületemet, t. képviselőház, megvédelmezi az én becsületességem. De ha valaki a képviselőházban ilyen támadásra vállalkozik, a nélkül, hogy csak tudná vagy sejtené is azt, hogy ehhez joga van, e felett én nem akarok itéletet mondani, erről mondjon itéletet a ház, mondjon itéletet a nemzet, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* én csak annak a kijelentésére szoritkozom és tartozom szoritkozni, hogy én erről az egész esetről ma reggelig — mint becsületes ember mondom — még csak sejtelemmel sem birtam. A képviselő urtól függ, hogy azon tényállás után azon szavait, melyeket alkalmazott, miként kivánja jóvátenni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Polónyi Géza ur személyes kérdésben történt felszólalására kötelességem a ház tudomására hozni, én ugy emlékszem, hogy a közbekiáltás nem nyilt ülésben történt, hanem a szünet alatt.

Gajáry Géza képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani

Gajáry Géza: Személyes kérdésben kérek szót. A legelsőben én is hozzájárulok az elnök ur azon kijelentéséhez, hogy a Polónyi Géza képviselő ur által diffamálónak tartott kijelentést a szünet közben tettem ...

Fáy István: Megsérteni valakit, arra nézve mindegy, hogy mikor történik. *(Helyeslés és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Gajáry Géza: ... Én most Polónyi képviselő urhoz beszélek, és pedig személyes kérdésben, tehát kérem, hogy ne méltóztassanak zavarni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A szünet alatt, azután, mikor ez az eset itt a név megemlitése nélkül közölve lett, azt mondtam, hogy ez Polónyi-fogás. Ugyebár igy méltóztattak hallani? *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Ugy mondta!)* Én azt mondtam, hogy Polónyi-fogás, és nem azt mondtam, hogy a pénzt is Polónyi adta.

Polónyi Géza: Még csak az kellene! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Gajáry Géza: Hanem én őt olyannak ismerem, a kinek az országban is közismert, u. n. Polónyi-fogásai vannak. *(Zaj a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Ez Gajáry-fogás!)* Hogy azután ezt Polónyi Géza sértésnek veszi-e vagy nem, ez az ő dolga, erre nézve nem akarok és nem fogadok el tőle semmiféle »enyhitő körülményt.«

De ne legyen olyan nagyon érzékeny Polónyi Géza képviselő ur, és hogyha már a szünetben neki ezen oldalról mondottam kijelentést olyan zokon veszi, engedje meg, hogy most — a midőn megtudtam, hogy egy volt ellenzeki képviselő és egy volt ellenzéki lapnak a főszerkesztője tette ezt — bár még bebizonyitva azt nem látom, hogy kinek a mandatáriusaként jelent meg, de most kénytelen vagyok elhinni Pap Zoltán képviselő urnak, hogy ehhez az ügyhöz Polónyi képviselő urnak semmi köze; — figyelmeztessem az »Egyetértés« 1898. nov. 8-iki számából egy ellenzéki képviselőtársam által ... *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Ez most nem tartozik ide!)*

Polónyi Géza: Készült reá, erre a támadásra. *(Hosszantartó nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon és a jobboldalon.)*

Rákosi Viktor: Gondosan előkészitett rögtönzés!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak! *(Folytonos zaj. Elnök csenget.)* Méltóztassanak csendben lenni, t. képviselő urak!

Gajáry Géza: Nem készültem rá. *(Folytonos nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! A mennyiben Gajáry képviselő ur a személyes kérdésen túl kiván menni... *(Folytonos zaj.)*

Gajáry Géza: Nem kivánok. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az nem tartozik ide!)*

Elnök *(csenget)*: Méltóztassanak csendben lenni. Minthogy Gajáry képviselő ur, ugy látom, túl akar menni a személyes kérdésen, kérdenem kell a házat, hogy azt megengedi-e? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon és jobbfelől: Nem lehet!)* Méltóztassanak az elnököt meghallgatni. Csendet kérek, t. ház! Minthogy ilyen alkalommal az elnökség mindig meg szokta kérdezni a házat, hogy megengedi-e a szónoknak, hogy a személyes kérdésen túlmenjen, akként teszem fel a kérdést, megengedi-e a ház, hogy Gajáry képviselő ur a személyes kérdésen túlterjeszkedőleg is nyilatkozhassék? *(Zaj. Igen! Nem!)* Csendet kérek, t. ház, máskép nem tudom kötelességemet teljesiteni. Azt hiszem, hogy a ház mindkét oldalán felhangzott közbeszólásokból konstatálhatom, hogy a ház nem engedi meg Gajáry képviselő urnak, hogy a személyes kérdésen túlterjeszkedék. *(Helyeslés és zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Gajáry Géza: Ennélfogva kijelentem először is, hogy ezt az irást nem a Polónyi Géza képviselő urral szemben tartani szándékolt felszólalásom czéljából hordom magammal. *(Folytonos nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Méltóztassanak a szónokot meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gajáry Géza: Csak ki kell magyarázni magamat. *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon és a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak nyugodtan lenni. Csendet kérek! *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Másra akarja terelni a dolgot. Tessék leülni! Hosszantartó nagy zaj.)* Csendet kérek! Méltóztassék reám bizni, hogy ha a szónoknak a ház egyszer nem engedte meg, hogy elmondja, a mit akar, hogy abban a tekintetben én intézkedjem; de hogy ezt tehessem,

Digitized by Google

ahhoz tudnom kell, hogy a szónok mit mond, ha pedig állandóan közbe méltóztatnak szólani, akkor lehetetlen az elnöknek magát tájékoznia.

Gajáry Géza: Én fel akartam a napokban szólalni, és ahhoz erre az irásra szükségem volt, a mint hogy meg is fognak róla győződni annak idején, hogy ez egészen másról szól. Azonban ezen irás utolsó öt sora végzőbeszéde akart lenni mostani kijelentésemnek, és ez az utolsó öt sor Polónyi Géza képviselő urra vonatkozik. Ennyit akartam csak most abból felolvasni, mivel azonban a ház minden oldaláról látom, hogy a ház ezt nem kivánja, majd annak idején fogom ezt is felolvasni. *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Méltóztassék egy kicsit nyugodtan lenni; lehetetlen, hogy hanggal győzzem! A házszabályokhoz jelentkezett szólásra Olay Lajos és Tóth János képviselő ur, azonkivül pedig Lovászy Márton képviselő ur a napirend előtt . . . *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Lovászyt halljuk!)* Csendet kérek! Előbb a házszabályokhoz való felszólalások következnek.

Olay Lajos: Átengedem a szólás jogát Lovászynak.

Elnök: Tóth János képviselő ur is később kiván szólani?

Tóth János: Igen.

Elnök: Miután Olay Lajos és Tóth János képviselő urak most nem kivánnak a házszabályokhoz szólani, Lovászy Márton képviselő urat illeti a szó.

Lovászy Márton: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az a megdöbbentő eset, a melyet Pap Zoltán t. képviselőtársam itt előhozott, nekem is kötelességemmé teszi, hogy a képviselőháznak bejelentsek egy sokban hasonló esetet. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Rendszer! Jönnek most egymásután! Elnök csenget.)* A kivel ez történt, az nem volt annyira elővigyázatos, mint Pap Zoltán t. barátom, hogy a vesztegetőt kelepczébe csalta volna, hanem megelégedett azzal, hogy ezt az utálatos kisérletet egyszerüen felháborodással visszautasitotta.

Az eset a következő: *(Halljuk! Halljuk!)* Annak a lapnak, a melynek felelős szerkesztője vagyok, t. i. a »Magyarország«nak, kiadóhivatali igazgatója, Sümegi Vilmos a következőket jelentette nekem: Tegnapelőtt telefonon felhivta őt egy ismerőse azzal, hogy nagyon fontos beszéde van vele: mikor keresheti őt fel? A kiadóhivatal igazgatója megjelölvén az időt, ez az ur eljött és kijelentvén, hogy négyszem közt akar vele beszélni, betette az ajtót; a mikor ketten voltak, ezt a kérdést intézte hozzá: »Mondja meg, mennyiért szerelne le a »Magyarország«? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Irtóztató! Rettenetes rendszer!)* A kiadóhivatali igazgató meglepetve ezt válaszolta: »Igen egyszerü!« A kiküldött kapva-kapott ezen a szón, és tovább kérdezte, hogy: »Nos, mennyiért?« Az igazgató azt válaszolta: »A magyar vezényszóért!« *(Felkiáltások: Éljen Sümegi!)* Erre a kiküldött azt felelte: »Kérem, akkor nem mondtam semmit«, — és azzal elindult; az ajtóból azonban visszafordult és azt kérdezte, lehetne-e legalább azt kicsinálni, hogy a »Magyarország« gyengitse az ő hangját ebben a küzdelemben? Ezt az ujabb ajánlatot kiadóhivatalunk igazgatója szintén a legnagyobb felháborodással visszautasitotta. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Ki volt az?)*

T. képviselőház! Én kész vagyok azt az urat a parlamenti bizottság vagy a mentelmi bizottság előtt megnevezni. *(Felkiáltások: Halljuk most! Nevezze meg! Folytonos nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Lovászy Márton: Akár itt is megnevezem. Az az ur egy helybeli krajczáros német lapnak a szerkesztője, Singer Arthur volt. *(Nagy zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Lovászy Márton: T. képviselőház! Én azért jelentem be ezt a t. háznak, hogy lássa azt, hogy itt nem egy szórványos esettel van dolgunk, hanem hogy itt valaki rendszeresen veszteget . . .

Fülöp Béla: Ez csak két eset! *(Zaj.)*

Lovászy Márton: . . . hogy itt a parlament és a nemzet becsülete forog koczkán és hogy a képviselőház tegye meg az intézkedéseket, hogy a koczkán forgó becsület megmentessék. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Tóth János: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Pap Zoltán és Lovászy Márton képviselő uraknak iménti bejelentései meggyőződésem szerint nemcsak az ő magánügyeik, hanem az egész magyar parlamentnek, a magyar nemzetnek ügyei, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert, ha azon megvesztegetési tények igazak, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A mint hogy igazak is!)* azok a magyar nemzeti közélet és politikai élet depraváczióját, erkölcsi sülyedésének olyan fokát jelentik, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely nemcsak az ellenzék küzdelmét, hanem az egész magyar parlamentnek, a magyar nemzetnek egész nemzeti munkáját becsületében, tisztességében és jó hirnevében képes befeketiteni és bepiszkitani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Gyalázatos rendszer! *(Zaj.)*

Tóth János: Épen azért, t. képviselőház, a függetlenségi és 48-as párt nem tartja helyesnek, nem tartja elegendőnek azt, hogy ezen bejelentések egyszerüen mint mentelmi ügyek kezeltessenek, hanem én arra kérem a képviselőházat, hogy ezen ügyeknek megvizsgálására egy 15-tagu parlamentáris bizottságot küldjön ki. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Olay Lajos képviselő ur a házszabályokhoz kiván szólani.

Olay Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályok értelmében napirend előtti dologban a ház határozatot nem hozhat.

Digitized by Google

Azonban *(Zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk!)* épen tegnap egy fontos esetben a ház kivételt tett, a mennyiben egyhangu határozattal a bileki esetben sajnálkozását fejezte ki és 10 percznyi szünetet adott.

Én nem mondom, hogy a tegnapi eset nem volt fontos; nagyon fontos, nagyon hazafias cselekedet volt a képviselőháztól. hogy ezt a határozatot hozta; de a mai esetben, a mint Tóth János t. barátom volt szives mondani, a nemzet becsülete, a parlament becsülete van szóban. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ne vegyék rossz néven, — én soha nem gyanusitok senkit, — de *(Zaj a jobboldalon.)* ne tegyünk most különbséget, most nem arról van szó, hogy a kormánypártnak, vagy a néppártnak, vagy a függetlenségi pártnak mi az érdeke, most a nemzet érdekéről van szó. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ugy van! A nemzet becsületéről!)* Mert, legyünk őszinték, ha ki fogunk lépni ebből a parlamentből, — hiszen ne titkoljuk az igazságot — az egész ország azt fogja mondani, hogy ezen megvesztegetéseket nem az a Dienes Márton, nem az a Singer Arthur tette, hanem a miniszterelnök... *(Zajos ellenmondások a jobboldalon és felkiáltások: Ilyet nem lehet mondani! Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*... azért, hogy a bécsi politikát érvényesitse. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én, kérem, tiszta vizet akarok a pohárba. Én a parlament becsületét akarom megmenteni. Én a nemzet becsületét akarom megmenteni, s azért én kérem, hogy parlamenti bizottság gyüljön össze, az ezt az ügyet vizsgálja meg, addig pedig ülést ne tartsunk, mert nem fogunk tartani. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Nagy zaj és mozgás a jobboldalon.)*

Hellebronth Géza: Ugy van! Az ilyen piszkosság, az ilyen gyalázatosság között rendet kell csinálni! A piszkosságot akarjuk leleplezni! *(Nagy zaj a jobb- és a baloldalon. Elnök többször csenget.)*

Olay Lajos: Komoly a dolog. Én kérem a t. képviselőházat, hogy az a parlamenti bizottság rögtön üljön össze, pl. már az ülés után, az a parlamenti bizottság választassék meg azonnal, tartson éjjel is ülést, ugy, hogy holnapra vagy holnaputánra ez a dolog tisztáztassék, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert nem szabad, hogy ez a nemzet és annak képviselete ugy álljon a külföld és az egész világ előtt, hogy itt egyes képviselőket pénzért meg lehet venni. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen mondjuk meg nyiltan: már nyiltan beszélték a képviselők egymás között, hogy Bánffy idejében kezdetét vette ez a korrupczió; most a bán folytatja, a mit Bánffy megkezdett... *(Nagy zaj a jobboldalon és felkiáltások: Rendre! Rendre!)*

Én nem azt mondtam, hogy igy van! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Sréter Alfréd: Bánffy nem miniszterelnök ma, de Bánffy magyar ember! *(Nagy zaj.)* A magyar ember lelke szólal meg az emberben, a mikor gyanusitanak olyas valakit, a ki ártatlan! *(Folytontartó nagy zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak, jobbról és balról egyaránt. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk az elnököt!)* A képviselő urnak olyat méltóztatott mondani, a mi a házszabályokba... *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Csendet kérek. Méltóztassék megengedni, hogy az elnök intézkedjék. *(Halljuk! Halljuk!)*

A képviselő ur állitólag olyat mondott, a mi a ház tekintélyébe, egyszóval a házszabályokba ütközik, tehát elnöki közbelépésnek volna helye; miután e szavakat a nagy zavarban nem hallottam, méltóztassék tehát utolsó szavait ismételni! *(Zaj.)*

Olay Lajos: A mint méltóztattak hallani, én nem azt mondtam, hogy a dolog igy van. *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek! Méltóztassanak nyugodtan lenni, különben nem vagyok képes hallani.

Szatmári Mór: A mi becsületünk is van olyan drága, mint a miniszterelnöké!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak, a ház minden oldalán!

Sréter Alfréd: Bánffyt nem lehet meggyanusitani! Annál kevésbbé szabad ezt tenni, mert nincs itt. *(Nagy zaj az elnöki emelvény előtt. Elnök csenget. Felkiáltások: Helyre! Helyre!)*

Olay Lajos: Én azt mondtam és mindenki tudja, hogy igy van, hogy itt kétségtelen ténynek látszik, az ujságok is azt irják . . . *(Nagy zaj a jobboldalon.)* Megint lármáznak? Talán önök is érdekelve vannak és el akarják a dolgot tussolni? *(Zaj.)* Magyar embernek egyformán kell gondolkoznia ebben a dologban. *(Nagy zaj.)* Itt én konstatálom azt a tényt, hogy a lapok és bizonyosan az egész külföld is, mint tényt fogják tárgyalni ezt az esetet. Lehet, hogy nem tény, adja Isten, hogy ne igy volna, de az én meggyőződésem is, hogy tény az, hogy Pap Zoltánt és a »Magyarország«-ot és Isten tudja még kiket, meg akartak vesztegetni, meg akartak nyerni, hogy az obstrukczió szereljen le. *(Folytonos nagy zaj a jobboldalon.)* Én ebből következtetve azt mondtam, hogy nagyon természetes, hogy minden lap a maga szájaize szerint fogja a dolgot fejtegetni és igen sok független lap, igen sok független ember lesz, a ki azon fog gondolkozni, honnan jöhetett az a pénz. S meg vagyok győződve, hogy nagyon sok esetben a végeredménye ennek a gondolatmenetnek az lesz, amint hogy sajnálom, de az én szubjektiv meggyőződésem is az, hogy ez a pénz csak a bántól jöhetett. *(Hosszantartó nagy zaj a jobboldalon. Zajos felkiáltások: Rendre! Zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang: Ezért küldték ide!)*

Digitized by Google

Elnök: Olay képviselő ur utolsó szavai határozott és direkt sértést képeznek a magyar miniszterelnök ellen. Ezért őt rendreutasitom. *(Helyeslés a jobboldalon és a középen. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Olay!)*

Olay Lajos: Én egész életemben sohasem gyanusitottam meg senkit és azt mindig csunya dolognak tartottam. A ház igen t. elnökének figyelmeztetését kötelességszerüleg tudomásul veszem, de ki kell jelentenem, hogy akkor, mikor én arról beszélek, hogyan fognak abban a kérdésben gondolkozni, akkor ez nem meggyanusitás és a legtávolabbról sem sértés. *(Ellenmondás a jobboldalon. Egy hang: Hát a szubjektiv érzés?!)*

Elnök: Bocsánatot kérek, az a kifejezés, hogy meg méltóztatott gyanusitani a miniszterelnök urat, az én számból nem jött ki. Én azt mondottam, hogy a képviselő ur a miniszterelnök urat megsértette. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang: Ne tegyen hát olyant a miniszterelnök!)*

Olay Lajos: Térjünk a dologra és ne mérgesitsük azt el. Kérvè kérem a t. házat, legyünk egyek, fogjunk össze és mentsük meg a parlament becsületét. Én azt hiszem, hogy másként az nem lehetséges, mint hogy rögtön összeüljünk és parlamenti bizottságot küldjünk ki. A ház szuverén, a háznak ehhez joga van. Ha ez meg nem történik, ugy én kijelentem, hogy ez irányban zárt ülést fogunk kérni. *(Zaj.)* Nem szeretném ugyan ezt, mert azt akarom, hogy nyiltan az ország előtt tárgyaltassék ez a kérdés, javaslom tehát, küldjünk ki parlamenti bizottságot, mely rögtön kezdje meg működését és minél előbb tegyen jelentést. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Elnök többször csenget.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A felhozott ügyben a tényállás kideritése szempontjából Tóth János képviselő urnak amaz inditványát, hogy parlamenti bizottság küldessék ki, a magam részéről is elfogadom, *(Általános helyeslés.)* és csak arra kérem a t. házat, hogy ez alkalommal is méltóztassék a házszabályok keretén belül intézkedni, mert a czél igy is elérhető. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Kérem, méltóztassék erre vonatkozólag az elnök nyilatkozatát is meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A napirendelőtti felszólalások határozat tárgyát ugyan nem képezhetik, . . . *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* — méltóztassék legalább az indokolást meghallgatni! — Ebben az esetben azonban feltételezem, hogy kivételesen oly határozatot hoz a ház, a melyhez egyhangulag fog a ház hozzájárulni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Miután azonban Olay Lajos képviselő ur azt inditványozta, hogy rögtön választassék egy parlamenti bizottság, ez pedig nincsen a mai ülés napirendjére kitüzve, azt hiszem, hozzájárul a t. ház azon elnöki javaslathoz, hogy ez a holnapi napon történjék meg. *(Helyeslés.)*

Kiván-e még valaki a kérdéshez hozzászólani?

Fáy István: T. ház! A házszabályokhoz kérek szót. Én mint ezen az oldalon ülő és meggyőződésem szerint függetlenségi párti képviselő *(Halljuk! Halljuk!)* minden alkalommal, a midőn annak a multban szükségét láttam, elismertem Széll Kálmánnak ugy egyéni, mint politikai nagyságát; meghajoltam az ő tisztességes kormányzati rendszere előtt, és megvallom, hogy egyike voltam e házban azoknak, a kik legmélyebb sajnálatuk érzetével vették tudomásul azt, hogy neki arról a helyről távoznia kellett. Mélyen sajnáltam ezt azért, *(Halljuk! Halljuk!)* mert Széll Kálmán politikai rendszerében, az ő politikai kormányzatában kidomborodni láttam azt az irányt, a mely megölője volt az előbbeni korrupt, impertinens rendszernek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Hosszantartó zajos ellenmondások a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igaza van!)*

B. Feilitzsch Arthur: Rágalom! *(Folytonos nagy zaj minden oldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: Azt hiszem, hogy Fáy képviselő ur ezt a legutóbbi kifejezését önmaga sajnálja legjobban. *(Nagy zaj.)* Csendet kérek! *(Folytonos nagy zaj minden oldalon.)*

Én azt hiszem, hogy Fáy képviselő ur önmaga is be fogja látni, hogy második kifejezése túlerős volt, és a parlamenti modorral ellenkezik. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem volt erős! Igaz volt! Folytonos nagy zaj és ellenmondás jobbról.)*

Fáy István: T. ház! Nekem soha, még felhevülésem legmagasabb fokán sem czélom az, hogy vétsek a parlamenti szabályok, a parlamenti illem ellen. Ezt semmi esetre sem akartam volna tenni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Csak az igazságot konstatálja!

Fáy István: De én, engedelmet kérek, szük szótáramban ahhoz a mult rendszerhez méltóbbat ennél a kifejezésnél e pillanatban nem tudtam találni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Nagy zaj és ellenmondás a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak, méltóztassanak nyugodtan lenni!

Én a képviselő urnak módot adtam arra, hogy helytelen kifejezését kiigazitsa. Tartozunk egymással szemben azon megbecsüléssel, hogy egymást ilyen erős kifejezéssel ne sértsük. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Miután a képviselő ur nem volt szives figyelmeztetésemnek eleget tenni, nekem kötelességem őt rendreutasitani. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Fáy István: A midőn Széll Kálmán volt miniszterelnök lemondása után a jelenlegi miniszterelnök ur foglalta el a kormányelnöki széket, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* azon

Digitized by Google

kijelentést tette, nem egyszer, de többször, hogy ő Széll Kálmán rendszerének mindenben hű folytatója. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ez házszabály!? Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Személyes kérdésben szól!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem tetszik az igazság!)*

Fáy István: Én, t. képviselőház, daczára annak a politikai válaszfalnak ... *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Ez házszabály? Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Zárt ülést kérek! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem kell!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, képviselő urak! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs szükség a zárt ülésre!)*

Fáy István: Daczára azon pártpolitikai válaszfalnak, mely a t. miniszterelnök ur és köztem emelkedik, kijelentései és egyénisége iránt bizonyos tisztelettel viselkedtem és a megnyugvásnak egy bizonyos érzetét keltette fel bennem az az igéret, hogy ő itt politikailag is tisztességes politikát fog követni. *(Nagy zaj és felkiáltások jobbfelől: Ez nem a házszabályokhoz való felszólalás!)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, méltóztassék a házszabályokhoz szólani.

Holló Lajos: Az elnöki előterjesztéshez szól, meg kell indokolni az álláspontját. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Fáy István: Ma elvitázhatlanul, letagadhatatlanul azzal a ténynyel állunk szemben, hogy ez a rendszer Széll Kálmán politikájának nem folytatása, hanem annak meghamisitása. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj és felkiáltások jobbfelől: Ez nem házszabály! Rendre! Rendre!)*

Elnök: Másodszor kérem a képviselő urat, méltóztassék a házszabályokhoz való felszólalás keretén belül maradni. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Csendet kérek!

Fáy István: Mikor a magyar nemzet legmélyebben fekvő érdekei megvédése körül folytat az ellenzék egy magas szinvonalon tartott vitát, érvekben meggyőző, erőben gazdag polémiát; akkor, mikor az egyéni politikai meggyőződésnek, a hazaszeretetnek lángjától hevitve viszi az ember tudását, lelkiismeretét, mindenki a maga jó meggyőződését a harczba; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mikor a kormány azt látja, hogy ezt a vitát másképp le nem szerelheti, akkor megkisérti az egyének becsülete árán..... *(Nagy zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Ez nem házszabály! Rendre!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Lengyel képviselő urat kérem, méltóztassék csendben lenni. Harmadszor kérem Fáy képviselő urat, méltóztassék a házszabályokhoz szólani, különben kénytelen leszek tőle a szót megvonni. *(Élénk helyeslés jobbról. Folytonos nagy zaj.)*

Csendet kérek, t. ház!

Kecskeméthy Ferencz: Ki kell mondani az igazat!

Elnök *(ismételten csenget)*: Csendet kérek! A házszabályokhoz méltóztassék szólani.

Fáy István: Nagyon röviden, csak pár szóval ... *(Folytonos zaj.)*

Babó Mihály: Csendet kérünk!

Fáy István: Röviden akarom néhány szóval jelezni, hogy magamévá teszem Tóth János és Olay Lajos t. barátaim inditványát, hozzájárulok ahhoz abban a tekintetben, hogy parlamenti bizottság küldessék ki, hogy derittessék ki az, hogy ki itt a megvesztegető. *(Élénk helyeslés.)* Ezt tudnunk jogunk van.

Babó Mihály: Ki kell annak tekerni a nyakát! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak!

Bakó József: Honnan jön a pénz? Annak elő kell jönnie!

Elnök *(ismételten csenget)*: Csendet kérek! Kénytelen vagyok a t. képviselő urat figyelmeztetni, hogy ebben a kérdésben a ház már határozott. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Csendet kérek, lehetetlen igy tárgyalni. *(Folytonos zaj.)* Csendet kérek jobbról és balról egyaránt. Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak nyugodtan lenni, különben kénytelen lennék az ülést felfüggeszteni. Kérem a t. képviselő urakat, ne méltóztassanak hangosan konferálni. Csendet kérek! Méltóztassék folytatni.

Fáy István: Az inditványhoz hozzájárulok. Ez idő szerint azt mégis jogunk van tudni, hogy ki a megvesztegető, honnan van a pénz? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez a fő! Mozgás a jobboldalon; felkiáltások: Házszabály!)* A mint nem tűröm azt, hogy jellememben, becsületemben illetéktelenül érintessem bárki által, ugy nem akarok meggyanusitani senkit, *(Általános helyeslés.)* a miniszterelnök urat sem, addig, mig nincs adat a kezemben, hogy a pénz az ő zsebéből vagy az ő rendelkezésére jött. *(Mozgás a jobb- és a baloldalon.)* De azt tudnunk kell, hogy ki rendelkezett ezzel a pénzzel.

Barabás Béla: Ausztriából csinálják! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Fáy István: Addig egy pillanatra ... *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Sürgősség kérdése, ehhez hozzá lehet szólni!

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)*

Fáy István: A mennyiben parlamenti bizottság megválasztása el van határozva, nekem még az a tiszteletteljes inditványom van, hogy a t. ház függeszsze fel az ülését; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* ne tárgyaljunk, mig a bizottság össze nem alakult.

Polónyi Géza: Kérünk öt perczet!

Digitized by Google

Barabás Béla: Az alatt megbeszélhetjük. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Méltóztassanak, t. képviselő urak, nyugodtan lenni, azt majd én mondom meg. A t. képviselő ur előbbi kijelentése szerint, ugy látszik, tévedés van a kérdésben, s azért köteles vagyok felvilágositani a dolgot. A t. ház, miután a miniszterelnök ur hozzájárult, egyhangulag elhatározta a parlamenti bizottság kiküldését. Erre vonatkozólag proponáltam a t. háznak, hogy az ülés végén vagy az ülés folyamán teszek javaslatot ennek a holnapi napirendre tüzése, valamint a bizottság tagjainak számát illetőleg. *(Helyeslés.)* Ilyenformán azt hiszem, hogy a kérdés további vitatásának szüksége fenn nem forog. *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)*

Most az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyüket elfoglalni. A folytatólagos ülést megnyitom.

Következik az inditvány- és interpellácziókönyvek felolvasása.

Szőts Pál jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditvány-könyvben ujabb bejegyzés nincs. *(Halljuk! Halljuk!)* Az interpellácziókönyvben azonban három ujabb bejegyzés van, és pedig:

Uray Imre képviselő interpellácziója a Csallóköz-csilizközi ármentesitő társulat kormánybiztosa tárgyában a földmivelésügyi miniszterhez; Udvary Ferencz képviselő ur interpellácziója a biztositéki okiratok bélyegzése tárgyában a pénzügyminiszterhez, és Pozsgay Miklós képviselő ur interpellácziója Szeremle községnek Duna-védgátja tárgyában a földmivelésügyi miniszterhez.

Nessi Pál: Hát a régi interpellácziók?

Elnök: Természetes, hogy a régi interpellácziók, a melyek a mult ülésen nem tétettek meg, fennállanak most is. *(Helyeslés.)*

Azt hiszem, hogy leghelyesebb lesz, ha rögtön áttérünk az interpellácziókra. Mielőtt azonban ez megtörténnék, a legközelebbi ülés napirendjére vonatkozólag vagyok bátor javasolni, hogy a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés első tárgya lenne a háznak imént hozott egyhangu határozata szerint a parlamenti bizottság megválasztása abban az ügyben, a melyet Pap Zoltán képviselő ur bejelentett. *(Felkiáltások a szelsőbaloldalon: Hány tagu lesz?)* Ha ehhez hozzájárulni méltóztatnak, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* akkor határozatképen kimondom, hogy a holnapi ülés első tárgya a 15 tagból álló parlamenti bizottságnak megválasztása lesz. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Bartha Ferencz: T. ház! A napirendhez kivánok szólni!

Holló Lajos: Én már előbb kértem szót!

Elnök: A miniszterelnök ur kiván nyilatkozni. *(Halljuk jobbfelől.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Megfelelőleg annak, a mit már első felszólalásom alkalmával voltam bátor elmondani és azóta is többször hangoztattam, az országnak elsőrangu érdeke, miszerint a törvényenkivüli állapotból kimentessék. Erre való tekintettel... *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem ez az első!)*

Lengyel Zoltán: Még ez is? *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Zárt ülést kérünk!

Holló Lajos: Ez a két rendszer összefügg egymással? *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Barabás Béla: A becsület az első! Addig nem megyünk tovább! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Zárt ülést kérünk!

Hellebronth Géza: A klotürt is fogja kérni! *(Felkiáltások jobbfelől: Helyre! Helyre!)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a kepviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni és a miniszterelnök urat meghallgatni! *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem lehet!)*

Lengyel Zoltán: A becsület az első! *(Szünni nem akaró nagy zaj.)*

Elnök: Kérem Lengyel képviselő urat, legyen szives csendben lenni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem lesz csend addig, mig becsületbeli ügyünket nem tisztáztuk!)* Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni. *(Szünni nem akaró zaj.)*

Méltóztassék meghallgatni a miniszterelnök urat. *(Hosszantartó nagy zaj a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Zárt ülést kérünk!)*

Minthogy csendet csinálni képes nem vagyok, az ülést öt perczre felfüggesztem. *(Nagy mozgás és zaj.)*

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyüket elfoglalni. *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Nem tárgyalunk!*

Holló Lajos: Tessék felfüggeszteni továbbra is az ülést! *(Folytonos nagy zaj. Elnök csenget.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyüket elfoglalni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem tárgyalunk!)*

Lovászy Márton: Előbb tisztázza magát, azután tárgyalunk!

Barabás Béla: Itt nem beszél!

Holló Lajos: Függeszsze fel az ülést továbbra is az elnök! *(Hosszantartó nagy zaj.)*

Lovászy Márton: A vesztegetés gyanuja alól tisztázza magát előbb! *(Folytonosan tartó nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérek csendet, képviselő urak, a miniszterelnök urat illeti a szó. *(Hosszantartó nagy zaj.)*

Digitized by Google

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! *(Hosszantartó nagy zaj a szélsőbaloldalon: Eláll! Eláll! Nem engedjük beszélni! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem fogjuk engedni, hogy beszéljen! Folytonos nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni. *(Többször csenget. Nagy zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tessék az ülést felfüggeszteni! Zárt ülést kérünk! Függesszsze fel az ülést! A házszabályokhoz kérünk szót! Elnök csenget. Felkiáltások a jobboldalon: Rendre! Halljuk! Halljuk!)* Csendet kérek! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem lehet!)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! . . . a napirendre nézve a következő inditványt nyujtom be. *(Az inditványt irásban átadja a terembiztosnak. Hosszantartó éljenzés és taps a jobboldalon. Óriási zaj a szelsőbaloldalon. Számos képviselő a szélsőbaloldalról az elnöki emelvényre siet. A miniszterelnök inditványát széttépik. Taps a középső karzaton. Nagy mozgás a jobboldalon és felkiáltások: Ki kell üríttetni a karzatokat! Szünni nem akaró nagy zaj a ház minden oldalán. Elnök többször csenget.)*

Elnök: A rendet nem tudom helyreállitani; az ülést tehát 10 perczre . . . *(Nagy zaj a jobboldalon és felkiáltások: Nem lehet felfüggeszteni! Felkiáltások a baloldalon: Fel kell függeszteni! Nem tárgyalunk! Szünni nem akaró nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyüket elfoglalni. Az ülést ujra megnyitom. *(Nagy zaj.)* Csendet kérek, t. ház! Kötelességet teljesitek, mikor a karzatot az 1848-ik évi IV. t.-czikk értelmében figyelmeztetem, hogy a ház tanácskozásait semmiféle tüntetéssel ne zavarják, mert különben kénytelen leszek a karzattal szemben a törvény értelmében eljárni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mit csináltak?)*

Bejelentek a t. háznak két mentelmi esetet; az egyiket az elnöki tekintély megsértését, a másikat pedig a ház egyik jegyzőjének megsértését illetőleg. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Zajos helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kik voltak?)* Kérem a t. házat, mivel mindkét eset sulyos, méltóztassék abba belenyugodni, hogy a mentelmi bizottság rögtön összeüljön és határozzon. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)* Elfogadja a ház? *(Helyeslés.)* Akkor határozatkép kimondom. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kik ellen?)*

Most pedig jelentem, t. ház, hogy Olay Lajos és 20 képviselőtársa . . . *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Micsoda eset? Akarjuk tudni, hogy ki volt! Ezzel még nincs befejezve a kérdés. Nagy zaj. Elnök csenget.)* Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni! A házszabályok akként intézkednek, hogy a bejelentett eset minden vita nélkül a mentelmi bizottsághoz utasittassék. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Tudni akarjuk, hogy kik ellen jelentetett be!

Elnök: Kérem Lengyel képviselő urat, méltóztassék csendben lenni.

Lengyel Zoltán: A házszabályokhoz kérek szót! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: A házszabályokhoz kérünk szót!)*

Elnök: Csendet kérek! Addig, a mig az elnök beszél, a képviselő urnak nincs joga beszélni. *(Hosszantartó nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Joga van tudni, mielőtt kimondták a határozatot, hogy ki ellen?)*

Lengyel Zoltán: A házszabályokhoz kérek szót! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő urat rendreutasitom.

T. ház! Van szerencsém bejelenteni, hogy Olay Lajos és husz társa zárt ülést kértek, ennek következtében . . .

Lengyel Zoltán: Kérem szépen . . . *(Nagy zaj a jobboldalon; felkiáltások: Halljuk az elnököt!)*

Elnök: . . . a zárt ülést ezennel elrendelem és felhivom a karzat közönségét, hogy a karzatról távozzék. Az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Zárt ülés után.)

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk! Egy hang a szélsőbaloldalon: Hangosabban!)* Nagyon sajnálom, hogy nem vagyok abban a helyzetben, hogy hangosabban beszéljek.

Nessi Pál: Akkor tessék átadni az elnökséget! *(Zaj.)*

Elnök: A zárt ülésben három oly kérdés merült fel, a melyre nézve nekem, a ki a nyilt ülésben elnököltem, nyilatkozni kötelességem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első az, hogy tévedés forgott fenn arra vonatkozólag, hogy a kérdésnek általam a mentelmi bizottsághoz utasitása a házszabályok 255-ik §-a alapján történt. Ez tévedés, a melyet rektifikálnom kell, mert nem a házszabályok 255., hanem 188-ik §-a alapján történt általam a mentelmi jog megsértésére vonatkozó bejelentés, és miután a házszabályok nem kivánják azt, hogy ebben az esetben az egyén megneveztessék, hanem tisztán csak a tény megjelölése szükséges, a melynek megvizsgálása végett az ügy a mentelmi bizottsághoz utasittatik, ezt a félreértést kötelességem volt tisztázni. *(Általános helyeslés.)*

A második kérdést Polónyi Géza képviselő ur vetette fel, t. i. azt: hogy jutott az elnökséghez a miniszterelnöknek a napirendre vonat-

Digitized by Google

kozó inditványa. *(Halljuk! Halljuk!)* Erre nézve nagyon egyszerüen és röviden fogok nyilatkozni.

A miniszterelnök ur irásbeli inditványa, ahhoz a szokáshoz képest, a mely eddig a házban divott és ma is divik, a ház terembiztosának adatott át és ő hozta azt el hozzám. Én az inditványt átnyujtottam a szomszédságomban levő Szőts Pál jegyző urnak.

Ráth Endre: Ugy kapta ki a kezéből. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Azt hiszem, arra nézve méltóztatnak megnyugodva lenni, hogy az elnökség előterjesztése tényeken alapul. *(Helyeslés.)* Hogy azután mi történt később, ezzel az inditványnyal arra nézve felvilágositást nem adhatok, mert az elnöki emelvény jobbról-balról képviselő urakkal lévén ellepve, azt, hogy tényleg mi történt, nem tudom megmondani.

Barabás Béla: Azt sem tudja, hogy mi volt az inditványban! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem, méltóztassanak nyugodtan bevárni, mig befejezem!

Ezután történt, hogy a nagy zavarban fel akartam függeszteni az ülést és felállottam. Ugyanekkor hozta hozzám a terembiztos a miniszterelnök második inditványát. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Kérem, méltóztassanak nyugodtan meghallgatni. Az inditványt másodszor is kezembe adta, és én másodszor is Szőts Pál jegyző ur kezeihez adtam át.

A harmadik kérdés, a mely felvettetett a zárt ülés alkalmával, az volt, hogy Lengyel Zoltán képviselő ur a napirendhez kért szót. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A házszabályhoz!)* Ez nyelvbotlás volt — Lengyel Zoltán képviselő ur tényleg a házszabályokhoz kért szót és én neki az engedélyt nem adtam meg.

Olay Lajos: Ugy is volt!

Elnök: Egy pillanatig sem tagadom, tökéletesen ugy volt. Ennek oka az volt, hogy Olay képviselő ur zárt ülés iránt egy ivet nyujtott át nekem ...

Lengyel Zoltán: Már előbb?

Elnök: Igen! — már sokkal előbb — és kétszer jött fel hozzám Olay képviselő ur és kérte a zárt ülés rögtöni elrendelését és én felvilágositottam a képviselő urat... *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Kérem, méltóztassanak türelemmel meghallgatni. Olay képviselő ur kétszer kérte a zárt ülés rögtöni megnyitását és én mind a kétszer oda nyilatkoztam, hogy a mig valaki beszél, a mig a ház egyik vagy másik tagja szól, ez nem áll módomban, közvetlenül utána azonban kivánságának eleget fogok tenni és a zárt ülést rögtön elrendelem.

Ezt köteleségemnek tartottam nyiltan és őszintén bevallani, mert felfogásom az volt, hogy a zárt ülésre vonatkozó kérelemnek rögtön eleget kell tennem, ezen oknál fogva Lengyel Zoltán képviselő urnak, a ki a házszabályokhoz kért szót, ezt nem engedtem meg... *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Méltóztassanak nyugodtan meghallgatni. Engem semmi rosszakaratu intenczió nem vezetett, hanem tisztán Olay képviselő ur azon kérelmének teljesitése, hogy rögtön kérte a zárt ülés megtartását.

Hogyha Lengyel Zoltán képviselő ur a házszabályokhoz kiván szólani, bármikor és most is, jogában áll ezt megtenni.

Polónyi Géza: Személyes kérdésben kérek szót!

Elnök: Tessék!

Polónyi Géza: Az elnök ur egyenesen reám hivatkozva volt szives előterjesztését megtenni. Köszönettel veszem a felvilágositásokat, csak egy megjegyzést koczkáztatok, s remélem, hogy az elnök ur lesz szives e tekintetben szintén felvilágositást adni.

Az ellen volt észrevételem a zárt ülésben, hogy a t. elnök ur, daczára annak, hogy a házszabályokhoz való hozzászólásra jelentkezett egy képviselő, és daczára annak, hogy a zárt ülésre vonatkozó inditvány már be volt adva, nem a házszabályokhoz engedett szót, hanem enunczialta a mentelmi bizottsághoz való utasitást, mielőtt a házszabályhoz való hozzászólást meghallgatta volna.

Ebben látom én a házszabályokhoz való szólás jogát megsértve. Az elnök ur lesz kegyes erre nézve teljes lojalitással felvilágositást adni. Én magam az ő intencziói tisztaságáról meg vagyok győződve, azonban kell, hogy reparáltassék ez a dolog, ha már a határozat ki is mondatott. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Lengyel képviselő ur a házszabályokhoz kiván szólani. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Halljuk az elnököt!)*

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! A mai ülés folyamán többször fel akartam szólalni a házszabályokhoz való szólás czimén, mert több olyan dolog merült fel, a mi a házszabályokkal a legélesebb ellentétben áll. Azonban az igen t. elnök ur, részben a ház tanácskozásaiban beállott zavar folytán, nekem erre a módot nem adta meg, és igy felszólalásom elmaradt mindjárt akkor, a mikor arról volt szó, hogy a bejelentés hova utasittassék, illetőleg, hogy parlamenti bizottság küldessék ki? Én belenyugodtam volna, t. képviselőház, a dolognak olyatén elintézésébe, hogy az ülés végén tétessék meg a tulajdonképeni inditvány, bár ez sem egyezik egészen a házszabályokkal. Azonban az kétségtelenül nem állhat meg, hogy a napirend előtti felszólalásokra vonatkozólag a mélyen t. elnök ur, bár a t. ház összes tagjainak beleegyezésével, illetőleg kevés tiltakozás mellett, egy határozatot enunciált, a mely szerint egy bizottság küldetik ki. Épen ezért akartam felszólalni elsősorban, azonban az igen t. elnök ur módositotta ezen inditványt olykép, hogy az ülés végén fog az inditvány megtétetni, és azért ezt a felszólalást tárgytalannak kell tekintenem.

Másodszor, t. képviselőház, én fel akartam szólalni az inditványhoz, hogy két kiegészitést hozzak javaslatba. Ezek közül az első az, hogy

Digitized by Google

annak a parlamenti bizottságnak záros határidőt tüzzünk ki, a melyen belül a háznak jelentést tegyen.

Gr. Zichy Aladár: Nem lehet!

Lengyel Zoltán: Bocsánatot kérek, minden bizottságnak lehet záros határidőt kitüzni, a mely idő alatt jelentést tenni köteles. Ha egyáltalában van bizottság, annak a ház utasitást adhat, mert a bizottság a ház utasitásaitól függ, és a ház azzal rendelkezik.

Gr. Zichy Aladár: Nem kell záros határidő! Csak ne akadályozzák! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Azután még egy kiegészitést akartam inditványozni, t. i. azt, hogy ha már egyáltalában vesztegetésekről és itt a házban történt bejelentésekről van szó, hát akkor ezt a vizsgálatot nem a Pap Zoltán eseténél kezdjék, hanem a Tomasics eseténél, *(Zaj a jobboldalon és felkiáltások: Ez nem házszabály!)* Legyenek nyugodtak, én egyáltalában nem fogok személyeskedni, sem a mostani ügyet nem fogom érinteni. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ez nem házszabály!)*

Barabás Béla: Azt az elnök itéli meg!

Lengyel Zoltán: A mostani horvát miniszter ur ugyanis, még mint képviselő, bejelentette, hogy a horvát izgatás czéljaira Magyarországon keresztül jönnek és mennek pénzek. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ez nem házszabály! Elnök csenget.)*

Vészi József: A kiküldendő parlamenti bizottság jogköréről van szó!

Elnök: Csendet kérek!

Lengyel Zoltán: Tessék egészen nyugodtan lenni, mert az én előadásomnak a konkluziója az lesz, hogy a házszabályok keretén belül kérni fogom az elnök urat, hogy erre vonatkozólag az inditványt megtehessem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A második kiegészités az lett volna, hogy a parlamenti bizottság hatásköre erre is kiterjesztessék. Mert, engedelmet kérek, ha diffamálónak tartja a t. ház önmagára, a kormányra, a sajtóra és nem tudom még kire, általában a közhatalom kezelőire, hogy Magyarországon vesztegetési kisérletek történjenek egyesek és lapok irányában, akkor még inkább vizsgálat tárgyává kell, hogy tétessék egy autentikus helyről történt az a bejelentés, hogy az ország közhatóságai, pénzügyi emberei az országnak egyik tartományát lázitják és lázadásra felbujtják. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ez nem vonatkozik a házszabályokra!)*

Vészi József: A kiküldendő bizottság hatásköréről van szó!

Lengyel Zoltán: T. képviselőtársaim, legyenek egész nyugodtak, én most épen csak annyit akarok elmondani, a mennyit szükségesnek találok. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Tudok magamnak módot és alkalmat találni, hogyha még mondani valóm lesz, azt más czimen is megtehessem.

Harmadik inditványom az lett volna, hogy a képviselőház ezen esetből kifolyólag, tekintettel a parlament izgatott állapotára, a kérdésnek függőben léte és az ebből az országra átragadó izgatottság miatt függeszsze fel üléseit mindaddig, mig ezzel a dologgal nem végezünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj a jobboldalon.)* Én igen kérem az igen t. elnök urat, hogy a menynyiben a határozat ebben a házszabályellenes formában is ki lett volna mondva, méltóztassék módot adni arra, hogy ezen inditványt megtehessem. A mennyiben pedig a határozat nem lett volna kimondva, annyiban méltóztassék a házszabályok keretében alkalmat adni, hogy ezen inditványokat pótlólag benyujtsam.

A mi már most az előbb emlitett konkrét eseteket illeti, fel akartam szólalni a zárt ülés elrendelése előtt. Az igen t. elnök ur is beismerte, hogy akkori eljárása nem felelt meg a házszabályeknak, mert a 215. §. azt mondja: »Szót kérhetnek bármikor azok is, a kik a ház szabályaira azoknak helyes alkalmazása érdekében hivatkozni akarnak, mely alkalommal azonban magához a vita tárgyához nem szólhatnak.« A 223. §. pedig azt mondja: »A ház, ha az elnök, a miniszterek valamelyike, vagy husz tagja kivánja, zárt üléssé alakul át.« Hát a mikor én fel akartam szólalni, a t. elnök ur egy konkrét külön dologról szólott. Bocsánatot kérek, ha a t. elnök urnak volt joga a házszabályok szerint a zárt ülési iv átvétele után külön konkrét dolgot hozni a ház elé, a melyben, bár bejelentés formájában is, de a ház határozatot hozott, illetőleg az elnök határozatot enunciált, akkor nekem is jogom van szólani ahhoz a határozat kimondása előtt, szólani ahhoz a határozat kimondása után, de mindenesetre zárt ülés elrendelése előtt. Ugyanazon a jogczimen, a melyen a mélyen t. elnök ur ezt a külön tárgyat a zárt ülést kérő iv átvétele után szóba hozta, a ház minden tagjának szabadságában állott annak elintézéséhez hozzászólani.

De engedelmet kérek, nekem többször volt alkalmam a mélyen t. elnök ur részéről ilyen eljárást tapasztalni, hogy t. i. nem várva be a parlament tagjainak nyilatkozatát, — legyen az lényeges, vagy lényegtelen, házszabály szerinti vagy házszabályellenes — határozatokat enunciál. Ez ellen a legerősebben állást kell foglalnunk és tiltakoznunk az ellen, hogy bármiféle módon kijátszassanak a mi jogaink, megkiséreltessék ez a kijátszás, avagy nyilatkozataink megtétele elől bennünket bármiképen elzárjanak. Ez az egyik része annak a felszólalásnak.

Másik részét pedig meg kellett volna tennem a t. elnök ur nyilatkozata után és ez a következő: A mélyen t. elnök ur, ha jól értettem, azt enunciálta, hogy két mentelmi esetről nyert értesülést. *(Mozgás és zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Én, t. ház, lármában nem beszélhetek. *(Derültség jobbfelől.)*

Digitized by Google

Elnök: Csendet kérek!

Fülöp Béla: A miniszterelnököt sem engedték szóhoz jutni!

Lengyel Zoltán: Ő sem beszélhetett lármában! *(Zaj és fölkiáltások a szélsőbaloldalon: Add be irásban! Mozgás jobbfelöl.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)*

Lengyel Zoltán: Kérem a t. elnök urat, hogy tekintettel arra, hogy már hét órája vagyunk itt és igy magam is nagyon el vagyok fáradva, méltóztassék csendet csinálni, mert ebben a lármában nem vagyok képes beszélni. *(Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)*

Ismétlem, hogy fel kellett volna szólalnom az elnöki enunciáció után is, még pedig azért, mert nemcsak helye és ideje, hanem tartalma is teljesen házszabályellenes. Az igen t. elnök ur, — ha jól emlékszem — azt enunciálta, hogy ezen eseteket bejelenti és a mentelmi bizottságot oda utasitja, hogy azonnal üljön össze és a holnapi ülés folyamán tegyen jelentést. *(Mozgás jobbfelől.)* A mentelmi bizottság ennél is sokkal rosszabbul járt el, mert az össze is ült, a mennyiben az igen t. elnök ur, a mennyire emlékszem reá, azt enunciálta, hogy a mentelmi bizottsághoz utasitja az ügyet és utasitja a bizottságot, hogy azonnal üljön össze és tegyen a háznak jelentést. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha csak annyi történt volna, hogy az ügy a mentelmi bizottsághoz utasittatott, ez talán helyes volna és megfelelne a házszabályoknak, de hogy a mentelmi bizottság és a ház határozata nélkül rövid utasitást kapjon arra nézve, hogy azonnal üljön össze és határozatot hozzon, ez teljességgel lehetetlen. *(Folytonos mozgás és zaj jobbfelöl. Fölkiáltások a szélsőbaloldalon: Várj, mig elhallgatnak! Ne beszélj lármában!)*

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)*

Lengyel Zoltán: A bizottság a házszabályok értelmében saját hatáskörében jár el, a mennyiben azonban a ház a bizottság kezét eljárásában megkötni akarja: erre vonatkozólag akár az elnökség részéről, akár a képviselők valamelyike részéről inditványnak kell történnie. Ezen inditvány megtörténte esetén határozathozatal tárgyát kell, hogy képezze és csak a mennyiben a ház a maga határozatával külön utasitást adott annak a bizottságnak, abban az esetben lehet azt elnökileg enunciálni. Az igen t. elnök ur tehát a bejelentés mellett egy határozatot is enunciált, a melyre vonatkozólag a házat meg nem kérdezte; a mely határozatra vonatkozólag a felszólalást meg sem engedte. Ennél sokkal házszabályellenesebb azonban az, hogy a mentelmi bizottság, a nélkül, hogy meghivót bocsátott volna ki; *(Zaj. Elnök csenget.)* a nélkül, hogy tagjait értesitette volna, momentán összeült, ugy, a hogy hamarosan összeülhetett, nem tudom elnökkel-e vagy a nélkül, és rögtönitélő-birósággá alakult át. *(Mozgás, zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Egészen horvát mintára! Elnök csenget.)*

Lovászy Márton: Itt van a statárium is! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Lengyel Zoltán: Nemcsak hogy összeült a bizottság egy rögtönitélő biróság formájában, hanem ugy tudom, hogy talán elnöke sem volt és ennek daczára is a bizottság tagjai közül egypáran még arra is vállalkoztak, hogy az itéletet végre is hajtják már előre, sőt segédkezni is fognak, a mennyiben a tanukat fülön fogták, hogy elviszik a rögtönitélő biróság ülésére. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelöl.)* Bocsánatot kérek, Rátkay László, Ráth Endre, Fáy István, Molnár Jenő és Olay Lajos t. képviselőtársaimat itt megfogták és azt mondták nekik, hogy egy negyed óra alatt gyertek azonnal a háznagyi hivatalba, ott valljatok rögtön és azonnal. *(Derültség a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelöl.)* Ilyen végrehajtó közegeket én nem ismerek e házban. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mint nem ismerem el törvényességét annak a bizottsági ülésnek, az elnöki enunciácziónak, a határozatnak, épen ugy nem ismerem el a bizottság tagjainak azt a kompetencziáját, hogy idejőjjenek az ülésteremben és itt a maguk hatalmánál fogva a képviselőket el akarják vinni, hogy tanuk legyenek. *(Folytonos zaj. Elnök csenget.)*

A mit, t. ház, végül meg kell jegyeznem, az az, hogy az igen t. elnök ur, mint Polónyi képviselő ur is megjegyezte, mentelmi eseteket jelentett itt be, bár nem tudni, kik ellen, mi okból, a név és eset megnevezése nélkül. A mentelmi ügyeknek ilyen sommás elrendelését mi egyáltalában nem ismerjük el. A házszabályoknak 189. §-a, a melyre az igen t. elnök ur hivatkozott . . . *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A 188. §-t halljuk!)* A menyiben t. képviselőtársaim közül sokan azt mondják, hogy nem ismerik a 188. §-t. fel fogom azt olvasni. *(Halljuk! Halljuk!)* A 188. §. azt mondja *(olvassa)*: »A mentelmi ügyekben beérkező hivatalos megkereséseket a ház elnöke a nélkül, hogy azokat a képviselőháznak előzetesen bejelentené, közvetlenül átteszi a mentelmi bizottsághoz. Ha a mentelmi jogba ütköző cselekmény a háznak valamely tagja által nyilt ülésben bejelentetik, vagy a ház elnöke ily cselekményről bármi uton értesül, az ügy a ház tudomására hozatván . . .« — Tehát a 188. §. konkréte kimondja, hogy »az ügy a ház tudomására hozatván.« Bocsánatot kérek a t. elnök urtól, de ha más ülne abban az elnöki székben és ugyanazon a módon járna el, a hogy az elnök ur eljárt az egész ellenzékkel szemben, először azt mondaná, tudomásomra jutott, hogy 87 képviselő mentelmi jogellenes cselekedetet követett el, ennélfogva azt a mentelmi bizottsághoz utasitom, a mentelmi bizottság pedig sommás uton kivégezné az egész ellenzéket. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Digitized by Google

Azt mondja továbbá a szakasz: »... az minden vita nélkül a mentelmi bizottsághoz utasitandó, mely esetben a ház a mentelmi bizottság jelentéstételére záros határidőt tüzhet ki.«

Mondja meg nekem az igen t. elnök ur és a t. ház, igazam van-e nekem vagy sem? *(Felkiáltások jobbfelöl: Nincsen! Nagy mozgás és zaj.)*

Én nem pályázom a t. túloldal helyeslésére. *(Mozgás és felkiáltások a jobboldalon: Akkor ne kérdezzen!)*

Megelégszem én azzal, ha magam vagyok meggyőződve róla, hogy helyes dolgot cselekszem. *(Mozgás és zaj a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Lengyel Zoltán: Ha pedig nincs igazam, nagyon fogok örülni, ha a t. képviselő urak közül némelyek *(Felkiáltások a jobboldalon és a középen: Dehogy!)* különösen pedig azok t. képviselőtársaim czáfolnak meg, a kiknek eddig nemcsak a házszabályokban való jártasságát nem tapasztaltuk, hanem hangjukat sem hallottuk. *(Mozgás a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Babó Mihály: Jó ezt megmagyarázni, mert meg kell tanulni mindenkinek!

Lengyel Zoltán: Ismétlem, *(olvassa)*: »Az ügy a ház tudomására hozatván, az minden vita nélkül« .... *(Zaj a jobboldalon és a középen.)* Ha nem lesznek szivesek meghallgatni, nem tudom a konkluziót levonni és nem igazolhatom a magam álláspontját. *(Mozgás a jobboldalon és a középen.)*

Igy szól a szakasz második bekezdése *(olvassa)*: »Az ügy a ház tudomására hozatván, az minden vita nélkül a mentelmi bizottsághoz utasitandó, mely esetben a ház a mentelmi bizottság jelentéstételére záros határidőt tüzhet ki.«

Hock János: Ilyen rövid a szakasz!

Lengyel Zoltán: Ennélfogva kérdezem a t. házat: *(Felkiáltások a jobboldalon: Minket ne kérdezzen!)* hogyha az enunciáczió végleges volt és megtörtént a nélkül, hogy inditványom meghallgattatott volna, házszabályszerü dolog volt-e ez, — a mikor pedig azt akartam inditványozni, hogy záros határidőt tüzzön ki a ház, — és hogy lehet-e a házszabályok értelmében ezen házszabályellenes eljárás után alkalmam arra, hogy ezt az inditványt megtehessem? *(Mozgás, zaj és felkiáltások a jobboldalon: Ő beszél házszabályokról!)*

A 189. §. pedig a következőképen szól *(olvassa)*: »A mentelmi jog felfüggesztése iránti hivatalos megkeresések eseteiben a mentelmi bizottság, tekintettel az eset sürgősségére, annak megvizsgálására határnapot tüz ki ... *(Nem áll! a jobboldalon. Zaj. Elnök csenget.)* Kérem szépen ...

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház. *(Zaj.)*

Lengyel Zoltán: Ismétlem *(olvassa)*: »A mentelmi jog felfüggesztése iránti hivatalos megkeresések eseteiben *(Zaj a jobboldalon és a középen.)* a mentelmi bizottság, tekintettel az eset sürgősségére, annak megvizsgálására határnapot tüz ki, *(Zaj a jobboldalon és a középen.)* s a tárgyalásnak idejéről és helyéről az érdekelt képviselőt értesiti.« *(Zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak! *(Zaj a jobboldalon és a középen. Elnök ismételten csenget.)*

Babó Mihály: Ha nincs csend, fel kell függeszteni az ülést! *(Zaj a jobboldalon és a középen. Elnök csenget.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak a szónokot csendben meghallgatni. *(Zaj a jobboldalon és a középen; egyes képviselők papirlapokkal csapkodják a padokat.)*

Gál Sándor: Az ülést fel kell függeszteni! *(Zaj.)*

Szatmári Mór: Az imént megbotránkoztak ezen az urak! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Barabás Béla: A majom is igy szokott! *(Zaj és mozgás.)*

Elnök: Kérek csendet! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Kérek csendet a ház mind a két oldalán. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Csak a jobboldalon zajonganak!)*

Lengyel Zoltán: Bocsánatot kérek, de az összefüggés miatt ismét kénytelen vagyok felolvasni a szakaszt elülről, mert a képviselő urak megzavartak. *(Derültség a szélsőbaloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, méltóztassék folytatni beszédét. Csendet kérek a ház minden oldalán.

Lengyel Zoltán: A 189. §. ezeket mondja *(olvassa)*: »A mentelmi jog felfüggesztése iránti hivatalos megkeresések eseteiben a mentelmi bizottság, tekintettel az eset sürgősségére, annak megvizsgálására határnapot tüz ki, tárgyalásának idejéről és helyéről az érdekelt képviselőt értesiti, a kit, ha megjelen és meghallgatását kivánja, az ügy tárgyalásának felvétele előtt meghallgatni tartozik.«

Három szót emeltem ki ebből a szövegből. Az egyik ez: Megkeresések eseteiben. Én bejelentem a mélyen t. elnök urnak, hogy a mentelmi bizottság megkeresés nélkül ült össze, határozatot akart hozni, sőt határozatot hozott is, a mennyiben Szivák Imre, Gajáry Géza és Kubinyi Géza itten a bizottság megbizásából jártak el, a határozat pedig az volt, hogy megkivánták Rátkay Lászlótól, Ráth Endrétől és a többiektől, hogy a bizottság előtt egy negyed óra alatt jelenjenek meg. *(Zaj.)*

Babó Mihály: Innen nem lehet kivezényelni senkit sem. *(Mozgás.)*

Lengyel Zoltán: Épen most értesülünk róla, hogy a mélyen t. alelnök urat is, Szőts Pált és b. Feilitzsch Arthurt ki is hallgatta a bizottság. Miféle jog és miféle szabály alapján tette ezt az a bizottság? *(Igaz! Ugy van! a szélső-*

Digitized by Google

baloldalon.) Azt hiszi a t. mentelmi bizottság, ugy kell neki is eljárni, mint a rendőrnek, hogy a mint látja az utasitást és parancsot, akkor nincs törvény előtte, csak azt teszi, a mit neki el kell végeznie? *(Nagy mozgás.)*

A másik, a mit kiemeltem, az, hogy határnapot kell kitüzni a bizottságnak. Mondják meg a t. képviselő urak, ki volt e bizottságnak elnöke, ki tüzte ki a határnapot, melyen a képviselő urak megjelenjenek, miképen történt az idézés és hogy mertek a képviselők mindenféle szabály ellenére összegyülni, ott határozatokat hozni és foganatositani?

Polónyi Géza: Ez mentelmi eset. Be kell jelenteni. *(Zaj és mozgás.)*

Barabás Béla: Ez a mentelmi jog megsértése!

Lengyel Zoltán: A harmadik, a mit szintén kiemeltem, az, hogy az érdekelt képviselőt a bizottság értesiti. Kérdem én Szivák Imre t. képviselőtársamat, hogyan és miből tudja, hogy ki az érdekelt képviselő? Én sem tudom, az illető maga sem tudja, az elnök ur sem állapitotta meg. *(Mozgás.)*

Az igen t. elnök ur határozatot enunciált, a melyben nem volt az, hogy ki ellen szól a határozat és mégis elment tanuskodni. Kérdem tehát az elnök urat, hogy ki ellen tanuskodott? *(Egy hang a jobboldalon: Zárt ülés előtt tanuskodott!)*

Engedelmet kérek, ha zárt ülés előtt vagy bármikor is tanuskodott, ha az elnök ur tudja, ki ellen jelenti be a mentelmi esetet, ezt akkor meg kellett volna mondani, ha pedig nem tudta, akkor nem lett volna szabad a mentelmi esetet a háznak bejelenteni, szóval a t. elnök ur sem nem tudta a bünöst, sem nem akarta megmondani, hogy ki vétkezett, miképen jutott abba a helyzetbe, hogy mégis tanuskodhatott ellene?

Bartha Miklós: Kemény dilemma!

Lengyel Zoltán: Én, t. képviselőház, végig soroltam egy egész rakás házszabálymegsértést, felemlitettem nemcsak a mentelmi bizottság kiküldését, az eset bejelentését, a szólásszabadságnak tőlünk való elvonását, hanem a mentelmi bizottságnak példátlan eljárását, mint egy erőszakos kisérletet és a végére hagytam, hogy kivégezni próbálnak olyan embereket, a kikről azt sem tudták, kik azok, kik a bünösök, miben vétkeztek és miben itélendők el?

Én tudomására hozom ezeket az igen t. elnök urnak, mert ezekben a házszabályok megsértését látom *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és mert ezekben egyszersmind mentelmi esetet is látok. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Legyen szives ezekben az elnök ur intézkedni és találja meg a módját annak, hogy a jogfolytonosság ilyetén megszakitásával, hogy miképen juthat el a ház ezen ügyekben a jogos és törvényes alapra? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Ülés alatt hivták ki a képviselőket tanuskodni, ez a mentelmi jogunk nyilvánvaló megsértése. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Lengyel Zoltán: Önöknek bármi ellen lehet kifogásuk, de én biztosan mondhatom azt, hogy semmi sem veszedelmesebb az alkotmányra, a nemzet életére és annak jövőjére, mint az erőszak és a korrupczió. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zaj. Elnök csenget.)* Ne csodálkozzanak tehát önök azon, hogyha mi ez alkalommal a végletekig készek vagyunk ezen dolgok tisztázása végett elmenni és ha a házszabályok érintetlen fentartása végett a legerősebb harczot veszszük fel, mert, a mint mondottam, az alkotmányra az a legveszedelmesebb, a mikor az erőszak és a korrupczió párosul egymással. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

B. Feilitzsch Arthur: Személyes kérdésben kérek szót, t. ház! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: T. ház! Legyen szabad nekem egypár észrevételt tenni azokra, a miket Lengyel Zoltán t. képviselő ur előadott. *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon temészetes, hogy én azok felett, a miket a képviselő ur felhozott, vitába nem bocsátkozhatom, mert az elnöki székből nem áll jogomban azokkal a vitát felvenni, azonban egyes kijelentéseket kénytelen vagyok a t. képviselő ur megjegyzéseire tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Először is, miután bevezető szavaimban, mikor az ülést ujból megnyitottam, kijelentettem azt, hogy az elnökség részéről semmiféle tendenczia abban az irányban nem forgott fenn, hogy Lengyel Zoltán képviselő urnak a házszabályokhoz való szólásjogot meg nem adta, ez a kijelentés, azt hiszem, elégséges arra, hogy annak szüksége, hogy a képviselő ur ezzel szemben bármiféle kijelentést is tegyen, önmagától elessék. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

A második, a mit a t. képviselő ur az elnökséggel szemben felhozott az, hogy az elnökség a jogok kijátszását és a szólásszabadság korlátozását célozza. Arra nézve, hogy ezen törekvés egyáltalán nem vezérli az elnökséget, hivatkozom a háznak bármely tagjára, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* miszerint a jelenlegi elnökséget ezzel a váddal illetni jogosan egy képviselőnek sem lehet. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

A mi harmadszor azt illeti, hogy az általam bejelentett mentelmi esetet a mentelmi bizottsághoz utasitottam a nélkül, hogy erre nézve a háznak határozatát provokáltam volna, e tekintetben hivatkozom arra, hogy méltóztassék megnézni a gyorsirói jegyzeteket és azokból bárki is meggyőződhetik arról, hogy én ez ügyben igenis, a ház határozatát kikértem. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Lengyel Zoltán: De akkor meg kellett volna adni nekem is a szólásjogot! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Én egészen nyugodtan végighallgattam Lengyel Zoltán képviselő ur meglehető-

Digitized by Google

sen hosszu fejtegetéseit... *(Felkiáltások a jobboldalon: Bizony hosszu volt!)*

Lengyel Zoltán: De legalább érdekes! *(Derültség.)*

Elnök *(csenget)*: .... a méltányosság megkivánja tehát, hogy legalább a ház elnökével szemben hasonló eljárást tanusitsanak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én a mentelmi ügyeket a ház határozata értelmében és annak alapján utasitottam a mentelmi bizottsághoz, hozzátevén egyuttal azt is, hogy a mentelmi bizottság utasittatik, hogy még a mai ülésen üljön össze. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Csendet kérek, nekem jogom van azt elmondani, a mi a mondandóm és jogom van kijelentéseket is tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi pedig azt illeti, hogy az ügy, mint ilyen nem hozatott fel, méltóztassék meggyőződni a gyorsirói jegyzetekből, hogy én hivatkozással a házszabályok 188. §-ára, igenis kijelentettem, hogy az elnöki tekintély és Szőts Pál képviselő-jegyző mentelmi jogának megsértése miatt történik a mentelmi bejelentés. *(Ugy van! jobbfelől.)* Én tehát magát a tényt, magát a cselekményt megjelöltem és ennek következtében a képviselő urnak ez a kifogása is elesik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezek után előbb Feilitzsch Arthur képviselő urat, azután a mentelmi bizottság helyettes elnökét és végül Szatmári Mór képviselő urat illeti a szólás joga.

B. Feilitzsch Arthur: T. ház! A zárt ülést megelőző nyilvános ülésben lefolyt, azt hiszem, mindnyájunk által csak mélyen fájlalható, sajnálatos esemény közben *(Ugy van! jobbfelől.)* olyan inczidens is történt, a mely talán látszólag félreértésekre adhatna okot és a mely ugy az én, mint Fáy István t. képviselőtársam reputációjába is ütközhetnék. *(Halljuk! Halljuk!)* Kötelességemnek tartom tehát röviden magát az eseményt ugy elmondani, a hogy az történt. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mikor a miniszterelnök ur inditványa feladatott az elnöki emelvényre és kisérlet történt annak Szőts Pál jegyző urtól való elvételére, Szőts Pál jegyző ur magát az irományt az elnöki emelvényről lefelé nyujtotta, mintegy megmentendő azt! *(Halljuk! Halljuk!)* Ekkor én az előadói emelvényre vezető lépcsőre futottam, hogy az irást elvegyem és ekképen a házat talán olyan cselekedettől mentsem meg, a mely — azt hiszem — mindig szégyenteljes cselekedetnek fog minősittetni. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Nem szégyen az! *(Felkiáltások a jobboldalon: Gusztus dolga! Elnök csenget.)*

B. Feilitzsch Arthur: Csak azért adtam igy elő a dolgot, hogy a t. háznak minden tagja annál inkább legyen meggyőződve arról, hogy intenczióm nemes volt, *(Ugy van! jobbfelől.)* és hogy én teljes higgadtsággal és nyugodtan mentem magának ennek a ténynek.

Mikor az irás kezemben volt, és Fáy István t. barátommal és képviselőtársammal kerültem szembe, feltartottam kezemet, miközben valaki hátulról, talán segiteni akarván az irat megmentésében, kezem lehuzta és ezalatt kezem érintette Fáy István képviselőtársam és barátom arczát... *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* ő ekkor meglepetésében hirtelen visszatántorodott abban a hitben, hogy én talán készakarva tettem volna ezt.

Amint azonban azt láttam, hogy félreértés lehet belőle, nyomban kijelentettem, hogy bocsánat, véletlenül és nem készakarva történt. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Teljesen korrekt!)* Ő ezt azonnal tudomásul is vette, kezét nyujtotta, illetőleg felé nyujtott kezemet elfogadta. *(Helyeslés.)*

Ezt kötelességemnek tartottam a ház nyilvánossága és az ország szine előtt kijelenteni, *(Általános helyeslés.)* mert ugy én, a mint meg vagyok győződve, t. képviselőtársam is, minden körülmények között, még legnagyobb izgatottságunkban is, legtávolabb állunk és fogunk is állni mindenkor attól, hogy tettlegességekre vetemedjünk. *(Helyeslés.)* Ezt voltam kénytelen kijelenteni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Fáy István képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani.

Fáy István: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak megengedni, hogy személyes kérdés czimén ebben a kérdésben pár szóval én is élhessek. *(Halljuk! Halljuk!)* B. Feilitzsch Arthur t. barátom és képviselőtársam előadta itt részletesen azt a jelenetet, a mely kettőnk között lejátszódott. Én igazolom, hogy ez igy volt. De ugy látom, hogy — talán eljárásomat is menteni óhajtván — nem adta elő minden részletében a dolgot oly hűséggel, mint a hogy volt; mondom, bizonynyal iránt am való kiméletből tette ezt? Mert én is a felhevülés azon pillanatában, a midőn Feilitzsch Arthur t. barátom keze arczomat érintette, azt hittem, hogy az érintés szándékos volt. E feletti pillanatnyi felháborodásomban kezemet felemeltem és azzal Feilitzsch barátom felé ütöttem. Nagyon örülök annak, különösen utólagosan nagyon örülök, hogy ezen ütésem czélt tévesztett és őt nem érintette. De nem akartam ezt mégsem elhallgatni, mert ennek elhallgatásával eljárásom talán szépitve lett volna.

Én igen örülök annak, hogy igy folyt le a közöttünk felmerült inczidens és köszönettel tartozom Feilitzsch Arthur barátomnak, hogy ezt az esetet utólagosan kimagyarázta. Én is kijelenthetem, hogy sajnálnám, ha másként történt volna és igy nincs okom irányában semmi féle animozitásra. *(Helyeslés.)*

Elnök: Szivák Imre, a mentelmi bizottság helyettes elnöke kiván szólani.

Digitized by Google

Szivák Imre: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A mentelmi bizottság tagjainak részéről kötelességet vélek teljesiteni, a midőn előzetes jelentésben megvilágitom a bizottság eljárását.

Ráth Endre: Mentegetőzik! *(Mozgás a jobboldalon.)*

Szivák Imre: Amugy is szándékomban volt és kötelességem a ház határozata folytán előzetes jelentést tenni. Az eset annyira sulyos, rendkivüli, és következményeinél fogva is mindenesetre kiváló és különleges elbirálásra méltó, hogy, azt hiszem, a következő ülésig ugy sem lett volna szabad a mentelmi bizottságnak az esetet hallgatással mellőzni és jelentés nélkül hagyni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Bartha Miklós: Itt nem lehet olyan gyorsan itélni, meg kell fontolni!

Szivák Imre: Méltóztassék figyelembe venni, hogy a háznak kiküldő határozata következőleg hangzik *(olvassa)*: »Kérem a t. házat — mivel mindkét eset sulyos — méltóztassék abba belenyugodni, hogy a mentelmi bizottság rögtön összeüljön és határozzon. Elfogadja a t. ház? Tehát ezt határozatképen kimondom.« *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Reánk nézve elsősorban a háznak határozata, továbbá a házszabályok rendelkezése volt mérvadó. Méltóztatnak meglátni eljárásunk megvilágitásából, hogy nem is tehettünk másként, mint a hogy cselekedtünk. Kétségtelen, hogy a mentelmi bizottságnak rendszerinti elnöke nincs Pesten, betegség által akadályozva van az üléseken való részvételben. Azt gondolom, hogy a bizottság helyesen határozott akkor . . .

Polónyi Géza: Csonka is a bizottság! *(Zaj a jobboldalon.)*

Szivák Imre: Ilyen esetekre van a házszabályokban gyökerező megállapodott praxisunk, a mely szerint a bizottság összeül és ad hoc megalakul. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Máskülönben nem teljesithetné a házszabályokban előirt feladatát. *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Szivák Imre: Engedelmet kérek, hiszen egy rosszhiszemü, egy maliciózus elnök szándékos elmaradásával folytonosan meggátolhatná a bizottság eljárását. Ezt nem lehet engedni.

Babó Mihály: Minden tag meg volt-e hiva? *(Folytonos zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Kubinyi Géza: Mindenkinek kötelessége a házban jelen lenni és a ki jelen volt, azt meghitták.

Szivák Imre: Mindenki tudja, tagja-e a bizottságnak; mikor tehát a ház határozata enunciálva lett, kötelességünknek tartottuk valamennyien megjelenni. Összeültünk és konstatáltuk, hogy a 139. §. . . . *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: Házszabályellenesen csinálták! A 189. §.! *(Zaj a jobboldalon.)*

Szivák Imre: . . . A 139. §. világosan rendelkezik, hogy a bizottság határozatképes, mihelyt tagjainak egyharmad része jelen van. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De előzőleg meg kell hivni őket! Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: Ki van jogositva a bizottság összehivására? *(Zaj a jobboldalon.)* Csak az elnök hivhatja össze! Most pedig ki hivta össze? *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Kubinyi Géza: A ház határozatot hozott! A ház utasitotta a tagokat a megjelenésre! *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: A 189. §. az irányadó!

Szivák Imre: Egyszerüen összeültünk, hogy a ház határozatát végrehajtsuk. *(Zajos ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Következett a mi eljárásunk, a mely szigoruan a házszabályok 189. §-ára van alapitva. Mit tettünk? Ideiglenesen megalakultunk. Választottunk egy helyettes elnököt, előadót, jegyzőkönyvvezetőt és egyuttal, miután a ház határozata ugy hangzott, hogy rögtön üljünk össze és rögtön határozzunk, *(Zajos ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* mi mást nem tehettünk . . .

Barabás Béla: Nem igaz! Tessék felolvasni! Azt nem mondtuk ki! *(Zaj a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: A határozat nem igy szólt!

Szivák Imre: Bocsánatot kérek, már egyszer felolvastam a határozatot! De, ha tetszik, felolvasom még egyszer. *(Zaj.)*

A határozat igy szólt *(Olvassa)*: »Kérem a t. házat, mivel mindkét eset sulyos, méltóztassék abba belenyugodni, hogy a mentelmi bizottság rögtön összeüljön és határozzon. Elfogadja a t. ház?« *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: Ez hamis! Ezt nem lehet elhatározni! Az a jegyzőkönyvi kivonat hamis! *(Felkiáltások a jobboldalon: Gyorsirói jegyzet! Zaj a szélsőbaloldalon.)* Azt nem lehet elfogadni! Nem szavazott felette senki sem! *(Zaj.)* Nem fogadta el a ház! Az elnök önkénykedett és kimondott valamit szavazás nélkül. *(Ellenmondások a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Igenis a ház megkérdezése nélkül mondta ki az elnökség! *(Zaj a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Hitelesitve van az a jegyzőkönyv? Hitelesitve van a határozat? *(Zaj a jobboldalon.)* Ki hitelesitette azt a jegyzőkönyvet? *(Zaj jobbfelől. Elnök csönget.)*

Barabás Béla: Ez erőszak! Szégyeljék magukat! *(Nagy zaj a jobb- és a baloldalon. Elnök csenget.)*

Polónyi Géza: Ki hitelesitette azt a határozatot? Tessék megmondani! *(Zaj a jobboldalon.)*

Kubinyi Géza: Nem kell azt hitelesiteni!

Polónyi Géza: Jogászok ezt nem tudják? Ez erőszak és törvénytelenség! *(Nagy Zaj.)*

Szőts Pál: Polónyi beszél erőszakról?

Elnök: Kérem a képviselő urakat jobbról és balról egyaránt, méltóztassanak nyugodtan lenni.

Digitized by Google

Beöthy Ákos: Többségi zsarnokságot nem tűrünk! *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, képviselő urak!

Barabás Béla: Vegyék elő a paragrafusokat és ne biráskodjanak, ha nem értenek hozzá. Csak zsandároknak szegődtek oda! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Szivák Imre: T. ház! Azt gondolom, egészen szokatlan az a kivánság, a melyet Polónyi Géza képviselőtársam nyilvánit, t. i. hogy az a jegyzőkönyvi határozat hitelesitve lett-e, igen, vagy nem? *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Hát, kérem, nem lett hitelesitve.

Elnök: A képviselő uraknak kötelességük a házszabályok értelmében a szónokot meghallgatni, nekem pedig kötelességem rendet tartani. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: A ház nem határozta el ezt és az elnök ur mégis enuncziálta. *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Bartha Miklós: Ennél csúfosabb szerepet még nem játszottak!

Szivák Imre: Méltóztassanak engem előbb meghallgatni a t. képviselő urak. Az eset egészen egyszerü. A 189. §. alapján összeültünk, s konstatálom, hogy az ülésen a háznak nemcsak erről az oldaláról, hanem a t. ellenzék részéről megválasztott bizottsági tagok is megjelentek. Egyik sem ütközött meg azon, hogy a határozat hitelesitve nincsen. Csupán Szatmári Mór képviselő ur tett alaki kifogást nem az ellen, hogy összeültünk, hanem a tekintetben, hogyan történjék a megidézett képviselők behivása.

Polónyi Géza: Elég az, ha mi veszszük észre itten a hibát. *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérem, méltóztassanak a szónokot meghallgatni, mert különben kénytelen leszek a képviselő urakat név szerint megnevezni.

Szivák Imre: A bizottság megkezdte működését, de hogyan? Egyszerüen vizsgálta a dolog történetét, hogy meggyőződjék arról, kik lesznek az u. n. érdekelt képviselők, a kik magában a mentelmi sérelmi eset létrehozásában részesek voltak. Ezt nem lehet másképen megállapitani, mint ugy, ha meghallgatjuk az illető képviselőket, meghallgatjuk a ház tisztviselőit, a kik az eset szemtanui voltak. Egyebet a bizottság nem tett. *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* A bizottság a házszabályoknak megfelelőleg meghallgatta először a ház igen t. alelnökét, a ki a mentelmi sérelmi esetet bejelentette. Meghallgatta továbbá azokat a képviselőket, a kik tudomása szerint az eset szemtanui voltak. Azokat a képviselőket pedig, kiknek eljárásáról szó lesz, kiknek eljárását a házszabályok értelmében véleményes jelentésünk, illetve elbirálásunk tárgyává kell tennünk, a 189. §-nak megfelelőleg egy, holnapra kitüzött határidőre. 9 órára meghivtuk. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ez törvénytelen!)*

Csávolszky Lajos: Nincsen házhatározat!

Polónyi Géza: Semmi joguk sincsen hozzá.

Szivák Imre: A bizottság mindenesetre az előtt a dilemma előtt állott, hogy mit tartson tiszteletben: a ház határozatát-e, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Olyan nincsen!)* a melyet ismertünk és a melynek hozatalában mindannyian részt vettünk, vagy egyes képviselő urak magán-felfogását, melyet különben nem is ismertünk? *(Ugy van! jobbfelől. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* A háznak egyhangulag hozott határozatáról van szó, a mely ugy szólt, hogy rögtön tegyük az esetet vizsgálat tárgyává, és rögtön határozzunk is. *(Ugy van! jobbfelől.)* És én azt hiszem, hogy mi voltaképen igen messzemenő előzékenységet tanusitottunk azon t. képviselő urak iránt, a kiknek eljárása majdan megitélésük tárgyát képezendi, mert elsősorban felkértük őket arra, hogy egy negyedóra mulva mint tanuk ott megjelenjenek.

Polónyi Géza: És ezzel megakadályozták az ülésen való részvételüket! *(Derültség és zaj a jobboldalon. Ugy van! a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Szivák Imre: A t. képviselő urak egy része engedett a felhivásnak; megjelent és tanuvallomását megtette; egy másik része még tanuként való megjelenését és kihallgatását is megtagadta, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Természetes! Mert nem szabályszerü az eljárás!)* és ezeket a t. képviselőtársainkat is értesitettük és holnapra külön meghivóval meghivtuk.

Nem tudom megérteni ezt az eljárásukat, mert hiszen mi a mentelmi kérdéseket — és ezt általánosságban ugy a magam részéről, mint azon t. képviselőtársaink részéről is mondom, a kik mint ellenzéki képviselők résztvettek mai egyhangu határozatunk meghozatalában — mi a mentelmi eseteket soha pártszempontból nem kezeltük; *(Ugy van! jobbfelől.)* mi a mentelmi jog vitás kérdéseit pártkérdésekké minősiteni nem engedtük, *(Ugy van! jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és hivatkozom azon t. képviselőtársaimra, a kik épen a függetlenségi és 48-as párt részéről vannak a mentelmi bizottságba beválasztva: nem számtalanszor, sőt legtöbbször épen az az eset állt-e elő, hogy én, a mentelmi bizottság helyettes elnöke, és Kubinyi Géza, annak előadója, önökkel együtt adtunk be különvéleményt?

Ráth Endre: A házszabályok szerint nincs helyettes elnök!

Szivák Imre: Ebből világos, hogy bennünket ma sem vezettek pártszempontok, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* hanem vezetett egyszerüen kötelességérzetünk; vezetett az, hogy mi tiszteletben tartjuk a házszabályokat és a ház határozatait. Ezeknek kivántunk megfelelni, a midőn rögtön összeültünk, hogy a ház határozatának megfelelőleg határozzunk. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincsen házhatározat!)* Ezt másképen nem lehetett megtenni, mint csakis azon eljárással, a melyet a bizottság követett.

Digitized by Google

Egyébiránt ez csak előzetes jelentésem; a dolog érdeme felől holnap a bizottság részéről méltóztatik jelentést kapni, addig pedig kérem, méltóztassék ezen eljárást helyeslőleg tudomásul venni. *(Helyeslés jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Pozsgay képviselő ur személyes kérdésben kíván szólani.

Pozsgay Miklós: T. ház! Személyes kérdésben kértem szót a t. elnök urtól. Ugyanis meghivót kaptam a mentelmi bizottságtól, a mely ugy szól, hogy holnap reggel 9 órára a II. sz. teremben jelenjek meg, de ezen meghivón nincs megjelölve, hogy tanu, vagy vádlott vagyok-e, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* a mentelmi bizottságnak pedig nem vagyok tagja. Azt hiszem, hogy inkább mint vádlott vagyok meghiva.

Gulner Gyula: Miről hiszi?

Pozsgay Miklós: Nem tagadom, hogy vádlottnak érzem magam, de viszont azt hiszem, hogy a t. ház meg fogja engedni, hogy igazoljam azt a tettemet, hogy az elnöki emelvényre felmentem. *(Mozgás a jobboldalon.)* Én annak a benyomásnak hatása alatt állottam, hogy az elnök ur egy törvénytelen, jogtalan álláspontra akar helyezkedni, mert én láttam azt, hogy a ház egyik jegyzője, Szőts Pál t. képviselőtársam lenyujtott egy ivet, a melyet elvettek, s átvittek a miniszterelnök urhoz. *(Felkiáltások jobbfelől: Nem igaz! Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

A miniszterelnök ur ekkor nyomban beadta az inditványát. *(Zajos ellenmondások jobbfelől.)* Ez inditvány beadása bennem azt a hatást keltette, hogy a ház t. elnöke összejátszik a miniszterelnök urral abban, hogy itt törvénytelen dolgot kövessenek el együtt. *(Mozgás és felkiáltások jobbfelől: Hohó! Rendre! Rendre!)*

Barabás Béla: Ugy is van! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Magyarország miniszterelnöke, meggyőződésem szerint, semmi olyan dolgot nem követett el itt a parlamentben *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*, csendet kérek, képviselő urak, meltóztassanak megengedni, hogy nyilatkozzam — sem pedig a ház elnökségének egyik tagja sem követett el olyat, a mire a képviselő ur azt a kifejezést használhatná, hogy »összejátszanak«. *(Zajos helyeslés jobbról. Zaj a szélsőbaloldalon.)* Várady képviselő urat, a ki állandóan közbeszól, rendreutasitom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Pozsgay Miklós: Én, t. ház, azt láttam, hogy Szőts Pál t. képviselőtársam az elnöki emelvényről az ivet lenyujtotta. Kérdem a t. képviselőtársamat, igaz volt-e ez?

Szőts Pál: Hiszen megmondtam, hogy mi volt!

Pozsgay Miklós: Ez azelőtt történt. Én annak a behatása alatt mentem fel az elnöki emelvényre, mert láttam azt, hogy a jegyző ur egy ivet nyujt le, melyet elvittek a miniszterelnök urhoz, a miniszterelnök ur pedig, mikor azt az ivet átvette, akkor adta át az inditványát és akkor vitte fel azt a teremőr.

Babó Mihály: Ez uj dolog! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zaj.)* Ezt tisztázni kell.

Pozsgay Miklós: Azért mentem fel, hogy megkérdezzem az elnök urat, hogy adjon nekem felvilágositást arról, hogy az az iv miért lett felküldve?

Babó Mihály: És mi volt rá irva?

Pozsgay Miklós: Odafent akkor mindenféle szavak hangzottak: törvénytelenség és nem tudom még miféle beszédek. Mikor én felmentem, az elnök ur felugrott és felfüggesztette az ülést. Hát arra vagyok bátor kérni az elnök urat, hogy a ház szine előtt mondja meg, hogy az ő tudomásával volt-e az, hogy Szőts Pál jegyző ur azt az ivet lenyujtotta és mi volt arra irva? Ha erre nézve felvilágositást ad, akkor fogok majd ujból nyilatkozni.

Babó Mihály: Ez egészen uj dolog. Kérünk felvilágositást. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kérünk felvilágositást!)*

Elnök: Szőts Pál képviselő ur személyes kérdésben kíván felszólalni egy hozzá intézett kérdésre.

Szőts Pál: Pozsgay t. képviselőtársam személyes felszólalásában oly dolgot imputál nekem, a mit én nem tettem, és ennek folytán kénytelen vagyok a t. ház szives engedélyét kérni arra, hogy személyes kérdésben felszólaljak. *(Halljuk! Halljuk!)* Én az elnök urtól a terembiztos által felhozott miniszterelnöki inditványt, miután az elnök ur azt nekem átnyujtotta, átvettem. Abban a pillanatban rohant fel Molnár Jenő t. képviselőtársam és jegyzői székem elé azzal a kérdéssel állt, hogy miféle papir az? Én önkéntelenül az egyik kezemmel oldalt nyujtottam a papirt, le az emelvényről, a másikkal pedig védtem magam vele szemben. Akkor Molnár Jenő képviselő ur lement és azután jött Rátkay t. képviselőtársam. *(Felkiáltások jobbfelől: Jegyző kollegája!)*

Vertán Endre: De nem funkczionált akkor! *(Élénk felkiáltások jobbról: De igenis, ma jegyzői funkczióban van!)*

Szőts Pál: Mondom, jött Rátkay képviselőtársam ezzel a felkiáltással: Ide azzal a papirossal!

Természetes, hogy még inkább távol tartottam tőle az inditványt és nem szolgáltattam ki, hanem lenyujtottam báró Feilitzsch t. képviselőtársamnak. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért természetes?)*

Azonban miután ezt az inditványt ott előttem hárman három darabra tépték az előadói emelvényen, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* a darabokat Csávolszky Lajos t. képviselőtársam, Fáy István t. képviselőtársam és Feilitzsch Arthur t. képviselőtársam kezében láttam, *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon Felkiáltások: Az is tépte?)* akkor jött a másik inditvány; azt is el-

Digitized by Google

vettem, de kénytelen voltam hamar zsebre dugni. (*Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon. Elnök csenget.*)

Kiss Ernő: Szép dolog!

Szőts Pál: Kérem, uraim, mi jegyzői gyakorlatunkban eddig nem voltunk hozzászokva, hogy hivatalos aktákat az elnöki emelvényen erővel védelmezzünk meg. Erre ma volt az első eset. (*Mozgás a jobboldalon és a középen.*)

Barabás Béla: Nem volt hivatalos akta!

Szőts Pál: A mit az elnök nekem az elnöki széken átad, az hivatalos akta!

Sréter Alfréd: A ki mást mond, az nem mond igazat!

Szőts Pál: Azonban akkor nem foglalkozhattam tovább ezzel a dologgal, mert Hentaller Lajos és Pozsgay Miklós t. képviselő urak ezzel a kiáltással: »Huzzuk le az elnököt a székből« jöttek az emelvényre. (*Nagy zaj és mozgás a jobboldalon és a középen, felkiáltások: Gyalázat! Gazság! Szép dolog!*)

Sréter Alfréd: És az maga mer felszólalni, a ki csinálta! (*Nagy zaj. Elnök csenget.*)

Nessi Pál: Halluczinácziό volt ez! (*Zajos ellenmondás a jobboldalon.*)

Szőts Pál: Én ebben a tekintetben nem vitatkozom Nessi Pál t. képviselőtársammal; azt hiszem, hogy Hentaller Lajos t. képviselőtársam sem tagadja, Pozsgay Miklós t. képviselőtársam hasonlóképen nem tagadja, (*Mozgás a szélsőbaloldalon, felkiáltások: Mit?*) hogy azt mondták, »ki kell huzni az elnököt a székből«, (*Zaj a jobboldalon, felkiáltások: Nagyon szép!*) Be fogják ezt ők is ismerni, Nessi Pál t. képviselőtársam pedig ügyvédi gyakorlatára jelentékeny tanuságot fog szerezni arra, hogy háladatlan dolog fogadatlanul prókátoroskodni. (*Helyeslés a jobboldalon és a középen.*)

Nessi Pál: Nagyon szellemes!

Szőts Pál: Bocsánatot kérek, még nem fejeztem be! Ráth Endre t. képviselőtársamnak szóltam akkor: Védjük meg az elnököt! És Ráth Endre t. képviselőtársam volt az, a ki velem együtt csöndesitette ellenzéki képviselőtársait.

Ráth Endre: De nem erre a felszólitásra. Azt nem is hallottam!

Szőts Pál: Az elnök ur erre azt mondta: »A magyar képviselőház elnöki székében ülök; ha e szék méltósága nem védelmez meg, ne védelmezzen meg senki.« Igy történt, eddig volt. (*Élénk helyeslés. Felkiáltások: Éljen az elnök! Élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középen.*)

Elnök: Pozsgay Miklós képviselő ur személyes kérdésben kért szót.

Pozsgay Miklós: Személyes kérdésben kérek szót. (*Felkiáltások a jobboldalon és a középen: Mondta-e vagy nem? Igaz-e vagy nem?*)

Barabás Béla: Mindjárt meghallják, hogy nem igaz! (*Nagy zaj jobbfelől.*)

Kubinyi Géza: Tanuk vannak reá!

Pozsgay Miklós: T. ház! Én egyenes kérdést intéztem Szőts Pál t. képviselőtársamhoz és az elnök urhoz, hogy mielőtt a miniszterelnök benyujtotta az inditványát, mi volt az az iv, a mit ő lenyujtott a miniszterelnök urhoz? (*Nagy zaj jobbfelől.*) Erre nem kaptam feleletet. Én ujra megkérdeztem tőlük, hogy mi volt az az iv? (*Zajos felkiáltások jobbfelől: Igaz-e?*) Én akkor is megkérdeztem és azért mentem fel az elnöki emelvényre, a hol akkor forrongás volt, hogy megkérdezzem az elnök urtól, mert, mint előbb mondtam, annak az összejátszásnak látszata forgott fenn a miniszterelnök ur és a ház elnöke közt, hogy ő annak az inditványnak a benyujtására egyenesen felszólitotta a miniszterelnök urat. (*Zaj jobbfelől.*) Én egyenesen ezért mentem fel megkérdezni. (*Zajos felkiáltások jobbfelől: Nem erről van szó! Mondta-e?*)

Én nem tagadok el semmit, mert mikor én felmentem az elnöki emelvényre és ott nagy lárma volt, a t. ház elnöke nem tudom, nekem-e vagy másnak, de mindnyájunknak, a kik fenn voltunk, azt mondta: a ki hozzám nyul, az a halál fia! Igaz-e, hogy ezt mondta? (*Zajos éljenzés és taps jobbfelől. Felkiáltások: Igaza van! Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*) Én nem azért mentem fel, hogy az elnök urat megfogjam vagy esetleg inzultáljam, én egyenesen azt a kérdést intéztem hozzá és akkor felelte azt az elnök ur, — lehet, hogy talán a sokadalomtól ijedt meg hirtelen. (*Nagy zaj és ellenmondás jobbfelől.*)

Gulner Gyula: Arra feleljen, igaz-e, a mit Szőts mondott?

Rosenberg Gyula: Ki vele! (*Zajos felkiáltások jobbfelől: Ki vele!*)

Gr. Teleki Gyula: Ki vele! Ilyent nem tűrünk! (*Nagy zaj.*)

Elnök: Csendet kérek!

Pozsgay Miklós: Én nem azt értettem ez alatt.. (*Zajos felkiáltások jobbfelől: Ne kerülgesse! Ne magyarázza!*)

Kubinyi Géza: Mondta-e vagy nem?

Török Bertalan: Ez becsület kérdése!

Gulner Gyula: Erre minden férfi csak egy szóval felelhet: igen vagy nem! (*Nagy zaj.*)

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak, mindkét oldalon egyaránt.

Ivánka Oszkár: Hadd szivja vissza! Jobb azt visszaszivni!

Pozsgay Miklós: Mikor én felmentem az elnöki emelvényre, távol állt tőlem, hogy az elnök ur személyét sértsem! (*Zaj jobbfelől.*)

Rákosi Viktor: Ez sem tetszik?

Pozsgay Miklós: Midőn az előbb azt mondtam, hogy az elnök ur megijedt a sokadalomtól, nem személyi gyávaságot értettem alatta, hanem értettem azt, hogy ő az elnöki tekintélyt félti attól, hogy valami inzultusnak legyen kitéve. (*Felkiáltások jobbfelől: Ki részéről?*) Én értem az elnök urnak a konsternácziόját, mert nem azok, a kik talán támadást intéztek, hanem a

Digitized by Google

kik az elnök urat védték, nagy védelmükben sokkal nagyobb lármát csináltak, mint a kik felmentek. E tekintetben megint az elnök urra hivatkozom. Én sajnálom, hogy azt a szót kieresztettem a számon, de midőn ő azt mondta, hogy a ki hozzám nyul, a halál fia, erre én azt mondtam, hogy igenis, azt az elnököt, a ki törvénytelenül jár el, a székből kihuzom. *(Nagy zaj jobbfelől.)*

Elnök: Kétségtelen tény az, hogy abban a meglehetős nagy zavarban, lármában és kellemetlen helyzetben, a melyben ez az inczidens történt, részemről az erős kijelentés megtörtént. *(Élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középen.)*

Ez a kijelentés azonban nem szólt a köznek, ez tisztán magánbeszélgetés volt, de a tény maga nem volt magándolog, mert én nem a személyemet, nem önmagamat, hanem az elnöki tekintélyt féltettem, és ezt is akartam megvédelmezni. *(Általános élénk helyeslés. Nagy zaj.)* Méltóztassanak nyugodtan lenni; először Nessi Pál, azután Ráth Endre képviselő ur jelentkezett szólásra személyes kérdésben.

Nessi Pál: T. képviselőház! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Egy, szorosan véve személyemre tartozó, de a jelen viszonyoknál és a ma itt ecsetelt helyzetnél fogva a közt érintő bejelentést kivánok a háznak tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mai elkeseredett hangulatot kétségtelenül az okozta, hogy Pap Zoltán képviselőtársunk egy bejelentést tett, a mely szerint tegnap Dienes Márton nála megjelent és abból a czélból, hogy politikai magatartását befolyásolja, pénzt adott neki.

Kötelességem, mert e perczben jutott tudomásomra, nekem is hasonló bejelentést tenni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert ebből látjuk meg azt, hogy ezt rendszerré akarják tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt ezt elmondanám, figyelmeztetem a t. képviselőházat egy horvátországi esetre, Crnkovics Miklós esetére, a melyből, a ki ismeri, tudni fogja, hogy az a tisztelt ur, a ki a miniszteri székben ül, milyen eszközökkel képes dolgozni. *(Mozgás és zaj jobbfelől.)*

T. képviselőház! A »Független Magyarország« részvénytársaság igazgatósági tagja voltam. Mikor a politikai napilap dolgai nem jól állottak, képviselőtársaim között részvényjegyzést kértek. Ez a részvényjegyzés nem volt határidőhöz kötve, a társaság azonban ezen jegyzések alapján követelését már eszkomptáltatta. Én akkor képviselőtársaim iránti bizalomból, a mikor az eszkomptőr követelte a társaságtól az ő követelését, jótállást vállaltam 700 forint, 1400 korona erejéig. Az eszkomptőr azonban nem 1400 koronát, hanem 2200 koronát követelt, én tehát azt nem fizettem ki, hanem perre hagytam kerülni a dolgot. Most értesültem, ebben a perczben arról, hogy tegnap ugyanaz a Dienes Márton, a ki Pap Zoltán képviselőtársamnál járt és neki pénzt adott, elment oda és azt a követelést, a melyhez neki semmi köze nem volt, ő, a kinek pénze nincsen, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Koldus!)* készpénzzel kifizette *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hallatlan!)* kamatostul és költségestül. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez a rendszer!)*

T. képviselőház, én a követelés egy részét jogosnak el nem ismertem, ezért folyik a per; Dienes, daczára annak, hogy a követelés részben kétségbe vonatott, az egészet kifizette kamatostul és költségestül abból a czélból, hogy engedmény útján magára ruháztassa, hogy ezt ellenem már most ő érvényesithesse. Én rám a dolog személyemet illetőleg kevéssé tartozik; a biróság ítéletét fog mondani, ha elmarasztalnak, ki fogom fizetni. Engem tehát ezzel presszionálni nem lehet, mégis jele ez annak, hogy milyen rendszert akarnak követni, hogy elmennek, felkutatják: kinek van peresitett tartozása. *(Felkiáltások a jobboldalon: Kicsoda? Folytonos nagy zaj. Elnök csenget.)*

T. képviselőház! Dienes Mártonnak sem vagyona, sem pénze, sem semmije nines. Kétségtelen, hogy Dienes Márton mindezt nem a maga pénzéből csinálja, hanem kell, hogy valaki a háta mögött álljon, a ki pénzzel tartja. *(Zaj.)* Én tehát midőn felszólaltam, tettem ezt azért, hogy bejelentsem ezt az ujabb esetet, és kérjem a t. házat, hogy a mint parlamenti bizottság küldetett ki Pap Zoltán képviselő ur esetében, tessék ezt az esetet is oda áttenni, hogy kideritsük, hogy ez a pénz honnan jön, mert egyaránt mindenkit érdekel az, hogy ebben az országban pénzzel politikai czélokra dolgozni nem szabad és nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én felhoztam Crnkovics Miklós esetét. Azt mondják némely képviselőtársaim, hogy nem ismerik. Crnkovics Miklós a horvát nemzeti párt elnöke volt, egyike azon keveseknek, . . .

Fülöp Béla: Személyes kérdés ez is? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Bejelentés!)*

Olay Lajos: Zárt ülést kérünk mindjárt! *(Zaj.)*

Nessi Pál: . . . elnöke volt a horvát nemzeti pártnak és egyike azon keveseknek, a ki nemcsak igaz horvát, hanem igaz magyar is volt...

B. Kaas Ivor: Ez ugy van!

Nessi Pál: . . . egyike azon keveseknek, a ki a magyar hazához ragaszkodott, azt szerette, a ki Horvátországban az unionak propagandát csinált és élőmozditotta. És a t. miniszterelnök ur, mikor horvát bán volt, vele szemben mit tett? Midőn nem tudta erkölcsileg tönkretenni, anyagilag tette tönkre. *(Zaj a jobboldalon.)* Ezt Horvátországban minden ember tudja. *(Zaj a jobboldalon.)* Miért hogy eddig ilyen esetek nem voltak Magyarországon? Miért csak most, a midőn a horvát bán a miniszterelnöki székbe mert ülni? *(Mozgás a jobboldalon.)* Én nem gyanusitok senkit, hanem tudni akarom, hogy a pénz

Digitized by Google

honnan jött ide Dienes Mártonhoz? *(Felkiáltások a jobboldalon: Mi is akarjuk tudni!)*

Azért arra kérem a t. házat, határozza el egyhangulag, hogy ez az eset is tétessék át a kiküldött parlamentáris bizottsághoz, annak megvizsgálása végett, hogy a pénz honnan jött. Ezeket akartam elmondani. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A mint a ház Pap Zoltán képviselő ur esetét parlamenti bizottsághoz utasitotta, ugy ezen hasonló eset szintén ugyanazon bizottsághoz fog utasittatni.

Ráth Endre képviselő ur személyes kérdésben kért szót.

Lengyel Zoltán: A házszabályokhoz kérek szót!

Elnök: Miután ugyanazon kérdéshez már előbb Ráth Endre képviselő ur jelentkezett szólásra, Lengyel képviselő ur előbb már beszélt Ráth képviselő ur most először kiván szólani ennélfogva őt és nem Lengyel Zoltán képviselő urat illeti most a szó.

Ráth Endre: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Személyes kérdésben és a házszabályokhoz is kivánok szólani. Személyes kérdésben azért, mert Szőts t. képviselőtársam reám hivatkozott, a házszabályokhoz pedig azért, mert a házszabályokat több pontjában megsértve látom.

Méltóztassék megengedni, hogy hivatkozhassam arra, hogy a mai hangulat mutatja leginkább azt, hogy ez az idő épen nem alkalmas arra, hogy azt a tényállást, a mely a most folyó ülés anyagát képezi, a maga teljességében igazságosan megállapitani és összegezni tudjuk. Az imént lefolyt jelenetek tanusitják ezt legjobban. Épen azért, t. ház, csodálatosnak tartom, hogy mikor a lefolyt eseményeket a maguk valóságában nem vagyunk képesek higgadtan megállapitani, akkor a t. ház többsége, vagy legalább egy része — hiszem, hogy csak a kisebbség — máris itéletet akar kimondatni és fontosabb dolognak tartja mindennél azt, hogy Rátkay Lászlót kiszolgáltassuk és elitéljük, mielőtt még a tényállást megállapitottuk volna. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* Én a folyosón már azt is hallottam, hogy mi lesz az itélet. *(Zaj a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, de ha nem is emlitünk neveket, a képviselőház jelenlegi hangulata mégis azt mutatja, hogy ezt a személyi kérdést a túloldalon mindennél fontosabbnak tartják. Fontosabbnak tartják az elnök személyében esetleg történt megsértését a mentelmi jognak, annál az esetnél, a mely felfogásom szerint mindennél sulyosabb, annál t. i., hogy itt a parlamentet képező egyes képviselők becsülete, s igy a parlament érintetlensége lett megtámadva a legmesszebbmenő mértékben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig ne feledjük el azt, hogy elnökünk nekünk személyében van három, de a parlamentnek becsülete, a parlamentnek tisztessége csak egy, és az egyetlen olyan fogalom, a mely mindenen felüláll és a melyet megsérteni nem lehet. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De formailag is van okom arra, hogy a házszabályokhoz hozzászólhassak. T. i. a házszabályok 127. §-a a következőképen intézkedik. *(Olvassa)*: »Ugy az osztályok, mint a bizottságok, az összeférhetlenségi bizottság kivételével, általános többséggel rendes elnököt és jegyzőt választanak a maguk kebeléből. Ezen választásnál összes tagjai általános többségének jelenléte szükséges.« Ez a feltétel pedig a jelen esetben nem forgott fenn. Tehát, t. képviselőház, itt szó sincs arról, hogy helyettes elnök van-e választva, vagy nincs? Tény az, hogy a bizottságnak állandó helyettes elnöke, illetőleg alelnöke nincs. Tehát akkor, a mikor ennek a bizottságnak elnöke sincs, én nem értem, hogy tárgyalhatunk mi a felett, s illetőleg hogy mehet bele a képviselőház annak elismerésébe, hogy ez a bizottság egyáltalában törvényesen összehiva lett volna. Ennek a bizottságnak jelenlegi ülése előre hirdetve nem volt, az elnök pedig, a ki most nincs Pesten, ezen természeti akadály folytán gátolva volt abban, hogy azt az ülést egybehivja. A mentelmi bizottság ülésén Szatmári képviselőtársunk ez ellen azonnal óvást emelt, a bizottság azonban, ennek daczára, nem vette ezt figyelembe, hanem mit csinált az a bizottság? Ide bejöttek, és egyenkint szólitottak fel bennünket arra, hogy tegyünk tanuságot.

Én ebben mentelmi jogom megsértésének fenforgását látom, *(Mozgás a jobboldalon. Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert zavartak engem abban, hogy épen ebben a fontos pillanatban kötelességemet teljes mértékben gyakorolhassam. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

De, t. képviselőház, a házszabályok 189. §-ára is vagyok bátor hivatkozni. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Drakulits Pál: Nem fogtok kifárasztani! Ne féljetek! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ráth Endre: A lármában nem hallottam, hogy mit tetszett mondani! Tessék ismételni!

T. képviselőház! A házszabályok 189. §-ára is vagyok bátor hivatkozni, mely a következőképen szól. *(Olvassa)*: »A mentelmi jog felfüggesztése iránti hivatalos megkeresések eseteiben a mentelmi bizottság, tekintettel az eset sürgősségére, annak megvizsgálására határnapot tüz ki, s tárgyalásának idejéről, s helyéről az érdekelt képviselőt értesiti, stb. stb.«

Tehát, t. képviselőház, itt az az eset forog fenn, hogy a mentelmi bizottság elnöke nem volt jelen, a mentelmi bizottság hivatalosan összehiva nem volt, a mentelmi bizottság tanukat nem hallgathatott ki, a mikor még csak ott kellett volna állania, hogy a tárgyalásra tüzzön ki határnapot. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Nem akarom a ház türelmét továbbra igénybe venni. Még csak egy esetre vagyok bátor kitérni. Nem szándékozom ezt az esetet ugy, a mint az az én lelkemben az impressziók alatt él, előadni.

Nem vindikálom magamnak azt, hogy az általam előadott tényállás felel meg legjobban a valóságnak. Azonban épen ezért ne vegye rossz néven a t. elnök ur, ha azt a megjegyzést teszem, hogy az egész eset elmaradt volna, ha nem történt volna az, hogy a mikor a miniszterelnök egy inditványt adott be irásban az igen t. elnök urnak és a mikor még nem volt eldöntve, hogy az inditvány tényleg a ház elnökének kezeibe jutott-e, már egy másik inditvány is volt az elnök ur kezében. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem volt!)*

Kubinyi Géza: Később irták csak meg!

Ráth Endre: Ezek a jelenségek minden esetre olyan gyorsan játszódtak le, hogy a ház igen t. elnöke semmi körülmények között nem lehetett abban a helyzetben, hogy itéletet mondhasson arról, hogy megállapitani képes lett volna, hogy az a két inditvány azonos-e? Ha pedig az a két inditvány nem volt azonos, akkor a második inditványra semmi esetre sem volt érvényes a miniszterelnök ur szóbeli bejelentése, indokolása és a ház elnökének nem volt joga e kérdéses inditványok kapcsán tett konkluzióit megtenni. Különösen nem azért, mert ahhoz Lengyel és Bakonyi képviselőtársaim is fel akartak még szólalni. *(Egy hang a jobboldalon: Hiszen nem is mondták még ki a határozatot.)* Ezeket akartam csak megjegyezni. *(Helyeslés. Felkiáltások a jobboldalon: Hiszen abban nincs is még házhatározat! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szünetet kérünk!)*

Elnök: Szatmári képviselő uré a szó. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szünetet kérünk! Ellenmondás a jobboldalon.)*

Szatmári Mór: T. képviselőház!

Lengyel Zoltán: Kérünk öt perczre szünetet. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Szünetet csakis a szónok kérhet, az is csak akkor, ha már beszélt és kifáradt, Szatmári képviselő ur pedig még hozzá sem fogott a beszédéhez.

Szatmári Mór: Rövid időre kérem a ház szives türelmét. Nem akarok azzal visszaélni, hanem csak mint a mentelmi bizottság tagja akarom ottani eljárásomat megindokolni. *(Halljuk! Halljuk!)* Szivák Imre t. képviselőtársam, a ki a mentelmi bizottságban mint helyettes elnök szerepelt, iménti felszólalásában . . . *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Szünetet kérünk!)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, méltóztassék beszédét folytatni.

Szatmári Mór: Szivák Imre t. képviselőtársam iménti felszólalásában felemlitette azt, hogy a mentelmi bizottság ülésén én bejelentettem a tiltakozásomat bizonyos alakiságok miatt.

A t. képviselőház szives türelmét kérem arra, hogy elmondjam azt, miért nem vettem részt a mentelmi bizottság tárgyalásában, illetőleg miért jelentettem be ott azt, hogy én abban a tárgyalásban résztvenni nem akarok. Először is én az elnök urnak azt az enunciácziójat, a mely a mentelmi bizottság összehivására vonatkozott, házszabályszerünek nem tartom. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Szivák Imre t. képviselőtársam utalt a gyorsirói feljegyzésekre, a melyek szerint a t. elnök ur határozatképen azt mondotta ki, hogy a mentelmi bizottság rögtön üljön össze. Nekem ez ellen semmi kifogásom sincs. Én is hallottam, hogy a t. elnök ur tényleg igy enunciált, azonban sem a t. elnök urnak, sem a háznak egyáltalában nincs joga arra, hogy a bizottságot rögtönös ülésre utasitsa. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A ház elnökének és a háznak joga van ahhoz, hogy a bizottsághoz utasitson valamely dolgot, és sürgősség esetében figyelmeztesse azt a sürgősségre, de arra nincs eset, hogy a képviselőház elnöke utasitsa a bizottságot arra, hogy valamiért hol és mikor tartson ülést. Ez tisztán csak a bizottság elnökének dolga, joga és kötelessége.

Lengyel Zoltán: A háznak szabad, de a ház nem határozott!

Barabás Béla: A ház határozata a bizottság elnökével közlendő!

Szatmári Mór: A t. elnök ur enunciácziója ellen az a kifogásom, hogy a t. elnök ur a mentelmi bizottságnak sürgős összehivását akkor enunciálta, a mikor Lengyel Zoltán képviselő ur felállott, és háromszor vagy négyszer kérte a t. elnök urat és kijelentette, hogy direkt ehhez a kérdéshez akar hozzászólani. Ennélfogva a házszabályok értelmében Lengyel Zoltánnak meg kellett volna adnia a szót, mielőtt az elnök ur ezt az enunciácziót megtette volna.

A második kifogásom az, hogy a mentelmi bizottság elnöke van jogositva és hivatva arra, hogy a bizottságot összehivja, de a mentelmi bizottság elnöke senkit meg nem hivott. Hozzám jött a terembiztos, és azt mondta, hogy az I. osztályu teremben ült össze a mentelmi bizottság. Odamentem, de ott egy teremtett lélek sem volt, és akkor azt mondták, hogy a háznagyi hivatalban ülnek az urak.

Épen ugy, mint a hogy nem tudom kicsoda felszólitotta a mentelmi bizottság egyes tagjait, hogy jelenjenek meg a háznagyi hivatalban: összehivhatta volna a mentelmi bizottságnak egy másik tagja a mentelmi bizottság többi tagjait, hogy jelenjenek meg az I. osztályu teremben, és épen annyi joggal és okkal, mint a hogy az urak ott a háznagyi hivatalban tanácskoztak, tanácskozhatott volna a bizottság egy másik összehivott része az I. osztályu teremben is.

Ez a brevi manu való összehivás és a bizottságnak csonka összehivása tehát egy igen veszedelmes preczedenst jelent, és én hivatko-

Digitized by Google

zom Szivák Imre t. képviselőtársamra, a ki a bizottságban teljes elfogulatlansággal és pártatlansággal — a mely őt mindig jellemzi, és a melyet én hangsulyozni tartozom épen azért, mert ő az imént rám hivatkozott ebben a tekintetben — maga hangsulyozta azt, hogy a bizottságnak igy brevi manu, elnök nélkül, csonkán való összehivása egy veszedelmes precedenst alkothat, mert igy akármikor össze lehet toborzani a bizottság 7 tagját, a kik azután hirtelenében összegyülnek és itéletet hozhatnak akármilyen dologban.

Azt mondja Szivák Imre t. képviselőtársam, hogy azért volt szükséges a bizottságnak ily sürgősen összeülnie, mert az eset rendkivül sulyos és szükséges volt, hogy a bizottság még ma tegyen jelentést a t. háznak. A történtek és a mai helyzet bizonyitják azt, hogy ez a dolog nem ugy van, mert hiszen a t. bizottság nem jutott abba a helyzetbe, hogy a háznak jelentést tegyen, és a t. bizottság maga volt kénytelen a maga ülését és tanácskozását holnapra halasztani; ezt megtehette volna mindjárt először is, és akkor teljesen megtarthatta volna az alakiságokat, de igy csonkán, brevi manu, elnök nélkül összehiva . . .

Lengyel Zoltán: Összegyülve!

Szatmári Mór: . . . összegyülve, a házszabályokat meg nem tartotta, s igy tanácskozott, kihallgatott, és szerény véleményem szerint mindaz, a mit ma tett és cselekedett, teljesen fölösleges volt, mert nem lehet akczeptálni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azért vélekedésem szerint a mentelmi bizottság egész proczesszuális eljárását elülről kell kezdenie; az elnök hivja össze a tagokat annak rendje-módja szerint, és azután kezdje meg az eljárást. Akkor azután majd én is abban a helyzetben leszek, hogy a tárgyalásban részt vehetek, de addig kijelentem, hogy a holnapi tárgyalásban sem vehetek részt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kecskeméthy Ferencz: Majd ha lesz a háznak törvényes határozata!

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! *(Zaj. Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Mily czimen kiván szólani a képviselő ur?

Lengyel Zoltán: A házszabályokhoz kérek szót: *(Mozgás a jobboldalon.)* Előzetes felszólalásomban hivatkoztam a Tomasics miniszter urra vonatkozólag szándékolt bejelentésemre. A mennyiben Nessi Pál t. képviselőtársam hasonló esetet jelentett be és az elnök urnak inditványára azt a ház a parlamenti bizottság elé utasitotta: inditványozni vagyok bátor és kérem a t. házat, méltóztassék ezt az esetet is oda utasitani, a t. miniszter urtól pedig megkérdezni: van-e tudomása és milyen, azokra a bizonyos pénzekre vonatkozólag és a mennyiben adatok állnak rendelkezésére, ám tudassa azokat a bizottsággal?

Beszédem befejezésében fogom a t. elnök urat és házat kérni, hogy erre vonatkozólag határozat hozassék.

A másik, a mit a házszabályokra vonatkozólag meg akarok emliteni, az, hogy a t. elnök ur is előadta, de ugy is van, hogy a miniszterelnök ur bizonyos irásbeli inditványfélét adott át a teremőrnek, és az vitte fel az elnökségnek. Ezt az inditványt az elnök kezéből kivették, ez az irásbeli inditvány tehát nem létezik. Már most később egy másik papirlap került az elnök urhoz, és ő maga sem tudja: egyik is, másik is egybehangzott-e; mit tartalmazott az egyik és mit a másik? Azt vagyok bátor kérdezni, van-e a t. elnök ur előtt inditvány; miféle inditvány; hogyan került az oda; ki adta be? Mert hogy a t. miniszterelnök ur inditványt beadott, azt tudom, de hogy egy másik papirlapot is küldtek a t. elnök urhoz, illetve vitt oda a szolga, erről szót sem hallottam. *(Egy hang a jobboldalon: Nincs is hozzá köze!)*

Ha vitatjuk azt, hogy házszabálysértés történt-e akkor, a mikor a miniszterelnök ur beszéd nélkül papirlap alakjában inditványt küldött oda . . . *(Zaj és felkiáltások a jobboldalon: Beszélt a miniszterelnök! Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Babó Mihály: A miniszterelnök ur maga mondta, hogy miután nem engedték beszélni, kénytelen volt irásban beadni.

Lengyel Zoltán: Önök is vitatják ezt az első inditványra nézve, a második inditványra nézve, a mely állitólag az elnök urnál van, nem vitatják.

Különben akár van inditvány, akár nincs; akármilyen inditvány van, kétségtelen dolog, t. ház, hogy azt az inditványt rögtön, minden más tárgy mellőzésével fel kellett volna olvastatni. Azt ott a zsebben tartani órákig vagy napokig nem lehet, mert mindaddig, mig *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* az a ház előtt nem létezik, és minthogy nem a miniszterelnök ur adta be azt, hanem szolga vitte oda, nem tudom, kitől . . . *(Zaj jobbfelől. Egy hang a jobboldalon: A teremőr biztos nem szolga!)*

Babó Mihály: Kicsúszott a száján véletlenül!

Lengyel Zoltán: Én nem akartam a ház egyik alkalmazottjával szemben semmiféle sértést vagy kicsinylést elkövetni; ez teljesen véletlenül csúszott ki a számon. Bizonyos az, hogy az a második inditvány nem került a házszabályok értelmében az elnök ur kezébe; nem lett felolvasva; arról a háznak tudomása nincs, de ha lenne is, azt mint olyan inditványt, a melyet tárgyalnunk kellene, egyáltalában nem tekinthetjük, nem is fogjuk annak tekinteni, hanem ha a miniszterelnök ur valamit inditványozni akar, méltóztassék azt a kellő formák megtartásával megtenni, s ha nem tud a miniszterelnök ur inditványt tenni, akkor az elnökségnek jogában van intézkedni. Minden körül-

Digitized by Google

mények közt lehetséges, hogy a miniszterelnök ur nem tud inditványt tenni, de a kellő formák be nem tartásával, a házszabályok kijátszásával irásbeli inditványokat fehér, zöld és kék czeruzával irva felküldözgetni nem lehet. Épen azért kérem az igen t. elnök urat, méltóztassék arra vonatkozólag nyilatkozni: van-e az elnök urnál egyáltalában inditvány; mit tartalmaz; ki küldte azt fel? *(Felkiáltások jobbfelől: De kiváncsi!)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, méltóztassék beszédét a házszabálykérdés keretében folytatni, mert az elnökhöz ily módon interpellácziókat intézni a képviselő urnak nincs joga. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Lengyel Zoltán: Engedelmet kérek, a háznak igenis tudnia kell azt, hogy a miniszterelnök ur adott-e be inditványt vagy nem; hogyan adta be; mit adott be? *(Egy hang jobbfelől: Majd megtudja!)* Ha pedig az az inditvány vagy papirlap nem felel meg a kellő formáknak: ugy ne méltóztassék azt inditványnak tekinteni; a ház elébe se méltóztassék hozni és akkor ez a dolog el van intézve. *(Felkiáltások jobbfelől: De megfelel!)*

Felszólalásomnak másik része az igen t. miniszterelnök ur enunciácziójára vonatkozik, a melyben a mentelmi ügyet a mentelmi bizottsághoz utasitotta. Konstatálni kivánom azt, hogy itt házhatározat nincs.

Elnök: Kénytelen vagyok a képviselő urnak a szavába vágni. Kénytelen vagyok már másodszor kijelenteni, hogy a ház határozatát én kimondtam; ennek következtében házhatározat létezik, *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)* és a t. képviselő urnak nincs joga kételkedni abban, a mit én kimondtam.

Kecskeméthy Ferencz: De nem volt joga kimondani! *(Zaj.)*

Lengyel Zoltán: Annál rosszabb, ha az elnök ur kimondotta, mert az enunciácziót joga van az elnök urnak kimondani a bejelentésre vonatkozólag, de határozatot kimondani a ház határozata nélkül nincs joga.

Elnök: Bocsánatot kérek, a képviselő ur a ház elnökének eljárásával szemben kritikával nem élhet. Ha a ház elnöke kijelenti azt, és ha a gyorsirói jegyzetekből a t. képviselő urak meggyőződhettek arról, hogy az elnök a házat tényleg megkérdezte; *(Egy hang a szélsőbaloldalon: De felelet nem történt!)* hogy továbbá a ház beleegyezett, és az elnök ezen határozatot a ház beleegyezésével mondotta ki: akkor a t. képviselő uraknak nincs joguk azt kétségbevonni.

Kecskeméthy Ferencz: Önkénykedés volt az egész! *(Mozgás jobbfelől.)*

Lengyel Zoltán! Igenis meg fogom ismételni, hogy történt a dolog. *(Mozgás és zaj jobbfelől.)*

Elnök: A házszabályokhoz méltóztassék szólani!

Lengyel Zoltán: Ugy történt a dolog, hogy az igen t. elnök ur bejelentette az esetet; én akkor felálltam és azt mondtam, hogy szót kérek. *(Zaj jobbfelől.)* A t. elnök ur azt mondta....

Kubinyi Géza: Már akkor ki volt mondva a határozat!

Lengyel Zoltán: Nem volt kimondva! Majd előveszem a gyorsirói jegyzeteket.

Kubinyi Géza: Ki volt mondva!

Babó Mihály: Később mondta ki! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Azt mondta erre szó szerint az igen t. elnök ur, hogy a mig én az előadásomat be nem fejezem, a képviselő ur addig nem szólhat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Folytonos zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Meg sem kérdezték a házat.)* A t. elnök ur azután folytatólag azt mondotta, hogy utasitja a ház a mentelmi bizottságot, hogy még a mai ülés folyamán üljön össze, és mielőbb hozzon határozatot. Engedelmet kérek, a sürgősséget a házszabályok értelmében nem az elnök ur, hanem csak a ház mondhatja ki. A Szivák Imre t. képviselőtársam által felolvasott gyorsirói jegyzetek szerint az elnök ur megkérdezte volna a házat, de bocsánatot kérek, én az egész idő alatt torkom szakadtából orditottam, hogy szót kérek! *(Derültség a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Hiszen ezt az elnök ur is elismerte; ez konstatálva van!

Lengyel Zoltán: Ekkor a t. elnök ur... *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak!

Lengyel Zoltán: ... azt mondotta, hogy nincsen jogom szólani és kimondotta a határozatot, a melyet a ház nem határozott el, a mely tehát ennélfogva semmis, mert egy meg nem történt dolgot még az Uristen sem tehet megtörténtté! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, hogy ne méltóztassék az elnök eljárását kritika tárgyává tenni, mert különben kénytelen lennék e miatt rendreutasitani. Ez nem tartozik a képviselő ur elbirálási jogának a körébe, mert a ház ezt már elbirálta és e fölött már döntött. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Lengyel Zoltán: Ugyancsak semmis, t. képviselőház, a házszabályok 189. §-a értelmében a mentelmi bizottság minden eddigi ténykedése...

Elnök: Figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy a mentelmi bizottság eljárása nem képezi most birálat tárgyát. *(Mozgás és zaj.)* A mentelmi bizottság jelentését még nem terjesztette be, hanem azt csak holnap vagy holnapután fogja megtenni, ne méltóztassék tehát a mentelmi bizottság eljárását kritika tárgyává tenni, mert be nem fejezett ténynyel állunk szemben; a bizottság csak ideiglenes jelentést adott be, arra vonatkozólag tett csak jelentést, hogy érdemleges jelentését később fogja beadni. Érdemlegesen tehát a tárgyhoz hozzászólani nem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Digitized by Google

Polónyi Géza: Hát akkor ideiglenesen szólunk hozzá! *(Derültség.)*

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! A mikor nekem tudomásom van arról, hogy a háznak valamelyik bizottsága, a háznak valamelyik tagja, vagy maga a ház t. elnöke házszabályellenesen cselekszik, akkor jogom van a házszabályok alapján felszólalni; ezt a jogot el nem vitathatja tőlem senki. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Folytonos zaj.)*

Röviden fogom befejezni, t. képviselőház. Tény, hogy a mentelmi bizottság nem kapott hivatalos megkeresést, összegyült elnök és összehivás nélkül; összegyültek azok, a kik épen itt voltak.

Kubinyi Géza: *(a teremből távozóban.)* Itt kell lenni mindenkinek. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Hát akkor miért megy ki?)* Én itt voltam mindig!

Lengyel Zoltán: Ugy tettek, mint annak idején a pártoskodó magyarok, hogy választottak maguknak egy második királyt, megválasztották Szivák Imre t. képviselőtársam személyében a másodelnököt. Méltóztassék ezt az elnök-kérdést Perczel Dezső képviselő urral elintézni, hogy ki most az elnök; a régi elnök vagy az uj elnök; az ellenelnök, az alelnök vagy más elnök-e az igazi? *(Felkiáltások jobbfelől: Gyönyörü! Nagyon szellemes!)* De, bocsánatot kérek, bejelenteni a t. elnök urnak, hogy a háznak egy bizottsága összegyült, a házszabályok ellenére, törvényellenesen egy másodelnököt választott magának és annak elnöksége alatt határozatokat hozott.

Ha ez nem házszabálysértés, akkor egyáltalában nincs házszabálysértés. Épen azért igen kérem a t. házat, méltóztassék a mentelmi bizottság eddigi eljárását semmisnek tekinteni, mert sem határozat nem volt hozva, sem a házszabályok formái be nem tartattak, sem elnöke nem volt, sem összehiva nem lett, sem az ügy tárgyalásra ki nem tüzetett, sem hivatalos megkeresést nem kapott a bizottság, hogy összeülhessen. Ezeket voltam bátor előadni.

Polónyi Géza: Éljen! Éljen!

Elnök: Van szerencsém a t. háznak jelenteni, hogy 20 jelenlevő képviselő ur a zárt ülés elrendelését kérte. Ennek következtében a zárt ülést a házszabályok értelmében elrendelem, és a karzat kiüritéséig az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Zárt ülés után.)

Elnök: T. ház! A folytatólagos ülést megnyitom. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza képviselő ur kért szót a házszabályokhoz. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! A házszabályokra való hivatkozással kérek szót. Egyuttal előre bejelentem a t. képviselőháznak, hogy magam és elvtársaim nevében egy nyilatkozattal is akarok a t. képviselőház elé járulni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Reggel 10 óra óta folytonosan a ház falai között képviselői kötelességet teljesitettünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem olyan kötelességet, a mely önöknek tetszik, de kötelességet teljesitettünk. Ennek a kötelességteljesitésnek során a fizikum természetszerüleg nem teljesithet szolgálatot oly mértékben, mint a hogy szeretném, hogy hangom azt teljesithesse e pillanatban. De jól tudom én, hogy azon szent és nemes ügyért, a melyért a függetlenségi és 48-as párt küzd, az az áldozat, a melyet mi ma meghoztunk, nem az utolsó, nem is a legnagyobb áldozat. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Arról van szó, hogy e pillanatban igazoltassék a ház és a nemzet szine előtt, hogy az, a mi a mai ülésen történt, és a mi tovább történni fog, alkotmányszegés, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* házszabálysértés, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* erőszak és törvénytelenség. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Hónapok óta folytat a függetlenségi és 48-as párt a nemzeti vezénynyelv és szolgálati nyelv, a nemzeti zászló és jelvények kérdésében egy lélekemelően fenséges küzdelmet. *(Mozgás jobbfelől.)*

Lengyel Zoltán: Kinek nem tetszik ez?

Polónyi Géza: Folytat egy küzdelmet, nem saját programmjának vagy elveinek megvalósitása érdekében, hanem a parlamentben előállott politikai helyzet azon változása okából, hogy a régi nemzeti párt, mely a 67-es alapon állva a 67-es alap ellenőrzését alkotmányos kötelességének tartotta és azt hüen be is töltötte, helyet cserélt és ennek természetszerü folyománya lett az, hogy a függetlenségi és 48-as pártra saját feladatain és programmján kivül várakozott annak a kötelességnek a teljesitése is, hogy a mit a nemzet számára mint kincset az 1867 : XII. t.-czikkbe lefektetett alkotmány biztositott, azt is megőrizze és végrehajtani igyekezzék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen az alapon indult meg ez a küzdelem. Mi azt hittük, hogy az önök és az önök apostolának, Deák Ferencznek dicsőitésére indult meg, bizonyitván a nemzet szine előtt, hogy azok a kincsek, melyekért itt ez a harcz folyik, az 1867-iki törvényhozásban nincsenek konczul dobva egy osztrák birodalmi eszmének. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ebben a nemes küzdelemben elbukott egy kormány, a melyet egy mindenki által tisztelt férfi vezetett, a ki daczára egy ország személyes tiszteletének, elbukott azért, mert azon nemzeti követelményekért, melyeket joggal, a törvény alapján támasztottunk, helyt állni nem tudott, a nemzetet kielégiteni nem birta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Akkor történt, hogy jött egy uj kormány, a melyet én e pillanatban csak azzal akarok jellemezni, hogy nem a pár-

Digitized by Google

lamentből meritette gyökerét és multjában magával hozott egy olyan stigmát, a mely stigmát nem a függetlenségi és 48-as párt nyomott a homlokára, hanem az a szabadelvü párt, a melynek egyik minisztere inditványozta a szabadelvü párt ülésén azt, hogy ezt az embert pedig az országházba beereszteni nem szabad.

T. képviselőház! Megtörtént az, hogy ez a kormány itt bemutatkozott, ezen bemutatkozás alkalmával — hivatkozom a ház naplójára — 1903. évi junius 30-ikán, kisérlet tétetett arra, hogy a ház függeszsze fel üléseit, hogy mód és alkalom kinálkozzék ennek a kormánynak arra, hogy a felfüggesztett ülés tartama alatt magát a főrendiháznál is bemutathassa. És akkor, t. képviselőház, keletkezett e házban egy közjogi vita, a mely mély tisztelettel meghajolva a koronának azon joga előtt, hogy megbizhat tetszése szerint egy magyar állampolgárt a miniszterelnökséggel, abban csucsosodott ki, hogy vicze verza a törvényhozás másik faktorának, a képviselőháznak is joga van ahhoz, hogy nyilatkozzék az iránt, hogy megajándékozhatja-e ezt a kormányt is a saját bizalmával, a melyet a Felség küldött ide, mint az ő meghatalmazottját.

És akkor történt, t. képviselőház, az az emlékezetes dolog, hogy daczára annak, hogy a ház mélyen t. elnöke maga tette akkoriban az inditványt, belátván ennek az inditványnak téves voltát, önmaga vonta azt vissza, mert belátta azt, hogy közjogilag lehetetlenség az, hogy egy kormány addig jelentkezhessék a főrendiház előtt, mig az a képviselőház előtt, mint kormány approbálva nincsen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

E felett, t. képviselőház, egy vita indult meg, a mely vita lehet hosszu, lehet kellemetlen, lehet terhes, de ennek a vitának a rendjén és során fényes bizonyitékot nyert az a tény, hogy a képviselőháznak ezen nagyfontosságu és nagy horderejü közjogi jogát nemcsak a függetlenségi és 48-as párt arrogálja és követeli magának, hanem nem kisebb férfiu, mint a háznak mélyen t. elnöke szállt le ide közénk a küzdő porondra, hogy szónoki erejével és hatalmával ő is elmondja az ő meggyőződését és nézetét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Tette ezt olyan politikai körülmények között, hogy a mig az előző kormánynál, daczára annak, hogy konkrét javaslat forgott a napirenden, ezt a felszólalást nem tartotta időszerünek és czélszerünek, megtette azt, hogy ezzel a jogával most élt. Ezzel csak azt akarom kiemelni, hogy magának a háznak mélyen t. elnöke nyujtja nekünk azt a tiszteletreméltó példát és bizonyitékot, hogy ez a vita, a melyet itt folytatunk, nem üres vita, hanem egy, a nemzetnek legszentebb érdekében folytatott fontos közjogi vita. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* Felszólaltak a mélyen t. szabadelvü pártnak még más tiszteletreméltó vezérférfiai külön is.

Most t. képviselőház, felmerül egyszerre egy tény, felmerül a hirlapokban az a hir, hogy ennek a vitának a folytatását ez a kormány, a mely az erőszakosságnak a gyanuja alatt került ide, meg akarja szakitani és a házszabályok megkerülésével a további vitát lehetetlenné akarja tenni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Nem győzöm eléggé kiemelni azt a mély tiszteletet, a mely a szabadelvü párt részéről felszólalt szónokok iránt viseltetem, de kegyes engedelmükkel legyen szabad azt kiemelnem akként, hogy az a jog, a mely megilleti gróf Apponyi Albert, báró Dániel Ernő és Hieronymi Károly t. képviselőtársainkat, az a jog megilleti azokat a képviselőket is, a kik ebben a vitában fel nem szólaltak. *(Hosszantartó helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* Az ellenkező eljárás nemcsak politikailag meg nem engedett, de törvénytelen is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Arról van szó, az a konkrét kérdés áll napirenden, hogy tudomásul veszi-e ez a ház ennek a miniszteriumnak a bemutatkozását és az ő programmját, igen vagy nem. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* Ebben a tudomásul nem vételben magában bizalmatlansági inditvány foglaltatik. Azonkivül nem kevesebb, mint tiz határozati javaslat fekszik kinyomatva a ház szine előtt, a mely felett a háznak határoznia kell. Lehetséges-e közjogilag, hogy egy metszetet csináljunk e vitában és indemnitást kérhessen az a kormány, a melynek bemutatkozását a képviselőház még tudomásul nem vette, az a kormány, a melylyel szemben konkrét bizalmatlansági inditvány fekszik a t. ház előtt.

Lengyel Zoltán: Mikor fog bemutatkozni a főrendiházban?

Gál Sándor: Addig kiteszszük a szürét! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Mi történik itt? Napok óta tudjuk, de csak honnét tudjuk? — a hirlapokból, hogy egy tanácskozás révén az a terv settenkedik itt a t. képviselőház szine előtt, hogy napirendi inditvány alakjában tüzessék az indemnitás tárgyalásra. Ez félreérthetetlenül és világosan rosszabb a klotürnél, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert azon törvényhozásokban, a hol a klotür el van fogadva, mint pl. Ausztriában, a vita bezárására szóló inditványnak kell azt megelőznie és az u. n. vezérszónokok kell, hogy meghallgattassanak. Itt egy czezura szándékozik végrehajtatni, a nélkül, hogy a vita berekesztésére szóló inditvány megtétetnék, a nélkül, hogy a napirenden lévő világos közjogi kérdésben a határozathozatal a háznak lehetővé tétetnék. Most, t. uraim, ez a czélzat maga, hogy egy bemutatkozó kormány lehetetlenné akarja tenni a háznak azt, hogy saját közjogi legszentebb jogositványa felett önmaga döntsön, ez maga merénylet, törvénytelenség a parlamen-

Digitized by Google

tárizmus ellen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, e pillanatban elmult 12 óra. 1903. évi julius 29-e elmult. Miért tartom ezt szükségesnek konstatálni? Azért, mert egy inditványról hallunk, de konstatálni kivánom itt a nemzet szine előtt, hogy az az inditvány ebben a képviselőházban sem elmondva, sem felolvasva senki által nem lett. *(Helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* 1903. julius 29-én nem lett inditvány ebben a házban előadva. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Ellenmondás a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Azt az eljárást, hogy a magyar képviselőháznak egy ilyen inditvány felett másnap kelljen határozni, mint a mely napra az az országos ülés összve volt hiva *(Zaj a jobb- és a szélsőbgloldalon.)* törvénytelennek és a házszabályokba ütközőnek kell nyilvánitanom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Egész rövidséggel megvilágitom a kérdést a házszabályokra való hivatkozással. Jól tudom én azt, t. képviselő urak, hogy él itt egy meggyőződés, egy nézet, a mely a házszabályok 202. §-ának záró mondatára hivatkozva azt hiszi, hogy joggal cselekszik, hogy midőn azt gondólja, hogy Magyarországon permanens üléseket lehet tartani, azt mondván, hogy az ülés el nem oszlatható mindaddig, mig a ház napirendje megállapitva nincs. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Ezt az okoskodást az adott konkrét esetre már csak azért sem lehet elfogadni, mert a háznak van egy napirendje. Először is van egy napirenden levő közjogi nagy kérdés, a miniszterelnöki bemutatkozás és bizalmatlansági szavazás kérdése. *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Másodszor a mi konkréte a holnapi, illetőleg a mai, a julius 30-iki ülést illeti, nem panaszkodhatnék senki, hogy ez az ülés ebben a pillanatban törvénytelenül oszolnék szét, mert igenis ennek az ülésnek van a tegnapi ülés folyamán egy konkréte megállapitott napirendje. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)* Bocsánatot kérek, ki van mondva a határozat, hogy a mai ülésben, a julius 30-iki ülésben, fogjuk megválasztani azt a bizottságot, a mely a megvesztegetések tárgyában el fog járni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Jól tudom én azt, hogy a mélyen t. elnök ur azzal fog engem korrigálni igyekezni, hogy ő ezt majd az ülés végén fogja inditványozni, de bocsánatot kérek, azt nem szabad e teremben képviselőnek kétségbevonni, hogy a háznak határozata van, hogy ez a bizottság kiküldetett és julius 30-án fog megválasztatni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A kérdésnek technikai része hátra lehet még, de hogy az ülés napirendje meg van állapitva, semmi kétséget nem szenved. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Ellenmondás és zaj jobbfelől.)*

Én kérem, egy kérelmet intézek a t. képviselőházhoz *(Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* a házszabályokra való hivatkozással, a melyeket nyomban fel fogok olvasni, a mely kérelmemet rendelkezésemre álló törvényes preczedenssel igazolni és támogatni fogok. *(Halljuk!)*

Miután az az ülés, a mely a mai napra össze volt hiva, *(Felkiáltások: A tegnapi napra!)* a tegnapi napra már lejárt. *(Élénk ellenmondások a jobboldalon.)*

Bakó József: Már hogy ne járt volna le! Éjfél már elmult! Ma is 29-ike van? *(Zaj. Elnök csenget.)*

Barabás Béla: Nem lehet erőszakoskodni a fizikában. *(Folytonos zaj. Elnök csenget.)*

Polónyi Géza: ... a házszabályok pedig egy létező eleven élő szerves törvény alapján egy sokkal magasabb közérdek és magasabb közjog szempontjából, tudniillik a ház nyilvánossági jogának szempontjából, a 202. és rákövetkező szakaszokban megtartották azokat az intézkedéseket, a melyek a ház nyilvánossági jogát feltétlenül biztositják és azok rendelkezéseikben azt tartalmazzák, hogy országgyülés nem tartható, ha az szabályszerüleg publikálva és összehiva nincs: *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ezért, t. képviselőház, ez az ülés e pillanatban — 12 óra elmulván — alkotmány- és törvényellenesen folyik tovább. *(Zajos ellenmondások a jobboldalon. Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: Hiszen akkor tartsanak egy hétig folytonosan ülést! *(Zaj.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! Mondottam, hogy tisztelettel kérem: ajándékozzanak meg türelmükkel, mert a preczedenst fel fogom olvasni.

Konstatálnom kell azt, hogy az a falragasz, a mely ki lett bocsátva az ország fővárosában, ugy, a mint azt a házszabályok előirják, csak julius 29-ére való összehivást tartalmaz. Julius 30-ára szóló meghivást a ház elnöke nekem mutatni nem tud. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És, t. képviselőház, itt nemcsak a közönségnek a nyilvánossági joga van megsértve, hanem a távollevő képviselőnek a nyilvánossági joga is. *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Nagyon sok képviselőt tudnék mutatni, t. képviselő urak, a ki, e pillanatban különösen joggal mondhatom, bizonyára nem is álmodja azt, hogy az országgyülés e perczben ülésezik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Soha jobbkor nem mondhatom, hogy nem is álmodja.

T. képviselőház, a házszabályoknak idevonatkozó diszpoziciója a következő: *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A házszabályok 251. §-a a következőket mondja *(olvassa)*: »Az ülés idejét az országház kapuján és Budapest több részében kifüggesztendő falragaszok által ...

Csávosy Béla: Kezdetét

Digitized by Google

Bakó József: Hol van az megirva, hogy a kezdetét? Ezt nem lehet belemagyarázni!

Polónyi Géza: Ezt az okoskodást magáénak vallhatja a Magyar Nemzet, de nem a magyar alkotmány.

Folytatólag ezt mondja a 251. §. *(olvassa)*: ... annak idején kihirdetteti és annak végén a legközelebbi ülés idejét, a ház határozatához képest, kijelenti. Az ülés idejéről a minisztereket is értesiti.«

Vajjon Tomasics miniszter ur értesitve van-e, nem tudom, *(Derültség.)* de azt tudom, t. képviselőház, hogy a házszabályok 283. §-a törvény alapján biztositja a háznak nyilvánossági jogát és Magyarország közönségének joga van ahhoz, hogy az ő saját millióiból épitett ezen drága palotában legalább meghallgathassa a tárgyalásokat. *(Felkiáltások a jobboldalon: Hisz tele vannak a karzatok!)* Bocsánatot kérek, még nagyon sokan férnének el azokon a karzatokon. *(Derültség a jobboldalon.)*

Még egyszer ismétlem, t. képviselőház, hogy daczára a 202. §. intézkedésének, a házszabály fentartotta a 251. §.-t, fentartotta a 283. §-t is, tehát ugyanazon két szakaszt, a melyek körül 1872-ben már ez az ütközet megvivatott, a mikor a ház ugy határozott alkotmányos érzülete mellett, hogy azt az ülést tovább folytatni nem lehet és nem szabad. Győrffy Gyula tette meg az inditványt. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nem a mostani!)* Nem ez, a ki most tagja a háznak, hanem a régi, a ki már meghalt.

Én nem foglalkozom annak a vitának részletes ismertetésével, hanem csak Tisza Kálmán beszédét olvasom fel, a ki önök előtt talán elég auktoritás lesz. Azt mondja Tisza Kálmán az 1872. márczius 7-én tartott ülésén a Napló 243. oldalán: *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)* »Még nincsen kimondva, hogy permanens ülés legyen, és ilyet csak forradalom alkalmával szoktak kimondani«. — Akár van 202. §. akár nincs, csak forradalom alkalmával lehet permanens ülést kimondani! — »Ha a többség konstatálja, hogy Magyarországon forradalom van, akkor kimondhatjuk a permanens ülést, és ez esetben nem lehetne mondani, hogy az ülés, ha egyik napról a másikra átmegy, jogosultságát elveszti. De a mig az meg nem történik, addig az alkotmányos gyakorlatra hivatkozva lehet mondani, hogy az ülés tanácskozásait más napra átmenve ugy folytatni, hogy azok törvényesek legyenek, nem lehet. A felett, hogy helyes eljárás-e ilyen csak forradalom esetén alkalmazható lépést tenni, nem vitatkozom. Méltóztassanak a felett önmaguk itélni. Egyet azonban határozottan kinyilvánitok és ez az: — mintha csak mi beszélnénk, t. képviselőház, — *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Ellenmondás és derültség a jobboldalon.)* »fogunk diskurálni és beszélgetni reggelig, de ha azután bármikor ezen beszédek folytán a ház határozatot hozna, a legelső törvényes ülésben, midőn ezen határozat hitelesittetnék, teljes joggal és alappal meg fogjuk ezen határozat törvényességét támadni, mert egy ily ülésben hozott határozat törvénytelen.« *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* A ház elnöke akkor erre a beszédre föltette a kérdést és a ház ugy határozott, hogy annak az ülésnek a továbbfolytatása törvénytelen és megszüntette az ülést. Tisztelettel kérem tehát önöket, hajoljanak meg az alkotmány előtt, és szüntessék meg ennek az ülésnek továbbfolytatását. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj. Ellenmondás a jobboldalon.)* Ha pedig önök, t. ház, az erőszaknak és törvénytelenségnek forradalmi kormányzatát meg akarják inditani, hát mi átengedjük a teret a forradalmárok számára, *(Nagy zaj, ellenmondás a jobboldalon. Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert mi ebben a törvénytelen ülésben többé résztvenni nem szándékozunk és minden felelőséget önökre háritunk. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ebből az ülésből, t. barátaim, távozzunk. *(A szélsőbaloldalon ülő képviselők a Himnuszt énekelve elhagyják az üléstermet.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

Szünet után.

Elnök *(csenget)*: A folytatólagos ülést megnyitom. Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak helyüket elfoglalni. *(Felkiáltások: Helyre! Helyre!)*

Mielőtt a napirendre vonatkozó előterjesztésemet megtenném, köteles vagyok Polónyi Géza képviselő urnak azon kijelentésére, hogy a holnapi ülés napirendje tényleg már megvan állapitva, azon elnöki kijelentést tenni, hogy igenis elvileg a képviselőház már hozzájárult ahhoz, hogy a parlamenti bizottság a legközelebbi ülésben megválasztassék, azonban egyuttal a magam részéről hozzátettem azt, hogy a további intézkedésre vonatkozólag a javaslatot később fogom megtenni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Van szerencsém a t. háznak javasolni, hogy a pénteken reggel 10 órakor kezdődő ülés napirendjére a 15 tagból álló parlamenti bizottság megválasztását méltóztassék kitüzni, *(Felkiáltások jobbfelől: Csütörtökön! Halljuk! Halljuk!)* a mely a Pap Zoltán és Nessi Pál képviselő urak által bejelentett ügyeket fogja tárgyalni.

Egyuttal jelentem a t. háznak, hogy Lengyel Zoltán képviselő ur inditványozta, hogy ugyanezen parlamenti bizottsághoz utasittassék Tomasics Miklós képviselő ur ügye is, a melyet ő bejelentett. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e hozzájárulni ezen inditványhoz? *(Igen! Nem!)*

Ha tehát a t. ház hozzájárul *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)* azon elnöki előterjesztésemhez, hogy a 15 tagból álló parlamenti bizottsághoz Pap Zoltán és Nessi Pál képviselők ügyei utasittassanak és ezen parlamenti bizottság megválasztása a pénteken ...

Digitized by Google

(Felkiáltások a jobboldalon: Csütörtökön!) a pénteken 10 órakor kezdődő ülés első tárgyául tüzessék ki; akkor ezt határozatilag kimondom.

Ez az első része a javaslatomnak. A második pedig az, hogy a miniszterelnök ur javaslata alapján, *(Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* a melyhez az elnökség is a maga részéről hozzájárul, javaslom, hogy az eddigi ügyek megszakításával a pénteki ülés napirendjére méltóztassék a felhatalmazási törvényjavaslat tárgyalásának folytatását kitüzni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Vészi József: Mi van az exlex-javaslatokkal?

Elnök: gróf Apponyi Albert kiván e tárgyhoz hozzászólani.

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Kötelességemnek tartom ehhez az elnöki előterjesztéshez hozzászólani és kijelenteni, hogy én ahhoz a magam részéről egész terjedelmében hozzájárulok, de azért tartom kötelességemnek felszólalni, mert mint a háznak elnöke, bár ebben a pillanatban nem foglalom el az elnöki széket, lehetetlen, hogy Polónyi Géza képviselő ur beszédére néhány megjegyzést ne tegyek. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Rendkivül sajnálom, hogy a t. képviselő ur, a ki ezt a felszólalást tette, és azok, a kik vele legalább az itteni maguktartása szerint egy nézeten lenni látszottak, nem voltak szivesek bevárni az oly fontos nyilatkozat feletti vitának lefolyását, mint a minő Polónyi képviselő uré volt és igy kénytelen vagyok most olyanoknak válaszolni, a kik nincsenek jelen, a mi az én parlamenti érzékemnek nagyon kellemetlen. De köteles vagyok ezt tenni, mert ha az a szemrehányás, az az állitás, mintha itt kétszeres törvénytelenség és erőszak történnék, alapos volna, az a legnagyobb sulylyal a ház elnökségére nehezednék, a mely ebben az esetben ily törvénytelenségben és erőszakban részt vett volna és akarom, hogyha már azok, a kiknek felfogásával szembe kell szállanom, nem hallhatják is, és igy a mai ülésen arra nem reflektálhatnak, legalább a mai ülés naplójában helyet foglaljon az, hogy ebben a felfogásukban nem osztozhatom. Mert semmi körülmények közt sem engedhetem magamnak azt a szemrehányást tétetni, hogy én, bármely helyen üljek, mint egyszerü képviselő, de különösen mint a háznak elnöke, bármely erőszakhoz és törvénytelen lépéshez hozzá tudnék járulni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

T. képviselőtársam két szempontból hozza fel a törvénytelenség vádját, illetőleg két mozzanattal indokolja ezt. Én megforditott sorrendben fogok azokkal foglalkozni, a miket felhozott, és elsőnek veszem elő azt, a mit másodsorban mondott, mert az elsőt kevésbbé fontosnak tartom, azt az okoskodását t. i., a melyet arra a körülményre alapitott, hogy most már nem vagyunk julius 29-edikén, hanem 30-adikán, és az ő felfogása szerint az 1903. julius 29-edikére összehivott ülés ugyanazon nap éjféli óráján túl tovább nem terjedhet, és a következő napra semmi körülmények közt át nem vihető. Ezt ő a hirdetéssel akarja indokolni, a mely julius 29-edikére hivja össze az ülést. Erre válaszom csak az, hogy annak a hirdetésnek szövege igy hangzik: »A képviselőház 1903. évi julius hó 29-edikén d. e. 10 órakor ülést tart«.

Ha tehát ennek a szövegnek betüszerinti értelmezéséből kellene következtetést vonni, akkor ez az ülés csak épen 10 órakor volna tartható és egynegyed 11 órakor be kellene azt zárni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ezt az érvet tehát egyáltalában sehogysem tartom helytállónak.

Komolyabbá válik ez az 1872-iki preczedensre való hivatkozással, a melyre nézve azonban, miután azt a preczedenst nem nézhettem meg, nem tudom megállapitani, vajjon Tisza Kálmán felszólalására, — a mely felszólalás egymagában, bármily nagytekintélyü férfiu lett légyen ő, akkor is, és mindhalálig, még nem volna jogot megállapitó kijelentés; — *(Ugy van! jobbfelől.)* vajjon ezen kijelentés alapján rekesztett-e be e háznak akkori elnöke és az akkori képviselőház az ülést abban az időben, a melyben Tisza Kálmán kivánta, és abból a szempontból hozzájárulván annak felfogásához, hogy annak folytatása törvénytelen volna, vagy csak azért rekesztette-e be, mert czélszerübbnek tartotta egy pártnak, a ház egy tekintélyes tagjának észrevételeit figyelembe venni és azoknak deferálni; mondom, ezt nem tudom. Ha ez utóbbi eset állana, akkor egyáltalában semmi jelentősége nem volna az 1872-diki preczedensnek. De még ha az előbbi eset is állana, akkor ezzel szembe szegezem a most fennálló tételes jogszabályt, *(Élénk helyeslés.)* a melyen Polónyi Géza t. képviselő ur igen könnyen túltette magát, hogy t. i. a házszabályok 202-ik szakasza szerint az ülés el nem oszlatható mindaddig, mig a napirend meg nem állapittatott. *(Igaz! Ugy van!)* Ez a pozitiv, félre nem érthető jogszabály, a mely akkoriban nem létezett, de a mely ma létezik, fennáll, *(Igaz! Ugy van!)* mindenesetre nagyobb sulylyal esik latba, mint olyan konsziderácziő, a mely csak következtetést és egyéni felfogást tartalmaz. *(Helyeslés.)*

Tehát, t. képviselőház, ebből a szempontból azt tartom, hogy törvénytelenséget akkor követtünk volna el, ha ezt az ülést engedtük volna szétoszolni, a nélkül, hogy a napirendet megállapitottuk volna. *(Élénk helyeslés.)* Már pedig, a mint a t. elnök ur az iménti felszólalásában megállapitotta, volt ennek a háznak határozata, a mely a napirend kijelentésébe beillesztendő volt, de a háznak napirendje még nem volt megállapitva. *(Igaz! Ugy van!)*

Sokkal fontosabb már, t. képviselőház, a t. képviselő ur ama kijelentése és az a kifogása, a mely a miniszterelnöki programmbeszéd felett

Digitized by Google

most eddig folyt vitának félbeszakitására vonatkozott. A t. képviselő ur azt mondja, hogy ez a félbeszakitás törvénytelen, jogsértő. Miért? Mert átmegyünk az indemnitás megvitatására, és esetleg megszavazására oly kormány számára, mely kormánynak bemutatkozását a képviselőház még tudomásul nem vette és a t. képviselő ur felfogása szerint, ugy látszik, ő azt a vitát, a mely a miniszterelnöki programm felett eddig folyt és annak esetleges eredményeit valami közjogi cselekménynek tekinti, *(Derültség.)* pedig, t. képviselőház, ez a felfogás alapjában téves. *(Igaz! Ugy van!)* A miniszterelnök és a kormány bemutatkozásának közjogi része befejeztetett, *(Igaz! Ugy van!)* a mennyiben az a királyi leirat, a mely tudtunkra adja, hogy gróf Khuen-Héderváry Károly magyar miniszterelnökké kineveztetett, itt a házban felolvastatott, *(Igaz! Ugy van!)* a képviselőház által tudomásul vétetett, *(Igaz! Ugy van!)* és ezen tudomásvételről jegyzőkönyvi kivonat kiséretében a főrendiház értesittetett. *(Igaz! Ugy van! Egy hang a jobboldalon: Ezt csak Polónyi nem érti!)*

A mi ezután következett és következik, tisztán a politikai megitélés, a politikai állásfoglalás terére tartozik, és pedig hogyan? Igen sajátságos eset, t. ház, a miniszterelnöki programmbeszédek felett megindulható viták esete; egészen sui generis eset, a melyről a házszabályok egyáltalán nem intézkednek, a melyre nézve tehát más jogszabály nincs, mint az a jog, a melyet a szokás alkot. A szokás pedig azt a jogot alkotta, hogy az ilyen miniszterelnöki programmbeszédekhez füződő vita folytattatott addig, a mig szónok akadt, a ki ahhoz hozzászólni akart. Rendesen egy ülés alatt befejeztetett, de például b. Bánffy Dezső miniszterelnök bemutatkozása három napig tartott. Tehát a szokásjog ennek határt nem szab.

A szokásjog a miniszterelnöki bemutatóknak politikai tárgyalására és politikai megvitatására nézve oly szabályt állapit meg, a mely teljesen hasonló ahhoz, a mely egy, a háznak napirendjére tett tárgyra vonatkozik, épugy mint a hogy valamely törvényjavaslat felett — miután a klotür intézménye a mi parlamentünkben nem létezik — a vita folyik mindaddig, mig valaki hozzászólni kiván; épen ugy folyik a szokásjog alapján a vita a miniszterelnöki bemutatkozás felett.

De ezen vita azzal, a mit a parlamentben, hogy ugy mondjam, a miniszterelnöki kinevezésnek közjogi perfekciójához tennie kell, semmi összeköttetésben nincs, mert az — ismétlem — befejeztetett azzal, hogy a képviselőház tudomásul vette a királyi leiratot, ez csak egy első alkalom arra, hogy a képviselőház, ha akarja, a maga politikai vélekedését a kormányról kifejezésre juttassa. Rendesen ez eddig sem történt; kifejezésre juttatták felfogásukat a házháznak egyes tagjai, de nem emlékszem a mostani esetig arra, hogy azzal kapcsolatosan valaha inditvány tétetett volna. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Mi következik ebből? Azzal, hogy ez a vita félbeszakittatik, a házszabályok szempontjából csak azt teszszük ezzel a vitával, a mit minden törvényjavaslat megvitatásával tehetünk, tettünk és tenni szokott a ház: nem fojtjuk el a vitát; nem fosztunk meg a hozzászólás jogától senkit, mert akkor, a mikor azok a tárgyak elintézést nyertek, a melyeket a ház bölcsessége közbevetőleg napirendre fog tűzni, ha ugy tetszik, ezen vita elejtett fonalát megint fel lehet venni. Csak az történik, hogy más tárgynak megvitatása vétetik elő.

De én nem elégszem meg annak konstatálásával, hogy a házszabályok és az alkotmány szerint itt hiba nem történt, mert én nem járulnék ahhoz sem, ha a szólásszabadság általános elveinek vagy a méltányosságnak szempontjából hiba történt volna; ha azt mondhatná valaki, hogy elesett ezzel attól az alkalomtól, hogy az uj miniszteriummal szemben politikai álláspontját kifejezhesse. De az imént elfogadott napirendi inditvány szerint mire térünk át? A pénzügyi felhatalmazási törvényjavaslatnak megvitatására, tehát oly törvényjavaslat megvitatására, a melynek keretében minden képviselő elmondhatja mindazt, a mit a politikai bizalom szempontjából a miniszterelnök állásfoglalása alkalmával elmondani akar. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Vészi József: Minden képviselő?

Gr. Apponyi Albert: Minden képviselő, a kinek ahhoz hozzászólási joga van. Én értem, mire céloz a t. közbeszóló képviselő ur, és ezzel a kérdéssel szembe fogok annak idején szállani, de ma nem akarom ezzel komplikálni azt a kérdést, melylyel ma dolgunk van. Nos hát, t. képviselőház, ennek folytán senki sem esik el attól a jogától, hogy most rögtön elmondhassa a maga nézetét az indemnitási vita keretében a miniszterelnök programmjáról, senki sem esik el attól a jogától, hogy azt kétszer is elmondhassa, miután a ma napirendre tüzendő tárgyak elintézése után a most napirenden volt vitát megint felujithatjuk, folytathatjuk. Másfelől pedig épen nekem, mint elnöknek, ha egyfelől kötelességem a szólásszabadság felett őrködni, — és gondolom, hogy ezen kötelességemnek elnöktársaimmal együtt lelkiismeretesen megfeleltem, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* feladatom és kötelességem másfelől a házszabályok által nyujtott kereteken belül lehetőleg arról gondoskodni, hogy a háznak működése gyümölcsös legyen, hogy a ház határozhasson is *(Helyeslés jobbfelől.)* és pedig, hogy határozhasson elsősorban azon ügyek felett, a melyek felett határozni neki alkotmányos kötelessége. *(Helyeslés jobbfelől.)* Már pedig a háznak ma sürgősebb alkotmányos kötelessége nincs, mint az állami vagyon, az állami bevételek és kiadások kezelésének törvényes rendjét helyreállitani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Digitized by Google

Ezekből a szempontokból, t. képviselőház, a melyek részint a házszabályokkal, részint az alkotmány és törvény szabályaival, részint a parlament feladataival és különösen elnöki kötelességeimmel konformisak, ezen szempontokból járultam azon inditványhoz, a melyet a miniszterelnök és vele egyetértőleg az elnöklő alelnök előterjesztett, és teljesen nyugodt vagyok lelkiismeretemben a tekintetben, hogy a ház ezzel egy pillanatig sem hagyta el a törvényesség terét. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Sajnálom, ismételve sajnálom, hogy azok a képviselő urak, a kik más véleményen látszanak lenni, nincsenek jelen, mert az előrehaladott idő daczára is szivesen felvettem volna velük a vitát. De ha már ezt nem tehetem, azt akartam, hogy e tekintetben elfoglalt álláspontomnak kifejtése benne legyen a ház naplójában; igy talán fognak reflektálni a mondottakra, esetleg nekem is lesz módomban az azokkal szemben felhangzott czáfolatokra ujabb czáfolatokkal válaszolni.

Ezeknek az alapján ismételten ajánlom a t. háznak, hogy az elnök ur inditványát elfogadni méltóztassék. *(Élénk helyeslés és taps.)*

Elnök: Báró Feilitzsch Arthur képviselő ur kiván a napirendi előterjesztéshez hozzászólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Feilitzsch Arthur: T. képviselőház! Előre kijelentem, hogy teljes örömmel járulva mindazokhoz az érvelésekhez, a melyeket Apponyi Albert mélyen t. képviselőtársam előterjesztett, én a magam részéről is a napirendhez minden fentartás nélkül annak teljes egészében hozzájárulok. Ha mégis rövid időre bátor vagyok a t. ház türelmét igénybe venni, teszem ezt azért, hogy később a legcsekélyebb mértékben se lehessen a ház határozatképességét kétségbevonni.

A mint mélyen t. képviselőtársaim is láthatták, és tapasztalhatták, a legminuczió zusabb félremagyarázásokkal állottunk szemben, sőt oly vádakkal is illettek bennünket a házszabályok világos rendelkezésével szemben, mintha törvénytelenséget és alkotmánysértést követtünk volna el. Nehogy tehát a mi t. ellenzéki képviselőtársaink, a kik innen kivonultak, bármiféle tekintetben is formailag megvádolhassanak bennünket és azzal a váddal illethessenek, hogy olyan napirendi inditványhoz járultunk hozzá, a melyet nem hallottunk; ebből a szempontból kiindulva, bár az igen t. elnök ur oly módon terjesztette elő a napirendet, hogy az elnökség is magáévá teszi a a miniszterelnök ur által beterjesztett napirendinditványt, a mely inditvány azonban a ház előtt felolvasva nem lett, tisztelettel kérem a t. házat, illetőleg az elnökséget, hogy a miniszterelnök ur által irásban és szóbelileg is beterjesztett inditványt, a melyet a zajos ülés miatt talán nem hallottunk mindannyian, felolvastatni és annak alapján a napirendet megállapittatni szíveskedjék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kötelességem a t. képviselő ur azon kérését, hogy az inditvány felolvastassék, teljesiteni. Kérem tehát a jegyző urat, szíveskedjék a miniszterelnök ur inditványát felolvasni.

Szőts Pál jegyző *(olvassa)*: »Inditvány, beadja gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök. Inditványozom, hogy a holnapi napirend első tárgya, t. i. a parlamenti bizottság megválasztása után tüzessék ki az indemnityről szóló törvényjavaslat folytatólagos tárgyalása.« *(Helyeslés.)*

Elnök: Gajáry Géza képviselő ur kiván szólani! *(Halljuk! Halljuk!)*

Gajáry Géza: T. képviselőház! Részemről kérném a mélyen t. elnök urat, szíveskedjék a ház tagjait megszámláltatni annak konstatálása czéljából, hogy a határozathozatalnál szükséges 100 tagnál többen vagyunk jelen. *(Felkiáltások: Többen vagyunk!)* Ragaszkodom ezen kérésemhez.

Elnök: Gajáry Géza képviselő ur ezen inditványa folytán felkérem a jegyző urakat, szíveskedjenek a jelenlevő képviselő urakat megszámlálni. *(Szőts Pál és gr. Teleki Sándor jegyző megszámlálják a ház jelenlevő tagjait.)*

A jegyzők jelentése alapján konstatálom, hogy 167 képviselő van jelen. Ennek következtében, mivel a miniszterelnök ur inditványa, az elnök javaslatával teljesen kongruens, a mennyiben a miniszterelnök ur szintén a holnapi, tehát a pénteki ülés napirendjére vonatkozólag tett inditványt, mert ma már csütörtök van, ismételve a következőkben teszem fel a kérdést: *(Halljuk! Halljuk!)* elfogadja-e a t. ház, hogy a pénteken reggel tiz órakor tartandó ülés napirendjén azon 15 tagból álló parlamenti bizottság megválasztása — a melyhez Pap Zoltán és Nessi Pál képviselő urak ügyei fognak utaltatni — mint első tárgy, ezenkivül pedig az eddig napirenden volt tárgy megszakitásával, a felhatalmazási törvényjavaslat tárgyalásának folytatása legyen, igen vagy nem? *(Igen.)*

A t. ház tehát ezt egyhangulag elfogadta és ezzel az ülést bezárom. *(Élénk helyeslés.)*

(Az ülés végződik éjjel 12 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

320. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 julius 31-én, pénteken,

Tallián Béla, utóbb **gróf Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Napirend előtti felszólalások. — A julius 29-iki ülésben kiküldött vizsgáló bizottság tagjainak megválasztása.

A kormány részéről jelen vannak: gr. Khuen-Héderváry Károly, Kolossváry Dezső, Plósz Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Tomasics Miklós.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gr. Esterházy Kálmán, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Szőts Pál, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Rátkay László jegyző ur.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Barabás Béla: Kérem, olvassák hangosan a jegyzőkönyvet, mert hozzá akarok szólani!

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1903. julius hó 29-iki ülés jegyzőkönyvét. A jegyzőkönyv olvasása közben Kossuth Ferencz megjelenik a teremben. Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.).*

Elnök: Barabás képviselő ur a jegyzőkönyv hitelesitéséhez kér szót.

Barabás Béla: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* A tegnapelőtti, illetőleg a tegnap éjjeli jelenetek a mi lelkünket legnagyobbrészt felizgatták, a szenvedélyeket felkorbácsolták; aludtunk azonban reá egyet és nem akarom azt a hangot folytatni, a mely akkor keletkezett bennünk, a mely az azokból való érzésekből fakadt, hanem egyszerüen, ridegen hozzá akarok szólni a jegyzőkönyv hitelesitéséhez és az ellen emelek kifogásokat a következő okokból. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A most felolvasott jegyzőkönyvben, t. ház, először is némely tények elferditve adatnak elő, másodszor a valónak meg nem felelő tények vétettek be a jegyzőkönyvbe. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Mik azok?)* Harmadszor oly tények vétettek fel a jegyzőkönyvbe, a melyek 1903. julius 29-én egyáltalán meg nem történtek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Hamisitás!)*

Horváth Gyula: A vesztegetés után ez következik!

Barabás Béla: Negyedszer oly tények, a melyek a jegyzőkönyvbe felveendők, abba egyáltalán fel nem vétettek.

Ezeket a kifogásaimat, t. képviselőház, itt komolyan szándékozom előadni. Remélem, nem tételezi fel rólam senki, hogy most kötekedő vagy obstrukcziós szándékból akarom az időt tölteni, *(Mozgás a jobboldalon.)* mert a jegyzőkönyv nemcsak alkotmánysértést, törvénysértést, nemcsak házszabálysértést foglal magában, hanem a mai jogrendszer erőszakának bélyegét viseli magán. *(Ugy van! taps a szélsőbaloldalon.)*

Horváth Gyula: Okirathamisitás!

Barabás Béla: Ily eljárással szemben tiltakoznunk kell ez ellen, fel kell emelnünk szavunkat és a legkomolyabban fel kell sorolnunk a tényeket, a melyekben kifogásaink kidomborodnak.

Elsősorban el van ferditve annak a ténynek előadása, a mely a napirend megállapitásáról szól és a következőleg hangzik a jegyzőkönyvben: »Ehhez a miniszterelnök inditványt tesz«; . . .

Hentaller Lajos: Akart tenni!

Barabás Béla: . . . »a melyet irásba foglalva, küld az elnökhöz. Ez inditvány néhány képviselő által széttépetvén, miniszterelnök ugyanazon napirendre vonatkozó inditványát ujból az elnökhöz juttatja.«

Ez nem igy történt, *(Ellenmondás a jobboldalon.)* mert a miniszterelnök ur inditványt egyáltalában nem tett. *(Igaz! a szélsőbaloldalon. Ellenmondás jobbfelől.)* A miniszterelnök ur fel-

Digitized by Google

állott beszélni, lehet, hogy inditványtétel szándékából.

Rónay János: Mondta, hogy »inditványt teszek!«

Barabás Béla: Tessék a naplót elolvasni, benne van szóról-szóra a beszéd, vagyis benne vannak a beszéd kezdetének ama szavai, a melyeket akkor elmondott. Az tény, hogy a miniszterelnök ur szóval inditványt nem tett. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* Ezt megczáfolni nem lehet és nem szabad. *(Igaz! a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)* Ha tehát a miniszterelnök ur inditványt nem tett, a jegyzőkönyvben annak a kitételnek, hogy »inditványt tesz«, benn lennie nem szabad. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Jeleneteket akarnak provokálni!

Barabás Béla: Igenis a miniszterelnök ur inditványtétel czéljából felkelt *(Mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Menjenek Dienes után!)* és valami irásba foglalt dolgot küldött fel az elnökhöz. Hogy azonban abban mi volt, azt senki akkor nem tudta, a jegyzőkönyvnek tehát azt megjegyeznie, hogy a napirendre vonatkozó inditványt foglalt magában, nem szabad, mert a jegyzők ezt nem is tudhatták. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Konstatálja ugyanis a jegyzőkönyv, hogy az a darab papiros, a mely oda felküldetett, el lett tépve. Ezután egy másik csempésztetett oda *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és sem a nyilvánosság, sem a ház szine előtt be nem adott papiros küldetett fel az elnökhöz, Tallián alelnök urhoz, a melyet Tallián alelnök ur azután zsebrevágott, ugy látszik megmentés czéljából. *(Ellenmondás és mozgás jobbfelől.)* Igen, egyenesen ebből a czélból.

Hentaller Lajos: Nem méltó az elnökhöz összejátszani a miniszterelnökkel! *(Elnök csenget).*

Barabás Béla: És az az inditvány, t. képviselőház, a mely sem kimondva, sem a ház előtt beadva nem lett, oda lett ragasztva eredeti kézirat formájában a jegyzőkönyvhöz és az képezi a jegyzőkönyv hiteles adatát. Nekem ez ellen is tiltakoznom kell. Annak az inditványnak, annak a kéziratnak semmi köze nincsen a jegyzőkönyvhöz, az onnan kitépendő és elpusztitandó.

Én az igen t. elnök urat is, valamint a jegyzőkönyv vezetésére hivatott jegyző urat, arra kérem, hogy mivel nincsen fizikai időm arra, hogy ezen inditványokat a jegyzőkönyv módositására vonatkozólag, irásba foglaljam, méltóztassék inditványomat meg- és feljegyezni és ezek szerint azután határozni.

Perczel Dezső: Ott van a 216. §.!

Barabás Béla: A második, a mit a felolvasott jegyzőkönyvből konstatálni kivánok, az, hogy a jegyzőkönyv szól az 1903. julius 29-én tartott ülésről, semmiről másról; és az egész jegyzőkönyvben még csak felemlitve sincsen az, hogy az ülés másnapra vitetett át, sőt az sincsen beleirva, hogy az ülés mikor végződött, azon nyilvános és czélzatos szándékból, hogy a jövő kor, a mely azt olvassa, azt higyje, hogy a julius 29-ére hirdetett ülés julius 29-én tartatott, nem pedig, a mint a tényeknek megfelel, julius 30-án is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a tényeknek egyszerü elferditése. *(Mozgás jobbfelől.)* Hogy a julius 30-án történtekről a jegyzőkönyvben szó sem lehet, azt igazolja egy hivatalos kiadvány is, a mely a »Budapesti Közlöny«-höz van csatolva és a mely értesitést ad arról az országgyülésről, a mely 1903. julius 29-én szerdán tartatott. Ott azonban azon jegyzőkönyvben oly cselekmények vannak felvéve, a melyek nem julius 29-én szerdán, hanem julius 30-án csütörtökön történtek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A tényeknek meg nem felel a jegyzőkönyvben ezen második kifogásom, a melyet most teszek *(olvassa)*: »Elnök az ülést ujból megnyitván, két mentelmi esetet jelent be. Az egyiket az elnök tekintélyének, a másikat a ház egyik jegyzőjének megsértését illetőleg.« A határozat pedig igy szól *(olvassa)*: »A házelnök kérdésére utasitja a mentelmi bizottságot, hogy azonnal összeüljön és mielőbb határozzon.« Ez a határozat létre nem jött.

Hentaller Lajos: Ki sem lett mondva! Ez is hamisitás!

Barabás Béla: Az elnök ezt a kérdést a házhoz nem intézte.

Hentaller Lajos: Szabad már ott mindent csinálni az elnöki széken!?

Barabás Béla: A midőn ugyanis ez a kérdés felmerült, akkor Lengyel Zoltán képviselőtársam akart ahhoz a házszabályok czimén hozzászólani. Ezt az elnök még csak meg sem engedte, hanem enunciált egy olyan határozatot, a melyre nézve a ház sem megkérdezve nem lett és a melyet a ház nem is hozott, *(Mozgás jobbfelől.)* ez tehát a valóságnak szintén nem felel meg, tehát szintén törlendő, annyival is inkább, mert lehet, hogy elnöki tévedésről van szó, de annak sem szabad olyannak lennie, a mely a házszabályokba ütközik. A t. elnök ur enunciált egy határozatot, a melyben utasitotta a mentelmi bizottságot, hogy azonnal intézkedjék. Ezen azonnali intézkedésnek és a mentelmi bizottság 24 óra alatt leendő jelentésének a házszabályok 255. §-a alapján elkövetett rendzavarás folytán van helye. A mentelmi bizottság azután, illetőleg annak valamelyik tagja, mert az elnök nem volt itt, megkapta, a mint Szivák Imre képviselő ur mondotta, ezt a határozatot, a mely hitelesitve nem lett, és azt a jegyzőkönyv is tanusitja, hogy a határozat hitelesitve nem lett.

Már most nem tartozik a dologhoz, hogy a mentelmi bizottság, a nélkül, hogy erre megbizása lett volna, haladéktalanul összeült, bár meg kellett volna a tanácskozást szakitania azon

Digitized by Google

elnöki kijelentés folytán, hogy a mentelmi esetek bejelentése nem a 255., hanem a 188. §-a alapján történt. Ha a 188. §. alapján történt, akkor az elnök ur határozottan tévedett és nem helyesen járt el, a mikor az elnöki tekintély és a ház egyik jegyzőjének megsértésére vonatkozólag mentelmi eseteket jelentett be. Ilyen esetek nem léteznek. A házszabályok csakis képviselő mentelmi jogának megsértéséről beszélnek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igenis beszél a 255. §. az elnök iránti engedetlenségről. Tehát, mik történtek? Csodálkozom, hogy az a kérdés fel nem vetődött, hogy ezek nem mentelmi, hanem rendzavarás keretébe tartozó esetek, a melyek az erre vonatkozó szakasz szerint birálandók el és itélendők meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A jegyzőkönyvnek erre vonatkozó része tehát téves és a valónak meg nem felelő, tehát módositandó. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És most menjünk át a tulajdonképeni legfontosabb dologra. *(Halljuk! Halljuk!)* A legfontosabb dolgok 1903. julius 30-ikán történtek. A jegyzőkönyv azonban erről említést nem tesz, inditványom tehát előzetesen odaterjed, hogy vagy méltóztassanak az 1903. julius 30-ikán történteket, mint törvénytelenül, alkotmányellenesen történteket a jegyzőkönyvből egyszerüen kihagyni, vagy ha azok ki nem hagyathatnak, akkor méltóztassanak a ténynek megfelelően oda jegyeztetni, vagy akként módositani, hogy a miniszterelnöki, illetőleg elnöki inditvány 1903. julius 30-ikán, tehát másnap tárgyaltatott. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Annak a vitatásába most én nem megyek bele, mert a jegyzőkönyv hitelesitésére vonatkozólag szólalok fel, vajjon lehet-e az ülést az egyik napról a másikra átvinni. Mikor a t. szabadelvü párt a társalgó teremben tanácskozott gr. Apponyi képviselő urral, a ház elnökével, ott összejövén, merült fel az a kérdés, hogy a következő ülés péntekre fog összehivatni. Azt kérdeztem tőle, miért nem holnapra? »Mert két ülést egy napon tartani, *(Egy hang a jobboldalon: Nem áll!)* összehivni nem lehet«, volt a válasz. Igy mondotta, legalább igy emlékszem, az igen t. elnök ur.

Ha ez igy áll, akkor áll az is, hogy egy ülést két napig nem lehet tartani, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Élénk ellenmondások a jobboldalon.)* mert ha egy ülést lehet két napig tartani, akkor ugyanazt az ülést lehet három-négy hétig is elhuzni. *(Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondás a szélsőbaloldalon. Zaj. Elnök csenget.)* Belitska Béni ne igen integessen a kezével, mert a házszabályokat nem is olvasta, dunsztja sincs róluk, legyen tehát szives és hallgasson meg. *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Drakulics Pál: Maga olvasta, de nem érti! *(Nagy zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Most jobb lesz hallgatni! *(Felkiáltások a jobboldalon: Micsoda?)*

Horváth Gyula: A vesztegetésről beszéljenek!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Kubik Béla: Vesztegetni akarnak! *(Felkiáltások a jobboldalon: Kicsoda? Kik akarnak? Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Lengyel Zoltán: Jó lesz végezni a fiumei czápával! *(Zaj.)*

Barabás Béla: A kormány is, a miniszterelnök ur is, az elnökség is és az igen t. többség is belekapaszkodott a házszabályoknak egy igen szerencsétlen szövegezésü kijelentésébe, a mely igy szól: »Az ülés el nem oszlatható, mig a ház napirendje megállapitva nincs«. Azt hiszem, ha ez igy áll, akkor ez az egyik ülésre épugy áll, mint a másikra. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hát nem történt itt ülések eloszlatása a nélkül, hogy a napirend megállapittatott volna? *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem! Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ma is fog történni. *(Felkiáltások a jobboldalon: Majd meglátjuk! Nagy zaj.)*

Most, legközelebb, mikor a miniszterválság volt, a képviselőház elhalasztotta ülését mindaddig, mig a válság meg nem oldódik, mig ok ujabb ülés összehozatalára nem lesz, *(Mozgás a jobboldalon.)* de nem napirend-megállapitással. Eloszlott az az ülés napirend megállapitás nélkül.

Rónay János: Határozattal! *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Barabás Béla: Ebből csak azt akarom kimutatni, hogy ennek a szerkezetnek igen szerencsétlen formája van, de mert szerencsétlen formája van, abba belekapaszkodni és azzal végighajtani az erőszakosságot, ez nem járja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az ülés össze volt hiva 1903. julius 29-ére, annak fizikai határa: éjjeli 12 óra. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A házszabályok ezen szakaszának tehát csak az az intenciója lehetett, hogy az ülés aznap el nem oszlatható, ha napirend nincs. Miféle szerencsétlenség történhetik akkor, ha eloszlunk napirend megállapitás nélkül? Másnap összehivatik az ülés, hogy napirend állapittassék meg, tehát semmi baj nem történik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Egyedül csak ezen párt komolyságának és rendszeretetének köszönheti az ország most azt, hogy nem nevetnek azon, hogy a julius 29-iki ülést három-négy napig tartja a magyar képviselőház.

Már most a tény az, hogy az a határozat, a melyet a t. képviselőház 1903. julius 30-án hozott, nem törvényes, az a jegyzőkönyvből kihagyandó.

Egyébiránt konstatálom, hogy a jegyzőkönyv tartalma ellentétes a gyorsirók által felvett naplónak tartalmával. *(Halljuk! Halljuk!)* Ugyanis ez a napló azt mondja, hogy azt az inditványt, a melyre a miniszterelnök urnak beterjesztett papirosa vonatkozik, az elnökség a maga részéről hozzájárulva tette meg, nem mondván meg, hogy mi van abban az inditványban, csak azután

Digitized by Google

a túloldal egyik tagjának, gondolom b. Feilitzsch Artur t. képviselőtársamnak, jutott szerencsére eszébe ...

Benedek János: Hajnalban! Hajnal előtt! *(Derültség.)*

Barabás Béla: ... hogy mégis azt az inditványt később felolvasták. Az elnökség tette meg ezt az inditványt a maga részéről is, ez pedig a jegyzőkönyvben egyáltalában nem foglaltatik.

Kubik Béla: Ez jellemzi a szabadelvü pártot. *(Zaj a jobboldalon.)*

Barabás Béla: De eltekintve ettől a formai törvénytelenségtől és alkotmánysértő cselekedettől, van még egy mélyebb gyökerü jelentősége a dolognak, az t. i., hogy a t. többség önkényüleg és egyoldalulag olyan tárgyat tüzött ki napirendre, a mely itt a képviselőház előtt egyáltalában elő nem fordult, mert itt indemnitási törvényjavaslat beadva nincs. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A ház előtt levő, le nem tárgyalt indemnitási törvényjavaslatot Széll Kálmán miniszterelnök adta be. A ház elé kezdeményező formában inditványok adatnak be; az inditványoknak pedig — eltekintve a tárgyalás közben felmerült kiegészitő és módositó inditványoktól, mert én most kezdeményező inditványokról beszélek, — a házszabályok szerint két faja létezik: az egyik inditvány beadása a házszabályok 198. §-a szerint igy történik *(olvassa)*: »Minden inditvány egy, a ház asztalára helyezett, inditványkönyvbe az inditványozó nevének és az inditvány tárgyának rövid bejegyzésével iktatandó be.« Ez az egyik inditvány formája. Az inditványnak tehát alá kell irva lennie. Van azonban olyan inditvány is, a mely törvény alkotását czélozza. Ennél is meg kell maradni annak a formának, hogy az inditvány az inditvány-tevő aláirásával legyen ellátva, de, a mennyiben az inditvány törvény alkotását czélozza, annak törvényjavaslatképen kell szerkesztve lennie és azt bejelentéskor be kell nyujtani.

Azt kérdezem én most, hogy gr. Khuen-Héderváry miniszterelnök ur mikor jelentett be inditványt az indemnitásra vonatkozólag és mikor adott be erre vonatkozólag törvényjavaslatot? Soha! Itt nemcsak hogy be nem jelentette, azt itt nemcsak be nem adta, hanem még azt sem jelentette ki, hogy a Széll Kálmán miniszterelnök által beadott indemnitási javaslathoz hozzájárul, azt magáévá teszi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ime a nagy többség bölcsesége, erőszakos akarata folytán megtörtént az, hogy ráerőszakolják a házra egy olyan javaslatnak a tárgyalását, a mely ide soha be nem került, a mely a ház előtt nincs, a melyet a miniszterelnök ur magáévá nem tett. *(Mozgás jobbfelől.)* Erre tessék mondani kádenciát, t. jogász urak, ott a túloldalon! Belitska Béni t. képviselő ur, most beszéljen. *(Zaj, elnök csenget.)* De van ám egy másik szakasz is, *(Halljuk! Halljuk!)* a házszabályoknak 217. szakasza. Lehetett volna itt a Széll Kálmán által beadott indemnitási javaslatot is tárgyalni, ha szem előtt tartották volna a 217. szakaszt.

Az inditványozónak ugyanis mindig jogában áll inditványát visszavonni, ha azonban más valaki azt magáévá teszi, az első inditványozó jogaiba lép és a netalán már megkezdett tárgyalás tovább folyik. Ez kétségtelenül vonatkozik az indemnitási javaslatra is. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* Mikor Széll Kálmán megszünt miniszterelnök lenni, ezt az inditványát nem vonta ugyan vissza, de más által ilyen inditvány ebben a házban nem tétetett, és hogy mégis napirendre kitüzetett, az fényesen illusztrálja az igen t. miniszterelnök ur erőszakos és durva eljárását. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: A többség felfogását! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: Irott szabályokkal és törvényekkel szemben a többségi erőszaknak hatalma nincsen.

Nyegre László: Hát a kisebbség erőszakának!

Barabás Béla: Annak még kevésbbé. Senkinek sincsen azzal szemben hatalma. Mi az eddigi küzdelemben is mindig az irott törvény végrehajtását követeltük és semmi olyat, a mi ellenkeznék a törvénynyel. Önök folytonosan az irott törvények ellenére dolgoznak, cselekesznek, s most elkövetkezett az erőszak ideje. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* Ez most megtorolta magát, mert ime az egész ország kaczag, hogy kitüznek tárgyalásra olyan javaslatot, a mely nem is került soha a ház elé. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt is mondottam a jegyzőkönyvről, hogy nincs benne olyan, a mi megtörtént. Polónyi Géza képviselőtársamnak felszólalása éjfél után, melyben a házszabályok alapján konstatálja, hogy az ülésnek továbbfolytatása törvénytelen, a jegyzőkönyvben felemlitve nincsen. Természetes, mikor a jegyzőkönyv szándékosan és czélzatosan arra irányul, hogy abból ki ne legyen olvasható, hogy julius 30-án tartották az ülést, akkor ennek logikus következménye, hogy ennek a beszédnek ki kell maradni. Azonban a mi az igazságnak megfelel, benne kell, hogy legyen a jegyzőkönyvben és önök között nem fog akadni most egyetlenegy ember sem, a ki módositásomat el nem fogadja, hogy igenis irassék oda be, hogy ez a határozat 1903. julius 30-ának nem tudom melyik órájában hozatott. Ez be kell, hogy jöjjön a jegyzőkönyvbe, hogy az utókor lássa, hogy a Héderváry-féle többség erőszakoskodása mire vetemedik. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Én szorosan ragaszkodtam azon kifogások előadásához, a melyek a jegyzőkönyvvel szemben fennállanak. Nincsen arra időm, hogy azokat irásba foglaljam. Hallotta a t. ház, hallotta az ellenzék és én megkövetelem az alkotmány és a törvény értelmében a ma-

Digitized by Google

gam és azok nevében, kiknek megbizásából felszólaltam, hogy az a jegyzőkönyv az igazságnak és a tényeknek megfelelőleg kijavittassék: hadd lássa az utókor, mire vetemednek önök erőszak dolgában. *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Polónyi Géza képviselő ur kiván szólani.

Polónyi Géza: T. képviselőház! A jegyzőkönyv hitelesitéséhez, előre is jelzem, csak röviden kivánok hozzászólani.

Először is kijelentem a magam részéről, hogy azokhoz, a miket Barabás Béla t. képviselőtársam előadott, teljes mértékben hozzájárulok, s azokat csak egy dologgal egészitem ki. Ez, t. ház, a következő: Jól tudom, hogy a házszabályok 216. §-ának rendelkezése értelmében az inditványok, ellenindítványok és módositások irásban adandók be. A jegyzőkönyv hitelesitésére vonatkozó eljárásnál azonban tulajdonképen nincs is ellenindítvány, mert ez hitelesitési kérdés, vagyis annak a statuálása, hogy az a dolog ugy történt-e, a mint az a jegyzőkönyvben foglaltatik, vagy nem; tehát még ha inditvány nem tétetik is, mihelyest a ház elnöksége azon helyzetbe jut, hogy konstatálhatja, hogy azon tények ott helytelenül vannak felemlitve, az ország érdekében, és annak a jegyzőkönyvnek hiteltérdemlősége érdekében neki hivatalból is kötelessége a háznak ez iránt előterjesztést tenni. — De, t. ház, ha nem igy volna is, kijelentem, hogy ily többséggel szemben, a mely a házszabályoknak ilyen módon való rút megszegésével hozott ilyen határozatot, én semmiféle inditványnyal a magam részéről járulni nem kivánnék, mert annak az lenne a sorsa, hogy ugyanazon többségnek szolgáltatnám ki azt az inditványt, a mely a törvénytelenséget maga elkövette. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház, a magam részéről csak annak konstatálására kivánok még szoritkozni, ugy, a mint azt tegnap éjfél után már bejelenteni volt szerencsém, hogy önökön áll, hogy az a jegyzőkönyv megfelelő alakban szerkesztessék meg, rajtunk pedig egy oly dolog fog állani: hogy az a törvénytelenül keletkezett, a házszabályok megsértésével megállapitott napirend itt ugyan napirend ne legyen többé! *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* És ha önök vonakodnak a törvénytisztelettől, ugy ne méltóztassék rossz néven venni tőlünk, ha a nemzeti ellentállásnak szervezésével lehetetlenné fogjuk tenni, hogy itt egy olyan napirend tárgyaltassék, a mely törvény ellenére van megállapitva. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Még csak két körülmény rövid konstatálására szoritkozom. Az egyik az, hogy a mi a mentelmi bizottsághoz való utasitás tényét illeti, már az éjfél előtt tartott ülés során konstatálva lett, s a mélyen t. elnök ur ezt elismerte, hogy ahhoz a kérdéshez, vajjon a mentelmi bizottság záros határidő alatt hozza-e meg határozatát, a mit a 188. §. esetében a háznak joga van elhatározni: minden képviselőnek joga van hozzászólani, de nem csak ezen a czimen, hanem a házszabályokra való hivatkozás czimén is. A házszabályoknak, gondolom, 215. §-a alapján Lengyel Zoltán képviselő ür három izben is jelentkezett, mielőtt az a határozat enunciáltatott, hogy képviselői jogát gyakorolja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De daczára annak — meglehet, hogy tévedésből, sőt szivesen feltételezem, hogy igy történt, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Erőszakosan! Törvénytelenül!)* habár jogom volna más konkluzióra jutni — de tényleg megakadályoztatott egy képviselő abban, hogy ezen kérdéshez hozzászólhasson. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen jegyzőkönyvnek hitelesitése nélkül és előtt a mentelmi bizottsághoz való elküldése tehát ezen okból is annyival inkább törvénytelen, mert megakadályoztatott egy képviselőnek felszólalási joga, már pedig a szólásszabadság joga legnagyobb értékü kincse a képviselőháznak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A mit még mondani akarok, az nagyon rövid. *(Halljuk!)* Itt folyton disputálnak a 202. §. értelme felől. A mint már Barabás Béla képviselőtársam emlité, nem egyszer, hanem számtalanszor fordult elő eset arra, hogy a ház tagjai ugy bucsuztak el egymástól, hogy a napirendet meg nem állapitották, hanem összehivatott egy uj ülés egyenesen azzal a rendeltetéssel, hogy az fogja a napirendet megállapitani. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: De most meg akarták mutatni, hogy ők győztek!

Polónyi Géza: Ezt csak annak a bizonyitására emlitem fel, hogy a házszabályoknak 202. §-a nem olyan kategorikus és nem olyan abszolut érvényü, hogy azt jelentené, hogy ebben a parlamentben esetleg három esztendeig kell együtt ülni, mig a napirend megállapitva lesz. Ellenkezőleg áll a dolog, t. képviselőház, és itt hivatkozom a házszabályokra, és azonkivül hivatkozom magának az elnök urnak egy enunciációjára. Itt van a házszabályoknak 203. §-a. Emlékezhetnek azok, a kik együtt tárgyaltuk ennek a szakasznak törvénybe iktatását, hogy a legfőbb kivánságunk és követelésünk az volt, hogy egy házszabálybiztositék alkottassék az iránt, hogy az ellenzéket ne lehessen fizikailag kifárasztani és lehetővé tenni a parlamentben azt, hogy a képviselők fizikai okokból képviselői kötelességüket ne teljesithessék. Ez pedig ugy lett elérve, hogy rögtön a 202. §-ra következő 203. szakaszban, tehát egy következő szakaszban, a lex posterior derogat priori elvénél fogva megmagyarázta a képviselőháznak házszabályalkotó bizottsága és a képviselőház azt elfogadta, hogy az ülések rendjét megállapitja a ház, és ezen határozattól eltérni csak egy esetben lehet: t. i. meghatározott törvényjavas-

Digitized by Google

latoknál, költségvetésnél és akkor is csak egy órára szabad az ülést meghosszabbitani. *(Ugy van! a szelsőbaloldalon.)* Tovább megyek. Ezen szakaszban az ellenzék kizsarolásának megakadályozása czéljából felvettek egy intézkedést, hogy ezt az 1 órára szóló meghosszabbitást ismételni nem szabad. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mit jelent ez, t. ház? Azt, hogy Magyarország parlamentjében az ülést meg lehet hosszabbitani 1 órával, de az ülést ennél tovább folytatni törvényellenes. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez vezetett arra, hogy önök is, mi is, megtudtuk a képviselőház mélyen t. elnökének azt a tiszteletet parancsoló meggyőződését, hogy ebben a házban parallel üléseket a ház egyértelmü megállapodása nélkül tartani nem lehet, nem szabad, mert ezt a házszabályok tiltják. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Már most, ha a házszabály azt mondja, hogy 1 órán túl nem szabad az ülést meghosszabbitani, s hogy ezt ismételni nem szabad, lehet-e azt a házszabályt ugy kijátszani, hogy három napig, négy napig, öt napig tartson az ülés? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez, t. képviselőház, a kisebbség jogának terrorisztikus kijátszása és egyenes törekvés arra, hogy az ellenzéket esetleg megtörjék és lehetetlenné tétessék a parlamenti kötelesség teljesitése. A tett igéretek alapján, — mert paktumszerüleg történt ez a házszabálymódositás — és a törvény alapján, a házszabályok alapján, tiltakozunk ilyen erőszak ellen és a mennyire tőlünk telik, minden erőnkkel meg fogjuk akadályozni azt, hogy ilyen botrányos visszaélések történjenek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! Holló Lajos képviseló ur kiván szólani!

Kecskeméthy Ferencz: A másik oldalról nem szól senki?

Barabás Béla: Ők csak határoznak! Szavaznak!

Szatmári Mór: Kordélia hallgat és szeret!

Holló Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azoknak az eseményeknek nagy fontossága, a melyek a tegnapi ülésben lejátszódtak, azt hiszem, indokolttá teszi azt, hogy többen is hozzájárulnak ennek a kérdésnek megvitatásához akkor, midőn már az időbeli távolság is lecsillapitotta a szenvedélyeket és teljes tisztaságában állitja elénk a tényeket. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Midőn előttem szóló képviselőtársaimnak nézetéhez magam részéről is hozzácsatlakozom, azokat csupán a tényállás tekintetében akarom némi kiegészitésben részesiteni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A jegyzőkönyv ellen három kardinális szempontból van kifogásom. Az első az, hogy a jegyzőkönyv beszél a miniszterelnök ur által beterjesztett inditványról és annak elfogadásáról, holott nyilvánvaló, az összes képviselők szemtanuságával van beigazolva, hogy a miniszterelnök ur a házszabályok világos rendelkezése értelmében, a mely csak az élő szóval való előterjesztést engedi meg mindenki részére, ily előterjesztést nem tett; *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* az a kisérlete pedig, hogy ő irásban küldi fel inditványát, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a képviselők közbelépése folytán meghiusult. Ha tehát mégis inditványról van szó, a mely állitólag az elnök urnak fiókjában, vagy zsebében volt, ez az inditvány nem lehet más, egyszerüen és durván nevezve meg, mint hamisitvány, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ez annál sérelmesebb és sértőbb, mert megszavazott ez a ház a kisebbség távollétében olyan inditványt, a mely, ismétlem, vagy a fiókban, vagy valahol el volt rejtve, de itt e házban sem szóval, sem irásban előterjesztve nem volt. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

Eitner Zsigmond: Megszavaznak mindent!

Holló Lajos: E szerint a megszavazásoknál már most nem tudjuk, mik kerülnek megszavazás alá; vajjon az elnöki rekeszek mely részében vannak azok bezárva, mi az illető inditványok tartalma, mik emelkednek határozaterőre, hogyha egyszer ily preczedensek szó nélkül és a háznak hallgatólagos hozzájárulásával megtörténhetnek. Én rendkivül sajnálom, hogy ebben az esetben az a felcsapódott pártszenvedély, a mely elválasztja a pártokat egymástól, annyira befolyásolja a túloldali t. képviselő urakat, hogy e precedenst szó nélkül megengedik, és szó nélkül engedik beiktatni a parlamenti gyakorlatba és szokásokba.

A másik kifogás, a melyet t. barátaim felhoztak, az, hogy a t. elnök ur mentelmi esetet jelentett be az elnök és a jegyző személyének megsértése tárgyában, és e mentelmi eset bejelentése sem történt házszabályszerüen, sem oly alakban, a mely az elfogadására alapul szolgálhatott volna. A bejelentésnek az illető képviselő mentelmi esetének, az ügynek precziz körülirásával kell megtörténnie. Az elnöknek és a jegyzőnek ez a ház nem biztosit külön mentelmi jogot a többi képviselő uréval szemben. Lehet, hogy ez hézag, de meglevő hézag és ha az elnök urak és a jegyző urak megsértettek, a mentelmi jog sérelmét körül kellett volna irni személyekkel, a tényállással, és csak igy kerülhetett volna az eset a ház elé elbirálás végett.

A másik sérelem, a mely ezzel kapcsolatban van, az, hogy a nem hitelesitett határozat alapján a mentelmi bizottság először törvénytelen formában, a tegnapi napon pedig törvényes formában összeült, egyes képviselőket maga elé idézett, kihallgatott és velük szemben bizonyos eljárást folytatott.

Engedelmet kérek, még ha ez lehetséges volna is, addig, a mig a ház a maga határozatát jegyzőkönyvben nem hitelesitette, addig a határozat érvényét forma szerint el nem ismerjük.

Digitized by Google

A mentelmi bizottság épen azoknak a képviselőknek a mentelmi jogát sérti, a kikkel szemben eljárt, jóvá nem hagyott és nem hitelesitett határozat alapján, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és igy a mentelmi jog ez állitólagos védelme tulajdonképen sértésekkel van összekötve.

Kubik Béla: Ugy van! Erőszakoskodásokkal!

Holló Lajos: A harmadik és utolsó része e kérdésnek — részemről sem szándékozom vele hosszasan foglalkozni — az ülések másnapra való áttételének kérdése. A t. elnök ur, gróf Apponyi Albert, itt a házban, mikor mi már nem voltunk jelen, azt a kijelentést tette, hogy az ülés tiz órára van összehiva, ha tehát szorosan veszszük az összehivó szövegét, ezen esetben már egynegyed vagy féltizenegykor az ülés nem volna megtartható, mert az összehivás tiz órára szól. Felhozta azt, a mi mindenesetre nagyon lényeges, hogy fel nem oszlatható az ülés mindaddig, mig a napirend megállapitva nincs. Ez a két argumentum azonban sem az észszerüségnek, sem a jogszerüségnek szabályait le nem döntheti.

Az észszerüség szabálya abban áll, hogy nem az órára, hanem az azon napra összehivott ülés, igy a 29-ére összehivott ülés más napon, mint 29-én meg nem tartható. Ha tiz órára össze van hiva, ezt a legkisebb logikával is mindenki csak ugy értelmezheti, hogy az ülés kezdődik tiz órakor, és a házszabályok által megállapitott időben tart. Ez a közjogilag megállapitott rend, a melyet nem kell gyermekes módon megmagyarázni mindennap. Ezt látja mindenki, ki ezen közjogi intézménynyel, a parlamenttel összeköttetésben van, és ebben az irányban magát tájékoztatni akarja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A jogszerüség szempontjából pedig szintén ugy áll a dolog, hogy a házszabályok preczize megállapitják, hogy az ülések idejét az egy órával való meghosszabbitáson túl kiterjeszteni nem szabad. Ez egyáltalában olyan védelme a képviselők munkabirásának és a tárgyalások higgadtságának, mely kizárja, hogy az egy órán túl való meghosszabbitás bármi okból másnapra átvihető legyen. Ennek következtében tehát, ha bármely oknál fogva fordulnak elő olyan, megengedem, ritka, viharos esetekből folyó alkalmak, hogy a képviselőház éjfélig is elnyujtja üléseit, akkor ez másként nem lehetséges, mint hogy az elnök a következő napra összehivjon ülést a napirend megállapitása czéljából. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Elvégre is ezek lehetnek erőszakos dolgok és — mint minden erőszak — egyszerüen lehetségesek, és ha a lehetségesség meg van adva és hogyha a kormányhatalom kezelője ezen lehetőségeket igénybeveszi, akkor igen könnyü az, hogy a közjogi dolgokban, hogy a közéletben nem járatos egyéniségek beugrasztatnak bizonyos tények elkövetésére. Hiszen láttuk azt, hogy most történt egy nagyfontosságu közjogi személynek a beugrasztása a tekintetben, hogy egy bizonyos pénzértékkel az obstrukczió leszerelhető. Beugrott egy fontos közjogi személyiség annak, hogy méltánytalan, jogtalan eszközök igénybevétele által az obstrukczió leszerelhető.

Egy közjogilag nem teljesen képzett és nem teljesen begyakorlott kormányelnököt is be lehet ugratni abba, hogy az obstrukcziót meg lehet törni erőszakos eszközök felhasználásával; ő ezen eszközöket lassankint, lépésről-lépésre fel fogja használni, és a végén ő is abba a csalódásba fog jutni, hogy a beugratók, a kik a háta mögött állottak, neki ezen eszközök felhasználására és azoknak sikerére nézve téves és valótlan informácziót adtak. De ha igy állunk ezekkel a dolgokkal szemben, akkor nem épen azoknak, a kik a parlamenti életben gyakorlattal birnak, s abban tényezők, kell-e előállani oly inditványnyal, hogy ők, a kik tisztán és világosan látnak, ők védelmezzék meg az országban a parlamentáris rendet, és ők tartsák vissza a hatalmat és a hatalomnak azon közegét, a ki ezen irányban kellő gyakorlattal és jártassággal nem bir.

Én a magam részéről feltétlenül károsnak és elitélendőnek tartom a dolgot, és hozzájárulok ahhoz, a mit Polónyi t. képviselőtársam mondott, hogy pozitiv inditványt ebben az irányban nem teszünk, hanem tiltakozunk a 29-iki országgyülés ezen három nagy törvénytelensége ellen és annak megszüntetését a háztól kérjük.

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő ur kiván szólni.

Lengyel Zoltán: T. ház! Előttem szólott t. képviselőtársam indokain kivül személyes okom is van arra, hogy a jegyzőkönyvhöz felszólaljak és pedig az, hogy én inditványt tettem, hogy a Tomasics Miklós képviselő ur által beszédében bejelentett vesztegetési ügyet is utasitsa a ház a parlamenti bizottság elé. Erre az inditványra vonatkozólag a naplóban a következőket találom — akkor történt, a mikor mi az ülésteremből már kivonultunk *(olvassa)*: »Egyuttal jelentem a háznak, hogy Lengyel Zoltán képviselő ur inditványozta, hogy ugyanezen parlamenti bizottsághoz utasittassék Tomasics Miklós képviselő ur ügye is, a melyet ő bejelentett. Kérdem a t. házat, méltóztatik-e hozzájárulni ezen inditványhoz? *(Igen! Nem!)* Ha tehát a t. ház hozzájárul *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)* azon elnöki előterjesztésemhez, hogy a 15 tagu parlamenti bizottsághoz Pap Zoltán és Nessi Pál ügyei utasittassanak . . .«

Ezzel szemben a jegyzőkönyv azt mondja, hogy a képviselőház ezen inditványt elutasitotta és ezt az elnökség határozatilag kimondotta. Én a naplóból igenis konstatálom, hogy a t. elnök ur a feltett kérdésre és a képviselő urak válaszára, a melylyel nézetüket jelezték, azt mon-

Digitized by Google

dotta: »Ha tehát a t. ház hozzájárul . . .«, a mi annyit jelent, hogy a ház többsége elfogadta az inditványt. Történt azonban a napló szerint az, hogy a jobboldal tagjai észrevették, hogy micsoda kényes kérdést határoztak ők el és utasitottak a bizottsághoz és akkor az igen t. elnök ur Pálfordulást csinált és azt mondotta, hogy »azon elnöki előterjesztésemet« stb. Konstatálom a napló szerint igenis, hogy a határozat el lett fogadva, de minden körülmények közt el nem lett utasitva, és ezt az elnök ur határozatilag ki nem mondotta. Ennek daczára a jegyzőkönyvbe a valóságnak épen ellenkezője lett belevéve, t. i. az, hogy a ház elutasitotta, a mit a t. elnök ur a jegyzőkönyv szerint kijelentett, a napló szerint azonban ki nem jelentett és a miben a naplónak kétségtelen igaza van, mert itt a túloldal tagjai egyedül ültek, zajt senki sem csinált, tehát a gyorsirók félre nem érthették a kijelentését.

Én tehát ezek alapján inditványozom, hogy a jegyzőkönyvből ezen valótlan tény hagyassék ki, a t. elnök ur pedig ezen inditványomat tegye ujra határozathozatal tárgyává és a ház határozzon ebben a kérdésben, a mennyiben kétséges volna, hogy azt a ház elfogadta-e?

Nessi Pál: Van határozat, elfogadta a ház.

Lengyel Zoltán: Lovászy Márton képviselő ur is bejelentett egy hasonló esetet. A napló 9-ik oldalán van előadva, hogy a »Magyarország« czimü napilapot is megkisértette a sátán az ő pénzével és hogy ezt visszautasitották és hogy az esetet megvizsgálás végett a parlamenti bizottság elé kérték utasitani. Ugyezen oldalon foglaltatik Tóth János képviselő ur inditványa parlamenti bizottság kiküldésére nézve. Azt mondotta Tóth János ebben az inditványban *(olvassa)*: »Pap Zoltán és Lovászy Márton képviselő urak iménti bejelentései meggyőződésem szerint nemcsak az ő magánügyeik, hanem az egész magyar parlamentnek, a magyar nemzetnek ügyei.« A végén pedig azt mondja *(olvassa)*: »Én kérem a képviselőházat, hogy ezen ügyeknek megvizsgálására 15 tagu parlamenti bizottságot küldjön ki.«

Ezt az inditványt elfogadta a miniszterelnök ur is, a ház is egészen. Ennek daczára ez az ügy a parlamenti bizottság elé utasitva nem lett, ez a határozat a jegyzőkönyvből hiányzik. Kérem tehát, a t. elnök urat, hogy vagy ezt pótlásul határozatképen kimondani, vagy pedig ezt a jegyzőkönyvbe belevenni méltóztassék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj. Elnök csenget.)*

Kubik Béla: Konventikulumban határozták el bizonyosan!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak!

Kubik Béla: Ez hasonlit az elnök urhoz!

Nessi Pál: Azért darálják a jegyzőkönyvet, hogy ne halljuk!

Kubik Béla: Azért olvassák olyan lassan!

Nessi Pál: Valósággal darálják!

Elnök *(csenget)*: Kérem, Nessi képviselő urat, ne méltóztassék folyton közbeszólni!

Nessi Pál: Ezután jobban fogunk vigyázni a jegyzőkönyvre!

Elnök *(csenget)*: Másodszor figyelmeztetem Nessi képviselő urat, ne méltóztassék folyton közbeszólni.

Lengyel Zoltán: A másik megjegyzésem, t. képviselőház, arra vonatkozik, hogy itt a 29-ére hirdetett ülés után a következő napon éjfél után a képviselőház határozatokat hozott; egy olyan napon, a melyre ülés hirdetve nem volt. Ezt azzal indokolják,hogy a házszabályok szerint az ülés el nem oszlatható mindadddig, a mig a napirend megállapitva nincs. Én azokhoz az indokokhoz, a melyeket Barabás Béla képviselőtársam előadott, csak egygyel járulok hozzá, és ez az, hogy a házszabályok ama rendelkezése, mely szerint addig az ülés el nem oszlatható, a mig a napirend megállapitva nincs, a jelen esetben arra az ülésre vonatkozik, a mely 29-ére volt összehiva, nem pedig arra, a mely 30-án folyt, de 30-ára összehiva nem lett. Tehát a házszabályok ezen szakaszának és kijelentésének kötelező hatálya csak 29-én éjfél 12 óráig terjed, mert tovább az ülés nem tart, és igy az ülés tovább együtt sem tartható. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Végül, t. képviselőház, a legfontosabb kérdéshez jövök, t. i. ahhoz, hogy itt a jegyzőkönyv szerint »A miniszterelnök ur inditványt tesz, melyet irásban küld az elnökhöz. Széttépetvén ez az inditvány, ugyanazon inditványt az elnökhöz juttatja.«

Hát, t. képviselőház, ennek az inditványnak sorsáról, azt hiszem, elég nyilvánvaló dokumentumokkal szolgálok, hogy ez olyan hallatlan eset volt, a milyet igazán ebben a házban soha nem remélhettünk. Azt mondja a jegyzőkönyv, hogy »ugyanazon inditványt juttatja az elnökséghez.«

Elnök: Köteles vagyok csupán felvilágositásul arra figyelmeztetni a t. képviselő urat, hogy a jegyzőkönyv nem azt mondja, hogy »ugyanazon inditványt,« hanem hogy »ugyanazon napirendre vonatkozó inditványt.« *(Ugy van! jobbfelől. Élénk ellenmondás a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ugyanazon inditványt!

Horváth Gyula: Ugy látszik, igy beszélték meg, de rosszul tették bele!

Nessi Pál: Akkor az más inditvány! Méltóztassanak konstatálni, hogy ugyanazon inditvány volt-e vagy más inditvány.

Ráth Endre: Tessék konstatálni!

Elnök: Csendet kérek! Tessék folytatni a beszédet.

Hentaller Lajos: Mi azt nem látjuk! Mi csak a nyomtatottat látjuk! Ez elnöki és jegyzői paklizás!

Nessi Pál: Megmásitják a jegyzőkönyvet!

Digitized by Google

Hentaller Lajos: Csak paklizzanak tovább! Csak tessék megint hamar igazitani a jegyzőkönyvön. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nessi Pál: Ne engedd korrigálni, Rátkay! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Ráth Endre: Jegyzőkönyvek a mellényzsebben!

Elnök: Csendet kérek! A képviselő urnak nincs szólási joga. Lengyel Zoltán képviselő urat illeti a szó.

Kérem képviselő ur, tessék folytatni; a jegyző ur rögtön meg fogja keresni és utána rögtön felolvasom a jegyzőkönyvnek azt a részletét. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Akkor nekem két alternativára kell czáfolatot mondanom, pedig talán egygyel is megelégednék a t. ház. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Ha ugyanazon inditványt adta be a t. miniszterelnök ur, akkor én a facsimilet és a naplót bemutatom a t. képviselőháznak, ezekből kitünik, hogy a két inditvány egymásnak meg nem felel, nem ugyanazonos. Ha pedig ugyanazon napirendre vonatkozólag két különböző inditvány volt, hát akkor konstatálom, hogy itt gyalázatosság történt a házszabályokkal, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert azt a második inditványt nem adta be senki sem, azt a terembiztos vitte oda, a miniszterelnök ur se fel nem állott, se ki nem jelentette, hogy ugyanazt, vagy más inditványt, nyujtott-e be. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez gyalázat!)*

Hentaller Lajos: Nemcsak vesztegetnek, de csalnak is! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Horváth Gyula: Most már nemcsak vesztegető, de csaló is! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Kubik Béla: És ilyet támogat az a sok szabadelvü képviselő! Botrány! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Mindent megengednek maguknak! *(Felkiáltások jobbfelől: Komédia!)*

Elnök: Csendet kérek!

Kubik Béla: Vesztegetnek! Botrány! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő ur! Lengyel Zoltán képviselő urat illeti a szó. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Csendet kérek!

Lengyel Zoltán képviselő urat előbb félbeszakitottam azzal, hogy a jegyzőkönyvben nincs az benne, hogy »ugyanazon inditványt« nyujtotta be a miniszterelnök ur, hanem azt mondottam, hogy »ugyanazon tárgyra vonatkozó« inditványt.

Megengedi a t ház, hogy szavaim megerősitésére az erre vonatkozó jegyzőkönyvi részletet felolvassam. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* »Ehhez a miniszterelnök inditványt tesz, a melyet irásba foglalva ujra benyujt; ez az inditvány néhány képviselő által eltépetvén . . .«

Barabás Béla: Széttépetvén!

Elnök: Igen, »széttépetvén, a miniszterelnök ugyanazon napirendre vonatkozó inditványát... stb.« *(Zaj a szélsőbaloldalon és zajos felkiáltások: Hát más inditványt!)*

Nagy Sándor: A lényeg a fontos, nem a szó! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Szatmári Mór: Nem a lényeget kell a jegyzőkönyvbe venni, hanem a tényt! *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Ballagi Géza: A napirend ugyanaz!

Elnök: Csendet kérek jobbról és balról egyaránt!

Lengyel Zoltán: Annak a két inditványnak, ha irásbeli inditvány tétetik, s az elvész, ugyanazonosnak kell lenni szószerint az előbbi inditványnyal, vagy pedig be kell nyujtani egy másik inditványt, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert a ház nem határozhat egy olyan inditványra vonatkozólag, a mely nem létezik, — az az első — nem határozhat egy másodikra, a mely beadva nem lett. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Mindent megpróbálnak! *(Zaj a jobboldalon.)*

Nessi Pál: Mit nevetnek ezen? *(Zaj.)* Hallatlan!

Kubik Béla: Van-e most inditvány a zsebében? *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Horváth Gyula: Azt az inditványt is a zsebéből huzta elő! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Kubik Béla: Ki kell kutatni az elnök zsebeit, van-e inditvány benne! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Lengyel Zoltán: Én, t. képviselőház, az elnöki emelvényre felrohantam akkor, a mikor ott a tömeg tolongása megszünt és láttam, hogy a terembiztos felhozott egy másik inditványt. Meg akartam azt nézni, azonban az igen t. elnök zsebre vágta és el is szaladt az inditványnyal. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Most azonban a naplóból és a facsimileből, melyet a háznak rendelkezésére bocsátok, megállapitom, hogy a két inditvány szövege egymásnak meg nem felel; ez pedig lényeges dolog, mert egy irásban benyujtott inditványt nemcsak egészében lehet elfogadni, hanem, a házszabályok szerint, ahhoz módositást is lehet benyujtani, azt meg is lehet változtatni. Két különböző inditvány, a mely szövegében más, még ha tartalmában ugyanaz is, a ház előtt nem azonos inditvány. Ez a facsimile, a melyet bemutatok, töredékes ugyan, de nyilvánvalóan mutatja, . . .

Kubik Béla: Hogy a magyar miniszterelnök nem tud magyar ortografiát!

Nessi Pál: Hol tanulta volna, Zágrábban? *(Zaj a jobboldalon.)*

Lengyel Zoltán: . . . hogy a két inditvány nem azonos. De legklasszikusabb dolog ezzel az inditványnyal az ellenzék kivonulása után történt.

Elnök: Kérem a képviselő urat, méltóztassék a jegyzőkönyv hitelesitésére vonatkozó

Digitized by Google

megjegyzéseinek előadására szoritkozni. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Ez már mégsem megy! Hiszen azt csinálja!

Elnök: Kérem Kubik képviselő urat, méltóztassék csendben maradni. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: A t. elnök ur házszabályvédő lelkiismeretének megnyugtatására hivatkozom azon szavakra is, a melyekre beszédem vonatkozik. A jegyzőkönyv végén az áll, hogy az elnökség megállapitja a napirendet, azután pedig e felszólalás következtében felolvastatja a miniszterelnök inditványát. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Igy szól a jegyzőkönyv.

Eitner Zsigmond: Nem tudják, mire szavaznak!

Hentaller Lajos: Gyengeelméjüségre mutat! *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Szégyen! Gyalázat!)*

Lengyel Zoltán: Először megállapitották hát a napirendet, azután meg felolvastatták. Hogy miért, azt is meg fogom mondani. Hát itt az igen t. elnök ur azt mondotta *(olvassa)*: »Ez az első része a javaslatomnak,« t. i. a napirendben a parlamenti bizottság megválasztására vonatkozó rész. »A második pedig az, hogy a miniszterelnök ur javaslata alapján, a melyhez az elnökség is hozzájárul a maga részéről, javaslom, hogy az eddigi ügyek megszakitásával a pénteki ülés napirendjére méltóztassanak a felhatalmazási törvényjavaslat tárgyalásának folytatását kitüzni.

T. ház! Konstatálni akarom és azt hiszem, hogy a mélyen t. elnök ur sem fogja ezen kijelentésemet kifogásolni, hogy a miniszterelnöknek a napirendre vonatkozó első inditványa már nem létezett, a másik a t. elnök ur zsebében volt, a ház tagjai arról tudomással nem birtak és még csak azt sem tudták, hogy mifélét inditványoz a t. elnök ur, mert hiszen a miniszterelnök ur épen csak annyit mondott, hogy van szerencsém a napirendre vonatkozó inditványt mogtenni, de nem mondta meg annak a tartalmát. És a t. elnök ur mégis kijelenti, hogy hozzájárul a miniszterelnök ur javaslatához, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon; egy hang: A melyet nem ismert senki!)* a melyet nem ismert senki és igy a t. elnök ur, mint a házszabályok őre, hozzájárult oly inditványhoz, a melyet a zsebében tartott, a melyet nem látott, meg nem mutatott, fel nem olvastatott és igy a ház tagjainak tudomására nem juttatott. *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

Bakonyi Samu: Ez a nagy diadal katzenjammerje!

Barabás Béla: Győztetek az éjszaka. Jól mulattatok! Ez az a hires győzelem!

Ballagi Géza: Én nem mulattam! Nekem nincs katzenjammerem! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek! Ne méltóztassanak beszélgetéseket folytatni, képviselő urak!

Kubik Béla: Azt sem tudta, mit szavaz meg!

Ballagi Géza: Rám nem mondhatják!

Nessi Pál: Akkor tagadd meg őket! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek! Nessi képviselő urat kérem, méltóztassék csendben lenni!

Lengyel Zoltán: T. ház! Most egy jogi distinkcióval jövök a t. ház elé. Milyen inditvány volt az, szóbeli, vagy irásbeli? Ha szóbeli inditvány volt: senki sem hallotta; a naplóban meg nem örökitették; fonográf utján az utókor számára fenn nem maradt. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Ha irásbeli inditvány volt: engedelmet kérek, a házszabályok értelmében addig, a mig itt szóbelileg fel nem olvastatott, az a világ előtt nem létezik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Hahahaha! *(Derültség jobbfelől.)*

Barabas Béla: Most restelkednek, ugy-e? *(Zaj. Elnök csenget.)*

Lengyel Zoltán: T. ház! Az irásbeliség rendszerét a modern jogtudomány az igazságszolgáltatásból mint elavult dolgot kiküszöbölte, most pedig a t. miniszterelnök ur, mint a parlament legfiatalabb »levelező tagja«, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* ezt a rendszert behozza ide a parlament tanácskozási termébe, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ezt a t. túloldal házszabálymódositás nélkül, a legnagyobb tapssal és éljenzéssel elfogadta.

Barabás Béla: Azt hirdették Bécsben, hogy győztek!

Kubik Béla: Gyönyörü gyerekek vagytok *(Derültség jobbfelől.)*

Nessi Pál: Azt sem tudják, hogy miről van szó, és szavaznak!

Barabás Béla: Szép többség! Adjunk rá ezután valamit?

Lengyel Zoltán: Azt mondja ezek után báró Feilitzsch Arthur képviselő ur, *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* a kit a történelem valósággal a parlamentnek e napon megtestesült élő lelkiismeretének nevezhetne el *(olvassa)*: »Nehogy tehát a mi t. ellenzéki képviselőtársaink« — nem az ország, nem a közvélemény, hanem mi; csak tőlünk félnek az egész világon *(Derültség jobbfelől.)* — »a kik innen kivonultak, bármiféle tekintetben is formailag megvádolhassanak bennünket és azzal a váddal illethessenek, hogy olyan napirendi inditványhoz járultunk hozzá, a melyet nem hallottunk«, ... *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Hahahaha! *(Derültség jobbfelől.)*

Barabás Béla: Tanu! Hiteles tanu! Nem szégyellitek magatokat? *(Zaj jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szégyen, gyalázat! Elnök csenget.)*

Lengyel Zoltán *(olvassa)*: . . . . »ebből a szempontból kiindulva, bár a t. elnök ur oly módon terjesztette elő a napirendet, hogy az elnökség is magáévá teszi a miniszterelnök ur

Digitized by Google

által beterjesztett napirendi inditványt, a mely inditvány azonban a ház előtt felolvasva nem lett, tisztelettel kérem a t. házat, illetve az elnökséget, hogy a beterjesztett inditványt, a melyet a zajos ülés miatt talán nem hallottunk mindannyian«, . . . *(Nagy derültség a szélsőbaloldalon.)*

Horváth Gyula: Feilitzsch mégis okos ember!

Lengyel Zoltán *(olvassa)*: . . . »felolvastatni és annak alapján a napirendet megállapittatni szíveskedjék«. *(Zaj. Elnök csenget.)*

T. ház! Én ezt azért olvastam fel, hogy meggyőződjék a magyar nemzet és az ország arról, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy mit csinálnának önök, ha ebben a parlamentben nem lenne itt az ellenzék, és hogy milyen lenne és mit vinne keresztül az az országgyülés, a mely kizárólag olyan emberekből állana, a minők önök, ha a házszabályokat és törvényeket önök igy kezelik!

B. Kaas Ivor: 413 szabadelvü képviselő szeretne uralkodni ellenzék nélkül! *(Mozgás és zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)*

Lengyel Zoltán: Még csak egyetlenegy megjegyzésre szoritkozom és ez az, hogy a mindnyájunk által igen tisztelt elnök ur maga is ugyanabba a hibába esett. Maga gróf Apponyi Albert is el akarta fogadni ezt az inditványt, a melyet nem hallott, nem látott, az elfogadásra ajánlta és ezt az egész t. túloldal zajos tapssal és éljenzéssel honorálta.

Én a magam részéről, miután ezen hibákat konstatáltam, ismétlem azon inditványomat, mely az én bejelentésemre, valamint Lovászy Márton t. képviselőtársam bejelentésére vonatkozó jegyzőkönyvi tétel kijavitására vonatkozik. Felhoztam ezen példákat azért, hogy itt megörökittessék az az eljárás, a melyet önök a tegnapelőtti napon követtek azért, hogy házszabályellenesen mindenféle módon megakadályozzák a mi nemzeti küzdelmünket és letiporhassák még akkor is, hogyha a törvény és a házszabályoknak minden szakasza mellettünk szól. *(Egy hang balfelől: És ezekhez Apponyi is hozzájárult.)*

Elnök: T. ház! A házszabályok szerint a jegyzőkönyv hitelesitéséhez négy szónok szólhat. Ez megtörténvén, a hitelesitésre vonatkozó előterjesztésemet később leszek bátor megtenni. A magam részéről nem tartom szükségesnek azt, hogy az elnök mindazokra nézve, a melyek itt a hitelesitési vitában felhozattak, nyilatkozzék, mert igy a kérdésben valóságos polémiába kellene bocsátkoznia a felszólalókkal. Csak azon megjegyzésre szoritkozom, hogy sem a törvényesség, sem a házszabályok szempontjából meggyőződésem szerint az elnökség nem tett semmi olyat, amiért a felelőséget ne vállalhatná, *(Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* a miért bármi vád terhelné és igy nagyon természetesnek fogja találni a t. ház, hogy az elnökség, nevezetesen magam — miután amaz ülést nekem volt szerencsém vezetni — a teljes felelőséget vállalja azért, a mit az elnökség tett s azt viseli. *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)* A házszabályok 216. §-a értelmében Barabás képviselő urnak irásban kellett volna beadnia inditványát; azonban azt hiszem, meg fog nyugodni a t. ház abban, hogy a t. ház beleegyezésével és kivételesen ezen alkalommal ne kivánjuk Barabás képviselő urtól észrevételeinek irásba foglalását, mert én és a jegyző urak mindazon pontokat lelkiismeretesen följegyeztük, a melyeket a képviselő ur a jegyzőkönyvben kifogásolt. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én tehát bátor leszek ezen pontokat egyenkint ismételni és ezen pontokra a t. ház elhatározását egyenkint kikérni. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Felkiáltások: Helyre! Helyre!)* Kérdem a t. házat, méltóztatik beleegyezni, hogy a szavazás igy történjék? *(Igen!)*

Az első kérdés, *(Zaj.)* vagyis az első kifogása volt Barabás képviselő urnak az, hogy a miniszterelnök ur inditványt nem tett, ennek következtében a jegyzőkönyvbe való ragasztása ennek az inditványnak abban helyet nem foglalhat. Kérem tehát a t. ház tagjait, a kik a jegyzőkönyv ezen részét ugy, a mint van, és felolvastatott, elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az igazságot leszavazzák!)*

Lengyel Zoltán: Kérem alásan! . . . *(Felkiáltások jobbfelől: Nem lehet! Szavazás van! Élénk mozgás.)*

Elnök: Bocsánatot kérek Lengyel képviselő ur, szavazás közben nem lehet szólni! Méltóztassék helyet foglalni! *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Zajos felkiáltások: Üljön le!)*

Csendet kérek, t. ház! *(Zajos felkiáltások a jobboldalon: Nem lehet szólani!)* Kérem Lengzel képviselő urat, a szavazás folyik, szavazás közben szót nem adhatok. Még a határozatot sem mondtam ki arra vonatkozólag, a mi történt.

Lengyel Zoltán: Épen azért szólhatok! *(Nagy zaj a jobboldalon és a középen; felkiáltások: Nem lehet!)* Ellenpróbát tessék elrendelni, ez az első kérésem, ehhez jogom van. *(Nagy zaj a jobboldalon és a középen; zajos felkiáltások: Ki vele! Rendre!)*

Elnök: Elrendelem az ellenpróbát. Ennek kéréséhez a képviselő urnak teljesen joga van. Méltóztassanak nyugodtan lenni.

Lengyel Zoltán: Akkor majd a házszabályokhoz kérek szót!

Elnök: Kérem azokat a t. képviselő urakat, a kik Barabás Béla képviselő ur inditványát elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége a jegyzőkönyv felolvasott szövegét Barabás Béla képviselő ur inditványával szemben hitelesiti. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)*

Barabás Béla: Lássuk, hogy a tényeket hogyan szavazzák le! Nem kell vele törődni, csak hadd szavazzanak!

Digitized by Google

Elnök: Csendet kérek, t. ház. Lehetetlen igy egymást megérteni. *(Zaj.)* Csendet kérek. A következő pontja Barabás Béla képviselő ur inditványának... *(Nagy zaj.)* Csendet kérek!

Kubik Béla: Leszavazzák a csillagot az égről! *(Mozgás és derültség a jobboldalon és a középen.)* Igen!

Elnök *(ismételten csenget)*: Csendet kérek! Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni!

Lengyel Zoltán: Kérem szépen...

Elnök: Kérem Lengyel képviselő urat, ne zavarja az elnököt.

Lengyel Zoltán: Bocsánatot kérek, a házszabályokhoz kérek szót. *(Nem lehet! jobbfelől és a középen.)* Bocsánatot kérek, ez a szavazás... *(Barabás Béla szólásra jelentkezik. Zajos felkiáltások jobbfelől és a középen: Nem lehet! Rendre! Elnök ismételten csenget.)*

Barabás Béla: Kérem alásan... *(Zajos felkiáltások jobbfelől és a középen: Nem lehet!)* A házszabályokhoz kérek szót! Erre vonatkozik.

Elnök: Kérem szépen...

Barabás Béla: T. képviselőház! *(Nagy zaj jobbfelől és a középen; felkiáltások: Halljuk az elnököt!)* Bocsánatot kérek, erre vonatkozik!

Elnök: Méltóztassék nyugodtan meghallgatni. Az én felfogásom szerint... *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk az elnököt!)* szavazás közben szólani nem lehet. *(Élénk helyeslés jobbfelől és a középen.)* Méltóztassék engem nyugodtan meghallgatni. Én a szavazást akként véltem elrendelhetni és a kérdést ugy tettem fel, hogy belenyugszik-e a t. ház, hogy Barabás Béla képviselő ur inditványát pontonkint tegyem fel kérdésre. A kérdés feltevése tárgyában a t. ház tehát már határozott. *(Élénk helyeslés jobbfelől és a középen.)* A tényleges szavazás közben, bocsánatot kérek, senkinek szót nem adhatok. *(Zajos helyeslés jobbfelől és a középen.)*

Barabás Béla: Nagyon röviden kivánok szólani! *(Halljuk! a szélsőbaloldalon. Nem lehet! jobbfelől és a középen!)* Világos házszabálysértés! *(Nagy zaj jobbfelől: Elnök ismételten csenget.)*

Lengyel Zoltán: Kérem alásan. *(Nagy zaj jobbfelől; zajos felkiáltások: Engedetlenségi eset! Mentelmi bizottsághoz!)*

Horváth Gyula: Halljuk a kaszinót! Nyilatkozzék Szapáryról! Szapáryról beszéljen a kaszinó! *(Nagy zaj.)*

Lengyel Zoltán: Kérem szépen... Majd meghallgatnak az urak. *(Zajos ellenmondás a jobboldalon és a középen.)* Igen!

Nyegre László: Engedetlenség esete! *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Horváth Gyula: Halljuk a kaszinót! *(Nagy zaj.)*

Kubik Béla: Vesztegetni akarnak?

Elnök *(ismételten csenget)*: Kérem a t. képviselő urakat,.... *(Nagy zaj jobbfelől és a középen.)*

Kérem a t. képviselő urakat a ház tárgyalásainak méltósága és tekintélye érdekében, méltóztassanak jobbról és balról is a kérdést higgadtan tárgyalni.

Kubik Béla: Eltemették már azt, eltemették a ház tekintélyét!

Elnök: Én kötelességemnek tartom mindenkivel szemben végrehajtani a házszabályt. Meggyőződésem szerint ebben az esetben nem tehetek mást. Meggyőződésem az, hogy a ház ezen ügyet már elbirálta, ez most határozat tárgyát képezi, s ennek következtében most a t. képviselő urnak ezen aktus alatt beszélnie nem lehet. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Helyeslés a jobboldalon.)*

Lengyel Zoltán: T. képviselőház!... *(Folytonos nagy zaj és lárma.)*

Perczel Dezső: Ez engedetlenség! Mentelmi eset! A mentelmi bizottsághoz kell utasitani! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon:. Joga van szólani! Felkiáltások a jobboldalon: Rendre! Rendre! Folytonos nagy zaj.)*

Lengyel Zoltán: Én csak egy mondatot akarok befejezni, és azt meg is fogom mondani! *(Folytonos nagy zaj. Felkiáltások jobbfelől: Rendre! Rendre! Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Eötvös Károly szólásra jelentkezik. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Nagy zaj és lárma a jobboldalon.)*

A kérdés feltevéséhez akarok szólani! *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem beszélhet! Nincsen joga szólani! Nagy zaj. Elál! jobbról.)* Olyan nincs! *(Folytonos nagy zaj. Elnök többször csenget.)*

Elnök: T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy a t. képviselőház érdekében van, hogy ezen különben csekély kérdés békésen intéztessék el.

Lengyel Zoltán: Azért kellett tehát felfujni. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Nekem van igazam. Akárhányan vannak is, nekem van igazam. *(Folytonos nagy zaj. Felkiáltások a jobboldalon: Tessék leültetni! Elnök csenget. Felkiáltások jobbfelől: Szavazzunk! Szavazzunk! Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Le kell ültetni!)* Igazságom van! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Hosszantartó nagy zaj.)*

Elnök: Minthogy a tanácskozást ilyen zajban lehetetlen tovább folytatni, az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A folytatólagos ülést megnyitom.

A mi Barabás képviselő ur óhajtásának második részére vonatkozik..... *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Eötvös Károly: T. elnök ur! A házszabályok 225. és 226. §-ai alapján kérek szót. *(Fel-*

Digitized by Google

kiáltások a jobboldalon: Szavazás közben nem lehet! Zaj a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)

Bakó József: *(Halljuk! Halljuk!)* Mindjárt megértjük egymást!

Eötvös Károly: T. képviselőház! Semmi bizonykodási czélom nekem nincs. Az elnök ur kijelentésének egy szavát azonban nem tartom a házszabályoknak megfelelőnek. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Szavazás előtt feltétetik a kérdés. A kérdéshez hozzá lehet szólani. E felett nincs köztünk nézetkülönbség.

A házszabályok 225. §-a szerint azonban a szavazás alatti tárgyat részekre lehet felbontani és akkor minden részre külön tétetik fel a kérdés, s igy a 225. §. szerint minden részenkint feltett kérdéshez hozzá lehet szólani. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez a házszabályok rendelkezése. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az elnök ur pedig, mikor nem engedte meg Lengyel Zoltán képviselő urnak a hozzászólást, azt mondta: »most szavazás közben vagyunk.« Ez a szó nem felel meg a házszabályoknak, mert a részekre osztott kérdés minden egyes részének feltevésénél a házszabályok 225. §-a szerint hozzászólhatunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Magam is csak ennyit akartam mondani. *(Mozgás és zaj a jobboldalon. Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, kénytelen vagyok a t. képviselő ur szavaira a következő megjegyzést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én azt a kifejezést, hogy »most szavazás közben vagyunk«, tényleg használtam; de tényleg ugy volt a dolog, mert a határozat kimondva még nem volt. A felállás ugyan megtörtént, de a határozatot még nem mondtam ki, tehát tényleg szavazás közben történt a dolog. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Azt kifogásolta még Barabás Béla képviselő ur, hogy a jegyzőkönyvben nincs benne az, hogy az ülés másnapra ment át.

Ez tökéletesen tény, és azt hiszem, hogy a t. ház egyhangu határozattal bele fog nyugodni abba, hogy a jegyzőkönyvben ennek kifejezés adassék, azzal a kifejezéssel, hogy az ülés bezáródott 12 óra 55 perczkor. Ebben már benne van a másnapra való átvitel is. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Elfogadja a t. képviselőház? *(Igen!)* Akkor ezt határozatilag kimondom.

A harmadik pont az, hogy a mentelmi bizottságra vonatkozó határozatnak nincs helye a jegyzőkönyvben, mert a ház erre vonatkozólag megkérdezve nem lett. Tehát a képviselő ur a jegyzőkönyv ezen részét törölni kivánja.

Kérem a t. ház azon tagjait, kik a jegyzőkönyvet eredeti szövegében fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Erre nézve tehát a jegyzőkönyv eredeti szövegében marad meg.

A következő pont az, hogy a julius 30-án történteket a jegyzőkönyvből vagy ki kell hagyni, vagy odamódositani, hogy a miniszterelnöki inditvány 30-án, tehát másnap hozatott. Az előbbi pont által, a melyet a t. ház elfogadott, ez önmagától elesik. *(Helyeslés.)* Vagy méltóztatnak-e kivánni, hogy erre nézve ujból feltegyem a kérdést? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem szükséges!)*

A következő pont az, hogy az elnökség magáévá tette a miniszterelnök inditványát, hogy szükséges, hogy ez az inditvány a jegyzőkönyvben legyen és hogy az inditvány csak felszólalásra olvastatott fel.

Kérem a t. ház azon tagjait, a kik a jegyzőkönyv ezen részét eredetiben méltóztatnak elfogadni, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség az eredeti szöveget kivánja megtartani.

A következő pont az, hogy miután az indemnitás vagy a felhatalmazási törvényjavaslat a miniszterelnök által ujból nem nyujtatott be, ez a kifejezés a jegyzőkönyvből kihagyandó.

Kérem a ház azon tagjait, a kik ezen kifejezést benn kivánják hagyni, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház az eredeti szöveget fogadja el.

A következő kifogása Barabás képviselő urnak az volt, hogy Polónyi képviselő ur tiltakozása a jegyzőkönyvbe fel nem vétetett.

Kérem azon képviselő urakat, kik a jegyzőkönyv eredeti szövegét kivánják megtartani, sziveskedjenek felállani.

Polónyi Géza: A kérdés feltevéséhez kérek szót. Ezt a kérdést nem lehet igy feltenni, mert itt egy pozitiv felvételről van szó. A kérdést ugy kell feltenni: kivánja-e a ház, hogy ez pótlólag a jegyzőkönyvbe felvétessék, igen, vagy nem? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki a kérdés feltevéséhez szólani? *(Felkiáltások: Nem!)* Ugy teszem tehát fel a kérdést: kivánja-e a ház, hogy ez a tiltakozás a jegyzőkönyvbe felvétessék, igen, vagy nem?

A kik kivánják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Egy hang a szélsőbaloldalon: Kérünk ellenpróbát!)*

Pap Zoltán: A mi megtörtént, az se jöjjön bele a jegyzőkönyvbe? *(Egy hang a jobboldalon: Benne van a naplóban!)*

Kubik Béla: A fődolog a vesztegetés! *(Zaj.)*

Elnök: Miután ellenpróbát kérnek, kérem azokat, a kik elfogadják az eredeti jegyzőkönyvet és nem kivánják a tiltakozás bevételét, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház nem kivánja a tiltakozás felvételét, s a jegyzőkönyv eredeti szövegét fogadja el.

Következik Lengyel Zoltán képviselő ur két megjegyzésére vonatkozó elhatározás. Nevezetesen az egyik az, hogy Tomasics Miklós kép-

Digitized by Google

viselő ur esetéről az van a jegyzőkönyvben, hogy arra vonatkozólag a ház az inditványt nem fogadja el. A kik a jegyzőkönyvnek ezt a részét ugy, a mint van, meg kivánják tartani és nem fogadják el Lengyel képviselő ur inditványát, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A többség a jegyzőkönyvnek ezt a részét eredeti szövegében fogadja el.

Végül jön Lengyel képviselő ur inditványa, mely arra vonatkozik, hogy a jegyzőkönyv szerint Lovászy Márton képviselő ur felszólalása folytán a »Magyarország« ügye nem utasittatott a parlamenti bizottsághoz. A kik az eredeti jegyzőkönyv ezen részét meg kivánják tartani, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Egy hang a szélsőbaloldalon: Kérünk ellenpróbát!)* A kik Lengyel képviselő ur inditványát fogadják el, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége meghagyja az eredeti szöveget és nem fogadja el Lengyel képviselő ur inditványát.

Ennek következtében a jegyzőkönyvet egyuttal hitelesitettnek jelentem ki. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

(Az elnöki széket gr. Apponyi Albert foglalja el.)

Elnök: T. ház! Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melyben értesit, hogy ő cs. és ap. kir. Felsége f. évi julius hó 24-én kelt legfelsőbb elhatározásával gr. Goluchovski Agenor közös külügyminisztert a közös pénzügyminiszterium és Bosznia és Herczegovina ügyeinek központi ideiglenes vezetésétől legkegyelmesebben felmentvén, ugyanezen napon kelt legfelsőbb elhatározásával közös pénzügyminiszterré báró Burián Istvánt, a görög királyi udvarnál alkalmazott rendkivüli követet és meghatalmazott minisztert méltóztatott legkegyelmesebben kinevezni.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Belitska Béni és Schmidt József képviselők leveleit, melyekben egészségük helyreállitása czéljából hatheti szabadságidő engedélyezését kérik. *(Helyeslés.)*

A ház a kért szabadságokat megadja.

Bemutatom Háromszék vármegye közönségének feliratát az utalap részére kért államsegély megtagadása tárgyában.

A magyar kir. államvasutak hálózatának kibővitéséről, a vasuti és más beruházásokról szóló törvényjavaslattal való együttes tárgyalás czéljából kiadatik a pénzügyi és közlekedésügyi bizottságoknak.

Bemutatom Baranya vármegye közönségének kétrendbeli feliratát, u. m. a közadók kezeléséről szóló 1883 : XLIV. t.-cz. módositása és a tüdővész tovaterjedésének meggátlása tárgyában;

Pécs sz. kir. város közönségének kétrendbeli feliratát: a párbaj ellen és a házadó-törvények módositása iránt.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Rákosi Viktor: Hát a vesztegetések ellen nincs valami felirat? *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Többen jelentkeztek napirend előtti felszólalásra, és kértek erre az elnökségtől engedélyt. Én fel fogom hivni azokat, a kik jelentkeztek, hogy szóljanak, de előbb engedjenek meg nekem egy rövid nyilatkozatot. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az imént lefolyt jegyzőkönyvhitelesitési vitában több olyan fejtegetés is történt, a melyeknek tartalma az elnökség eljárásával szemben, *(Halljuk! Halljuk!)* olyan tényekkel szemben, a melyeknek én is részese vagyok, a melyekhez hozzájárultam és a melyekért a felelőséget viselem, teljesen megengedett, de éles kritika. A t. ház, gondolom, elhiszi nekem, hogy rendes körülmények között nem késtem volna ezekre a támadásokra és kritikákra válaszolni, és azt az én jogi meggyőződésemet, a melyre eljárásomat alapitottam, a ház előtt ujból kijelenteni. Most azonban ezt nem tehetem — egyszerüen azért, mert azt hiszem, mindnyájunknak közös törekvése, hogy a ház mentül előbb eljusson oda, a mi a mai napirendnek első tárgya: hogy t. i. a tegnapelőtti napon kiküldeni elhatározott parlamenti vizsgálóbizottságot megválaszszuk. *(Általános helyeslés.)*

Erre való tekintettel nagy önmegtagadásom árán elálltam attól, hogy eljárásomat a történt támadásokkal szemben igazoljam, *(Helyeslés balfelől.)* de természetesen akkor, a midőn ezen, a parlamentre nézve sürgős ügyön keresztülestünk, kötelességemnek fogom tartani azokra ujból visszatérni.

Most csak azt jelentem ki, t. képviselőház, hogy az elnöki széken, a meddig azt elfoglalom, eddigi eljárásomhoz, s annak alapelveihez minden körülmények között hű fogok maradni. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől.)* Lehet nekem jogi meggyőződésem valamely kérdésben esetleg eltérő attól, a melyet a háznak ezen oldala — vagy eltérő attól, a melyet a háznak amaz oldala vall magáénak, de én minden körülmények között a magam jogi meggyőződése szerint fogok eljárni, *(Élénk helyeslés.)* és semmiféle törvénytelen vagy erőszakos rendszabályhoz — lelkiismeretem tilalma igy hozván magával — semmi körülmények között hozzájárulni nem fogok. *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon. Zaj. Elnök csenget.)*

Pap Zoltán: Az erőszakot definiálni kellene!

Elnök: Az erőszakot definiálhatja mindenki a maga legjobb meggyőződése szerint. Ha támpontot keresnek arra nézve, hogy én hogyan definiálom, méltóztassanak visszagondolni arra az egész letelt időre, melyet e székben eltöltöttem. *(Éljenzés.)*

A napirend előtti felszólalásra engedélyt kértek és nyertek a következő képviselő urak: Gajáry Géza képviselő ur, a ki egyszersmind

Digitized by Google

személyes kérdésben is kért szót és ebből a szempontból méltányos, hogy elsősorban hallgatandó meg, azután Kossuth Ferencz, Eötvös Károly, Komjáthy Béla, Vészi József, Barta Ödön, Tóth János és Kubik Béla képviselő urak. Mindenekelőtt Gajáry Géza képviselő urat illeti a szó.

Gajáry Géza: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A tegnapelőtti ülésben, a szünet előtt tett egynémely közbeszólásommal szemben, a mint ez különben a napló 8. oldalán is olvasható, Polónyi Géza és Pap Zoltán urak felszólalásai után, kötelességemnek kellett tartanom kijelenteni, hogy »kénytelen vagyok elhinni Pap Zoltán képviselő urnak, hogy ehhez az ügyhöz Polónyi Géza képviselő urnak semmi köze.« Tehát, a mint a napló is igazolja, ezt én már akkor is kijelentettem. Azóta a hirlapokból is meggyőződtem arról, hogy tévedtem. *(Halljuk! Halljuk!)* Ennélfogva ezennel kijelentem, hogy a miket közbeszólásképen ezen ügyre vonatkozólag Polónyi Géza képviselő ur viselkedése tekintetében mondottam, azt ezennel visszavonom. *(Élénk helyeslés.)*

Ezen alkalommal azonban még egy kijelentést is kell tennem. *(Halljuk! Halljuk!)* A napló 5. oldalán közbeszólásként az is foglaltatik: »ez Polónyi-féle švindli.« Én ugyan a naplót magam átnéztem, de ugy látszik, hogy ez kikerülte a figyelmemet; mert én ezt nem igy mondottam, a mint az később a naplóból ki is tünik, hanem ugy, hogy ez »Polónyi-féle stikli« — »fogás«, a mint későbbi beszédemből is látszik, és a mint Hentaller Lajos és Vázsonyi Vilmos képviselőtársaim előtt is — a kiknek e feletti meglepetésemet ki is fejeztem, ezt már meg is mondtam, és a mivel nem volt szándékomban Polónyi Géza urat, mint a ház tagját személyében itt megsérteni. *(Helyeslés.)* Kérem tehát, hogy a naplónak az a kifejezése: »svindli«, az általam használt valódi szóra, »stikli«-re módosittassék. *(Zaj és mozgás.)*

Kossuth Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenki tudja, hogy az utóbbi időkben én miért nem vettem tevékeny részt a ház munkálkodásában. Okaimnak hazafiságában, azt hiszem, senki ebben a házban és széles e hazában nem kételkedhetik. *(Általános élénk helyeslés.)* Falusi magányomban egy csodálatos hir lepett meg. *(Halljuk! Halljuk!)* Az a hir, hogy egy országgyülési képviselőt megvesztegetni igyekeztek, ezzel kapcsolatban azt is hiresztelik, még pedig ellen nem őrizhető módon, hogy több olyan képviselő is van, a kikkel szemben megvesztegetési kisérletek tétettek.

Minthogy minden magyar embernek kivánnia, sőt követelnie kell azt, hogy azok, a kik a közéletben résztvesznek, teljesen tisztán álljanak a közvélemény előtt: *(Általános élénk helyeslés.)* ebből a felfogásból kiindulva, azzal a követeléssel lépek az ország szine elé, hogy mindenki, a ki valakire gyanakszik, mindenki, a ki valami kósza hirt hallott, mindenki, a ki valamit tud vagy tudni vél, álljon elő nyiltan *(Élénk helyeslés és taps a ház minden oldalán.)* és jelentse be még a puszta gyanuját is annál a bizottságnál, *(Élénk helyeslés és taps a ház minden oldalán.)* a melyet a ház minden bizonynyal meg fog választani, *(Általános élénk helyeslés. Halljuk! Halljuk!)* mert a lábrakapott névtelen rágalmazási rendszernek végre véget kell vetni; legyen legalább erre jó az a tény, melyet a világ előtt restellek, hogy itt Magyarországon egy képviselőt meg akartak vesztegetni. *(Szégyen! Gyalázat! Általános mozgás.)*

Arra kérem gr. Szapáry Lászlót, kit, ámbár nincsen jelen, megnevezhetek, minthogy ő saját magát már megnevezte, hogy ő elsősorban nyilatkozzék a bizottság előtt, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Eskü alatt! Felkiáltások a középen: Megteszi!)* hogy vannak-e többen oly képviselők, a kikkel szemben megtette ugyanazt a kisérletet, a melyet megtett Pap Zoltán képviselő urral szemben. *(Általános, élénk helyeslés. Egy hang a szélsőbaloldalon: És ki bizta meg?)*

De felszólitom a miniszterelnök urat is... *(Élénk helyeslés és taps.)*

Barabás Béla: Fel bizony! Nem tiltakozott egy szóval sem tegnapelőtt! *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon és a középen: Nem is kellett! Elnök csenget.)*

Kossuth Ferencz:... Felszólitom a miniszterelnök urat is, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a bizottság előtt egészen nyiltan nyilatkozzék, *(Élénk helyeslés jobbfelől és a középen.)* és háritsa el magáról azt a borzasztó vádat, a mely vád a közvéleményben már terjedni kezd. *(Ellenmondások a jobboldalon és a középen.)*

Polónyi Géza: Joggal! *(Hosszantartó ellenmondás a jobboldalon és a középen. Elnök csenget.)*

Kossuth Ferencz: Én nem mondtam, hogy joggal terjed el ez a vád, *(Halljuk! Halljuk!)* és nem is mondom. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Meg kell mondani most Kossuth szerint.

Kossuth Ferencz: Nem mondom, hogy joggal gyanusitják a miniszterelnök urat, mert előre itélkezni nincs jogom, *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől és a középen.)* de a mondottakkal egy kétségbevonhatlan tényt konstatáltam.

Kubik Béla: Szüntelenül együtt volt vele!

Kossuth Ferencz: A nemzet szine előtt azt állitom, hogy a magyar miniszterelnöknek az egész világ előtt oly tisztán kell állania, *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és középen.)* hogy még távolról se érinthessék gyanúval.

Bár ismétlem, hogy a miniszterelnököt nem gyanusitom, azért mégis kénytelen vagyok kiemelni azt, hogy egy hozzá közelálló férfiu, *(Mozgás jobbfelől és a középen.)* ki a kormány egyik tagja *(Mozgás a jobboldalon és a középen.*

Digitized by Google

Elnök csenget.) tette meg az elitélendő kisérletet. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A fiumei kormányzó már levonta tettének következését. Most a miniszterelnök urat kérdezem, *(Nagy mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* hogy nem hiszi-e, hogy saját érdekében cselekednék és a magyar miniszterelnöki szék tekintélye fentartásának érdekében, ha követné gróf Szapáry László példáját? *(Élénk helyeslés, hosszantartó taps és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mondjon le! Nagy zaj.)*

Gajáry Géza: Hát a kit meggyanusitanak, esetleg mandátumáról mondjon le? *(Folytonos zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz: A megvesztegetési kisérlet sajnos tényét meg nem történtté tenni nem lehet. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez a tény a t. miniszterelnök ur kormányzása alatt jött létre. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Benső barátja tette!)*

Vészi József: A mézes hetekben! *(Folytonos zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Engedjen meg nekem a t. képviselőház egypár szót, a mely egyenesen a képviselő ur előadására vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* Engedelmet kérek, én egyes közbeszólásokat hallottam, a melyekkel szemben ki kell jelentenem, hogy minden olyan itéletnek a kimondása . . . *(Folytonos zaj a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: A szónokot nem szabad félbeszakitani! *(Nagy zaj.)*

Rakovszky István: Halljuk az elnököt! Igaza van!

Vészi József: Rakovszky talán mindig igy járt el? Talán mindig konzekvens volt? *(Zaj. Felkiáltások a jobboldalon és a néppárton: Halljuk az elnököt!)*

Elnök *(csenget):* Bocsánatot kérek, t. képviselőház, az elnöknek akkor, a mikor házszabályellenes dolgokat észlel, nemcsak joga, hanem kötelessége közbelépni és az a szónok, a ki épen akkor szól, meg vagyok győződve, hogy ez ellen kifogást tenni nem fog; nem fog tenni különösen kifogást a parlamenti házszabályokat annyira tisztelő képviselő ur, mint épen Kossuth Ferencz. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én közbeszólásokat hallottam, a melyekben egy itélet kimondása foglaltatik a kormány ellen, ezeket más szempontból, mint a házszabályok 221. §-a szerint megitélni nem lehet; *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* abból a szempontból, a mely azt mondja, hogy rendre utasitandó az, a ki a ház valamely tagja ellen sértést követ el. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hol van itt a sértés?)* A sértés ott van, mert ilyen itéletet nem lehet még joggal mondani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Már most engedjék meg nekem, hogy kérdjem meg önöket, hogy a mikor mindnyájan egyetértően arra az utra tértünk át, hogy a legnagyobb szigorral, a legnagyobb komolysággal, a legnagyobb tárgyilagossággal deritsük ki ezt a dolgot, oszlassuk el a parlament egéről azt a felhőt, a mely reá nehezedett, hogy akkor annak az eljárásnak a tárgyilagosságát, objektivitását és tisztitó hatását előbbreviszszük-e azzal, ha mi itt egy statariális biróság módjára járunk el? *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)*

Bocsánatot kérek Kossuth Ferencz t. képviselő urtól, hogy kénytelen voltam őt félbeszakitani, kérem most, hogy beszédét folytassa. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz: T. képviselőház! Engem a t. elnök ur megjegyzései nem érintenek, mert én ismételten kijelentettem, hogy a t. miniszterelnök urat nem gyanusitom, de a mint mondám, midőn félbeszakitottak, a megvesztegetési kisérletet a mostani kormány egyik tagja megtette, és ezt férfiasan be is vallotta; ezt a tényt meg nem történtté tenni — mint mondám — nem lehet; azt sem lehet tagadni, hogy ez, a mostani miniszterelnök kormányzása alatt történt. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* T. ház, az én véleményem az, hogy a magyar miniszterelnöknek olyannak kell lennie, mint volt Julius Czézár felesége. Czézár elvált első feleségétől, mondván, hogy Czézárnak nem lehet felesége az, kit a gyanu érintett. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A magyar miniszterelnöknek sem szabad olyan helyzetbe kerülni, hogy gyanusithassák. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem bizony!)* és kérdem gróf Khuen-Héderváry Károlytól, nem mint miniszterelnöktől, hanem mint egyéntől, hogy nem osztja-e teljesen az imént kifejezett nézetemet? *(Zaj.)*

Olay Lajos: Politikailag be van bizonyitva, biróilag nem.

Kossuth Ferencz: Az a hallatlan tény, a mely megtörtént, olyan parlamentáris szituációt teremtett, mint a milyennek ma is szemtanui vagyunk és a mely szituáczió hazánk kárára van, s a parlamentárizmust veszélyezteti; de mert ezt a szituációt lehetetlennek tartom, kötelességemnek vélem mint magyar hazafi megtenni mindazt, a mi csekély erőmtől kitelik, hogy a parlamentet és az országot ezen sulyos szituációból a most már egyedül fenmaradó módon kiragadni én is segitsem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Én megmaradok azon álláspontom mellett, a melyet kötelességszerüleg elfoglaltam, mikor a miniszterelnök pártom határozata után a kormányra lépett; de azt is kinyilatkoztatom, hogy az a sajnos eset, mely felett mindnyájan felháborodtunk és a melyet mindnyájan fájlalunk, olyan uj helyzetet teremtett, *(Élénk taps és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* hogy most kötelességem elismerni egész nyiltsággal, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az uj helyzetnek más megoldását nem látom, mint azt, ha a miniszterelnök ur távozik abból a székből. *(Hosszantartó élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Mig tehát egyrészt kérem a miniszterelnök urat, hozza meg a hazának ezt az áldozatot, ha ugyan áldozat, nem pedig mártirság ilyen helyzetben székében ülni — hozza meg ezt az áldozatot a hazának, hogy mondjon le; vagy ha nem hozza meg *(Zaj. Elnök csenget.)* lojálisan, mint egyenes ellenfél, ezennel kimondom, hogy kénytelen leszek azok közé sorakozni, *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Kossuth! Hosszantartó élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* a kik lehetetlenné fogják tenni ezt a kormányzatot, a mely a megtörténtek után többé üdvös a hazára nem lehet. *(Hosszantartó élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök *(csenget)*: T. képviselőház! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Öt percz szünetet kérünk.)* Azok a képviselő urak, kik Kossuth Ferencz képviselő uron kivül napirend előtti szólásra jelentkeztek, a szótól elállottak. *(Általános helyeslés.)* Most pedig engedje meg nekem a t. képviselőház, hogy a tanácskozás rendjére nézve javaslatot tegyek. *(Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk a miniszterelnököt! Zaj.)*

A mai ülésnek napirendjére *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk az elnököt!)* két tárgy volt kitüzve, melyeknek elseje a kiküldendő parlamenti bizottság 15 tagjának megválasztatása.

Én, t. képviselőház, a nélkül, hogy szükségesnek tartanám ezt tovább indokolni — mert ebben az irányban a ház minden oldalán ritka egyhanguasággal megszólalt a magyar közélet tisztasága iránt való féltékenység szelleme — azt javaslom, hogy a mai ülésnek napirendre kitüzött tárgyai közül csak az elsőt, t. i. a kiküldendő vizsgáló-bizottság 15 tagja megválasztásának eszközlését teljesitsük, s a mikor ezt megtettük, a ház üléseit mindaddig függeszszük fel, a mig a bizottság tanácskozásait befejezte. *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Helyeslés jobbfelől.)*

Barabás Béla: Mi inditványoztuk tegnapelőtt és ti elleneztétek! *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk az elnököt!)*

Elnök: Ezt az elnöki előterjesztést tehát, a melyet minden körülmények közt megtettem volna, a melyhez azonban az ülés előtt spontán kijelentették hozzájárulásukat, illetőleg azon kivánságukat, hogy ez megtörténjék, a háznak minden pártjához tartozó képviselők, de maga a magyar kormány is, a ház, ugy hiszem, egyhangulag elfogadja. *(Általános helyeslés és taps.)*

Az ülést 5 perczre . . .

Barta Ödön: T. képviselőház!

Elnök: Milyen czimen kiván a képviselő ur nyilatkozni?

Barta Ödön: Az elnöki inditványhoz kivánok szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az elnöki inditvány, a mely a magyar közélet tisztasága szempontjából kivánatos és a parlamenti élet nyugodtságának elérését czélozza, egyhangu közóhajt képez. *(Ugy van!)* Erről tehát nem is akarok szólani, hanem szólni akarok arról, hogy miután a magyar parlament történetében a parlamenti bizottságok kiküldésének igen kevés preczedens esete ismeretes, szükségesnek tartom tisztázni azt a kérdést, hogy a kiküldendő parlamenti kizottságnak eljárása, hatásköre, intézkedésének módja és szankcziója mikép állapittassék meg. *(Helyeslés.)* A mikor az országgyülés egy u. n. parlamenti bizottság kiküldésével egy országos jelentőségü nagy ügynek megvizsgálására teszi meg az első lépést, akkor én nagy hibának tartanám, ha ennek a parlamenti bizottságnak eljárása, az utólagos kritika veszélyének tétetnék ki, holott annak direktivája előzetesen megállapitható, hatásköre előre is körvonalazható, mert a parlament a maga hatáskörében ez irányban intézkedhetik. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez az egyik, a miért szót kértem.

A másik, a miért felszólalok, az, hogy a magyar kormánynak hozzájárulása ahhoz, hogy a törvényhozás e kiküldendő parlamenti bizottság határozathozataláig üléseket ne tartson, egy igen veszedelmes preczedensül szolgálhat arra nézve, hogy egy ex-lexben levő kormány bizonytalan ideig, vagyis egy kiküldött bizottság működése befejeztének bizonytalan időpontjáig, tehát előre be nem látható időpontig, országgyülés nélkül kormányozhasson. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Visszaidézem a t. ház szives emlékezetébe azt, hogy az ex-lex tartama alatti felszólalások mindenikében arról volt mindig szó, hogy garancziális intézkedést lát a törvényhozás abban, hogy, mig az ex-lex tart, az országgyülés el nem napoltatik. *(Egy hang a baloldalon: Királyi kézirattal!)*

Bocsánatot kérek, nem királyi kézirattal való elnapolásról volt szó. Nem akarok a naplóból erre vonatkozólag idézni, de tény, hogy mindig az országgyülés állandó együttlétéről volt szó.

Már most, ha egy ilyen inditványt fogadunk el megjegyzés nélkül, a mely azt mondta, hogy egy parlamenti bizottság küldetik ki és addig, a mig ezen bizottság működése be nem fejeztetik, jelentése be nem terjesztetik, a ház üléseket ne tartson: akkor a ház saját határozatával egy bizonytalan hosszu, előre nem látható ideig napolja el üléseit, a melyet én, szemben azzal a garancziális intézkedéssel, a melyre többször történt hivatkozás, visszaesésnek tartanék. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azért méltóztassék prekluziv terminusig elnapolni a háznak üléseit, a mikor is az országgyülés összejövén, e kérdésben ujra határozhat, de ne méltóztassék a parlamenti bizottságnak esetleg hónapokig tartó munkásságától tenni függővé az országgyülés tartását. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Digitized by Google

Holló Lajos: 8 napra! Ez alatt ki lehet nevezni egy uj kormányt! *(Felkiáltások a jobboldalon: Hétfőhöz egy hétre!)*

Elnök: Ugyanezen tárgyhoz kiván szólani Rakovszky képviselő ur. Méltóztassanak tehát őt meghallgatni!

Rakovszky István: T. képviselőház! Én Barta Ödön t. képviselő ur inditványának második részéhez, bizonyos megszoritással, hozzájárulok. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem zárkózom el az elől, hogy veszedelem rejlik abban, hogyha a képviselőház bizonytalan időre el lenne napolva egy bizottság tárgyalása miatt, a melyet a képviselőház maga küldött ki. Én ezt csak azzal akarom pótolni, hogy ezen bizottság működését három nap alatt végezze be. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Gajáry Géza: Ez a kihallgatásokra sem elég!

Szivák Imre: Három nap nem elég a tanukihallgatásokra.

Rakovszky István: Méltóztassanak kis türelemmel lenni. Én azért kérem a három napot, mert nem akarom az országot ezen izgalomban tovább tartani és mert előre látom, hogy ennek a bizottságnak a működése a teljes czélhoz vezetni nem fog. Nem áll ugyanis az a közbeszólás, a mit itt egyik képviselőtársam közbevetett, hogy t. i. három nap alatt Dienest nem lehet a bizottság elé idézni, mert Dienes Márton semmiképen nem lehet akarata ellenére a bizottság elé hozni. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Miért engedték szökni? Le kellett volna tartóztatni!)* Nem lehet őt a bizottság elé állitani. *(Zaj a jobboldalon.)* Én semmi esetre sem járulhatnék olyan házhatározathoz, a mely a parlamenti bizottságnak birói jogkörbe belevágó hatalmat adna. A birói jogkör törvényeinkben van megállapitva és kivéve az összeférhetlenségi bizottságot, más bizottsághoz megidézni, megjelenésre kötelezni senkit sem lehet. Ennélfogva én azt hiszem, hogy a közügynek teszünk szolgálatot, ha ezen kinos ügygyel mielőbb végezünk. Azért tehát csakis három napi időt javasolok.

Elnök: Többen kivánnak a kérdéshez hozzászólani. Bejelentem, hogy Barta Ödön képviselő ur élő szóval előadott eszméjét irásban beadott inditvány alakjában fejezte ki, a mely inditvány, mint pótlása az elnök előterjesztésének, igy hangzik *(olvassa)*: »A parlamenti bizottság működésének tartamára, de semmi esetre 1903. augusztus hó 10-én túlig, a ház üléseit elnapolja.« *(Általános helyeslés.)*

Polónyi Géza: T. ház! *(Zaj.)* Azt hiszem, hogy az inditvány ugy, a hogy most meg van szövegezve, közmegnyugvásra talál. Csupán egyre akarom kérni a t. házat és ez az: méltóztassék a ház igen t. elnökét utasitani arra, hogy ezt a bizottságot még ma hivja össze, nehogy, ha a bizottság megalakul, kétely legyen az iránt, hogy azt ki hivja össze. Minden egyéb dologra nézve a bizottság fog előterjesztéseket tehetni a háznak. Preczedensek vannak az eljárásra nézve, mert hiszen ott van a keleti vasut ügyében kiküldött parlamenti bizottság.

Szatmári Mór: Ott van a Pulszky-féle bizottság is!

Polónyi Géza: Én azt hiszem, hogy ezen inditvány elfogadásához teljes megegyezéssel járulhatunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Pichler Győző képviselő ur kiván szólani.

Pichler Győző: T. ház! Azokhoz, a mik itt előadattak, nekem nagyon kevés hozzáadni valóm van. Felszólalásomnak tulajdonképen oka az, hogy midőn parlamenti bizottság kiküldéséről van szó, midőn arról van szó, hogy olyan esetet biráljanak el, a mely a legnagyobb gyalázata a magyar parlamentnek, mert maga a kisérlet is a leggyalázatosabb dolog, a mely egyáltalában előfordulhatott valaha, hogy akkor, miután nagyon kevés preczedens van rája, mondja ki a képviselőház azt, hogy a képviselők közül bármelyik *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a ki megjelenik azon bizottság ülésén, ha szükségét látja, az elnök ur utján kérdéseket intézhessen az egyes tanukhoz. *(Mozgás és zaj a jobboldalon. Egy hang: Ez már eljárási szabály.)*

Egyáltalában ne méltóztassék olyan könnyedén felfogni ezt a dolgot. Eljárási szabályzatunk erre nézve nincs. Itt pedig az igazságot okvetlenül ki kell deriteni, tehát kell, hogy a ki jelen van azon bizottságnak ülésén, akár mint bizottsági tag, akár mint hallgató, — mert remélhető, hogy a képviselők részére nyilvános lesz az a tanácskozás, és ezt mi követeljük is, — *(Mozgás és zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak, nem lehet hallani a szónokot!

Kubik Béla: Hiszen az benne van a házszabályban!

Pichler Győző: Bocsánatot kérek, ez nincs benne a házszabályokban! — kell, mondom, hogy a hallgatóság közül bármelyik képviselő az illető bizottság elnöke utján közvetitve kérdéseket intézhessen a tanukhoz. Mert ha bármelyik képviselő a dolog tisztázására a legkisebb nyomon van, azt kötelessége előterjeszteni. És miután nem tudom, hogy e tekintetben milyen lesz a bizottság határozata, ennek a fontos kérdésnek a tisztázását a házra kivánom bizni.

Elnök: Beőthy Ákos képviselő ur kiván szólani!

Beőthy Ákos: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Beőthy Ákos: Nekem semmi kifogásom sincs az ellen, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a képviselőház záros határidőn belül összejőjjön, de azt nem tartom előre megállapithatónak, hogy az a bizottság a maga rendkivüli fontosságu munkálkodását mikor fejezi be.

Digitized by Google

Barta Ödön: Nincs is inditványozva!

Beöthy Ákos: Méltóztassék tekintetbe venni azt az egy körülményt, hogy ez a bizottság itt teljesen járatlan utakon jár, és preczedensek nélkül dolgozik. *(Ugy van!)*

Egészen másképen áll a dolog az angol bizottságoknál ... *(Mozgás és derültség a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Drakulicsot és társait ez nem érdekli, pedig ez roppant fontos dolog! Itt a mi becsületünkről van szó! Ezt igenis tisztázni kell! *(Mozgás és zaj a jobboldalon.)* Igenis, tessék az angoloktól becsületet tanulni! *(Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Pichler Győző: Drakulicsot nem vásárolják meg, mert az mindig csak szavaz! *(Zaj!)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, hogy most, a midőn teljes tárgyilagossággal folyik a tanácskozás, ne tessék zavarni a tárgyalást! *(Helyeslés jobbfelől.)*

Beöthy Ákos: Az angol bizottságokról a törvény intézkedik; az állapitja meg azoknak ügyrendjét; az állapitja meg, hogy tanukat idézhetnek maguk elé, s azokat kihallgathatják. Nálunk, t. ház, fájdalom, ilyen természetü törvények nincsenek. *(Halljuk! Halljuk!)* Ennek következtében az a bizottság maga kénytelen megállapitani ügyrendjét, azután pedig, miután nincs arra felhatalmazva, hogy a tanukat megjelenésre kötelezze, s a megjelenés tisztán azok jószándékára van bizva és arra sincs felhatalmazva, hogy azokat hit alatt hallgathassa ki, továbbá az ügynek természete is olyan, hogy a kihallgatás nagyobb dimenziókat fog ölthetni, mint a hogy azt előre kiszámitani lehet; mert nem tudhatja senki ma előre megmondani, hogy ott micsoda inczidensek fognak felmerülni és ennek következtében mire kell a vizsgálatnak kiterjedni és kit kell kihallgatni, ezért azt tartom, hogy határidőt nem lehet tüzni, hanem, gondolom, megbizhatunk azoknak az embereknek, a kiket megválasztunk a lelkiismeretességében és kötelességtudásában, hogy a lehető legnagyobb gyorsasággal, de a legnagyobb pontossággal is fognak eljárni, hogy a mennyire csak emberileg lehető, kielégitő eredménynyel álljanak a ház elé. Különben is nem az a bizottság határoz; az a bizottság csak materiálét gyüjt össze, a végérvényes határozat tisztán és egyedül a háznak feladata. *(Helyeslés.)*

Lovászy Márton: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt látjuk ebben az ügyben, hogy napról-napra, óráról-órára ujabb momentumok merülnek fel. Ezzel szemben az az elnöki enunciáczió, a mely a bizottság hatáskörét megállapitja, igen szükre van szabva; a mennyiben csupán a Pap Zoltán és Nessi Pál képviselő urak által bejelentett ügyeket tárgyalhatja az a bizottság. Azt hiszem, mindnyájunk érdekében áll, hogy ennek az ügynek és az ezzel összefüggő összes ügyeknek tisztázása minél hamarább bekövetkezzék és azért kérem annak kimondását, hogy a bizottság mindazokat az ügyeket hivatva van megvizsgálni, a melyek hozzá bejelentetnek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Ez lehetetlen! Zaj. Elnök csenget. Egy hang: Kossuth is ezt mondta!)*

Vészi József: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Mozgás és zaj. Elnök csenget.)* A kiküldendő bizottság foganatos munkát csakis akkor fog végezhetni és a közvélemény lecsillapodása csakis akkor fog az ország minden részében bekövetkezhetni, ha a bizottság tárgyalásait a kellő nyilvánosság kiséri. Én tehát bátor vagyok azt a tiszteletteljes kérést intézni a házhoz, kegyeskedjék elrendelni, hogy a bizottság ülései necsak a ház tagjai számára legyenek nyilvánosak, hanem a sajtó számára is. *(Zaj és mozgás. Felkiáltások a jobboldalon: Nem lehet!)* Továbbá méltóztassék az elnökséget utasitani, hogy gyorsirói pontos feljegyzések történjenek e bizottság tárgyalásairól. *(Zaj és mozgás. Felkiáltások jobbfelől: Ez nem lehet!)*

Krasznay Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.)* Mindnyájan megegyeztünk abban, a mit Barta Ödön t. képviselőtársam mondott, hogy mindaddig a bizottságnak eljárása szabatos és megbizható nem lesz, mig annak a hatásköre körülirva nincs. A hatáskör alatt értem itt különösen a kompetenciát arra, hogy ez a bizottság nyomozatot foganatosithasson, hogy tényállást kiderithessen és mindazokat a bizonyitási eszközöket igénybe vehesse, a melyek különben csak egy rendes birósághnak állanak rendelkezésére. Hogy ez a kérdés tisztáztassék, meg kell állapitanunk azt, a mit Beöthy Ákos t. képviselőtársunk mondott, jelesül, hogy az eddigi preczedenczíák nem nyujtanak kellő anyagot. Meg kell állapitanunk, hogy tudtunkkal csak az angol parlamentnek van ilyen intézménye, az u. n. select comity, mely ugyanoly szankczióval mint egy biróság, a tényállásnak, a deliktumnak földeritésére minden törvényes bizonyitási és nyomozási eszközt igénybe vehet.

Épen itt akarok rátérni a házszabályok analogiájára,

Perczel Dezső: Házhatározattal ezt nem lehet kimondani!

Krasznay Ferencz: Ennek az analogiának az alkalmazásával nagyon szabatosan körülirhatjuk a bizottság hatáskörét. Ismerünk egy speciális politikai deliktumot, az összeférhetlenséget.

Perczel Dezső: Arra nézve törvény intézkedik! Nem házhatározat. A curiai biráskodásról szóló törvény alapján történik az intézkedés.

Krasznay Ferencz: Az összeférhetlenségi törvény alapján, de a házszabályokban körülirt módon.

Digitized by Google

Szivák Imre: Ha megkeresnék a bíróságokat, megtagadnák az engedelmességet.

Krasznay Ferencz: A házszabályok 162. §-a az összeférhetlenségi előkészitő bizottságnak megadja azt a jogkört, a melyre itt az adott esetben különösen szükség van, mert azt mondja a 162. §: »A bizottság a tanuk, valamint a szakértők kihallgatását az illetékes járásbiróság utján is eszközölheti.« Megkeresések utján tehát igénybe veheti a bíróságot, én ennélfogva utasitásul adnám, hogy a kiküldendő bizottság az összeférhetlenségi bizottság eljárására vonatkozó házszabályszerü rendelkezések szerint járjon el. *(Ellenmondás a jobboldalon; felkiáltások: Nem lehet!)*

Bakó József: Halljuk az elnököt!

Elnök: T. képviselőház! Természetes dolog, nem is vagyok feljogositva arra, szándékomban sincs, hogy bárkit felszólalási jogában korlátozzak, de azt hiszem mentől inkább akarunk utasitást adni a bizottságnak, annak hatáskörére vonatkozólag, annál bonyolultabbá teszszük a helyzetet. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon és a középen.)* A házszabályok ugyis tartalmaznak erre vonatkozó intézkedéseket, azokon túl terjeszkedni pedig most rögtön lehetetlen volna. *(Helyeslés.)*

Krasznay Ferencz: Épen az analógiát akarom!

Elnök: Legjobb, ha mihamarabb jutunk a bizottság megválasztásához. *(Helyeslés.)*

Simonyi Semadam Sándor: T. képviselőház! *(Zaj.)*

Elnök: Méltóztassanak meghallgatni a képviselő urat!

Simonyi Semadam Sándor: Lehetetlennek tartom azt, hogy birói hatáskört házhatározattal bizottságra ruházzunk per analogiam, mikor a birói hatáskört ennél az analogiánál is a törvény állapitja meg. Tökéletesen abszurd dolog, ha e bizottságot birósággá akarnók átalakitani a nélkül, hogy azok az urak, a kik felett az intézkedni fog, beleegyeznének, és csinálnánk egy hamis analogiát és hamis választott-biróságot.

Az összeférhetlenségi bizottságnál a vizsgálatra vonatkozó birói eljárást mindenütt a törvény állapitja meg, törvény határozza meg a garancziákat és a hatáskört.

Lehetetlen, hogy ez a most választandó parlamenti bizottság a tanukat oly módon hallgassa ki, mint a hogy itt egyik képviselő ur proponálta, hogy gondolom, köteles lenne az elnök minden egyes képviselő kivánságára a tanuhoz a kivánt kérdést intézni.

Pichler Győző: Ugy van!

Simonyi Semadam Sándor: Képtelenség és lehetetlen! A bizottság igy nem teljesitheti a birói funkcziót, mert hiszen igy minden egyes képviselő odamehet, vádakat konstruálhat. Kérdések feltételét követelheti. Azonkivül az az inditvány, a melyet, gondolom, Pichler Győző képviselőtársam tett, ugyebár? . . .

Pichler Győző: Igen!

Simonyi Semadam Sándor: . . . . . a mely a házszabályban bizonyos tekintetben benne van, a mennyiben előterjesztést minden bizottságban minden képviselő tehet. . . . .

Pichler Győző: Erre alapitottam. . . .

Simonyi Semadam Sándor: . . . mondom, ez az inditvány annyiban fontos, hogy ezt az előterjesztést a bizottság birálja meg, vajjon elfogadja-e és végrehajtani az a bizottság dolga.

Pichler Győző: Erről nem szóltam!

Simonyi Semadam Sándor: Bocsánatot kérek, ugy értettem, de az inditvány az volt, hogy joga legyen a képviselőnek a kérdést megtenni, az elnök köteles legyen azt a kérdést a tanuhoz intézni, vagy pedig a képviselő inditványt tesz a mi felett a bizottság határoz. Ez kettő.

A harmadik inditvány pedig az, hogy nyilvánossá tegyük-e a bizottság tárgyalását? Ez abszurdum. Lehetetlen, hogy hirlapirók oda bemehessenek, mert a házszabályok ezt megtiltják az összes bizottságokra nézve, a mentelmi bizottság ülései pedig a ház tagjaira sem nyilvánosak. A többire nézve mi kivételt nem statuálhatunk és akárhány bizottság kebelén belül merült fel ez a kérdés, a házszabályt mindig szigoruan alkalmaztuk, hogy t. i. a bizottsági ülés senkire, csak a ház tagjaira lehet nyilvános. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Plósz Sándor igazságügyminiszter: *(Halljuk! Halljuk!)* T. képviselőház! Bármennyire óhajtanám én is, hogy az ügy, a mely szóban forog, mentől alaposabban, behatóbban tisztába hozassék, mégis kénytelen vagyok megjegyezni azt, hogy Krasznay képviselő urnak ahhoz a javaslatához, mely szerint a kiküldendő bizottság az összeférhetlenségi bizottságra nézve a házszabályban megállapitott hatáskörrel ruháztassék fel, hozzá nem járulhatok. Az összeférhetlenségi bizottságnak az a hatásköre, hogy tanukat maga elé idézhet és az előtte tett tanuságnak az a jelentősége, hogy a hamis tanuzás büntettetik, törvényen alapszik.

Az összeférhetlenségről szóló törvénybe szükségesnek látta a törvényhozás felvenni azt, hogy a tanu, a ki alapos ok nélkül meg nem jelent, vagy a tanuságtételt, ideértve az eskületételt is, ugyszintén a szakértő, a ki közreműködését megtagadja, arra a büntető perrendtartás értelmében szoritható. Továbbá a 20. §-ban kimondja, hogy az összeférhetlenségi ügyben a képviselőház bizottsága vagy a bíróság előtt tett hamis tanuzás az 1878 : V. t.-cz. II. rész XII. fejezetének alkalmazása szempontjából olyannak tekintendő, mintha polgári ügyben követtetett volna el. Ilyen törvényes rendelkezés nélkül nem lehet egy állampolgárt sem arra kényszeriteni, hogy valamely bizottság előtt szankczió terhe mellett megjelenjen, és ilyen törvényes rendelkezés nélkül nem lehet senkit sem megbüntetni, ha hamisan vall. Ez az utasitás az egész büntető törvénynek alapját,

Digitized by Google

1. §-át felforgatná, mely szerint csak oly cselekményért lehet valakit megbüntetni, a melyet a törvény büntetendőnek mond. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kelemen Béla: Akkor nem ér az egész eljárás semmit. Előbb törvényt kell hozni! *(Zaj.)*

Krasznay Ferencz: T. ház! *(Zaj jobbfelől.)*

Elnök: Kérem, méltóztassanak meghallgatni a képviselő urat, a házszabályok értelmében joga van félreértett szavai értelmét helyreigazitani.

Krasznay Ferencz: T. ház! Én teljesen tudatában vagyok annak, a mit az igazságügyminiszter ur mond, hogy itt egy lex speciális ruházta fel az összeférhetlenségi bizottságot birói imperiummal, de épen azért, mert lehetetlennek tartom, hogy egy szuverén testület, mint a törvényhozás, ne találjon módot arra, hogy egy bizottságot ily hatalommal felruházzon, keresem a jogszabályalkotásban azt a formát, melyet analogiának neveznek, és nem is akartam ráoktrojálni, hanem per analogiam akartam kimondatni reá ezt a hatáskört. *(Zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk az elnököt!)*

Elnök: Miután szólásra senki sem jelentkezett, most már végleg határozhatunk.

Azon elnöki inditványhoz, hogy a ház a most kiküldendő vizsgálóbizottság jelentésének beterjesztéséig napolja el üléseit, többen pótinditványt adtak be. Az első Barta Ödöné, mely igy hangzik: »A ház a parlamenti bizottság működésének tartamára, de semmiesetre 1903. augusztus 10-én túl, üléseit elnapolja.« *(Felkiáltások: Elfogadjuk! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elfogadjuk!)* Előbb be fogom jelenteni az összes inditványokat, t. képviselőház. *(Halljuk! Halljuk!)*

Lovászy Márton képviselő ur a következő inditványt adta be *(olvassa)*: A bizottság mindazon ügyeket jogositva van megvizsgálni, a melyeket hozzá bejelentenek.«

Vészi József képviselő ur a következő inditványt adta be *(olvassa)*:

»Mondja ki a ház, hogy a bizottság ülései a ház tagjai és a sajtó részére nyilvánosak. A tárgyalások egész menetéről hiteles gyorsirói feljegyzések történjenek, a melyek naponkint a ház tagjainak és a hirlapoknak rendelkezésére bocsáttassanak.«

Méltóztatik látni, hogy ez az inditvány két részből áll, épen azért a két részt külön-külön fogom szavazásra bocsátani. Az első részben az van, hogy a ház tagjaira nézve az ülések nyilvánossá tétessenek, ez nem szükséges, mert a házszabályokban a ház tagjaira nézve ez a jog biztositva van, tehát csak az képezheti határozathozatal tárgyát, hogy az ülések a sajtó képviselőinek részére is nyilvánosak legyenek; az inditvány második része pedig az, hogy hiteles gyorsirói feljegyzések történjenek, ezeket tehát, mint külön-külön álló inditványokat kell szavazás alá bocsátani.

Azt hiszem, t. képviselőház, azt megállapithatjuk, hogy a ház az elnökség azon előterjesztéséhez, hogy a ház ülései felfüggesztessenek, elvben hozzájárul. *(Igen!)* Kérdem a t. házat, elfogadja-e az elnökség előterjesztését, Barta Ödön képviselő urnak az elnökség által is elfogadott pótlásával, a mely szerint »a ház üléseit augusztus 10-én túl semmiesetre sem napolja el«? *(Általános helyeslés.)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház az elnökség inditványát Barta Ödön módositásával elfogadja.

Kérdem már most a t. házat, hogy elfogadja-e Lovászy Márton képviselő urnak azon inditványát, hogy a bizottság mindazon ügyeket jogositva van megvizsgálni, a melyeket hozzá bejelentenek? *(Helyeslés.)* Azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház ezt az inditványt is elfogadja.

Következik most Vészi József képviselő ur inditványának első része, a mely szerint mondja ki a ház, hogy a vizsgáló-bizottság ülései — ez a kifejezés, hogy »a ház tagjai részére«, talán kihagyható, mert a házszabályok szerint ez a jog a képviselőket amugyis megilleti — a sajtó számára nyilvánosak. *(Felkiáltások: Nem fogadjuk el!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik azt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik! Felkiáltások a jobboldalon és a középen: Kisebbség! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A néppárt nem fogadja el!)*

Rakovszky István: Hozzánk nem jöttek vesztegetni! *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát hozzánk jöttek? Kikérjük magunknak!)* De hozzánk nem jöttek! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselőház! Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház többsége az inditványnak ezt a részét nem fogadta el.

Következik Vészi József inditványának második része, hogy a tárgyalások egész menetéről hiteles gyorsirói feljegyzések történjenek, a melyek naponkint a ház tagjainak és hirlapoknak rendelkezésére bocsáttassanak. *(Folytonos zaj.)* Kérem azokat, a kik azt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A többség elfogadja! Folytonos zaj. Felkiáltások a jobb- és a szélsőbaloldalon: Nem hallottuk jól az inditvány ezen részét!)*

Több oldalról panaszt intéztek hozzám, hogy sok képviselő nem értette a kérdést. Nehogy ez megint megtörténjék, méltóztassanak csendben lenni. A kérdés az, elfogadja-e a ház Vészi József képviselő ur inditványának második részét, a mely ugy hangzik, hogy a tárgyalások egész menetéről hiteles gyorsirói följegyzések történjenek, a melyek naponta a ház tagjainak és a hirlapoknak rendelkezésére bocsáttassanak.

A kik ezt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség elfogadta. *(Nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)* Fontos előterjesztést kell a háznak tennem. Tájé-

Digitized by Google

koztatnom kell a t. házat a további eljárásról. Most meg fogjuk ejteni a bizottság választását, természetesen a házszabályok szerint előbb öt percznyi szünet lesz. De miután mindnyájunk kívánsága, hogy a bizottság működését mielőbb befejezze, arra kérem a képviselőházat, méltóztassék megengedni, hogy mikor a választás megtörtént, a szavazatok nyomban összeszámoltassanak és a mai ülés jegyzőkönyvének erre vonatkozó pontja nyomban hitelesittessék, hogy azon helyzetben legyek, hogy az itt kifejezett óhajtáshoz képest, melyet én is osztok, a bizottságot alakulás czéljából már ma összehivjuk. Ebből a szempontból ne méltóztassék kifogást tenni, ha az ülés két órán túl is tarthat.

A választás megejtése előtt méltóztassanak meghallgatni az elnöki előterjesztést a legközelebbi ülésre nézve, s azután majd Pozsgay Miklós képviselő ur fog felszólalni. *(Felkiáltások: Elál!)* Csendet kérek! Méltóztassanak helyüket elfoglalni! Ne méltóztassék a terem közepén állani, méltóztassanak helyükre menni.

A ház most hozott határozata értelmében, a mennyiben a kiküldött bizottság abban a helyzetben volna, hogy már augusztus 10-ike előtt jelentést tehet és a ház elnökét erről értesiti, a ház elnöke rögtön ülést fog összehivni előbb is; *(Általános helyeslés.)* augusztus 10-én azonban a ház feltétlenül ülést tart. *(Általános helyeslés.)*

Ezen következő ülés napirendje mindkét esetben az irományok előterjesztése, a mely irományok előterjesztése közt helyet foglal természetesen a gyakorlat szerint a most kiküldendő vizsgálóbizottság esetleges jelentése is. Ha az nincs meg augusztus 10-éig, akkor nem lesz az irományok közt. Az irományok előterjesztése után következik azután a legközelebbi ülés napirendjének megállapitása. *(Általános helyeslés.)*

Kiván most Pozsgay képviselő ur szólani? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem! Elál a szótól.)*

Pozsgay Miklós: Elállok a szótól! *(Helyeslés.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólani. *(Élénk mozgás. Elnök csenget.)* Méltóztassék a miniszterelnök urat meghallgatni. Helyre, képviselő urak!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Miután a most lefolyt tárgyalás következtében észlelem, hogy a parlamenti bizottság talán hosszabban fog működni és nem fejezi be oly hamar munkálkodását, mint remélni szeretném, mert hosszabb terminus is tüzetett ki részére: nem szeretném, hogy Kossuth Ferencz képviselő ur felszólalása részemről mégis ilyen hosszu ideig felelet nélkül maradjon. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez késztet rövid felszólalásra.

A t. képviselő ur elsősorban azt óhajtja, hogy én is jelenjek meg a parlamenti bizottság előtt. Természetes, hogy ennek meg fogok felelni mindenképen, mert ott leszek. *(Általános helyeslés.)*

A másik dolog, a mire megjegyzést kivánok tenni, az, hogy Kossuth Ferencz képviselő ur felszólalásával nem akart engem gyanusitani azon ügyben, a mely a tegnapelőtti ülésben felszólalás tárgyát képezte és a parlamenti bizottság működésének alapját fogja képezni.

De a t. képviselő ur arra szólit fel engem és azt várja tőlem, hogy én ezen helyet, a miniszterelnöki állást hagyjam el. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbfelöl: Halljuk! Halljuk! Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Erre csak az a rövid megjegyzésem, hogy az én vélekedésem az, hogy e pillanatban nemcsak önönmagam ellen, hanem az ország ellen vétenék, ha ezt tenném. *(Élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középen. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Most következik a bizottság megválasztása. Mielőtt ez megejtetnék, az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Kérem, méltóztassanak helyüket elfoglalni! *(Zajos helyre! helyre! kiáltások.)* Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak szavazás alatt alkalmazkodni a házszabalyok azon szakaszához, a mely tiltja, hogy szavazás alatt más, mint a ki szavaz, a ház asztala mellett tartózkodjék. *(Helyre! Helyre! kiáltások.)*

A névsort Dedovics György jegyző ur fogja olvasni; a távollevők jegyzékének olvasása iránt később fogok intézkedni. *(Zajos helyre! kiáltások.)* Ismételten kérem, hogy csak azon képviselő urak álljanak a terem közepén, a kik épen szavaznak.

Dedovics György jegyző *(olvassa a névsort)*.

Elnök: A szavazás be lévén fejezve, a házszabályok szerint a jegyző urak föladata a szavazatokat összeszámlálni.

E végből az ülést tiz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom.

A jegyző urak összeolvasván a parlamenti vizsgáló-bizottság tagjaira beadott szavazatokat, a választás eredményét van szerencsém kihirdetni, a mely a következő: *(Halljuk! Halljuk!)*

Beadatott összesen 204 szavazat. Legtöbb szavazatot nyertek: gr. Andrássy Gyula — 185, Beőthy Ákos — 201, Heincz Hugó — 202, Ivánka Oszkár — 177, Josipovich Géza — 197, Kubinyi Géza — 177, Mandel Pál — 194, Miklós Ödön — 199, Nagy Ferencz — 202, Polónyi Géza — 180, Rátkay László — 193, Rohonyi Gyula — 202, Szivák Imre — 194,

Digitized by Google

Tóth János — 200 és gr. Zichy János 195 szavazatot.

Ezen 15 képviselő e szerint a bizottság tagjaiul megválasztatott.

Azonkivül Molnár Ákos képviselő kapott 76 szavazatot, Mezőssy Béla pedig 24 szavazatot.

A többi szavazatok egyes képviselőkön szétforgácsolódtak.

E szerint kijelenthetem, hogy gr. Andrássy Gyula, Beőthy Ákos, Heincz Hugó, Ivánka Oszkár, Josipovich Géza, Kubinyi Géza, Mandel Pál, Miklós Ödön, Nagy Ferencz, Polónyi Géza, Rátkay László, Rohonyi Gyula, Szivák Imre, Tóth János és gr. Zichy János képviselő urak a kiküldendő parlamenti bizottság tagjaiul megválasztattak.

Most méltóztassék meghallgatni és hitelesiteni a jegyzőkönyvnek ezen bizottság kiküldésére és az azzal kapcsolatos dolgokra vonatkozó kivonatát. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1903. évi julius hó 31-én tartott ülés jegyzőkönyvének vonatkozó részét).*

Elnök: Ha nincsen észrevétel, ugy a jegyzőkönyv ezen részét hitelesitettnek nyilvánitom.

T. ház! Már most erről a helyről élőszóval is tudomására adom a megválasztott bizottsági tagoknak, hogy őket ma délután 5 órára kérem az elsőosztályu ülésteremben megjelenni alakulás és talán, saját belátásuk szerint, a működés megkezdése végett. Ma délután különben irásbeli meghivások is fognak a megválasztott tagokhoz küldetni; csak a jegyzőkönyvi kivonatot még nem tudtuk annyi példányban öt óráig kiállitani. Ezeket majd később fogják megkapni.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 3 óra 40 perczkor.)

Digitized by Google

321. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 augusztus 10-én, hétfőn,

gróf **Apponyi Albert** elnöklete alatt.

Tárgyai: A mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során a függőben lévő inditványok és interpellációk jegyzékének, valamint az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása Tomasics Miklós összeférhetlenségi ügyében. — A miniszterelnök bejelenti a kormány lemondását. — A ház üléseinek felfüggesztése az uj kormány megalakulásáig. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Khuen-Héderváry Károly, Lukács László, Kolossváry Dezső, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Tomasics Miklós.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 45 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László, a felszólalókat jobbról Hertelendy László, balról pedig Endrey Gyula jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt méltóztassanak meghallgatni az utolsó ülés jegyzőkönyvének még nem hitelesitett részét.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1903. julius hó 31-én tartott ülés jegyzőkönyvének nem hitelesitett részét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. képviselőház! Mielőtt egyéb irományokat előterjesztenék és azokra nézve elnöki jelentéseimet és javaslataimat megtenném, szóbeli jelentést kivánok tenni a képviselőház által kiküldött parlamenti bizottság elnökének szintén szóbeli jelentése alapján. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez a jelentés pedig abból áll, hogy a vizsgáló bizottság vizsgálati eljárását befejezte, előadóját is megválasztotta és azt a jelentés szerkesztésével megbizta. E jelentés azonban még el nem készült. Ennek folytán, t. képviselőház, méltóztassék egyelőre ezt tudomásul venni. A mikor a bizottság jelentése elkészül, az rögtön át fog adatni a képviselőház elnökségének és az elnökség akkor a körülményekhez képest intézkedni fog az ülés összehivására nézve, a mennyiben egyéb körülmények nem forognának fenn, a melyek a háznak egy ujabb határozatát tennék szükségessé. *(Általános helyeslés.)*

Bemutatom a belügyminiszter ur átiratát, a melyben értesit, hogy X. Pius pápa megkoronáztatása alkalmából a budavári Mátyás-templomban f. hó 9-én d. e. 10 órakor ünnepélyes istentisztelet tartatott. Minthogy a ház az elmult héten nem tartott ülést, e meghivást csak most utólag jelenthetem be a képviselőháznak.

Bemutatom Budapest székesfőváros közönségének feliratát, melylyel a képviselőházat a Deák Ferencz születésének századik évfordulója alkalmából rendezendő ünnepségre folyó évi október hó 17-ére meghivja.

Egyelőre méltóztassék ezt tudomásul venni azzal, hogy majd annak idején az elnökség részletes előterjesztést, illetőleg javaslatot fog tenni a háznak arra nézve, hogy ezen ünnepélyen mi módon vegyen részt és hogyan rójja le kegyeletét a képviselőház.

Bemutatom Csörgeő Gyula és Mandel Pál képviselők leveleit, melyekben folyó évi augusztus 17-től, illetve augusztus 10-től kezdve hatheti, Miksa Imre képviselő levelét, melyben egyhavi, Lázár Menyhért, Neményi Ambrus és Morzsányi Károly országos képviselők leveleit, melyekben augusztus 3-ától szeptember 17-éig, augusztus 10-től szeptember végéig, illetőleg augusztus 10-től szeptember 5-éig szabadságot kérnek.

A ház a kért szabadságidőt nevezett képviselőknek megadja.

Jelentem, hogy Baghy Béla képviselő ellen Solymossy Márton budapesti lakostól összeférhetlenségi bejelentés érkezett, a mely azonban nem vehető figyelembe, minthogy nem felel meg a házszabályok 144. §-a rendelkezéseinek.

Tudomásul szolgál.

Digitized by Google

Bemutatom Borsod, Bars, Szepes, Gömör és Esztergom vármegyék közönségének feliratait a magyar földnek magyar kézen való megtartása iránt;

Békés, Gömör és Nagy-Küküllő vármegyék közönségének feliratait a közigazgatási tisztviselők fizetésének rendezése tárgyában;

Szepes vármegye és Arad sz. kir. város közönségének feliratát a borfogyasztási adó leszállitása, illetőleg eltörlése végett;

Hont és Gömör vármegyék közönségének feliratait a magyar nyelvnek az üzleti téren való érvényesülése iránt;

Gömör és Szepes vármegyék közönségének két-kétrendbeli feliratát, a községekről szóló 1886:XXII. t.-cz. módositása, ugyszintén a közadó kezeléséről szóló 1883:XLIV. t.-cz. módositása iránt;

Hunyad vármegye közönségének háromrendbeli feliratát a vadászatról szóló 1883:XX. t.-cz. módositása s a fedezetlen gabona-határidőüzlet eltörlése iránt, ugyszintén a párbaj ellen;

Bereg vármegye közönségének kétrendbeli feliratát az elmegyógyintézetek szaporitása és a vidéki városoknak vizvezetékkel és csatornákkal való ellátása ügyében;

Szepes vármegye közönségének kétrendbeli feliratát II. Rákóczy Ferencz és társai hamvainak hazahozatala, valamint a közegészségügyről szóló 1876:XIV. és 1879:XL. t.-cz.-nek módositása érdekében;

Csanád vármegye közönségének feliratát a képviselőház működésének helyreállitása iránt.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom a Sásd vidéki róm. kath. tanitóegyletnek Daróczy Aladár képviselő által beadott kérvényét a felekezeti tanitók fizetésének rendezése tárgyában.

E kérvény az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról szóló törvényjavaslatra vonatkozó kérvényekhez csatoltatik és azokkal együtt nyer elintézést.

Végül a házszabályok 239. §-a értelmében, miután augusztus havában ez az első ülésünk, be kell mutatnom a függőben lévő inditványok és interpellációk jegyzékét.

Nyegre László jegyző *(olvassa a jegyzéket).*

Elnök: Tudomásul vétetik.

T. képviselőház! Bemutatom gróf Andrássy Tivadar orsz. képviselőnek, mint az összeférhetlenségi bizottság elnökének jelentését a Kubik Béla orsz. képviselő által Tomasics Miklós orsz. képviselő ellen bejelentett összeférhetlenség ügyében.

Az itélet és az ahhoz mellékelt különvélemény a házszabályok 159. §-a alapján indokaival együtt felolvasandó. *(Halljuk! Halljuk!)*

Endrey Gyula jegyző *(olvassa az itéletet és az indokolást).*

Elnök: Méltóztassanak a különvéleményt is meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szőts Pál jegyző *(olvassa a különvéleményt).*

Elnök: A házszabályok értelmében a bejelentés felett vitának és határozathozatalnak nincs helye. Az egyszerüen tudomásul vétetik.

T. képviselőház! Még egy bejelentést kell tennem, t. i., hogy folyó hó 18-dikán lesz ő Felségének, királyunknak születésnapja. *(Élénk éljenzés.)* Miután kétséges, hogy addig ülést tart-e a ház, kérem már most a felhatalmazást arra, hogy a képviselőház hódolatteljes szerencsekivánatait ő cs. és ap. kir. Felségének tolmácsoljam. *(Általános élénk helyeslés.)*

A ház ehhez beleegyezését megadja.

Egyéb bejelentése az elnökségnek nincs. A miniszterelnök ur kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn magamat és minisztertársaimat a t. házban bemutatni szerencsém volt, jeleztem, hogy a kormány elsősorban azt tüzte ki feladatául, hogy biztositsa a parlamenti tárgyalások rendes menetét és a költségvetésen kivüli állapotból az országot mielőbb kivezesse. Ezen feladat elérése czéljától a kormány programmját ugy állitotta fel és azon feltevésre alapitotta, hogy azon törvényjavaslatnak tárgyalását, a mely a tárgyalások rendes menetének tulajdonképeni akadályát képezte, t. i. a felemelt ujonczjutalékról szóló törvényjavaslatnak tárgyalását felfüggeszti, és a helyett csakis a rendes ujonczlétszám megajánlását kéri a t. háztól. A kormány azon reményben élt, hogy az addig fennállott akadályt legyőzve, sikerül azon törvényjavaslatoknak a t. ház által való letárgyalását biztositani, a melyek az országnak elsőrendü szükségét képezik. Ezen feltevés és remény az első perczben a teljes siker kilátásával kecsegtetett, később, igaz, ezen remény felére leszállott, mig a végén teljesen elenyészett.

A kormány e czélját igy vélte elérni és pedig békés eszközökkel akarta az országot a törvényenkivüli állapotból kivezetni; miután azonban konstatálta, hogy ezt ezen az uton nem érheti el, missziójáról befejezettnek tekintette és egyértelmüleg azt tartotta hazafias kötelességének, hogy a missziót ő Felsége kezébe visszategye, illetőleg lemondását bejelentse.

Van szerencsém a t. házzal tudatni, hogy a kormánynak ezen elhatározását ő Felségének szóbelileg bejelentettem és ezen az alapon ő Felsége lemondásunkat kegyesen elfogadni méltóztatott, *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen a király! Zajos felkiáltások jobbfelől és a középen: Halljuk! Halljuk!)* a lemondásnak formai elintézését későbbre tartván fenn magának.

Most már nem marad egyéb hátra, midőn ezt a t. háznak bejelentem, mint hogy arra kérjem a t. házat, méltóztassék olyan határozatot hozni, hogy addig, a mig az uj kormány meg nem alakul, a ház üléseit felfüggeszti. *(Helyeslés.)*

Digitized by Google

Végezetül legyen szabad annyit bejelentenem, hogy az uj kormány alakitása czéljából ő Felsége a legközelebbi napokban Magyarországba érkezik. *(Élénk helyeslés és éljenzés. Taps a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Helyes, igy kell elintézni a dolgokat!

Elnök: Azt hiszem, a t. képviselőház az imént hallott bejelentést tudomásul veszi és beleegyezik abba is, hogy az uj kormány megalakulásáig a ház üléseit felfüggeszsze. *(Helyeslés.)*

E szerint az elnökség — már most tekintet nélkül arra, hogy a parlamenti vizsgáló bizottság időközben beadja-e jelentését vagy sem, — akkor fogja a képviselőházat ülésre összehivni, a mikor az uj kormány megalakulása megtörténik és az akkor tartandó ülés napirendjén lesz az uj kormány bejelentése és a további teendők iránti intézkedés. *(Általános helyeslés.)*

Most talán méltóztassék a mai ülés jegyzőkönyvét nyomban hitelesiteni.

Nyegre László jegyző *(olvassa az ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs.)* Ha észrevétel nincsen, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki és az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. e. 11 óra 15 perczkor.)

Digitized by Google

322. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 szeptember 24-én, csütörtökön,

gróf Apponyi Albert, közben **Tallián Béla** elnöklete alatt.

Tárgyai: Husz képviselő inditványa az ülés egybehivása iránt. — Olay Lajos bejelentése gróf Khuen-Héderváry Károly képviselői összeférhetlensége tárgyában. — A jegyzőkönyv hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Khuen-Héderváry Károly, Lukács László, Kolossváry Dezső, Plósz Sándor, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Láng Lajos, Tomasics Miklós.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László jegyző, a fölszólalókat Hertelendy László és Endrey Gyula jegyzők jegyzik.

(Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök és a miniszterek belépnek a terembe. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen az alkotmány!)

Pap Zoltán: Nem tűrünk erőszakot! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselőház. A mult ülés jegyzőkönyve már hitelesitve van.

Husz képviselő, hivatkozással a házszabályok 252. §-ára, az elnökséghez intézett beadványban ülés megtartását kérte. Kérem a beadványt felolvasni.

Endrey Gyula jegyző *(olvassa.)* Beadják: Kossuth Ferencz és társai. *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Nagyméltóságu Elnök ur! Magyarország felelős kormánya lemondott és lemondását a Felség elfogadta. E tény óta hosszu idő telt el anélkül, hogy a válság végleges megoldást nyert volna. Ez idő alatt a közös hadügyminiszter a három évet kiszolgált katonáknak további szolgálatban való visszatartására rendeletet adott ki, a mely mélyen belevág a közszabadságokba. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A legfelsőbb hadur ily minőségében szeptember 16-iki kelettel hadseregéhez ugynevezett hadparancsot bocsátott ki, mely Magyarország alkotmányára messzemenő vonatkozásokat tartalmaz.

Mindezen tények egyenkint és összevéve szükségessé teszik az országgyülés képviselőházának sürgős összehivását és üléseinek folytatását.

A házszabályok 252. §-ában meghatározott jogainkra hivatkozva tisztelettel alulirott országgyülési képviselők azzal a kérelemmel járulunk nagyméltóságodhoz, mint a magyar képviselőház elnökéhez, hogy a képviselőházat ülésre sürgősen — lehetőleg még e hó 23-ig egybehivni méltóztassék.

Elnök: Az ülés e szerint el volt rendelendő. Az ilyen ülésen természetesen semmiféle elnöki bejelentés és előterjesztés nem történik; azonban Olay Lajos képviselő ur tudatta velem, hogy összeférhetlenségi bejelentést szándékozik tenni, ezt pedig a házszabályok értelmében bármikor meg kell hallgatni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: T. képviselőház! A Pap Zoltánféle megvesztegetési ügyben a parlamenti vizsgáló-bizottság előtt én azt a kijelentést tettem, hogy gróf Khuen-Héderváry Károly ellen, ha ujra miniszterelnökké kineveztetnék, összeférhetlenségi bejelentést teszek. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezen igéretemet beváltom és megteszem a bejelentést a következő indokokból. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Olvassa)*: »Minthogy Pap Zoltán bejelentése, a parlamenti bizottság vizsgálata és gróf Szápáry László nyilt önbeismerése által kétségtelenül bebizonyittatott, hogy képviselők ellen törvényhozói működésük megbénitása czéljából megvesztegetés követtetett el;

minthogy a megvesztegetéssel egyenesen és kizárólag gróf Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök politikai nyilt törekvését akarták bűnös és erkölcstelen módon előmozditani;

Digitized by Google

minthogy a parlamenti bizottság előtt tett vallomásában nevezett miniszterelnök nyiltan beismerte, hogy a megvesztegetés szándékát és tervét vele gróf Szápáry László előzetesen közölte, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ő ezt sem meg nem tiltotta, sem meg nem akadályozta; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Élénk ellenmondás a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Pap Zoltán: Ez is csak Magyarországon történhetik, hogy itt ül még! *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Olay Lajos *(tovább olvassa)* . . . végre, minthogy a parlamenti bizottság több irányu vizsgálatából kétségtelenné vált, hogy a nevezett miniszterelnök gróf Szápáry László mentegetésében és fegyelmi eljárás nélküli menekülésében mind tanácsai, mind mulasztása által közvetlen és egyenes részt vett: *(Ugg van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mindezekből kétségtelenül meg van állapitva, hogy gróf Khuen-Héderváry Károly képviselő a törvényhozók müködésének meggátlásában, illetőleg meghamisitásában e nagyon sulyos erkölcsi vétekben bünrészes és ennélfogva képviselői jogom és kötelességem alapján az esetet mint összeférhetetlenségit tisztelettel bejelentem. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az összeférhetlenségi bejelentés a házszabályok értelmében vita nélkül az összeférhetlenségi bizottsághoz utasittatik.

Endrey Gyula jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. ház! Pártom nevében indokolom a képviselőház összehivását.

Az alkotmány őrizete, a törvények erejének megvédése, a törvények téves értelmezésének kiküszöbölése és valódi értelmének helyreállitása, a nemzet jogainak érvényesitése, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a végrehajtó hatalom ellenőrzése s a királyi és nemzeti jogok közt törvényszerüleg megállapitott határ megőrzése, — tekintve Montesquieu mondásának igazságát, hogy a ki a hatalomnak birtokában van, természetes hajlammal bir a hatalommal való visszaélésre, — *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ezek mind olyan kötelességek, a melyek a képviselőházat illetik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha tehát a hatalom természetes hajlamánál fogva az alkotmányt bármi tényével csorbitja, a törvényt egészben vagy részben végre nem hajtja, vagy pedig azt tévesen értelmezi, továbbá ha a nemzeti jogok érvényesülését gátolja, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és saját törvényes hatáskörét tullépi, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akkor a képviselőháznak kötelessége közbelépni, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* ha van ereje gátolni, ha pedig erre nincs elég ereje, legalább tiltakozni. *Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Köztudomásu tény, hogy épen most van ilyen helyzet, a mit egyébiránt igyekezni fogok bebizonyitani. *(Halljuk! Halljuk!)* E helyzetben tartozik a ház önmagának, tartozik az országnak, tartozik az alkotmánynak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* tartozik a törvényeknek, a nemzeti jogoknak azzal, hogy összejőjjön és teljesitse kötelességét. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mindenki tudja, hogy mi történt. A fővezér egy hadiparancsot intézett a hadsereghez, a király pedig egy kéziratot intézett a nemzethez. Elsőnek a fővezér szólt a hadsereghez, másodiknak a király szólt a nemzethez. A hadiparancsban a fővezér politikáról ir a hadseregnek, jogokat vindikál magának a nemzettel szemben és leköti szavát a hadsereg előtt, hogy a politikai téren ő, mint a törvényalkotás egyik faktora, a másik faktornak egy bizonyos határozatát soha nem fogná teljesiteni; *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* a legfelsőbb kéziratban a király miniszteri ellenjegyzéssel teljesiti azt, a mit a fővezér a hadseregnek megigért. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hallatlan! Zaj.)* A királyi kézirat tehát a fővezér igérete beváltásának első lépése. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A kézirat ennélfogva nemcsak nem köszörüli ki a csorbát, melyet a hadiparancs ejtett az alkotmányon és a törvényeken, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de a nemzethez intézett királyi szóval állandóvá és mélyebbé teszi e csorbát. *(Igaz! Ugy van! Taps a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Vakmerőség!

Barabás Béla: Még gonoszabb! Durvább! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Kossuth Ferencz: A legfelsőbb hadiparancs és a manifesztum azonosak lévén, ezekről, rövidség kedvéért, együttesen, mint királyi tényekről fogok szólani. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A királyt e ténykedésre csak rossz és hűtlen tanácsadók vihették reá. *(Helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Königgrätzi generálisok!

Kubik Béla: Kalandorok!

Kossuth Ferencz: Kérdem, hogy miért rosszak, és miért hűtlenek? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Azért, mert a király a politikát a hadseregbe vitte *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ezzel elvetette csiráját a hadsereg politizálásának.

Bakonyi Samu: Politizál a kaszárnyákban!

Kossuth Ferencz: A rossz és hűtlen tanácsadók nem gondoltak arra, hogy a politizáló hadseregek hajlandókká válnak az ugynevezett pronunciamentókra, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* meghonosul a hadseregben az Esparterók szelleme, pedig Esparteró marsall pronunciamentójának Krisztina királynő lemondása volt a következése.

A hadseregbe vitt politikában a király személyét minden fedezet nélkül kitette a katonaságnál egy, esetleg más politikai irányzat támadásainak. *(Ugy van! Ugy van! a szélső-*

Digitized by Google

baloldalon.) Mióta felelős miniszterek fedezik a koronákat, azóta a dinasztiák ritkábban buknak. De mindezt elfeledték a rossz és hűtlen tanácsadók. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Gonosz tanácsadók!

Kossuth Ferencz: A király a hadseregnek törvénymagyarázatot adott, mely magyarázat mellett személyét és szavát exponálta, mert a hűtlen tanácsadók elfeledték, hogy törvények magyarázatában egyedül illetékes az, a ki a törvényt hozta, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* tehát a magyar törvényhozás, és hogy a király személyét kitenni annak, hogy fedezet nélkül, téves törvénymagyarázatra kösse le szavát: nem lett volna szabad. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Nem is érvényes! Nem ér az semmit! Az csak beszéd!

Holló Lajos: Fecsegjenek csak ugy, a hogy akarnak! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Kossuth Ferencz: Magyarország a trónus legbiztosabb támasza; *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Volt! Felkiáltások a jobboldalon: Most is!)* és a magyar nemzet képezi a magyar állam alkotó és fentartó elemét, a mely nem gravitál kifelé; . . . *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Uray Imre: Majd fog!

Kossuth Ferencz: . . . a hűtlen tanácsadók mégis jobb szerették megsérteni a magyar nemzetet, mint ki nem elégiteni az örökösen kifelé gravitáló és folytonos villongások között élő Ausztriát; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* jobb szerettek nagy csorbát ütni a létező magyar jogokon, mint az osztrákok által arrogált jogoknak nem tenni eleget. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A legfelsőbb hadvezéri jogokkal az egész hadseregnek magyar kiegészitő része felett a király csak a magyar törvény erejénél fogva bir. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A hűtlen tanácsadók ezt elfelejtik és a magyar fővezér jogaival az osztrák hadur jogait összekeverik *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és egyesitik. *(Ugy van! Helyeslés és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Elsikkasztották a magyart!

Kossuth Ferencz: Ezzel az osztrák kormánynak befolyást adnak a magyar király és a magyar nemzet közti ügyekre, a mi ellenkezik a magyar állami szuverénitás elvével és tényével, a mely abból az alkotmányból ered, melyre a király esküt tett le. *(Igaz! Ugy van! Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon és felkiálsások: Hol az az eskü?)*

Barabás Béla: Megette a fene azt az esküt! *(Felkiáltások jobbfelől: Felségsértés! Zajos felkiáltások jobbfelöl és a néppárton: Rendre!)*

Elnök: Ugy értesülök, hogy egy képviselő ur, nem tudom, melyik . . . *(Felkiáltások jobbfelöl: Barabás!)*

Barabás Béla: Én voltam!

Elnök: . . . oly kifejezés használt, a mely a parlamenti illemmel össze nem egyeztethető; ezért rendreutasitom. *(Helyeslés.)*

Kubik Béla: Nincs szükség spiczlikre!

Hentaller Lajos: Piros csizmát kapnak Bécsből!

Kossuth Ferencz: A magyar nemzetet a hadiparancs lefokozza a néptörzsek közé. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szégyen! Gyalázat!)*

Hentaller Lajos: Akkor ő csak kaczika! *(Zaj.)*

Kossuth Ferencz: A hűtlen tanácsadók elfeledték, hogy a néptörzs nem más, mint a nép fajbeli és főkép nyelvbeli csoportosulása, vagy más szóval: a nép természetrajziag; a nemzet pedig a nép politikailag, a mely államot alkot. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A magyar nemzet magát a néptörzsek közé lerántatni meg nem engedheti. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Már kibékültek! El vannak már altatva! Nem volt lelkiismeretük soha! *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelöl.)*

Pap Zoltán: Elaltatták a nemzetet! Elég volt már!

Kossuth Ferencz: Ismétlem, hogy a magyar nemzet magát a néptörzsek közé lerántatni, lefokoztatni nem fogja engedni soha. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Soha! Soha!)*

Polczner Jenő: Különösen a Habsburgok által! *(Zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Odaát már megadták magukat!)*

Kossuth Ferencz: És minthogy ezt a nemzet meg nem engedheti, tehát a hűtlen tanácsadók konfliktust akartak teremteni a magyar király és a magyar nemzet között. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Nem kell azokat a gazembereket védelmezni!

Rakovszky István: Ugyan kérem ... *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: De ez igaz! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zaj jobbfelöl és a középen.)*

Rákosi Viktor: Tessék Körber beszédét elolvasni! *(Halljuk! Halljuk! Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Kossuth Ferencz: A hadseregnek tett igéret, hogy bármit határozzon a törvényhozás egy megállapitott irányban, *(Halljuk! Halljuk!)* a korona ilyen törvényt szentesiteni nem fog, nem más, mint megbénitása az alkotmányosság rendes működésének *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és megcsonkitása a nemzet szuverénitásának. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Hogy mer a király előre nyilatkozni?

Hentaller Lajos: Régi Habsburgi reczept szerint!

Digitized by Google

Kossuth Ferencz: De nem gondolták meg a rossz és hűtlen tanácsadók, hogy a magyar alkotmányt és a magyar nemzeti szuverénitást koronázási eskü védelmezi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Mi magunk!

Kossuth Ferencz: És kik lehettek e hűtlen tanácsadók? *(Halljuk! Halljuk!)* A legmélyebb megdöbbenéssel . . .

Uray Imre: És megvetéssel! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kossuth Ferencz: . . . olvassuk, hogy a bécsi birodalmi gyülésen az osztrák miniszterelnök *(Nagy mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* nemcsak nyiltan bevallja, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* hogy ő volt ez, *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: És a vesztegető! A czimbora! Gyalázat!)* hanem tudatja, hogy fel van hatalmazva ezt a kijelentést a Reichsrathban megtenni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hallatlan! Gyalázat!)*

Pichler Győző: Ez már olyan szemtelenség. . . *(Derültség a jobboldalon és a középen. Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: De igaz ám! Ez nem nevetséges!)*

Barta Ferencz: Talán tetszik önöknek, hogy ugy nevetnek rajta!

Bakonyi Samu: Ez jó mulatság az uraknak!

Kossuth Ferencz: Ime, tehát magyar ügyekben a magyar nemzet által a magyar király kezébe átruházott jog terjedelmébe, az erre vonatkozó magyar törvények értelmébe beleszól, még pedig döntőleg, az osztrák miniszterelnök, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Gyalázat!)* és jogot szerez magának arra, hogy ezentúl is beleszóljon, *(Mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szégyeljék magukat! Zaj. Halljuk! Halljuk!)* sőt, hogy ő jelölje ki, hogy a magyar király milyen határozatait fogadhatja el a magyar törvényhozásnak és milyeneket nem. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Tisztelt magyar kormány, hogy tetszik ez?

Kossuth Ferencz: Ez teljesen hihetetlennek tetszhetik azok előtt, a kik Körber osztrák miniszterelnök beszédét nem olvasták. Ennek tehát erre vonatkozó részét a t. ház engedelmével, — becses türelmét kérve, leszek bátor felolvasni azért is, hogy Körber nyilatkozatának itt nyoma maradjon. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt mondja Körber — azon forditás szerint, mely a »Magyar Nemzet«-ben, tehát a kormány félhivatalos lapjában jelent meg — *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* »Minél pontosabban van körülirva a kormányok és népképviseletek befolyása, annál inkább kiváló érdekében fekszik a két államfélnek, hogy az illető viszonyokon egyoldalulag ne történjék változtatás és bizonyosan kötelessége volt az osztrák kormánynak Ausztria jogai kisebbitésének megakadályozása. A magyar ujonczállománynak leszállitása különben nem volt önczél.

A törvényjavaslat alkalmat adott a nemzeti követelések támasztására, melyek a közös hadsereg eddigi intézményei legfontosabb pontjaiban alapvető változtatásokra kellett hogy vezessenek«. *(Zaj jobbfelől.)* A t. ház figyelmét kérem e felolvasásra, *(Zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon.)* mert, mint említém, azért olvasom fel, hogy az osztrák miniszterelnöknek kijelentései e ház naplójában megörökitve lehessenek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez tehát részemről magyar képviselői kötelesség teljesitése, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon)* melynek teljesitésében, remélem, hogy a ház nem fog zavarni, ha a felolvasás kissé hosszadalmas lenne is.

Kubik Béla: Ott ül a czimbora! *(Zaj balfelől.)* Mind a ketten meghatalmazásról beszéltek!

Elnök: Méltóztassék meghallgatni a szónokot. *(Felkiáltások a jobboldalon: Mi hallgatunk!)*

Kossuth Ferencz *(olvassa)*: »Miután a kiegyezési törvény szerint és különösen az 1867-iki magyar törvény 11. §-a szerint minden, a mi a hadsereg egységes vezényletére, vezérletére és belszervezetére vonatkozik, kizárólag fenn van tartva ő Felsége a legfelsőbb hadur . . . *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Van ilyen közjogunk szerint? Felkiáltások: Nincsen!)* . . . intézkedésének ez a kivánság nemcsak ezen hatáskör korlátozásának szándékát, hanem természetesen Ausztria törvényes jogainak és érdekeinek korlátozását is tartalmazza. Hogy ha ilynemü követelés alkalmas volt a közös hadseregnek a dualisztikus államforma ezen legszilárdabb erősségének a közös hadsereg egységességének, az osztrák-magyar monarchia hatalmának és tekintélyének mélyen való megingatására, ugy a mostani kormány nem lehetett kétségben többé, hogy hogyan határozzon. Mindezek megfontolása a kormányt tárczájának rendelkezésre bocsátására kényszeritette.

Az egész felmentésünket tartalmazó kérelmünket követett krizis ideje alatt hangsulyoztuk Ausztria jogát, hivatkozva a törvényekre és a rendkivüli terhekre, melyeket a közös hadsereg fentartásáért viselünk. Utaltunk arra, hogy a hadseregnek a támasztott követelések értelmében való átalakitása esetén Ausztria a törvények hatalmánál fogva azon kérdések elé állittatnék, hogy a jelenleg fennálló kötelék a két államfél között továbbra is fentartandó-e. Hivatkoztunk az európai békét biztositó feltételekre, a mennyiben azok véderőnkre vonatkoznak. Kijelentettük bátran, hogy minden osztrák kormánynak a közös hadsereg minden ügyére vonatkozó és őt illető befolyását minden időben törvényes terjedelemben biztositottnak kell látnia.

Lemondásunk nem fogadtatott el, hanem kérésünk okát méltatták és a korona bizalmát fejezte ki irántunk. De egyes hangok váltak hallhatóvá, a melyek azt állitották, hogy meg-

Digitized by Google

győződésünket részben vagy egészben cserbenhagytuk, csakhogy megmaradhassunk hivatalunkban. Azt hittük, hogy a nekünk szavazott bizalom, nevezetesen felmentésünket tárgyazó kérésünk okainak méltánylásával szemben megmaradunk elhatározásunk mellett, különösen miután felhatalmaztattunk annak a Reichsrath előtt való határozott hangsulyozására, *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* hogy a hadsereg minden kérdésében Ausztria törvényes befolyása megóvatik. *(Nagy mozgás a szélsőbaloldalon, egy hang balfelől: Tehát Ausztriának befolyása van a mi ügyeinkben!)*

Azonban nem kerestünk és nem keresünk háboruskodást. Szenvedélytelenül, a hogy a kormány ezentul is cselekedni akar, foglalkoztunk kötelességszerüleg az ügygyel, az ujonczállományra vonatkozó követelésekkel és ezek közül némelyeket, az érvényben lévő kiegyezési törvény szempontjából is, melyek a közös hadsereg szervezetét és jellegét nem érintik, olyanoknak találtunk, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* a melyekről beszélni lehet, vagy a melyek meg vannak engedve.« Még csak rövid néhány sort fogok felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* És bocsássák meg, félbeszakitom felolvasásomat azzal, hogy érzéseimet kifejezem; csodálkozom azon, hogy nem méltóztatnak nyugodtan meghallgatni ilyen rendkivül fontos kérdésben. *(Felkiáltások jobbfelől: Dehogy nem! A saját pártján van a zaj. Mi folytonosan hallgatunk!)*

Pap Zoltán: Jönnek a politikai gyilkosságok! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang: Csak az van hátra!)*

Kossuth Ferencz: ... *(tovább olvas.)* »Ezek közé semmi esetre sem tartozik azonban a vezénylet vagy szolgálat nyelvének megváltoztatása. Ezért azt fenn kell tartani mindaddig, a mig a jelen közjogi viszony, a mely a monarchia mindkét államának mindeneknek daczára előnyére szolgál, fennáll. A döntés már megtörtént, a legfőbb hadurnak akarata az, hogy az osztrák-magyar monarchia hadserege olyan maradjon, a milyen most: közös és egységes, minden alapvonásában érintetlen.« *(Nagy mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Leszkay Gyula: Itt van a magyarázata a császári leiratnak! *(Zaj.)*

Kossuth Ferencz: Semmi alkotmánysértés nem csoda, semmi törvénysértés nem csoda, a magyar jogok soha nem érvényesülése nem csoda, az összmonarchia eszméjének kidomboritása nem csoda, a magyar nemzet megbántása nem csoda, a magyar állam szuverénitásának elkobzása nem csoda,... *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Justh Gyula: Minden természetes!

Kossuth Ferencz: ... az államalkotó magyar nemzetnek néptörzszsé történt degradálása nem csoda, a magyar király szavának lekötése az összes hadsereg előtt, hogy nem fog soha teljesiteni egy bizonyos magyar alkotmányos királyi hivatást, *(Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* nem csoda, ... mindez nem csoda, hogy ha a magyar királynak tanácsadója magyar ügyekben az osztrák miniszterelnök. *(Igaz! Ugy van! Zaj. Közbekiáltások a szélsőbaloldalon.)*

Barabás Béla: Az sem rosszabb tanácsadó, mint a miniszterelnök.

Szatmári Mór: A többség ott áll az osztrák miniszterelnök előtt.

Kossuth Ferencz: E tanácsadóról kimutattam, hogy rossz volt, *(Zaj. Elnök csenget.)* és uralkodója iránt hűtlen volt, mert igyekezett megteremteni és kiélesiteni az ellentétet a magyar nemzet és a magyar király között; nem vette tekintetbe az agg király nyugalmát; nem vette tekintetbe azt, hogy a nagyhatalmi állás attól függ, hogy a két államu monarchiának legalább egy államában van-e béke és nyugalom; nem vette tekintetbe, hogy a helyzet kiélesitése mily nagy károkat okoz Magyarországnak, — és minthogy, fájdalom, szoros összeköttetésben vagyunk közgazdaságilag Ausztriával — ő, az osztrák miniszterelnök nem vette tekintetbe azt sem, hogy mekkora károkat okoz Ausztriának.

Babó Mihály: Erősebb a gyűlölete, semhogy józanul gondolkozhatnék.

Kossuth Ferencz: Ime, világosan bebizonyul, hogy az idegen tanácsadó rossz volt, és hűtlen volt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A képviselőháznak kötelessége ezt kimutatni *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* kötelessége az okozott károkra rámutatni, *(Zaj. Elnök csenget.)* kötelessége a király figyelmét ráirányitani az elkövetett jogsértésekre és törvénysértésekre; igy tehát a képviselőház összehivása az elmondottak után jogosultnak és szükségesnek bizonyult.

A király talán meghallgatja az alkotmányos tényezőknek alkotmányos uton előterjesztett érveit. De mindenesetre kell, hogy meghallja a király azt, hogy a nemzet mozgalma nincs irányitva a felségjogok bármelyike ellen sem, a mely felségjogok a törvényben gyökereznek.

Kell, hogy megtudja a király, hogy bár minden jog a nemzettől ered, — tehát a mily jogot adott a nemzet, vissza is veheti, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* — azért mégis a fennálló 1867:XII. t.-cz. 11. §-át mindenki elismeri Magyarországon, sőt épen erre hivatkozik a nemzet. Kell, hogy megértse a király, a ki szintén az 1867:XII. t.-cz. 11. §-ára hivatkozik, hogy ha két ellentétes irányban történik hivatkozás ugyanarra a törvényre, akkor a nemzet hivatkozása nem képezhet támadást, hanem eltérést képez a törvény magyarázatában a király és a nemzet felfogása között. És ha idegen és a magyar király iránt hűtlennek bizonyult tanácsadó a magyar közjog világos sérelmével nem állana a nemzet és királya közé, nem hihető, hogy a király ne érezné, hogy a szorosan békés és alkotmányos fegyverekkel

Digitized by Google

vivott küzdelem nem az ő felségjogai ellen van irányitva, hanem egy hallgatólag elfogadott tényleges állapot ellen, mely a törvény helyes értelmének ellentmond és az állam nyelvét a Felség jogai közé sorozza; holott a nyelv a nemzetnek legsajátabb joga, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és annak a magyar állam egységének a jellege, a mely magyar állam századokig a dinasztia trónjának legerősebb támasza volt.

Bebizonyitottam tehát pártom nevében, t. ház, hogy jogosult, sőt szükséges volt a képviselőház összehivása, szükséges volt azért, hogy egy felirat intéztessék az uralkodóhoz, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* melyben a nemzet tisztelettel jesen, de határozottan rámutasson azon sérelmekre, a melyeket a magyar alkotmány és a magyar törvények szenvedtek. Szükséges volt továbbá a képviselőház összehivása azért is, hogy nyilatkozzék a felett a hadügyminiszteri rendelet felett, a melylyel, meggyőződésünk szerint, törvénytelenül és a szerzett jogok megsértésével három éven túl is szolgálatban akarja tartani a kiszolgált katonákat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Pártom nevében tehát inditványozom, hogy egy felirat intéztessék az uralkodóhoz. Ezt a feliratterveze tet van szerencsém ezennel benyujtani és kérni, hogy ez felolvastassék, kinyomassék, napirendre tüzessék és elfogadtassék. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Mutassa meg a nemzet, hogy midőn idegen kéz nyul a magyar alkotmányossághoz és törvényekhez, akkor lehullanak azok a válaszfalak, melyek a magyar pártok közt fennállanak és a nemzet egyhangulag meg tudja védelmezni alkotmányát és törvényeit. *(Hosszan tartó élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: A felirati javaslat (Irom. 413) fel fog olvastatni. Azt hiszem, legczélszerübb lesz, ha a jegyző ur az előadói székből olvassa. *(Helyeslés.)*

Endrey Gyula jegyző *(olvassa a felirati javaslatot. Hosszantartó éljenzés, taps és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk az aláirók neveit!)*

Alá vannak irva *(olvassa a neveket)*: Kossuth Ferencz, Thaly Kálmán, Tóth János, Polónyi Géza, Mezőssy Béla, Bakonyi Samu, Endrey Gyula, Leszkay Gyula, Rigó Ferencz, Polczner Jenő, Sebess Dénes, Rákosi Viktor, Madarász Imre, Szalay László, Kállay Leopold, Kovács Gyula, Kubik Béla, Boda Vilmos, Hilbert Károly, Gabányi Miklós, Bedőházy János, Chernel Gyula, Nessi Pál, Rátkay László, Hentaller Lajos, Illyés Bálint, Vertán Endre, Reich Aladár, Ráth Endre, Balogh Mihály, Kelemen Béla, Egry Béla, Pap Zoltán, Mukics Simon, Barabás Béla, Malatinszky György, Gál Sándor, Fáy István, Olay Lajos, Bencs László, Babó Mihály, Bizony Ákos, Visontai Soma, Szatmári Mór, Krasznay Ferencz, Beniczky Árpád, Uray Imre, Szederkényi Nándor, Holló Lajos, Kecskeméthy Ferencz, Kálosy József, Farkas Balázs, Marjay Péter, Hellebronth Géza, Lengyel Zoltán, Justh Gyula, Szluha István, Várady Károly, Eitner Zsigmond, Jékey Zsigmond, Barta Ferencz, Barta Ödön, Lovászy Márton, Kacskovics Géza, Lukáts Gyula, Bakó József, Sturmán György, Komjáthy Béla, Pozsgay Miklós, Hegedüs Károly, Molnár Ákos, Papp Elek, Putnoki Mór, Bartha Miklós, Ugron Gábor, Brázay Kálmán, Csávolszky Lajos, Okolicsányi László, Benedek János, Pichler Győző, Horváth Gyula, Molnár Jenő, Vázsonyi Vilmos. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Öt percz szünetet kérünk!)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök *(Ismételten csenget)*: Méltóztassanak helyüket elfoglalni. *(Helyre! Helyre!)* A miniszterelnök ur kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Hoch! a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: Halljuk az Apponyi felirati javaslatát!

Kubik Béla: Vesztegető!

Gabányi Miklós: Halljuk a vesztegetőt!

Kubik Béla: Hol van Dienes Márton? *(Nagy zaj.)*

Elnök *(Ismételten csenget)*: Csendet kérek. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Olay Lajos: Gyalázat, szégyen!

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Kubik Béla: Kit akar megvesztegetni! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni.

Várady Károly: Menjen Chlopiba!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Gabányi Miklós: Körber mit üzen? *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök ismételten csenget.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! Azt hiszem ... *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Közbeszólások a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Nagy zaj és közbeszólások a szélsőbaloldalon.)* Kérem Gabányi képviselő urat, maradjon csendben. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Vesztegető!)* Kérem Lengyel Zoltán képviselő urat, maradjon csendben. *(Nagy zaj. Elnök ismételten csenget. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi van eladó? Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Barabás Béla: Ti hallottátok tegnap. Mi nem vagyunk kiváncsiak! *(Mozgás a jobboldalon. Felkiáltások: Ott sem fog beszélni senki!)*

Daróczy Aladár: Onnan sem beszél majd senki! *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi van eladó?)*

Digitized by Google

Elnök: Csendet kérek! *(Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Kérem Lengyel Zoltán képviselő urat, sziveskedjék csendben lenni. A házszabályokra hivatkozva kérem a képviselő urakat, sziveskedjenek csendben lenni. A házszabályokat mindenkinek meg kell tartani. *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Gabányi képviselő urat rendreutasitom. *(Élénk helyeslés jobbfelelől.)*

Pap Zoltán: Halljuk Apponyi Albert föliratát!

Lengyel Zoltán: Nem tetszik a pofája! *(Nagy zaj és felkiáltások jobbfelől: Ki vele! Ki vele! Rendre! Pojácza! Ki kell dobni!)*

Kende Péter: Menjen a czirkuszba!

Lengyel Zoltán: Nem tetszik a pofája! *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem Lengyel képviselő urat, legyen csendben, különben kénytelen leszek ellene a a 255. §-t alkalmazni. *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől.)*

Perczel Dezső: Schwartzerhez vele! *(Felkiáltások jobbfelől: Pszichiater! Rigó Ferencz a miniszterelnökhöz lép. Felkiáltások jobbfelől: Mit akar? Nagy zaj. A képviselők jobbról és balról a terem közepe felé sietnek. Folytonos nagy zaj.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem!

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. *(Felkiáltások: Helyre!)* Kérem, méltóztassanak helyöket elfoglalni. *(Nagy zaj! Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: Éljen Rigó Ferencz! *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem, méltóztassanak csendben lenni, mert nekem van előterjesztésem. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

A miniszterelnök bejelentette nekem, hogy Rigó Ferencz vele szemben a következő kitételekkel élt: *(Halljuk! Halljuk!)* »Ne provokálja a házat! Menjen ki!« *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. Hosszantartó zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk!* Ez ... *(Folytonos zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: A legjobb tanács, a mit adhatott neki. *(Zaj.)*

Elnök: Ebben a felszólitásban ... *(Folytonos zaj. Egy hang a szélsőbaloldalon: A nemzet akarata!)* a miniszterelnök mentelmi jogának megsértését látta. *(Zajos helyeslés jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Marjay Péter: Mi az a nemzet sérelméhez képest? *(Folytonos zaj.)*

Elnök: Minthogy pedig a házszabályok 188-ik §-a értelmében, ha ilyen, a mentelmi jogba ütköző cselekmény a háznak valamely tagja által bejelentetik, vagy ha a ház elnöke ily cselekményről bármilyen uton értesül, az minden vita nélkül a mentelmi bizottsághoz utasitandó: ennélfogva ez a bejelentés is a mentelmi bizottsághoz utasittatik. *(Élénk helyeslés jobbról és a középen. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Pozsgay képviselő urat ujra kérem, legyen csendben. *(Nagy zaj.)*

Kubik Béla: A házszabályokhoz kérek szót. *(Nagy zaj jobbról. Üljön le!)*

Elnök: Most nem lehet. Csendet kérek!

Lengyel Zoltán: Kár neki a beszédbe bele is kezdenie!

Olay Lajos: Akármit beszél, nem hiszszük neki! Mondja meg inkább, kin van a sor, kit akar megvesztegetni? *(Folytonosan tartó zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Elnök *(csenget)*. Csendet kérek, t. képviselőház!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! Ne várja tőlem a t. képviselőház, hogy Kossuth Ferencz t. képviselő ur felszólalására reflektáljak és annak részleteibe bocsátkozzam, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* mert nem tartom az időt politikai diskusszióra alkalmasnak azon oknál fogva, mert először is a mai rendkivüli ülésnek napirendje nincs, *(Folytonosan tartó zaj a szélsőbaloldalon: Majd lesz!)* másodszor, mert politikai diskussziónak szerintem csak akkor volna helye, ha már megalakult kormány állana a t. ház előtt. Miután ez nincs, nem akarok azon fejtegetésekre válaszolni. *(Folyton meg-megujuló zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Kossuth egész beszédét olvasta és mi meghallgattuk!)*

Szerb György: Majd máskor is meghallgatjuk! *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: ... Nem akarok, mondom, azon fejtegetésekre válaszolni, a melyeket Kossuth Ferencz t. képviselő ur feliratának bemutatásakor előadott.

Lengyel Zoltán: Ne beszéljen! Nem vagyunk kiváncsiak! *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Én ezt arra az időre vélem elhalasztandónak, a mikor majd megalakult kormány áll a t. ház előtt. *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Ha azonban mégis felszólalok, teszem azt csakis azért, mert a felirat tartalma és Kossuth Ferencz t. képviselő ur beszéde foglalkozott olyan ügygyel, a melyet nem szeretnék ...

Lengyel Zoltán: Mi sem szeretjük! *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: ... a melyre vonatkozólag csak azért akarok a magam részéről is nyilatkozni, mert magam is azt hiszem és vallom, hogy a magyar nemzet legfőbb érdeke *(Egy hang a szélsőbaloldalon:*

Digitized by Google

Ne sértse meg a magyar nemzetet!) királyával való viszonyában azon bizalomnak megőrzése, *(Élénk tetszés és helyeslés a jobboldalon.)* a melyet mindenki pártkülönbség nélkül bizonyára a legnagyobb fontosságunak tart. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Lengyel Zoltán: Azt sem tudják, mi van ugy! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Megszavaznak azok mindent!

Szerb György: De szellemesek!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Kossuth Ferencz t. képviselő ur beszéde, *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* valamint felirata egy feltevésen alapul, a melyet nekem el kell oszlatnom. *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Miért beszél magának? Hangosabban beszéljen! *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Eláll!)* Tele a tarisznya! Tele a zacskó! Hol van a zacskó?

Elnök *(csenget):* T. ház, a miniszterelnök előadásának befejezése után kénytelen leszek a háznak a kérdést feltenni, hogy kivánja-e Lengyel Zoltán képviselő ur ellen a házszabályok 255. §-át alkalmazni? *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Lengyel Zoltán: Éljen a klotür! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* Gyönyörü kép!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Azon nagy nemzeti érdekek megóvása szempontjából, a melyeket az imént hangsulyoztam, bátor leszek...

Lengyel Zoltán: Ki kell zárni az egész függetlenségi pártot! Ki kell hordani az embereket! Mind ki kell innen vinni! Önöknek kell itt benn maradniok egyedül! *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Eláll! Ki vele!)*

Perczel Dezső: Kényszerzubbonyt és Schwarzerhez! *(Folytonos nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Bátor leszek itt a t. képviselőház előtt megismételni azon nyilatkozatomat, a melyet más helyen már megtettem. Hangzik pedig ez a nyilatkozat következőképen, illetve *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* felséges királyunknak *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Olvassa:)* ő Felsége fájdalommal és mély sajnálattal vett arról tudomást...

Barabás Béla: Nem hiszszük! Már a királyi szónak nem hiszünk! *(Szünni nem akaró nagy mozgás és zaj a jobboldalon és a középen; zajos felkialtások: Ki vele! Ki vele! Hazaáruló!)*

Gr. Andrássy Tivadar: A képviselő ur már hazudott! Barabás hazug! Ki vele! *(Felkiáltások a jobboldalon: Hazaáruló! Gazember! Hazaáruló! Folytonos nagy mozgás és zaj az egész házban.)*

Perczel Dezső: Aljasság!

Rakovszky István: Hazaáruló!

Barabás Béla: Ti vagytok a hazaárulók!

Kubinyi Géza: Hazaárulás ilyet mondani!

Rakovszky István: Ez hazaárulás! *(Szünni nem akaró nagy zaj. Felkiáltások jobbfelől: Ilyet nem lehet türni! Ki kell dobni!)*

Elnök *(csenget):* Barabás képviselő urat rendreutasitom. *(Folytonos nagy zaj. Felkiáltások jobbfelől: Ki vele! Elnök csenget.)*

T. képviselőház! *(Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk az elnököt!)* Én rendreutasitottam már Barabás képviselő urat; azonban... *(Folytonos zaj. Elnök csenget. Egy hang jobbfelől: Hazaáruló gazember! Szünni nem akaró nagy zaj. Elnök csenget.)*

Ugy értesülök a képviselő urtól, hogy ő akkor, a mikor a házszabályok szerint ehhez módja lesz, a házszabályok adta azon jogával akar élni, hogy mentségét előadja. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Nagy zaj a jobboldalon és felkiáltások: Nincs mentség! Ki vele! Hazaárulót nem türünk! Nagy zaj a ház minden oldalán. Elnök többször csenget.)*

Rakovszky István: Ki vele! Ez hazaárulás Hazaárulónak itt nincs helye! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Ki vele!)*

Kubinyi Géza: Menjen ki innen! Hazaárulónak itt nincs helye! *(Szünni nem akaró nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Elnök: Tessék engem meghallgatni! *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Nagy zaj a jobboldalon és felkiáltások: Hazaáruló! Menjen ki!)*

Vészi József: Rakovszkyt nem szabad megtürni! *(Nagy zaj.)* Drabant-testőrség a magyar parlamentben! *(Szünni nem akaró nagy zaj a ház minden oldalán. Felkiáltások a jobboldalon: Mondjon le mandátumáról! Felkiáltások a baloldalon: Halljuk az elnököt! Nagy zaj. Felkiáltások: Tessék az ülést felfüggeszteni!)*

Elnök: Csendet kérek! *(Nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Gr. Andrássy Tivadar: Hazaáruló gazember! *(Nagy zaj.)*

Rakovszky István: A királyt tisztelni kell! Éljen a király! Ki vele, a ki nem tiszteli a királyt! *(Zajos helyeslés a jobboldalon és a néppárton. A jobboldal és a néppárt tagjai felállanak. Zajos felkiáltások a jobboldalon és a néppárton! Éljen a király! Élénk felkiáltások a a szélsőbaloldalon: Éljen a haza!)*

Rákosi Viktor: Éljen a nemzet és az alkotmány!

Benedek János: Éljen a respublika! *(Nagy zaj a ház minden oldalán.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Élénk felkiáltások: Halljuk az elnököt! Nagy zaj.)*

Rakovszky István: És Kossuth ezt tűri! *(Nagy zaj.)*

Elnök: T. képviselőház! *(Élénk felkiáltások: Halljuk az elnököt!)*

Az a kijelentés, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet az imént az elnöki székből tettem, az egyetlen volt, a melyet én a házszabályok értelmében tehettem. Mert a házszabályoknak 221.

Digitized by Google

§-a azt mondja, hogy ha a szónok mentségét, melyhez minden ily esetben joga van, előadja és a ház azt elegendőnek nem találja, akkor van további eljárásnak helye. A kérdés mostani stádiumában nekem sem más kifejezést használnom nem volt szabad, mint a melyet a házszabályok előirnak, *(Élénk felkiáltások: Igaz! Ugy van!)* sem más intézkedést tennem, mint a melyet a házszabályok kötelességemül szabnak. A t. képviselőház, engedjen meg, ne sulyositsa helyzetemet; én a legteljesebb tárgyilagossággal és higgadtsággal akarom a házszabályokat minden oldal felé alkalmazni; semmi mulasztás és elnézés részemről nem fog történni; de semmi meghajlitása sem a házszabályoknak sem jobbra, sem balra. *(Általános élénk helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök *(tovább olvassa)*: »Ő Felsége fájdalommal és mély sajnálattal vett arról tudomást, hogy az általa kiadott hadiparancs oly felfogásokkal, félreértésekkel, sőt félremagyarázásokkal találkozott, a melyek oda konkludáltak, mintha a felséges urnak, mint a hadsereg törvényszerinti legfőbb hadurának *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* ezen megnyilatkozása a magyar alkotmánynak, vagy a magyar nemzetnek, Magyarország törvényes jogainak, a magyar államiságnak sérelmét involválná. *(Nagy zaj és felkiáltusok a szélsőbaloldalon: Hát Körber mit mondott?)* Ez ki van zárva; ez nem történhetett meg; ez ő Felségének intenciójától távol állott . . . *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)*

Ugron Gábor: Tehát Körber hazudott! *(Nagy zaj.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: . . . és a hadiparancsnak bármely oldalról ilyen magyarázatot adni helyesen és jogosan nem szabad és nem lehet. *(Hosszantartó zajos helyeslés és szünni nem akaró felkiáltások a jobboldalon: Éljen a király! Zajos Hoch! kiáltások a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Remélem, hogy ezen kijelentésemmel alapot adtam arra, hogy az a feltevés, a melyre Kossuth Ferencz képviselő ur beszédét felépitette, és a melyen felirata alapszik, eloszoljék, *(Zajos ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* megszünjék«. Ez az én véleményem e kérdés felől.

Pap Zoltán: Nem adott erre az ország jogot!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: A mi Kossuth Ferencz képviselő ur beszédének és feliratának azon részét illeti, a mely a királyi kéziratra vonatkozik, arra vonatkozólag akkor lesz helyén diskussziót folytatni és nyilatkozni, a mikor a megalakult kormány fog a t. ház előtt állani. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az nem fog sikerülni! Éljen a hadparancs!)* Ennek következtében bátor vagyok inditványozni, hogy a t. ház határozza el, hogy fentartva előbbi határozatát, addig nem tart ülést, mig a megalakulandó kormány a háznak be nem mutatkozik. *(Hosszas élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon. Nagy zaj és felkiáltások jobbfelől: Halljuk Barabást! Szavazzunk! Elnök csenget.)*

Vészi József: Belefojtják az emberbe a szót!

Barta Ödön: Öt percz szünetet kérünk!

Barabás Béla: T. képviselőház! *(Nagy zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szünetet kérünk! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Azt hiszem, az öt percz szünetet megadhatjuk a képviselő urnak, hogy ha nyilatkozatát akarja átgondolni. *(Zaj. Csenget.)* Csendet kérek, t. képviselő urak. *(Folyton tarto nagy zaj.)*

Barabás Béla: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Engedelmet kérek, hogy az iménti közbeszólásom, mely oly nagy felháborodást okozott . . . *(Felkiáltások jobbfelől: Méltán! Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Müdüh!)*

Kubik Béla: Kammerer Ernő rosszul rendezte a felállást! *(Zaj.)*

Barabás Béla: Az én felfogásom szerint és pártom tagjai részéről ugyszólván túlnyomó többsége részéről hozzám intézett kivánságnak megfelelőleg . . . *(Zaj a jobboldalon; felkiáltások: Kérjen bocsánatot!)*

Mezőssy Béla: Kitől? Szőts Páltól? Szőts Pál nem fog itt dirigálni; jó lesz, ha hallgat!

Barabás Béla: Engedjék meg, hogy a magam igazolását egyszerüen és őszintén elmondjam. *(Halljuk! Halljuk!)* T. képviselőház! Sem önök között a túloldalon, sem ezen az oldalon nincsen egyetlenegy ember, a kinek a lelke telitve ne volna azokkal a keserüségekkel, a melyekkel a mostani állapotban . . .

Ivánka Oszkár: Ne arról beszéljen, hanem arról, a mit mondott! *(Folyton tartó nagy zaj a jobboldalon.)*

Berzeviczy Albert: Vonja vissza!

Gr. Andrássy Tivadar: Visszavonni!

Barabás Béla: Már most nem fogok egy szót sem szólani. *(Leül. Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérem a képviselőházat, méltóztassanak csendben lenni és kérem a szónokot, méltóztassék előadását folytatni, majd gondoskodni fogok róla, hogy csend legyen.

Barabás Béla: Nem folytatom most már. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Jól teszi! Nem akarták meghallgatni! Éljen Barabás!)*

Elnök: Engedelmet kérek, t. képviselő ur . . . *(Folyton tartó nagy zaj.)*

Barabás Béla: Nem akartak meghallgatni, hát nem szólok semmit.

Elnök: Az előbb több időbe került a csendet helyreállitani és igérem, hogy helyre fogom állitani, méltóztassék folytatni. *(Folyton tartó nagy zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Halljuk*

Digitized by Google

Barabást! Egy hang jobbfelől: Nem akar beszélni, mert hazaáruló!)

Vészi József: Drabant-testőrség! *(Nagy zaj. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk!)*

Kubik Béla: Olyan nincsen, mi nem vagyunk megvásárolva, köztünk nincsen vesztegető, az ott ül. *(Nagy zaj.)*

Olay Lajos: Egy szót se beszélj! *(Felkiáltások jobbfelől: Akar-e beszélni vagy nem? Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Andrássy Tivadar: Szavazzunk! Tessék feltenni a kérdést! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Ha a képviselő ur nyilatkozni akar, a ház meg fogja hallgatni. *(Nagy zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Már nem akar nyilatkozni! Öt percznyi szünetet kérünk! Nagy zaj.)* T. ház! Minthogy Barabás képviselő ur... *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az alkotmányt tessék védeni!)* Engedelmet kérek, épen ha az alkotmányról van szó, akkor az alkotmánynak minden tényezője iránt tartozó tisztelettel kell viseltetnünk, *(Élénk helyeslés és taps jobbfelől. Nagy zaj.)* mert a ki alkotmányunknak egyetlenegy pilléréhez hozzányul, az megrenditi egész alkotmányunkat. *(Élénk helyeslés. Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: A király nyult hozzá!)* A király személyét ily módon nem szabad aposztrofálni. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Gál Sándor: Ne adjon ki hadiparancsot! *(Felkiáltások: Ugy van! Chlopynál belejött!)*

Szatmári Mór: Az elnök ur tudja, hogy a hadiparancs megrenditette az alkotmányt! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Én majd ez iránt nézetemet el fogom mondani, ha annak idejét és szükségét látom. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az a szükség sohasem fog bekövetkezni!)* Barabás Béla képviselő urnak imént tett nyilatkozatával szemben, a kérdés sulyosságánál fogva kénytelen vagyok a házszabályok 221. §-a alapján a házat megkérdezni: vajjon a jegyzőkönyvi megrovást akarja-e? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Barabás! Nagy zaj. Zajos felkiáltások a jobboldalon: Ki vele! Ki vele! Elnök csenget.)* Kérdezem a t. házat, méltóztatik-e kivánni a jegyzőkönyvi megrovást? *(Zajos felkiáltások jobbról: Igen!)* A kik a jegyzőkönyvi megrovást kivánják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kisebbség!)* A ház többsége kimondja a jegyzőkönyvi megrovást. *(Zajos felkiáltások jobbról és a néppárton: Éljen! Hosszantartó zaj. Felkiáltások jobbról: Szavazzunk a miniszterelnök inditványára!)* Ki következik?

Endrey Gyula jegyző: Babó Mihály! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! Babó Mihály képviselő ur következik szólásra. *(Nagy zaj. Elnök ismételten csenget.)* Csendet kérek! *(Folytonos nagy zaj.)* Méltóztassanak helyüket elfoglalni. *(Folytonos nagy zaj.)*

Szederkényi Nándor: Szünetet kérünk! *(Folytonos nagy zaj.)*

Elnök: Nem tudom a csendet helyreállitani és azért az ülést 10 perczre felfüggesztem!

(Szünet után.)

Elnök: Méltóztassanak helyöket elfoglalni. Az ülést ismét megnyitom.

Még két rendbeli ügyben kell pótlólag nyilatkoznom. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy a Kossuth Ferencz képviselő ur által beadott felirati javaslat kinyomattatik, a ház tagjai közt szétosztatik és a további eljárásra nézve a ház annak idején, a mikor szükségét látja, fog határozni. *(Helyeslés.)*

A másik, a melyet már jelezni bátor voltam, az, hogy kénytelen voltam Lengyel Zoltán t. képviselő urra nézve az elnöki intézkedéssel szemben tanusitott huzamosabb engedetlensége folytán a házszabályok 255. §-ának alkalmazását igénybe venni, a mit eddig még sohasem tettem és reméllem, hogy nem is leszek kénytelen tenni. *(Élénk helyeslés jobbról.)* Ennek folytán arra nézve kérdezem meg a házat, hogy vajjon a házszabályok 255. §-a alapján utasitja-e a mentelmi bizottságot, hogy ebben az ügyben a további intézkedés iránt javaslatot tegyen? *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)* A kik ezt az ügyet a mentelmi bizottsághoz óhajtják utasitani, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

Várady Károly: T. képviselőház! A házszabályokhoz kérek szót. *(Zaj jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A házszabályokhoz mindig lehet szólni!)*

Elnök: A házszabályokhoz mindig lehet szólani. Tessék! *(Zaj jobbról.)* Ehhez az ügyhöz akar szólni a képviselő ur?

Várady Károly: Igen! *(Zaj jobbról.)*

Elnök: A határozat még nincs kimondva; ha a házszabályok czimén akar szólani, most még teheti. *(Zaj és ellenmondás a jobboldalon.)* Kérem, a határozat még nincsen kimondva, a házszabályok megengedik. *(Zaj.)*

Perczel Dezső: Szavazás közben nem lehet beszélni. *(Zaj.)*

Elnök: A határozat még nincsen kimondva, ennek folytán még van joga a házszabályokhoz szólani.

Várady Károly: T. ház! Ha jól értettem az elnök ur előterjesztését, ő azt az inditványt tette, hogy Lengyel Zoltán képviselőtársam ellen a házszabályok megsértése miatt eljárás inditassék. Miután tudom, hogy Lengyel Zoltán teljesen be van rekedve... *(Zajos derültség a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek. Tessék folytatni.

Várady Károly:... már pedig a házszabályokat csakis élő szóval lehet megsérteni... *(Derültség a jobboldalon.)*

Digitized by Google

Elnök *(csenget)*: Kérem, ezek a fejtegetések nem tartoznak a házszabályokhoz való szólás körébe.

Várady Károly: Azt hiszem, hogy talán az elnök ur a nagy zajban és izgatottságban félreértette . . . *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Kérem a képviselő urat, a házszabályokhoz szólás czimén ezeket a fejtegetéseket a képviselő ur nem adhatja elő. Én Lengyel Zoltán képviselő urat figyelmeztettem nem kétszer, de legalább is ötször és kijelentettem, hogy ellene a házszabályok 255. szakasza szerinti eljárás iránt a házat meg fogom kérdezni. *(Ugy van! Ugy van! jobbról.)* Ennek folytán a t. képviselő urat kérem, hogy a további fejtegetésektől tartózkodni sziveskedjék. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

Várady Károly: Ebből folyólag az az alázatos kérésem volna, hogy mielőtt a t. elnök ur szavazásra feltenné a kérdést, sziveskednék Lengyel Zoltánt magát meghallgatni, hogy nem forog-e fenn tévedés. *(Zaj és derültség a jobboldalon.)*

Olay Lajos: A házszabályokhoz kérek szót. *(Folytonos zaj.)* Én az elnök ur kijelentésében kételkedni nem akarok, erre nincsen is jogom. Az elnök ur Lengyel Zoltán képviselő urat fülem hallatára ötször vagy hatszor is figyelmeztette, hogy csendben legyen, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* de nem utasitotta rendre. *(Ellenmondás a jobboldalon.)*

Miklós Ödön: Ezen már túl vagyunk!

Perczel Dezső: Mondta, hogy a miniszterelnök beszéde után kérdést fog intézni a házhoz a 255. §. alkalmazása iránt! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Olay Lajos: Ha az elnök ur kijelenti, hogy Lengyel Zoltán képviselő urat kétszer rendreutasitotta, akkor nem lehet szavazni intézkedése ellen; ha azonban ezt ki nem jelenti, akkor, azt hiszem, az elnök ur is be fogja látni, hogy a házszabályok értelmében nincsen helye a mentelmi bizottsághoz való utasitásnak. *(Zajos felkiáltások jobbról: Szavazzunk!)*

Elnök: A házszabályok ezen szakaszát bátor leszek felolvasni *(olvassa)*: »Ha a ház valamely tagja a rendet zavarja, az elnök őt névszerint is rendreutasithatja. Ezen rendreutasitás ellen felszólalni, azt visszautasitani, vagy vita tárgyává tenni nem szabad. Ha az illető tag a rendzavarást folytatja és rögtöni intézkedés szüksége nem forog fenn, *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* valamint az elnök iránti engedetlenség egyéb eseteiben, az elnök kérdésére a ház vita nélkül egyszerü szavazással utasithatja a mentelmi bizottságot, hogy a ház további intézkedése iránt 24 óra alatt javaslatot tegyen. *(Ugy van! a jobboldalon. Folytonos zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* A mióta én ezt a széket elfoglaltam, eltelt az idő a nélkül, hogy ezt a szakaszt alkalmaztam volna; de ma az elnök iránti demonstrativ magatartása az illető képviselőnek ezt szükségessé tette. *(Folytonos zaj. Elnök csenget.)*

Az iménti szavazás eredményeként tehát kimondom, hogy a Lengyel Zoltán képviselő urra nézve teendő intézkedés a mentelmi bizottsághoz utasittatik. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi nem szavaztunk! Folytonos zaj. Elnök csenget.)* A kérdést, azt hiszem, én elég világosan tettem fel.

Babó Mihály van szólásra feljegyezve.

Babó Mihály: T. képviselőház! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap!)* Házszabályok adta jogommal kivánok élni, *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk!)* midőn háromnegyed kettőkor beszédemnek holnapra való halasztását kérem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! Háromnegyed kettőkor fel kellett hivnom szólásra azt, a ki szólásra van felirva.

Ha ezt a jogát senki nem akarja igénybe venni, akkor, miután az az idő, a melyet a ház az ülések tartamára nézve ennek a legiszlaturának az elején kitüzött, végéhez, vagyis két órához közeledik s igy az ülés be lesz rekesztendő, kérdeznem kell, hogy a ház elfogadja-e a miniszterelnök azon inditványát? *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ha azonban Babó képviselő ur szólani akar, ezen szólás joga őt most megilleti.

Polónyi Géza képviselő ur a házszabályokhoz kiván szólani.

Polónyi Géza: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályokra való hivatkozással tiszteletteljesen kérem meghallgatásomat. Elsősorban konstatálnom kell, hogy a mai országgyülés egy napirend nélkül összehivott országgyülés, a mit husz képviselő a házszabályokban biztositott jogánál fogva kért. Egy sajátságos, sem a közjognak, sem a házszabályoknak meg nem felelő gyakorlat kezd azonban kifejlődni Magyarország képviselőházában e tekintetben. *(Felkiáltások jobbfelől: Ez már igaz!)*

Perczel Dezső: Már nyolcz hónapja!

Polónyi Géza: Én a házszabályokban gyökerező azt a nagy közjogi kiváltságot, a mely husz képviselőnek biztositja azt a jogot, hogy a képviselőházat ülésre összehivhassák, akkor, mikor a ház saját határozatából elnapolja üléseit, ugy magyarázom, hogy a házszabályok annak a husz képviselőnek csak azt a jogot adják meg, hogy az elnök utján a ház összehivása iránt intézkedjenek, de hogy vajjon a képviselőház maga azon indokokat, a melyeknek alapján az összehivás történt, elégségeseknek, helyeseknek tartja-e arra, hogy a ház további ülésezését elrendelje, ez már nem husz képviselő joga, hanem tisztán és kizárólag a háznak magának eminens közjoga. *(Helyeslés.)* Már most nem szeretném, hogyha, különösen a mult alkalomra való tekintettel, másodizben alkottatnék preczedens arra nézve, hogy a ház elmulasztja meghozni hatá-

Digitized by Google

rozatát azon kérdésben, vajjon az elébe terjesztett indokok alapján egyáltalában szükségesnek tartja-e a ház üléseinek folytatását? Szükséges e felett határozni annál is inkább, mert csak azon esetre, ha a ház ezen határozaton túl esett, van helye, illetőleg van a háznak joga a napirend megállapitásával foglalkozni.

Ha bölcsességük mellett ugy méltóztatnak határozni, hogy ezen indokokat nem tartja a ház elégségeseknek és helyeseknek arra, hogy üléseit folytassa, akkor természetszerüleg nem is kerülhet a ház elé a napirend megállapitására vonatkozó inditvány. Ha pedig napirendi kérdés vétetik fel, akkor első sorban az döntendő el, illetőleg az a kérdés bocsátandó szavazás alá, hogy a ház egyáltalában szándékozik-e folytatni üléseit, vagy nem? *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem! és a szélsőbaloldalon: Ehhez nekünk is van jogunk hozzászólani!)*

Elnök: Csendet kérek!

Polónyi Géza: Ha ugy méltóztatnak találni, hogy ezen indokok a ház üléseinek folytatásához nem elégségesek, én a ház ezen határozata előtt, jóllehet ezen indokolást nem osztom, tisztelettel meg fogok hajolni; de én csak azt akarom proponálni, hogy a ház ne engedje kisiklani kezéből azt a jogot, hogy maga határozzon a felett, vajjon akar-e ülést tartani, vagy nem? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

A házszabályokra való hivatkozáson kivül még egy pár szóval mást is akarok a t. szabadelvü pártnak és a ház mélyen tisztelt elnökének szives figyelmébe ajánlani, a mi ezen kérdéssel összefügg. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem tartozik a házszabályokhoz! Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Most az történt, hogy a t. elnök ur azt a kérdést akarta feltenni, hogy a ház elhatározza-e, hogy addig, mig a minisztérium megalakul, üléseket nem tart? *(Zaj a jobboldalon.)*

Én csak saját álláspontomat tudom elmondani, de másnak fejével nem tudok gondolkozni.

Én emlékeztetem a t. képviselőházat arra, hogy a szabadelvü párt iniciativájából keletkezett e házban egy megállapodás az ex-lexre nézve, a mely szerint ex-lex alatt a háznak együtt kell maradnia. Két izben is kimondta ezt a szabadelvü párt; dátumszerüleg tudnám megjelölni. Hiszen azzal az indokolással ment az ex-lexbe a szabadelvü párt, hogy ez az állapot csak ugy lehetséges, ha a képviselőház folytonosan ellenőrzi a kormányt, a mely költségvetési felhatalmazás nélkül viszi az ügyeket. Ez a helyzet most sulyosbitva van az által, hogy van egy lemondott kormány, a melynek szoros értelemben vett politikai felelősége nincs, az uj kormány pedig még nem alakult meg.

A t. miniszterelnök ur csak mint képviselő tehette meg azon inditványát, a melyet előterjeszteni szives volt, mert ő a kormány nevében sem napirendi inditványokat, sem egyebeket, a melyek politikai felelőséggel járnak, nem tehet. *(Igaz! Ugy van! szélsőbaloldalon.)* Már most a t. szabadelvü pártra és a t. képviselőházra és a ház mélyen tisztelt elnökére bizom, hogy az alkotmány szempontjából kivánja-e továbbra is figyelembe venni azt a mindenesetre fontos és érdekes határozatát és megállapodását a háznak, mert én a magam részéről a háznak azt a jogát, a mely szerint a ház maga határozzon a felett, hogy akar-e tovább ülésezni azon indokok és azon napirend alapján, a mely proponáltatott, konfiskáltatni nem engedném. Ezért tisztelettel legyen szabad a ház mélyen tisztelt elnökének figyelmét arra felhivni, hogy az az inditvány, a melyet most méltóztatott szavazásra bocsátani, lehet egy másodrendü inditvány, mert abból az okból, hogy a kormány még megalakitva nincs, természetszerü, hogy az alkotmányos gyakorlat értelmében helyesnek tudom tartani, hogy a ház addig üléseket nem tart, a mig a kormány meg nem alakul, de akkor is határozatot kellett hozni a felett, hogy elfogadja-e a ház azokat az indokokat, a melyek itt felhozattak arra vonatkozólag, hogy a ház ezen időre az üléseket elnapolhassa. A második kérdés azután az, hogy a t. elnök ur módot nyujt a háznak arra, hogy elhatározza a ház az ülések folytatását ugy, hogy napirendet állapitson meg. A kik bátorsággal birnak arra, hogy azon indokokat, a melyeket Kossuth Ferencz t. képviselőtársam felhozott, ne tartsák elégségesnek arra, hogy ily komoly és válságos pillanatokban a nemzet törvényhozó testülete tanácskozzék, azok birjanak bátorsággal a javaslat leszavazására is. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj és mozgás jobbfelől.)*

Olay Lajos: T. képviselőház! A házszabályokhoz kérek szót. *(Zaj.)*

Hieronymi Károly: T. képviselőház! A házszabályokhoz kérek szót! *(Zaj.)*

Elnök: Olay képviselő ur előbb jelentkezvén, őt illeti a szó.

Olay Lajos: T. képviselőház! Én mindenekben hozzájárulok azokhoz, a miket Polónyi t. képviselőtársam mondott, azonban egyre vagyok bátor a t. ház figyelmét felhivni. A mint méltóztatnak tudni, a ház többsége határozatot hozott a felett, hogy Lengyel Zoltán képviselőtársunk ellen az eljárás *(Zaj és mozgás jobbfelől.)* a házszabályok 255. §-a értelmében foganatositandó. Nincs tehát joga a háznak ujra határozni, mert ennek a határozatnak a kifolyása a házszabályok értelmében az, hogy a háznak holnap ülést kell tartani. *(Ellenmondás jobbfelől és a néppárton.)* Tessék a házszabályokat elolvasni!

Rakovszky István: Szó sincs róla!

Olay Lajos: Majd az elnök ur felolvassa a házszabályokat és dönteni fog; mert a ház ezen intézkedése folytán a mentelmi bizottságnak azonnal össze kell ülnie és még a holnap tartandó ülésen jelentést kell tennie.

Digitized by Google

Perczel Dezső: Záros határidőt sem tüzött ki az elnök. *(Nagy zaj.)*

Hieronymi Károly: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én is a házszabályokhoz kérek szót. *(Halljuk!)* Husz képviselő ur a képviselőháznak rendkivüli ülését kérte és annak folytán tartatott meg a mai ülés. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem rendkivüli ülésre kérte! Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Hieronymi Károly: Kossuth Ferencz képviselő ur kifejtette az ülés elején azokat az indokokat, a melyek miatt a t. képviselő urak az ülés megtartását kérték. Egyuttal egy feliratot mutatott be ő Felségéhez, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet tárgyalásra kitüzetni kért. Ezzel szemben a t. miniszterelnök ur azt az inditványt tette, hogy a képviselőház mindaddig, mig a kormány meg nem alakult és a kormány magát itt a képviselőházban be nem mutatja, további üléseket ne tartson. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Én a t. miniszterelnök ur ezen inditványához hozzájárulok. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elég nem jó! Nem kell azt mondania, csak szavazni kell!*

Polczner Jenő: Igy beszélnek a chlopy-i kapitányok! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)*

Hieronymi Károly: Hozzájárulok azért, mert ugy engem, mint t. elvtársaimat, és azt hiszem, hogy mindenkit, a kinek szivén fekszik Magyarországnak az a fontos érdeke, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* hogy Magyarország törvényhozásának két egyenrangu faktora, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* t. i. a törvényhozó testület és a korona között differenciák ne legyenek, az a felfogás vezet, hogy ezt nem tartjuk elérhetőnek az által, hogy ha mi azon feliratot, a melyet Kossuth Ferencz t. képviselő ur napirendre kitüzni kért, a napirendre kitüzzük és annak tárgyalásába bocsátkozunk. *(Helyeslés jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Én azt tartom, hogy a parlamentárizmus egyik alapfogalma az, hogy a törvényhozás két faktora között kölcsönös érintkezés ne legyen közvetlen, hanem annak közvetitésére való a felelős kormány, *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* a mely a korona minden tényéért felelős és azt fedezni köteles. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hol van az a kormány?)* Ennélfogva czélszerü, és azt hiszem, hogy sokkal helyesebb is ... *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek!

Hieronymi Károly: ... hogy ha a t. képviselő urak bármely okból felmerült aggályaikat, bármely okból felmerült kételyeiket akkor fogják kifejteni, a mikor itt felelős kormány lesz, a mely a korona tényeiért felel, és a koronát minden tekintetben fedezni fogja.

Polczner Jenő: Az nem korona, hanem király, mert a korona a nemzet! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Hieronymi Károly: Én ennélfogva, daczára annak, hogy kétségtelen, miszerint azok a tények, a melyek miatt a képviselő urak ezt az ülést összehivták, országszerte és köztünk is mély megdöbbenést keltettek, de másrészről, miután a miniszterelnök urnak ő Felsége egyenes meghatalmazása folytán tett itteni nyilatkozatai által ez az egész kérdés szerencsésen elintéztetett, *(Ellenmondások és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát Körber? Körber másként beszélt! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* és annak daczára, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a helyzet még az által is el lett mérgesitve, hogy az osztrák parlamentben olyan nyilatkozatok történtek, a melyek sok tekintetben alkalmasak arra, hogy a félreértéseket még szaporitsák: *(Ugy van! a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nohát! Egy hang a szélsőbaloldalon: Ez nem házszabálykérdés! Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* ragaszkodom a t. miniszterelnök ur azon inditványához, *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* hogy a ház a maga üléseit mindaddig, a mig felelős kormány nem lesz, függeszsze fel. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

A mi Polónyi Géza t. képviselő urnak azon aggályát illeti, hogy egy ilyen vagy hasonló határozat által a háznak az a joga, hogy maga állapitja meg azt, hogy a maga üléseit hogyan tartsa, megsértetnék: ezen felfogáshoz én a magam részéről hozzá nem járulok, és azt alaptalannak tartom, mert daczára annak, hogy a ház a maga üléseit saját elhatározásából elnapolja, mindenkor van joga 20 képviselőnek a házszabályok alapján ujra az ülés összehivását kivánni.

Polónyi Géza: Megint azt mondják, a mit ma mondottak!

Hieronymi Károly: Ha czélszerünek látjuk, akkor azt fogjuk mondani, ha pedig az ellenkezőjét fogjuk czélszerünek tartani, ugy az ellenkezőjét fogjuk mondani. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Nem vagyok próféta, hogy előre megmondhassam, mit fogunk mondani; ez a mi dolgunk! *(Helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Bécsből parancsolnak önöknek! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Hieronymi Károly: Nem ismerem el, t. ház, azon argumentum helyességét sem, hogy ezzel a képviselőháznak az ülések megtartására vonatkozó valamely joga koczkáztattatnék, vagy csorbittatnék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ismételve kijelentem, hogy a miniszterelnök ur inditványához hozzájárulok. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mindjárt gondoltuk!)*

Elnök: Holló Lajos képviselő ur kiván szólani.

Digitized by Google

Holló Lajos: T. képviselőház! A házszabályokhoz kívánok szólani, de előttem szólott t. képviselőtársam szavaira is kell reflektálnom, a ki nem tartja az időt alkalmasnak arra, hogy a képviselőház most tárgyalja azt a hadiparancsot, a mely sérelmesnek van jelezve. Figyelmeztetem a t. képviselő urat, hogy az az izgalom, a mely ennek következtében létrejött, a szabadelvü pártot arra birta, hogy a miniszterelnök kérését nem teljesitette, hogy t. i. szerdán estére halassza el értekezletét, hanem az ügy sürgősségénél fogva már szerdán délelőtt ülést tartott. Ez azt jelenti, hogy ez az aggodalom nemcsak bennünk, nemcsak a szabadelvü pártban, hanem az egész országban jelentkezett és ennek következtében helyes és jogos volna, hogy a képviselőház álláspontot foglaljon, hogy e tekintetben a nemzeten és a nemzet jogain esett-e sérelem vagy nem? A felségjogoknak olyan tág magyarázása lett abba a hadiparancsba szerintünk belecsempészve vagy beleültetve, a mely a nemzet jogaival és alkotmányával semmiképpen sem egyezik meg.

Ezt kikorrigálni, ezzel szemben a képviselőháznak álláspontját körvonalazni, szerintem, feltétlenül szükséges, hiszen a szabadelvü párt is szükségesnek találta a maga részéről, hogy ezt körvonalozza sürgősen. Ha a szabadelvü párt a maga körében álláspontját kifejezi, nem hiszem, hogy ugyanazt ebben a házban kifejezni ne akarja. A helyzet akkor is az volt, hogy felelős kormánynyal nem állottunk szemben, de egy ilyen sérelem, a mely az alkotmányosságon és a törvényhozási jogon esik, nem enged meg elnapolásokat és feltétlenül megkivánja a törvény álláspontjának preczizirozását és fixirozását. Ebben nem rejlik az ellenzék részéről arra való törekvés, hogy a képviselőházi tárgyalásoknál bizonyos idő nyeressék; ez egyszerüen nem jelent mást, mint hogy a pártoknak alkalom adassék nyilatkozataikat kellő formában megtenni és a képviselőház elhatározását e szerint provokálni. Én az elnök ur magyarázatát csak részben tartanám helyesnek és elfogadhatónak, t. i. azt, hogy a mennyiben a képviselőház már kimeritette annak a vitának anyagát, hogy helye van-e képviselőházi ülés tartásának, hogy akkor a napirendre nézve intézkedés történjék, de a mig az kimeritve nincsen, amig jobbról és balról még hozzászólások vannak annak megvitatására, hogy szükséges-e a jelen helyzetben a képviselőház ülésezése, hogy — a mint a miniszterelnök ur inditványozta — helyes-e az elnapolás, *(Zaj. Elnök csenget.)* ezt, szerintem, jogában van a háznak megvitatni. *(Helyeslés balfelől.)* Erre nincsen megszabva az, hogy ezt egy ülésben kelljen megvitatni, és ha két óra már, ha elmult a mai ülésnek ideje, akkor ennek megvitatását a következő ülésre át lehet tenni. *(Helyeslés balfelől.)* Mert a képviselőház határozatának nem prejudikálhat sem egy képviselő, sem maga az elnök ur, hanem ennek a képviselőháznak közakarata kell, hogy megérlelje azokat az argumentumokat, a melyek arra birják, hogy az elnapolás megtörténjék, vagy arra, hogy az ülések fonala továbbra is felvétessék.

Ennek következtében én tehát azt kérném a t. elnök urtól, hogy ne szakitsa meg most két órakor az egész vitát, és ne tegye határozathozatal tárgyává az egész kérdést, hanem tegye át holnapra, a mikor a hozzászólások megtétethetnek. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: T. képviselőház! Nekem természetesen erről a helyről ahhoz, hogy a ház mit tart czélszerünek az üléseknek folytatása, vagy félbeszakitása tekintetében, nincsen hozzászólásom. Erről a helyről csak arra nézve kell nyilatkoznom, hogy a házszabályok mit tartalmaznak. A házszabályokat pedig nem alkalmazhatom egyéni izlésem, vagy hajlamom, vagy másoknak egyéni izlése és hajlama szerint, hanem a szerint, a mi azokban van, azokon magamat túltennem még akkor sem volna szabad, ha érdemileg óhajtanám is. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy óhajtom, mert erre nézve nekem semmi jogom nincsen. Hogyan állunk tehát a házszabályokkal? A háznak van egy határozata, a melyben kimondja, hogy üléseit felfüggeszti mindaddig, mig az uj kormány be nem mutatkozik. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De nem hetekig!)*

Polónyi Géza: Hát arról nincs határozat, hogy a parlamenti bizottság jelentését a vesztegetési ügyben tárgyaljuk?

Elnök: Tökéletesen igaza van a közbeszóló képviselő urnak, hogy olyan határozata is van a háznak, hogy üléseit addig felfüggeszti, mig az ismert vesztegetési ügyről a kiküldött bizottság a maga jelentését be nem adja.

E szerint, t. ház, nem egy, hanem két határozat van, a mely szerint a ház üléseit felfüggeszti egy bizonyos terminusig. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A vesztegetési ügy be van fejezve!)*

Gabányi Miklós: Azt is el akarják sikkasztani! *(Zaj.)*

Elnök: Engedelmet kérek, ha én nem jutok ezen a helyen abba a helyzetbe, hogy a házszabályok magyarázatára való nézeteimet nyugodtan kifejthessem, akkor bajos a házszabályokat alkalmazni. Méltóztassanak elhinni, én semmi körülmények közt nem fogom nyugalmamat elveszteni.

A háznak van két határozata, a mely szerint a ház üléseit bizonyos terminusig felfüggeszti, de ez a terminus még ma nem következett be. Ilyenkor fennáll a házszabályok azon határozata, hogy 20 képviselő mindenkor kérheti az ülés összehivását, és ezt az ülést meg kell tartani, *(Zaj.)* de a házszabályok arra, hogy ennek az ülésnek — a melyet 20 képviselő összehivat — mi legyen az ökonómiája, semmi konkrét és specziális intézkedéseket nem tartalmaznak. Ezt a kérdést, a mikor az az én el-

Digitized by Google

nöklésem alatt elsőben előfordult, a midőn Széll Kálmán lemondása után huzamosabb idő telt el és a képviselő urak ülést akartak tartani bizonyos okból, megbeszélés tárgyává tettem egy párttanácskozmányban és abban azt a nézetemet fejtettem ki, hogy tulajdonképen annak az ülésnek az egyetlen tárgya az legyen, hogy tartassék-e ülés tovább is, vagy nem? és hogy ehhez, mert nem egyéb, mint napirend megállapitása, tulajdonképen csak négy képviselő szólhat.

Ezen nézetemmel szemben a t. háznak ezen az oldalán *(A szélsőbaloldalra mutat.)* akkor teljesen ellenkező álláspontot foglaltak el és azt mondták, hogy ilyen korlátozás nem alapszik a házszabályokon. Minthogy világos paragrafus az én felfogásom mellett nem szólt: ennélfogva én az azon oldalról nyilvánitott ellenvetésekkel szemben deferáltam és nem tartottam fenn azt az álláspontomat, hogy az ilyen ülésben egyáltalában csak négy szónok szólhat. Azonban abban mindnyájan megegyeztünk — és az a bizonyos ülés ugyis folyt le — hogy akár van még feliratkozott szónok, akár nincs, két órakor, a mikor nekem a háznak egész legiszlaturájára nézve kötelességem az ülést berekeszteni, az ülést berekesztem. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Polónyi Géza: Hát a mikor éjfélig tartott az ülés és az elnök ur még éjfél után is beszélt? *(Zaj.)*

Elnök: Én erre is teljes nyugalommal válaszolok, mert azon szabály alól, hogy az ülésnek csak két óráig lehet tartani, illetve háromig, — ha a ház ülését egy órával meghosszabbitja — van egy kivétel, mert a házszabály akkép is intézkedik, hogy az ülés el nem oszlatható mindaddig, mig a napirend megállapitva nincs. Hát, t. ház, jogi felfogásunk némely esetben különbözhetik egymástól, de a házszabályoknak szántszándékkal való megsértését részemről nem fogják soha sem tapasztalni.

Polónyi Géza: Akkor ma is napirendet fogunk megállapitani! *(Nagy zaj).*

Elnök: Két óra elérkezvén, nekem az ülést folytatnom nem lehet, nem szabad, nekem fel kell tennem a kérdést ...

Vészi József: Kérünk napirendet! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A jövő ülés napirendje már meg van állapitva a ház azon határozatában, melyben kimondta, hogy üléseit a kormány megalakulásáig felfüggeszti. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Tessék megnézni a háznak akkori határozatát; abba belevétetett, hogy az akkor tartandó ülés napirendje mikép lesz megállapitva. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Barta Ödön: Szót kérek a házszabályokhoz.

Elnök: Én még nem fejeztem be. Ennek folytán nekem nincs most más teendőm és nem is lehet, mint az, hogy a házat kérdezzem: vajjon elfogadja-e a miniszterelnök urnak inditványát, esetleg elfogadja-e Kossuth Ferencznek inditványát. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Forditva! A kérdés az, holnap lesz-e ülés?)* Az tökéletesen mindegy. Egyre megy, hogy a kérdés akként tétetik-e fel, hogy a ház holnap tartson-e ülést vagy nem, vagy akként, hogy fentartja-e a ház előbbi határozatát? Kivánja a ház, hogy máskép tétessék fel a kérdés? *(Élénk felkiáltások jobbfelől: Nem!)* Én a házszabályok imperativ intézkedésének súlya alatt állok és máskép nem járhatok el.

Ehhez a kérdéshez már ketten hozzászóltak, a házszabályok értelmében pedig csak négy szónok szólhat. Most Barta Odönt illeti a szó.

Barta Ödön: T. képviselőház! Hogy előre is eloszlassak minden kétséget arra nézve, hogy szólási jogom van, tisztelettel bejelentem a háznak, hogy el méltóztatott felejteni a ház igen t. elnöke, a maga buzgósága közben, melylyel a házszabályokat interpretálta, hogy kijelentse azt, a mi nélkül áttérni a napirendre nem lehet, hogy t. i. a vita be van rekesztve. Hiszen itt egy vita indult meg, még pedig ugy, hogy inditvány és ellenindítvány van. *(Felkiáltások jobbfelől: Nincs napirendre tüzve! Nagy zaj.)* Napirendre volt tüzve az, hogy Héderváry Károly miniszterelnök ur a király nevében hozott üzenetet a háznak tudomására fogja hozni? Hát miért hallgatták meg a t. képviselő urak, ha nem volt napirendre tüzve? Rabulisztikát ne üzzünk, hiszen ez komoly kérdés. Én tisztelettel kérem a házat, méltóztassék megengedni, hogy legalább ezen pontban az országot világositsuk fel arról, hogy komédiát akarunk-e üzni a ház tanácskozásából? *(Ellenmondás jobbfelől.)*

Én már megszoktam a vihart és türelemmel meg tudom várni, mig elül, különösen ha akkor tör ki, mikor egy gondolat még be sincs fejezve és már felháborodnak. Azt hiszem, hogy ha egy országgyülés azért napolja el üléseit, hogy a kormányalakitás idejéig a kellő nyugalom meg ne zavartassék, és hozzáteszi azt is, hogy ha egyéb ok közbe nem jön, addig nem tart ülést — méltóztassék az akkori felszólalásokat megnézni — s ezen vajudás közben, a mely már tulsok ideig tart, történnek oly események, a melyek a háznak igen t. elnökét mint az alkotmány egyik hivatott őrét képviselői és pártegyéni minőségében is arra ösztönzik, hogy maga vegye a kezébe a kezdeményezést arra nézve, hogy a ház egyeteme lehetőleg egyhangu megállapodással egy feliratot intézzen a felséghez: akkor csak kellett történnie ebben az országban valami olyannak, a mi miatt a t. képviselő urak a maguk szünetjét megszakitani kötelesek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondhatná rá valaki, hogy a ház igen t. elnökét mint képviselőt is megnyugtatták az időközben történt események; de talán jogunk van nekünk is, képviselői minőségben pedig kötelességünk, hogy nyilvános tárgyalások során, érvnek és ellenérvnek szembeállitása utján meggyőződjünk, vajjon ez a megnyugvás jogosult-e

Digitized by Google

és az egész nemzet egyetemét átöleli-e? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ettől a jogunktól minket elzárni még sem szabad; ezen jogunk a házszabályok 252. §-ában ugy van körülirva, hogy 20 képviselő kivánatára a ház ülése összehivandó. Ezt nem lehet ugy magyarázni, hogy egyszerüen egy szavazógép hozatik mozgásba, a mely egyszerü szavazással azt mondja, hogy most ismét hazamegyünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az ülésszak tartása kötelesség, ennek félbeszakitása egy rendkivüli eset, az ülésezés folyamatba tétele 20 képviselőnek joga, melyet szavazással kijátszani nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt akarják önök odaát, hogy a szavazás erejével elnyomják a nemzet képviseletének azt a jogát, hogy akkor, a mikor minden piaczi kofa nyilatkozott a királyi kéziratról, akkor az országgyülés ne nyilatkozhassék felőle? Mert a piaczi kofák fecsegnek, a krajnai gyülés nyilatkozott, az alsó-ausztriai tartománygyülés fecsegett, *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* és hódoló felirattal járult a királyhoz, vagyis az ő császárjához, azért, mert ő császári szavával elnémitotta a magyarok jogosulatlan törekvéseit. Ezzel szemben gr. Héderváry Károly miniszterelnöki minőségében, mert a királytól nyert megbizatásra mint egyszerü képviselő nem hivatkozhatott volna, azt mondja, hogy ő rendkivül csodálkozik azon, hogy itt az a chlopyi legfelsőbb hadiparancs félreértésekre adott okot. Miért nincs abban a megnyugtató iratban az, hogy ő felsége azon is megütközik, hogy az alsóausztriai tartománygyülés olyan alaposan félreértette őt, hogy hódoló felirattal járult hozzá? *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Ezek azok az impressziók, a melyek alatt az egész ország közvéleménye áll; és a közvélemény leghivatottabb megnyugtatójától, a képviselőháztól akarják önök egyszerü szavazással elvenni azt a jogot és azt a kötelességteljesitési módot, hogy itt nyilvánosan megvitassuk, és igenis, lehetőleg egyhangulag arra a meggyőződésre juttassuk a nemzetet, hogy itt alkotmánysértés esete fenn nem forog! Önök zárják el az utat és megnyitják az utat az utcza számára, hogy az politizáljon, az döntsön a királyi kézirat felett. Ez nem helyes és nem is igazságos. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Nagy zaj a jobboldalon.)*

Bakonyi Samu: T. képviselőház! *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Már öten beszéltek!)*

Elnök: Micsoda czimen akar beszélni a képviselő ur?

Bakonyi Samu: A házszabályokhoz kivánok szólani.

T. képviselőház! Eltérés van közöttünk és az igen t. elnök ur között abban a kérdésben, vajjon itt napirend megállapitásáról kell-e tárgyalni, vagy nem. A mi álláspontunk szerint itt nem napirend megállapitásáról van szó; ezt az álláspontot az előttem szólottak már kifejtették. De ha az igen t. elnök urnak volna igaza, hogy itt t. i. napirend megállapitása felett kell döntenünk, miután ehhez saját álláspontja szerint négy szónoknak van joga szólani: kérem az igen t. elnök urat, méltóztassék konstatálni, vajjon ehhez a kérdéshez, t. i. a napirend megállapitásának kérdéséhez, a mibe ő bele értelmezi azt is, hogy az üléseket folytassuk-e vagy nem, hány szónok szólott. Tudtommal ehhez a kérdéshez csak egyetlenegy szónok, Kossuth Ferencz t. képviselő ur szólott. *(Ellenmondások a jobboldalon.)* Ez igy van, mert mindenki más házszabályok czimén kért és kapott szót. *(Ellenmondások jobbfelől.)* Ennélfogva még ha napirend kérdéséről is volna szó, attól a jogunktól minket, hogy négyen hozzászólhassunk, senki el nem üthet, legkevésbbé várhatnók el ezt az igen t. elnök urtól, a ki a házszabályok pártatlan kezelésének őre ott azon a helyen. *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

De azt méltóztatott az igen t. elnök urnak a házszabályok értelmezésére nézve mondani, hogy itt két olyan határozatával állunk szemben a háznak, a melyek mindegyike utját vágná annak, hogy ez az ülés folytattassék, és ezen határozatok közül egyik gyanánt megjelöli a háznak azt a határozatát, a mely kimondja, hogy ama bizonyos vesztegetési ügyben kiküldött parlamenti bizottság jelentésének beérkezéseig a ház üléseit elnapolja.

Én ugy tudom, hogy az a parlamenti bizottság feladatát régen befejezte, ülésezését berekesztette, jelentését elkészitette. Nagyon csodálkozom tehát, mikor az elnök urnak ebből az érveléséből arról kell értesülnöm, hogy ez a jelentés talán még be sem adatott. Én konstatáltatni kivánom, hogy ez igy áll-e, mert én azt hiszem, hogy az igen t. elnök ur ebben a kérdésben alaposan tévedett. Nem tehetem fel ugyanis, hogy egy olyan kérdésben, a mely az országot hetekig tartó izgalomnak lázába sodorta, olyan eljárást merészelne bárki követni, hogy a hetek óta kész jelentés ... *(Nagy zaj a jobboldalon.)* igenis igy van ... *(Folytonos zaj.)*

Kubik Béla: Mindenre képesek! *(Zaj jobbfelől.)*

Bakonyi Samu: ... olyan eljárást merjen bárki is követni, épen a háznak azon meghozott határozata ellenére, a mely a legsürgősebb eljárást tette kötelességévé a kiküldött bizottságnak, olyan sürgős kötelességévé, hogy a miatt a ház minden egyéb dolgának megszakitását látta szükségesnek.

De figyelmen kivül méltóztatnak hagyni azt a kérdést, a mely ugy a ház összeülését kérő inditványban, mint Kossuth Ferencz t. képviselőtársam előadásában is kidomborodott, hogy mi erről az oldalról a ház üléseinek összehivását abból az okból is kértük, mert meggyőződésünk szerint a hadügyi kormányzat egy törvénytelen

Digitized by Google

rendeletének jogos és alkotmányos elbirálása szükséges. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Erről nem szólott az igen t. miniszterelnök ur és nem szólott Hieronymi Károly t. képviselőtársam sem. *(Zaj jobbfelől.)* Konstatálni kivánom, hogy a túloldal ezt a kérdést sem fontosnak, sem olyannak nem tartja, a mely szükségessé tenné azt, hogy a magyar képviselőház állást foglaljon egy ilyen, meggyőződésünk szerint törvényellenes és alkotmánysértő közös miniszteri rendelettel szemben. Ez az oldal pedig azt tartja, azért akarja ezt a törvényhozás elé hozni elbirálás végett... *(Zaj és felkiáltások jobbfelől: A házszabályokhoz!)* Igenis, a házszabályokhoz beszélek! Az ülés összehivásáról van szó!

Kubik Béla: Hát Hieronymi beszélhetett? *(Nagy zaj.)*

Bakonyi Samu: Önök, igen t. képviselőtársaim, ugy látszik, még ezen indokolás szavát is el akarják fojtani. Ugy látszik, nagyon eltökélt szándekkal vannak. Kiváncsi vagyok rá, hogy a nemzet elé is oda tudnak-e járulni elhatározásukkal, és hogy vajjon mivel tudják akkor megindokolni azt, hogy utját akarták állani annak, hogy a magyar nép joga érvényesüljön! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Folytonosan tartó nagy zaj jobbról és a középen.)*

Elnök: Rakovszky képviselő ur kiván a házszabályokhoz szólani.

Rakovszky István: T. képviselőház! Az előttem szólott t. képviselő ur felszólalása indit arra, hogy én is szót kérjek.

Várady Károly: Mihez?

Rakovszky István: A házszabályokhoz, mert talán nemcsak Várady t. képviselő urnak van ahhoz joga. Mi eddig ezt a jogunkat nem vettük igénybe a néppárt részéről. Az előttem szóló azt állitotta, hogy a házszabályokhoz való szólás czimén bárkinek joga van szólani, és hogy az ő tudtával eddig Kossuth Ferencz t. képviselő ur kivételével egyetlen ur sem szólt a napirend megállapitásához. *(Zaj.)* Tökéletesen igaza van, de én konstatálom, hogy a többi urak közül egyetlen egy sem szólt a házszabályokhoz. *(Folytonosan tartó nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ich kenne nur einen Kaiser! Fotografust!)*

Én azt hiszem, igenis a házszabályokhoz szólok, a midőn azt mondom, hogy a kik a házszabályokhoz szólhatnak, a kik a házszabályokra azok helyes alkalmazása érdekében hivatkozni akarnak, ez alkalomból magához a vita tárgyához nem szólhatnak. Én épen azt akarom konstatálni, hogy az urak közül egyetlenegy sem hivatkozott a házszabályok valamely szakaszára, hanem itt rendes vitatkozást folytattak. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Mindenki a házszabályokhoz kérte a szót, de egyik sem teljesitette a házszabályok idevágó követelményét. *(Zaj és ellenmondás a szélsőbaloldalon.)*

Második megjegyzésem az, hogy a napirendre nézve az elnök urnak van előterjesztése; ehhez ketten szólottak; négynél többnek pedig joga nincsen szólani. Azért tehát én kérem az elnök urat, szíveskedjék a kérdést feltenni és fölötte leszavaztatni. *(Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.)*

Elnök: A kérdést mindenekelőtt tisztázni kell, hogy ki szólt a házszabályokhoz és ki a napirendhez. Kétségtelen, hogy a napirendhez szólott Hieronymi Károly és ugy vettem ki, hogy Holló Lajos képviselő ur szintén a napirendhez szólt.

Holló Lajos: A házszabályokhoz!

Elnök: Azonkivül a házszabályokhoz szóltak Barta Ödön, Bakonyi Samu és Rakovszky István képviselő urak. Hieronymi képviselő ur...

Polónyi Géza: Én is a házszabályokhoz szóltam, ő is.

Elnök: Polónyi Géza képviselő ur fel lehet jogositva arra, hogy megmondja, ő mihez szólott, de arra már talán még sem illetékes, hogy megmondja, hogy Hieronymi képviselő ur milyen czimen kivánt szólani.

Babó képviselő ur most milyen czimen kiván szólani?

Babó Mihály: A házszabályokhoz kérek szót. Az elnök ur az imént azt a kijelentést tette, hogy miután én is felszólalásra felhivattam, nekem beszédemet elmondani jogom van. Később azt mondotta az elnök ur, hogy miután 2 óra elmult, tehát lejárt az az idő, a mely alatt szólani lehet, neki tehát kötelessége az ülést berekeszteni. Azt hiszem, konstatálni kell először azt, vajjon van-e nekem jogom beszélni? *(Felkiáltások a jobboldalon: Nincsen!)* Ha önök ott a túloldalon dezavuálni akarják az elnöki székből tett kijelentéseket, ám tegyék. Az elnök ur világosan kijelentette, hogy jogom van és én nem ismerem el önöknek azt a jogát, hogy az elnöki kijelentést érvénytelenné tegyék.

A kérdés az, vajjon jogom van-e most szólani, igen vagy nem? Én ennek következtében, t. ház, miután kétségtelen igaz az, hogy még eddig négyen a kérdéshez nem szólottak, *(Ellenmondás a jobboldalon.)* én a házszabályok értelmében és a házszabályokkal összhangzólag az elnök ur által az ő székéből tett kijelentés következtében is ragaszkodom ahhoz a joghoz, hogy beszédemet elmondhassam. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap! Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* Bocsánatot kérek, én arra, hogy a t. túloldalon ülő képviselőtársaimnak ebben a kérdésben mi tetszik, mi nem, nem sokat adok. *(Mozgás jobbfelől.)* Megmondom az okát is.

Gajáry Géza: Halljuk az elnököt!

Elnök *(csenget)*: A t. képviselő ur most azt mondta, hogy a tárgy érdeméhez, illetőleg a vita keretében való felszólalási jogához ragaszkodik. Bocsánatot kérek, akkor, a midőn háromnegyed kettő még nem érkezett el, azt

Digitized by Google

mondtam, hogyha a képviselő ur akar szólani, akkor szólhat. Akkor a t. képviselő ur nem vette igénybe felszólalási jogát.

Barta Ödön: Igénybe vette.

Babó Mihály: Bocsánatot kérek, tévedni méltóztatik, elnök ur! *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Ezt meg kell állapitani. A képviselő ur azt kérte, hogy beszédje a következő napra halasztassék.

Barta Ödön: De e felett még nem határoztak!

Babó Mihály: Ha e tekintetben a ház nem határoz, én élni akarok szólásszabadságommal. Ehhez jogom van. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Halljuk Babót! Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: Bocsánatot kérek, háromnegyed kettőkor kérdeztem a képviselő urat, hogy kiván-e élni felszólalási jogával. Akkor mit mondott a t. képviselő ur?

Babó Mihály: Én azt kértem, hogy a ház döntse el a kérdést, mert ha nem engedik beszédemet holnapra halasztani, akkor én beszélni kivánok, mert, bocsánatot kérek, a miniszterelnök ur ajkáról elhangzott beszédet itt ma szó nélkül nem hagyhatjuk; ehhez jogunk van. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* Ám tessék a házszabályokat konfiskálni, tehetik. Én azonban az elnök ur igazságszeretetére és pártatlanságára hivatkozom, s meg vagyok győződve, hogy az ő igazságszeretete és pártatlansága a házszabályokat önökkel szemben is érvényesiteni fogja. *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Halljuk az elnököt!)* A házszabályt nem lehet konfiskálni. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Holnap! Felkiáltások a jobboldalon: Szavazzunk! Folytonos zaj.)*

Elnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)* Mindenkivel szemben és mindenkire nézve egyenesen a házszabályokat kell alkalmaznom . . . *(Helyeslés.)*

Várady Károly: A 212. szakaszt! *(Halljuk! Halljuk! a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök: . . . a mely házszabályok azt is megkivánják, hogy a szónokot, még ha történetesen elnök is, közbeszólásokkal ne zavarják. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Én egész ridegen ugy fogom fel Babó Mihály képviselő ur esetét, mint a mely meglehetősen komplikált. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Babó Mihály: Ugy-e nem olyan egyszerü, mint látták? *(Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk az elnököt!)*

Elnök: Bocsánatot kérek, engem nem befolyásolnak hangulatok sem innen, sem amonnan. Én a képviselő uraknak ellenkező álláspontjával szemben ridegen ragaszkodom ahhoz, hogy ezen ülés végén fel kell tenni a kérdést arra nézve, hogy a ház fentartja-e korábbi álláspontját, ragaszkodik-e ahhoz: igen vagy nem? Az ülés vége akkor következett be, a mikor mindenki, a ki két óra előtt szólásra jelentkezett ezen jogáról lemondott, vagy beszédét elmondta.

Babó képviselő ur háromnegyed kettőkor azt a kérést intézte a házhoz, hogy beszédét a holnap tartandó ülésen mondhassa el. Időközben megkezdődött a vita a felett, — nagyrészt a házszabályokhoz való felszólalások által — *(Egy hang a jobboldalon: Czimén!)*

Az az én dolgom, hogy ha kell, vagyis ha túlment volna valaki a házszabályokhoz való szólás keretén, hogy őt figyelmeztessem.

Megindult tehát, t. képviselőház, a vita a fölött, hogy a ház holnap tartson-e ülést, vagy nem. Időközben a ház e felett még megállapodásra nem jutott; Babó Mihály képviselő ur pedig azon esetre mondott le a mai ülésen való felszólalás jogáról, ha a ház azt határozná el, hogy holnap ülést nem tart. Ennek folytán, ha a ház ugy határoz, hogy holnap nem tart ülést, akkor Babó képviselő urnak joga van beszédét még ma elmondani. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

Ez, t. képviselőház, a házszabályok kétségtelen rendelkezése, ehhez alkalmazkodom, akárkinek a javára, akárkinek a hátrányára legyen is az. *(Helyeslés.)*

Ennek folytán, t. képviselőház, mindenekelőtt az a kérdés lesz eldöntendő, hogy a ház a holnapi napon ülést tartson-e vagy nem. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igen!)*

A kik azt akarják, hogy a ház holnap ne tartson ülést, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

E szerint a ház többsége holnap nem kiván ülést tartani.

Most Babó képviselő urnak joga van beszédét elmondani. *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Tessék a szónokot meghallgatni! *(Zaj a jobboldalon.)*

Babó Mihály: Tessék rendet csinálni, különben nem beszélek!

Elnök: Csendet kérek! Méltóztassanak a szónokot meghallgatni!

Polczner Jenő: Megtették a kötelességüket a muszájpártiak, hát menjenek! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Zaj. Elnök csenget.)* Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak helyeiket elfoglalni.

Várady Károly: Kérünk öt percz szünetet! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Kérem, méltóztassék a szónokot meghallgatni. *(Zaj.)* Csendet kérek! Tessék a szónokot meghallgatni.

Kubik Béla: Kérjük az ülés felfüggesztését, ha nem lehet csendet csinálni!

Elnök: Kérem képviselő ur, már csend van.

Polónyi Géza: Kérem, ezelőtt egy órával személyes kérdés czimén kértem szót és nem jutok szóhoz. *(Zaj.)*

Digitized by Google

Gabányi Miklós: Majd sorra kerül holnapután.

Elnök: Én, t. képviselő ur, nem vettem észre, hogy személyes kérdésben kért szót, különben legyen meggyőződve, hogy megengedtem volna a szólást. *(Zaj.)* Csendet kérek! *(Zaj.)* Ott a terem közepén kérek csendet! Méltóztassék helyüket elfoglalni.

Következik Babó képviselő ur felszólalása, esetleg Polónyi képviselő ur személyes kérdésben való felszólalása.

Babó Mihály: Átengedem a szót.

Polónyi Géza: T. ház! Két okból is kérek személyes kérdés czimén szót, egyrészt azért, mert Rakovszky István t. képviselőtársam, a ki felszólalt, a házszabályok czimén, valamennyiünket azzal vádolt, hogy egyikünk sem beszélt a házszabályokhoz, hanem beszéltünk más tárgyakhoz, a mi azt a vádat tartalmazza a képviselőház egy pártjával szemben, hogy visszaélt a házszabályokkal. Én a t. képviselőtársammal szemben eddig nem voltam azzal a figyelemmel, a melylyel a jövőre leszek, hogy vele szemben konstatáljam, hányszor élt vissza a házszabályokkal elnöki elnézés mellett. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)* T. képviselőház! Én csak a ház elnökének ismerem el azt a jogát, hogy bármely képviselőt figyelmeztessen arra, hogy a házszabályokkal visszaél. Rakovszky t. képviselőtársamat én nagyon tisztelem, mert ujabb időben számtalanszor az elnök helyettesitési jogával akar itt velünk szemben élni, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* de kérve kérem a ház t. elnökét, hogy, a mily szigoruan alkalmazza a házszabályokat velünk szemben, minthogy ily jogot más képviselőnek a házszabályok nem adnak, a házszabályok szempontjából való figyelmeztetést, ezt az elnöki jogot képező dorgatoriumot a t. képviselőtársamnak a jövőre megengedni ne méltóztassék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A második dolog az, hogy maga a ház mélyen tisztelt elnöke azt mondta, hogy ezek meg ezek nem a házszabályok czimén szólaltak fel. Kötelességem konstatálni, hogy én világosan czélzást tettem a házszabályokra és a házszabályok azon szakaszára való hivatkozással kértem szót, s arról beszéltem, hogy, ha a házat husz képviselő összehivja, a házszabályok szerint és ezek természetéhez képest mi a konkluzum. Én tehát ténybelileg is konstatálom egyrészt azt, hogy a házszabályokra való hivatkozással kértem szót, a mit az elnök ur legyen kegyes tudomásul venni, másrészt Rakovszky István t. képviselőtársammal szemben egy árva szóval sem mondtam mást, mint a mi a házszabályok keretébe tartozik. Ha tehát ő azokat, a kik a házszabályokra való hivatkozással felszólaltak, in genere meg akarja vádolni, akkor legalább méltóztassék figyelemmel lenni arra, a mit az illetők mondottak.

Rakovszky István: Személyes kérdésben kérek szót.

Babó Mihály: Kérem, nem engedtem át a szólás jogát. *(Zaj.)*

Elnök: T. képviselőház! Én a házszabályokon sérelmet elkövetni nem akarok, de a dolog természetéből következik, hogy ha valaki a tárgyhoz érdemlegesen kiván felszólalni, de előbb személyes kérdések intézendők el, akkor mindig át szokta engedni az illetőnek a szót.

Babó Mihály: Én átengedem, csakhogy azt hiszem, hogy ehhez nekem is van némi szavam.

Rakovszky István: Én elismerem, hogy a képviselő urat illeti a szó.

Babó Mihály: Átengedem a szót. *(Derültség.)*

Rakovszky István: Köszönöm szépen! *(Derültség jobbfelől. Halljuk!)*

T. képviselőház! Személyes kérdés czimén kérek szót. *(Halljuk!)* Én Polónyi Géza t. képviselő ur leczkéztetését a legerélyesebben visszautasitom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a néppárton. Halljuk! Halljuk!)* A képviselő ur azt hiszi, hogy a házszabályok helyes alkalmazása és értelmezése az ő furfangjainak egyedüli privilégiuma. *(Nagy derültség jobbfelől, a középen és a néppárton. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Figyelmeztetnem kell a t. képviselő urat, hogy ilyen kifejezéseket ne méltóztassék használni.

Rakovszky István: A t. képviselő ur nem ismeri a házszabályokat, ha azt mondja, hogy én akkor, a midőn a házszabályokra hivatkozom, a háznak igen t. elnökét leczkéztetem... *(Mozgás és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Nem az elnököt, hanem a képviselőket!

Rakovszky István:... mert a házszabályok 215. §-ának *c)* pontja értelmében bármely képviselőnek jogában áll, ha azt látja, hogy a házszabályok akármely képviselő által helytelenül értelmeztetnek, a háznak figyelmét erre felhivni és jogában áll felhivni az elnököt arra, hogy a házszabályok helyes alkalmazásáról gondoskodjék.

Várady Károly: Akkor az elnök mire való?

Rakovszky István: A mi Polónyi Géza t. képviselő ur azon megjegyzését illeti, hogy én a ház igen mélyen t. elnöke részéről élvezett protekczió alatt többször visszaéltem ezen jogommal: kijelentem, hogy ezen protekczió birtokában magamat soha sem éreztem; valahányszor felszólaltam, ezt azon jogomnál fogva tettem, a mely engem itt épen ugy megillet, mint a t. képviselő urat, és ha felszólaltam, és a házszabályokat megmagyaráztam: épen ugy joga volt egy másik t. képviselőtársamnak az én álláspontom ellenkezőjét magyarázni és akkor az érvek sulya döntött.

A mi a t. képviselő urnak rám nézve igen hizelgő azon megjegyzését illeti, hogy ezentúl különös figyelmével fog engem megtisztelni, én csak arra kérem a t. képviselő urat, hogy engem, ha Bécsbe utazom, akkor is különös figyelmében méltóztassék részesiteni. *(Élénk derültség jobbfelől és a néppárton.)*

Digitized by Google

Bakó József: De Polónyi nem megy el Bécsbe!

Rakovszky István: Azt hiszem, hogy most már nem megy! *(Élénk derültség, tetszés és taps jobbfelől és a néppárton. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót! *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő ur beszéde végén egy kifejezést használt, a mely talán félre is érthető vagy meg nem érthető. Annyi bizonyos, hogy én nem értem. *(Élénk felkiáltások jobbfelől: Megértettük mi! Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: Ezt megértették, de a magyar vezényszót nem birják megérteni!

Polónyi Géza: Ezt megértik, de hogy a chlopy-i hadparancsban mi van, azt nem értik meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én felkérem Rakovszky t. képviselőtársamat, miután felteszem róla, és igen jól ismerem a tekintetben, hogy ő senkit sem akar gyanusitani, mondja meg, hogy mit értett alatta; halljuk meg, hogy mit akart azzal mondani.

Kubik Béla: Ugy van, tessék nyiltan beszélni; mondja meg!

Polónyi Géza: Hiszen tiszta a dolog; kell, hogy alkalmat adni méltóztassék arra, hogy nyilatkozhassam ezen kérdésben; tessék tehát megmondani, hogy mi az a bécsi utazás? *(Zajos Halljuk!-kiáltások a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk Babót! Őt illeti a szó! Derültség. Mozgás a balés a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Halljuk! A keztyüt mindig felveszszük!

Rakovszky István: T. ház! Hiszen ő kiváncsi, hát meg kell mondanom. Miután azt látom, igen t. képviselőház, hogy Polónyi Géza t. képviselőtársam a politikai szituáczió által Magyarországon annyira el volt foglalva, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nagyon helyesen!)* — nagyon helyesen, hazafiasan és kitünően — elkerülte a figyelmét az, hogy a bécsi »Zeit«-ban és a »Neue Freie Presse«-ben és egyéb bécsi ujságokban az volt, hogy ő a függetlenségi párt megbizásából Magyarország közjogi viszonyának megváltoztatására, *(Halljuk! Halljuk!)* egy külföldi nemzet politikai pártjával konspirált. Ezt eddig még határozottan meg nem czáfolta. Erre céloztam. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Valóban nagy lelki gyönyörüséggel veszem ezt a kitanitást, mert alkalmat szolgáltat nekem a t. képviselőtársam arra, hogy egyrészt a képviselői állás kötelességeiről az esetleg közöttünk lévő véleményeltérés tekintetében beszámoljak, másrészt, hogy elmondjam neki azt, a mi történt.

T. képviselőház! Rakovszky István t. képviselő ur a képviselői jogokat valószinüleg ugy érti, hogy Bécsbe csak a delegátusoknak szabad menni, meg a néppárt azon t. képviselőinek, a kik Lichtenstein herczeggel és másokkal....

Rakovszky István: Nevezze meg, kik azok! *(Zaj.)*

Meszlény Pál: Ez komiszság! Nevezze meg!

Rakovszky István: Komiszság! Nevezze meg azokat. *(Nagy zaj.)*

Polónyi Géza: T. képviselőtársaim, én hallok itt sértő kifejezéseket is; remélem, hogy nem ez a szándék. Én erre a térre önöket nem követem.

Rakovszky István: Ez gyanusitás volt! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Konspirációról beszélt!)*

Kubik Béla: Mi is hasonló fegyverekkel fogunk élni!

Rakovszky István: Az igaz, a mit én mondottam! *(Nagy zaj.)*

Polónyi Géza: Először is ezzel a személyi részszel szeretnék tisztában lenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! A legujabb időben örvendetes jelenségül konstatálhatjuk azt, hogy a képviselőház alkotmányos tárgyalásainak során, hacsak a képviselő maga nem ad rá okot, ha valakit meg nem sért, szándékosan nem szoktuk egymást megsérteni. Meszlény Pál képviselő ur, gondolom, a lovagiasságnak ezen szabályait magára nézve applikálja és ha csak egy másodperczig várt volna, rögtön tisztában lett volna azzal, hogy merőben félreértett engem. Én semmit nem mondtam olyant, hogy a néppárt nevében ment valaki tárgyalni, ezt nem is állitom. Kérem, a témát én igy értem. T. képviselőtársam nekem subsumálja, hogy én Bécsben voltam és valakivel beszéltem és hozzátette azt, hogy a függetlenségi párt nevében . . .

Rakovszky István: Az ujságokban igy volt!

Polónyi Géza: . . . és hozzátette, hogy konspiráltam. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* Nem tudom, hol olvasta; de ő azt mondta, ugyebár, hogy feltette volna rólam, hogy én a »Zeit«-ot olvasom és igy azt kell hinnem, hogy ő a »Zeit«-ban olvasta. Hát mutassa meg a képviselő ur nekem a »Zeit«-nak azt a számát, a melyben engem konspiráczióval vádolnak. De most tovább megyek. Ha mutatna is nekem ilyen számot: a magyar képviselőházban az lesz-e a törvény, hogy ha a »Zeit« valakiről ezt irja, azt higyjük el, mielőtt képviselőtársunkat megkérdeztük? Van-e a szabadelvü pártnak, különösen a kormánynak olyan tagja, a kit hazafias cselekedeteiért a bécsi sajtó meg nem rágalmazott volna? Hát csak én legyek a kivétel! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A »Pester Lloyd«-ban is volt!)* Hiszen majd arra is rátérek. A t. képviselő ur erről az utazásról legalább is ép olyan jól tud, mint én. Elmondom az esetet egészen röviden és kategoricze, a hogy történt.

A bécsi Reichsrath Volkspartei-jának egyik képviselője — megjegyzem, hogy erre vonatkozólag akták is állanak rendelkezésemre, csakhogy nem számitottam a kellemes felhivásra, melylyel

Digitized by Google

e helyről találkoztam, majd rendelkezésre bocsátom, ha parancsolja a képviselő ur, neki, vagy ha parancsolja a ház, a háznak. *(Felkiáltások jobbfelől: Dehogy kell! Nem kell!)* Ha nem parancsolják, az is jól van. Tehát a bécsi Volkspartei-nak egy Heger nevü képviselője engem először levélileg, majd táviratilag kért fel abban az időben, mikor a Bánffy-féle obstrukczió volt, hogy a magyar ellenzék milyen állást foglalna a bécsi 14. §-sal szemben. Mert méltóztatnak tudni, hogy Bécsben akkor lett kisérlet téve a 14. §-sal. Levelezésbe bocsátkoztam a képviselővel és azt irtam neki, hogy bizony Magyarországon forradalom azért nem fog kiütni, mert ez a 14. §. minket nem irritál; nem pedig azért, mert Magyarország közvéleménye nem is ismeri a kérdés horderejét. És ekkor ezen levelezések folytán kértek fel engem, hogy látogatást tegyek Bécsben. Már most a gondviselés sokszor működik közre. Én sejtettem, hogy lehet még magyar ember, a ki szemrehányást csinál nekem ezért; hát elmentem a képviselőház akkori elnökéhez, a kit Szilágyi Dezsőnek hivtak. *(Felkiáltások jobbfelől: Már meghalt!)* Majd élőkkel is fogom igazolni. Elmentem hozzá és bejelentettem neki, hogy meghivásom van Bécsbe, s tárgyalni szándékozom oly értelemben, hogy megbeszélendő vagyok a bécsi Reichsrath Deutsche Volkspartei-jával, a mely nem azonos politikai tendencziáju a mi néppártunkkal, hanem liberális irányu.

Rakovszky István: A kik szintén azt mondják, hogy nem kell a király!

Polónyi Géza: Én konstatálom, hogy az a néppárt valódi néppárt szabadelvü értelemben, és annak tagjai oly értelemben próbálják tárgyalás alá tenni velünk a dolgot, hogy egyrészt az osztrák ellenzék, másrészt a magyar ellenzék mily módon juthatna összeköttetésbe és megállapodásra oly irányban, hogy a perszonál-unió keresztülvitessék. Nem hiszem, hogy t. képviselőtársaim akár a volt miniszterelnök ellen, akár gróf Khuen mostani deszignált miniszterelnök ellen, akár azon időből, mikor nem is volt miniszterelnök, akár más időből kifogást emeltek volna a miatt, hogy akár Körberrel, akár pedig a Reichsrathnak bármelyik tagjával tanácskozásokat folytassanak, megállapodásokra jussanak, *(Mozgás a jobboldalon.)* sőt a mostani válságnál talán az is bebizonyosodik, legalább a Felség egyenes álláspontjaként hirdetik ezt, *(Mozgás a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* hogy főleg a szabadelvü párt kormányai előbb Körberrel hozzák rendbe a dolgot. *(Ellenmondás a jobboldalon.)*

T. képviselőház! Nekem jogom lett volna, mint pártembernek, a ki a perszonál-unió alapján állok, bárkinek megkérdezése nélkül, és holnap is meg fogom tenni bárkinek megkérdezése nélkül, *(Zaj és mozgás a jobboldalon. Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy az én politikai programmpontom elősegitése tekintetéből azzal értekezzem, a kivel jónak látom. *(Mozgás a jobboldalon. Felkiáltások: A czél szentesiti az eszközt!)*

Ezzel sem elégedtem meg, daczára annak, hogy ehhez jogom volt, akkori pártom elnökének, Bartha Miklós t. képviselőtársamnak *(Zaj a jobboldalon.)* a dolgot bejelentettem, tőle nyert felhatalmazás, másrészről a másik függetlenségi pártnak vezetősége részéről való helyeslés mellett indultam el utamra.

Elmentem, — illetőleg először találkozni akartunk Pozsonyban. Megtudtam azonban, hogy az akkori miniszterelnök detektivjei a mint Rakovszky t. képviselő urnak elmondtam, őriztetett bennünket, *(Derültség a jobboldalon.)* és fenyegetett, hogy ott az értekezlet megtartható nem lesz. Vasuton egyenesen Bécsbe utaztam, ott Bánffy nem rendelkezett már a rendőrséggel és kényelmesen beszélhettem azokkal, a kikkel beszélni akartam.

A konzekvenciája pedig megbeszélésünknek mi volt? Elreferáltam Szilágyi Dezső volt elnökünknek szó szerint. Beszéltünk a vámelkülönités kérdéséről, a perszonális unióról és igenis, t. képviselőház, méltóztassék az osztrák Reichsrath naplóit megnézni, dr. Lemisch, a német néppárt tagja, a perszonális unio iránt inditványát az osztrák Reichsrathban tényleg be is nyujtotta. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Azoknak szabad!)* Sőt méltóztassék a német néppárt mai politikáját megnézni, nem méltóztatik-e folytonosan olvasni, hogy azóta is hirdetik, hogy egyedül a perszonális unio álláspontja jogos. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Meglehet, t. képviselőház, hogy mákszemnyivel én is hozzájárultam, — nem formálok belőle érdemet, — de mákszemnyivel ezzel az utazásommal én is elősegitettem Magyarország függetlenségének kérdését; *(Mozgás és ellenmondás a jobboldalon.)* meglehet, nem állitom, érdemet belőle nem kovácsolok. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Chlopyban is benne van!)*

Polczner Jenő: Okosabb volna, ha maguk is azt tennék: függetlenségre törekednének, nem pedig rabságra!

Polónyi Géza: Hogy a t. néppárt valamely tagja engem vádoljon ily kérdésben, a mikor politikai programmom megvalósitására — ezek után az előzmények után — eljárok, azt annál kevésbbé várhattam, mert hiszen nem fogják a t. képviselő urak tagadni, hogy egyéni, baráti és más összeköttetések révén mégis csak közelebb állnak Bécshez, mint mi.

Rakovszky István: De nem mentünk oda tanácskozni.

Polónyi Géza: Bocsánatot kérek, ezt nem tudom!

Rakovszky István: Én tudom!

Molnár Jenő: Kivülről tudjátok a leczkét, sötétben is tudjátok.

Polczner Jenő: Annál rosszabb, miért nem mennek Bécsbe és maradnak ott.

Digitized by Google

Polónyi Géza: Figyelmeztetem Rakovszky t. képviselő urat, hogy a mi azt a bécsi utazást illeti, én azok előtt, a kik a »Zeit«-ot olvasták, politikai gyanu alatt állhattam; azok előtt, a kik ezt nem tudták, állhattam volna olyan gyanu alatt, hogy Isten tudja, miért utaztam Bécsbe. Nem hiszem, hogy én életemben Rakovszky t. képviselő urnak valaha okot szolgáltattam volna arra, hogy az egyéni intengritást, a politikai szeplőtlenséget gyanuval érintse velem szemben. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Nem tettem semmi mást, mint függetlenségi párti politikus létemre hazafias kötelességemet, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és ennek további teljesitésétől nem tántoríthat el a t. képviselő ur soha, akár tetszik neki az én bécsi utazásom, akár nem. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon; felkiáltások: Halljuk Babót! Mozgás a jobboldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk Babót! Több hang a szélsőbaloldalon: Szünetet kérünk!)*

Babó Mihály: T. képviselőház! Én azt gondolom, hogy nem magát a képviselőházat, hanem a magyar nemzetet érdekelte és érdekli az a kérdés elsősorban, hogy mi történt Chlopyban és mi történt Bécsben. Magyarországot az a kérdés, hogy a Lloyd-épületben ezt a kényes ügyet miként intézték el, meg nem nyugtathatja.

Miután a chlopyi hadiparancs ép ugy, mint az ennek reparációja czéljából kibocsátott királyi kéziratban Magyarország alkotmányos jogával szemben a legridegebb, a legigazságtalanabb és legjogtalanabb sértés követtetett el, én kötelességemnek tartom, hogy kimutassam, hogy még a t. szabadelvü párt sem járt el helyesen akkor, mikor e felett napirendre térni akarva, lelkiismeretét megnyugtatni jónak látta. *(Zaj.)* A mélyen t. elnök urhoz egy kérésem van. Miután a képviselőház többsége arra kényszeritett, hogy ma mondjam el beszédemet, jogom van és kötelességem is kérni, hogy hallgassák meg beszédemet. *(Elnök csenget.)*

Mit mond ő Felsége a chlopyi hadiparancsban? Azt mondja: »Sohasem adom fel azon jogokat és jogosultságokat, melyek a legfőbb hadurnak fentartva vannak.« Én a t. túloldal közjogászait kérdezem, hogy van-e Magyarországnak olyan törvénye, a mely legfőbb hadurat ismer és ezt az állást kreálta? Azt tudjuk a magyar törvényekből, hogy a magyar hadseregnek fővezére volna a magyar király, de miután nincs magyar hadsereg, nem lehet annak fővezére sem.

De a legnagyobb sértés a hadiparancsban miben áll? Abban, midőn azt mondja a király: »Közös maradjon a hadsereg, olyan közös és egységes, a milyen ma az én hadseregem.« A magyar országgyülés képviselőházában lefolyt ujonczvita folyamán csak egyetlen egy ember vállalkozott arra, hogy az egységes szót kiejtse és annak megindokolását megkisértse.

Ez gr. Andrássy Gyula képviselőtársunk volt. Hát én azt mondom, hogy azok, a kik ő Felségének azt a tanácsot adták, hogy ezt a kijelentést egy hadiparancsban Magyarországgal szemben megtegye, elfelejtették, sőt szándékosan nem világositották fel arról, hogy egyenes összeütközésbe jön az által a szentesitett törvénynyel. Már pedig nemcsak a nemzet ellen, hanem a király ellen is bünt követ el, ki oly cselekedetet vitet véghez vele, a mely kételyre okot ad, arra, hogy az eskü szentsége iránt bizonyos aggodalom keletkezzék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És nézzük meg, vajjon nem kvadrál-e ezzel a közjogellenes alkotmánysértő kijelentéssel, vagy — miután először, másodszor hivatkozott rá a miniszterelnök, tehát liczitált, — nem ráliczitál-e a királyi leirat ide vonatkozó részével a chlopyi hadiparancsra. Mit mond ő Felsége, méltóztassanak megfigyelni: »Fejedelmi kötelességem figyelmeztetni a nemzetet, hogy én most is ragaszkodom a kiegyezéshez. Meggyőződésem, hogy az a szellem, a mely e művet megalkotta, ma is él régi erejével a nemzet lelkületében.« Én azt gondolom, mikor ő Felségével ezt aláiratták, akkor nem az 1867: XII. t.-czikket adták elibe, hanem az osztrák törvényt, a mely lényegesen eltér a magyartól, mert már ott kijátszotta Ausztria Magyarországot, mikor az 1867: XII. t.-cz. megfelelő intézkedéseit nem vette fel szószerint ugy, a mint a mi törvényünkben van.

Én megengedem, hogy a szerint a szellem és felfogás szerint, a mely Ausztriában divik, ő Felsége ragaszkodik a kiegyezéshez. De hogy nem volt felvilágositva a kiegyezés magyar szelleméről és értelméről, azt ki fogom mutatni magából a törvényből. Mi ragaszkodunk ahhoz, a mit a magyar törvény tartalmaz; ő Felsége ragaszkodik ahhoz, a mit az osztrák törvény tartalmaz, és igy most már abba a sulyos helyzetbe jutottunk, hogy az a kérdés nem párt és párt közti kérdés, hanem, fájdalom, a király és a nemzet közti kérdéssé alakult át. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mit mond az 1867: XII. t.-cz., melyet a koronás királynak esküje értelmében megtartani és megtartatni szent kötelessége? Még ez a szerencsétlen törvény is, a mely az országot ily végzetes bajokba belevitte, a következő kijelentést tartalmazza: »Ez okból Magyarország főrendei és képviselői nem mulaszthatták el gondoskodni oly módokról, a melyek lehetővé tegyék, hogy azon alapszerződés, a mely az 1723. évi I., II. és III. t.-czikkek által a felséges uralkodóház és Magyarország közt létre jött, a mely egyrészről a birodalmi kapcsolathoz tartozó országok és tartományoknak az 1723. évi I. és II. t.-czikkek értelmében együttes és elválaszthatlan birtoklását, másrészről pedig Magyarországnak önálló törvényhozási és kormányzati függetlenségét biztositotta, lényegében jövőre is sértetlenül fentartassék.«

Azt mondja a következő bekezdésben, hogy a közös ügyekre nézve az érintkezés módja ál-

Digitized by Google

lapittatik meg, tehát a jog a nemzet számára fenn van tartva s egészen világos, hogy csak a kezelés és érintkezési mód állapittatik meg. Ha erről felvilágositották volna ő Felségét tanácsosai, meg vagyok róla győződve, hogy ha meg nem akarja tagadtatni a legalkotmányosabb jelzőt, akkor ebbe a királyi leiratba ezt nem engedte volna belefoglalni. Rossz, lelkiismeretlen tanácsadói voltak, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a kik Magyarországnak esküdt ellenségei. Köztudomásu, hogy katonai ügyek kérdése körül forog ma a vita és itt áll szembe a király akarata a nemzet akaratával, vajjon azok a nemzeti jogok, melyek elévülhetetlenek, melyeket a nemzet, még ha akart volna is, át nem ruházhatott volna senkire, vajjon ezek érvényesithetők-e vagy nem érvényesithetők. A királyi felfogás szerint nem, a nemzeti felfogás szerint igen.

Én megvallom őszintén, lelkem egész keserüségével tapasztaltam azt, hogy olyan könnyedén siklott át a t. többség ezen a nehéz és komoly kérdésen és lelki keserüséggel és fájdalommal tapasztalom azt, hogy a hazafiui lelkiismeret itt ebben a teremben nem szólalt és nem szólal meg a túloldalon ülő t. képviselő urakban, mert akkor, a midőn a nemzet legvitálisabb jogai, a nemzet jövendőjének alapjai rontatnak le és szándékoltatnak megsemmisittetni, akkor nem volna szabad a magyar országgyülésben párt és párt között különbségnek lennie. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi és a nemzet joggal remélhettük, hogy ebben a nehéz küzdelemben most, a mikor ekként élére állittatott a kérdés, a magyar országgyülés egy test, egy lélekként fog összeállani és azt fogja mondani: elég, ne tovább! *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

De a t. többség méltóztatott lelkiismeretét nem megnyugtatni, csak elaltatni. Ám legyen, méltóztassanak önök az alvó lelkiismerettel járnikelni, de ne feledjék el, hogy a nemzet lelkiismerete él és ébren van, azt többé elaltatni sem önöknek, sem a bécsi hatalomnak nem fog sikerülni, és miután megnyugtatni teljes lehetetlentég, számon fogja önöktől kérni azt a mulasztást, a melyet elkövettek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Miután kétségtelen dolog, hogy egy rendszernek helyes értelmét nem egyes szakaszok rendelkezéseiből lehet és kell megállapitani, hanem akkor az összes előzményeivel számot kell vetni annak, a mit meg akarunk birálni, hogy mi hozta azt az eredményt létre, a mely a paragrafusokba beleöntetett: hát nézzünk végig, hogy jogosultan helyezi-e a nemzet a maga felfogását a királyi felfogással szembe, ha megtekinti történelmét, megtekinti országos törvényeit, azokat a törvényeket is, a melyek a mostani uralkodó által lettek szentesitve.

Én nem akarok nagyon messzire menni ebben a kérdésben, csak nagyon röviden fogok rámutatni azokra a törvényszerü intézkedésekre és hivatalos kijelentésekre, a melyek igazolni fogják, hogy a királyi leiratban is kifejezésre jutott valódi osztrák felfogás a magyar törvényekkel szemben meg nem állhat és azt magyar hazafi nyugodt lelkiismerettel nem helyeselheti. Nem is szólok a 48-iki törvényekről, a melyekre vonatkozólag méltóztatnak nagyon jól tudni, hogy ütköző pontot képeztek az uralkodócsalád és a nemzet között. De kötelességem kijelenteni azt, hogy az önök vezető mestere, Deák Ferencz mindig a jogfolytonosságot hangoztatta és mindig azt állitotta az uralkodó és környezetével szemben oda, hogy csakis az 1848-iki törvények alapján kezdhetők meg a tárgyalások a kiegyezésre nézve, mert hiszen mindaddig nem volt hajlandó még csak az alkudozások terére sem lépni, a mig azt az álláspontját el nem fogadták, hogy a 48-iki törvények a maguk egészében elismertetnek; igaz, hogy konczedálta, hogy bizonyos részük később meg fog változtatni.

1861-ben, méltóztassék megnézni a Deák Ferencz által készitett mindkét felirati javaslatot, vajjon azokban nem egyenesen arra helyezte-e mindig a sulypontot, hogy a nemzet jogai megóva és fentartva legyenek? És tovább megyek, 1867-ben a nemzet abban a tudatban ment bele a kiegyezés kérdésébe, hogy az 1861-iki nemzeties álláspont semmiben csorbát nem szenved. Megtévedt, megtévesztetett a nemzet, iszsza a keserü levét, és miután 1867 óta a kormányok és az azokat támogató többségek következetesen elhanyagolták az ellenőrzést és a nemzet jogainak érvényesitése szempontjából semmi néven nevezendő intézkedést meg nem tettek, csak természetes, hogy utoljára a magyar alkotmány Chlopy-ba jutott. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Pedig méltóztassék csak egy kicsit gondolkozni, mikor 1867-ben azt a hires 11. §-t, a mely körül forog a vita nemzet és király közt, megfogalmazták, hogyan szólt az? »Ő Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai sértetlenül fenmaradván, mindaz, a mi az egész hadseregnek és igy a magyar hadseregnek is egységes vezérletére, vezényletére és belszervezetére vonatkozik, közös intézkedés alá tartozónak ismertetik el.«

Hogy ebben a nemzet számára a katonai téren teljes szabad rendelkezési jog biztositottnak véletett, mutatja, hogy mikor a 67-es albizottság kebelében külön véleményt adtak be, nem kisebb emberek, mint Nyári Pál, Ghyczy Kálmán, Ivánka Imre és Tisza Kálmán ezt a szöveget nem kifogásolták, csak a kezelési módra tettek kifogásokat, de magát a lényeget érintetlenül hagyták, mert meggyőződésük az volt, hogy a nemzet szuverén jogán ezzel semmiféle sérelem nem esik, mert hiszen semmi más nem történik, mint a kezelési mód megállapitása. Tudjuk, a végeredmény az lett, hogy a 67-es bizottságban az a szöveg állapittatott meg, a mely azután a törvénytárba is bejött, a melyet

Digitized by Google

Hollán Ernő, tehát katonaember szövegezett. Ez a szöveg igy hangzik:

»Ő Felségének a hadügy köréhez tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán mindaz, a mi az egész hadseregnek és a magyar hadseregnek is, mint az összes hadsereg kiegészitő részének egységes vezérletére, vezényletére és belszervezetére vonatkozik, ő Felsége által intézendőnek ismertetik el.«

(Az elnöki széket Tallián Béla foglalja el.)

Ha ezt a két szöveget szembe állitjuk, mi az eredmény? Természetesen igaz magyar szempontból kell birálnunk, nem pedig az osztrák szemüvegen át. Ne császári felfogásból, hanem a királyi felfogás szempontjából induljunk ki. A lényeg az lesz, hogy felteszi a törvényhozó, hogy alkotmányos fejedelmi jogokból kifolyólag gyakorolja a király ezeket a jogokat, vagyis olyan rendelkezések, a melyek a magyar alkotmány felfogásaival, intézkedéseivel, szellemével meg nem egyeznek, semmiféle érvényt nem szerezhetnek.

Hogy lett a gyakorlatban ez a kérdés elintézve? Azt mondja ő Felsége, hogy ő állja az 1867-iki kiegyezést. Ha állja annak igazi szellemét, akkor, amint Kossuth Ferencz t. képviselőtársam a feliratban mondja, nem lesz ugyan meg az önálló magyar hadsereg, a mit mi óhajtunk és kivánunk, de legalább kibontakozhatik az ország ebből a kritikus helyzetből. De ha Chlopy és Bécs felfogása szerint intéztetik el ez a kérdés, akkor a megnyugvásnak, a megelégedésnek, a boldogulásnak alapjait leraknunk nem lehet.

A hivatalos felfogást, hogy t. i. mit akartak az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-ával, — a mire már volt alkalmam rámutatni, és erről az oldalról többen rá is mutattak, — az akkori hadügyi albizottság előadója, Kerkápoly Károly, az első véderőtörvény tárgyalásakor következőképen precizirozta. Kerkápoly Károly akkor hivatalos minőségben, a kormány tudta, hozzájárulása és beleegyezésével, gr. Andrássy Gyula miniszterelnök és honvédelmi miniszter helyeslésével igy formulázta a helyzetet *(olvassa)*:

»Az országgyülésnek feladata, hogy olyan védrendszer állapittassék meg, a mely mellett lehető lesz egy oly magyar hadsereget, a mely királyunkkal, mint fővezérrel — tehát nem hadurral — az élén egy teljesen organizált fele legyen az összes hadseregnek.« Hát, ha egységes hadseregről beszélünk, organizált fele-e ennek a magyar hadsereg, megvalósitották-e ezt a felfogást, a mit vallottak? Nem, t. képviselőház, beolvasztották teljesen, tönkretették még reménységét is annak, hogy valaha Magyarország azon törvényes jogához, hogy önálló hadserege legyen, hozzá juthasson.

A hadsereg egységére vonatkozólag pedig azt mondja Kerkápoly Károly, hogy *(olvassa)*: »A hadseregnél az egység kevésbé szükséges, csupán csak az összhatást kell biztositani. Ezt tudva, tartotta fenn az 1867 : XII. törvényczikk a magyar hadsereget, hogy teljesen biztositsa az összhatást, mint az egész hadsereg részét.« És itt mondja azon örök emlékü kijelentéseket, a melyeket csakugyan bün volna a t. többségnek meg nem tartani és meg nem tartatni. Azt mondotta ugyanis *(olvassa)*: »A közös hadsereg nem akadályozza, hogy annak magyar része a magyar szellemet, a magyar indulatot, a magyar jelleget megtarthassa, nem akadály arra, hogy a csatatéren polgártársai, barátai által legyen környezve, a harcz és csata veszélyei között a haza jelvényeinek szemléléséből meritse lelkesedését; nem akadály, mert a hadsereg, a melyről itt szó van, a mely a véderő törvényjavaslat által teremtendő lesz, nem egységes hadsereg, a melybe a magyar elem beleolvadt, ezen hadsereg közös hadsereg, a melynek a magyar hadsereg egy része.«

Hát, t. többség, azt kérdezem, hogy kimutathatják-e önök azt a magyar hadsereget, a melyet akart az 1867-iki törvényjavaslat is teremteni? És vajjon akkor, ha ő Felsége azt mondja, hogy állja a 67-iki kiegyezést, nem-e lett volna tanácsadóinak a magyar hazafias szempontból kötelessége azt mondani: Király, Felséges ur, a nemzetnek van igaza! A törvény a nemzet mellett szól, a történelem mellette szól, a mult mellette szól, az igazság mellette szól, mindezeket ne tedd félre, mert akkor összeütközésbe kerülsz királyi esküddel és hitleveleddel. Ezt nem tették meg, s csodálkozzunk-e akkor, t. képviselőház azon, hogy ha a bécsi akarat minden vonalon érvényesül, mikor szentesitett törvényeinkkel szemben el kell türnünk azt, hogy ő Felségével oly kijelentés tétetik, a mely a törvénynyel, igazsággal és történelmi tapasztalattal homlokegyenest ellenkezik?

De azt méltóztatik talán hinni és gondolni, hogy ezzel a királyi leirattal, a mely gr. Khuen-Héderváry Károlyhoz intéztetett és a melyben a király gr. Khuen-Héderváry Károly által és utján akarja tudtára adni azoknak, a kiket érdekel, — mert a nemzethez, nem is a törvényhozáshoz szól — hogy ezeknek a kérdéseknek helyes, tapintatos, előrelátó, csakis a nemzet igazait érvényre juttató megoldása bekövetkezhetik?

Nem, nem fog bekövetkezni, hanem igenis bekövetkezik az, a minek az előzményei már megvannak, t. i., hogy azok, a kik még rövid néhány nappal ezelőtt a nemzet jogai mellett bizalmasan egyénileg síkra szálltak; azok, a kik komoly feladatot tűztek maguk elé, a melyet mások segitségével megvalósitani törekedtek és iparkodtak; azok, t. képviselőház, a kik joggal számitottak arra, hogy e tekintetben az ellenzéknek jóakaratu támogatásában részesülni fognak: ugy fognak szemben állani a megyar nemzettel, mint a kik cserbenhagyták azt a zászlót, a melynek becsületére felesküdtek. *(Taps a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Hát, t. képviselőház, érdeke-e ez Magyarországnak? Érdeke-e a koronás királynak? Érdeke-e a többségnek? Érdeke-e a népnek, avagy a törvényhozásnak? Hát olyan bővében van Magyarország tehetséges, arra hivatott igazi magyar államférfiaknak, hogy könnyü szerrel le kelljen tiporni mindazokat, a kikhez a nemzet igazi, jó reménységgel és ragaszkodással viseltetett? Avagy nem vették észre önök, tisztelt túloldal, azt, hogy a bécsi politika e tekintetben megint érvényesül: szembe állitani az embereket egymással, lejáratni azokat, a kik iránt a nemzetben volna bizalom, csak azért, hogy a nemzet vezetőitől megfosztatva, kénytelen legyen elveszíteni hitét és reménységét és a fásult közöny hatása alatt megnyugodjék a változhatatlanban?

Hát, t. képviselőház, én nem tudom, hogy milyen álláspontot fog a magyar nemzet elfoglalni, de szentül meg vagyok győződve arról, hogy annak a véleménynek, a mely a nép millióinak lelkében honol és a mely előbb-utóbb kifejezésre fog jutni, szava, hangja önökre, a kik megalkudtak ezen szerencsétlen helyzettel, mindenesetre sujtó és elitélő lesz, mert önöktől, a kik ország-világ előtt hirdették, hogy a nemzet jogait bárkivel szemben és bárhonnan jövő támadások ellenében meg fogják védelmezni, ennek teljesitését joggal várhatta és remélhette az ország.

Egy keserves csalódással lett gazdagabb a magyar nemzet. De én azt hiszem, hogy ezt a csalódást is ki fogja heverni. Én bizom a nemzet józan higgadtságában és gondolkozásában, hogy hazafias önmegtagadással ki fog tartani abban a nemes küzdelemben, a melynek végczélja e nemzet igazainak érvényesülése. Mindenesetre sajnálatos dolog, hogy most már király és nemzet állanak szemben egymással felfogás dolgában.

Hátha van magyar államférfi, a kinek kebelében Magyarország igazai és jogai iránt a szeretet változhatatlanul él, a ki fölé helyezi a nemzet jövendőjét és boldogságát a személyes érdekeknek és megtiszteltetéseknek, a ki tulteszi magát a hatalmi érdekek korlátain, a ki le tud számolni azzal, hogy ő nemzetéhez oly közel áll, hogy abból őt kiszakitani nem lehet: akkor szent kötelessége mindenkinek azt a férfiut előteremteni és odaállitani a király és nemzet közé és utasitásul adni neki azt, hogy a nemzet jogainak érvényesitése szempontjából világositsa fel a félrevezetett királyt és hasson oda, hogy az az ellentét, a mely most csak a felfogásokban nyilvánul, át ne terjedjen azután a meggyőződés terére, mert ha az bekövetkezik, akkor annak csak az a szomoru vége lehet, hogy összeütközik nemzet és királya, a minek következményeit azután kiszámitani nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ha önök, t. többség, magukra veszik az erkölcsi és a hazafiui felelőséget abban a tekintetben, hogy ezt a szerencsétlenséget kikerülni elmulasztják: ám viseljék Isten és ember előtt; a történelem sujtószava azonban meg fog nyilatkozni, a mikor azt fogja mondani, hogy Magyarországot a magyar Mohács után másodszor a t. szabadelvü párt által vesztette el. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Ebben a meggyőződésben kérem a t. túloldalt: ébredjen öntudatra, alvó lelkiismeretét keltse fel és hasson oda, hogy a nemzet jogos kivánságai, törvény biztositotta jogai érvényesüljenek abban a szellemben és értelemben, a melyben — hiszen ne tagadják önök, mert szivükben, lelkükben velünk éreznek — megvalósulást kell, hogy nyerjenek. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Még csak egyet akarok mondani, t. ház!

Lehetetlen a legnagyobb megdöbbenéssel nem tapasztalni azt, hogy akár az összehivás iránti kérelem, akár azzal kapcsolatban Bakonyi Samu t. képviselőtársam és barátom által elmondottak után sem a miniszterelnök ur, sem az őt tüskön-bokron át követő többség még csak egyetlenegy szót sem ejtett ki arra a kérdésre, hogy mi történik azzal a törvényellenes hadügyminiszteri utasitással és rendelettel, a melyben ki van mondva, hogy a katonák, a kik hároméves szolgálati kötelességüknek eleget tettek, a hadseregben továbbra is benn tartassanak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az lehet ügyes bécsi taktika, hogy azokat a fiatalokat benntartják, de én ennek a kérdésnek részleteire most kiterjeszkedni nem akarok, mert meg vagyok róla győződve, hogy ezzel a kérdéssel itt foglalkozni kell; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert azt a bünt, azt a hazafiatlanságot el nem követheti a magyar képviselőház, hogy ebben a fontos, nehéz és mindenesetre olyan kérdésben, a melyet megoldatlanul hagyni nem lehet, állást ne foglaljon. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Önök mindig a bécsi példa után szoktak menni, hát láthatják, hogy Bécsben milyen módon tárgyalják azt a kérdést, hogy azok az osztrák fiuk három évnél tovább a szolgálatban ne maradjanak! Avagy eltüri az önök hazafiassága, az önök lelkiismerete és igazságérzete, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs hazafiságuk! Nincs igazságérzetük!)* hogy ifjaink a törvény világos rendelkezése ellenére benntartassanak?

Mert ki fogjuk mutatni, t. képviselőtársaim, hogy még azzal a védtörvénynyel szemben is, a mely először állapitotta meg világosan a közös hadsereget, ki van játszva a nemzet, és jogtalanság, törvénytelenség követtetik el azokkal az ifjakkal szemben. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha önök ezt némán tűrik, akkor számoljanak nemcsak azoknak az elkeseredett ifjaknak a lelkületével és érzületével — a kiket én türelemre kérek — hanem a szerencsétlen szülőknek és hozzátartozóknak hangulatával és érzületével is, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de számoljanak még egy más dologgal is, azzal, hogy ha a magyar országgyülésnek nincs ereje,

Digitized by Google

nincs akarata ahhoz, hogy a törvénynek érvényt szerezzen, akkor nem mondhatják önök azt, hogy Magyarországon van alkotmány, mert ez akkor egy nagy hazugság! *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Ezeknek elmondása után, miután az inditvány olyan kérdéseket érint, a melyeknek tárgyalása elől a ház ki nem térhet, a melyekkel foglalkozni hazafiui kötelesség, kérem a t. házat, hogy a Kossuth Ferencz által benyujtott inditványhoz méltóztassék csatlakozni. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Igaz, hogy most egy furcsa helyzetbe jutottunk, mert a mélyen t. elnök ur ezt a kérdést előbb intézte el, mielőtt a felszólalások befejeztettek volna, — bár nem tudom, hogy a házszabályok mely rendelkezése alapján történt ez az intézkedés, — de mégis kénytelen vagyok kérésemet ismételni azért, mert meggyőződésem, hogy a magyar országgyülés képviselőházának ezekkel a kérdésekkel foglalkoznia hazafiui kötelessége. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot többen üdvözlik. Az elnöki széket gróf Apponyi Albert foglalja el.)*

Elnök: T. ház! Most már senkinek sincsen a felszólalásra joga; ennek folytán kérdem a t. képviselőházat, — miután azt már elhatározta, hogy holnap ülést nem tart, — hogy elfogadja-e a ház a miniszterelnök ur azon inditványát, miszerint a ház fentartja azon régebbi határozatát, hogy üléseit az uj kormány megalakulásáig felfüggeszti? *(Helyeslés jobbfelől. Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem fogadjuk el!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik ezen inditványt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. *(Zaj.)*

Kubik Béla: T. ház! A házszabályokhoz kérek szót!

Elnök: A határozat már ki van mondva.

Kubik Béla: Bocsánatot kérek, én azt akartam konstatálni, hogy nincsen jelen elegendő számu képviselő arra, hogy határozatot hozhassunk. Ha az elnökség ugy siet a határozat kimondásával, hogy ezt konstatálni sem lehet, arról én nem tehetek.

Elnök: Bocsánatot kérek, ezzel szemben én meg fogom olvastatni a ház jelenlévő t. tagjait, és ujból fel fogom tenni a kérdést.

Babó Mihály: Most csődülnek be!

Polczner Jenő: Parancsszóra jönnek be a mamelukok!

Kristóffy József: Tehetik, mert senkit sem lehet kizárni. *(Ugy van! jobbfelől. Zaj.)*

Kubik Béla: Ki olvassa a jelenlévőket?

Elnök: A jegyzők!

Kubik Béla: Azok sincsenek itt! *(Felkiáltások jobbfelől: Az ellenzékiek sincsenek itt!)* Kormánypárti van nyolcz! A nyolcz közül sincsen jelen annyi, hogy megolvashatnák!

Elnök: Tessék megkezdeni! *(Nyegre László és Hertelendy László jegyzők összeszámlálják a jelenlévőket.)*

A jegyző urak konstatálták, hogy 119 képviselő van jelen. Ennek megállapitása után, bár nem volnék köteles vele, de mivel nem engedem azt mondani, hogy az elnökség tendenciózusan siet a kérdés feltevésével, ujból felteszem a kérdést, hogy elfogadja-e a ház a miniszterelnök inditványát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A többség elfogadja. *(Mozgás.)*

Méltóztassanak a mai ülés jegyzőkönyvét hitelesités czéljából meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa az ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha senkinek sincs észrevétele a jegyzőkönyv ellen, azt hitelesitettnek jelentem ki.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 4 órakor.)

Digitized by Google

323. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 szeptember 29-én, kedden,

gróf Apponyi Albert, közben **Daniel Gábor** elnöklete alatt.

Tárgyai: Az ülés összehivására vonatkozólag az elnökséghez beadott inditvány indokolása. -- Gróf Andrássy Gyula határozati javaslatot nyujt be a chlopyi hadiparancs tárgyában. — A miniszterelnök nyilatkozata.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Khuen-Héderváry Károly, Lukács László, Kolossváry Dezső, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz, Tomasics Miklós.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. Méltóztassanak helyöket elfoglalni.

Az ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László, a felszólalókat jegyzik Szőts Pál és Endrey Gyula képviselő urak.

Mindenekelőtt méltóztassanak az ülés összehivására vonatkozólag az elnökséghez intézett beadványt meghallgatni.

Endrey Gyula jegyző *(olvassa)*: »Hazafiui tisztelettel Kossuth Ferencz és társai. Nagyméltóságu elnök ur! A magyar országgyülés képviselőháza saját határozatával elnapolta ülésezését.

Normális viszonyok között senkinek sem lehetne kifogása az ellen, hogy a ház üléseinek szünetelése addig tartson, mig az elnapolás indokául szolgált kormányválság megoldást nyer.

Az ország viszonyai azonban nem normálisak. Egyik alkotmányjogi sérelem a másikat éri az utóbbi napok alatt. A »hadiparancs« és »királyi kézirat« czimü legfelsőbb helyről származó nyilatkozatok okozta alkotmányjogi sérelmek horderejével vetekedő támadás intéztetett Magyarország állami önállósága ellen, melynek egyik legsarkalatosabb alkotmányjogi tételét képezi az 1790/1. X. törvényczikkben is elismert azon joga, hogy minden más országok beavatkozásától függetlenül kormányoztassék. Ausztria kormányának elnöke Ausztria császárjától nyert felhatalmazásra hivatkozva kérkedett Ausztria Reichsrath-jának folyó évi szeptember 23-dikán tartott nyilvános ülésében azzal, hogy Magyarországnak a hadseregre vonatkozó bármely kérdésben csak Ausztria kormányának előleges beleegyezése alapján van és lesz joga intézkedni. Ez az illetéktelen, jogtalan, alkotmányunkat és önállóságunkat mélyen sértő állásfoglalás nem maradhat bizonytalan időn át megtorlatlanul; méltó visszautasitásban pedig csak a magyar országgyülés részesitheti.

Az országgyülés üléseinek szünetelése alatt a cs. és kir. hadügyminiszter az 1889: VI. t.-cz. rendelkezéseit sértő olyan intézkedéseket tett, melyek az állampolgárok közszabadságát, a teherviselés alapelveit támadják meg; a folyó hó 24-dikére összehivott képviselőházi ülésen a ház e tárgyban nem határozott, holott az az időpont rohamosan közeledik, melyben a három évet kiszolgált katonák szabadságolandók lesznek.

A felhozott okok miatt alulirott orsz. képviselők tisztelettel kérik Nagyméltóságodat, mint a képviselőház elnökét a házszabályok 252. §. alapján: kegyeskedjék az országgyülés képviselőházát ülésezéseinek folytatása és a fent megjelölt tárgyak feletti határozathozatal végett sürgősen legkésőbb folyó hó 29-dikére ülésre egybehivni.«

Elnök: Megtörtént. Mielőtt azok a szónokok, a kik szólásra jelentkeztek, felszólalnának, elnöki kötelességemet teljesitem, midőn a mult ülésben előfordult inczidensből folyólag Perczel Dezső, gr. Andrássy Tivadar, Rakovszky István és Kubinyi Géza képviselő urakat, a kik a parlamentben meg nem engedhető közbeszólásokkal illették Lengyel Zoltán és Barabás Béla képviselő urakat, ezekért a közbeszólásokért, a melyeket akkor nem hallottam és a melyekről csak utólag a gyorsirói feljegyzések nyomán értesültem, ezennel rendreutasitom. *(Helyeslés.)*

Barabás Béla képviselő ur kiván személyes kérdésben nyilatkozni.

Barabás Béla: T. képviselőház! Kérem a t. házat, sziveskedjék napirend előtti felszólalá-

Digitized by Google

somat meghallgatni s nekem alkalmat adni, hogy a mult ülésben tett egyik közbeszólásomat helyreigazitsam és pedig abban az értelemben, a mint azt még ugyanazon ülés alatt tenni szándékoztam. (*Halljuk! Halljuk!*)

Tartozom nemcsak a képviselőháznak s az országnak, de magamnak is azzal, hogy az igazságnak megfelelőleg kijelentsem, miszerint ez a közbeszólás: »Nem hiszünk a király szavának,« — a legnagyobb foku lelki izgalomban egyszerüen eltévedve szaladt ki a számból. Mert én, a midőn a miniszterelnök ur a király szavait idézte, meggondoltan azt akartam mondani: »Nem hiszszük, hogy a király szava.«

És csakis ennek a közbeszólásnak volt értelme részemről, (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) mert ugy fogtam fel a helyzetet, hogy Körber osztrák miniszterelnök által a bécsi Reichsrathban a király nevében tett kijelentés merőben ellentétes a miniszterelnök ur által a király nevében nálunk tett kijelentéssel. Én csak természetesnek véltem, hogy a nálunk tett kijelentés nem lehet a király szava.

Ezen helyreigazitásomat itt, az egyedül illetékes helyen s a legelső alkalommal teljes őszinteséggel teszem meg, mert ezzel tartozom az igazságnak és tartozom annak a politikai és erkölcsi szempontnak, a mely nem engedheti meg, hogy akaratlan nyelvbotlásom ellenségeink által kihasználtassék s ez a magyar képviselőház rovására betudassék. (*Általános helyeslés.*)

És daczára annak, hogy a tévedésből kimondott szavakért a t. ház határozata velem szemben a házszabályok egy igen kivételes intézkedését már alkalmazta, én mégis — politikai meggyőződésem teljes érintetlenségével — erkölcsi és hazafiui kötelességemnek tartom tévedésemet helyreigazitani. (*Helyeslés.*)

Kérem azért a t. házat, hogy a mult ülésen tévedésből tett közbeszólásomat meg nem történtnek tekintse, (*Általános helyeslés.*) mert hiszen tőlem is és minden magyar embertől, mindnyájunktól távol áll az, hogy a király személye, a kit alkotmányunk s kifejezetten az 1848. évi III. t.-czikk sérthetetlennek jelentett ki, szándékosan megsértessék. Engedje meg tehát a t. ház, hogy az a téves közbeszólás az én valódi akaratomnak megfelelő helyesbitett szavakkal kiigazittassék. (*Helyeslés.*)

Elnök: Azt hiszem, hogy a ház Barabás Béla képviselő urnak ezen kijelentését megelégedéssel tudomásul veszi és ezek folytán azok az intézkedések, a melyeket részint a ház, részint az elnökség a minapi feljelentés folytán tett, tárgytalanokká váltak, a mi a mai ülés jegyzőkönyvébe fel fog vétetni.

Kubinyi Géza képviselő ur kiván szólani.

Kubinyi Géza: T. képviselőház! Személyes kérdésben kivánok szólani. (*Halljuk! Halljuk!*) Miután én, az elnöki rendreutasitástól eltekintve, semmiféle más presszió alatt nem állok, kötelességemnek tartom kijelenteni Barabás Béla t. képviselőtársam iménti kijelentése után, hogy azok a kijelentések, a melyeket az alkalommal vele szemben használtam, tárgytalanok. (*Helyeslés.*)

Elnök: Még azt tartozom a háznak bejelenteni, hogy a mentelmi bizottság a házszabályok értelmében 24 órán belül elvégezte a Lengyel Zoltán képviselő ur esetében felmerült ügyet. Azonban határozatának bejelentését egy rendes napirenddel ellátott ülésben fogja megtenni. Most következnek a felszólalások.

Endrey Gyula jegyző: Bakonyi Samu!

Bakonyi Samu: T. ház! Az országnak és a nemzetnek mai siralmas helyzetében igazán kétszeresen fájdalmas kötelesség az, hogy még külön is indokolni kell a ház összehivását és azt az alkotmányos követelésünket, hogy a mostani viszonyok között a törvényhozás együtt maradjon. Hiszen a miniszterelnök ur elődjének közhelyesléssel találkozott felfogása szerint is épen akkor, a midőn bármi okból az ország olyan helyzetbe jut, hogy költségvetése nincsen és igy ebben a tekintetben mindenesetre a törvényen kivüli kormányzat veszedelmeinek van kiszolgáltatva, a törvényhozó testület által való alkotmányos ellenőrzés fokozott mértékben teljesitendő, a mely elvvel pedig a mostani állapot homlokegyenest ellenkezik. Hiszen ennek az állapotnak elhuzódása ma már odavezet, hogy senki sem kételkedhetik abban, hogy Magyarországon ma tényleg abszolutizmus van. És mit tapasztalunk ebben az állapotban? Azt, hogy alkotmányunkra egyik csapás a másik után hull, az osztrák részről jövő támadás pedig most már egyenesen a legsulyosabb kötelességüket teljesitő állampolgárok szabadságát, az agyonsanyargatott magyar nép exisztencziáját fenyegeti. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Én most az ellenünk intézett sok merénylet közül azt a gonosz jogtiprást kivánom szóvá tenni, a melynek megtorlását és orvoslását népünk legközvetlenebb érdeke első sorban követelheti tőlünk. Mi az orvoslásra már a multkor alkalmat kivántunk adni, a mikor a képviselőház összehivása iránti lépéseket megtettük. Sajnos azonban, a tisztelt elnök ur a házszabályok dogmatikájával a többség segitségével, a mely ezt a dogmatikát magáévá tette, ezt a nagyfontosságu kérdést közönséges napirendi ügygyé devalválta. Mélyen sajnálom, hogy ezért a felfogásért és ennek a felfogásnak érvényrejutásáért kénytelen vagyok a t. többséget és annak élén épen a mélyen t. elnök urat az ország népe előtt felelőssé tenni.

Hogy a szóban forgó kérdés, nevezetesen a közös hadügyminiszter által 1903 szeptember 4-én kiadott rendelet ügye nem szoritható egy közönséges napirendkérdés keretébe, hanem hogy az magának alkotmányunknak és törvényeinknek sulyos sérelme, annak bizonyitására kell ma vállalkoznom. (*Halljuk! Halljuk!*)

Digitized by Google

T. képviselőház! Az 1867:XII. t.-czikk 12. §-a a magyar hadseregnek időnkénti kiegészitését, az ujonczok megajánlásának jogát, a megajánlás feltételeinek és a szolgálati időnek meghatározását mind a törvényhozás, mind a kormányzat körében az ország magának tartja fenn. *(Zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Ennélfogva, mikor a közös hadügyminiszter kiadta azt a rendeletet, a melylyel a harmadik évüket leszolgált katonáknak visszatartását rendelte el, beleavatkozott a magyar országgyülés jogkörébe *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ezzel a kormányzat körében a legsulyosabb alkotmánysértést követte el. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert, t. képviselőház, a magyar országgyülés ezen, az 1867:XII. t.-cz. 12. §-a által neki a szolgálati idő meghatározására nézve biztositott jogával törvény alkotása utján élt is. Igy a véderőtörvényben, az 1889:VI. t.-czikk 8. §-ában a szolgálati kötelezettséget akként állapitotta meg, hogy az a közös hadseregnél a sorhad állományában három évig tart. Ez a három esztendő, a mennyiben az állománybavétel a most szóban forgó katonákra nézve 1900 október 1-én történt, 1903 október 1-én letelik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennélfogva ezen törvény által három esztendőben meghatározott szolgálati kötelezettségnek a közös hadügyminiszter rendeletével történt kiterjesztése beleütközik magába a véderőtörvénybe is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Igaz ugyan, hogy hallom az ellenvetést, mely szerint ugyancsak a véderőtörvény 8. §-ának utolsó bekezdése értelmében a szolgálati idő azon esztendő deczember 31-én végződik, a melyben az illető szolgálati kötelezettség eltelt; ismerjük továbbá azt az ellenvetést is, a melyet szintén a véderőtörvénynek *(Zaj jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* 52. §-ára alapitanak, mely szerint az egyik szolgálati viszonyból a másikba való áthelyezés, illetőleg elbocsátás a törvényszabta szolgálati kötelezettség eltelte után évenként deczember 31-én foganatosittatik: állitom azonban, t. ház, hogy a 8. §. utolsó bekezdésének és az 52. §. első bekezdésének ez a rendelkezése a közös hadügyminiszternek emlitett rendeletét törvényessé nem teheti, azt ki nem mentheti, nem pedig azért, mert semmi kétség nem forogh fenn az iránt, hogy, ha ezen törvényszakaszok törvényhozási keletkezésének történetét teszszük vizsgálat tárgyává, ezek az intézkedések a szolgálati kötelezettség és idő kiterjesztése tekintetében semmiféle uj rendelkezést nem tartalmaznak és nem czélozhatnak, mert azok csak az egyik állományból a másikba való adminisztrativ áttétel végső időpontjának meghatározását jelentik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Bizonyitja ezt, t. képviselőház, a 8. §. indokolása, a mely egyenesen megmondja, hogy ez a rendelkezés mire szolgál.

Nevezetesen kimondatott, hogy azoknak az állományba vétele, kiknek szolgálati idejük büntetésből hosszabbittatott meg magában a törvényben és pedig a 41. és következő szakaszokban, nem október hó 1-jén történik, hanem azonnal, a mint besoroztatnak, tehát akármikor: október elseje előtt vagy október elseje után. A törvény indokolásából pedig megállapitható, hogy ez a rendelkezés a törvényszöveg teljessége végett vétetett fel, tehát egyáltalában nem azon czélból, nem azon értelemmel, hogy a szolgálati időnek három évben való meghatározását kitolja és hosszabb szolgálati időt állapitson meg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mutatja ezt, t. képviselőház, az 52. §-ra vonatkozó indokolás is, a mely hivatkozik az 1882:XXXIX. t.-cz. 11. §-ára, melyet az 52. §. — az indokolás szavai szerint — változatlanul vett át és a mely 11. §. nem tartalmaz egyebet, mint azt, hogy a tartalékba való áthelyezés és illetőleg az elbocsátás a törvényszabta szolgálati évek eltelte után évenkint deczember hava végével eszközöltetik. Ha bármely érdemleges eltérést kontemplált volna az 1889:VI. t.-cz. 8. §-ának utolsó bekezdése és az 52. §., ezen eltérést a törvény indokolása felhozta volna és részletesen meg is motiválta volna, a mint azt mindenféle eltérések magyarázataként meg is teszi. Minthogy azonban ilyen eltérés indokolását nem találjuk, a törvénymagyarázat minden szabálya szerint nagyon természetesen azt kell feltételeznünk, hogy a törvény eltérő rendelkezést sem akart statuálni. De, t. képviselőház, nem is szükséges ilyen következtetésekre alapitani azon felfogásunk indokolását, hogy a hadügyminiszter ezen rendelete törvénybe ütközik, mert hiszen mindannyiszor, valahányszor az országgyülés a szolgálati idő kiterjesztésére nézve eltérő rendelkezést akart statuálni, ezt magában a törvényben mondotta ki. Igy — a mint már emlitettem — tette ezt azokra nézve, a kiknek szolgálati idejét büntetésből kivánta meghosszabbitani és azokra nézve, a kiket az 1888:XVIII. törvényczikk, illetőleg az 1889:VI. törvényczikk 12. §-a alapján rendkivüli időben hosszabb szolgálattételre lenne joga ő Felsége parancsára a kormánynak beidézni. Az 1889:VI. törvényczikk 8. §-a ilyen kivételes rendelkezést nem tartalmaz, tehát ezen törvényszakaszra való hivatkozással a szolgálati időnek kormányzati rendelkezés utján való meghosszabbitását indokolni, menteni nem lehet; annál kevésbbé, t. képviselőház, mert magának az 1889:VI. törvényczikk 8. §-ának és az 52. §-nak világos szavaiból is megállapitható, hogy a háromévi szolgálati kötelezettséget a törvényhozás rendes körülmények között semmi szin alatt sem akarta kiterjeszteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A 8. §. értelmében ugyanis az állományban való változás, illetőleg a másik állományba való áthelyezés azon esztendő deczember 31-ére történik, a melyben a szolgálati kötelezettség eltelt. Ez világosan azt

Digitized by Google

jelenti, — és egyebet semmi szin alatt sem jelenthet — hogy a háromévi szolgálati kötelezettségnek deczember 31-ét megelőzőleg kellett eltelnie. Ezt támogatja az 52. §. világos rendelkezése is, a mely azt mondja, — az 1882. évi XXXIX. törvényczikk 11. §-ával teljes összhangzásban, — hogy azon évi deczember 31-én történik a másik szolgálati viszonyba való áthelyezés és illetőleg az attól való elbocsátás, a melyben a törvényszabta szolgálati évek elteltek. Ennek felel meg a legelső véderőtörvény, az 1868. évi XL. törvényczikk 4. §-ának idevonatkozó intézkedése is. Mindebből tehát világos, hogy a törvénynek minden idevonatkozó rendelkezése ellentétben áll ezen közös hadügyminiszteri rendelettel. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezt még inkább megvilágitja a véderőtörvény végrehajtására vonatkozólag kiadott utasitás, a mely természetesen mindezen rendelkezésekkel tökéletesen egybehangzik.

De, t. képviselőház, hogy milyen abszurdum volna ez a törvénymagyarázat, azt egy példával legyen szabad illusztrálnom, *(Halljuk! Halljuk!)* a melynek bekövetkeztét én ugyan nem óhajtom, de a mely példa igenis előállhat, ha ugyanazzal a makacssággal találkozunk továbbra is a hatalom részéről, a melylyel a nemzeti követelések iránti törekvéseinket el akarnák fojtani. Vegyük azt az esetet, hogy, mondjuk, 1904 január közepéig nem sikerül a kormánynak az ujonczozási törvényt megszavaztatnia; 1904 január 15-én, a nemzeti követelések teljesitése árán, a rendes parlamenti munkálkodás beáll és azután a megszavazott ujoncztörvény folytán a sorozás eszközölhető lesz. Az igy besorozott ujonczokra nézve természetesen az állománybavétel napjától kezdődik a szolgálati kötelezettség, vagyis a törvényben meghatározott három esztendő letelnék a példa szerint 1907 január 15-én. De ha bármiféle okból ismét megakadna a parlamentnek a munkálkodása és 1907-ben azon időpontban, a mikor a harmadik évüket szolgáló katonák szolgálati kötelezettsége lejár, megint nem lenne lehetséges az ujoncztörvény megszavazása és a sorozás eszközlése, és ez az állapot a hadügyi kormány mostani törvénymagyarázatával eltartana esetleg egészen az 1907. évnek a végeig, annak deczember hó 31-éig, bentartaná a harmadéves katonákat egy teljes évig, azoknak a szolgálati idejét tehát a törvényhozás megkerülésével, az országgyülésnek fentartott jog kijátszásával három esztendőről négy esztendőre is fölemelhetné. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: Kitelik tőle!

Bakonyi Samu: Ime, t. képviselőház, milyen abszurdumokra vezetne ez a törvénytipró, ez az alkotmánysértő rendelkezés és az abban megnyilatkozó felfogás! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, mi törvénytelennek és alkotmányellenesnek kell, hogy nyilvánitsuk a közös hadügyminiszternek felhivott rendeletében foglalt azt az intézkedést is, a mely ujonczozni akarna a nélkül, hogy a törvényhozás neki ujonczokat megszavazott volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Törvénytelen is, ha teszi!

Bakonyi Samu: Arra hivatkozik nevezetesen a közös hadügyminiszter urnak a rendelkezése, hogy a véderőtörvénynek 19. és illetőleg 22. §-a értelmében, a ki védköteles korba belépett, önkéntesen beállhat katonának, ha a törvényben felsorolt kizáró okok fenn nem forognak, a mely kizáró okok azonban az illetőnek az egyéniségére vonatkoznak.

De, t. ház, nem lehet elvitatni, hogy a véderőtörvény szerint az önkéntes belépésre vonatkozó intézkedések alapfeltétele mindenkoron az ujonczmennyiségnek az országgyülés által való megállapitása, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* továbbá a magyar kontingensnek az osztrák kontingenshez való arányának megállapitása, és végül az ujonczmegajánlásról szóló törvény megalkotása. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen ha nem ez a felfogás volna helyes, akkor módjában állna a közös hadügyminiszternek a legeminensebb magyar alkotmányjognak, nevezetesen az ujonczmennyiség meghatározására vonatkozó és az ujonczok megajánlására vonatkozó jognak kijátszásával az országban egy zsoldos hadsereget toborozni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És hogy ez igy van, annak sérelmes voltát még élesebben kidomboritja az a körülmény, hogy nemcsak ujonczmennyiségről, ujonczarányról és ujonczmegajánlásról szóló törvényünk nincsen, de törvényesen megszavazott költségvetésünk sincs. A delegáczió sem állapitotta meg az 1904. évre a közös hadügyi költségvetést, annál kevésbbé állott módjában az országgyülésnek, hogy a delegáczió által meg sem állapitott közös költségvetést megszavazza és törvénybe iktassa. Ennélfogva, minthogy sem az önkéntesen toborzott ujonczoknak eltartása, sem a törvény ellenére benntartott harmadéves katonák ellátása nem az uralkodó pénzén, hanem az ország pénzén történik: *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ez az intézkedés az ország költségvetési jogának is durva megsértése. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem kisebb sérelem, t. ház, a közös hadügyminiszter rendeletében és annak következtében a végrehajtás során az az intézkedés is, a melylyel igen sok önkéntes, a ki a véderőtörvény 25. §-ának 5. bekezdésében neki biztositott joggal élve, a szolgálati idő megkezdésének addig való elhalasztását kérte és nyerte meg, a mig tanulmányait befejezi, 1903 október hó 1-ére szolgálattétel czéljából behivatik. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ezt már csakugyan a törvény semmiféle betüjével sem lehetne indokolni, és annyira megy immár a közös kormány vakmerő törvénytiprása, hogy ennek indokolását

Digitized by Google

meg sem kisérli; ezt mentegetni sem tartja szükségesnek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: Megkárositják a szülőket anyagilag is!

Bakonyi Samu: T. ház! Mindhárom rendelkezés, a mint, azt hiszem, kimutatnom sikerült, beleütközik törvényünkbe. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De nemcsak alkotmányjogi szempontból felette sérelmesek ezen intézkedések, sérelmesek azok gazdasági tekintetben és sérelmesek Magyarország népesedése szempontjából is, mert hiszen az a harmadéves katona, a ki alig várja, hogy szabadulhasson és epedő szivvel számlálja a napokat, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyek végén a kaszárnya rabságából való megváltása következik, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a helyett, hogy haza térhetne utána vágyakozó és gyámolitásra szoruló, vénülő szülőinek hajlékába, hogy kenyeret kereshessen és családot alapithasson, továbbra is ott kénytelen raboskodni. Nagyon jól tudjuk, hogy a katonáskodás bizony a polgári szabadságnak tetemes megnyirbálásával jár, azonban a szabadság nagyobb mérvü feláldozásával, mint a mennyit a törvény követel az állampolgároktól, nem szabad azokat sujtani, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert ez nem egyéb, mint a legsötétebb, a legvakmerőbb és a legdurvább abszolutizmus, a melylyel nekünk kötelességünk minden tőlünk telhető erővel szembe szállni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azok az egyéves önkéntesek, a kik biztositva voltak, hogy tanulmányaikat folytathatják, most kénytelenek azokat megszakitani és igy egész jövőjüket teszik koczkára ezen önkényes rendelkezések. Ki ad nekik kárpótlást? Senki sem adhat, mert az elveszett időt senki sem hozhatja vissza, kétségessé tett jövendőjüket senki sem biztositathatja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De nem lehet elzárkóznunk egy mindezeket meghaladó veszedelemnek létezése elől sem, ez pedig az a sulyos veszedelem, hogy ezen rendelkezések folytán beviszik a kaszárnyába a politikát. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem tagadhatják azok, a kik a rendelet törvényességét vitatják, és a kik emellett annak kibocsátását a kényszerüséggel mentegetik, hogy ezen indokok mögött ott rejlik még egy másik indok is, és ez az, hogy a nemzeti jogokért küzdő ellenzéket kivánják felelőssé tenni a nemzet előtt ezen sérelmekért és nagy hátrányokért, a melyeket eme rendelkezések maguk után vonnak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De keserüen fognak csalódni, mert a nemzet be fogja látni, hogy az az ellenzék, a mely az ő jogainak fejlesztéséért folytatja a harczot ily szivósan, ily odaadó, önmegtagadó kitartással, az az ellenzék nem törhet a nép érdekei ellen, nem tör exisztencziájára, hanem igenis ellene tör az a rendszer, a mely immár teljes önkényével fosztja meg a polgárokat szabadságuktól és állja utját kenyérkereső munkájuknak, a mely rendszert a közös kormány és annak rendelkezéseivel szolidaritást vállaló magyar kormány követ. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Eszünkbe kell, hogy jusson az a kijelentés, a melyet a t. többségnek egy, katonai ügyekben tekintélyképtisztelt tagja az 1889-dik évi véderővitában hangoztatott, a mely kijelentés helyes megkülönböztetést tesz a hadseregnek harczképessége és győzelemre való képessége között. Nem teljes joggal, nem a legsulyosabb aggodalommal kérdezhetjük-e, hogyha hadseregünk mai helyzetében és ezen sérelmeknek nyomása alatt kellene a védelem kötelességét teljsesiteni bárhonnan jövő támadás ellen ezen hadseregnek, vajjon azzal a hangulattal és érzülettel, azzal a sanyargatással, a melynek ezen törvénytelen rendelkezések kiszolgáltatják, létezik-e győzelemre való képesség? Méltán okozhatók ezért a t. többség tagjai, hogy velünk együtt nem foglalnak állást ezen intézkedések ellen és nem igyekeznek velünk együtt a megtorlásnak és az orvoslásnak módját megtalálni.

Ne feledjünk el még egyet. *(Halljuk! Halljuk!)* Ausztriában a birodalmi gyülést csupán abból a czélból hivták össze, hogy lehetővé tegyék az osztrák állampolgároknak a további katonai szolgálat alól való felszabaditását. Azt mondja az osztrák miniszterelnök ismert famózus beszédében, hogy a nép hálája már előre biztositva van az osztrák Reichsrath tagjai részére, hogy ha lehetővé lesz a harmadéves katonáknak a szabadulás, *(Zaj. Halljuk! Halljuk! balfelől.)* nálunk pedig azzal találkozunk, hogy a legridegebben elzárkóznak a nép legjogosabb kivánságainak teljesitése elől; nálunk éljenriadalban, kendőlobogtatás és tapsvihar mámorában tobzódik a képviselőház többsége, és ebben a mámorában nem látja meg a fiaikért esengő anyáknak könyeit és nem hallja meg a nyomorgó népnek a jajkiáltását. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Törődnek is ők azzal!

Bakonyi Samu: Vigyázzanak azért, t. többség, ne felejtsék el, hogy II. Lipót királyunk dekrétumának a befejezésében mivel bocsátja el a törvényhozás tagjait küldőikhez. Azt mondja: »Vigyék meg a hü karok és rendek népünknek a mi forró óhajtásunkat, hogy mi a nemzetet nemcsak törvényekkel, de mindenekfelett szeretettel akarjuk kormányozni.« Hát, t. képviselőház, önök tüntetnek a király iránti szeretetükkel; de elfelejtik, hogy az ilyen törvénytelen intézkedéseknek támogatása a népben azzal a biztatással ellenkező feltevést és ellenkező érzelmeket alkalmas felkölteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem mi akarjuk, t. képviselőház, önök fogják ezt előidézni. Ha ezt nem akarják, akkor fogjanak velünk kezet, hogy orvosoltassék a magyar népnek ez a sérelme és fogadják el az általam

Digitized by Google

ezennel benyujtott határozati javaslatot. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Olvassa):*

»Határozati javaslat. A képviselőház a közös hadügyminiszternek 1903. évi szeptember hó 4-én kelt rendeletét, a melyet a harmadik évfolyambeli katonák szolgálati ideje, az egyéves önkéntesek, behivása és a hadsereg kötelékébe való önkéntes belépés tárgyában adott ki, mivel az a magyar országgyülés törvényhozási jogába ütközik s a közös hadügyminiszter jogkörét túllépi, a magyar szent korona országainak területén érvénytelennek nyilvánitja; miért is annak végrehajtásától a kormányt eltiltja és utasitja, hogy a harmadéves katonákat, ugyszintén azon egyéves önkénteseket, kiket a tényleges szolgálat elhalasztására nézve az őket törvényesen megillető kedvezmény daczára berendelt, folyó évi október elsején szabadságoltassa; továbbá az önkéntesek belépése és besorozása tárgyában folyamatba tett intézkedéseket haladéktalanul szüntesse meg és közegeit ezen törvénytelen, önkényes ujonczozásban való segédkezéstől tiltsa el.« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Krasznay Ferencz!

Krasznay Ferencz: T. képviselőház! Abban a várakozásokkal teljes küzdelemben, a mely már hónapok óta folyik itt a törvényhozás termeiben és kint a törvényhatóságoknál, immár eljutottunk egy fordulóponthoz. Eljutottunk oda, a hol elmondhatjuk, hogy immár teljesen egyedül állunk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ott vagyunk, a hol, mint Ibsen mondja, erőssé lesz az ember, erős pedig azért, mert egyedül áll. *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Mindazok, a kik körülvesznek bennünket, elhagytak, ellenünk fordultak. Ezen szomoru jelenség daczára van a küzdelemben egy biztató jel, t. képviselőház, és ez az, hogy azok az ellenségek, a kik sorra napról-napra feltámadnak ellenünk, nem mások, mint a népjogoknak ismert ellenségei. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azok az elemek és azok a tényezők ezek, a kiket mindenkor magunkkal szemben találunk, a mikor népjogokról, népszabadságról van szó, s a kik ilyenkor a törvényferditéstől a megfélemlitésig mindent felvonultatnak ellenünk. *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

Nekünk, t. képviselőház, nincs szükségünk törvényferditésekre; mert a mi kivánságunk, a mi törekvésünk becsületes és egyszerü. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mint minden nemzet, mi is mint nemzet akarunk élni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ha négy évtizedes alvás után felébredtünk és jogainkat az eddig szokottnál talán erőteljesebb módon követeljük, ezzel igazán jogosan senki haragját magunkra nem vonhatjuk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Csak kötelesség!

Krasznay Ferencz: Nem azokról a sérelmekről akarok most röviden szólni, t. képviselőház, a melyek a közelmult napokban gyors, kétszeri egymásutánban épen arról a helyről jöttek, a mely helyet mi is, ezen a párton olyannak szeretnénk tekinteni, a mely alkotmányos küzdelmünkbe be nem avatkozik; sem azokról az apró tűszurásokról, a melyeket a derék szövetséges Ausztria tartományaitól kellett elszenvednünk.

Madarász József: Nagyon derék! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Hiszen oly naivak és nevetségesek szegények olykor-olykor, a mikor pl. azt olvassuk, hogy Karinthia tartománygyülése tiltakozik az ellen, hogy az ő költségükön magyar hadsereg szerveztessék; *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* mindezekről nem akarok szólani, t. képviselőház, hanem igenis emlékezetükbe idézem azt a sérelmet, azt a támadást, a melyet néhány nap előtt az osztrák képviselőházban az osztrák kormány elnöke, Körber miniszterelnök intézett a magyar nemzet alkotmánya ellen. *(Mozgás a a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Gyalázat!)*

Tárgyilagos szeretnék maradni, t. ház, és azért a jelzőket nem előlegezem; nem előlegezem azért sem, mert tényleg zavarban volnék, vajjon azt a nagy közjogi tudatlanságot vagy rosszakaratot emlitsem-e elsőnek, a mely azt a beszédet és Körber miniszterelnök egész cselekvőségét jellemzi.

Kétszeres fontosságu eset az, t. képviselőház, ha meggondoljuk, hogy a támadást arról a részről kaptuk, a honnan legkevésbbé várhatnók, t. i. a szövetségesünktől. A szövetségestől ugyanis, attól, a ki velünk közösségben él, méltán megkivánhatjuk, hogy legalább is ugy ismerje a mi alkotmányunkat, a mi törvényeinket, mint a saját magáét. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Ferencz: Ellenség, nem szövetséges!

Krasznay Ferencz: És ime, Körber ur egyenesen megtagadja a magyar alkotmánytól annak szuverén erejét és szuverén gyakorlatát az állami élet egyik legfontosabb ágazatában, a hadügyi kérdésben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Felállitott egy teoriát, a mely szerint nekünk a hadügyi kérdésekben Ausztria megkérdezése nélkül cselekednünk nem lehet.

Vészi József: Lustkandel-redivivus!

Krasznay Ferencz: A ki ismeri az 1867-iki kiegyezés egész strukturáját, szellemét, tudni fogja, hogy a hadügyre vonatkozó rendelkezések nem képeznek államszerződést, hanem különkülön szabályozását a hadügynek, a mely, mint két külön-külön állam szuverénitásából folyó, különböző szöveggel is iktattatott a törvénybe. Ám Körber ur a magyar szöveget nem ismeri és a német szövegből czitál.

Nem elégszik meg ezzel, hanem bevádol bennünket a korona előtt. Azt állitja, hogy mi a felségjogokat akarjuk megcsorbitani, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* holott, a ki a katonai vitát figyelemmel kisérhette, láthatta, hogy még e párton is, a melynek nem programmja a 67-iki törvény végrehajtása, hanem messzebb álló ideálok

Digitized by Google

után törekszik, még e párton is gondos óvatossággal és kifejlett jogérzékkel igyekeztek akként körülirni a felségjogokat, hogy azok csakis a fennálló magyar alkotmánynyal, a magyar államiság természetes követelményeivel, a magyar nyelvre vonatkozó törvényekkel jőjjenek összhangzásba, de soha magát a felségjogokat érinteni, vagy épen sérteni senkinek nem volt szándéka. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az osztrák miniszterelnök tovább is ment, t. képviselőház, és azokat a jogos törekvéseket, a melyek nem egyebek, mint az 1867-iki törvénynek a paritás alapján kivánt végrehajtása, nem egyebek, mint igyekezet arra, hogy valahára egyensulyt és igazságot hozzunk a 67-es törvénybe, ezt a mi becsületes törekvésünket egyszerüen a monarchia ereje, a szövetségesekkel szemben köteles hűség, sőt még Európa békéje ellen is irányuló támadásnak nevezte el. Végül, hogy mindezt betetőzze, egy uj jogforrást állitott fel a hadügyekben, t. i. Ausztriának a döntő elhatározását. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tegnap megismételte! Zaj.)* Ha azt tekintem, hogy mily eszközökkel száll sikra Körber ur imigyen ellenünk, nem találok egyebet, mint hamis idézeteket, törvénynek elferditését és egy fegyvert, a melyet Ausztriában igen gyakran alkalmaznak ellenünk, a mikor a jog erejéből kifogynak, t. i. a sokszor félrevezetett uralkodó tekintélyét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De ha Körber beszédét tovább figyelemmel olvasom, mély szomorusággal kell látnom, hogy egyben ő irigylésreméltó. Beszéde elején felszólitást intézett ugyanis a Reichsrathhoz, figyelmeztette őket, hogy a Magyarországgal szemben való sorakozás oly kérdés, a mely minden osztrák pártnak egyesülését kivánja. Nos, t. képviselőház, nálunk épen azok a tényezők, a kik hivatva lennének arra, hogy minden körülmények közt megvédjék a nemzeti követelmények törvényességét, a 67-es alapot, és főként megvédjék a magyar alkotmányt minden támadással szemben, ezek a tényezők mind siketek és némák maradtak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Hasonló buzditásokat nem hallunk! Biztatással be nem érjük!

Krasznay Ferencz: Azt hiszem, nem kell a kormányelnök urnak magyaráznom, hogy Ausztriát, mint szövetséges államot velünk szemben a nemzetközi jognak ugyanazon parancsoló tekintetei kell, hogy vezessék, mint bármely más államot. Ha igen, ugy kérdem, eltűrtük volna-e egy külállamtól azt, hogy hadügyünkbe ilyen formában és azzal a tudatos rosszakarattal beleavatkozzék, és fejlődésünk irányát önkényesen megszabni akarja? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha a kormánynak a megtorlás kötelessége iránt érzéke nincs, az eset mindenesetre megdöbbentő. Még megdöbbentőbbé válik, ha azon argumentumokat halljuk, melyeket a kormány körében ezen passziv rezisztenciára, a mely azonban itt nagyon rosszul van alkalmazva, indokul felhoznak. Az első az, hogy ez a kormány csak ideiglenes, a magyart tehát ideiglenesen ütni és bántalmazni lehet és majd ha felelős kormány lesz, csak az fog helyt állhatni a sérelemért. Én azt hiszem, hogy ha nem is tartozik egy ilyen sérelem megtorlása és elégtétel kérése a rendes adminisztráczió keretébe, a magyar állam szuverénitásának, a magyar állam komoly számbavehetőségének és Magyarország politikai érintetlenségének, becsületünknek kérdése megkivánja, hogy minden tekintet nélkül helyt álljon az, a ki a hatalomnak tényleges kezelője. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A másik, a mit hallani szoktunk vagy legutóbb hallottunk — és ez a tegnap esteli deklaráczió, hogy semmiféle kormánynyilatkozat nem szükséges, mert ha az osztrák miniszterelnök az uralkodó akaratából és tekintélyével szólott, ennek korrigálása vagy megtorlása csak a király beleegyezésével történhetik. Én azt hiszem, ha az uralkodó felhatalmazását várjuk, akkor nem kormányra, hanem helytartóra van szükségünk, akkor a kormány nem egy, a nemzet akaratának, a nemzet többségének kifolyásaként a nemzetet képviselő kormányközeg, hanem egyszerüen egy uralkodói kiküldött és megbizott, ki még a nemzet becsületét is pusztán az uralkodó akaratából és rendeletére van jogositva megvédeni.

Még rosszabbul állunk, ha azt a tényezőt nézzük, a mely politikailag volna hivatva a megtorlásra; ha látjuk azt, hogy a többség lelkiismeretének néha fel-felpislanó kis mécsesét még ez a támadás sem volt képes lángra gyujtani; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ha látjuk, hogy a többség megelégszik azzal, hogy az ő félhivatalos lapjában ki van irva, hogy »sokak kebelében hazafias aggodalmat keltett« a támadó fellépés és a miniszterelnök egyes nyilatkozata. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igen, helyesen irja a félhivatalos ujság, mert ezeket a hazafias aggodalmakat, ezeket az arczokat csakugyan gyakran látjuk magunk közt fontoskodva körüljárni, de tetteket, akaratot, energiát ezek a fontoskodó, aggódó arczok maguk mögött csak nem rejtenek! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A patologiának van egy érdekes tüneménye és ez az, hogy a nagyon enervált ember rendkivüli erupczióra képes és épen ez a rendkivüli enerváltság az, a mi megmagyarázza az erupcziónak természet- és emberfeletti mivoltát. Ilyen erupcziót láttunk néhány nap előtt, mely igazán természetfeletti elementáris erővel tünt fel, de joggal elvárhatnánk, hogy ily esetben az erupczió még egy olyan enervált, akaratnélküli testnél is ujra kitörjön. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez, sajnos, elmaradt és igy ha önök, kik első sorban volnának hivatva arra, hogy a 67-es alapot, melyet oly sokan önök közül megdönthetetlennek állitották, megvédjék és ily

Digitized by Google

válságos viszonyok közt annak beválhatóságát kimutassák, kötelességüket nem teljesittik, a kik pedig a többség jogaira annyira szeretnek hivatkozni, akkor igazán nem marad más hátra, mint hogy ezt megtegyük mi. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Összehivtuk tehát a házat, összehivtuk azért, mert ily szomorusággal teljes esemény ellenében a nemzet elé akarjuk idézni önöket, hogy a tényekből itt a nyilt szinen vonjuk le a tanulságot. A tanulság valóban kiáltó. Azt bizonyitja nekünk ez az eset, hogy a 67-es alap nem a nemzet erőit fejlesztette, és nem volt képes azokat érvényre juttatni, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hanem e helyett alkotmányos formába burkolt udvari és osztrák uralmat teremtett, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* olyat, mely folyton az önkényuralom határain jár, és ha a nemzetnek eszébe jut kissé erősebben reklamálni jogait, a köpönyeg alól azonnal megvillantja kardjának a pengéjét.

A 67-es kiegyezés ugy, a mint azt a liberális párt kezelte, gazdaggá, önhitté, elbizakodottá tette Ausztriát; azt az Ausztriát, melyre más nemzetek szánalommal tekintenek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E mellett Magyarországot a lojalitás rosszul alkalmazott formájával teljesen kiszolgáltatták idegen érdekeknek, ugy, hogy most, mikor az ország álmából fölébredve jogait követeli, a bitorlott jogoknak egyik felét Ausztria, másik felét pedig császárja követeli magának. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Teljes bizonytalanság van körülöttünk, teljes bizonytalanságban vagyunk a hadügy kérdésében, a nemzet jogainak tartalma, a törvény értelme tekintetében és mindezt köszönhetjük azoknak, a kik 36 éven keresztül a kiegyezést vallották csalhatatlan politikai módszernek. A pusztulás veszélye nélkül ezen az uton tovább haladni nem lehet. Bebizonyitották önök, hogy a legkiáltóbb támadás visszaverésére sem képesek. Mi a következése ennek? A szigoru logika megkivánja, hogy ez a párt, a mely a nemzet jogainak védelmében ilyen gyengének mutatkozott, hagyja ott a helyét. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha önök nem képesek arra, hogy odakiáltsák Ausztriának a hands off-ot, akkor mi fogjuk odakiáltani, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ha önök nem teltek még be az Ausztria-fidesszel, akkor beteltünk mi. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Véget fogunk vetni a rekriminációk politikájának és a tettek terére lépünk. Egy példa van előttünk. A mint pártunk és mindazok, a kiket munkatársainknak vallhatunk, sorakoztatni tudták a nemzetet egy oly kérdésben, a melynek megoldása az önök kötelessége, és egy oly törvény végrehajtása ügyében, a mely voltaképen az önök feladata, t. i. a 67-es törvény hadügyi részének becsületes végrehajtására: ugy képes lesz ez a párt arra is, hogy sorakoztassa az egész nemzetet maga mellé, elveinek, legsajátosabb törekvéseinek immár közel álló kivivására, a teljes szakitásra, a teljes gazdasági és politikai függetlenségre. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Eötvös Károly! *(Halljuk! Halljuk!)*

Eötvös Károly: T. képviselőház! Lehető röviden és higgadtan akarok a fennforgó kérdésekhez szólani, de mielőtt azt tenném, a legközelebb mult ülés némely jelenetére kell visszatérnem. *(Halljuk! Halljuk!)*

A legközelebb mult országos ülésen a parlament többségének részéről valóságos szenvedélyes kitörésnek voltunk itt tanui, sőt nemcsak tanui, hanem részesei, tárgyai is. Ezt én akkor sem értettem, de most, miután néhány nap eltelt és tünődtem felette, még kevésbbé értem. Sértésre sértés szokott lenni a felelet. De mi a helyzet most, a melyben nekünk sértést kell, fájdalom, tapasztalnunk és eltürnünk? A felelet az, hogy Ausztriának legmagasabb és magas politikai körei egyenes, bevallott, sulyos támadásokat intéznek egyik napról a másikra Magyarország önállása, alkotmánya és nemzeti léte ellen. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mikor ez a nyilt sértés, melynek valóságát önök is beismerik, melynek valóságát nem tagadja senki, melynek valóságával az osztrákok dicsekszenek, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mikor ez a sértés oly nyilvánvaló, nagy és érzékeny, akkor a többség szenvedélyes kitörésre ragadtatja magát, de ki ellen, mi ellen? Azok ellen, a kik sértik a nemzet alkotmányát? Nem, hanem ez ellen a párt és ennek férfiai ellen, a kik védelmezik a nemzet jogait, becsületét és érdekeit. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez történt a legközelebb mult ülésen. Már most — bocsánatot kérek, ha fejtegetem ezt a tárgyat — ha azok, a kiknek mi törekszünk jobb belátást nyujtani, sőt jobb belátást rájuk erőszakolni, ha másként nem lehet, ha azok látják ezt a jelenetet a magyar törvényhozásban, micsoda következtetést vonnak le abból? Azt a következtetést, a melyet józan észszel levonhatnak és a mely nem egyéb, mint hogy ők azt a sértő hadjáratot ellenünk tovább folytathatják. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: A többség támogatásával.

Vészi József: Meg is tették az urakházában!

Eötvös Károly: Mert a magyar törvényhozás többségéről — lehet, hogy hamis — nem helyes és téves alapon azt vélhetik, hogy a legjobb szövetségeseket találták benne erre a sértő hadjáratra. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Felhozták önök, felhozták lapjaik, hogy a király személye ellen történt sértés. Bocsánatot kérek, ha a király személyét és egyéniségét sértené valaki ok nélkül, higgadt vérrel, akkor nemcsak önök feladata volna a király személyét és egyéniségét megvédelmezni. Ott lennénk akkor

Digitized by Google

mi is! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hanem a királyról, mint államfőről, mint államférfiuról beszélni, nem példátlan dolog, bármint őrködjék is az elnöki tekintély ebben a kérdésben. Hivatkozhatom e tekintetben egy olyan előzetes esetre, a mely e parlamentben történt és a mely előtt talán önök is kénytelenek lesznek meghajolni akarva, nem akarva. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem kisebb ember volt, mint Deák Ferencz, a ki 1861 junius 12-ikén szóról-szóra ezt mondta az országgyülésen: »nézetem szerint legnagyobb bajunk épen az, hogy maga ő Felsége nem tudja gyakran, mit kelljen cselekednie az alkotmányosság és törvényesség teljes, tökéletes visszaállitására.« *(Derültség és zaj jobbfelöl.)*

Bocsánatot kérek, ezt Deák Ferencz mondta ő Felségéről 1861 junius 12-ikén. Már most hasonlitsuk csak ezt össze azzal a szóval, a melyet Barabás Béla t. képviselőtársam kiejtett. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a szó, a melyet Barabás Béla t. képviselőtársam ejtett ki, nagyon gyenge másolat erről. *(Élénk mozgás és zaj jobbfelöl. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Örülnöm kell, t. ház, ennek a kétkedésnek, mert rákényszerit arra, hogy további bizonyitásokba bocsátkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi Barabás Béla t. képviselőtársam ajkán kicsuszott, olyan mondás, a mely, fájdalom, 375 esztendő óta mindig igaz, ha ki nem mondjuk is. *(Mozgás jobbfelöl.)* Olyan mondás, a melyet a nemzetnek igaz hazafiai ugy a multban, mint a jelenben . . .

Gr. Tisza István: A jelenben is?

Eötvös Károly: . . . mindig éreztek és fájdalom, olyan idők mutatkoznak, hogy a közel jövőben is mindenkinek éreznie és igazságnak kell tartania, El van intézve ez a dolog alakilag. De vajjon, ha mi azt mondanók, hogy a Chlopyban kibocsátott királyi szóban nem hiszünk, nem megtisztelnők-e ezzel igazán a magyar királyt? *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* Mert én magam, akármi következzék is, bár semmi tragikum nem fog következni, a chlopy-i királyi szónak nem hiszek, *(Mozgás jobbfelöl.)* azt valónak el nem fogadom, *(Mozgás jobbfelöl.)* a magyar közjog és a magyar hazafiság alapján. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Mi történt ugyanis most az utóbbi időben? Ugy a chlopyi nyilt parancs, mint az a manifesztum, a mely legfelsőbb királyi aláirással Magyarország volt és lehető miniszterelnökéhez intéztetett, *(Derültség.)* az a királyi szó, vagy az a legfőbb fejedelmi szó, mert hiszen magyar királyi szónak a chlopyi parancsot el sem fogadhatjuk, az a fejedelmi szó mereven, a maga ősi történelmi nyerseségében a birodalmi egység álláspontján áll, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a birodalmi egység álláspontjáról Magyarország ellen, a magyar országgyülésen nyilvánuló nemzeti törekvések ellen nyilvánul, e nemzeti törekvések elé egy áttörhetetlen falat akar állitani, egy átléphetetlen gátat akar emelni, még pedig a birodalom egységének érinthetetlen, szent és sérthetetlen intézményében. Ez sem több, sem kevesebb. Igy magyarázta ezt Ausztria miniszterelnöke az osztrák törvényhozásban.

B. Kaas Ivor: Tegnap ujra!

Eötvös Károly: De nemcsak miniszterelnöke, hanem az osztrák törvényhozás jelentősebb államférfiai is, az osztrák parlamentnek és az urakházának kiváló politikusai, Ausztria legmagasabb állami méltóságainak viselői mind igy magyarázták azt.

Ivánka Oszkár: Majd megfelel reá a magyar miniszterelnök!

Eötvös Károly: Magyar miniszterium? Hol van az? Tessék megmutatni! *(Derültség, zaj. Elnök csenget.)* Néhány jámbor jó hazafit látok ugyan a miniszteri székeken, kormányt azonban, a mely Magyarország hatalmát képviselni, a magyar nemzet törekvéseit és érzelmeit megvédelmezni tudja vagy azt megvédelmezni akarná, én nem látok. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Már most a birodalmi egység alapjára helyezkedett a fejedelem, a ki egyuttal magyar király is és az általunk ugynevezett »rég elmult birodalmi egység« alapjára, fundamentumára helyezkedett Ausztria törvényhozása is.

A mi az ő tényük, az az ő tényük, annak a birálatába bele nem bocsátkozhatunk, de én valami nagyon mélyen, részletesen belebocsátkozni nem is akarok, mert a hogy én meg nem engedem, hogy Ausztria országgyülése a mi dolgaink felett tárgyaljon, ugy nem akarok én az ő dolgaik felett tárgyalni. Ausztria törvényhozását feleletre nem vonhatjuk, az osztrák császárt feleletre nem vonhatjuk, a legfőbb hadurat sem vonhatjuk feleletre, a mely egyébiránt olyan képzeleti állami intézmény, a melyet mi sem nem ismerünk, sem életmüködését tekintve, nyugodtan el nem fogadhatunk.

Rákosi Viktor: Csak Zalán futásából és Ipolyi mitológiájából ismerjük!

Eötvös Károly: Ezt a mi képzelődő költőink találták ki valamikor, Ausztria aztán a szót megtanulta és csinált a repülő szóból először eszmét, az eszméből propagandát, a propagandából intézményt és az intézményből Magyarország alkotmányának valóságos megsemmisitését. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon!)* Feleletre nem vonhatjuk, én tehát valami részletes birálatába annak a chlopyi rendeletnek nem bocsátkozom, hanem fölvetem azt a kérdést, hogy miképen jutottunk mi el Chlopyhoz? *(Derültség.)* És mikor ezt a szerencsétlen, ezt a kálvária-utat rajzolom le, a mely minket Chlopyhoz vezetett, akkor alkotmányos jogomban vagyok, mert akkor a magyar kormánynak és — bocsássanak meg önök — a magyar parlament többségének eljárását fogom itt ismertetni, *(Halljuk! Halljuk!)* mert annyi bizonyos, hogy Chlopyhoz is az engedelmet a mi parlamentünk többsége, a mi kormányunk adta meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Hogy jutottunk mi a mai helyzethez? Lássuk csak, mert ebből nagyon sok tanulságot lehet vonni arra nézve, hogy mit csináltunk és arra nézve, hogy legközelebb mit fogunk csinálni. Egy nemzeti ünnepet tartottunk *(Mozgás jobbfelől.)* — és itt ne méltóztassanak előre feltenni magukban, hogy talán unni fogják magukat, mert rövid leszek, — egy nemzeti ünnepet tartottunk Kolozsvárott, olyan királyunk emlékét dicsőitettük ott, a ki nem is tartozott a ma uralkodó családhoz. Szobrot emeltünk neki a nemzet pénzéből és lelkesedéséből. És ennél a nemzeti ünnepélynél egy magyar képviselő polgári ruhában az ott jelenlévő közönséggel együtt azt énekelte, hogy »Isten áldd meg a magyart«, és erről a képviselőről Magyarország polgárai és katonai kormánya felfedezte azt, hogy tartalékos tiszt. Ezt a képviselőt tehát — mondják — ezért törvényszék elé akarták állitani és a hadsereg, a honvédség kötelékéből becstelenül elkergetni. *(Mozgás jobbfelől.)*

Pap Zoltán: Elhiszszük, hogy ez fáj önöknek!

Olay Lajos: Szégyene, gyalázata ez a magyar parlamentnek!

Eötvös Károly: Bocsánatot kérek, a megtörtént dolgot önök sem elnevetni, sem elvitatni nem tudják, még leszavazni sem. Ez megtörtént dolog. *(Zaj a jobboldalon.)*

Ha akkor az országnak tisztelt kormánya és a parlamentnek t. többsége a nemzet érzelmeinek tiszteletét a legelemibb erélylyel megköveteli, ha megáll a mellett, hogy nem engedi ennek az esetnek katonai törvényszék elé való hurczolását, hát akkor az állapot, a mely ebben a parlamentben 8—9 hónap óta folyik, meg sem kezdődött volna. *(Mozgás jobbfelől.)*

Hanem mikor azt láttuk, mikor a nemzet, mely érzelmeiben és törekvéseiben mögöttünk áll, látta azt, hogy a legegyszerübb, a legközvetlenebb, a legszentebb nemzeti érzés megnyilatkozásában egy országgyülési képviselőt büntetnek, zaklatnak, zavarnak ily módon, és teszik ezt alkotmányosan elismert hatóságok, kormányok, hadügyi vezetések, honvédelmi miniszterek és a hadseregi törvényszék, mikor mi ezt láttuk, akkor azt mondtuk: mit, hát ennek a nemzetnek érzését, törekvéseit, önérzetét, multját, jövőjét annyiba se veszik a most fennálló, az alkotmány által elismert és biztositott állami és hadi intézmények, hogy egy ilyen durva, egy ilyen borzasztó sértéssel szemben megőriznék a nemzet érdekét és becsületét! Akkor azt mondtuk magunkban: ezzel a kormánynyal és katonai uralommal szemben pedig visszavonulunk a mi alkotmányos jogaink megrendithetlen fundamentumára és ezen fundamentumon ennek a kormánynak mi ujonczot többé nem adunk mindaddig, a mig a nemzet érdekei orvoslást nem találnak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: Most sem fogunk adni!

Eötvös Károly: Kis dologról volt akkor szó a nagy egész szempontjából. Teljesitette-e, a kormány, a többség a maga kötelességét, a mely a legkisebb, legelemibb és a mellett szép kötelesség? Nem teljesitette! Hallgatott és hagyott minket küzködni a nemzet önérzetének és becsületének védelmében. Sőt nemcsak hagyott, hanem ellenünk dolgozott, legalább a kormány mindenesetre.

Igy kezdődött az a történet, a melynek ma közepén vagyunk és a mely innen-onnan 9—10 hónap óta folyik. Tovább megyek. A kormány ezen esztendőnek január vagy február hónapjában bizonyos nagy engedményekkel állott elő. Volt azok között katonai perrendtartás, a czimereknek — nem tudom én — miféle kijavitása, a katonai oktatásba a magyarságnak egy kis perczenttel nagyobb arányban való behozatala, a magyar honosságu tiszteknek a magyar ezredekhez való visszahelyezése stb. Ilyen igéretekkel állott elő a kormány és azokat engedményeknek nevezte. Én akkor sem hittem ezekben; ki is jelentettem itt a házban a volt miniszterelnök urnak, hogy őt ezen igéretei alól felmentem, mert azok közül egy sem fog teljesülni. És, t. képviselőház, azóta tiz hónap mult el. Kérdem: teljesült-e egy is ezek közül? *(Ugy van! (Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tett-e komolyan kisérlétet a kormány vagy a többség arra nézve, hogy azok közül, a miket a kormány az uralkodó nevében itt az országgyülésen nyiltan megigért, valami teljesedésbe menjen? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem!)* Hiszen tiz hónap telt el azóta! Pedig, t. képviselőház, ez is királyi szó volt, felelős miniszterium által ünnepélyesen kijelentve. Hát történt valami? nem történt semmi. Ebből mi, fájdalom, alaposan következtethettük azt, a mi e nemzettel századok óta százszor megtörtént, hogy t. i. az időleges bajok időleges elháritására tétetnek ugyan igéretek a trón közeléből, de azon elszánt elhatározással, hogy azok, ha a nemzet érdekében vannak, meg nem tartatnak. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* Nemcsak hittem ezt, hanem itt a házban ki is jelentettem, hogy ez igy fog történni; és igy is történt.

Már most, t. képviselőház, mikor én a kormány mulasztásáról és a többség hibás politikájáról beszélek, lehetetlen fel nem tennem azt a kérdést, hogy ebben a helyzetben, — a mikor a régi kormány elment és utána jött egy másik, persze még az elsőnél is rosszabb kormány, *(Derültség.)* és a mikor belejutottunk abba a helyzetbe, hogy nincs is kormányunk, a királyi szó mellett nincs felelős miniszterium, a mikor az ország ügyeivel nem törődnek a miniszter urak, mert nem tudják, hogy ma vagy holnap lesznek-e még miniszter urak, — mondom, t. képviselőház, ebben a helyzetben fel kell vetnem azt a kérdést, hogy tiz hónap óta mit csinált a t. többség? Mit csinált? Mert ahhoz a helyzethez, a melyben vagyunk, hozzászólt az ellenzék, hozzászóltak az ország törvényhatóságai, nap-nap után hozzászólt a sajtó, mindenkinek

Digitized by Google

volt nézete, törekvése, megállapodása; ellenben a t. többség tiz hónap óta mit csinált?

Pichler Győző: Veszekedett, hogy ki legyen a jegyző. *(Élénk derültség.)*

Eötvös Károly: Kérdem, t. képviselőház, mit csinált a többség, az országgyülésnek az a pártja, a mely mégis első sorban felelős mindazért, a mi történik, mindazért, a mi e nemzet javára vagy ellenére intéztetik és a mely felelős a mulasztásokért is? Folytonosan azt mondották, hogy programmon és megállapodáson dolgoznak.

B. Kaas Ivor: Hieronymi, Tisza, Andrássy! A nagy szónokok a katonai vitában!

Eötvös Károly: Én is figyelemmel kisértem a többség magatartását. Összejött a többség nagyon gyakran értekezletre; legutóbb, talán tegnap is tartott értekezletet, ha igaz, mert én már most a többség szavának sem hiszek. És mit csinált a többség ezen értekezleteken? Roppant gonddal, államférfiui bölcseséggel mindig a felett tanakodott, hogy mit tűrjön el továbbra is, és hogy mit ne csináljon; mert hogy mit csináljon azokkal az u. n. áramlatokkal szemben, akár innen jönnek, akár Chlopyból, arról még eddig a többség nem határozott, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* abban meg nem állapodott soha, vagy ha megállapodott, azt gondosan eltitkolta, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* eltitkolta a nemzet előtt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már most a többség ma is ott van. Tegnap, ugy olvasom a hirlapokból, kiküldött egy nagybizottságot, hogy az jelöljön ki egy kis bizottságot, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* az a kis bizottság tanácskozzék a felett, hogy minő javaslatot készitsen a többség számára; de hogy mikor lesz ebből valóság, mikor lesz ebből programm, mikor lesz többségi megállapodás, mikor lesz nemzeti vagy kormányprogramm, arról még tegnap semmit se tudtak. Mikor a nemzet azt látja, hogy jogainak, érdekeinek és becsületének nagy kincse ilyen bölcs kezekbe van letéve, *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)* a mely kezek meg nem mozdulnak semmi irányban, a mely kezek csak arra intenek gondosan: tűrjetek, tűrjetek és megint csak tűrjetek, nézzetek el, hallgassatok el mindent, akárhonnan jön, akár Chlopyból, akár a Reichsrathból; mikor a nemzet ezt látja: nem tartják-e önök egészen természetesnek, az emberi természetnek és a nemzetek lélektanának összes ösztöneiből nem látják-e jogosultnak, hogy a nemzet törvényhatóságai azt mondják: Ilyen kormány kezébe adót nem adunk, ujonczot nem szavazunk meg!? *(Élénk tetszés, helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Ezt a nemzetet az élő nemzetek minden becsüléséből ki kellene zárni, ha a nemzet, a mikor tiz hónap óta látja, hogy a kormánynak és a többségnek ilyen a magaviselete, ilyen módon nem adna hangot tiltakozásának és ellenzésének. Azonban a nemzet rögtön jóváteheti azt, a mi látszólag az országnak, az államnak érdeke ellen van, rögtön kész is, hajlandó is jóvátenni, mert hazafiság vezeti őt.

De hiszen nemcsak a nemzet vont le következtetést a kormányoknak és a többségnek e magaviseletéből, hanem következtetést vontak le a magyar nemzet önállóságának öröklött ellenségei is. Következtetéseket vontak le a birodalmi egységnek régóta szunnyadó de egészen el nem aludt hivei. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* S azok a következtetések Chlopyhoz vezettek és a birodalmi tanács tárgyalásaihoz. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azok a következtetések abból indultak ki, hogy: nini, hát hiszen mi, akármit követelünk, akármit mondunk, akármit cselekszünk vagy nem cselekszünk, a magyar kormány és a magyar parlament többsége eltür mindent, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* fel nem támad semmi ellen, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* még csak egy tiltakozó szava sincsen senkinek a pártban; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ezzel a nemzettel tehetünk mindent, mert törvényhozása eltür mindent. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a chlopyi hadiparancsnak az eredete. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A szándék megvolt rá odafenn, az engedelmet megadta rá a magyar kormány és a magyar törvényhozás. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Már most az a chlopyi hadiparancs a nagy egészről beszél, pedig az az egész, ha egész, sem nagy. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Semmi esetre sem erős és nem hatalmas; de nem is egész. De nem is uj az eszme. Ne méltóztassék azt hinni, hogy ezt a nagy egészet Chlopyban fedezték fel...

Thaly Kálmán: Már V. Károly felfedezte!

Eötvös Károly: Régi dolog ez, sok százados; de legközelebb 1861-ben is ezzel jöttek a törvényhozás elé.

1861-ben a kényszeritett birodalmi egység felett, a felett, a mit Chlopyból dicsőitettek és törvényként ránk parancsolni akartak, folyt a vita; és akkor — megint nem Perczel Dezső t. képviselőtársamra hivatkozom, bár jobban szeretnék rá hivatkozni, hanem egyik volt kartársára, Deák Ferenczre, *(Derültség a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* a ki erre a kényszeritett birodalmi egységre, vagyis a chlopy-i hadiparancsra vonatkozólag 1861. évi augusztus 8-ikán ezeket mondta, az erőszakolt közös birodalmi egységről szólván *(olvassa)*: »Fogja-e az ország szivesen védeni és támogatni azon állapotot, a melyet keserü érzelmekkel tűr? Nem fog-e örülni minden veszélynek, s minden bajnak, a mely az egészet fenyegetve, neki reményt nyujt arra, hogy talán szabadulhat azon lánczoktól, a melyek akarata ellen másokhoz kötötték?« — Tehát szerinte örülni fog az ország minden veszedelemnek és bajnak, a mely azon »nagy egész«-et éri. — *(Olvassa)*: »Erős és hatalmas volna-e a birodalom a népnek ilyen érzelmei mellett és azon szorosabb, de

Digitized by Google

kényszeritett kapcsolat kellett, a mely az országban ilyen érzelmeket támaszt; jobban és könnyebben lehetne-e kormányozni, mint a tágabb, de önkéntes egyesülés mellett, a mely senkinek nem fáj és a melyet a nemzet jogaival és alkotmányával megférőnek tekint?« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tehát Deák Ferencz felvetette akkor azt a kérdést, hogy ilyen, a nemzet fájdalmas érzése által fogadott és kisért erőszakos egység mellett könnyü lesz-e majd az u. n. birodalmat kormányozni.

Hát én erre a kérdésre a feleletet a t. miniszterelnök urtól várom: hogy ő könnyen kormányoz-e? *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)* De várom Ausztria törvényhozásától, és kormányának elnökétől is, vajjon nem ott vagyunk-e, hogy bizonyos birodalmi egységet erőszakolnak reánk, — most ugyan csupán csak a külügyi diplomáczia és hadsereg keretében, de hát hiszen szerintük az a kettő minden — *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: És a vámközösségben!)* és vajjon ilyen kényszeritett egység mellett könnyen tudják-e kormányozni Ausztriát? *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* És könnyen tudják-e kormányozni Magyarországot? És nem fenyeget-e bennünket olyan idő, a midőn egyáltalában nem tudják majd kormányozni sem Ausztriát, sem Magyarországot? *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A nagy egész? A nagy egészről a mi alkotmányunk nem tud semmit. Előttünk pedig más szentirás nincs, mint a mi alkotmányunk, *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* és annak az alkotmánynak magyarázására és annak az alkotmánynak fentartására mi épen olyan jogosultaknak érezzük magunkat, mint ennek az országnak és Ausztriának akár külön, akár közös feje, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és e tekintetben semmi királyi, országfejedelmi és császári, és legfőbb haduri magyarázatot mi kényszeritőleg el nem fogadunk. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Ha már most kiváncsiságból megnézzük, — mert hiszen alkotmányjogilag és közjogilag mi voltaképen nem vagyunk kénytelenek a fejünket törni a felett, hogy Ausztria törvényhozásában miként beszélnek rólunk, de a gyakorlati élet szempontjából nekünk mégis foglalkoznunk kell vele, ha nem is e törvényhozásban, de általában közéletünk egész mezején mindenütt, — hogy a mi szövetséges társunk: Ausztria, az ugynevezett közös birodalomnak ama másik államterülete, mikép vélekedik mirólunk, és minő törekvései vannak velünk szemben; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mondom, ha megnézzük, hogy Ausztria kormányának és törvényhozásának mik a törekvéseik: mit látunk? Ha azok a törekvések csak az ő törekvéseik volnának, nem sok gondot okoznának nekünk. Az ő jogukkal szemben áll a mi jogunk, az ő hatalmukkal szemben áll a mi hatalmunk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hanem mikor mi azt látjuk, hogy alkotmányos királyunk, a mi államunk legfőbb intézménye azokhoz hajlandó, vagy ha nem is a királyunk, de a legfőbb hadur őket támogatja, nekik szolgáltat erőt, dicsőséget és befolyást mi ellenünk: akkor igenis, fájdalom, érdekünkben is áll és érdekünk jogunkká teszi, hogy ezt a kérdést szó nélkül ne hagyjuk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mit akarnak önök, t. kormány és t. többség? Azt akarják: mi védelmezzük meg velük szemben, csupán mi a magyar nemzet érdekeit és jogát? Azt hiszik önök, hogy ez első sorban nem az önök feladata és kötelessége?

B. Kaas Ivor: Azt hiszik!

Eötvös Károly: Mi törekszünk azokat megvédelmezni, igenis, de nekünk, fájdalom, az a helyzetünk, hogy nekünk elsősorban önök ellen kell azokat megvédelmezni, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* bizony, fájdalom, csak másodsorban azok ellen, kik közvetlenül egyenesen intézik a támadást, mert a bátorságot a nemzet és a jog örökös sértéséhez Magyarország kormányának valamennyi többségének lanyhasága, tehetetlensége szolgáltatja. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mi történt? Mondom, nem fogadom el illetékesnek sem az osztrák honvédelmi minisztert, sem az osztrák miniszterelnöknek tegnapi fejtegetéseit, sem a többi nagy méltóságnak, az osztrák urakházában és birodalmi tanácsban való fejtegetéseit, de bizonyos az, hogy a helyzet odáig jutott, hogy az osztrák törvényhozás jogot érez ahhoz, hogy ő a magyar törvényhozás fölött fennhatóságot gyakoroljon. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Jogot érez ahhoz, hogy a magyar parlament törekvései felett birálatot gyakoroljon, jogot érez ahhoz, hogy kimondja: ezeket a törekvéseket nem fogadom el, ezeket a törekvéseket pedig elfogadom. Ezt lehet arroganczianak mondani, de ez nem csupán arroganczia. Ez a régi történelmi viszonynak megujulása, a mely Magyarország jogait, alkotmányát és önállóságát itthon, házi használatra megengedte, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de a mikor a világba ki kellett lépni, a mikor az ajtó elé kellett állani, akkor a magyar jogokra, alkotmányra és önállóságra azt mondta: Azt pedig meg nem engedjük.

A Reichsrathban ugy beszélnek, az osztrák törvényhozás mindkét házában ugy beszélnek a miniszterek, miniszterelnök és mások, mintha ők volnának a »nagy egésznek« törvényhozása, mi pedig csak egy külön országnak vagy tartománynak tanácskozó testülete. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Provinczia!)* A látszat ez, de, fájdalom, e pillanatban a valóság is. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezt tűrnünk nekünk nem lehet. De ez meg sem változik mindaddig, mig Magyarország kormánya és törvényhozásának többsége talpra nem áll, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és az országnak és nemzetnek jogait és érdekeit a végletekig nem törekszik megvédelmezni. Azt mondják önök, — fájdalom, sok igazság van

Digitized by Google

benne, — hogy ebben az áldás nélkül való küzdelemben a nemzet sokat szenved, az ország érdekei elhanyagoltatnak, közgazdasági életünk pang, a jólét csökken, az állami terheket alig lehet tovább elviselni.

B. Kaas Ivor: Tehát adjuk el Magyarországot! Legyen pénzünk! *(Mozgás.)*

Eötvös Károly: De mindez az állapot azért van — és ez a nemzetnek sok százados tapasztalása — mert a nemzet törvényhozása és vezető férfiai időnként megengedték Ausztriának és Ausztria államférfiainak a hatalmaskodást Magyarországon. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tessék ezt a hatalmaskodást visszautasitani; méltóztassék erre nézve velünk kezet fogni; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akkor majd mindez a sok nagy baj elenyészik, a nemzetet fenyegető ezen károk és veszélyek elmulnak. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De csakis ezzel mulnak el és mással el nem mulnak. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Ez idő szerint, fájdalom, a többségben a nemzetnek vezére nincs. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Fájdalom; hiszen nem minden kor szüli meg azt a nagy férfiut, a melyre minden kornak szüksége volna nálunk. Ez a kor épen nagyon meddő volt e tekintetben; mert a többségben a nemzetnek vezérférfiai nincsenek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ezt a hiányt meglehetősen lehetne pótolni, ha a többség férfiai nem az egymás ellen való küzdelemben emésztenék erejüket; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* ha a többség férfiai minden személyes érdeket és hatalmi vágyat leküzdve találnának legalább egyetlenegy eszmét, egyetlenegy érzést, a melyben maguk közt is, de velünk is találkoznának. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Itt az eszme: Magyarország alkotmányának megvédelmezése; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* itt az érzés: a nemzet becsületének megmentése. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* Ha önök még ebben sem tudnak egyetérteni maguk közt, ha önök akkor is, midőn mi ezt a kettőt védelmezzük, velünk szemben ellenkező álláspontra lépnek, akkor ne kárhoztassák önök se Körbert, se Chlopyt. Akkor ők cselekszik azt, a mit a nemzetek önzése ilyen esetben cselekedni szokott, kizsákmányolják a helyzetet, tönkreteszik a szövetséges-társat, uralkodnak felette, a mikor pedig ehhez joguk nem volna. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Körberék szavát, mikor ők azt mondják, hogy a hadsereg minden változtatásához az ő beleegyezésüknek kell hozzájárulnia, én elméletileg nem ostromlom, elméletileg e szavak helyességét kénytelen vagyok elismerni, de miért? Egységes hadsereg sohasem volt. Csak egységesnek mondották. Midőn a mai hadsereg megalapittatott, 1867-ben és 68-ban, akkor — ismerem az akkori vezető férfiak gondolkozását — ők ugy gondolkoztak: azért, hogy Ausztriával valamelyes kiegyezésre juthassunk, a nemzetet a további tönkrejutástól megmentsük, ám ne érintsük a hadseregnek akkor fennálló szervezetét, hanem hozzuk be az általános védkötelezettséget, a hadsereget tegyük nemzeti hadsereggé, a mi az osztrák hadsereg sohasem volt, sem egészében, sem részében. Ha a nemzet a maga egészében, a nemzet értelmes ifjusága a maga buzgó lelkesedésével — mert általános védkötelezettség lesz — résztvesz abban a hadseregben, önként, magától, nemzetivé válik Magyarország hadserege. Ez volt akkor, 1867-ben és 68-ban a vezető államférfiak nézete.

36 esztendő telt el és bekövetkezett-e ez? Az osztrák hadsereg történetének alaposabb ismerői, mint én, ezer érvet tudnának felhozni arra, hogy a mióta u. n. általános védkötelezettség alapján a nemzet minden rétege, minden eleme bejutott a hadseregbe, azóta annak a hadseregnek germanizációját, császárivá tételét, birodalmi egységre való alkalmasságát ezerszerte jobban erőltetik a hadsereg körében a tisztikar, a vezérlet és vezénylet és a belszervezet intézői, mint az valaha azelőtt, 1848 előtt történt. Ugy, hogy daczára annak, hogy a magyarság, a magyar nemzet fiai sokkal nagyobb tömegben vannak a hadseregben, mint azelőtt, az a hadsereg ma sokkal kevésbbé nemzeti, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és sokkal kevésbbé tiszteli a magyarság sajátságait, érdekeit és becsületét, mint tisztelte régebben, a mikor még nem volt általános hadkötelezettség. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Akkor az volt a nézet, a mint mondtam; 35 esztendő története élénk, fájdalmas bizonyságot szolgáltat a mellett, hogy ők ebben a jogos, szép feltevésükben csalódtak, és hogy a hadsereg szervezete, vezérlete és vezénylete Magyarország hadseregét is, Magyarország kontingensét is idegenné, németté, császárivá, birodalmi egységre alkalmassá tette. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Harminczöt esztendő tapasztalata ez. Álljon elő önök közül az, a ki tagadni meri. Hiszen még az u. n. leglojálisabb, legmértékletesebb nyilatkozatokban is, mint az Andrássy Gyuláé, Tisza Istváné, mindenütt ott van, hogy elismerjük — nem tudom, hozzátették-e, hogy fájdalmasan ismerik el, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem tették!)* — elismerik, hogy nemzetünk szellemének a hadseregben való meggyökerezését illetőleg sok kivánni valónk van, abban a tekintetben még reformokra van szükség, de a mint ezt vagy azt most megcsináljuk, és türelemmel várunk, megjön magától önként.

Nem jön meg! A kit 35 esztendő szomoru tapasztalata e feltevéséből ki nem ábránditott, az nem alkalmas arra, hogy a nemzet törvényhozója legyen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A kit pedig kiábránditott, mert ki kellett ábránditania, és mégis azzal áll elő, hogy e nemzet érdekei lassankint maguktól valósulnak meg a hadsereg szervezetében, az ámító. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Minthogy mi sem vakok, sem elbódultak, sem ámítók, sem ámítottak lenni nem akarunk, minthogy a harminczöt esztendős keserü tapasztalás juttatott arra a komoly, szigoru, fatális elhatározásra, a melyben vagyunk, és a melyben megmaradunk, *(Igaz! Ugy van! Megmaradunk! a szélsőbaloldalon.)* ennélfogva mi ragaszkodunk e nemzetnek ama jogaihoz, melyeket 10 hónap óta hangoztatunk, a melyekért küzdünk és fogunk küzdeni mindaddig, a mig nem győzünk, vagy a mig a végső kimerültség erőnket nem veszi; és bárminő ellenkező, hézagos programmal, vagy bármily kecsegtető, de üres szavakból álló igéretekkel jőjjön is ez a kormány, vagy más kormány: mi küzdelmünk kötelességét fogjuk teljesiteni. *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik. Felkiáltások: Öt percz szünetet kérünk! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Méltóztassanak helyüket ujból elfoglalni. Rakovszky István képviselő ur személyes kérdésben kiván nyilatkozni.

Rakovszky István: T. ház! Az ülés kezdetén nem lehettem jelen, midőn Barabás Béla t. képviselő ur kijelentését tette. Kötelességemnek tartom minden pressziótól menten kérni, hogy Barabás Béla képviselő urnak a mult ülésben történt kijelentése következtében tett saját kijelentéseimet mint tárgytalanokat és nem történteket méltóztassék tekinteni. *(Helyeslés.)*

Szőts Pál jegyző: Gr. Andrássy Gyula!

Gr. Andrássy Gyula: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A chlopyi hadiparancs országszerte nagy izgalmat és aggodalmat szült. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: És felháborodást! Jogosan!)* Igenis jogosan, mi is osztottuk azt az aggodalmat; nekünk is az volt a szándékunk, hogy azzal szemben valami elhatározásra kérjük fel a képviselőházat. E közt azonban a királynak spontán nyilatkozata meggyőzött arról, hogy azt tenni fölösleges volna, mert a sérelemnek szándéka nem forgott fenn. *(Élénk felkiáltások a jobboldalon: Igaz! Ugy van! Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Ennek alapján *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* és csakis ennek alapján tértünk el minden további lépéstől.

A párt megbizott engem, hogy azon álláspontját, mely szerint, tekintettel a király ő Felségének ezen spontán nyilatkozatára, többé ezen kérdéssel a ház ne foglalkozzék, . . . *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: De mi majd fogunk! *(Zaj.)*

Gr. Andrássy Gyula: . . . egy határozati javaslatban itt kifejtsem. Miután a házszabályok értelmében ma e kérdés felett határozni ugy sem lehetne, én ma ezt a határozati javaslatot bővebben kifejteni nem is kivánom . . . *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Tüzzük napirendre! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Andrássy Gyula: . . . esetleg, ha szükséges, a felirati javaslat tárgyalásával kapcsolatosan fognám megindokolni. Most csak arra szoritkozom, hogy felolvassam a határozati javaslatot. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):*

»Miután a miniszterelnök a Chlopyban kiadott hadiparancsra nézve, melynek ugy ténye, mint némely kifejezései a nemzet széles rétegeiben megdöbbenést és hazafias aggodalmat keltettek, felséges királyunk felhatalmazásával a következő nyilatkozatot tette:

»Ő Felsége fájdalommal és mély sajnálattal vett arról tudomást, hogy az általa kiadott hadiparancs oly felfogásokkal, félreértésekkel, sőt félremagyarázásokkal találkozott, a melyek oda konkludáltak, mintha a felséges urnak, mint a hadsereg törvény szerinti fő hadurának e megnyilatkozása a magyar alkotmánynak vagy a magyar nemzetnek, Magyarország törvényes jogainak, a magyar államiságnak sérelmét involválnák. Ez ki van zárva, ez nem történhetik meg, ez ő Felségének intenciójától távol állott és a hadiparancsnak bármely oldalról ilyen magyarázatot adni helyesen és jogosan nem szabad és nem lehet.« *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Krasznay Ferencz: Jaj de gyenge! *(Zaj. Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát Körber hazudott! Nagy zaj a jobboldalon.)*

Gr. Andrássy Gyula *(olvassa)*: Minthogy ezen nyilatkozat által felséges királyunk megerősitette az ő alkotmányos uralkodói működésére alapitott azon szilárd meggyőződésünket, mely szerint föl sem tehető, hogy ő Felsége az 1867:XII. törvényczikk 11. §-ában körülirt alkotmányos fejedelmi jogokat máskép, mint alkotmányos uton, vagyis a törvények szerint *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és miniszterеinek felelősége mellett akarná gyakorolni, avagy az államalkotó magyar nemzet közjogi állását bármiben figyelmen kivül hagyhatná; minthogy ekkép a chlopy-i hadiparancs minden sérelmes magyarázata ki van zárva *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* és az annak nyomán támadt aggodalmak tárgytalanokká lettek: a ház a miniszterelnöknek a korona nevében tett fennebbi kijelentéseit tudomásul veszi és ez ügyben további eljárást nem tart szükségesnek. *(Zajos helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem helyes!)*

Krasznay Ferencz: Majd a választók mondják meg, hogy helyes-e!

Kubik Béla: Ebbe belenézünk!

Polónyi Géza: Ez csak klub-szentenczia, ez nem parlamentáris tárgyalás. Tessék az országgyülésen napirendre tüzni. *(Nagy zaj a jobboldalon.)* Ez nem parlamentáris dolog, tessék itt

Digitized by Google

letárgyalni! *(Zaj jobbfelől.)* Hát félnek a tárgyalástól? Tárgyaljuk le! *(Zaj jobbfelől.)*

Münnich Aurél: Nem félünk! Hisz azért adtuk be. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! Ez a javaslat is ki fog nyomatni és a ház tagjai közt szétosztatni, *(Helyeslés a jobboldalon.)* valamint, a mit annak idején elfelejtettem mondani, de magától értetődik, az a határozati javaslat is, a melyet Bakonyi Samu t. képviselő ur adott be.

Hock János: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mély megnyugvást találtam abban a határozati javaslatban, a melyben egy párt az egész ország szine előtt kimondja, hogy egy törvénytelen hadiparancs jogos aggodalmakra adott okot. De azt hiszem, ennek orvoslása nem elég, hogy egyszerü határozati javaslat alakjában kifejtse ezt az egyik párt az országgyülés előtt, hanem ennek a visszautasitásnak a pártok egyhangu felfogásában, az egész törvényhozás fellépésében és tanácskozásaink jegyzőkönyvében is nyomának kell lenni, hogy a nemzet a jövőben is utját vágja minden kisérletnek, a melylyel alkotmányát és egységét támadják meg. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Különben ez a kérdés, a melyet mi most tárgyalunk, visszanyulik a régmultba, mert belekapcsolódik a mi történelmünkbe. Ha történelmünk lapjait forgatom, sokszor elgondolkodom a felett, mi lehet az oka, hogy a mig minden más nemzet annál tömörebb, minél nagyobb az a külső nyomás, a mely reá nehezedik, addig a magyar faj kohéziója válságos viszonyok között sohasem állotta ki az erőpróbát. Akkor voltunk rendesen leggyöngébbek, a mikor legerősebbnek kellett volna lennünk. A históriából kimutatható, hogy a nemzeti egység gerincze rendesen akkor roppant ketté, mikor a szokottnál nagyobb terhet kellett a nemzeti haladás utjáról elháritani. Ez a megoszlás, ez az erkölcsi törékenység már sok nemes eszmének ásta meg sirját és sok szomoru napot hozott a magyar alkotmányra. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mikor ennek a nemzeti ziláltságnak okát kutatom, két inditó okra bukkanok. Az egyik a magyar népfaj sajátsága, a mely vérmérsékleténél fogva nagyon könnyen sodorja szélső helyzetekbe. Világraszóló hőstetteket látunk történelmünkben egyidejüleg a meghunyászkodó szolgalelküség mellett, lángoló hitet és lelkesedést a csüggedő kislelküséggel szemben. Önfeláldozó, megváltó munkát a haszonlesésen és önzésen alapuló politikai szervilizmussal szemben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ziláltságunk második oka részben a nemzeten kivül álló tényezőre, részben pedig történelmi okokra vezethető vissza. Végzetes szerencsétlensége ennek az országnak, hogy jogaiért, faji hivatásáért, szóval nemzeti egyéniségéért és nemzeti eszményeiért nemcsak jelenleg, hanem évszázadokon keresztül állandóan harczban kellett állania dinasztiájával, a mi ritkán hatott fejlesztőleg a nemzeti haladásra, hanem nagyon sokszor bénitólag hatott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mig más népek a királyság intézményének minden előnyét a saját gyarapodásukra használhatták fel; mig más nemzetek a korona fényének és hatalmának glóriájában megizmosodhattak, és igy nemzet és korona kölcsönösen egymást emelték, addig nálunk élet-halálharczot kellett folytatnunk saját dinasztiánk ellen, nemzeti életünkért, saját fentartásunkért és faji jogosultságunkért. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nemzeti egyéniségünk elismerése épen ott tagadtatott meg, a hol azt állandóan fényben kellett volna képviselni. Ezért mondta találóan Grünwald Béla az ő könyvében: »Nekünk nemcsak hogy nemzeti királyságunk nem volt, de ránk nehezült egy, a nemzettel nagyon gyakran ellenséges érzületü királyság.« *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem csodálom, hogy a magyar törzsökbe beleoltott idegen elem csak a mi éltető nedvkeringésünket használta fel a maga javára, de rügye nem nekünk bontott, virágja nem nekünk nyilt, gyümölcsöt nem nekünk érlelt. Történelmünk tényleg olyan uralkodóházzal kapcsolt össze minket, mely évszázadokon keresztül a világuralom magaslatán állott és azt a két-három millió főnyi magyart és országát mint jelentéktelen területet csak az ő nagy birodalma egyik provinciájának tekintette, a melynek bele kell, akarva nem akarva, törve-hajolva illeszkednie annak a nagy egész birodalomnak a keretébe és szolgálatára. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az alárendeltségnek ezt a vezérelvét lassankint belenevelték az uralkodásra kiszemelt osztrák főherczegekbe, a kik Magyarországot csak olyan geográfiai fogalomnak tekintették, a mely Ausztriának a szomszédos tartománya és védőbástyája. Csak olyan határőrvidék-féle területnek, a mely arra jó, hogy a török ellen folytatott irtó hadjáratnak a szinhelye legyen és hogy Ausztria népeit az állandó háboru borzalmaitól megmentse.

Ez a nevelési rendszer azután lassanként életnézletté csontosodott meg a mi uralkodóinkban. Ezért nem is vádolhatjuk őket igazságosan nemzeti eszményeink kicsinyléséért, nemzeti érzéseink lenézéséért, mert ezt nem az uralkodók egyéni hibájának tekintem. Ők is csak emberek és bennük is érvényesült a pedagogiának az az alapgondolata, hogy: fac me talem talis ero, a milyenné nevelsz, olyanná leszek. Nem is vádolom én az igy elnevelt egyéneket, hanem vádolom azt a szerencsétlen udvari légkört, a melyet állandóan osztrák tradicziók telitettek, a melyet kitartott szolgalelkek inficziáltak és vádolom azt a nevelési rendszert, a mely előitéleteket oltott nemzeti önállóságunkkal szemben a koronának törvényes uraiba és városainak. Sőt azt is megengedem, hogy némely uralkodónk teljesen

Digitized by Google

jóhiszeműleg járt el, a mikor független államiságunkat az örökös tartományokkal szoros, egységes kapcsolatba akarta belevonni. De az uralkodóháznak eme közjogi tévedése viszont a nemzetnek is mindenkor kötelességévé tette, hogy az életfentartás természetes ösztönénél fogva ellenálljon és törvényesen védelmezze meg a maga államiságát és nemzeti egyéniségét. Maga Széchenyi rámutatott már az uralkodóháznak emez előítéletes balvéleményeire, mikor 1823-ban nyiltan kimondta: »A mi császárunk meg van győződve és talán halálos ágyán sem tudná senki az ellenkezőről meggyőzni, hogy ő azt az esküt, a melyet koronázásakor a magyar nemzetnek tett, soha sem szegte meg, bármily nehezére esett is neki, és hogy ő az alkotmányt szüzen, sértetlenül hagyta utódaira, holott azt alapjában megdöntötte. Elég szomoru, hogy igy elnyomatunk, mint a férgek, a mikor valami rájuk nehezedik, nem tudva, nem is sejtve, hogy mennyi szerencsétlen lény szenved és megy tönkre az ő nyomásuk alatt.«

Kétségtelen, hogy a dinasztia eme közjogi tévedésének, a mely évszázadok kormányzatába nyulik vissza, sok enyhitő körülménye van, a melyek szomoru világot vetnek a mi nemzeti ziláltságunkra. Vajjon kárhoztathatjuk-e jogosan azt az idegen gondolkodásu és nevelésü koronát, hogy ő nyelvünket, alkotmányunkat elismerni nem akarta, mikor nemzetünk nagyjai évszázadokon keresztül maguk vetkőztek ki faji sajátságaikból, *(Taps a baloldalon.)* mikor nyelvüket maguk nem értették, és mikor ők a korona tanácsában alkotmányunkat fentarthatónak maguk nem itélték? *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Igy élesedett ki egy állandó ellentét a nemzet történelmi jogai, nemzeti egyénisége és az uralkodóház kormányzati tradicziói között. Mig más népek a királyi jogar alatt hatalmasodtak, békében fejlődtek, addig mi saját dinasztiánkkal szemben vagy állandóan harczban álltunk, vagy pedig gravámeneket firkálgattunk. Nekünk van okunk ezt legmélyebben sajnálni, mert hiszen ezt a viszonyt már Széchenyi is találóan igy jellemezte — a kit bizony senki sem fog agressziv politikusnak mondani —: »A hol a királyt el lehet választani a hazától, és az egyiknek nem tetszik az, a mi a másiknak használ, akkor én Columbiába megyek meghalni.« Nagy igazság van e csüggedező sóhajtásban, mert valójában egy nemzet csak akkor lehet nagy, ha a nemzeti élet minden rétegét ugy áthatja a faji eszményeknek öntudata, önérzete, mint a hogy azt a nemes tüzi bort áthatja az a lelket adó szesztartalom. Csak az a nemzet lehet igazán nagy, a hol a királyi palota csodálatos magasságából sugározza szét a termékenyitő fényt az egész országra és a legutolsó nádverte kunyhóban is az gyujtja lángra a nemzeti eszmények sovinizmusát, a faji önérzetnek tüzét. *(Taps a baloldalon.)*

Kubik Béla: Ugy ülnek ott, hogy hallatlan! Hogy tapsoltak volna, ha onnan beszélt volna, ma még nem is hallják, megsüketültek! *(Folytonos zaj a ház minden oldalán.)*

Elnök *(csenget)*: Kérem, Hock János képviselő urat méltóztassanak meghallgatni.

Thaly Kálmán: Chlopy-i hangokhoz szoktak, nem kell nekik Hock!

Hock János: A nemzeti eszmények tüzét csak a királyi fenség fényében, világosságában lehet igazán meggyujtani. *(Élénk tetszés balfelől.)*

Ott álltam én pár évvel ezelőtt Jeruzsálemben a szent sirnál és láttam, hogy a szent tüznél meggyujtott lángot hogyan adják kézről-kézre, a melyet azután a keleti zarándokok visznek városról-városra, fel egészen Szibériáig. *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

A magyar nemzet is faji eszményeknek, a nemzeti érzéseknek szent tüzét csak a királyi felség lángjánál tudja meggyujtani, hogy az azután szerte röppenjen az egész országban és minden irányban lángot gyujtson és minden sziv utána fellobogjon. De ha a mi gondolkodásunk annak a királynak idegen, ha a mi érzésünk annak botorság, ha a mi kegyeletünk illojalitás és a mi lelkesedésünk lázadás, a mi nemzeti imádságunk pedig ott fenn felségsértés: akkor az ellentétek szikrája minden összeütközésből kicsap, mert tényleg a feszültségek nem is a szivekben, nem is az érzésekben, hanem a helyzetek kényszerében rejlenek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ime ez az állapot a mi önálló nemzeti fejlődésünknek végzetes átka és porba nyügöző békója. Azért mondta már Voltaire találóan éles megfigyelésével az ő történelmében: hogy ha azokat a népeket, a kik szemünk előtt felvonulnak a történelemben, végigtekintjük, egyetlen sincs szerencsétlenebb a magyarnál. Igaza volt, mert a mi legnagyobb történelmi megpróbáltatásunk idejében ez az ország belehullott éretten egy idegen és vele ellenséges hatalomnak az ölébe. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mikor az ország Mohácsnál elvérzett, gyors futár ment Madridba, a hol V. Károly német császár és spanyol király leste, hogyan hull ölébe az a letarolt Magyarország. Örök szégyene ennek a kornak, hogy a spanyol országos levéltárban ma is ott van az az okmány, a melyet 1526-ban az államtanács üléséből mint jegyzőkönyvet vettek fel és a mely egy eladó és megvehető országról beszél. És rögtön meg is kezdődött a vesztegetés. Podmaniczky vitte a főszerepet. *(Nagy derültség.)* Nem a Friczi, hanem Podmaniczky István, a nyitrai püspök, a ki egy évvel azelőtt megkoronázta Zápolya Jánost, a kinek hűségesküt is tett és ugyancsak ő tette fejére egy év mulva Ferdinándnak is azt a koronát, a melyet Zápolya Jánosnak felesküdött koronaőre, Perényi Ferencz adott ki a dinasztiának pénzért. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Digitized by Google

Micsoda hűség volt ez, kérdem a t. házat, a melyet pénz, jószágadományozás és elnézett bűnök árán tudott ez időben megszerezni magának a dinasztia?

Thaly Kálmán: A listát is ismerjük, hogy ki mennyit kapott!

Hock János: Igy kezdődött meg az a szomoru élet-hullálharcz, a melynek végső hullámcsapásai most is körülgyürüzik a mi alkotmányos küzdelmünket. Mennyi nyomor, mennyi éhség és mennyi szenvedés emléke füződik ezen korszakhoz, a mikor patakokban folyt a magyar vér és a magyart vagy a török hurczolta rabszolgaságba, vagy a velünk idegen bécsi hatalom tette saját hazájában bujdosóvá.

Ebből a nyomorból, ebből a véginségből született meg az a megváltó munka, a melyet szabadsághőseink megkezdtek, Rákóczi pedig dicsőségének magaslatára emelt. Mert világverő Mátyásunk dicső birodalmát ez időben minden bitang wallon és spanyol zsoldos szabad zsákmánynak tekintette, a Magyarországon összeharácsolt pénzzel fedezték az ellenünk megindított irtó hadjáratok költségeit. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezek történelmi igazságok, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és sajátságos, hogy hogyan ismétlődik állandóan a történelem! *(Halljuk! Halljuk!)*

Az erőszaknak, a vesztegetéseknek ugyanazon jelei és kisérletei mutatkoznak most a jelen korszakban, mint a melyek a Rákóczi-mozgalom leszerelését is megkisérlették. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy önök a mostani perspektivába ezeket a történelmi eseményeket beleilleszteni és meglátni nem képesek, ez egy általános gyarló emberi vonás, de majdan, a midőn a kritika tisztitó rostájával a napi eseményeket és a mai politikának vezérgondolatát, kicsinyes törekvéseit tisztázni fogja: akkor, higyjék el, ezt a kort is egyik szégyenletes lap gyanánt fogja a történelembe beleilleszteni. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Ugy van! Gróf Szápáry László most is a kaszinó tagja! Szép urak, mondhatom! *(Derültség jobbfelől. Zaj.)* És itt ülnek a czimborái is! *(Derültség jobbfelől. Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zaj.)* Ez nem nevetséges! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Hock János: És én, a ki a nemzetek sorsának intézésében a Gondviselés kezét látom, nem láthatom véletlennek, hogy ez a nemzeti öntudatra ébredt ország épen most ünnepli az ő nagy szabadsághősének, Rákóczi Ferencznek emlékezetét mindenütt az országban, *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* a midőn a szivekben ujra felgyulad nemzeti egyéniségünknek öntudata.

Madarász József: Éljen Rákóczi szelleme! *(Éljenzés a szélsőbalon.)*

Hock János: Most is ugyanazon jogokért, most is ugyanazon eszményekért küzd és áll sorompóba az ország, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyekért egykoron Rákóczi az ő mozgalmát meginditotta; most is ugyanazon hüséggel, most is ugyanazon erővel ajánlja fel a nemzet vérét, ajánlja fel erejét koronájának, a magyar királynak szolgálatára. De még a trón zsámolya előtt sem tagadhatjuk meg nyelvünket, a melyben ott lüktet faji egyéniségünk, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* irodalmunk, történelmünk, égbetörő költészetünk és az a legelső gyügyögés, a melyet magyar szivvel csókolt a mi arczunkra már a bölcsőben anyánk. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Ez a nyelv a mi nemzeti egyéniségünk, mert ez a mi nemzeti egyéniségünknek nemzeti kvalitása is. Ezzel mindenünk van, mert nemzet vagyunk; e nélkül semmink sincs, és koldusabbak vagyunk az utszélen kifosztott koldusnál. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert bárminő veszély szakadjon is egy országra, mindaddig nincs az elveszve, a mig faji egységében, nemzeti érzésében, nyelvében tömör, de ha ebben szétporlad, akkor annak az országnak még a feltámadásban sincs reménye. *(Élénk helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Bárcsak a népek sorsát intéző Gondviselés meglágyitaná a szivét, megnyitná elméjét a mi nehéz és nagy földi szenvedésekben nagyon megpróbált koronás urunknak; bárcsak belátná a a dinasztia, hogy a mi hanyatlásunk kutforrásai mindig a magukat felajánló és alkalmazkodó politikusok félrevezetéséből eredett! *(Ugy van! Ugy van! Élénk taps a szélsőbaloldalon.)* Mert ha a nemzet és a korona érzelmeiket kölcsönösen tisztázzák, jobban is megérthetik egymást.

Ne vezesse tehát tévutra az a felfelé ajánlkozó néhány erős kéz a koronát, mert a hosszu ideig tartó elnyomatásoknak mindig az volt a végzetes szerencsétlenségük, hogy megrontották a jellemeket. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nincs elnyomott nép, a melynek történelmében ezt meg ne találnók. Ezt bizonyitja nem csak Magyarországnak, hanem a mult évszázadban széttöredezett Olaszországnak és főleg Lengyelországnak története is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon: Egy hang a szélsőbaloldalon: A hazaárulás!)*

Természetes következmény ez, t. képviselőház; mert ha egy ország sorsát nem maga intézi, hanem idegen, ellenséges hatalom vezeti és kezeli, akkor a legtöbben belátják, hogy a nemzet részére ettől mitsem várhatnak és a maguk érdekei kielégitése után rohannak. Ilyenkor az emberek a saját alacsony, önző szempontjaikat veszik tekintetbe és ott hagyják a nemzeti ügyet, a melynek érdekeiért nem tudnak tenni semmit. Látják, hogy az a nemzet gyönge, a korona erős, tehát minden kapaszkodó politikus az erő szolgálatában áll *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* és nemzete érdekei ellen fordul.

Talán ők maguk sem veszik észre ezt a ballépésüket, mert a napi politika szenvedélyei magukkal sodorják őket, mint a hogy nem veszi

Digitized by Google

észre a léghajós a levegőáramlatból a vihart, a melyet szintén csak szélcsendnek tekint. Befolyásukat, állásukat azután az ilyen államférfiak nem arra használják fel, hogy a koronát a nemzetet megillető jogokról felvilágositanák, meggyőznék; hanem készek fedezni a hatalomért még az erőszakot és a törvénytelenséget is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hogy pedig a korona bizalmát megnyerhessék, még a legjogosabb nemzeti engedményeket is hajlandók soknak tartani és azokból csak azt fogadni el, a mit a korona jóindulata esetleg neki juttat; *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: És Körber! Alamizsna!)* a nemzetnek jogos álláspontját és törekvéseit pedig hajlandók lázadásnak minősiteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem csoda, ha egy ilyen évszázados harczban, a mely a korona és a nemzet között állandóan kifejlődött, most is annyira kiélesedett a helyzet. S az a különös, hogy minél mélyebbre sülyed a közélet, az emberek, hogy silányságukat takargathassák, annál káprázatosabb jelszavakat vesznek föl, s igy lesz uralkodóvá a tetteknek logikája, a tényeknek csalhatatlansága helyett a terminologia és a hazugság. *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Majd jön a formula!

B. Kaas Ivor: A törvénytelen rendelet!

Hock János: Ezért tartom én gondviselésszerü dolognak azt a tisztitó vihart és azt az erőteljes nemzeti mozgalmat, a mely évszázados tespedéséből, évtizedes nyugalmából rázta fel ezt az országot, hogy megtöltse azt ismét nemzeti erővel, nemzeti eszményekkel, nemzeti tartalommal. *(Ugy van! Ugy van! Taps a szélsőbaloldalon.)* Ezen ujjászületésnek legelső ütköző pontja pedig kétségtelen, hogy a véderőtörvény kellett, hogy legyen, mert ez a nemzeti élet exponense; ebben fejeződik ki a nemzet egyéniségének leginkább az ereje. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezért előre látható volt, hogy e kérdésben fog legközelebb összeütközni ismét a korona előitélete, s a nemzet joga. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ismétlem: előitélete. Mert engem nem tud senki meggyőzni arról, hogy a magyar nyelv bevitele a véderőbe akár a koronának, akár a dinasztiának igazi érdekeit, akár a véderő harczképességét a legcsekélyebb mértékben is csorbithatná. *(Ugy van! Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Már Széchenyi megmondotta 1825-ben: magyarositani és egyesiteni. Ez vala mindig szemünk előtt, mert ez és semmi más fogja emelni és képes csak emelni urunkat és honunknak állapotát egy magyar fejedelemhez, egy magyar nemzethez illő és méltó magasságra.

A parlamentáris vitákban itt már régen és legközelebb épen Krasznay és Eötvös Károly t. barátaimtól hallottam szintén e szempontok kifejtését, hogy mennyire megillet bennünket közjogilag a magyar nyelv a hadseregben. Ép ezért ismétlésekbe bocsátkozni nem akarok és a dolognak közjogi oldalát nem is érintem, én csupán a történelmi hátteret akartam kiszinezni és bemutatni akartam a mi nemzeti jogaink fejlődését, természetes haladását a történelem szinezésében. Hiszen az egész alkotmánynak nem lehet más czélja, mint a nemzet egyéniségének a közszabadság intézményeiben való kifejtése és érvényesitése. Az én szememben legalább az alkotmány is csak addig szent és üdvösséges, a mig a nemzet faji érdekeinek, a mig a nemzet egyéniségének kifejlődését mozdithatja elő; mig a mi faji felvirágzásunkat szolgálja, ha pedig az alkotmány nem a nemzeti élet felvirágzására, hanem annak elzsibbasztására vezet, akkor az csak fiktiv alkotmány, papiros alkotmány és ha az az alkotmány nem a nemzeti erőket izmositja, hanem a nemzeti erőket elaltatja és megzsibbasztja, akkor az nem előnye, hanem határozottan kára és veszedelme a nemzetnek. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Már pedig a chlopy-i hadiparancs méltó aggodalommal tölthet el bennünket, hogy a katonai körök ismét érettnek és elérkezettnek látják az időt legalább a kisérletre, hogy a legvakmerőbb támadásokat inditsák a mi alkotmányunk és közjogunk ellen. Nem a régi sérelmeknek visszhangja szól most belőlem, de az a jogos gyanu, hogy törvényhozásunkat a legmagasabb katonai körök most is olyan alkotmányosdi játéknak tekintik, a mely a nagy gyermekek mulattatására, szórakoztatására szolgál, a melyet aztán akkor vesznek el tőlük, mikor azt a játékot kissé zajosabbau kezelik. Én még az ilyen fenyegetéstől sem félek. Ez a nemzet az erőszaknak, az elnyomatásnak mindenféle rablánczait nyögte már. És mikor azt hitték, hogy a folytonos nyomás által kiirtják a nemzetből az életerőt, akkor lángolt fel rendesen a leghevesebben a nemzet lelkében faji egyéniségének önérzete. Ezek a nehéz korszakok, az átmeneti idők, csak a kortársakra voltak nehezek, de használtak a jövőnek, mert megtisztitották a közszellemet a romlottságtól; megváltó munkát végeztek, mert korszakalkotó átalakulásokat hoztak azután nyomukba; mert a mi vértanuságunk, a mi rablánczaink, a mi elnyomattatásunk jogintézményeket szültek és közéletünk kiépitésére vezettek. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezért én nyiltan bevallom, nem habozom kimondani, hogy inkább nyögök elnyomatásban, ha ezzel tudom biztositani magamnak a jövőt, mintsem hogy ideiglenes kényelemért feláldozzam, cserébe áldozatul feladjam a nemzet igazi jövőjét. *(Élénk helyeslés és éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Tiltakozom tehát minden jogtalan beavatkozás ellen, a melylyel a mi állami életünket akár a legmagasabb katonai körök, akár a monarchia második államának kormányférfiai a legcsekélyebb mértékben is befolyásolják. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* És tiltakozik minden magyar

Digitized by Google

ember ez ellen és kötelessége ma már a miniszterelnök urnak, párthatározatuk alapján is, e szemérmetlen beavatkozás ellen itt, a házban nyilvánosan tiltakozni, a mire én provokálom is őt és megadom neki rá az alkalmat.

Szájbély Gyula: Ha pedig beszél, akkor nem hallgatják meg! *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Hock János: Először hallom itt t. képviselőtársamnak a szavát és ezt sem volt szerencsém megérteni. *(Élénk derültség a szélsőbaloldalon.)*

Szájbély Gyula: Az nem az én hibám.

Hock János: Én már mult beszédemmel rámutattam bizonyos illetéktelen sugalmazásokra és beavatkozásokra; de akkor az én nagyon t. Hodossy barátom lenézte és kicsinyelte az én aggodalmaimat. Sajnos, ma már a tények ereje szól az én igazságaim mellett. És én nem hiszem, hogy volna egyetlen magyar ember az országban, a ki az osztrák kormánynak illetéktelen, jogtalan beavatkozását vissza ne utasitaná. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Királyi sasok már sokszor vágták karmaikat a mi alkotmánylevelünkbe, de udvari lakájok és miniszterségre kiparancsolt, kikommandirozott császári hivatalnokok a mi szentirásunkat, — a mint jól mondotta Eötvös Károly, — a mi alkotmányunkat besározni, beszennyezni nem fogják. *(Élénk tetszés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* Évek óta ugyis sajnosan tapasztaljuk már azt a kizsákmányolásunkra irányuló rendszert, a melylyel a monarchia másik államában bennünket egyszerüen gyarmatként kezelnek; nem is a nagy egész, hanem ugyszólván kizárólag, egyedül Bécs javára. A lappangó czentralisztikus irányzatnak pedig, a melyet most már világosan is kimutatnak, legalább meg lett az a haszna, hogy figyelmeztetni fogja a nemzetet, hogy nekünk is kötelességünk lesz a jövőben jóindulatu figyelemmel kisérni azt az erőteljes és egészséges cseh nemzeti mozgalmat, a mely a mi szabadságküzdelmeinkben most egyedül mutatott irányunkban rokonszenvet. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. Éljenek a csehek! Le a kapzsi németekkel!)*

Bartha Miklós: Nem szövetkezünk többé némettel!

Hock János: Jól jegyezzék meg tehát a Lajthán túl, hogy annak a dualizmusnak a fentartása Magyarországra nézve nem életérdek, nem életkérdés; mert minél több darabra fog széthullani Ausztria, annál erősebbek leszünk mi. *(Helyeslés. Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De ha az a dualizmus odaát csakugyan megdől, akkor azt a mesterségesen fentartott német hatalmi túlsulyt fogja legelőször is romjai alá temetni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az osztrák megbizhatatlanság nagyban hozzájárult ahhoz, hogy ez a viszony a korona és a nemzet között máris ennyire kiélesedett. Mert kétségtelen, hogy válságos helyzetet teremtett, a melyből kibontakozni nekünk is eminens érdekünk. De ha komolyan akarjuk azt, nézetem szerint a nemzeti engedmények mérlegelésénél külön kell választani a kérdés szigoruan közjogi oldalát és szempontjait a napi politika czélszerüségi szempontjaitól. Abban nem lehet különbség e házban, nem szabad különbségnek és nézeteltérésnek lennie, hogy e nemzet, mint a közjogi hatalom forrása, maga illetékes megszabni és eldönteni, hogy minő szellemben akarja az ő önálló államiságát továbbfejleszteni és kiépiteni. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A jog tehát teljesen megillet bennünket a mi véderőnk reorganizációjában, tehát a hadseregben is. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezt a jogot állandóan követelni, sürgetni minden magyar embernek e parlamentben is nemzeti kötelessége és feladata. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A kérdés közjogi oldala tehát tisztázva van, csak az a kérdés, a melyet felvetek, czélszerü-e a nemzeti engedmények egész komplexumát és a vele együtt járó alkotmányos élet folytonosságát a vezényleti kérdés miatt bizonytalan időre tovább is felfüggeszteni? Ismétlem, ez a kérdés, a melyre feleletet várunk: igen, vagy nem? Én, t. ház, nyilt, őszinte meggyőződésemnek adok kifejezést, a mikor kimondom, hogy én nagyon szivesen járulok egy oly kompromisszumhoz, a mely a nemzet becsületéhez méltó, és a mely a nemzet tekintélyéhez teljesen illő.

Madarász József: Nem lehet alkudni! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Hock János: Mert szerény nézetem szerint e kifejlődött harczvonalban két álláspontnak, két végletnek nem lehet jogosultsága. Az egyik a »soha,« a másik a »most.« *(Helyeslések.)* Ha tehát meg lehetne találni a békét oly formában, a melyet mint magyar embernek kötelességem keresni, és hazám érdekében kötelességem inditványomat itt e házban felhozni, ha lehetne megtalálni oly módját, hogy a vezényleti nyelv kikapcsolásával ... *(Zajos ellenmondás a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Soha!)*

Pap Zoltán: Olyan nincs! Ebben nem alkuszunk! *(Zaj.)*

Polónyi Géza: Az ily kompromisszum csak kompromittáló lehet. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Pap Zoltán: Nagyon csalódnak, a kik azt hiszik, hogy lehet igy rendet csinálni.

Förster Ottó: Várjuk a végét.

Hock János: Ha t. képviselőtársaim egy mondatot nem engednek befejezni, hanem kiragadnak egy szót, a melyet saját tetszésük szerint idomitanak, akkor ez nem vitatkozás. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Régi szokás!)*

Ismétlem, t. képviselőház, ha a békét meg lehet olyformán kötni, hogy a vezényleti nyelv kikapcsolásával a magyar törvényhozás semmiféle elvi álláspontot fel nem ad, *(Zaj.)* hanem

Digitized by Google

jogainak érvényesitését folytonosságban fentartja, mig vagy a dinasztiát sikerül meggyőzni jogairól, vagy pedig a helyzet kényszere fogja magát a dinasztiát erre utalni, akkor én részemről nyelvünk jogait a véderővel szemben állandóan követelni, sürgetni fogom, de az obstrukcziónak a nemzeti életet megakasztó fegyverével élni tovább nem akarok. *(Taps a középen. Helyeslés a jobboldalon.)*

Madarász József: Gyönge éljent hallok. *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek.

Hock János: Kétségtelen, hogy e nehézségek megoldása sokkal könnyebben ment volna, ha az a szerencsétlen chlopyi hadiparancs napvilágot nem látott volna, ennek a szomoru hadiparancsnak sugalmazója valóban megérdemelné a félrevezetett koronától, hogy ugy járjon el vele, mint egykor az angol Henrik király az ő tányérnyaló udvari parazitájával, Falstaffal, hogy az ő hazug és árulkodó irását legalább félig vele megétette. *(Helyeslés balfelől.)* Ha az a szerencsétlen parancs napvilágot nem lát, akkor talán egy kis őszinteséggel, mely mindig a legjobb politika, odaállhatna a ház elé egy rokonszenves és megbizható kormány és azt mondhatná: Uraim, nehéz viszonyok sulyosodnak hazánkra és minden magyar ember aggodalommal keresi most a kibontakozást. A 67-es törvény kölcsönös megegyezés volt a korona és a nemzet közt. *(Zaj és ellenmondás a szélsőbaloldalon.)* Mindenesetre az akkori helyzetből egy kibontakozás, egy lépcső a haladás felé és talán megengedi a t. ház azt is, hogy az egy korszakalkotó munka volt a mi történelmünkben, a mely évszázados ellentétek záróköve akart lenni. Jóhiszemüen kezelték azt azok, a kik hozzáfogtak és ez a jóhiszemüség nemcsak a koronánál, de a nemzet többségénél sem hiányzott. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Becsapták a nemzetet!

Hock János: Ez a törvény azonban az ország fejlődését 37 éven keresztül mégis csak szolgálta és még nagyobb szolgálatokat tehetett volna meggyőződésem szerint, ha a kormányok időszakonként nem a párthatalmi szempontokat képviselik, hanem a törvénybe lefektetett nemzeti elveknek kifejtésére és megvalósitására törekesznek. Most pedig, a negyedik évtized vége felé azt mondhatná a kormány, hogy ismét ellentétek támadtak korona és nemzet közt, de ezen ellentéteket talán kölcsönös előzékenységgel, jóhiszemüséggel és bizalommal meg lehet oldani, nem a mi jogaink felfüggesztésével, hanem az egyetlen vitás kérdésnek elodázásával. Ha a többi nemzeti kérdések a nemzeti erő kifejtésének eszközei lehetnek és ekként ez a nemzet tovább épitheti a véderőben nemzeti egyéniségét, akkor jogosult a kompromisszum. Hiszen a következő trónváltozás — legyünk nyugodtak — ugyis megköveteli majd tőlünk annak a kiegyezési törvénynek a revizióját bizonyos dolgokban. Nincs tehát okunk most a végletekig feszíteni a húrt, mikor a többi kérdés megoldásával a nyelv kérdése is magától megérik. *(Zajos helyeslés a középen.)*

Igy beszélhetne egy kormány bizalommal, őszinteséggel a nemzet szine előtt és azt hiszem, hogy ilyen őszinte szavak mellett ez a nemzet is tisztábban látná és megfontolná, vajjon egy 37 éves alkotmányos uralkodás nem érdemli-e meg a nemzettől is azt a bizonyos előzékenységet, hogy egy őszbe borult élet utolsó alkonyát napsugarassá tegye. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: Első a nemzet!

Hock János: A nemzet legelső képviselője bizonyára a király és én ezt a kettőt egymástól nem tudom elválasztani, ha alkotmányos téren akarok maradni. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Kérem, ha egy pillanatra komolyan gondolkozunk, magunk is belátjuk, hogy legalább formailag igaza van annak a koronának, midőn 37 éves alkotmányos gyakorlatra támaszkodik, mert az eddigi kormányok, melyekben ő alakilag törvényes kifejezését látta a nemzetnek, ezeket a dolgokat tőle sohasem követelték, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* sőt nemcsak hogy nem beszéltek róla, hanem egyenesen azzal tették a volt nemzeti pártot kormányképtelenné és a korona bizalmában ellenszenvessé, hogy a véderőt bontja meg és a nemzeti egységet akarja belevinni a véderőbe. Mindnyájan tudjuk azt, hogy gróf Apponyi Albert volt akkor az a hadsereget felbontó dinamit, a kitől óvták a koronát állandóan, az időleges kormányférfiak pedig a nemzeti szellemnek lojális képviselői gyanánt adták ki magukat és narkotizálták az egész országot pusztán azért, hogy a hatalmat maguknak fentarthassák. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Jelszavuk pedig az volt: Aprés moi le deluge, hadd jöjjön utánam az özönviz, mit törődöm vele! El is érkezett. Mint a hogy az az indus fakir nézi mereven, mozdulatlanul napokon keresztül az eget és hozzá nem nyulna egy mellette lévő füszálhoz, mely él, mely fejlődik, akként nézték feltétlen bámulattal a politikai negáczió államférfiai mindig a Bécsből adott viszonyokat és helyzeteket, hozzá nem nyultak semmihez, a miből a nemzeti élet fejlődhetett volna és csak Bécsre tekintve, a nemzeti igényeknek semmiféle utat a véderőbe nem engedtek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ők ezt a kiegyezést nem eszköznek tekintették állami életünk fejlesztésére és felvirágoztatására, hanem önczélnak, a melyből ennek a nemzetnek kinőnie sohasem szabad. Mint a mesebeli Augiás istállójában a szemét, ugy gyülemlett fel az a sok vétkes mulasztás és alkalmazkodó politikai szolgalelküség folytán a törvényes megoldásoknak egész tömege, egész sorozata: a nemzeti fejlődésben nélkülözhetetlen reformoknak egész komplexuma, melyet pedig nagyon könnyü lett volna fokozatosan életbeléptetni. Igaza van annak a filozófiai törvény-

Digitized by Google

nek, hogy a világegyetemben semmi meg nem semmisül, semmi el nem vész. Egy szó, egy tett, egyes cselekedet épugy fenmarad, mint az anyag. Ime a Tisza-rendszer mulasztásaiért és büneiért most kell vezekelnie és szenvednie az országnak. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Nagyon helyes oka volt tehát gróf Tisza Istvánnak, hogy állást foglalt a katonai reformok ellen, mert minél több engedmény és nemzeti szellem fog belemenni abba a hadseregbe, annál szomorubb, annál sötétebb homályt vet arra a Tisza-korszakra, annak mulasztásaira, a melynek nem volt más gondolata, mint a hatalom, nem volt más czélja, mint annak kisajátitása és fentartása. *(Igaz! Ugy van! a balés a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: 14. §. és létszámemelés!

Hock János: E terméketlen multra, melyben semmiféle nemzeti eszme nem nőtt és nem virágzott, hivatkozik most a korona; arra mutat rá, és valljuk meg őszintén, hogy ez neki nagy fegyvere. Ezért nem tartom megokoltnak az elkeseredésnek azt az éles hangját sem, a mely a vita hevében a korona felkent személye ellen itt a házban megnyilatkozott. Az ily kifakadás a kölcsönös megértés érzelmi akadálya lesz és még szélesebbre fogja vájni azt az ürt, melyet minden magyar embernek betölteni most hazafias kötelessége. *(Helyeslés a jobb- és baloldalon.)* Zavart csinálni könnyü, de a felelőséget az élet és történelem előtt viselni nehéz, mert ennek a nemzetnek szüksége van békés fejlődésre, haladásra, szüksége van nemzeti programm alapján; szüksége van mindnyájunk együttműködésére ezen irányban és ezt megakasztani üres tüntetésekért, a politikai rikkancsoskodásért nem szabad. *(Ugy van! a középen.)*

Pap Zoltán: Kőbányán máskép hangzott ez a szónoklat!

Hock János: Mindig igy hallott engem a képviselő ur, mert én mindig a nemzeti álláspont teljességét képviseltem, túlzásoktól menten. Azonban itt ebben a házban volt idő, mikor én nyiltan az obstrukczió pártjára állottam és azon állok most is, mig nekem nemzeti engedményekkel nem biztositják az én igazságaimat; de a képviselő ur akkor fontolgatott és gondolkodott, hogy vajjon helyes lesz-e, jó lesz-e ezen igazságokért fegyverbe szállani. *(Élénk derültség a jobboldalon és a középen.)*

Ennek a nemzetnek — nekem meggyőződésem — nem szabad ellentétbe jönnie dinasztiájával, mert a mai európai viszonyoknak és a nemzetközi békének egyetlen fentartó karryatidja most ott künn a külföldön a mi királyunknak általánosan tisztelt és ismert személyisége. Ő most a mi erőnk. A meghasonlás vele tehát a külföldnek bizonyos rokonszenvét is veszélyeztetné a nemzetre nézve, már pedig ennek a nemzetnek inkább szüksége van a nagy népek rokonszenvére és arra a kölcsönös harmóniára, a melylyel a koronának és a nemzetnek egymásra kell tekintenie, érzületüknek megértésével és jogaiknak biztositásával. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ha tehát a nemzeti becsülethez méltó kompromisszumot köthetnénk, akkor én, nyiltan bevallom, a justement politikának vagy az erőszakosságok taktikájának hive nem vagyok. De a mikor a korona felkent személyét én itt a házban testemmel fedezem, akkor egyuttal sajnálattal is látom, hogy vannak magyar emberek, a kik minden sértés iránt érzékenyek, a mely felfelé irányul, de minden sértés iránt közönbösek, hogyha az illetéktelen befolyások folytán a nemzet arczába vágják. *(Ugy! van! a szélsőbaloldalon.)* Nyiltan kimondom, hogy nagy mértékben ezek az egyének okai a mai helyzet elmérgesedésének. *(Ugy van! a jobboldalon. Zaj jobbfelől.)*

B. Kaas Ivor: Ez nem nevetséges!

Hock János: Ha ez az ország egységes összeforrottsággal állott volna kezdetben mindjárt az ő nemzeti jogainak védelmében és ha nem akadnak a nemzeti mozgalomnak a mi sorainkból önkéntes kerékkötői, akkor bizonyára már több eredményt is érhettünk volna el. *(Zajos helyeslés és taps balról.)*

Ezért nekem abban az óhajtott kormányváltozásban nem elegendők pusztán a tárgyi biztositékok, nekem személyi biztositékok is kellenek. Olyan kormányférfiak és államférfiak személyében, a kik multjukban hordják a nemzeti eszményeknek és a nemzeti érzékeknek garancziáit. Olyan kormányférfiak azután reményt is nyujthatnak nekem, hogy ők a mi érzéseinket ott fenn állandóan képviselik és a legelső alkalommal meg fogják győzni minden tekintetben a koronát is, hogy az ő érdekük és a nemzet érdeke egységes és mi nem zárjuk ki, nem veszélyeztetjük a korona hatalmi körét, mikor a mi jogos érdekeinket kielégiteni kivánjuk. *(Ugy van! a középen.)*

Nem az első eset, hogy bemohosodott előitéleteket sikerült a dinasztia érzületéből kitépni egy alkalmas, egy rokonszenves és megbizható kormányzati rendszernek. Volt idő, mikor Rákóczi indulóját halálbüntetéssel kitiltották a hadseregből és mégis, mikor rövid egy fél száz év mulva a dinasztia végveszély pillanatába jutott, magyar ezredek magyar jelvényekkel, magyar kommandóval és a Rákóczi vértforraló indulójával indultak megmenteni a Habsburgok trónusát a népöldöklő csaták viharaiban. Ezt a józan belátást várom én a közel jövőtől. *(Helyeslés balról.)*

Kijelentem nyiltan, hogy a korona hatáskörét nem akarom megszoritani, de viszont nem tűröm és nem engedem azt, hogy lojális tüntetések kedvéért a nemzeti jogokat megbéklyózzuk és a mi jogos érdekeinket bilincsekbe verjük, mert ezt a nemzetet nem ugy kell tekinteni, mint egy életerős, kifejlett szervezetet, hanem mint egy évszázados betegség járványa által

Digitized by Google

inficiált országot, a melybe uj életerőt kell lassanként cseppegtetni. A mi államférfiaink, sajnos, kiirtották belőlünk az ellenálló erőt és ezért sülyedünk és ezért mutatkoznak nálunk olyan rohamosan a sülyedés jelei, az általános elszegényedés, a nemzeti eszmények kicsinylése, az azoktól való elfordulás és a felfelé való állandó ajánlkozás. A mi államférfiaink hagyták magukat az eseményektől sodortatni, ép ugy, mint a vasárnapi parádés lovas, a ki, a mikor a ló hátára ráül, nem azt nézi, hogy a szilaj állatot hová kormányozza, hanem minden gondolata oda terjed, hogy ugy belekapaszkodjék a sörényébe, hogy valahogyan le ne pottyanhasson róla. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, ennek a nemzetnek akkor teszünk most igazán nagy szolgálatot, ha megerősitjük gazdaságilag, fajilag, hogy uj életnedvtől duzzadva, le tudja magáról rázni a parazitákat. De ennek a fejlődésnek az utja csak nemzeti mederben folyhat. Önbizalmat, hitet kell önteni ebbe a nemzetbe és fülébe kell dörögni, hogy ne hallgasson azoknak a rémitgető baglyoknak a huhogására, a kik azért ijesztgetik folyton, hogy a sötétségben uralkodhassanak, hogy az éjszakának urai maradjanak. Fülébe kell dörögni: Merjetek nagygyá lenni, mert nagyra vagytok hivatva, fejtsétek ki minden téren nemzeti egyéniségteket, mert sovinizmus nélkül nemzet nagygyá még soha nem lett, ez a faji erőnek egyetlen kifejezése. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A sovinizmus olyan, mint a madárnak a szárnya: csak avatatlan szem hiszi, hogy a szárny a madáron teher, mert nincsen józan ember, a ki ne tudná, hogy az a magasratörésnek egyetlenegy eszköze. A faji önérzet fejeződik ebben ki és bűnt követ el közülünk, a ki ezt lenézi. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Határozati javaslatot most nem nyujthatok be, de kérve kérem a házat, a hazám jövőjében való aggodalmam nevében, hogy hasson a törvényhozás bölcsesége oda, hogy megtalálja, vagy legalább is jóhiszemüleg keresse azt az utat, a mely a kibontakozás, a kölcsönös megértés árán elérhető, és a mely a szent koronának féltett tekintélyére árnyékot nem vet, sem a nemzeti becsületnek szentségére szeplőt nem borit. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon. Szónokot többen üdvözlik.)*

Elnök: Pap Zoltán képviselő ur személyes kérdésben kiván szólani. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* Csendet kérek!

Pap Zoltán: T. ház! Hock János képviselőtársam beszéde alatt egy közbeszólást koczkáztattam meg, a melyet azonban ő nem értett meg és ennek következtében két tévedésbe esett. Én az akartam feltüntetni, hogy mostani beszédének tónusa és a között, a melyet ezelőtt körülbelül harmadfél hónappal mondott, óriási a különbség. Akkori beszédeért nagy ünneplésben részesült választói előtt, mostani beszéde azonban azzal homlokegyenest ellenkezik.

Hock János: Nem igaz!

Pap Zoltán: A képviselő ur a szememre vetette, hogy én sokkal nagyobb hibába estem, mikor a leszerelést hirdettem ugyanabban az időben, ellentétben az ő hazafias beszédével.

Én a magam álláspontjával foglalkozni nem akarok, azt én már megokoltam. Akkor annak taktikai okokból és pártom határozata alapján helye volt; közbejöttek azonban körülmények, a melyek miatt most a magyar nyelv kérdése szerintem a nemzeti becsületnek, létünknek, vagy nem létünknek a kérdése. *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Ez nem személyes kérdés. Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Taktikai szempontból az én akkori álláspontom helyén volt, most azonban épen az ellenkező álláspontón vagyok és épen mi, a kik a leszerelést hirdettük, hirdetjük most a legmesszebbmenő harczot minden csepp vérünkkel a nemzeti becsületért. *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Ez nem személyes kérdés! Elnök csenget.)* És mi ebből engedni nem fogunk! *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hock János: Személyes megtámadtatás czimén kérek szót. A t. képviselőtársam szavaira nem válaszolnék, mert abba a helyzetbe jutott, hogy az ő érvelése nagyon gyengiti a saját álláspontját, én pedig védtelen emberre nem lövök. *(Derültség jobbról.)* Tartozom azonban önmagamnak azzal, hogy az ellenem emelt vádat, a mely nem helyes, tárgyilagosan, az igazságnak megfelelően én megkorrigáljam, visszautasitsam. Én legelső felszólalásom alkalmával, a mikor bizonyos lanyhaságot vettem észre a nemzeti eszmék megérlelése tekintetében a kormánypártnál, kötelességemnek tartottam lelkiismeretem szavát követni és azt a pártot otthagyni, hogy pártbékóktól menten, szabadon képviselhessem a magam meggyőződését. Ezt a kilépésemet egy beszéddel okoltam meg és a ház nagyon jól tudja, hogy én kijelentettem, hogy a végczél az, hogy a mi nemzeti egyéniségünk és nyelvünk is minden intézményben érvényesüljön. Akkor volna joga a t. képviselő urnak engem megtámadnia, ha ezt az álláspontot feladtam volna. Én azonban ezt nem adom fel, sőt kijelentettem, hogy nem megyek bele semmi olyan megegyezésbe, a hol ennek az elvi álláspontnak jogosultságát el nem ismerik. Én csak a czélszerüség tekintetében emlitettem, hogy a nemzetnek meg kell fontolnia, mi a helyesebb, a nemzeti engedmények egész komplexumát és vele együtt az alkotmányos élet folytonosságát is odadobni, vagy pedig ezeknek megnyerése árán állandóan biztositani a többit, mert a nyelvkérdés, mint érett dolog, fog az intézmények életbeléptetése után rövid idő mulva ölünkbe hullani. *(Helyeslés a középen.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, nyugodtan állithatom, hogy a mikor a magyar alkotmány és az azon alapuló jogok képviseletéről

Digitized by Google

és megvédéséről van szó, akkor nem lehet különbség a ház tagjai között. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Alaptétele ezen felfogásnak, hogy a magyar királyra alkotmányos jogainak gyakorlásában csakis magyar tanácsosai gyakorolhatnak befolyást. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezért a magam részéről mindig kötelességemnek tartottam, midőn erre alkalom nyilt, különösen pedig a most napirenden lévő fontos kérdésekben, hogy megvédjem az ország jogait. Tettem ezt a multban, tenném a jövőben, ép ugy, mint a hogy tudtommal tették ezt mindazon kormányok, a kik Magyarország törvényhozásában, itt a képviselőházban, helyet foglaltak és tenni fogják ezt bizonyára a jövő kormányok is.

A hadsereg kérdésében alapvető törvényünk az 1867:XII. törvényczikk. Ez szabályozza főpontjaiban nemcsak azt, hogy miként kell eljárni a hadsereg igazgatásának rendes menetében, de azt is, midőn némi változtatásokról volna szó. Az 1867:XII. törvényczikk tulajdonképen három részre osztja a fő intézkedési jogot. Az egyik az, a mely a fejedelmi jogokban rejlik, a másik az, a mely a magyar törvényhozást magát illeti, a harmadik pedig az, a mely ugy intézendő el, hogy a két állam miniszteriuma által előkészitendő és igy terjesztendő elő a törvényhozás elé.

Azt hiszem, itt füzhetek megjegyzést ahhoz, a mi a mai vitának és felszólalásoknak tárgyát képezte, t. i. az osztrák miniszterelnök ur felfogásához, a melyet egy hosszabb beszédben adott elő és pedig akkor, a midőn az utolsó osztrák krizist a maga részéről igazolni kivánta az osztrák parlament előtt.

Az ő nyilatkozatait, a melyeket a hadsereg kérdésében tett, én a magam részéről ugy fogtam és ugy fogom ma is fel, hogy ő azon befolyást kivánta magának a jövőre is biztositani, a mely őt Ausztria részéről a törvény értelmében megilleti és a melyet mindenesetre én is követelnék a magam számára minden oly esetben, midőn — mondjuk — Ausztria részéről olyan követelésekkel állanánk szemben, a melyek a közös intézményeknek, vagy pedig Magyarország kárára vagy sérelmére lehetnének.

Bartha Miklós: Magyarázza meg jobban! *(Folytonos zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Én azt hiszem, az ő felszólalását csakis igy kell és lehet magyarázni.

Ivánka Oszkár: Nem kell azt magyarázni, hanem vissza kell utasitani. *(Helyeslés balfelől.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Nem is áll érdekünkben és nem szükséges, hogy azt máskép magyarázzuk. *(Élénk ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Ivánka Oszkár: A szabadelvü párt tegnap egyhangulag vissza is utasitotta. *(Mozgás és zaj.)*

Kubik Béla: Ki bujik a szeg a zsákból mindig! *(Zaj. Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk a végét!)*

Elnök: Méltóztassanak a miniszterelnök urat meghallgatni.

Szederkényi Nándor: Helyesli-e? Magyarázza meg!

Bartha Miklós: Nem lehet itt osztrák felfogást képviselni! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! Azt hiszem, hogy azon tételekben, a melyeket felszólalásom elején elmondottam, bebizonyitottam, hogy tisztán a magyar alkotmány felfogásának adtam kifejezést. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Szederkényi Nándor: Ez helytelen felfogás! A leghelytelenebb felfogás!

Rosenberg Gyula: Halljuk! Fontos dolog ez! Először hallgassuk meg, azután itéljünk!

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: És azért semmiféle olyan magyarázatot nem fogadok el a magam részéről, mely a magyar alkotmány tételeivel ellenkeznék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Bartha Miklós: Tessék applikálni!

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: Midőn egy magyar törvénynek magyarázatáról van szó, akkor senki más nincs hivatva arra, mint a magyar törvényhozás, tudniillik a magyar országgyülés a királyával együtt. *(Helyeslés a jobboldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ezt tartom és e tekintetben ez irányadó minden magatartásomra vonatkozólag.

Kijelentem még azt is, hogy az osztrák miniszterelnök urral katonai kérdésben nem érintkeztem és nem tárgyaltam. *(Helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Hát ez a visszautasitás?

Kubik Béla: Ezt csakugyan nem volt érdemes meghallgatni! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Pichler Győző!

(Az elnöki széket Daniel Gábor alelnök foglalja el.)

Pichler Győző: T. képviselőház! Daczára az előrehaladt időnek, engedje meg a t. képviselőház, hogy a miniszterelnök ur imént elhangzott szavaira rögtön válaszolhassak, ha csak egész röviden is, tekintettel az idő előrehaladt voltára; mert első hallomás után is kötelességünknek tartjuk, hogy a legerélyesebben visszautasitsuk mindazt, a mit a miniszterelnök ur mondott. Határozottan használom ezt a szót: visszautasitsuk. *(Zaj.)*

Kubik Béla: Halljuk, kérem! Ott a rothadt szögletben már megint olyan kaszinózás folyik! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kérem, ilyen kifejezéseket ne tessék használni!

Kubik Béla: Az elnöknek kötelessége csendet csinálni!

Digitized by Google

Elnök: Kérek csendet Kubik képviselő urtól! *(Derültség jobbfelől.)*

Pichler Győző: Körber miniszterelnök beszédéből én csak egyetlen passzust akarok idézni. Körber miniszterelnök ur ugy a bécsi képviselőházban, valamint tegnap a főrendiházban kijelentette, hogy neki felhatalmazása van arra, hogy kijelenthesse, hogy minden katonai ügyekben az ausztriai kormány ezentúl meghallgattatik.

Polónyi Géza: Beleegyezése nélkül semmiféle intézkedés nem tétetik!

Pichler Győző: Sőt hozzátette még, hogy beleegyezése, tudta nélkül semmiféle megállapodás katonai ügyekben, egyoldalulag, nem történhetik. Ez a kijelentés vonatkozik minden változtatásra, vonatkozik a jövőben történendő minden törvényhozói cselekményekre. Nehány hónap előtt Körber miniszterelnök ur, midőn Héderváry miniszterelnök először foglalta el a miniszterelnöki széket és visszavonta a katonaság magasabb kontingensét, beadta a lemondását. Akkor ez szerepelt, mint a lemondás indoka. Akkor megakadályozták e dolog nyilvánosságra hozatalát. Most hetek és hónapok mulva kitünt, hogy csakugyan tény az, hogy Ausztria kormánya már akkor is önként Magyarország ügyeibe akart avatkozni s a király és a nemzet közt történt megállapodás daczára pressziót akart gyakorolni a királyra...

Polónyi Géza: De gyakorolt is, nemcsak akart!

Pichler Győző: . . . és, hogy azon pressziót csakugyan gyakorolta is, az kitünt a következményekből, mert a chlopy-i hadiparancsból kifolyólag ez a nyilatkozat történt, a melyet röviden emlitettem és a melyet itt részletesen tárgyalt a ház előtt Kossuth Ferencz, pártunk t. elnöke.

Már most engedjék meg, t. képviselőház, hogy még egy lépéssel tovább menjek. Annyira ment az osztrák miniszterelnök ur, hogy az osztrák képviselőházban egyenesen utalt arra, hogy ő nemcsak beleavatkozik, de tényleg résztvesz a most Magyarország és királya közt folyó vitában, vagy mondjuk ugy: a Magyarország követelése és a korona ellenállása közt folyó vitában; mert határozottan kijelentette, hogy a nyelvre és a vezényleti szóra vonatkozó követelések egyenesen visszautasittatnak, »aber es gibt Forderungen, die diskutabel und zulässig sind«, tehát kijelentette, hogy ő neki jogot adtak, ő neki fórumot adtak arra, hogy »diskutabel« és »zulässig« követelések felől véleményét az osztrák képviselőházban is nyilvánitsa. Nyilvánvaló tehát, hogy az a küzdelem, a melyet a magyar országgyülés a katonai kérdésekben folytat, bármily politikai álláspontot veszünk is, nem köztünk és a korona közt folyik, hanem beleavatkozik abba egy idegen faktor, egy idegen államfő ebben egyenesen tényező.

Ezzel szemben engedje meg a t. ház . . . *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Megint egész kaszinó van odaát! Azt nem látja az elnök ur? Igy nem lehet tárgyalni! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Kubik Béla: Tiszta dolog! Ott a rothadt sarokban nem méltányolnak soha semmit!

Polónyi Géza: Most az egyszer jóban törik a fejüket, ne bántsuk őket! *(Élénk derültség. Mozgás és zaj. Elnök csenget. Egy hang a szélsőbaloldalon: Gajáry már ki van zárva onnan!)*

Szatmári Mór: Annak sem tetszik már! *(Zaj.)*

Elnök: Kérek miden oldalon csendet, képviselő urak! *(Halljuk! Halljuk!)*

Pichler Győző: Ezzel szemben a miniszterelnök ur ma itt provokálóan felkelt, és a helyett, hogy hivatkozva a magyar alkotmányra, hivatkozva a magyar törvényhozásra, erélyesen visszautasitaná minden idegen faktor beavatkozását, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Helyeslés a középen.)* — a mely beavatkozás megtörténtéhez egyáltalában kétség nem férhet, — azt mondja, hogy ezeket a kijelentéseket »csak igy lehet és csak igy kell magyarázni.« T. ház, azokat a kijelentéseket soha sem lehet és nemhogy nem kell, de soha sem szabad igy magyarázni, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mint azt az igen t. miniszterelnök ur itt feltünteti. Azok a kijelentések olyan strict axiomákként és olyan határozott modatokban vannak odavetve, hogy azokat semmiféle magyarázat alá vetni nem lehet; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon és középen.)* azok határozott kijelentések, határozott axiomák voltak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyekkel szemben azt mondja nekünk a miniszterelnök ur, hogy ezt igy kell és csakis igy lehet magyarázni.

T. miniszterelnök ur, önnek módjában volna ez alkalommal egyszerüen megvédeni, ha nem mást, a magyar országgyülésnek és a törvényhozás másik faktorának egységes működését, és ön sem a koronának, sem a magyar törvényhozásnak nem tett szolgálatot, sőt igen nagy ártalmára vált, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a midőn ilyen limonádé-magyarázatokkal akarta magát kivágni a Körber nyilatkozatainak kérdése alól. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Meg kell jegyeznem, hogy odaát az önök részéről egyrészt Ivánka képviselő urtól az innenső oldalon, másrészt Kubinyi Géza képviselő urtól a tulsó oldalon ma a miniszterelnök ur beszéde alatt hallott feltünő közbeszólások is jelezték nekünk azt, hogy a miniszterelnök ur nyilatkozatai sokakat még ott a kormánypárt többségében sem elégitettek ki. *(Ugy van! Ugy van! a középen, a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Nagyon örvendetes jelenségnek tartom!

Digitized by Google

Endrey Gyula: Senkit sem elégithetnek ki!

Pichler Győző: A magyar miniszterelnök ur jónak látta ezután kijelentését egyetlenegy kifejezéssel, egy mondattal megtoldani, a melylyel szavait be is fejezte, ép csak annyit mond, — igy szólt — hogy semmiféle olyan magyarázatot, a mely a magyar alkotmánynyal ellenkezik, a maga részéről el nem fogad. Ezzel fejezte be beszédét. Nohát, miniszterelnök ur, ez egy nagy »nesze semmi, fogd meg jól!« *(Derültség jobbfelől. Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert nem az a kérdés, hogy mi a felfogása a miniszterelnök urnak arról, hogy mi ellenkezik a magyar alkotmánynyal, hanem az, hogy azt a felfogást érvényesitse abban a székben is, és utasitsa vissza határozottan itt a törvényhozás előtt is Körber miniszterelnök urnak azt a vakmerőségét, a melylyel a magyar törvényhozás teendőibe, a magyar törvényhozás jogába beleavatkozott. *(Élénk helyeslés és egy hang a szélsőbaloldalon: Beleüti az orrát!)*

Szatmári Mór: Császári felhatalmazással tette! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Pichler Győző: A miniszterelnök ur végül azt mondta, hogy ő még egy kijelentést tesz, azt t. i., hogy ő semmiképen nem érintkezett katonai kérdésekben Körber miniszterelnökkel. A miniszter ur ezzel semmit sem mondott, mert nem az a kérdés, hogy a miniszterelnök ur érintkezett-e vele, hanem az, hogy a magyar királylyal, a kivel mi a törvényeket tárgyaljuk, és a kivel mi egyetemlegesen és önállóan hozzuk a törvényeket, érintkezett-e Körber, és hogy vajjon a Felség engedett-e neki illetéktelen beavatkozási jogot? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a kérdés.

Egy bizonyos: hogy mihelyt, valamely tudósitás arról szólt, hogy gróf Khuen-Héderváry a királynál audiencián fogadtatott és a katonai programmról, vagy egyebekről beszélt vele, közvetlen utána mindig ott volt, hogy azután Körber osztrák miniszterelnök urat fogadta ő Felsége, vagy utána, vagy pedig előtte. És a miniszterelnök ur, miután Körber miniszterelnök nyilatkozatát hallotta, kijelenti, hogy mérvadó neki az, hogy neki az az elve, hogy semmi olyanba bele nem megy, a mi a magyar alkotmányossággal ellenkezik. De miután felhatalmazással tette Körber ezen kijelentést: ennélfogva, ha a miniszterelnök ur a magyar alkotmány iránt csak a legkisebb ragaszkodással volna is, akkor neki ilyen cselekmény után, midőn az ő tudta nélkül és háta mögött ilyen érintkezések és befolyások érvényesülnek, egy perczig sem volna szabad abban a miniszterelnöki székben ülnie. Alkotmányos miniszterelnöktől ezt megvárja az ország. Csak ezt akartam kijelenteni. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

(Az elnöki széket gróf Apponyi Albert foglalja el.)

Kossuth Ferencz: T. ház! Én a házszabályokhoz akarok csak igen röviden, néhány szót szólani. Az ország, a király és a béke érdekében akarom, hogy nyujtassék alkalom a háznak arra, hogy a miniszterelnök ajkairól elhangzott kijelentések itt vita tárgyává tétessenek. *(Élénk helyeslés.)* Holnap tehát tartsunk ülést. *(Élénk helyeslés.)* Itt még azt a rövid kijelentést akarom megtenni én is, hogy elvártam volna Magyarország miniszterelnökétől, hogy a legerélyesebben utasitsa vissza Körber miniszterelnöknek illetéktelen nyilatkozatát. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon és a középen.)*

Lengyel Zoltán: Itt kell megbuktatni a parlamentben, mert különben sohasem megy innét ki. *(Zaj.)*

Elnök: Az az inditvány tétetett Kossuth Ferencz képviselő ur részéről, hogy holnap ülés tartassék, a melynek napirendjén volna a miniszterelnök mai nyilatkozatának tárgyalása. Kérdem a t. házat, hogy vajjon elfogadja-e ezen inditványt: igen, vagy nem? *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)* Ugy látom, hogy a ház elfogadja. E szerint holnap délelőtt 10 órakor a ház ülést tart . . . *(Felkiáltások jobbról: Szavazzunk! Szavazzunk! A szélsőbaloldalon: Ki van mondva a határozat!)* Kérem, a határozat ki van mondva, tehát a házszabályok szerint szavazásnak helye nincs; csak akkor volna, ha abba, hogy szavazás legyen, mindenki belenyugszik. *(Felkiáltások: Szavazzunk!)* Ha tehát egyhangulag kivánja a ház, akkor elrendelem a szavazást, és kérem azon képviselő urakat, a kik kivánják, hogy holnap délelőtt ülés tartassék, melynek napirendjén legyen a miniszterelnök mai nyilatkozatának tárgyalása, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség. *(Élénk éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ellenpróbát kérünk!)* Az eredmény nem kétes, tehát ellenpróba szükségtelen. E szerint holnap délelőtt 10 órakor ülést tart a ház, hogy a miniszterelnök mai nyilatkozata azon megvitattassék.

Ezzel az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 5 perczkor.)

Digitized by Google

324. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 szeptember 30-án, szerdán,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során Khuales Godofréd megbizólevelének bemutatása. — B. Vojnits István és gr. Khuen-Héderváry Károly képviselők végleges igazolása. — Feliratok és kérvények bemutatása. — Az összeférhetlenségi bizottság jelentésének bemutatása Sándor Pál összeférhetlenségi ügyében. — A függőben lévő inditványok és interpellácziók jegyzékének felolvasása. — A mentelmi bizottság jelentése Lengyel Zoltán mentelmi ügyében. — A gazdasági bizottság jelentésének benyujtása a ház 1903. és 1904. évi költségvetése, valamint a kisebb javadalmazásu alkalmazottainak drágasági pótléka tárgyában. — A vesztegetési ügyben kiküldött parlamenti vizsgáló-bizottság jelentésének benyujtása. — Az inditvány- és interpeláczós-könyvek felolvasása. — A miniszterelnök bejelenti lemondását. — A ház tanácskozásait az uj kormány megalakulásáig elnapolja. — Az ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Khuen-Héderváry Károly, Lukács László, Kolossváry Dezső, Plósz Sándor, Láng Lajos, Wlassics Gyula, Darányi Ignácz.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Nyegre László jegyző ur; a baloldalról felszólalókat Endrey Gyula, a jobboldalról felszólalókat pedig Szőts Pál jegyző urak fogják jegyezni.

Méltóztassanak mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1903. szeptember 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, ugy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek nyilvánitom.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melyben értesit, hogy ő cs. és apostoli kir. Felsége a képviselőház részéről legmagasabb születésnapja alkalmával kifejezett hódolatteljes szerencsekivánatokért legmagasabb köszönetét nyilvánitani méltóztatott.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melyben értesit, hogy ő cs. és apostoli kir. Felsége legmagasabb névünnepének alkalmából f. évi október hó 4-én a budavári koronázó templomban délelőtt 10 órakor ünnepélyes szentmise fog tartatni.

Tudomásul szolgál. Egyszersmind felhatalmazza a ház az elnököt, hogy ő Felségének névünnepe alkalmával a ház szerencsekivánatait tolmácsolhassa.

Bemutatom Molnár József képviselő levelét, melylyel egészségének helyreállitása czéljából hat heti szabadságidő engedélyezését kéri.

A ház a kért szabadságot megadja.

Bemutatom Khuales Godofréd Beszterczе-Naszód vármegye beszterczei választókerületében folyó évi augusztus 7-én időközi választáson megválasztott országgyülési képviselő megbizólevelét.

Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Bemutatom a magyar kir. Curia elnökének átiratát, melyben értesit, hogy Khuales Godofréd képviselő választása ellen a kérvényezésre kiszabott 30 napi határidőn belül a királyi Curiához kérvény nem adatott be.

A királyi Curia elnökének átirata közöltetik az igazoló állandó bizottsággal.

Bemutatom továbbá Khuales Godofréd képviselő levelét, melyben bejelenti, hogy ez idő szerint összeférhetlen helyzetben van. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi az?)* Khuales Godofréd ujonnan megválasztott képviselő a házszabályok rendelkezéséhez képest bejelenti, hogy mint megyei tisztviselő jelenleg összeférhetlen állásban van, melyről csak akkor tartozik lemondani, ha végleg igazoltatik.

Tudomásul szolgál.

Digitized by Google

Bemutatom a magyar kir. Curia elnökének kétrendbeli átiratát, melyekben értesit, hogy b. Vojnits István és gr. Khuen-Héderváry Károly időközi választáson megválasztott országgyülési képviselők választása ellen a kérvényezésre kiszabott 30 napi határidőn belül a kir. Curiához kérvény nem adatott be.

Tudomásul szolgál és minthogy nevezett képviselők ellen sem panasz, sem kifogás nem tétetett, végleg igazolt képviselőknek jelentetnek ki.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a közös függő államadósság ellenőrzésére kiküldött bizottság jelentését (Irom. 417.) a közös függő adósság 1904. évi kezelési költségeinek előirányzatáról.

Kinyomatik, szétosztatik és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Bemutatom Zala vármegye közönségének feliratát, melylyel tudatja, hogy Deák Ferencz születésnapjának százéves fordulója alkalmából folyó évi október hó 17. és 19-én Zala-Egerszegen, illetőleg Kehidán ünnepélyeket rendez és kéri, hogy a képviselőház ezeken 3—4 tagból álló küldöttséggel képviseltesse magát. *(Helyeslés.)*

Tudomásul szolgál. Azon képviselő urak, kik az ünnepélyen részt venni óhajtanak, szíveskedjenek a háznagyi hivatalban jelentkezni.

Bemutatom a császári és királyi haditengerészet parancsnokának levelét, melyben az »Erzherzog Karl« nevü ujonnan épült csatahajónak folyó évi október hó 4-én a Trieszt melletti San-Marcóban leendő vizrebocsátási ünnepélyére meghivja a ház tagjait. E meghivást, miután ülések nem voltak, a képviselőház tagjaival tudattam és a kitüzött határidőig jelentkezett képviselők névsorát közöltem az illető parancsnoksággal.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom a szünet alatt érkezett feliratokat és kérvényeket, melyek a következők: *(Halljuk! Halljuk!)*

Bács-Bodrog, Csanád, Liptó, Ung vármegyék és Győr szabad királyi város közönségének feliratai a községekről szóló 1886. évi XXII. törvényczikk módositása iránt;

Bács-Bodrog, Csanád, Esztergom, Liptó, Tolna, Ung, Zólyom vármegyék és Győr szabad királyi város közönségének feliratai a közadók kezeléséről szóló 1883. évi XLIV. törvényczikk, illetőleg a házadó-törvények módositása ügyében;

Esztergom, Liptó, Ung, Zólyom vármegyék és Győr szabad királyi város közönségének két rendbeli feliratai a közutakról és vámokról szóló 1890. I. törvényczikk módositása tárgyában;

Csanád, Liptó, Szepes, Tolna vármegyék feliratai, továbbá Nagy-Károly városnak Domahidy Elemér, Szombathely város közönségének Éhen Gyula, Nyitra város közönségének Rudnay Sándor és Szepesváralja közönségének Hertelendy László képviselők által beadott kérvényei a közigazgatási teendők ellátása ügyében;

Bács-Bodrog, Csanád, Ung, Zólyom vármegyék, Győr, Kecskemét és Székesfejérvár városok közönségének feliratai a külföldön lakó magyar földbirtokosok külön megadóztatása tárgyában; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Győr sz. kir. város közönségének felirata a magyar nyelvnek az üzleti téren való érvényesitése érdekében; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Máramaros, Torda-Aranyos vármegyék közönségének, valamint Győr sz. kir. város közönségének feliratai az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891: XIII. törvényczikk módositása végett;

Szepes vármegye és Arad sz. kir. város közönségének feliratai a választási törvény módositása iránt;

Tolna vármegye közönségének felirata az egyesülési és gyülekezési jognak törvény által való szabályozása ügyében;

Kisküllő vármegye és Győr sz. kir. város közönségének feliratai az elmebetegek elhelyezésére szolgáló intézetek szaporitása czéljából;

Liptó, Nyitra, Ung vármegyék és Hódmező-Vásárhely város közönségének feliratai, a tüdővész tovaterjedésének meggátlása tárgyában;

Maros-Torda vármegye közönségének felirata, az ország határának Moson vármegye és Ausztria között való kiigazitása ügyében;

Bács-Bodrog, Liptó, Tolna és Ung vármegyék közönségének feliratai, a vidéki városoknak vizvezetékkel és csatornázással való ellátása érdekében;

a trencsénvármegyei gazdasági és erdészeti egyletnek Zsámbokréthy Emil képviselő által beadott kérvénye a közgazdasági törvényjavaslatok mielőbbi tárgyalása iránt;

Liptó és Somogy vármegye közönségének felirata a II.-foku bábaképezdét végzett szülésznők visszás helyzetének megszüntetése tárgyában;

Besztercze-Naszód, Csanád, Háromszék, Sáros, Szabolcs, Szepes, Szilágy, Turócz, Ugocsa, Zólyom vármegyék és Győr sz. kir. város közönségének feliratai a közigazgatási tisztviselők fizetésének rendezése ügyében;

Borsód, Csanád, Csik, Liptó, Nyitra, Sáros, Somogy, Tolna, Ung vármegyék, Győr, Hódmező-Vásárhely, Kecskemét, Marosvásárhely, Pozsony, Székesfejérvár és Temesvár városok közönségének feliratai és a budapesti IX., X. kerület által tartott népgyülésnek Hock János képviselő által beadott kérvénye, a II. Rákóczi Ferencz, Zrinyi Ilona és gr. Bercsényi Miklós hamvainak országos költségen való hazaszállitása tárgyában. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Szatmár-Németi sz. kir. város közönségének felirata a kiszolgált katonák hazabocsátása iránt. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Helyes! Menjenek haza maguktól, ha nem eresztik. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Holló Lajos: Szégyen, gyalázat! A magyarokat bent tartják, az osztrákokat eleresztik.

Elnök: A nagykárolyi választókerület szabadelvü választópolgárságának Domahidy Elemér képviselő által beadott kérvényét a nemzeti kivánalmaknak a közös hadseregben leendő teljesitése tárgyában. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mindezen feliratok és kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bemutatom az alsó-fejérmegyei róm. kath. tanitó-egyesületnek Mohay Sándor, a bajnóczi róm. kath. tanitói körnek Ernszt Sándor és a galántai választókerülethez tartozó felekezeti tanitóknak gr. Esterházy Mihály képviselők által beadott kérvényeit a községi és felekezeti tanitók fizetésének rendezése ügyében.

E kérvények az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról szóló törvényjavaslatra vonatkozó kérvényekhez csatoltatnak és azokkal együtt nyernek elintézést.

Bemutatom Maros-Vásárhely sz. kir. város közönségének feliratát a székely vasutak kiépitése és a beruházási törvényjavaslat tárgyában.

Az emlitett törvényjavaslattal való együttes tárgyalás végett kiadatik a pénzügyi és a közlekedésügyi bizottságoknak.

Bemutatom Tolna vármegye közönségének feliratát és Kovács Ferencz és társainak Vészi József képviselő által beadott kérvényét az osztrák-magyar vámterület autonóm vámtarifájáról szóló törvényjavaslat tárgyában.

Az emlitett törvényjavaslattal való együttes tárgyalás végett kiadatik a közgazdasági bizottságnak.

Az elnökségnek több előterjesztése nincs.

Endrey Gyula jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: A házszabályok értelmében tisztelteljes felvilágositást kérek a ház t. elnökétől, illetőleg kérést intézek hozzá.

A házszabályok értelmében a jegyzőkönyv felolvasása után a beérkezett iratok elnöki bejelentés utján a t. ház tudomására juttatnak további intézkedés czéljából.

Ugy hallom, hogy az elnökségnek további előterjesztése nincs. Ennek kapcsán tisztelettel jesen azt a kérdést intéztem a t. elnök urhoz, vajjon a parlamenti vizsgáló-bizottságra vonatkozó jelentés mi okból nincs bejelentve a háznak? *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Méltóztatnak rá emlékezni, t. ház, hogy 1903. julius 31-iki ülésünkben az elnök ur előterjesztésére egy parlamenti vizsgáló-bizottság küldetett ki a bejelentett vesztegetések ügyének megvizsgálására.

Molnár Jenő: Lengyel Zoltán ügyét már elintézték! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Polónyi Géza: Akkoriban a t. képviselőház üléseinek elnapolása mellett sürgősnek nyilvánitotta annak a bizottságnak eljárását és a bizottság teljesitette is kötelességét, a mennyiben időt nem kimélve, befejezte vizsgálódását. A t. háznak bizonyára arról is tudomása van, hogy nemcsak a vizsgálatot fejezte be ez a bizottság, de jelentésével is elkészült, és a kisebbség véleménye is be van nyujtva. Megfoghatatlan, hogy a parlamenti vizsgáló-bizottság ezen jelentéséről azóta semmiféle hir sincs. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Egy hang: Pedig ez már a harmadik ülés!)*

Én tehát tisztelettel jesen csak felvilágositást kérek az elnök urtól az iránt, hogy be van-e jelentve a ház elnökének a bizottság ezen munkálkodásának eredménye, és ha be van jelentve, miért nincs az bejelentve a háznak; vagy egyáltalában a ház elnökének sincsen-e az bejelentve? *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Mert ezen utóbbi esetben, ha a mélyen t. elnök urnak sem volna erről tudomása, a mennyiben a bizottság jelentése hozzá be nem érkezett, illetőleg neki jelentés nem tétetett arról, hogy a bizottság elnöke vagy előadója azt elő fogja terjeszteni: azon esetre megfelelő intézkedéseket kellene javasolni arra nézve, hogy a bizottság volt elnöke kötelességének tartsa jelentését beterjeszteni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ebben a tárgyban tisztelettel jesen felvilágositást kérek, és remélem, hogy az az elnök ur részéről megnyugtató módon fog megadatni.

Elnök: Én is azt hiszem, hogy sikerülni fog a t. képviselő ur aggodalmát eloszlatni.

Az elnökség előterjesztései czimén kétféle bejelentés szokott előfordulni. Először azok a bejelentések, a melyeket az elnökség a maga részéről tesz, azután azon bejelentések, a melyeket megtehetne az elnök is, de a melyeket szokás szerint a bizottság előadója szokott tenni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Nekem arról van tudomásom, hogy annak az u. n. vesztegetési ügyben kiküldött bizottságnak előadója jelentését ma akarja a t. háznak beterjeszteni.

Polónyi Géza: Helyes!

Elnök: Polónyi képviselő ur szólásra jelentkezett az elnöki beterjesztésekhez, de én nem tudom, hogy melyikhez. Ennek folytán szót adtam neki akkor, a midőn befejeztem azokat, a miket a magam részéről tartok a t. háznak bejelentendőknek. Sőt még ezeket sem fejeztem be teljesen; még kettő hátra van, de miután ez a kettő a házszabályok szerint külön elintézés alá esik, ezeket külön, utóbb fogom előterjeszteni.

Azt gondolom, hogy megnyugtathatja a képviselő urat az a körülmény, hogy az a bizottsági jelentés a mai ülésben fog előterjesztetni.

Polónyi Géza: Teljesen!

Elnök: A következő két elnöki bejelentés külön természetü, és azért tartottam azokat külön előterjesztendőknek.

Dr. Fehér Márton ügyvédjelölt, ujpesti lakos Wolfner Tivadar képviselő ellen összeférhetlenségi esetet jelentett be. *(Halljuk! Halljuk!)* Minthogy azonban a bejelentő neve a beadvá-

Digitized by Google

nyon hitelesitve nincs, azt a házszabályok 144. §-a alapján hivatalból el kellett utasitanom s erről a háznak jelentést kell tennem. *(Helyeslés.)*

Bemutatom továbbá az összeférhetlenségi bizottságnak Sándor Pál képviselő ur összeférhetlenségi ügyében benyujtott jelentését és határozatát. Kérem, méltóztassék a határozatot meghallgatni, mert ez indokaival együtt felolvasandó.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a jelentést. Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hangosabban!)*

Gabányi Miklós: A mikor kiabálni kell, tud kiabálni! *(Derültség a szélsőbaloldalon. Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Ez az itélet tudomásul szolgál.

Holló Lajos képviselő ur kért szót az elnöki bejelentésekhez; az előbb nem vettem észre, hogy jelentkezett.

Holló Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az elnöki bejelentések között van azon kérvény, mely a hároméves katonák bentartására vonatkozik, melyre nézve az elnöki propoziczió az volt, hogy az a kérvényi bizottságnak kiadassék. Én nem akarok elébevágni azon felszólalásnak, a melyet itt az ellenzék részéről érdemileg fognak tenni ezen kérdéshez és én semmit sem kivánok ebben az irányban érdemileg előterjeszteni; azonban azt tartom, hogy ez az ügy napirend előtti felszólalással határozathozatal tárgyát nem képezheti. Itt azonban képezhetné annyiban, hogy a képviselőház kimondaná ennek az ügynek sürgősségét. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mert október elsején ezek a magyar honosságu katonák vissza lesznek tartva, hátrányban lesznek az osztrák katonákkal szemben, a kik el lesznek bocsátva. Ennek következtében, ha a képviselőház intézkedni akar, azt gondolom, hogy ezen intézkedését sürgősen, a lehető legsürgősebben kell megtennie. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azt volnék tehát bátor inditványozni az elnöki előterjesztéshez, hogy egészittessék ki a határozat, hogy t. i. ezen kérvény a képviselőház kérvényi bizottságához utasittatik, azzal, hogy a kérvényi bizottság 48 óra alatt tegyen jelentést és a képviselőház alkalomszerüen, a mint összeül, itt azonnal vegye azt tárgyalás alá. *(Élénk helyeslés.)*

Én azt gondolom, hogyha a képviselőház utasitásokat ad csekélyebb személyi jelentőségü kérdésben, a milyen volt egypár mentelmi eset, és az illető bizottság szükségesnek találta még aznap ülésezni, akkor egy ilyen dolog, a mely az egész ország érdekével, nagyszámu közönségnek a nyugalmával, jogával és viszonyainak berendezésével a legszorosabb összefüggésben van, még inkább megérdemli azt, hogy a bizottság sürgősen összejöjjön és a jelentést sürgősen — javaslatom szerint 48 óra alatt — tegye meg. *(Élénk helyeslés.)*

Elnök: Holló Lajos képviselő ur azt az elnöki inditványt, a melyet én tettem, nem kifogásolja, a mennyiben az a házszabályokon alapul, hogy a szóban levő kérvény is a kérvényi bizottsághoz utasittatik; csak javasolja, hogy a kérvényi bizottság utasittassék, hogy jelentését 48 óra alatt tegye meg. *(Élénk helyeslés.)* Kérdem a t. házat, elfogadja-e ezen javaslatot? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Zaj.)* Nem tudom a többséget megállapitani. *(Felkiáltások balfelől: Többség! Ellenpróbát kérünk!)*

Ivánka Oszkár: Kérem, többen nem hallottuk a kérdést.

Elnök: Ismétlem tehát a kérdést. *(Halljuk! Halljuk! Nagy zaj.)* Kérem, megint nem fogják megérteni a kérdést; méltóztassék csendben meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Egy kérvény van a beadott kérvények között: Szatmár-Németi város közönségének kérvénye a három évi szolgálatukat betöltött katonáknak október elsején túl való visszatartása miatt, illetve azok hazabocsátása iránt. A kérvény a házszabályok szerint a kérvényi bizottsághoz volt utasitandó; ez ellen nincs kifogás. Azonban Holló Lajos képviselő ur az erre vonatkozó inditványhoz azt a pótlást adta be, hogy a kérvényi bizottság utasittassék, miszerint ezen tárgyra vonatkozó jelentését 48 óra alatt adja be. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A kik ezt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Többség! Ellenpróbát kérünk!)* Én magam is tudom, mi a teendő. Nem tudom a többséget világosan megállapitani, tehát az ellenpróbát elrendelem.

Kérem azokat, a kik nem fogadják el Holló Lajos képviselő inditványát, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Többség! Kérjük a megszámlálást!)*

Sziveskedjenek tehát most szakaszonkint felállani azok, a kik az inditványt elfogadják, hogy a jegyző urak megszámlálhassák. *(Megtörténik.)*

Kérem most azokat a képviselő urakat, a kik nem-mel szavaznak, sziveskedjenek szakaszonkint felállani.

Holló Lajos: A házszabályokhoz kérek szót! *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem lehet!)*

Elnök: Szavazás közben nem lehet. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Vissza akarja vonni! A jegyzők megszámlálják a nem-mel szavazó képviselőket.)*

T. képviselőház! A jegyző urak a szavazatokat összeseámlálván, kiderült, hogy Holló Lajos inditványa mellett szavazott 88, ellene 93 képviselő. Igy tehát a ház Holló képviselő ur inditványát öt szótöbbséggel nem fogadta el. *(Zaj.)*

Egy megjegyzést kell tennem, nehogy félreértés legyen. A szavazás alatt iv nyujtatott át nekem, melyben husznál többen névszerinti sza-

Digitized by Google

vazást kérnek. Ezt figyelembe nem vehettem, minthogy a házszabályok 229. §-a egyenesen azt mondja, hogy a szavazás megkezdéséig kell ezt a kívánságot előterjeszteni, a szavazás megtörténte után már nem lehet. *(Helyeslés.)*

Kossuth Ferencz képviselő ur kiván szólni.

Kossuth Ferencz: T. ház! Bátor vagyok azt az inditványt terjeszteni a ház elé, hogy a bizottság az emlitett kérdésben sürgősen tegyen javaslatot. *(Felkiáltások jobbfelől: Kétszer nem határozhatunk!)* Bocsánatot kérek, ez egy uj inditvány. Én tehát azt inditványozom, hogy a bizottság tárgyalja sürgősen a kérvényt és terjeszsze azt a ház elé az első érdemleges ülésen. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Rakovszky István: T. képviselőház! Én is ezen inditványhoz egy pótinditványnyal akarok járulni. Miután én a sürgősséget nem találom oly kifejezésnek, a mely egy meghatározott időpontra vonatkozik, ezen kérdés pedig oly fontos, hogy ezt minél hamarább dülőre szeretnők juttatni, a következő inditványt vagyok bátor a t. ház elé terjeszteni:

Inditványozom, hogy Szatmár-Németi kérvénye a kérvényi bizottságnak kiadassék azon meghagyással, hogy hat nap alatt tegyen jelentést a háznak. *(Helyeslés balfelől. Felkiáltások jobbfelől: Házszabályellenes! Nagy zaj.)*

Elnök: Hock János a házszabályokhoz kiván szólani.

Hock János: T. ház! A két inditvány lényegileg az én szememben egy, mert mind a kettő azt az alapgondolatot fejezi ki, hogy a magyar törvényhozás szivén viseli és egyuttal gondoskodik, hogy a jogtalanul visszatartott katonák *(Ellenmondás jobbfelől.)* háromévi szolgálat után hazamehessenek. Ha a paritást megtagadjuk még abban is, hogy a véradó tekintetében többet követelünk saját gyermekeinktől, mint követelnek Ausztriában, akkor paritásról nem beszélhetünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Október 1-én az osztrák kiszolgált katonák hazabocsáttatnak, a magyar gyermekek ellenben nem. *(Zaj jobbfelől.)* Én taktikai szempontból kijátszani ezt a fegyvert ellenünk nem engedem.

Mikor itt a sürgős inditványt benyujtotta Kossuth Ferencz ur, azt hiszem, teljesen megfelelt mindnyájunk gondolkozásának az a kívánsága, hogy ebben az ügyben a képviselőház mielőbb határozzon. Az időhöz kötött terminus, az a hat nap, szerintem nem ugy tekintendő, hogy hat napig huzza a bizottság határozatát, hanem legkésőbb hat napi záros határidő alatt jelentést tartozik adni, tehát ki nem tolhatja semmiféle ürügy alatt a határozatot. *(Helyeslés balfelől.)* Ha a sürgősség mellett tették volna fel a szavazásra a kérdést, az hiszem, a ház szavazása már az első pillanatban e mellett döntött volna, a 48 óra alatt való jelentéstétel ellen csupán azért szavaztak tudtommal, mert fizikai akadályok miatt lehetetlen 48 óra alatt a kérvényi bizottságot összehivni és annak határozatát provokálni.

Én tehát hozzájárulok esetleg a pótinditványhoz és hozzájárulok a sürgősségi inditványhoz is, mert a sürgősséget nemcsak megköti, hanem kiegészíti és fixirozza Rakovszky István urnak inditványa. *(Helyeslés balfelől.)* Ezért, ismétlem, mind a kettőhöz hozzájárulok. *(Zaj.)*

Gr. Tisza István: T. képviselőház! Én mindenekelőtt azt a kérdést vagyok bátor intézni a ház mélyen t. elnökéhez, vajjon ugy fogja-e fel a dolgot, hogy az imént lefolyt szavazással az, hogy mi történjék ezen kérvénynyel, végkép elintéztetett-e vagy sem, és hogy ennek folytán ugyanezen tárgyban másodszor nem határozhatunk, . . .

Hock János: Nem ugyanabban határozunk! *(Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István: . . . mert ha a ház mélyen t. elnöke ebben a felfogásban volna, akkor nagyon természetszerüleg az egész kérdés elesik. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Dilemma elé állitják az elnököt! Zaj jobbfelől.)*

Ha a ház mélyen t. elnökének meggyőződése az, hogy az imént lefolyt szavazás után ujabb inditványok tételének és ezek feletti ujabb határozathozatalnak megengedhetősége fenforog és annak helye van, akkor én a magam részéről kijelentem, hogy Kossuth Ferencz t. képviselőtársamnak inditványát elfogadni hajlandó vagyok. *(Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Egyhangulag elfogadjuk!

Gr. Tisza István: Gondolom, az inditvány ugy szól, hogy a kérvényi bizottság jelentése a ház első rendes ülésén terjesztendő be. Azt hiszem, ebben ki van fejezve a sürgősség legnagyobb foka, a mely rendes parlamenti tárgyalás mellett lehetséges. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Méltóztassanak megengedni, hogy gr. Tisza István képviselőtársamnak egyenesen hozzám intézett kérdésére válaszoljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mi nálam mérvadó, az az, hogy Kossuth Ferencz t. képviselő ur már akkor jelentkezett szólásra, mikor Holló Lajos inditványa felett a szavazást megkezdettük. Én azonban az ő jelentkezésének tartalmát és kívánságát nem ismervén, intettem neki, hogy csak szavazás után szólaljon fel. Ezen intézkedésem folytán esett tehát el attól, hogy inditványát előbb megtehesse. Ennek folytán nem volna helyes, nem volna méltányos és nem felelne meg a házszabályoknak, hogy ha megfosztanám őt azon inditványnak később való megtehetésétől, a melyet ő már szavazás előtt akart megtenni *(Felkiáltások jobbfelől: Elfogadjuk!)* Azonban kijelentem . . .

Münnich Aurél: Jövőre azonban ez ne legyen preczedens!

Elnök: Itt nem a preczedensről, hanem egy teljesen szabályszerü eljárásról van szó, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melynél csak egy elnézés esett közbe, a mely elnézésből senki

Digitized by Google

jogaira nézve hátrány nem származik. Azonban kijelentem, hogy ha ennek az inditványnak sorsát eldöntöttük, ha erről már szavaztunk, további inditványozásnak ebben az ügyben már nem lehet helye és hogy ezzel az ügy végképen el van intézve. *((Helyeslés. Felkiáltások a jobboldalon: Elfogadjuk Kossuth inditványát!)*

Kérdem tehát a t. háztól, elfogadja-e Kossuth Ferencz inditványát, igen vagy nem? *(Igen!)*

Kubik Béla: Kérjük azt az inditványt még egyszer ismételni.

Elnök: Az inditvány az, hogy a ház utasitsa a kérvényi bizottságot, hogy jelentését sürgősen terjeszsze a ház elé. *(Élénk helyeslés.)* Ha ez elfogadtatott, akkor azután szavazásra kell feltennem Rakovszky Istvánnak pótinditványát.

Kossuth Ferencz: A kérdés feltevéséhez kérek szót.

Elnök: Kossuth Ferencz képviselő ur a kérdés feltevéséhez kiván szólani.

Kossuth Ferencz: Az elnök urnak csak azt méltóztatott mondani, hogy sürgősen referáljon a bizottság, holott én azt is kértem, hogy az első érdemleges ülésen.

Elnök: Igen. Sürgősen, t. i. a háznak első érdemleges ülésén.

Rakovszky István: Visszavonom inditványomat.

Elnök: Akkor csak egy inditvány van. Kérdem tehát a házat: elfogadja-e Kossuth Ferencz t. képviselő ur inditványát? *(Él!)*

Azt hiszem, megállapithatom, hogy Kossuth Ferencz t. képviselő ur inditványát a ház elfogadta.

T. képviselőház! A házszabályok értelmében *(Halljuk! Halljuk!)* ma szeptember hó utolsó napján meg kell tennünk valamit, a mit szeptember első napján kellett volna megtennünk, ha akkor ülés lett volna, t. i. be kell terjesztenem a függőben lévő inditványok és interpellácziók jegyzékét. Minthogy szeptember elejétől mind máig napig ülés nem volt, kérem azt most meghallgatni.

Endrey Gyula jegyző *(olvassa a függőben lévő inditványok és interpellácziók jegyzékét).*

Elnök: T. képviselőház! A mentelmi bizottság előadója terjeszti elő jelentését (Irom. 416) Lengyel Zoltán t. képviselő urnak a házszabályok 255. §-a alapján a mentelmi bizottsághoz utasitott ügyében.

Maróthy László, a mentelmi bizottság előadója: T. képviselőház! A folyó évi szeptember hó 24-én tartott országos ülésen Lengyel Zoltán t. képviselő ur részint közbeszólásával, részint pedig egyébkénti viselkedésével előidézte, hogy a képviselőház elnökének többszöri figyelmeztetése után a t. képviselőház a házszabályok 255. §-a alapján utasitotta a mentelmi bizottságot, hogy Lengyel Zoltán képviselő urra vonatkozólag a ház intézkedése iránt tegyen javaslatot. A bizottság ülését f. évi szeptember hó 25-ikén megtartotta, azon Lengyel Zoltán országgyülési képviselő ur megjelent és kijelentette a bizottság előtt, hogy azon az izgalmas ülésen sem viselkedett máskép, mint egyéb üléseken szokott, rekedt is lévén, nagyobb lármát nem okozhatott. Ezzel szemben a bizottság részint a naplóból, részint pedig a bizottság tagjainak az illető ülésen szerzett közvetlen tapasztalatából megállapitotta, hogy Lengyel Zoltán országgyülési képviselő ur több közbeszólásával és egyéb, a parlament rendjét zavaró és a parlamentnek ugy komolyságával, mint *(Felkiáltások a jobboldalon.)* méltóságával össze nem egyeztethető viselkedésével a lármát és izgalmat fokozta, a mire többszöri elnöki figyelmeztetésben részesült, azonban azoknak nem engedelmeskedvén, meghozatott ellene a 255. §. alapján az emlitett határozat.

Ambár Lengyel Zoltán képviselő ur a képviselőház elnökségével szemben tanusitott engedetlenségével akadályozta a képviselőház elnökét kötelességének teljesitésében és a képviselőház tanácskozási rendjét olyan módon zavarta meg, a mely a parlament tekintélyét sérti, mégis, miután ügye első izben utasittatott a házszabályok 255. §-a alapján a mentelmi bizottsághoz és igy szigorubb fenyités alkalmazása a házszabályok szerint helyén nem lenne, *(Felkiállások a szélsőbaloldalon: Fenyitésről szó sem lehet!)* ennélfogva a mentelmi bizottság egyhangulag hozott hotározata alapján azt a javaslatot teszi a t. háznak, miszerint Lengyel Zoltán képviselő ur köteles legyen a f. évi szeptember 24-ikén tartott országos ülésen tanusitott magaviseletéért és a képviselőház elnökével szemben elkövetett engedetlenségeért a képviselőházat ünnepélyesen megkövetni. *(Helyeslés.)*

Elnök: A házszabályok értelmében a hozzászólásnak joga csak az előadót és az esetleges kisebbségi vélemény előterjesztőjét illeti meg, egyébként pedig a ház egyszerű szavazással határoz a felett, hogy elfogadja-e a mentelmi bizottság javaslatát, igen vagy nem?

Én tehát kérem azokat, a kik a mentelmi bizottság javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége a mentelmi bizottság javaslatát elfogadja. *(Felkiáltások: Hát a végrehajtás?)*

Sokan azt kérdezik, ugy veszem ki a közbeszólásokból, hogy mi lesz a végrehajtással? Erre nézve figyelmeztetem a t. házat, hogy a házszabályok módositása alkalmával a pártközi egyezmény során, a mikor a végrehajtásról volt szó, mindnyájan kijelentették és ez a bizottságnak a házhoz beadott jelentésébe is bevétetett és ezen az alapon mellőztetett bárminemü intézkedés a végrehajtást illetőleg, hogy a kit a 255. §. alapján hozott itélet ér, az erkölcsi kötelességének kell, hogy tekintse, hogy annak eleget tegyen. *(Nagy zaj. Elnök csenget. Csendet kérek!)* Ezen az alapon felkérem tehát Lengyel Zoltán

Digitized by Google

képviselő urat, hogy a ház határozatának tegyen eleget.

Lengyel Zoltán: Egyáltalában nem volt szándékom a t. ház határozatával szemben semminemü ellentállást és engedetlenséget tanusitani, és ezért minden figyelmeztetés nélkül is megtettem volna, a mit ezennel is megteszek, hogy a házat ünnepiesen megkövetem. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ezzel ez az ügy el van intézve.

Biró Lajos, a gazdasági bizottság előadója: T. képviselőház! Van szerencsém a gazdasági bizottság három előterjesztését bejelenteni. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, képviselő urak.

Biró Lajos, a gazdasági bizottság előadója: A gazdasági bizottság első jelentése vonatkozik az 1903. évi költségvetési előirányzatnak helyesbitésére. (Irom. 418.) A második szól az 1904. évi költségvetési előirányzatról. (Irom. 419.) A harmadik pedig a ház kisebb javadalmazásu alkalmazottjainak drágasági pótlékban való részeltetéséről (Irom. 420.) intézkedik.

Kérem a t. házat, hogy ezen jelentéseknek kinyomatása, szétosztása és annak idején való napirendre kitüzése iránt intézkedni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: Azt hiszem, hogy a ház elrendeli ezeknek a jelentéseknek kinyomatását, a ház tagjai között való szétosztását és annak napirendre kitüzése iránt annak idején fog intézkedni.

Szivák Imre, a vesztegetési ügyben kiküldött parlamenti bizottság előadója fogja jelentését megtenni.

Szivák Imre előadó: T. képviselőház! A képviselőház julius 29-iki ülésén bejelentett vesztegetési esetek megvizsgálására kiküldött képviselőházi vizsgáló-bizottság működését augusztus 28-án befejezte. Ugyanakkor a bizottság többsége meghozta határozatát, illetőleg megalkotta véleményét, a melyet Polónyi Géza, Beőthy Ákos, Rátkay László és Tóth János bizottsági tag urak részéről beadott különvéleménynyel együtt a ház irodájába tett le. Időközben rendes napirenddel ülést nem tartott, tehát a bizottság jelentését nem is terjeszthettem, mint annak előadója, a képviselőház elé. Önként értetik tehát, hogy itt szándékos mulasztás, vagy halasztási czélzat a bizottság, vagy annak előadója részéről ki van zárva.

Most pedig van szerencsém a bizottság jelentését (Irom. 421) a kisebbség véleményével, a bizottsági tárgyalások során felvett iratokkal, vizsgálati jegyzőkönyvekkel és gyorsirói feljegyzésekkel együtt tisztelettel és azon kéréssel terjeszteni a ház elé: méltóztassék ezen jelentésünket az osztályok mellőzésével kinyomatni, kiosztatni és annak idején napirendre kitüzése iránt intézkedni.

Polónyi Géza: A kisebbségi vélemény is ott van?

Szivák Imre: Igen, a többség véleményével együtt a különvéleményt is beterjesztettem.

Elnök: A jelentés ki fog nyomatni, a ház tagjai között szét fog osztatni és annak az osztályok mellőzésével leendő napirendre kitüzése iránt annak idején fog intézkedés tétetni.

Következik a napirend első tárgya, t. i. az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Szőts Pál jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Szőts Pál jegyző: Ellenben az interpellácziós-könyvben a következő bejegyzések vannak:

Lovászy Márton a miniszterelnökhöz: a karloviczi metropolitai közgyülés felfüggesztése tárgyában;

Olay Lajos a kereskedelemügyi miniszterhez: a villamos vasutak szabályozása tárgyában;

Nessi Pál a pénzügyminiszterhez: az orthodox zsidók által nyitva tartandó trafikok tárgyában;

Babó Mihály a belügyminiszterhez: a sályi véres bíróválasztás tárgyában;

Leudl Adolf a belügyminiszterhez: a temes-megyei közigazgatási visszaélések az 1898. évi buziási királylátogatás napjaiból;

Vészi József a földmivelésügyi miniszterhez: a főváros III. kerületében levő Arany-árok szabályozása tárgyában;

Uray Imre a földmivelésügyi miniszterhez: a Csallóköz-Csikiz közi ármentesitő társulat kormánybiztosa tárgyában;

Udvary Ferencz a pénzügyminiszterhez: a biztositéki okiratok bélyegzése tárgyában;

Pozsgay Miklós a földmivelésügyi miniszterhez: Szeremle községnek Dunavédgátja tárgyában.

Elnök: T. képviselőház! Alig hiszem, hogy az illető képviselő urak közül valakinek szándéka volna interpellácziójat még a mai napon előterjeszteni. Én azonban a házszabályok rendelkezéséhez képest mégis kérdezem, hogy van-e valaki a képviselő urak közül, a ki interpellácziójat még a mai napon akarja előterjeszteni? *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nincs kihez!)*

Ugy látom, hogy egyik képviselő ur sem óhajtja interpellácziójat még ma előterjeszteni. *(Helyeslés.)* E szerint ezen interpellácziók továbbra is evidenciában tartatnak. *(Helyeslés).*

Következik a napirend második tárgya, t. i. a miniszterelnök által a tegnapi ülésen tett nyilatkozat tárgyalása.

Első sorban a miniszterelnök ur kiván szólani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök: T. képviselőház! Van szerencsém bejelenteni, hogy a t. képviselőháznak tegnap hozott határozata következtében ő Felségének beadtam lemondásomat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Most tehát csak arra kérem a t. házat, hogy addig, mig ő Felsége más miniszterelnököt, illetőleg kormányt ki nem nevez, üléseit felfüggeszteni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon. A kormány tagjai távoznak. Éljenzés a*

Digitized by Google

jobboldalon. Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Elnök: Csendet kérek, t. ház! *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Gajáry Géza: Tessék az ülést felfüggeszteni! Nincs kormány! *(Nagy zaj a jobb- és baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek. Kossuth Ferencz képviselő ur kiván nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon. Nagy zaj a jobboldalon és felkiáltások: Fel kell függeszteni az ülést!)*

Kossuth Ferencz: T. ház! Kötelességem első sorban ... *(Nagy zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház, különben kénytelen leszek az ülést felfüggeszteni. Méltóztassanak Kossuth Ferencz képviselő urat meghallgatni. *(Zaj és felkiáltások a jobboldalon: Kormány nélkül nem lehet tárgyalni!)*

Nekem ugy látszik, hogy egyik-másik képviselő ur abban a nézetben van, hogy mivel a miniszterelnök lemondását bejelentette, további tanácskozásnak nincs helye. Ezen álláspont határozottan téves. Ez sem a házszabályok szelleméből, sem a ház eddigi praxisából nem következik, mert ezek azt tanusitják, hogy minden miniszterelnök lemondásának bejelentésekor egyes szónokok felszólalhattak és arra megjegyzéseiket megtehették. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Kossuth Ferencz: *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* T. ház! Lehetetlen ki nem fejeznem megütközésemet azon, hogy a miniszterek kivonultak a teremből, mintha tüntetni akarnának a háznak tegnap hozott alkotmányos határozata ellen, melyért az alkotmányosság alapfogalmai nevében csak elismeréssel lehetünk a többség iránt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A miniszterek jelen nem léte nem menti fel őket a felelőség alól, melylyel a háznak és a ház utján az országnak tartoznak. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. A jobboldalról számos képviselő távozik a teremből.)*

A mit mondandó leszek, meghallgathatták volna a miniszterek és a kivonulásban őket követett kormánypárti képviselők is, mert nem szabad kételkednem abban, hogy azt az idegen beavatkozást, melyről röviden szólani akarok, a kivonult képviselők is lelkük mélyéből visszautasitják, és fel kell tennem, hogy a magyar törvények védelmében nem akarnak elkülönitve állni az egész nemzettől, a mely jogai öntudatára ébredt, és e jogai érvényesitését egész lojalitással, de ép olyan következetességgel kivánja, követeli.

T. ház! Minthogy gr. Khuen-Héderváry lemondott, nem szükséges az ő tegnapi nyilatkozata felett hosszasabban tárgyalnunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De most nem tudhatjuk, hogy mennyi idő mulva lesz az országnak rendesen megalakult felelős kormánya, a mely abban a helyzetben lenne, hogy a magyar királyra való hivatkozással, visszautasithassa azt, a mit az osztrák miniszterelnök, az osztrák császárra való hivatkozással mondott. — Ezért szükséges, hogy bár röviden, de annál határozottabban visszautasitsuk az ország szine előtt azt a felfogást, mintha a magyar törvények bármelyikére hivatkozva igazolni, vagy csak menteni lehetne az osztrák miniszterelnök beleavatkozását a magyar belügyekbe. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A lemondott miniszterelnök nem utasitotta vissza az osztrák kormányelnök merényletét, hanem mentegetni igyekezett azt, még pedig a legveszélyesebb módon, vagyis ugy, hogy a már is sok részében félremagyarázott magyar törvényt ismét egy uj részében félremagyarázta. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hazánknak nincs más védbástyája, mint a törvény; kötelességünk tehát e mellett a legerősebben őrt állni, kivált ha nemzetünk és államunk jogait oltalmazza. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

E védelemben kötelessége a mindenkori magyar kormánynak előljárni és nem azt tekinteni, hogy mi tetszik Bécsben, hanem azt, hogy mi védi meg az ország jogait. Az osztrák kormánynak hozzászólási jogát tisztán körvonalozza a magyar törvény. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az 1867: XII. tcz. 13. §-a tisztán kimondja, hogy a védelmi rendszer megállapitásához vagy átalakitásához van szava az osztrák kormánynak, ugy, hogy ez a megállapitás vagy átalakitás a két állam kormányának előleges megállapodása után egyenlő elvekből kiinduló javaslattal terjesztendő mindkét állam törvényhozása elé. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A legnagyobb erőfeszitéssel sem lehet azt kimutatni, hogy miben érinti a védelmi rendszer megállapitását vagy átalakitását az a véleményeltérés, mely a magyar király és a magyar nemzet között keletkezett a felségjogok értelmezésében, melyeket a véderőre vonatkozólag az emlitett törvény 11. §-a, nem pedig a hajánál előrántott 13. §. határoz meg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A magyar király felségjogai értelméhez az osztrák miniszterelnöknek semmi köze. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A magyar hadsereg vezérlete, vezénylete és belszervezete magyar királyi felségjogok. A magyar állam nyelvének számüzetése az államiság legfőbb szervéből nem képezett soha védelmi rendszerkérdést és nem lett soha megállapitva az emlitett 13. §. alapján, a két kormány közt, bár 36 év óta áll fenn a jelen alkotmány. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A felségjogok alapján intézkedett eddig a magyar király és a nemzethez intézett kéziratában is a 1867: XII. t.-czikk 11-ik §-ra hivatkozott, nem pedig a 13. §-ra, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* melyet tehát csak azért rántani elő, hogy ezzel az ide-

Digitized by Google

gen kormányelnök merész beavatkozása menthető legyen, nem lett volna szabad. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ne álljanak idegenek a magyar nemzet és királya közé és ha oda tolakodnak, taszitsuk el őket erős kézzel. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)* A magyar király és a magyar nemzet, ha találkoznak, ilyen idegen beavatkozás nélkül meg fogják egymást érteni; *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert a nemzet nemcsak, hogy nem akarja érinteni a felségi jogokat, de ezeket védelmezni kész mint olyanokat, melyek törvényeink egyik alapkövét képezik; *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* másrészt pedig a király is belátná, hogy nyelvében él az a nemzet, melynek ő a királya, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és hogy ha nem mint szajkó, hanem mint értelmes ember engedelmeskedik a vezényszónak a katona, és nem gyengiti, hanem erősiti azt a hadsereget, a mely nem zsoldos hadsereg többé, hanem nemzeti hadsereg, tehát mind az, a mi nemzeti, csak erősitheti. *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

A nemzet egyébiránt teljes lojalitással és békés nyugalommal igyekszik meggyőzni királyát igazairól; de meg vagyok győződve, hogy egyhangulag felháborodással löki vissza azt az idegent, a ki közbetolakodik a magyar nemzet és a magyar király közé. *(Hosszas élénk éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Szederkényi Nándor: T. ház! A mai ülés napirendje: a leköszönt miniszterelnök urnak tegnap e házban elmondott beszéde. *(Halljuk! Halljuk!)* Én a napirendhez kivánva szólani, figyelembe veszem a volt miniszterelnök urnak mai nyilatkozatát, mely szerint ő tegnapi beszéde folytán történt szavazásból a következményt magára nézve levonta és lemondását ő Felségének benyujtotta. Ennélfogva tehát a napirend tárgya rám nézve módosult. A t. miniszterelnök ur, levonván a ház tegnapi szavazatából magára nézve a következményt, én beszédével — miután magára ezzel kimondta az itéletet — foglalkozni nem kivánok. Azonban tekintve, hogy az országban ugy mint a házban nagy izgalmat és mély sérelmet okoztak, részint a Reichsrathban történtek, részint az ottani miniszterelnök által elmondottak, melyek a mai napirend kiindulását is képezik, ezekre nézve van mondani valóm és ez a következő. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én azzal, hogy a Reichsrathban mikép magyarázzák a mi törvényeinket, milyen helytelenül fogják fel azokat és milyen helytelen következtetéseket és jogokat állapitanak meg, foglalkozni azért nem kivánok, mert a mint nem ismerem el, hogy az osztrákoknak a magyar ügyekbe, Magyarország dolgaiba beleszólási joguk és határozati joguk legyen, ugy én magam nem cselekszem azt, hogy az ő illetéktelen magyarázataikkal foglalkozzam. A mit kötelességem kijelenteni, ez az, hogy a mi alaptörvényünk szerint Magyarország regnum independens, nulli alteri obnoxium, Magyarország független, semmi másnak alárendelve nincsen, és ha találkozik törvényhozás vagy állam, a mely Magyarország közdolgaiba, alkotmányos jogkörébe, akár törvényhozása, akár kormánya által beavatkozni akar, azzal szemben nem vitatkozásnak, hanem a legszigorubb tiltakozásnak van helye. Törvényeink azt, hogy ő Felsége magyar ügyekben idegen tanácsosok tanácsával éljen, kizárják, hogy idegenek avatkozzanak a magyar ügyekbe és miután ez most megtörtént, ezzel szemben tehát nekem csak egy szavam lehet, az, hogy visszautasitom és tiltakozom ezen visszaélés ellen. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Rakovszky István!

Rakovszky István: T. képviselőház! Nem vagyok abban a helyzetben, hogy itéletet mondjak a felett, vajjon a t. kormány e teremből való kivonulása megfelel-e a parlamentáris követelményeknek. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem felel meg!)* Azon esetre, ha a kormánynak beadott lemondása ő Felségétől legkegyelmesebben elfogadtatott volna, tökéletesen helyesen cselekedett a kormány; megszünvén a megbizatása, megszünik szereplése is. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Három hétig szerepelhettek a lemondás után is!)* Az a háromheti szereplés is ideiglenes megbizatás alapján történt; az volt a jog alapja. Ha azonban a lemondás nem fogadtatott el, akkor a t. kormánynak kötelessége lett volna mindaddig, mig a lemondás el nem fogadtatik, a helyén kitartani; mert a miniszterek helye a trón előtt van, a melyet fedezni tartoznak. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Áttérve magára a tárgyra, t. ház, én szükségesnek tartom kijelenteni elvbarátaim nevében, hogy Körber miniszterelnök urnak szeptember 24-ikén a bécsi Reichsrathban elmondott szavai a mi alkotmányunkba, a mi törvényeinkbe ütköznek. *(Általános helyeslés. Ugy van! Ugy van!)* A 13. §. örve alatt lett a támadás intézve, s beleütközik a 11. és 12. §-ba. A sérelmes szavak pedig a következők. Eredetiben fogom felolvasni *(olvassa)*: »Wir glaubten jedoch das uns ausgesprochene Vertrauen namentlich in der Würdigung der Gründe unserer Bitte um Entlassung zu finden, zumal ich zu der ausdrücklichen Erklärung vor dem Reichsrath ermächtigt wurde, (Mit erhobener Stimme.) dass in allen Fragen der Armee der gesetzliche Einfluss der diesseitigen Haelfte der Monarchie auch thatsächlich gewarht bleibe.«

T. képviselőház! Ebből következő dolgok bizonyithatók be. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Magyarul is olvassa fel.)* Ha méltóztatnak kivánni, azt is megteszem. »Én arra a kijelentésre vagyok felhatalmazva, hogy minden, a hadsereget érdeklő kérdésben minekünk« — t. i. az osztrákoknak — »törvényes befolyás engedtetik.« Ebből bebizonyodik először, hogy

Digitized by Google

Körber miniszterelnök ur fel volt hatalmazva a kijelentésre és hogy másodszor ezen kijelentés az 1867. évi XII. t.-cz. 10., 11., 12., sőt még a 13. §-ába is ütközik. Mert a 11. §. kijelenti, mik ő Felségének alkotmányos jogai, mint legfelsőbb hadurnak . . .

Polónyi Géza: A magyar közjogban hadur nincsen! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Kálmán: Vörösmarty Zalán futásában van csak!

Rakovszky István: . . . ő Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelemi jogai. A másik szakasz arról szól, a mi a hadseregnek időnkénti kiegészitését illeti, a mely egyedül a magyar törvényhozás körébe tartozik; *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a harmadik azokról, a miket Magyarország törvényhozásának hozzászólása, beleegyezése nélkül megváltoztatni, vagy statuálni nem lehet, *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a melyek czélszerüségi szempontokból ugyanazon elvek szerint intézendők el, a mely elvekre nézve a két kormány hasonló előterjesztéseket tesz, az esetre pedig, ha ezekre nézve megegyezés nem történnék, az államok deputácziók révén érintkeznének egymással,

Polónyi Géza: Tehát ez nem intézkedési jog, csak előkészités.

B. Kaas Ivor: És szankczió nélkül!

Rakovszky István: Ezen 13. §-t használta fel Körber miniszter ur, mint jogosult fél, mikor azt mondta, hogy minden, a hadsereget érdeklő ügyekben Ausztriának hozzájárulása, beleegyezése szükséges, s hogy ez biztositva is lesz a törvény alapján. Ez a mi alkotmányunkkal, a mi törvényeinkkel ellenkezik. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ezen felfogással szemben szükségesnek tartom elvbarátaim nevében is a legerélyesebben tiltakozni. *(Elénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hock János: T. ház! Csak nagyon röviden kérem a t. ház figyelmét, de a kérdés olyan fontos, hogy én a két pártnyilatkozat által nem találtam teljesen kimeritve az én meggyőződésemet is ebben a kérdésben és hozzá akarok szólni, mint pártköteléken kivül álló ember. Magyarországnak életérdeke, hogy minden jogtalan beavatkozást mindjárt a legelső kisérlet nyomán visszautasitson, mert szokva vagyunk történelmileg ahhoz, hogy a mi aluszékonyságunkat és elnézésünket használták fel arra, hogy alkotmányunkon csorbát üssenek és az egyszer elnézett vagy eltürt csorbákat később jogszokássá tegyék. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Principiis obsta. Ez az elv sohasem volt jogosultabb talán, mint Magyarországnak alkotmánytörténelmében és eme jogos féltékenység kétszeres óvatosságra int bennünket. Midőn tehát itt általában tiltakoztak Körber ur jogtalan beavatkozása ellen és kimutatták törvényeinkből, hogy ez nemcsak alkotmányellenes, de egyszerüen visszaélés és szemérmetlen betolakodás a magyar ügyekbe, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akkor a képviselőháznak kötelessége ezt a leghatározottabban, a legerélyesebben, pártkülönbség nélkül, a magyar alkotmány szempontjából visszautasitani. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

De, t. ház, a szavakkal való visszautasitásnál mindig sulyosabbnak látom én a tényekben rejlő megnyilatkozását a nemzeti akaratnak. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt pedig kétségtelenül be kell ismerni, hogy a tegnapi fellépése a magyar miniszterelnöknek nem elégitette ki az egész törvényhozást és érdeme, tisztessége annak a kormánypártnak, hogy ebben a kérdésben a pártfegyelem alá nem rendelte hazafias meggyőződését, hanem nyiltan állást foglalt velünk együtt, és a magyar nemzetnek alkotmánya, annak tisztelete és becsülete több volt előtte a megszokott régi pártbékóknál. Midőn tehát itt tegnap a kormány leszavazásával visszautasitottuk a miniszterelnöknek lanyha magyarázatát, a mely bennünket ki nem elégitett, mert csak értelmezte és magyarázta Körber urnak szavait, de nem utasitotta határozottan vissza, az ő leszavazásának tényében én olyan erősséget látok, a mely elég intő jel odaát, hogy a magyar törvényhozás nem hajlandó önmagával semmiféle törvénytelen és jogtalan beavatkozást eltürni, és azt hiszem, minden alkalommal erélyesen meg fogjuk mutatni, hogy elég erőnk van nemcsak megvédelmezni alkotmányunkat, hanem megtorolni is az ellene intézett támadásokat. *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Kubinyi Géza: T. képviselőház! Megvallom egész őszinteséggel, hogy nem vagyok egy véleményen az előttem szólott igen t. képviselőtársammal.

Én azt hiszem, hogy a tegnapi napon a magyar nemzet közérzülete Körber miniszterelnök támadásával szemben itt a parlamentben megnyilatkozott. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hock János: Én is azt mondtam!

Kubinyi Géza: Itt tehát a parlamentben mindaddig, mig felelős magyar kormány nem létezik, ennek a tárgynak discutiálása nézetem szerint felesleges; felesleges pedig azért, mert nem az a fő, hogy a parlament miképen fogja fel Körber nyilatkozatát és Körber eljárását. Én azt tartom, hogy az alkotmányos király bizalmasa, a magyar kormány kell, hogy Körber nyilatkozatát illő mértékre leszállitsa.

Thaly Kálmán: Most nincs kormány!

Kubinyi Géza: Várjuk meg tehát, mig a kormány megalakul, mert én a magam részéről legalább kijelentem, és talán nem csalatkozom, ha azt hiszem, hogy a szabadelvü párt véleményének is adok kifejezést, — bár nem vagyok rá meghatalmazva — hogy olyan kormányt, a mely e tekintetben nem képes kellő mértékre leszállitani Körber nyilatkozatait, mi nem fogunk támogatni. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a*

Digitized by Google

szélsőbaloldalon, honnan a szónokot számosan üdvözlik.)

Endrey Gyula jegyző: Polónyi Géza! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, különben az ülést fel kell függesztenem.

Polónyi Géza: T. képviselőház! Azért kérek szót, hogy egész röviden az előttem szólott t. képviselőtársammal teljesen egyező felfogásomnak nyiltan kifejezést adjak. Igenis, nekünk magunknak is az volt és e perczben is az az álláspontunk, hogy a magyar nemzet alkotmánya ellen intézett támadást — nevezzük azt merényletnek — csak ugy lehet alkotmányos uton teljesen a nemzet megnyugvására reparálni és elintézni, ha az ő Felségének bizalmával dicsekvő kormány felségi auktorizáczió alapján és felségi jóváhagyás mellett meg fogja tenni azokat a nyilatkozatokat, a melyek a magyar alkotmányt megvédik és a nemzetet megnyugtatják. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Csupán arra akarok még röviden nyilatkozni, hogy t. képviselőtársam talán nem egészen helyesen mondotta azt, hogy a ház tegnap Körber nyilatkozatai felett mondott egyenes határozatot, illetőleg nyilatkozott meg a nemzeti közérzület. A háznak tegnapi nemzeti közérzülete megnyilatkozott gróf Khuen-Héderváry azon nyilatkozata felett... *(Egy hang a középen: Az ugyanaz!)* Engedelmet kérek, ez lényegesen más. Engem speczialiter épen az vezetett és az vezette a pártot is, meggyőződésem szerint, hogy magának gróf Khuen-Héderváry tegnap tett nyilatkozatai sem egyeznek a magyar alkotmánynyal és nem tartalmazták azt az elégtételt, a melyet a nemzet ily viszonyok között joggal követelhetett. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azon várakozásban, hogy igenis fog jönni egy kormány, a mely a nemzet számára megfelelő alkotmányos elégtételt ad, mi is hozzájárulunk ahhoz, hogy az alkotmányosan felelős kormány bemutatkozásáig ezen kérdésnek tárgyalásától elálljunk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Biró Lajos: Szavazzunk már! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem kell szavazni!)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve, e szerint ezen vita befejeztetett. *(Helyeslés.)*

T. képviselőház! Érdemleges inditvány nem tétetett semmi oldalról. Azt hiszem, a ház belenyugszik... *(Mozgás a jobboldalon.)* Kérem, méltóztassék megmondani hangosan, miben hibás az elnökség; az elnökség eleget tesz minden óhajnak, ha az a házszabályok szerint lehetséges.

Gajáry Géza: A miniszterelnök ur tett egy inditványt!

Elnök: Hogyha a t. képviselő ur szives lett volna előbbi kijelentésemre több figyelmet forditani és azután még egy perczig várni, akkor az ő óhajának teljes kielégitését tapasztalhatta volna, mert azt voltam bátor mondani, hogy »érdemleges« inditványt senki sem tett. Azonban a lemondott miniszterelnök ur tette azt az inditványt, hogy a ház a maga üléseit az uj kormány megalakulásáig függeszsze fel. Ez az inditvány, a mely felett határoznunk kell. Kiván valaki ehhez hozzászólani? Ehhez a kérdéshez négyen hozzászólhatnak.

Madarász József: Ezen kérdésre nézve, vajjon a ház a felelős független kormány megalakulásáig ne tartson-e ülést, van szavam. Az megtörténhetik, hogy elhuzódhatik a független felelős kormány kinevezése sokkal tovább, mint óhajtanók; én tehát arra kérem a képviselőházat, hogy üléseit jelentse ki állandó ülésekül. *(Ellenmondás a jobboldalon.)* Ha ezt nem tenné is, kérem, hogy a ház szombaton jöjjön össze, akkor megtudjuk, mi történt addig, és kell-e intézkedni, igen vagy nem. Kérésem tehát az, hogy a t. elnök ur kérdezze meg a házat és a ház döntsön határozatilag, hogy szombaton ülést tart.

Elnök: Kiván még valaki a napirendhez szólani?

Barta Ödön: Egész röviden akarom álláspontomat megmondani.

Semmi kétség, hogy voltak esetek ebben a házban, mikor zajos ülések alkalmával a kormány tagjai időről-időre távoztak, és ha egy pillanatig olyan időpont is állott be, mikor nem volt egyetlen miniszter sem a bázban, akkor felszólalások történtek: miért nincs miniszter? Kétségtelen azonban az is, hogy épen a t. többség ilyen alkalmakkor nyomatékosan hangsulyozta, hogy sem törvény, sem házszabály, sem semmiféle alkotmányjogi intézkedés arra nézve nincs, hogy a miniszteréknek a tárgyalásokon állandóan jelen kell lenniök. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ugy is van!)* Ha ez igy van, — én is azt tartom, hogy ez igy van, — akkor hozzátehetem, hogy tiszteletteljes nézetem szerint Magyarország kormányzatában abszolute nem történt változás tegnapról mára, a mit lehetőleg röviden meg akarok magyarázni. Ezt azért hangsulyozom, mert a mai napot az elnök ur rendes ülésnapnak tartotta és azt az országgyülés ülésezésére és a tárgyalások rendes menetére alkotmányos módon összealkotottnak ismerte el; tehát csupán az történt, hogy gr. Khuen-Héderváry Károly mint kinevezett miniszterelnök legutóbb kapott kinevezését rendelkezésére bocsátotta ő Felségének. Az ő viszonyában a kormányzati hatalom gyakorlása terén s az ő elfoglalt pozicziójában, ennek daczára, abszolute nem történt változás, mert ő Felsége még nem fogadta el lemondását.

A mi pedig a kormány többi tagjainak helyzetét illeti, azokra vonatkozólag semmi sem történt, mert gr. Khuen-Héderváry Károly volt miniszterelnök nem alakitotta meg ezekből a miniszterekből az uj kabinetet.

Ezeknek a kormányzati működése egy felségmegbizáson alapult, a melylyel az ügyek vitelével bizták meg őket és ez a megbizás ma

Digitized by Google

is fennáll. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nincs tehát elfogadható ok arra, hogy a tegnapról mára beállott helyzetre történő helytelen hivatkozással az inditványoztassék, hogy a ház ne tartson ülést, mikor a ház épen ma hozott egy határozatot, a melylyel sürgősnek jelez különösen egy ügyet, t. i. a három évet kiszolgált katonák hazabocsátását.

Ezzel a határozatával utasitotta a ház a kérvényi bizottságot, hogy jelentését a legközelebbi rendes ülésre terjeszsze elő. Azt akarja tehát a t. ház dokumentálni üléseinek elnapolásával, vagy azt a látszatot akarja felkölteni, hogy ezt a határozatot ki akarja játszani? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezt nem szabad, még látszat szerint sem szabad tenni! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon,)*

Bolgár Ferencz: A kérdés feltevéséhez szól?

Barta Ödön: Nem a kérdés feltevéséhez, hanem a napirenden lévő inditványhoz! *(Nagy zaj.)*

Szatmári Mór: Az inditványhoz beszél!

Elnök *(csenget)*: Teljesen jogosultan szól a t. képviselő ur.

Barta Ödön: Ugy hallom, hogy a t. túloldal — különösen, ha jól láttam, Bolgár Ferencz t. képviselő ur — kifogásolja szólásjogomat azon a czimen, hogy talán nem a tárgyhoz szólok. Azt hiszem, t. képviselőtársam nagy tévedésben van, mert ha egy kicsit szükszavuan is ugyanezen tárgyhoz, még pedig a mi terhünkre gróf Khuen-Héderváry Károly lemondott miniszterelnök ur is hozzászólott és a szólásnak ez a folytatása, a mit most mi megkezdtünk. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ő egy inditványt terjesztett elő, a melyet a ház igen t. elnöke a házszabályok értelmében tárgyalás alá bocsátott. Ehhez feltétlen hozzászólási jogom van és hozzászólásomhoz ellenindítvány lévén, annak megindokolására annyi argumentumot hozhatok fel, a mennyit szükségesnek látok. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az a kérdés, a mely az imént érintetett, a ház határozata szerint sürgősnek van kimondva. Sürgős szükség van a katonák hazabocsátása tárgyában a határozathozatalra, mert az ország nyugalma érdekében is szüksége van rá az országnak. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ennélfogva kötelessége a többségnek ezt a fontos érdeket respektálni és nem szabad egészen indokolatlanul, tisztán a kényelmi szempont álláspontjára helyezkedve, azt mondani, hogy nekünk sürgősebb szükségünk van arra, hogy a különböző csoportok nyugodtan tárgyaljanak a leendő kormányelnök személye szerint alakuló kisebb-nagyobb konventikulumokban. Sokkal fontosabb az a kérdés, a mely már a ház határozatával sürgősnek jeleztetett, a mely felett ennek a határozatnak szellemében mielőbb határoznunk kell; mert ha odaát Ausztriában mondják, hogy »Armeefragen sind kein Spielzeug«, mi több joggal mondjuk, hogy a közszabadság, polgártársaink szabadsága nem »Spielzeug«. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Épen ilyen sürgős, habár nem is aktuális napi politika keretébe tartozó azoknak a mentelmi ügyeknek a tárgyalása, a melyek a képviselőház dignitásával vannak kapcsolatban és igen sok kritika tárgyát képezik, főleg ha az országgyülés maga ódázza el azoknak tárgyalását addig a határig, a melynél már az egyikmásik kérvényben felhozott eseteknek elévülése következhetik be. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mindezek után, tekintettel arra, hogy a tárgyalások folytatásának akadálya egyáltalában nincs, sőt van olyan fontos tárgy, a mely a tárgyalások folytatását indikálja, én tisztelettel kijelentem, hogy a magam részéről és azt hiszem, a velem együtt egy párton ülő t. képviselőtársam nevében is mondhatom, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* nem fogadjuk el a lemondott miniszterelnök urnak a ház elnapolására vonatkozó érdemleges inditványát, hanem a törvény nevében követeljük, hogy az országgyülés a maga teendőit folytassa. Ha már felszólaltam és röviden megindokoltam, hogy miért kell ülést tartani, legyen szabad tett ellenineditványomhoz még hozzáfüznöm a következőket:

Üléseket kell tartanunk, hogy a mai napirend folytatásaként behatóan letárgyalván Körber osztrák miniszterelnöknek és czimboráinak alkotmányunk területére elkövetett betöréseit, lehetőleg és remélhetőleg egyhangu határozattal üzenhessük meg Körberéknek, a mit ez az ur üzentetett nemrégen és jogosulatlanul Széll Kálmán volt miniszterelnöknek Bécsből; ezt a rövid üzenetet, hogy: »hinaus!« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szólásra jelentkeztek ehhez a tárgyhoz, ha jól emlékszem, Holló Lajos és Hock János képviselő urak. Ehhez a tárgyhoz csak négy képviselőnek van hozzászólási joga. Tehát most következnék Holló Lajos képviselő ur. *(Felkiáltások a jobboldalon: Hiszen már négy van! Hát Madarász József!)* Kérem, Madarász József, Barta Ödön, Holló Lajos és még egy. *(Zaj jobbfelől.)*

Nessi Pál: Miféle kontrol ez? Hány elnök van itt?

Holló Lajos: T. ház! Mindannyian abban a felfogásban vagyunk, hogy ha nem is politikai szabály, de mégis alkotmányjogi regard az, hogy mikor a kormány lemond, a képviselőház el szokta üléseit napolni. Azonban vizsgálni kell a jelen esetet épen abban a tekintetben, vajjon az a helyzet, a melyben a parlament és az ország van, olyan-e, vagy sem, hogy ezt a határozatot kimondhatjuk. Én azt hiszem, és teljesen igaza van Barta Ödön t. képviselő társamnak abban, hogy a képviselőház a maga üléseit nem napolhatja el. Mi olyan kivételes időket élünk, a mikor azt az alkotmányjogi

Digitized by Google

regardot alkalmazni nem lehet. Nem lehet pedig első sorban azért, mert a parlament szuverénitását a kormányzattal szemben demonstrálni kell; meg kell mutatnunk, hogy az országgyülésre befolyást egyáltalán nem gyakorlhat az, hogy létezik-e kormány vagy sem, mert az országgyülés együttléte és külön szuverén joga az alkotmányból folyik, azt tehát valamely kormány léte, vagy nem léte nem befolyásolhatja, mert ha befolyásolhatná, akkor a törvényhozás működése problematikussá tétetnék, a mit pedig elfogadni princzipialiter nem szabad. *(Helyeslés szélsőbalon.)*

A másik tény, a melyre rá kell mutatni, az, hogy láthattuk, hogy heteken keresztül elodáztatott a független felelős kormány létesitése, akkor, a mikor az ország a legkritikusabb állapotban van, a mikor rendezetlenek a költségvetési, ujonczozási és egyéb fontos viszonyok. Ilyen esetben pedig magának a törvényhozásnak, különösen a képviselőháznak kell őrködnie, hogy az ország ügyeinek törvényes menete biztositassék, nem szabad tehát elnapolását ilyen preczedens után kimondania, mert hiszen nem lehet annak bekövetkezni, hogy a válság megoldása heteken keresztül elodáztassék, hanem, ismétlem, ennek a parlamentnek őrködnie kell a felett, hogy az alkotmány követelményei minél előbb kielégittessenek. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zaj. Elnök csenget.)*

Végre a harmadik szempont, a melyet Barta Ödön t. képviselőtársam is kiemelt, a sürgősség kérdése. Vagy van a képviselőház elhatározásainak komoly értelme, vagy nincsen. Előbb elhatározta a képviselőház, hogy sürgősnek tekinti azt az ügyet, vajjon a harmadik évüket kiszolgált katonák bentartassanak-e vagy sem. Ezzel a határozattal ellentétben állana az, ha kimondanók, hogy napoljuk el üléseinket bizonytalan időre, s ennek következtében ne tudjunk orvoslást keresni polgárainknak sérelmeire. Ez, mondom, ellentétben állana előbbi határozatunk komolyságával és realitásával.

Én tehát azzal egészitem ki az itt elhangzott inditványokat, hogy a képviselőház ne napolja el magát a végletekig, hanem azt hiszem, mégis lehetne egy határidőt megszabni, nevezetesen azt inditványoznám, hogy a képviselőház szombatig elnapolja magát, szombatra azonban rendes ülés tüzessék ki. *(Helyeslés a baloldalon.)*

B. Kaas Ivor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nincs törvény, *(Felkiáltások jobbfelől: Van!)* a mely a magyar képviselőház üléseit attól tenné függővé, hogy van-e miniszterium vagy nincs. *(Helyeslés balfelől.)* A 60-as években láttunk két nagyon fontos törvényhozást kormány nélkül és ezek a törvényhozások óvták meg Magyarország alkotmányos jogait, ezek a törvényhozások csinálták meg a kiegyezést a királylyal kormány nélkül, kinevezett miniszterium nélkül. *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

A magyar törvényhozásnak saját kötelességeit kell tekintetbe venni ilyen sulyos időkben, a minők most vannak. A kormány felelősége pedig nem szünt meg, sem lemondása által, sem kivonulása által, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* a melyet én a miniszter urak részéről parlamentárisnak el nem ismerhetek. Én azoknak álláspontját és nézetét fogadom el, a kik itt kifejtették, hogy a mint idáig ezen lemondott miniszterek, mivel megbizatásuk volt, itten helyet foglaltak, ugy kötelességük volna nekik most is helytállani, — mert felelőségük törvény szerint, közjogilag és politikailag most is fennáll, — hogy ne hagyják itt a parlamentet, mert ez nem illik.

Elnök: Bocsánatot kérek, ez nem tartozik a tárgyalás alatt lévő kérdéshez.

B. Kaas Ivor: Én azt mondom, hogy a parlament együtt maradjon, nem azon értelemben, hogy permanencziában ülésezzék, mint a hogy Madarász képviselő ur javasolta, de arra, hogy kijátszhassák a parlamentnek őrködését oly fontos körülmények között, mint a melyek most vannak, egy sztrájkoló kormánynyal és egy elnapolt országgyüléssel szemben, módot és alkalmat nyujtani nagyon veszedelmesnek és helytelennek tartom. Hogy ehhez maga az országgyülés, maga a képviselőház adjon módot, ezt én könnyelműségnek tekinteném. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezek folytán csatlakozom mindenben Holló Lajos képviselő ur inditványához, hogy időt engedvén a kormánynak és a koronának arra, hogy ezen lemondást rendes módon néhány nap alatt intézzék el, jövő szombaton a ház ismét tartson ülést. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Ezzel a szóban forgó tárgy feletti vita be van fejezve.

Visontai Soma képviselő ur a házszabályokhoz kivánszólani.

Visontai Soma: T. képviselőház! A házszabályokhoz kivánok szólani. Tévesnek tartom azt a felfogást, mintha most napirendi vita folyna, vagyis mintha azok a felszólalások, a melyek most történnek, a házszabályok azon szakasza alá volnának szubszummálhatók, a mely szerint a napirendhez csak négy szónok szólhat hozzá. Itt most arról van szó, hogy az országgyülés folytathatja-e a házszabályok és alkotmányunk szerint tanácskozásait, annak daczára, a mi ma történt, hogy a miniszterelnök bejelentette lemondását, és hogy ennélfogva nincsen megengedve, hogy ehhez a kérdéshez, a mely nem arra vonatkozik, hogy a holnapi ülésre minő napirendet állapitsunk meg, vagy hogy a jövő ülésen micsoda tárgyakat vegyünk elő, négynél többen nem szólhatnak. Az én felfogásom szerint téves az a magyarázat, mintha ez a vita a szoros napirendi kérdéssel volna összefüggésbe hozható. Ennélfogva tisztelettel kérem a mélyen t. elnök urat, méltóztassék azoknak, a kik ezt a vitát még folytatni kivánják, — a kikhez én

Digitized by Google

is csatlakozom, — a szót megadni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! Sajnálom, hogy nem lehetek egy felfogásban a t. képviselő urral és igy kivánságának nem tehetek eleget.

T. képviselőház! A szóban forgó kérdés a házszabályok interpretációjának kérdése. De a ház a házszabályokat mindig azon értelemben interpretálta, hogy az a kérdés, vajjon felfüggesztessék-e egy ülés, vagy felfüggesztessenek-e az ülésezések, napirendmegállapitás kérdésének tekintetett. Én, t. ház, csak egy, a legközelebb multban előfordult példára hivatkozom. Történt pedig ez akkor, a mikor Széll Kálmán miniszterelnök legközelebb bekövetkezendő lemondását már tudta a ház, de az a háznak még be nem jelentetett. Akkor Holló Lajos képviselő ur tette meg azt az inditványt, hogy tekintettel arra, hogy köztudomás szerint miniszterium nincs, a ház függeszsze fel tanácskozásait, illetőleg szüntesse meg üléseit. Akkor, t. képviselőház, e felett vita indulván meg, a ház ezen oldalán *(a jobboldalra mutat)* sokan e vitának a folytatását nem akarták megengedni, azt szabálytalannak tartották. Akkor én, szintén a ház régi praxisára hivatkozva, felállitottam azt a tételt, hogy ilyen inditvány: tartassék-e ülés, felfüggesztessék-e az ülés, vagy nem: napirendi inditványnak tekintendő, a melyhez négyen szólhatnak. Akkor a ház ezen oldala nagy részének felfogása ellenére felkelt Polónyi Géza t. képviselő ur, hogy a ház elnökének felfogását támogassa; belenyugodott abba mindenki és igy azon esetben is, négy képviselőnek hozzászólása után, szavazással döntetett el a kérdés.

Ez tehát olyan dolog, a mely a ház eddigi praxisa szerint már tisztába van hozva, meg van állapitva. Kérem tehát a t. házat, méltóztassanak ez alkalommal is a ház ezen praxisához ragaszkodni; én a magam részéről ragaszkodom hozzá. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem nyugszunk bele! Nagy zaj.)*

T. képviselőház! E szerint az ülések elnapolására vonatkozó inditványok vannak a ház előtt; még pedig először gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök inditványa, mely szerint a ház az uj kormány megalakulásáig üléseit függeszsze fel. Azután a ház előtt fekszik Madarász József képviselő urnak inditványa, a ki azt akarja, hogy a ház szakadatlanul folytassa tanácskozásait. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Csak azt, hogy szombaton legyen ülés!)*

Bocsánatot kérek, én nekem hivatalból kötelességem e dolgokat figyelemmel kisérni; Madarász képviselő ur inditványa ugy szól, a mint az előbb mondottam.

Holló Lajos képviselő ur pedig azt inditványozta, hogy a ház szombatig függeszsze fel üléseit.

Ezen inditványokat a beadás sorrendjében fogom szavazás alá bocsátani. Természetesen ha a miniszterelnök urnak azon inditványa, mely szerint a ház az uj kormány megalakulásáig üléseit felfüggeszsze, elfogadtatik, akkor a többi inditványok mind elesnek. *(Helyeslés.)*

Kérdem a házat: elfogadja-e azon inditványt, mely szerint az ülések az uj kormány megalakulásáig felfüggesztessenek? *(Felkiáltások a jobboldalon: Igen! Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem!)*

A kik ezen inditványt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház többsége ezen inditványt elfogadja és igy a többi inditvány elesik.

Most, t. képviselőház, méltóztassanak még a mai ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa a mai ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki, és ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 12 óra 35 perczkor.)

Digitized by Google

325. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 október 3-án, szombaton,

gróf Apponyi Albert elnöklete alatt.

Tárgyai: Az ülés egybehivására nézve beadott kérelem indokolása. — A gróf Khuen-Héderváry Károly miniszterelnökké ujból való kineveztetésére vonatkozó királyi leirat felolvasása. — Zárt ülés. — Nagy Ferencz inditványt nyujt be a ház üléseinek az uj kormány megalakulásáig való felfüggesztése iránt.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. Az ülés jegyzőkönyvét vezetni fogja Nyegre László jegyző ur, a felszólalókat jegyezni fogják jobbfelől Szőts Pál, balfelől Endrey Gyula jegyző urak.

Kérem Endrey Gyula jegyző urat, szíveskedjék a mai ülés összehivására vonatkoró iratot felolvasni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Endrey Gyula jegyző *(olvassa az ülés összehivására vonatkozó kérvényt).*

Elnök: Az elnökség, mivel ezen kérelem előterjesztése a házszabályok értelmében jogosult volt, természetesen ezen felszólításnak eleget tett.

T. képviselőház! Ámbár a háznak elfogadott praxisa szerint elnöki előterjesztések ilyen rendkivüli alkalomból összehivott ülésen történni nem szoktak, egy bejelentést kell a t. háznak tennem. Kaptam ugyanis egy értesitést, *(Halljuk! Halljuk!)* a melyet nem lehet a sablonos elnöki bejelentések sorába helyeznem, mert igen fontos közjogi, bár tárgytalan cselekményről van szó. *(Halljuk! Halljuk!)* T. i. a miniszterelnök ur a következő átiratot intézte hozzám: *(Halljuk! Halljuk!)*

Szőts Pál jegyző *(olvassa):* »Budapest, 1903. október 1-én. Gróf Khuen-Héderváry Károly. Nagyméltóságu gróf, elnök ur! Ő császári és királyi apostoli Felségének még f. évi szeptember hó 22-én kelt és miniszterelnökké történt ujbóli kineveztetésemről az országgyüléshez intézett kegyelmes királyi leiratát, melyet eddig a kabinet meg nem alakulása miatt nem volt alkalmam az országgyülésnek bemutatni, mely időközben ezen állásomról történt lemondásom folytán tárgytalanná is vált, van szerencsém Nagyméltóságodnak idemellékelve tisztelettel megküldeni. Fogadja stb.«

Elnök: T. képviselőház! Ha az országgyüléshez intézett királyi leirat kezeimhez jön, nekem kötelességem azt bemutatni, *(Általános helyeslés.)* annyival is inkább, mert a főrendiháznak is szól és igy a képviselőházban való tudomásvétel után a főrendiházba átküldendő lesz. *(Általános helyeslés.)*

Szőts Pál jegyző *(olvassa):* »Kelt Bécsben, 1903. évi szeptember hó 22-dik napján. Ferencz József s. k., gróf Khuen-Héderváry Károly s. k.

Mi Első Ferencz József, Isten kegyelméből Ausztria császára, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya. Hü Magyarországunk és Társországai zászlósainak, egyházi és világi főrendeinek és képviselőinek, kik az Általunk 1901. év október hó 24-dikére Budapest székesfővárosunkba összehivott országgyülésen egybegyülvék, királyi üdvözletünket.

Kedvelt Hiveink! Őszintén kedvelt hivünket, hédervári Khuen-Héderváry Károly grófot, kinek magyar miniszterelnöki állásáról való lemondását folyó évi augusztus hó 3-dikán kelt elhatározásunkkal elfogadottnak kijelentettük volt, ujból magyar miniszterelnökké kineveztük.

Kikhez egyébiránt királyi kegyelmünkkel állandóan hajlandók maradunk.«

Elnök: T. képviselőház! Gondolom, a miniszterelnök ur leveléből méltóztatnak értesülni, hogy e kézirat tartalma azóta tárgytalanná vált, és minthogy tárgytalanná vált, inditványozom, hogy méltóztassék azt a képviselőháznak tudomásul venni és a főrendiházzal közölni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Kétségtelenül egy történeti előzmény és közjogi alap nélkül álló esettel foglalkozik most a t. képviselőház. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

A történelmi tényállás az, hogy gróf Khuen-Héderváry Károly az ő megalakitott miniszteriumával a képviselőháznak bemutatkozott, a miniszterium, miután megalakult, a parlamentben elfoglalta helyét, ugy, a mint azt az 1848 : III. törvényczikk előirja. Akkor azután, t. képviselőház, ez a kormány a maga összességében lemondását benyujtotta. Ez a lemondás elfogadtatott és ugyanazon kormány a hivatalos lapban közzétett királyi leirat értelmében az ügyeknek további vitelével mindaddig, mig a válság elintézése iránt a Felség ujból nem intézkedik, megbizatott. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Áll tehát közjogilag a parlament előtt az a helyzet, hogy van egy kormányunk, a melynek lemondása elfogadtatott, a mely azonban az ügyek további vitelével a Felség által megbizva van. Most, t. képviselőház, közbejön egy másik inczidens, t. i. az, hogy ugyanennek a lemondott és az ügyek további vitelével megbizott kabinetnek volt miniszterelnöke ujból megbizatik a Felség által egy kabinet alakitásával a nélkül, hogy az előbbi kabinettel fennálló viszonya tekintetében ezen királyi kézirattal bármiféle változás előállott volna. Vagyis előttünk áll a parlamentben gróf Khuen-Héderváry Károlynak az a miniszteriuma, a mely a Felség által meg van bizva az ügyek további vitelével. Más közjogi aktus a kormány alakitására vonatkozólag általunk tudomásul nem vehető, mint egy olyan, a hol ő Felsége megbizásából az ujonnan kinevezett miniszterelnök megalakitván kabinetjét, azzal a miniszteriummal együtt, a melyet az 1848 : III. t.-cz. testületi felelőséggel ruház fel, bemutatkozik. Most pedig mi történik, t. ház? Az, hogy az a miniszterelnök, a ki ujból megbizást nyert, a ki azonban a régi kabinetnek még ügyvivő feje, — hogy melyik minőségben, azt nem tudom — itt ujból megbukott és ujból beadta lemondását, — miről? Arról az uj miniszterelnöki megbizatásról, a melynek még teste-lelke nem volt, mert uj kabinetet még nem alakitván, azt a háznak be sem mutathatta. Maga a miniszterelnöki megbizás pedig a parlamentet nem érdeklő dolog; ez ő Felségének közjogunk szerint fentartott joga, és ezt ő Felsége korlátlanul gyakorolja. A parlament ennek tudomásulvételéhez csak akkor járulhat hozzá, ha az alkotmány szerint megalakult kormány a maga összességében a parlament előtt, mint ilyen, bemutatkozik.

Vészi József: Nem is adták tudomására! *(Mozgás jobbfelől.)*

Polónyi Géza: Nem méltóztatik észrevenni ennek a közjogi helyzetnek paradox voltát, a mikor valaki, a ki az ügyvivő kabinetnek még tényleg feje, és a kit ezen minőségében, habár nem is a politikai, de a jogi és mindenekfelett esetleg a büntetőjogi felelőség feltétlenül terhel: most, a midőn már ujból lemondott megbizásáról, azt a kéziratot a háznak egyszerüen tudomásulvétel végett bemutatja?

T. ház! Az iránt senki sem lehet kétségben, hogy a képviselőház mélyen t. elnöke csak a Felség iránt tartozó hódolatteljes kötelességének tett és tesz eleget, a midőn a Felség minden kéziratát, a mely hozzá érkezik, bemutatja. A kérdés csak az lehet, hogy a parlament miként intézkedjék ilyen sajátságos, ilyen különös helyzetben? Van-e szükség a tudomásulvételre, és van-e szükség a főrendiházhoz való átküldésre? *(Halljuk!)*

T. ház! Tudomásul venni a dolgot közjogi értelemben, vagyis tudomásul venni azt, hogy a Felség megbizott valakit kabinetalakitással, de az illető lemondott erről a megbizatásáról, azért nem lehet, mert hiszen a másik minőségében mint volt miniszterelnök, és azzal a kormánynyal szolidaliter az ő felelősége feltétlenül fennáll. *(Mozgás jobbfelől.)* Meggyőződésem szerint mi a kérdés? *(Mozgás és zaj jobbfelől.)* Kérem, hiszen méltóztatik látni, hogy sine ira et studio mondom el a véleményemet, és ahhoz fogok csatlakozni, a ki helyesebben oldja meg a kérdést. *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldlon. Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Polónyi Géza: Hiszen ez teljesen precedens nélkül álló dolog. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Meggyőződésem szerint a t. ház ezt az aktát másképen el nem intézheti, mint ugy, hogy egyrészt a Felség iránt tartozó hódolatteljes tiszteletnek érintetlenül maradása biztositassék, másrészről azonban a parlament közjogi botlást el ne kövessen. Ez pedig nem lehetséges másképen, mint egyszerüen ugy, hogy a képviselőház azt mondja, hogy ezen királyi kéziratot, mint olyant, a mely további intézkedés tárgya nem lehet, egyszerüen az irattárába teszi. *(Ellenmondások jobbfelől. Helyeslés a szélsőbaloldalon. Egy hang jobbfelől: A főrendiházhoz át kell küldeni!)*

A főrendiházhoz való átküldése ellen nem lehet kifogásom, de a tudomásulvétel ellen van észrevételem, mert ezt a kérdést semmiféle alakjában a parlament közjogi tudomásulvétel mellett nem intézheti el, hanem ezen akta, mint semmiféle intézkedést a képviselőház részéről nem igénylő olyan akta, a mely felett nem lehet intézkedni; *(Mozgás jobbfelől. Helyeslés a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* egyszerüen egy levél, a mely nekünk bemutattatik s ez további intézkedés tárgya nem lehet. A főrendiházzal ám méltóztassék közölni, itt pedig mint olyan aktát, a mely további intézkedést nem igényel, ha visszaérkezik, a levéltárba kérem tétetni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez az én véleményem.

Elnök: Simonyi Semadam Sándor képviselő ur kiván szólani.

Simonyi Semadam Sándor: T. képviselőház! Ehhez a kérdéshez óhajtanék pár szót szólni.

Digitized by Google

Lehet valamit tudomásul venni és tudomásul nem venni. *(Ugy van! Ugy van a néppárton és a jobboldalon.)* Ha valamely leirat a házhoz érkezik és felolvastatik, annak elintézése csak az lehet, hogy vagy nem veszszük tudomásul és az visszamegy; ha pedig elintézettnek akarjuk tekinteni a dolgot, akkor azt lehetetlen később tudomásul nem venni. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton és a jobboldalon.)* Hiszen tudomásul vettük mindannyian, mert tudjuk, hallottuk, és szerintem most már azt mondani, hogy most pedig nem veszszük tudomásul, az abszurdum. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a jobboldalon.)* Lehet arról szó — és ezt konczedálom — hogy a sorrendben bizonyos hiba történt, mert különös, hogy egy miniszterelnöki kinevezés akkor érkezik a ház tudomására, mikor az a miniszterelnök már megbukott.

Vészi József: Párteczédulára irták a születési bizonyitványát!

Simonyi Semadam Sándor: Ez kétségtelenül furcsa, és talán a sorrendben mulasztás történt, de ez a mulasztás nem a ház mulasztása, ezt a ház nem pótolhatja olykép, hogy nem veszi tudomásul azt, a mit de facto már tudomásul vett. Ennélfogva javaslom, vegyük ezt tudomásul, azzal természetesen, hogy a főrendiházzal is közöltetik. *(Helyeslés a néppárton és a jobboldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani?

Eötvös Károly: Én csatlakozom az előttem felszólalt t. képviselőtársam nézetéhez, *(Halljuk! Halljuk!)* ámbár nem egészen abból az indokból, a melyikből ő. Az bizonyos, hogy valami alaki tévedés vagy mulasztás történt ennek a legfelsőbb királyi kéziratnak velünk való közlésében. Azonban ennek az alaki mulasztásnak avagy tévedésnek semmi érdemleges következménye nem lehet. Minthogy ő Felsége a király fordul a törvényhozáshoz, nekünk egyebet ebben a kérdésben a kegyelmes királyi leirat tartalmánál fogva tennünk nem lehet, mint hogy azt hódoló tisztelettel tudomásul veszszük és erről a főrendiházat értesitjük. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ez felel meg az alkotmányos király iránt való hódoló tiszteletnek és ez felel meg a józanságnak is, minthogy nekünk belső sérelem nélkül, puszta formahibák miatt nehézségeket okozni nem áll érdekünkben. *(Helyeslés a jobboldalon és a középen.)*

Elnök: T. képviselőház! Ha ehhez senki sem kiván szólani, akkor felteszem a kérdést: tudomásul veszi-e a ház a királyi leiratot, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem, a kik tudomásul veszik, vagyis hozzájárulnak az elnöki előterjesztéshez, miszerint az tudomásul vétetik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége az elnöki előterjesztéshez hozzájárul, a mely előterjesztésnek második része ellen, hogy a főrendiházzal is közöltetik, kifogás nem tétetett.

Miután a főrendiháznak való átküldésről is szó van, méltóztassék a jegyzőkönyvnek erre vonatkozó pontját nyomban hitelesiteni.

Nyegre László jegyző *(olvassa a jegyzőkönyvnek vonatkozó pontját).*

Elnök: Ha nincsen észrevétel, a jegyzőkönyvnek ezen pontja hitelesnek mondatik ki és a főrendiházzal közöltetik.

Az ülés összehivását kérők között szó illeti Holló Lajos képviselő urat.

Endrey Gyula jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt az ülés összehivását kérő t. képviselőtársaimnak megbizásából az indokot előterjeszteném, mély sajnálattal kell tudomásul vennem, hogy az ülésen a kabinet tagjai részt nem vesznek. Én azt hiszem, hogy ez azon kötelességeknek félremagyarázásából ered, a melyekkel a kabinet saját állása és egyuttal a parlament iránt is viseltetni tartozik. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A kormány vitelében kontinuitásnak kell lenni. Az meg nem szakad egy kormány lemondása által mindaddig, mig a kormány nincs felmentve az ő hivatalának viselésétől, mig azon miniszterelnöknek ellenjegyzése mellett az uj kormány kinevezve nincs, ez a kormány az ügyeket tovább vezetni tartozik, ennek következtében itt a parlament iránti tiszteletből is megjelenni köteles. *(Helyeslés. Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez megegyezik a mi szokásunkkal, midőn tapasztaltuk, hogy Széll Kálmán volt miniszterelnök is a parlamenti tárgyalásokon több izben részt vett és felszólalt.

Az pedig, hogy a kisebbségbe jutás és leszavazás indok volna a kormánynak a távollétére, annyira nem áll meg, hogy pl. az angol parlamenti életben, midőn leszavaztatik egy kormány és kisebbségbe jut s elhatározása az, hogy ő a parlamentet feloszlatja, köteles több törvényjavaslatot, a melyek az állami élet legfontosabb részeit érintik, előterjeszteni és azok tárgyalásában résztvenni. Ennek következtében a kormány távolmaradása a kabinet állása iránti kötelességgel meg nem egyezik. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De a parlamentnek jogkörét abszolute nem érintheti az, hogy vajjon egy kormány hogyan fogja fel azon kötelességet; mert ha az ő működésükben sem állhat be szünet, nem akadhat meg működésük, annál kevésbbé lehet beszüntetni a parlamenti életet; mert az állami életnek lehetnek olyan sulyos feladatai, lehetnek az egész polgárság biztonságát, az állam integritását érintő kérdések, a melyeket nem érinthet a kabinet lemondása és melyeknek vitatását itt a parlamentben meg nem akaszthatja az, hogy a kormánynak nincs többsége és beadta lemondását. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ennek nagy jelentősége van és sokat jelentenek azok az üres padok a maguk némaságában. Azt jelentik, hogy ez a leszavazás mély

Digitized by Google

sértődést keltett a kabinet lelkében, a mely hozzá volt szokva, hogy a többség részéről 35 éven keresztül feltétlen támogatásban részesittessék; és midőn ez egyszer gyakorolta a többség azt a jogát, hogy a bizalmát tőle megvonta, a kormány sértődve távozott helyéről, nem fogva fel azt, hogy bár a korona deszignálása alapján ül itt a parlamentben, de egyuttal a nemzet bizalmából is kell hogy a parlamentben helyet foglaljon, és csak az udvaronczok tehetik azt, hogy a korona sérelmének tekintsék a parlamentben való leszavazást. *(Ugy van! Ugy van! Tetszés a szélsőbaloldalon.)* A parlamenti kormányok nem tekinthetik ezt annak; mert ők visszaesnek a parlament ölébe, a honnan kiemelkedtek és a honnan megbizatásukat vették. *(Ugy van! Ugy van! Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Az az ügy, a melynek érdekében itt a parlament ezen oldalán ülők szükségesnek tartottuk a képviselőház összehivását, a mint ismeretes, a harmadik évi idejüket kitöltött katonáknak bentartása. Appreciálni lehet ennek a kérdésnek a fontosságát mindenkinek a jogi belátása és felfogása szerint. Egyet azonban nem szabad elfelejteni, azt, hogy ha azokon a honpolgárokon sérelem esett, akkor a magyar történelemnek tanusága szerint az ilyen sérelmet könnyü elviselni, ha erőszakból, ha a hatalomnak parancsából éri az illetőket; de elvárhatják, hogy a nemzet szolidaritást érez velük és felemeli karját az ő jogaik védelmére. *(Helyeslés és tetszés a szélsőbaloldalon.)* Az a sérelem, a mely őket érte, a mi felfogásunk szerint is sérelem, de annak eltűrésére a hatalommal és erőszakkal szemben kényszeritve vannak és csak az által válik az elviselhetővé, ha a képviselőház, mint a nemzet polgárságának védője, felemeli védőszavát. És ha a többség lelkiismeretéből nem folyik, — a mit fel nem tételezek — folyik a mi lelkiismeretünkből, hogy az első alkalmat megragadjuk, hogy itt a parlamentben jogaik védelmét és orvoslását kivánjuk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Azok a szempontok, a melyeket ennél a kérdésnél figyelembe kell venni, elsősorban talán a jogszerüségnek a kérdései, a mennyiben tény, hogy az illető hadügyminiszteri rendelet hivatkozik egy törvényszakaszra, a mely tényleg a mi törvénykönyvünkben megvan, hogy t. i. a három évüket kiszolgált katonák bentarthatók az illető harmadik év végéig, deczember 31-éig. Ennek következtében rigorózusan véve e rendelet a törvény intézkedését nem sérti, és e törvénymagyarázat lehetőségét el kell ismernünk; azonban ha magát a jogot veszszük figyelembe, még a jogszerüségi szempontból is szó fér e rendelet fennállásához és fentarthatásához.

Ugyanaz a törvény ugyanis, a mely kimondja, hogy a katonák deczember 31-ig visszatarthatók, egy előzetes rendelkezésében megállapitja, hogy a sorhadnál a tényleges szolgálat három évig tart. *(Igaz! (Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a jogszabály a 35 évi gyakorlattal teljes megerősitést nyert, ennek következtében a polgárok az ő viszonyaikat, az ő életrendjüket ehhez szabták. Egy más törvényszakasz magyarázása tehát, és egy más törvényszakasz életbeléptetése ezen kimondott jogelvvel szemben feltétlenül sérelem azokra a polgárokra nézve, a kik e törvény uralma alatt tettek eleget katonai kötelezettségüknek.

Ha két ellentétes jogszabály jő alkalmazásba, akkor, a midőn a polgárok ily megterheltetéséről van szó, lehetetlen, hogy a jogszabályt megszoritó értelemben ne alkalmazzuk. A mikor a törvény kimondja, hogy három évig tart a tényleges szolgálat: ez oly uralkodó szabály, a melyre nézve eltérő kodiczillusból vont magyarázat nem vonhat le semmit, és ezt mint érvényben levő alaprendelkezést kell érvényesnek és fennállónak elismernünk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De ha jogszerüség szempontjából az eljárást nem is lehet teljes mértékben elitélnünk, el kell azt itélnünk annak tendenciájánál fogva, el kell itélnünk amaz érdekek sérelménél fogva, a mely érdekek sérelmét ártatlan polgárokkal szemben előidézi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tudjuk, hogy 40,000 honpolgár és ezek családjai vannak itt érdekelve, és tudjuk, hogy az intézkedés abból a felfogásból ered, hogy a 40,000 honpolgárt vissza kell tartani a katonai szolgálatban a miatt, mert a törvényhozás nem tett eleget a katonai, a felsőbb kérelemnek, hogy az ez évre esedékes ujonczokat folyósitsa.

T. képviselőház! Bármily indoka legyen annak, hogy a katonákat bentartották további szolgálatra; legyen ez az indok az ország biztonsága, területi épsége, vagy azt fenyegető veszély, talán senki szót emelni nem tudna ez ellen. De miután világos, hogy ez politikai czélzatból történik, ennek következtében ezeket az ott tartott katonákat jóformán nem is katonáknak kell tekintenünk ez idő alatt, hanem igenis csaknem politikai foglyoknak kell tekintenünk őket, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a kik arra szolgálnak, hogy a katonai hatalom kényszereszközöket használhasson a törvényhozással szemben arra az esetre, ha a törvényhozás nem teljesiti feltétlenül az ő kivánságait. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)*

És méltóztassék figyelembe venni, hogy mily rendeletekkel és hirdetésekkel hozzák az intézkedést a katonák tudomására. Mindenütt politikai szövegek láthatók a hadiparancsba befoglalva, a minek az az értelme, hogy az ezredparancsnokságok megmagyarázzák és a katonáknak hozzák tudomására, hogy ez az intézkedés az ellenzéki küzdelem, a nemzeti küzdelem kifolyása. Voltak oly magyarázatok, a melyek egyenesen lázitották őket a politika ellen, a politikai pártok egyike és másika ellen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez oly felfogás, a mely

Digitized by Google

a politikát beviszi a tényleges állományu katonák sorába, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mi ellen mi mindig tiltakoztunk és ellenállottunk, a minek példáját követni nem fogjuk; de egyuttal konstatálnom kell, hogy ez destruktiv irányzatu a hadseregre nézve, a mely pedig a nemzet és trón védelmét van hivatva teljesiteni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A harmadik szempont, a melyet figyelembe kell venni, az, hogy ezzel a sokat emlegetett paritás, a mely Ausztria és Magyarország viszonyai között fennáll, megszünik. *(Igaz! Ugy van! szélsőbaloldalon.)*

Hock János: Hol van az egységes hadsereg?

Holló Lajos: Ausztria hadseregéből a három évet kitöltött katonákat elbocsátották, Magyarországon azonban visszatartották. Igaz ugyan, hogy Ausztriában a törvényhozás hozzájárult ahhoz, hogy a folyó évi ujonczok beállittassanak, de hozzájárult azon tényleges állapot alapján, hogy Ausztriában a hadseregben az állami nyelv, az állami hatalom, az állam szuverénitása érvényesül; Magyarországon pedig a törvényhozás hozzá nem járul a miatt, mert itt ugyanezek: az állami nyelv, az állami hatalom és az állam jelvényei nem érvényesülnek. Ha a paritás a két állam közt, azok a feltételek, a melyeket az ujonczok megajánlásához kötünk, nem egyeznének is, az abból levont szabály, a büntetés a katonaságra nézve semmi törvényes alappal nem bir és nincs indokolva a paritás elvénél fogva sem, a mely pedig a törvényben ki van mondva. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De végül ne méltóztassanak még egy körülményt Magyarország szempontjából figyelmen kivül hagyni, és ez az, hogy felhivásokat látunk szerte az országban a katonai parancsnokságok részéről kibocsátva, felhivásokat látunk a görög nem egyesült és a görög katholikus felekezetek főpásztorai és lelkészei által kibocsátva, a melyek az országnak nem magyar ajku lakosságát felhivják és serkentik, hogy daczára annak, hogy megszavazott ujonczok Magyarországon nincsenek, teljesitsék katonai kötelezettségüket. Ezen rendelkezés az ország lakosait szétbontja különböző nemzetiségü és származásu polgárokra, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a magyar faju lakosság ellen sorakoztatja a nem magyar faju lakosságot, és midőn ezeket a legfelsőbb katonai parancs iránt való engedelmességre kivánja felhivni, egyuttal talán azon reményt csepegteti a lelkükbe, hogy midőn ezen küzdelemben, melyet a magyar faj folytat, a katonai hatalom mellé állanak, egy másik, későbbi küzdelemben talán a katonai hatalom fogja az ő aspirácziőikat, államellenes igényeiket is támogatni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Örömmel kell konstatálnunk, t. képviselőház, ha elfogulatlanok vagyunk, hogy a nemzetiségeinkhez intézett felbujtás oly csekély visszhangot keltett országszerte, néhány szórványos eset kivételével annyi nyugodtságot lehet találni, hogy elismeréssel kell lennünk, és ezt ki is kell fejeznünk, hogy a nemzetiségek ezen harczban, ha nyiltan nem is sietnek a mi támogatásunkra, de nem is sietnek a mi elleneink támogatására. De azért egy ilyen kisérletet tenni, egy hadügyminiszteri rendeletet és az azt továbbvivő katonai parancsnokságoknak rendeletei által az állami egységet megbontani akarni, ez gonosz kéznek oly gonosz munkája, a melyet a parlamentnek eltűrni nem lehet, és a melylyel szemben az orvoslást sürgetni kötelességünk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A politikai szempontokat utánam jövő t. képviselőtársaim bőven fogják mérlegelni, én csak röviden egy-két kérdésre akarok rámutatni. Sürün felhangzik félhivatalos részről is, hogy hiszen ezeknek az állapotoknak, a katonák visszatartásának könnyü véget vetni, ha az ellenzék vagy az ország teljesiti kötelességét az ujonczok felajánlása által. Hiszen az ujonczok megajánlásának akarata, szándéka az egész nemzetben megvan, csupán tudva van, hogy azon feltételekhez van füzve, a melyeknek teljesitése ismét a korona részéről ütközik nehézségekbe. Egy intranzigens álláspont mutatkozik a nemzet és a korona felfogása között, de keressük a kibontakozást önök is, mi is. Mindannyian abból a felfogásból indulunk ki, hogy az összhangot, a kölcsönös belátást, a viszonyok kölcsönös mérlegelését kell mindkét faktornál tekintetbe venni. Midőn ezt teszszük, fel kell tételeznünk, hogy a korona ép oly tekintettel van a nemzet érdekeire, ép annyira kevéssé kivánja a nemzet érdekeit sérteni, mint a mint mi nem akarjuk a dinasztiáét sérteni.

Az a kérdés tehát, hogy a mi nemzeti törekvéseink által a dinasztia érdeke van-e sértve? De a dinasztia érdekét nem sértheti az, ha Magyarországon a magyar hadsereg magyar lábra állittatik, mert ezáltal trónjának fennállása erősitést és biztositékot nyer. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ellenben Magyarország érdekeit sérti, és az állam megerősödése nem következhetik be, mig az állam szuverénitása a hadseregben nem jelentkezik. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon)* Tehát ha joggal elvárhatjuk, hogy a két fél érdekei közül egyik se szenvedjen sérelmet, vajjon csak a nemzet legyen az, kinek érdekei koczkán forognak *(Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Ha nem az érdeket, de a jogot nézzük, mi nem óhajtjuk a korona jogát kevesbiteni és felségjogait érinteni. Az 1867:XII. törvényczikk világosan megszabja, hogy e két állam közti közös viszonyokra nézve teljes paritásnak kell lennie. Vajjon a hadseregben a paritás egyenlően van-e keresztülvive? Midőn ezt a harczot a koronával szemben folytatjuk, vajjon a korona joga van-e sértve a hadseregben, vagy a nemzet joga? Ha eleget kell tennünk az egyiknek, nem a nemzet joga-e az, a melyiknek eleget kell

Digitized by Google

tenni? Önök most ott állanak egy elhatározás előtt, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* tanácskozásokat folytatnak, és megengedem azt, hogyha ki-ki meggyőződését követné, akkor mérsékelné ezeket a követeléseket. Tudom Andrássy Gyula képviselő urtól, hogy ő a német nyelv uralmát feltétlenül hasznosnak és czélszerünek tartja. De nem arról van most szó, hogy a többség egyes töredékei, hogy ki-ki a maga szubtilis felfogását és meggyőződését érvényre juttassa, hanem arról, hogy a koronát oly tanácscsal lássák el, mely a koronára és a nemzetre egyaránt hasznos, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy azt a tanácsot adják-e a koronának, hogy elinduljon azon az uton, mely a nemzettel szemben a harczot, az ő jogai és érdekei sérelmét jelenti, vagy pedig az ellenkezőjét tanácsolják.

Midőn erre felelni akarnak, akkor meg kell nézni a nemzet egész közvéleményét, meg kell nézni a vármegyék határozatait, meg kell nézni azoknak a főispánoknak a véleményét, a kik pedig a korona kegyelméből vannak megbizva, pl. Wesselényi nyilatkozatát, kinek lelkéből fakadt a nemzethez való ragaszkodás. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mindez feltünteti, hogy a nemzet ezen az uton meg nem áll mindaddig, mig az ő jogát keresztül nem fogja vinni. Ha pedig a dinasztia ebben az irányban a nemzeti akarattal szemben áll, ebben a küzdelemben nem lehet más vesztes, mint az a dinasztia, a mely a nemzet jogait el nem ismeri. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A formulák és a papiros-jog Magyarországon teljesen értéktelenné vált; ne azokat keressék. Az 1867-iki törvényben benne vannak a nemzet jogai papiroson fentartva, a 67-iki királyi kézirat fentartja, hogy a magyar csapatok magyar tisztekkel láttassanak el. Ezek mind értéktelenekké váltak. Azért követelünk intézményeket, azért követeljük, hogy a hadseregből az osztrák szellem kiküszöböltessék. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mi nem a hadsereg egységét akarjuk koczkáztatni, nem bontjuk meg a hadsereg adminisztrácziójét, egységes vezényletét, de az osztrák szellemet és az osztrák intézményeket akarjuk hatálytalanokká tenni *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és magyar intézményekkel pótolni. Ennek következtében mindazt, a mi ennek appertinencziája, életbe kell léptetni, ha nem is most azonnal. A kivitelben az okos, helyes átmenetet kell teremteni, de törvényes intézkedésekkel a nemzet jogának elismerését feltétlenül követeljük. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ebben a félmunka semmi értékkel nem bir. A ki egy folyót át akar hidalni, hiába épiti az első pillért a folyó közepére, hiába megy egész túl is, ha csak néhány métert hagy épitetlenül, nincs a viz áthidalva. Minden szál deszkát le kell tenni, hogy a folyó áthidalva legyen. Mindent el kell végezni, hogy Magyarországon a magyar hadsereg a magyar nemzet részére biztositassék. *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha az életbeléptetés munkája hosszabb időt vesz is igénybe: ennek minden intézményét most kell keresztülvinni és most kell törvényesen a nemzet részére biztositani, *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ebben az irányban veszedelmes dolog a halogatás.

Hock János: Ugy van, ezek is Sybillakönyvek!

Holló Lajos: Ma még lehetséges, hogy a nemzetnek ez az áramlata itt megáll. Tudvalevő, hogy ebben a küzdelemben ezek a fokozatok miként következtek be, mint lett volna elég csak magának az ujonczlétszám felemeléséről szóló törvényjavaslatnak visszavonása, mint lett volna később elég sok más kisebb jelentőségü kérdés, de mindez ma már nem elég, ma már meg kell követelni a magyar vezényszónak, a magyar szolgálati nyelvnek feltétlen kimondását. *(Zajos helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hozzá lehet tenni, hogy még ezen a téren is sietni kell, mert ha ebben a küzdelemben a nemzet arra a tapasztalatra fog jutni, hogy a surlódási felületek a monarchia másik államával olyan nagyok, hogy ezt elkerülni máskép, mint a perszonál-unió alapján nem lehet, akkor az áramlat nem fog megállani addig, a mig a perszonál-uniót a maga zászlajára nem irja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert vagy áll az alkotmányosság és az annak alapján hozott törvények, vagy áll az a felfogás, a mely csak most kezd kidomborodni, a mely megjelentkezik a következő kifejezésekben: az én hadseregem, az én kabinetem, az én többségem, *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* a midőn minden jog a koronához akar füződni, a midőn a többséget egy bizalmatlansági szavazata mintegy alkalmatlannak tünteti fel fölfelé, a melynek jogában sem áll, hogy egyszer egy kormánybuktatás tényét keresztülvigye. A midőn látjuk mindezt, hogy a nemzetnek teherviselése, hogy a nemzetnek vér- és pénzáldozata, a mely a hadseregben rejlik, semmi, ellenben a koronának joga kiterjesztetik annak minden izületére, akkor az a meggyőződés érlelődik meg a nemzet lelkében, hogy itt gyökeresebb megoldásokat kellene keresni, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* el kell menni a megoldásnak azon fokáig, a mely ezeket a surlódásokat egyszersmindenkorra kizárja és a mely a két államnak egymás közötti viszonyában a teljes függetlenséget és a teljes önállóságot, szóval a perszonáluniót valósitja meg. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én azt hiszem, hogy ha ma még odaállanak önök, a többség, hogy megfontolással a koronának tanácsot adjanak, ma még megtehetik azt, hogy elzárják a perszonál-uniónak életbeléptetését, ma még megtehetik azt, hogy csupán Magyarország területén belül akarják a hadse-

Digitized by Google

reg osztrákságát megsemmisiteni és ezzel meg lesz oldva a kérdés. De a mennyiben ebben az irányban a nemzet óhajának eleget nem tesznek, a mennyiben ez a harcz a nemzet és a trón között tovább fog vivatni, a nemzeti ellenállás összeszerveződik és a nemzeti akarat egygyé forr, akkor nem hiszem, hogy egy későbbi stádiumban ez az ár már elég lenne a kedélyek lecsillapitására és a nemzet megnyugtatására. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Arra volna szükség, t. képviselőház, épen, hogy a magyar politikai életben azok a kicsinyességek, egymásnak meggyanusitása, egymás intenczióinak mindjárt félremagyarázása, megszünjenek. Hiszen végre az egész politikai világot nem lehet egyesiteni egy táborban. Lesznek mindig, a kik lelki sivárságnál fogva a hatalomhoz való férkőzés eszközét és módjait keresik, de vannak nyugodt és higgadt gondolkozásuak, a kik talán eddig más meggyőződésben éltek, a mint azonban látják a nemzeti akarat felbuzdulását, a nemzeti szellem felébredését, ők is sietnek abba a táborba, a hol egyek vagyunk a nemzet jogainak kivivásában. Önök látják, hogy az, hogy a külföld a mi viszonyainkat félreérti, épen abból keletkezik, hogy ezt még mindig mint a kisebbség harczát tekintik és azt hiszik, hogy az alkotmányos többség akaratával és érzületével ellenkezik ez, pedig lesznek igazságos lelkü emberek és ezek meg fogják mondani, hogy saját érzelmeikkel sem áll ez a harcz ellentétben, nem áll ellentétben a nemzet felfogásával sem, de ellentétben áll azzal a czirkumspektusos gondolkodással, vajjon ez által nem fognak-e konfliktusokat előidézni a trón és a nemzet között. És akkor nem lehet azt mondani, hogy ezt a harczot nem fogjuk a mindenhez füzni, hogy ne erőszakoljuk egyszerre minden kivánságnak keresztülvitelét, mert ez csak olyan töredéke, olyan kis része a követeléseknek, a melyik nem jelent mindent, még az 1867-iki törvény alapján sem. Mert nem kivánjuk mi a külügyek szerint az államiságnak érvényesülését, nem kivánjuk a közös hadügyi szervezetben sem az államiság érvényesülését; egyedül csak bent, a csapattesteknél, Magyarországon kivánjuk. Ez oly annyira nem minden, oly annyira mérsékelt törekvése a nemzetnek, a mely elől elzárkózni azzal, hogy ez túlzott követelés, semmiképen sem lehet. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Sürün hallja azt is az ember, hogy ez meglepetés a koronára nézve, minthogy 35 év eltelt a nélkül, hogy ebben az irányban hangoztatások történtek volna. Felhivom figyelmüket azoknak, a kik talán egy másfél évtized előtt tagjai voltak a képviselőháznak, hogy emlékezzenek vissza, mily megütközést keltett, midőn egy hadgyakorlaton a korona megszólalt és azt mondta az előtte összegyült megyei tisztviselőknek, hogy mindent el kell követni arra, hogy megtörjék az országban azokat a veszedelmes áramlatokat, a melyek akkor mutatkoztak. Azok a veszedelmes áramlatok, a melyek akkor jelentkeztek, abban álltak, hogy mind több kerületben hangoztatott a nemzet közjogi állapotának nem megfelelő volta, az, hogy az ország joga a hadseregben nem érvényesül. És midőn a függetlenségi pártok számaránya megnőtt, a kőszegi hadgyakorlat alkalmával jött a királyi ukáz, a mely sorakozásra hivta fel a nemzetet, hogy ezeket a veszedelmes áramlatokat megtörjék. És vajjon milyen eszközöket alkalmaztak az általuk kivánt rendnek fentartására? Vajjon az a hatalmas pénztömeg, a mely mozgósitva lett, az egyéni áldozatokból származott-e, nem pedig a hatalom felhasználásából, nem azoknak az eszközöknek igénybevételéből, a melyeket csak a koronának letéteményesei, a kabinet tagjai gyakorolhattak? Értem ez utóbbi alatt a czimeknek, rangoknak adományozását. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem merülhetett-e fel a kivánság, hogy mire valók ezek a pénzforrások, ha Magyarországon a közmegnyugvás annyira nagy a mai állapotok fentartása tekintetében, hogy ezeken változtatni nem kell? Ezeknek az áramlatoknak megtörésére és ennek az általuk kivánt rendnek és megnyugvásnak fentartására való volt azoknak a szuronyoknak a sokasága, a melyet még a másik országból is be kellett hozni Magyarországba? Mindez arra való czélzattal volt, hogy ez a rend, a mely csak a külszinben volt rend, de a lelkek belsejében csak elégedetlenség volt, mesterséges, törvénytelen eszközökkel is érvényesittessék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha tehát magában a többségben nem jelentkeztek kivánságok, de jelentkeztek az országban és nem lehet mondani, hogy ebben az irányban olyan ujság előtt áll a korona, hogy nem birt tudomással arról, hogy a nemzet elégedetlen a mai állapotokkal, mert ezt épen a multkori országgyülésen a t. túloldal egy felirati javaslata alkalmával minden esetre tudomással vehette. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Midőn bennünket ezeknek a dolgoknak az orvoslására hivnak fel, a hároméves katonáknak a szabadon bocsátását ahhoz a feltételhez kötik, hogy az ujonczok megszavaztassanak. De mi nemcsak a lelkiismeretünk előtt, hanem az egész ország népe előtt fedve vagyunk, ha ezen ujonczmegajánlást olyan feltételekhez füzzük, a melyek az ország érdekeiből, jogaiból, törvényeiből folynak, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a melyek a korona jogát nem sértik és csak a koronának és a dinasztiának azzal az előitéletével állnak szemben, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely e kettős államnak osztrák jellegét és egységét legalább a hadsereg osztrák jellege által akarja megóvni, a melyik makacsul elzárkózik minden áramlat ellen, a mely ebben az országban az ország törvényeinek érvényesi-

Digitized by Google

tését és végrehajtását követeli. Nem, t. képviselőház, ilyen felfogással szemben nem elég a meghunyászkodás, nem elég az önök részéről, hogy szolgák legyenek. Önöknek tanácsadóknak kell lenni, a kik felhivják a korona figyelmét arra, hogy a nemzet érdekeinek és jogainak kielégitése mit kiván tőle; tanácsadóknak kell önöknek lenniök ebben a nehéz perczben és ha önök ezen kötelesség teljesitését megtagadják, ám a nemzet nem fogja az ő harczát és küzdelmét abbanhagyni s azok a viszályok, a melyek keletkezhetnek és azok a rázkódások, a melyek talán hosszu időre előállhatnak, azoknak a lelkiismeretét fogják terhelni, a kik kellő időben nem siettek odaállani a korona elé, hogy a nemzet jogai felől felvilágositsák. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A három évüket kiszolgált katonák ügyét olyan sürgősnek, olyan fontosnak, annyira a nemzet önérzetéből folyónak tartottuk, hogy nem helyeselnők, ha ez a kérdés egy következő kormány megalakulásáig függőben maradna. Nem helyeselnők pedig annál az oknál fogva sem, mert tapasztaltuk, hogy a kormányalakitás immár hetek, sőt kónapok óta vajudik; hogy az a körülmény, hogy nem lehet parlamenti kabinetet alakitani a nemzet jogainak elismerése nélkül, elégséges arra, hogy az ország a legkinosabb válságban, költségvetés és ujonczok nélkül való állapotban felelős kormány nélkül hagyassék. Ez a példa előttünk állott és követelte tőlünk, hogy ne várjuk meg, mig a kormány lemondásának elfogadásával uj parlamentáris kormány alakittatik, hanem az ügy fontosságára való tekintettel, és tekintettel még arra is, hogy hozandó határozatunk olyan miniszter tényét illeti, a ki sem le nem mondott, sem állását ott nem hagyta, a ki pedig közjogi felelőséggel mindkét államnak tartozik, mert nem alkotmányon kivüli közeg, hanem az ország alkotmányos közege s ennek következtében az ő rendeletét tanácskozás és határozathozatal tárgyává tenni szükséges — kértük a mai ülés összehivását. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De azt ne méltóztassék rólunk hinni — hogy bezárjam szavaimat, — hogy akár ezen a helyen, akár másutt, akár a hároméves katonákhoz, a kik szerintünk jogaikban és érdekeikben sérelmet szenvedtek, akár az ország bármely polgárához olyan felhivást intéznénk, hogy szegüljenek ellen a felsőbb hatalom rendelkezésének, hogy azt mondanók bárkinek, hogy kezdje meg a rendbontást, az erőszakoskodást.

Ilyen tanácscsal nem lehet szolgálni, mert az országot nem akarjuk az erőszakos összeütközések terére vinni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Meg akarunk a jog terén maradni, békés és alkotmányos fegyverekkel akarunk élni, és hiszszük, hogy azokkal sikert aratunk a nemzet jogainak kivivásában és hiszszük, hogy nem szükségesek azok az összeütközések, a melyek az egyéneknek legnagyobb sérelmével járnak, a nélkül, hogy a köznek, magának az ügynek hasznára lennének.

Kubik Béla: A törvénytelenséget mindig felülről kezdik!

Holló Lajos: Mi tehát a küzdelmet folytatjuk, akár sikerül ahhoz a többség hozzájárulását megnyernünk, a mint hiszszük, akár nem sikerül, abban a tudatban, hogy azok a polgárok megnyugvást fognak meriteni, hogy azt az áldozatot, a melyet esetleg hozniok kell, a haza ügyének hozzák, a nemzet jogainak és hogy az meg fogja termékenyiteni azt a talajt, a melyből kinő majd az a hatalmas fa, a melynek terebélye alatt — a magyar alkotmányosság, a magyar nemzeti hadsereg terebélye alatt — ha nem is ők, de utódaik meg fognak pihenhetni.

Ennek következtében a következő határozati javaslatot vagyok bátor benyujtani. *(Olvassa)*: »Minthogy az 1889. évi VI. t.-cz. világosan megállapitja, hogy a közös hadseregben a sorhadnál háromévi a tényleges szolgálat, minthogy a hadügyminiszter azon rendelete, a mely a magyarországi kiszolgált hároméves katonák visszatartását rendeli, politikai czélzatokat látszik szolgálni, a képviselőház utasitja a kormányt, hogy a hadügyminiszter rendeletének visszavonásával a három évüket kiszolgált katonákat haladéktalanul bocsássák haza.» *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kérem, hogy ezen határozati javaslatomat a legközelebbi ülések egyikének rendes napirendjére kitüzni méltóztassék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Tóth János!

Tóth János: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Előttem szóló t. képviselőtársam összes érveiben osztozom és ennek megfelelőleg határozati javaslatát elfogadom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A harmadéves katonák szerintem alkotmányellenes és törvénytelen visszatartása ügyében kivánom pártomnak álláspontját és saját álláspontomat röviden kifejteni. *(Halljuk! Halljuk!)* Elvitázhatatlan tény az, hogy állami életünknek jelenlegi küzdelmes stádiumában a nemzet és a katonai czezárizmus nyiltan, kifejezetten szembe kerültek egymással, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* szembe kerültek egymással mindegyik a maga fegyverével. A nemzet ütközetbe vitte igazságát, évezredes jogait, alkotmányát, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a másik fél az igazsággal szemben az egyoldalu hatalmat, a joggal szemben a sic volo, sic jubeo elvét és az alkotmánynyal szemben az önkényt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez az ütközet eddigelé nyolcz hónapon keresztül a passziv rezisztenczia mezején folyt le. A nemzet, bizva igazságának erejében, a szigoru alkotmányosság sánczai között mozgott mindig, az alkotmányos fórumok előtt kért orvoslást; a nemzet egyetemét alkotó egyes részek feliratokban, deputácziókban, nép-

Digitized by Google

gülésekben, közhatóságokban egymásután önként nyilatkoztak meg s nyilatkozataikban kifejezésre jutott a nemzet akarata, a mely nem engedte meg, hogy a nemzetnek vér- és pénzterhei fokoztassanak, hanem kérte és kivánta, hogy a nemzet önálló állami létének, a nemzet önálló egyéniségének feltételei a saját pénzével és vérével fentartott államszervezetben, a véderőben is érvényesüljenek és törvényei hajtassanak végre. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Távol kell esnie a nemzet érzelmeitől, távol kell állania a nemzet érdekeitől annak, a ki a nemzeti akarat ezen komoly, hatalmas és alkotmányos megnyilatkozását nem látja, nem hallja, nem tiszteli. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az ellen alkotni, cselekedni akarni nem állambölcseség, nem alkotmányos politika, hanem erőszak és önkény. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Sajnos, hogy a magyar nemzetnek a jelenben ez utóbbit kell tapasztalnia, mert a katonai hatalom, bizva abban, hogy 1867 óta a magyar országgyülés többsége vele szemben sohasem fejtett ki jogos ellentállást, jogos ellenőrzést és sohasem támasztott vele szemben 1867 óta nemzeti követelést, hanem mindenkor feltétlenül megadó és meghunyászkodó politikát követett, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mereven szembe helyezkedett a nemzet akaratával, és ma már nemcsak a nem engedés terén állott meg, hanem a nemzettel szemben már egyenesen a pozitiv erőszak és cselekvés terére lépett. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Az alkotmányellenes cselekvésnek első ténye a három évüket kiszolgált katonáknak visszatartása. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezen tény, a közös hadügyminiszternek ezen rendelete előttem és előttünk, t. képviselőház, világosan igazolja és bizonyitja azt, hogy a hadügyi kormányzat Magyarországgal szemben ugy jár el és Magyarországot egyszerüen ugy kezeli, mintha megszállott tartomány volna; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* egyszerüen rendelkezik, parancsol: sic volo, sic jubeo. Mintha bizony, t. képviselőház, a hadügyi kormányzat a nemzeten, a törvényhozáson és az országon felül álló hatalom volna! Mintha az a hadügyminiszter és az a hadügyi kormány a magyar alkotmány által nem korlátolt hatalommal és jogkörrel biró hatóság volna Magyarországon! Pedig, t. képviselőház, ennek az ügynek, ennek a kérdésnek az alkotmányjogi oldala miként áll?

A közös hadügyminiszter kiad egy rendeletet; kiadja e rendeletet akkor, mikor a magyar országgyülés el van napolva és a mikor Magyarországon a független felelős miniszterium megalkotva és kinevezve nincs. A mi alkotmányunk alapját képező pragmatika szankczió, valamint az erre felépitett 1867-iki kiegyezés pedig világosan és határozottan kikötötte a kölcsönös és együttes védelem mellett azt, hogy a közös ügyek alkotmányos elintézésénél Magyarország alkotmányos befolyása biztositassék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Babó Mihály: De sohasem érvényesitette!

Tóth János: Hát, t. képviselőház, biztositatik-e Magyarország alkotmányos befolyása ebben a kérdésben: igen vagy nem? Hiszen el vagyunk zárva attól; magyar országgyülést nem tartanak, az országgyülés állandóan el van napolva, érdemleges üléseket nem tartunk és igy a magyar országgyülés nem is vitathatja meg, hogy vajjon ez a közös hadügyminiszteri rendelet törvényellenes, alkotmányellenes-e és a magyar országgyülés nem fejezheti ki itten az egész nemzet akaratát, hogy helyesli-e, akarja-e ezen hadügyminiszteri rendeletet fentartani és e szerint a három évet már kiszolgált katonákat további szolgálatra kötelezni. Tehát a magyar nemzet alkotmányos befolyása nincsen biztositva, mert ettől a magyar országgyülés az elnapolás által el van zárva. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. ház, az 1867:XII. törvényczikkben lefektette a magyar nemzet azon elvet is, hogy Magyarország közjogi és belkormányzati önállása sértetlenül fentartassék. Már pedig a mi közjogi önállóságunk épen az által van csorbitva, hogy itt a magyar országgyülés el van napolva, mi üléseket nem tarthatunk; alkotmányos befolyásunk pedig a tekintetben van elzárva, hogy ezen közös hadügyminiszteri rendeletről a magyar országgyülés mindezideig hivatalos értesülést nem is szerezhetett, mert hiszen itt a magyar országgyülés termében egyetlenegy miniszter sem állott fel és nem fejezte ki azon álláspontját a magyar nemzet előtt, hogy igenis vállalja a felelőséget ezen hadügyminiszteri rendeletért, vagyis a magyar kormányról nem tudhatja a magyar országgyülés és a magyar nemzet azt, hogy a magyar kormány alkotmányos hozzájárulásával és beleegyezésével történt-e ezen hadügyminiszteri rendelet kibocsátása, vagy a nélkül. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Botrányos törvénytelenség! Alkotmányszegés!

Tóth János: Ily körülmények között ki igazolja előttem, vagy a magyar törvényhozás előtt *(Nyugtalanság jobbfelől.)* azt, hogy a magyar alkotmányos kormány hozzájárulásával és beleegyezésével adta-e ki a közös hadügyminiszter ezen rendeletét? Már pedig, t. képviselőház, a közös hadügyminiszter semmikép sem intézkedhetik a magyar alkotmányos kormány hozzájárulása nélkül. És ezzel szemben azt látjuk, hogy itt a magyar nemzet előtt egyetlenegy miniszter sem vállalta a felelőséget e rendeletért, sőt a mi közjogi önállóságunk is teljesen meg van sértve az által, hogy ezen fontos kérdést nem is tárgyalhatja érdemlegesen a magyar országgyülés, a mennyiben ülései el vannak napolva és igy érdemleges határozatokat nem is hozhat.

Digitized by Google

Ez a hadügyminiszteri rendelet tehát lényegében és formájában alkotmányunkba teljesen beleütközik, és azért azt a függetlenségi és 48-as párt — de a magyar országgyülés sem tekintheti másnak, mint a közös hadügyminiszter abszolut önkényének s alkotmányellenesnek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, nemcsak alkotmányellenes szigoru értelemben véve ez a hadügyminiszteri rendelet, hanem határozottan törvényellenes is, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert tételes törvényünkbe ütközik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Véderőtörvényünknek, az 1889 : VI. törvényczikknek 8. §-a ugyanis határozottan megállapitja és kimondja, hogy a sorhadnál a szolgálati kötelezettség három év. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás.)* Expressis verbis mondja ki, tehát nem mondja ki azt, hogy lehet három év és három hó. És valahányszor ezen általános törvényes szabály alól bármi tekintetben eltérésnek van helye; a midőn egy védkötelesnek akár kevesebb, akár több és tovább menő szolgálati kötelezettsége áll fenn: mindazon eseteket véderőtörvényeink — ugy ezen, mint a többi törvényünk — világosan és külön-külön megjelölik. Igy megjelölik pl. az önkéntesekre nézve azt, hogy az ő szolgálati kötelezettségük egy év; megjelölik más esetekben, pl. büntetések esetében a büntettesekre nézve, avagy háboru és mozgósitás esetén a tartalékosokra vonatkozólag, hogy a háromévi szolgálati kötelezettségen túl is, tovább is kell szolgálniok. De véderőtörvényünknek egyentlenegy pontja, egyetlenegy szava sincs, a mely igazolná és felhatalmazná a hadügyi kormányzatot arra, hogy béke idejében, rendes körülmények és viszonyok között, mozgósitás nélkül a tényleges háromévi szolgálati kötelezettségét teljesitett védkötelest csak egy nappal vagy órával is tovább való szolgálatra kötelezhesse. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Szükség sincsen rá!)*

A hadügyi kormány által elkövetett törvénytelenséget törvényesnek igyekeznek feltüntetni — ez rendeletben is benfoglaltatik — az 1889: VI. t.-czikk 8. §-ának néhány pontjával, a melyek azt tartalmazzák, hogy »a szolgálati idő kezdődik az állománybavétel napján, és végződik minden szolgálati viszonyban« — szószerint idézem a törvényt — »azon év deczember 31-én, a mely évben a szolgálati kötelezettség eltelt.« Igaz, t. ház, hogy itt némi ellentét látszik lenni, mert hogy ha a szolgálati idő deczember 31-én végződik, akkor miért volna köteles a katonai hatóság október 1-én azt a védkötelest elbocsátani? De ez a látszólagos ellenmondás csak a laikus ember szemében jelentkezik, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert határozottan állitom, hogy tisztán és egyedül ezen törvény félreértéséből, félremagyarázásából, vagy nem értéséből, avagy kijátszásával lehet e törvényt ekként magyarázni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Mind a hárommal!

Tóth János: Mert nézzük meg azt a törvényt. Valami igenis végződik deczember 31-én, a törvény szerint, és ez a szolgálati idő tehát nem a szolgálati kötelezettség. És mikor végződik ez a szolgálati idő? Annak az évnek deczember 31-én, a mely évben a szolgálati kötelezettség már eltelt. Szószerint a törvényben igy van. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tehát az a szolgálati kötelezettség már eltelt, tehát a szolgálati kötelezettségnek előbb kellett eltelni a törvény szavai szerint, mint a szolgálati időnek. Ebből következik ... *(Zaj.)* Ezt magyarázom kérem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kubik Béla: A gyengébbeknek!

Tóth János: Ebből következik ... *(Zaj.)* Én értem, ha egyesek e tekintetben mozgolódnak, mert itt csakugyan a felfogások téves voltából, a fogalomzavarból keletkezhetik, hogy pl. a közös hadügyminiszter ezen rendeletét egyesek törvényesnek tudják tartani. *(Zaj balfelől.)*

A szolgálati kötelezettség és a szolgálati idő teljesen különálló két fogalom, a melyet véderőtörvényünk is s az összes katonai adminisztrácziónk is, mint teljesen két különálló fogalmat, — nem ellentétes fogalmat, de mint különálló fogalmat — kezel és tárgyal. Mindegyiknek külön-külön más-más a rendeltetése és a hatálya. A szolgálati kötelezettség micsoda? A szolgálati kötelezettség áll a hadsereg, a haditengerészet és a honvédség kötelékében való szolgálati kötelezettségben, tehát abban, hogy X. védköteles a hadseregben, a haditengerészetben, vagy a honvédségben szolgálni köteles. Ebből áll a szolgálati kötelem. És a szolgálati idő micsoda? A szolgálati idő, az egy adminisztrativ fogalom, a mely azt jelenti és tünteti fel, hogy X. védköteles ebben és ebben a szolgálati viszonyban van, ebben a szolgálati időben és ebből és ebből a szolgálati viszonyból áttétetett egy másik szolgálati viszonyba, tehát az a szolgálati idő a szolgálati viszonynak meghatározása és megjelölése. Ezt a katonai adminisztrácziő igy kezeli és a katonai törvény igy rendeli. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Hogy a szolgálati kötelezettség és a szolgálati idő mennyire különböző két fogalom, ezt bizonyitja az, hogy ha ez a szolgálati idő és szolgálati kötelezettség egy volna, annak minden rendeltetése, hatálya és jogi következménye egy volna, bár igen sokszor nem is fedik egymást, sőt ellentétesek, mert van rá eset pl., hogy egy védköteles egyénnek van szolgálati ideje, mondjuk, két-három hónap, de azért ez, egy napig sem számittatik be napi szolgálati kötelezettségébe sem. Vagyis két-három hónapi szolgálati ideje volt, de még egyetlenegy napot sem teljesitett az ő szolgálati kötelezettségéből. Vagy az ellenkezőjét mondom. Van pl. X. védkötelesnek négy-öt hónapi szolgálati ideje. De ez a négy-öt hónap szolgálati ideje már egy egész félévi szolgálati kötelezettséget számit neki, vagyis hogy szolgálati kötelezettségéből már egy fél-

Digitized by Google

esztendőt teljesitett, tehát ez a két fogalom, szolgálati idő és szolgálati kötelezettség teljesen különálló.

Polónyi Géza: A bosnyák mozgósitásnál duplán számitott.

Tóth János: A védkötelezettséget taglalja véderőtörvényünk utasitása, a melyből mindenki meggyőződhetik arról, hogy a véderőtörvény igenis különbséget tesz a rendes szolgálati kötelezettség és a rendes szolgálati kötelezettségtől eltérő rendkivüli szolgálati kötelezettség közt. És hogy mennyire nem fedezi a két fogalom egymást, arra nézve az előbbi példát majd a törvénykönyvből fogom önöknek felolvasni. Pl. itt van, hogy azon védköteleseknek, a kik a hadseregben vagy a honvédségben már szolgáltak, de szolgálatra képtelenségük miatt elbocsáttattak, és mint állitásra kötelezettek ujból felavattattak, előbb eltöltött szolgálati idejük a szolgálati kötelezettségbe beszámittatik. Tehát stilizál a törvény a szolgálati idő és a szolgálati kötelezettség közt. Az a szolgálati kötelezettség pedig, ha három hónapnál kevesebb tényleges szolgálati ideig szolgált az illető, a tényleges szolgálati kötelezettségben tekintetbe sem jön. Tehát szolgálati ideje van; de azért a szolgálati kötelezettségébe ezt nem számitják be. Három egész hat hónapig szolgált, ez a szolgálati ideje a szolgálati kötelezettségébe félévvel számittatik be, vagyis hogy félévig szolgálati kötelezettségének eleget tett.

Már most ebből világosan következik az, hogy az 1900 október 1-én tényleges szolgálatra bevonult katonáknak szolgálati idejük október 1-étől deczember 31-éig fennáll; mert ez fennáll minden időben és minden esztendőben. De jogi jelentősége, katonai jelentősége, a törvényben előirt jelentősége ennek az október 1-étől deczember 31-éig való szolgálati időnek abban áll, hogy a katonai adminisztráczió ez alatt a három hónap alatt szokta állandóan feldolgozni minden egyes védkötelezettre nézve az ő szolgálati viszonyát, hogy a jövő hó január 1-étől kezdve micsoda szolgálati viszonyban legyen.

Ez tehát tisztán adminisztrativ természetü intézkedés és semmiféle tényleges szolgálati kötelezettséget nem állapit meg a védkötelezettel szemben. A szolgálati időnek deczember 31-éig való fentartása azért kell, mert az illetőnek szolgálati viszonyát adminisztrativ uton a katonai igazgatás ekkor állapitja meg. És tisztán a katonai igazgatásnak egyöntetüsége, czélszerüsége, szabatossága indokolja, hogy kiterjesztetik a szolgálati idő az esztendő utolsó napjáig, mert minden egyes védkötelesre nézve az esztendő utolsó napján preciziroztatik, hogy micsoda szolgálati viszonyban van: a hadsereg szolgálati viszonyában, vagy áttétetett-e a tartalékba, a sorhadhoz, vagy a honvédséghez stb. stb. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tehát ez az adminisztrativ intézkedés jellegü szolgálati idő igenis fennáll minden védkötelesre nézve minden esztendőben; de szolgálati kötelezettség nem áll fenn október 1-étől kezdve egy napig sem; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert a véderőtörvény expressis verbis kimondja azt, hogy három évig tart a szolgálati kötelezettség és a szolgálati időnek bevégzése is csak akkor következik, ha a szolgálati kötelezettség eltelt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Vagyis október 1-én a katonai kormány egy óráig sem tarthatja tovább bent az illetőt *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* törvénysértés nélkül. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Bakonyi Samu: 1858-tól kezdve végig valamennyi törvény igy mondja. Egytől-egyig.

Tóth János: T. képviselőház! A hadügyminiszternek ezt az alkotmányellenes és törvényellenes rendeletét nézetem, meggyőződésem és hitem szerint nem lehet és nem szabad a magyar országgyülésen pártpolitika szempontjából elbirálni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez az egész nemzet sérelme. *(Igaz! Ugy van! a a szélsőbaloldalon.)* 43.000 polgártársunk szabadságától, kenyérkeresetétől, a családalapitástól meg van fosztva, jogtalanul, alkotmányunk és törvényeink ellenére kaszárnyákba van kényszeritve, vagy azok börtöneibe. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Babó Mihály: És ezt tűrik odaát!

Polónyi Géza: Meglátjuk, hogy ki lesz ezért felelős!

Tóth János: Ezért a történelem itélőszéke előtt a felelőség a magyar országgyülés többségét terheli, terheli abban az esetben, ha eltűri, és megengedi azt, hogy 43.000 honfitársunk szabadságától jogtalanul megfosztassék, szivükben az elégületlenség, az elkeseredés tüze szittassék, börtönökben szenvedjenek. Miért? Csak azért, mert a katonai kormányzatnak tetszik a magyar nemzeti jogos küzdelem miatt Magyarországgal szemben, előttünk figyelemre sem méltó üres haragját ártatlanokkal, a katonai fegyelem örve alatt éreztetni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Az önkéntesek hazamennek, csak a szegény nép fiai maradnak benn!

Tóth János: A magyar képviselőház többségének nem lehet feladata és hivatása állami életünkben, hogy egynéhány, törekvésükben, érzelmükben, felfogásban teljesen idegen osztrák generálisnak akarata érvényesüljön a nemzettel szemben, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy ezek abszolut önkényétől függjön a magyar alkotmány miként való megbecsülése vagy meggyalázása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás. Elnök csenget.)* Nem vezetheti a magyar képviselőház többségét az az elv, hogy a magyar képviselőház többségének csak jogai vannak és kötelességei nincsenek; csak joga van arra a többségnek, hogy meghajoljon a katonai hatalom előtt; csak joga, hogy törvényeink végre ne hajtassanak, csak joga van arra, hogy a

Digitized by Google

magyar nyelv, a magyar zászló és a magyar czimer feláldoztassék az idegen nyelvnek, az idegen zászlónak és czimernek, de kötelessége nincs a magyar nemzettel szemben, hogy a magyar nemzet jogait, törvényeit megvédelmezze minden támadás ellen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Meggyőződésem, t. képviselőház, az, hogy igenis a magyar alkotmány integritása és hazánk iránt való kötelessége a magyar parlamentnek és a magyar országgyülésnek határozatilag kimondani, hogy a hadügyi rendelet törvénytelen ... *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Babó Mihály: Égbekiáltó törvénytelenség!

Tóth János: ... és annak további végrehajtását meg nem engedi. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula: Meg kell tiltani!

Tóth János: Engedelmet kérek, t. ház, hogy a mikor végeztem e kérdéssel, ezzel kapcsolatosan a magyar képviselőház figyelmét felhivjam egy, szerintem másik törvénytelen és alkotmányellenes esetre. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Nem akarok erre bővebben kiterjeszkedni, de talán szükségesnek és helyesnek fogja tartani a magyar képviselőház azt, hogy e tárgyat a jövő napokban bővebben megvilágitsuk. Egyenesen, nyiltan kérdést intézek Magyarország pénzügyminiszteréhez. *(Nagy zaj. Felkiáltások: Hol van?)*

Polónyi Géza: Hol van?

B. Kaas Ivor: Megszökött! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Pap Zoltán: Gyalázatos lenézése a parlamentnek!

B. Kaas Ivor: Hét sváb miniszter futását láttuk!

Tóth János: Kérdést intézek a nemzet szine előtt Magyarország pénzügyminiszteréhez, Lukács László urhoz, hogy vajjon a közös hadügyi költségekhez a magyar kincstárból beszolgáltatta-e a közelmult napokban, hónapokban és ebben az esztendőben a Magyarországot terhelő költségeket: igen vagy nem? Magyarországon ma költségvetés megállapitva, megszavazva nincs, költségvetést pótló felhatalmazási törvényünk megszavazva nincs és igy a közös hadseregnek fentartásához Magyarország törvényei szerint költséggel hozzá nem járulhat és a magyar pénzügyminiszter e czélra a magyar államkasszából pénzt ki nem szolgáltathat. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Ugy van! Majd ideczitáljuk azt az urat, feleljen érte! *(Zaj.)*

Tóth János: Csak ha nem szolgáltatott át pénzt a magyar államkasszából, csakis azon esetben járt el törvényesen. Ha pedig a magyar törvényhozás felhatalmazása nélkül a pénzt igenis beszolgáltatta, akkor azért az én felfogásom és hitem szerint erre más válasza az országgyülésnek nem lehet, mint hogy azt a minisztert vád alá helyezi. *(Élénk helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Polónyi Géza: Hol a pénzügyminiszter? *(Nagy zaj.)* Kérjük az elnök urat, tessék intézkedni, hogy a pénzügyminiszter nyilatkozzék. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)* Az ország törvényhozása nélkül nem lehet pénzt kiadni! *(Hosszantartó zaj. Elnök csenget.)*

Hentaller Lajos: A monéta az jó, de az alkotmány az nem jó! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Gr. Zichy Jenő! *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Zárt ülést kérünk!)*

Elnök: Csendet kérek, gr. Zichy Jenő uré a szó.

Gr. Zichy Jenő: T. ház! Tóth János t. képviselőtársam ... *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: A pénzügyminiszter nélkül nem lehet tárgyalni!)*

Elnök: Méltóztassanak a szónokot meghallgatni. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Husz képviselő zárt ülés tartását kéri, de gr. Zichy Jenő már elkezdte beszédét, s ezt félbeszakitani nem lehet. Ennélfogva az ő beszéde után fogom a zárt ülést elrendelni.

Gr. Zichy Jenő: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Engedelmükkel szólani fogok. Tóth képviselőtársam oly szabatos logikával fejtette ki a mai napon szőnyegen lévő kérdést, hogy azzal gyorsan végezhetek. Elfogadom Holló Lajos inditványát és határozati javaslatát, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* bár megvallom őszintén, hogy a hadügyminiszternek szóban forgó rendelete szerintem nem törvényellenes. De hozzájárulok inditványához, mert sérelmesnek találom azt arra a 43.000 emberre és családjaikra nézve. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezzel a kérdéssel tehát végeztem, s engedjék meg, hogy más tárgyhoz szóljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az utolsó négy-öt hónapban nem volt alkalmam itt a házban lehetni, mert egy, azt hiszem, hazafias ügygyel foglalkoztam, *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon.)* minek következtében csak messze távolból hangzottak hozzám a házban történt felszólalások, és mind aggasztóbbaknak tüntek fel előttem azon jelenségek, a melyek az itteni viszonyokot dominálják.

Betegek az állapotok és a kibontakozásra nincsen kilátás. Pedig ez nagyon szomoru dolog, mert ez a nemzetnek és egész hazánknak közgazdasági viszonyaira nézve káros, káros felfelé és lefelé egyaránt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ép ugy felfelé mint lefelé, de főleg káros azért, mert a korona és nemzet közötti viszonyt, melyet sohasem volna szabad megérinteni, mélyen aláássa. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Midőn konstatálom, hogy beteg viszonyok vannak, keresnem kell, hogy tulajdonkép honnan származhattak ezek. Ezzel ugy vagyunk, mint a gyermek, a mikor a pohárba önti a vizet, és csak akkor veszi észre, hogy sok van, mikor már az utolsó cseppnél kicsordul. Ott van a

Digitized by Google

régi bünök egész sorozata, a régi hibák, melyek 37 éven át követtettek el. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tessék visszaemlékezni a kiegyezés korszakára, — talán e házban csak hárman vagyunk már abból az időből, — és engedjék meg, hogy én mint öreg ember, a ki e házban 43 esztendeje vagyok, *(Éljenzés a balés a szélsőbaloldalon.)* őszintén megmondjam, hogy én hol látom az egész bajnak kezdetét.

1867-ben találom az első csiráját e bajok egész sorozatának. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ha 1867 után mindig tudtunk volna Andrássy Gyulákat találni a kormány élére, akkor másképen állanának a dolgok. De ő volt az első és utolsó igazán magyar miniszterelnök. Még ő alatta jött létre 1868-ban a királyi rendelet a magyar tisztek visszahelyezéséről. De ő aztán átment a külügyi székbe és vége lett a magyar befolyásnak és államalakitásnak.

Azok, a kik abból a régi korból ma itt vagyunk még a házban, — talán csak Madarász József és báró Podmaniczky Frigyes — vissza tudunk emlékezni arra, hogy azon időben, mikor a 67 : XII. t.-czikket megalkották, mikor Deák szépen kidolgozott tervezetét Csengery előadta, Ghiczy és Tisza Kálmán mily hevesen támadták azt meg és kijelentették, hogy ebbe nem tudnak belenyugodni, ez nem elég világos, ezt el nem lehet fogadni, mert igy nem lesz itt magyar állam.

Deák Ferencz az ülés végén felállt és ott a következő szavakkal válaszolt: Önöknek, uraim, hozzájuk fordulván, igazuk lehet; tökéletes ez a munka nem lehet; hiszen emberi ész csinálmánya, tehát hibás. De azt felelem önöknek, a kik ma elveinket megtámadják, hogy hiszen eljön majd az ideje, — mert egy nemzet mindig fejlődik, — a mikor önök a helyünkbe jőve, ezt az alapot fejleszthetni fogják; mert mi az alapot teremtettük csak meg. Alapnak én elégségesnek tartom, mert a paritás elvén épitettük fel ezt az épületet, a mely a magyar állam. De a mint Andrássy Gyula elment, jöttek utána a miniszterelnökök, a lojálisak, még lojálisabbak és leglojálisabbak, és hátrafelé csinálták a dolgot. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez a liczitáczió, ez a romlása az állapotoknak fokról-fokra ment, s a mint nálunk fokról-fokra mentek az engedményekben, ugy odafent is, mert: l'appétit vient en mangeant, — lassan-lassan mindjobban kikezdték alkotmányunkat! Itt ma már paritásról ne szóljon nekem senki! Mert azt merem állitani, hogy az 1867-iki kiegyezési törvény, a mely a pragmatika szankcziónak fejlődését képezi, és fejlődését a 48. előtti törvényeknek is, ma már egy elfoszlott rongy. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Jó volt lényegében kezdetnek, de kiépiteni nem tudták, és a kik arra lettek volna hivatva, azokban nem volt meg a nemzeti gerincz, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azok elveiket szegre akasztották Biharban. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én szerintem ma a kibontakozás csak ugy lehetséges, *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* ha óvatos és helyes hazafias érzelemmel, a mely magával hozza azt, hogy kicsiny dolgokban engedve, nagyot tudunk megszerezni, — helyes felfogással, tiszta hazafias irányokkal próbáljuk meg közös érdekből ezt az 1867 : XII. t.-czikket átalakitani, egy uj kiegyezést megteremteni a korona hozzájárulásával. A koronának ép ugy érdekében áll, mint minekünk, ebből a szerencsétlen állapotból kibontakozni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A korona nem kivánhatja, hogy ez a nemzet, a mely az ő legfőbb, leglojálisabb támasza, elveszszen és elpusztuljon. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A korona ép ugy érdekének tarthatja, mint mi, hogy ez a nemzet erősödjék, gazdagodjék, hogy önálló állam legyen, a melynek ügyeibe ne kontárkodjék bele a szomszéd államnak minden hivatlan prókátora, *(Zajos helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* egy olyan államé, a melynek alkotmányosságát és parlamentjét ez a nemzet szerezte meg. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ma ugy fordult a világ, hogy feltaláltak ott egy paragrafust, a 14-et, melylyel odaát kormányoznak. Ime, nálunk is próbálnák, de az nem fog megtörténni soha, mert annak utját fogjuk állani és meg fogjuk értetni a felséges koronával, hogy itt van egyedüli támasza ebben a nemzetben, a melynek az egész osztrák monarchiában nincsen párja a lojálitásban.

Ismétlem, a mit már volt szerencsém egyszer e házban mondani, hogy soha ez a nemzet nem fog ráállni arra, hogy az ő apostoli királya az osztrák császár alatt álljon!

Ne vegyék szerénytelenségnek, hogy én ezeket itt elmondottam; mint vén ember mondtam, és óva intem a nemzetet, hogy óvakodjék minden elhamarkodástól, de a törvényből ne engedjen. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A törvény az, a mely védpaizsa a nemzetnek, a törvény az, a mely alatt a szabadság fája virágzik. Ezt akartam elmondani. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. képviselőház! A házszabályok értelmében el kell rendelnem a zárt ülést, a melyet 20 képviselő kér. Kérem a karzati közönséget, hogy távozzék.

(Zárt ülés után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Méltóztassanak helyöket elfoglalni.

Szőts Pál jegyző: Nagy Ferencz!

Nagy Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Bizonyára nincs senki ebben a házban, a ki a közös hadügyminiszternek a kiszolgált katonák visszatartására vonatkozó rendeletét mélyen ne fájlalná. Teljesen átérezzük

Digitized by Google

mindnyájan azt az elkeseredést, a melyet ez a kemény rendszabály előidézett, nemcsak azokban, a kik közvetlenül sujtva vannak általa, hanem az egész ország közvéleményében. Nem is akarom ennek hatását gyengiteni azzal, hogy bárkinek is szemrehányást tegyek azért, hogy az ujonczjutalék megszavazásának megakadályozása ezen szomoru következményre vezetett, sőt minden rekrimináczió mellőzésével elismerem annak jogosultságát, hogy ennek a hadügyminiszteri rendeletnek akár törvényszerüsége, akár szükségessége ebben a házban tárgyaltassék és megfelelő határozat hozassék.

Azonban, t. ház, mi a közös hadügyminiszternek a mi alkotmányunk értelmében direkt utasításokat nem adhatunk, *(Felkiáltások balfelől: Nem áll!)* mi a közös hadügyminiszteri rendelet közvetlen, tehát hatályos visszavonására neki parancsot nem adhatunk és ezen rendeletnek kibocsátásáért a közös hadügyminisztert sem politikailag, sem jogilag felelőségre nem vonhatjuk.

Thaly Kálmán: De jogilag igen, mert nem ellenjegyezte! *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz: És pedig azon oknál fogva, mert az 1867 : XII. törvényczikk értelmében *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem áll! Elnök csenget.)* a hadügyminiszter csak a delegációnak felelős, akár politikai értelemben, hogy a delegáczió leszavazza, akár jogi értelemben, hogy a delegáczió elhatározza a hadügyminiszter vád alá helyezését.

Szatmári Mór: No hiszen! Ha akkor lesz vád alatt az a miniszter, ha ők fogják kérdőre vonni! *(Zaj.)*

Ugron Gábor: De a jog megvan! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Nagy Ferencz: Bocsánatot kérek, mi csak a magyar kormánynyal állunk szemben, mi csak a magyar kormánynak adhatunk utasitást, mi csak a magyar kormányt vonhatjuk felelőségre. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: A magyar kormány köteles érvényesiteni befolyását a közös kormányzatra! *(Zaj a jobboldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Nagy Ferencz: Méltóztassék meghallgatni, akkor oda jutok, a hová képviselő ur eszmemenete vezet. De a mit most mondottam, az annyira sziklaszilárd alkotmányjogi tétel, *(Zajos ellenmondások a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* hogy e felett vitatkozni sem lehet, és ezt közbeszólásokkal elhomályositani nem lehet. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: A háznak a jogát gyakorolja a delegáczió! Nem független! A háznak bizottsága!

Nagy Ferencz: T. képviselőház! Most felelős kormányunk nincsen. Minthogy pedig nincsen felelős kormányunk, mi a magunk akaratának — politikailag véve — érvényt szerezni nem tudunk, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* mert azt a kormányt, a mely már beadta lemondását... *(Zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Szatmári Mór: Hát akkor a hadügyminiszter csinálhat, a mit akar? Mit ér akkor ennek a háznak a sokat emlegetett szuverénitása? *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Pap Zoltán: Sohasem volt akarata ennek a háznak! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz: A t. képviselő urak mindig követelik maguknak — kezdve Kossuth Ferenczen, a ki ebben a tekintetben nagyon érzékeny, — hogy mi csendben hallgassuk meg őket; és mikor mi minden szenvedélytől menten, nyugodtan akarunk tárgyalni, ezt önök folytonos közbeszólásaikkal meg akarják akadályozni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Nagy Ferencz: Folytatom tehát, t. ház.

Állitottam, hogy mi a magyar kormánynyal állunk szemben; ma pedig nekünk nincsen felelős kormányunk. Mit jelent ez?

Ugron Gábor: Felelős a kormány mindaddig, a mig felmentve nincs!

Nagy Ferencz: Mindjárt rátérek!

Ugron Gábor: Rettenetes teoriák ezek! *(Zaj a jobboldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Nagy Ferencz: Ez nem teoria! Ez törvény!

Ugron Gábor: A ki intézkedik, az mind felelős! Még a szolgabiró is! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nagy Ferencz: Polónyi Géza képviselő ur a zárt ülésben megtette a helyes megkülönböztetést a politikai és a jogi felelőség között, értvén az előbbi alatt azt, ha mi leszavazzuk a kormányt, utóbbi alatt pedig, ha jogilag, a vád alá helyezéssel, felelőségre vonjuk. Ugron Gábor képviselő urnak is el kell fogadnia ezt a distinkcziót.

Ugron Gábor: Ezt értem, de akkor nem lehet mondani, hogy nem felelős, legfeljebb csak azt, hogy korlátolt a felelősége! *(Nagy zaj a jobboldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)* A ki kormányoz, az mind felelős! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nagy Ferencz: Már most azt a kormányt, a mely beadta lemondását, mi már nem szavazhatjuk le, mert hiszen ez a kormány megtette előbb azt, a mit mi elérnénk a leszavazás által. Tehát, ha politikailag felelőségre akarjuk vonni a magyar kormányt, — a mi nekünk az egyedüli eszközünk, — ezt a hadügyminiszter rendeletével szemben nem alkalmazhatjuk.

Szatmári Mór: Utasitást adhatunk!

Nagy Ferencz: Igen, a magyar kormánynak adhatunk utasitást, mely szerint eszközölje ki a

Digitized by Google

közös hadügyminiszternél, hogy az a maga sérelmes rendeletét vonja vissza, és ha ezt a magyar kormány nem eszközli ki — akár ugy, hogy nem akarja, akár ugy, hogy nem tudja kieszközölni, — akkor igenis leszavazzuk. De ezt nem alkalmazhatjuk a mai kormánynyal szemben. Igenis, jogilag felelős a mai kormány is; a mig hivatalban van, addig igenis köteles megtartani az ország törvényeit, tartozik azok szerint eljárni, és az 1848-iki törvénynek a felelőségrevonásra vonatkozó rendelkezéseit vele szemben is lehet alkalmazni; ez kétségtelen. Vád alá lehet helyezni, él lehet itélni, de miféle cselekményekért? Csak olyan cselekményekért, a melyeket ez a kormány maga követett el, de már nem olyan cselekményekért, a melyeket nem ő, hanem a közös hadügyminiszter követett el. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Erre nézve én más, mint politikai felelőségrevonást a magyar képviselőházban nem tudok elképzelni.

T. ház! A mikor mi ilyen helyzetben vagyunk, én e kérdésnek, a rendelet törvényszerüsége, szükségszerüsége kérdésének érdemleges tárgyalásába egyénileg sem akarok belemenni, ámbátor én elismerem ezen érvek sulyát, — ha nem is osztozom ez érvekben, — a melyek itt különösen Tóth János t. képviselőtársam részéről felhozattak. De nem tartom helyesnek és czélravezetőnek a mai körülmények között, a midőn mi, mondom, a kormányt politikailag felelőségre nem vonhatjuk, hogy mi ezt a kérdést érdemileg tárgyaljuk, mert erre van idő és mód később is; akkor, a midőn felelős kormányunk lesz. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Majd januárban! A mikor már leszolgáltak! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Akkor igenis kérdezhetjük, hogy ez a kormány magáévá teszi-e és helyesli-e a hadügyminiszter ezen eljárását, és a szerint foglalunk majd állást, ugy tudniillik, hogy ha nekünk a kormány nyilatkozata nem felel meg, akkor le fogjuk szavazni. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)* Erre van tehát idő, és épen azért... *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: Nincs idő! Október harmadikán nincs idő! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Nagy Ferencz: . . . a jelen helyzetben abszolute nem czélravezető ez a vita, és ennélfogva én bátor vagyok azt inditványozni, *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* hogy méltóztassék a t. háznak a mult ülésen hozott azon határozatát, a melynek értelmében a ház üléseit az uj felelős kormány megalakitásáig felfüggeszti, továbbra is fentartani. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zajos ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Addig szolgáljanak a harmadévesek!

Nagy Ferencz: Én egyetlenegy esetben szivesen és örömmel járulnék ahhoz, hogy minél előbb, akár ma, ha ezt a házszabályokkal össze lehet egyeztetni, érdemleges ülést tartsunk, és ez az egy eset az volna, ha méltóztatnának ahhoz hozzájárulni, hogy erre az érdemleges ülésre az ujonczlétszám megszavazásáról szóló törvényjavaslat tüzessék napirendre . . . *(Zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Szatmári Mór: Hiszen nincsen kormány!

Endrey Gyula: Hát a Kriegsminister félhivatalos nyilatkozatai! *(Zaj.)*

Szatmári Mór: Hiszen egymás közt sem tudnak megegyezni!

Nagy Ferencz: . . . hogy, ismétlem, ennek az ülésnek napirendjére az ujonczlétszám megszavazása tüzessék ki, és hogy ennek megszavazása meg ne akadályoztassék. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula: Hát a magyar nyelv! *(Derültség a jobboldalon. Zaj. Elnök csenget.)*

Igenis, abból pedig addig nem esznek!

Szatmári Mór: Hiszen ti egymás közt sem tudtok megegyezni! *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Nagy Ferencz: . . . hanem engedtessék meg ennek a törvényjavaslatnak illetőleg két törvényjavaslatnak a megszavazása.

Holló Lajos: Helyes, megszavazzuk, de föltételesen!

Nagy Ferencz: Ennek, t. ház, semmi alkotmányos akadály nem állja utját; mert méltóztatik igen jól tudni, *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* hogy a képviselőháznak magának is van a törvényalkotásra nézve kezdeményezési joga, mi tehát igenis tárgyalhatunk egy törvényjavaslatot tekintet nélkül arra, hogy van-e felelős kormány, vagy nincs. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* A szentesités kérdése külön dolog; az azután jöhet. *(Mozgás és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* de arról meg lehetünk győződve, és legyenek az iránt tisztában,... *(Nagy mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

. . . hogy abban a pillanatban, a midőn a t. ház az ujonczlétszámot megszavazza, a visszatartott katonák azonnal haza fognak bocsáttatni. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: Ausztria nevében beszél!

Fáy István: Ha meg lesz a magyar szolgálati meg vezényleti nyelv, nyomban megszavazzuk!

Nagy Ferencz: Holló Lajos t. képviselőtársam utalt arra, hogy hiszen ezek a visszatartott katonák nyugodtan tovább fogják viselni azt az áldozatot, tudván, hogy ez a harcz ebben a házban milyen nagy érdekek körül forog. Hát, t. képviselőtársam, én nem akarom azokat a szegény embereket azzal vigasztalni, hogy ime, milyen nemes áldozatot hoznak, sőt őszintén megvallva, az én emberbaráti és részvétérzetem inkább azt követeli tőlem, hogy mindent félretéve, lehetővé tegyem azt, hogy minél előbb megszabaduljanak abból a helyzetből, a melybe bizony nagyon is akaratuk ellenére kerültek. Mikor arról van szó, hogy a mi szegény kato-

Digitized by Google

náink, 43.000 ember, tehát nem is kis szám, hazamehessen, akkor miért nem méltóztatnak ezt az áldozatot meghozni?

Pap Zoltán: Azért, mert magyarok vagyunk és azok akarunk maradni. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Nagy Ferencz: Hiszen van önöknek módjuk mindenféle más kérdéseknél és más eszközökkel ezt a küzdelmet tovább folytatni; de most tegyék lehetővé, hogy azok a szegény katonák hazatérhessenek, hiszen bent vagyunk az exlexben és mindenféle mód van arra, hogy azokért az eszmei javakért a küzdelmet ernyedetlenül tovább folytassák. Ne követeljük, hogy a mi szegény fiaink küzdelmeink áldozatai maradjanak, a mikor mi rögtön segithetünk rajtuk, mert, engedelmet kérek, én jogosultnak és méltányosnak nem ismerhetem el azt, hogy azt mondjuk nekik, hogy türjetek csak tovább, mert hiszen mi a ti jogaitokért küzdünk. *(Zaj. Elnök csenget. Hosszantartó nagy zaj és nagy nyugtalanság a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(többször csenget)*: Csendet kérek, képviselő urak.

Nagy Ferencz: Hogy ha tehát méltóztatnak ehhez hozzájárulni, illetőleg ezen eszmémet elfogadni, lehet, hogy azért érdemleges ülést tarthatunk, és azt hiszem, hogy mindannyian szivesen meg is tennők; más okból azonban az ülést szükségesnek nem tartom; ennélfogva ajánlom előbbi inditványom elfogadását.

Endrey Gyula jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! *(Zaj. Elnök csenget.)* Bármennyire hálásnak mutatkozott is a terénum arra, hogy az előttem szólott t. képviselőtársamnak alkotmányjogi elméletét itt hajszálra hasogassam, attól tartózkodni fogok, miután komolyabb és messzehatóbb feladatot tűzött elém a párt, a melynek megbizásából szólani bátorkodom. Hanem néhány reflexiót mégis kell, hogy tegyek t. képviselőtársam beszédére. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Ez pedig első sorban abból áll, hogy akár szirén hangoknak, akár krokodil könnyeknek tekintsem a t. képviselőtársam felszólalását . . .

Nagy Ferencz: Ott vannak a krokodil könnyek!

Polónyi Géza: . . . azt kell tőle kérdeznem, aludt-e 10 hónapig vagy ébren volt? *(Tetszés a szélsőbaloldalon.)*

Nagy Ferencz: Bár aludtam volna! *(Tetszés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: Mert ha ébren volt, lehetetlen volt nem tudnia, hogy Magyarországon 10 hónap óta mi történik. Hiszen Magyarországon 10 hónap óta egyébről sem beszélünk, mint az ujonczkérdésről. Mi hajlandók vagyunk, nem azok után a fényes, megható és meggyőző indokok után, a miket a t. képviselő ur elmondott, de hajlandók vagyunk a nemzet és a korona közötti békének létesitése czéljából akár mindjárt most tárgyalni az ujonczjutalék kérdését. De a t. képviselőtársam elfelejtette jól megindokolni, illetőleg előterjeszteni inditványát. Az nem elég, t. képviselő ur, hogy Magyarországon csak a kontingens állapittassék meg. Magyarországnak külön joga az évenkénti ujonczmegajánlás. Azonkivül ujonczokhoz és ujonczmegajánláshoz költség is kell. Mi hajlandók vagyunk messzebb menni, mint a t. képviselő ur. Hajlandók vagyunk a költséget, az ujonczjutalékot és az ujonczmegajánlási törvényt holnap napirendre tűzni, mihelyt egy kormány áll itt, a mely azt mondja, hogy a nemzeti nyelv törvényszerü érvényesitése itt van, s a magyar ezredekben magyar lesz a vezénylet és a szolgálat nyelve, magyar lesz az oktatás és igazságszolgáltatás nyelve. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Gabányi Miklós: Másként soha! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Hát, t. képviselő ur, önnek joggal megesik a szive a 43.000 szegény magyar honfiun. Nem jobban fog-e a szive örülni, ha ezen 43.000 fiu családjának a nyujtott segélyen felül a agyar nyelvet is diadalra juttatja? Nem jobban fog-e örvendeni a szive? Miért akadályoz meg bennünket abban, hogy ezen 43.000 ember sorsán enyhitsünk az által, hogy hazabocsáttassuk azzal, hogy jövőre pedig, ha be fogtok jönni, a magyar zászló, a magyar hazaszeretet palládiuma alatt magyar nyelven fogjátok teljesiteni kötelességeiteket. Tessék erre nézve nyilatkozni, és azokat a modern Lustkandl-féle teóriákat pedig más időkre, vagy másokra hagyni. Mert mit állit fel a t. képviselő ur teória gyanánt? Először is azt mondja a t. képviselő ur, hogy a közös hadügyminiszter csak a delegácziónak tartozik felelőséggel, és hogy ha delegáczió és felelős kormány nincs, az az ur csinálhat Magyarországon, a mit tetszik, azt felelőségre vonni nem lehet. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Fel fogom olvasni az osztrák törvényt. Az 1867-ben deczember 21-én Ausztriában promulgált osztrák alkotmány és a magyar alkotmány között egy kardinális különbség épen az, hogy Bécsben és Ausztriában promulgáltak egy törvényt, a mely meghamisitása az 1867: XII. t.-cz.-nek, és azt mondták a delegácziókról, hogy: »Das Gesetzgebungsrecht des Reichstages wird auf die Delegationen übertragen.«

Szüllő Géza: Itt van a hiba!

Polónyi Géza: Nagyon együtt leszünk, t. képviselőtársam, örülök rajta! Itt van tényleg minden hibának forrása. Rá fogok mutatni beszédem fonalán, hogy meghamisitva tették közzé 1867-ben azt az alkotmányt, a melyet Magyarországban publikáltak; mert mást publikáltak Ausztriában. Majd rátérek erre is. Az a teória, a melyet most a t. képviselő ur kifejtett, a Lustkandl álláspontja. Mert ez az álláspont csak akkor lehetséges, ha a delegácziónak törvényhozási jogkör tulajdonittatik.

Digitized by Google

Nagy Ferencz: Ott van az 1867 : XII. törvényczikk 50. és 51. §-a!

Polónyi Géza: Bocsánatot kérek, az osztrák delegácziónak igenis van törvényhozási jogköre. Az osztrák delegácziő határozatai császári szentesités után promulgáltatnak mint törvények. Ezek nem kerülnek a Reichsrath elé. Ezt egy magyar tanárnak, a ki az egyetemen oktat, tudnia kell. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nálunk Magyarországon a delegácziő határozatai mint bizottság határozatai és nem mint parlament, mint törvényhozótestület határozatai kerülnek a magyar törvényhozás elé szankczionálás végett. Nem törvényhozótestület az, t. képviselőtársam, *(Zaj.)* és igy nekem azt kell kérdeznem, hogy nem tiz hónapig, de talán 37 év óta aludt-e az, a ki ma felébred és Magyarország parlamentjében ily hamis teóriákkal áll elő?

Pap Zoltán: Ez a baja Magyarországnak!

Nagy Ferencz: A törvény mondja, az 1867. évi XII. törvényczikk.

Polónyi Géza: Végzetes időkben követtetnek el ily nyelvbotlások. Mert rá fogok mutatni, ez a mai felszólalásomnak iga i lényege és oka, hogy meggyőződésem szerint az egész harcz, az egész félreértés nemzet és korona, másrészt Ausztria népei és Magyarország között lényegében azon alapszik, hogy meghamisitva tették közzé Ausztriában az alkotmányt, a mely velünk szemben másképen alkottatott meg.

Vészi József: Már a czimben meg van a hamisitás.

Polónyi Géza: Majd reá mutatok. T. képviselőtársamnak az az elmélete, hogy a hadügyminiszter itt feleletre nem vonható, nem áll meg.

Nagy Ferencz: Itt az 1867 : XII. törvényczikk 50. és 51. §-a. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Egy hang: Tegyen belőle vizsgát!)*

Polónyi Géza: Tudniillik az, a mely tartalmazza a közös miniszterek felelősségre vonásának módját, vád alá helyezését, megigéri, hogy erről a felelősségrevonásról külön törvény fog hozatni, a mely azonban nem alkottatott meg mai napig sem. De nem erről van szó, hanem arról, hogy a t. képviselő ur felállitott egy elméletet, a mely szerint a közös hadügyminiszter egyáltalában más uton feleletre nem vonható, mint a delegácziőban ...

Nagy Ferencz: A magyar kormány utján.

Polónyi Géza: ... és a magyar országgyülés a közös hadügyminisztert másként, mint, hogy ugy fejezzem ki magamat, per mopsz, *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* a magyar kormány utján nem vonhatja felelőségre.

Nagy Ferencz: Hogyan csinálja?

Polónyi Géza: Megmondom. Itt a konkrét eset. Miről van szó? *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Mondja meg, t. képviselőtársam, a három éven túl bentartott katonákra vonatkozólag miről van szó, szolgálati időről, vagy szolgálati kötelezettségről? Mondjuk, szolgálati időről. Kinek a hatáskörébe tartozik a szolgálati idő megállapitása? Olvasta, t. képviselőtársam, ezt a törvényt? *(Felkiáltások a a szélsőbaloldalon: A 12. §.!)* A 12. §. is szól a magyar hadseregről. Nemcsak a 11. §-ban, de a 12. §-ban is van magyar hadsereg, hogy ugyanis annak időnkénti kiegészitését s az ujonczok megajánlásának feltételeit és a szolgálati időnek meghatározását, ugyszintén a katonák elhelyezését, élelmezését az ország magának tartja fenn.

Megjegyzem, és itt mindjárt meglátni a hamisitást, hogy 1867 óta megcsinálták a beszállásolási törvényt, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és megrontották a magyar alkotmányt, holott még az osztrák alkotmányban is »Dislocirung« kifejezést használtak az 1867 deczember 21-iki alkotmány promulgálásában. Később került bele a hamisitás a többség indolencziája és az Andrássy-féle theoriák értelmében; igy lett belőle a beszállásolási jog. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Itt van az élelmezési kérdés is. Mind kizárólag a magyar törvényhozásnak fentartott jogok voltak ezek, és mind elkonfiskáltattak, a delegácziőba vitettek, a közös hadügyminiszter hatáskörébe, megcsalták a nemzetet azzal, hogy igy jártak el. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hock János: Ez a Tisza-korszak bűne!

Polónyi Géza: Menjünk tovább. A szolgálat kérdése ugy-e hogy a magyar országgyülésnek fentartott kizárólagos joga; nem közös ügy, még csak nem is felségjog, hanem kizárólag a magyar országgyülésnek fentartott jog. Most, t. uraim, Nagy Ferencz, a magyar egyetem tanára, hirdet nekünk egy alkotmányt, hogy ilyen kérdésben a közös hadügyminiszter rendelkezik és a magyar parlamentnek még módja, joga sem lenne megakadályozni a törvénytelenséget.

Nagy Ferencz: Ne tessék kiforgatni a szavaimat, tiltakozom ellene. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igy mondta! Ezt mondta!)*

Thaly Kálmán: Megérdemelné, hogy bedobálják az ablakait a jogászok! *(Derültség.)*

Polónyi Géza: Nekem az a feladatom, hogy igyekezzem a mai ülésen tőlem telhető világossággal megállapitani, hogy tulajdonkép miért folyik ez az elkeseredett harcz, miből származik és hogyan kell a kibontakozás utjait megtalálni? Hát, t. ház, a közös hadügyminiszternek nincs olyan joga, a mely a szolgálati időnek bármi tekintetben való megváltoztatását vonhatná maga után.

Nagy Ferencz: Senki sem állitotta. Én sem állitottam, más sem állitotta.

Polónyi Géza: Mindjárt ott leszek a konkluzumnál. Látja, t. képviselőtársam, én nem veszem rossz néven, ha egy kissé ideges. Az előbb panaszkodott, hogy nem hallgatják meg; tessék csak közbeszólni, jó néven veszszük, mert tisz-

Digitized by Google

tázzuk az eszméket. Én mindig jó néven veszem, ha nekem valaki közbeszól, feltéve, hogy nem gorombáskodik. *(Derültség.)*

A közös hadügyminisztert ilyen jog nem illeti meg. És mit csinált a hadügyminiszter? Kibocsátott egy rendeletet, s mig a magyar törvényhozás törvényben állapitotta meg, hogy a szolgálati idő három esztendő, elrendelte, hogy az idei szabadságolandó katonák nem három esztendeig, hanem három esztendő és három hónapig tartoznak szolgálni.

Molecz Dani: Az 1889 : VI. t.-cz. alapján!

Polónyi Géza: Ez nem adott jogot a hadügyminiszternek arra, hogy három esztendő és három hónap legyen a szolgálati kötelezettség. De ha volna valami törvénymagyarázatra szükség, hát szabad a közös hadügyminiszternek tisztán az országgyülésnek fentartott jog- és hatáskörében intézkedni? Szabad neki Magyarország költségvetését minden törvényhozási felhatalmazás nélkül megterhelni ezzel a három hónapos szolgálati többlettel? Hát alkotmány ez? Ez volt 1867-ben a szándék? Törvény ez, jog, igazság ez? *(Zaj és mozgás jobbfelöl.)*

Ott tartok még mindig, hogy Nagy Ferencz t. képviselőtársam álláspontjával foglalkozom. Azt mondja, hogy az ujonczjutalék megajánlására lehet országgyülést tartani, a törvénytelenül visszatartott hadkötelesek hazabocsátására nem lehet. T. képviselő ur, hát az ujonczjutalék megajánlásához nem kell kormány? Ki vállalja azért a törvényért, melyet ide bocsátanak, a politikai felelőséget, és ki nyujtja azt be? Nem a korona részéről autorizált felelős kormány adja azt be?

Nagy Ferencz: Hát mi nem kezdeményezhetünk törvényt?

Polónyi Géza: Oh igen, t. képviselőtársam, de azt végre is kell hajtani.

Nagy Ferencz: Majd megjön az! *(Zaj.)*

Polónyi Géza: De mikor? Ha egy esztendeig nem tetszik ő Felségének minisztériumot kinevezni, akkor az ujonczjutalékkal mit fog csinálni?

Most már rátérhetek a másik kérdésre. Nem akarok a szentesitésről beszélni, melynek alkotmányos formáit ismerni kellene, legalább ebben a teremben. Most azt mondjuk, t. képviselőház, hogy hiszen ennek alkotmányos módja van. Hogy ha a magyar országgyülés egyetért abban, hogy törvénytelen, sérelmes, alkotmányellenes a katonák ott tartása, ha csak ebben értünk is egyet: akkor dekretáljuk azt, hogy Magyarország oly nyomorult ország, mely az általa helyesnek tartott dolgot végre sem tudja hajtani és nem tud olykép cselekedni, hogy saját gyermekeit hazaküldje? Hát Deák Ferencz százéves születésnapjára ilyen emléket akar állittatni a képviselő ur? Hát Deák Ferencz ilyen alkotmányt csinált nekünk, melynek az országgyülés akarata senki és semmi, és a hadügyminiszter abszolutizmusa előtt térdet és fejet kell hajtani és meg kell csókolni a hadügyminiszter korbácsát, mely a nemzet gyermekeit éri? Ez volt Deák Ferencz alkotmánya? Nem! Jobban becsüljük annak a nagyagyu, tiszteletreméltó hazafinak emlékét, annak az alkotmánya nem ez; hanem ez tanit ki bennünket arra, hogy a hadügyminiszternek a költséget a mi pénzügyminiszterünk küldi, az pedig csak a mi meghatalmazásunk alapján küldheti; és mikor mi látunk ily törvénytelenséget, ne mondjuk azt, hogy törvénytelenséget, de látjuk azt, hogy az egész országgyülés egyhangulag osztja azt, hogy itt hiba történt, igazságtalanság történt, *(Egy hang a jobboldalon: Méltánytalanság!)* megelégszem akármily enyhe kifejezéssel, a macska ugyanaz, csak a nyakravalója más, de mikor arról van szó, hogy azt mondjuk: »neked nincs megszavazott költségvetésed, nincs meghatalmazásod, hogy a pénzt ily méltánytalan czélra kiszolgáltasd«: hát ez is a közös hadügyminisztertől függ? Ez is a delegációtól függ? Ugyebár ez tisztán a mi jogkörünk?

És akkor a szabadelvü párt nevében és megbizásából előlállanak azzal, hogy megfenyegetnek bennünket házszabályrevizióval, mikor ily törvényes, alkotmányos védelmi eszközökhöz nyulunk! Akkor megtörténik, hogy a bujkáló minisztert nem merik ideállitani és nem mernek nekünk módot nyujtani arra, hogy alkotmányos uton feleletre vonjuk azt az embert, ki, törvényes felhatalmazás nélkül, szerintük is méltánytalan, helytelen, jogtalan czélokra kiszolgáltatta a nemzet pénzét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igy áll ez a kérdés — bevezetésében. *(Felkiáltások a jobboldalon: Két óra!)* Én nem vagyok abban a helyzetben, hogy bárkit is kényszeritsek, hogy meghallgassa a beszédemet, de arra erkölcsileg kénytelen vagyok, hogy azt, a mit pártom megbizásából magamra vállaltam, teljesitsem. Rövidebbre fogom mindezeket az indokokat, *(Helyeslés a jobaoldalon.)* de jó lesz belőle okulni.

Pichler Győző: Tegnap is nyolcz embert itéltek el Komáromban! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: A függetlenségi és 48-as párt kötelességszerüleg ragadja meg az alkalmat arra, hogy alkotmányos módon nyilatkozzék, mert nekünk a magyar törvényhozó számára biztositott panaszkodási jogon kivül, fájdalom, több jog rendelkezésünkre nem áll; nekünk, a függetlenségi pártnak. Nekünk oly fejedelmünk van, kit mi alattvalókhoz illő hódolatteljes tisztelettel üdvözlünk; versengünk a lojalitás kifejezéseiben és annak gyakorlásában; és mikor a nemzetet érintő nagy válság előtt állunk, akkor az a fejedelem meghallgat mindenkit, meghallgatja még a tiszteletreméltó néppártot is, nincs ellene kifogásom . . . *(Egy hang a középen: 67-es alapon áll!)* Most nem arról van szó, hogy ki a 67-es, t. képviselőtársam, mert az iránt ő Felsége és más sem lehet kétségben, hogy az egész le-

Digitized by Google

folytatott vitának és harcznak programmpontja nem az önálló magyar hadsereg felállitása, és a függetlenségi párt ennél a harcznál nem saját elvi álláspontjának keresztülhajtásáért küzd, hanem küzd az 1867:XII. t.-cz. helyes végrehajtásáért. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mikor ilyen nagy kérdésről van szó, akkor azoknak befolyása alatt, a kikről pedig nem hallottam, hogy visszautasitották volna a czivillistából rájuk jutó részt, vagy visszaküldték volna a függetlenségi kerületekből ujonczozott ujonczokat, a fejedelem elzárkózik a nemzet nagy rétegeinek meghallgatása elől is és nekünk meg kell érnünk, hogy országgyülés nem létében, a kormány bukása után s mikor még uj kormány nincs kinevezve, megjelenik egy abszolutisztikus tendenczijáju hadiparancs, a mely — remélem, nem lesz véleményeltérés — a nemzet egészének felháborodásával juthatott csak napvilágra, mert azt gonosz kezek, rossz tanácsadók ugy készitették elő, azzal a czélzattal, hogy a magyar király és a magyar nemzet közötti harmóniát megzavarják és saját hitvány kalkulusaik czéljaira eszközül felhasználják. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mert ez az egész harcz, a mely itt folyik és a mely megnyilatkozik — fájdalom — a fejedelemnek is nem alkotmányos tényében, ez az egész harcz visszavezethető arra, hogy az osztrák korona a saját tüzhelyén folyt nyelvi villongások miatt nem birván otthon zöld ágra kerülni, igy akarta a közfigyelmet onnan ideterelni, hogy saját játékait az alatt otthon könnyebben folytathassa. Hát azzal a chlopyi-i hadiparancscsal, azaz tulajdonképen mással kezdődik ez a magyar válság; kezdődik ott, a hol Körber osztrák miniszterelnök lemondással fenyegetődzött, és csak azon feltétel alatt volt hajlandó megmaradni továbbra is Ausztriának miniszterelnöki székében, ha egy császári kéziratot kap, a mely fedezi őt azon felfogásában, hogy a szerinte közös hadseregben semmi intézkedés, semmi változtatás, bármely irányu reform nem történhetik meg Magyarországon, Ausztriának nyilt hozzájárulása nélkül, vagyis rövidebben szólva, Ausztriának vétó-jogot biztosit arra, hogy a magyar törvényhozásnak bármely akaratával szemben a közösnek nevezett hadseregben bármely reform keresztülvitessék.

Tudjuk, hogy akkoriban a magyar kormány — dicséretére legyen mondva — ennek a kéziratnak a közzétételét, a melyet Körber már akkor megfogalmazott, lehetetlenné tette. Tudjuk, — nem beszélek el ezzel bizalmas dolgokat, köztudomásu dolog ez — hogy megszövegezte Körber már akkor azt az első kéziratot, a melyen azután sokféle változtatás történt mindaddig, mig végleges szöveget kapott. De Körber nem volt vele megelégedve, inkább nem publikálta, hanem megtartotta császári bizalom czimén az ő miniszterelnöki tárczáját. Időközben a magyar parlament elnapolta üléseit, lett egy megbukott, lemondott kormányunk és ő Felsége kihallgatásokat jött foganatositani ide Budapestre. Hogy ezeken a kihallgatásokon mik történtek, azt a hivatalos titoknak olyan átlátszó fátyola fedi, hogy a ki akarja tudni, hogy ott mi történt, megtudhatja, azon kellemes helyzet okából, a mely az ellenzékre nézve fennáll, mert az a nemes versengés, a mely a pálmáért és a dicsőségért a szabadelvü pártban folyik, hozzáférhetővé teszi az ellenzéki fülek számára is az ilyen nagyfontosságu hivatalos titkokat. Elég az hozzá, hogy kihallgatások foganatositattak és csak az alkotmányos faktor, a magyar országgyülés nem szerzett azokról abszolute semmi tudomást, ugy, hogy senki sem vonhatja felelőségre a kihallgatottakat azokért, a mik ott történtek. Talán eljön az idő és talán nemsokára eljön, hogy majd ezeken a kihallgatásokon mondott egyes nyilatkozatokért is felelőségre fogjuk vonni azokat, a kik azokat a nyilatkozatokat tették. Majd el fog érkezni ez az idő. Vagy pedig tagadják le, hogy tették. De most a konkluzumra térek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Szinte átcsillámlik ezeken a kihallgatásokon az, hogy vagy az illető kihallgatottak mondták a felségnek, hogy a nemzeti nyelv és a szolgálati nyelv kérdésében a magyarnak nincsen követelni valója, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és a felség a követeléseket teljesiteni nem tartozik, — a mit végzetes hibának tartanék — vagy pedig megtörtént az, hogy a felség által kihallgatottak megvédelmezték a magyar nemzet jogait és törvényét, de a felség azt mondotta nekik, hogy ő ilyen czélokra nem kapható. Annyi bizonyos, hogy minden alkotmányos tényezőn kivül egyszerre csak megjelenik Chlopyban egy hadiparancs, a mely a magyar király és az osztrák császár személyében rejlő fejedelmi jogok alapján angazsirozza és korlátúl állitja fel a királynak tiltó szavát, hogy a magyar törvényhozásban követelt reformok ne érvényesülhessenek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Királyi szó adatik, a mely a tendenczijában, törekvésében megakadályozni szándékozik már eleve azt, a mit még nem is ismerhet, hogy t. i. a törvényhozásnak másik faktora, a magyar országgyülés, eléje alkotmányos uton jogos követelésekkel járulhasson. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A királyi hatalmi szónak a törvényhozás elé való szegezése, hogy az országgyülésen a nemzet akarata meg ne nyilatkozhassék, nem uj dolog. Van rá példa a históriában. Cambyses idejéből tudjuk, hogy mikor Peluziumot ostromolni ment, serege élére, annak első soraiban azon állatbálványokat állitotta fel, a melyeket az egyiptomiak szenteknek és sérthetetleneknek tartottak, és igy az ellenség nem is mert rálőni Cambyses seregére. Igy járt el velünk Körber ur is. Odaállitotta Cambyses bálványát, a magyar nemzet előtt szent és sérthetetlen királyi tekintélyt, és azt hitte, hogy még most is Cam-

Digitized by Google

byses korát éljük és a bálványok okából nem lövünk át az ellenségre.

Hát, t. ház, dicséret illeti önöket; nem is tettünk érte szemrehányást, szivesen járultunk hozzá, hogy miután önök megtalálták az alkotmányos módját annak, hogy félretolják a harczok köréből ezt a bálványt — mert mindnyájan szentnek és sérthetetlennek tartjuk a király személyét, és még hibájában is ünnepeljük — ne szórjunk szitkot és átkot arra a fejedelemre, a kit a rossz tanácsok erre a végzetes utra kergettek, hanem vegyük elő a valóságos ellenségeket és számoljunk le Körber urékkal. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Zmeskál Zoltán: De nemcsak velük! Idehaza is!

B. Kaas Ivor: Igen, az összeesküvőkkel!

Polónyi Géza: Lehetetlen nem látni, hogy itt egy érdekes történelmi szinjáték folyik. Az az osztrák németség, a mely sem nem nemzet, sem nem állam, tehát nem is államalkotó nemzet, a mely csak 36%-át képezi Ausztria lakosságának, mig a lakosság 60%-a, a törtektől eltekintve, szláv, hogy az az osztrák németség, a mely valóságos virtouzitással tudta eddig a népeket saját hatalmi és önző érdekei szolgálatába kergetni és a fejedelem révén kizsákmányolni, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* most milyen történelmi szinjátékot folytat az ő hatalmának további fentartása érdekében!

Nemcsak én, de közülünk bizonyára senki sem lesz, a ki a nagy német nemzetnek történelmi hivatását, nemzeti dicsőségét, és igazán az emberiség javát czélzó működését ne tisztelné és ne becsülné. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Akkor tehát, a mikor mi németekről beszélünk, sohasem beszélünk a történelmi jogosultsággal biró nagy német birodalom németjeiről, hanem beszélünk azokról a nemzetközi parazitákról, a kiket osztrák-németek neve alatt ismerünk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezek az osztrák-németek ki tudták vinni azt, hogy daczára annak, hogy numerikus kisebbségben vannak magában Ausztriában is, letiporták a lengyel nemzetet, letiporták a cseh királyság jogait, és ma hatalmi békóba akarják verni törvénytelen módon a magyar nemzet jogait is azon jelszó alatt, hogy nem szabad naczionalizálni a hadsereget. Hát ma nincs naczionalizálva? Igaz, nincsen, mert az osztrák nem nemzet, csak nácziő; nincsen naczionalizálva, mert az osztrák-német nem állam. De mégis, nem bámulatos dolog-e, hogy, a mint most fel fogom olvasni, 37 év hosszu küzdelmei után ezen maroknyi osztrák-németnek sikerült keresztülvinnie azt, hogy az ő érdekeinek szolgálatában a magyar nemzet is meghajolt a német vezényszó és a német szolgálati nyelv előtt?

Vitassuk meg ezt a kérdést, habár terhükre vagyok is, hogy időn túl vagyok kénytelen beszélni, de érdekes dologgal foglalkozom; méltóztassanak tehát nekem egy kis időt szentelni kötelességem leróhatása czéljából.

Állapitsuk meg először, Nagy Ferencz t. képviselőtársam, és valamennyi t. képviselőtársam, hogy miben van köztünk a differenczia. Én az idézetek egész legióját hoztam magammal, de nem használom fel, hanem csak röviden rekapitulálom, hogy mi van bennük. Elhoztam egy pár nagyobb osztrák hirlap vezérczikkét, egy pár kisebbrendü lap vezérczikkét, az osztrák Reichsrathnak tárgyalásait és elhoztam az osztrák urakházának tárgyalásait is. Hát, t. képviselőház, ezekből az idézetekből, a melyeket, mélyen sajnálom, hogy fel nem olvashatok, egyet mégis fel kell olvasnom, mert az azután mindent dokumentál. *(Felkiáltások jobbfelől: Ismerjük!)* — Szivesen megteszek mindent arra, hogy türelmüket hiába ne fárasszam. — Kitünik ezekből, hogy miként fogják fel Ausztriában, és pedig kivétel nélkül — ugy méltóztassanak venni, hogy kivétel nélkül, — ugy az alkotmányos körök, mint a hirlapirodalom és a nép, a chlopy-i parancsot, és miként fogják fel az alkotmányjogi helyzetet a hadsereg szempontjából. A közjogi tétel ez: 1867-ben a magyar nemzet és a király csináltak egy törvényt, a mely az osztrákok által később kényszerhelyzetben csak egyszerüen elfogadtatott . . .

Vészi József: Meghamisitott formában!

Polónyi Géza . . . t. i. az a szerencsétlenség történt Ausztriával, hogy Magyarország rákényszeritett egy alkotmányt. Ezen alkotmány szerint ugy állana a dolog, hogy a közös hadsereget közösnek akarták csinálni, de miután az közös hadsereg, az lett volna ennek természetszerü folyománya, hogy annak igazgatásába és törvényhozási részébe ugy a magyar, mint az osztrák parlamentnek, illetőleg törvényhozásnak beleszólása lett volna. Hogy ezt parirozzák, mind a két törvényhozás lemondott az ő jogairól, és tisztán abszolut jogon átruházta azokat a fejedelemre, ő Felségére, az osztrák császárra. Ez nyilatkozik meg Schönbornnak, Lichtensteinnak és Körbernek nyilatkozataiban, valamint ezen vezérczikkekben is, még pedig hogyan? Akként, hogy itt tulajdonképen a hadsereg nem is egy közös institucziő, hanem egy abszolutiszticzе kormányzott sziget a két alkotmányos monarchiában.

Hogy ilyen alkotmányt Deák Ferencz eem csinált és hogy az 1867:XII. t.-czikket soha senki Magyarországon igy nem értelmezte, a felett talán nem kell vitatkoznunk. *(Ugy van! a jobboldalon.)* A ki ezt az elméletet vallja a magyar törvényhozásban — gr. Andrássy Gyulát sem veszem ki — álljon fel és mondja meg. Majd rátérek azután a distinkcziókra. De azután meg is kell itt állani, mert ha nincs egy ember sem közöttünk, a ki ezt az elméletet vallaná, akkor az egész harcz közöttünk és a korona között a nemzeti vezényleti és szol-

Digitized by Google

gálati nyelvkérdésében tisztán illuzórius és valóban érthetetlen; mert azt, hogy a magyar nemzetnek a hadseregben a magyar vezényleti és szolgálati nyelv érvényesitéséhez joga nincsen, csakis ezen elmélet alapján lehet állitani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mihelyest konczedálják azt, hogy a hadsereg nem abszolutisztikusan kormányzott külön orgánum, állam az államban, hanem hogy a hadsereg alkotmányos faktorok alatt álló nemzeti institucsió, eldőlt a vita, mert akkor abszolut jogokról és arról, hogy a király saját elhatározásából a törvényhozás akarata nélkül cselekedhetnék, beszélni nem lehet. *(Egy hang a jobboldalon: Czélszerüség!)*

Mondják az osztrákok, hogy vannak Magyarországon is államférfiak, a kik a zárt államterület eszméjét és a közös hadsereg felségjogának ilyen interpretáczióját magukévá teszik. Ritka madárként ismerek Magyarországon egy pár ilyen államférfit. Kettőt közülök meg is emlitek. Az egyik egy tudományosság szempontjából nemcsak kifogáson felül álló, de tiszteletreméltó olyan pályának a növendéke, mely előtt én mindig kalapot emelek, t. i. a technikus pályáé. T. képviselőház! Ezeket mi jogászkorunkban gőzjogászoknak neveztük, most pedig közjogászokat keresünk. Már most ezek közül az egyik — épen Hieronymi t. képviselő ur — szerepel Ausztriában azon szinben, mintha ő istápolná ezeket a törekvéseket és illetőleg ilyen alkotmányjogi elméletet hirdetne. Annyit tudok, hogy a szabadelvü párt multkori konferenczián, a mikor a chlopy-i hadparancsról, illetőleg Körber nyilatkozatáról volt szó, a hirlapok közlése szerint, Hieronymi Károly t. képviselő ur ennyit mondott: »Hogy lehet Körber nyilatkozatáról beszélni? Hiszen a magyar alkotmányt csak nem fenyegetheti egy Körbernek a nyilatkozata.« Gondolom, szó szerint adtam vissza.

Hieronymi Károly: Dehogy! Azt mondtam, hogy az nem képez sérelmet!

Polónyi Géza: Igy is akczeptálom. De hát, t. képviselő ur, kegyeskedjék nekem erre felelni: micsoda alkotmányjogi felfogás az, mikor az a Körber nem azt mondja, hogy »én, Körber, mondom ezt,« hanem »én, Körber, osztrák miniszterelnök, az osztrák császár felhatalmazása alapján mondom ezt.« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Vészi József: Mit erhobener Stimme! *(Derültség.)*

Polónyi Géza: Hát, t. képviselő ur, az osztrák császárt is olyan kismiskának méltóztatik-e tartani, mint Körbert? Hiszen ennek a sérelemnek nagysága, jelentősége és hordereje épen abban fekszik, hogy ugyanazon császárnak a megbizására hivatkozott Körber, a kinek a másik feje magyar király képében jelenik meg a magyar országgyülés előtt.

Nessi Pál: Jánus-arcz!

Polónyi Géza: De már most, t. ház, térjünk rá a kérdésnek alkotmányjogi szempontból való rövid tárgyalására.

Önök azon álláspontón állanak, hogy ez egy felségjog, és hogy a Felség maga határoz — most már a legutóbbi királyi kézirat szerint alkotmányos módon, — a felségjogok felett. Hát, t. képviselő urak, mit biztosit az a 11-dik §., a mely a felségjogokról rendelkezik? A 11-dik §. azt mondja, hogy a hadsereg egységes vezérletére, vezényletére és belszervezetére vonatkozó jog ő Felsége, mint alkotmányos király által intézendőnek ismertetik el.

Eddig, mikor a szolgálati és vezénynyelv kérdéséről szó volt, minden okoskodó ember más álláspontból vitatta azt: az egyik azt mondta, hogy az a vezérleti kérdéshez tartozik, a másik azt mondta, hogy a vezényleti kérdéshez. és most már azt mondják, hogy a belszervezet kérdéséhez tartozik. Hát, t. képviselőház, a ki valaha katona volt, az tudja, hogy mit jelent az a belszervezet. Jelenti a Heeres-organizácziót; jelenti a csapattesteknek összeállitását, beosztását és egymással való kiegészitését, de soha a föld kerekségén a belszervezeti kérdés a nyelv kérdésével össze nem függött. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De vitassuk meg, t. ház, hogy a 11-dik §-ban adott u. n. felségjog tulajdonképen micsoda jog?

Az állami főhatalmak megnyilatkozásának háromféle módját ismerjük: ismerjük a törvényhozói hatalmat, ismerjük a végrehajtó hatalmat és ismerjük a birói hatalmat. Már most, t. képviselőház, melyik jogkör lett ezzel átruházva, vagy elismerve a király számára? Törvényhozási jogkör lett itt átruházva, vagy elismerve ő Felsége javára, vagy pedig csak a végrehajtó hatalom jogköréből lett valamely intézkedés ő Felségére átruházva?

T. képviselőház! A felségjogoknak ez a megállapitása abból az időből származik, a mikor még — Tacitus szerint — szégyen és gyalázat volt tovább élni a csatában a fejedelemnél és a mikor a fejedelmek harczoltak a győzelemért és a vitézek harczoltak a fejedelemért. Abból az időből származott, t. ház, ez a felségjog, a mikor ez Magyarországon a királyt mint fővezért illette meg. Ha tehát nem törvényhozási az a jogkör, a mely itt a felségjog alapján a Felséget illeti, hanem a végrehajtó hatalomnak bármilyen emanácziója: gyakorolható-e az a törvényhozás akarata ellenére, vagy azon kivül, vagy azon felül? Vagy egyáltalában, még ha törvényhozási jog volna is, létezik-e törvény, a melyet alkotmányos államban meg ne lehetne változtatni? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, soha ilyen jogot a magyar királyra a magyar nemzet át nem ruházott, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert vannak jogok, a melyekről a nemzet a szuverénitás elvénél fogva soha le sem

Digitized by Google

mondhat. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ilyen a terület, ilyen a politikai nemzet jellege, ilyen a törvényhozás maga és ilyen a nemzeti nyelv kérdése is. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezekről soha lemondani nem lehet, de nem is mondott le a magyar nemzet soha és sehol.

Merőben közjogi hamisitás azt is állitani, hogy Magyarországon az 1867 : XII. t.-cz. közös hadsereget statuálna. Még ez sem való. Az 1867 : XII. t.-cz. statuálja a pragmatika szankcióból folyó közös ügyeket s taxative felsorolja azokat, de uj közös ügyet az 1867 : XII. t.-cz. egyet sem állapitott meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a jogfolytonosság elvén felépült törvény csak a közös ügyek kezelésének módja tekintetében tartalmaz novumot; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon)* de nem statuált uj közös ügyeket. 1867 előtt sem volt soha közös hadsereg, hanem volt közös védelem, a melyről az 1867. évi XII. t.-cz. kifejezetten azt mondja, hogy »a közös védelemnek másik eszköze a hadügy.«

Vészi József: De nem a közös hadügy!

Polónyi Géza: De nem a hadsereg, hanem a hadügy.

Vészi József: A hadügy sem közös, csak némely része!

Polónyi Géza: Hogy ilyen közös hadsereg sohasem létezett, és hogy az 1867 : XII. t.-cz. ilyet nem statuált, annak igazolására egyebet sem szükséges tudnom, mint annak a törvénynek 12. §-át, a mely kifejezetten és világosan fentartja az ország törvényhozása számára azon jogokat, a melyek abban részletesen felsorolvák, s a melyek minden más befolyástól menten, kizárólag a magyar törvényhozás jogkörébe tartoznak.

De végezetül gr. Khuen-Héderváry multkor fejtegetett alkotmányjogi elméletére térek át, a mely megint nem egy közjogász tollából, hanem egy olyan statisztikusnak a tollából került ki, a ki eddig inkább azzal foglalkozott, hogy azt számitotta ki, mennyit tojtak Magyarországon a tyukok. *(Derültség. Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ebből a tollból származik az a hires mondás, a melyet itt találtunk, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy az osztrák kormánynak befolyás engedtetik Magyarország törvényhozási jogaira, mert ott van a 13. §. De hiszen épen ez a szakasz bizonyitja legjobban, t. ház, hogy nincs közös hadsereg, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert ha az a hadsereg közös volna, akkor annak a törvénynek előkészitési módja sem az volna, hogy az országgyüléshez és esetleg regnikoláris deputációhoz tartoznak fordulni a kormányok, hanem akkor a delegáczió elé kellene vinni ezt a dolgot. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tehát maga ez a szakasz kioktat mindenkit arról, hogy nem lehet a hadsereg közös, és hogy az osztrák kormánynak sem a felségjogok kérdésében, sem a 12. §. tekintetében semmiféle beleszólási joga nincs. A 13. §. esetében pedig, a hol a védrendszer előkészitéséről van szó, a hol tehát csak arról van szó, hogy megegyezik-e a két nemzet törvényhozása bizonyos általános elvek tekintetében vagy sem, az osztrák kormánynak csak kizárólagosan az az előkészitési joga van meg, a mely a magyar kormánynak is megvan, és ha nem jut a két törvényhozás egyetértésre, akkor nem az következik, hogy nem történhetik meg az, a mit Magyarország törvényhozása akar, hanem az következik, hogy annak meg kell történnie. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Csak addig legyen törvény a törvény, a mig az történik vele, a mit Körber ur akar?

De ha még ki kellett valakit oktatni arról, hogy Magyarországon nincs közös hadsereg, hát Körber ur alaposan kioktatott bennünket. Az lehetséges, hogy Ausztria intézkedhessék Magyarország hozzájárulása és meghallgatása nélkül, t. i. elrendeli októberben az ujonczozást a mi hirünk-tudtunk nélkül, elrendeli a kiszolgált katonák hazabocsátását és októbertől fogva nincsen kétféle katonaság az osztrák hadseregben, nincsen más ujoncz a hadsereg osztrák részében, mint a milyen lesz a magyar hadsereg magyar részében. Micsoda alkotmányjogi elméletek azok, a melyek hirdetik azt, hogy Magyarországon a közös hadseregre semmiféle befolyása nem lehet a magyar törvényhozásnak és hogy ez csak fejedelmi abszolut jog, a melyet csak ugy lehet gyakorolni, ha az osztrák németség érdekében németül neveljük és kommandirozzuk azt a hadsereget, a melyhez Magyarország adja az ujonczot és a pénzt! Isteni és emberi törvények szerint ezt a nemzetet a nemzeti nyelvhez, a szolgálati és vezénynyelvhez jog illeti meg és erről a jogáról ez a nemzet soha senkinek a kedvéért, még királyának kedvéért sem fog lemondani, mert le sem mondhat. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hát az oktatás kérdésében hogy vagyunk? Hát közösügy az oktatásügy? Melyik paragrafus mondja az oktatásügyet közösnek, milyen alapon lehet az oktatásügyet Magyarországon közösügynek tekinteni, mikor a hadsereg maga sem közös az 1867 : XII. törvényczikk alapján? Ha közös lenne is az a hadsereg, hát vajjon azon gyermekek oktatása, a kik még nincsenek hadköteles korban, a közös hadsereg elmélete alapján történik-e, nem a magyarországi oktatásról szóló törvények alapján? És nem volt-e valóságos betörés a magyar alkotmányba, hogy 37 év óta megtürték önök, hogy a mikor az 1867 : XII. törvényczikk 27. §-a kifejezetten eltiltja a közös minisztereket attól, hogy bármely belkormányzati ügybe beleavatkozzanak, akkor a közös hadügyminiszter évtizedek óta tart fenn iskolákat magyar pénzen, német állampolgárokkal német nyelven oktatva gyermekeinket, csupán azért, hogy 37 esztendő mulva aztán kiszámithassa Hieronymi Károly t. kandidátus

Digitized by Google

miniszter ur, hogy Magyarországon nincsen elég katonatiszt, a ki magyarul tud. Természetes, mert németül oktatták, tehát nem tudnak magyarul; de ebből jogot kovácsolni arra, hogy ezt az állapotot a nemzet tovább tűrje, ez több volna, mint a mennyit egy önérzetes nemzettől és annak törvényhozásától elvárhatunk. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az igazságszolgáltatásról is csak röviden emlékezem meg. *(Halljuk! Halljuk!)* Itt van egy hadsereg, mint az összes hadseregnek kiegészitő része. Ebben van egy soha senki által nem ismert, soha Magyarországon nem promulgált olyan büntetőtörvény, mely Ausztriában sem kötelező és itt ma azt akarják statuálni Magyarországon, hogy az igazságszolgáltatás nyelve német legyen, német bíróságok gyakoroljanak birói igazságszolgáltatási jogot gyermekeink felett. Az 1867 : XII. törvényczikk soha-soha ilyen rendelkezéseket meg nem engedett és nem tartalmaz.

A kibontakozás módjait is könnyü lesz megtalálni. Lássuk, hogy mit választottak oda át? Történelmi tény, hogy elfogulatlan historikusok a Habsburg-házból származó dicsőségesen uralkodó fejedelmeknek koporsója fölé azt irták fel, nem a kapuczinusok templomában, hanem Clio tollával a történelem évkönyveiben: Video meliora, proboque, deteriora sequo. Látták ezek a fejedelmek, t. ház, mindig a jót és jobbat, de mindig a rosszabbat választották. Most, mikor a nemzetnek közakarata megnyilatkozott s mintegy megjelölte azokat a férfiakat, a kik nemzet és fejedelem között a békének a létesitésére törvényes alapon alkalmasak voltak, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kiválasztotta magának a korona azt a férfit, a ki a magyar közjog iránt érzéketlen, azt nem ismeri s a ki a vesztegetés sulyos gyanuja alatt kellett, hogy a parlamentben, mint a korona képviselője megjelenjen s itt kiválaszsza magának azt a módot, hogy az osztrák miniszterelnöknek eléggé nem kárhoztatható befolyása folytán üszköt vessen a nemzet és királya közé és majdnem oda sodorja a nemzetet, hogy, ha a megfontoltsága gátat nem vet, végzetes lépésekre határozza el magát. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem szándékozom, bár tovább akartam folytatni a kérdést. Csak ráutalok arra, hogy az osztrák alkotmány, a melyre odaát hivatkoznak, lényegében homlokegyenest ellenkezik a mi törvényeinkkel.

Heltai Ferencz: Egészen más!

Polónyi Géza: Egészen más minden, a hadseregre vonatkozó részeiben. Abszolute nem csodálkozom, t. ház, hogy ha az osztrákok nem tudják megérteni, hogy Magyarországon miért csinálnak olyan rettentő nagy zavart és bajt és miért nem akczeptálják a király abszolut jogát, mivel világosan benne van az ő törvényükben. *(Olvassa)*: »Die Anordnungen in Betreff der Leitung, Führung und inneren Organisation der gesammten Armee stehen ausschliesslich dem Kaiser zu.«

Hát itt az alkotmányos királyról és arról, hogy ezt valami korlátok illetik, egy árva szó sincsen.

De, t. ház, érdekes az okoskodásban az, hogy lemondott mind a két törvényhozás arról, hogy abszolut joggal gyakorolhassa odaát a Felség ezeket a jogokat a hadsereg szempontjából. Hát ez egy közönséges történelmi hamisitás. Mert, t. ház, ilyen jogokat a hadsereg tekintetében csak a magyar törvényhozás gyakorol; Ausztria abszolut módon kormányozott állam volt 67-ben, hát vajjon miről mondtak le az osztrákok? A császár ajándékozott nekik, a mi közbenjárásunkra, jogokat, annyit, a mennyit neki tetszett. Tehát a t. osztrákok semmiről sem mondtak le. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Micsoda paritás lenne az, hogy a magyar nemzet lemondott volna históriai, nemzeti, törvényes jogairól, midőn a másik fél azokról le sem mondhatott, mert nem birt velük?

Hát, t. ház, ilyen hamis teóriák és hamis promulgálás alapján pontról-pontra végig lehet menni az 1867-iki XII. törvényczikk és ezen XXI. törvényczikk összehasonlitásán, és a leglényegesebb kérdésekben Ausztriában lényegesen, homlokegyenest mást promulgáltak, mint nálunk. Ez tendenczával történt. Most visszaélnek vele és hivatkoznak arra a jóhiszemüségre, a mit 37 éven keresztül a fejedelem ezen jogai tekintetében felhozhatnak. Nem is tagadjuk, t. ház, ez az egyetlen egy, a mi mentségül felhozható és a mit szivesen akczeptál, mert az igazságnak felel meg, mindenki, hogy a felség jóhiszemüleg cselekedett. Ezért a jóhiszemüségért a nemzet és a történelem előtt a t. szabadelvü párt lesz a felelős. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi nem szüntünk meg soha ostromolni nemcsak ezt a német rendszert és nyelvet, hanem többet követeltünk: az önálló hadsereget.

Hieronymi Károly: Ez már nem a 67! Ez már az önálló hadsereg!

Polónyi Géza: Méltóztatik jól tudni, hogy a történelem folyamán itt közbül ült egy párt, a mely 67-es alapon állott és ellenzéki missziót »nemzeti« czim alatt teljesitett, s addig természetszerü fokozása volt a politikai pártállásoknak az, hogy ott volt a 67-iki orthodox álláspont, az Andrássy-féle álláspont, a melyet már terézvárosi képviselőjelöltsége alkalmából hirdetett, hogy ugyanis az 1867 : XII. törvényczikk noli me tangere, és ahhoz hozzányulni sem szabad, mondom; és ezzel szemben álltak a nemzeti párt részéről támasztott nemzeti követelések; igy igen természetes, hogy a függetlenségi és 48-as pártnak ebben az időben hivatása volt az önálló magyar hadsereg érdekében sikraszállni.

A mint a szerepcsere, a chassé croisé megtörtént, és bekövetkezett, hogy az osztrák ha-

Digitized by Google

talmi tultengés további gyarapitására ujonczfelemelési javaslattal állottak a nemzet elé, teljesitettük azt a kötelességet, a melyet az akkori alkotmányjogi helyzet reánk háritott, és követeljük a nemzet előtt önöktől és mindenkitől, hogy az 1867 : XII. törvényczikk hajtassék végre. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Montesquieu-höz folyamodom *(Mozgás a jobboldalon.)* arra nézve, hogy mit tanácsol a nemzeteknek hasonló esetben.

Molnár Jenő: Most bezárnák, ha ilyet irna!

Polónyi Géza: Itt van az »Esprit des lois« czimü művének magyar forditása; a 23. czikkelyben ezeket mondja *(olvassa)*: »Mondottam, hogy egy oly nagy ország, mely más nagy országhoz kapcsoltatik, maga is meggyengül, a főországot is meggyengiti. Tudjuk, mely hasznos dolog az országra nézve, hogy a fejedelem benne lakjék, hogy az ország jövedelmei jól kormányoztassanak; hogy pénze ki ne menjen a szomszéd ország meggazdagodására, hogy az uralkodót ne igazgassák külföldi vezérszabályok, mint a melyek mindenesetre alkalmatlanabbak a honiaknál, mert különben is tulajdon törvényeikhez és szokásaikhoz ragaszkodnak az emberek leginkább: ezekben leli minden nemzet fő boldogságát; ritka dolog, hogy ezeket szétdulás és nagy vérontás nélkül lehessen megváltoztatni, a mint ezt minden országok történetei bizonyitják.

Innét az következik, hogy ha egy nagy országon való uralkodás öröksége egy más nagy országnak fejedelmére háramlik, emez előbbi igenis kizárhatja őket, mert mind a két országra nézve hasznos, hogy az örökség rendében változás történjék. Igy Muszkaországnak törvénye, mely Erzsébet uralkodásának elején hozatott, igen bölcsen kizár az uralkodásból minden örököst, kik netalán más országot is birnak. Portugáliának törvénye is kitilt minden külföldit, ki vér szerint való jogánál fogva találna a portugál főpolczra hivatni.

Ha már az örökségből is kizárhatja a nemzet némely esetekben azokat, kiket az uralkodás illetne, mennél inkább késztetheti őket az uralkodásról való lemondásra.«

Ez Montesquieu tanitása, nem a mienk. Csak felolvastam mint általános nemzetközileg elfogadott teoretikus elvet. Tudjuk, hogy ennek az elvnek megvalósitá·a hatalmi kérdés ma már, és nem a jog kérdése. De, t. képviselőház, sem nem tereltük, sem nem tereljük hatalmi kérdés utjára a nemzet nagy érdekeit és jogait. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Bizva, hittel eltelve az uralkodó alkotmányos érzülete iránt, hittel és reménységgel aziránt, hogy alkotmányos kormányoknak sikerülni fog a nemzet fejedelmét meggyőzni arról, hogy az a chlopy-i parancs végzetes lejtőre vitte nemcsak az alkotmányos királyság kérdését, de az egész monarchia mindkét államának messze jövendőjét és be fogják látni, hogy nem lehet a nemzet jogai elől elzárkóznia annak, a ki a nemzet királya akar maradni. Önöknek, t. képviselő urak, azt mondjuk, hogy a magyar törvényhozás termébe nem vásárra jöttünk, nem alkudni jöttünk a nemzet jogai felett.

A mi a nemzetet törvény szerint megilleti, azért helyt állunk, sikra szállunk, ha kell, önfeláldozással küzdeni fogunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Közönbös ránk nézve, hogy ki lesz az, a kivel szemben a harczot fel kell vennünk. Bárki jön, a ki nem hozza a nemzet alkotmánya alapján minket megillető magyar nemzeti nyelvet, nem hozza az igazságszolgáltatás és oktatás magyar nyelvét, az nem kormányozhat Magyarországon. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Épen azért vegye fontolóra és tudomásul mindenki, hogy épugy, mint a hogy nem tettük és nem tesszük a hatalmi kérdés serpenyőjére a kérdéseket, épugy el vagyunk tökélve arra, hogy próbára tesszük a magyar nemzet életképességét a nemzeti ellenállásnak törvényes fegyverei szempontjából és majd feleletet fog adni a nemzet arra, hogy érett-e, lelkes-e, bátor-e arra, hogy saját jogait a nemzeti ellenállás törvényes utján megvédelmezze.

B. Kaas Ivor: Lássuk, akar-e szolga lenni?

Polónyi Géza: Magyarország állami hajója vészek és viharok közt himbálózik. A rhodusi törvény jut eszembe. Ez ugy szól, hogy a hajó és annak rakománya — ezt a szabadelvü pártnak mondom — azé marad, a ki a vihar és vész idején az árbocznál maradt és kormányozta a vitorlákat, és semmi sem illeti belőle azokat, a kik ott hagyták és megszöktek a hajóról akkor, mikor az vészek és viharok közt hánykódott. *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)* Hát, t. ház, számitunk az önök hazafiságára, számitunk arra, hogy önök közt is lesznek és vannak, a kik a nemzeti öntudatnak megnyilatkozását istápolják és ezen vészek és viharok közt, mint becsületes hazafiak helyt állnak a nemzet és haza védelmére.

Ezeket akartam elmondani oly czélból, hogy értsék ezt meg Bécsben, értsék ezt meg a kigondoló kilenczes bizottságban, értsék meg a kamarillánál és értse meg a magyar nemzet is, hogy a függetlenségi és 48-as párt el van szánva törvényeinket és alkotmányunkat törvényes eszközökkel megvédelmezni. *(Élénk éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. Szónokot számosan üdvözlik.)*

Hieronymi Károly: Személyes kérdésben kérek szót. Az előttem szólott t. képviselő ur hivatkozott egy szóra, a melyet én a szabadelvü párt konferenciáján mondtam, hogy t. i. az a nyilatkozat, a melyet Körber osztrák miniszterelnök ur az osztrák parlamentben tett, a magyar alkotmánynak nem lehet sérelme. Először én nem tartom helyesnek, hogy mi itt a képviselő-

Digitized by Google

házban hivatkozzunk oly dolgokra, melyek pártkonferenciában történtek és a melyekről ugy látszik Polónyi képviselő urnak sincs helyes tájékozódása vagy tudása. Hogy én nem tartottam sérelemnek, az onnan támadt, hogy előttem szólt két barátom mindig sérelemről beszélt, s ezzel szemben én most is fentartom azt, hogy akármit mond az osztrák miniszterelnök akárkinek a nevében az osztrák parlamentben, ez alkotmányunk semmiféle tételének joghatályát, semmiféle magyar törvénynek joghatályát nem módosithatja. *(Helyeslés.)*

De ha már hivatkozott Polónyi képviselő ur arra, a mit a konferenczián mondtam, akkor a méltányosság és igazság azt is megkivánta volna, hogy elmondja, hogy ugyanakkor azt is szükségesnek tartottam, hogy rektifikáltassék az osztrák miniszterelnök ur nyilatkozatának némely része, és hogy én arra csak a kormányelnököt tartom auktoritásánál fogva illetékesnek.

Endrey Gyula: Dehogy! Gyenge legény az!

Hieronymi Károly: Az lehet nézeteltérés dolga. Történhetik máskép is, de azt hiszem, leghelyesebb, ha a képviselőházban és a kormány részéről történik a rektifikálás.

Endrey Gyula: Örökség az uj kormánynak!

Hieronymi Károly: Arra is hivatkozik Polónyi képviselő ur, — és pedig azzal a czélzattal, hogy én technikai nevelést kaptam, — hogy helytelen közjogi felfogásomról vannak Ausztriában meggyőződve.

A mi a technikai nevelésemet illeti, ennek ehhez a kérdéshez semmi köze. Én óhajtanám nagyon sokszor, hogy Polónyi urnak jogászi nevelése ne érvényesülne oly nagyon erősen; *(Ugy van! jobbról.)* ez azonban privát nézetem. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Néha kellemetlen!)*

Nem tudom, mire alapitja Polónyi képviselő ur, hogy kinek micsoda nézete van az én közjogi ismereteimről vagy felfogásomról. De annyit konstatálhatok, hogy én mindig, minden alkalommal azt mondtam, hogy az 1867:XII. törvényczikk 11. §-ában ő Felségére ruházott jogok a törvényhozás által ruháztattak a Felségre. Mostani beszédében pedig Polónyi képviselő ur ugyanennek a felfogásnak adott kifejezést. A mi különbség tehát ebben a tekintetben a mi törvényünk és az osztrák törvény közt van, arra nézve köztünk nézeteltérés nem lehet, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* arra nézve t. i., hogy a 11. §-ban a törvény ruház ő Felségére bizonyos felségjogokat.

B. Kaas Ivor: Tehát éljen a magyar vezényszó! *(Mozgás jobbról.)*

Hieronymi Károly: Ez nem áll! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

A mi további közjogi fejtegetéseit illeti, azokba, először azért, mert az idő nagyon előrehaladt, másodszor, mert hozzájárulok Nagy Ferencz képviselőtársam inditványához, hogy érdemleges üléseket a képviselőház ne tartson, nem bocsátkozom; lesz bőven alkalmunk erre a kérdésre visszatérni. Ezt kivántam elmondani. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Személyes kérdésben kérek szót.

Nagyon sajnálom, hogy a hirlapnak — a »Budapesti Hirlap«-ot értem — azon száma, a melyből én ezt magamnak kijegyeztem, nem áll rendelkezésemre; majd szolgálok vele a képviselő urnak.

Hieronymi Károly: Nincs szükségem rá! *(Egy hang a jobboldalon: Nem biblia!)*

Polónyi Géza: Azt akartam mondani, hogy nem ellenzéki organumban olvastam.

Köztünk az eltérés az, hogy én az osztrák miniszterelnöknek mindenféle ingerencziáját és beavatkozását törvényellenesnek, alkotmányellenesnek, röviden szólva: a magyar alkotmányba való betörésnek tekintem, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és ezt vissza kell utasitani, mert annak az urnak ahhoz, hogy Magyarország milyen törvényeket alkosson a magyar hadseregre, mint az összes hadsereg kiegészitő részére vonatkozólag, semmiféle tekintetben, semmiféle vétójoga, semmiféle intézkedési joga nincs. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem is mondja senki hogy van!)*

A mi a 11. §-t illeti, itt is lesz köztünk differenczia. Méltóztatik ennek a historikonját ismerni. *(Felkiáltások jobbról: Ez nem személyes kérdés!)* Ez először közös ügynek volt felvéve; akkor Hollán Ernő inditványára mondatott ki, hogy ne legyen közös ügy, hanem felségjog. Ezen kontradistinkczió is igazolja, hogy ez nem közös hadseregbeli közös felségjog, hanem ez tisztán a magyar alkotmány alapján a magyar királyt megillető jog. A magyar királyt sohasem illette meg, sohasem fogja megilletni, hogy ő a magyar alkotmány által reáruházott ezen felségjog körében a magyar nyelv felett mint törvényhozó abszolut hatalommal rendelkezzék.

Hieronymi Károly: Erről egy szót sem szóltam!

Polónyi Géza: Ez van abban a királyi manifesztumban, melyet megszavazott, mikor a miniszterelnök nyilatkozatát tudomásul vette, mely a magyar alkotmánynyal homlokegyenest ellenkezik. Erre mondtam én azt, hogy tisztelettel hajlom meg tudománya, különösen technikai tudománya előtt; de az osztrákokat is figyelmeztetem és a t. szabadelvü pártot is figyelmeztetem, hogy ilyen kérdésekben keressen magának nem technikus, hanem közjogász-vezért. *(Derültség a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbról.)*

Elnök: Az idő előre lévén haladva, a vitát be kell zárni.

Kérdeznem kell a t. házat, vajjon hozzájárul-e ahhoz az inditványhoz, — előrebocsátván, hogy Holló Lajos képviselő ur határozati javaslata mindenesetre ki fog nyomatni és a

Digitized by Google

t. ház tagjai közt szétosztatik, és hogy a ház annak idején fog intézkedni . . .

B. Kaas Ivor: Kérem, még többen vagyunk feliratkozva! *(Zaj jobbfelől.)* Nem vagyok hajlandó szólási jogomról lemondani!

Elnök: Hiszen ezek oly dolgok, melyekre nézve már három ilyen ülésen a ház magáévá tette az elnök felfogását, hogy mikor az az idő elérkezett, a melyre az ülések vége ki van tüzve, az ülést be kell zárni. *(Helyeslés jobbról.)*

Azt kérdezem tehát, hogy a ház fentartja-e azt a régi határozatát, — Nagy Ferencz képviselő ur inditványa szerint — hogy üléseit felfüggeszti a kormány megalakulásáig, s az akkori ülésnek napirendje azután a kormány bemutatkozása és a további teendők iránti intézkedés lesz? A kik ezt elfogadják, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A többség ehhez hozzájárul és igy a ház továbbra is fentartja régi határozatát.

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

326. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 október 29-én, csütörtökön,

Tallián Béla elnöklete alatt.

Tárgyai: A legutóbbi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. — Az ülés összehivására vonatkozó kérvény beadásának és visszavételének bejelentése s ennek alapján a ház üléseinek az uj kormány bemutatkozásáig való elnapolása.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 20 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál, a felszólalókat jobbfelől Dedovics György, balfelől pedig Endrey Gyula jegyző ur jegyzi. Mindenekelőtt méltóztassanak meghallgatni a mult ülés jegyzőkönyvét.

Szőts Pál jegyző *(olvassa az e hó 3-ikán tartott ülés jegyzokönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre nézve? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Jelentem a t. háznak, hogy a házszabályok 252. §-ában adott jognál fogva 20 képviselő ülés tartását kérte az elnökségtől. Az elnökség ezen kérelemnek eleget téven, a mai napra az ülést egybehivta.

Jelentem egyuttal a t. háznak, hogy ugyanazon 20 képviselő ur ezen beadott kérvényt visszavonta, . . .

Ugron Gábor: Visszavette!

Elnök: . . . ennek következtében felteszem a t. háznak azon kérdést, hogy, miután a házszabályok értelmében az ülés megtartása iránt benyujtott kérvény visszavonatott, a ház üléseit ez alkalommal — már hozott határozatához képest — hajlandó-e felfüggeszteni addig, mig az uj kormány megalakul? Belenyugszik ebbe a t. ház, igen vagy nem? *(Általános helyeslés.)*

Ennek következtében határozatilag kimondom, hogy a ház üléseit az uj kormány megalakulásáig, illetőleg annak bemutatkozásáig felfüggeszti. *(Helyeslés.)*

Ezzel az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Digitized by Google

327. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 november 4-én, szerdán,

Daniel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során gr. Apponyi Albert levelének bemutatása, melylyel az elnöki állásról lemond. — A kormány kinevezésére vonatkozó királyi kézirat felolvasása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál; a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur.

Következik a mult ülés jegyzőkönyvének a hitelesitése.

Szőts Pál jegyző *(olvassa az 1903. október hó 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét. Élénk felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Éljen Darányi! Éljen Wlassics!)*

Elnök: Ha nincs észrevétel a jegyzőkönyv ellen, azt hitelesitettnek jelentem ki. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a baloldalon.)*

Bemutatom a miniszterelnök ur átiratát, a melylyel tudatja, hogy ő császári és apostoli királyi Felsége a képviselőház részéről legmagasabb névünnepe alkalmából kifejezett hódolatteljes jókivánatokért köszönetét nyilvánitani méltóztatott. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Melyik miniszterelnök? Hogy hivják? Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* Csendet kérek!

Bemutatom gróf Apponyi Albert képviselő ur levelét, mely szerint a képviselőház elnöki tisztéről lemond. *(Mozgás és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk a levelet!)* és hálás köszönetét fejezi ki azon bizalomért, a melylyel a ház összes tagjai őt hivatalos működésében támogatták.

Rakovszky István: Halljuk a levelet! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mivel van a lemondás megindokolva? Halljuk! Halljuk!)*

Szőts Pál *(olvassa)*: »Nagyméltóságu alelnök ur! A képviselőház elnöki tisztéről ezennel lemondok. Kérem, sziveskedjék lemondásomat a ház elé terjeszteni és azzal együtt mély hálám nyilvánitását azért az elnéző bizalomért, a melylyel a ház összes tagjai engem hivatalos működésemben támogatni kegyesek voltak. Kiváló tisztelettel gróf Apponyi Albert orsz. képviselő, a képviselőház elnöke. Budapest, 1903. október 30.«

Endrey Gyula jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mélyen tisztelt gróf Apponyi Albert urnak ezen lemondó-levele engem nem nyugtat meg. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Nem nyugtat meg olyan irányban, hogy ezt a lemondást akár egyszerüen, akár mély sajnálattal vehessem tudomásul.

Pozsgay Miklós: Kicsikarták tőle! *(Halljuk! Halljuk!)*

Szederkényi Nándor: A parlamenti élet, t. képviselőház, egy nyilt könyv és a t. lemondó elnök urnak itteni viselkedése az ország köztudatába ment át.

Rakovszky István: Ugy van!

Szederkényi Nándor: Ezt mindnyájan ismerjük, mindnyájan látjuk, én nem találok indokot arra, hogy akár a ház közhangulata, akár a pártok megnyilatkozó véleménye folytán a t. elnök urnak oka lett volna ezen sajnálatos lemondó-levél megirására. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Lovászy Márton: Uj regime!

Szederkényi Nándor: Gróf Apponyi Albert akkor, a midőn a ház bizalmából a képviselőház elnöki tisztével megbizatott, már egy teljesen kiképzett politikai egyéniség volt, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* az ő politikai pályája ismert, nyilt volt ez ország előtt; ő egy politikai iskolának nemcsak megteremtője, de képviselője is

Digitized by Google

volt, és e tudattal választotta meg őt e képviselőház; e tudattal ültettük oda közakarattal és ajándékoztuk meg bizalmunkkal, *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* hogy a képviselőház tanácskozásait vezesse. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon)*

Hosszu ellenzéki életpályáján, az igaz, hogy azok a szálak, a melyek őt az ország szive dobbanásához kötik, nem szakadtak el; baj is lett volna, ha elszakasztotta volna azokat önmaga; *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* ezek a szálak továbbra is összekötve maradtak az ország szive dobbanásával *(Igaz! a középen)* és ez a mi bizalmunkat csak növelte irányában, *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert tudtuk, hogy ilyen férfiu az elnöki széken a frakcióknak eszköze soha sem fog lenni, *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és hogy kezében a házszabály nem visszaélés bármi czélra, hanem az igazságszolgáltatás eszköze lesz. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Mint justum ac tenacem propositi virum láttuk őt az elnöki széken a házszabályokkal kezében, a kit sem a hatalmak kegymosolya, vagy haragos szemhunyoritása, sem a háborgó szenvedélynek csapongása irányából semmiféleképen nem téritett ki; *(Ugy van! balfelől.)* osztotta az igazságot a házszabályokkal kezében, jobbra, balra egyformán, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* a miről e háznak minden pártja tanuságot tehet. *(Felkiáltások balfelől: Éljen Apponyi!)*

Holló Lajos: Szilágyit is kiszoritották az elnökségből annak idején!

Szederkényi Nándor: Ilyen viszonyok között, — midőn gr. Apponyi Albert a küzdelmek tengerének mélyéből gyüjtött kincsekkel foglalta el bizalmunkból az elnöki tisztet, — most itt egyszerüen tudomásul venni a lemondó-levelet, nem tartom megengedhetőnek sem az elnöki tiszt méltósága, sem gróf Apponyi Albert személye iránti tekintetből. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ha megajándékoztuk bizalmunkkal és nincsen rá ok, hogy bizalmunkat tőle megvonjuk, akkor becsüljük is meg őt. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon)*

Ezek előrebocsátása után *(Halljuk! Halljuk!)* van szerencsém azt az inditványt tenni, hogy gróf Apponyi Albert ezen lemondó-levele tudomásul nem vétetvén, gróf Apponyi Albert a ház által felhivatik lemondásának visszavételére. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: *(Halljuk! Halljuk!)* T. képviselőház! Annak a pártnak nevében, a melyhez tartozom, legnagyobb elismerésemet akarom kifejezni azon pártatlanságért, a melylyel gr. Apponyi Albert ennek a háznak tanácskozásait vezette. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az egész idő alatt, a mig elnökösködött, a házszabályokat a vitatkozási jog meg nem szoritása értelmében alkalmazta, pártatlan és igazságos volt; *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és megtette azt is, hogy elnökileg fogadta ebben a házban a magyar nemzet, a magyar nép akaratának megnyilatkozását tolmácsoló küldöttségeket. *(Éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Ez fáj odaát! Ez fáj Bécsben! *(Zaj.)*

Kossuth Ferencz: Itt, most, ünnepélyesen ezért is köszönetet mondok neki. *(Éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Az a párt, a melyhez tartozom, midőn utolszor elnökválasztás volt, nem gr. Apponyi Albertre szavazott; ez a párt hagyományait követte akkor és hagyományait követi most is, midőn semmi 67-es emberre, mint elnökre nem szavaz. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Darányi Ferencz!

Darányi Ferencz: T. ház! Előrebocsátom azt, hogy nem annak a pártnak nevében és megbizásából, a melyhez tartozni szerencsém van, hanem, azt hiszem, utólagos jóváhagyásával beszélek. *(Halljuk! Halljuk!)* Én is helyeslem és pártolom Szederkényi Nándor t. képviselőtársam inditványát, de a mennyiben ez eredményre nem vezetne akár a ház határozata folytán, akár pedig azért, mert a lemondott elnök ur szándékához visszavonhatatlanul ragaszkodik, ugy a magam részéről egy másik inditványt volnék bátor *(Halljuk! Halljuk!)* a t. ház elé terjeszteni és pedig azt, hogy az elnök lemondása tüzessék ki napirendre, *(Helyeslés a baloldalon.)* még pedig azon oknál fogva, mert ez a lemondás nem egy ember egyszerü akarata és ténye, hanem csak következménye a közelmult politikai nagy eseményeknek, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* a melyek ugy e házat, mint az egész nemzetet egyformán érdeklik és a melyek elől közjogi vonatkozásuknál és tartalmuknál fogva egyszerüen kitérni nem lehet, nem szabad; hanem kell, hogy azok itt e házban politikai diskusszió tárgyává tétessenek. *(Helyeslés a baloldalon.)* Nekem meggyőződésem, hogy nincs senki e házban, a ki ennek a tételnek jogi alapját kétségbe vonná, még akkor sem, ha azt a sokszor hangoztatott másik nagy érdeket akarnók előtérbe tolni, mert ez az u. n. nagy érdek bevallottan igenis a mi közállapotainknak a gyógyitása és rendbehozása, be nem vallottan pedig Bécsnek az akarata, *(Ugy van! a baloldalon.)* hogy hallgassunk és meghunyászkodjunk. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Azt hiszem, hogy nem csalódom, a mikor azt állitom, hogy a jelen sajnálatos esetben is ennek az akaratnak a keze van benne. Szükséges tehát, hogy ennek a lemondásnak okairól, körülményeiről ugy a nemzetet, mint az egész házat, és e házat bőven, terjedelmesen, minden kérdésre kiterjeszkedve tájékoztassuk. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ép azért tisztelettel vagyok bátor a következő inditványt beterjeszteni: »Az elnök lemondását tüzze ki a ház napirendre«. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Digitized by Google

Endrey Gyula jegyző: Hellebronth Géza! *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Hellebronth Géza: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt bocsánatot kell kérnem, hogy ily fontos és komoly pillanatban is bátorkodom igénybe venni a t. ház becses figyelmét és türelmét. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* De különösen bocsánatot kell kérnem azért, hogy felszólalásom folytán, ha rövid időre is, de mindenesetre távolabbi időre marad azon örömélvezet, azon műélvezet, a melyet, remélem, az uj igen t. miniszterelnök urnak programmbeszéde kelteni fog a t. túloldal soraiban és azt hiszem, nemcsak az u. n. ó-liberális táborban, hanem talán még inkább azon táborban, a mely 25 esztendőn keresztül küzdött a nemzeti jogokért, a nemzeti aspirációkért, a nemzeti érzelmekért, t. i. a volt nemzeti párt t. tagjaiban. *(Zaj.)*

Az elnöki előterjesztésben egy oly esemény foglaltatik, a mely nemcsak közéletünket, nemcsak alkotmányos működésünket, hanem, bátran el merem mondani, ezt az egész szerencsétlen országot egy súlyos és nehéz csapással sújtja. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Az előterjesztés nagyérdemü volt elnökünk, gróf Apponyi Albert lemondásának a bejelentése. T. ház! Én azt hiszem, hogy ez ünnepélyes pillanatban egy ilyen beterjesztést, egy ilyen eseményt szó nélkül hagyni nem lehet, mert az első sorban a legvastagabb hálátlanság volna a lelépő elnök személye iránt, de másodsorban politikai következményeiben kiszámithatatlan nagy politikai botlás is volna. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Nem lehet feladatom és nem is célom ebben az ünnepélyes pillanatban a történetiró szerepére vállalkozva teljes képét adni gr. Apponyi Albert óriási politikai egyéniségének. Hiszen a jelen nemzedék harmincz éves küzdelmét egybeforrasztotta a nemzeti érzület, a nemzeti kivánalmak, a nemzeti aspirációk nagy küzdelmével, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és az ő neve bevésődött minden igaz magyar hazafi szivébe, bevésődött a lángoló hazaszeretet, bevésődött a csodálat, a tisztelet, a szeretet érzületével. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az utókor számára pedig az ő nagy érdemeit meg fogja örökiteni a történelem nagy igazsága, a történelem igazságos itélő birálata, a mely igazságos itéletet fog mondani az ő önzés nélkül való, emelkedett, csodálatos tüneményesen szép nemes ideálizmusáról. *(Tetszés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Korunknak a reálizmus felé haladó szelleme az ideális nemzeti törekvéseket, a nagy nemzeti érzületeket lekicsinyiteni, másodrendü kérdésekké törpitni akarja. A nemzeti nagy eszmék, a magasztos ideálizmus helyét elfoglalja az önérdek, az önzés, *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Elnök csenget. Helyre! Helyre! a baloldalon.)* és elfoglalja az egyéni hiuság kielégitésének féktelen vágya. Nemcsak egyeseket ragadnak el e materiális eszmék, hanem még hatalmas párt is van, a mely hitelvül, megdönthetetlen dogmának tünteti fel a mindennel való megalkuvást, az opportunitást. *(Igaz! Ugy van! Taps a baloldalon. Zaj. Elnök csenget.)* Ez pedig a nemzet jövőjére nézve nagyon végzetessé lehet. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* A mindennel való kibékülés, az opportunitás, megalkuvás tanai, ha azok a nemzetben gyökeret vernek és diadalra jutnak, akkor, uraim, kihal minden nemes ideál után való törekvés, kihal a hazaszeretet, kihal a lelkesedés, mely lelkesedés kihalásával pedig nagyon könnyen megfagyhat az egész nemzet és elalszik örökre. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

És mindezek az eszmék, mindezek a tanok, t. ház, érintetlenül hagyták gróf Apponyi Albert óriási egyéniségét. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Harmincz évi politikai pályán a nemzeti aspirációért való küzdelme fényes tanubizonysága annak, hogy miként kell egy államférfiunak, egy pártvezérnek és egy magyar hazafinak mindenkor és mindenütt alárendelnie az önérdeket a közérdeknek, alárendelnie az önszeretetet a hazafiságnak. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Méltóztassanak megengedni, t. ház, talán kissé túl is léptem már a határon, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* a melyet magamnak kitüztem és a mely mező talán inkább a történészé, vagy az életiróé, — bár Isten látja lelkemet — kivánom, hogy különösen ez utóbbi nemcsak gróf Apponyi Albert személyének, de az ország érdekében, a legmesszebb eső távoli jövőben foglalkozzék vele. De az a tisztelet és szeretet, a melylyel az ő politikai működése, különösen pedig magasztos idealizmusa iránt viseltetem, daczára annak, hogy ellenkező politikai pártállást foglalok el, feltétlenül ajkaimra hozza az elismerés e szavait. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Érdemeinek elismeréseül egy ország szeretete övezte körül. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Hellebronth Géza: És jutalmul e ház óriási többsége, csaknem egyhangu szavazata a legdiszesebb polczra emelte, a melyet magyar állampolgár elfoglalhat. Az öröm érzete hatotta át az egész nemzet minden igaz, hü fiának szivét. A szeretet, a tisztelet környezte működésében, a nemzetnek minden reménye, vágya, óhajtása az ő működésében összpontosult.

Az ő elnöki fellépésében az egész nemzet egy valóban szebb, jobb jövendő hajnalhasadását látta, és ime, négyévi működése után bátran ki merem mondani az ország szine, első testülete előtt, hogy a nemzet ezen reményében nem csalatkozott. Igazságszeretőbb, pártatlanabb, méltányosabb, humánusabb férfiu nem töltötte be előtte még az elnöki állást. A jog, a törvény és az igazság nemcsak hangzatos jelszó, nemcsak czafrang volt az ő szájában, hanem volt

Digitized by Google

az az erő és hatalom, a melylyel megvédte a gyengét az erősek ellen, a szegényt a gazdagok ellen. Pártatlanságát elismerte az országnak minden igaz fia, és kezében a házszabályokkal sujtott akkor is, ha a miniszteri székből jött a botlás, sujtott, ha a tulsó oldalról jött és ha ezen padokról történt. És csodálatos, hogy ezen sujtó szó nem fájt soha, azért, mert igazságos volt. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

A házszabályokban lefektetett nagy jogát sohasem adta bérbe a hatalomnak, hanem mindenkor egyenlő mértékkel mért itt és ott mindenkinek. Hogy ezen igazságos és pártatlan működéséért milyen szeretetre tett szert az országban, fényesen igazolták azon zarándokmenetek, melyek az ország minden részéből egybesereglettek az ország szine elé, az ő magas méltósága elé, hogy sikra szálljanak a nemzetnek természetes és soha el nem évülhető jogai tekintetében, hogy biztatást kapjanak és erőt meritsenek abból a törvényhozás tagjai. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* És, t. ház, az a férfiu össze tudta egyeztetni az ő elnöki méltóságát az ő hazafiságával, és egyetlen küldöttséget sem bocsátott el biztató szó nélkül, a reménynek sugara nélkül.

És most, t. ház, e férfiutól kell nekünk megválnunk. Lehet, hogy valami láthatatlan kéz, valami láthatatlan hatalom késztette őt ezen önfeláldozásra, a lemondásra. Mintha valami démon lebegne ezen szerencsétlen ország felett, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* mintha diadalát készülne ülni a nyers, a vad erőszak az igazság felett, és mintha ujból elnyelni akarna a germanizmus mindent, a mi magyar *(Élénk felkiáltások a baloldalon: Igaz! Ugy van!)*, mintha ismét a gyomrába akarná felszivni az a kétfejü sas Magyarországot. *(Élénk felkiáltások a baloldalon: Igaz! Ugy van!)*

De hagyjuk ez ünnepélyes pillanatban a rekriminációkat, ne keressük most azt a láthatatlan kezet, ne keressük most azt a láthatatlan hatalmat. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Kérünk csendet!)*

Kubik Béla: Ha nem tud elnökölni, mondjon le!

Hellebronth Géza: De hagyjuk ezt mindkét oldalról, ne keressük azokat az okokat, a melyek e nagyérdemü férfiut, hazánknak e valóban fénylő csillagát az önfeláldozásnak eddig a mérhetetlen határáig késztették elmenni, hanem bizzunk a mi igazságunkban, bizzunk ennek a nemzetnek erejében és küzdjünk a törvénynek fegyvereivel, *(Helyeslés a baloldalon.)* mert, mint minden nagy eszmét, ezt a legszentebb, legnemesebb eszmét, a hazaszeretet szent eszméjét, a nemzeti ideálokat, a nemzeti érzületet is el lehet ideig-óráig a hatalom vasfegyverzetével altatni, de örökre elaltatni nem lehet soha. *(Élénk helyeslés balfelől.)* Hiába próbálkozik az erőszak, a nyers vad brutalitás bármely eszközeivel a hatalom, a nemzetnek igazsága diadalmaskodni fog, mert feltámad az halottaiból is. Jaj annak, a ki ezt meg nem érti, de még százszorta inkább jaj annak, a ki ezeknek elleneszegül, *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* azt el fogja söpörni a nép itélete, a nép haragja, ha még oly hatalmas polczon is áll. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

De ha nem kutatjuk is ezeket az okokat, mégis egy kettős kötelességet kell a mai napon teljesiteni. Az egyik az, hogy ennek a háznak ki kell fejeznie már ez alkalommal, e pillanatban azt, hogy az a nemes szellem, az a pártatlanság, az az igazságosság, az a méltányosság, az a humanitás, a melyet gróf Apponyi Albert beleültetett abba a székbe, hogy ezek a nemes és szent eszmék gróf Apponyi Albert eltávoztával ne távozzanak el abból a székből, *(Élénk helyeslés balfelől.)* és hogy e nemes eszmék helyét a házszabályok jogtalan magyarázása, a házszabályokkal való erőszakos visszaélés, a törvénytelenség, jogtalanság és az erőszak ne foglalja el. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Második erkölcsi kötelessége pedig a t. háznak, szerény nézetem szerint az, hogy ebben az ünnepélyes pillanatban mégis letegye és lerójja az elismerés háláját annak a lángszellemnek, gr. Apponyi Albertnek. *(Élénk éljenzés balfelől.)* Épen ezokból, midőn kijelentem azt, hogy hozzájárulok minden részében mindazokhoz, a miket előttem szóló t. képviselőtársaim inditványoztak, a magam részéről bátor vagyok még egy inditványt beterjeszteni, kérve a t. házat, kegyeskedjék azt elfogadni. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa:)* »Inditvány. A képviselőház gr. Apponyi Albertnek elnöki működése iránt elismerését fejezi ki és elvárja, hogy az elnöki teendők a jövőben is a házszabályok kezelésére nézve hasonló szellemben fognak végeztetni.« *(Élénk éljenzés és helyeslés balfelől.)*

Dedovics György jegyző: B. Dániel Ernő!

B. Dániel Ernő: T. képviselőház! Midőn gr. Apponyi Albert t. képviselőtársunknak, volt elnökünknek lemondása a t. ház asztalán fekszik, lehetetlen, hogy mi mindnyájan, nemcsak a ház egyik oldaláról, hanem a ház minden oldaláról teljes elismerésünknek kifejezést ne adjunk *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* azon pártatlan és igazságszerető működéséért, a melyet az elnöki székben kifejtett. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Én, t. képviselőház, a legnagyobb mértékben osztozom mindazon nyilatkozatokban, a melyek volt elnökünknek ugy szilárd jelleme, mint egyéb jó tulajdonságai tekintetében itt elmondattak. De mentől inkább át vagyok hatva ezen érzelmektől, annál inkább ugy látszik nekem, mintha ezen nyilatkozatokon, ezen elismeréseken bizonyos csorbát ejtenének azon inditványok, a melyek tétettek, *(Zaj és ellenmondás balfelől. Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* mert mentől inkább meg vagyunk róla győződve, hogy gr. Apponyi Albert

Digitized by Google

volt elnökünk egy teljes ember volt, a ki mindig teljes öntudattal tette azt, a mit tett, annál inkább kell meggyőződve lennünk arról is, hogy ezt a lépést, a melyet itt tett, lemondólevelében meggondoltan, megfontoltan tette. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj balfelől.)*

Én azt hiszem, t. képviselőház, leginkább ugy adunk kifejezést tiszteletünknek és elismerésünknek, ha ezen cselekedetében is tiszteljük elhatározását s azért én a magam részéről nem járulhatok hozzá azon inditványokhoz, a melyek itt tétettek, és különösen áthatva annak a tudatától, hogy t. elnökünket tisztán objektiv indokok vitték rá arra, hogy lemondó-levelét benyujtsa, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mik azok? Zaj.)* a magam részéről, bár nagy sajnálattal vagyok kénytelen a lemondást tudomásul venni, mégis bátor vagyok inditványozni azt, hogy ezen tudomásvételt gróf Apponyi Albert működése iránt a jegyzőkönyvbe felveendő elismerés kisérje. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Azért bátor vagyok inditványozni, t. ház, hogy a midőn a ház őszinte sajnálattal veszi tudomásul gróf Apponyi lemondását, elnöki eljárása körül szerzett érdemeiért elismerését nyilvánitsa. *(Élénk helyeslés.)*

Endrey Gyula jegyző: Gr. Zichy Jenő!

Gr. Zichy Jenő: T. képviselőház! Én az elnöki lemondás kérdésének pertraktálásában nem akarok a szenvedélyekre apellálni és nem pártszempontból akarom megitélni ezt a kérdést, mert hiszen én pártonkivüli vagyok, a mint a német mondja: »Vogelfrei.« De az igazság teljes megbirálása mellett a legmelegebb meggyőződésemből kifolyólag mondom azt, miszerint ennek a háznak a tekintélye sohasem kivánhatta jobban, hogy ennek élén egy olyan férfiu álljon, mint az, a ki ugy tudja kezelni a házszabályokat, a ki annyira mentve volt minden szenvedélytől, mint gróf Apponyi Albert. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Épen ezért csatlakozom Szederkényi Nándor inditványához, a melyben arra kéri őt, hogy vonja vissza lemondását. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Gróf Apponyi Albert nehéz körülmények között volt a háznak elnöke, és már elejétől fogva, már azon módnál fogva, a melylyel oda került, megérdemelte tiszteletünket, mert igenis, az igazság utján járt mindig és sohasem élt vissza azzal a hatalommal, a melyet a ház bizalma a kezébe letett. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Gróf Apponyi Albert mai lemondólevele a sorok között sok olyant tartalmaz, a mit nem akart megmondani. Én gróf Apponyi Albertnek hive voltam 20 esztendeig, és a mikor ő legutolsó politikai lépését megtette, a melyet én sohasem tettem volna meg, a midőn megalkudott a helyzettel és abba belenyugodott, e lépését is csak nagy hazafias érzelme megnyilatkozásának tekintem, a mely őt egész életén át, egész politikai pályáján át jellemezte. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Olyan lépés volt ez, megvallom őszintén, a mely megdöbbentőleg hatott rám és a mely aggodalommal töltötte el lelkemet. És abban a pillanatban, a mikor ő ezt a hozzájárulását a helyzethez tényleg megadta és pártjával együtt bentmaradt a szabadelvü pártban, igazán felkiálthattam a nagy költővel, hogy: »Multamban nincs öröm, jövőmben nincs remény«, mert azt hittem, hogy gróf Apponyi Albertben is csalódtam és hogy ha az ő pártja is cserbenhagyta e kérdésben eddigi elveit, akkor nem lehet igazi hazafiui kebel, a mely továbbra is bizhasson ennek a kérdésnek a sikerében, mely a nemzetnek élete, jövendője és mindene. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Ő ezt megtette, de nekünk, mert ismerjük őt és lelkületének igazán hazafias érzelmét, azt kellett neki mondanunk: Nem követünk ugyan ezen a téren, de meghajlunk előtted és barátid előtt.

Azzal végzem rövid beszédemet, hogy ha a parlamentnek valaha szüksége volt alkotmányának teljes kidomboritására, morális hatalmának teljes tekintélyére, ugy most van, és épen azért most gróf Apponyi Albertnek kell elfoglalnia az elnöki széket és senki másnak. *(Éljenzés és taps balfelől.)*

Endrey Gyula jegyző: Rakovszky István!

Rakovszky István: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mély megindulással veszem tudomásul gróf Apponyi Albert lemondását az elnöki székről, a melyre őt a nemzetnek kitüntető bizalma helyezte, mintegy kárpótlásul annak a sok mellőzésnek, annak a sok igazságtalanságnak, melyet elszenvedett és melyben dicsőséges politikai pályája dúsgazdag volt. *(Ugy van! balfelől.)* Elismerést és engesztelő írt kivánt a nemzet neki adni, de a közügyek ugy fordultak, hogy az az igazságos ember kénytelen volt azt a széket odahagyni. Annak az igazságos embernek lelkét, a ki egész életén át igazságos volt, csak egy nagy igazságtalanság nyomja és az az, a melyet önönmaga ellen követett el. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Gróf Apponyi Albert, a mikor abból a székből távozott, az ideális önzetlenség perszonifikácziója volt abban a pillanatban, a mikor feltünni látjuk a látóhatáron a rideg önzésnek alakjait is. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Holló Lajos: Stella Hungariae elhalványult!

Rakovszky István: Teli marokkal látjuk őt pazarolni a tőkét azon az oltáron, a mely iránt annyi figyelemmel sem voltak, hogy leporolták volna, mielőtt ezt a nagy tőkét rászórták. *(Ugy van! balfelől. Mozgás a jobboldalon.)* Addig, mig gróf Apponyi Albert abban a székben ült, Magyarország alkotmányos és parlamenti szabadságát biztonságban éreztem. Nem tudom, távozása után ki következik abban a székben, de hogyha ugyanazok az elvek, ugyanazok a nézetek lennének az uralkodók, akkor szükségtelen volt, hogy az a férfiu, a ki annyi csalódásnak lett kitéve a legutolsó időben is, az ürömmel

Digitized by Google

telt pohárnak ezt az utolsó keserü cseppjét is lenyelje. *(Ugy van! balfelől.)* Érzem, hogy Magyarország alkotmányos életének komoly fordulópontjához jutottunk.

Szemem előtt látok egy képet, a mely Bécsben van a császári képtárban és a mely szinpompájával, megkapó valódiságával egy félreeső kis szobácskában rejtőzik el. A halhatatlan Matejko képe ez a varsói országgyülés utolsó napjairól. Ott van együtt a közönyös többség, mely elhatározta hazájának szétszaggatását. *(Mozgás a baloldalon.)* Ott fekszik a terem közepén két lengyel nemes egyszerü ruhában, felszakitva a ruháját és sebeiket mutatva, melyeket a haza függetlenségeért folytatott harczban szereztek. S megnyilik az ajtó és az orosz gárda élén megjelenik Stackelberg, az orosz czárné kiküldöttje, hogy azt a két embert, a ki testével akarja fedni országának érintetlenségét és függetlenségét, onnan erőszakkal kidobassa. *(Ugy van! a baloldalon.)* És a király, Szaniszló Ágost, a jó király magasan ül a trónon, mint hogyha köd boritaná szemeit. *(Ugy van! a baloldalon.)*

T. képviselőház! Érzem, hogy mi is egy olyan döntő pillanathoz érkeztünk; *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon. Mozgás jobbfelől.)* érzem, hogy a hazának sorsa oly búskomorra fordult, hogy ebből feltámadás épen ugy nem lesz, mint a hogy Lengyelországnak nem lett feltámadása. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon. Taps a balközépen. Ellenmondás a jobboldalon.)*

Tudom és bizom, hogy bár ott vannak azok, a kik három olyan rendszernek, a melyek homlokegyenest ellenkezők voltak, épen oly odaadással tapsoltak; tudom és bizom, hogy ebben az országgyülésben is fognak akadni jeles önzetlen férfiak, a kik készek lesznek az országot saját testükkel fedni és megvédeni. *(Ugy van! Ugy van! és taps a balközépen. Zaj a jobboldalon.)*

De, t. ház, szomoru fordulat egy alkotmányos életben az, hogyha a honatyáknak e felett kell már töprenkedniök. Nem kellett volna töprenkedni e felett, hogyha ott maradt volna azon a helyen gr. Apponyi Albert. Gr. Apponyi Albertnek az elnöki székből való letünése az alkotmányosságnak alkonyát jelenti; sötétbe fog borulni Magyarország alkotmányossága *(Élénk ellenmondás a jobboldalon.)* és az erőszak fel fog éledni és sorvasztani, elnyomni azt, mi még ellenállási képességgel és akarattal bir ez országban. De résen leszünk. Az erőszakkal szemben meglesz itt is a reakczió. *(Élénk helyeslés és taps a balközépen.)*

Endrey Gyula jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! Ha az ember az alkotmányos életet mozgató erők összetételét vizsgálja, meg kell hogy döbbentse az a tény, hogy az országgyülésnek sok a joga és mily csekély a hatalma. Jogoknak nagy összességét, nagy terjedelmét birja, s ha ugy akarja az országgyülés, mindegyikét érvényesitheti, arra befolyást gyakorolhat, de hatalma alig van. Hatalma, hogy határozatainak érvényt szerezzen; hatalma, hogy saját függetlenségét megvédelmezze; hatalma, hogy belső rendjét fentartsa, ez a hatalma egyes-egyedül van meg s ez a képviselőház elnökének kezébe van letéve. A végrehajtó és törvényhozó hatalomnak egymással szemben való viszonyában az egyensulynak legalább szemérmetességből való megtartása szükséges és az akkor nyilatkozik meg, midőn a ház egyetlen jogát, hatalmának egyetlen oszlopát, egyedüli viselőjét: házelnökét választja meg.

Minden törvényhozásnak tartania kell a saját függetlenségére, mert az a törvényhozás, a mely nem független a maga munkásságában és a mely nem szabad, az nem lehet egy nemzet törvényes megnyilatkozása; az a ház, a mely nem a saját akaratát és nem a nemzet akaratát foglalja törvénybe és határozatokba, az többé nem a nemzet képviselete, nem az országnak gyülése, hanem annak a hatalomnak eszköze, a mely őt ide küldi, itt tartja, itt kormányoztatja, vezeti, fegyelmezi, jutalmazza és bünteti. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* A mennyiben pedig a törvényhozás magát annak a hatalomnak enynyire alárendeli és odaadja, az mint eszköz megvetendő — és megvetendő azért, mert a törvényhozásnak mindenekfelett való első kötelessége, hogy a saját függetlenségét és szabadságát őrizze meg. Függetlenségét pedig akként őrzi meg, hogy ha mindazokat a tényezőket és azt a csekély hatalmat, mely a háznak és a ház elnökének kezébe van letéve, a leggondosabb őrködéssel megválasztott férfiura bizza. *(Ugy van! Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Az a tény és cselekedet, hogy ennek a képviselőháznak elnöke, gróf Apponyi Albert váratlanul, de már nem hiradás nélkül, lemondott, minden alkotmányosan érző embert meg kellett volna hogy döbbentsen. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Mindnyájan azt a kérdést vetettük fel: hát idejutottunk?

Hiszen a törvényhozásnak függetlenségét és szabadságát abból az elnöki székből kell megvédelmezni; *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* meg kell védelmezni a koronával szemben, meg kell védelmezni a kormánynyal szemben és meg kell védelmezni a pártokkal szemben. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Meg lehet-e engedni azt, hogy a képviselőház elnöki székét akár betöltsék, akár pedig azt kiüritsék, akár fejedelmi parancsszóra, akár kormányakaratból, akár párthatározatból? *(Ugy van! a baloldalon.)* Az a férfiu, a ki az elnöki székben ül, lehet egy pártnak tagja, vallhatja annak elveit, viseltethetik iránta rokonszenvvel, de ott és akkor, a midőn az elnöki széken ül, ott ő a törvényhozás közlelkiismeretének a szószólója. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Neki pártatlansággal, egyenlő igazságossággal, a házszabályoknak, a törvényhozás jogainak és szabadságának védelmezésére való állandó tekin-

Digitized by Google

tettel kell elnökölnie és végezni feladatait, — sőt, hogy ha merénylet készülne a törvényhozás ellen, egyedül az elnök tekintélye az, a mely az ellenállást szervezheti, a mely az ellenállásnak helyt adhat, irányt és vezetőt jelölhet. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

De, t. képviselőház, szabad-e nekünk megengednünk, hogy a korona akaratából az elnök kénytelen legyen a maga állását a képviselőházban elhagyni? Nem! A koronának megvan törvényeinkben minden joga, azon jogokat mi tiszteletben tartjuk; a háznak megint megvan a szabad elnökválasztási joga, ezen szabad elnökválasztási jogot pedig sem kijátszani, sem megkerülni, sem a ház kezéből kicsavarni nem engedhetjük. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ha valaki tart valamit a magyar országgyülés tekintélyére, ha azt akarják, hogy a törvényhozásban nyugalom, künn az országban pedig a törvényhozás iránt bizalom legyen, akkor igenis elkerülhetetlen azon ténynek megállapitása is, hogy az elnök a kormánynak hatalma és befolyása alatt nem áll. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vajjon függetlenül gyakorolhatja-e az az elnökség jogát; birhat-e teljes és csorbitatlan tekintélylyel; *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* birhatja-e minden párt tiszteletét és bizalmát; birhatja-e az ország lakosainak rokonszenvét és feltétlen bizalmát: hogyha azt az elnöki széket olyannak tartják, hogy akár császári parancsolatra, akár a kormány tiltakozására az elnöki székről le lehet taszitani az embereket? *(Hosszas élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Már ebben is parancsolni akarnak!

Ugron Gábor: A törvényhozás szabadsága, függetlensége érdekében szólok én akkor, a midőn gróf Apponyi Albert lemondását nem fogadom el; *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a midőn hozzájárulok azon inditványhoz, hogy a lemondást ne fogadjuk el. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kifejtettem elvi okaimat és kénytelen vagyok a t. házat figyelmeztetni arra, hogy gróf Apponyi Albert lemondását megelőzte a sajtóban...

Rakovszky István: Aha!

Ugron Gábor:... a politikai szócsövek részéről a támadásoknak, a gyanusitásoknak egész özöne.

Rakovszky István: Ismerünk, szép maszk!

Ugron Gábor: Én itt az ország szine előtt világosan arról teszek tanuságot, hogy gr. Apponyi Albert az elnöki hatalmat igazságosan, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* előzékenyen kezelte. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ha valaha volt tévedése; ha hibába esett: az mindig csak jó lelkének, jóakaratának volt következése, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert senkit jogától megfosztani nem akart; mindenkinek eleget óhajtott tenni és a törvényhozásban a megnyugvás szellemét akarta érvényesiteni. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A mig gr. Apponyi Albert ott volt az elnöki széken, ha tévedett is néha, sohasem ütköztem meg azon ugy, mint ugynevezett barátai szerettek rajta megütközni. Nagy férfiak ültek ugyan ott az elnöki széken, mint maga Szilágyi Dezső is, de hát mi, a kik figyelemmel kisérjük a házszabályok alkalmazását, jól tudjuk, hogy ő is nem egyszer, hanem naponkint néha többször is vétett a házszabályok alkalmazása ellen; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mivel azonban láttuk, hogy nem rossz indulatból, nem zsarnoki akaratból tette, hanem teljesen csak az ügyek jó és gyors menetének s elintézésének biztositása vezette, türelemmel és elnézéssel voltunk iránta. Vajjon ezt a türelmet és ezt az elnézést követelheti és kérheti-e magának az az elnök, a ki az elnöki széknek ilyen politikai fondorlatok után való megüresitése után az elnöki székbe tud ülni? *(Hosszas élénk helyeslés, éljenzés és taps a bal- és szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Én nem szeretem, t. ház, azokat az embereket, még kevésbbé azokat a képviselőket, a kik eszközül hagyják magukat felhasználtatni; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* még kevésbbé akarom őket látni azon a magas helyen.... *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Senki sem tökéletes; Apponyi Albert sem volt tökéletes. De bármily tökéletlennek mutatkozott volna is, az csak mindig nemes indulatokból, nemes okokból és fenkölt gondolkozásából származott. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Nem most ismerem én gróf Apponyi Albertet, évtizedek óta ismerem és talán lelkének redőibe mélyebben tudtam betekinteni, mint bárki más és tanuságot tehetek róla, hogy lelkében csak a tiszta hazafiság, *(Élénk helyeslés balfelől.)* tiszta hazaszeretet él. És sohasem hibázott volna Apponyi Albert a politikai életben sem, ha mindig a maga meggyőződését és lelkiismeretét követi s nem tanácsadóinak erőszakolására hallgat. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Kubik Béla: A barátok! *(Zaj.)*

Ugron Gábor: Akarjuk-e, hogy ez a ház, ez a magyar törvényhozás azon sok korlátozás mellett, a melylyel bir, azon sok akadály mellett, a mely a parlamenti kormányzás elé gördül, akarjuk-e, hogy ez a törvényhozás ne birja a nemzetnek bizalmát, ne birja a nemzetnek tiszteletét? Ha ezt akarjuk, akkor jó uton vagyunk, hogy azon egyetlen állás, azon egyetlen hatalmat gyakorló állás betöltésénél ne az ország közvéleményének, ne mindnyájunk lelkiismeretének, hanem tisztán önző párt- és klikkérdekeknek hódoljunk. *(Zajos helyeslés balfelől)*

T. ház! Hozzájárulok a Szederkényi Nándor által beadott inditványhoz és arra kérem a t. házat, fontolják meg azt, hogy mi mindnyájan Magyarországért vagyunk itt és nem egy

Digitized by Google

pártért; *(Élénk helyeslés balfelől.)* mindnyájan Magyarország alkotmányának és szabadságának védelmezésére vállalkoztunk, nem pedig hosszas, utálatos, megalázó, meggyalázó alkudozásoknak, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* hitvány, önző érdekeknek a védelmezésére. *(Igaz! Ugy van! Zajos helyeslés balfelől.)* A kiknek tetszik az, hogy Magyarország törvényhozása Bécsből kapja a vezért, Bécsből kapja elveit, Bécsből kapja házelnökét, Bécsből kapja programmját, Bécsből kapja politikai cselekvésének ágendáját, *(Élénk tetszés és taps balfelől.)* ám azok foszszák meg az elnöki széket gr. Apponyi Albert fényes tehetségétől, nagy képességétől, az egész ország által elismert becsületességétől és tisztességétől, de ehhez mi hozzájárulni nem fogunk. *(Hosszantartó zajos éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Hock János! *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Öt percz szünetet kérünk!)*

Elnök: Hock János képviselő ur jelentkezett szólásra. *(Nagy zaj. Elnök csenget):* Csendet kérek, t. ház.

Hock János: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon. Folytonos zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek itt a baloldalon!

Hock János: Sokáig fontolgattam, vajjon helyes és illő dolog-e hozzám, hogy mikor a magyar képviselőház elnökségéről olyan nagy alak tünik le a mesterségesen felállitott sülyesztőbe, mint Apponyi Albert, akkor én, a ki évtizedeken keresztül az ő zászlójának lelkes harczosa, az ő ideális törekvéseinek buzgó katonája voltam, a kit tehát hozzá a rokonszenvnek és az igazi szeretetnek kapcsai füznek, vajjon illő-e, hogy ebben a fontos és nagy pillanatban, a mely az egész országot érdekli, szót kérjek és őt pár szóval méltassam. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* De, azt hiszem, ez nekem kötelességem. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mert ha a barátságnak a mértéke a szükség, a melyben egyesek megpróbáltatnak, akkor, azt hiszem, kötelességem nekem is most, midőn az ő államférfiui és politikai nagysága a próbakő előtt áll, midőn huszéves működése illuzóriussá válik egy uj politikai iránynak a felállitásával, hogy e próbának nehéz pillanatában megmutassam, hogy nemcsak akkor voltam hozzá jóindulattal, rokonszenvvel, baráti érzéssel, mikor a hatalomra volt kilátása, hanem vele tudok menni Rodostóig is. *(Élénk éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Apponyi működését különben még ma méltatni nem lehet. Csodálatos egy törvénye van a történelemnek, a melyben a legnagyobb események is csak később domborodnak ki és csak később lesznek a kritika szempontjából is világosabbakká. Mint a hogy az a hatalmas folyam, a mely büszke gályákat hord hátán, csak egy forrásból bugyogyanik elő és később szélesedik ki hatalmassá: ugy a nagy történelmi mozgalmak eseményei is sokszor kis dologból pattannak elő és a kortársak előtt felismerhetetlenek. Én a történelmi igazságszolgáltatásról megkapóbb példát még sohasem olvastam, mint Anatole Francenak a novelláját, a ki beállitotta a világtörténelem forduló pontjának és legnagyobb eseményének főszereplőjét, Pilátust Dalmácziába; mikor ott hagyta a judeai kormányzóságot. Itt találkozott ő egy konzullal, a ki neki valaha ismerőse és barátja volt és a ki meglátogatta őt egykor Judeában. Mikor visszaemlékeztek a multra, megkérdezte Pilátus, hogy nem emlékezik-e ezekre vagy ezekre az apróbb eseményekre, a melyek megtörténtek velük? Mulatságaikra, szórakozásaikra? A legkisebb részletekre is visszaemlékezett. De mikor fölvetette azt a kérdést: mi lett azzal a zsidó ifjuval, a ki, mikor nálad lenn jártam, istenségét hirdette és nagy tekintélynek örvendett a nép előtt? A mint én hallottam, később ugy-e kivégezték? Pilátus igy felelt: Erre az eseményre már csakugyan nem emlékszem. *(Tetszés balfelől.)*

Az iró e novellájában a történelem igazságszolgáltatásának azt a nagy gondolatát akarja kitüntetni, hogy az emberek vele haladnak az áramlatokkal, nem látnak, itélni nem tudnak, és a kis események nagy következéseit csak a történelem perspektivájának megnyiltával tudják meg. *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Nessi Pál: Tessék csendet csinálni!

Kubik Béla: Kérjük az elnök urat, csináljon csendet. *(Zaj. Elnök csenget.)* Hiába vár a főhadnagy ur. *(Derültség és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hock János: Gróf Apponyi Albert működését ma igazságosan megitélni sem jóbarátainak, sem ellenségeinek még nem lehet. Sokkal közelebb vagyunk hozzá érzelemben és emlékezetben, hogysem beleállithatnók az ő alakját abba a történelmi látókörbe, a melyből a nagy emberek alakja is kilép, kidomborodik és a melyre az igazságos történetirónak mindenkor szüksége van. De az ő multjából, a közpályán eltöltött nyilvános szerepléséből egyet máris látunk és megitélünk és ez — sajnos — szomoru világot vet nemzetünk meddő küzdelmeire, évszázados véres tusájára, a mely mindig igazolja, hogy a magyar szabadsághősöknek és a nemzet nagy alakjainak történelme mindig összeolvadt a magyar történelemben a vértanusággal. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A magyar szabadsághősök élete a mi mártirológiánk, és bátran mutatunk rá, hogy minden igaz nagy emberünk, ki a nemzeti jogokért, a nemzet felvilágositásáért, alkotmányos szabadságáért önzetlen küzdelmet folytatott, nemcsak hogy érvényesülni nem tudott, hanem már életében a

Digitized by Google

nemzet megváltásának nagy munkájában vállára tették a nagy keresztet és fejére a töviskoronát. *(Élénk tetszés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Kétségtelen, hogy ez a sors elválaszthatatlan minden nagy férfiu életétől. Ha végig pillantunk a történelmen és nézzük a nagy alakokat, a kik nemzetük, vagy az emberiség hasznára önzetlen tiszta munkát akartak végezni, ott találjuk őket a fájdalom Kálváriáján. Azt látjuk, hogy minden nagyság a szenvedések vérkeresztségéből lép elő és a babérkoszorut homlokán mindig a töviskoronával együtt viseli. *(Tetszés a baloldalon.)* Látjuk, hogy minden igazi nagyság, a ki ezért a nemzetért dolgozott és hasznos munkát végezett, Magyarországon sokszor a közszellemtől félreértve, ellenségeitől meggyanusitva, a hatalomtól mindig letiporva, szenvedések és fájdalom közt végezte életét. *(Igaz! Ugy van! taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Gróf Apponyi Albert is azért nagy, mert az ő sorsa elválaszthatatlan a nagy jellemek szenvedéseitől. Mert nem lehet az közönbös egy emberre nézve, ha husz éven keresztül dolgozik eszményeiért, küzd az ő ideáljaiért, és amikor a korszellem ezeket az eszméket megérlelve odaállitja eléje, akkor azok szakitják le a gyümölcsöt, a kik husz évig ellene dolgoztak. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mi a parlamentarizmus alapelve?

Az alkotmányos életnek ősereje abban áll, hogy a nemzet minden erkölcsi tőkéjét felhasználjuk a nagy nemzeti czélra és azt az erőt, azt a tehetséget, a mely egyesekben megnyilatkozik, gyümölcsöztessük a nemzet javára. *(Ugy van! balfelől.)* De ha valaki eszméket termel, gondolatokat ébreszt, azt agitációjával beleviszi a nemzet közszellemébe és mikor megértek mindezek a dolgok, egyszerüen zsebrevágják az eredményt azok, a kik folyton ellene dolgoztak, akkor ez nem is rablás, ez egyszerü politikai zsebtolvajlás. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)* T. ház! Hát micsoda példát adhat az ilyen esemény a mi alkotmányos életünk fejlődésére? Ki fog vállalkozni az ifjabb nemzedékből ilyen példák nyomán harczra, önzetlen, nemzeties küzdelemre, mikor látja, hogy a babér sohasem a küzdőé, hanem a cselvető-é? *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ki fog ily viszonyok között vért, életet, jövőt, meggyőződést áldozatul hozni a hazáért, mikor látja, hogy sokszor a programm győz, de a személy elbukik és annak a programmnak végrehajtója, vezére lesz az, . . .

Zmeskál Zoltán: A ki azt meghamisitani akarja!

Hock János: . . . a ki évtizedeken át politikai életének jogosultságát csak ugy tudta fentartani, hogy mereven szembehelyezkedett e programmal, ellene küzdött és mindent elkövetett, hogy ezen programm életbeléptetését megakadályozza? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mikor a közélet megtisztitásának nagy harczai folytak itt, kit láttunk az élén a küzdelemnek az ellentáborban? Azt, a ki most ezt a megérett gyümölcsöt a maga részére kisajátitja. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mikor az inkompatibilitás elvének *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* törvényes rendezését követeltük, ki volt az, a ki minden megengedhető eszközzel ellene küzdött, és élére állitva a parlamenti helyzetet, a pártban magában nézte, vajjon az érdekeltség elég számmal csatlakozik-e hozzá egy kormánybuktatáshoz. Mikor ezt az érdekeltséget kellő számban meg nem találta, először szembeszállt a mozgalommal, azután visszavonult az engedékenységnek sánczaiba, hogy megmaradhasson ott a pártban. A hatalomért kész volt álláspontját, egész programmját, minden politikai elveit feláldozni, csupán azért, mert a pártban kedvező időt és alkalmat várt az érvényesülésre. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Csak a nemzet ellen érvényesiti ezt a kedvező alkalmat! Felkinálja magát a hatalomnak! *(Zaj és derültség a jobboldalon.)*

Hock János: T. ház! A politikában az önzetlenség nem azt jelenti, hogy az egyén ne érvényesüljön, sőt ellenkezőleg, ez hazafias kötelesség! *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mert ki fogja végrehajtani igazságosabban azokat az elveket és eszméket, mint az, a ki mellettük küzdött és a ki azokhoz politikai integritását és becsületét kötötte? Vajjon az emberszeretet törvénye nem magában foglalja-e azt az igazságot is, hogy bárhogy szeressük is embertársainkat, az a szülői vagy vérségi kötelék által összekapcsolt család, még jobban fogja egymást szeretni? Nos, kérem, ha én egy politikai programmot, a melyet a nemzet részére megkonstruáltam, a mely belőlem fakadt, a mely gondolkozásomnak és érzésvilágomnak a következménye, a melyhez tehát a szülői és a gyermeki szeretetnek kapcsai fűznek; ha én azt a kezembe veszem és végrehajtom, bizonyára más szemekkel fogom nézni és más kezekkel fogom végrehajtani, mint az az idegen, a ki csak mostoha apai szerepre vállalkozik, talán a vagyona kezeléséért. *(Zajos tetszés, helyeslés és taps balfelől.)* Azért a politikusoknak nem az a szerepe, mint a méheké, hogy a dolgozó méheknek megengedik, hogy telerakják a kaptárt, akkor azután megfojtják őket és a herék élvezik a mézet. *(Zajos tetszés és taps balfelől.)* A politikusoknak az a szerepe, hogy a mit egy nemzet szine előtt évtizedeken keresztül megalkottak és kidomboritottak, azt végre is hajtsák. *(Élénk helyeslés és taps a baloldalon.)*

De midőn Apponyi szereplését méltatjuk, t. ház, a személy tisztelete, azt hiszem, mindnyájunk szivéből egyforma érzéseket vált ki. Még ellenségei is becsülték őt, még akkor is, midőn

Digitized by Google

ellene küzdöttek. De hát nem akarok itt e tekintetben tovább időzni, az ő jellemét kidomboritani, az ő egyéni tulajdonságait mérlegelni, azt majd el fogja végezni egy hivatott történetiró. De Apponyi személyével összefügg a dolognak egy alkotmányjogi vonatkozása is, a melyet én elválasztok Apponyitól és hiába fog tiltakozni ő most is az ő személyes ügyének tárgyalása miatt, Apponyi személye eltünt innen a láthatárról, az alkotmányjogi vonatkozás itt maradt, mindnyájunkat érdekel, ennek a dolognak szemébe kell néznünk, és itt nyiltan el fogom mondani a nézeteimet. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. ház! A korona alkotmányos joga kinevezni az ő kormányát, a melynek tagjai azután az ő bizalmi tanácsosai és intézik a nemzet és korona között való ügyüket és harmóniát fejlesztenek. De sem a koronának, sem a kormánynak nincsen joga ahhoz, hogy az országnak a nemzeti szuverénitás csucspontján álló legmamagasabb tisztviselőjét akár kinevezzék, akár letegyék, akár csereberéljék, mert az az elnöki széken ülő Apponyi a nemzet szuverénitás egyik tekintélyét képviseli. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Minden sértés tehát, a mely ellene történik, legyen az akár párttaktikai szempontból intézve, akár a korona bizalmatlanságából, egyuttal a nemzet ellen kifejezett bizalmatlanság is. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

És mi az oka, ha kutatjuk, hogy Apponyinak eme méltóságától meg kell válni? Uraim, nyilt titok, az egész országban egyetlen elme sincsen, a ki ezt világosan ne látná, hogy az ő túlságosan alkotmányos eljárása keltett fent bizalmatlanságot, azoknál az eszközöknél pedig, a kik magukat odaadták az erőszakos politika végrehajtására, akadályt képezett az ő személye, a melyet az útból mindenekelőtt el kell háritani. *(Ugy van! balfelől.)* De hát ki ad nekünk biztositékot azután arra, hogy, ha ez a nemzet csakugyan meg akar állani még egy megbizott csoport politikájával szemben is az ő alkotmányos jogai mellett, hogy ilyen végzetes és nehéz pillanatban, mint a mai, a nemzeti törvényhozás akarata, alkotmányos tárgyalása nem lesz-e kiszolgáltatva olyan kézbe, a ki csak megbizottja, alárendeltje annak a kezelő kormánynak, *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* mert nem egész férfiut, hanem kinevezett szolgát fog odaültetni? *(Zajos tetszés és taps a baloldalon.)*

Pozsgay Miklós: A főhadnagynak a pucz-majszterje ül majd az elnöki székbe! *(Derültség balfelől. Zaj.)*

Hock János: T. ház! A mai puskaporos levegő és az országra ránehezedő homályos, bizonytalan helyzet pedig kétszeres óvatosságra inti a törvényhozót. Még rendes viszonyok között talán eltekinthetnénk az érzékenységtől, *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szelsőbaloldalon.)* de most, a mikor senki sem tudja közülünk, hogy mire fog ébredni holnap, és nem tudja a magyar törvényhozás sem, vajjon a megoldás rendes medrében, vagy pedig az ellenállás törvényes formái között fejlődik-e tovább, most százszoros mértékben van nekünk szükségünk óvatosságra. *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Én emlékeztetem a t. házat arra a páratlan esetre, a mely 1848. október 7-én történt, a mikor a magyar országgyülést törvénytelenül, feloszlató királyi rendelettel akarták szétzavarni. *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.)* Ismétlem, a mikor a törvénytelenül feloszlató királyi végzést bevitték a házba és felolvasták, akkor ez a jelenet, a mely a magyar történelemnek és a szabadságharcznak fordulópontjává lett, rendkivül hasonlitott az 1789-iki Constituante üléséhez, a mikor szintén a törvényesen egybehivott nemzeti képviseletet a király törvénytelenül királyi kézirattal akarta szétugratni és elküldeni. *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Akkor történt a franczia nemzet üléstermében, hogy felállt Mirabeau, és daczára az elnök minden intézkedésének és a később oda vezényelt erőnek és erőszakos politikának, felkiáltott: »Nous ne quitterons notre place, que par la force des bayonettes!« vagyis: hogy nem távozunk a helyünkről, csakis az erőszakkal, a szuronyok hatalmával szemben. *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* hanem tiltakozunk, fentartjuk jogainkat; minket kiüzhetnek innen, de nemzeti jogainkat magunkkal viszszük és képviseljük továbbra is kint az országban. *(Élénk helyeslés és taps a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Ehhez hasonló jelenet történt 1848 október 7-én a magyar törvényhozásban. A törvénytelen királyi kéziratot felolvasás végett az elnöknek átnyujtották és akkor felállt Deák Ferencz és azt mondta: »A magyar törvény pedig megtiltja, hogy akár a korona, akár bárki más ezt a törvényhozást az előtt szétoszlathassa, mielőtt a költségvetés tárgyalása befejeztetik.« *(Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Tanu rá Madarász! Élénk felkiáltások: Éljen Madarász! Éljenzés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Madarász József: Csak kötelességét teljesitette! *(Éljenzés.)*

Hock János: Vajjon, t. ház, mi történt volna, hogy ha a franczia Constituante-ban nincsen egy Mirabeau, a ki az erőszak politikájával szemben a nemzeti jogok folytonosságát hangoztatta, és hirdette, hogy a népszabadság alapján áll? Talán az erőszak hatása alatt egy-két képviselő elhagyta volna a termet, szétoszlatták volna az országgyülést és a világtörténelem nem érkezik el arra a forduló pontra, a mely végeredményében az emberi jogok mérlegeléséhez, a szabadság, az egyenlőség és a testvériség nagy gondolatához vezetett. *(Élénk tetszés és taps a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Mi történt volna, ha nem állt volna fel Deák Ferencz kezé-

Digitized by Google

ben a törvénykönyvvel, szivében a jogfolytonosság nagy gondolatával, hogy védelmére keljen-e a nemzeti jogoknak, hanem odadobja eszközül magát a kormányzó hatalomnak, vagy a tekintélynek, a kik vele erőszakosan rendelkeztek volna? *(Élénk helyeslés és taps a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Kérdem már most a t. házat, hogy ilyen nehéz politikai viszonyok között, ilyen beborult politikai látóhatárral, a mikor odacsaphat egy villám, a mely fel fogja gyujtani a mi alkotmányunk szentélyét, ugyan ki fog akadni a magyar alkotmánynak védelmére? *(Élénk helyeslés, tetszés és taps a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Sokkal fontosabb pillanatokat él ez az ország, hogy sem ideje ne volna félretenni a kicsinyes párttorzsalkodásokat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a nemzet soha sem volt gyönge, mig együtt állt, de mindig gyenge volt és elbukott, valahányszor részekre tördelték. Azért kérdem én, t. ház, hogy, ha Magyarországon megint nehéz viszonyok fognak reánk szakadni, vajjon ad-e nekünk elegendő nyugalmat, az országnak biztonságot egy olyan elnök, a ki párttaktikai szempontból jutott abba az elnöki székbe és nem az ország pártjainak szabad megegyezése folytán? *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Hiszen az az elnöki szék oly magaslaton áll minden pártok felett, hogy oda a pártpolitikai tusáknak, szenvedélyeknek semmiféle hullámcsapása fel nem hatolhat. Szerintem egy egységes, igaz célokra törekvő nemzetnél az ideális állapot az volna, ha a pártok közmegegyezéssel jelölnék ki azt az elnököt, a ki egyuttal bizalmi fórum és a kinek személyében mindenféle ellentétnek ki kell engesztelődni. *(Ugy van! balfelől.)* De mit látunk most? Gróf Apponyi Albertet, kit ezelőtt évekkel egyhangu bizalommal ültettünk abba a székbe, egyhangu lelkesedéssel választottunk meg elnökünknek; a ki azóta, a mióta ott ül, nem kutatott mást, mint az alkotmányos eljárásban való törvényességet, szigoruságot; a ki, ha hibázott is, csak a jogok megcsonkitásának félelme miatt hibázott, de a jogokat nem elvonta, hanem inkább liberális szellemben kiterjesztőleg alkalmazta ugy, hogy a magyar alkotmányos élet csorbát ne szenvedjen: ezt az egyént az elnöki székből egyszerüen eltávolitották. Ezt alkotmányos életnek nevezik, pedig ez a zsarnoksággal, a selyemzsinór küldésével egyenlő. *(Éljenzés és taps balfelől.)*

Hibázott talán? *(Egy hang jobbfelől: Igen! Hosszantartó nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Fölkiáltások: Mondja meg, miben hibázott. Elnök csenget.)*

Rakovszky István: Nem volt haszonleső, abban hibázott. *(Nagy zaj.)*

Hock János: Én Kristóffy József t. képviselőtársamat olyan egész politikusnak ismerem, a ki az ő szavaiért helyt áll és kész is lesz azokat megmagyarázni. De csodálatosnak tartom, hogy pár nap előtt maga Kristóffy József t. képviselőtársam is a legszivesebben tapsolt gróf Apponyi Albertnek . . .

Rakovszky István: A hibásnak!

Kristóffy József: Mindig tapsoltam neki.

Hock János: Mikor az értekezleten kijelentette, hogy kész a magáéból fizetni. *(Élénk taps a szélsőbaloldalon.)*

Kristóffy József: Nem nekem mondta! Nekem nem lehet fizetni! Nem fizettek értem semmit! *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Kristóffy József: Sem érettem, sem nekem nem fizetett senki! Sem érettem, sem nekem! Nem is fognak! *(Folytonos zaj a baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Hock János: T. ház! Hogy miben hibázott, az, azt hiszem, a politikai mérlegelés dolga. Egy azonban bizonyos, hogy mi erénynek tekintjük azt, hogy magát szolgai módon oda nem adta eszközül semmiféle hatalomnak a czéljaihoz, önök ellenben ezt bünnek tekintik. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* És ez a különbség köztünk, mert minálunk nem a hatalom a főczél, hanem csak eszköz a nemzeti élet felvirágozásának előmozditására. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Apponyi Albert pedig mindig a fő szempontot tekintette, a nemzeti élet érdekét, az alkotmányos élet igényeit és semmiféle hatalomért elalkudni önmagát, eljárását, elnöki pártatlanságát nem volt hajlandó. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Zmeskál Zoltán: Rosenberg professzornak csapott fel! *(Mozgás a jobboldalon.)*

Hock János: Mint egyén bizonyára hibázhatott, mert az a közjogi méltóság, a melyet az elnöki székben betölt, sajnos, gyarló egyénhez van kapcsolva, mint minden méltóság és hivatal a földön. Csak az önök szemében vannak tökéletes emberek, addig, mig kormányon állnak. *(Taps a baloldalon.)* Hát mindenesetre az ő személyében, az ő alakjában a filozofus szemével nézem az embert is, a kinek egyénisége, a kinek talán botlásai elválaszthatatlanok az ő hivatalos eljárásától. De ha hibázott, nem olyan csoda, mert nála a legkisebb szeplőt, a legkisebb botlást ürügyül használták ki ellene azok, a kik bukását siettetni akarták. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Olyan nehéz volt az ő helyzete, hogy politikai ellenfeleitől nem kellett tartania, de barátainak cselfogásaitól. *(Ugy van! Ugy van! és taps a baloldalon.)*

Kubik Béla: Hátulról támadták mindig!

Hock János: Mint mikor az utast a téli éjszakán az orditó farkasok csoportja követi és csak azt lesik, hogy mikor botlik meg, hogy sarkában megrohanják és akkor vége, ugy az ő pártatlan elnökségének két évi időszaka alatt is folyton nyomában szimatoltak a jó barátok és politikai párttagok, a kik botlásait lesték, a mikor tönkre tehetik, a mikor őt leteperhetik és mint az éhes farkasok megharaphatják. *(Ugy*

Digitized by Google

van! Ugy van! a baloldalon.) Ilyen viszonyok között a politikus kötélen tánczol, ilyen viszonyok között az az elnök, ha tökéletes is, mikor hibáit nagyitják és a szeplőket is óriási árnyaknak és foltoknak keresik fel eljárásában, nem csoda hogy két évi szakadatlan működésében talán bizonyos hibákat, botlásokat követett el, de ez sohasem az ő közjogi állásának rovására történt, hanem egyéni gyarlóságának, a melyet mi, a kik mindnyájan e gyarlóságban közösek vagyunk, neki szivesen megbocsátunk.

B. Kaas Ivor: Sohasem a nemzet ellenére!

Hock János: Az a jóhiszemüség, a melylyel az elnöki széket vezette, azt hiszem, minden tisztességes gondolkozásu embert kiengesztel, mert a szivében jóakarat rejlett, már pedig az ég is azt üzente a földnek az Ur születése napján, hogy a jóakaratu embereknek békesség. De a mit az ég adott a jóakaratu embereknek, azt megtagadták önök egy jóakaratu embertől, mert a földi viszonyok mértékével mérnek és Apponyit nem érdemelték meg önök az elnöki székbe. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

T. ház! Rövid leszek. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor a magyar közéletnek egy ilyen alakjától bucsuzom, a ki ott áll a mi történelmünkben egy fordulópontnál mint mutatófa és mutatja a nemzetnek a haladás irányát, meggyőződésem, hogy ha önök az elnöki székben meg is bénitották az ő pártatlanságát elnöki működésében, visszanyeri őt a haza itt a házban. És kivánom, hogy mielőbb jőjjön el rá nézve a teljes megismerés pillanata, a mikor belátja, hogy lehetetlen közös és helyes politikát folytatni azokkal, a kik neki, politikájának és eszméinek husz éven át kerékkötői voltak. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* És én várom még gróf Apponyi Alberttől, hogy a legelső alkalommal, a mikor mérkőzésre és nyilt összeütközésre kerül ismét a nemzeti ügyek védelme az önök erőszakos politikájával, nem fogja többé támogatni azt, hanem ott áll következetesen a nemzeti ügyek védelmében. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

De, t. ház, a midőn tőle, mint elnöktől — a ki felé reménynyel nézett a nemzet, a kit én mint vezéremet jól ismertem, s a kit én még a nemzeti ügyek vezetése élén akarok valaha látni — elbucsuzom, felkérem a t. házat, hogy méltóztassék ne csak egyszerüen tudomásul venni az elnök ur lemondását, hanem azt sajnálattal venni tudomásul. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Abba az inditványba pedig, a melyet Dániel Ernő t. barátom tett, nem mehetek bele, mert ez az inditvány csak azért terjesztetett a t. képviselőház elé, hogy a többség alkalmat találjon egy tisztességes kiosonásra a kötelezettségek alól.

A mit ugyanis ő mond, hogy t. i. lemondása a jegyzőkönyvben emlittessék meg, azt a t. képviselő ur felszólalása nélkül is megteszik, mert az a jegyzőkönyvben ugyis meg lesz emlitve. A bucsuztatásnak ez a módja, a melylyel kétévi önzetlen érdemet akar jutalmazni az én t. képviselőtársam, b. Dániel Ernő, nagyon hasonlit a falusi legényegyletek elnökeinek elbucsuztatásához, a mikor az elcsapott legényegyleti elnök érdemeit jegyzőkönyvbe iktatják. *(Derültség a baloldalon.)*

T. képviselőház! Apponyi nem egy egyszerü legényegyletnek volt az elnöke; gróf Apponyi Albert az ország egyik legmagasabb testületének, a képviselőháznak állott az élén; az ő pártatlan, hazafias, férfias és nemes lelkesedését, önzetlen, tiszta jellemét mindnyájan becsültük, az ő eszméiből élnek önök és élni fognak még sokáig. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ez az egyén megérdemli, hogy távozásakor a nemzet előtte, az ő pártatlan igazságossága, az ő kiemelkedő nemes alakja előtt legalább is sajnálkozásának lobogóját meghajtsa. *(Élénk éljenzés a baloldalon.)*

Én tehát benyujtom inditványomat, mely szerint a t. ház gr. Apponyi Albert távozását sajnálkozással vegye tudomásul. *(Élénk éljenzés és taps a baloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Öt percz szünetet kérünk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Kristóffy József: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Személyes kérdésben kérem a t. képviselőházat, hogy engem egy pillanatra meghallgatni kegyeskedjék. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn a terembe léptem, akkor beszélt Hock János igen t. képviselőtársam arról, hogy gróf Apponyi Albertet a selyemzsinór rendszerével távolitották el az elnöki székből. Akkor én egy közbeszólást tettem, azt jelentvén ki, hogy ez nem igaz. *(Ellenmondások a baloldalon.)* Ezt kétszer is ismételtem. *(Felkiáltások a baloldalon: Nem áll! Folytonos nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk jobbfelől.)*

Ballagi Géza: Nem hallgatják meg? Mi sem hallgatjuk majd meg önöket! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak! Méltóztassék nyugodtan meghallgatni a szónokot!

Lukáts Gyula: Nem akkor tette azt a közbeszólást! A közbeszólás nem is az volt! *(Folytonos zaj. Halljuk! jobbfelől.)*

Kristóffy József: Én most, ebben a pillanatban hallom először, hogy milyen közbeszólást imputálnak a t. túloldalon nekem.

Nessi Pál: Nem imputálnak!

Kristóffy József: Kijelentem és becsületszavamra állitom, hogy én a nekem imputált kijelentést nem tettem! *(Felkiáltások jobbfelől: Nohát!)* Lehet, hogy azt más tette, de az én számból az nem hangzott el. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát ki volt? Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Zaj. Elnök ismételten csenget.)*

Pozsgay Miklós: Álljon fel az! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Nagy zaj.)*

Nyegre László: Majd mi sem hallgatunk meg titeket!

Digitized by Google

Kristóffy József: Nem is hallottam azt a közbeszólást, a melyet nekem tulajdonitanak; én annyit mondtam a selyemzsinór-rendszerre vonatkozólag, hogy az nem igaz, és ezt teljes meggyőződéssel mondhattam, mert nemcsak én magam utasitom ezt vissza, hanem mindnyájan, a kik ezen az oldalon ülnek, joggal visszautasitják ezt a gyanusitást. *(Élénk felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát ki mondta? Álljon fel, a ki mondta! Valakinek csak mondania kellett!)*

Ráth Endre: Valaki gyáva, az bizonyos. *(Nagy zaj.)*

Zboray Miklós: Hegedüs Loránt mondta? *(Nagy zaj.)*

Hegedüs Loránt: Nem mondtam!

Kubik Béla: Nincs gazdája? *(Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)*

Pozsgay Miklós: Ki volt az a gyáva, a ki nem meri megmondani a nevét?

Kristóffy József: Ismétlem, hogy teljes joggal mondhattam Hock János t. képviselőtársam szavaira . . . *(Gróf Apponyi Albert a terembe lép. Szünni nem akaró éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. Éljenzések és taps jobbfelől.)* Csak egy percznyi türelmet kérek, . . . *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az beszéljen, a ki közbeszólott. Folyton tartó nagy zaj.)*

Kubik Béla: Álljon fel, a ki azt a közbeszólást tette! Nekem az ujságirók azt mondták, hogy Hegedüs Loránt szólt közbe, én megmondom nyiltan, őszintén. *(Folyton tartó nagy zaj. Elnök többször csenget.)*

Hegedüs Loránt: Nem mondtam.

Kristóffy József: . . . hogy megindokoljam azt, hogy miért szóltam közbe akkor, a midőn Hock János t. képviselőtársam azt mondta, hogy itt egy selyemzsinór-rendszert alkalmaztak gróf Apponyi Albert ellen . . . *(Nagy zaj balfelől.)*

Hellebronth Géza: Az beszéljen, a ki azt mondta, hogy Apponyi hibázott! *(Folyton tartó nagy zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak meghallgatni a szónokot!

Kristóffy József: Mondottam azért, mert senki ezen az oldalon nagyobb tisztelettel és elismeréssel nem viseltetett Apponyi Albert elnök ur működése iránt, mint én; igy tehát a meggyőződés sugallta nekem azt a két szót, a melyet közbekiáltottam, hogy: nem igaz! *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Az álljon fel, a ki azt mondta, hogy hibázott!)* Ebbeli meggyőződésemet megerősiteni akarom azzal, hogy azt az inditványt, a melyet Hock János t. képviselőtársam beadott, én a magam részéről elfogadom. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Apponyi Albert gróf személyes kérdésben kért szót. *(Zaj.)* Csendet kérek!

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Éljenzés. Halljuk! Halljuk!)* Személyes kérdésben tartom kötelességemnek ezen vitába beavatkozni. Ugy vagyok értesülve, hogy inditvány adatott be, a mely oda irányul, hogy a ház az én lemondásomat az elnöki méltóságról ne fogadja el. *(Éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ez rám nézve mindenesetre rendkivül megtisztelő és én csak hálával vehetem, hogyha a képviselőháznak több tagja azt tartja, hogy a parlamenti tanácskozásoknak érdekében állana, hogy azt a diszes állást, a melyre a háznak bizalma engem emelt, továbbra is megtartsam. Ezt én csak a legnagyobb hálával vehetem tudomásul. De épen ezért, és épen azért, mert a ház tanácskozásai és e tanácskozások jövendőbeli fejlődései iránt a legnagyobb figyelemmel tartozom lenni, kötelességem kijelenteni a t. ház előtt és azok előtt, a kik a rám nézve nagyon megtisztelő inditványt beadták, hogy méltóztassanak az én lemondási szándékomat véglegesnek tekinteni. *(Élénk felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Nem fogadjuk el!)*

Rakovszky István: Kötelessége ott maradni!

Gr. Apponyi Albert: Ezt kijelenteni kötelességem volt a házzal és azokkal szemben, a kik irántam ilyen megtisztelő szándékkal voltak. Bármennyire kedvezőnek mutatkozzék is csekély személyemre nézve a hangulat, abban a pillanatban, a melyben az elnöki állástól megválni szándékozom, nem titkolhatom el magam előtt azt, hogy az, a kit a körülmények és a körülményekből eredő kötelességek oly mélyen belesodortak a politikai kontroverziákba, mint ahogy engem belesodortak, a ki e miatt a közélet minden férfiát érintő jogos kritikának ki van és ki lesz téve, talán nincsen abban a helyzetben, hogy a ház tanácskozásait tovább vezesse, mert az elnöki méltóságot kitenné esetleg annak, hogy a kritika, a mely az ő politikai magatartása ellen irányulna, az elnöki széket is érintse. *(Nagy zaj. Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Nem!)*

Ez, t. ház, az én lemondásomnak egyetlen indoka és ebből a szempontból, miután ennek az indoknak jogosultsága mélyen az én lelkemben lakik, ne méltóztassanak velem szemben lelkiismereti kényszert gyakorolni akarni, hanem lemondásomat méltóztassanak véglegesnek tekinteni. Azt a kérelmet intézem tehát a t. ház minden egyes tagjához, hogy ezen nyilatkozatomnak tudomásul vétele végett ezen tárgy további vitatásától elálljanak. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Élénk éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujra megnyitom. *(Gr. Tisza István miniszterelnök és minisztertársai belépnek a terembe. Zajos éljenzés a jobboldalon. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ki vele! Ki vele!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ő cs. és apostoli királyi Felségétől legkegyelmesebb királyi leirat érkezett. Kérem annak felolvasását és a

Digitized by Google

főrendiházhoz való átküldését elrendelni. (*Folytonosan tartó nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk a királyt! Nem akarják meghallgatni a királyt!*)

Elnök: Kérem a legfelsőbb királyi kéziratot meghallgatni. (*Zaj.*)

Zboray Miklós: A házszabályokhoz kérek szót. (*Nagy zaj jobbfelől. Felkiáltások: Üljön le!*)

Szőts Pál jegyző (*olvassa a miniszterium kinevezéséről szóló királyi leiratot. Zajos felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Napirend! Házszabály!*)

Elnök: A kegyelmes királyi kézirat hódoló tisztelettel tudomásul vétetik és kihirdetés czéljából a főrendiházhoz át fog küldetni.

Szőts Pál jegyző (*olvassa az ülés jegyzőkönyvének erre vonatkozó kivonatát. Éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj a baloldalon.*)

Elnök: Ha nincs észrevétel, hitelesittetik.

Kubik Béla: Micsoda disznóság ez? Hallatlan dolgok! Mit csinálnak! (*Szünni nem akaró nagy zaj a ház minden oldalán. Felkiáltások a baloldalon: Ilyen gazságot nem fogunk eltürni! Elnök csenget.*)

Ugron Gábor: A házszabályokhoz kérek szót.

Holló Lajos: Zárt ülést kérünk!

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Csak egy pillanatra . . . (*Folytonos nagy zaj a baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!*)

Ugron Gábor: A házszabályokhoz kérünk szót. (*Folytonos nagy zaj a ház minden oldalán. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk! Felkiáltások a baloldalon: A házszabályokhoz kérünk szót. Elnök többször csenget.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Csak egy pillanatra kérem a t. ház türelmét. Nekünk, a kik az ország kormányzatával bizattunk meg, hivatalos és parlamentáris kötelességünk kormányzati programmunkat előterjeszteni. (*Folytonos nagy zaj a baloldalon. Felkiáltások: Zárt ülést. Ki vele! Ki vele! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.*) Mi erre készen állunk, t. ház. (*Felkiáltások a baloldalon: A házszabályokhoz kérünk szót! Ki vele! Folytonos nagy zaj a ház mindkét oldalán. Elnök folyton csenget.*) Egyáltalában nem kivánjuk . . . (*Folytonos nagy zaj a ház minden oldalán.*)

Elnök (*csenget*): Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Egyáltalában nem kivánjuk . . . (*Felkiáltások a baloldalon: Zárt ülést! Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.*) . . . egyáltalában nem kivánjuk ezt a kötelességünket olyan időpontban teljesiteni, a midőn a t. ház hangulata a kormányprogramm meghallgatására nem alkalmas. (*Felkiáltások a bal oldalon: Zárt ülést! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Szünni nem akaró nagy zaj a ház minden oldalán. Elnök csenget.*)

Mi rendelkezésére állunk a háznak. Méltóztassék a ház bölcsességének elhatározni, hogy most kivánja-e a kormányprogrammot meghallgatni, (*Folytonos nagy zaj a baloldalon.*) vagy pedig a most megszakitott tanácskozást előbb befejezésre juttatni. (*Élénk éljenzés és taps a jobboldalon. A miniszterelnököt a jobboldalról számosan üdvözlik. Folytonos nagy zaj a baloldalon.*)

Elnök: Az ülést felfüggesztem.

(*Szünet után.*)

Elnök: (*Elfoglalja az elnöki helyet és csenget.*)

Rakovszky István: A mentelmi jog megsértését kivánom a t. háznak bejelenteni. (*Mozgás.*)

Elnök: Az ülést megnyitom. (*Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!*)

Holló Lajos: A házszabályokhoz!

Kubik Béla: Micsoda disznóságot csinált az elnökség? (*Nagy zaj a jobboldalon; felkiáltások: Rendre! Rendre!*) Igen, azt csinált! (*Nagy zaj. Elnök csenget.*)

Nyegre László: Az elnököt nem szabad sértegetni! (*Zaj.*)

Kubik Béla: Arczátlanság! (*Zaj.*)

Elnök: Kérem, Rakovszky képviselő urat illeti a szó.

Rakovszky István: T. ház! A mentelmi jog sulyos megsértését van szerencsém a t. háznak tudomására hozni. (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) A képviselői immunitás és sérthetetlenség egyik alapelve az, hogy a képviselő itten szavazatát leadhassa. (*Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) A ház elnöke és jegyzője határozatokat mondott ki, mint e háznak határozatát (*Hosszantartó nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Gyalázat! Érvénytelen.*) a nélkül, hogy a házat megkérdezte volna. Ezáltal a képviselőknek szavazati jogát elkobozta álnokul,, (*Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) nem azon pártatlansággal kezelvén tisztét, mint a hogy eddig hozzá voltunk szokva. Ezennel bejelentem Daniel Gábor elnök ur és Szőts Pál jegyző ur ellen a mentelmi jognak megsértését.

Gabányi Miklós: Mars ki! (*Nagy zaj.*)

Elnök: Holló képviselő ur a házszabályokhoz szót kér.

Holló Lajos: T. képviselőház! A házszabályokhoz kérek szót azon inczidens alapján, a mely az előbb lezajlott. (*Halljuk! Halljuk!*)

Azon jogát a miniszteréknek, hogy a házban megjelenhetnek és felszólalhatnak, az 1848-as törvény állapitotta meg, mi tehát a t. miniszterelnök urnak azon jogát, hogy bejöhessen és itt felszólaljon, kétségbe nem vonhatjuk. (*Felkiáltások jobbfelől: Szép! Szóhoz sem engedték jutni!*) A mi azonban itt történt, az nem ezen 1848-iki törvényeknek egyszerü folyománya akart lenni, hanem a napirendnek elnökileg és gondo-

Digitized by Google

lom, a kormány által is elfogadott terv ellenére való megváltoztatása. A napirendnek következő sorrendje volt és van megállapitva. Az első pont az irományok előterjesztése, a második pont az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása és a harmadik a kormány bemutatkozásának és a további teendőknek a megállapitása. Mi tehát feltétlenül azon felfogásban éltünk, és ez még ma sincs megingatva, hogy ezen napirend, melyet a kormánynyal egyetértőleg az elnökség megállapitott, meg lett változtatva, midőn az irományok fokozatos előterjesztésének és az inditvány- és interpellácziós-könyv felolvasásának mellőzésével a harmadik pont következett, midőn a miniszterium bemutatkozott és a királyi kézirat felolvastatott. Ehhez is van joga, de nem a kormánynak, hanem a háznak. És ha talán ehhez a miniszterelnök ur, mivel ezt szünet előzte meg, a pártok vezérférfiaival tanácskozik, hogy ehhez hozzájáruljanak, *(Élénk ellenmondás jobbfelől. Zaj a baloldalon.)* akkor lehetséges, de ha hozzá nem járulnak és a napirendnek megállapitott programmját a ház meg nem változtatja autonomicze, önerejéből, akkor egy kormánynak sincs joga ezt ezen ülés folyamán megtenni, hanem a következő ülésen terjeszti elő erre vonatkozó inditványát. Ez az egyik, a mit meg kell jegyeznem.

A másik dolog az, hogy ennél sokkal túlmenőbb dolgok történtek itt az előbbi eseményeknél, a melyekre t. barátom, Rakovszky István rámutatott, hogy t. i. itt nemcsak a háznak teljes figyelmetlensége közepette . . . *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Hát minek csinálták lármát? Folytonos zaj.)* Bocsánatot kérek, én elhiszem, hogy a túloldal különösen egy részének, a mely az érvényesülés idejét már alig várta, *(Ugy van! Ugy van! balfelől. Nagy zaj a jobboldalon.)* ez a néhány negyed óra is sok volt. *(Zaj jobbfelől.)* Elhiszem, hogy bizonyos mértékben belevágott a miniszterium programmjába, hogy az ő bemutatkozása késett, de bocsánatot kérek, nem is hiu indokból történt ez, mert egy elnöki változás lett bejelentve olyan kényes időben, mikor nemcsak az ellenzéknek, de az egész országnak arra kell szemét ráfüggesztenie, hogy ebbe az állásba semmiféle erőszak bele ne hurczoltassék. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi tehát egy igen nagy tárgyban, egy igen nagy érdekben, a napirendre kitüzött egy tárgyban éltünk szólásjogunkkal és ez gátolta csak meg azt, hogy a mai napon eddig és talán még az ülés további folyamán is a kormánybemutatkozás késedelmet szenvedett volna. *(Zaj.)*

De, t. képviselőház, ez a türelmetlenség, ez az ok . . . *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Már kilencz hónap óta beszélnek!)* hogy a kormánybemutatkozást késleltetni kellett, nem is preczedens nélküli. Hiszen ugyan nem kormánybemutatkozásnál, de elnöki lemondásnál előttünk áll a mult obstrukczióból Szilágyi Dezső lemondásának esete. Az egész ház egy teljes ülést foglalt el az ő lemondásának tárgyalásával.

Hegedüs Sándor t. képviselő ur abban az ülésben részletes inditványt terjesztett be, a melynek következtében egy küldöttség ment a lemondott elnököt felkérni, hogy foglalja el helyét ujolag. Egy ilyen nagy változást tehát, a mikor alkotmányjogi összeütközések keletkeznek, a mikor ilyen nagy czélok állanak a túloldal szemei előtt is, a mi szemeink előtt is, egy ilyen elnökváltozást szó nélkül nem lehet keresztülengedni; ahhoz inditványok hozzáfüzése, kivánságok és elismerések tolmácsolása, azt hiszem, egyáltalában nem olyan, a mely a ház gyakorlatával ellentétben állana.

De bocsánatot kérek, legyen ez kellemetlen a leendő kormányra nézve. Hiszen voltak kellemetlen szczénák az előző kormányok idejében, Széll idejében, Khuen-Héderváry idejében, Bánffy idejében is, de arra még nem volt példa, hogy egy ilyen kellemetlenség megelőzése végett törvényeink, házszabályokban biztositott jogaink csorbát szenvedtek volna. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon. Nagy zaj jobbfelől.)*

Én egész körülményesen nem tudhatom, hogy abban a lefolyt inczidensben mi történt, de mégis két tényt ki kell emelnünk, a melyet eltürni, elhallgatni és elfogadni semmiképen sem lehet. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Az egyik tény az, hogy az elnöki és jegyzői székből felolvasások történtek, a melyeket senki nem hallott . . . *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Mi hallottuk! Minek lármáztak?)*

Ugron Gábor: Nagy füle volt! *(Zaj.)*

Holló Lajos: T. képviselőház! Zaj, figyelmetlenség és ingerültség ebben a házban már máskor is volt. Izgalmas jelenetek előfordultak, de annyira még sem sülyesztettük le ennek a háznak a tekintélyét, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* hogy itten nem hallható, nem érthető dolgok, mint kijelentések történjenek meg. Ilyen még eddig nem történt. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A második dolog az, t. képviselőház, hogy nemcsak ilyen állitólagos beszédek és felolvasások történtek a nélkül, hogy a ház ez irányban valamit hallhatott volna, hanem hir szerint — tudomással nem birok róla, — az elnök jegyzőkönyvet is olvastatott fel és azt hitelesitette a nélkül, hogy megkérdezte volna a házat, van-e az ellen észrevétele vagy nincs, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Ellenmondások és felkiáltások a jobboldalon: De megkérdezte!)* a nélkül, hogy a hitelesités ellen esetleg jelentkező felszólalásokat, melyeket a házszabályok értelmében négy képviselő tehet, megengedte volna. Egyszerüen abban az érthetetlen nagy zajban és tumultusban, — állitólag, én nem is tudom, — határozatokat mondott ki, jegyzőkönyveket hitelesittetett a nélkül, hogy a szavazás megtörtént volna. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Folytonos zaj és ellenmondás a jobboldalon.)*

Digitized by Google

Polcznor Jenő: Vád alá kell helyezni az elnököt. *(Folytonos zaj.)*

Holló Lajos: Én azt hiszem, t. ház, hogy a t. miniszterelnök ur bármilyen elhatározással foglalta is el a helyét, az nem lehet ambiciója, hogy mindjárt az első napon ilyen házszabályellenes, ilyen törvénytelen és alkotmánysértő intézkedések tétessenek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Nem áll!)*

Az lehetetlenség, t. képviselőház, hogy a ház egyértelmü akaratnyilvánitása nélkül abból az elnöki székből ilyen elhatározások jelentessenek ki. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez lehetetlenség. A mi alkotmányunk vérrel van szerezve, *(Tetszés és helyeslés a szélsőbaloldalon és a néppárton. Zaj a jobboldalon.)* és azt nem lehetséges elnöki önkénynyel elkobozni. Én azt hiszem, hogy a mai nap meggyőzhetett mindnyájunkat arról, hogy az álarcz lehullott arról a rendszerről, a mely ártatlan formában, jegyzőkönyvi hitelesitések alakjában és más ilyenekkel akar házhatározatokat enunciálni. Hol van az megirva és nem lehetünk-e elkészülve arra, hogy ennek a nyomán majd törvényjavaslatok és más határozatok fognak itt enunciáltatni?! *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Ellenmondás jobbfelől.)*

Ha ez lehetséges, t. képviselőház, akkor ezt mondják ki nyiltan. Ne tessék ezt az utját választani a kormányzásnak, mert ez az ut már az alkotmányosságnak nemcsak nem az álarcza, de egyenesen a nyilt abszolutizmus. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Ellenmondás és zaj a jobboldalon.)* Akkor tessék ezt az álarczot levetni és tessék ezzel a nemzettel szemben akként elbánni, hogy ezen eszközökkel szemben a nemzet is meg tudja választani azokat az eszközöket, a melyekkel magát védeni képes. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Igenis, t. képviselőház, ha valahol, akkor ebben az esetben áll az a régi közmondás, hogy »principiis obsta«. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha valahol kell az első lépést megragadnunk, hogy mindent elkövessünk, hogy ennek az eljárásnak vége vettessék és minden ilyen eljárásnak a további lehetőségét megakadályozzuk, akkor ez az az eset. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Zaj és ellenmondás jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Egy hang a szélsőbaloldalon: No, halljuk hát! Mozgás a jobboldalon.)* Ezt a kegyes biztatást, t. ház, felhasználom arra, hogy a t. ház minden tagjához azon kérést intézzem, nyujtsunk segédkezet abban, hogy ez az inczidens a kedélyeknek minden további nyugtalanitása nélkül véget érjen. *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Semmi inczidens! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Hellebronth Géza: Ki kell lökni az elnöki székből! *(Nagy zaj jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Fontoljuk meg, miről van szó. Én azon hivatalos kötelességemet teljesitettem, hogy egy legkegyelmesebb királyi kéziratot adtam át. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mikor?)*

A ház általános, változatlan gyakorlata volt és gondolom, nem is lesz magyar képviselőház soha, a mely ezen a téren más eljárást kövessen, hogy a beérkezett legkegyelmesebb királyi leiratot kihirdette, felolvasta, vita nélkül hódoló tudomásul vette. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)* Utánanéztem az összes precedenseknek. Vita nélkül tudomásul vette és a főrendiházhoz átküldötte. Azután igenis megindult a vita. Meg fog indulhatni most is; a mint egyszer a kormánynyal áll szemben a t. ellenzék, nagyon természetesnek, nagyon jogosultnak találom, ha felveszi a harczot. Nem is fogunk kitérni előle. Most azonban nem történt egyéb, mint hogy a dolog természetének, a magyar közjog sarkalatos alaptételeinek megfelelően a legkegyelmesebb királyi kézirat tudomásul vétetett és a ház intézkedett annak a főrendiházhoz való átküldéséről. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Holló Lajos: Nem kérdezték meg a házat! *(Ellenmondás jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Méltóztassék megengedni, de ez olyan intézkedése a háznak, a mely egyszerüen magától értetődik. *(Helyeslés jobbfelől.)* Senkinek eszébe sem juthat, hogy a kérdésnek ezen mozzanatát illetőleg vita induljon meg, mert, ismétlem, itt még a királyi kézirat kezelése körüli intézkedésről van szó, és én a magam részéről egészen természetesnek tartom azt, a mi történt, daczára annak, hogy a háznak a túloldalon ülő igen t. tagjai meglehetős nagy iparkodást fejtettek ki, hogy lárma fejlődjék ki. Ez a háznak tisztán technikus intézkedése, a mely szabályszerüen, az eddigi intézkedéseknek megfelelően keresztülvitetett. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Erőszak!)* Ez egyáltalában nem jelenti azt, hogy el van intézve a vita és a ház tanácskozásai elől elvonatik mindaz, a mi az uj kormány kinevezésével összefügg. A kormány bemutatkozása a szó parlamenti értelmében nem is történt meg. Meg fog történni akkor, a mikor abban a helyzetben leszünk, hogy programmbeszédemet a kormány nevében elmondhassam.

Buzáth Ferencz: Süsse meg! *(Nagy zaj jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem tehetem meg ezt a szolgálatot t. képviselőtársamnak, mert megvallom, attól félek, hogy még sülve sem izlenék neki. *(Derültség és tetszés jobbfelől.)*

A kormány kötelességének fogja tartani elmondani a maga programmbeszédét. Nem fog

Digitized by Google

kitérni a vitatkozás elől, szivesen rendelkezésre fog állani a háznak, mikor azt a ház bölcsesége jónak látja. Most a napirend megváltoztatásáról szó sincs; s én kérem a t. házat, hogy a félben levő ügynek tárgyalását fejezze be. De én azt hiszem; hogy meg kellett azt egy királyi leirat meghallgatása végett akasztani és csak azután lehetett folytatni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a baloldalon.)*

En csak arra kérem a t. házat, méltóztassanak ezen magában véve jelentéktelen inczidens felett napirendre térni, *(Egy hang a baloldalon: Nagyon is lényeges!)* a félbeszakitott tanácskozást befejezni és majd annak idején támadni a kormányt, a milyen erősen méltóztatnak kivánni, a mikor a kormány a maga programmját előterjesztette. *(Élénk éljenzés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Kossuth Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályoknak szigoru megtartása nem képezhet e házban pártkérdést. A házszabályokon tett erőszak — lett légyen az szándékos, vagy nem, és csak tévedésen alapuló — soha sem találkozhatik e házban egy pártnak sem helyeslésével. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* A háznak erről az oldaláról senki sem vonja kétségbe a miniszterelnök ur jogát, a királyi kéziratot bemutatni; de arra nézve, hogy ez a királyi kézirat tudomásul vétetik-e, az elnöknek érthető módon kell a házhoz kérdést intézni. *(Felkiáltások jobbfelől: Megtette! Lármáztak! Ellenmondás a baloldalon.)*

A házszabályok 225. §-a igy szól *(olvassa)*: »A kérdést mindig ugy kell feltenni, hogy arra mindenki igennel vagy nemmel felelhessen . . .« *(Felkiáltások a jobboldalon: Fel is lett téve! Ellenmondások a baloldalon.)*

Kubik Béla: Nem igaz, nem mondott semmit! *(Folytonos zaj a ház mindkét oldalán. Elnök csenget.)*

Kossuth Ferencz: . . . csak akkor felelhet mindenki igennel vagy nemmel, ha a kérdés feltevését meghallhatja; ha bármilyen ok miatt nem hallhatja meg, az elnöknek nincs joga határozatot kimondani.

T. ház! Én azt az állitást, hogy a királyi kéziratot mindenesetre tudomásul kell venni, megjegyzés nélkül nem hagyhatom. Ez attól függ, hogy mit tartalmaz e kézirat; attól is függ, hogy ki jegyezte ellen. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalan.)* A történelemben van már preczedens arra, midőn királyi kézirat intéztetett a magyar országgyüléshez Récsey Ádám aláirásával. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* A ház mindenesetre tartozik a királyi kézirat iránt annyi tisztelettel, hogy át ne csempésztessék a házon, hanem kellő figyelembe vétessék. *(Élénk helyeslés a baloldalon. Mozgás a jobboldalon.)*

Én a nehézségeket nem keresem és nem is hátráltattam azt, hogy a királyi kézirat felolvasása és a kérdés feltevése meghallható legyen; de hogyha a háznak hangulata olyan volt, hogy ez a felolvasás nem volt meghallható, tehát házszabályilag nem volt lehető, *(Felkiáltások jobbfelől: Lehető volt!)* a t. elnök urnak hivatása lett volna azon iparkodni, hogy a felolvasás előtt csendet teremtsen, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* ha pedig nem sikerült volna a csendet helyreállitani, *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: Halljuk! Halljuk!)* akkor sokkal fontosabb az, hogy az elnök keresztül ne gázoljon a házszabályokon, *(Taps a baloldalon.)* mint az, hogy esetleg egy fél órát a tanácskozás idejéből elveszitsünk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A határozat kimondására nézve pedig az elnök urnak semmi joga nem volt.

Ebből indulva ki, az igen t. elnök urnak hazafiságára appellálok. *(Zaj a baloldalon és felkiáltások: Mondjon le!)* Tegye azt lehetővé, hogy a házszabályoknak e nagy sérelme kikössörültessék, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert t. ház, hogy ha egyszer elfogadjuk azt az elvet, hogy ebben a házban ki lehet mondani határozatokat, a melyeket tényleg a ház nem hozott, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* — mert nem is hozhatott a nagy zajban, — akkor megtörténhetnék szomoru időkben még az is, hogy kimondottnak tekintessék Magyarország oly felosztása, mint Lengyelországé volt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én tudok egy megoldást, *(Halljuk! Halljuk!)* ez a megoldás pedig az, hogy a ki hibázott, az viselje hibája következését, és ezt csak ugy teheti, ha az elnökségről lemond, *(Éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Éljen Madarász!)* Kérem az igen t. elnök urat, hozza meg ezt az áldozatot annak a nagy és szent elv sérthetetlenségének, hogy a magyar országgyülésen az elnök ne mondhasson ki semmit mint határozatot, a mit az országgyülés tényleg el nem határozott. *(Éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Hock János!

Hock János: T. ház! Mikor a miniszterelnök ur pár szóval itt felszólalt és bemutatkozott, bár programmját részletesen nem fejtette ki, *(Egy hang a baloldalon: Programm volt, a mit csinált! Zaj.)* de mindenesetre annak a fő gondolatnak adott beszédében kifejezést, hogy lehetőleg a parlamentáris anarchia ellen békés egyetértéssel, közmegegyezéssel, de a törvények szellemének tiszteletben tartásával mi is segédkezet nyujtsunk.

Ha a t. miniszterelnök urnak ez a kérése nem lenne egyoldalu és nem az ellenzékhez intéztetnék pusztán, hogy a jogos ellenőrzésnek az álláspontját adja fel, hanem azon jogtiszteletet tapasztalnók a miniszterelnök ur részéről is, akkor beszélhetnénk közös egyetértésről, akkor beszélhetnénk a nemzetnek nehéz, válságos időkben ilyen helyzetből való törvényes kiszabaditásáról. De nekem a miniszterelnök ur állásfoglalása eszembe juttatja az egyszeri brávót, a

Digitized by Google

ki az uton haladót megöli, legyilkolja és a siránkozó családtagokat azzal vigasztalja, hogy most már ezen inczidens felett térjenek napirendre és egyezzenek meg egy tisztességes temetésben. *(Derültség a baloldalon.)*

Ha a parlamentben az ügyek békességes elintézésére akar a miniszterelnök ur vállalkozni, legalább egynek meg kell lenni politikájában: a kölcsönösségnek. Mi ezt a kölcsönösséget eljárásában, sajnos, nem találtuk meg, mert, bocsásson meg, én nem vagyok közjogász, de annyit tudok, hogy a királyi legfelsőbb leiratot is, ha az törvényesen ellenjegyezve van, ha az megfelel a mi közjogunknak, a ház, ha tetszik, napirendre tüzheti, természetesen azonban a koronánál felelőséget a kormánynak kell érte vállalni. De még azt is értem, hogy a miniszterelnök ur lojalitásának akarván tüntető jelét adni fölfelé — a mire a mai viszonyok között neki szüksége is van, mert ez az egyetlen pont, a melyre támaszkodik, a koronának bizalma és nem a nemzet többségének bizalma — *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Élénk ellenmondások jobbfelől. Zaj. Halljuk! Halljuk!)* az ő politikájának és az ő egész vállalkozásának alapgondolata épen a korona bizalmának ébrentartása és fentartása, tehát méltánylom azon előzékenységet, miszerint azt a királyi kéziratot megilleti a jog, hogy itt minden napirendet megelőzve felolvastassék.

De bocsánatot kérek, ha ezt az álláspontot megengedjük is, a miniszterelnök ur tartozik legalább is hasonló tisztelettel a parlament iránt is, és az elnöknek kötelessége lett volna azt az inditványt megtenni. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A parlament beleegyezésével történhetett volna a királyi kézirat felolvasása, *(Ellenmondások jobbfelől.)* de a parlament megkérdezése nélkül ez tiszteletlenség. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon. Ellenmondások jobbfelől.)* A házszabályok legalább nyiltan intézkednek a 207. §-ban arról, hogy a napirendre kitüzött tárgy feletti tanácskozás megkezdetvén, attól eltérve más tárgyról csak a háznak az elnök felhivására adott engedélyével lehet tanácskozni. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj jobbfelől.)* Itt világosan a napirendre kitüzött tárgy feletti tanácskozás van megemlitve. Kérdem a t. házat, vajjon az elnök ur e kötelességével élt-e? *(Fölkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem!)* Megkérdezte-e a házat, hogy kiván-e a napirendre kitüzött tárgy feletti tanácskozásról más tárgyalásra áttérni és a királyi kézirat felolvasását meghallgatni? *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Ellenmondások jobbfelől.)*

Rakovszky István: Hát megkérdezte a házat? Megcsalt minket! *(Nagy zaj.)*

Hock János: Bocsánatot kérek, a házszabályok megsértése lehet a politikája egy olyan irányzatnak, a mely erőszakra kiván támaszkodni, de nem értem, hogy az ellenzék között lehet megoszlás és véleménykülönbség,...

Helló Lajos: Nincs véleménykülönbség.

Hock János: ... a midőn kiszolgáltatják a parlamenti tanácskozást védő házszabályokat egy ilyen erőszakos eljárásnak? *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az a házszabály a kisebbség joga; az a házszabály az alkotmányos élet gyakorlásának egyetlen biztositéka, és ha azt teljesen áthágják, és teljesen egy pártelnök interpretációjától teszik függővé, akkor a magyar törvényhozás tanácskozásaiban a legfőbb alkotmányos biztositék hiányozni fog. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)* Én értem és méltánylom a miniszterelnök ur eljárását, mert hiszen valljuk meg, hogy bizony kényelmetlen helyzetben volt, *(Ugy van! Egy hang jobbfelől: Na hát!)* az ő helyzete egy régi szindarabnak megforditott czime, vagy legalább is módositása. Van egy szindarab: A miniszterelnök előszobájában, — ő pedig miniszter volt az előszobában. *(Derültség balfelől. Zaj a jobboldalon.)*

Ballagi Géza: Jaj de rossz, szörnyü rossz!

Hock János: Minden rossz, a mi az önök czirkulusait zavarja. *(Zaj jobbfelől.)* Különben kérem nagyon kicsinyes dolog, midőn egy törvénysértésről és nyilt alkotmánysértésről van szó, hogy önök nem ennek a lényegébe mennek bele, nem ennek a birálatával foglalkoznak, a mi kihat az ország érdekeire, hanem egy szójátékon botránkoznak meg. Ha a miniszterelnök ur azt mondta, hogy az ő beszéde sülve sem kell, megengedem, hogy ez a szójáték sületlen, és átengedjük önöknek.

Ballagi Géza: Köszönjük! *(Zaj.)*

Hock János: Annyi bizonyos, hogy látunk egy olyan hangulatot keletkezőben, a melyről elmondhatjuk, hogy nem tudjuk, hogy a kilökött kő hol áll meg: az első törvényszegést konstatáltuk, az első házszabályokkal való visszaélést, mint egy uj politikai irány inaugurálását láttuk. Semmi esetre sem volt szerencsés gondolat ez a miniszterelnök urtól, hogy ha a béke pálmája és égisze alatt akarja az országot egy nehéz helyzetből kiszabaditani, a melyre én is őszintén törekszem ... *(Zajos ellenmondások a jobboldalon.)* Hiszen talán csak szabad az önök emlékező tehetségét felfrissitenem, egypár héttel ezelőtt utolsó beszédemben épen én mutattam arra az irányra, hogy a tisztességes békét részemről támogatom, de nem a nemzeti becsület árán. Ha olyan részletfizetéseket teljesit a korona nekünk, a mi jogos nemzeti küzdelmünk elismerésében, a melyek megilletnek és a melyekre tovább épithetünk, én magam mondtam, hogy akkor a törvénytelen állapotok fentartását nem kivánom, tehát senkinek sincsen joga önök között szememre vetni azt, hogy én nem akarok hozzájárulni teljes erőmmel és tehetségemmel a tisztességes kibontakozáshoz. De mikor egyrészről azt tapasztaljuk, hogy a nemzeti jogok védelmében kelt hangulatot egyszerüen erőszakkal

Digitized by Google

akarják lezuhanyozni és parlamenti cselszövésekkel kijátszani, akkor eszembe jut az a szomoru történet, a melyet Thukydides beszélt el egykor Görögország hanyatlásának okairól. *(Halljuk! Halljuk!)* Mikor oly mélyre sülyedt a közszellem, hogy a jogérzék teljesen meggyengült és kiveszett az egymással pártoskodó görög államok között, akkor történt az, hogy a melisszaiak átirtak a korikiaiakhoz és hivatkoztak egyszerüen jogaikra és azt mondták, hogy nem az erőszakra, hanem a jogérzékre bizzuk a mi igazságos ügyünk elintézését. Ők pedig a hatalom teljességének tudatában azt válaszolták, hogy: mi pedig megvetjük a jogot.

A nemzeti sülyedésnek biztos jele, mikor a jogot az erőszak váltja fel és nem a nemzeti jogok átérzésével, hanem egyszerüen a hatalomnak öntudatával akarunk parlamentárisan kormányozni. Ennek pedig a vége csakugyan a nemzeti ellenállásnak erőszakos, mesterséges felköltése lesz. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* És én attól félek, hogy a békés misszió ilyen előzmények mellett nem fog sikerülni, mert ez az ország évszázados elnyomatásában, küzdelmeiben sokat szenvedett, de valahányszor kilátása volt az ő alkotmányos életének és szabadságának törvényes uton való megvédésére és ujjáébresztésére: ez a nemzet felocsudott mindig évtizedes elnyomatásaiból, talpra állt és jogait követelte. Tényleg a mai nemzeti hangulat hasonlit az ecsedi láphoz. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Derültség.)* Ezt a nemzetet évtizedeken keresztül — bocsásson meg a miniszterelnök ur — édes atyjának politikája elposványositotta. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ön most idejön és vállalkozik arra, hogy a nemzeti ellenállást kiszáritsa. De a nemzet tüzet fog és az ön reményeit hamvasztja el. *(Élénk tetszés és éljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Két óra! Halljuk a napirendet! Zaj. Halljuk az elnököt!)*

Polónyi Géza: A házszabályokra való hivatkozással kérek szót. Előre is igéretet teszek, hogy a házszabályok keretén belül szándékozom a kérdéssel foglalkozni és pedig a kérdésnek gyakorlati részével. Hogy azonban ezen kérdésben a ház alkotmányos uton megtalálja azt a módot, a mely a bekövetkezett sérelmek orvoslására vezet, talán mégis elsősorban meg kellene állapitani, hogy mi történt. Az tiszta és világos dolog, hogy, a mint azt az előttem szólott t. képviselő urak már felemlitették, a ház elnöke irományok czimén tanácskozás tárgyává tette a ház volt elnökének lemondását. Ezen tanácskozás kellő közepén, a ház megkérdezése nélkül történt egy inczidens, mely szerint a tanácskozásnak megszakitásával a kormányelnök részéről egy kéziratot mutatott be. Én legalább azt hallottam. Idáig hallottam a történteket. Hogy azután mi történt, az hivatalosan előttünk azért nincs megállapitva, mert én legalább, a ki nagy figyelemmel kisértem az ülést, annak folyamán még azt sem hallottam, hogy az elnök ur tett-e és milyen enunciácziót. Ezen fordul meg a kérdés. Először is, hogy a konkluzumokat helyesen vonhassuk le, tiszteletteljesen kérdést intézek az elnök urhoz: Igaz-e az, hogy ő a királyi kéziratot tudomásul vettnek mondotta ki a ház részéről; igaz-e az, hogy a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentette ki és igaz-e az, hogy a jegyzőkönyvet a főrendiházhoz átküldetni rendelte el? *(Felkiáltások a jobboldalon: Igaz!)*

Polczner Jenő: Hát még sem megy ki az elnöki székből? Azt akarja, hogy kidobják?

Polónyi Géza: Megállapitható az a tényállás, hogy mind a három dolog megtörtént. Hát ha ez a három dolog megtörtént, akkor egy olyan vakmerő kisérlet történt, . . . *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Ugy van! Vakmerőség!

Polónyi Géza: . . . a mely nemcsak alkotmányunkat fenyegeti veszélylyel, hanem ennek a képviselőháznak tanácskozásait, a legfőbb palládiumot, az elnöki állásba vetett igaz hitnek tiszteletét is *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és azt, hogy a ház elnöke a házszabályokkal vissza nem élhet. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Kétségtelenül áll az, hogy a ház elnöke által enunciált határozat: határozat. A kérdés azonban az, hogy határozat-e akkor is, ha az elnök nem a házszabályok alapján, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és azoknak megfelelően mondja ki a határozatot.

Rakovszky István: Hanem hamisit. *(Zaj.)*

Kubik Béla: Ugy van!

Rakovszky István: Hamisit! *(Nagy zaj. Rendre! Rendre! a jobboldalon.)* Hamisit! Hamisit! *(Zaj.)*

B. Feilitzsch Arthur: Ti hamisitjátok az alkotmányt! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Polónyi Géza: T. ház! Ebből a képviselőházból szkupstinát nem engedünk csinálni, sem semmiféle oly hatalmi visszaélésre alkalmat és módot nem adunk, hogy a magyar parlamentet egyszerüen egy ember szeszélyének, vagy hatalmi viszketegségének szolgáltassuk ki. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A mi a mostani esetet illeti, alkalmat akarunk szolgáltatni arra, hogy ez az inczidens alkotmányos módon orvosoltassék. *(Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Miről van szó? A legvégzetesebb precedens lenne, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* ha alkalmat szolgáltatnánk a magyar parlamentben arra, hogy itt ne alkotmányosan tanácskozó testület érett és megfontolt határozatai keletkezzenek, hanem esetleg egy hatalmi érdek szolgálatában vitessék az elnökség. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

T. képviselőház! Ez a kérdés veszedelmesebb mindannál, a mi a magyar nemzetet fenyegeti. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Bérelt szolga!

Polónyi Géza: Az elnöki határozatok csak akkor és addig respektálhatók a parlamentben, a mig a házszabályok alapján törvényes keretben keletkeznek. Keletkezett-e határozat jogérvényesen ebben az esetben? *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Nem!)*

A házszabályoknak nem egyes paragrafusai, hanem a paragrafusok egész szeries-e lett megsértve. T. képviselőház, a házszabályok azon szakaszai, a melyekre már utaltatott és a melyek kimondják, hogy a tanácskozás alapjául vett és megkezdett tárgy felett a tanácskozást megszakitani csak a ház engedélyével lehet, oly érintetlen szakaszok, a melyek felett vitatkozni nem kell. Tessék nekem oly képviselőt mutatni, a ki hallotta azt, hogy a királyi kézirat tudomásul vétele csak fel is tétetett volna kérdésre! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Ákos: Nos, Sréter, hallotta?

Barabás Béla: Halljuk! Ki hallotta? Sréter, hallotta?

Polónyi Géza: Kossuth Ferencz t. képviselőtársam már kifejtette és néhány példával illusztrálta, hogy az az elmélet, hogy a Felségnek alkotmányos uton keletkezett királyi kéziratát hódolatteljes tisztelettel tudomásul veszi a ház, csak addig áll, a mig a Felség királyi kéziratában is hódolatteljes tisztelettel emeli meg kalapját a magyar alkotmány előtt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mert méltóztassanak megengedni, például mondom, a t. miniszterelnök ur szives lesz tudomásul venni, hogy először is a quóta tárgyában keletkezett döntések itt alkotmányos uton tárgyaltattak, másodszor pedig, ha a királyi kézirat ma esetleg a ház feloszlatását tartalmazó királyi kézirat lenne, a mely alkotmánysértést tartalmaz, azt nem fogja a magyar parlament hódolatteljes tudomásul venni. *(Igaz! Ugy van! Taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Azért az ily teoria ellen ünnepélyesen és hangosan tiltakozunk. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mindenképen az a kérdés, vajjon az a kézirat alkotmányos keretben, alkotmányos formák között keletkezett; a ház joga e felett határozni, ez nem a ház elnökének joga. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, objektiv ember e parlamentben nem fogja kétségbevonni, hogy tényleg oly helyzetben volt a ház, hogy senki sem hallotta, hogy mi történik, ilyenkor pedig a házszabályok 256. §-a nem azt a kötelességet irja elő az elnöknek, hogy az ő szája ize szerint tetsző határozatot publikáljon itt, hanem tessék a rendet megcsinálni, és ha nem tudja, öt perczre, majd egy órára az ülést felfüggeszteni. Ez, t. képviselőház, egy vakmerő kisérlet arra, hogy rendzavarást arra használjanak fel, hogy az elnök ur magát a parlamentnek konstituálja és ő mondja ki a saját határozatát a ház határozatának. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Ezenkivül konstatálni kivánom, hogy akkor, mikor a királyi kézirat bemutattatott, az én szemem láttára és mindnyájunk füle hallatára, nem egy képviselő, a házszabályokra való hivatkozással kért szót. A házszabályok e tekintetben világosan azt rendelik, hogy bármikor szót kérhetnek azok, a kik a házszabályokra hivatkoznak. A t. elnök ur megakadályozta még azt is, hogy a képviselők a házszabályokra való hivatkozás mellett érvényesitsék szólási jogaikat. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Polczner Jenő: Ki vele az elnökkel!

Polónyi Géza: Azonkivül a szavazásra vonatkozólag a házszabály világosan előirja, hogy az elnöknek kérdést kell intézni a házhoz, kiván-e valaki szólni, ha már senki feljegyezve nincs. Továbbá a jegyzőkönyv hitelesitése tekintetében a házszabály csak a mult ülés jegyzőkönyvének a hitelesitéséről rendelkezik és ahhoz is joga van négy képviselőnek hozzászólani. És az, hogy az ülés folyama alatt keletkezett határozat külön jegyzőkönyvben hitelesittessék, szintén házszabályellenes.

Rakovszky István: Mondja meg az elnök, micsoda eljárás ez? *(Zaj.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Általános szokás! *(Felkiáltások jobbfelől: Mindig igy volt!)*

Polónyi Géza: Azon kérdés felett, hogy a ház a jegyzőkönyvnek ide vonatkozó részét külön akarja-e hitelesittetni az ülés folyama alatt, a háznak külön engedélye és határozata kivántatik meg, a melyhez szintén négy képviselőnek feltétlen hozzászólási joga van. Már most ugy áll előttünk a dolog, hogy a házszabályoknak rút megsértésével, *(Ellenmondások jobbfelől.)* a tanácskozási rendnek egyenes kijátszásával publikáltatott egy határozat, melyet a ház soha meg nem hozott, s miután felette a ház nem tanácskozott, a ház elnöke oly határozatot mondott ki, a mely tanácskozás tárgyát sem képezvén, ilyen határozat nem is keletkezhetett. Ennek további folyománya az, hogy birjon az elnök ur azzal a férfias bátorsággal és kötelességérzettel, hogy tessék az enunciált határozatokat visszaszivni. *(Ellenmondás és derültség jobbfelől. Zaj balfelől.)* Ezen határozatok nem a ház határozatai, azok a jegyzőkönyvben helyet sem foglalhatnak, azok előtt mi soha meghajolni nem fogunk. *(Nagy zaj.)*

Már Kossuth Ferencz t. képviselőtársam megmondta, hogy a ház elnöke lemondásával expiálhatja ezen szerencsétlen dolgot, melyet elkövetett. Meg kell jegyeznem — hogy egyebet ne mondjak — itt egy óriási tapintatlansággal is állunk szemben. Erre az egész helyzetre nem lett volna semmi szüksége sem a háznak, sem a kormánynak, ha az elnök ur tudta volna kötelességét. Mert hogy áll a dolog? A ház utolsó

Digitized by Google

ülésén határozatot hozott, a mely szerint a ház elnapolta üléseit addig, mig az uj kormány be nem mutatkozik. Már most a ház elnökének ezen határozat alapján nem is volt joga másképen ülést összehivni, csak akkor, ha a kabinet megalakitásáról és erről a királyi kéziratról hivatalos tudomást szerzett. Ennek folytán neki az ülés összehivását már ezzel kellett volna indokolnia és azzal kellett volna a napirendet megkezdenie. De ezen már túl vagyunk.

Én a magam részéről csak ennyit mondok: a t. elnök ur vagy nagyfoku járatlansága okából a házszabályok ismerete nélkül járt el, vagy pedig, miután én az elnök urat igen jól ismerem és róla járatlanságot feltételeznem nem szabad, ezen okból azt kell hinnem, hogy egy uj éra beköszöntésével állunk szemben, *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a hol az elnöki hatalom révén a házszabályokkal való visszaélés akar a rendszer lenni. *(Ugy van! balfelől.)* Ezzel szemben pedig nemcsak minden jóravaló ellenzéki embernek, de minden igaz hazafinak csak egy felelete lehet és ez az, hogy ennek az urnak elnöklete alatt tovább nem tanácskozunk. *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps balfelől.)*

Endrey Gyula jegyző: Mezőssy Béla! *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: T. ház! Engedjék meg nekem, hogy az előadottakkal szemben csak egy pár szót szóljak. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenki tudta akkor, mikor a miniszterelnök átnyujtotta a legfelsőbb királyi leiratot, annak tartalmát. *(Nagy zaj és ellenmondások a baloldalon. Ugy van! jobbfelől.)* Ez az egyik.

A másik, a mit ki akarok jelenteni, az, hogy Szőts Pál képviselőházi jegyző ur felolvasta a királyi leiratot. Többen hallották. *(Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)* Én ekkor a kérdést feltettem, *(Nagy zaj és ellenmondások balfelől.)* szólásra senki sem jelentkezett, tehát a határozatot kimondottam. *(Hosszantartó nagy zaj és mozgás a baloldalon.)*

Engedelmet, de én végig elmondom, a mit mondani akarok, ha engedik az urak; ha nem engedik, akkor nem folytatom. *(Nagy zaj és felkiáltások balfelől: Mondjon le!)*

Ugyanaz az eljárás követtetett ma is, a mely eddig is követtetett a legfelsőbb királyi kézirat benyujtásánál. Ezt az eljárást követtem én is, a parlamentáris gyakorlatban ez mindig igy történt, *(Ellenmondások balfelől.)* méltóztassék utána nézni. *(Folytonos zaj a baloldalon.)* Kivétel az volt, hogy itt szándékosan olyan lármát csaptak, *(Ugy van! a jobboldalon. Hosszantartó nagy zaj a baloldalon.)* hogy sem az elnök szavát, sem a határozat kihirdetését nem lehetett jól hallani. *(Folytonos zaj.)* Én a házszabályok értelmében és a törvény szerint jártam el, az én lelkiismeretem tehát nyugodt e tekintetben. *(Hosszantartó élénk éljenzés és helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Ezt is helyeslik? *(Zaj.)* Hátha azt mondta volna, hogy agyon kell lövetni 25 képviselőt? *(Folytonos zaj.)* Meg vannak szokva szolgálni! *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Mezőssy Béla: T. képviselőház! *(Felkiáltások a jobboldalon: Holnap! Holnap! Folytonos zaj a baloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Tiszát hivei fogják megölni, nem saját maga, mert benne több a jóakarat, mint hiveiben. *(Felkiáltások a jobboldalon: Holnap! Fél három van már! Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon:)*

Mezőssy Béla: T. képviselőház! Nagyon rövid leszek. *(Halljuk! Halljuk! Folytonos zaj. Elnök csenget.)* Én őszintén és mélyen sajnálom, hogy egy olyan tényt kell konstatálnom, a mi még a magyar parlamentben, az én rövid parlamenti gyakorlatom alatt, elő nem fordult és ez az, hogy az, a mit a képviselőház elnöke mondott: a gyorsirói jegyzeteknek, a valóságnak meg nem felelő. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Ellenmondások és felkiáltások jobbfelől: Rendre!)*

Kubik Béla: Igaz! Ugy van! *(Folytonos zaj és felkiáltások a jobboldalon: Rendre! Rendre!)*

Mezőssy Béla: T. képviselőház! *(Nagy zaj. Felkiáltások a jobboldalon! Halljuk az elnököt!)*

Elnök: T. képviselőház! Én ezzel szemben csak azt vagyok bátor kijelenteni, hogy én sem mint magánember, sem mint a képviselőház elnöke, soha valótlant nem mondtam. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj.)*

Nyegre László: Nagyon szomoru, ha ilyeneket lehet mondani a parlamentben. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Mezőssy Béla: T. képviselőház! Azt mondja Nyegre László t. képviselő ur, hogy ez szomoru dolog. Én is azon kezdem, de hogy ez a szomoru helyzet előállott, abban nekünk a legkisebb részünk sincsen. *(Ellenmondások jobbfelől.)* A t. elnök ur előadása, a melylyel itt az ő eljárását indokolni kivánta, a gyorsirói jegyzetekben foglalt tényállással homlokegyenest ellenkezik. *(Halljuk! Halljuk! Folytonos zaj.)*

Rosenberg Gyula: Ha a gyorsirók nem hallották is, de itt többen hallották! *(Folytonos zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Mezőssy Béla: Ne méltóztassék gondolni, hogy engem akármiféle ideges közbeszólásokkal, akár pedig nem tudom miféle fenyegető kézmozdulatokkal akár nyugalmamból, akár higgadtságomból csak egy perczre is ki lehet hozni. *(Halljuk! Halljuk!)* A t. elnök ur azt állitotta és én hivatkozom pártkülönbség nélkül a ház minden egyes tagjára, hogy a mikor a miniszterelnök ur a legfelső királyi kéziratot átnyujtotta, akkor a kérdést szavazásra föltette.

Gr. Tisza István miniszterelnök: A felolvasás után!

Mezőssy Béla: Azt állitotta, hogy a kérdést szavazásra föltette és a tanácskozást befejezettnek nyilvánitotta.

Digitized by Google

Ezzel szemben méltóztassék meghallgatni a hivatalos gyorsirói jegyzeteket. Mielőtt azonban ennek felolvasásába belemennék, köteles vagyok kijelenteni, hogy én egy pillanatig sem vontam kétségbe a t. miniszterelnök urnak azon jogát, hogy ő egy királyi kéziratot itt bármikor is felolvastathasson. E tekintetben az én felfogásom szerint közöttünk nincs különbség. *(Helyeslés jobbfelől.)* Azonban nem erről van szó, hanem arról, hogy egy királyi kézirat felolvasása után a ház határozata a ház szabályainak megfelelően hozatott-e vagy sem? Már pedig az, a mit a t. elnök ur elkövetett, akár tudatlanságból, akár rosszakaratból, a házszabályok durva megsértése volt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Ellenmondások jobbfelől.)*

A gyorsirói jegyzetek igy szólanak:

»Gr. Tisza István miniszterelnök: Ő cs. és apostoli királyi Felségétől legkegyelmesebb királyi leirat érkezett. Kérem annak felolvasását és a főrendiházhoz való átküldését elrendelni. (Folytonosan tartó nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk a királyt! Nem akarják meghallgatni a királyt!)

Elnök: Kérem a legfelsőbb királyi kéziratot meghallgatni. (Zaj.)

Zboray Miklós: A házszabályokhoz kérek szót. (Nagy zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Üljön le!)

Szőts Pál jegyző (olvassa a miniszterium kinevezéséről szóló királyi leiratot. Zaj és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Napirend! Házszabály!)

Elnök: A kegyelmes királyi leirat hódoló tisztelettel tudomásul vétetik és kihirdetés czéljából a főrendiházhoz át fog küldetni. (Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ki hazudott?)«

Ez a hivatalos tényállás. Én ebből sem elvenni, sem hozzátenni valamit nem kivánok. Nyilvánvaló, hogy a mit a ház elnöke állitott, hogy t. i. ő a tárgyalás végével azt befejezettnek nyilvánitotta volna és szavazásra tette fel a kérdést, nem történt meg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Ellenmondások jobbfelől.)*

Rónay János: Az nem hitelesitett napló!

Mezőssy Béla: Ez nem történt meg, mert ha megtörtént volna, akkor eszünkágába sem jutna, hogy a ház határozatát törvénytelennek kivánjuk tekinteni. *(Zaj jobbfelől.)* A ki ennek az ellenkezőjét ki tudja fejteni, méltóztassék felállani.

Rónay János: Nagy zaj volt, majd kiigazitják a naplóhitelesitők. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Mezőssy Béla: Azt hiszem, a kormány ezt a védelmet nem fogja megköszönni, mert hogy ha a zaj elég jogczim lenne ahhoz, hogy a házszabályok meg ne tartassanak, az esetre nagyon könnyen lehetne mesterségesen is zajt előidézni. *(Zaj és felkiáltások jobbfelől: Nem szükséges!)*

De nemcsak a házszabályok 224., hanem 225. §-át is megsértette a t. elnök ur. Ez a paragrafus azt mondja, hogy a kérdést ugy kell feltenni, hogy arra minden egyes képviselő igennel vagy nemmel felelhessen. Én kérdem a t. túloldalt, igy lett-e feltéve a kérdés? Hallotta-e egyetlenegy ember a kérdés ilyen feltevését?

Lengyel Zoltán: Én odamentem, de nem hallottam. *(Zaj a jobboldalon.)*

Mezőssy Béla: Mi tehát nem voltunk abban a helyzetben, hogy igennel, vagy nemmel felelhessünk.

Épen ezért én nem vagyok hajlandó ezt a kérdést egy olyan egyszerü inczidensnek tekinteni, a minőnek a t. miniszterelnök ur minősitette és nem is érem be a magam részéről a dolognak azon megoldási módjával, a melyet a t. elnök ur kifejtett, hogy t. i. a ház elnöke vonja le ezen eljárásának konzekvencziáit, mert ez csak szubjektiv büntetés, hanem az én felfogásom szerint ezt a határozatot, mint a házszabályok rendelkezésének meg nem felelőt kell tekinteni és épen azért, nehogy ebből veszedelmes preczedens származzék. *(Zaj jobbfelől.)* Hogyha a t. miniszterelnök ur azt óhajtja, hogy ez a kérdés közmegnyugvással intéztessék el, tessék a házelnöknek a házszabályok 224—225. §-ainak rendelkezéseit szigoruan megtartani, ahhoz képest feltenni a kérdést, hogy mód legyen arra nézve, hogy a háznak alkotmányos meggyőződése a házszabályoknak megfelelő módon jusson kifejezésre. *(Élénk helyeslés a baloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Válaszolva előttem szólott t. képviselőtársam előadására, legyen szabad mindenekelőtt a háznak az utolsó, hasonló esetre vonatkozó naplóját, tudniillik a Khuen-kormány bemutatkozására vonatkozó naplót vonatkozó részeiben felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Zaj a baloldalon.)*

Bejön a házba gróf Khuen és bejelenti, hogy legfőbb királyi kézirat érkezett.

»Elnök: Méltóztassanak meghallgatni a kegyelmes királyi leiratot.«

Én kihagyom ugyan azt, hogy pl. az elnök csendet kér közben, de azért minden fontos kijelentést felolvasok.

»Hertelendy László (olvassa a királyi leiratot.)

Elnök: T. ház! Ezen legkegyelmesebb királyi leirat tudomásul vétetvén, hasonló kihirdetés végett a főrendiházzal közöltetni fog. (Zaj a baloldalon.)

Méltóztassanak az erre vonatkozó jegyzőkönyvi pontot meghallgatni és nyomban hitelesiteni.

Nyegre László jegyző (olvassa a jegyzőkönyv illető pontját.)

Elnök: Ha nincs észrevétel, ugy ezt a jegyzőkönyvi pontot hitelesitettnek nyilvánitom és a királyi kézirat a főrendiházzal is közöltetni fog.«

Engedelmet kérek, de a mint ez az ilyen dolgokban számtalanszor történik és történt, pl.

Digitized by Google

a jegyzőkönyv hitelesitésénél s más olyan egyéb kérdéseknél, a melyek nem nagy fontosságu diskusszió végén fordulnak elő, a ház elnöksége azt a bizonyos formalitást, hogy formaszerü kérdést intézzen az iránt, hogy van-e valakinek észrevétele, mellőzte.

Polczner Jenő: Kötelessége! Ha nem teszi, menjen el onnan! *(Mozgás jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Minden elnökkel megesett ez számtalan esetben. *(Nagy zaj.)* Bocsánatot kérek, miről van itt szó? *(Zaj a baloldalon. Elnök csenget.)* Egyszerüen arról, hogy miután ez a leirat ugy a képviselőházhoz, mint a főrendiházhoz is szól, a képviselőház azt haladéktalanul küldje át a főrendiházhoz s azután diskusszió tárgyává tehető a leirat tartalma. *(Felkiáltások a baloldalon: Nem arról van szó!)*

Ez volt a háznak állandó és egyforma praxisa, tessék utánanézni az ilyen esetekre vonatkozó képviselőházi naplóban s azt fogják találni, hogy mindenkor mindenekelőtt tudomásul vétetett a leirat, hitelesittetett a jegyzőkönyv és azután következett a kormányprogramm és az a feletti vita. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Én nem azt mondom, hogy nem baj és hiba, hogy ebben a házban sokszor lárma van, mert hogyne volna baj, de kétségtelen tény, hogy a háznak ilyen kisebb fontosságu határozatai, minők a legközelebbi ülés napirendjének megállapitása, a jegyzőkönyv hitelesitése stb. számtalanszor olyan zajban enunciáltatnak, hogy csak a ház igen kevés számu tagja hallja azokat meg. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ebben tehát ne méltóztassék semmiféle tendenciát keresni; mert itt senkinek semmiféle messzebbmenő szándéka nincs. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Engedelmet kérek, én nem hiszem, hogy az ország érdeke és nem hiszem, hogy a magyar közvélemény kivánja, hogy ebben a komoly pillanatban ilyen inczidensekkel töltsük az időt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás a baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk a napirendet!)*

Elnök: Engedje meg a t. ház, hogy most már megtegyem javaslatomat a holnapi ülés napirendjére vonatkozólag. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Javaslom a t. háznak, hogy a holnapi ülés napirendjére az elnöki lemondás tárgyalását tüzze ki. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elfogadja ezt a t. ház? *(Felkiáltások balfelől: Nem hallottuk!)*

Ismétlem, javaslatom az, hogy a ház a holnapi ülés napirendjére az elnöki lemondás tárgyalását tüzze ki. *(Helyeslés.)* Azután következnének az előterjesztések és a további teendők iránti intézkedések. *(Helyeslés.)*

Ha ez ellen senkinek észrevétele nincs, ezt határozatkép kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 45 perczkor.)

Digitized by Google

328. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 november 5-én, csütörtökön,

Daniel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések, ezek során Tallián Béla levelének bemutatása, melylyel az alelnöki állásról, gr. Tisza István, Tallián Béla, Berzeviczy Albert, és Hieronymi Károly leveleinek bemutatása, melyekkel képviselői állásukról lemondanak. — A függőben lévő inditványok és interpellácziók jegyzékének felolvasása. — A kérvényi bizottság jelentésének benyujtása Szatmár-Németi város közönségének a kiszolgált katonák hazabocsátására vonatkozó felirata tárgyában. — Az igazoló állandó bizottság jelentésének benyujtása Kuales Godofréd megbizó-levele tárgyában s ez alapon nevezett képviselő végleges igazolása. — Gr. Apponyi Albert a képviselőház elnökségéről való lemondásának tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 40 perczkor.)

Elnök: Méltóztassanak helyüket elfoglalni. Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál; a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző.

Következik a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Szőts Pál jegyző *(olvassa az 1903. november hó 4-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Endrey Gyula jegyző: Barta Ödön!

Barta Ödön: T. képviselőház! A jegyzőkönyv hitelesitéséhez kérek szót, mert a jegyzőkönyv felolvasott egyik része súlyos sérelmeket állapit meg, illetőleg tartalmaz, a melyek a jegyzőkönyvben azért nem maradhatnak meg, mert a jegyzőkönyv arra van hivatva, hogy egészen hű képét és mintegy történeti adatát képezze az országgyülés tárgyalásainak és alapját képezze ugy a ház, mint a ház jegyzőkönyveiben megnevezett kormányközegek működésének is.

B. Kaas Ivor: Olyan ez, mint egy falusi jegyző stiklije. *(Zajos ellenmondás jobbfelől.)*

Kubik Béla: Ugy van, az ilyent elcsapják! *(Nagy zaj. Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Hamisitók!)*

Rosenberg Gyula: Ha nem volnék rekedt, én is tudnék ugy kiabálni. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak.

Kubik Béla: Tudjuk, hogy többre is képes. *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Rendre!)* Ilyen urakkal szóba sem állunk! Bérenczek! *(Nagy zaj jobbfelől. Felkiáltások: Rendre!)* Nem fogadjuk el csak az egyik oldalon a figyelmeztetést.

Elnök: T. ház! Én az előbb épugy Rosenberg képviselő urtól, mint Kubik képviselő urtól csendet kértem, erre az inczidensre tehát semmi szükség nem volt. Kérem nyugodtan meghallgatni a szónokot.

Kubik Béla: Hát Rosenberg ur? *(Zaj. Felkiáltások jobbfelől: Megtörtént!)*

Barta Ödön: T. képviselőház!

Kubik Béla: Ha nektek szabad szemtelenkedni, hát akkor ... *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Rendre! Rendre!)* Igen, semmit sem tűrök el odaátról, semmit az ilyen bandától. *(Nagy zaj és mozgás a jobboldalon. Felkiáltások: Rendre! Éljenzés a baloldalon.)*

Pozsgay Miklós: Nem hiába ószeresek, a Teleki-térre valók! *(Derültség balfelől. Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Menjen az alapvizsgára!)*

Elnök: Kérem, méltóztassanak a tárgyalás érdekében csendben lenni. Barta képviselő urat kérem, folytassa a beszédét.

Digitized by Google

Barta Ödön: A tegnapi ülésről szóló és imént felolvasott jegyzőkönyv ellen az ülés szünet utáni részére vonatkozólag vannak megjegyzéseim és kérnem kell a t. ház szives türelmét, hogy kifejthessem azon aggodalmat, melyet a jegyzőkönyv ezen része és illetőleg a jegyzőkönyv ezen részében lefektetett tényekként feltüntetett monumentumok a ház minden oldalán kell, hogy keltsenek, mert az ülés jegyzőkönyve nem egy párté, hanem a ház egyeteméé. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azok a közszabadsági garanciák, a melyek az ülés jegyzőkönyvével tanusitandó intézkedésekben feküsznek, a melyek a házszabályok szerint alkalmazandók és a melyek a házszabályokban kell, hogy gyökerezzenek, a ház minden oldalának egyaránt drága palládiumát képezik.

Nem is akarok én hangulatkeltés czéljából arra rámutatni, hogy a házszabályoknak helyes, törvényes, pártatlan és olyan kezelése, a melyhez az aggálynak nyoma se férkőzhessék hozzá, elsősorban parlamentáris államokban, a hol a többség uralma van gyakorlatban, a kisebbség védelmére van szánva. Nem akarom ezeket hangoztatni azért, mert a jegyzőkönyv hitelesitésére vonatkozó kérésem keretébe ezek a fejtegetések túltengés nélkül nem férnek bele. Azonban rekapitulálnom kell azt, hogy a mi tegnap történt, nem egy közönséges inczidens, hanem egy alapos és közjogi fontos jelentőséggel biró tény, a mely tény megalkotása körül mindazoknak a garancziáknak igenis fenn kell forogniok, mindazoknak a garancziáknak respektálva kell lenniök, a melyek a ház határozatait minden alkalommal kell, hogy környezzék.

Az ülés szünet előtti része a háznak egy napirenden lévő tárgya tárgyalásával telt el. A szünet után nem ezen tárgy tárgyalása folytattatott, hanem egy királyi kézirat felolvasásával kezdődött a folytatólagos ülés. Én nem habozom kijelenteni azt a meggyőződésemet, a melyről különben már tegnap ez irányban többen nyilatkoztak, hogy az 1848. évi törvényekben lefektetett jognál fogva a király által kinevezett minisztert, a ki az esküt letette, a minisztert megillető jogok gyakorlata az eskületétel időpontjától kezdve feltétlenül megilleti a törvény keretében. Respektálandó tehát a házszabályokban is elismert azon miniszteri jog, hogy a miniszter mindenkor felszólalhat.

Arról nem akarok beszélni — mert nem akarok a lojalitás túltengésébe esni — hogy igenis a parlamenti gyakorlat szerint a királyi kéziratok felolvasására külön idő kitüzésére szükség nincsen. A mikor azok megérkeznek az országgyüléshez, azok felolvashatók. Konstatálom azonban, hogy a tegnapi ülés szünet utáni részében nem egy, akkor érkezett királyi kéziratról volt szó, hanem egy királyi kéziratról, a mely már azelőtt a lapokban megjelent; egy királyi kéziratról, mely feltétlenül megérkezett, mielőtt az országgyülés egybehivatott, mert az országgyülés egybehivásának előfeltételét képezte, hogy a király az uj kormány alakitása iránti intézkedéseket megtette légyen. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Igy voltak elnapolva a ház ülései, ezen királyi kézirat kihirdetésének előzményeit tehát ezek képezték. Szünet után gróf Tisza István miniszterelnök ur átnyujtott egy kéziratot és kérte annak felolvasását. Méltóztassék megengedni, hogy felolvassam a naplónak erre vonatkozó részét, a mely ránk nézve a tárgyalás bázisát képezi. A miniszterelnök ur a következőket mondotta *(olvassa)*: »Ő császári és királyi apostoli felségétől egy legkegyelmesebb királyi kézirat érkezett, kérem annak felolvasását és a főrendiházhoz való átküldését elrendelni«. Nem kérte tehát a miniszterelnök ur ezen királyi kéziratnak olyan kezelését, hogy az soronkivül határozathozatal tárgyává tétessék. Beterjesztette, kérte annak felolvasását és a főrendiházhoz való átküldését. Ha a miniszterelnök ur kivételes intézkedéseket akart volna tenni, azzal a preczizitással, a mely neki sajátsága, feltétlenül megmondotta volna, hogy kérem annak felolvasását, a jegyzőkönyv idevonatkozó részének azonnali hitelesitését és a kéziratnak a jegyzőkönyvvel együtt a főrendiházhoz való átküldését. Olyan intézkedésre tehát, a mely a jegyzőkönyv későbbi részében előfordul és mint a ház által állitólag meghozott határozat szerepel, inditvány sem tétetett.

Még kevésbbé történt meg az, a mi a jegyzőkönyvben később ugy van feltüntetve, a mint azt én később fel fogom olvasni. Az elnök további intézkedése igy szól *(olvassa)*: »Kérem a legfelsőbb királyi kéziratot meghallgatni.« További intézkedés tehát itten nincsen. E közben Zboray Miklós képviselő ur a házszabályokhoz kért szót. Szőts Pál jegyző olvasta ezután a miniszterium kinevezéséről szóló királyi leiratokat. Itt a gyorsirói feljegyzések zajos felkiáltásokat konstatálnak: »Napirend! Házszabály!« Az elnöki eljárás itt a napló szerint semmi egyéb intézkedést nem tartalmaz, tehát nem is történhetett olyan intézkedés, a melyet a ház megtörténtnek tartoznék elfogadni. A napló szerint az elnök azután azt mondja: »A kegyelmes királyi kézirat hódoló tisztelettel tudomásul vétetik és kihirdetés czéljából a főrendiházhoz át fog küldetni.« Valamint konstatáltam az imént a miniszterelnök ur kéréséből, hogy kivételesen gyors expediczió erre vonatkozólag inditványozva nem volt, azonképen konstatálhatom itt a napló alapján, hogy az elnöki ezen kijelentésekben az, hogy a jegyzőkönyvnek ide vonatkozó része most nyomban hitelesittetni fog és még az ülés folyamán át fog küldetni a főrendiházhoz, hogy tehát a ház ezt elhatározta, nem foglaltatik. Az van mondva, hogy át fog küldetni a főrendiházhoz, mint a hogy a ház minden olyan határozata, a mely a főrendiházzal közlendő, rendes uton és módon átküldetik. Itt azonban egy rendkivüli intézkedés történt.

Digitized by Google

A jegyző ur most a jegyzőkönyvet felolvasta és a jegyzőkönyvben az mondatik, hogy az nyomban hitelesittetett stb. Erről a ház naplójában említés nincsen. Egy szóval sincsen említés téve róla, hogy az elnök felhivta a jegyzőt, hogy olvassa fel a jegyzőkönyvnek idevonatkozó részét vagy készitse el, vagy ha el van készitve, olvassa fel. Ezen intézkedések után a naplóban, a melyet most reprodukáltam, a következő foglaltatik:

»Szőts Pál jegyző olvassa az ülés jegyzőkönyvének erre vonatkozó kivonatát. (Éljenzés és taps a jobboldalon. Nagy zaj a baloldalon.)«

Itt felmerül az a kérdés, hogy a napló szerint mivel indokolható az, hogy Szőts Pál jegyző ur a jegyzőkönyv idevonatkozó részét felolvasta. Önbuzgalomból nem tehéti, az elnöki utasitás pedig a naplóban nincs meg. A legenyhébb felfogás szerint tehát azt kell feltennem minden hangulatkeltés nélkül, hogy azt az intézkedést, hogy a jegyzőkönyv felolvastassék, az elnök ur megtette, de még a mellette ülő jegyző, illetve a gyorsirók sem hallották, mert ha hallották volna, a gyorsirók hűsége, a gyorsirók megbizhatósága folytán nem tételezhető fel, hogy egy ilyen nagy feháborodást keltett inczidens alkalmából abból a naplóból ez kimaradt volna. Megtörtént tehát, reasszumálva a dolgot, a következő: Egy királyi kézirat felolvasása kéretett. Ennek az elrendelése és foganatositása ellen senkinek kifogása nem lehet, mert az helyesen és törvényesen folyt le. Azután azonban egy határozat állittatik hozottnak, a mely határozathozatalára vonatkozólag a naplóból azok az előkészitő intézkedések, a melyek nélkül a ház házszabályszerü, tehát törvényes határozatot nem hozhat, nem konstatálhatók. Nincsen nyoma a naplóban annak, hogy az elnök azokat az előintézkedéseket, a melyek előfeltételét képezik egy törvényesen meghozandó házhatározatnak, tényleg megtette volna, ha pedig nyoma sincs annak, akkor azokat megtörténtnek állitani nem lehet, mert akkor egyáltalában hiányzik tárgyi alapja annak a határozathozatalnak *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és tárgyi tényálladék hiányában a határozat törvény szerint meghozottnak nem tekinthető, vagyis magyarul mondva: semmis. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Azt hiszem, nem mondok ujat, ha konstatálom azt, hogy a ház gyakorlatában számos eset fordult elő, a mikor a házszabályok kezelése körül u. n. elsiklások történtek, olyan hibák, a melyeket a ház a maga szuverenitása és autonomiája szempontjából nem hagyott benn, vagy nem hagyott szó nélkül, nem hagyott érvényben azért, mert nem akarta, hogy abból preczedens alkottassék, a melyre később hivatkozni lehet. Láttuk tegnap, hogy a miniszterelnök ur sietett egy preczedensre hivatkozni, a mely más alkalomkor egy királyi kéziratnak hasonló kezeléséről tanuskodik. Egészen más dolog az, hogyha egy ilyen intézkedés olyan időben történik, a mikor arra senki különös sulyt nem helyez és egészen más, mikor olyan időben történik, mikor a ház egy tekintélyes része épen ebben látja az ő akciójának megbénitását. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Alkotmányjogilag azonban nem lehet ilyen preczedensre hivatkozni, mert a preczedensek nem mondhatnak ellent a házszabályok világos rendelkezésének. A preczedensekre való hivatzokás csak akkor foghat helyet, ha nincsen tételes törvény, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* de a hol a házszabályok világos rendelkezéseinek megsértéséről van szó, ott ötven preczedens sem ad jogot arra, hogy ötvenegyedszer valaki arra hivatkozzék. A jogszokásra, a gyakorlatra csak tételes intézkedés hiányában lehet hivatkozni és mintbogy e szerint preczedens ezt nem szankcziónálja, a mi tegnap történt, minthogy továbbá tény az, hogy sulyos alkotmányjogi garancziáink vannak a házszabályokban lefektetve, minthogy a házszabályok szigoru védelme elsőrendü kötelességünk, de elsőrendü kötelessége a többségnek is, hogy t. i. a házszabályok kezelésénél semmi olyant ne tegyen, a mi az ellenzék ellen támadást képez, vagy a támadás jellegét ölti magára, mert ez ellen az ellenzék részéről a legkiméletlenebb retorziót vonná maga után, azt hiszem, a helyes nyomon járok, ha feltételezem a t. ház minden oldaláról, hogy hozzá fog járulni a házszabályokon elkövetett ezen sérelem orvoslásaként a jegyzőkönyv azon részeinek kihagyásához, a melyek a szünet után történt elnöki enunciácziót tartalmazzák, kivéve annak az egy intézkedésnek, a melylyel a királyi kézirat felolvasása elrendeltetett. Inditványozom tehát, hogy a jegyzőkönyv azon része, a hol a határozathozatal kezdődik, a jegyzőkönyv hitelesittetik, a jegyzőkönyv kivonata a főrendiházhoz átküldetik és a királyi kézirat hódolatteljesen tudomásul vétetik, minthogy ezekre vonatkozólag feltett kérdéseket a ház nem hallhatta, — a legenyhébb feltevés szerint mondom — és olyan határozatok enunciálva nem lettek, a melyek feljogositották volna a jegyző urat a jegyzőkönyv ezen részének külön hitelesitésére, mert azt még a gyorsirók sem hallhatták, mint a tényeknek meg nem felelő, a jegyzőkönyvből kihagyassék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Méltóztassék megengedni nekem, hogy azokra vonatkozólag, a miket Barta Ödön t. képviselő ur elmondott, deklarácziót tegyek. *(Halljuk! Halljuk!)* Én mindenekelőtt konstatálom azt, hogy a kérdéseket, a melyeket fel kellett tenni, feltettem, itt a mellettem ülő jegyző urak hallották, *(Halljuk! Halljuk! Mozgás a baloldalon.)* másodszor azonban sajnálattal látom, hogy a ház nagy része ép ugy, mint a gyorsirók a nagy zaj folytán ezeket nem hallották. *(Halljuk! Halljuk!)* T. ház, mikor az erre vonatkozó határozatokat kimondtam, távol volt tőlem az a szándék, hogy én akár házszabálysértést, akár pedig a ház jogainak csorbitását

Digitized by Google

óhajtsam elkövetni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Arra igyekeztem, az volt a célom, hogy kövessem azt a rendes eljárást, a mely ezeknél a dolgoknál történni szokott. Azonban most már, miután látom, hogy az én eljárásom félreértésre adott okot, miután látom, hogy az én eljárásomat a ház több oldaláról diffikultálják, én annak kijelentése mellett, hogy soha arra nem törekedtem és nem is fogok törekedni, hogy a ház határozatait a ház megkérdezése nélkül mondjam ki, *(Egy hang balfelől: Ezennel lemondok!)* vagy egyáltalában házszabályellenes dolgot kövessek el, a magam részéről is átlátom azt, hogy ezt a dolgot reparálni kell. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A házszabályok 225. szakaszának értelmében ugy kellett volna, hogy történjék a dolog, hogy a kérdést a ház tagjai hallják. Ez a nagy zaj miatt nem történhetett meg, nem hallotta a ház tagjainak nagy része és nem hallották a gyorsirók. Ennélfogva én javaslom a t. háznak, hogy a királyi kéziratra vonatkozó kérdéseket engedje meg a t. ház, hogy ujból feltegyem, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* természetesen a jegyzőkönyv ezen részének törlése mellett, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Felkiáltások balfelől: Most ujra átküldik a főrendiházhoz?)* és kimondjuk, hogy ez a dolog preczedenst ne képezhessen. *(Helyeslés.)*

Polónyi Géza képviselő ur kért szót.

Polónyi Géza: T. ház! A jegyzőkönyv hitelesitéséhez kértem szót és igen röviden tehetem meg nyilatkozatomat.

T. képviselőház! A magyar alkotmánynak féltettebb kincse, mint a házszabály, nincs. Nekünk, t. képviselőház, ezeknek rigorózus megtartása nem pártérdekünk, hanem a nemzetnek igaz érdeke és a parlamentárizmus valóságos létérdeke. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ha kisérlet történnék bármikor a házszabályoknak megsértésére, mint a hogy, fájdalom, azt hittük, hogy ilyen kisérlettel állunk szemközt, a függetlenségi és 48-as pártot azzal az elszántsággal, a mely az alkotmány védelmében ennek a pártnak kötelessége, mindig szemben fogja találni magát a hatalom. *(Helyeslés.)*

Most a magam részéről az elnöki méltóság és a parlamentárizmus érdekében melegen üdvözlöm az elnök ur ezen elhatározását, *(Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* a magam részéről azt teljesen kielégitőnek tartom, *(Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* és hozzáteszem, hogy bár senki előtt sincs kétség az iránt, hogy ezen sajnos tévedésnek előfordulta tetézve van azzal is, hogy ezek a határozatok részben végre is hajtattak, a mennyiben a kérdéses jegyzőkönyv a főrendiházzal már közöltetett is, mindazonáltal, t. képviselőház, miután itt arról volt szó, hogy elnöki határozatként, illetőleg a ház határozatként az elnök ne enunciálhasson soha olyan határozatot, a melyet a ház megelőző alkotmányos és házszabály szerinti tanácskozás alapján meg nem hozott, az ebben rejlő sérelem pedig ezen elnöki nyilatkozat által és azzal, hogy a határozat a jegyzőkönyvből kimarad és a háznak az uj határozathozatal lehetővé tétetik, teljesen orvosolva van: a magam részéről az ügyet befejezettnek tekintem, *(Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* és kérem a t. képviselőházat, hogy méltóztassék az elnök urnak megengedni, hogy ezen jegyzőkönyvből a kérdéses határozat kimaradván, a kérdéseket a házszabályok értelmében ujra feltehesse. *(Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólani.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Épen, mert a házszabályoknak megtartására minden irányban a legnagyobb sulyt helyezem, igen komoly kérdésnek tartom azt is, hogy egy formailag meghozott és enunciált határozat mennyiben tehető igy rekonsziderácziő tárgyává. Hogy a jelen konkrét esetben ennek lehetőségét magam is fenforogni látom, erre nézve két tárgyi szempontom van.

A tegnapi ülésről szóló napló szövegéből kitünik ugyanis először az, a mi már felemlittetett, hogy az elnöki enunciáczió némely részét a gyorsirók sem hallhatták, kitünik másfelől az, hogy egyes t. képviselőtársaink a házszabályokhoz szót kértek és az elnök őket meg nem hallván, nekik a szót meg nem adta. Ebből a két tárgyi momentumból konstatálni lehet, hogy csakugyan a zaj oly mérvet öltött, a mely mellett szabályszerü határozat hozataláról nem igen lehetett szó. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Én a magam részéről is hozzájárulok a kérdés azon megoldásához, a melyet a házelnök javasolt, *(Helyeslés.)* és csak a teljes megnyugtatás elérése tekintetében vagyok bátor egész röviden utalni arra, hogy az eljárás érdemét tekintve, minden tekintetben hasonló volt a hasonló esetekben követett eljáráshoz. *(Felkiáltások a baloldalon: Nem áll! Ugy! van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj. Elnök csenget.)*

Én nem kivánom a kérdést semmi irányban kiélezni, de azt hiszem, hogy a közmegnyugtatás szempontjából szükséges ezt is konstatálnom. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem áll!)*

Hasonló volt az eljárás abban a tekintetben is, hogy a szavazást megelőző mindazon előzetes formalitásokat más ilyen alkalmakkor sem tartották meg. *(Mozgás a baloldalon.)* Előttem vannak az összes preczedensek. Hasonló volt annyiban is, hogy sohasem kérte a háztól a bemutatkozó miniszterelnök, hogy a királyi leirat a főrendiházhoz soronkivül küldessék át. Ez magától értetődőleg megtörtént, mert miután a koronától egy legfelsőbb leirat jött az országgyülés két házához, azt már a korona iránti tisztelet hozza magával, hogy az országgyülés-

Digitized by Google

nek az a háza, a melyik elsősorban bontja fel és nyer tudomást e leiratról, azt azonnal soron kivül küldje át a másik házhoz.

Barta Ödön: Nem azonnal!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mondom, t. ház, teljesen megfelel az eljárás érdemileg a más alkalmakkor követett eljárásnak. Én nem azért hivatkozom ezen eljárásokra — és itt nem szeretném, hogy Barta Ödön t. képviselőtársam félreértésben legyen — mintha ezek jogi hatállyal biró preczedensek volnának. Aláirom, hogy semmiféle preczedens és a preczedensek bárminő tömege egy tételes jogszabályt meg nem dönthet. (*Helyeslés.*) Egyszerüen hivatkoztam azért, hogy igazolást nyerjen az, hogy itt semmiféle rendkivüli dolog, semmi merénylet a háznak elhatározása ellen nem történt. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Különben én is kérem, hogy a ház az elnök ur inditványát fogadja el. (*Helyeslés a jobboldalon és a szélsőbaloldalon. Zaj a néppárton.*)

Zmeskál Zoltán: Becsületszóra! Volt-e benne része? (*Zaj. Elnök csenget.*)

Rakovszky István: T. képviselőház! Nem vagyok abban a helyzetben, hogy akár a t. miniszterelnök ur, akár a Polónyi Géza t. képviselő ur által ajánlott kibontakozást elfogadhassam. (*Helyeslés a néppárton.*)

Leszkay Gyula: Mindjárt gondoltuk!

Rakovszky István: Bár az a czél, a mely a t. miniszterelnök urat, s a mely Polónyi Géza t. képviselő urat vezérli, vezérel bennünket is, hogy t. i. a tegnapi sajnos inczidens reparáltassék, de nézetünk szerint azt ezen az uton az igazság szerint reparálni nem lehet. Nem reparálható ezen az uton, mert ezen jegyzőkönyv törvénytelen, házszabályellenes, hitelesitése nem tehető jóvá egy egyszerü módositás által ma, mivel a határozatnak nyomban konzekvenciái is voltak; és hogyha ezen határozatot megmásitjuk, azon konzekvenciák jogos alapját vonjuk meg, s igy azok nélkülözik a törvényes alapot.

Ennélfogva, miután én is a kibontakozást akarnám, erre nézve egy más inditványnyal állanék elő. (*Halljuk! Halljuk!*)

A t. elnök ur megadta az expiácziót saját eljárására nézve; én tehát inditványozom, hogy ne módositsuk a jegyzőkönyvet, hanem adjunk egy indemnitást a tegnap történtekre nézve annak a kiemelésével, hogy ez preczedenst nem képezhet. (*Helyeslés a néppárton. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.*)

Barta Ödön: Ez sokkal kevesebb! Sokkal több foglaltatik a jegyzőkönyv-módositásban! (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Bakonyi Samu: Itt in integrum restitutio kell, és ez az... (*Nagy zaj. Elnök csenget.*)

Holló Lajos: T. képviselőház! (*Folytonos zaj.*)

Elnök (*csenget*): Csendet kérek! Méltóztassék nyugodtan meghallgatni a szónokot!

Holló Lajos: Magam részéről a házszabályokhoz kérek szót, miután a szóban levő tárgy leginkább a házszabályoknak helyes magyarázata alapján vitatható itt meg.

Én ahhoz, a mit Rakovszky István t. képviselő ur előttem inditványozott, hozzá nem járulok a miatt, mert ez teljesen ellenkezik a logikának és a természetes következtetéseknek az eredményeivel. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Ugyanis, ha az a jegyzőkönyvben foglalt eljárás és határozat a maga helyes formájában meg nem hozatott, az egyszerü logika az, hogy az nem létezik, az tehát ebből a jegyzőkönyvből egyszerüen törlendő és kihagyandó. A második kérdés az, hogy, miután az elnök ur egész korrekt eljárással belátván tegnapi viselkedésének és tényeinek helytelen és házszabályellenes voltát, azt önként reparálja... (*Élénk ellenmondások jobbfelől. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.*)

Münnich Aurél: Olyat nem mondott! (*Zaj.*) Az nem áll!

Elnök (*csenget*): Kérem, méltóztassék nyugodtan meghallgatni a szónokot! (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hiszen itt van az elnök! Maga az elnök mondta! Csak Münnich nem ismeri el. Zaj.*)

Csendet kérek!

Holló Lajos: ...ennek következtében mindannyian helyesen keressük talán azt a módot, a melylyel ez az egész kérdés megreparálható. Énszerintem nem elégséges az, hogy a t. elnök ur egy későbbi időben, a jegyzőkönyv hitelesitésének befejeztével ezt a kérdést ismét felteszi, mert nemcsak a kérdés feltételénél és a határozathozatalnál volt már szerintem a házszabály megsértve, hanem magának a királyi kéziratnak a felolvasása által, (*Mozgás és helyeslések a szélsőbaloldalon.*) és pedig nem a felolvasás törvénytelensége, hanem a királyi kézirat tartalmának teljesen érthetetlen módon való felolvasása által, a minek következtében ebben a házban senki sem volt abban a helyzetben, (*Ellenmondás jobbfelől.*) — bocsánatot kérek, nem volt — hogy annak a királyi kéziratnak tartalmát meghallja. (*Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Épen azon tiszteletnél fogva, a melyre a miniszterelnök ur hivatkozott, s a melylyel tartozunk a királyi kéziratok iránt, — és a király magas állása iránti hódolatunknál fogva kell is, hogy ezen kéziratokat illő figyelemmel hallgassa meg a ház: épen ezen, a király iránti tiszteletből folyik az, hogy a tegnapi zajban érthetetlenül történt felolvasás itt a ház figyelmének és hallomásának teljesen hozzáférhető módon ismételtessék. Ha már most ez megtörténik, a két királyi kézirat itt felolvastatik: az elnök ur felteszi a kérdést, ugy a mint mondotta, s a képviselőház meghozza a maga részéről a határozatot, egyuttal utólag konstatáltatik, hogy ez tegnap már átküldetvén a főrendi-

Digitized by Google

házhoz, ez az átküldés most egy helytelen incziden folytán egyszerüen tárgytalanná vált.

Ez által, — mert elvégre is mégis csak az a lényeg, hogy mi tudomásul veszszük ezt a királyi kéziratot, az itt felolvastatott és mi tudomásul veszszük azt, — ha ez itt bekövetkezik, a mai vagy a következő ülésnek akármelyik időpontjában erre nézve határozatot fogunk hozni, és azt is tudomásul veszszük, hogy a főrendiházhoz való áttétel már megtörtént, tehát nem szükséges, hogy azt ismételjük és igy valami komikus eljárás tárgyává tegyük. *(Helyeslés és mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ennek következtében tehát azt hiszem, hogy a jegyzőkönyv e részének kihagyása, ugy a mint az inditványoztatik, teljesen korrekt álláspont, és ezeknek a királyi kéziratoknak leendő felolvasása és az erre való ujabb határozathozatal volna leghelyesebb megoldása a kérdésnek. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Rakovszky István: T. ház! Én visszavonom inditványomat és hozzájárulok Holló Lajos t. képviselőtársam inditványához. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: T. ház! Azt hiszem, kijelenthetem, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy a jegyzőkönyvnek az a része, a mely a királyi kézirat felolvasása után következik és a mely annak tudomásul vételére és a főrendiházzal való közlésére vonatkozik, *(Halljuk! Halljuk!)* valamint a jegyzőkönyv hitelesitésére vonatkozó rész töröltessék. *(Helyeslés.)* Ebbe, ugy látom, a ház egyhangulag belenyugszik. *(Helyeslés a ház minden oldalán.)*

Két inditvány van előttünk, t. ház. Az egyik az én inditványom, hogy a királyi kézirat már fel lévén olvasva, annak tudomásulvételére és a jegyzőkönyvnek hitelesitésére nézve történjék szavazás. A másik pedig Holló Lajos inditványa, a mely szerint ő előbb még a királyi leiratot kivánja felolvastatni. *(Felkiáltások a szélsőboldalon: Nem szükséges! Megtörtént! Mozgás és zaj. Halljuk!)* Felteszem tehát a kérdést, hogy melyik inditványt fogadja el a ház.

Ugron Gábor: T. ház! A házszabályok szerint minden inditvány vagy bármi, a mi felett szavazás történik, a szavazás előtt mindig felolvasandó. *(Ellenmondások jobbfelől. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Szerintem igaza van Ugron képviselő urnak, hogy tulajdonképen minden inditvány irásban adandó be, de itt elnöki javaslat van . . . *(Zajos felkiáltások: Szavazzunk!)*

Zmeskál Zoltán: Mi meg kivánjuk hallgatni, önök meg nem akarják megengedni. *(Folytontartó nagy zaj.)* Szép lojalitás! *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök *(csenget)*: . . . és már akárhányszor előfordult a praxisban, hogy nem adatott be irásban az inditvány.

Polónyi Géza: Elfogadjuk az elnöki javaslatot! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Azt hiszem, helyesli a ház, hogy Holló Lajos képviselő ur inditványát az eddigi szokás szerint szintén szavazás alá bocsátom. *(Helyeslés.)* Kérdem tehát a t. házat: elfogadja-e az elnöki propozicziót, a mely esetben Holló Lajos képviselő ur inditványa elesik *(Nagy zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* vagy pedig nem fogadja el az elnöki propozicziót és akkor Holló Lajos képviselő ur inditványára fogom feltenni a kérdést. *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztassanak azok, a kik az elnöki javaslatot elfogadják, felállani. *(Megtörténik.)* A képviselőház az elnöki javaslatot fogadta el.

Már most felteszem a kérdést: tudomásul veszi-e a t. ház a miniszterelnök kinevezésére vonatkozó legfelsőbb királyi leiratot? *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Rakovszky István: Nem hallottuk, kérjük felolvastatni! *(Zajos ellenmondások a jobboldalon.)* Hiába tiltakoznak önök, ez engem nem izgat!

Elnök: Felteszem a kérdést: tudomásul veszi-e a ház a legfelsőbb királyi leiratot? *(Zajos felkiáltások a néppárton: Nem lehet! Kérjük felolvastatni!)* Kérem, a háznak már határozata van. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Folytontartó nagy zaj.)* Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége tudomásul veszi a királyi kéziratot. *(Nagy zaj és felkiáltások jobbról: Halljuk az elnököt! Felkiáltások a néppárton: Kérjük a felolvasást!)*

Elnök: Nem birom túlkiáltani a zajt.

Zboray Miklós: Csináljon csendet!

Elnök: Kérem a képviselő urat, ne oktasson engem a csendcsinálására, inkább legyenek az urak segitségemre, hogy csendet csinálhassak. *(Nagy zaj.)*

Következik a jegyzőkönyv ezen részének hitelesitésére vonatkozó határozat. Kérdem a t. házat: hitelesiti-e az erre vonatkozó jegyzőkönyvi pontot? *(Igen!)* Hitelesittetik.

Holló Lajos: A házszabályokhoz kérek szót. *(Nagy zaj. Elnök csenget.)* T. képviselőház! Azt hiszem, hogy az elnök ur a most kimondott határozat kapcsán a jegyzőkönyvet óhajtaná hitelesittetni, de én azt gondolom, hogy e végett először is a jegyzőkönyvet fel kellene olvastatni, hogy tudomásul vehessük. Nincs ellene szavam, hogy felolvastassék, de azt gondolom, hogy az fölösleges. Miután ugyanis már ez a kérdés túl van haladva az által, hogy a királyi kézirat a főrendiházhoz átküldetett, tehát a jegyzőkönyvet a holnapi ülés jegyzőkönyvével egyetemben lehetne hitelesiteni. *(Helyeslés balfelől. Mozgás jobbfelől.)*

Elnök: Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a mult ülés jegyzőkönyve ezzel hitelesitve van.

T. ház! Következnek most a határozathozatal az elnöki lemondás tárgyában és az a

Digitized by Google

feletti tárgyalás; hanem én a t. ház beleegyezését kérném arra, hogy előbb a rendes elnöki irományokat terjeszthessem elő. Ez egyszerü technikai kérdés. Az ügyrend is azt kivánja, hogy először is áz adminisztrativ ügyek terjesztessenek elő. *(Helyeslés.)* Ha tehát a t. ház ebbe beleegyezik, mindenekelőtt bemutatom Tallián Béla képviselő levelét, melylyel tudatja, hogy ő cs. és ap. kir. felsége őt földmivelésügyi miniszterré kinevezni méltóztatott, minek folytán képviselőházi alelnöki állásáról lemond és a ház tagjainak mindenkor tapasztalt jóindulatáért és elnézéseért hálás közönetet mond.

A ház a lemondást tudomásul veszi és Tallián Béla képviselőnek alelnöki állásában szerzett érdemeiért elismerését nyilvánitja. *(Helyeslés.)*

A lemondások folytán szükséges lesz uj elnököt és alelnököt választani, ennek napirendre tüzése iránt később fogok javaslatot tenni.

Bemutatom gr. Tisza István, Tallián Béla, Berzeviczy Albert és Hieronymi Károly képviselők leveleit, melyek szerint miniszterelnökké, illetőleg miniszterekké történt kineveztetésük folytán képviselői megbizatásukról lemondottak.

A ház a lemondásokat tudomásul veszi és megbizza az elnököt, hogy az illető kerületekben az uj választást elrendelje, és pedig Bihar vármegye ugrai, Torontál vármegye török-kanizsai, Budapest székesfőváros VIII. kerületi és Szatmár város választókerületében.

Bemutatom gr. Wilczek Frigyes és Molnár József képviselők leveleit, nyolcz-, illetőleg hatheti szabadság iránt, valamint előterjesztem Semsey László képviselő kérelmét, egészségének helyreállitása czéljából kéthavi szabadság engedélyezése iránt.

A ház a kért szabadságot nevezett képviselőknek megadja. *(Zaj.)*

Endrey Gyula jegyző *(olvassa)*: Kérvények: Hajdu, Heves, Pozsony, Szeben, Torontál, Trencsén, Ugocsa, Ung és Veszprém vármegyék közönségének feliratait, a közadók kezeléséről szóló 1883. évi XLIV., illetőleg a községekről szóló 1886. XXII. t.-czikkek módositása tárgyában.

Borsod, Csongrád, Torontál és Trencsén vármegyék közönségének feliratait, a közutakról és vámokról szóló 1890. évi I. t.-cz. módositása iránt;

Alsó-Fehér (kétrendbeli), Bereg, Hont, Nógrád, Sáros, Szatmár, Szilágy, Tolna és Trencsén (kétrendbeli) vármegyék közönségének feliratait, a községekről szóló 1886 : XXII. t.-cz. módositása érdekében;

Zólyom város képviselőtestületének Kiss Pál és Felsőbánya város közönségének Bay Lajos képviselők által beadott kérvényeit, az állami közigazgatási teendők ellátásáért a városoknak kárpótlás adása iránt;

Borsod és Szilágy vármegyék közönségének feliratait, a községi jegyzők teendőinek apasztása iránt;

Szolnok-Doboka vármegye közönségének feliratát, az ipari munkának vasárnapi szüneteléséről szóló 1891. évi XIII. t.-cz. módositása végett;

Heves, Liptó és Trencsén vármegyék közönségének feliratait, a boritaladó leszállitása tárgyában;

Szolnok-Doboka vármegye, Budapest székesfőváros, továbbá Pécs és Pozsony sz. kir. városok közönségének feliratait, a magyar nyelvnek az üzleti téren való érvényesitése érdekében;

Maros-Torda vármegye és Budapest székesfőváros közönségének feliratait, a magyar földnek magyar kézen való megtartása ügyében; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Baranya, Békés, Hajdu, Szatmár, Szolnok-Doboka, Temes, Udvarhely, Zemplén vármegyék és Zombor sz. kir. város közönségének feliratait, a külföldön lakó magyar földbirtokosok külön megadóztatása tárgyában; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottságának feliratát, a szegényügy jövedelme tárgyában;

Székesfehérvár sz. kir. város közönségének feliratát, az ország határának Moson vármegye és Alsó-Ausztria között való kiigazitása ügyében;

Trencsén vármegye közönségének feliratát, a képviselőház eredményes működésének helyreállitása és a törvényenkivüli helyzet megszüntetése iránt;

Bács-Bodrog, Borsod, Esztergom, Jász-Nagy-Kun-Szolnok, Nógrád, Szeben, Temes, Trencsén, Udvarhely, Ugocsa vármegyék, továbbá Debreczen, Nagyvárad, Sopron, Szeged és Zombor sz. kir. városok közönségének feliratait, a tüdővész tovaterjedésének meggátlása és a munkás-lakóházaknak adandó kedvezmény tárgyában;

Békés vármegye közönségének feliratát, az alkoholizmus terjedésének meggátlása iránt;

Békés, Heves, Hont, Szeben, Trencsén és Udvarhely vármegyék közönségének feliratait, a vidéki városoknak vizvezetékkel és csatornázással való ellátása érdekében;

Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Ugocsa, Ung és Zólyom vármegyék közönségének feliratait, a II-od bábaképezdét végzett szülésznők visszás helyzetének megszüntetése tárgyában;

Bács-Bodrog és Ugocsa vármegyék közönségének feliratait, a kisebb zálogkölcsönök adómentessége tárgyában;

Temes vármegye közönségének feliratát, a fedezetlen gabonahatáridőüzlet betiltása iránt;

Háromszék, Hont, Szilágy, Torontál, Trencsén, Udvarhely, Ugocsa, Ung vármegyék és Debreczen sz. kir. város közönségének feliratait, a választási törvény módositása ügyében; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Maros-Torda és Szolnok-Doboka vármegyék közönségének feliratait, az egyesülési és gyülekezési jognak törvény által való szabályozása érdekében;

Digitized by Google

Maros-Torda és Szolnok-Doboka vármegyék közönségének feliratait, a párbaj ellen;

Alsó-Fehér, Baranya, Békés, Csongrád, Hajdu. Heves, Pozsony, Szatmár, Temes, Trencsén, Udvarhely, Ugocsa, Veszprém vármegyék, továbbá Hódmező-Vásárhely, Nagyvárad, Pécs és Szeged városok közönségének feliratait a II. Rákóczi Ferencz, Zrinyi Ilona és gr. Bercsényi Miklós hamvainak országos költségen való hazaszállitása ügyében; *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Zombor sz. kir. város közönségének feliratát, a katonai szükségletek beszerzése tárgyában;

Békés, Csongrád, Hajdu, Háromszék, Kisküküllő, Liptó, Szatmár, Temes, Ugocsa vármegyék, továbbá Hódmező-Vásárhely, Kecskemét, Maros-Vásárhely, Nagyvárad, Pozsony, Sopron és Szatmár-Németi sz. kir. városok közönségének feliratait, valamint Szentes város közönségének Molnár Jenő, a nagy-enyedi függetlenségi és 48-as pártkörnek Kossuth Ferencz és a dunakeszi polgárságnak Lengyel Zoltán képviselők által beadott kérvényeit, a kiszolgált katonák hazabocsátása iránt; *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Alsó-Fehér, Bereg, Békés, Csongrád, Esztergom, Háromszék, Nógrád, Szabolcs, Udvarhely, Ugocsa, Zólyom vármegyék, továbbá Csik-Szereda, Kolozsvár, Marosvásárhely, Szeged és Zombor (kétrendbeli) városok közönségének feliratait, a nemzeti kivánalmaknak a közös hadseregben leendő teljesitése tárgyában; *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Maros-Torda vármegye közönségének feliratát, a külön magyar hadsereg felállitása iránt;

Szatmár vármegye közönségének feliratát, az önkéntes adófizetés tárgyában hozott belügyminiszteri rendelet ellen;

Szeged sz. kir. város közönségének feliratát, a szegedi Kossuth-szobor megkoszoruzása ügyében;

Szilágy, Heves, Hajdu, Békés, Udvarhely vármegyék közönségének feliratait és a nagy-enyedi függetlenségi és 48-as pártkörnek Kossuth Ferencz képviselő által beadott kérvényét, a chlopy-i hadiparancs és az idegen befolyások miatt, illetőleg az alkotmány megóvása iránt;

B. Kaas Ivor: Kérem ennek felolvasását! *(Felkiáltások: Nem lehet!)*

Endrey Gyula jegyző: Pozsony, Trencsén és Vas vármegyék közönségének feliratait, a közigazgatási tisztviselők fizetésének rendezése tárgyában;

Lechleiter Ferencz ulmai lakosnak Szivák Imre képviselő által beadott kérvényét, sérelmes ügyének orvoslása tárgyában. *(Zajos felkiáltások a baloldalon: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Egy felvilágositást kell tennem. A házszabályok értelmében kérvényeket egyenesen a bizottsághoz kell utasitani, tehát felolvasni nem lehet a legjobb akarat mellett sem. *(Zaj a baloldalon.)* Mindezen kérvények tárgyalás és jelentéstétel végett kiadatnak a kérvényi bizottságnak. *(Zaj.)*

Horváth Gyula: A katonai javaslatok elleni kérvények felolvastattak! *(Igaz! Ugy van! a baloldalon. Felkiáltások a néppárton: Kérjük felolvasni!)*

Elnök: Mindig szoritanak engem és kivánják, hogy a házszabályokat betartsam, pedig ez nyilvánvalólag házszabályellenes.

Szőts Pál jegyző: Elnök bemutatja a hevesmegyei gazdasági egyesületnek Visontai Soma képviselő által beadott kérvényét a vámszövetség és a kereskedelmi szerződések tárgyában.

Elnök: Az osztrák-magyar vámterület autonom vámtarifájáról szóló törvényjavaslattal való együttes tárgyalás végett kiadatik a közgazdasági bizottságnak.

Szőts Pál jegyző: Elnök bemutatja a Bajavidéki róm. kath. tanitó-egyesületnek Latinovics Géza képviselő által beadott kérvényét a nem állami alkalmazásban levő tanitók fizetésének rendezése ügyében.

Elnök: E kérvény az állami tisztviselők fizetésének szabályozásáról szóló törvényjavaslatra vonatkozó kérvényekhez csatoltatik és azokkal együtt nyer elintézést.

Következik a házszabályok 239. §-a értelmében a még el nem intézett interpellációk és inditványok jegyzékének bemutatása.

Dedovics György jegyző *(olvassa a választ váró interpellációk és inditványok jegyzékét).*

Elnök: Felolvastatván, tudomásul szolgál.

Dedovics György jegyző: Daróczy Aladár, a kérvényi bizottság előadója!

Daróczy Aladár előadó: T. ház! Szeptember hó 30-án a t. ház utasitotta a kérvényi bizottságot, hogy Szatmár-Németi szab. kir. városnak kérvényét, mely a kiszolgált katonák hazabocsátására vonatkozik és a melyet az a ház elé terjesztett, sürgősen vegye tárgyalás alá és erre vonatkozó jelentését a ház első érdemleges ülésén terjeszsze be.

A midőn tisztelettel jelentem, hogy a szóbanforgó kérvényt ezen határozathoz képest a kérvényi bizottság mult hó 7-én tartott ülésében tárgyalás alá vette, egyben az idevonatkozó sorjegyzéket azzal a tiszteletteljes kéréssel mutatom be, hogy azt kinyomatni, szétosztatni és annak idején napirendre tüzetni méltóztassék. *(Helyeslés.)*

Ugron Gábor: T. ház! A ház, midőn elrendelte Szatmár városának kérvényére nézve a sürgős bizottsági elintézést, kétségtelenül azon czélból és szándékból tette, hogy az minél gyorsabban a ház elébe kerüljön, hogy a ház maga is tárgyalja és határozatot is hozhasson. Ezért kérem a t. házat, hogy a kérvényi bizottságnak jelentéséből ezen már sürgősnek a ház által is elismert kérvényt külön a szombati ülés napirendjére kitüzni méltóztassék. *(Helyeslés balfelől.)*

Digitized by Google

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Én azt gondolom, hogy a ház tárgyalásainak jelen stádiumában nem volna czélszerü bármely konkrét kérdést pozitive a ház valamely ülésére kitüzni, mert valóban addig, a mig a kormány is a maga programmját elő nem terjesztette, a mig a ház az elnöki kérdésben határozatot nem hozott és nem intézkedett, egyáltalában nem tartanám helyénvalónak azt, hogy bármely konkrét kérdés tárgyalásába belemenjünk. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Én a magam részéről kijelentem, hogy magam is azt kivánom, hogy ez a kérvény mentől előbb tárgyaltassék egy vagy más módon, és rajta leszek, hogy erre a t. háznak mentül előbb alkalmat adjak. Azt kérném tehát, méltóztassék most az előadó ur javaslatát fogadni el, de egyuttal ismétlem — és kérem, sziveskedjenek ezt tudomásul venni, — hogy a legrövidebb idő alatt fogok módot nyujtani a háznak e kérvény tárgyalására. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Kovács Pál: T. képviselőház! Én a magam részéről hozzájárulok Ugron Gábor t. képviselőtársamnak inditványához, teszem ezt annál is inkább gróf Tisza István miniszterelnök urnak inditványával szemben, mert ő neki és talán pártjának is ez nem sürgős kérdés, *(Zaj a jobboldalon.)* azonban a nemzetnek és a szegény népnek igen is sürgős érdeke, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és tekintettel épen azon körülményre, a melyet a miniszterelnök ur előadott, hogy t. i. még bizonytalan, hogy mikor fogja programmját elmondhatni, ennélfogva elsőrendü érdeke a szegény népnek és különösen azoknak, a kik katonai kötelezettségüknek a mi véleményünk szerint teljesen eleget tettek, hogy haza bocsáttassanak és hogy a jogegyenlőség ezen a téren is helyreálljon, nehogy az egyik évjáratnak tovább kelljen szolgálnia, mint a másiknak. Én tehát ennélfogva nem járulhatok hozzá, hogy ez a kérdés ad graecas calendas el legyen halasztva, *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert ilyen eminens kérdéseken, a melyek különösen az alsó néposztály érdekét érintik, nem lehet ilyen könnyen átsiklani és bizonytalan határidőkre elodázni azoknak megoldását. Hozzájárulok tehát Ugron Gábor t. képviselőtársam inditványához. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Várady Károly: T. képviselőház! Én sem vagyok abban a helyzetben, hogy a miniszterelnök ur kivánságához és inditványához járulhassak, hanem hozzájárulok Ugron Gábor t. képviselőtársam inditványához. A miniszterelnök ur ugyanis két okot hozott fel, hogy a szőnyegen lévő ügyek miatt mellőztessék Ugron Gábor t. képviselőtársam inditványa és hogy a kérvényi bizottság jelentése ne tüzessék ki a szombati ülés napirendjére. Az egyik az, hogy a miniszterelnök ur még nem mondta el programmbeszédét. De hiszen körülbelül tudjuk, hogy mit fog mondani. Annyit irtak róla és a főrendiházban tegnap — szerintem helytelenül és nem szabályosan — be is mutatkozott és elmondta programmbeszédét. Ez tehát egyáltalában nem ok arra, hogy a képviselőház egy nagy törvénytelenséget ne reperáljon. Hasonlóképen nem ok az sem, a mit a t. miniszterelnök ur mint másik okot felhozott, hogy t. i. az elnökválasztás még eddig nem történt meg. Itt van az alelnök ur és ha ő nem volna, itt van a korelnök, a ki a tanácskozásokat vezesse. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj és ellenmondások jobbfelől. Egy hang a szélsőbaloldalon: Éljen Madarász!)* Tehát a másik ok sem olyan, a mely az inditványt helyesnek bizonyitaná. Következésképen csatlakozom Ugron Gábor t. képviselőtársam inditványához. Arra a zajongásra pedig, a melyet a t. túloldal volt szives megcselekedni, hogy t. i. hogyha nincsen elnök, itten van a korelnök, azt válaszolom, hogy csak egy hajszálon mult az, hogy mi elfogadtuk az elnök ur expiációját és nem követeltük, hogy hagyja el azt a helyet. De legyenek nyugodtak, hogyha ez még egyszer ismétlődik, nem fogjuk megtürni az ilyesmit. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Holló Lajos: T. képviselőház! Mikor ez a kérvény beterjesztetett, én voltam bátor ebben a házban olyan inditványt előterjeszteni, hogy ez 48 óra alatt teendő jelentéstételre adassék ki a bizottságnak. Ekkor egy másik képviselőtársam a 48 órát talán a kormányra nézve túlságosan sürgősnek jelentette ki és azt inditványozta, hogy sürgős jelentéstétel végett adassék ki a bizottságnak. Ennek az inditványnak intencziója az volt, hogy a bentartott állampolgárok, a kiket — mi azt hiszszük — a törvény ellenére kényszeritenek arra, hogy hároméves szolgálatukat kitöltvén, továbbra is katonai szolgálatban maradjanak, mielőbb kiszabadittassanak; ha pedig ennek a kiszabaditásnak akadálya van, legalább megnyugvást találjanak az országgyülés érdeklődésében az ő sorsuk iránt, mert ha azt látják, hogy a katonai hatalom esetleg erőszakot követett el, ez fájdalmat okoz; hiszen a magyar állampolgárok hozzá voltak ahhoz szokva hosszu időn keresztül, hogy a hatalomtól erőszakot, törvénytelenséget és elnyomást kell szenvedniök; de mikor a magyar országgyülés együtt van, akkor kell, hogy ezeknek az érdekében felemelje védő szavát, mert méltán eshetnék zokon ezeknek a polgároknak, a kik saját hibájukon kivül ilyen szenvedésbe estek, ha velük a nemzet képviselete nem törődik. A képviselőház ezen dolgokat annak idején magáévá tette és kijelentette, hogy sürgősen kivánja tárgyalni ezt az ügyet. Nem volnánk következetesek ezen határozatunkhoz, hogyha a miniszterelnök urnak inditványát és felfogását tennők magunkévá, mert ezen sürgősséget nagy mértékben befolyásolja az, hogy heteken keresztül felelős kormánya az országnak nem volt.

Ha tehát most, négy hét után megtartjuk

Digitized by Google

az első érdemleges ülést, nagyon kevés komolyságot adunk a mi határozatainknak, ha ezen az első érdemleges ülésen azt mondjuk ki, hogy most sem akarjuk érdemleges tárgyalás alá venni ezt az ügyet. Mi különben sem kérünk valami rendkivüli tárgyalást a t. kormánytól, hanem azt, hogy a szombati napon, a melyre különben is, a házszabályok értelmében, a kérvények tárgyalása van kitüzve, hogy ezen a napon tárgyaljuk ezen kérvényt is. Ezt nem befolyásolhatja az az ujabb körülmény, hogy elnökválasztás lesz, mert ilyen formaság az ügynek érdemben való elintézését nem akadályozhatja. Az elnökválasztáson keresztül kell esnünk, azt hiszem, hogy nem hosszu idő mulva, mert a háznak atmoszférája is olyan, hogy vezetés nélkül hosszabb ideig nem maradhat. De viszont tudjuk azt is, hogy korelnökök is voltak hónapokon keresztül, ez tehát a kérdés elintézésének törvényes akadályát nem képezheti. De bármi következzék is be, az ennek az ügynek a tárgyalását nem befolyásolhatja, és azért feltétlenül kérem, hogy ezen kérvénynek tárgyalása a legközelebbi szombati napon elsősorban napirendre tüzessék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon és a néppárton.)*

Darányi Ferencz: T. képviselőház! Előttem szólott Holló Lajos t. képviselőtársam inditványát és annak indokait egészen magamévá teszem, mégis kénytelen vagyok azonban az ő álláspontját egy ujabb érvvel gazdagitani. *(Halljuk! Halljuk!)* A mint beszédéből a zajban kivettem, ő a méltányosság álláspontját hangoztatja és azt helyezi előtérbe; én tovább megyek, és a törvényesség álláspontjára kivánok helyezkedni, én azt állitom, t. képviselőház, hogy azon rendelkezés, a mely a három évet kiszolgált katonákat további három hónapi szolgálatra akarja bentartani, egyenesen a törvény rendelkezéseibe ütközik. Annál inkább kell tehát a törvényhozásnak ezeket az áldozatokat, a kik ilyen törvénytelen intézkedéssel sujtattak, védelmébe venni. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* A miniszter a véderőről szóló, 1889: VI. törvényczikk 8. §-ára alapitja rendelkezését; ez a 8. §. pedig két alapvető tételt állapit meg. Az egyik mindjárt a bekezdésben világosan és félremagyarázhatatlanul megmondja, hogy a szolgálati kötelezettség a közös hadseregnél három kerek esztendőig tart. Később ugyanez a szakasz megállapitja, hogy mikor kezdődik a szolgálati kötelezettség. Megállapitja, hogy ez a szolgálati kötelezettség kezdődik azokra nézve, a kik január 1-től október 11-ig soroztattak be, október 1-én.

Osszevetve ezt az előbbi rendelkezéssel, világos, hogy október hó 1-én kitelik a szolgálati kötelezettség. Hogy ez igy van, annál inkább kitetszik, mert ugyanezen pont további rendelkezése azt mondja, hogy a ki pedig október hó 1-én túl szolgálatban marad . . .

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urat, ez már érdemben való tárgyalás. *(Felkiáltások a néppárton: Hiszen indokolhatja!)*

Darányi Ferencz: Kérem, ez az indokoláshoz hozzá tartozik! . . . annak szolgálati kötelezettsége is letelt már október 1-én. Most ezen szakasz utolsó bekezdése szolgálati időről beszél és azt mondja, hogy a szolgálat kezdődik a szolgálati kötelezettséggel, a másik pont pedig azt mondja, hogy végződik a szolgálati kötelezettség azon év deczember 31-dikén, a melyben a szolgálati idő már letelt. Tehát az a pont, a melyre a hadügyminiszter rendelete alapitva van, nem annyit jelent, hogy a szolgálati idő a szakasz ezen rendelkezése szerint egyenlő a szolgálati kötelezettséggel, hanem ellenkezőleg megkülönbözteti a szolgálati időt a szolgálati kötelezettségtől. A szolgálati kötelezettség marad érintetlenül három esztendő, a szolgálati idő azonban irodai kezelési szempontból mindig deczember 31-dikéig vétetett, azon esztendőt számitva, a melyben letelik a szolgálati kötelezettség. *(Helyeslés a néppárton.)* Világos tehát, hogy a hadügyminiszter rendelete egyenesen a törvénybe ütközik; én tehát annál sürgősebbnek, annál eminensebb kérdésnek tartom ezt és annál inkább azt hiszem, hogy kötelessége a háznak, hogy ebben a kérdésben mentől hamarább határozzon. *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Endrey Gyula jegyző: Bakonyi Samu!

Bakonyi Samu: T. ház! A kérdés érdemével természetesen nem foglalkozom, annál kevésbbé, mert pártunk annak idején ismételten kifejtette, hogy a katonák visszatartása beleütközik a védtörvénybe. Azonban bármi legyen is a ház egyik vagy másik oldalának véleménye ebben a kérdésben, az állampolgároknak az a kategóriája, a mely fegyveres kötelezettségét lerótta, igen súlyos terhet visel visszatartatása folytán. Már most ezen meggyőződésünk szerint jogtalan teher megszüntetése nem tehető függővé a miniszterelnök ur kényelmi igényeitől, nem tehető függővé semmiféle formaságtól; ennélfogva hozzájárulok ahhoz az inditványhoz, a mely azt czélozza, hogy a legsürgősebben, tehát a szombati napon tárgyaltassék a kérvényi bizottság javaslata, annál is inkább, mert e kérdés sürgőssége tárgyában a ház már állást foglalt. Ennélfogva ismétlem, hogy ragaszkodom az ezen kérvény tárgyában már meghozott képviselőházi határozathoz és magamévá teszem azt az inditványt, hogy ez a kérdés minden mellékteketintet figyelembevétele nélkül azonnal, mihelyt lehetséges, tehát a legközelebbi szombaton tárgyalás alá vétessék.

Elnök: Kiván még valaki szólani? *(Nem!)* Ha senki sem kiván szólani, a vitát bezárom.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Én biztositani kivánom a házat arról, hogy a dolog mielőbbi tárgyalását és elintézését én is óhajtom, azért, mert egyfelől óhajtom,

Digitized by Google

hogy megnyugvás keltessék az országban az iránt, hogy itt törvénysértésről nincsen szó, a mint, gondolom, az érdemleges vita során módunkban lesz bebizonyitani. *(Ellenmondás és mozgás a néppárton és a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hiszen majd meglátjuk, ha kicseréljük érveinket! A másik ok, a miért sürgősnek tartom, az, hogy én a háznak mielőbbi oly intézkedését szeretném elérni, a mely azután valóban segitsen azokon a visszatartott katonákon. Én nagyon óhajtom, hogy a ház mentől előbb abba a helyzetbe jusson, hogy ezzel a kérdéssel sikeresen foglalkozzék, s azt hiszem, ezt a czélt nem mozdithatnók elő azzal, ha minden szombaton egyket tüzes beszédet mondanánk el a bentartott harmadéves katonák érdekében.

Én rajta leszek, ismétlem, hogy a ház minél előbb olyan alakban foglalkozhassék a kérdéssel, hogy meg is oldhassa azt.

Kérem ennélfogva a házat, hogy az előadó ur javaslatát sziveskedjék elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: Nem helyes! Nem fogadjuk el!)*

Elnök: Két inditvány adatott be: az egyik az előadó uré, s arra vonatkozik, hogy a kérvény nyomassék ki, osztassék szét és annak idején tüzessék napirendre; a másik inditvány pedig az, hogy a kérvény tárgyalása szombatra tüzessék ki. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ezen utóbbi, Ugron Gábor képviselő ur által beadott inditvány felett névszerinti szavazást kérnek. *(Helyeslés a baloldalon. Zaj a ház minden oldalán. Elnök csenget.)*

Elfogadja-e a ház az előadói javaslatot, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Ha elfogadja, akkor Ugron Gábor képviselő ur inditványa elesik; ha azonban a ház nem fogadja el az előadói javaslatot, akkor, azt hiszem, kijelenthetem, hogy Ugron Gábor képviselő ur inditványát fogadja el. *(Helyeslés a jobboldalon. Ellenmondások a baloldalon.)*

Barta Ödön: A kérdés feltevéséhez kérek szót. Az elnöki enunciáczió szerint ugy állana a dolog, hogy ha az előadó ur javaslata elfogadtatik, akkor Ugron Gábor képviselő ur inditványa elesik. Ez határozott tévedés. Az előadói javaslat azt mondja, hogy a kérvény kinyomassék, szétosztassék és annak idején napirendre tüzessék. Ez nem prejudikál annak, hogy a másik inditvány elfogadtassék.

Én tehát tisztelettel kérem, méltóztassék a kérdés feltevését ugy szabályozni, hogy Ugron Gábor javaslatára tétessék fel a kérdés, s ha nem fogadja el a ház az abban javasolt fix terminust, akkor lesz a másik inditvány elfogadandó. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: A házszabályok szerint mindig a bizottsági javaslat teendő elsősorban szavazás tárgyává. *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: Nem zárja ki!)*

Lengyel Zoltán: Méltóztassék mind a kettőre külön szavaztatni!

Elnök: T. ház! Azt hiszem, hogy a ház belenyugszik abba, hogy miután a házszabályok szerint mindig az előadói javaslat bocsáttatik szavazás alá, elsősorban erre történjék a szavazás. *(Helyeslés jobbfelöl. Élénk ellenmondások a baloldalon.)*

Kérdem tehát a házat: elfogadja-e az előadói javaslatot, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Ha elfogadja, akkor Ugron Gábor képviselő ur inditványa elesik. *(Felkiáltások a baloldalon: Nem eshetik el! Folytonos zaj mindkét oldalon. Elnök többször csenget.)*

Lengyel Zoltán: A kérdés feltevéséhez kérek szót. *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Óhajt-e valaki olyan propozicziót tenni, a mely a ház közmegnyugvásának előidézésére alkalmas volna?

Lengyel Zoltán: A kérdés feltevéséhez kérek szót. Teljességgel nem értek egyet az elnök ur interpretáczijával. T. i. abban az esetben, ha a két inditvány egymással ellentétes, minden józan ember előtt nyilvánvaló, hogy ha az egyiket elfogadja a ház, a másik elesik; de ha az egyik inditvány a másiknak kiegészitése, akkor az alapinditvány elfogadása után kell következnie annak a kérdésnek, hogy a kiegészitett inditvány elfogadtatik-e vagy sem. Ha azonban a kiegészitett inditvány elvettetik előbb, akkor kétségtelen, hogy a másik inditványt kell a háznak elfogadnia, mivel valamely határozatot kell hozni. Én szerintem tehát ugy áll a kérdés, hogy ha az Ugron Gábor képviselő ur kiegészitő inditványa elvettetik, ebből kétségtelenül következik, hogy a ház elfogadta az alapinditványt módositás nélkül; ha ellenben az alapinditvány tétetik fel először szavazásra, akkor meg kell kérdezni a házat, hogy az alapinditvány kiegészitő részét, a módositást is elfogadja-e, vagy sem. A logika nagyon egyszerü szabályai szerint ugyanis abból, hogy ha elhatározza a ház azt, hogy az inditvány annak idején napirendre tüzessék, még nem következik az, hogy az az »annak idején« szombaton legyen-e, vagy máskor.

E szerint méltóztassék a kérdést akként feltenni, hogy először Ugron Gábor képviselő ur inditványára szavazzunk, a mennyiben pedig ezt igy nem méltóztatik feltenni, akkor tessék két szavazást elrendelni: még pedig egy egyszerü szavazást az előadó inditványára és egy névszerinti szavazást a kiegészitő inditványra. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Én azt hiszem, hogy az elnök ur egészen helyesen foghatta fel ugy is a dolgot, hogy a két inditvány ellentétben áll egymással. De ha az inditványtevő képviselő ur és azok, a kik inditványára szavazni kivánnak, más felfogásban vannak, én ennek az utját elzárni nem kivánom, és ennek folytán arra kérném a házat, hogy méltóztassék először az előadói javaslat felett szavazni és annak elfogadása után külön

Digitized by Google

szavazni Ugron Gábor képviselő ur inditványa felett. *(Általános helyeslés.)*

Zboray Miklós: Ha az elnök ur elfogadná a miniszterelnök ur propozicióját, akkor az előadói javaslatra vonatkozólag névszerinti szavazást kérő ivet visszavonom és azt csak Ugron Gábor képviselő ur inditványára nézve tartom fenn. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! E szerint először Ugron Gábor képviselő ur javaslatát bocsátom szavazás alá, a melyet ha a ház el nem fogadna, akkor a bizottsági előadó javaslatát fogadja el. *(Derültség és ellenmondások a baloldalon.)* T. ház! Ugy látom, félreértés forog fenn. Az előadói javaslatra nézve a névszerinti szavazást kérő iv visszavonatott. Megengedi a t. ház, hogy a kérdést akként tegyem fel, hogy elfogadja-e a t. ház az előadói javaslatot, a mely javaslat elfogadása nem prejudikálhat Ugron Gábor képviselő ur javaslatának elfogadására nézve. *(Helyeslés.)* Kérdem tehát a t. házat: elfogadja-e az előadói javaslatot, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

Kérem azon képviselő urakat, a kik az előadói javaslatot elfogadják, méltóztassanak felállani. *(Megtörténik.)* Többség.

Az előadói javaslat elfogadtatván, kijelentem, hogy a sorjegyzék ki fog nyomatni és a ház tagjai között szét fog osztatni.

Következik most már a szavazás Ugron Gábor képviselő ur inditványa felett.

Erre nézve névszerinti szavazás kéretvén, azt ezennel elrendelem.

A kérdés az lesz: elfogadja-e a ház Ugron Gábor inditványát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A kik az inditványt elfogadják, igennel, a kik nem fogadják el, nemmel fognak szavazni.

Kihuzom a betüt: *(Megtörténik.)* E szerint a szavazás az »S« betüvel kezdődik. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Soha!)*

A szavazás megkezdése előtt az ülést 5 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést ujból megnyitom. Következik a névszerinti szavazás.

A névsort olvassa gr. Esterházy Kálmán, az igennel szavazókat jegyzi Trubinyi János, a nemmel szavazókat Nyegre László, a távollevőket Dedovics György.

A kérdés az: elfogadja-e a ház Ugron Gábor képviselő ur inditványát: igen vagy nem? *(Igen! Nem!)*

A kik Ugron Gábor képviselő ur inditványát elfogadják, igennel, a kik pedig nem fogadják el, nemmel szavaznak. *(Zaj.)* Csendet kérek, t. ház. *(Helyre! Helyre!)* Kérem, sziveskedjék a névsort olvasni.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvasssa a névsort.)*

Igennel szavaztak: *Schmidt Károly, Sebess Dénes, Sturmán György, Szalay László, Szatmári Mór, Szederkényi Nándor, Szluha István, Szüllő Géza, Thaly Ferencz, Tóth János, Trubinyi János, Udvary Ferencz, Ugron Gábor, Várady Károly, Visontai Soma, Zboray Miklós, gr. Zichy Aladár, gr. Zichy Jenő, Zmeskál Zoltán, Artim Mihály, Bakonyi Samu, Balogh Mihály, Barta Ferencz, Barta Ödön, Bedőházy János, Brázay Kálmán, Buzáth Ferencz, Chernel Gyula, Csávolszky Lajos, Darányi Ferencz, Egry Béla, Eitner Zsigmond, Endrey Gyula, Ernszt Sándor, Förster Ottó, Gabányi Miklós, Gál Sándor, Hegedüs Károly, Hellebronth Géza, Hilbert Károly, Holló Lajos, Illyés Bálint, Jankovich Béla, Jékey Zsigmond, Justh Gyula, b. Kaas Ivor, Kapotsfy Jenő, Kállay Lipót, Kálosi József, Kecskeméthy Ferencz, Kelemen Béla, Koller Tivadar, Kossuth Ferencz, Kovács Gyula, Kovács Pál, Kubik Béla, Lendl Adolf, Lengyel Zoltán, Leszkay Gyula, Lovászy Márton, Luby Béla, Luby Géza, Lukáts Gyula, Madarász József, Makkai Zsigmond, Malatinszky György, Mezőssy Béla, Molnár Jenő, Mukits Simon, Nessi Pál, Óváry Ferencz, Pap Zoltán, Polónyi Géza, Rakovszky István, Rákosi Viktor, Ráth Endre, Reich Aladár.*

Nemmel szavaztak: *Sacelláry György, Salacz Gyula, Salamon Géza, Samassa János, Sándor József, Sándor Pál, Semsey Boldizsár, gr. Serényi Béla, Soltész-Nagy Kálmán, b. Solymossy Ödön, Sréter Alfréd, Saj Nándor, Spevecz Ferencz, Szabó Ferencz, Szájbély Gyula, Szeless József, Szentiványi Árpád, b. Szentkereszthy György, Szerb György, Székely György, Sziklay Ede, Szivák Imre, Szombathy György, Szőts Pál, Szulyovszky Dezső, gr. Teleki Sándor, Tormay Károly, Török Bertalan, Urmánczy Nándor, Vásárhelyi László, Vietoris Miklós, b. Vojnics István, Vojnics Sándor, Vuja Péter, Weisz Bertold, Wolfner Tivadar, Zsámbokréthy Emil, Angyal József, Apáthy Péter, gr. Apponyi Gyula, Avrameszku Pachomiusz, Adámovics Iván, Babó Lajos, Baghy Béla, Ballagi Géza, Barcsay Domokos, Baross Jusztin, Bartal Aurél, Bauer Antal, Bay Lajos, b. Bánhidy Antal, Bedő Albert, Beksics Gusztáv, Belitska Béni, gr. Bethlen Balázs, gr. Bethlen Sándor, Bodoky Zoltán, Boncza Miklós, Borbély György, Bornemisza Lajos, Brezovay László, Bruckner Vilmos, Bujanovics Gyula, Chernel György, Ciocán János, gr. Csáky Lajos, Csávosy Béla, Csörgeő Gyula, Csch Ervin, Csincsek Flórián, b. Dániel Ernő, Daróczy Aladár, Domahidy Elemér, Dókus Ernő, Dörr Soma, Dedovics György, Eitel Viktor Adolf, Erdély Sándor, Eremits Pál, gr. Esterházy Kálmán, Éhen Gyula, Fabiny Teofil, Falk Miksa, Farkas Ábrahám, b. Feilitzsch Artur, Fischer Sándor, Frey Ferencz, Gajáry Géza, Gorove László, Gränzenstein Béla, Gresskowitz Vilmos, Gromon Dezső, Günther Antal, Georgijevics Tivadar, Gyurgyevics Vászó, Halász Zsigmond, Haydin*

Digitized by Google

Imre, Hámory László, Hegedüs Loránt, Hegedüs Sándor, Heincz Hugó, Heltai Ferencz, Hertelendy Ferencz, Hintz Ernő, Hollaky Imre, Horánszky Lajos, b. Inkey József, Jakabffy Imre, Jovanovits István, Justh Ferencz, Josipovich Géza, Josipovich Imre, Josipovich Lajos, Kabós Ferencz, Kammerer Ernő, gr. Karátsonyi Aladár, gr. Karátsonyi Jenő, Károlyi Antal, Kende Péter, Kiss Emil, Kiss Ernő, Klobusiczky János, Kobek István, Krecsmarik János, Kristóffy József, Kubinyi Géza, Krajacz László, Krajcsovics Sándor, Lator Sándor, László Mihály, Lázár Menyhért, Lindner Gusztáv, Lukács László, Lurtz Károly, Manaszy György, Mandel Pál, Mayer Károly, Mihajlovics Kornél, Mihályi Péter, Miklós Ödön, Mohay Sándor, Molecz Dani, Morzsányi Károly, Münnich Aurél, Martinecz Ignácz, Maseg Lipót, Milekics Cziril, Nagy Ferencz, Nagy Mihály, Nagy Sándor, Neiszidler Károly, Nemes Zsigmond, Neumann Armin, Nyegre László, Nedelykovics Tivadar, Oberth Károly, Osztroluczky Miklós, Pap Géza, Papp János, Patyánszky Elek, Pekár Gyula, Perczel Dezső, b. Petrichevics-Horváth Artur, Pildner Ferencz, Pintér Sándor, Piukovich József, Plósz Sándor, b. Podmaniczky Frigyes, Pliverics József, Popovics Váczki István, Popovics Vászin István, Rabár Endre, Radvánszky György, Ragályi Béla, Rétyi Mihály, Révai Mór, Rohonyi Gyula, Rosenberg Gyula, Rónay János, Rudnay Sándor, Ratkovics Iván.

Távol voltak: *Sághy Gyula, Schmidt József, Seemayer János, Semsey László, b. Sennyey István, Serbán Miklós, Simonyi Semadam Sándor, Simó Lajos, Sipeky Sándor, Smialovszky Valér, b. Solymossy Lajos, Stajevics János, Steiner Ferencz, Sorák Péter, Stekovics János, Sumánovics Szvetiszlav, Szabó István, Szabó Kálmán, Szemere Miklós, Szentiványi Gyula, Széll Kálmán, gr. Sztáray Sándor, Telegdi József, gr. Teleki Gyula, gr. Teleki Samu, Thaly Kálmán, gr. Thorotzkai Miklós, Trauschenfels Emil, Tuba János, Tomasics Miklós, Ugron János, Uray Imre, Valasek János, Vancsó Gyula, Vázsonyi Vilmos, Veres József, Vertán Endre, Veszelovszky Ferencz, Veszter Imre, Vészi József, Vlád Aurél, Vörös László, gr. Wass Béla, Werner Gyula, gr. Wickenburg Márk, gr. Wilczek Frigyes, Wittmann János, Wlassics Gyula, gr. Zichy János, gr. Zselénszki Róbert, Zsilinszky Mihály, Abaffy Ödön, gr. Andrássy Géza, gr. Andrássy Gyula, gr. Andrássy Sándor, gr. Andrássy Tivadar, gr. Apponyi Albert, Adámovics Béla, Babó Mihály, Bakó József, Barabás Béla, Baross Károly, Bartha Miklós, gr. Batthyány Lajos, gr. Batthyány Tivadar, Bauer Mihály, gr. Bánffy Miklós, Bencs László, Benedek János, Beniczky Árpád, gr. Benyovszky Sándor, Beöthy Ákos, Bernáth Béla, Bernáth Lajos, gr. Bethlen Bálint, gr. Bethlen István, Biró Lajos, Bizony Ákos, Blaskovics Ferencz, Boda Vilmos, Bogyay Máté, Bolgár Ferencz, Botka Béla, Bónis István, Böszörményi Sándor, Barlovics István, Benák Károly, gr. Csekonics Gyula, Csernoch János, Cziráki Ferencz, b. Dániel Tibor, Darányi Ignácz, gr. Dessewffy Emil, Dobiecki Sándor, Drakulics Pál, Eggenhofer József, Eitner Zsigmond, Eötvös Bálint, Eötvös Károly, gr. Erdődy Gyula, Erreth János, gr. Esterházy Mihály, Eyersdorfer Sándor, Farkas Balázs, Farkas József, Fáy István, Fejér Antal, Fernbach Péter, Feszty Béla, Fogarassy Zsigmond, gr. Forgách Antal, Fülöp Béla, Ferrich Ferencz, Francisci Henrik, Gulner Gyula, Györffy Gyula, Gavranics Péter, gr. Hadik János, gr. Hadik-Barkóczy Endre, Hammersberg László, Hentaller Lajos, Hertelendy László, Hock János, Hodossy Imre, Holczer János, Horváth Dezső, Horváth Gyula, Issekutz Győző, Ivánka Oszkár, Jakabffy István, Kacskovics Géza, gr. Károlyi Sándor, Keczer Miklós, gr. Keglevich Gyula, gr. Khuen-Héderváry Károly, Kiss Pál, Kollár Márton, Komjáthy Béla, Konkoly-Thege Miklós, Korodi Lajos, Krasznay Ferencz, Kubina József, Kuales Godofréd, Kiss Oszkár, Koszovacz Fridolin, Kovácsevics István, Latinovics Géza, Láng Lajos, Lázár György, Leidenfrost László, Lónyay Géza, Luppa Péter, Madarász Imre, Marjay Péter, Maróthy László, Melzer Vilmos, Meszlény Pál, Miksa Imre, Mikszáth Kálmán, Molnár Ákos, Molnár János, Molnár József, Molnár Károly, Makszimovics Milán, Masics Illés, Nedeczey János, Neményi Ambrus, b. Nopcsa Elek, Nosz Gyula, Novák József, Nemcsics Ede, Okolicsányi László, Olay Lajos, Papp Elek, Papp József Pavlovics Ljubomir, b. Perényi Zsigmond, Pichler Győző, Polczner Jenő, Ponory Sándor, Pozsgay Miklós, Putnoky Mór, Radovanovics György, Rátkay László, b. Révay Gyula, Rigó Ferencz, Rónay Ernő, Rubinek Gyula, Ruzsiák János.*

Elnök: Jelentem a t. háznak, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy 446 igazolt képviselő közül — elnök nem szavazott — igennel szavazott 77, nemmel 180, távol volt 188, igy tehát Ugron Gábor képviselő ur inditványa 103 szavazattöbbséggel elvettetett.

Dedovics György jegyző: Belitska Béni, az igazoló állandó bizottság előadója!

Belitska Béni előadó: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Besztercze-Naszód vármegye választókerületében ez évi augusztus hó 7-én megtartott időközi választás alkalmával képviselővé megválasztott Kuales Godofréd *(Felkiáltások: Ki az!? Hogy hivják? Zaj.)* képviselő urnak megbizó-levelét az igazoló állandó bizottság megvizsgálta, és miután azt találta, hogy az alaki tekintetben kifogás alá nem esik, a kir. Curiától beérkezett átirat szerint pedig a kérvényezésre meghatározott határidő alatt a kir. Curiánál kérvény nem adatott be, valamint a képviselőházhoz panasz sem érkezett, és a választás óta már a 30 napi határidő rég

Digitized by Google

elmult, nevezett képviselő urat az igazoló állandó bizottság végleg igazolt képviselőnek jelentette ki.

Van szerencsém az erre vonatkozó jegyzőkönyvet tisztelettel bemutatni. *(Élénk éljenzés a jobboldalon.)*

Elnök: Besztercze-Naszód vármegye naszódi kerületében képviselővé megválasztott Kuales Godofréd véglegesen igazolt képviselőnek jelentetik ki, és a VI. osztályba soroztatik.

Következik a napirend második pontja: határozathozatal az elnök lemondása tárgyában.

Endrey Gyula jegyző: Kovács Pál!

Kovács Pál: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Midőn azon helyzetbe jutottunk, hogy a mi t. elnökünk lemondásával foglalkozunk, akkor kötelességünk ezen lemondás okaival is foglalkoznunk. És akkor, midőn ezen lemondás okaival foglalkozunk, előtérbe lép közvetlenül ezután az, hogy lépéseket tegyünk arra nézve, hogy ezen lemondás következményei elhárittassanak. Ezen lemondás konzekvencziája annak az uj politikai irányzatnak, a mely itt ujra lábra akar kelni azért, hogy a közszabadságokon végigtiporjon. *(Igaz! Ugy van! a balés a szélsőbaloldalon.)* És midőn ennek első jelenségét tapasztaljuk ezen lemondásban, akkor kétszeres kötelességünk mindjárt elejében gátat vetni ezen eljárás folytatása elé. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Mert már régi közmondás, hogy: principiis obsta. Hogyha ezt az elvet nem követi a magyar képviselőház mindjárt az első intrikára, akkor kötelességet mulaszt, a mely végzetes következményekkel járhat. Nem kell azt a politikai irányzatot nagyon bőven megvilágitanom, a mely már itt tegnap felütötte a fejét, s mely az uj kormányelnök védőszárnyai alatt itt egy törvénytelen határozat kimondásával és annak jegyzőkönyvbe foglalásával egy oly törvénytelenséget és jogtiprást foglal magában, a mely a nélkül, hogy a t. kormányelnök ur elmondta volna programmját, már egész programmját magába foglalta. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Mindenki azt hiszi, hogy a kormányelnök ur még programmbeszédét nem mondta el. Hát a hályog leesett már a szemünkről és én bátran kimondtam már tegnap és azt hiszem, nagyon sokan fognak velem egyetérteni, hogy tegnap igenis gr. Tisza István programmját itt a házban elmondotta.

B. Kaas Ivor: Erős kéz és bolond kéz!

Kovács Pál: De ez a programmnak csak kezdete és ennek a programmnak különböző folytatása igérkezik, a mely abban a fenyegetésben kulminál, hogyha a rendet az ő módszere szerint nem lehet helyreállitani, melyet ő külsőleg nagyon kedves és szivélyes modorunak igért, azonban a belső tartalma egészen más — hiszen arról meggyőződhettünk — akkor a konzekvencziákat: azokat a fenyegetéseket egymásután elő kell venni, hogy azokkal szembenézve, azokat a kellő mértékre leszállithassuk. Értem különösen ezen fenyegetések között, melyeket ugyan még az ő ajkairól nem hallottunk, azonban az ő benfentes hirlapjai révén országgá-világgá kürtöltettek, a a leghathatósabbnak, ugy látszik, az igérkezett, a mely abban kulminál, hogy az országgyülést fel akarja oszlatni. Hát ilyen módon egyáltalában azt a békét, melynek helyreállitására vállalkozott a miniszter ur, véleményem szerint helyreállitani nem lehet és nem is fogja. Mert, t. ház, én csak szerény véleményemet akarom nyilvánitani annak a következményeiről, hogyha a miniszterelnök ur ezt a jelenlegi ex-lex-állapotban megkisérelné, véleményemet akarom nyilvánitani arról, hogy ebből mi következhetik. Megjegyzem, hogy engem, pártomat, de különösen az egész ellenzéket ez a fenyegetés tökéletesen hidegen hagyja, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* sőt a mi e kérdés lényegét illeti, magunk részéről nagyon kivánatosnak tartjuk. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Polónyi Géza: Az ex-lex választást?

Rakovszky István: Igenis, az ex-lex-választást!

Kovács Pál: Itt azonban, t. ház, nemcsak azzal kell foglalkoznunk, hogy jogos és törvényes volna-e ez az exlex-választás, hanem azzal kell foglalkoznunk, a mit ki akarok emelni, hogy ugyanis mi lenne ennek a következménye? *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Ennek következménye elsősorban az volna, hogy nagyon sok hazafias törvényhatóságunk a választást el nem rendelné, és ennélfogva a békét helyreállitani kivánó miniszterelnök ur ujabb csávába vinné az országot, t. i. volna egy törvényes és egy törvénytelen országgyülés. *(Mozgás a jobboldalon.)* Megtörténnék az, hogy oly kerületből, a melyben a törvényhatóság a választást elrendelné és foganatositaná is, két képviselő jelentkeznék itt az országgyülésen mint megválasztott képviselő, t. i. az, a ki jelenleg foglal itt helyet és esetleg az, a kit helyette megválasztottak.

Holló Lajos: Legalább többen lennénk!

Kovács Pál: És ki volna birája annak, hogy melyik foglal itt helyet törvény szerint helyesen? Ezt a vitát melyik biró fogja elintézni? Talán az ököljog szerint fogják itt elintézni egymás közt, és az uj jövevény és a régi képviselő között az fog győzni és az fog a helyre ülni, a ki jobban birja! Ily messze kihatásu ujabb kérdést belevinni a politikába, kérdezem, helyes-e, és egyáltalán helyes-e ez a fenyegetés a miniszterelnök ur és pártja részéről?

T. képviselőház! Midőn azt látjuk, hogy az a miniszterelnök, a ki a békének helyreállitására vállalkozott elsősorban, ily fenyegetésekkel és ily tényekkel, mint a tegnapit, akarja a kormányzást itt megkezdeni és fentartani, akkor a képviselőház elnöki méltósága még nagyobb fontosságot nyer, mert az az egyedüli palládiuma a jogfolytonosságnak, a jogfentartásnak, és a

Digitized by Google

képviselőház, de az egész ország és nemzet szabadságának. Akkor, t. képviselőház, a midőn ily körülmények közt állunk szemben a pártkülönbség nélkül tiszteletben álló elnökünk lemondásával, mindnyájunk hazafias kötelessége legalább kisérletet tenni abban az irányban, hogy gróf Apponyi Albert lemondási szándékától egyértelmüleg eltérittessék. *(Helyeslés a baloldalon.)* Minden hazafinak össze kell fognia, hogy e kérdés eliminálttassék, mert akkor szolgáljuk igazán a béke helyreállitását, a midőn ezen fontos kérdést eliminájuk a további tárgyalások sorozatából. A mult alkalommal, midőn Szilágyi Dezső, a mi jelenlegi elnökünknek nagynevü elődje, bejelentette lemondását, ezen kisérlet, melyet én most proponálok, megtörtént. Ma azt látjuk, hogy ez a kisérlet még meg sem tétetett és ezért én a magam részéről szükségesnek tartom azt, hogy pártkülönbség nélkül álljunk össze és kérjük fel a mi szeretve tisztelt elnökünket, hogy vonja vissza lemondását. *(Helyeslés balfelől.)*

Ballagi Géza: Erre már felelt!

Kovács Pál: T. képviselőtársam azt mondja, hogy erre már felelt t. elnökünk. Ilyen dolgok már többször történtek. A miniszterelnöki székre vonatkozólag is történt hasonló eset a legközelebbi multban, a mikor gróf Tisza István szintén vállalkozott a miniszterelnökségre, azonban azt visszautasitotta és most azután mégis megváltoztatta szándékát, mert beleült abba a szókbe. Azt hiszem, hogy ez is körülbelül olyan fontos kérdés *(Zaj.)*...

Ballagi Géza: Nem analóg kérdés!

B. Kaas Ivor: A legsvarczgelbebb politikát is támogatja. De Sárospatakon nagy magyar. *(Zaj.)*

Ballagi Géza: Halljuk Kovácsot! Kovács beszél. *(Derültség jobbfelől.)*

Kovács Pál: És ha önök Tisza Istvánt a miniszterelnöki székben mindenkép marasztalják, akkor egy kis douce violence nem fog ártani arra, hogy a mi t. elnökünk ezen szándékát megváltoztassa. Erre nézve semmiféle kisérlet nem történt, és mivel azt hiszem, hogy a mi t. elnökünket tegnapi kijelentésére az ő különös érzékenysége birta, a melylyel ő ezen kérdést tisztán bizalmi kérdésnek tekinti, ha azt fogja látni, hogy pártkülönbség nélkül valamennyiünk óhaja az, hogy ezen tisztséget megtartsa, akkor engedni fog a közbizalomnak és nem hagyja el azt a széket, a mely őt a legteljesebb mértékben megilleti. Ha ő azt látja, hogy az a bizalom, a mely őt az elnöki székbe belehelyezte, nem mult el, sőt fokozódott és mindnyájunk szivében él, ha ő ezt őszintén fogja tapasztalni mindnyájunk részéről, akkor nem fog elzárkózni attól, hogy ezen szándékát megmásitsa. Ezért arra hivom fel a képviselőház minden egyes tagját, hogy ezen bizalomnyilvánitásban közöttünk ne legyen különbség, és azért nyujtom be a következő inditványt. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa.)* »Minthogy a politikai válság az elnök lemondásának elfogadása által kiszámithatatlan mértékben fokozódnék, gróf Apponyi Albert a háznak pártkülönbségre való tekintet nélkül 12 tagból választandó küldöttsége által felkérendő lemondásának visszavonására.« *(Helyeslés balfelől.)*

T. ház! Ezt nekem bővebben indokolnom szükségtelen. Ha ezen kisérlet megtörtént és daczára ennek ragaszkodni fog a mi szeretve t. elnökünk lemondásához, akkor rajtunk nem mullott; ő részünkről a bizalomról továbbra is biztositva lévén, ha ezen szándéka mellett megmarad, akkor körülbelül biztosan tudjuk azt, hogy őt olyan dolgok kényszeritették szubjektive ezen lemondásának fentartására, melyek elől többé kitérnünk nem lehet. Azonban, ha inditványom nem fogadtatnék el, ebből azt a konzekvenciát vonnám le, hogy a túloldal részéről hiányzik azon őszinteség, a mely ezen bizalmi kérdésnek elintézéséhez szükséges és akkor mi is le tudjuk vonni azt a konzekvenciát, hogy igenis önök voltak az okai annak, hogy gróf Apponyi Albertet elvesztettük. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Zboray Miklós!

Zboray Miklós: T. ház! Engedje meg a t. ház, hogy ezzel a kérdéssel én is, bár röviden, foglalkozzam.

Apponyi Albert grófnak, mint a ház igen t. elnökének lábaihoz letették az elismerés koszoruját ugy ellenzéki, mint szabadelvü párti részről. Azt hiszem, kétségen felül áll az, hogy az ő egyénisége nagy garancziája annak, hogy a házban a házszabályok a törvénynek és az alkotmánynak megfelelően kezeltettek és kezeltetnének a jövőben is. Hogy ő az ő nagy, nemes egyéniségének kifolyásaként rendelkezésére bocsátotta a szabadelvüpártnak, illetőleg a kormánynak a ház elnöki székét, egyénileg lehet az ő nézetének, meggyőződésének kifejezése, de ő itt több, mint gróf Apponyi Albert, a személy, ő itt a ház elnöke és itt neki nem lehet intézkedni a nemzet sorsa felett a nélkül, hogy meg ne sértse azt a kötelességet, a mely kötelesség a ház elnökét megilleti attól a pillanattól fogva, mikor a ház elnöki székét elfoglalja. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Lássuk, t. ház, mik azok az okok, a melyek arra késztetik a mi t. elnökünket, hogy ő beadja lemondását. Két részre osztom a dolgot: veszem elsősorban az ő részéről, az ő szempontjából az okokat és veszem másodsorban majd a t. kormány és szabadelvü párt részéről az okokat és indokokat.

Gróf Apponyi Albert tegnap megjelent a házban. Már előzőleg is hallottuk és tudtuk, hogy mi az ő nézete és ő interviev alakjában felelt is arra a közvéleménynek, hogy miért hagyja ott az elnöki széket. De én veszem azt az indokot, a melyet tegnap itt a házban nyiltan kifejezett, a mely különben, elismerem, előzőleg

Digitized by Google

tett kijelentéseit is teljesen fedi. Báró Dániel Ernő képviselőtársam tegnap azt hozta fel, hogy objektiv okok azok, a melyek gróf Apponyi Albertet erre birták. Én azt hiszem, igenis, nem objektiv, hanem tisztán szubjektiv okok, a legszubjektivebb okok, mert azt mondja gróf Apponyi Albert: a ház tanácskozásai és e tanácskozások jövendőbeli fejlődése iránt a legnagyobb figyelemmel tartozom lenni. Kijelenti, hogy politikai kontroverziákba belesodortatott és e miatt a közélet minden férfiát érintő jogos kritikának ki van és ki lesz téve, tehát nincs abban a helyzetben, hogy a ház tanácskozásait vezesse.

Vissza akarok térni arra, hogy ő mit mond: fél attól, hogy belevegyülhet a politikába és nem akar a ház elnöke lenni, a ki e politikát vezeti. Gróf Apponyi Albert urnak ez a nézete azonban, bevallom egész őszintén, reám azt a benyomást teszi, hogy ő fedni akarja a szabadelvü pártot és a kormányt, a mely tőle ezt kivánta és egy nemes léleknek kijelentése ez, a ki a valódi titkos czélt, a titkos rugót ezzel leplezni akarta. Mert közismert dolog, hogy a szabadelvü pártban mi történt. A kilenczes bizottságban gróf Apponyi Albert kijelentette az ő nézetét és a végső konkluzió az volt, hogy nem vonja le a konzekvenciát, az ő nézetével benn marad a pártban és csak akkor lép ki a sikra, ha annak idejét elérkezettnek látja. Gróf Tisza István ur kijelentette, hogy ő szivesörömest akczeptálja, hogy benn maradjon, de megkivánja igaz meggyőződése szerint, hogy tartózkodjék minden olyan cselekvéstől, a mely azokat, a kik gróf Apponyi Albert nézetét vallják, tettleg a párt álláspontjával ellentétbe hoznák. Gróf Apponyi Albert nyilatkozott is, és ha jól tudom, azt mondta, hogy azon nyolczadik szakaszon, a melyet sokan oly nagy vivmánynak tekintenek, hogy esetleg nem is teszik a házban szóvá, *(Élénk derültség balfelől.)* különböztek leginkább össze. Kijelentette, hogy ő kérdés tárgyává fogja tenni annak idején, hogy taktikai szempontból hozatik-e az a ház elé, vagy pedig komoly való.

Holló Lajos: Ilyen programmokat csinálnak, a melyeket nem lehet a ház elé hozni! *(Ugy van! balfelől.)*

Zboray Miklós: Gróf Apponyi Albertet a kilenczes bizottságban leszállitották fokról-fokra a nemzeti követelményeknél arra a minimumra, a melynél lejebb már nem mehetett, leszállitották oda, hogy belenyugodott egy olyan szövegezésbe, a melyet lehet igy is, ugy is értelmezni. És a mikor azt látta, hogy háta mögött felajánltak még egy olcsóbb egyezséget is azok, a kik résztvettek az alkudozásban, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* akkor maga előtt látta azt az utat, hogy vagy ott hagyja az egész pártot, vagy tűri, hogy pártja nagy része cserbenhagyja és ő szégyenszemre kivonul.

B. Kaas Ivor: Katonai ischli klauzula!

Zboray Miklós: Ha gróf Apponyi Albert, a ki 25—30 év óta küzd a nemzeti követelményekért, a kit a ház bizalma elnökké tett, egyénileg ugy véli is, hogy erkölcsi tőkéjét odadobhatja az uraknak prédául, — mert nem oltár az, — mi ellenzék, s a nemzet ugy véljük, hogy neki kötelessége ebben a válságos időben ott ülni az elnöki székben. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Miért? A kötelességet nem ő rá értem, mert egyénileg, emberileg talán érthető, nemes és tiszteletet követelő, a hol talán arra szükség sincs; de okot ad erre az önök eljárása, t. túloldal. Mert tekintsünk csak a közelmultban történtekre vissza. Az előbb érintettem, hogy mikép történt a kilenczes bizottságban az a szövegezés, hogyan lett leszoritva gróf Apponyi Albert a minimumra, hogy onnan fel ne kelhessen, hogyan lett a minimumon alul téve egy utóajánlat, a melyet a kereskedői világban tisztességtelen verseny névvel neveznének. *(Ugy van! balfelől.)* Ne feledjük azt, t. képviselőház, hogy külső egyéb jelek is azt bizonyitják, hogy gróf Apponyi Albertnek menni kellett az egyértelmü bizalom daczára, csak azért, mert az ő egyénisége az egyik ok lenne arra, hogy azok a törvénytelenségek, a melyeket megkisérteni akarnak és fognak, alatta meg nem történhetnek. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

B. Kaas Ivor: Azért nem szabad neki elmenni! *(Ugy van! balfelől. Derültség a jobboldalon.)*

Zboray Miklós: Még be sem ült gr. Tisza István a miniszterelnöki székbe, mikor azt látjuk, hogy az egyetemi ifjuság a mult szombaton egy tüntetést akart rendezni és 16 egyetemi polgárt összekötöztek és ugy vitték őket a rendőrségre. Az a rendőrség, a mely, mikor a parlamenti vesztegetésről volt szó, futni hagyta a bünöst; *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* az a rendőrség, a mely a parlamenti bizottság előtt azzal védekezett, hogy nincs feljelentés és nem akadályozhatja meg a bünöst.

Rakovszky István: Polónyi ur ne paktáljon. Polónyi ur esküdött, hamisan esküdött! *(Nagy zaj.)*

Zboray Miklós: Arra a rendőrségre, a melynek főkapitánya, a mikor a szökésben lévő Dienesnek egy társa visszajött, detektivekkel hurczoltatta, hogy információkat szerezzen jobb tudomása ellenére,... *(Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Zboray Miklós: ... az a rendőrség, mondom, oda hurczolja őket és az az egyetemi tanács, a mely eddig exczellált a szigorlati dijak szaporitásával, uj életre kel az uj korszakban és kijelenti, hogy ki fogja csapni azokat az egyetemi ifjakat. *(Mozgás balfelől.)*

Mit bizonyit ez? Azt, hogy csirájában akarnak megfojtani minden ellenzéki szellemet, a szabad szellem minden megnyilvánulását, a gyülekezési jogot. De bizonyitja ezt még egyéb is. Itt vannak bizonyos akták a kezeim között.

Digitized by Google

Tudja a t. ház sok tagja, hogy a tegnapi, november 4-iki jelentkezésnél a katonatisztek, magyar fiuk összebeszéltek vagy össze akartak beszélni, hogy »jelen«-nel jelentkezzenek. Szóbeszéd volt, de hogy megtörtént-e, nem tudom, a tények azt bizonyitják, hogy nem történt meg. Mégis mi történt? A mi dicső rendőrségünknek két idézőlevele van a kezeim között: Purjesz Lajos joghallgató és ujságiró és Jakab Sándor joghallgató idézése. November 1-jének reggeli 9 órájára a rendőrség beadott feljelentés folytán maga elé idéztette őket. Ezen a napon az egyik, Jakab Sándor félkilencz órára nem jelent meg. Elővezetési parancsot adtak ki és 10 órára elővezették. *(Felkiáltások a néppárton: Vasárnap!)* És mi tette indokolttá ezt a sürgős eljárást? kérdezzük mindannyian. Előállott a rendőrfogalmazó és vádolta azokat az ifjakat, hogy a katonaság átirt volna, hogy ők izgattak a fennálló rend ellen, mert ők a katonatiszteket bele akarták vinni abba, hogy »jelen«-nel jelentkezzenek.

Rakovszky István: Polónyi ur!

Zboray Miklós: Megfenyegették őket, jegyzőkönyveket vettek fel és azzal vádolták ezeket az ifjakat, hogy izgatást követtek el.

Lengyel Zoltán: Ráfogják, hogy a Sztanojban gyüléseztek, pedig ott sem voltak!

Zboray Miklós: Egyik sem volt ott azon az ülésen, egyik sem katonatiszt, egyik sem katona, és odahurczolják a rendőrség elé, a mely, ugy látszik, arra törekszik, hogy megfojtson minden olyant, a mi a szabad szellem nyilvánulása. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Ez az uj belügyminiszter állásfoglalása!

B. Kaas Ivor: Spiczlirendszer!

Lengyel Zoltán: Detektivek járnak a képviselők nyomában, hogy megtudják, mit beszélnek!

Zboray Miklós: Kivánják talán, hogy ujra elővegyem a tegnap történteket? Hiszen látjuk, hogy az elnök ur mit tett, hogy milyen határozatokat hozott, és ma azután, post festa, a midőn már túlvagyunk az eseten, a midőn a czél eléretett, hogy átküldték azt a jegyzőkönyvet a főrendiházba, akkor előáll és azt mondja, hogy át kell siklani, ez csak inczidens, nem nagy horderejü dolog, a felelőséget mi vállaljuk. Az egész dologban a sérelmet én nem ott látom, hogy a nagy zajban felolvastatott a királyi kézirat és a jegyzőkönyv hitelesittetett. Sérelem ez is, de a fősérelem az, hogy át is küldetett a dolog a főrendiházhoz, mert a többi mind csak eszköz volt a czél elérésére.

És ma, a midőn már túlhaladtunk ezen, a mikor mindez megtörtént, akkor előállnak és azt mondják, hogy ez nem nagy baj, ez reparálható. Ebben látom én az igazság arczulcsapását, mert azt meg nem történtté tenni nem lehet, hogy a napirend ellenére bejött a kormány és itt jelentkezett. Készen tartott jegyzőkönyveket hordoztak a küldönczök, mint az expresszek szaladgáltak ide oda, az elnök urhoz, suttogtak, búgtak *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang a néppárton: Egyszerü kartell.)* és ha, t. ház, a kormány, mely nem akar kópiája lenni a mult kormánynak, tehát nem akar a jog, törvény és igazság szellemében kormányozni, hanem uj, eredeti, »majd ha lesz«, »majd ha nekem ugy tetszik«-féle igéretekkel mutatkozott be a főrendiházban, mondom, t. ház, ha az uj kormány szükségét látta annak, hogy egy, a mint Dániel Ernő t. képviselőtársam magát kifejezte, általa és a szabadelvü párt által tisztelt elnök menjen, akkor ennek okának is kell lennie. Mert ha nincsen kifogás az ő személye ellen, miért kell elmennie? Csakhogy itt sincs tiszta szándék, ez is csak egy kis inczidens minden következmények nélkül. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ő nem akar maradni! Ő nem kivánja, hogy maradjon! Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon és a néppárton és felkiáltások: Ő kiván menni, mert az urak kivántatják vele!)*

Ballagi Géza: Ez nem tisztelet Apponyi iránt!

Kubik Béla: Mert oly élessé teszik a helyzetet, hogy neki le kell vonni a konzekvenciát. Ez tiszta dolog.

Zboray Miklós: Azt mondja Ballagi t. képviselőtársam, hogy Apponyi maga kivánta . . .

Ballagi Géza: Nem azt mondtam! Azt mondtam, hogy ez tiszteletlenség Apponyi személye iránt, őt ilyennel meggyanusitani.

Zboray Miklós: Kérem, bármilyen tisztelettel viseltessem . . .

Ballagi Géza: Én viseltetem.

Zboray Miklós: Elhiszem, de a Ballagi ur tiszteletére, tekintettel a sárospataki nyilatkozatra, és itteni viselkedésére, engedjen meg, nem sokat adok.

Ballagi Géza: Jó, az az ön dolga!

Holló Lajos: Ismételje meg a sárospataki nyilatkozatot!

Ballagi Géza: Mindent megismétlek!

Elnök: Ne tessék zavarni a szónokot.

Zboray Miklós: Én azt látom, hogy a rendszer keretébe illő és a rendszer által megkövetelt dolog az, hogy menjen nagyrészben az a kormány, a mely a multban itt ült, hogy menjen az az elnök is, a kinek pártatlansága és egész egyénisége garanczia arra nézve, hogy a ház tanácskozásai a házszabályok és a törvény értelmében fonak kezeltetni; mert különben nem lett volna czélja az egésznek; különben érthetetlen dolog lenne, hogy az urak nem merték maradásra kérni, nem mertek ezzel odaállani Apponyi elé, mert féltek, hogy esetleg felébred benne a kötelességérzetnek az a foka, a mely azt mondatta volna vele: Köttelességem ittmaradni, még önök ellenére is! *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

Digitized by Google

Mandel Pál: Tudja ő, hogy mi a kötelessége!

Zboray Miklós: Mert, t. ház, én figyelmeztetem azokat a kik itt taktikáznak az elnökséggel és a kik mégis azt mondják, hogy tisztelik az elnököt azzal, hogy nem marasztalják: figyelmeztetem, hogy a mi akotmányunk erős sziklatalaj, azon próbakutakat fúrni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)* Abból nem fog hasznot hajtó forrás csörgedezni senki részére. *(Ugy van! a néppárton.)* Ez az alkotmány áll erősebben, mint bármiféle részvények. Itt a felelőséget elvállalni nem lehet, mert a felelőséget soha meg nem adjuk, mert a felelőség tekintetében ott állunk mi vérünkkel, ha kell. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: T. ház! Az idő előrehaladván, azt hiszem, kimondhatom, hogy a ház tanácskozásait a holnap délelőtt tiz órakor tartandó ülésre halasztja, melynek napirendje a mai napirend lesz. *(Helyeslés.)*

Ezt tehát határozatul kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

329. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 november 6-án, pénteken.

Daniel Gábor elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Határozat gr. Apponyi Albertnek az elnökségről való lemondása tárgyában. — A miniszterelnök programmbeszéde.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: *(Halljuk! Halljuk!)* T. ház! Méltóztassanak helyüket elfoglalni. Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző jegyzi.

Következik a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése. *(Zaj.)* Csendet kérek.

Szőts Pál jegyző *(olvassa az 1903. november hó 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

Bemutatom Gömör-Kishont, Komárom, Sopron, Esztergom és Nógrád vármegyék közönségének feliratait, II. Rákóczi Ferencz és társai hamvainak országos költségen való hazaszállitása,

Gömör-Kishont és Zemplén vármegyék közönségének feliratait, a választási törvény módositása,

Sopron vármegye és Pancsova város közönségének feliratait, a külföldön lakó magyar földbirtokosok külön megadóztatása,

Komárom és Esztergom vármegyék közönségének feliratait, a II-od osztályu bábaképzőt végzett szülésznők jogviszonya,

Sopron vármegye és Győr sz. kir. város közönségének feliratait, a kiszolgált katonák hazabocsátása,

Alsó-Fehér és Zemplén vármegyék közönségének feliratait, a közadók kezeléséről szóló 1888 : XLIV. t.-cz. módositása,

Szepes vármegye közönségének feliratát, az idegen befolyások miatt, illetőleg az alkotmány megóvása,

Zemplén vármegye közönségének feliratát, a községi közigazgatás reformja,

Komárom vármegye közönségének feliratát, az 1890 : I. törvényczikk V. fejezetének módositása,

Sopron vármegye közönségének feliratát, a nemzeti kivánalmaknak a közös hadseregben leendő teljesitése,

Csik vármegye közönségének feliratát, a községekről szóló 1886 : XXII. t.-cz. módositása,

Gömör-Kishont vármegye közönségének feliratát, a vidéki városoknak csatornázással és vizvezetékkel való ellátása,

Borsod vármegye közönségének feliratát, a közegészségügyről szóló 1876 : XIV. törvényczikk módositása,

Czegléd város közönségének Kossuth Ferencz képviselő által beadott kérvényét, a chlopy-i hadiparancs okozta sérelem orvoslása, a kiszolgált katonák hazabocsátása, illetőleg II. Rákóczi Ferencz érdemeinek törvénybe iktatása és

a magyar szőlősgazdák egyesületének gróf Zselénszky Róbert képviselő által, a zalavármegyei gazdasági egyesületnek Hertelendy Ferencz képviselő által beadott kérvényeit a boritaladó leszállitása tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A házszabályok 144. §-a alapján teszek jelentést arról, hogy Szörényi Lipót budapesti ügyvéd összeférhetlenségi bejelentést tett Reich Aladár képviselő ellen. Minthogy azonban a bejelentő névaláirása nincs hitelesitve, bejelentése nem vehető figyelembe és azt a ház irattárába tétettem.

Az elnökségnek egyéb előterjesztése nincs.

Következik a napirend: határozathozatal az elnök lemondása tárgyában. Előbb azonban

Digitized by Google

Polónyi képviselő ur személyes kérdésben fog szólani.

Polónyi Géza: T. ház! Bocsánatot kérek, hogy személyes kérdés czimén néhány perczig szives türelmüket igénybe veszem.

A tegnapi ülésnek végén Rakovszky István t. képviselő ur között és köztem egy általam egészen magánbeszélgetésnek, helyesebben mondva: enyelgésnek vett inczidens történt, a mely a naplóban nincs megörökitve, a dolog természete szerint egészen helyesen, mert magam is olyannak tekintettem a dolgot, hogy nem tartozik az a naplóba, mint a hogy az számtalanszor megtörténik, hogy a padok közt egymással diskurálunk és szót váltunk, a nélkül, hogy ezt a napló számára tennők. Azonban majdnem valamennyi napilap felvette, hogy Rakovszky István ur nekem azt mondotta volna, hogy én esküt tettem Kézdivásárhelyen és pedig hamis esküt.

T. képviselőház! Ha ennek a dolognak előzményeit nem ismerjük, abszolute meg sem értjük, hogyan történhetnék meg, hogy egy képviselőházi teremben valakit igy enyelgés közben hamis esküvel vádolnak. A dolognak rövid előzménye az, hogy én magam is részt szoktam venni egy társaságban, a melyhez engem különösen az a határtalan és mély tisztelet szokott elvezetni, a melylyel én Beőthy Ákos és Bartha Miklós t. barátaim iránt viseltetem. Ebben a társaságban, a hol a politikai ellenfeleknek, valóságos egyvelege szokott összejönni, a legnagyobb véleményeltérések barátságos beszélgetés közben szoktak elintéztetni, nem ritkán azzal a magyar bunkóval, hogy néha kiméletlenül is nyilatkozunk egymás iránt. De ezek a beszélgetések mindenre lehetnek a föld kerekségén szánva, csak arra nem, hogy azoknak rezultátumait a képviselőház előtt feltárjuk.

Egy ilyen beszélgetés alkalmából, — megjegyzem, hogy ha én feljegyeztem volna magamnak mindazokat, a miket Rakovszky István ur ezen beszélgetések alkalmával elmondott, hát nagyon furcsa egyveleget látna a t. képviselőház, de én ezekkel nem szoktam foglalkozni és nem is jegyeztem fel magamnak, hogy ilyen alkalmakkor ki mit mond, — mondom, egy ilyen beszélgetés alkalmával akkor, mikor szinczerizáltunk az ország jövendője és esetleg a magunk további magatartása felett és midőn ezen beszélgetés közben szóba került az is, hogy egy kormány az ellenzéket annyira kielégitő programmot vagy nyilatkozatot tehet, hogy az ellenzék eljárásában megváltoztatja a taktikáját, mikor én merészeltem ebben a társaságban — mondom — ilyen véleményt is nyilvánitani, akkor Bartha Miklós barátom mondotta nekem azt: De figyelmeztetlek, hogy esküt tettél és én akkor a hamis eskü konzekvencziáit vonnám le.

Ez történt köztünk privát beszélgetés közben. Rakovszky István ur egy más alkalommal is elkövette nézetem szerint azt a tapintatlanságot, hogy ilyen beszélgetést a ház elé hozott. Én azonban röviden a következőkre szoritkozom:

Nem látom elérkezettnek az időt arra, hogy akkor, a mikor egy kormánynyal állunk szemközt, a melyre nézve az a meggyőződésem, hogy azt, az ő programmjával szemben, közös erővel támadni kell, itt egymás közötti ilyen természetü vitákkal fogyaszszuk az időt. De, t. képviselőház, miután már a lapok utján a nyilvánosságra került ez a dolog, a magam részéről kötelességemnek tartom kijelenteni azt, hogy én a választóim és köztem lévő viszony kérdését soha sem fogom Rakovszky István t. képviselő ur eldöntése vagy elbirálása alá bocsátani. Én, t. képviselőház, a választóim előtt tett ünnepélyes programmomhoz hű voltam és hű is maradtam és harczoltam akkor is, a mikor harczolni kellett Rakovszky t. képviselő ur ellen is. Harczolni fogok a jövendőben is és mihelyt azt látom, hogy az én lelkiismeretes meggyőződésem bármilyen tekintetben választóimmal összeütközésbe kerülne, a mit én egyelőre nem hiszek, kötelességemet tudnám és azonnal rendelkezésükre bocsátanám mandátumomat. De addig, t. képviselőház, a mig köztem és választóim között maguk a választók nem döntenek, az ilyen természetü beavatkozást — mert sértő kifejezést használni nem akarok — egyelőre illetéktelen beavatkozásnak nyilvánitom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Egyebeket a tárgyhoz, t. képviselőház, mondani nem akarok, mert, ismétlem, mindenkinek egyéni meggyőződésére és itéletére bizom, vajjon a parlamenti méltóságnak és az egyéni izlésnek megfelel-e ilyen kávéházi diskurzusokat a ház elé hozni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon. Helyeslések jobbfelől.)*

Dedovics György jegyző: Ballagi Géza!

Ballagi Géza: T. képviselőház! Én a szőnyegen forgó kérdéshez tüzetesen nem akarok hozzászólni, egyszerüen csak kijelentem, hogy én a magam részéről gróf Apponyi Albert házelnöknek a lemondását a legnagyobb sajnálattal veszem tudomásul. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Én elismerem gróf Apponyi Albertnek kiváló szolgálatait, a melyeket mint e ház elnöke az országnak tett. Elismerem az ő rendületlen hazafiságát, elismerem az ő fényes tulajdonságait és ennek következtében nagyon természetesen éreznem kell azt a veszteséget, a mely bennünket ér akkor, a mikor ő a ház elnöki székéből eltávozik. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Ezen nincs mit nevetni, én őszintén beszélek.

Olay Lajos: Te jezsuita! A lelkedből beszélj! Te kálomista jezsuita! *(Derültség a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Ballag iGéza: Hozzájárulok tehát bráró Dániel inditványához.

De nem azért szólaltam fel. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi történt Sárospatakon?)* Sárospatakot méltóztatik emliteni. Hát épen azért, mert nagyon szeretik velem szemben han-

Digitized by Google

goztatni Sárospatakot és az ott történt nyilatkozatokat, épen azért tartom szükségesnek, hogy itt a ház szine előtt tegyek egy nyilatkozatot, hogy utját vágjam egyszersmindenkorra velem szemben mindenféle gyanusitásnak. *(Halljuk! Haltjuk!)*

Mikor Zboray Miklós t. képviselő ur tegnap beszélt, beszédében a többek között Apponyiról azt állitotta, vagy olyanformát mondott, mintha ő presszió alatt cselekedett volna akkor, a mikor a ház elnökségéről lemondott. Erre én bátor voltam megjegyezni, épen azon tiszteletnél fogva, a melylyel gróf Apponyi Albert személye iránt viseltettem mindig és viseltetem ma is... *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Mi van ezen nevetni való? *(Derültség és taps a szélsőbaloldalon.)*

... bátorkodtam megjegyezni, hogy az tiszteletlenség Apponyi személye iránt, őt ilyennel meggyanusitani, és ezt megismétlem most is, hogy a legnagyobb tiszteletlenség egy olyan férfiunak, mint Apponyinak, olyasvalamit imputálni, a mi jellemgyengeségre mutat. Az ő jelleme, karaktere sokkal erősebb, szilárdabb, semmint hogy ő bármiféle presszionak engedhetne. Ezt róla fel sem szabad tenni az ő igaz tisztelőinek. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Zboray Miklós az én megjegyzésemre, a melyet én igazán őszintén és szivből tettem, azt mondja, hogy: »Elhiszem, de a Ballagi ur tiszteletére, tekintettel a sárospataki nyilatkozatra és viselkedésére, engedje meg, nem sokat adok.« Én erre azt mondtam: »Jó, az az ön dolga.« Holló Lajos még rádupláz Zborayra és azt mondja, ismételjem meg a sárospataki nyilatkozatot. Különben mindketten plagizálnak, — mert azt már előzetesen báró Kaas Ivor is mondta, hogy a legsvarczgelbebb politikát is támogatom, de Sárospatakon nagy magyar vagyok.

Ugron Gábor: Repetálás az, képviselő ur. A puska is repetál!

Ballagi Géza: Ha én megkérdezném Zborayt, vagy Holló t. képviselő urat, vagy báró Kaas Ivor urat, hogy sziveskedjenek azt a nyilatkozatot produkálni, a melyre itten hivatkoznak, meg vagyok győződve, hogy erre ők nem volnának képesek.

Lengyel Zoltán: Ha nem sikerül a magyar hadsereget megteremteni 67-es alapon, akkor 48-as leszek. Igy szól a nyilatkozat!

Ballagi Géza: Egy nyilatkozat igenis kolportáltatott a hirlapokban, de tudjuk, hogy ott igen sokat szoktak kolportálni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Azt, a mit a számba adtak, ugy, a mint kolportálták, — tanu rá a közönség, a mely előtt ezt a nyilatkozatot tettem, — ugy sohasem mondtam. Tettem egy nyilatkozatot, a melyet az én jóakaróim, politikai ellenfeleim felhasználtak ellenem, hogy tönkretegyék politikai reputációmat, a melyre pedig nekem nagy sulyt kell fektetnem, mert nekem, mint politikusnak egyebem sincs, ez a legdrágább, legbecsesebb kincsem és addig, a meddig politikai téren működöm, addig ezt a kincset mindenkivel szemben teljes erőmmel védeni fogom. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Mit mondtam én Sárospatakon? Megkönnyitem t. képviselőtársaim helyzetét és elmondom azt a nyilatkozatot, a melyre hivatkoztak, a nélkül, hogy ismerték volna. Tulajdonképen nem is Sárospatakon mondtam, mert én Sárospatakon mostanában nem is beszéltem. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Most, midőn rektifikálom a dolgot, a legkisebb históriai tévedést is rektifikálnom kell. Ezt talán méltóztatik nekem Ugron Gábor képviselő ur megengedni. Tettem ezt a nyilatkozatot választókerületemnek egy másik községében. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hol?)* Azt is megmondhatom: Bodrogsárán. Szóról-szóra ezt mondtam: »Én, mióta az eszemet tudom, mindig hive voltam a 67-es kiegyezésnek...«

Madarász József: Elég rossz!

Ballagi Géza: Rossz, vagy nem rossz, a felett lehet diskutiálni, de tény az, hogy mindig hive voltam.

Ugron Gábor: Születési gyengeség!

Ballagi Géza: »Egész életemen át hive voltam ennek az alapnak, de ha azt tapasztalnám, hogy az 1867: XII. törvényczikk utját állaná a nemzeti állam kiépitésének...«

Polónyi Géza: Az bebizonyosodott. *(Nagy zaj és ellenmondások jobbfelől.)*

Ballagi Géza: Azt ön mondja, én az ellenkezőjét állitom. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Thaly Ferencz: Hiszen csak néptörzs vagyunk.

Ballagi Géza: Méltóztassék tehát megengedni, hogy elmondjam mégis azt a nyilatkozatot. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* »Ha azt tapasztalnám, hogy az 1867: XII. törvényczikk utját állaná a nemzeti állam kiépitésének, ha azt tapasztalnám, hogy az 1867: XII. t.-cz. utját állaná a hadsereg olyatén továbbfejlesztésének és szervezésének, hogy a hadsereg beilleszthető legyen a nemzeti állam keretébe, abban az esetben, — tehát ebben az esetben — levonnám ebből a tényből magamra nézve a konzekvenciát és csatlakoznám azokhoz, a kik ezt az alapot, t. i. a kiegyezés alapját a nemzetre nézve nem tartják üdvösnek.«

Hát ennyit mondtam és ezt elmondom, ismétlem, az ország szine előtt. De mikor ezt ismétlem, akkor aztán természetesen nekem konstatálnom kell azt, hogy épen ebben a perczben követném el a legnagyobb inkonzekvenciát, tenném meg a legnagyobb logikai bukfenczet, ha én ma ott hagynám azt a pártot, a melynek mindig tagja voltam és a mely épen ma szándékozik kezdeményezni azokat a reformokat, a melyek a hadsereg nemzeti jellegének kidomboritását czélozzák. *(Helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Várady Károly: Talán a nyolczadik ponttal fogják megkezdeni? *(Zaj.)*

Digitized by Google

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Ballagi Géza: Ebből a felvilágositásból, a melyet én most adtam, méltóztatik látni, hogy én ellenem a gyanusitás fegyverét használták. És a mikor ezt konstatálom, méltóztassék megengedni, hogy én, az ujoncz politikus, kifejezzem azt a meggyőződésemet, hogy a magyar parlamentárizmusnak halálát fogja okozni az, hogyha ez a fegyver ide, ebbe a házba mint rendszeresen alkalmazandó fegyver behozatik. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ugyan mit szólna vajjon ahhoz Zboray Miklós t. képviselő ur, ha én az ő gyanusitásával és az ő fegyverével szemben hasonló fegyverrel támadnék ő reá, és mit mondana ahhoz, hogyha én már most azt mondanám — ha mondanám — *(Derültség jobbfelől.)* hogy az ő és pártjának Apponyi melletti tüntetése tulajdonképen nem arra való, hogy gróf Apponyi Albert iránti tiszteletüket fejezzék ki, hanem csak arra, hogy éket üssenek közénk, a többségben lévő párt közé, *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Megvan!)* hogy megbontsák ennek a pártnak egységét. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Vagy mit méltóztatnának ahhoz mondani, *(Nagy zaj balfelől. Elnök csenget.)* ha én azt imputálnám Zboray Miklós képviselő urnak és pártjának, hogy ők *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)* lappangó obstrukcziót gyakorolnak azért, hogy azt a szabadelvü irányt elfojtsák, annak a szabadelvü iránynak bukását idézzék elő, a mely mi szerintünk *(Zaj a baloldalon. Elnök csenget.)* feltétlenül üdvös az országra nézve, ellenben önök szerint nem. De viszont mi szerintünk az az irány veszedelmes, a melyet önök követnek és az ellen az irány ellen kell nekünk természetesen teljes erőnkből sikra szállanunk. *(Mozgás a baloldalon.)* Ne méltóztassék haragudni, t. Buzáth Ferencz képviselőtársam, mert én ezekkel a gyanusitásokkal nem állok elő. És pedig miért nem állok elő? Azért nem — és ebben méltóztassanak az én példámat követni — mert ma még pozitiv dátumaim nincsenek a tekintetben, hogy ezeket bizonyitani is tudnám. Ha ebben a tekintetben nekem pozitiv dátumaim fognak rendelkezésemre állani, akkor lesz annyi erkölcsi bátorságom, hogy e vádakkal nyiltan is fel fogok önökkel szemben lépni. *(Mozgás a baloldalon. Helyeslés a jobboldalon.)*

Ezeket akartam elmondani. Különben ismétlem, hogy Apponyi lemondására vonatkozólag báró Dániel Ernő t. képviselőtársam inditványát elfogadom. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gabányi Miklós: A chlopysták megkezdték az obstrukcziót!

Endrey Gyula jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én csak röviden óhajtok a t. ház türelmével élni, midőn az elnökváltozás kérdéséhez kivánok hozzászólni. *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Mindenekelőtt válaszolnom kell pár szóval Ballagi Géza igen t. képviselőtársam szavaira, a ki engem is megnevezve, azt mondotta általánosságban, hogy ellenében . . . *(Folytonos zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Holló Lajos: . . . gyanusitást használtunk. Az én közbeszólásom egyedül arra a tényre vonatkozott, hogy mondja el a sárospataki nyilatkozatát. Ebben, azt gondolom, sem gyanusitás, sem illetéktelen felhivás politikusok között nincs. És megis tette ezt a t. képviselő ur, ismételte azt a nyilatkozatát, a melyből aztán következik, hogy ő a nemzeti erőnek a hadseregben való nyilvánulását feltétlen szükségességnek tekinti, ugy hogy ennek kedveért még a 67-es alaptól is eltérne. Egy megjegyzést kell tennem erre vonatkozólag, azt t. i., hogy hogyan látná ő szükségét annak, hogy a 67-es alapot ma ott hagyja, mikor épen ma — ezeket a szavakat használta — vannak azon programmpontok belevéve, a melyek az ő nemzeti ideálját megvalósitják. Ha a t. képviselő ur épen ma fogadta volna el a 67-es alapot, mikor ezek a programmpontok bevétettek, akkor ezzel a szemponttal érvelni lehetne, de ő születésétől kezdve — azt mondotta a képviselő ur — 67-es alapon áll...

Ugron Gábor: Születési gyengeség!

Holló Lajos: ... a mikor még ezek a programmpontok nem voltak meg, mikor az ő nemzeti ideáljai a hadsereg tekintetében nagy homályban derengtek. Hogy miért fogadta el mégis a régebbi időben is a 67-es alapot, ennek magyarázatával adós maradt.

De előzetesen még egy kérdésre kell válaszolnom, a mely nem hozzám lett ugyan intézve, de azért mégis némi választ kell adnom rá, hogy t. i. ugy tünik fel, hogy az egész hozzászólás gróf Apponyi Albert volt elnöknek lemondásához bizonyos felekezeti tendenczziákból történik, . . .

Ballagi Géza: Nem mondtam!

Holló Lajos: . . . hogy éket akar ütni a szabadelvü pártnak soraiban. Vegyük a dolgokat ugy, a hogy vannak. Az ezen párton ülő t. képviselőknek ebben az ügyben való állásfoglalását kizárólag abból a szempontból magyarázzák meg, hogy ők rokonszenvvel viseltetnek gróf Apponyi Albert és ellenszenvvel viseltetnek gróf Tisza István ur iránt. Azonban bármilyen legyen a néppárt t. képviselőinek állásfoglalása, nekünk, a kik itt ülünk és ebben a harczban is résztveszünk és az Apponyi Albert lemondásánál való felszólalást kezdeményeztük, azt a feltevést, hogy minket bármi tekintetben személyi szempontok, vagy felekezeti elfogultság szempontjai vezetnének, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* még csak halvány satirungban is, mely itt a házban is elhangzott, a házon kivül pedig nyilt, durva, erős, teljesen hazug és sértő

Digitized by Google

formában jelenik meg, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* vissza kell utasitanunk, mert ez a történelmi tényekkel teljesen ellentétben áll, ellentétben áll ezen egész harcz lefolyásának történetével, a mely harcz, a mely küzdelem erélyesen feltámadt nemcsak Széll Kálmán ellen, a ki nem állott hasonló — mondjuk — felekezeti alapokon, de felkelt gróf Khuen-Héderváry Károly ellen is akkor, a mikor ő egyezséget keresett és talált is a küzdő tábornak sok jóhiszemü eleménél. Mi minden felekezeti elfogultságtól menten, egyedül a kitüzött czél érdekében a magyar nyelv kivivásáért a harczot ellene épen olyan erélylyel folytattuk, a mint azt folytatni fogjuk gróf Tisza István ellen is. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Bocsássanak meg, nem volna szomorubb erre az országra nézve, mint hogyha abba az átokba sülyednének vissza a társadalom rétegei, hogy azokat felekezeti, vallási kérdésekkel a politikai küzdőtéren, a politikai porondon akarjuk szétválasztani egymástól, mert ez örökké gyengévé teszi a magyar nemzeti küzdelmet, megbontja erőinket, szétforgácsolja minden tehetségünket és örökké kiszolgáltat a hatalom érdekeinek, a mely ezután ellenünk, minden vallásfelekezet ellen, érvényesül. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Áttérve gróf Apponyi Albert ur lemondására, én ebből minden személyi vonatkoztatást szeretnék kiküszöbölni és különösen szeretném kiküszöbölni azt, hogy a mi állásfoglalásunk a gróf Apponyi Albert ur politikájával való megegyezést és a teljes összhangot jelentené. Mi az ő politikájával szemben álltunk a mult küzdelemben is, szemben állunk ma is.

De hogy nem személyi momentumok játszanak szerepet ilyen nagy válságok idején az elnökválsággal összeköttetésben, ennek igazolásául ismételten hivatkozom a Szilágyi Dezső-féle elnökváltozásra. Szilágyi Dezső akkori elnök a 67-es alapon állott, állott egy küzdelemnek élén és a pártok minden árnyalata, akár a 67-es alapon állott, akár a 48-as alapon állott, egyaránt szót emelt azért, hogy ez az elnökváltozás akkor be ne következzék és lépések történtek az iránt, hogy Szilágyi Dezső az elnöki állásról való lemondását vonja vissza. Tehát akkor is eltüntek a politikai momentumok a pártok soraiból, a minthogy el kellene azoknak tünniök ilyen kérdéseknél ma is. Akkor is fel kellett tételezni — a mint itt ennek hangot adtak — hogy a lemondott elnökben van annyi férfiasság, van annyi objektivitás és jellemszilárdság, hogy a mit tesz, meggondoltan és megfontoltan teszi, tehát olyan felhivásnak, hogy lemondását vonja vissza, nem volna értelme. Hát Szilágyi Dezsőben nem volt meg ez az objektivitás, nem volt meg ez a jellemszilárdság, ez a politikai elhatározottság? És ő vele szemben mégis az egész ház, e háznak minden pártárnyalata, kötelességének tartotta azon felhivást intézni, hogy vonja vissza azon nehéz időben bejelentett lemondását.

E kérdésbe, t. képviselőház, személyi momentumokat belekeverni nem lehet. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Szerintünk két körülmény játszik ebbe bele. Az egyik az, hogy gróf Apponyi Albertnek az elnöki székből való távozását azok a körülmények teszik és tették szükségessé, hogy gróf Apponyi Albert ur ott, abban az állásban, azt a közhatalmat nemcsak törvényes és alkotmányos formában, de a nemzeti jogoknak olyan értelmezése mellett és olyan érvényesitése mellett kezelte, a mely nemzeti álláspont felfelé a képviselőház hatáskörétől független hatalmi tényezőnél, a koronánál bizonyos visszatetszést keltett. Látjuk azt időről-időre, hogy ebben a politikai küzdelemben azok nyernek grácziákat, kitüntetéseket, a kik magukat a legélesebben szembe helyezik a magyar nemzeti eszmékkel; *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* azt látjuk, hogy valóságos pucscsok készültek ... *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Üzőbe vették, mint a vadászatra betanitott kutyák! *(Mozgás és zaj.)*

Holló Lajos: ... ezen küzdelem alatt már a Széll Kálmán kormányzata idejében. A midőn ő és kormánya még teljesen biztosnak érezte magát azokban a székekben: a háta mögött megkezdetett a tárgyalás Bécs köreivel; megkezdődött az összejátszás, és egyszerre, minden előzetes jele nélkül a megingott bizalomnak Széll Kálmánt arról a székről eltávolitották, hogy megkiséreljék egy ellenkező áramlat becsempészését a miniszterelnöki székbe. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A második pucscs épen a mostani helyzet kialakulásakor készült, a midőn minden politikai tényezőt harmóniára birtak, és gróf Apponyi Alberttel szemben a legutolsó fokig való liczitálást vitték véghez a programm leszállitásában, sőt még ezen elliczitált programmponttal szemben is a pártot azon helyzet elé állitották, hogy vagy a korona akaratával és parancsával szegül szembe, vagy váljék meg tiszteletreméltó elnökétől és a programm azon pontjától, a melyet ő, mint utolsó elengedhetetlen feltételt, azon állás elfoglalásához hozzáfüzött. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ezen tervszerü munka jelei *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Aknamunka!)* mutatkoztak, a melyek azt bizonyitják, hogy Magyarországon még mindig az a törekvés tapasztalható: hatalomra jutni és érvényesülni a nemzeti akarat következetes megtagadása árán; *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azzal szembe helyezkedni, s idegen áramlatoknak, idegen érdekeknek szolgálatába állni, és akkor arra a kiváló polczra jutni, s mindazokat, a kikben elég bátorság és férfiasság van a nemzeti álláspont előtt meghajolni, a köztevékenység teréről leszoritani. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen egy ember erre az ellentállásra gyenge. Én is meghajolok gróf Apponyi Albert

Digitized by Google

ur tiszta jelleme és elhatározottsága előtt, de ha van egy ember, a kivel a felső hatalom következetesen, a gúnynak, lenézésnek és mellőzésnek fegyvereit szegi szembe, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj.)* és ha az azon állást foglalja el, a mely mindnyájunk szemében az egész ország szuverénitása egyik kifejezését képezi, és ha azon állás mi bennünk védelmet nem talál: akkor el lehetünk készülve arra, hogy bárki foglalja is el azon helyet, nem a nemzeti akarathoz való simulás, hanem a felső hatalom előtt való meghajlás eszközeivel *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* akarja azon állásnak helyét, azt a pozicziót megtartani. Egy ember gyenge, t. ház, de ha a nemzet összetart, ha az egész képviselőház egyazon akaraton van: megvédeni saját szuverénitását, s a képviseletnek teljes függetlenségét, akkor igenis elérhetünk ezen a téren eredményt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez az indok, a miért mi nem könnyen nyugszunk bele abba a változásba, a melynek rugói nem azon kicsinyes politikai körülményben rejlenek, hogy t. gr. Apponyi Albert ur beleavatkozik az aktuális politikába oly mértékben, a melylyel talán összeférhetlennek találják az elnöki széket, hanem a mely azért történik, mert vele szemben következetesen olyan hideg, elutasító álláspontot tanusitottak, a mely rá nézve utoljára is azon kényszerhelyzetet teremtette, hogy ő ne akarjon utjába állani azon áramlatnak, a mely az ő elkerülésével, az ő szellemével ellenkező irányban akarja megoldani Magyarországon a kérdéseket.

Ellenállásunk második indoka abban rejlik, hogy mi itt tulajdonképen egy megkezdett akcziónak első lépését látjuk. Elnökre van szüksége ennek a rendszernek a jövendő időben; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* elnökre, ki hozzásimul ahhoz az önkényes felfogáshoz, a melynek első jeleit már ebben a házban láttuk. Igaz, hogy tegnap pl. egy bizonyos lojális kiegyenlitéshez a kormányelnök ur hozzájárult, de én kiváncsi vagyok, hogy ha őt nem az a remény táplálná, hogy ezen békés megegyezés által megtarthat egyes jóhiszemü harczosokat, a kik hozzájárulnak talán az ő békés munkájához, adta volna-e hajlékonyságának azt a tanujelét? Nyilvánvaló, hogy ebben semmiféle czélzat vagy rendszer nincs; ez csak egy korán alkalmazott eszköz, a melylyel el kellett háritani minden káros következményt, hogy az a proczesszus, a melyet ő meginditott, s a mely a nemzet elaltatásában rejlik, ezen a téren hajótörést szenvedjen. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Kétségtelen, hogy itt olyan elnökváltozás és rendszerváltozás czéloztatik, a melynek gr. Apponyi Albert magát eszközül odaadni nem akarta. Én csak egy kérdést vetek fel még ezzel kapcsolatban, azt t. i., vajjon a ház helyesnek találja-e azt, hogy akkor, mikor a szenvedélyek a legizgatottabbak, mikor a harcznak kellő közepén vagyunk, mikor a pártellentétek a legélesebbek: az izgalmaknak és szenvedélyeknek ezen korszakában válaszszuk meg azt az elnököt, a ki nemcsak a köztünk lévő ellentéteket kell, hogy elsimítani akarja higgadt, nyugodt, tárgyilagos viselkedésével, de egyuttal hivatva van arra, hogy az országot azon veszélyes kisérlettől is visszatartsa, amelybe talán a hatalom meggondolatlansága, erőszakossága és önkénye beleragadná?

Helyes-e épen az ilyen időszakot választani arra, hogy elnököt válaszszunk és az elnökséget uj elemmel töltsük be ebben az időszakban, a melynek szenvedelmei és izgalmai kizárják azt, hogy abba a székbe oly egyént állitsunk be, a ki mindezen nagy objektiv követelményeknek képes legyen eleget tenni? Mikor annyira lesülyesztve látjuk a közhatalom tekintélyét a felső hatalommal szemben, hogy pl. a miniszterelnök ur, mikor miniszterelnöki esküjét leteszi, leveti magáról a magyar államférfiak öltönyét... *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szégyen! Gyalázat!)*

Molnár Jenő: Magyarország miniszterelnöke főhadnagy! Szalutál az udvaron egy kapitánynak! Szégyen, gyalázat! *(Nagy zaj balfelől.)*

Holló Lajos: . . . és épen midőn a harcz a katonai hatalom túltengése ellen folyik ebben az országban, odaviszi arra a szégyenpolczra azt a legmagasabb állást, a kormányzói állást és mint alárendelt katonai egyéniség jelenik meg a Burgban, hogy ott tiszteletét és hódolatát mutassa be annak a hatalomnak, a melynek túltengése idézte elő épen ezen viharokat az országban és a melynek letörése ellen akar szervezkedni és a melynek letörését akarja egyszer már keresztülvinni a nemzet, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* s mikor az ujonczmegajánlásnak a joga ennek a nemzetnek véren szerzett alkotmányos biztositéka: csodálkozhatunk-e akkor, hogy az ezredek hivatalos körözvényeket hivatalos pecsét és boritékok alatt küldözgetnek szét a községi előljáróságokhoz mindenféle nevek alatt, a melyekben felhivják őket, hogy önkénteseket szerezzenek, toborozzanak és küldjék be őket az ezred irodájába; lehet-e ezen visszaélést, a katonai hatóság ezen beavatkozását jogunk és alkotmányunk ellen csodálni, mikor a legmagasabb hatalom előtt is minden a katonai szempont és minden a katonai felelőség és sohasem a nemzet szuverénitása, függetlensége és önállósága az, a mit figyelembe venni szükségesnek tart!

Ezek, t. ház, ugy gondolom, teljesen objektive szempontok arra, hogy a mig itt minden véleménykülönbség és különböző pártérzések mellett is a magyar alkotmányhoz hű és a magyar törvények folytonosságát megőrizni kész elemek ülnek, azt a figyelmeztetést intézzük a házhoz, hogy nem ez időpont az, mikor az elnökváltozás helyesen, tervszerüen és objektive keresztülvihető, azt a felhivást, hogy mindannyian egy óhajtásban, egy kivánságban egye-

Digitized by Google

süljünk eddigi elnökünk, gróf Apponyi Albertre nézve, — a kinek politikai nézeteivel épen mi vagyunk talán legnagyobb ellentétben, de a kinek elnöklése tekintetében itt nincsen véleménykülönbség az iránt, hogy mindenkinek egyforma becsülésére méltóan, egyforma tiszteletére méltóan és egyformán alkotmányosan kezelte annak az elnöki állásnak jogait, — abban az óhajtásban, hogy hajoljon meg a közkívánság előtt, hajoljon meg az ország nagy érdekei előtt és ezekben a nehéz időkben ne hagyja el azt az állást, a melynek megüresedése az országban talán nehéz és végzetes harczokat fog előidézni. *(Helyeslés balfelől.)*

Ezek lebegnek szemeim előtt, s azért ragaszkodunk inditványunkhoz, a mely nemcsak sajnálkozást fejez ki gróf Apponyi Albert távozása iránt, hanem egyuttal kifejezi azt az óhajtást és kérést is, hogy ezen távozási szándékáról mondjon le és jöjjön vissza az elnöki állást elfoglalni.

Hiszen Ballagi t. képviselő ur se vegye rossz néven azt, hogy mikor kifejezi gróf Apponyi Albert személye iránti tiszteletét, itt bizonyos gúnyos felkiáltások keletkeztek. Ez nem magyarázódik abból a szempontból, mintha valaki az ő szavaiban kételkednék, hogy gr. Apponyi Albert képviselő urnak személye és egyénisége iránti tiszteletét kétségbe vonná; hanem táplálkozik ez abból a felfogásból, hogy mi hiszszük és gondoljuk azt, hogy épen azon politikai körökben van gr. Apponyi Albert képviselő urnak nem személye, hanem politikai egyénisége, s részéről az elnökség kezelése ellen kifogás, épen azon körökből keletkezett panasz és vád, hogy gróf Apponyi Albert az elnöki székből leszállva, az ország küldöttségeit fogadja. Mintha nem tartoznék az elnöki állás diszéhez az, hogy midőn hódolattal és üdvözléssel jönnek az ország különböző részéről, különböző pártállást elfoglaló küldöttségek, hogy meghajtsák a tiszteletnek zászlóját a képviselőház elnöke előtt, hogy akkor ő ezeket a küldöttségeket fogadja. És ép emiatti panaszok és vádak azon képviselői körzetből eredtek, a melyben Ballagi t. képviselőtársam otthonos, a melylyel szemben tehát méltán tápláljuk nem a gyanut, hanem a feltevést, hogy igenis épen az ő viselkedésük, ez az ő tüntetésük napról-napra gróf Apponyi Albert ellen érlelte meg benne azt a gondolatot, hogy az ő politikai működése iránt ebben a házban nincsen meg a teljes osztatlan bizalom, *(Felkiáltások jobbfelől: Nem áll!)* és ha ez nincs meg, abban az esetben a sajnálkozás kifejezése nem lehet gróf Apponyi Albert urra elég, hanem abból a táborból, abból a politikai körből határozott és nyilt szinvallás kell, hogy történjék abban a tekintetben, hogy gr. Apponyi Albert elnöklése módját helyesnek ismervén el, abban az elnöki állásban őt bizalmukkal továbbra is megtisztelni, s állásában megtartani akarják. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ha ez kifejeztetik, azt hiszem, megszünik az ok is, a mely gróf Apponyi Albertet az elnöki állásról való lemondásra késztette.

Ezeket voltam bátor előadni. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rosenberg Gyula: T. ház! Személyes kérdésben kérek szót. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* T. ház! A tegnapi ülés elején a Barta Ödön képviselő ur beszédé közben köztem és Kubik Béla képviselő ur között egy kis közbeszólási szóharcz fejlődött ki, s a melynek a Naplóban levő nyoma szerint Kubik képviselőtársam részéről olyan kifejezések is használtattak volna, a melyek bár nem világosan, de mégis ugy magyarázhatók, mintha azok ellenem lekicsinylést, sőt egyéni sértéseket is involváltak volna. Nekem ugyan meggyőződesem, sőt mondhatom, hogy a közvetlen a szóharcz után a közöttünk folyt magánbeszélgetés barátságos hangjából, előzékenységéből és tartalmából tudom, hogy abszolute távol állott a t. képviselőtársamtól az, hogy sértéseket vagy egyéni lekicsinylést akart volna velem szemben gyakorolni. Miután azonban a Naplóból mégis ez az impresszió keletkezhetik, kérem a t. képviselőtársamat, hogy a Naplóban foglalt közbekiáltásainak értelmét megmagyarázni sziveskedjék. Ezt azért tartom szükségesnek már ma megtenni, nehogy idő muljék el e felett, daczára annak, hogy ő jelen nincs és meg vagyok győződve arról, hogy t. képviselőtársam a legközelebbi ittlétekor fel fogja használni az alkalmat, hogy szavainak értelmét megmagyarázza.

Elnök: T. ház! Szólásra senki sincs feljegyezve. Hogy ha tehát szólni senki sem kiván, a vitát bezárom. Következik a szavazás. Hat inditvány adatott be.

Azt hiszem, a házszabályok szerint legjobb lesz, ha elsősorban Darányi Ferencz inditványát, a mely halasztást involvál, teszem fel kérdésre, a mennyiben ez az inditvány azt kivánja, hogy az elnök lemondását tüzze ki a ház napirendre. Ismétlem, ez halasztást involvál magában és azért ez volna az első inditvány, a melyet szavazásra feltennék. A második volna Szederkényi Nándor inditványa, mely szerint a ház elhatározza, hogy gróf Apponyi Albertet lemondásának visszavonására hivja fel. Ez volna a második, ha az első nem fogadtatnék el.

Harmadik sorban a kérdés Kovács Pál inditványára tétetnék fel, a mely szerint gróf Apponyi Albert a ház küldöttsége által felkérendő arra, hogy az elnöki székben megmaradjon.

Ha ezek az inditványok elesnének, felteszem a kérdést báró Dániel Ernő inditványára, a mely összeesik Hock János inditványával, hogy ugyanis a képviselőház őszinte sajnálattal veszi tudomásul gróf Apponyi Albert lemondását és elnöki állásában szerzett érdemeiért elismerését nyilvánitja.

Polónyi Géza: A Hock inditványa mást mond! *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Elnök: Ha azt kivánják, akkor Hock János inditványát ezután külön tenném fel.

Holló Lajos: Igen, kivánjuk!

Elnök: De ha b. Dániel Ernő inditványa elfogadtatnék, Hock János inditványa elesik. Ha nem fogadtatik el b. Dániel Ernő inditványa, akkor következnék Hock Jánosé. Legvégül jönne Hellebronth Géza inditványa, a mely szerint a ház gróf Apponyi Albertnek elnöki működése iránt elismerését fejezi ki és elvárja, hogy az elnöki teendők a házszabályok kezelésére nézve a jövőben is hasonló szellemben fognak végeztetni. Ez az inditvány egészen külön, önálló inditvány, és azt hiszem, mindenesetre külön felteendő. *(Helyeslés.)*

Ha a képviselőház ezt a sorrendet elfogadja, akkor ezt határozatilag kimondom és a kérdéseket ily sorrendben teszem fel. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elsősorban tehát felteszem Darányi Ferencz következő inditványát: Az elnök lemondását tüzze ki a ház napirendre. Kérem azokat, a kik az elnök lemondását napirendre kivánják kitüzni, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége nem kivánja az elnök lemondását napirendre kitüzni. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Következik a szavazás Szederkényi Nándor következő inditványa felett: A ház elhatározza, hogy gróf Apponyi Albertet lemondásának visszavonására felhivja. Kérem azokat, a kik Szederkényi Nándor inditványát elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége mellőzi ezt az inditványt. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Gabányi Miklós: Szegény haza! *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Következik Kovács Pál inditványa: Minthogy a politikai válság az elnök lemondásának elfogadásával kiszámithatatlanul fokozódnék, gróf Apponyi Albert a háznak pártkülönbségre való tekintet nélkül 12 tagból választandó küldöttsége által felkérendő lemondásának visszavonására. A kik ezt az inditványt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* A ház többsége az inditványt nem fogadja el.

Most következik báró Dániel Ernő inditványa: *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselőház őszinte sajnálattal veszi tudomásul gróf Apponyi Albert lemondását és elnöki állásában szerzett érdemeiért elismerését nyilvánitja. *(Felkiáltások a ház minden oldalán: Elfogadjuk!)*

Azt hiszem, kijelenthetem, hogy ezt az inditványt a ház egyhangulag fogadja el. *(Általános élénk helyeslés. Egy hang a baloldalon: Éljen Apponyi! Hosszantartó élénk éljenzés jobbfelől.)*

Következik Hock János inditványa, a mely következőleg szól: Mondja ki a t. ház, hogy gr. Apponyi Albert lemondását a képviselőház elnökségéről sajnálattal veszi tudomásul. Azt hiszem, ezt is egyhangulag elfogadja a t. ház. *(Helyeslés.)*

Most következik Hellebronth Géza inditványa *(olvassa)*: A képviselőház gróf Apponyi Albertnek elnöki működése iránt elismerését fejezi ki és elvárja, hogy az elnöki teendők jövőben a házszabályok kezelésére nézve hasonló szellemben fognak végeztetni. *(Helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)* Kérdem a t. házat, elfogadja-e ezt a javaslatot? *(Felkiáltások: Egyhangulag elfogadjuk!)* Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a ház ezen inditványt is egyhangulag elfogadja. *(Élénk helyeslés.)*

T. ház! Méltóztassék megengedni, hogy az ülést most tiz perczre felfüggeszszem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. Rakovszky képviselő ur kiván nyilatkozni.

Rakovszky István: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én a ház t. elnöke és a ház egyik t. jegyzője ellen mentelmi sérelemnek bejelentését terjesztettem a t. ház elé. Mivel tegnap á t. házelnök ur kijelentette, hogy csak tévedés volt az eljárása, én ezennel a mentelmi sérelem bejelentését visszavonom. *(Helyeslés.)*

Elnök: Közöltetni fog a mentelmi bizottsággal. A miniszterelnök ur kiván szólani.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Gondolom, a ház minden oldalán ülő t. képviselőtársaim nézetével találkozom, ha elérkezettnek látom a pillanatot arra, hogy a t. házat a kormány programmja iránt kellő tájékozásban részesitsem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Engedje meg nekem a t. ház, hogy első sorban a momentán politikai helyzethez és illetőleg azon kérdésekhez füzzem fejtegetéseimet, a melyek a mostani politikai helyzetet előidézték. A közös hadsereg berendezésével, szervezésével kapcsolatos kérdések azok, a melyek lázas izgatottságba hozták a nemzeti közvélemény igen tetemes részét és egyuttal kiindulási pontját és döntő okát képezték annak, hogy ezen rendkivüli parlamenti helyzet állott be.

T. képviselőház! Nem vélünk csalódni, ha azt állitjuk, hogy az országban lefolyt eseményekből és észlelhető tünetekből ma, hónapokkal e küzdelem megkezdése után, bizonyos tanulságokat vonhatunk le.

Én igyekszem ezeket a tanulságokat levonni tőlem telhető tárgyilagossággal, a nélkül, hogy egyéb szándékom volna, mint az, hogy oly tényeket konstatáljunk, a melyek a helyzet megértése szempontjából szükségesek és a nélkül, hogy most bármely irányban, bárkivel szemben és bárminő tekintetben kritikai megjegyzések tárgyává kivánnám tenni egyeseknek vagy pártoknak a multban való magatartását. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Digitized by Google

Én azt hiszem, konstatálhatjuk igenis azt, hogy a nemzeti közvéleménynek igen széles rétegeiben él a vágy az iránt, hogy a közös hadsereg vezényleti és szolgálati nyelve a magyar legyen.

Polónyi Géza: Az egész nemzet kivánja!

Holló Lajos: Nem is engedünk addig! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Polczner Jenő: Önálló külön hadsereget kiván a magyar közvélemény! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Várady Károly: Nem is magyar ember, a ki nem kivánja. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. Ház!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ez tény, a mely előtt sem szemet hunyni nem akarunk, sem azt letagadni nem akarjuk. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* De ehhez, azt hiszem, hozzáfüzhetem azt a másik észleletet, hogy a nemzeti közvélemény, mondhatni, egyhangulag visszariad a nemzet és a korona közti konfliktus mélyreható következményeitől . . . *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon. Nagy zaj a baloldalon.)*

Holló Lajos: Adják meg a magyar vezényleti és szolgálati nyelvet! *(Zaj a szélsőbaloldalon: Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és nem kivánja ezen óhajának megvalósitását erőltetni oly időben, midőn az konfliktusra vezet. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a baloldalon.)*

Ugron Gábor: A némettől nem kaptunk semmit, ha nem erőltettük! *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Holló Lajos: Majd belepottyan az ölünkbe! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Azt hiszem, t. képviselőház, hogy jóformán általánossá vált az a meggyőződés, hogy ezen kérdések ilyen viszonyok közt az ország javára meg nem oldhatók. *(Nagy zaj a baloldalon.)*

Ugron Gábor: Szégyen, gyalázat! *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Kérem, én nem a magam álláspontjáról beszélek, én konstatálom azokat a nyilatkozatokat, a melyeket, igenis, hallunk olyanok részéről, a kik ezt az óhajt határozottan hangsulyozzák. *(Felkiáltások a baloldalon: Kik azok?)*

Molnár Jenő: Beck báró? Körber?

Holló Lajos: Osztrákok! *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Igenis, állitom azt, hogy áthatotta a közvéleményt ma már az a tudat, hogy meg kell elégedni azzal,... *(Nagy zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Polczner Jenő: A chlopyi hadiparancscsal nem elégszünk meg! *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

B. Kaas Ivor: Tisza Pista Világosnál! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . ha azon kérdések oldatnak meg, a melyek megoldása a korona és nemzet teljes egyetértésével lehetséges, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* lehetséges ugy, hogy azért koczkára ne tegyük a nemzeti politikának egyik lényeges sarkkövét, egyik mellőzhetetlen alapfeltételét: a korona és a nemzet közti teljesen harmónikus együttmüködést. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon. Mozgás és zaj a baloldalon.)*

Ugron Gábor: Keresse a korona is a nemzettel az egyetértést! Mi érettünk van a korona és nem a koronáért a nemzet! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Madarász József: Mienk a korona! Az országé! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: A korona igenis a mienk és épen mert a mienk, s mert a koronában a magyar állam, a magyar nemzet hatalma érvényesül, . . . *(Zaj a baloldalon.)*

Holló Lajos: Tehát magyar nyelvnek kell lenni! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: A magyar király nem lehet német! *(Zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Holló Lajos: Nekünk nincs német királyunk! Nekünk magyar királyunk van! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Semmiféle igazságot lehurrogni a képviselő urak nem fognak! *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Madarász József: Rendre! *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Tessék érvekkel lépni fel állitásaimmal szemben, állok elébe. De ha érvek helyett zajongással lépnek fel, hát elfojthatják szavamat itt ebben a házban, de az igazság szavát el nem fojthatják *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)* és csak arról állitanak ki bizonyitványt, hogy milyen gyengének tartják az ügyet, a melyet képviselnek. *(Éljenzés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Az igazság a magyar nyelv és azt temetik el! *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha biznak a t. képviselő urak ügyüknek erejében, akkor keressék a mérkőzést az érvek terén egymás kölcsönös meghallgatása és kölcsönös megczáfolása utján. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások balfelől: Egy év óta keressük! Hisz ezt önök obstrukcziónak nevezik!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőtársam egy éve keresi, de sohasem fogja megtalálni, ha ki nem hallgatja az övétől eltérő álláspont képviselőjét.

Digitized by Google

Polczner Jenő: A mig ilyen főhadnagyok lesznek miniszterelnökök, addig nem találjuk meg. *(Nagy zaj. Halljuk jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mondom, t. ház, a kormány abban a tudatban van, hogy e mai szituációból a kibontakozást a nemzet megnyugvásával és az ország érdekeinek minden téren való megőrzésével ugy találhatjuk meg, hogy ha a hadsereg körül felmerült kérdések közül a nemzet óhajtásának figyelembevételével megoldjuk mindazokat, a melyek megoldása ma az összhangnak, a békének veszélyeztetése nélkül lehetséges. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

B. Kaas Ivor: Ausztriával!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezt igyekeztek a kormányok elérni azon katonai programm által, a melynek tartalma ismeretes már a t. ház előtt . . .

Ugron Gábor: Nem ismerjük!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . elég lesz tehát, ha egészen röviden rekapitulálom.

Polczner Jenő: Jó lesz azt bőven tárgyalni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hiszen majd bővebben fogjuk tárgyalni. Nem beszélek most minden kisebb, inkább adminisztrativ természetü kérdésről. Nagyon természetes, hogy igyekeznünk kell és igyekezni fogunk a hadsereg körül felmerülő összes kisebb-nagyobb kérdéseket akként megoldani, hogy a megoldás a jogosult magyar szempontoknak a hadsereg közössége által vont határokon belül teljesen megfeleljen, . . . *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Melyek azok a szempontok? Ez a kérdés!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . de hogy a nagyobb fontosságu kérdéseket emlitsem: ezen kormány igenis fentartja hivatalbeli elődjének azon álláspontját, hogy a hadseregben és általában a közös intézményeknél használt jelvények az ország közjogi helyzetének meg nem felelnek. Kötelességének fogja tehát ismerni a kormány közremüködni a kérdés olyan rendezésében, . . .

Ugron Gábor: Halljuk! Halljuk!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . a mely az ország közjogi állásának megfelel.

Ugron Gábor: Milyen lesz? *(Zaj.)*

Polczner Jenő: Kizárólag magyar nemzeti háromszinü lobogók legyenek!

Bakonyi Samu: Az 1848 : XXI. t.-czikk!

Ugron Gábor: Nem szó kell nekünk, hanem nemzeti lobogó! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Egy másik fontos kérdés, *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon.)* a melynek megoldását már régóta sürgeti a törvényhozás, a katonai büntető eljárásnak kérdése. Ebben a tekintetben a törvényjavaslatot előkészitő munkálatok meglehetősen előrehaladott stádiumban vannak. A kormány óhajtja, hogy a javaslat mielőbb előterjesztessék *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* és hogy a javaslatban a közvetlenségre, a szóbeliségre és nyilvánosságra fektetett eljárásban a magyar nyelv érvényesüljön. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Zboray Miklós: És az irásbelinél? *(Zaj. Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát a felsőbb fórumoknál? Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ez érvényesülést *(Halljuk! jobbfelől.)* a beterjesztendő törvényjavaslat lesz hivatva megállapitani.

Hivatalbeli elődeim már egy harmadik irányban is vállaltak kötelezettséget a t. ház előtt, t. i. abban az irányban, hogy a nem magyar csapatoknál szolgáló magyar honos tisztek az 1868-ban kibocsátott legfelsőbb kézirat értelmében lehetőleg mielőbb magyar csapatokhoz helyeztessenek át. *(Nagy mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Kubinyi Géza: Hát tessék meghallgatni!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Természetes dolog, hogy ezen kötelezettséget a kormány a maga részéről átveszi és fentartja. De egyuttal hozzáteszi azt is, hogy ezen intézkedés megtételével maga a baj, a mely tulajdonképen ezen intézkedés kiindulási pontjául szolgált, tudniillik a magyar tiszthiány kérdése, megoldást nem nyer. Engedje meg a t. ház, hogy azon meggyőzsdésünknek adjak kifejezést, miszerint a hadsereg kebelében és a hadsereggel kapcsolatban felmerülő nemzeti törekvéseknek leglényegesebbje, legtartalmasabbja épen a magyar csapatoknak magyar tisztekkel való szaturálásában áll. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ez az a pont, a hol a magyar nemzeti szempontokat, a magyar nemzetnek jogosult törekvéseit meg lehet valósitani, meg lehet pedig valósitani ugy, hogy azok messze kiható hatással legyenek a gyakorlati életben . . . *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Ezt több mint száz esztendő óta igérik és sohasem tartják meg. *(Felkiáltások a jobboldalon: Most azonban meglesz!)* 1772 óta igérik. *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és meg lehet valósitani ugy, hogy ezzel nemcsak csorbát nem ejtünk a hadsereg harczképességén és a legegyoldalubb katonai szempontokon sem, hanem ellenkezőleg, lényeges szolgálatot teszünk a hadsereg harczképességének is, mert a hadsereg harczképességét okvetlenül csak előmozdithatja az, ha a magyar ezredek, a magyar csapatok tisztikara és legénysége teljes fajbeli és érzelmi összhangban vannak egymással. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ezt tartja a kormány a hadsereg kérdése körül a legfontosabb ügynek és azt tartja

Digitized by Google

legfontosabb, legkardinálisabb czéljának és kötelességének, hogy ezen ügy megoldásánál közreműködjék. Ezen czél elérésére szükséges lesz mindenekelőtt az, hogy az ország által szervezendő alapitványi helyek által biztositassék az, hogy . . .

Thaly Kálmán: Fizess magyar német nevelésre!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . hogy a tiszti növendékek körülbelül oly hányada magyar legyen, a mely a legénységi arányszámnak megfelel. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk!)*

Ha erre t. barátom Thaly Kálmán azt mondja, hogy fizess magyar, hát az igaz, hogy ez csakugyan olyan tér, a hol fizetnünk kell.

Ugron Gábor: Az ausztriai iskolákat a mi pénzünkön is állitották fel, az ausztriai iskolákat a mi pénzünkön is tartják fenn és a növendékekből mégis mind németet nevelnek. *(Nagy zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Csak egy kis türelmet kérek. Én most az alapitványokról beszélek, majd rátérek az iskolákra is. *(Halljuk! Halljuk!)* Az alapitványoknál igenis fizetni kell az országnak nemcsak azért, mert csak igy szabhatja meg az alapitványok összes feltételeit, hanem azért is, mert a mai bajoknak oka legnagyobb részben abban rejlik, hogy a katonai intézeteknél nagy számmal vannak osztrák tartományok és rendek által felállitott alapitványi helyek, a melyek nem közös, hanem kizárólag osztrák erőforrásokból létesittettek, a hol tehát természetesen az osztrák honosok előnyben részesülnek. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ezt akarjuk ellensulyozni.

A tanügy továbbfejlesztése a tanintézetek megfelelő szaporitása által is eszközölhető. Én azt hiszem, hogy már régi álláspontja a magyar delegácziónak, hogy a mennyiben uj tanintézetek szüksége merül fel, azok a megfelelő arány helyreálltáig Magyarországon állittassanak fel.

Hock János: Ezt Apponyi akarta, de önök ellene küzdöttek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Sohasem küzdöttünk ellene, mert csak a magyar tannyelv tekintetében volt eltérés. Én jelenthetem a t. háznak, hogy ebben a tekintetben már a legközelebbi jövőben fognak ez ország területén belül tanintézetek felállittatni. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj balfelől.)*

B. Kaas Ivor: Hozzá fog-e az osztrák delegáczió járulni? *(Mozgás a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Tervbe van véve egy főreáliskolának felállitása, *(Helyeslés jobbfelől.)* és tervbe van véve egy kadétiskolának a felállitása, *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a mivel szemben az ország területén elhelyezett három alreáliskola közül egy valószinüleg Ausztriába fog áthelyeztetni, miután az öt alreáliskola közül ma három van Magyarország területén, ránk nézve pedig semmi gyakorlati értékkel nem bir az, ha az alreáliskolai növendékek 60 százaléka az ország területén van. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ha pedig a tanügynek ily irányban, a közös intézmények utján való fejlesztése elé bármi okból elháríthatatlan nehézségek gördülnének, ott van, mint a kérdés megoldásának másik módja, a honvédség keretében létező tisztképző-intézeteknek megfelelő továbbfejlesztése. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Harmadik csoportja az intézkedéseknek, a melyek ugyanezen eszmekörben mozognak, a katonai intézetekben használt tannyelvnek kérdése, a mire nézve kijelenthetem, *(Halljuk! Halljuk!)* miszerint az ország területén elhelyezett összes katonai intézetek összes osztályaiban a tannyelv és a vizsgálati nyelv a tantárgyak jelentékeny részére nézve a magyar lesz . . . *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ezt taxative kell felsorolni!)*

Holló Lajos: E tantárgyak lesznek a szépirás, a torna stb. *(Mozgás a baloldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . legalább oly mértékben, hogy a belépő magyar ifjak előmenetelét a nyelvkérdés ne akadályozza és hogy mindazok, a kik a tanintézetet elvégezték, a magyar nyelvet teljesen birják. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Azt hiszem, hogy ebben kellő garanczia rejlik arra nézve, hogy itt tényleg lényeges és fontos tantárgyakról lesz szó; különben teljes meggyőződéssel állithatom, hogy ha a tanterv, a mely most még nincs megállapitva, köztudomásra jut, ez teljes megnyugvást fog kelteni arra nézve, hogy itt tényleg fontos, lényeges és jelentékeny számu tantárgynak magyarul való tanitásáról van szó. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Ezek főbb vonásaiban azok a katonai reformok, a melyeknek keresztülvitelére vállalkoztam. *(Felkiáltások a baloldalon: Liczitálással! Mozgás jobbfelől.)* Én nyugodt lélekkel állithatom, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ez a kevés dolog, a mint önök ezt állitják, sokkal több, mint a mennyit félesztendővel ezelőtt közülünk bárki is remélhetett volna. *(Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: De önök akkor sem akarták, hogy a harczot tovább folytassuk. *(Zaj és mozgás jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: És soha a magyar nemzet közügyeinek ezen utvesztőjéből, a melybe belesodortatott, ily eredménynyel ki nem bontakozhatott volna, ha e tekintetben a nemzetnek a korona a maga atyai szive egész melegével segitségére nem jött volna. *(Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Ha ez a harcz nincsen! *(Mozgás.)*

Digitized by Google

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem hiszem, t. ház, hogy az ország érdeke kívánja azt, hogy itt a képviselő urak minduntalan felelevenitsenek olyan eseményeket, a melyek kinos félreértésekre szolgáltattak alkalmat, *(Ugy van! jobbfelől.)* de a melyekre vonatkozólag a félreértések teljesen és megnyugvást keltő módon eloszlattattak. *(Élénk ellenmondások a bal- és a szélsőbalon.)*

B. Kaas Ivor: Éljen Körber!

Holló Lajos: Mi most akarjuk befejezni a harczot eredménynyel, nem csak porhintéssel! *(Zaj.)*

Barta Ödön: Majd ha Körbert elcsapják, akkor lesz elégtétel! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Rakovszky István: Igaza van!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem akarok a szememnek hinni, hogy ezt Barta Odön mondja. *(Hosszantartó helyeslés és taps a jobboldalon.)*

Bakonyi Samu: Én meg a füleimnek nem hiszek. *(Nagy zaj.)*

Rakovszky István: Igaza van! Éljen! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Polczner Jenő: Rossz a szeme! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Egészen hiábavaló fáradság ebbe a kijelentésbe olyat belemagyarázni, a mi nincs benne.

Rakovszky István: Semmi sincs benne. Ez csak kicsuszott. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ennek a kifejezésnek semmi más értelme nincs, mint az, hogy kinosan lep meg engem az, hogy ennek a háznak oly jelentékeny sulyu tagja, mint Barta Ödön beszél itt egy más állam miniszterelnökének elcsapatásáról.

Ballagi Géza: Mindenki igy értette!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mit szólana t. barátom ahhoz, hogy ha valamelyik osztrák politikus az osztrák Reichsrathban a magyar miniszterelnök elcsapatásáról beszélne? *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Polczner Jenő: Más egyebeket is beszéltek ott rólunk!

Vészi József: A magyar alkotmány elcsapatásáról beszéltek.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Beszéltek, hogyne beszéltek volna! *(Zaj. Felkiáltások a baloldalon: Széll Kálmánnal megtörtént!)* De beszéltek ily hangon olyanok, a kiknek egyéni sulyáról egészen más véleményem van, mint a minővel Barta Ödön t. barátomról vagyok. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Molnár Jenő: Jól viselte magát! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hozzátehetem, hogy meglepetésem ép oly kinos lett volna, ha ily kijelentés akár gróf Zichy János, akár Ugron Gábor, akár a t. ház bármely más t. tagja száján csuszott volna ki.

Pozsgay Miklós: Hát nem vagyunk mind egyformák? *(Ellenmondás és nagy derültség a jobboldalon.)*

Kubinyi Géza: Vannak vizsgázatlan emberek is. *(Derültség.)*

Pozsgay Miklós: Nem a személyt értettem, hanem a hazafiságot. *(Nagy zaj.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Meg vagyok róla győződve, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy oly kijelentések, a melyek e parlamentben *(Zaj. Elnök csenget.)* más állam miniszterelnökének elcsapatásáról szólnak, sem az ügynek előnyére nem válnak, sem pedig ennek a parlamentnek szinvonalára nézve nem előnyösek. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Madarász József: Hát Bécsben szabad?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Szabad itt is, de okosabb, ha nem teszszük. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Ez az a szituáczió, ez a kibontakozásnak az a módja, a melylyel a t. ház és a nemzet elé lépek és én annak a nyugodt meggyőződésemnek adhatok kifejezést, hogy ily viszonyok közt sem a közvélemény, sem az ország érdeke nem kívánja, hogy a t. képviselő urak az ellenzéki akcziónak ama, csakis egészen kivételes körülmények által indokolható extrém fegyverével éljenek tovább is, a melylyel hónapok óta vivják az ütközetet. Mi nem akarunk semmi egyebet a t. képviselő uraktól, mint azt, hogy teljesen megmaradva meggyőződésük mellett, az állam folyó szükségleteinek fedezését, az indemnity megszavazását, a változatlan ujonczlétszám megajánlását rendkivüli eszközöknek igénybevétele által, a többség ellenére, mesterséges uton meg ne akadályozzák. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ugron Gábor: A magyar nyelvért mindent!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Méltóztassanak nekem megengedni, én nem beszélek a multról, de a jövőre vonatkozólag nem hiszem azt, hogy a t. képviselő urak helyesen tennék, ha elvállalnák azt az óriási felelősséget, a melylyel járna az, hogy ilyen szituáczió mellett, ilyen küzdelmi objektumokért, a kibontakozásnak ilyen eszközei mellett továbbra is megállitsák az alkotmányosság gépezetét, továbbra is tehetetlenségre kárhoztassák a magyar államot, *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj a baloldalon.)* és abba a helyzetbe juttassanak bennünket, hogy épen a jelen pillanatban, midőn oly fontos, különösen pénzügyi és közgazdasági bajok nyomása alatt állunk, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* midőn oly fontos, messzeható érdekei az országnak forognak koczkán, midőn a leglényegesebb elhatározások előtt áll minden állam a maga kereskedelmi viszonyait illetőleg, hogy épen ily körülmények között magunkat tehetetlenségre kárhoztassuk, megkössük saját kezeinket, magunk kényszeritsük azokat is, a kik szivesen egyezkednének velünk, a kik szivesen oldanák meg közgazdasági kérdéseiket velünk egyetértőleg, mi kényszeritsük őket saját eljárásunkkal arra,

Digitized by Google

hogy a fejünk felett másokkal lépjenek e tekintetben szerződésre és a mi érdekeink legyenek kiszolgáltatva. *(Éljenzés és taps a jobboldalon.)*

Rossz szolgálat az, higyjék meg nekem, t. képviselőtársaim, ha tovább is ebben a zsákutczában tartanák vissza a nemzet közügyeit. És legyenek meggyőződve, — hiszen most is bizonyos elégtétellel hangsulyozták — hogy elismeri azt mindenki, hogy az elért eredmények mindenesetre a lefolytatott hosszu küzdelemnek befejezését és eredményét képezik. És ha a t. képviselő urak ma visszavezetik a maguk ellenzéki küzdelmeit abba a normális, alkotmányos keretbe, a melynek áthágását csak egészen rendkivüli okok tehetik indokolttá, ha módot nyujtanak arra, hogy az alkotmányosság teljesen helyreállittassék, az ország hasznára üdvösen funkczionáljon, felemelt fővel tehetik ezt, nem kell félniök az országos közvélemény bibáztatásától; ellenkezőleg, rászolgálnak a magyar nemzet köszönetére. *(Ugy van! jobbfelől. Zaj a baloldalon.)* Én nem élek kétségben az iránt, hogy ha bárminő tiszteletreméltó indokokból is tovább ragadtatják magukat azon küzdelem terén, a melyen eddig haladtak, a nemzeti közvélemény azoknak fog igazat adni, a kik meg akarják állitani az állam és a nemzet hajóját azon veszedelmes tengeren, a melyre kiragadták a hullámok *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* s az alkotmányos, a konszolidált viszonyok, az üdvös müködés révpartjába igyekeznek azt bevezetni. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Én nem is hihetem el, nem is akarom hinni, hogy érett megfontolás után a t. képviselő urak ne nyujtsanak a kormánynak segédkezet arra, hogy az országot ebből a rettenetes helyzetből kivezesse. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Polczner Jenő: Öngyilkossághoz nem nyujtunk segédkezet. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Épen azért kérem, hogy az öngyilkosságot ne kövessék el a nemzeten. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Én nem kétlem, — és engem az első napok némileg kedvezőtlen jelenségei sem ingatnak meg ebben a meggyőződésben — hogy lehetővé válik lebonyolitani azon sorozatát a függő ügyeknek, a melyek szükségesek, hogy az állam gépezete ismét a rendes kerékvágásba jöjjön.

Zmeskál Zoltán: Egy kis jóindulattal a miniszterelnök részéről sikerülni is fog. *(Felkiáltások a jobboldalon: Megvan!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Próbáljon a t. képviselőtársam az én jóindulatomhoz fordulni, én azt hiszem, kellemesen fog csalódni.

Egy egész sorozata az intézkedéseknek, a mint emlitettem, szükséges e czélból. Szükséges elsősorban a folyó évre kiállitandó ujonczok megszavazása és a folyó évi költségvetéssel összekötött kérdések rendezése. Ez utóbbiakra nézve, gondolom, legczélszerübb lesz az év végéig kérni költségvetési felhatalmazást, vagyis indemnityt, a mely esetben azután az 1903. évi kezelés is tulajdonképen az 1902. év bázisán lesz eszközölhető.

Nagyon természetes, vannak egyes tételei az 1903. évi költségvetésnek, a melyek oly elodázhatatlan szükségnek felelnek meg, hogy azok a folyó évben egyáltalán el nem hagyhatók; szükséges lesz tehát egy külön felhatalmazásban engedélyt kérni arra, hogy az 1902. évben megállapitott hitelek keretén tul taxative felsorolt egyes tételeknél túlmenő kiadások eszközöltessenek. Ez lenne a mód arra, hogy az 1903. évi kezelés a legszigorubb alkotmányosság szempontjai figyelembentartásával czélszerüleg és lehetőleg takarékosan oldassék meg.

Természetesen talán e közben jönne az, hogy indemnityt kellene kérni az 1904. év első hónapjaira és mindenesetre követnie kellene ezt azonnal az 1904. évi költségvetés és ujonczlétszám megállapitása kérdésének.

B. Kaas Ivor: A felemelt, vagy a régi ujonczlétszámmal? *(Zaj és derültség a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Igaza van!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én mindenesetre azon leszek, hogy ezek a függő kérdések, ezek a folyó ügyei az államnak lehetőleg kevés megrázkódtatással, lehetőleg kevés ellentét felidézésével oldassanak meg, és hogy mindazok a nagy kérdések, a melyek alapos megvitatás alapján kell, hogy a ház határozatának tárgyát képezzék, azután kerüljenek a ház napirendjére.

Éppen ezért, miután egy hosszabb időszak választja el a kormányt attól, hogy tettekben, tényekben nyilvánuló munkaprogrammal léphessen a ház elé, nem is tartjuk feladatunknak azt, hogy ma részletesen adjuk elő azon egyes fontosabb javaslatokat, a melyekkel a ház elé lépni szándékozunk. Én ugy gondolom, legczélszerübb lesz ezen kérdéseket az 1904. évi költségvetés alkalmával tárgyalni és akkor megadni a tájékoztatást.

Ugron Gábor: Halljuk legalább az irányelveket! *(Mozgás jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Csak egy parányi türelmet kérek!

Ugron Gábor: Ne tessék az elvekkel spórolni!

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)* Én az irányelvekkel nem spórolok és azt hiszem, sohasem hagytam senkit sem kétségben politikai irányelveim iránt.

Zmeskál Zoltán: Azokat ismerjük! *(Mozgás jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hanem igenis spórolok a frázisokkal és a jelszavakkal. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi az irányelveket illeti, *(Halljuk! Halljuk!)* talán felesleges is mondanom, hogy a kormánynak két kardinális irányelve van: a szabadelvüség és a nemzeti szempont. *(Élénk*

Digitized by Google

helyeslés a jobboldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Most született meg!) Az a szabadelvüség, a melyik nem apriorisztikus, általános igazságok hangoztatásában, szükség nélküli napirendrehozatalában és elhamarkodott megvalósitásában rejlik, . . . *(Helyeslés a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: Az egyházpolitika ilyen volt!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . hanem a mely számol az élet gyakorlati igényeivel és azokat a kérdéseket igyekszik megoldani, a melyeknek megoldását a nemzet gyakorlati érdekei valóban szükségessé teszik és a melyek a megoldásra megértek, *(Helyeslés a jobboldalon.)* de azután minden egyes kérdés megoldását határozott szabadelvü szellemben fogja meg, vagyis ugy, hogy azoknál a szabadelvüség, a jogtisztelet szempontjai valóban érvényesüljenek. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: A választói joggal mi lesz?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Másik irányadó sarkpontunk a nemzeti szellem. *(Helyeslés jobbfelöl.)*

Ugron Gábor: A választási joggal mi lesz? *(Zaj és felkiáltások a jobboldalon: Csak lassan! Türelem! Zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* Nem patika ez, a hol nagy papirosokba kicsi pilulákat tesznek bele. *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én azt gondolom, hogy a kormány programmját mégsem czélszerü kiskáté módjára kérdésekben és feleletekben előadni. *(Helyeslés és derültség a jobboldalon.)* Méltóztassék türelemmel bevárni, a mig befejezem előadásomat. Méltóztassék azután kérdéseket tenni mindazon pontokra nézve, a hol hézagokat talál a képviselő ur, én a magam részéről azután is teljes nyiltsággal állok a ház rendelkezésére. *(Helyeslés a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! balfelöl.)*

Első kardinális irányelvünk a szabadelvüség, a második a nemzeti szempont, a magyar nemzeti politika igénye, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* mert a magyar nemzet ereje fokozásának, növelésének és fejlesztésének igénye, a magyar nemzeti állam teljes kiépitésének igényei háttérbe nem szorulhatnak egyetlen egy fontosabb kérdés megoldásánál sem. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Ezt akarják elérni a felekezeti oktatással? *(Zaj és mozgás jobbfelöl. Elnök csenget.)*

Gr Tisza István miniszterelnök: Én sohasem a látszatot nézem, mert azt tartom, hogy komoly politikusnak, kivált annak, a ki vállalkozik az ország ügyeinek vitelére, nem szabad a kirakat számára dolgoznia, *(Helyeslés a jobboldalon.)* hanem azon intézkedéseket kell megvalósitania, a melyek a tényleges, a husból és vérből való erőviszonyokat javitják magyar nemzeti szempontból. *(Igaz! Ugy van! jobbfelöl.)* Ezt az államot a magyar nemzet alkotta meg, erre az államra a magyar nemzet nyomta rá a maga sajátos egyéni jellegét, . . . *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon és a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Ez igaz!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . ezt arról nemcsak letörülni nem engedjük, de azt a reformok terén, az állam intézményei továbbépitése terén is lehetőleg élesen kidomboritani akarjuk. *(Helyeslés jobbfelöl.)* Épen ebből a tényből, hogy a magyar nemzet nyomta rá ez államra jellegét, folyik az is, hogy a jogtisztelet és a testvéri szeretet álláspontjára helyezkedik ez állam az országnak idegenajku polgáraival szemben. *(Helyeslés jobbfelöl.)* Ezer év óta élnek ez országban békében a magyar nemzettel együtt széles rétegei olyan idegenajku polgártársainknak, a kiknek saját nemzetiségük, saját nyelvük, saját etnográfiai egyéniségük van. Ezt respektálták apáink a multban, ezt respektálni becsületbeli kötelességünk a jövőben is és én azt hiszem, egyenesen a magyar nemzet legjellemzőbb egyéni tulajdonságához maradunk hivek és egyuttal a magyar nemzet jól felfogott érdekét szolgáljuk, ha magunktartását a nemzetiségekkel szemben a jövőre is a jogtisztelet és az igaz rokonszenvtől áthatott testvéri érzület fogja vezetni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)*

Polczner Jenő: Hát a horvát rokonszenv mit csinál? *(Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Át vagyunk hatva attól a meggyőződéstől, hogy ez ország nem magyarajku polgárai bizalmának, rokonszenvének megnyerése, megerősitése fontos nemzeti feladat és hogy a kölcsönös jó viszony ápolása életkérdés magukra ezen idegenajku polgártársainkra nézve, de egyuttal fontos érdeke a magyar nemzetnek is. *(Helyeslés jobbról.)*

Épen azért nemcsak a magyar államnak, nemcsak a magyar nemzetnek, de maguknak az ország idegenajku polgárainak is legveszedelmesebb ellenségeit látjuk azokban a veszedelmes izgatókban, a kik idegenajku polgártársaink lelkületét megmételyezik és őket a magyar nemzet, a magyar állam ellen izgatják. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen.)* Közös ellenséget kell látnunk ezekben és mint közös ellenséggel kell velük elbánnunk, az által, hogy teljes szigorral érvényesitsük velük szemben a rendelkezésünkre álló fegyvereket és kérjük a törvényhozástól ezen fegyverek sulyositását. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon és a középen.)*

Zboray Miklós: Hát Körberrel mi lesz, hiszen az is ellenség? *(Zaj! Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Mint ellenségekkel kell, hogy elbánjanak velük maguk az ország idegenajku polgárai is, mert az a czél, a melyet én lelkem egész melegével óhajtok, tudniillik az érzelmeknek igazi összeforrása, a haza minden polgárában faj- és nemzeti különbség nélkül *(Éljenzés jobbról.)* csak akkor lesz elérhető, ha

Digitized by Google

ez ország idegenajku polgárai visszhangot adnak erre a törekvésre, nemcsak szóval, hanem tettekben is, az által, hogy éles határvonalat huzzanak maguk között és ezen hazafiatlan elemek között. *(Élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középen.)*

Egészen különleges szempont alá esnek ez eszmekörben a társországok és az azokban fontos közjogi jogositványokkal és állással felruházott horvát nemzet. Apáink 1868-ban igyekeztek rendezni a Magyarország és társországai közötti viszonyokat, rendezni a legmesszebbmenő méltányosság, a legmesszebbmenő szeretet és bizalom alapján, azon szempont által vezettetve, hogy tartós érzelmü egységet létesitsenek az ország és a társországok lakossága között.

Olay Lajos: Elérték?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Fájdalom, t. képviselőház, konstatálhatjuk ma is azt, hogy nem a régi gyülölség, mert ez nem helyes kifejezés, hiszen ha a régi időkre nézünk vissza, valóban testvéri, bajtársi, fegyvertársi szeretet létezett köztünk és ez országok lakossága közt... *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Megmérgezték őket Bécsből, 1848-ban!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . de a közelebbi multban élesztett gyülölség *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)* nem aludt még ki mindenütt a lelkekben, és a társországok lakosságának némely, fájdalom, elég széles rétegeiben, fel-fellobban ma is, de azért megnyugvással konstatálhatjuk azt, hogy az országok józan többsége hiven és becsületesen ragaszkodik az 1868-ban megállapitott kiegyezéshez és hogy a horvát országgyülés többségét alkotó politikai párt ezt a politikát férfias bátorsággal, férfias nyiltsággal, teljes megbizhatósággal képviseli. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Zmeskál Zoltán: No: »Segts es, da habts es!«

Popovics Vazul István: Kikérjük magunknak! Megértjük magyarul is, nem kell németül szólani hozzánk! *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Fontos és örvendetes politikai tény ez. Kisérjék figyelemmel t. képviselőtársaim azt a haladást, a melyet az uralmon lévő horvátországi párt magatartásában az utolsó harmincz esztendő alatt konstatálni lehet: azt hiszem, pártkülönbség nélkül fogjuk egyforma hazafiui örömmel megállapithatni azt, hogy igenis Horvátországban a kiegyezési politikának hátsó gondolat nélküli becsületes érvényesitésére törekszik. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Nem áll! Az ellenkezője igaz! Nincsen senki, a ki már most ellenünk ne volna!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Az ország érdeke kivánja azt, hogy nemcsak a társországok részére megadott jogok becsületesen megtartassanak, hiszen ezt nemcsak az ország érdeke, de az ország becsülete is kivánja, de az ország érdeke kivánja azt, hogy az a politika, a mely Magyarországot az 1868-iki kiegyezés megkötésére vezette, a méltányosságnak, a bizalomnak, a rokonszenvnek az a politikája érvényesüljön a jövőben is, és hogy azok, a kik odaát hiven és becsületesen képviselik a Magyarországgal való kapcsolat és kiegyezés álláspontját, érezzék azt, hogy az ő jogos törekvéseik itt, ennek az országnak irányadó politikai faktorainál méltánylásra, viszonzásra, visszhangra találnak. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Pofonverik azt, a ki magyarul beszél. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, Ugron képviselő ur.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Ezen vezéreszmék hangsulyozása után át kellene térnem közvetlenebb kormányzati feladatainkra és azon egyes fontosabb kérdésekre, a melyekkel a t. házat a közel jövőben foglalkoztatni kivánjuk. *(Halljuk! Halljuk!)* De nem tehetem ezt a nélkül, hogy a háznak nagyon komoly figyelmét ne hivjam fel pénzügyi helyzetünkre és az ebből levonható következtetésekre. *(Halljuk!)* Ha bárki a a t. képviselő urak közül azt a fáradságot venné magának, hogy utánanézne azon kijelentéseimnek, a melyeket már az elmult 8—10 esztendő folyamán a költségvetési viták során megtenni alkalmam volt, igen könnyen ráakadna arra, hogy vezérfonálként huzódik keresztül összes felszólalásaimban az a feletti aggodalom, hogy itt az állami kiadásoknak, az állami szervezetnek olyan terjeszkedési proczesszusa állott be, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* a mely nagyobb nehézségek nélkül és nagyobb akut bajok felidézése nélkül tarthat addig, a meddig az emelkedő közgazdasági áramlat fejlesztőleg hat bevételeinkre is, de a mely a közgazdasági stagnáczió beálltával meg fogja boszulni magát.

Lengyel Zoltán: Nem kell több katona! *(Zaj a baloldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Ezek a figyelmeztetések, fájdalom, meglehetősen a pusztában elhangzott kiáltó szóhoz hasonlitottak. *(Zaj a baloldalon.)* A társadalom minden rétege, a képviselőház minden pártja, sőt azt merném mondani, a képviselőháznak majdnem minden tagja minden téren olyan követelésekkel lépett fel az állammal szemben,...

Holló Lajos: Az ujonczfelemelés például! *(Zaj a baloldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . olyan nyomást gyakorolt a kormányra, hogy ezen nyomásnak ellenállani jóformán lehetetlenség lett volna és állami gépezetünk feltartóztathatatlanul tolatott a mind nagyobb arányu terpeszkedés felé. *(Felkiáltások a baloldalon: Kortespolitika! Czivillistafelemelés. Zaj.)* Nem akarok a részletekbe belemenni, de a katonai kérdések . . .

Digitized by Google

Rákosi Viktor: Ezután a czivillistát nem szavazhatjuk meg!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... és az ezek által okozott költségtöbblet nagyon háttérbe szorul költségvetésünk egész emelkedésével szemben.

Holló Lajos: Háttérbe szorul?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Tessék megnézni, a számok beszélnek. Az én nézetem szerint emelni fog kelleni a közel jövőben a katonai terheket is, *(Mozgás a baloldalon.)* emelni fog kelleni a polgári élet terén felmerülő terheket is, de egyiket sem szabad tovább emelni, mint a meddig a nemzet érdekében feltétlenül szükséges *(Zaj a baloldalon.)* és anyagi erőnk megengedi. *(Zaj a baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Mondom, azok a bajok, a melyeket jelezni bátor voltam már néhány évvel ezelőtt, ma már küszöbön állanak. Az adókból és illetékekből befolyó állami bevételek a 90-es évek első felében — a mint tudni méltóztatnak — meglehetős rohamos fejlődést mutatnak, a mi azonban összefügg az indirekt adó terén létrejött bizonyos törvényhozási reformakcióval is. Megmarad ezen emelkedés a későbbi epocha elején is, a hol adórendszerünk mélyreható változásnak kitéve nincs és az országnak ezen jövedelmi forrásaiból 1895-től 1897-ig évenkint 11 millió koronával emelkednek bevételeink.

Ez az emelkedés azonban 1897-től 1899-ig $8^1/_2$ millió koronára, 1899-től 1901-ig másfél millió koronára csökkent.

Polczner Jenő: Az elszegényesedés biztos jele! *(Zaj a jobboldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha az én t. képviselőtársam csak ebből tudja meg, hogy most egy nagy közgazdasági stagnáczió állapotában vagyunk, hát akkor csakugyan későn ébredt fel. *(Derültség a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: A szabadelvü gazdálkodás okozta! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezzel szemben és azon jelenséggel szemben, hogy a kedvezőtlen közgazdasági helyzet kedvezőtlenül hatott vissza különösen egyes fontos üzemeknek jövedelmére is, a szorosan állami természetü kiadások a rendes kezelésnél 6—8—9 millió korona többletet tüntetnek fel évről-évre. Ennek az eredménye nagyon természetes. A rendes kezelésnek feleslege 1898-ban még 128 millió korona volt, ez 1900-ban 101 millió koronára szállott alá, 1901 ben pedig 81 millió koronára. Azóta hiteles adatok nem állanak még rendelkezésemre; 1901-ről adatott ki az utolsó zárszámadás. Ha azonban figyelembe veszszük az ország közgazdasági állapotát, semmi reményem nem lehet az iránt, hogy a helyzet képe a legutolsó időben, legalább lényegesen, javulni fog.

Ugy állott tehát 1901-ben a helyzet, hogy a rendes kezelés 81 millió korona felesleget mutatott fel. Ha most ezzel szembeállitjuk, hogy hosszu időre kiterjedő tapasztalataink alapján körülbelül 60—70 millió korona az az összeg, a mely átmeneti kiadások és beruházásoknál évről-évre kiadásra kerül: akkor látjuk, hogy már 1901-ben megközelitettük azt a határt, a melyen túl azután szakitanunk kellene az utolsó évtizednek azon nagyfontosságu vivmányával, hogy az államnak nemcsak rendes kiadásai, de — hogy ugy fejezzem ki magam — normálisabb keretben maradó átmeneti kiadásai és beruházásai is a rendes bevételekben nyerjék fedezetüket. Itt tehát »megállj!«-t kell kiáltanunk. *(Felkiáltások a baloldalon: Halt, főhadnagy ur! Zaj. Elnök csenget.)*

Kérem, ha én főhadnagy vagyok is, honvédfőhadnagy vagyok, tehát én a magyar vezényszó álláspontján állok. *(Éljenzés a jobboldalon.)*

Mondom, t. képviselőház, »megállj!«-t kell kiáltanunk, ha az országot a legnagyobb pénzügyi bajokba visszasodorni nem akarjuk, ha nem akarjuk felidézni ismét azokat a szomoru állapotokat, a melyekből két évtizednek önmegtagadó és a nemzetre legnagyobb erőfeszitéseket rovó küzdelmei árán lehetett csak kiszabadulni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ha nem sikerül helyes közgazdasági politika által fejlesztőleg hatni a társadalom anyagi helyzetére és ezáltal az állam bevételeire is, de másrészről, ha nem sikerül megállitani az állami gépezet kereteinek azon folytonos feltartóztathatatlan növekedését és terpeszkedését, akkor azon veszély előtt fogunk állani, hogy a magyar állam gépezete a saját önsulyát is alig fogja elbirni; *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől s a középen. Helyeslések balfelől.)* tehetetlenül fog zakatolni, a nélkül, hogy eredményeket tudna felmutatni *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* és nem marad anyagi ereje a valóban produktiv, a valóban szükséges kiadások fedezésére. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon, a középen és a baloldalon.)*

Az első szükség tehát az, hogy igyekezzünk a takarékosság szellemét bevinni a kormányzat minden ágába; *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* igyekezzünk óvakodni minden felesleges kiadástól; igyekezzünk csak a lényeget nézni és igyekezzünk lehetőleg mentül csekélyebb eszközökkel, mentül kisebb apparátussal boldogulni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Igyekezzünk különösen a személyzet, a létszám azon óriási emelkedésének utját bevágni, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* a mely emelkedés tiz esztendő alatt olyan rohamosan haladt előre; sőt tovább megyek, a mennyire csak lehetséges, igyekezzünk a ma meglevő kereteket apasztani; igyekezzünk a ma meglevő létszámot csökkenteni. *(Helyeslés.)*

Egy nagy munkásságot igénylő nehéz munkája ez a kormánynak, a melyben mindenek-

Digitized by Google

előtt kéri a társadalomnak, kéri a képviselőháznak odaadó támogatását. *(Élénk helyeslés jobbfelől és a középen.)* Bármilyen üdvösnek lássék is valamely czél, vagy valamely eszme, ne feledkezzünk meg soha az adófizető közönség általános érdekeiről. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középen. Ugy van! balfelől.)* Ne feledkezzünk meg arról, hogy ha minden egyes, nekünk különösen kedves pontnál a kiadások fokozására igyekszünk a kormányt szoritani: az végeredményében, általános hatásában a nagy közérdeken, az adófizető közönség érdekein boszulja meg magát. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

De fontos szerep vár ezen a téren az ország tisztviselői karára is. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Mert hiszen én nem élek illuziókban, *(Halljuk! jobbfelől.)* én tudom azt, hogy a kormánynak legelszántabb, legelhatározottabb törekvése is csak akkor érhet el ezen a téren teljes eredményt, ha az ország tisztviselői karának odaadó támogatására számithat. Én feltesszem, hogy az ország tisztviselői karát ezen takarékossági törekvés, *(Halljuk! Halljuk!)* ezen, a keretek leszállitására irányuló törekvés előmozditására fogja vinni az ország iránti kötelességérzete is, *(Ugy van! jobbfelől.)* de erre viheti saját jogosult, jól felfogott érdeke is. Mert mentül jobban elháritjuk a létszámemelkedés veszélyét, mentül kisebbé tehetjük azt a végleges létszámot, a melylyel számolnunk kell: annál jobban, annál kielégitőbben oldhatjuk meg a tisztviselői személyzet egyéb, a tisztviselői illetményekre vonatkozó kérdéseit. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

T. ház! Ebben a tekintetben fekszik már egy törvényjavaslat a t. ház előtt. *(Halljuk! Halljuk!)* A kormány teljesen érzi a rajta fekvő felelőség sulyát, és teljes tudatával bir annak, minő nehéz lépésre szánja el magát, ha ma bármilyen irányban is megbolygatja ezen kérdést, a melyre már mint biztosra számitott az ország tisztviselői karának nagy száma.

Vészi József: Ugy van! Számithatott is! *(Mozgás. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: De, t. ház, méltóztassék nekem megengedni, ha én mindent inkább meg fogok tenni, mindent, bárminő nehéz, bármily hálátlan, bármily népszerütlen lépésnek megtételére is inkább elhatározom magam, mint hogy bárminő olyan kötelezettséget vállaljak az állam terhére, a melynek elvállalása által az államnak és az adófizető közönségnek érdekei komolyan veszélyeztetnek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Vészi József: És ezt ugyanaz a pénzügyminiszter terjeszti be? *(Elnök csenget. Hosszantartó nagy zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Egész komolysággal jelentem ki a t. ház előtt, hogy a kormány ma még nincsen abban a helyzetben, hogy végleges nyilatkozatot tehessen az iránt, vajjon a beterjesztett törvényjavaslatot változatlanul fentartja-e vagy sem, nincsen abban a helyzetben azért, mert nézetünk szerint ezen beterjesztett törvényjavaslat, azon keretet tekintve, melyre hatálya kiterjed, csak félmunkát végezne, oly félmunkát, a melynél megállani nem szabad. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Nem szabad tehát megkoczkáztatnunk azt, hogy ezen javaslat elfogadása után, a reform ezen részének végrehajtása után egyszerre arra ébredjünk fel, hogy az állam pénzügyi helyzete nem enged tovább menni és akkor ne elégithessük ki azon érdekköröket, a melyeknek kielégitése az igazság elemi követelménye, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és egyuttal követelménye a közérdeknek is. *(Nagy zaj balfelől. Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Polczner Jenő: A katonai költségeket lehet emelni?

Pozsgay Miklós: A főszolgabiráknak is kell mézes madzag!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ám használják ki ezt a kérdést a képviselő urak, a hol jónak látják, de én azt nem tudom a lelkiismeretemmel megegyeztetni, hogy annak a veszélynek tegyem ki az ország köztisztviselői karának széles rétegeit, hogy a maga legjogosultabb igényei hosszu időn keresztül kielégitést ne találjanak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Itt van elsősorban a vármegyei tisztviselői kar, itt van a községi és körjegyzői kar. *(Nagy zaj balfelől. Elnök csenget.)*

Zboray Miklós: Miniszteri nyugdijak! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Lehetetlennek tartom azt, hogy a köztisztviselői karnak ezen fontos ágazata, csak azon körülménynél fogva, hogy nem kinevezés által nyeri hivatalos állását, hanem választatik, háttérbe szorittassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Az a funkczió, a melyet végez, az eminenter állami funkczió. Az állami közigazgatás legkardinálisabb ügyeit végzi ez a tisztviselői kar, azokat az ügyeket, a melyek a legnagyobb felelőséggel járnak, a legnagyobb kvalifikácziót kivánják, és a melyeknek elintézése és mikép intézése a közönség érdekéből talán a legfontosabb. Én azt hiszem, hogy a közönség érdekére nézve is mélyen sérelmes volna közállapotainknak egy olyan rendezése, a mely hosszu időn át sokkal rosszabb anyagi helyzetben hagyná a megyei köztisztviselőket a többi közszolgálati ágakkal szemben és azt az eredményt érné el, hogy a fiatalság javarésze a közpályának más ágazatait keresné fel. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Polczner Jenő: Befellegzett a tisztviselőknek, akár kinevezettek, akár választottak!

Gr. Tisza István miniszterelnök: A felekezeti iskolák tanitóinak és tanárainak kérdése szintén fontos kérdés. Én ott is azt tartom,

Digitized by Google

hogy a felekezetek jogos érdekét is sértené, de az ország általános kulturális szempontjaiba is ütköznék az, hogyha módot nem nyujtanánk reá, hogy a felekezetek a maguk tanintézeteivel lépést tarthassanak az állami tanintézetekkel. *(Élénk helyeslés jobbfelől és a néppárton.)* Én azt tartom, hogy az államnak szigoruan őrködnie kell a felett, hogy a felekezeti tanintézetek a megbizható hazafiui érzületnek melegágyai legyenek. *(Helyeslés jobbfelől és a néppárton.)*

Olay Lajos: Állami iskola! A kié az iskola, azé az ország!

Polczner Jenő: Meg kell szüntetni a felekezeti iskolákat!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Szigoruan őrködnünk kell a felett, hogy a felekezeti iskola teljesitse azon törvényes kötelességet, mely a magyar nyelv tanitása, a magyar kultura terjesztése terén hárul reá. *(Helyeslés a jobboldalon és a néppárton.)* Ezt a felügyeletet talán szigorubban kell teljesiteni, mint eddig teljesitettük. Én épen a nevelésügy terén ez ország hazafias szellemü felekezeteit és az államot valódi szövetségtársaknak, valódi munkatársaknak tekintem. *(Helyeslés a jobboldalon és a néppárton.)*

B. Kaas Ivor: Ez az igazi szabadelvüség!

Zboray Miklós: Nagyon helyes! Ezzel a programmal még Polónyi is jöhet! *(Zaj.)*

Polónyi Géza: Tapsol a néppárt! *(Nagy zaj. Felkiáltások a néppárton: Helyes!)*

Zboray Miklós: Majd az 1848 : XX.-nál ti tapsoltok! *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)*

Olay Lajos: Adjon nektek az Isten sok ilyen jóbarátot!

Gr. Tisza István miniszterelnök: És én azt tartom, hogy a közoktatásügynek objektive is leghelyesebb, a nemzeti kulturát legjobban gazdagitó és legsokoldalubban továbbfejlesztő megoldása az, a mely az állam és a felekezetek között ezen a téren bizonyos egészséges versengést támaszt. *(Élénk helyeslés jobb- és balfelől.)* Én igenis kivánom az állami tanügynek is továbbfejlesztését; töltse be az állam mindazon üröket, melyek a nemzeti kultura terén betöltésre várnak, állitsa fel azon tipusokat, azon elérendő zsinórmértékeket, hogy ugy fejezzem ki magam, melyek felé a felekezeteknek törekedniök kell. De azután necsak el ne nyomja, necsak háttérbe ne szoritsa a felekezeti tanügyet, hanem ott, a hol lehet és a mennyiben lehet, jöjjön segitségére a felekezeteknek tanintézeteik fejlesztésében. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a néppárton. Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Én azt hiszem — bárhogy gondolkozzék valaki elvileg a kérdésről — ha fontolóra veszszük azt, hogy a magyar ifjuságnak és talán szabad legyen még hozzátennem, különösen a tősgyökeres magyar ifjuságnak jelentékeny hányada felekezeti tanintézetekben nyeri nevelését, nagyon fontos állami érdek van abban, hogy e felekezeti tanintézeteken a kultura nivója ne egy inferioris nivó legyen. *(Helyeslés.)*

B. Kaas Ivor: Az alapitványok növelése!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ime, ismét egy uj és sulyos pénzügyi következmény, a mely ezen iskolák tanárainak és tanitóinak fizetésrendezéséből folyik, ugy hogy felelőségünk teljes tudatában, de egyuttal érezve a kötelességet, hogy e fontos kérdésben *(Halljuk! Halljuk!)* a házat és az érdekelt köröket tájékoztassuk, ma egyebet nem mondhatunk, mint azt, hogy sürgős feladatunkat fogja képezni legalább hozzávetőlegesen kiszámitani azt, hogy e fizetésrendezésnek kiépitése az egész vonalon *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* minő pénzügyi következményekkel jár. *(Zaj a jobboldalon.)*

Zmeskál Zoltán *(a jobboldal felé)*: Ez nem tetszik nekik! *(Zaj. Elnök csenget. Felkiáltások a jobboldalon: Dehogy nem!)*

Polónyi Géza: A felekezeti tanitókról van szó? Nem értem; a felekezeti tanitókról is az állam gondoskodjék?

Gr. Tisza István miniszterelnök: A felekezetek számára kell azokat a segélyforrásokat rendelkezésre bocsátani, melyek által elérhetik a felekezetek azt, hogy saját tanitóik és tanáraik, s az állami tanitók és tanárok helyzete között mélyreható differenczia ne legyen. *(Helyeslés.)*

Vázsonyi Vilmos: Az állam kifosztása a felekezetekért! *(Hosszantartó mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőtársaim, *(Halljuk! Halljuk!)* ezt a konverzácziót ebéd után talán kedélyesebben fogják befejezhetni; most jobb volna, ha méltóztatnának megengedni, hogy folytassam előadásomat. *(Zaj.)*

Ismétlem, a kormány sürgős feladatának tekinti *(Halljuk! Halljuk! Zaj. Elnök csenget.)* legalább főbb vonásaiban kiszámitani a tervbe vett fizetésrendezésnek az egész vonalon való pénzügyi következményeit, és ha erre nézve abban a helyzetben lesz, hogy a házat tájékoztathatja, akkor foglalhat állást arra nézve, hogy a beterjesztett törvényjavaslat fentartható, vagy módositásra szorul-e. Arról legyen a t. ház meggyőződve, és nagyon kérem, legyenek meggyőződve az érdekelt körök is, hogy a kormány teljesen érzi annak a sulyát, mily nehéz dolog, majdnem mondhatnám, mily kiméletlen dolog most hozzányulni e kérdéshez, a mely már annyira kész, befejezett tény gyanánt eskomptáltatott.

Legyenek meggyőződve az illetők arról, hogy a kormány ezt csak abban az esetben fogja a háznak javasolni, ha teljes meggyőződése lesz, hogy másképen a kérdés az államháztartás egyensulyának megbolygatása nélkül meg nem oldható *(Helyeslés a jobboldalon.)* és akkor

Digitized by Google

sem fog továbbmenni, mint addig a határig, a meddig az államháztartás egyensulyára való parancsoló tekintet ezt feltétlenül megköveteli. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Arról pedig ünnepélyesen biztosithatom a t. házat, hogy a kérdésnek napirendről való levétele, bármely uton való kitolása nem áll a kormánynak szándékában. *(Élénk helyeslés.)* Ellenkezőleg, akár ebben az alakban, akár változott alakban, de a kormánynak határozott kivánsága és határozott törekvése, hogy ez a kérdés 1904-ben megoldható legyen. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

Hogy pedig azok a várakozások *(Halljuk! Halljuk!)*, melyek 1903-ra vonatkozólag az érdekelt tisztviselőkben már felkeltettek és a melyeknek talán az illetőkre nézve ma már nehezen raparálható anyagi konzekvenciái is lehetnek, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* hogy a helyzetnek ez a része is kellően tekintetbe vétessék, a kormány megfontolás tárgyává tette és előterjesztést fog tenni a háznak az iránt, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az 1903-ik évre tisztviselői fizetésrendezés czimén felvett hitel keretén belül rendkivüli pótlék nyujtása által könnyitsen a tisztviselőkön. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Mozgás a baloldalon.)*

Ezek után, minthogy ez szintén egy közóhajt képező törvényjavaslat sorsára vonatkozik, kötelességemnek tartom bejelenteni, hogy a kormány az inveszticzionális törvényjavaslatot visszavonni szándékozik. Visszavonni nem azért, hogy az ügyet levegye a napirendről, de azért, hogy meggyőződésünk szerint czélszerübben oldhassa meg. Én, azt hiszem, igen rövid idő alatt, mindenesetre ugy, hogy ez által az ügy gyakorlati elintézése semmi hátrányt ne szenvedjen, be fogjuk e törvényjavaslatot ujabban terjeszteni olyan változtatásokkal, a melyeknek gyakorlati hordereje csak az lesz, hogy némely nélkülözhető, kevésbbé szükséges, kevésbbé produktiv kiadások elhagyatván, azok helyett lehetőleg nagyobb összeget vegyünk el produktivebb kiadásokra. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: Hát a székely vasutakkal mi lesz? *(Zaj.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én ma nem vagyok abban a helyzetben, hogy bárminő konkrét nyilatkozatot tegyek, de a székely vasutak kérdését egyik legelső sorban megoldandó kérdésnek tekintem. *(Helyeslés jobbfelől. Derültség balfelől.)*

Polónyi Géza: Helyes, helyes! *(Derültség a baloldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Az egyes tárczák keretébe tartozó fontos ügyekre nézve, ismétlem, méltóztassék abban a körülményben keresni a kormány szófukarságának magyarázatát, a melyet már beszédem elején jelezni szerencsém volt, hogy most, midőn egy egész hosszu sorozata az intézkedéseknek áll előttünk, a melyeket le kell bonyolitanunk, mielőtt az alkotmányos kormányzás terére lépnénk, időelőttinek gondolnám egy, részletes munkaprogrammal terhelni a házat.

Bakonyi Samu: Hát az igazságügyi reformok? *(Zaj jobbfelől.)*

Endrey Gyula: Az uzsoratörvény! *(Egy hang balfelől: Létminimum!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha a t. képviselő urak azt hiszik, hogy ilyen, a beszéd fonalát megszakitó folytonos közbeszólásokra . . .

Bakonyi Samu: Nem az a czél!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Akármi a czél, de ez tény. Én nem az intencziót kifogásolom; én tudom, hogy a pokol utja a legjobb intencziókkal van kövezve. *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* De a tény ez. *(Nagy zaj balfelől.)* Én nem bánom, engem zavarba nem hoznak a képviselő urak, de azt hiszem, annak a czélnak elérését nehezitik, hogy itt a tanácskozás egymás megértésére és az ügyek tisztázására vezessen. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Méltóztassanak megvárni, hogy minden kérdésről ott nyilatkozzam, a hova beszédem keretébe beillik. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Áttérve az egyes tárczákra, azok után, a miket az ország pénzügyi helyzetével kapcsolatban mondtam, talán felesleges is, hogy a pénzügyi tárczáról részletesebben nyilatkozzam. Hiszen természetszerüleg pénzügyi politikánknak vezérlő eszméje az államháztartás egyensulyának fentartása kell, hogy legyen a jövőben is. Évtizedek küzködése, az ország anyagi erejének teljes megfeszitése hozta létre ezt az egyensulyt, a melyet immár egy évtizednél tovább fentartani képesek voltunk. Politikánknak egyik sarkköve ennek az egyensulynak fentartása, a mely államczélnak a többit alá kell rendelnünk. A nemzeti becsület kérdése is ez, mert tartozunk vele az országnak, de tartozunk a külföldnek is, a melynek tőkéjét gazdaságunk igényli.

Ennek az egyensulynak fentartása, ismétlem, a takarékosság szellemének megvalósitása és helyes közgazdasági politika által érhető el. Ezen kettős törekvés vezethet oda, hogy jövedelmeink fejlődése elérje azt a fokot, a midőn megnyugvással ajánlhatjuk az egyenes adók reformjának napirendre tüzését. Nézetem és nézetünk szerint, t. képviselőház, ehhez a kérdéshez csak akkor szabad hozzányulnunk, midőn azt valóban eredményesen, mélyrehatólag oldhatjuk meg és inkább várjunk az egyenes adó reformjával valamivel tovább, *(Zaj balfelől.)* de oldjuk meg ugy, hogy egyenes adórendszerünk mai legsötétebb pontján, különösen a kereseti adók rendszerén és azoknak a szegény emberre nézve, rendkivül terhes dispoziczióin gyökeresen segitsünk. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Legyünk rajta, hogy minél előbb abba a helyzetbe jussanak az ország pénzügyei, hogy ez a kérdés napirendre kerülhessen. Szerintem egy, a jövőbe tekintő pénzügyi politikának, mint végczélt ezt minden lépténél figyelemben kell tartania. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Digitized by Google

A mi a közgazdasági politikát illeti, ott természetszerüleg elsősorban azon két tárcza jön tekintetbe, a mely ez ország közgazdasági érdekeinek gondozásával van megbizva, és pedig azon két tárcza együtt; mert közgazdasági politikát sem az egyik, sem a másik sikerrel nem követhet,. ha egymást lépten-nyomon, egész működésükben, működésüknek egész szellemében nem támogatják, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* ha a közgazdasági érdekek szoros benső összeköttetésének érzete nem hatja át egész működésüket, ha nem irányozza minden tettüket az a tény, hogy Magyarországon jó mezőgazdasági politikát helyes iparpolitika nélkül, jó iparpolitikát helyes mezőgazdasági politika nélkül csinálni nem lehet, és ugy a jó iparpolitikának, mint a jó mezőgazdasági politikának közös előfeltétele a kereskedelem ügyének és a közlekedésügynek olyan fejlesztése, olyan szabályozása, a mely azután a termelés összes faktorait kielégiteni képes. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Hiszen mindazon fontos kérdések, vagy majdnem mindazon fontos kérdések, a melyek napirendre kerülnek, a két tárczát együttesen érdeklik.

Ott van maga az Ausztriával megkötendő gazdasági kiegyezés komplexumához tartozó összes törvényjavaslatok egésze, ott vannak a kiegyezések és az autonom vámtarifa. Hát az ezzel kapcsolatos összes kérdések is a dolog természeténél fogva helyesen csak a mezőgazdasági és az ipari érdekek egyforma figyelembevétele alapján oldhatók meg. Szerintünk ez a szempont szerencsésen óvatott meg a beterjesztett javaslatokban, *(Mozgás balfelől.)* azokhoz a javaslatokhoz tehát a magunk részéről változatlanul ragaszkodunk és kérni fogjuk a házat, hogy azokat mielőbb törvényerőre emelje. Törvényerőre emelje különösen az autonom vámtarifát, a melynek mielőbbi megalkotása megadná a szabad kezet az országnak az iránt, hogy eljárhasson mindazon kardinális érdekeinek megóvásában, melyek a nemzetközi kereskedelmi szerződések megujitásával kapcsolatosak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ismétlem, a mint az előbb is mondottam épen, hogy a világkereskedelmi politikának mai helyzetében égető, eminens érdeke az országnak az, hogy az autonom vámtarifa biztos bázist adjon egy energikus, hatékony, érdekeinket megóvni kész és megóvni képes kereskedelempolitikai akczió számára. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: A külön vámterület alapján!)* Ha ezeknek a javaslatoknak a tárgyalására kerül a sor, bőven beszélhetünk, és remélem, beszélünk is eleget erről és e kérdésben kicserélhetjük érveinket.

Várady Károly: Nem csere-berélünk! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Kérem, visszavonom; a cserét én sem állom. *(Élénk helyeslés és derültség a jobboldalon.)* És engem éltet a remény, hogy meg fogjuk győzni az ország közvéleményét arról, hogy a mai közgazdasági helyzet mellett az ország érdeke megfelelő kiegyezési alapon a közös vámterület fentartását kivánja. *(Ellenmondás a szélsőbaloldalon. Helyeslés a jobboldalon.)*

A többi kérdések is, a melyek megoldásra várnak, kevés kivétellel mind olyanok, melyek a két tárcza harmonikus közreműködését igénylik. Hiszen maga a közlekedésügy rendezésének kérdése a mi viszonyaink között talán első sorban a mezőgazdaságnak, másodsorban az iparnak érdekében történik. Mi harmonikusan továbbfejleszteni óhajtjuk az ország kőutainak, vasutainak és hajóutainak szervezetét és rendszerét. Különös óhajtásunkat képezi az, hogy a vasuti hálózat a közgazdaság érdekének minél alkalmasabb szolgája legyen. Ebből a czélból nagy sulyt helyezünk egy uj viczinális vasuti törvény meghozatalára, *(Derültség a néppárton és a szélsőbaloldalon; felkiáltások: Gondoltuk!)* a mely lehetőleg orvosolva az ezen vasutak financzirozásánál észlelhető anomáliákat, egyuttal ugy maguknak a vasutaknak berendezését, mint azok üzemét lehetőleg egyszerüvé, olcsóvá tegye és a vasutak olcsó kiépitését, olcsó fentartását és olyan kezelését tegye lehetővé, hogy azok az egyes vidékek specziális viszonyaihoz és igényeihez a maguk egész működésében alkalmazkodjanak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

De kiegészitendő a viczinális vasutak rendszere még az ezeknél is egyszerübb és olcsóbb szerkezetü, u. n. mezei vasutak szervezésével. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Zmeskál Zoltán: És a mezei hadakat? *(Felkiáltások a jobboldalon: Nagyon gyenge volt! Zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha talán közvetlen kihatásában nem bir is valami, az egész országot mélyen érintő fontossággal, de a jövőben való és a jövő felé való fejlődésünk tekintetéből nézetünk szerint egyike közéletünk legfontosabb, legmélyebbrehatóbb kérdéseinek, a munkáskérdések mikénti megoldása. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én azt hiszem, épen azt a szerencsés körülményt — már más tekintetben nem, de ebből a szempontból szerencsés körülményt, — hogy ma még nem érinti az ipari munkások mozgalma a magyar társadalomnak számos milliót, kellene felhasználnunk arra, hogy ezen egész ügy a maga gyermekbetegségein még akkor essék át, mikor az azzal kapcsolatos surlódások és bajok relative szükebb köreit érintik az ország társadalmának. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én tehát azt hiszem, a munkások érdekében való törvényhozási akczió — a mely megkezdetett, gondolom 1890-ben, de a mely most már huzamosabb idő óta megakadt, — fel kell ismét vennünk, folytatnunk kell, de némileg módositott alakban. *(Halljuk! Halljuk!)* Folytatnunk kell akként, hogy módot nyujtsunk a szakmák sze-

Digitized by Google

rint, természetszerüleg, érdek- és életközösség alapján csoportosuló munkások erőteljes autonom szövetkezetei kifejlődésének, oly szövetkezeteknek, a melyek azután a munkások minden életbevágó, komoly, jogosult érdekét felkarolják. *(Általános élénk helyeslés. Egy hang a szélsőbaloldalon: Először jogot kell adni nekik!)*

Maga az ügy érdemileg is igy kezelhető és igy oldható meg legjobban, de igy töltheti be a törvényhozás a szocziálpolitika terén is a maga magasabb hivatását, azt a hivatását, hogy a munkásosztálynak szellemi és erkölcsi szinvonalára emelőleg igyekezzék hatni, hogy belenevelje a munkást az élet magasabb feladatainak megoldásába; *(Élénk helyeslés jobbról és a középen.)* hogy feljuttassa a munkásosztálynak legalább bizonyos elitjét a szellemi és erkölcsi neveltség azon álláspontjára, a hol azután a politikai jogokkal való felruházás kérdése is megoldható lesz. *(Általános élénk helyeslés.)*

Áttérve a belügyi tárczára, *(Halljuk Halljuk!)* természetszerüleg elsőrendü feladatot képez a szerves közigazgatási reform előkészitése. Nem szándékozom belemélyedni a kérdésbe, azzal pedig nem viszem előbbre, ha itt bizonyos általános kritériumokat, a melyeket pártkülönbség nélkül mindannyian ugy is aláirunk, ismételve hangoztatok. Magától értetődik, hogy a reformot én máskép nem képzelhetem, mint hogy az, mig egyfelől az állami akarat gyors, pontos és megbizható érvényesülését és a törvények szigoru és becsületes végrehajtását biztositja, másfelől mindazon intézkedésekkel együtt épittessék ki, a melyek egy életképes önkormányzatnak, s a közszabadságok megfelelő védelmének feltételei és a melyekkel együtt jár — a mi egyaránt fontos szempont a szolgálati fegyelem és felelőség szempontjából, de a tisztviselők jogosult érdekei szempontjából is — a szolgálati pragmatika megteremtése. *(Élénk helyeslés és éljenzés.)*

Persze, t. képviselőház, ezek általános szólamok, a melyeknek testet majd a benyujtandó törvényjavaslatok vannak hivatva adni. Rajta leszünk, hogy azok mentől előbb előkészittessenek. És ugy gondolom, helyesen fogom fel feladatomat, ha abban adok annak kifejezést, hogy a nagy reform lehetőleg gyors előkészitése mellett minden egyes felmerülő konkrét kérdést akként kell megoldani, hogy az lehetőleg előkészitse az átmenetet a reformra, hogy mintegy szabaddá tegye a teret a nagy reformépület elkészitésére. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Különösen tekintetet érdemelnek itt a városok viszonyai is. *(Halljuk! Halljuk!)* Az az általános panasz, a mely elől nem lehet elzárkózni és a, melylyel nagyon komolyan foglalkozni kell, hogy a községi terhek és ennek folytán a pótadók a közelmultban óriási mérvben emelkedtek, talán fokozott mértékben áll a városokra nézve, a hol, különösen egyes városoknál, a város rohamos fejlődése, a modern élet rohamosan szaporodó nagy feladatai olyan ujabb és ujabb terheket rónak a városokra, a melyek a mai financziális rendszer mellett igen nehezen elégithetők ki. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* A kormány sürgős feladatnak tekinti, hogy mindezen fontos kérdésekkel, tehát ugy a városok helyzetét általában, mint különösen a főváros helyzetét is érintő, megoldást kivánó kérdésekkel lehető gyorsan, alaposan foglalkozzék és — a mennyire csak az állam pénzügyi helyzete megengedi — segitségére jőjjön a városoknak. *(Élénk helyeslés és taps a jobboldalon.)*

Különösen hangsulyozni kivánom azt, hogy a fővárosra nézve függőben lévő nagyon fontos kérdések megoldásával mentől előbb óhajt a kormány foglalkozni és pedig azon szempont által is vezettetve, hogy itt nemcsak a főváros érdekéről, de mint minden nagy kérdésnél, a mely a főváros föllendülésére vonatkozik, egyuttal a nemzeti politika fontos kérdéséről is van szó. *(Helyeslés jobbról.)*

Az igazságügyi tárcza keretéből számos igen fontos törvényjavaslat *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* fekszik a ház előtt és kiván mielőbbi elintézést. Gondolom, elég lesz, ha most elsősorban arra kérjük a t. házat, méltóztassék ezen fontos törvényjavaslatokat, valamint azokat, a melyeknek benyujtását és elintézését a polgári perrendtartásra vonatkozó törvény életbeléptetése fogja szükségessé tenni, mielőbb elintézni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi közoktatásügyi politikánkat illeti, a közoktatás terén intézményeinknek az állam anyagi erejéhez mért fokozatos továbbfejlesztése lesz főfeladatunk, a felekezetek jogainak tiszteletbentartása mellett, de az állami és nemzeti szempontok minél hatályosabb érvényesülésével. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A mi pedig a kormánynak az egyházi téren fenn lévő hatáskörét illeti, az uj kormány is, ugy mint elődei, készségesen fog közreműködni a magyarországi katholikusokra vonatkozó önkormányzati kérdésnek ... *(Derültség a néppárton.)*

Ugron Gábor: Az az autonómia nem kell!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... közmegnyugvással való megoldásában és a lelkészi jövedelem megfelelő kiegészitésének mielőbbi megvalósitásában. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

A mi pedig az ország egyéb vallásfelekezeteit illeti, a mint méltóztatik tudni, a két protestáns egyház élén álló illetékes testületek épen most foglalkoznak ...

Ugron Gábor: Kettő? Hát az unitáriusok?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én most csak azért mondok kettőt, mert ez a két felekezet foglalkozik vele, ne méltóztassék ebből semmit kimagyarázni, én abba a theológiai kérdésbe, hogy az unitárius protestáns-e vagy nem, nem megyek bele, legkevésbbé itt a ház szine előtt. Minden magyar ember érti ezt és a magyar közélet terén századok óta bevett kifejezés,

Digitized by Google

hogy az ágostai evangélikus és az evangélikus református egyházat értik a két protestáns testvéregyház alatt; itt most theológiai vitákba nem bocsátkozom.

A két testvér protestáns egyház élén álló illetékes testület, mondom, épen most foglalkozik azon konkrét javaslatok kidolgozásával, a melyekkel az 1848 : XX. törvényczikk végrehajtása czimén fog az államhoz fordulni. Én ugy gondolom, a kormány helyesen jár el akkor, ha mindenekelőtt bevárja ezen egyházi tényező javaslatait, s azokra nézve igyekszik velük egyetértő megállapodásra jutni. Legyen a t. ház róla meggyőződve, hogy a kormányt a maga állásfoglalásában egyfelől az összes bevett vallásfelekezetek iránti teljes jóakarat, másfelől az állam pénzügyi helyzetére való köteles tekintet korlátai között azon óhaj is vezeti, hogy ezen függő kérdések az 1848 : XX-ik törvényczikk szellemében lehetőleg közmegnyugvással nyerjenek megoldást. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A honvédelmi tárczára nézve . . .

B. Kaas Ivor: A szerb kongresszussal mi lesz? *(Nagy zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . a honvédelmi tárczára nézve igen egyszerüen utalhatok arra a tényre, a mely a legközelebbi jövő feladatát képezendi, a véderő törvény revizió alá vételére, a hol kezdve magának a kétéves katonai szolgálatnak kardinális kérdésén, mindazon fontos kérdések, a melyek hadszervezetünkkel összefüggnek, megvitatás és megoldás tárgyát fogják képezni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Mindezek befejeztéül csak egész röviden kivánom a t. házat biztositani arról, hogy a kormány ugy azon feladatok felsorolásánál, a melyekről itt most megemlékeztem, mint általában egész kormányzati eljárásában azon kardinális meggyőződés által vezetteti magát, hogy ez országnak első szüksége az, hogy az országnak kormánya, felelős kormánya legyen. Mi ez országnak kormánya akarunk lenni, mi igyekezni fogunk felelősségünk teljes tudatában ez ország kormányzatát lehetőleg rendben tartani és rendben vinni tovább, de abban a rendben, a mely a törvények tiszteletében és pártatlan végrehajtásában áll *(Hosszantartó élénk helyeslés a jobboldalon.)* és a mely megkivánja egyrészről azt, hogy a kormány akarata érvényesüljön a maga törvényes hatáskörében, de megkivánja másrészről azt is, hogy minden jogtalansággal, minden visszaéléssel szemben a kormány teljesitse kérlelhetetlenül a maga kötelességét. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Arra, hogy az ország kormányzata eredménynyel járjon és arra, hogy az ország adminisztrácziója rendben mehessen, szükséges az, hogy az ország tisztviselői karának tekintélye legyen. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Ennek a tekintélynek előfeltételeit képezi megfelelő anyagi helyzet is, megfelelő közigazgatási törvények is, olyanok, a melyek a hatáskört és felelőséget megfelelőleg szabályozzák. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon. Egy hang balfelől: Az a fő, hogy ne korteskedjenek!)* De ha a tisztviselői kar tekintélyének ezek az alapjai meg vannak vetve, azután ezt a tekintélyt hatalmi szóval dekretálni nem lehet; *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* az, hogy tekintélyt szerezzen magának, a tisztviselői kartól magától függ. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)* Teljesitse kötelességét, hogy megszerezze a körülötte lakó polgárság tiszteletét, becsülését, vonzalmát és bizalmát, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* ne rideg érvényesitője legyen a paragrafusnak, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* hanem legyen hivatott tanácsadója a körülötte lakó népnek mindenféle ügyében, mindenféle bajában; *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* érezze azt, hogy neki a közigazgatás terén is csak akkor lehet kellő hatást elérni, ha a nép bizalmát, szeretetét és rokonszenvét kiérdemelte. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* A kormány teljes erejéből, teljes lelkéből segédkezet fog nyujtani a tisztviselői karnak *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* egyfelől az által, hogy meg nem tűr a tisztviselői karban selejtesebb elemeket, másfelől pedig az által, hogy a tisztviselői karnak azon érdemes tagjait, a kik hiven, becsületesen teljesitik nehéz kötelességeiket, meg is védje minden téren, mindenkivel szemben, *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)* minden jogtalan vagy igazságtalan megtámadással szemben. *(Élénk éljenzés és taps a jobboldalon. Felkiáltások: Erre szükség is van!)*

Lukáts Gyula: Itt egy kis lóláb látszik ki! *(Zaj.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Végezetül még egy kérést intézek e ház minden tagjához. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ne nézzük most, hogy mi történt a közelmultban, ne nézzük a sebeket, a miket az alkotmány testén ütöttünk, de ma, midőn a küzdelem folytatásának tárgyi indoka nincs, ma, midőn a nemzetnek mindenesetre sokkal égetőbben sürgős érdekei kivánják azt, hogy az alkotmányos rend helyreálljon, mint azon érdekek, a melyekért még a küzdelmet folytatni lehet, ma tereljük vissza az alkotmányos küzdelmet, az alkotmányos életet abba a rendes mederbe, a melyből annak kizökkenése mindig, minden körülmények között igen nagy megrázkódtatásokkal, a nemzet fontos érdekeinek koczkáztatásával jár. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: De feladni a nemzet érdekeit nem lehet! *(Nagy zaj a jobboldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Bárminő válaszfalat vonjanak közénk az eltérő politikai elvek, és ha még — a mi sajnálatos, de a dolog természetében van — egyszer-egyszer fel-felcsil-

Digitized by Google

lan is közöttünk a pártszenvedély: ne felejtsük el soha, hogy magyar emberek vagyunk.

Ugron Gábor: Ezt az öreg már elcsépelte! *(Nagy zaj a jobboldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)* Bécsben legyen magyar, nem itt! *(Nagy zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Bécsben is vagyok legalább olyan magyar, mint Ugron Gábor képviselő ur. *(Élénk éljenzés és taps a jobboldalon.)*

Ballagi Géza: A »Vaterland«-ba nem irt czikket! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ismétlem, ne feledjük el, hogy mindnyájan magyarok vagyunk, hogy mindnyájunkra nézve életfeltétel — mert hiszen életfeltétele minden nemzeti politikának — a magyar alkotmányos élet fenségének, becsületének megóvása, sikeres működésének további biztositása. *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyesles a jobboldalon és a középen.)*

Én azt hiszem, a mi választóink mindnyájunkat azzal a megbizással küldtek ide, hogy ne megrenditeni, de megerősiteni igyekezzünk a magyar alkotmány épületét. És én azt hiszem, akkor fogunk találkozni nemcsak a nemzet érdekeivel, de megbizóink, a magyar nemzeti közvélemény intenczióival is, ha — fentartván a különbséget közöttünk ott, a hol az meggyőződésünkben gyökerezik — kezet fogunk arra a czélra, hogy az országot az anarchiából a rendes viszonyok közé vezessük. *(Hosszas élénk éljenzés és taps a jobboldalon és a középen.)*

Nyujtsanak erre a t. képviselő urak segédkezet, tegyék meg ezt nem minekünk, tegyék meg az országnak, *(Éljenzés a jobboldalon.)* egy hazafiui szolgálat lesz az, a melyre mindig lelkiismeretük teljes megnyugvásával, felemelt érzéssel fognak visszagondolhatni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Azután, ha helyreállott a rendes állapot, ám vegyük fel a harczot, küzdjük meg azt ugy, a mint egymást megbecsülő tisztességes ellenfelekhez illik, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* s akkor mindenik fél mindig készen fog állani meggyőződésének védelmére és érvényesitésére. Ajánlom a kormányt a t. ház szives jóakaratába. *(Hosszas meg-megujuló lelkes éljenzés a jobboldalon és a középen. A szónokot számosan üdvözlik. Zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Halljuk Barta Ödönt!)*

Elnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kérem, méltóztassék helyüket elfoglalni. *(Folytonos zaj. Helyre! Helyre! kiáltások jobbfelől.)* Csendet kérek, t. ház!

Barta Ödön képviselő urnak adtam személyes kérdésben szót. Csendet kérek!

Barta Ödön: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A miniszterelnök ur beszéde elején bizonyos félreértésekről beszélt; bizonyos momentumokat érintett, a melyekről ugy nyilatkozott, hogy azokra vonatkozólag a félreértések immár teljesen és megnyugvást keltő módon eloszlattattak. Minthogy semmi kétségem nincs az iránt, hogy a miniszterelnök urnak ez a kijelentése két olyan dologra vonatkozott, a melyek közül csak az egyiknek kiegyenlitése lett megkisértve, de a mely a ház szine előtt tisztázva még nincs, mert még ezután lesz napirendre tüzendő, t. i. a chlopy-i hadiparancs ügye, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* én pedig a megnyugvást keltő inczidensek között — szálló igévé lett ez az »inczidens«-kifejezés, és azért ezt a kérdést szintén csak inczidensnek nevezem — a Körber-féle kirohanásra vonatkozólag szükséges orvoslást is értendőnek tartottam: *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* én egész meggyőződéssel állitottam, — és nem elszólásként hangzott el ajkamról az a közbeszólás — hogy »majd ha Körbert elcsapják, akkor lehet elégtételről beszélni.« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az igen t. miniszterelnök ur jónak látta ezt az én közbeszólásomat igen nagy honorálásban részesiteni, a mely honorálás alkalmul szolgált ezen oldalon ülő némely képviselőtársamnak arra, hogy a t. miniszterelnök urat életükben először és talán utoljára megtapsolják. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Azt hiszszük, hogy utoljára!)*

Rakovszky István: Ki tudja! *(Egy hang jobbfelől: Hátha megjavul? Mozgás és derültség a szélsőbaloldalon és a jobboldalon.)*

Barta Ödön: Én nem szándékoztam a miniszterelnök urnak ezt a babért megszerezni, de mivel a t. miniszterelnök ur ennek az inczidensnek további fejtegetésében ugy aposztrofálta ezt a közbeszólásomat, mint a mely alkalmas volna arra, hogy a magyar parlament szinvonala felőli véleményt leszállitsa: kötelességemnek tartom most, a midőn ez a kérdés még nincs napirenden, az előrehaladó időre való tekintettel csak röviden kijelenteni azt az óhajtásomat, hogy a magyar nemzet számára nyujtandó elégtételként igenis Körber elcsapatása történjék meg. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Fentartom ezt mint nemzeti óhajt, fentartom ezt lojalitásom teljes hangoztatásával és ajánlom ezt a t. miniszterelnök ur szives figyelmébe. Fentartom azért, mert Körber a császár minisztere, a császár szavára való hivatkozással megsértette a magyar királyt, mint a ki esküje ellenére beavatkozást enged idegen hatalmaknak a magyar belügyeknek intézésébe. Ezt sem a miniszterelnök ur, sem senki a világon, a ki a magyar közjogra való féltékenységet a hazafiság alkatrészéül tekinti, nem tekintheti a parlament szinvonala leszállitásának. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Endrey Gyula jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: Két óra elmult, kérem beszédemet holnapra halasztani. *(Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk a napirendet.)*

Elnök: A holnapi ülés napirendjén lesz ... *(Folytontartó nagy zaj.)* Csendet kérek, t. ház, hogy mindenki meghallhassa a propoziciómat.

Digitized by Google

Javaslom a t. háznak, hogy a holnap délelőtt 10 órakor tartandó ülés első tárgya elnök és alelnökök választása legyen. *(Helyeslés.)* Azután pedig folytassuk a további teendők iránti intézkedések megbeszélését. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: T. ház. Nekem nincs kifogásom az elnök ur azon inditványa ellen, hogy a holnapi ülésnek első tárgya legyen az elnök és az alelnökök megválasztása, de engedelmet kérek, a további teendők megbeszélése: ez semmi, ez egy üres frázis. Mikor valaki nem tudja, hogy mit mondjon, akkor ilyet mond; *(Ugy van! Derültség balfelől.)* de nekünk pozitiv tárgygyal van dolgunk. *(Halljuk! Halljuk!)* A miniszterelnök ur elmondott egy programmbeszédet, kifejtette a kormány programmját, tehát parlamentáris rend és kötelesség szerint azt napirendre kell kitüzni, hogy hozzászólhassunk.

B. Dániel Ernő: Soha sem történt!

Ugron Gábor: Méltóztassék tehát a választás után ezt napirendre kitüzni és rendes uton letárgyalni. Térjünk el azoktól az utaktól és módoktól, hogy álczimek alá dugjuk a tényleg történendő dolgokat, *(Zajos ellenmondások a jobboldalon. Felkiáltások balfelől: Ez igaz!)* mert csak abban az esetben, ha teljes nyiltsággal járunk el és egymás őszinteségéről egymást meggyőzhetjük, lehet eredményes működésünk itt a házban. *(Ugy van! balfelől.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kiván szólani.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én csak egész röviden kivánok arra utalni, hogy midőn a Khuen-kormány bemutatkozván, gróf Khuen-Héderváry miniszterelnök programmbeszéde felett vita indult meg, a ház a vita folytatását másnapra halasztotta és az elnök a másnap délelőtt 10 órakor tartandó ülésre nézve azt mondta, hogy annak a napirendje ugyanaz lesz, mint a maié, t. i. a további teendők iránti intézkedésekről való tanácskozás. Miután a programm, a melyet az elnök ur előterjesztett...

Polónyi Géza: Azzal kell kipótolni, hogy a mai napirend folytatása, mert ez a tárgy nem lett befejezve! *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház, nem lehet hallani semmit; igy lehetetlen, hogy az elnök intézkedjék.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Itt egy inditványnyal állottunk szemben, tudniillik azzal, hogy mondassék ki, hogy a miniszterelnök programmja tüzessék napirendre. Ez teljesen szabálytalan volna, mert egy beszéd nem képezi a ház elhatározásának tárgyát, tehát napirendre nem tüzhető. Hanem igenis napirendre tüzhető a további eljárás feletti tanácskozás, a mint ez volt a ház praxisa máskor is. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Azt hiszem, hogy azt, a mit Polónyi Géza t. képviselőtársam mond, hogy ez a mai napirendben benne volt, nem lehet mondani, mert, gondolom, a mai napirendben nem volt benne. Ezeket akartam mondani. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: De igen, benne volt! *(Zaj.)* Harmadik pont volt!

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak! Legyenek türelemmel!

Kossuth Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy teljesen lehetetlen lenne azt kivánni, hogy az ellenzék ne fejezze ki véleményét a kormányelnök ur programmjáról. *(Helyeslés balfelől és a jobboldalon.)* Ha pedig az igen t. elnök urnak javaslata fogadtatnék el, akkor én magam is holnap el fogok ettől esni. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem!)* Azt hiszem, leghelyesebb lenne a kormány programmját tüzni ki napirendre. *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem lehet! Zaj.)* Az bizonyos, hogy a rendes működés ebben a parlamentben nem állhat helyre, ha a felvetett kérdések nincsenek kellőleg megvitatva. Én tehát a mellett vagyok, hogy adjunk erre alkalmat, *(Helyeslés a jobboldalon.)* mert az a néhány nap, mondjuk, hogy még egynéhány hét, a mely erre fordittatnék, hogyha ugy végződnék, hogy az ország érdekében lehetővé válnék a béke helyreállitása, áldásosan eltöltött idő volna. *(Helyeslés.)*

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Gondolom, nekem kötelességem hozzászólani ehhez a napirendi kérdéshez, minthogy azon kifejezés, a melylyel az igen t. elnöklő alelnök ur a holnapi napirendnek megállapitását kivánja, teljesen azonos azzal, a melyet én elnöklésem alatt javaslatba hoztam, a midőn először az én praxisomban fordult elő az az eset, hogy a kormányelnök programmjához annyian kivántak hozzászólani, hogy azt nem lehetett ugyanazon az ülésen letárgyalni. Különben, gondolom, már máskor, a Bánffy-kormány bemutatkozásakor is volt ilyen eset. Szóval, ritkán fordult elő az, hogy a kormányprogrammra vonatkozó nyilatkozatok ne lettek volna befejezve ugyanazon az ülésen. Akkor, t. képviselőház, én ezt az általános formulát használtam, hogy a további teendők iránti intézkedés, t. i., hogy minő intézkedéseket kiván a ház tenni a kormány bemutatkozása és előterjesztése folytán.

Ez nemcsak nem zárja ki azt, hogy a kormány programmja megvitatás tárgyát képezze, hanem ellenkezőleg, egyenesen erre indikál; de másfelől nem állapit meg precedenst oly irányban, a melyre én, legalább mikor az elnöki teendőket végeztem, a mi alkotmányos történelmünkben nem találtam támpontot, hogy t. i. a kormány nyilatkozatai okvetlenül napirendre tüzendők. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A ház minden egyes tagja ahhoz hozzászólhat ezen vita folyamán, beadhat arra vonatkozó módositványokat, határozati javaslatokat, inditványokat, a mint az meg is történt. A dolog érdemében ugyanazt érjük el, a mit Ugron Gábor és Kossuth Ferencz t. képviselőtársaim akarnak,

Digitized by Google

de nem alkotunk, hogy ugy mondjam, egy uj alkotmányjogi fogalmat, a melyet, mint olyat, nem ismerek. *(Igaz! Ugy van!)* Ezért én azt hiszem, senkisem esik el a kritika jogának legtágabb értelemben való gyakorlásától, ha azt a formulát, azt a kifejezést méltóztatnak elfogadni, a melyet annak idején én fogadtam el és a melyet most az alelnök ur a t. háznak javasol. *(Helyeslés.)*

Madarász József: Nem formula kell, de folytatás!

Polónyi Géza: Nyilvánvaló, hogy csak kifejezés kérdése az egész, mert, intenczió tekintetében félreértés nincs közöttünk. Ha a napirend megállapitásánál e kifejezés: a további intézkedések — marad, ezen szavak könnyen arra a magyarázatra adhatnak okot, hogy tisztán napirend megállapitását czélzó inditvány ez. Pedig a czél más, a czél kifejezetten az, hogy a kormányelnök ur által előterjesztett programm felett nyilatkozatok történjenek. Ez a magyar parlamentben állandóan elfogadott szokás. Már most ezt a czélt kell biztositani. Ezt a czélt pedig világosan ki kell fejezni, hogy a kormányelnök által előterjesztett programm felett nyilatkozatok történhessenek.

Nem osztozom abban a felfogásban sem, hogy a házban a miniszterelnök által előterjesztett programm felett ne lehetne határozatot hozni. *(Mozgás. Felkiáltások a baloldalon: Nem mondtuk!)* Engedelmet, ezek a hangok onnan a jobboldalról hallatszottak, *(Felkiáltások a jobboldalon: Tessék bizalmatlansági szavazatot inditványozni.)* hiszen nemrég történt, hogy egy kormányelnök bemutatásánál a programm napirendre tüzésében már találtunk bizalmatlanságra indokot. A Khuen-kormány sorsára méltóztassék csak gondolni. Akadhat kormányelnök, nem mondom, hogy a mairól van szó, a ki oly programmot terjeszt elő, a mely miatt a képviselőház unanimiter abban a meggyőződésben lesz, hogy az veszedelmes az ország alkotmányára és ekkor rögtön adható be bizalmatlansági inditvány és hozható bizalmatlansági határozat. *(Mozgás.)* Most nem erről van szó, hanem hogy a kifejezések felett ne legyen vita holnap oly irányban, hogy ez a pont olyan, mint a mikor napirendi kérdés vettetik fel, hanem tessék kifejezetten az elnök urnak kimondania, hogy ez nem napirendi kérdés, mert a miniszterelnök ur programmja felett csak igy történhetnek nyilatkozatok.

Rosenberg Gyula: Ez benne van, maradjunk a megszokottnál!

Elnök: Azt hiszem, kijelenthetem, hogy a t. ház a holnap d. e. 10 órakor tartandó ülés napirendjére elsősorban az elnök és alelnökök választását, azután pedig a további teendők iránt való intézkedést tüzi ki. Természetesen ezen a czimen fognak a t. képviselő urak hozzászólani a kormányelnök programmjához is. *(Helyeslés.)* Ha ezt méltóztatnak elfogadni, akkor ezt határozatképen kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 20 perczkor.)

Digitized by Google

330. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 november 7-én, szombaton,

Daniel Gábor, utóbb **Perczel Dezső** elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — A pénzügyminiszter benyujtja a pénzügyi felhatalmazásra vonatkozó uj törvényjavaslatot. — Az indítvány- és interpellációskönyvek felolvasása. — A Ház elnökének megválasztása. — A megválasztott elnök székfoglalása. — A Ház egyik alelnökének megválasztása. — Vita a további teendők iránti intézkedés tárgyában. — A miniszterelnök benyujtja az állami számvevőszéknek a Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1901. évre megejtett leszámolásról, továbbá az 1903. számadási év pótnegyedében előfordult utalványozásokról, illetve megszüntetésekről szóló jelentéseit.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szőts Pál; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző jegyzi.

Következik a tegnapi ülés jegyzőkönyvének hitelesitése.

Szőts Pál jegyző *(olvassa a november 6-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Ha nincs észrevétel, a jegyzőkönyv hitelesittetik.

A pénzügyminiszter ur kiván előterjesztést tenni.

Lukács László pénzügyminiszter: T. ház! Van szerencsém bejelenteni, hogy a pénzügyi felhatalmazásra vonatkozólag általam még márczius hó 30-án beterjesztett törvényjavaslatot, mely azonban nem emelkedett törvényerőre, s mely a mai viszonyoknak egyáltalában nem felel meg, ezennel visszavonom és ennek helyébe beterjesztek ugyanezen tárgyra vonatkozólag egy uj törvényjavaslatot, (Irom. 424) azzal a kéréssel, hogy méltóztassék intézkedni a t. háznak, hogy a törvényjavaslat kinyomassék, a ház tagjai között szétosztassék, s előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittassék. *(Helyeslés.)*

Elnök: A pénzügyminiszter ur által beterjesztett törvényjavaslat ki fog nyomatni, a ház tagjai között szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a pénzügyi bizottsághoz utasittatik.

Következik az inditvány- és interpellációskönyv felolvasása.

Dedovics György jegyző: Tisztelettel jelentem a t. háznak, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincsen; ellenben az interpellácziós-könyvbe be van jegyezve november 7-ről Ugron Gábor képviselő ur interpellácziója a külügyi kormánynak a Balkán-félszigeten elfoglalt álláspontja tárgyában a miniszterelnökhöz.

Elnök: Az interpelláczió az ülés végén, a szokott időben fog megtétetni.

Következik a napirend harmadik tárgya, képviselőház elnökének megválasztása. Ez a házszabályok 17. §-a alapján történik. Gróf Esterházy Kálmán jegyző fogja olvasni a névsort, a távollevőket Dedovics György jegyző fogja jegyezni.

A képviselő urak névszerint felhivatnak és szavazatukat az urnába fogják betenni. A szavazás után a szavazatok a ház szine előtt fognak összeszámláltatni.

Kérem gróf Esterházy Kálmánt, szíveskedjék a névsort olvasni. *(Zaj.)* Csendet kérek, t. ház!

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort; a képviselők beadják szavazatukat.)*

Elnök: A szavazás be lévén fejezve, a szavazatok össze fognak számláltatni.

Kérem a szavazó urnát. *(Megszámlálja a szavazatokat.)*

T. ház! Beadatott összesen 187 szavazat. Ebből Perczel Dezső kapott 158 szavazatot,

Digitized by Google

(Élénk éljenzés jobbfelől.) üres szavazat volt 24, öt szavazat pedig egyesek közt megoszlott, távol volt 259 képviselő. Ennélfogva Perczel Dezsőt a képviselőház megválasztott elnökének jelentem ki. *(Élénk éljenzés jobbfelől.)*

A házszabályok 22. §-a értelmében ez a választás ő Felségének a királynak tudomásvétel végett fel fog terjesztetni.

Az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Perczel Dezső elnök *(a terembe lép és elfoglalja az elnöki széket. Hosszantartó élénk éljenzés jobbfelől.)*: T. ház! Midőn a t. háznak általam soha eléggé meg nem becsülhető bizalmából e diszes helyet elfoglalom, teljes őszinteséggel be kell vallanom, hogy a legellentétesebb érzelmeknek uralma és behatása alatt állok. *(Halljuk! Halljuk!)*

Egyfelől elfogulttá tesz azon körülmény, hogy egy oly nagynevü, nagytekintélyü, a fényes egyéni tulajdonságoknak és kiváló tehetségnek oly bőséges mértékével megáldott férfiu után kell e székbe ülnöm, a minő közvetetlen elődöm, gróf Apponyi Albert volt, . . . *(Általános élénk éljenzés.)*

Hock János: Azért kellett kivégezni! Először kivégezték, azután végigsiratták. *(Nagy zaj a jobboldalon.)* Igenis lármázok, mert kivégezték! *(Folytonos zaj jobbfelől és felkiáltások: Rendre!)* Nem vagyok az az ember, a ki mindenkinek a háta mögé ül, a ki a hatalmon van. *(Zaj és mozgás a jobboldalon.)*

Elnök: . . . a kinek elnöki működése iránt a ház legutóbbi ülésén egyértelmü elhatározással fejezte ki elismerését és a ki iránt az első belépésnél az utód is illő tisztelettel rójja le a nagyrabecsülésnek adóját. *(Élénk helyeslés.)*

Rákosi Viktor: Ujabb adó! *(Derültség.)*

Elnök: Erőt vesz rajtam másrészről az az igenis méltó aggodalom, vajjon képes leszek-e megfelelni a t. ház jogosult várakozásának, vajjon különösen a jelenlegi nehéz idők közepett képes leszek-e eleget tenni az e diszes állással járó feladatok és kötelességek nagyságának.

De, t. ház, a mint mindezeket készséggel vallom be, ugy nem tagadhatom el azt sem, hogy viszont nagy örömre indit az a körülmény, hogy t. képviselőtársaim oly kegyesek voltak bizalmukkal engem kitüntetni. *(Élénk éljenzés a jobboldalon. Zaj balfelől.)*

És ez az öröm annál nagyobb és annál fokozottabb, mert mint ezen háznak már egy izben több éven át volt elnöke, elnöki eljárásom helyeslésének kétségtelen jele és záloga gyanánt szabad is, kell is tekintenem bizalmuknak ezen ujabb megnyilvánulását. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon.)*

A mint azon alkalommal, midőn első izben volt szerencsém ezen elnöki székből a t. házhoz szólani, azon fogadalomszerü kijelentést tettem, hogy elnöki eljárásomnak sarkkövei az ország törvényei lesznek, hogy irányitóm ezen háznak házszabályai, hogy sugalmazóm csakis hazaszeretetem, alkotmánytiszteletem, királyhűségem és saját lelkiismeretem lesz, *(Zajos helyeslés és éljenzés.)* hogy elnöki ténykedéseim mindegyikénél, legyen az a legkisebb, egész a legfontosabbig, részrehajlatlan pártatlanság, szigoru, elfogulatlan tárgyilagosság fog vezetni . . . *(Általános élénk helyeslés.)*

Rakovszky István: Csak ugy legyen! *(Zaj és felkiáltások a jobboldalon: Ugy is lesz!)*

Elnök: . . . ugy, t. ház, a jelen alkalommal is csak ezeket ismételhetem, csak ezekben jelölhetem meg elnöki hitvallásomat és, ha szabad ezt a kifejezést használnom: ugyanezekben fejezhetem ki elnöki programmomat. Főtörekvésem lesz, hogy e háznak házszabályait megtartsam és rajta leszek, hogy azok mindenki által megtartassanak. *(Általános helyeslés.)*

De, t. ház, ezen törekvésemnek sikere csak ugy lehet, ha abban engem a t. háznak minden oldala, ezen háznak összes tagjai, összes képviselőtársaim támogatnak.

Ezen első alkalommal tehát, a midőn köszönetemet még egyszer a legmelegebben kifejezném a t. háznak, arra kérem a háznak összes tagjait, arra kérem összes képviselőtársaimat, hogy velem hazafias készséggel közreműködni és engem feladataim megoldásában segiteni sziveskedjenek. *(Élénk helyeslés.)*

Biztositom a t. házat arról, hogy ha hoztam ambicziót ebbe a székbe, az csak az lehet, hogy ezen elnöki állásnak tekintélyét és méltóságát, a mint eddig fennállott, fentarthassam, hogy azt, a mit ma kimondtam, meg is tarthassam. *(Élénk helyeslés.)*

Ilyen értelemben ajánlom magamat képviselőtársaim bizalmába továbbra is. *(Hosszantartó élénk éljenzés és taps a jobboldalon.)*

Következik a Tallián Béla alelnök lemondása következtében megüresedett alelnöki állásnak választás utján való betöltése.

Kérem Dedovics jegyző urat, hogy a névsort felolvasni szíveskedjék.

Dedovics György jegyző *(olvassa a névsort)*.

Elnök: T. ház! A szavazás befejeztetvén, a szavazatok összeszámitás végett kiadatnak a jegyzői karnak. Az összeszámitás idejére az ülést felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést ujból megnyitom. A beadott szavazólapok összeszámittatván, megállapittatott, hogy beadatott összesen 181 szavazat, távol volt 265 képviselő, elnök nem szavazott; Jakabffy Imrére esett 158 szavazat, 5 szavazat egyesek közt megoszlott, üres volt 18 szavazati lap. E szerint Jakabffy Imrét 153 szavazattöbbséggel a képviselőház alelnökének jelentem ki. Az elnökség ezen választást a szokott módon ő Felségének, a királynak bejelenti.

Digitized by Google

Következik a napirendnek 5-ik tárgya, a további teendők iránti intézkedés, és pedig a feljegyzések szerint szólásra következik —

Endrey Gyula jegyző: Kossuth Ferencz! *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Kossuth Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Nyugtalanság. Elnök csenget.)* A függetlenségi párt, a melynek nevében felszólalok, minden 67-es kormány ellen küzdött és küzdeni fog. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mi meggyőződésünk szerint a 67-es alap olyan, a melyet tovább fejleszteni, a melyen tovább építeni a nemzeti jogok érvényesitése irányában nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Bebizonyult ez az igazság most is. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* A mi meggyőződésünk szerint ez a talaj sikamlós talaj, a melyen csak lefelé lehet csuszni, de felfelé haladni nem lehet. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* A jelen kormány iránt még nagyobb bizalmatlansággal vagyunk, mint bármely elődje iránt, mert a jelen kormány tovább ment a magyar nemzet jogainak félremagyarázásában, feladásában, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mint bármely más elődje.

Várady Károly: És a német nyelv védelmében!

Kossuth Ferencz: Ne feledjük el, hogy ha bármely alkotmányos országban veszélyes az, hogyha a felségjogok és a király hatalma túlságos nagy kiterjedést nyernek, ez kétszeresen veszélyes Magyarországon, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a hol a magyar király egy másik állam koronáját is viseli, még pedig egy oly államét, a mely népesebb és gazdagabb, mint a magyar állam. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek folytán megtörténhetik az, hogy midőn a két államnak érdekei egymással ellentétesek és összeütközők, a korona esetleg a másik államból származó hatalmát és erejét a mi államunk jogainak elnyomására használja fel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! A felségjogok Magyarországon a nemzettől erednek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minden jog ebben az országban a nemzettől ered. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Maga a korona viselésének joga is a nemzetnek szabad adománya, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és az a tény is, hogy a mostani királyi család foglalja el a királyi széket, egy, a nemzet által hozott törvény kifolyása, még pedig a nők örökösödéséről szóló törvénynek. Ha tehát a korona viselésének joga a nemzettől ered, igen természetes az, hogy minden jog, a mely a korona viselésével együtt jár, a nemzetet kell, hogy vallja kutforrásának. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Egyébiránt azok a felségjogok, a melyekről én most szólok, egy világos magyar törvényből erednek, az 1867 : XII. törvényczikknek 11-ik §-ából, a mely a királynak a magyar hadseregben a vezérlet, vezényelt és belszervezés jogát adta mint átruházott jogot. A nemzet csak oly jogot ruházhatott át az uralkodóra, a mely joggal maga is birt, azzal a joggal pedig a nemzet nem birt, hogy saját nyelvéről lemondjon. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Régi, de igaz mondás az, hogy nyelvében él a nemzet. Ha tehát a nemzet saját nyelvéről lemond, öngyilkosságot követ el, a mit pedig semmi élő nemzedéknek nincs joga elkövetni, a jövendő nemzedék hazáját nem ölheti meg semmi élő nemzedék, és nem foszthatja meg a nemzetet attól, hogy életfeltételét, a magyar nyelvet érvényesithesse. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Eddig ugy állt a helyzet, hogy az 1867 : XII. törvényczikk 11-ik §-a a nyelvre vonatkozólag hallgatott. Ezt a hallgatást ugy értelmezhette a magyar hazafi, mint a hogy értelmezi a törvények hallgatását pl. Angliában, Olasz- vagy Németországban. Az angol királynak, az olasz királynak, a német császárnak is vannak felségjogaik, ezeknek is megvan a vezérleti, vezényleti és belszervezési joguk az ő hadseregükre nézve, de ezen államok egyikénél sincs kimondva, hogy ezeket a jogokat pedig az állam nyelvén fogja az illető felség gyakorolni, mert erre nem volt sehol szükség; ez oly természetes dolognak tekintetett, mint a hogy az emberi jogok közé sem vették fel azt, hogy minden embernek szabad lélekzenie. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az a tény tehát, hogy a 11. §. nem emliti meg a nyelv kérdését, nem jelentheti azt, hogy az uralkodó, a ki vezényel és vezérel, maga szabhatja meg a vezérlet és vezénylet nyelvét, mert csak a vezérlet és a vezénylet módja van reá ruházva, nem pedig az, hogy ezt milyen nyelven intézze el, minthogy magától értetődik, hogy a magyar király a magyar hadseregnél csak magyar nyelven vezényelhet és vezényelhet, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* annál is inkább, mert Magyarországon van is törvény, a mely a magyar nyelvet államnyelvvé teszi és ezen törvény alól kivételt tenni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De van egy tény, a mely azt bizonyitja, hogy ezelőtt maga az uralkodó sem vélekedett ugy, hogy a magyar nyelv feletti intézkedés az ő felségjogai közé tartozik. Mindnyájan tudjuk, hogy a honvédségnek és a népfelkelésnek felállitásánál az ország törvényt hozott, hogy a vezérleti és vezényleti nyelv a magyar lesz, pedig a honvédség és a népfelkelés is részei annak az összes hadseregnek, a melyről az emlitett 11. §. szól. És midőn az ország ezt a törvényt meghozta, akkor senkinek sem jutott eszébe azt kimondani, hogy ez nem fogja csorbitani a felségjogokat; pedig, ha a felségjogok igy értelmeztettek volna, lehetetlen feltételezni azt, hogy az akkori felelős magyar miniszter jogfentartást ne illesztett volna a törvény szövegébe. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Ez a példa igen világosan bebizonyitja azt, hogy milyen volt a felfogás azelőtt, 1867 után a felségjogok terjedelmére nézve. De azt hiszem, hogy a felségjogok terjedelmére nézve most is csak azért van az uralkodó más felfogásban, mint régebben — és ezt nekem hinnem kell, mint alkotmányos embernek, — mert az uralkodót idegen tanácsosok befolyásolták ez alkalommal *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és idegen tanácsosok befolyása alatt keletkezett a hirhedt chlopyi hadiparancs és a királyi kézirat és Körber miniszter jogtalan beavatkozása a magyar ügyekbe.

A mi ezeket illeti, az én felfogásom az, hogy a király tényeiért még akkor is felelős a kormány, ha ezen tényeknek megvalósitásába bele nem folyik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az alkotmányos felelőségnek elve szerint tehát az emlitett tényekért az akkori felelős kormány, a Khuen-Héderváry-kormány volt felelős. E felelőséget viselte is annyiban, hogy megbukott ezeken a kérdéseken és én, mint alkotmányos ember, szivesen állitom fel azt a tételt e házban, hogy a magyar országgyülés azt az elégtételt, a melyet alkotmányosan megszerezhetett magának, meg is szerezte ugy, hogy azt a kormányelnököt. a ki felelős volt ezen királyi tényekért, a ház megbuktatta. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Nem elég!

Holló Lajos: Elégtételt kell szerezni!

Kossuth Ferencz: Mondottam, t. ház, hogy én, mint alkotmányos ember azt szeretem hinni, hogy a magyar országgyülés elégtételt vett és kapott már alkotmányos formákban, mert nem szeretném tovább menő követeléssel hazámat kitenni annak, hogy az alkotmányos formákon is túlmenő oly csattanós elégtételt követeljen, melyet esetleg nem kapna meg; s akkor az a látszat érvényesülne, mintha az ország nem tudta volna magának a kellő elégtételt megszerezni; ezzel pedig a nemzet alkotmányos joga csorbulna meg.

T. ház! Hosszu és kitartó küzdelem folyik az országban, a mely küzdelemben a miniszterelnök állitása szerint is a közvéleménynek igen széles rétegei vesznek részt. Azt hiszem, hogy midőn igy áll a dolog, midőn minden látható jel azt mutatja, hogy az ország közvéleménye nagy mérvben nyilatkozik egy bizonyos irányban, akkor igen rossz szolgálatot tesz a kormány a koronának, hogyha a koronát szembeállitja a nemzeti akarat áramlatával. Mert most mi következhetik be? Az, hogy a koronának hatalma oly nagy és oly erős, oly nagygyá és erőssé lett a magyar képviselőháznak gyöngesége folytán, hogy ezen akarattal a nemzet többé nem bir, s akkor a nemzet meggyőződik arról, hogy a mostani alkotmány csak látszat és nem alkotmány, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang: Látszat!)* mert ha alkotmány lenne és nem látszat, a nemzeti akaratnak érvényesülnie kellene. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Ez legjobban bizonyitja!

Kossuth Ferencz: De továbbmegyek, t. ház, állitom, hogy rosszul szolgálja hazáját és királyát az olyan kormány, a mely nem igyekszik érvényt szerezni a közakaratnak, mert ha a királyi hatalom állja ennek utját, akkor minden gondolkozó ember előtt felvillan az, hogy vajjon lehetséges-e a legtermészetesebb nemzeti jogokat kivivni az országnak mostani állapotában, és ha ez igy van, — itt egyéni nézetemet fejezem ki — sok emberben felvillanhat az a gondolat, hogy igaza volt annak, a ki az inkompatibilitás elvét hirdette.

Pap Zoltán: Igaza van, beigazolódott!

Kossuth Ferencz: T. ház! A kérdés mostan ugy áll előttem, hogy az országban kidomborodott egy akarat, a mely daczolni kiván minden ellenállással, a mely nem veszi tekintetbe azt, hogy milyen nehézségek meredtek fel, mint sziklafalak a nemzeti akarat utjában. Ez az erős nemzeti akarat, a melyet hagyományos akaratnak nevezhetünk, mert folyton létezik a nemzetben azóta, a mióta, a XVIII. század közepén, németesiteni kezdtek a hadseregnél — ez az akarat, mondom, nem vesz tudomást arról, hogy a király, elég sajnosan, vétójogát már előzetesen is gyakorolta és lekötötte igéretét még csak nem is a nemzet, hanem a hadsereg előtt arra nézve, hogy bizonyos követelményeknek soha, de sohasem fog eleget tenni. Igenis van az országnak egy tekintélyes része, a mely nem akarja mindezt tekintetbe venni, a mely csak hazafias érzelmeitől és csakis szivétől kér tanácsot, és minden áron küzdeni akar tovább, bármilyen elérhetetlennek lássék is ez időszerint a czél: és küzd minden eszközzel, még azzal az eszközzel is, hogy megállitja az államháztartás menetét és nem tekint arra, hogy ez milyen károkat okoz az országnak. *(Egy hang a jobboldalon: Elég baj az!)*

Van egy másik áramlat is, t. ház, a mely azt mondja, hogy addig, a mig az országnak mostani állapota és jelenlegi viszonyai fennállanak, nincs remény megdönthetni a királyi akaratot, hogyha az oly deczidv formában nyilvánul meg, mint a jelen alkalommal, mert ez esetben a nemzetnek csak olyan módja lehet ezt az akaratot megdönteni, a milyenhez magában erőt nem érez. *(Mozgás balról.)* Én most nem véleményt nyilvánitok, hanem tényeket konstatálok, az pedig tény, hogy az országban ilyen áramlat is van, még pedig erős. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azok, a kik igy gondolkodnak, ugy érzik, hogy bár jogot feladni nem szabad, mert a jogfeladásért minden perczben élet-halálharczot kell a nemzetnek vivni, de hogyha a jogfeladás ki van zárva és csak tényleges állapotot kell tovább eltűrni, mert ennek megváltoztatására, az igy gondolkozók szerint a nemzetnek elég ereje nincs: akkor gyüjtsön a nemzet erőt arra,

Digitized by Google

hogy ezt a tényleges állapotot jobb időben megváltoztassa, és bár ne szünjék meg küzdeni a nemzet jogai mellett, de végnélküli időkig ne állitsa meg az államgépezet menetét.

Van egy harmadik álláspont is az országban és megvallom, hogy ezt az álláspontot csak nagy sajnálkozással emlitem meg, a mely azt tartja, hogy az ország lemondott jogairól, és azt állitja, hogy ez a lemondás megtörtént ugy implicite, automatice már akkor, mikor olyan törvény lett megalkotva, a melyben ezt a lemondást, vagy ennek jeleit hiába keressük. Ez az áramlat csak nagyon kis részben van meg az országban az én meggyőződésem szerint, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* de, fájdalom, a képviselőház többségének táborában megvan, a mivel az bizonyul be, hogy tulajdonképen az igen t. többség ebben a kérdésben is, mint sok más kérdésben nem képviseli igazán a nemzet közvéleményét. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: A titkos tanácsosok! *(Zaj.)*

Kristóffy József: Lehet még Kaas is az!

B. Kaas Ivor: Én nem!

Molnár Jenő: Az uniformist elébe teszik a nemzeti viseletnek! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Egy hang jobbfelől: Szivesebben halljuk Kossuthot!)*

Kossuth Ferencz: Meggyőződésem szerint legfontosabb dolog az, hogy a nemzet részéről jogfeladás semmi esetre ne történjék, és hogyha jogfeladásról van szó, e jogfeladás maradjon a Lloyd-klubban és ne szentesittessék semmiképen ebben a képviselőházban. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Szabadelvü gyalázat! *(Zaj jobbfelöl.)*

Elnök: Kérem, tessék a szónokot meghallgatni.

Kossuth Ferencz: Ki kell jelentenem, hogy a függetlenségi párt ezuttal is, mint eddig, nem a 67-iki XII. törvény bármelyik részének megvalósitásáért küzd, hanem az egésznek eltörléséért. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Meggyőződésem szerint a függetlenségi párt csak azért választotta elveinek teljes fentartása mellett az 1867 : XII. t.-cz. egy részét a küzdelem tárgyául, követelve ugyanis egy részének megvalósitását, mert a függetlenségi párt abban a nézetben volt, hogy a nemzet bizonyos természetes jogait, a melyeket a maga elvei alapján követelhetett volna, az 1867 : XII. t.-cz. alapján könnyebben érvényesitheti; azt hitte, hogy könnyebben meg lesznek valósithatók azok a jogok a törvényes alapon, mint a természetes jog alapjára támaszkodva, mert a törvényes alapon azt hittük, hogy egy jogállamban a jog, ha meg van határozva, egyenlően kötelező kell hogy legyen a királyra és a koldusra. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És azt is hittük, hogy akkor, a mikor bizonyos jogokat körvonaloz a törvény, ezen körvonalozásba ép oly kevéssé lehet jogokat belemagyarázni, ha a királyról, mintha az utolsó koldusról van szó.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nagyon helyes!

Kossuth Ferencz: Ezért és csak ezért küzdöttünk az 1867 : XII. t.-cz. alapján, de kijelentem ünnepélyesen és fentartom, hogy a függetlenségi párt a maga régi elvi álláspontjából nem enged és nem fog engedni soha; ez az álláspont az, hogy mi az 1867 : XII. t.-cz. eltörléséért küzdünk, és most erősebben mint valaha, mert a mi meggyőződésünk csak megerősödött abban, hogy az 1867 : XII. t.-cz. nem alkalmas arra, hogy rajta mint alapon a magyar államiság teljesen felépittessék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A mi törekvésünk az lesz tehát, békés és izgalmas időben egyaránt, hogy az 1867 : XII. törvényczikk eltöröltessék és hogy helyreállittassék Magyarország teljes joga és függetlensége, a melyet az 1848-iki törvények kifejeznek. *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Ezeknek előrebocsátásával legyen szabad rátérnem a miniszterelnök ur programmjára. *(Halljuk! Halljuk!)* Röviden fogok erre nézve birálatot mondani.

Az én véleményem szerint talán nem helyes alkotmányossági gyakorlat volt az, hogy a miniszterelnök ur programmbeszédét előbb a főrendiházban mondta el.

Kristóffy József: Nem rajta mult!

Kossuth Ferencz: Továbbá az én szerény nézetem szerint nagyon kétes, vajjon az alkotmányosság fogalmai szerint helyes volt-e az, hogy az igen t. miniszterelnök ur a főrendiházban, a mely nem obstruál, a képviselőház obstrukciójáról hosszasan beszélt, midőn arra nézve, hogy minket az obstruálásért elitéljen, ebben a házban is nyilott neki alkalom, tehát nem volt szüksége ezt a főrendiházban előhozni és ott a jelen nem lehető képviselőházat birálgatni.

Lengyel Zoltán: Ha nem lett volna obstrukczió, soha sem lett volna miniszterelnök!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én örülnék annak legjobban. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Kossuth Ferencz: Az igen t. miniszterelnök ur programmjára vonatkozó megjegyzéseimet folytatva, kétesnek találom még azt is, hogy helyes volt-e tegnap oly sötét szinben festeni az országnak anyagi helyzetét, mint a hogy az igen t. miniszterelnök ur ezt festette, mert bár én is igaznak tartom azt, hogy sötét az ország helyzete és bár én is végtelenül aggódom e felett, de ha én festem le az országnak anyagi helyzetét sötét szinben erről a helyről, mint szerény képviselő, az én szavam nem rontja az államnak hitelét a külföldön; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* azonban ha az igen t. miniszterelnök ur teszi ezt az ő hivatalos auktoritásával, akkor ennek a magyar hitelre káros következményei lehetnek. *(Ugy van! Ugy van!*

Digitized by Google

a szélsőbaloldalon. Felkiáltások balfelől: Börzemanöver volt az egész! Contremine-be ment! Elnök csenget.)

T. ház! Az igen t. miniszterelnök ur beszédéből *(Halljuk! Halljuk!)* hiányzott az, a mi az országot legjobban érdekelte már hónapok óta, t. i. a magyar nyelv kérdése. De minthogy mindnyájan tudjuk az igen t. miniszterelnök ur véleményét ezen kérdés tekintetében, ennek folytán mi csak örülhetünk annak, ha ezt a kérdést programmbeszédében meg nem emlitette, mert igy legalább reményünk van ahhoz, hogy megvalósul az az óhajtásunk, hogy e kérdés felett a ház semmi formában ne döntsön, és ezt nekünk mindenesetre kivánnunk, óhajtanunk, sőt követelnünk is kell hazafias szempontból.

Holló Lajos: Jó formában lehet!

Kossuth Ferencz: A mi a katonai kérdésekre vonatkozó programmnyilatkozatokat illeti, abban egyetértek én is, hogy ezen nyilatkozatok közt határozottan a legfontosabb az, a mely a katonai nevelésre vonatkozik. De, t. ház, mig egyrészt elismerem azt, hogy ha elérhető lenne az, hogy az összes hadseregnek magyar részében, hatvanhetes szavakkal élve *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Magyar hadsereg! Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)* — mondtam: hatvanhetes szavakat használva...

Komjáthy Béla: Nagyon jó volt!

Kossuth Ferencz: ... a számaránya 43 százalék lévén az összes hadsereghez mérten, 43 százalék magyarul tudó, magyar honpolgár és magyarul értő tiszt neveltessék, akkor mindenesetre nagyon messzire haladna az ország már azon czél felé, a mely czél lehetetlen, hogy ne éljen nyiltan, avagy titkon az ország minden polgára szivében, hogy t. i. legyen a magyar államnak hadserege, mert az olyan állam nem állam, a melynek ereje nincs. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De, t. ház, az igen t. miniszterelnök ur programmjában semmi jelét sem láttam annak, hogy miképen szándékozik ő azt a teoriát, — mert eddig az csak teoria — a melyet felállitott, végrehajtani. Miképen képzeli ő azt, hogy a létező katonai tanintézeteknél be fog hozatni a magyar nyelven való oktatás és mely tárgyakra nézve? Ugy, hogy pl. ne történjék meg az, hogy a tornázás, a vivás tanittatik magyarul, avagy az uszás. *(Derültség.)*

Thaly Kálmán: Hiszen a Ludovika-Akadémia is germanizál!

Kossuth Ferencz: És, t. ház, hogyha mi gyanakvólag fogadjuk, már ellenzéki álláspontunkból kifolyólag is, az igen t. kormányelnök ur nyilatkozatait, azt hiszem, száznál is több okunk van e gyanakodásra, mert hiszen tudjuk azt, hogy létezik egy királyi rendelet, a mely 1868-ban adatott ki s a mely most sem hajtatott végre, illetőleg a mely még most is csak ugy hajtatik végre, hogy végeredményében száz és egynéhány magyar tiszttel kevesebb szolgál ma a hagseregben, mint a mennyi szolgált akkor, a mikor ezt a kérdést először felvetettük e házban. És ez azért van, t. ház, mert egy bizonyos számu magyar tiszt a külföldről nem akart hazajönni, egy bizonyos számu növendék pedig oda kivánkozott vagy oda rendeltetett; *(Egy hang jobbfelől: Oda kivánkozott!)* oda kivánkozott azért, mert azt hiszi, hogy igy számára az előmenetel könnyebb. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A végeredmény mégis az, hogy most száz és egynéhány emberrel kevesebb magyarul tudó tiszt van a magyar hadseregben, mint volt egynéhány hónappal azelőtt, a mikor a kérdést először vetettük fel itt a képviselőházban.

Azt is szeretném tudni, t. ház, hogy az igen t. miniszterelnök ur mikor és hogyan kontemplálja az uj katonai iskolák létesitését? Hogyan kontemplálja azokat különösen a költségek szempontjából? Mi fogjuk-e ezen költségeket egészen fedezni, vagy pedig ugy fognak felállittatni ezen katonai iskolák, a mint az osztrák katonai intézetek létesittettek, a melyeknek felállitási költségeiben mi magyarok is hozzájárultunk a quóta arányában? De azután minő garancziái vannak a miniszterelnök urnak az iránt, hogy ezen uj intézetekben az ő szándéka — a melyben nincs jogom kételkedni — csakugyan végre fog hajtatni ugy, a mint azt mi reméljük? Az igen t. miniszterelnök ur bizonyára elismeri azt, hogy erre nézve nekünk eddig felvilágositásokat nem adott.

Lengyel Zoltán: Műszaki iskolákat akarnak fölállitani. *(Mozgás jobbfelől. Elnök csenget.)*

Kossuth Ferencz: Még azt is kell kérdeznem, hogy micsoda bizonyitéka van a miniszterelnök urnak arra nézve, hogy az a bizonyos számu alapitványi hely, melyről szó van, szintén fel fog állittatni, mert addig, a mig erre nézve tisztán nem látunk, lehetetlen mindezt egy bizonyos gyanuval nem fogadnunk.

T. ház! Ha a programmbeszédből hiányzik a magyar nyelv érvényesülése a hadseregben: azt reméltem, hogy legalább olyan téren, a hol a magyar nyelv érvényesülése nem függ a királyi és császári erőtől és akarattól, hanem függ egyenesen a magyar felelős kormányok akaratától: *(Mozgás a bal- és szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* az igen t. miniszterelnök ur a magyar nyelv jogait teljesen érvényre fogja juttatni.

A népiskolákról beszélek, t. miniszterelnök ur. A statisztika szerint a magyar népiskolák közül csak 57·3% a tiszta magyar, 17·9% a magyar és más nyelvü, 24·5% pedig az egyáltalán nem magyar iskola. Tehát a Magyarországon létező népiskolák negyedrésze a kormány által közzétett statisztikai adatok szerint olyan, a mely tisztán nem magyar.

Igy állván a dolog, t. ház, én azt hiszem, hogy mindenesetre igen szép programmpont lenne az, ha az igen t. miniszterelnök ur érvényesi-

Digitized by Google

tené a magyar nyelv jogát legalább ott, a hol ennek semmisem állja utját, ott. a hol ennek az önkény és a nagyobb erő gátul nem szolgál. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Az 1879 : t. czikk kötelezővé teszi az összes népiskolákban a magyar nyelv tanitását, s azért mégis a kormány statisztikai adatai szerint 2139 olyan népiskola van, a hol csaknem semmit, vagy épen semmit sem tanitanak magyarul. A midőn ezt mondom, nem akarok elitélő kritikát gyakorolni a most lemondott közoktatási miniszter ténykedése felett, . . .

B. Kaas Ivor: És az elődjei felett!

Kossuth Ferencz: . . . sőt alkalmat akarok magamnak venni arra, hogy teljes elismeréssel nyilatkozzam az ő nagymérvü, magyar szellemü működéséről; *(Élénk éljenzés a szélsőbaloldalon és a jobboldalon.)* de azért, t. ház, sem a volt, sem a mostani vallás- és közoktatásügyi miniszter ur, sem pedig az igen tisztelt miniszterelnök ur nem tagadhatják el azt a tényt, a melyet most felhoztam, tehát nem tagadhatják azt, hogy a kormány számára itt egy igen tág tér nyilik, a melyet a magyar nyelv számára meghódithat és meghóditani kell. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon. Helyeslés jobbfelől.)*

De, t. ház, továbbmegyek; nemcsak a népnevelés terén mutatkoznak ilyen nagymérvü anomáliák, hanem a középiskolák terén is, bár nem oly nagy mérvben, mint a népnevelés terén. Jellemző az, hogy az ilyen középiskoláknak 10 százaléka egyáltalában nem magyar és mindössze csak 75 százalék oly középiskola van, a mely tisztán magyar tannyelvü. Tizenöt százalék pedig vegyes.

Vlád Aurél: Mondja ezt a biharmegyei román választóknak.

Pichler Győző: Vlád eljön ide lármázni, otthon mindig elverik és hallgat.

Pap Zoltán: Majd kikap itt is, csak sokat beszéljen.

Kossuth Ferencz: Én azt hiszem, hogy abban, a mit most elmondtam, pártkülönbség nélkül az egész ország egyetért. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Tehát az igen t. miniszterelnök urnak és kormányának tág tér nyilik arra, hogy ott, a hol egy felsőbb és nagyobb akarat nem fogja őt meggátolni, a magyar nyelv jogait Magyarországon érvényre juttassa. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Visszatérve a miniszterelnök ur programmjára, konstatálom, hogy ez a programm halomra döntött több oly reményt, a melyet maga ez a ház épitett fel és a melyeket ennek következtében jogosultaknak lehet nevezni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ilyen a tisztviselők fizetésrendezésének kérdése és a beruházási törvény. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ne vegye rossz néven tőlem a miniszterelnök ur, ha azt vagyok bátor mondani, hogy az ő programmja ugy néz ki, mintha az tulajdonképen egy kortesprogramm volna. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ellenkező-leg! Megforditva!)* Mondtam, t. miniszterelnök ur, ne vegye tőlem rossz néven ezt a megjegyzést, de rám ezt a hatást tette. Azt a látszatot kelti, hogy a tisztviselőket várakoztatni fogja, mert ugy is tudja, hogy a tisztviselőket kezei alatt birja tartani, a megyei tisztviselőket pedig reményekkel tölti el.

Bornemisza Lajos: Meg is érdemlik!

Kossuth Ferencz: Mindnyájan azt mondjuk, a mit az én t. barátom a túloldalon, hogy ezek is megérdemlik, de megérdemlik azok is, a kiknek az ügye már készen van, tehát nem volt ok arra, hogy ezek, a kik szintén megérdemlik és az ügyük már készen is van, késedelmet, hátrányt szenvedjenek azokért, kiknek ügye nincs készen. Nézetem szerint a választásoknál egy táblai birónál sokkal többet ér egy szolgabiró. *(Derültség.)*

Holló Lajos: Még egy községi jegyző is! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Kossuth Ferencz: Azért voltam bátor megjegyezni, hogy a programmnak ez a része szükségszerüleg azt a benyomást teszi, mint hogyha itt a miniszterelnök ur valamire készülődnék. *(Derültség jobbfelől. Ugy van! Ugy van! a balés a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: A saját pártját is meg akarja rostálni!

Kristóffy József: Nem kell azt megrostálni!

Kossuth Ferencz: Annyival inkább teszi ezt a benyomást programmjának az a része, mert a miniszterelnök ur, ha jól értettem, egy dátumot is nevez meg a reménynyujtásban, még pedig 1904-et, a mikoráig, ha lesz választás, ennek már vége lesz; ez természetesen szintén ugy néz ki, mint egy kortesfogás.

Ugyanezt mondom az uj beruházási törvényjavaslatra vonatkozólag is. Mindenki tudja, hogy a beruházási törvénynyel milyen nagy érdekek vannak érintve; tehát természetes, hogy a miniszterelnök ur egy bizonyos számu érdeket fog az üstökénél fogva tartani ezzel a törvénynyel. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Ugyanebben az irányban azt konstatálom a miniszterelnök ur programmjáról, hogy mindenfelé keres támaszt. Megvallom, hogy nem hittem, hogy őt az ő programmbeszéde alatt még az igen t. szomszédaim, a néppárt is meg fogja éljenezni. *(Mozgás balfelől.)* Helyesen tették, mert olyat mondott, a mi nekik tetszett és elveikkel megegyezik.

Rakovszky István: Hát ez baj?

Kossuth Ferencz: Nem. Csak nem hittem, hogy még ilyen is lesz.

B. Kaas Ivor: Kiről? Rólunk nem hitte, vagy róla?

Kossuth Ferencz: Én most a miniszterelnök urról beszélek. Azt is konstatálom, hogy a protestánsokra vonatkozólag csak egy igéret tétetik arra nézve, hogy meg fognak bizonyos követeléseik vizsgáltatni, a midőn ezen követelésekre vonatkozólag bizonyos nyilatkozatok fognak az

Digitized by Google

országban megtétetni. Ez ugyan igen raczionábilis dolognak látszik; de a jelen körülmények közt ez is ugy néz ki, mintha kortesfogás lenne. Nem mondom, hogy az, csak azt, hogy igy néz ki.

Nyegre László: A szemüvegtől függ!

Lengyel Zoltán: Ellene szavazott az 1848: XX. t.-czikk végrehajtásának annak idején. *(Mozgás.)*

Kossuth Ferencz: A mit a kiegyezésről mondott a t. miniszterelnök ur, arra nézve az egész ország ismeri annak a pártnak a programmját, a melyhez tartozik. E programm a mienkkel homlokegyenest ellenkezik. A mi meggyőződésünk az, hogy Magyarország közgazdasági érdekeit csak ugy és akkor lehet megvédeni, hogyha az ország ezen érdekeit önállóan, a maga legjobb belátása szerint szabadon intézheti el, minden külbeavatkozás nélkül. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Erre vonatkozólag az országnak van egy törvénye, az 1899 : XXX. t.-cz.

Helyesnek tartottam volna, ha a t. miniszterelnök ur programmbeszédébe belevette volna azt, hogy az általam emlitett törvény szigoruan meg fog tartatni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Mert nemcsak az igaz, a mit az igen t. miniszterelnök ur mondott, hogy a külállamokkal nem lehet a vám- és kereskedelmi szerződésre vonatkozólag a tárgyalásokat megkezdeni, a nélkül, hogy az általános vámtarifa előbb megalkotva lenne, és nemcsak az igaz, hogy nagy ideje, hogy ily tárgyalásokat megkezdjünk, és hogy ha nem tárgyalhatjuk ezeket, az ország ennek óriási kárát fogja vallani, de az is igaz, hogy az osztrákok azt az általános vámtarifát, a mely Körber miniszterelnök és Széll Kálmán miniszterelnök között megállapittatott, már módositani akarták és módositották is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Ellenmondás a jobboldalon.)* Ez tény, a tényeket letagadni nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nincs most sem idő, sem alkalom arra, hogy ezen állitásom részleteit kifejtsem, de méltóztassék elhinni, hogy igy van.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Csakis a bizottságban. A plénumban nem.

Kossuth Ferencz: Ez természetes. Sőt azt hiszem, a plénumban nem is fogják tárgyalni sohasem. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Épen mert ez a meggyőződésem, hogy a plénumban sohasem fogják tárgyalni, azért voltam bátor egészen szerényen a t. miniszterelnök ur figyelmét ráirányitani arra az élő törvényünkre, melyet az 1899 : XXX. t.-czikknek neveznek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: És erre a 14. §. nem szól! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Lengyel Zoltán: Hát ez olyan csekély kérdés, hogy közbeszólni sem szabad? *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. ház! *(Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz: De, t. ház, vannak a miniszteri programmban oly hézagok, illetőleg oly dolgokról nem találtam ott emlitést, a melyekre nézve bátor leszek a t. ház engedelmével kérdéseket intézni az igen t. miniszterelnök urhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* És épen azért, hogy e kérdésekből egyet se hagyjak ki, leszek bátor ez alkalommal gyakrabban belenézni jegyzeteimbe, mint szoktam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Általános kivánsága az országnak, t. ház, és nemcsak az ország általános kivánsága, hanem meggyőződésem szerint általános szabadelvüségi elv is, — pedig a jelen kormány magát szabadelvünek vallja, — hogy a választói jog kiterjesztést nyerjen.

Ugron Gábor: Általános kell! *(Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz: Midőn erről beszélek, természetes, hogy nekem elvi fentartással kell élnem. Mindenki jól tudja, hogy a függetlenségi párt programmja, mióta ez a párt keletkezett, az általános szavazati jog. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De, t. ház, mindenki tudja azt is, hogy teljes illuzió lenne azt hinni, hogy ez a programmpont most már megvalósitható. Épen ezért ugyanazzal a kriteriummal, a mely kriteriummal, bár mi az önálló magyar hadsereg elvi álláspontján állunk, mégis harczoltunk az 1867 : XII. t.-cz. egy bizonyos végrehajtásáért, ezzel nem akarván érinteni elvi álláspontunkat, épen ilyen fentartással kérjük és követeljük most a választói jognak kiterjesztését és a kerületek felosztásának helyesbitését, továbbá a községenkénti, vagy legalább a körjegyzőségenkénti szavazást. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Ámbár a részletekbe nem kellene most bocsátkoznom, mégis a kivihetőség szempontjából egypár részletre vagyok bátor a t. ház engedelmével rátérni. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Az egynegyed telek helyett, mely ugysem egyenlő nagyságu az egész országban és már ugyis elavult fogalom, fel lehetne állitani ilyenforma egységet, mint pl. egy ház és három hold föld. Ez volna a középmérték a házas zsellér és az egynegyed telek tulajdonosa közt. *(Felkiáltások balfelől: Adóforint!)* Én természetesen a magam részéről jobb szeretném, ha az adóforint lenne az alap, illetve egységes czenzus, de attól tartok, hogy ez még nehezebb kivitelü. Hiszen — mindnyájan tudjuk — olyan aránytalanságok vannak a czenzusban, hogy mig vannak községek, a hol 40 fillér adó ad már választói jogot, viszont más községben 101 korona sem adja meg a választói jogot.

A részleteket folytatva, egy bizonyos összegü egyenes adó fizetése — akár kereseti, akár más jövedelmi adó — feltétlenül kellene, hogy kvalifikáljon, még ha az illetőnek háza és földje nincs is. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Az önálló ipart üző iparos adóösszegre való tekintet nélkül kellene, hogy szavazati joggal

Digitized by Google

birjon. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Továbbá a földmives-egyesületek és ipartestületek vezetőségei, még pedig azért, hogy a szavazati jog igy a munkásosztálynak egy bizonyos intelligensebb részére is kiterjesztessék.

Ugron Gábor: Én már maradok az általános szavazati jog mellett!

Visontai Soma: Én is!

Kossuth Ferencz: Hallom, hogy Ugron Gábor t. képviselőtársam azt mondja, hogy ő marad az általános választói jog mellett. Én is maradok, de azért épen ugy, a hogy maradok a 48-on és mégis küzdöttem az 1867 : XII. törvényczikk végrehajtásáért, ép ugy az általános választói jog alapján maradva is küzdök a szavazati jog kiterjesztéséért, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert azt hiszem, hogy ezt most elérhetem, azt pedig nem.

Attérek az adóügyre. A létminimum megállapitása és adómentessé tétele nemcsak a földmives, hanem minden osztálynál behozassék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez Ausztriában már be van hozva, még pedig ott 600 frt a létminimum, Magyarországon ha nem is lenne 600 frt a létminimum, de ha az osztrákok is behozták a létminimum adómentességét az igazság érzetében, akkor ne engedjük, hogy e tekintetben túlszárnyaljanak minket. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Továbbá, t. ház, bár előrelátom, hogy ebben a kérdésben eltérések lesznek a véleményekben, mégis felhozom mint a magam véleményét, itt van a homesteadnek, vagy háztüzhelynek a végrehajtás ellen való megvédése. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt mondják, t. ház, hogy ez egy agrárista elv. Én ezt tagadom, ez egy emberiségi elv. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Nemzetfentartó elv!

Kossuth Ferencz: Egyébiránt még a régi időkben is pl. a jobbágytelket nem lehetett sem elzálogositani, sem eladni, tehát ebben a tekintetben határozottan visszaesésben vagyunk. Ki lehetne mondani, hogy pl. az öt holdnál nem több külső birtokkal biró gazdának önmaga és családja által lakott lakóháza és egy holdnál nem nagyobb belsősége tekintetnék homesteadnek. De minthogy ebből természetesen adócsökkenés következnék, ennek folytán szeretném hallani a t. miniszterelnök ur véleményét arra nézve, szándékozik-e behozni és mikor a fokozatos adót? Továbbá azért, hogy egy olyan jövedelmi forráshoz is jussunk, a melyre nézve, azt hiszem, az egész ház egyetért, szándékozik-e gondoskodni róla, hogy az idegen országokban élő földbirtokosok specziális adóztatásban részesittessenek? *(Általános élénk helyeslés.)*

Szándékozik-e az igen t. kormány, a városok és községek közterhein könnyitendő, a hus- és borfogyasztási adó jövedelmét a városoknak átengedni? *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Kérdem, hogy az elsőrendü életszükségre szánt élelmiczikkek fogyasztási adóját, u. m. a hus- és a boradót szándékozik-e mérsékelni és ezért mint rekompenzációt szándékozik-e a szeszadó felemelését kontemplálni? *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hiszen mindnyájan tudjuk, hogy a szesznek fogyasztása mily kártékony hatással van az emberi szervezetre, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és mindnyájan tudjuk, hogy ezen fogyasztásnak emelkedése mennyire kiszoritja fokozatosan a borfogyasztást, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mely nemcsak az emberi egészségre hat jótékonyan, hanem a magyar földmivelés jövedelmére is. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: A korcsmákat nem szaporitani és vasárnap becsukni.

Kossuth Ferencz: *(Zaj.)* A községi háztartási terhek kiegyenlitése szempontjából a kivethető községi pótadók maximumának meghatározását óhajtanám. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* Ezt én nagyon szükségesnek tartom, mert sok községben olyan óriási a pótadó, hogy az 100—150 százalékra is felemelkedik. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És mint a hogy a vármegyéket támogatja a kormány, igy egy bizonyos támogatása a községeknek is fel lehet véve a kormányzási intencziók körül az állami funkcziókért. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

A hitelügyben a kisbirtokra nehezedő magas kamatu kölcsönök konvertálását is óhajtom. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* Ez nem tévesztendő össze a földtehermentesitéssel, hanem arra czéloz, hogy a megmenthető birtokok értékelésénél, — és itt kérem a t. ház és a t. miniszterelnök ur különös figyelmét, — hogy a megmenthető birtokok értékelésénél számba vétessék a munkaerőt képviselő tőke. Mert, t. ház, ez mindenesetre egy humanitási, egy haladási elv, a midőn egy egészséges, becsületes munkásnak a munkaereje tőke alakjában a hitele kedvéért tekintetbe vétetik és én azt hiszem, hogy a midőn egy egészséges és becsületes munkásnak a munkaerejét 2000 koronára becsülik fel, *(Halljuk! Halljuk!)* akkor nem becsülik túl azt a tőkét, a melyet ennek a munkásnak munkaereje képvisel.

T. ház! Ez a kérdés ujságnak tetszhetik itt Magyarországon. De másutt, t. ház, ez nem ujság. Azt hiszem, hogy ha ez nálunk behozatnék, ez nemcsak oly hatással lenne, hogy a szegény munkásembernek a hitele, tehát a boldogulási képessége növeltetnék, hanem moralizáló hatással is lenne. Az igen t. miniszterelnök ur figyelmét azért irányitom erre a kérdésre, mert tudom, hogy ő a közgazdasági kérdésekkel szivesen és nagy kompetenczával foglalkozik. Ráirányitom tehát az igen t. miniszterelnök ur figyelmét bizonyos olasz népbankokra, a melyek Lusatti elvei szerint szoktak dolgozni.

Egy példát hozok fel, a bolognai népbank példáját, a mely épen a munkásoknak munkaerejét és becsületét valutálja és a munkások munkaerejére és becsületére ad bizonyos hitelt.

Digitized by Google

És tudja-e a t. ház, hogy ennek mi az eredménye? Az, hogy az általam felhozott bolognai népbank tiz év alatt, kerekszámban beszélve, 1100 egyénnek adott a becsületére és munkaerejére hitelt és az összes tőkének, a melyet ilyen alakban kiosztogatott, a vesztesége csak $2^1/_2$% volt. Ime tehát, t. ház., milyen moralizáló hatással volt ez a munkásokra, a kik igénybe vették ezt a tőkét; és milyen nagy jótétemény volt ez a munkások számára!

Az uzsoratörvény is szigoritandó lenne. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A váltóképesség is korlátozandó volna, bár erre nézve, megvallom, még nincsen egészen kidomborodott véleményem. Különösen a nőknek bevonása káros a váltók aláirásába, a mely Magyarországnak igen sok helyén végtelen nyomorba sodorja a legszegényebb osztályt. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A zálogházak kamatlábának leszállitása. Az árurészletügylet szabályozása, ez mind igen fontos kérdés a kis exisztenciák védelme szempontjából.

Az intervallumok szerinti illeték mérséklése az eladásoknál, a mi szintén meg van Ausztriában, mig nálunk, ha egy év mulva kénytelen valaki eladni birtokát, ugyanannyi illetéket fizet, mintha 10 év mulva adná el. Igy pusztul el az érték az állam javára a többszörös eladások alatt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A városok képezik a müvelődésnek és a vagyonosodásnak góczpontjait, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* tehát a városok fejlődésének előmozditását is czélba kellene venni, a mi megtörténhetnék, hogyha az adómentesség, a mely Budapesten pl. az épitkezéseknél bizonyos utczákra nézve megvan, kiterjesztetnék minden vidéki városra is.

A tagositási eljárás egyszerübbé és olcsóbbá tételét kivánom a majorizálás korlátozásával és ennek megfelelően a kisebbség védelmével.

Óhajtom, hogy a telekkönyvek helyesbbitésével kapcsolatban addig is, mig a rendezés létrehozatik, a túlságos eldarabolás a gazdasági és az értékesités által megszabott határig korlátoztassék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A végrehajtási eljárásra vonatkozólag, ha a foglalás alá vehető ingóságok oly csekély értéket képviselnek, hogy abból az árverési költségeknél több nem kerülne ki, a foglalás már ugyis mellőzendő az 1881 : LX. t.-cz. szerint. De ebben a törvényczikkben nincs meghatározva a minimális érték és ez óriási visszaélésekre ad alkalmat *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szelsőbaloldalon.)* és a szegény népnél borzasztó nyomort von maga után. A foglalás alóli kivételeknek ki kell terjesztetniök, illetve tovább kell vitetniök, mint az a már emlitettem törvény 50. §-ában van. Pl. a foglalást szenvedővel egy háztartásban élő háznépnek szükséges fejenként három rendbeli fehérnemü, egy asztal, minden személyre egy szék és minden tiz évnél idősebb családtag számára egy ágy; mert borzasztó látni, midőn egy szivtelen hitelező mindenét elviszi a szegény embernek és családjának.

Ezek a részletek, az igaz, és talán sok ilyen részlet benne lesz olyan törvényjavaslatokban, a melyek készülnek és talán 10—15 év mulva a ház elé terjesztetnek, de mig egyrészt ezt én nem tudhatom, másrészt meg vagyok győződve, hogy a gyors intézkedés által a szegény magyar nép sorsán nagyon segitenénk. *(Helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Nem akarok a t. ház türelmével visszaélni, mert látom, hogy már kissé fáradt, *(Halljuk! Halljuk!)* de azért mégis folytatnom kell.

A már emlitettem törvény 67-ik §-ában a mezei gazdálkodással foglalkozó egyének javára fennálló korlátozás akként módositassék, hogy ezen egyének azon igavonó jószágai és gazdasági eszközei, a melyek tiz katasztrális hold szántóföldet meg nem haladó és általuk házilag müvelt földbirtokon folytatott gazdálkodáshoz okvetlenül szükségesek, csak magának ezen földbirtoknak végrehajtási zárlat alá vonásával egyidejüleg és csak mint ennek tartozéka a földbirtokkal együtt legyenek végrehajtás alá vehetők és csak annak az ingatlanak megengedett árverése után elárverezhetők. Mert most megtörténik az, hogy elárverezik annak a szegény embernek minden fölszerelését és az ő kis birtoka ott marad müveletlenül. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* Akkor látjuk az igazságtalanságot, ha meggondoljuk azt, hogy abban a törvényben, a melyet emlitettem, pl. a kovácsnak nem lehet lefoglalni a kalapácsát, mert azzal dolgozik, de a szegény földmivesnek le lehet foglalni az ekéjét, pedig azzal szánt. Lehetetlen nem érezni, hogy itt sürgős intézkedésekre van szükség; *(Ugy van! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)* mert higyjék el, ha a gazdagabbak várhatnak, a szegény ember, a ki kenyértelenül van családjával együtt, nem várhat, hanem kivándorol az országból, mert itt éhen hal. *(Helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Kivánnám azt is, hogy az ingatlanra vezetett végrehajtás esetén ugy a végrehajtató, mint a végrehajtást szenvedő a végrehajtási behajtás tárgyát képező tartozásnak az ingatlan jövedelmeiből zárlati kezelés utján való kifizetését követelhesse. Megmondom, hogy ez miért szükséges. Nálunk, különösen Felső-Magyarországon sokszor megtörténik, hogy valaki, a ki pl. korcsmai hitelt adott bizonyos szegény embernek, és ezen hitel következtében kisajátit egy földdarabot és részbirtokosává válik valamely ingatlannak, ez az ember azt követelheti, hogy a többi részbirtokos is adja el a tulajdonát csak azért, mert egy embertől, a ki leitta az eszét és eladta birtokrészét, a vampir megvehette azt. Ezen az uton tiz család is tönkre megy, ezen is valahogy segiteni kell. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Szóval: a végrehajtási eljárás keretéből kiküszöbölendők mindazok a hézagos és ferde intézkedések, a melyek a rosszhiszemü adósnak a hitelezővel szemben és a rosszhiszemü hitelezőnek az adósával szemben jogtalan előnyöket biztositva, a köznek kárára van. Ez, azt hiszem, oly általános elv, a melyben mindnyájan kell hogy egyetértsünk. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Az ipar tekintetében követeljük, t. ház, *(Halljuk! Halljuk!)* az önálló vámterület felállitását. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Meg vagyunk róla győződve, hogy csakis akkor lesz Magyarországnak ipara, midőn mi is ugy teremthetjük meg a magyar ipart, mint a hogy a világnak minden állama megteremtette a maga iparát, t. i. a védvámokkal. De addig is, mig ez megvalósulhat, a kormány mindenesetre felvehetne politikájába egy bizonyos iparvédő irányzatot, a mely a magyar ipart lehetőleg megvédené a külföldi iparnak konkurrenciájával szemben. Ilyen a helyes vasuti politika.

Rátérek most, t. ház, egy igen fontos dologra. *(Halljuk! Halljuk!)* Kérdem a miniszterelnök urat, hogy nem szándékozik-e annak idején majd a véradó igazságosabbá tételéről gondoskodni? Arról, hogy az a védkötelesek arányszámától és ne az abszolut népességtől tétetnék függővé, t. i. függővé tétessék attól, hogy hány védköteles van Magyarországon és hány védköteles van Ausztriában, mert ugy alakulnak a viszonyok, hogy Magyarországon a husz és huszonnégy év közti egyének száma aránylag sokkal kisebb, mint Ausztriában, és ha kiszámitjuk, hogy ez milyen különbséget tesz, azt találjuk, hogy ez a magyar kontingenst tekintve, körülbelül 6000 emelést képvisel. Ez tehát rendkivül fontos kérdés. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mostani küzdelemből kifolyólag vagyok még bátor néhány, már közzétett kérdést intézni a miniszterelnök urhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Kérdem, hogy az adóhátralék részletekben lesz-e fizetendő majd, mikor azt törvényszerüleg fizetni fog kelleni és nem fog-e egy határ szabatni, — tegyük fel pl. 200 korona — a melyen alul az adóhátralékot részletben lehessen fizetni kamatok nélkül?

B. Kaas Ivor: A kamat általában törvénytelen! *(Zaj.)*

Kossuth Ferencz: A három éven túl szolgálatban visszatartottak annyi hónap hadgyakorlat-elengedésben részesülnek-e, mint a mennyi hónapra a három éven túl visszatartattak? Szándékozik-e a t. miniszterelnök ur befolyását érvényesiteni arra, hogy a kegyelmezési felségjog azokra nézve kiterjesztessék, a kik a nemzetnek ezen küzdelméből kifolyólag most azért szenvedtek, mert nehezen birták eltürni, hogy olyan szolgálatot legyenek kénytelenek teljesiteni, a melyre szorosan véve a törvény által kötelezve nincsenek.

Továbbá kérdem, szándékozik-e a t. miniszterelnök ur kieszközölni, hogy a városok által épitett kaszárnyákon és a katonai célokra szánt helyiségeken magyar felirat legyen, a kincstáriakon pedig a német mellé legalább a magyar is irassék, ha már olyan szomoru állapotban vagyunk, hogy a németet egészen el nem távolithatjuk a magyar föld területéről?

A magyar honosok katonai igazolványkönyveinek szövege magyar legyen; ismétlem: minden magyar honosé.

B. Kaas Ivor: Galgóczon már igy osztották ki!

Kossuth Ferencz: A magyar honosok nevei a katonai szolgálat alatt magyarul vezettessenek be, ugy hogy az a magyar ember, mikor mint katona szolgál, ne veszitse el még a nevét is.

Remélem, hogy az igen t. miniszterelnök ur az általam felsorolt pontokra, ha nem is mindenikre, de a legfontosabbakra, kedvező választ fog adni.

T. ház! Magam is tudom, hiszen emlitettem is, hogy azon kivánságok, melyek a szocziálpolitika körébe vágnak, helyesebben volnának teljesithetők a szerves törvényjavaslatokban, melyeknek ügyrendéhez esetleg tartoznak; de ne zárkózzunk el az elől a tény elől, hogy Magyarországon sok nyomoruság van, ne zárkózzunk el annak elismerése elől, hogy e nyomoruság folytonosan növekszik s hogy a megélhetési viszonyok folyvást nehezebbekké és nehezebbekké lesznek. Meg vagyok arról győződve, hogy eljött annak az ideje, hogy ez az országgyülés megmutassa — ha mással nem, legalább a javasolt izolált intézkedésekkel — azt, hogy a magyar nép megélhetésével komolyan, igen komolyan törődik. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Valósuljon meg az, a mit kértem. Ha erre kedvező választ kapnék, egy fénysugár hatolna be abba a sötétségbe, a mely most uralkodik hazánkban; azt, hogy most sötétség van, mindnyájan tudjuk, — hogy pedig a magyar nép jogainak kiterjesztése, és megélhetésének előmozditása fénysugár lenne, azt mindnyájan érezzük. *(Élénk helyeslés és éljenzés a a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Az előrehaladott időre való tekintetből nem szándékozom a most elhangzott nagy horderejü felszólalással jelenleg foglalkozni, mert hiszen azzal hosszabb időn át kell foglalkoznom. Jelenlegi felszólalásom kizárólagos czélját az képezi, hogy egy egészen személyes természetü inczidenst hozzak a t. ház tudomására. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kossuth Ferencz igen t. képviselőtársam beszéde folyamán megemlitette azt, hogy azok a nyilatkozatok, a melyeket erről a helyről az ország pénzügyi helyzetére nézve tettem, esetleg káros visszahatással lehetnek az ország pénzügyi helyzetére. *(Zaj a baloldalon.)* Most nem

Digitized by Google

a dolog érdeméről szólok. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

És akkor, t. képviselőház, azon padokról *(a baloldalra mutat)* — nem tudom kitől, de egészen világosan hallottam — az a közbeszólás hangzott el: »contreminebe ment«.

T. képviselőház! Én fel akarom tenni, hogy, akárki volt az a képviselő ur, a ki ezt a közbeszólást használta, nem tudta, hogy mit beszél és annyira nincs érzéke ezen dolog iránt, *(Helyeslés jobbfelől.)* hogy igazán be nem számitható ez a kifejezés; mert nem vagyok hajlandó feltenni ennek a háznak egyetlen egy tagjáról sem azt, hogy becsületes emberrel szemben ilyen aljas gyanusitással éljen. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Élénk helyeslés és taps a jobboldalon. Helyeslések a szélsőbaloldalon. Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

B. Kaas Ivor: T. ház! *(Zajos felkiáltások jobbfelől: Milyen czimen kiván szólani? Nem volt személy megnevezve.)* Nem neveztek meg személyt, de idemutattak, hogy erről az oldalról történt a közbeszólás. *(Zaj. Felkiáltások jobbfelől: Mihez akar szólani? Milyen czimen? Talán ön tette?)* Személyes kérdésben akarok felszólalni. *(Zaj.)*

Elnök *(csenget)*: A képviselő ur személyes kérdés czimén kiván szólani.

B. Kaas Ivor: Nehogy félreértés legyen a a személyre nézve, kijelentem, hogy én szintén a közbekiáltók között voltam, de tudtommal az a képviselő, a ki azt mondta, hogy »contremine«-ben van, nincs jelen; *(Derültség jobbfelől.)* azt azonban, hogy baisse-spekulációkra használtatik fel, azt én is mondottam, de nekem, és meggyőződésem szerint annak a jelenleg távollevő pártombeli képviselőnek is, távolról sem volt eszünk ágában sem ezzel magát a miniszterelnök urat, annak személyét hozni kapcsolatba. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezt kivántam megjegyezni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Akkor jó lesz világosabban beszélni.

Holló Lajos: Az ilyet nem kell komolyan venni!

Elnök: T. ház! Ugron Gábor képviselő ur kijelentette, hogy az idő ezen előrehaladott szakában nem kiván ma az interpellácziő jogával élni. *(Helyeslés.)* Most a ház legközelebbi ülésére nézve fogok javaslatot tenni; előbb azonban a miniszterelnök ur óhajt előterjesztéssel élni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Van szerencsém az állami számvevőszéknek Magyarország és Horvát-Szlavonországok között az 1901. évre megejtett leszámolásról, továbbá az 1903-iki számadási év második negyedében előfordult utalványozásáról, illetve megszüntetésekről stb.-ről szóló jelentést azon kéréssel előterjeszteni, hogy azt kinyomatni, szétosztatni és tárgyalás végett a zárszámadásügyi bizottsághoz utasitani méltóztassék.

Elnök: T. ház! A magyar kir. állami számvevőszéknek a miniszterelnök ur által beterjesztett jelentése a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok között 1901. évre megejtett leszámolásról, valamint jelentése az 1903. számadási év második negyedében előfordult utalványozásokról, illetve megszüntetésekről stb., ki fog nyomatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a zárszámadásügyi bizottsághoz fognak utasittatni.

Ugron Gábor képviselő ur kiván szólani.

Ugron Gábor: T. ház! Fel akarom hivni a t. elnök ur figyelmét arra, hogy a ház különböző bizottságainak tagszáma nem teljes. Igy a zárszámadási bizottság is, valamint a pénzügyi bizottság és más bizottságok nem teljes számuak. Kérem tehát, hogy mielőbb méltóztassék intézkedni arról, hogy a ház ezen bizottságok tagjait megválaszsza. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Én épen most akartam erre nézve jelentést tenni, mindenekelőtt azonban arra kérem a t. házat, méltóztassék tudomásul venni, hogy a mai napon elnökké történt megválasztatásom folytán a mentelmi bizottságban és a közigazgatási bizottságban viselt tagságomról lemondok; valamint be kell jelentenem azt is, hogy Jakabffy Imre képviselő ur alelnökké történt megválasztása folytán a pénzügyi bizottságban elfoglalt tagsági helyéről mondott le.

A Ház bizottságainak jelentékeny számában vannak hézagok, azért talán a hétfői ülésen leszek bátor a háznak javaslatot tenni az iránt, hogy a keddi vagy a szerdai ülés napirendjére tüzze ki mindazon bizottságok létszámának kiegészitését. *(Helyeslés.)*

A miniszterelnök ur kiván szólani.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én ugyanebben a tárgyban kivántam felszólalni.

Elnök: A ház tehát belenyugszik abba, hogy a hétfői ülésen fog az elnök javaslatot tenni az iránt, hogy mely bizottságban hány tag, mely napon választandó meg.

Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését hétfőn d. e. 10 órakor tartsa és annak napirendjére tüzessék ki a most megszakitott vita folytatása. *(Helyeslés.)*

A ház javaslatomhoz hozzájárulván, ezt a ház határozatként mondom ki, és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

331. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 november 9-én, hétfőn,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — A további teendők iránti intézkedés tárgyában megindult vita folyatása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gróf Esterházy Kálmán jegyző, a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Nyegre László, az azok ellen felszólalókat pedig Trubinyi János jegyző urak jegyzik.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Szőts Pál jegyző *(olvassa az 1903. évi november 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre? Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

Kubik Béla: Megint ugy olvasott, hogy semmit sem lehetett hallani. *(Zaj.)* Akárcsak magának olvasna a t. jegyző ur!

Elnök: Bemutatom Fiume város polgármesterének táviratát, melylyel értesitett, hogy Ciotta János, Fiume városának hosszu időn át volt polgármestere, elhalt. A képviselőháznak 1869-ben és ezután több éven át volt tagja, és állandóan hazafias magatartásával érdemeket szerzett arra, hogy elhunytáról a háznak jelentést tegyek. Én a fiumei táviratra részvéttávirattal feleltem, s kérem a t. házat, méltóztassék ezt helyeslőleg tudomásul venni. *(Helyeslés.)*

A képviselőház tudomásul veszi.

Bemutatom Jász-Nagy-Kun vármegye közönségének feliratát, Rákóczi Ferencz és társai hamvainak hazahozatala iránt; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Csik vármegye közönségének feliratát, a közigazgatási tisztviselők fizetésének rendezése tárgyában;

Zemplén vármegye közönségének feliratát, a vidéki városok vizvezetéke és csatornázása ügyében;

Szepes vármegye közönségének feliratát, a hadseregben a nemzeti kivánalmak megvalósitása iránt; *(Helyeslés a bal- és a szélsőbalol dalon.)*

Szeged sz. kir. város közönségének két rendbeli feliratát, az alkotmány megóvása és a magyar nemzeti jelleg érvénytelenitése tárgyában;

Kassa és Szeged szab. kir. városok közönségének feliratait, a kiszolgált katonák hazabocsátása iránt; *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Alsó-Galla községnek Konkoly-Thege Miklós képviselő által beadott kérvényét, a Komárom vármegyei Tatabánya községgé alakulásának megengedése ellen.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bejelentem a t. háznak, hogy Hammersberg László képviselő ur a közigazgatási bizottságban viselt tagságáról lemondott. Továbbá a ház tudomására kell hoznom, hogy Jakabffy Imre képviselő ur, a tegnapelőtti ülésben alelnökké választatván, a házszabályok értelmében töröltetett azon jegyzékből, melyből az összeférhetlenségi itélő-bizottság sorsoltatik ki.

A ház ezt tudomásul veszi.

Jelentem továbbá a t. háznak, hogy összeállitottam azon bizottságok sorozatát, a melyekben tagsági helyek üresedésben vannak. Ilyen üresedés van az első biráló-bizottságban kettő, a második biráló-bizottságban egy, a hatodikban egy, a hetedik biráló-bizottságban egy, az igazságügyi bizottságban négy, a kérvényi bizottságban egy, a közgazdasági bizottságban egy,

Digitized by Google

a közigazgatási bizottságban három, a közlekedésügyi bizottságban egy, a közoktatásügyi bizottságban kettő, a mentelmi bizottságban kettő, a munkásügyi bizottságban kettő, a naplóbiráló-bizottságban kettő, az összeférhetlenségi bizottságban egy, a pénzügyi bizottságban hét, a számvizsgáló-bizottságban egy, a véderő-bizottságban egy, a zárszámadást vizsgáló bizottságban egy, az Erzsébet-szobor felügyelő-bizottságban három, a horvát regnikoláris bizottságban négy, a quóta-bizottságban kettő.

Azon javaslatot teszem a t. háznak, méltóztassék elhatározni, hogy, a quóta-bizottságot kivéve, mindezen üres helyeknek választás utján való betöltése a holnapi ülés napirendjének első tárgyául tüzessék ki. *(Helyeslés.)* Ha a ház ehhez hozzájárul, akkor ezt határozatként kimondom.

Ugron Gábor: Mi lesz a quóta-bizottsággal és az összeférhetlenségi bizottsággal?

Elnök: A minden ülésszak elején az elnök által készitett és 80 képviselőből álló összeférhetlenségi névsor, ha ülésszak közben abban üresedések is állottak be, nem egészittetik ki ujból, hanem csak a legközelebbi ülésszak elején állitja össze az elnök ujból a 80 tagból álló névsort. A ház praxisa, a mióta az idevágó törvény fennáll, ezt a gyakorlatot tünteti elő, s azt hiszem, nem volna czélszerü ettől eltérni.

Ugron Gábor: Hát a qvóta-bizottság?

Elnök: A quóta-bizottság elvégezte feladatát, arra nincs már szükség. Annak idején majd az egész bizottságot ujból megválasztjuk. *(Helyeslés jobbfelől.)*

T. ház! Mielőtt a napirendre áttérnénk, személyes kérdésben többen kértek szót, első sorban Molnár Jenő képviselő ur.

Molnár Jenő: T. képviselőház! Szombaton, Kossuth Ferencz képviselőtársam beszéde közben, néhány közbeszólás hangzott erről az oldalról. A közbeszólók között magam is voltam. Nyomát kerestem a naplóban, vajjon mi az, a mit közbeszóltam. Nem láttam; ellenben a lapok ugy közölték, mintha az a kifejezés, a melyet a miniszterelnök ur különösen nehézményezett, én tőlem származnék. Én nem tudom, vajjon mondtam-e, de vállalom; egyuttal azonban kijelentem azt is, hogy nem volt szándékomban a miniszterelnök ur személyét sértegetni és az a kifejezés távol volt attól, hogy általában a miniszterelnök urat személyében sérteni akarta volna. *(Általános helyeslés.)*

Ennyit kivántam megjegyezni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezzel a kijelentéssel teljesen el van intézve az ügy. *(Helyeslés.)*

Elnök: Kubik Béla képviselő ur szintén személyes kérdésben kér szót.

Kubik Béla: T. képviselőház! A pénteki ülés folyamán Rosenberg Gyula képviselőtársam felszólitott arra, nyilatkoznám a tekintetben, vajjon rá értettem-e azokat a kifejezéseket, a melyeket az előző ülésen ő magára vonatkoztathatott, vagy ugy magyarázhat, vagy mások ugy magyarázhatnak?

Erre nézve ki kell, hogy jelentsem, hogy miután odahaza voltam és ott magándolgaimat intéztem el, hamarább az ő meghivására itt meg nem jelenhettem, mint most, tehát csak most teszek eleget az ő kivánságának. Én akkor szóltam közbe, a mikor az elnöklő alelnök ur itt olyan figyelmeztetéseket tett, a melyeket én nem tartottam helyeseknek, és akkor aposztrofáltam az elnökséget, nem pedig őt. Igy tehát azok a kifejezések ő rá nem vonatkoztathatók.

Elnök: Személyes kérdésben kér szót Vlád Aurél képviselő ur.

Vlád Aurél: T. ház! A mult ülésben Kossuth Ferencz t. képviselőtársam beszéde alkalmával közbeszóltam. Ezen közbeszólásomra Pichler Győző képviselő ur azt a megjegyzést tette, hogy: »Vlád eljön ide lármázni, otthon mindig elverik és hallgat.« Nekem arról, t. képviselőház, nincs tudomásom, hogy engem otthon, vagy bárhol megvertek volna.

Hock János: Gratulálok!

Vlád Aurél: Ezen közbeszólásra csak ez a válaszom.

De ugyanakkor Pap Zoltán képviselő ur fenyegetéssel is illetett, hogy: »Majd kikap itt is, csak sokat beszéljen.« Hát én azt hiszem, hogy a magyar parlament nem sülyedt annyira, hogy egy képviselőt azért, mert itt meggyőződését kimondani meri, veréssel, vagy akármivel lehessen fenyegetni. *(Élénk helyeslés.)*

Hock János: Kidobjuk, de meg nem verjük! *(Zaj.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Azt sem teszszük.

Elnök: Személyes kérdésben kért szót Pap Zoltán képviselő ur.

Pap Zoltán: T. képviselőház! Én még nem voltam abban a helyzetben, hogy a naplót ma megnézhettem volna és igy nem tudom, hogy abban a közbeszólásban mit vesz rossz néven az igen t. képviselőtársam. Annyi azonban bizonyos — és nemcsak ellenzéki pártállásomnál fogva, de mint magyar képviselő is abban a meggyőződésben vagyok, — hogy ha valaki a magyar képviselőháznak tagja, a magyar állameszme nevében kell, hogy itt helyet foglaljon köztünk. Példái vannak az igen t. képviselő urnak arra a multból, hogy ha ennek az elemi kötelezettségnek egy képviselő meg nem felel, akkor igenis nem képviselőtársaitól, hanem a közszellemtől fog kikapni. Ilyen értelemben értettem én a közbeszólásomat, nem másként. Nem volt azzal szándékom semmi terrorizmus, hanem, ismétlem, a közvéleménytől, a közszellemtől fogja megkapni a jutalmát akkor, ha nem a magyar állameszme nevében fog itt helyet foglalni.

Elnök: Áttérünk most már a napirendre: a további teendők iránti intézkedés tárgyalására. A napirend során következik?

Digitized by Google

Trubinyi János jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A miniszterelnök ur azon felhivást intézte az ellenzékhez, hogy az extrém fegyverek használatától tekintsen el és tegye lehetővé a rendes törvényhozási és kormányzati teendők bekövetkezését. Mindnyájan át vagyunk hatva, t. ház, annak tudatától, hogy az országra nézve rendkivüli értékkel bir, ha rendes és törvényes állapotok következhetnek be. Azt is tudjuk, hogy semmi nem volna könnyebb, mint ezt elérni. Elvégre egy háboru siralmait megszüntetni, ahhoz sem kell több, mint a fegyvereket letenni és akkor vége a háborunak. De én azt gondolom, hogy a t. miniszterelnök ur is feltételezi, hogy a kik ezt a harczot megkezdették és folytatták, azok biztos tudatában voltak azoknak az akadályoknak, a melyek ezen küzdelemnek utjában állanak, tudatában voltak annak, hogy ebből az állami életre bizonyos visszásságok, zavarok, sok fejlődésének ha nem is meggátlása, de hátramaradása fog bekövetkezni; de mégis előidézték ezeket azon nagy czél érdekében, a mely jogossá és igazolttá teszi még ezeknek az állapotoknak a bekövetkezését is, mert a harcznak vége a nemzet részére egy olyan jognak a kivivása lesz és egy olyan helyzetnek a megteremtése, a mely csak áldást hoz és ezen áldozatokkal szemben mindenesetre nagyobb előnyöket és nagyobb hasznokat fog a nemzet részére biztositani. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mi tehát tárgyilagosan fogunk a t. miniszterelnök urnak ajánlatával és propoziczióival foglalkozni, de méltóztassék megengedni, hogy mindenesetre azt keressük, hogy az a czél, a melyért ez a küzdelem megindittatott, az ő általa tett igéretek és propoziczók által biztositva lesz-e, igen vagy nem? *(Helyeslés balfelől.)* Mert ha ez a czél biztositva nem lesz, akkor ép ugy, mint egy háboruban, ha le is teszszük a fegyvereket, de meg nem oldjuk a kérdést: későbbi időben csak további viszálykodásoknak, további küzdelmeknek, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* további ellentéteknek csiráit vetjük el, a melyek, ha megismétlődnek, sokszor az országra nézve nagyobb hátránynyal járnak, mintha bizonyos harczok tovább vitetnek egy végleges, egy békés és rendes időpont bekövetkezéséig. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mielőtt erre a kérdésre rátérnék és mérlegelném az igen t. miniszterelnök ur programmjának pontozatait, méltóztassék megengedni, hogy azt a czélt, mely e küzdelemben előttünk lebegett, — habár mindnyájan ismerjük is — nagyon rövid vonásokban rekapituláljam és ecseteljem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ez a nemzet belátta, hogy 35 esztendő óta a 67-es törvényeknek nem egyenlő végrehajtása következett be a két államban, hanem Magyarország részére leginkább csak annak terhes következményei állottak be, mig a jogok és előnyök Magyarország részére elhanyagoltattak. *(Ugy van! balfelől.)*

A végrehajtás 1867-ben, t. képviselőház, lojális és helyes alapon indult meg. Nemcsak az a királyi rendelet, a melyről mindnyájan tudunk, következett 1868-ban, hanem tudjuk azt, hogy az udvar viselkedésében és tényeiben Magyarország irányában teljesen egyenlő alapon járt el. Gödöllőn és Budán fényes udvartartás és udvari élet következett be, a dinasztia családtagjainak, a trónörökösnek nevelésében teljesen a két állam egyenranguságához illő mód tükröződöttt vissza; a külügyek élére egy jeles magyar államférfiu állittatott, a ki a magyar állameszme érvényesülésének legalább utját nyitotta meg és mindezekben az előrehaladásnak reménye keltetett fel bennünk.

Ez a fejlődés egyszerre csak megakadt és egy korszak következett be, — nem akarok most rekriminálni és személyes momentumokat belevegyiteni, csak a tényeket emlitem, — a mely kornak jellemző mondása és ténye az, hogy mindenki, a ki a nemzet érdekében követeléseket táplált, a köztevékenység teréről visszaszoritttatott, és csak a ki a nemzeti követelésektől és álláspontjától eltávozott, az juthatott hozzá a közhatalomhoz. Felülről ezzel az ellenállással találkozva, kihalt a kormányzó egyénekből és pártból a nemzet jogaihoz való ragaszkodás és ennek következtében harmincz éves meddőség állott be.

És mik ennek a következései, melyek azok a tények, a melyeket az 1867-iki rend alapján tapasztalhatunk?

Magyarország államisága a kifelé való érvényesülésben teljesen elesett, mindenütt a másik állam jelenik meg hatalmával, állami jelvényeivel, érvényesülésének külső eszközeivel, mindenütt a másik állam abszorbeálja Magyarország államiságát és mi mindenütt háttérbe szoritva jelenünk meg a külföldi képviseletben. Bekövetkezett az, hogy vice versa, a mikor a külföldi diplomáczia ebben a két államban érvényesülését és elismerését kifejezni akarja, az sohasem Magyarország, hanem mindig csak azon másik állam irányában, annak székvárosában, annak uralkodóházával szemben fejlődik ki, és Magyarország a diplomácziai elismertetés terén is teljesen háttérbe szorult. Bekövetkezett az, hogy az udvari életben minden közjogi jelentőségü tény, házasságok, lemondások mindig a másik állam székvárosában történnek, még a magyar miniszterek kinevezése is odaát intéztetik el. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Minden nagy központi közigazgatási szerv, a mely az 1867-iki törvények alapján állittatott fel, Bécsbe konczentráltatott, kizárólag osztrák jelleggel és szellemmel.

Történtek pedig mindezek akkor, a mikor az 1867-iki törvények alapjául érczbetükkel volt felirva ez a kijelentés:

egyrészről a magyar korona országai, más-

Digitized by Google

részről ő Felsége többi országai és tartományai együtt ugy tekintessenek, mint két külön és teljesen egyenjogu fél és következésképen a két fél között a közös ügyek kezelésére nézve mellőzhetetlen feltétel a teljes paritás.

A mikor ez érczbetükkel volt odairva, akkor konstatálni lehet, hogy 35 évi fejlődés után Magyarország részén a mérleg serpenyőjében az üres, tartalmából kifosztott jog, a másik részen pedig a gazdag valóság van, mert a másik fél mindazt, a mi Magyarország részéről elvonatott, a maga javára értékesitette. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A mikor a nemzet ezeket tapasztalta, akkor megérlelődött benne az a gondolat, hogy a mi az 1867-iki törvények alapján Magyarországot megilleti, azt revindikálni kell, ebben az in integrum restutitiót megkövetelni szükséges és azok az áldozatok, a melyeket Magyarország a két állam szövetségének fentartására, az uralkodóház közösségének védelmére hoz, kell, hogy viszontszolgálatként Magyarország jogainak teljes elismerését meghozzák.

A mint a magyar történelmet és a magyar politikai törekvéseket mindig a mérséklet jellemezte, nem vettük fel a harczot az egész mezőn, hanem kizárólag csak egy téren, ott, a hol az ország belsejében, saját államterületén belül kellett államiságunkat érvényesiteni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem vezette a nemzetet hiuság, hogy elsősorban a külföld előtt csillogtassa meg államiságát, nem vezette az irigység sem a másik állammal szemben, hogy mindazok a nagy szervek, a melyek a másik állam központjában felhalmozva vannak, azok osztassanak meg a két állam között; kizárólag csak arra törekedett, hogy saját államterületén belül, saját nemzeti egységének védelme szempontjából szerzi erre meg azokat az eszközöket, a melyek egy modern államban a nemzeti kialakulás megvédése érdekében szükségesek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ha a hadsereg kérdése mindig fontossággal bir, — pedig ez az állam mindig ragaszkodott ezen a téren jogaihoz — méltóztassék különösen egy körülményt figyelembe venni, a melyet mi itt folyton hangoztatunk, azt t. i., hogy 35 év óta nagy átalakulás történt nemcsak Magyarországnak helyzetében, de Európának azon részében is, a hol Magyarország él. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ha annakelőtte nem birt volna is fontossággal az, hogy a magyar hadseregben a magyar államiság kifejezést nyerjen, fontossággal bir ez ma, midőn az általános védkötelezettség alapján minden polgár három éven keresztül csak ezen szervezetben érintkezik az állammal, *(Ugy van! balfelől.)* ebben ismeri meg az államnak jellegét, *(Igaz! Ugy van! balfelől)* és ebben állitják fel részére azon kötelezettséget, a melyet neki az állammal szemben teljesitenie és ebben csepegtetik lelkébe azt a hűséget, a melylyel az állami intézmények iránt neki viseltetnie kell. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Méltóztassék még figyelembe venni teljesen elfogulatlanul és magyar hazafias érzéssel, hogy harminczöt évvel ezelőtt azok a nemzetek, a melyek fajrokonsággal birnak a mi nemzetiségeinkkel, még elnyomott nemzetek voltak, államiságuk még ki nem alakult; azóta pedig önálló állami létet nyertek és ennek következtében nemcsak azon izgatások által, melyeket a miniszterelnök ur emlitett, hanem a nemzeti lét természetes kohéziójánál fogva is kihatással bir az ő nemzeti létük és önállóságuk azon fajokra, a melyekkel együtt mi ezer év óta itt egy államot alkotunk és a melyekkel szemben, ha nem is akarjuk az elnyomó szerepét játszani, de akarjuk az államfentartó és az államegység megőrzését biztositó fajnak szerepét betölteni. Ez pedig nem lehetséges, ha ezen fajok egyfelől látják azt, hogy fajrokonaik a külföldön önálló állami létre emelkedtek, másfelől pedig látják itt a magyar faj elnyomását, eltörpülését és velük hasonló néptörzs jellegére való lesülyesztését. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Azt méltóztatik hinni, hogy azon egységes katonai hatalom, a mely az osztrák császári haderőben rejlik, talán ellenállást ezen szétválási és széthuzási proczeszussal szemben jobban képes érvényesiteni? Bocsánatot kérek, mindenütt tapasztalhatjuk, hogy a hova ezen katonai hatalom még betette lábát és kiterjesztette az ő hatalmát, sohasem birta az egységesitésnek, a lekötésnek munkáját elvégezni, ez mindig csak a szétmállasztásnak tevékenységét terjesztette ki. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ennek tendenciájában áll, sőt hatalma fentartásának egyenesen alapját képezi, hogy azokat a fajokat ne egy egységes állami létre vezesse, hanem az egymás ellen való kijátszásra, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* az egymással szemben való érvényesülésre ingerelje, hogy ekként saját hatalmát felettük minél tovább fentarthassa. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ezen hatalom nem törődik vele azután, hogy ha egyszer eljátszotta befolyását, hatalmát azon a terrénumon; de a meddig fentarthatja azt a bomlasztás erejével, fenn fogja tartani. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Nekünk pedig nem az a törekvésünk, hogy itt ezen bomlasztási proczedurát továbbfejlődni lássuk és engedjük, hanem az a törekvésünk, hogy összezuzzunk minden legendát, a mely a mi nemzetiségi fajainknál az irányban terjed el, hogy ők a katonai hatalom részéről támogatást nyernek kifelé, vagy a magyar faj ellen való terjeszkedésükben. Mindezen szálakat, akár valóságosak, akár látszólagosak, szét kell tépnünk, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* melyek a mi nemzetiségeinktől a katonai hatalomnak felső pontja felé vezetnek, mert csak akkor vagyunk képesek a magyar államiságot kiépiteni és a magyar faji és nemzeti uralmat biztositani. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Digitized by Google

A t. miniszterelnök ur azt mondja beszédében és nagy súlyt helyezek én is arra, hogy békés tendenciák találhatók ma még fel ezekben a tőlünk idegen, másokkal rokonnyelvü és faju nemzetiségi elemekben a magyar államiság iránt, de óvakodnunk kell a lázitóktól, óvakodnunk kell a felingerléstől. Én azt mondom: nagyobb lázitást nem képzelhet a miniszterelnök ur, mint egy oly intézményben, a mely szembe helyezkedik a magyar államiságnak minden követelményével. *(Élénk helyeslés balfelől.)* És hogyha ő a lázitók ellen tör, s a mint mondja, oly nemzetiségi politikát akar követni, a mely hussal és vérrel van megtöltve, a mely tehát igazi nemzeti tartalmat akar az ő politikájának adni, ez nem lehet máskép, mint ha le tudjuk dönteni ennek az idegen katonai hatalomnak prepotencziáját; *(Élénk helyeslés balfelől.)* mint hogyha a magyar államnak szuverénitását fegyvereink erejével csillogtatjuk meg, a mely nem azt fogja mondani, hogy eltiporlak, hanem azt mondja: minden idegen törekvést kiüzök ezen ország területén belül és csak a magyar nemzeti uralomhoz való ragaszkodást tartom olyannak, a mely jogosult s a mely jövővel bir ezen a földön. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hát, t. képviselőház, ez volt a czél ennél a küzdelemnél és nemcsak a magyar nyelvnek az uralma; a magyar nyelv uralmában ennek csak kulminácziója van, ennek csak csúcspontja foglaltatik. A czél az volt, hogy a magyar államiság érvényesüljön, érvényesüljenek az államnak nyelve, nemzeti szimbolumai, zászlója és czimere. Ezen kitüzött czélpont folytán a további eszközök, hogy t. i. a tisztek magyarul tudjanak, hogy magyar honosok legyenek, önként következnek, mert a nagy czélnak biztositása érdekében ezek már feltétlenül szükségesek és elengedhetetlenek. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

No már most, t. képviselőház, ismétlem, teljes tárgyilagossággal mérlegelve a t. miniszterelnök urnak — megengedem teljesen jóhiszemü és jóakaratu — törekvéseit és programmpontjait, nézzük, vajjon azok elégségesek-e ezen czél elérésére és bennünket rábirhatnak-e arra, hogy az eddig folytatott harczot abbahagyjuk? *(Halljuk! Halljuk!)*

Megvallom, t. képviselőház, e programmnak már a genezise sem biztató. Hiszen ez a küzdelem nem azon tényezők között folyt, a melyek között a megegyezés létrejött. Hiszen a szabadelvü párt, maga a t. miniszterelnök ur és kormányzótársai sohasem voltak azok, a kik ezen nemzeti követeléseknek élére állottak, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* a kik ezt a harczot helyeselték, a kik ezen czélokat magukévá tették; és mégis a megegyezést a korona és az ő álláspontjuk között keresték. Ezen a kisérleten már egyszer keresztülesett a t. kormányzó párt; egyszer már megkisérelte — akkor is későn — ezen harczot és e törekvéseket leszerelni az által, hogy az akkor hangoztatott u. n. Szentiványi-féle pontok utján megegyezést teremtett a párt sorában ugy, hogy e pontok közül némelyeket megvalósithatóknak, másokat a későbbi tárgyalásra alkalmas anyagul szolgálóknak jelentett ki. De azért ez a megegyezés már akkor sem eredményezte azt, hogy azon küzdelmet, mely a nagy nemzeti vivmányokért indittatott meg, le lehessen szerelni kisebbszerü engedmények által, illetőleg ki lehessen kerülni a kitüzött czél felé való haladást apró engedmények megadásával. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Ha tehát a t. miniszterelnök ur ma is meg akarta keresni a megegyezést, azt nem lehetett csak egyszerüen a szabadelvü párt azon köreiben keresni, a kik, mielőtt a miniszterelnök ur még egyetlenegy szót is elárult volna programmjából, a szabadelvü klubban már is tüntetőleg megjelentek, zajosan helyeselték a miniszterelnök ur demisszióját, körülötte egy egész nagy tüntető tábort rendeztek a nélkül, mondom, hogy tudták volna, vajjon annak a programmnak, melyet a miniszterelnök ur ki fog jelenteni, egész tartalma elegendő lesz-e ezen nemzeti küzdelem leszerelésére és a nemzet követelményeinek kielégitésére. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Tehát, t. képviselőház, ezen u. n. engedményeknek egész genezise, születése nem olyan, a mely nagy bizalmat kelthetne; de ha ezen bizalomkeltés nem is volna meg, végre maga a lényeg bennünket kárpótolhatna, ha az oly nagy jelentőségü volna.

A t. miniszter ur első engedménye vonatkozik a magyar állami jelvényekre, zászlókra és czimerekre. Erre vonatkozólag ő azt mondja, hogy »a közös hadsereg jelvényei majd az ország közjogi állapotának megfelelőleg rendezendők«.

A t. miniszterelnök ur a szabadelvü pártban tartott beszédében nagyon plasztikusan állapitotta meg, hogy ebben a nehéz vitában az őszinteség és a tisztázott helyzet feltétlenül megkövetelendő. Ez az őszinteség és tisztázott helyzet birta őt arra, hogy azt a homályt, a mely a felségjogok körül, a magyar nyelvre vonatkozólag szerinte fennáll, az ő szempontjából eloszlassa, eloszlassa a magyar nemzet ellenére az által, hogy ezen jog mint nem létező a magyar nemzettel szemben kvalifikáltassék és megállapittassék; de megenged ilyen homályt, mihelyt felfelé kellene a nemzet jogait érvényesiteni, akkor már képes egy kormányzati programmba becsempészni ilyen homályt, a melyből a további küzdelmeknek és ellenvetéseknek egész sorozata fog bekövetkezni. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen, ha a t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy ő az ország közjogi helyzetének alapján fogja szabályozni a közös hadsereg jelvényeit, ha azt akarja a t. miniszterelnök ur, hogy az ország törvényeinek megfelelően történjék az, hogy az ország szineinek, czimerének megőrzé-

Digitized by Google

sével oldassék meg ez a kérdés, hiszen akkor ennél egyszerübb dolgot nem is lehet elképzelni. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Nem lehet elképzelni egyszerübbet annál, ha kimondaná azt mint törvényes dolgot, hogy a magyar czimer és a magyar zászló az egész hadsereg kiegészitő részét képező magyar hadseregbe be fog hozatni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

S a midőn ő ezt az egyszerü kijelentést, a mely olyan természetes, meg nem teszi: ezzel nem arra a következtetésre enged-e bennünket jutni, hogy ez a megoldás olyan mixtum compositum alapján terveztetik, a melylyel, megengedem, a másik államban, Ausztriában is ki lesz fejezve valamiképen, hogy az a hadsereg nem kizárólag Ausztriáé, mert ez oly közös emblémát tervez, a mely egyik részében Magyarország, másik részében Ausztria államiságát is akarja kifejezni, de ez a megoldás nekünk nem kell, *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Inkább maradjon a régi! Ez sokkal rosszabb!)* ezért a megoldásért mi ezt a harczot sem nem kezdeményeztük, sem nem fejezhetjük be. *(Mozgás.)* Mert nekünk az, hogy egy közös jelvény szerveztessék, a mely Ausztria népeiben mindig a Magyarország iránti gyülöletet kelti fel, a mely azt a hitet ébreszti, hogy Magyarország az ő államiságát nemcsak a saját területén belül, de még külföldön is, idegen népeknél is érvényesiteni akarja: egy ilyen megoldás előttünk nem kivánatos. Hiszen mi öszhangot akarunk teremteni a két állam nemzetei között, s ezzel nem fér össze az, hogy Magyarországnak akár nyelve, akár jelvényei gyülölet tárgyává tétessenek a másik állam előtt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ugyanez a felfogásunk, t. ház, a második pontra nézve. A második pontban azt mondja a miniszterelnök ur, hogy a katonai büntető eljárásban a magyar állam nyelve érvényesittetni fog. Hogy a magyar állam nyelve érvényesittetni fog, ez gondolom, sokféleképen lehetséges. Egyféleképen minden körülmények között kell érvényesülnie, t. i. a vádlottakat ki kell hallgatni magyarul, ha azok más nyelven nem tudnak, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert sajnos, azt a lehetetlenséget még sehol sem tudták megoldani, hogy a vádlottat olyan nyelven hallgassák ki, a melyen az illető beszélni nem tud. Ha tehát ezen igazságszolgáltatásban a magyar nyelv jogosultságának megőrzése azt jelenti, hogy a vádlott, esetleg védője az általuk birt nyelvet, különösen a magyar nyelvet használják: akkor, gondolom, ez ismét nem az a megoldás, a melyet mi kivánatosnak találunk. A mi álláspontunk az, és ezt kellene itt is egyszerüen kifejezni, hogy Magyarországon az igazságszolgáltatás nyelve az állam nyelve, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* ennek következtében tehát a katonai igazságszolgáltatás is az állam nyelvén viendő, ugy az első fokban, mint a további fokokban. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ez az, a mi nyilt és egyenes; a mi további zavarokat nem fog előidézni; minden más kijelentés homályt hagy, és további összeütközéseknek nyit tárt kaput. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A harmadikról, melyben a tisztek áthelyezéséről van szó, nem sokat beszélek. Sajnálom, hogy ebbe a pontba is beleszőtte a miniszterelnök ur azt a kifejezést, hogy »lehetőleg« áthelyezendők, holott, gondolom, ez a szó magával a királyi rendelettel is ellentétben áll.

De ezek a programmpontok, u. m. a jelvényeknek közjogi alapon való megoldása, a tisztek áthelyezése nem olyanok, a melyek mint novumok volnának tekinthetők. Hiszen ezt már az előző kormányok is megajánlották, s ennek alapján nem jött létre a megegyezés; tehát azt hiszem, most is ki van zárva, hogy a megegyezés magában véve ezek alapján létesülhessen.

A mit a miniszterelnök ur hoz, az a magyar tisztképzés, a melynek kiváló fontosságát, az országra nézve nagy jelentőségét és nagy értékét magában véve mindannyian elismerjük. Az, hogy a magyar hadsereg magyar tisztekkel láttassék el, régi törvényes kivánsága a nemzetnek; azonban a t. miniszterelnök ur programmjában benne foglaltatik-e ez a kérdés? Sajátságos, hogy ő ezt a kifejezést: »magyar hadsereg«, a mely pedig az 1867 : XII. törvényczikkben benne van, nem használja. A Lloyd-klubban használta azt a kifejezést, hogy »a magyar tisztek a magyar legénység számarányának megfelelő számban« legyenek. Használta azt, hogy »magyar csapatoknál« legyenek magyar tisztek, itt pedig használta azt a sajátságos kifejezést, hogy: »a magyar csapatok magyar tisztekkel szaturáltassanak«.

Ennek nem csekély jelentősége van, különösen, ha az ellentéteket és ellenintézkedéseket figyelembe veszszük, t. i. a t. miniszterelnök ur egyuttal makacsul ragaszkodik ahhoz, hogy a magyar vezényszó pedig a távolabbi időben se hozassék be. Ha tehát neki komoly és elhatározott szándéka az, hogy a tisztképzés által a magyar hadsereg magyar tisztekkel láttassék el, és 10—15 év mulva ez a természetes helyzet bekövetkezzék, én azt el nem képzelem, hogy attól, hogy magyar tisztek és magyar legénység egymással más, mint saját államuk nyelvén érintkezzenek, hogy ettől eltekinteni lehetne. Mert hisz ma még lehet arról beszélni, és sokan a t. túloldalon beszélnek is arról, hogy czélszerüségi szempontból fentartható ma, midőn idegen tisztek vannak és a legénység magyar, hogy az idegen tisztek nyelvén történjék a vezénylet. De akkor, midőn ezen intézkedés folytán 10—15 év mulva bekövetkezik az, hogy az egész magyar hadsereg szaturálva lesz, a mint a t. miniszterelnök ur mondja, magyar tisztekkel, hogy akkor irtózzunk a magyar vezény-

Digitized by Google

szó kimondásától, ez azt jelenti, hogy itt egy olyan háttér és hátsó gondolat van, a mely kizárja azt, hogy az a helyzet valósággal is bekövetkezzék. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Amde a miniszterelnök ur nemcsak ettől tartózkodik; tartózkodik attól is, hogy ez a magyarsággal szaturált tisztikar a magyar nyelvet birja. A t. túloldalon ülők egy része követelte azt, hogy legalább mondassék ki, hogy a jövendőben magyar tiszt ne lehessen más, mint a ki az állam nyelvét birja. A t. miniszterelnök ur ezt a feltételt egyszerüen töröltette. Követelték azt, hogy a magyar tiszti iskolák magyar honosok által vezettessenek, mint parancsnokok által. Ezt a pontot is töröltette a miniszterelnök ur. Pedig mit jelent még az is, hogy magyar honos? Azt még jelentheti, hogy a magyar államiság és a magyar nemzeti eszme bennük a legnagyobb ellenfelét találhatja, különösen egy helytelen nevelés és egy helytelen katonai szuggeszczió folytán. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hiszen magyar honos volt, a ki 48-ban betört hozzánk katonai erejével, és magyar honosok vannak nagyon sokan, a kik itt születtek nálunk, de a kiknek érzelmében a helytelen nevelés folytán meg nem bizhatunk a magyar államhoz és a magyar alkotmányhoz való hüség dolgában. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* És még azt is, hogy »magyar honos« parancsnokságok alatt álljanak ezek az intézetek, nem fogadja el a miniszternök ur, még ezt a megszoritást is maga-magára nézve soknak találta.

De ha már magában véve ilyen rossz benyomást tesz a magyar tisztképzésnek képe és perspektivája, méltóztassék megnézni azokat a konkrét intézkedéseket, a melyeket a miniszterelnök ur ebből a czélból teljesiteni kész. *(Halljuk! Halljuk!)* Az egyik az, hogy alapitványi helyeket fog ajánlani, hogy az ország ilyeneket saját költségén állitson fel. Ez igen helyes intézkedés lenne, de egyuttal ebben a programmban benn van a következő is: ezek az alapitványi helyek magyar taintézeteknél csak akkor helyeztetnek el, ha ilyen magyar intézetek Magyarországon vannak, ha azonban ilyen tanintézetek Ausztriában vannak, akkor ezen alapitványi helyek az osztrák intézetekbe lesznek áthelyezendők. Minthogy pedig Magyarországon tudvalevőleg a magasabb tisztképzésnek akadémiája nincsen, nincsen a magasabb műszaki képzésnek, sem tüzérségnek, sem másnak iskolája, ennek következtében ezek a részünkről meghozandó áldozatok, alapitványok csak arra fognak szolgálni, hogy teszünk alapitványokat a wienerneustadti intézetben és máshol és oda fognak magyar honosok — képzelhető, hogy milyenek — elhelyeztetni, a kik magukba fogják ott szivni azt a szellemet, a melyet részünkről sohasem tartottunk kivánatosnak és üdvösnek. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Kubik Béla: A milyen szellem a miniszterelnök urnak kivánatos!

Holló Lajos: A második, a mit ő ezen czél elérésére tenni akar, a következő: A mint itt mondotta, akar itt egy katonai főreáliskolát és egy kadétiskolát létesiteni, ezzel szemben egy alreáliskolát oda átvinni Ausztriába. Az, hogy a nálunk levő katonai iskolák egygyel szaporittatnak, még nem sokat jelent, mert eddig is vannak, nemzetiségi helyeken főleg, felállitva ilyen iskolák. Ha tehát egygyel több lesz ilyen iskola, ez nagyon sok garanczát ugyan nem képez. De még ez is hogy van kijelentve itt a t. miniszterelnök ur beszédében? »A mennyiben az elháríthatatlan akadályokba nem fog ütközni.« Miniszterelnöki programmjában, melyet a Llyod-klubban elmondott, az áll: »a mennyiben lehetséges, szükség szerint.« Tehát még ezen legszükebbre szoritott engedmények is e kijelentések szerint csak »a mennyiben lehetséges«, »a mennyiben szükséges«, fognak keresztülvitetni.

A második az, hogy a Ludoviczeum kibővittessék. Ez is programmjában akként van felvéve, hogy »esetleg« a Ludoviczeum kibővitése. Hát én a t. miniszterelnök urnak, a ki mindezeken az iskolákon keresztül ment, felhivom a figyelmét a delegácziók elhatározására. A delegácziók már ennél többet mondtak ki, mint a t. miniszterelnök ur most kimondott. A delegácziók kimondták azt, hogy jövőben semmiféle katonai nevelő intézet fel nem állitható, a mely nem Magyarországon lesz. És mi történik? Az, hogy a wienerneustadti katonai intézetben sok százezer koronányi költséggel szárnyakat épitenek, a mikor a növendékek száma annyira megszaporodik, hogy már nem férnek el. A delegácziónak ezt a határozatát, ezen világosan kimondott tételét, hogy uj katonai nevelő intézeteket nem lehet felállitani, csak Magyarországon, ezen és más módon következetesen kijátszszák. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Igy tehát sem az alapitványi helyekben, sem abban, hogy egy intézetet esetleg felállitanak, esetleg a Ludoviczeum kibővittetik, semmi garancziánk a magyar tisztképzésre nézve nincsen.

Fontos dolog volna még a harmadik engedmény, a magyar nyelvi oktatás kérdése. Ezt, elismerem, jelentőséggel bir; de ez is a szervezéstől függ. Hozzá voltunk szokva, hogy jelentéseket olvastunk a delegácziókból, a melyekben azt mondják, hogy a magyar nyelvü oktatás egy órával vagy két órával több lesz hetenkint és ezzel ismét a haladást konstatálják. Hát az ilyen papiros jelentések fognak továbbra is szerepelni, de gyakorlati értékkel nem birnak, ha azok megvalósitására ellenőrzést nem birunk gyakorolni. Ezekben semmiféle garancziánk nincs abban az irányban, hogy a magyar tisztképzést ezen intézkedések által elértnek jelenthessük ki. A t. miniszterelnök ur azt

Digitized by Google

mondja természetesen, hogy a végrehajtástól függ ennek elérése. Én elismerem a miniszterelnök urnak jószándékát; de hol van a garanczia arra, hogy a t. miniszterelnök urnak ezen jószándéka érvényesülni fog? Hiszen azon eredményeket, a melyeket felhoz, hogy már fél év óta minő eredményeket értünk el, ezeket is nem a 35 éves kormányzati ellenőrzésnek és a kormányok hazafias működésének köszönhetjük, a kormányok eddigi hazafias törekvéseinek és működésének semminemü eredményét nem lehet konstatálni, csak most ennek a nemzeti küzdelemnek, mely a nemzeti akaratot, ennek követelését erős akkordokban fejezte ki, ennek volt következménye az, hogy e tekintetben előhaladás történt. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A nemzeti küzdelmet nem lehet és nem is állhat szándékában senkinek máról holnapra ismét felkelteni, mert oly ára van ennek közviszonyaink stagnálásában, a melyet nem szabad büntetlenül megismételni épen az ország érdekében. Ha tehát a kellő ellenőrzésünk nem lesz meg erre nézve, ugyan milyen reménynyel nézhetünk a további fejlemények felé és milyen eredményre hivatkozhatunk a t. miniszterelnök ur nagy agilitásával szemben, a ki hivatkozott arra, hogyha végigkisérjük az ő parlamenti és delegácziónális működését, abban vörös fonálként végighuzódik — mi huzódik vörös fonálként végig?

Ugron Gábor: A fekete-sárga! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Az, hogy a hol még nem is jelentkezett a katonai hatalom egy kivánsága, a melyet a nemzettel szemben támasztott volna, a miniszterelnök mégis már szóvivője volt annak. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ezt a szemébe mondom meg: fültanuja voltam a delegáczióban, a mikor a létszám emelését és az ezzel kapcsolatos dolgokat a katonai körök még nem is emlegették, és a t. miniszterelnök ur már felállott és azt mondta, hogy nem állunk a kor szinvonalán, Magyarország szükkeblü a katonai hatalommal szemben, nem nyujtja azokat az anyagi eszközöket, a melyeket nyujtania kellene arra nézve, hogy Magyarország megtegye a monarchia iránt a kötelességét, még pedig oly mértékben, mint a hogy az szükséges. Megengedem, nem tette ezt sem a t. miniszterelnök ur rosszhiszemüleg, nem tette ezt sem abból a szempontból, hogy nem a meggyőződését akarta volna kifejezni; de hozzákötötte-e valamikor azt, hogy ezeket az ujabb áldozatokat pedig csakis a nemzet jogainak elismerése révén, a nemzeti kivánalmaknak az 1867. törvényben lefektetett jogainak keresztülvitele alapján akarja keresztülvinni? Soha esze ágában nem volt feltételeket, megszoritásokat tenni a katonai hatalommal szemben.

Ha tehát mi a végrehajtásban az ő egyéni ellenállásának erejére akarunk számitani, a multból véve a következtetést, azt hiszem, hogy abból rendkivül csekély erőt és értéket fogunk kapni a nemzet számára. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Az ecsedi lápra épitünk. *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Ezek a t. miniszterelnök urnak a pozitiv ajánlatai. A tiszti nevelés, a zászló és a büntető igazságszolgáltatás nyelvének terén. Ha mindezeket ellenszolgálatok nélkül érnők is el, ezek oly csekélységeket képviselnek, a melyek e harcz céljainak biztositását nem nyujtják. De vannak még ellenszolgáltatások is, a miket a miniszterelnök ur ezekkel az engedményekkel szemben kiván, és a melyek oly sulylyal birnak, hogy ha mind tiszta szinarany volna is az, a mit a miniszterelnök ur igér, azokkal oly mértékben rontja le ennek értékét, a mely reánk nézve, a közönségre, a hazafias nemzetre nézve az elfogadást csaknem lehetetlenné teszi. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon!)*

Az első ellenszolgáltatás talán jelentéktelenebb, bár mi erre is sulyt helyezünk. Ez az, hogy akkor, a mikor innen, erről az oldalról megkövetelték azt, hogy a katonai hatalomnak határ szabassék a békelétszámnak tetszés szerint való megállapitásában és a póttartalék kontingensének meghatározásában, a mikor megkövetelték az ezen oldalon ülő t. képviseltársaim, hogy a jövőben a védtörvényben ez megoldassék a nemzet javára, megoldassék ugy, hogy a békelétszám ne legyen kijátszható, mint a mint most kijátszszák folytonosan póthitelek igénybevételének segitségével, hanem legyen törvényben megállapitva a békelétszám; a mikor követelték továbbá, hogy a póttartaléknak a kontingentálása is meg legyen határozva ugy, hogy mindaz, a mi fölösleges, ne a közös hadseregnek jusson, hanem a magyar nemzeti alapon szervezett hadsereget, a honvédséget duzzaszsza és éleszsze, akkor a mult kormány nem helyezkedett ezzel szembe; Széll Kálmán kormánya kijelentette, hogy ez megfontolás tárgyát fogja képezni; a miniszterelnök ur azonban elvette a nemzetnek azt a reményét, hogy ez keresztülvihető lesz. Szembehelyezkedett ezzel és azt mondta, hogy a magyar honvédség további táplálását nem helyezi programmjába és a békelétszám törvényes megállapitását nem fogadja el és nem teszi magáévá. Ez oly ellenérték a multhoz képest, a melyet a miniszterelnök ur terhére először is számba kell venni.

De sokkal nagyobbak a következők, a melyeket mindnyájan ismerünk s a melyekre nézve uj dolgokat alig fogok mondhatni. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur, igaz, hogy nem itt, de az ő programmjaként a következőket mondja ki:

»8. pont: A párt fentartja azt az álláspontját, hogy a királynak jogában áll az egész hadsereg kiegészitő részét képező magyar hadsereg vezér- és szolgálati nyelvét az 1867: XII.

Digitized by Google

t.-cz. 11. §-ában elismert alkotmányos fejedelmi jogai alapján meghatározni.«

Ugron Gábor: Ez nem törvény. Ez a törvénynyel ellenkezik. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélső baloldalon.)*

Pap Zoltán: Ezért nem lehet béke!

Ugron Gábor: Ez az alkotmányjoggal ellenkezik!

Holló Lajos: A miniszterelnök ur tehát nemcsak azt mondja ki, hogy ez a mai állapot törvényes és jogos, a mit pedig nem fogadhatunk el, hanem azt mondja, hogy jogában áll a Felségnek az ő joga alapján meghatározni, tehát jövőre is meghatározni, hogy ne a magyar állam nyelve, esetleg ne is a német nyelv, hanem a másik állam valamely más nemzeti csoportjának, talán a szlávnak nyelve legyen a magyar hadsereg nyelve. Idáig menni, egy királyi felségjogból azt a jogot levonni és következtetni, hogy egy idegen államnak vagy idegen nemzetnek nyelvét átszármaztathassa a mi állami szervezetünk egyik részére, a hadseregre, ez olyan dolog, a melyet a magyar parlamentben, a magyar kormányszékekről még soha, de soha nem hirdettek. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Ez nemcsak abból következik, hogy az a jog nincs benne abban a 11. §-ban, hogy a kommandó nem a vezérlet, vezénylet és belszervezet kérdése, ez nemcsak abból deriválható, hogy a magyar királyt megillető alkotmányos felségjogok közé a nemzet nem sorolhatott egy idegen hatalmat, egy idegen császári uralmat megillető rendelkezéseket, de világosan magából a törvényből is következik ez. Hiszen Deák Ferencz mindezen kétértelmüségek elháritására világosan beletette a törvénybe, hogy az egész hadsereg kiegészitő részét képező hadsereg a »magyar hadsereg« szót expressis verbis használta; azt a hadsereget tehát, a melynek szelleme, nyelve, jelvényei, zászlaja idegen, magyar hadseregnek Deák Ferencz nem nevezhette. Deák Ferencz a törvénynek kapuja elé ércz-betükkel irta a két állam közti teljes egyenjoguságot, a teljes paritást, ebből pedig teljesen ki van zárva és az ellenkezője következik annak, hogy idegen állam nyelvét lehetne a mi haderőnkbe behozni. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Engem az a körülmény, hogy ezt nem az országgyülésen mondja ki egy miniszterelnök, meg nem nyugtat. Azon körülmény, hogy midőn mi a magyar nemzeti nyelvnek jogáért harczba szálltunk és ugyanakkor jött egy császári parancs, a mely azt mondja, hogy ez az én felségjogom, a melyhez hozzászólani nem engedek, akkor egy kormányzó férfi nem azzal szembe helyezi magát, az országnak nem elégtételt akar szerezni, hanem a saját pártját, a nemzeti képviselet többségét egy nyilt állásfoglalásra kényszeriti, a mely a Felségnek ezen önkényes kijelentését szalválja és azt mint veszedelmes preczedenst állitja a magyar jogfejlődés elé: ez kétségtelenné teszi, hogy ezen kijelentés által ebben a küzdelemben nemcsak eredmények elérésére nem jutottunk volna, de statuálását értük volna el a legnagyobb önkénynek. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

De a t. miniszterelnök ur még itt sem tartotta szükségesnek megállani, hanem tovább ment és a következő kijelentést tette. Erre talán a legnagyobb súlyt lehet helyezni. Azt mondja *(olvassa)*: »Közjogi természetét tekintve, az 1867: XII. t.-cz. a magyar korona és országgyülés között megállapitott magyar törvény, teljesen hasonló minden más törvényhez, tartalmát tekintve azonban oly ügyekre vonatkozik, a melyek a pragmatika szankczió alapján közösen intézendők ő Felsége többi tartományaival. Igy történt a mai jogállapot felállitásakor és ugyanaz áll annak megváltoztatására nézve. Egy, ezt czélzó magyar törvény a szentesités ténye által teljes formai jogerőre emelkednék, annak a közös ügyekre vonatkozó határozmányai azonban hatályba csak akkor léphetnek, a czélba vett uj rend csak akkor valósulhatna meg, ha a másik államban is megfelelő törvényt hoznának.« *(Zaj balfelől.)*

Ugron Gábor: Ez árulás! Gyalázatos árulás!

Holló Lajos: Az 1867: XII. t.-cz. az államjogoknak egész sorozatát szabályozza. Erre az egész szabályozásra, de egyetlenegy részecskéjére is azt kimondani, hogy a mit a magyar király a magyar országgyüléssel megállapit, az csak formai érvényü törvény, a melynek hatálya, uralma csak akkor van, ha ahhoz egy másik államnak a törvényhozása is hozzájárul, *(Felkiáltások balfelől: Árulás!)* ez olyan dolog, a mely miatt egymagáért harczba kellene szállanunk, ha eddig harczban nem állottunk volna. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Körber csak befolyást kért előzetes hozzászóláshoz, a t. miniszterelnök ur szankcziót ad neki, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* ugy hogy a mi törvényeinknek nincs kötelező ereje, nincs joghatálya, nincs érvénye mindaddig, mig ezen a 67-es törvény alapján alakitott jogrendben Ausztria a maga hozzájárulását és szankcziját meg nem adja. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ily közjogi érzelmekkel, ily közjogi felfogással szaturált kormányelnök nem nyujthatja nekünk azt a garancziát, hogy azokat a kicsi engedményeket is a magyar alkotmánynak megfelelő formában fogja végrehajtani. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur óv bennünket a veszélyektől és Kossuth Ferencz t. képviselőtársam is arra helyezi a súlyt, hogy az uralkodó akarata szembe helyezkedik a nemzet kivánságaival. A t. miniszterelnök ur azt elismeri, hogy a nemzet nagy rétegeiben megvan a nyelvhez való ragaszkodás, de azt mondja: a további veszélyek és konfliktusok kikerülése czéljából inkább álljunk el ezen követelések érvényesitésétől, hiszen oly akadályokba ütközik ez a korona jelenlegi fenkölt viselőjénél, hogy ezt nem birjuk konfliktusok és veszélyek nélkül elérni.

Igaz, hogy akadályok vannak, de ezek az

Digitized by Google

akadályok fenforogtak akkor is, a mikor ezt a harczot meginditottuk. Mindannyian tudjuk, hogy rendkivüli makacssággal állunk szemben mindannyiszor, valahányszor a nemzet jogait fölfelé érvényesiteni akarjuk.

Ugron Gábor: Vaksággal és makacssággal!

Holló Lajos: Akkor is, mikor egy nagyhatalmi erő, a nagy német állam hatalmi ereje állott a Habsburg-ház háta mögött, mikor a most már elveszett tartományok katonai ereje is fokozta hatalmukat, még ez sem tartotta vissza az országnak gyülését, az ország népét attól, hogy jogát a császári hatalommal szemben érvényesitse. Ma már ez a német erő nem is áll rendelkezésére, a nagy rezervoár ma már kimerült, a két állam népeinek arányában a németség alig egy ötödrészt képez, ma már tehát nem bir kellő háttérrel és alappal ez a makacsság, és ha az mégis megvan, az táplálkozik a dinasztiának, sajnos, családi származásából, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* családi érzelmeiből, a melyekből nehéz kivetkőzni egyes embernek, még nehezebb a századokon át hatalomban és dicsőségben fennálló dinasztiának; továbbá táplálkozik az a makacsság egy aritmetikai felfogásból, mely azt hiszi, hogy az az egység, a mit megteremtett külső alapon, mechanikai alapon, mindig nagyobb hatalom, mintha azt oly részekre teszi át, melyekben erkölcsi erő, szellemi erő, lelki erő van, de szoros egység nincs. Ezt a matematikai erőt helyezi a dinasztia fölébe az erkölcsi erőknek; pedig ebben az aritmetikai erőben már rég csalódott a dinasztia, mert azzal, mint a történet bizonyitja, még a területi épségét sem tudta megvédeni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, sajnos, oly nagy ellenvetés és a nemzetbe nagy erővel beleszuggerálódni akaró tendenczia, hogy t. i. békés uton nem birjuk a koronával, a dinasztiával szemben jogainkat keresztülvinni, hogy ezt ledönteni, ha lehetséges, mindenkinek feltétlen kötelessége. Én megkisérlem néhány vonással történelmi háttérrel beigazolni, hogy a magyar nemzet sohasem állott meg ott, a hol a Felségnek tiltó parancsa és tiltó akarata volt, hanem a nemzeti jogfejlődés terén megállott szilárdan akkor is, mikor a Felségnek pillanatnyi vagy hosszabb időn keresztül tartó ellenállásával találkozott is. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Engedje meg a t. képviselőház, hogy némi históriai visszapillantást vessek erre a fontos kérdésre. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem megyek elsősorban nagyon messzire; megyek Deák Ferenczneк 60-iki nagy küzdelmeire. Deák Ferencz akkor — és később is mindig — a 48-iki jogfolytonosság alapján állott és követelte, hogy a dinasztia részéről ezen törvényeknek fennállása és joga elismertessék. Akkor a dinasztia nem Deák Ferenczнek ezen nagy közjogi állására hajlott; akkor is volt egy kilenczes bizottság, a mely felment Bécsbe, — gróf Széchenyi, Majláth, Dessewffy Emil és mások — ezek Deáknak jogerős és szilárd álláspontjával szemben a dinasztiát engedményekre akarták birni, de ezen engedmények nem jelentették a jogfolytonosság elismerését. Jelentették azt, hogy a dinasztia helyreállitja ugyan Magyarországon a törvényes rendet, országgyülést fog tartani és ezt jogokkal fel fogja ruházni, de az 1867-ben szabályozott közös ügyekre nézve megkivánja, hogy Magyarország reprezentácziót küldjön a többi országok népeivel közös birodalmi tanácsba. Ennek szerzett az akkor működő kilenczes bizottság érvényt; és a dinasztia mily határozottsággal fejezte ki ehhez való ragaszkodását! Azt mondja az októberi diplomában a felség: »A pragmatika szankczió alapján és teljhatalmunk erejével állandó és vissza nem vonható állami alaptörvényünkben tulajdon magunk, valamint az uralkodásban törvényes utódaink zsinórmértékéül a következőket határozzuk meg.«

És mikor erre megindult az ellenmondás és küzdelem, fél év mulva szükségesnek találta a dinasztia ezt még megismételni és akkor a következőkot mondotta: »Ezen ünnepélyesen kihirdetett és szentesitett végzéseinkhez egész hatalmunkkal ragaszkodunk és azt készek vagyunk minden támadás ellen megvédeni és igyekezünk, hogy azt mindenki kövesse és tartsa meg.«

Ennek alapján megindult egy nagy közjogi harcz; egy nagy nemzeti elaltatás akart bekövetkezni. Pest városa mindjárt október 22-én a következőket határozta el egyhangulag: »Hazánk viszonyainak ily szerencsés megoldásáért az Ég urának hálát adandó, minden városrészben, minden vallásfelekezetek egyházában október 25-én hálaistentisztelet tartassék.« *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Az egyházi ünnepély előestélyének megüléséül a városi lakosságot egy általános kivilágitásra hivja fel a városi hatóság. Zsedényi Ede az akkozi hirlapokban egy nagy, erős felhivást tett közzé, a melyben azt mondja: »Gondoljuk meg, olyan-e a mi erőnk, hogy az 1848-iki jogigényeknek megfelelhessen avagy nem tanácsosabb-e fényoldalai mellett az árnyékoldalaitól eltekinteni és elfogadni ezt az álláspontot?«

Deák Ferencz ellenállott, és hogy mikép akarták mégis e küzdelmet leszerelni, az kitünik gróf Apponyi György akkori perszonálisnak leveléből és felhivásából, a melyből csak a következő szavakat idézem: »Fájdalom, Deák, ki ellen legjobb barátai e miatt neheztelnek, semmit sem akar tenni a jó ügy támogatására, ő tisztán a semlegességben keres menedéket. Feladatunk azonban szerintem a következő: Miután a szabadelvü párt meghasonlása megtörtént, ezt fenn kell tartani és nagyobbitani; ha a fuzió az összességgel lehetetlen, ugy annyit, a menynyit csak lehet, magunkhoz vonunk, a szájhősökkel és javithatatlanokkal felhagyunk, . . .«

Ugron Gábor: Ezek most mi vagyunk Akkor Deák Ferencz volt!

Digitized by Google

Holló Lajos: ... »a nyert töredékkel, a szabadelvüekkel s az azokhoz csatlakozókkal tanácskozást kell tartani. Hogy a fiatalság erőszakoskodásának ellene dolgozzanak ... *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* a sajtó által kell a közvéleményre hatni, tanitva, csillapitva és a botrányokat korholva.«

Ilyen nagy előkészületek folytak akkor a kidolgozott és a konzervativek által elfogadott alkotmánynak, az októberi diplomának keresztülforszirozásáért. Deák Ferenczet barátai megtámadták, a sajtóban is nagy támadást intéztek ellene. Kivilágitást is rendeztek Budapesten és, t. képviselőház, a mint méltóztatnak tudni, Deák Ferenczet 1861-iki feliratától mindez el nem tántoritotta, hanem szigoruan megállott a 48-iki jogfolytonosság alapján, a midőn ismét a dinasztia és a korona következő vétót küldte le az országgyüléshez *(olvassa)*: »A személyes unió életbeléptetése,« igy mondja a leirat, — »az 1847—48-iki törvények által ugyan megkiséreltetett, az ezen törvények foganatositása már az első félévben minden kételyt kizáró módon feltárta mindazon veszélyeket, melyek Magyarországgal egyetemben az összbirodalmat ez által fenyegetik.«

Deák Ferencz erre a következőket válaszolta *(olvassa)*: »A személyes uniót nem a 48-iki törvények hozták be, hanem az a szankczió pragmatikának világos értelmében mindig fennállott. Mi csak azon viszonyokat ismerjük el törvényeseknek, a mik a szankczió pragmatikában megállapitott personal unióból származnak. Sem a közjog, sem Magyarország történelme nem mellőztetett az 1848-iki törvények alkotásánál, sőt épen az emlitett törvények emelték a magyar közjogot azon kifejlettebb állásra, a melyen Európa összes népeinek közjoga jelenleg áll.«

Ezt a feliratot a korona ismét a következő záradékkal vetette vissza *(olvassa)*: »Minthogy a Pesten összegyült országgyülés, noha saját letétele a diplomában kimondott fentartás feltételén nyugszik, kijelentette, hogy az uj alaptörvények ellen kifejtett ellenállásához ragaszkodik: eljárásával egy megfelelő felavató diploma létrejöttét s e szerint a koronázásnak rövid idő mulva bekövetkező végbemenetelét egy oly jogviszony ürügye alatt, mely soha sem törvényileg, sem tényleg nem létezett, t. i. a personal unió viszonyának ürügye alatt meghiusitotta; tekintettel tehát azon körülményre, hogy az országgyülés a helyett, hogy a kezébe letett politikai hivatásnak lelkiismeretesen megfeleljen, oly vészteljes utra jutott, a melyből nem menekülhet, ő Felsége szükségesnek találta a magyar országgyülés feloszlatását elhatározni és elrendelni.«

Tehát a király és a dinasztia négyszer, egész határozottsággal kijelentette, hogy minden hatalmával ragaszkodik az októberi diploma fentartásához; de ez nem volt képes Deák Ferenczet álláspontjától eltántoritani, hanem a következő válaszában közölte azután végtiltakozását. *(Olvassa)*: »Fájdalommal látjuk, hogy Felséged minden kölcsönös értekezletet lehetetlenné tett. Lehet, hogy nehéz idők következnek hazánkra, de ha türni kell, türni fog e nemzet, türni fog csüggedés nélkül, mint ősei türtek és szenvedtek, hogy megvédhessék az ország jogait.« *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

És a mi 1861-ben nem volt keresztülvihető a dinasztia makacssága és elhatározása folytán, néhány évnek békés, nyugodt türelme és ellenállása folytán önként hullott a nemzet ölébe. Az 1848-iki jogfolytonosságnak egyszerre csak udvarképes eszmévé kellett átváltozni; idejött maga a Felség és ő nyujtotta a békejobbot, ő mondotta, hogy a magyar nemzettel keresni kell a kiegyezést és Deák Ferencz megkapta az audenciát, a melynek alapján az 1867-ki tárgyalások megindultak.

T. képviselőház! Ez volt az egyik históriai háttér, a mely azt mutatia, hogy a Felségnek kijelentett akarata, bármily erőteljesen hangoztassék el, nem mindig ultimátum.

De hivatkozom még egy másik történelmi előzményre is. Ugyancsak az 1867-iki törvények tárgyalásánál — és ezt már Beksics Gusztáv t. képviselőtársunk müvéből meritettem, a ki megirta annak a kornak a történétét — történt az, hogy Deák Ferencz kidolgozta az 1867-ki törvények alapját, a melyeket mi most itt törvényekül birunk, de a mely Bécsben nem tetszett. Itt irja Beksics t. képviselőtársunk a következőket: Eötvös nagy, erős kifakadást tett Deák legujabb álláspontja mellett és azt mondta: »Akárhány embert fogsz találni, a ki csak alkalomra vár, hogy odaszegődjék, a hol a hivatalokat osztogatják. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Most is ugy van)* és ha a közvélemény nem tartja vissza, oly áttéréseket fogsz hallani, a melyeken elbámulsz.« Azt mondja továbbá: »a kormány egy munkálatot dolgozott ki, a melyet a király ezekkel a szavakkal adott át Andrássynak: »ezt vagy el kell fogadni, vagy a kiegyezésből nem lesz semmi.«

Ebben a munkálatban követelték, hogy közös ügygyé tétessék az egész kereskedelem, a postaügy, a közös vasutak, a melyekkel egyik állam a másikkal érintkezik, a vámügy. Mindezek a császárnak ultimátumában benfoglaltattak, azzal, hogy ezt vagy el kell fogadni, vagy nem lesz semmi a kiegyezésből. És ebben nemcsak a konzervativek segitettek, hanem maga Andrássy, Lónyay és a többiek, sőt br. Eötvös József is e mellett foglalt állást és fenyegette Deákot, hogy hivatalosztogatások miatt elpártolnak hivei, ha nem siet ezen egyezség elfogadásával. Deák Ferencz szeptembertől egészen februárig folytatta ezt a harczot és nem adta meg magát. Most pedig igy kiált fel az ő konzervativ történetirója, Beksics Gusztáv: »Mily szerencse, hogy Deák Ferencz fel nem adta

Digitized by Google

álláspontját, hogy megmentette az országot attól, hogy ezekben a dolgokban is, mint közös ügyekben kelljen az országnak vergődnie.«

Barta Ödön: Pedig tényleg abban vergődik ma is.

Kubik Béla: Ezt mi nem fogjuk Tisza Istvánra sohasem mondhatni! *(Zaj.)*

Holló Lajos: De ezekre a históriai esetekre azt lehet mondani, hogy ezek nem a hadsereg kérdései kizárólag, ezeknél a felségnek makacs álláspontja megtört végre az ellenállás folytán, de a hadügyi téren az nem fog megtörténni.

Ismétlem, hogy ez olyan fontos dolog, hogy kénytelen vagyok még egy kis ideig ezzel a kérdéssel foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Még sulyosabb bizonyitékot nyernek erre azon küzdelmeknek rövid áttekintéséből, a melyeket a magyar nemzet hadügyi kérdésekben folytatott, Nem sok ideig tartott ez az egész harcz. 1792-ben kezdték azt meg és 56 év alatt teljes befejezésre jutott. Tudvalevőleg a magyar hadsereg nem mindjárt lett kiküszöbölve az állandó hadsereg behozatalakor. Mikor ez létesittetett, teljesen magyar ezredekkel, magyar parancsnokokkal, magyar tisztekkel, magyar vezényszóval volt ellátva. Akkor indult meg az a nagy örökösödési háboru, a melyet a dinasztia érdekében a magyar fegyverek vivtak még kizárólag magyar hadsereggel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tehát épen a legdicsőségesebb fegyverténye a monarchiának és a dinasztiának legnagyobb megsegélése a magyar állam részéről magyar hadsereggel, magyar vezényszóval történt. Csak mikor a Mária Terézia féle nő-uralom bekövetkezett, a mely douce violence-szal akarta a magyar nemzeti álláspontot ledönteni, akkor vitték át lassankint a magyar tiszteket idegen hadseregbe és idegen tiszteket hoztak a magyar hadseregbe, a mi természetesen nagy keveredést idézett elő, a mit folytatott fia is, II. József, a ki már erőszakkal csinálta a dolgot, *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* mig végre a nemzet 1792-ben felvette a küzdelmet, a mely rendkivüli tanulságokkal szolgál a folyó küzdelemben is.

1792-ben a rendek felirást terjesztenek elő, a melyben a visszaélések megszüntetését követelik és a magyar hadseregben magyar tiszteknek létesitését kivánják. Erre jött le az első leirat julius 20-án. E szerint a kanczellár ő Felsége határozott akaratából közli, hogy ő Felsége nem engedheti meg, hogy a rendes és a határőrvidékre alkalmazott katonaságban ujitások hozassanak be, a melyek a katonai fegyelmet csak felforgatnák.

Ezen tiltakozással szemben a rendek augusztus 20-án egy küldöttséget menesztettek a felséghez; ennek tagjai élőszóval megismételték ezen követeléseket és kérték, hogy ne a régi Mária Terézia-féle, hanem egy ujabb hitlevélre tétessék le az eskü. Erre lejött augusztus 23-ikán a következő leirat *(olvassa)*: »Kedves gróf Pálffy! Ön mindezekhez hozzá fogja tenni, hogy szilárdul és eltántorithatatlanul el vagyok határozva, ezen diplomát (Mária Terézia-félét) és semmi mást elfogadni.« Augusztus 30-ikán a rendek ujólag felterjesztették a törvényjavaslatot és erre megint a következő megtagadás jött szeptember 1-én *(olvassa)*: »Ő Felségének nyilvánosan kitetsző akarata, hogy a katonaság és annak fenyitékeinek fentartására czélzó minden jussokat ő Felsége maga tulajdonának kivánja tartani. Eltökélt akarata, hogy a hadi rend iránt semmi ujitást, változtatásokat nem enged.«

Miután a király ekként személyesen saját leiratában tagadta meg a rendek kivánságához való hozzájárulást, azok még sem engedtek és végre létre jött az 1792:IX. törvényczikk, a szeptember 31-iki leirat alapján, a mely a következőleg szól *(olvassa)*: »A mi a katonaságra vonatkozó külön törvényczikket illeti, kegyelmesen beleegyezünk, hogy a katonák az ország törvényei értelmében igazgattassanak és ugy a magyar, és horvát-szlavonországi, mint a magyar határőrvidéki ezredekben született magyar tisztek alkalmaztassanak«. Tehát félévi következetes harcz és visszautasitás után az országgyülés ragaszkodása alapján a korona minden makacssága daczára a nemzet javára döntött. *(Ugy van! Ugy van! szélsőbaloldalon.)*

Ez volt az első epochája ennek a küzdelemnek. De talán még érdekesebb a második, a mely egészen ráillik mai viszonyainkra és a mely egészen meggyőz bennünket arról a makacsságról, a melyet felülről ebben a kérdésben tanusitottak, de egyuttal meggyőz a magyar rendek hazafiságáról is.

Az 1792-iki törvény, sajnos, nem hajtatott végre, továbbra is összekeverték a tiszteket és a magyar ezredeket nem látták el magyar tisztekkel, ennek következtében az 1807-iki országgyülés kezébe vette ujolag a dolog rendezését. A vegyes bizottság feliratot készitett az országgyülés számára, az országgyülés pedig feliratot küldött a koronához és követelte a magyar kommandónak kimondását is. Az első leirat szeptember 4-én érkezett le Erdődy József alkanczellár és Majláth György kanczelláriai tanácsos ellenjegyzésével. Ez igy szól *(olvassa)*: »Az állandó katonaságnak és toborzásnak szervezése felségjogainkhoz tartozik.« Erre a deczidirt felségjogra a Rendek a következő választ adták, a melyet Heltai Ferencz képviselőtársunk nagyérdekü munkájából leszek bátor lehető rövidséggel felolvasni *(olvassa)*:

»A Karok és Rendek ő Felsége összes jogait tisztelik, kijelentik ennélfogva, hogy távol van tőlük ezeket bármikép csonkitani vagy korlátolni. A Karok és Rendek semmi olyasmit nem javasoltak, a mi nem alapulna a nemzet jogain. Kéretett, hogy a katonaság szervezésénél a magyar nemzetre különös tekintettel legyenek, hogy a magyarokkal született katonai szellem felébresztessék. A Karok és Rendeknek a törvény

Digitized by Google

értelmében katonai ügyekben mindig volt befolyásuk, ezt a befolyást a katonai rendelet — systema militare — nem érintheti. Az állandó katonaság az egykori portális katonaság helyettese; erről pedig az ország kezdetétől fogva a törvényhozás rendelkezett.«

A Felségnek erre jött a következő leirata *(olvassa)*:

»Ő Felsége kinyilatkoztatni parancsolta, hogy a hadsereg vezetése, szervezése és fegyelme körüli legfelsőbb jogát, a mint azt dicsőült emlékü felséges ősei által érintetlenül fentartatott, ugy, a mint ő azoktól átvette, utódainak is ugyancsak érintetlenül akarja átszármaztatni, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ez Chlopy!)* és sohasem fogja megengedni, hogy ezen, a királyi Felségnek fentartott tárgy azokkal, a melyek a hadseregnek a királyságban leendő eltartására vonatkoznak, bármi tekintetben is összezavartassék.«

Végre jött ennek záradéka, jött magának az országgyülésnek felséges végső felirata, a mely igazán örök tanubizonysága annak, hogy minő független elemekből állott régebben a magyar törvényhozás testülete.

(Olvassa): »Ha még a katonaság szervezete, kormányzata és fegyelme kizárólagosan a királyi joghoz tartoznék is, akkor is méltán kivánhatják a Karok és Rendek a királyi Felségtől, hogy ezen joggal a nemzet érdekében éljen, különösen a mikor az, hogy a tisztek jártasak legyenek a legénység nyelvében, hogy a magyar ezredekben a tisztségek elsősorban született magyaroknak adományoztassanak, hogy a magyar ezredekben, nehogy az idegen nyelv nemtudása miatt az ezt nem értő, különben rátermett magyarok az előmenetel reményétől elzárassanak, a kezelés magyar nyelvü legyen, nemcsak nem érinti sem a szervezetet, sem a kormányzást, sem a fegyelmet, sőt inkább az 1715. évi VIII. t.-czikkel felállitott nemzeti hadsereg intézményének, de a Karok és Rendek ugyanazon időbeli követelményeinek és királyi elhatározásoknak és a dolgok természetének is megfelel. Ki akarja feltételezni, hogy a mikor a Karok és Rendek az ország védelmére az állandó katonaságot felállitották, ennek kormányzatát idegen nemzetbeli tisztekre akarták bizni? Kérjük ennélfogva Felségedet, hogy ezen igazságos és törvényes kérelmeinkhez hozzájárulni és a javasolt törvényczikk idevágó szakaszait törvénybe iktatni megengedni méltóztassék.«

És, uraim, a végén a törvénybeiktatás csakugyan megtörtént, az ország törvényileg kimondta ezen felségjoggal szemben a magyar nemzet jogát, a magyar tiszteknek behozatalát, és elrendelte ezt az összes hadseregben.

A harmadik epocháját ezen küzdelemnek már hosszasan nem emlitem, bár az is igen érdekes, de tárgyalása messzebb vezetne. Az előbb emlitett törvény, sajnos, ismét nem lett foganatositva, minek következtében 1830-ban a Karok és Rendek megujitották ezen küzdelmet és a korona vonakodása után uj törvényt hoztak, a mely szintén kimondja a született magyar tisztek alkalmazását. 1840-ben kimondták azután törvényileg a magyar levelezésnek kötelező voltát és végre 1848-ban a magyar hadsereg a külön magyar miniszteriummal felállittatott, magyar ezredek behozattak ide, és felesküdtek a magyar alkotmányra. Azok a tisztek, a kik csak ennek alapján lettek hűek az alkotmányhoz, egy dicsőséges harczot küzdöttek végig a magyar nemzet mellett.

Mindez ezen nagy 56 éves küzdelem befejezése volt 1848-ban. Ezekben, t. képviselőtársaim, fényes példáját láthatjuk a nemzet kitartásának és nem csüggedésének. Mert nem áll az, a mit Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, gondolom, komoly aggodalommal mondott, hogy ha látjuk ezen makacsságot, a nemzetnek vissza kell térni azon felfogáshoz, hogy azon két korona, melyet az uralkodó visel, inkompatibilis egymással. Ez a felfogás nem áll. De nem áll az a felfogás sem, a melyet a t. miniszterelnök ur képvisel. Nem áll az, a mit ő mond, hogy inkább le kell mondania a nemzetnek jogairól, hogysem szembeszálljon a korona akaratával; le kell mondani, a mit már édesatyja is következetesen hirdetett, lemondani és inkább más parcziális, egyéni érdeket kell kielégiteni, kedvezni kell az egyik kathegoriának, kedvezni kell a másik kathegoriának, egyszer élére kell állitani a törvényhatósági és községi tisztviselőket, másszor más tisztviselőket, felekezeti tanitókat; mindenkinek kell igéretet tenni, csak a nemzettől el kell venni az ő jogait, *(Taps a baloldalon.)* a nemzetet kell lemondásra birni és az egyéni érdekeket kell kielégiteni. Ez az egyik véglete ennek a politikának, a melyet ugy lehet nevezni, hogy a koldusok politikája. *(Taps a baloldalon.)* Ez is elvenné a nemzet jogait, ha adnának, de a koldusnak nem szoktak szabadságot adni. A másik politika az inkompatibilitás tana és ez azt hirdeti, hogy — tudom, hogy ezt senki sem mondja közülünk — mivel békés eszközzel nem birjuk a nemzet jogait kivivni, menjünk a támamadásokra, az általános erőszakra és ennek fegyvereivel harczoljunk és küzdjünk.

Pap Zoltán: Erre izgatnak bennünket!

Holló Lajos: Ez a másik álláspont, a mely sokszor az elsőnek folyománya. Egy osztrák okos külügyminiszter, Rechberg, mondotta egyszer Dessewffy Emilnek: »Excellenciád hiszi-e hát, hogy abszolutizmussal sikert fognak érni?« — s gr. Rechenberg azt mondotta: »Az abszolutizmussal nem sikerekhez, hanem forradalomhoz szoktak eljutni.« *(Ugy van! a baloldalon.)*

T. képviselőház! Ez a két véglet: a koldus-politika és az erőszak politikája egyaránt az, a mely Magyarország históriájában mint végzetes következményekkel járó faktor szerepel.

Szerintem ezektől egyaránt kell tartózkodni. Mi a jogunkat fel nem adjuk, de mindent el-

Digitized by Google

követünk és el fogunk követni arra, hogy a középuton maradjunk és hogy a parlamentáris fegyverek ellenállásával küzdjük meg a törvényes ellenállás harczát s felvegyük a küzdelmet törvényes alapon, a mint felvette azt Deák Ferencz is az ő vasakaratával. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Nem az egyesek ereje számit ebben, mert mi egyesek gyengék lehetünk itt is ott is, hanem itt a nemzet ereje lesz az irányadó, vagyis az, hogy ez a nemzet elég erős-e ezen ellenállás keresztülvitelére, mert ha ez a nemzet erős, én nem kételkedem, hogy ezen parlamentáris és békés fegyverek használásával igenis ki fogjuk vivni jogunkat, és elérjük czélunkat, mert hiszen a történelem is mutatja, hogy a nemzet ezen az uton nagy jogokat vivott már ki magának. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Egy okunk van, a miért csüggednünk kell, a miért reményünket veszthetjük és ez az egy ok az, hogy a felség mindig azt látja, hogy találkoztak még mindig ajánlkozók ... *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Olcsóbb ajánlattevők!

Holló Lajos: ... igen, ajánlattevők, a kik — megengedem, nem egyéni érdekből, nem hatalmi vágyból, nem hiuságból — de mégis vállalkoznak, habár azt is sokszor látjuk, t. képviselőház, hogy milyen mellékszempontok döntők az embereknél: nem csak hiuság, hanem sokszor igazán — a multból épugy, mint ma — bizonyos felekezeti villongások vezetik az embereket, hogy az ő felekezeti előnyeiket a másik fölé helyezzék és viszont ez kijátszassék amaz ellen.

T. képviselőház! Mindig ilyen mellékszempontok játszottak szerepet a multban is és mindig ezen voltak azok, a melyek a nemzet sorait megbontották. Óvakodnunk kell most ezektől. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton és a baloldalon.)* Hiszen láttuk, hogy minden felekezet egyformán ragadta meg a nemzeti küzdelem zászlaját s a felekezeti szempontnak e küzdelembe való bevitelére tehát nem szabad módot és alkalmat nyujtani.

Feltételezem, hogy a miniszterelnök ur egészen jóhiszemüen kivánt eljárni, a midőn azt mondotta a koronának: én kiegyenlitést tudok más uton is; hát ez a hitegetés és igéret az a mi a koronát csalódásra viszi. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ha azt mondta volna a miniszterelnök ur, a mint minden magyar államférfinak tennie kellett volna: Felség, én nem kivántam ezen követeléseket, talán a kormányzó többség sem kivánta, de érzem és vallom, hogy a nemzet többsége kivánja, hogy azokat a nemzet lelkületéből kiirtani nem lehet, mert ha erőszakkal kitépnék, az olyan keserüségeket hagyna maga után, a melyek nagyon veszélyes következményekkel járhatnának. Ha nem akadna magyar államférfiu, a ki azt mondaná a koronának, hogy eredményeket el lehet érni akkor is, ha megtagadják ezen követelések teljesitését, ha nem hitegetnék a koronát azzal, hogy erőszakkal, az alkotmány félremagyarázásával, bizonyos extremitások kihasználásával — a melyektől pedig minket óv a t. miniszterelnök ur — czélt lehet érni: én nem kételkedem abban, hogy a korona már rég ráállott volna arra, hogy a nemzeti engedményeket el kell fogadni s azokat teljesiteni kell. *(Élénk éljenzés a baloldalon.)*

Különösen nem tételezhetjük fel az ellenkezőt mostani uralkodónkról, a ki ezen nagy békeművet megkezdette, s a kinek ezen békeművet befejezni és az esetleges ellentéteket áthidalni kötelessége.

Ugron Gábor: Örökségül egy békés birodalmat hagyhat!

Holló Lajos: Az uralkodónak világos értelmével — bármennyire homályositják is el azt az osztrák katonai befolyások — fel kell ismernie, hogy az általa szentesitett törvényben a nemzet jogai mind stipulálva vannak, fel kell ismernie azt is, hogy az általa szentesitett törvényben ki van mondva, hogy az egész haderő kiegészitő része törvényesen »magyar hadsereg«, és hogy a két állam között törvény szerint paritásnak, egyenjoguságnak kell lenni. És ha mindezt felismeri, be kell látnia, hogy a mit a magyar nemzet követel idebent, az még nem is minden, az még nem is az egység megbontása, az még nem is a közös szervezetekben a magyar nemzet jogainak keresztülvitele, az csak egy része annak; idebenn, saját államiságában a nemzetnek, a nép nemzeti erejének megszilárdulása az, a mihez a királynak kell az első lépést megtennie; *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* a mihez a királynak kell segédkezet nyujtania. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És én nem hiszem, hogy ha épen ezzel a hittel szivükben, a melylyel minden politikus, minden párt el van telve, őszinte szóval és erős elhatározással állanak a korona elé: ő nem tenné meg többé ezen kisérleteket; nem ragadtatná magát olyan lépésekre, a melyeknél, megengedem, van tét a nemzet részéről is, de van tét a dinasztia részéről is. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Szembeszállva végre azon veszedelmekkel, a melyek bekövetkezhetnek: egy kis perspektivát erre nézve is lehet nyujtanunk; hiszen ezzel szokták általában a kormányok a maguk törekvéseit leplezni. Épen azon alkalommal — még csak ezt idézem — a mikor Deák Ferencz ellen ki akarták használni az akkori konzervativek az októberi diplomát, és nagy kivilágitást akartak rendezni Pesten, akkor gróf Vay kanczellár a következőket fejtegette: *(Halljuk Halljuk! Olvassa.)* »Isten mentse hazámat és minden egyeseket attól, hogy az országgyülésnek rezultátuma kiegyezkedés ne legyen. Nincsen olyan neme a kegyetlenségnek, a zaklatásnak és boszantásnak, a melyekre a mostani miniszterium kész ne lenne.« *(Derültség és mozgás a bal- és a*

Digitized by Google

szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Mintha ma mondaná!)

T. ház! Most már a történelem világításánál láthatjuk, hogy az akkor annyira előkészitett nagy zaklatás és kegyetlenkedés egy olyan nevetségbe fulladt bele, hogy megkisérelték a nemzettel szemben az erőszak fegyvereit használni; idegen tisztviselőket is hoztak, és a nemzet békén, türelemmel, csaknem mosolyogva fogadta ezeket a kisérleteket. És vajjon mi következhetnék most is, t. ház, ha a nemzet — nem mondom, hogy épen mi, a kisebbség, itt, hanem az egész nemzet — *(Halljuk! Halljuk!)* megáll a maga álláspontján?

Hát bevonulnak hozzánk a katonasággal, és megszállják az országot. Hiszen minden kaszárnyánk meg van szállva már most is, hát hova vonulnak be itt még többen? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: Aztán jön a golyó és az akasztófa!)* Vagy talán bevonulnak ide, ebbe a parlamentbe? Hiszen ez is meg van szállva belső titkos tanácsosokkal, miniszterekkel; *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)* minisztерviselt emberekkel, államtitkárokkal és leendő államtitkárokkal... *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Titkos policziával!

Holló Lajos:... tartalékos tisztekkel; még a miniszterelnöki székben is tartalékos tiszt ül. Mi következhetnék be, t. ház? Elképzelhető-e az, hogy a nemzetnek egysége és nagy összetartó akarata mellett, a mikor az állami élet át és át van szőve ezernyi feladatokkal és kötelességekkel, az ezer milliós budgetet más mint alkotmányos uton fenn lehet tartani? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hogy hozzá lehessen férni annak az adózónak zsebéhez, a miből az a közvetett adókat és egyenes adókat fizeti, katonai erővel, ha ő azt mondja, hogy nem és nem; ha ellenáll és megtagadja az adófizetést? *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Hiszen az még semmi, a mi eddig történt; az csak intelem és példaadás, hogy ebben az irányban ne vigyék tovább; a nemzet türelmét tovább próbára ne tegyék, mert ez a nemzet élni fog, ha kell, ezzel a fegyverrel is, és ha ez a nemzeti egység ebben az irányban tovább fog menni: egy évig, egy fél évig, sőt három hónapig sem lehet azt a rendszert tovább fentartani. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hiszen hogyan képzelhető, hogy egy nagyhatalom, egy katonai hatalom magát továbbra is Európa gúnyjának tegye ki, mert nem birja fentartani katonai erejét, a melyre olyan büszke volt? Vagy elképzelhető-e, hogy erőszakkal szerezze meg az arra szükséges eszközöket egy államtól, a mely nem kiván mást, csak azt, hogy azon ellenszolgáltatások fejében, a melyeket ő ad véradóban és anyagi erőben, törvényileg kimondott nemzeti jogát és nyelvét érvényesitse? *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Bármily helytelen irányban látszik is most még kialakulni az európai közvélemény, a midőn kenyértörésre kerül a dolog, a mikor a hatalom erőszakkal akarná ezen jogot érvényesiteni: nem hiszem, hogy Európa közvéleménye ekkor azon abszolut hatalom mellé állana, és nem a nemzet mellé, a melyet sem igéretekkel, sem erőszakkal, sem semmiféle csalfasággal megtörni és jogaitól eltántorittatni nem lehet. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Még Ausztria népei is ide szegődnek! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Holló Lajos: Talán túlságos sokáig is beszéltem, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* de méltóztassanak megengedni, hogy beszédemnek még csak egy igen rövid részére térjek át, mielőtt azt befejezném, t. i. a miniszterelnök ur programmja többi részének csak nagyon rövid méltatására. *(Halljuk! Halljuk!)* Én azt gondolom, hogy tekintettel erre a nagy küzdelemre, ezek talán most eltörpülő, figyelembe alig vehető részek, a melyeket a miniszterelnök ur más téren mondott, de én kijelentem, hogy őszintén sajnálom különösen azt, hogy a miniszterelnök ur az állami tisztviselőkkel szemben egy olyan helytelen és jogosulatlan álláspontra helyezkedett. Méltóztassék ebben a küzdelemben épen az állami tisztviselőknek az eljárását figyelembe venni. *(Halljuk! Halljuk!)* Én megengedem, hogy a t. kormány nem mindenben tartotta azt helyesnek, de a ki ezt figyelemmel kisérte, hogy az a nagy testület, a mely annyira fel lett biztatva szerény anyagi helyzetének javitása tekintetében, az a nagy testület soha egy panaszos hangot nem hallatott, hogy az a küzdelem, a mely a nemzet nyelvéért és jogaiért folyik, ez akadályozza az ő anyagi érdekeinek kielégítését. Ez a hatalmas nagy szervezet és testület megmutatta, hogy első sorban magyar érzelmek vezérlik, *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* hogy bár megérdemelte sorsának javitását, abban soha semmiféle alkut nem tett a saját hazafiságának és nemzeti érzésének rovására, és most a t. miniszterelnök ur ezen megérdemelt jutalmat akarja tőle elvonni, vagy legalább is a távoli jövőbe utalni, még arra az esetre is, ha békés megegyezés következnék be a harcz terén, a mi által megingatja bennünk és minden tisztviselőben azt a hitet, hogy a mit egy kormány kötelező hozzájárulások és helyeslések mellett kilátásba helyezett, az még mindig nem biztos, mert jöhet egy másik kormány, a mely azt dezavuálja. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Mikor a miniszterelnök ur ott ült annak a kormánynak a háta megett, midőn be lett terjesztve az a javaslat és meg lett hányva a bizottságokban, egyetlenegy szava sem volt neki, sem a pénzügyminiszter urnak, a ki ezt magáévá tette, és a kinek ez tárczabeli javaslata volt, az ellen semmit sem szólott. Hasonlót lehet látni a másiknál, annál a nagy beruházási törvénynél, hogy szintén ott ült a miniszterelnök ur és ott volt a pénzügyminiszter ur

Digitized by Google

is, a ki azt az investiczionális javaslatot beterjesztette, képviselte és ime most lehull a lepel, és kitünik, hogy nem helyesli az a párt sem azt, a mit akkor nagy helyeslések között vett tudomásul, midőn jön egy másik ember, a kinek szüksége van arra, hogy az az inveszticzió más irányban, az ő felfogása szerint osztassék be, vagy szüksége van arra, hogy a tisztviselői karnak a helyzete függőben maradván, egy más tisztviselői kar, bár szintén jogosult javadalmazásának kilátásba helyezése által paralizáltassék, és hogy ezeket a nagy kérdéseket mind belevigyük a nemzeti harczba, ellensulyozásául annak, hogy a politikai kérdések kilátásai és chance-ai a nemzeti harcz esetleges letörését eredményezzék a kormány javára. Ezek nem olyan dolgok, a melyek morális alappal birnának és a melyeknek megvitatását ez időpontban komolyan még csak meg is kellene kisérleni.

De ha ezekre nem is terjeszkedem ki bővebben, arra észrevételt kell tennem, hogy más téren való rekompenzácziók és más téren adandó engedmények szelidithetnék-e harczot, és bennünket leszerelésre birhatnának-e? Azok közt, a mik kilátásba vannak helyezve, vannak olyanok, a melyek értékesek, és vannak olyanok, a melyek jelentőséggel alig birnak. Mert az, hogy a három éves katonákat eleresztik, ha az ujonczok meg vannak szavazva, ez természetes. *(Igaz! a baloldalon.)* Az, hogy az ex-lex alatt esedékes adók után késedelmi kamatokat nem fizetnek, és hogy a részletfizetést megengedik, azt is természetesnek találjuk. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon. Felkiáltások: Birói itélet alapján!)* Az, hogy a városoknak a bor- és husfogyasztási adót átadják, az már a pénzügyminiszter régi programmja, itt fejtette ki. Az, hogy a progressziv adó és egy bizonyos létminimum mentesitése behozassék, az is a pénzügyminiszter régi programmja, itt mondatott el. Ennek következtében ezek oly dolgok, a melyek kormányzati programmot képeztek, okos, helyes dolgok, azok a multban is programmot képeztek, remélem, a jövőben is azok lesznek és meg is valósittatnak.

A parlamenti reform, mondjuk, olyasvalami, a mit eredménynek lehet tekinteni, ugy hogy az valami rekompenzácziót képezhetne. Ez miben áll? A kerületek némi kikerekitésében, a mint hallottam, vagy megváltoztatásában, a czenzusnak egységesitésében és a községenkint való szavazásban. Ez a parlamenti reform itt fejtetett ki, abban a kormányszékben, Széll Kálmán volt miniszterelnök ur részéről is. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Emlékszem rá, hogy egy másik párttal karöltve felkerestük a volt miniszterelnököt az ő helyiségében és precziz, szabatos felhivást intéztünk hozzá ebben az irányban, és Széll Kálmán akkori miniszterelnök ur kijelentette, hogy a munkálatokat ebben a tekintetben megkezdi, foganatositja, és elő is fogja terjeszteni.

Folyamatba tette-e a munkálatokat, vagy nem, azt nem tudom, de azt tudom, hogy kormányprogramm volt, és most is csak annyit tudok, hogy ez kormányprogramm lesz. Igéret, a melynek beváltása az ügy részleteinek megvitatásával jár; annak megvitatása pedig, hogy miként volna az keresztülvihető, hogy mi a helyes, mi a nem helyes, hónapokon keresztül tartó, beható tárgyalásnak képezheti csak alapját. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ilyen válságos időben pedig épen azt az alapot megingatni, a mely az országnak nemcsak alkotmányos életére, hanem a magyar faj uralmára is oly nagy befolyással bir, nem lehet, mert ha az igazságtól nem is akarunk eltérni, nem is kell, hogy attól eltérjünk, de ha a magyar faj uralmát nem akarjuk ebben a törvényhozásban kétségbevonatni, mindezeket a kérdéseket igenis nagy megfontolással kell kezelnünk.

Ha az a kijelentés, hogy a magyar kormány egyszerüen igéretet tesz a parlamenti reform behozatalára, ma komoly is, helyes is — számitunk is rá, hogy a kormány végre komolyan akarja, nem ugy, mint a multban — mégis helytelen volna, ha ez az igéret befolyást gyakorolna ennek a küzdelemnek miként való befejezésére. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Mi egy zászló alatt indultunk meg, a mely zászlóra a magyar nyelv joga, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* a magyar államiság érvényesülése volt felirva. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tisztelek minden meggyőződést; hiszen magam vagyok az, a ki a parlamenti reformoknak talán legrégibb harczosa vagyok ezen az oldalon, a ki minden kormánytól minden ülésszak folyamán feltétlenül követeltem ennek az érvényesülését. Én voltam az, a ki felhoztam pl. gr. Apponyi Albert volt házelnök urnak is azt a kijelentését, hogy egyenesen a nemzetnek a becsülete követeli már, hogy az 1848-ban lerakott jogfolytonosságot tovább épitsük, és hogy a jogok kiterjesztése terén előhaladást létesitsünk.

Helyes, ha a parlamenti reform terén a küzdelmet felveszszük, de nem ez alatt a lobogó alatt mentünk a küzdelembe, és én vivmányokat sem akarok hamis lobogó alatt elérni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Igaz lobogót tüztünk ki, és ez a nemzet nyelvének, jogainak érvényesülése a hadsereg körében. Ezt pedig nem lehet kormányigéretekkel más téren, másféle alapon rekompenzálni akarni. Nem követem a régi pogány korbeli harczosok példáját. A menekülő ölébe kapva gazdag zsákmányát előrohan, és hogy az üldözők őt elhagyják, pénzt hullatott maga mögé, hogy azok megálljanak, a pénzt keressék, őt pedig a drága zsákmánynyal menekülni engedjék. Nem állok meg a látszat, a hitvány pénz kedvéért, a mit utamba hintettek, *(Helyeslés a baloldalon.)* hanem megyek előre törhetetlen hittel és reménynyel, nem a magam erejében bizva, de a nemzet hűségében az ő megkezdett küzdelméhez.

Digitized by Google

Mert lehetett volna ezt a harczot el nem kezdeni, lehetett volna más időkre halasztani, lehetett volna magunkat másban exponálni, de mihelyt a nemzet maga magát exponálta, mikor azok a nagy küldöttségek idejöttek, mikor az országnak népe, szabadelvü pártjai, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* törvényhatóságai mind megmozdultak, midőn főispánok jelentkeztek és a nemzeti álláspont mellett állást foglaltak, . . .

B. Kaas Ivor: Majd elcsapják őket most! *(Derültség.)*

Hollé Lajos: . . . akkor ehhez a küzdelemhez, melyhez már a nemzetnek becsülete van hozzáfüződve, ragaszkodni kell. *(Helyeslés balfelől.)* És ha ennek a nemzeti küzdelemnek akként kellene befejezést nyerni, hogy nemcsak az a czél el nincs érve, a magyar vezényszó kivivása, de vele szemben az a felségakarat, hogy »ezt sohasem fogjátok keresztülvinni, mert az az én felségjogom, a melyhez ragaszkodom és a melyhez Ausztria hozzájárulása kell«; ez oly eltávozás lenne a czéltól, a melyet semmiképen sem tudnék saját lelkiismeretem, sem saját nemzetem előtt megvédelmezni. *(Helyeslés balfelől.)*

Az nekem nem rekompenzáczió, ha már azt is rekompenzácziónak tekintik, hogy a Lloyd-klubban kifejezett programm egyes részeit, a mely a felségjognak háta mögé állitja az egész szabadelvü pártot és a miniszterelnök urnak azt a kijelentését, hogy Ausztriának is hozzájárulása kell, ide nem hozzák. Mi veszünk olyan dolgokat is birálat alá, a mik nem itt történtek. Hiszen Körber miniszterelnök ur sem ebben a házban nyilatkozott, és mégis megragadtuk az alkalmat, hogy azt a kijelentését visszautasitsuk, sőt onnan, arról az oldalról jött egy kijelentés, hogy mindaddig, a mig a jövő kormány azt vissza nem utasitja, arról a részről a kormány támogatásra nem számithat. És most idejön a miniszterelnök ur, a ki vezetni akarja az országot a további munkában, és nemcsak szembe helyezkedik ezen nemzeti álláspontlal és jogainknak nem megvédésére, azt sem mondom, hogy elárulására, de legalább is elhomályositására törekszik, midőn felállitja annak a harmadik faktornak a hozzájárulását, hogy nem elég a korona és a törvényhozás, hanem szükséges Ausztriának a hozzájárulása is. Ez egy olyan tény, a mely minket a további küzdelemben a végletekre kötelez. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

És ha a miniszterelnök ur azt mondja, hogy ennek a fél évnek máris megvan a maga eredménye, engedjen meg, hogy ezt mi elfogadjuk, de a reményeknek továbbépitésével. Ha ennek a félévnek megvolt az eredménye, hogy a hatalom az engedményeknek kicsiny sugarát fel hagyta csillámlani előttünk, akkor azt hiszszük, hogy egy további félévi küzdelemnek meglesz az a további eredménye, hogy egy őszinte és igaz megoldás keletkezik, nemcsak egy olyan látszat, a melyből a katonai hatalom mindig meg fogja a kibuvást találni, a mely mindig nyitott ajtókat hagy maga után, hanem a melynél el van érve az ellenőrizhető szempont, a magyar vezényszó kiküzdése, ha nem is ma, de legalább törvényben biztositott határidőben. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Akkor a nemzet nem lesz kijátszható mindenféle programm- és papirosjelentésekkel, hanem szeme előtt lesz mint könnyen ellenőrizhető objektum az, hogy a magyar vezényszó, a magyar czimer és zászló a magyar hadseregben megvan-e és nincs-e ott meghamisitva. Ez ellenőrizhető, minden más dolog nem ellenőrizhető eredmény.

Én, a ki szerény tagja vagyok ennek a háznak, komolyan mérlegeltem ennek a harcznak következményeit a jövőre vonatkozólag is, azt az erőt, a mely a nemzetben van, azokat a veszélyeket, a melyek ebből származhatnak; és a következtetéseknél nem a magam szavait idézem, hanem egy olyan nagy embernek a felfogását, a ki, azt hiszem, egész Magyarországra nézve irányadó lesz, Kossuth Lajoséit. *(Halljuk! Halljuk!)* Kossuth Lajos álláspontja a következő *(olvassa)*:

»Minő erő van abban, ha egy nemzet akar, s arra nézve, a mihez nemzeti joga, a mire nemzeti létérdekében szüksége van, kitörli a hazafiui kötelesség szótárából ezt a gyáva szót »lehetetlenség.« *(Élénk helyeslés és taps a baloldalon.)* »Az ily kitartó, az ily megtörhetlenül állhatatos nemzeti akarat előtt az akadályok elsimulnak, s még a fátum is meghajlik.« Ez az én törhetetlen álláspontom is; azért nem fogadom el a kormány programmját, hanem ragaszkodom a további küzdelemhez. *(Élénk éljenzés, helyeslés és taps a baloldalon. Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Sziveskedjenek helyöket elfoglalni. A tanácskozást folytatjuk. Következik?

Trubinyi János jegyző: Zichy János gr.!

Gr. Zichy János: T. képviselőház! Valóban nem csekély önmegtagadásomba kerül, hogy a régi rendszernek ezen ujszülöttével, az uj kormánynyal szemben felszólalásomban megőrizzem a higgadtságnak azt a fokát, a melyet tőlem a helyzet és a pillanat komolysága követel. Midőn Széll Kálmán volt miniszterelnök itt e házban bejelentette lemondását, én pártom nevében és megbizásából azt a kijelentést tettem, hogy a mennyiben a kormány lemondása a régi rendszer ujjászületését jelentené, bennünket a legerősebb fegyverekkel küzdők sorában fognak találni. *(Helyeslés balfelől.)* Ha a t. miniszterelnök ur politikai multját és egyéniségét, kabinetjének összealakitását tekintem, akkor a legjobb akarattal sem tagadhatom és azt hiszem itt a házban senki sem tagadhatja, hogy itt legalább is a régi rendszer hazajáró lelkével van

Digitized by Google

dolgunk. (*Ugy van! balfelől.*) A miniszterelnök ur politikai összeköttetései, kabinetje legkiválóbb tagjainak politikai egyéniségei ebben a meggyőződésemben határozottan megerősitenek. A mi a párterősités nagy munkája után az u. n. uj rendszerből megmaradt, az ennek az uralkodópártnak az összealkotása, és erre sulyt helyezek, a mely, ha tán ma már nem is bir azzal az erkölcsi értékkel, mint annakelőtte, nekem mégis elegendő garanciát látszik nyujtani arra nézve, hogy ez a kormány legalább a közel jövőben a régi rendszer nyomdokaiba lépni nem fog. Ezt a némileg vigasztaló és igen kis mértékben megnyugtató szempontot kell állandóan szemeim előtt tartanom, hogy megállhassak a tárgyilagosságnak azon fudamentumán, a melyen állni akarok, a midőn a vehemensebb oppoziczióra a válságból való kibontakozás előtt magamat semmi áron ragadtatni nem engedem.

Ha gróf Tisza István miniszterelnök eddigi politikai működését tekintem, akkor azt mondhatom, hogy az én politikámat az ő politikájával a 67-es alap fentartásán kivül semmi egyéb soha össze nem kapcsolta. Pártom politikájának alapelve és irányzata és az ő politikájának alapelve és irányzata között különbség gyanánt egy egész világ áll. (*Helyeslés balfelől.*) Hallván azonban azt a programmbeszédet, a melylyel a t. miniszterelnök ur beköszöntött, és sokat elmélkedvén felette, őszintén megvallom, zavarban vagyok. Abban a programmban vannak bizonyos konzervativ gondolatok, konzervativ törekvések, bizonyos igéretek, a melyeknek megvalósitását legnagyobb örömmel fogadnám és magaméva tenném. És igy tényleg tulajdonképen nem tudom, mire fektessem a sulyt, arra-e, a mit a miniszterelnök ur a multban cselekedett akkor, a midőn annyi szabadelvü kormányt végigtámogatott, a midőn végigtámogatta a legkorrumpáltabb politikai rendszert, (*Ugy van! Ugy van! a néppárton.*) a midőn a szabadelvü irányzat legradikálisabb törekvését, az egyházpolitikát is támogatásában részesitette, vagy arra fektessem-e a sulyt, a mit most igér és mond.

Hát, t. ház, ez a programm az én nézetem szerint egy nagy keret, a melybe mindent bele lehet magyarázni és a melyből sokat ki lehet magyarázni. (*Ugy van! balfelől.*) Ennek illusztrálására méltóztassék megengedni, hogy felolvassam a miniszterelnök urnak épen a szabadelvüségről adott definicióját. Azon szabadelvüségről, a melyet ő politikai programmjának alapjául és iránycsillagául tüz (*olvassa*): »Irányelvem az a szabadelvüség, a mely nem apriorisztikus, általános igazságok hangoztatásában, szükségnélküli napirendre hozatalában, elhamarkodott megvalósitásában rejlik, hanem a mely számol az élet gyakorlati igényeivel és azokat a kérdéseket igyekszik megoldani, a melyeknek megoldását a nemzet gyakorlati érdekei valóban szükségessé teszik és a melyek a megoldásra megértek, de azután minden egyes kérdés megoldását határozott szabadelvü szellemben fogja meg, vagyis ugy, hogy azoknál a valódi szabadelvüség, a jogtisztelet szempontjai valóban érvényesüljenek.«

Ha valaki, t. ház, nekem azt mondaná, hogy adjak most rögtön definicziót azon konzervativizmusról, melyet én vallok, nem jönnek zavarba, hanem egyszerüen kezembe venném a miniszterelnök ur programmját, (*Derültség a néppárton és a szélsőbaloldalon.*) segitségül venném az ő beszédét és ime, igy definálnám az én konzervativizmusomat. (*Olvassa*): »Az én irányelvem, az a konzervativizmus, a mely nem apriorisztikus általános igazságok hangoztatásában, szükségnélküli napirendre hozatalában és elhamarkodott megvalósitásában rejlik, hanem a mely számol az élet gyakorlati igényeivel és azokat a kérdéseket igyekszik megoldani, a melyeknek megoldását a nemzet gyakorlati érdekei valóban szükségessé teszik és a melyek a megoldásra megértek, de azután minden egyes kérdés megoldását határozott konzervativ szellemben fogja meg, vagyis ugy, hogy azoknál a konzervativizmus, a jogtisztelet szempontjai valóban érvényesüljenek.« (*Élénk derültség és taps a néppárton és a szélsőbaloldalon.*)

T. képviselőház! Ne méltóztassék tehát a miniszterelnök urnak az ő személye iránti tiszteletlenségnek, hanem csakis politikájával szemben való határtalan bizalmatlanságomnak tulajdonitani azt, ha én ezek után programmjával legalább is részletesen nem foglalkozom. Nekem arra nézve, hogy mire fektessem a sulyt, a kormányelnök ur multjára, vagy arra-e, a mit ebben a programmban igért, a tanácsot majd az idő, a tapasztalat fogja megadni, meg fogja adni az a pillanat, a melyben be fog kelleni váltani azokat az igéreteket, a melyeket a miniszterelnök ur tett, meg fog kelleni tölteni ezt a keretet, a melyet a miniszterelnök ur programmbeszédjében adott, reális tartalommal.

A miniszterelnök ur programmbeszédében igen melankolikusan emlékszik meg az ország anyagi állapotáról, figyelmeztet bennünket és az országot arra, hogy takarékoskodni kell.

Hát bocsánatot kérek, t. ház, hiszen épen ez azon argumentum, a melyre mi a sulyt fektettük akkor, a midőn az ujonczjutalék felemelése ellen sikra szálltunk. (*Ugy van! Ugy van! a néppárton.*) Hiszen épen ezt hangsulyoztuk és ugyszólván kizárólag csak ezt. Azért kérem az igen t. miniszterelnök urat, ne méltóztassék ezt nekünk magyarázni, hanem magyarázza azt azoknak a köröknek, a melyek azt hiszik, hogy Magyarországon minden arany, a mi ragyog, a melyek azt hiszik, hogy Magyarország egy nagy kincsesbánya, a melyet egyáltalán kiaknázni lehetetlenség. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps a néppárton.*)

És mert per tangentem érintettem a katonai kérdést, méltóztassék megengedni, hogy én itt ne a t. miniszterelnök ur, hanem a

Digitized by Google

szabadelvü párt katonai programmjáról is röviden megemlékezzem.

T. képviselőház! Bizonyos önérzettel kell, hogy rámutassak arra a körülményre, hogy a szabadelvü párt 9-es bizottságának katonai programmja, amely tagadhatatlanul nem egy nemzeti vivmányt tartalmaz, az én felfogásom szerint és a mely a két éves szolgálati időnek is a nemzet anyagi erejének tekintetbe vételével való megoldását helyezi kilátásba, habár a t. miniszterelnök ur nagyon felületesen surrant el e kérdés felett, mindenesetre alapgondolatában fedi azt az álláspontot, a melyet én annak idején a néppárt nevében, midőn az indemnitási törvényjavaslat itt benyujtatott, április 17-én kifejtettem. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

T. képviselőház! Akkor nagyjában ugyszólván a 9-es bizottság álláspontját foglaltuk el és kimondottuk, hogy mindazon intézményeket igérje meg határozottan a kormány és léptesse is azokat életbe, a melyek a nemzetet közelebb hozzák a hadsereghez és a hadsereget viszont közelebb viszik a nemzet szivéhez. Akkor ezt mondtuk és rámutattunk arra, hogy ezen álláspont alkalmas lesz abban az időben, hogy kivezesse az országot a válságos helyzetből.

Rakovszky István: Abban az időben!

Gr. Zichy János: És ha ezt most a maga megcsonkitott formájában esetleg tényleg sikerülne, — a mit én nem tudhatok — mennyivel inkább sikerülhetett volna ez annak idején, mikor még az ellentétek nem voltak olyan nagyok és olyan élesek és mikor a szenvedélyek még annyira nem csapongtak, mikor még a nemzetnek annyi erkölcsi és anyagi tőkéje veszendőbe nem ment és mikor még nem kellett volna felébreszteni a régi rendszernek árnyait és kisérteteit, a melyek a legnagyobb mértékben megbénitják azon tényezőket, melyek Széll Kálmán miniszterelnöksége alatt ép ugy, mint gróf Khuen-Héderváry kormányzása alatt is sokkal több akarattal, sokkal nagyobb kedvvel, sokkal buzgóbb kitartással és ennek következtében a győzelemre való határozott kilátással működhettek volna közre a kibontakozás nagy munkájában. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

De, sajnos, t. képviselőház, hogy a miniszterelnök ur épen azon vivmányokkal szemben foglalt állást, a melyek mig nézetem szerint a hadsereg belszervezeti egységét nem érintik, másrészt határozottan igen értékes garanciákat nyujtanak a nemzetnek épen ellenőrzési szempontból. Ilyen a békelétszámnak törvényes uton való megállapitása és ilyen a közös hadsereg póttartaléka kontingentálásának kérdése, *(Ugy van! Ugy van! a néppárton)* a melyeket annak idején igéretképen, ugy tudom, Széll Kálmán miniszterelnök ur és gr. Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök ur is ide hoztak, mely igérek által magukat az uralkodó párthoz, viszont az uralkodó pártot önmagukhoz is kötötték. *(Ugy van! a néppárton. Egy hang a baloldalon: Visszaesés!)*

És ha látom ezt a bizonyos mértékben való — a mint méltóztatik mondani — visszaesést, ha látom azt a hangulatot, a mely ezen körülményből az uralkodó pártban keletkezett, a melyet egységesebbnek ma semmi esetre sem lehet mondani, és ha tapasztalom azt az aggodalmat, azt a félelmet, azt a — mondhatnám — pánikot, a mely most abból keletkezett, hogy a régi rendszernek feltámadását látják sokan ebben az országban: akkor, t. képviselőház, valóban azt mondhatom, hogy itt jóformán legalább is a szabadelvü párt egységessége szempontjából semmi sem változott ebben az országban, kivéve talán azt az egyet, hogy mig akkor a szabadelvü párt gr. Khuen miniszterelnök urnak az osztrák miniszterelnök beszédére adott válaszát itt a házban tudomásul venni nem méltóztatott, addig most a miniszterelnök ur azon nyilatkozatát, a melyet a pártkörben tett, mikor azt mondotta, hogy a közös ügyekre vonatkozó magyar törvények csak akkor léphetnek hatályba, hogyha a monarchia másik felében is megfelelő törvényes intézkedések történnek, az ő szájából szivesen elfogadták. *(Élénk helyeslés és taps a néppárton. Mozgás a jobboldalon.)* Pedig hiszen e kettő jóformán legalább is alapgondolatában fedi egymást.

Hát, t. képviselőház, hogy miért méltóztattak a gr. Tisza István iránti lelkesedés paroxizmusában tudomásul venni épen az ő szájából azt, a mit gr. Khuen-Héderváry Károly szájából tudomásul venni nem akartak, azt én — még ha tekintetbe veszem is az uralkodó párt mostani nagyon deprimált politikai lelkihangulatát — megérteni képtelen vagyok. *(Helyeslés balfelől.)*

T. képviselőház! A néppárt a Széll-kormány által beadott indemnitási törvényjavaslatnak a ház asztalára való letétele óta a passzivitás álláspontjára helyezkedett; és a passzivitás álláspontján állandóan megállani igyekezett mindig abban a reményben, hogy, ha a korona a maga alkotmányos érzületénél fogva — melyben mindig biztunk — a nemzeti aspirációk tekintetében konczessziókra szánja el magát és ezáltal megkönnyiti a kibontakozást, akkor ez az uralkodó párt csak olyan kormányzati irányzatot fog támogatni, a mely legalább is a Széll Kálmán kormányzati rendszerének: a jog, törvény és igazság politikájának kiépitésére alkalmasnak lenni látszik. *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés a néppárton.)*

Ebben a feltevésben, t. képviselőház, valóban fájdalmasan, valóban keservesen csalódtunk. *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)* Mert, t. képviselőház, valamint az igen t. miniszterelnök ur a pártklubban igen helyesen megjegyezte, hogy ő tulajdonképen soha senkinek kópiája lenni nem akar, mert minden kópia többékevésbbé rossz, és én ezt a magam részéről kész-

Digitized by Google

ségesen aláirom, sőt nem is vártam volna egyebet az ő pregnáns politikai egyéniségére való tekintettel, épen ugy meg vagyunk győződve arról, hogy ő sokkal határozottabb politikai jellem és politikai egyéniség, semhogy a multban követett politikáját, saját multját, egyéniségét, a multban helyesnek ismert és általa követett rendszert valamikor is megtagadni tudná. *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés a néppárton.)* És ez a pszichológiai momentum, t. képviselőház, a melyet én csaknem csalhatatlannak tartok, teszi nekünk kötelességünkké a legerélyesebb és legkövetkezetesebb ellenőrzését a kormány eljárásának mindaddig, a mig az alkotmányon kivüli helyzetből kivezette az országot, azután pedig kezünkbe adja a legerősebb fegyvert arra nézve, hogy az elvi ellenállást vele szemben kifejtsük. *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Mert, t. képviselőház, vagyunk mi is olyan önérzetes politikusok, a kik sem multunkat, sem a multban követett politikánkat, sem a multban helyesnek ismert rendszert soha megtagadni nem fogjuk, nem fogjuk pedig legkevésbbé olyan kormánynyal szemben, a melynek tagjai a multban exponált helyzetből — meg vagyok győződve róla, egész melegséggel, egész meggyőződéssel — azt a rendszert támogatták, a mely báró Bánffy bukásáig Magyarországon a politikai erkölcsöknek sirásója volt. *(Élénk helyeslés és éljenzés a néppárton.)*

Röviden rekapitulálok. *(Halljuk! Halljuk!)* Mi, t. képviselőház, a kik ellenzéki voltunk daczára ellenzéki népszerüségünknek ugyszólván teljes koczkáztatásával hét hónapon keresztül két, velünk ellentétes elvi állásponton álló kormányt ugyszólván támogattunk csak azért, hogy egyrészt a régi rendszer ne ébredhessen fel ujra, *(Élénk helyeslés a néppárton.)* másrészt azért, hogy az alkotmányon kivüli állapotból ez az ország kiszabadulhasson ... *(Ugy van! Ugy van! a néppárton.)*

Rakovszky István: De bele nem vittük! *(Zaj a baloldalon.)*

Gr. Zichy János: . . . őszintén mondva, örülnénk annak, ha az alkotmányválság ebben az országban megszünnék. De, t. ház — és erre helyezem a súlyt és ebben különbözik mai álláspontunk azon álláspontoktól, a melyeket az előbbi kormányokkal szemben elfoglaltunk — minden fentartás nélkül kijelentjük, hogy a mennyiben ezen kormány politikai erkölcsében bizni mindaddig nem tudunk, a mig annak ellenkezőjéről meggyőződve nem leszünk, vele szemben az alkotmány sánczain belül a legnagyobb elszántsággal, soha nem ingadozó határozottsággal és nem lankadó erővel fogjuk teljesiteni ellenzéki kötelességeinket. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a néppárton. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Molnár Ákos *(közbeszól)*: Hát leszereltetek?

Zboray Miklós: Hát ti mit csináltok? *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* Te mindig leszereltél! Nincs jogod kérdezni! *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon és a néppárton. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak!

Azokat a dolgokat elintézhetik a parlamenten kivül is.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nagyon kérem előttem felszólalt képviselőtársamat, hogy ő se tekintse azon személyes tisztelet hiányának, a melylyel iránta viseltetem, hogy ha most elhangzott felszólalására csak egypár egészen rövid megjegyzést teszek. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőtársam árnyak és kisértetek által befolyásoltatja és vezetteti magát; *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* ez mindenesetre különbség köztünk. *(Egy hang balfelől: Csak óvatosság!)* Én árnyakat és kisérteteket nem ismerek, azoktól nem félek; azok befolyást az én magatartásomra nem gyakorolnak *(Helyeslés jobbfelől.)* és t. képviselőtársamat csak arra kérhetem, hogy igyekezzék ő is objektiv szemmel nézni a tényeket; akkor meg fog győződni arról, hogy az én multbeli eljárásom, s az én jelenleg hangoztatott nézetem és elveim teljes összhangban állanak egymással, és talán meg fog győződni arról is, hogy azok a sötét félelmek, a melyekkel a mostani kormány bemutatkozását fogadták, legalább is nagy részükben alaptalanok. Hiszen, hogy az »egy akol és egy pásztor« álláspontja nem fog köztünk beállani, azt én is igen valószinünek tartom; *(Derültség jobbfelől.)* hiszem, hogy számos kardinális nézeteltérés forog fenn közöttünk, *(Mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* a melyeket természetszerüleg, hivatásszerüleg, s kötelességünkhöz hépest a parlamenti küzdelmek porondján meg kell vitatnunk, a melyek körül a harczot meg kell küzdenünk. Én csak azt sajnálnám mélyen, ha ezért ok és szükség nélkül bizonyos elfogultság, bizonyos előre idehozott bizalmatlanság élesitené ki és keseritené el ezeket a küzdelmeket olyankor is, a mikor erre a kellő objektiv támpont hiányzik. *(Helyeslés a jobboldalon és balfelől.)* Én a magam részéről mindig kész leszek a köztünk fenálló nagy véleménykülönbségekkel megküzdeni, azokat megvitatni, de igyekezni fogok és rajta leszek, hogy az objektiv küzdelmek határain túl ne lépjek. *(Helyeslés a néppárton.)*

Trubinyi János: Helyes, felveszszük igy a harczot!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezek után legyen szabad áttérnem a mai ülésen elhangzott másik nagy beszédre, a mely tulajdonképen egész tenorjában — a mint hogy az az illető t. képviselő ur álláspontjáról nagyon természetes is — fényes védbeszéd volt a külön magyar hadsereg mellett, s erős vádbeszéd a közös hadsereg intézménye ellen. Mert hiszen azok az állitások, azok az okoskodások és követelmények, a melyeket t. képviselőtársam felállitott, legnagyobb részükben egyenesen a külön had-

Digitized by Google

sereg álláspontjáról jogosultak; legnagyobb részükben egyenesen a közös hadsereg intézménye ellen irányulnak. *(Ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Csak a magyar nyelvről van szó! *(Zaj. Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Méltóztassék nekem megengedni, hogy én erre a térre a t. képviselő urat ezuttal ne kövessem. Nem azért, mint hogyha a nagy elvi kérdés megvitatása elől is kitérni akarnék, de ma feladatomat főleg abban látom, hogy ezen különben is konkrét tárgynélküli vitában igyekezzem szombati nyilatkozatomat kiegésziteni azokkal a magyarázatokkal vagy felvilágositásokkal, a melyek szükségesek arra, hogy a t. ház teljesen tisztában legyen a komány intencióival és elveivel, de nem tartanám helyesnek azt, hogy egy ilyen eszmecsere keretébe bevitessék a közéletünk alapját képező nagy elvi kérdések feletti beható diskusszió. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hiszen majd fognak jönni azok a konkrét törvényjavaslatok, azok a konkrét kérdések, a melyeknél helyénvaló lesz ezeket a kérdéseket is megvitatni, s biztosithatom a t. házat, hogy nem fogok előlük kitérni. Épen ezért, bármilyen nehezemre essék a dolog, csak egy egész rövid megjegyzéssel végzek a felszólalt t. képviselő urak beszédeinek azon részével, a mely a nyelvkérdésre és az 1867 : XII. t.-czikk közjogi természetére vonatkozik. Csak egészen röviden kivánom jelezni azt, hogy az az álláspont, a melyet ebben a kérdésben ugy az én igénytelen személyem, mint a szabadelvü párt elfoglal, nem novum. *(Ugy van! jobbfelől.)* Azon az állásponton állottak 1867-ben azok, a kik a kiegyezést megkötötték.

Ugron Gábor: Nem állottak! *(Nagy zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Nem állottak!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Azon az állásponton állott a korona, mikor szentesitette az 1867: XII. t.-czikket. *(Zaj balfelől.)*

Ugron Gábor: Nem állott, mert a korona a szentesitéskor nem magyarázott, egyedül a korona nem magyarázhat!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és azon az állásponton állott a magyar szabadelvü párt egész politikai multja.

Ugron Gábor: Nem igaz! Nem ugy lett szentesitve! A magyar törvény előbb volt szentesitve, mint az osztrák.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ejnye, de nagy ujságot mond nekem a t. képviselő ur. *(Zaj.)* Rettenetes nagy ujságot.

Ugron Gábor: Igen, mert ez a csavarásnak utját vágja.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Igenis, félesztendővel előbb volt szentesitve, de hatályba nem léphetett, a magyar törvényt nem lehetett végrehajtani, *(Nagy zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* a delegációt nem lehetett megválasztani, nem működhetett, hatályba nem léphetett addig, a mig Ausztriában is megfelelő törvény nem hozatott. *(Halljuk! Halljuk!)* Hiszen kérem ez nem a dolog természetéből folyik. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én ismétlem, *(Zaj balfelől.)* nagyon szomoru volna, hogyha valakinek annál inkább volna igazsága, mentül öblösebb tüdővel tudja állitásait elkiáltani, én ismétlem azt, hogy ennek a kérdésnek megvitatása elől nem fogok kitérni, a mikor annak idejét elérkezettnek látom, de most csak azt konstatálom, hogy az a kijelentésem, a mely a képviselő uraknak annyira nem tetszik, teljesen azonos lényegileg, talán némileg még jobban kidomboritja, de teljesen azonos azzal a kijelentéssel, a melyet az ország igazságügyminiszteri székéből megboldogult Szilágyi Dezső tett 1893. október havában. Nem azért hozom fel ezt, hogy rá mint tekintélyre hivatkozzam, de méltóztassék megnézni, az a kijelentés akkor az egész ház által közmegnyugvással fogadtatott, mint korrekt közjogi nyilatkozat, mint tisztázása ennek a helyzetnek. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Mondom, én teljes megnyugvással várom az alkalmat, hogy ezt a kérdést a képviselő urakkal megvitassam. De most áttérek beszédem tulajdonképeni czéljára, mert én helytelennek és czélszerütlennek találnám azt, hogy mi most hosszu diskussziókba menjünk bele nagyfontosságu elvi kérdések felett, a helyett, hogy tisztázván most a függő kérdéseket, lehetőleg mielőbb elővegyük azon fontos törvényjavaslatokat, a melyeknek letárgyalására az országnak szüksége van. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Egész rövidséggel korlátozom ma feladatomat arra a térre, hogy először is igyekezzem kiegésziteni, megmagyarázni tegnapelőtti nyilatkozatomat ott, a hol az egyben vagy másban némi félreértésre adhatott alkalmat, továbbá felelni az előttem szólott t. képviselőtársaim azon kérdésére, a melyekre választ adnom kell azért... *(Egy hang a néppárton: Értjük!)* Majd még jobban megmagyarázom, t. képviselő ur, hogy minden tagja a házban tisztában lehessen a kormány álláspontja iránt és akkor itélhessen és határozhasson saját magatartását illetőleg. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Felemlittetett az, hogy a magyar alapitványi helyek a tanintézetek némely részeinél, miután azok ma Magyarországon nem léteznek, Ausztriában fognak felállittatni. Ezen természetesen csak akkor lehet majd segiteni, ha ilyen magyar intézetek felállittatnak. Azonban ezeket az alapitványokat a magyar állam állitja fel, módjában van tehát nemcsak az alapitvány feltételeit akként szabályozni, a hogy jónak látja, de magát az adományozást is akként eszközölni, hogy ezek a helyek mindenesetre a magyar intelligenczia gyermekei számára biztositassanak. *(Egy hang balfelől: A magyar felelős miniszter által?)*

Ez az intenczió vezeti a kormányt ebben

Digitized by Google

a tekintetben. A t. háznak alkalma lesz az ellenőrzést gyakorolni a végrehajtás terén és meggyőződni róla, hogy ezt a feladatát a kormány mennyiben teljesiti. A czél, a mely előttünk lebeg, mindenesetre az, hogy ez alapitványi helyekre a magyar intelligenczia bocsáthassa be gyermekeit.

A mi pedig az uj iskolákat illeti, *(Zaj balfelől. Elnök csenget.)* engedelmet kérek, Holló Lajos t. képviselőtársam erre vonatkozó nyilatkozatomat egy oly passzussal toldja meg, a melyet legalább abban az összefüggésben nem mondtam, midőn azt állitja, hogy én az uj iskolákról csak ugy beszéltem, hogy a mennyiben elháríthatatlan akadályokba nem ütközik. Ez tévedés. Én azt mondtam igenis, hogy ha az uj iskoláknak a közös hadsereg szervezetében való felállitása ütköznék akadályokba, abban az esetben módunkban lesz a honvédnevelésügy megfelelő fejlesztése utján elérni ezt a czélt. *(Zaj balfelől.)*

Csak azt akarom hangsulyozni tehát, hogy nem azt mondtam és mondom, hogy ha akadályok merülnek fel, akkor lemondunk a czél eléréséről; hanem ellenkezőleg, utaltam arra, hogy bárminő akadályokat akarnának is e megoldás utjába gördíteni, *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* ez a nevelésügynek ilyetén szabályozását megakasztani, megakadályozni nem fogja. *(Helyeslés jobbfelől. Élénk mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Akkor nem a quóta szerint, hanem egész összegben!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nagyon természetes. Nem akarok a kérdésről sokat beszélni, de nagyon természetes, a mi, remélem, nem fog bekövetkezni, hogy ha ezen jogosult czélok elérése — mondjuk — az osztrák delegáczió részéről elháríthatatlan akadályokba ütköznék, ez visszahatna a nevelésügy kezelésére általában és ennek volnának továbbmenő következményei. *(Helyeslés.)* Mert természetes dolog, hogy a magyar delegáczió meg nem nyugodhatnék abban, hogy azt, a mi itt fejlesztési szempontból szükséges, az ország költségére csináljuk, s minden egyéb közös költség tárgyát képezze. Ezek komplikáczió volnának; ne beszéljünk róluk most, meg vagyok róla győződve, hogy felmerülni nem fognak. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

A mi már most a magyar nyelv tanitását illeti, én annak a határozott kilátásnak és reményemnek adhatok kifejezést, hogy a magyar nyelv tanitására vonatkozó diszpozicziók a jövő tanév kezdetén, tehát a legrövidebb idő alatt, a mi csak lehetséges, életbe fognak lépni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Csak ismételhetem a t. ház előtt, hogy igenis jelentékeny tantárgyak, jelentékeny tudományok jelentékeny számmal fognak magyar nyelven előadatni.

B. Kaas Ivor: Katonai tantárgyak?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ne méltóztassanak tőlem kivánni, hogy én itt minden részletre felvilágositást adjak. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Hát kitől kivánjuk, ha öntől nem kivánjuk? Valakinek csak kell felelősnek lenni! *(Nagy zaj. Elnök csenget.)*

Lengyel Zoltán: Békét akarnak és nem hagyják beszélni a miniszterelnököt!

Ballagi Géza: Enyje de kedves! *(Derültség jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ismétlem azt a kijelentésemet, hogy én fogok a legjobban örülni, mikor az erre vonatkozó tervezet nyilvánosságra kerül. Mert meg vagyok róla győződve, hogy ez a kormány kijelentéseinek komolyságát teljesen be fogja bizonyitani. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezek volnának azok a konkrét kérdések, a melyeket a katonai programmra vonatkozólag tett kijelentéseim magyarázatául meg kellett érintenem. *(Felkiáltások balfelől: Hát a czimerkérdés?)* Nagyon helyes. Ezt igazán elfelejtettem; pedig a czimerkérdésről is egy kijelentést kell tennem, bár a czimerkérdés egyes részleteibe sem bocsátkozhatom bele egyszerüen azért, mert a kérdés megoldva nincsen. *(Nagy zaj. Felkiáltások balfelől: Csak a programmban van! Frázis. Derültség jobbfelől. Zaj. Elnök csenget. Nagy zaj a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Kubik Béla: Smólen Tóni fogja megoldani? *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Engem semmiféle ily kis jelenetkék meg nem zavarnak, *(Helyeslés a jobboldalon.)* nyugalmamból ki nem hoznak.

Pozsgay Miklós: Nagyobb jelenetek sem zavarják meg! *(Zaj a jobboldalon. Egy hang: A magyar nemzetet sem!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: A magyar nemzetet, remélem, meg fogják zavarni, de annak meglesznek a következményei. *(Nagy zaj és nyugtalanság a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Mi az?)*

Pozsgay Miklós: Necsak ugy hátrafelé mondja! *(Nagy zaj.)* Nekünk mondja meg! Ne oda szóljon. *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek. A képviselő urak azután nyilatkozhatnak.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha a magyar nemzet ezeket a jeleneteket megunja, annak idején, remélem, évek mulva, de annak idején, ennek az unalomnak a következményeit a jelenetek mélyen t. rendezői fogják megérezni. Hiszen ez nagyon egyszerü. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Természetes!)*

Rakovszky István: Akasztófa, golyó! *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök *(ismételten csenget)*: Csendet kérek, t. ház!

Zboray Miklós: No, kuruczok!

Digitized by Google

Gr. Tisza István miniszterelnök: Engem abban a feltett szándékomban és abból a természetemmel egyedül összeegyeztethető szokásomban a t. képviselő urak nem fognak megzavarni, hogy én egészen egyszerüen és minden megválogatása nélkül a szólamoknak megmondjam azt, hogy igenis, midőn egy kérdés függőben van, igenis, mikor annak rendezése körül a faktorok közt, a kiknek abba beleszólása van, a tanácskozások folynak, én a t. ház előtt nyilatkozni nem fogok. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Király és nemzet között van a tanácskozás.

Ballagi Géza: Az is kettő.

Gr. Tisza István miniszterelnök: A világon minden kormány, a mely a maga hivatását és kötelességét tudja, igy jár el. Nagyon sajnálom, de én nem fogok máskép eljárni.

Molnár Jenő: A hozománynak az a része van meg, a melyet le akarnak alkudni!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Egy dolgot kell hangsulyoznom és fogom is hangsulyozni, és ez az, hogy e kérdés rendezésénél azon az elvi álláspontón állunk és állhatunk csak, a melyen hivatalbeli elődeink, a kik szintén az 1867-iki kiegyezés alapján állva, a hadsereg jelvényei rendezésének kérdését az 1867-es alapon, tehát egy, az ország közjogi állásának megfelelő közös jelvény által . . . *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök ismételten csenget.)*

Lengyel Zoltán: No, most tessék tapsolni!

Kubik Béla: Tapsolni kell! *(Hosszantartó nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Tapsoljanak a közös jelvénynek.

Sréter Alfréd: Mi csendben hallgatjuk önöket, megköveteljük mi is a meghallgatást önöktől. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő urat kérem, szíveskedjék csendben lenni.

Lengyel Zoltán: Tapsoljanak!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hogy ez a t. képviselő uraknak nem tetszik, az nagyon természetes. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A t. képviselő urak elvi álláspontjától nem is várhatok egyebet. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon, felkiáltások: Közös jelvény. Elnök ismételten csenget.)*

Lengyel Zoltán: Összmonarchia.

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő urat kérem, szíveskedjék a tanácskozást nem zavarni. *(Nagy zaj.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: De engedelmet kérek, a mint hivatalbeli elődeinktől nem volt sem hazaárulás, sem semmiféle különösebb meglepő dolog, hogy ugyanerre az álláspontra helyezkedtek, hát én azt hiszem, hogy én is a legjobb akarattal sem tehetem . . .

Kubik Béla: Ha százszor meggörbülök, akkor sem lesz közös jelvény. *(Derültség jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . hogy a mi álláspontunkkal homlokegyenest ellenkező más álláspontot hirdessek. *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Pap Zoltán: Széll Kálmán kikérné magának, hogy ő rá, mint elődre hivatkozzék!

B. Kaas Ivor: Hát a szabadelvü pártnak tetszik a közös jelvény? *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezek után szabadjon még egynéhány rövid megjegyzést tennem pénteken előterjesztett programmom egypár oly pontjára, a melyet elsősorban t. barátom, Kossuth Ferencz fejtegetett. A t. képviselőtársam felhívta a kormány figyelmét a népiskolák állapotára, hangsulyozta, hogy mennyi a nem magyar tannyelvü népiskola, és hogy a magyar nyelv tanitása körül mennyi kivánni való marad még hátra. A mi az elsőt illeti, gondolom, az én t. képviselőtársam sem óhajtaná azt, hogy a népoktatásügy terén a magyar állam ma egy más elvi álláspontra helyezkedjék a nemzetiségekkel szemben, mint a minőt 1868-ban elfoglalt, vagyis a nemzetiségeknek azon jogát, hogy nem magyar tannyelvü népiskolákat fentarthassanak, eltörölni kivánná.

Rátkay László: Miért ne lehetne eltörölni? *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Akkor harczolunk! *(Zaj.)*

Ugron Gábor: Magyar érzése sincsen!

Gr. Tisza István miniszterelnök: A mi a kérdés másik részét illeti, én készséggel elismerem, hogy a magyar nyelv tanitása a népiskolákban koránsem érte el azt a polczot, a melyet joggal megkövetelhet, hiszen ezt a magam részéről épen pénteki nyilatkozatomban hangsulyoztam, és biztositathatom róla a t. házat, hogy igenis, ezzel a kérdéssel a kormány abból a szempontból és azzal a szándékkal kiván foglalkozni, hogy a magyar nyelv kötelező tanitására vonatkozó törvényes határozmányoknak effektiv végrehajtását biztositsa.

Itt a baj a közoktatásügyi organizmus hiányos voltában és az iskolák feletti felügyelet és ellenőrzés gyengeségében rejlik és én azt gondolom, hogy keresni kell a módot hatályosabb felügyelet gyakorlására; de találunk más eszközöket is, — nem akarok most rámutatni, hogy minőket, — különösen kereshetünk a megoldásra eszközöket ott, hogy az állam jótéteményeiben csak oly iskolák és oly tanitók részesülhessenek, a kik ezen irányban törvényes kötelezettségüknek megfelelnek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A másik megjegyzése t. képviselőtársamnak, a mit szó nélkül nem hagyhatok, a pénzügyi bajokra vonatkozik. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Az én t. képviselőtársam azt mondja, hogy azon sötét képet, a melyet én megrajzoltam, ő igaznak tartja, de hibának, hogy a kormánypadokról történt ily nyilatkozat, mert az visszahathat az ország hitelére. Hát engedje meg nekem a t. barátom, ebben nem lehetek vele egy nézeten,

Digitized by Google

mert én azt hiszem, hogy először is tényleges veszedelmet egy ország pénzügyeire az hozhat leginkább, ha illetékes helyről felelőség mellett idejekorán nem figyelmeztetnek a mutatkozó bajokra és veszélyekre, másodszor az ország hitelének semmi sem árthat annyira, mint a létező bajok elpalástolása, mint bizonyos optimizmus, a melyet, ha magunkban nem érezzük is, másokban igyekezünk felkelteni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ellenkezőleg, engem az a remény és az a hit vezet, hogy az ország hitelének, az ország jó hirnevére, az ország iránt érzett közbizalomnak csak megerősitésére szolgál az, ha azt látják, hogy a mint itt nem is konkrét bajok, csak a bajoknak előjelei mutatkoznak, az sem a kormánynak, sem a törvényhozásnak komoly figyelmét el nem kerülte. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ha t. barátom azt mondja, hogy ebben és azon következtetésekben, a miket ehhez kötelességszerüleg füznöm kellett, bizonyos kortespolitika rejlik, engedje meg t. barátom, hiszen ő maga sem tudott egy finom mosolyt elpalástolni, mikor ezt mondta. *(Derültség.)* Hiszen én világrekordot teremtenék a korteskedési ügyetlenség terén, ha kortes szempontból tettem volna ezt. Nem, t. képviselőház, kötelességszerüleg tettem; tudatában voltam annak, hogy ez rossz kortespolitika, tudatában voltam annak, hogy ebből a szempontból kárt okozok annak a politikának, a melynek egész lelkemből hive vagyok, de meg kellett tennem, mert erre vitt az a parancsoló kötelességérzet az ország pénzügyei iránt, a melylyel átvettük az ország ügyeinek vezetését, *(Helyeslés a jobboldalon.)* és meg kellett tennem azért is, mert azt tartottam, hogy ezeknek a fontos érdekköröknek, a melyekben kedvezőtlen fordulatot vehetnének a pénzügyi helyzetből kifolyólag az ügyek, mindjárt az első perczben tiszta bort kell önteni a pohárba. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ez volt az az eljárás, melyet követtem és most is azt tartom, hogy helyesen, kötelességszerüleg követtem, daczára annak, hogy nagyon rossz kortespolitikának tartom.

Ezek után hátra van, hogy azokról a kérdésekről beszéljek, melyeket mintegy az általam felhozott kérdések kiegészitése gyanánt hozott szóba elsősorban Kossuth Ferencz t. képviselő ur. Felemlittetett bizonyos gúnynyal és bizonyos rosszakarattal ugy a sajtóban, mint ma az ülésben is, hogy itt eszmecserék folytak, hogy itt bizonyos előre megállapitott kérdésekről és feleletről van szó. *(Mozgás balfelől.)* Czáfolatát hallottuk ma annak, a mit mondani fogok, hogy ne lett volna ez benne?

Rakovszky István: A gonosz zsurnaliszták tették.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Legyen szabad erre röviden kijelentenem, hogy ha ugy Kossuth Ferencz t. képviselőtársam, mint az ellenzék más t. tagjaival is a privát érintkezés terén beszéltem, eszmecserét folytattam, nézeteinket egymásnak elmondottuk.

Ezt tettem és nagyon szivesen fogom tenni a jövőben is. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha szivesek lesznek erre nézve alkalmat szolgáltatni, *(Egy hang balfelől. Szükséges!)* mert azt tartom, hogy ha nem is feltétlenül szükséges, de czélszerü, mert a közügyek simább, előzékenyebb, egymás kölcsönös megértését inkább biztositó előkészitését és megoldását teszi lehetővé. *(Helyeslés a jobboldalon.)* De ennek semmiféle olyan jelentősége, semmiféle olyan háttere nincs és nem is lehet, mint hogyha bárminő titkos, vagy nem titkos megállapodások létesittettek volna, mint hogyha ez eszmecseréknek czélja az lett volna, hogy itt a pártok közt bizonyos paktumszerü kötelezettségek vállaltassanak. Azt hiszem, t. barátaimnak intencziójától ez épen olyan távol áll mint az enyémtől, mert azt gondolom, a rendes, a tiszta politikai helyzet az, hogy mondják meg egyesek és pártok nézeteiket teljes nyiltsággal, tájékoztassák egymást és jusson mindenki abba a helyzetbe, hogy egymás nézetének alapos ismerete alapján foglalhasson állást egy kérdésben, de azután ne kössük le egymás akaratát egymással szemben akképen, hogy az csak a felelőség megosztására, a felelőség csökkentésére és arra vezethetne, hogy olyan obligók eredményeztetnének egyesekre és pártokra nézve .....

B. Kaas Ivor: Mint a kilenczes bizottságban. *(Derültség balfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . a melyek utólag, később kellemetlen ellentétbe hozhatnák az illető pártot és az illető egyént azzal, a mit az ország érdekében szükségesnek tart. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én tehát kizárólag ezen felfogás által vezettetve bocsátkoztam egyes ellenzéki t. képviselőtársaimmal eszmecserébe, és tisztán ezen álláspontról adok ma is teljes készséggel, teljes őszinteséggel felvilágositást a kormány álláspontjára vonatkozólag azon kérdéseket illetőleg, a melyeket Kossuth Ferencz t. barátom szóba hozott.

Ezen kérdések több csoportra vonatkoznak. Talán legyen szabad első sorban megemlékeznem azokról, a melyek még a katonai ügygyel és az ex-lex- állapottal vannak szorosabb összeköttetésben.

T. képviselőtársam azon óhajának adott kifejezést, hogy az ex-lex állapot miatt a rendes esedékesség idejében nem fizetett adóknál és az ennek folytán felgyült adótartozásoknál késedelmi kamat ne szedessék és kisebb adófizetőknél a törlesztés egy méltányosabb módja tétessék lehetővé. Hát én kijelentem, hogy a kormány egyik kérdés elől sem zárkózik el: a késedelmi kamatok szedésétől eltekint és igenis minden olyan kisebb adófizetőnél, a hol az adótartozás egyszerre való megfizetése komoly zavarba hozná az illetőt, méltányos részletfizetési feltételek

Digitized by Google

megállapitásáról fog gondoskodni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

A másik kérdés a visszatartott katonák sorsára vonatkozik. Én itt mindenekelőtt kötelességszerüleg felhivom a t. ház figyelmét arra, hogy a helyzet mínálunk ma nem olyan, mint volt október 1-én Ausztriában. A mint méltóztatnak tudni, Ausztriában az ujonczozás megtörtént, az ujonczok beosztása is megtörtént, tehát a melyik perczben a parlament megadta a törvényes engedélyt az ujonczozás foganatositására, egyszerüen csak be kellett rendelni a már beosztott legénységet. Ott természetesen mások voltak az ügy előzményei. Minálunk ezt az utat követni természetesen nem lehetett és csak az ujonczozási törvény meghozatala után lesz az ujonczozás foganatositható, a legénység beosztása eszközölhető és a behivások csak ezután történhetnek meg.

Ennek folytán természetszerüleg következik, hogy a hadsereg a három évet leszolgált legénységet azon időre, a melyet igyekezni fogunk ugyan lehetőleg rövidre szabni, de a mely mégis néhány hetet igénybe vesz, nem nélkülözheti, ugy, hogy bármennyire óhajtaná a katonai kormányzat is mentől hamarább szabadságolni ezen legénységet, annak szabadságolása nyomban a törvény megszavazása után nem lesz lehetséges. *(Nagy zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Pozsgay Miklós: Hát ebből az látszik, hogy még január elsején túl is ott maradnak a katonák. *(Zaj balfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Azonban a katonai kormányzat azon az álláspontón van először, hogy lehetőleg azon lesz, — hiszen a t. háztól függ, hogy ezt kivihesse, de lehetőleg azon lesz, — hogy a visszatartott legénységnek zömét a karácsonyi ünnepek előtt végleg elbocsáthassa, másodszor pedig, hogy az igy október 1-től fogva benn töltött időért, a mennyiben az hat hetet meghalad, két fegyvergyakorlatot engedjen el az illető legénységnek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én azt hiszem, hogy a visszatartott legény határozattan nyer ezáltal, hogy most szolgál egypár hónappal többet és később polgári életviszonyaiban két izben e fegyvergyakorlaton részt ne vegyen. *(Helyeslés a jobboldalon, s felkiáltások: Örülnek neki! Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Ezért nagy köszönettel tartoznak. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ezért tartoznak is!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: A harmadik kérdés *(Folytonos zaj a szélsőbaloldalon és a néppárton. Elnök csenget.)* vonatkozik a katonai épületeken alkalmazott feliratokra. A mai állapot, a mint méltóztatik tudni, az, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy az egyes városok és törvényhatóságok által épitett és katonai czélokra a közös hadsereg czéljaira szolgáló épületeken tetszés szerinti feliratok alkalmaztatnak. *(Ellenmondások a néppárton.)* Magyarország több helyén, ugy tudom legalább, magyar feliratok alkalmztatnak. Én ismerek olyanokat, megengedem, hogy nem mindenütt van igy, de egyszóval kétségtelen az, hogy az a törvényhatóság, az a város, a mely ilyen kaszárnyát, vagy más katonai épületet felépit, fel van jogositva arra kizárólag magyar feliratot alkalmazni.

Zboray Miklós: Hát a Mária Terézia-laktanya a fővárosban! A Hadik-kaszárnya! *(Egy hang a néppárton: A Radeczky-kaszárnya! Folytonos zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: A mi az állami tulajdont képező épületeket illeti, *(Folytonos zaj a néppárton és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!)* azokon jelenleg a felirások kizárólag a hadsereg szolgálati nyelvén vannak alkalmazva. Én a magam részéről is egészen jogosultnak és indokoltnak tartom azt a kivánságot, hogy ezen épületeken a hadsereg szolgálati nyelve mellett paritásos alapon a magyar állam nyelve is érvényesüljön. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* A magam részéről is hajlandó leszek *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát Ausztriában?)* ezt a szempontot érvényesiteni és remélem, hogy semmi nehézségbe ütközni nem fog, hogy ez a kérdés ekként megoldassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

B. Kaas Ivor: A paritás Ausztriában is meglesz?

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ausztriában is a szolgálati nyelv és az osztrák állam állami nyelve fog alkalmaztatni. *(Derültség a jobboldalon. Nagy zaj a néppárton és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Hoch! Hoch!)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselőház. *(Folytonos zaj.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ugyanerre az álláspontra helyezkedem . . . *(Folytonos nagy zaj. Elnök csenget.)*

Rakovszky István: Nos Vészi? Mit szól ehhez Vészi! *(Zaj és derültség a néppárton.)*

Vészi József: Mire kiváncsi Rakovszky képviselő ur? Véleményemet el fogja olvashatni és ha jónak látom, itt is meg fogja hallani. *(Zaj.)*

Rakovszky István: Helyes! Helyes!

Vészi József: Hát akkor ne aposztrofáljon! Ezt kikérem magamnak! Az ön gesztusait le kellene fotografáltatni. *(Nagy zaj és derültség a néppárton. Elnök többször csenget. Folytonos zaj.*

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urakat, ne folytassanak itt párbeszédeket más szónok beszéde közben. Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök; Ugyanerre az álláspontra helyezkedem *(Halljuk! Halljuk!)* azon kérdésekkel szemben, a melyeket még a magyar nyelv érvényesitésére vonatkozólag t. képviselőtársam bizonyos nyomtatványok, katonai könyvek, lajstromok stb. tekintetében felhozni méltóztatott. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Digitized by Google

Ugron Gábor: Mindenben! *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én is teljesen osztozom abban a felfogásban, hogy itt a hadsereg szolgálati nyelve mellett, mivel olyan okmányokról, vagy hivatalos iratokról van szó, a melyek magyar hatóságokat is érdekelnek, hogy itt a hadsereg szolgálati nyelve mellett a magyar állam nyelve is megfelelő alkalmazást nyerjen. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezeknek a kivánalmaknak a képviselését is magamra vállalom és remélem, hogy e tekintetben is eredménynyel fogok a t. háznak beszámolhatni. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Hát a hatóságokkal való levelezéssel mi lesz?)*

A hatóságokkal való levelezés kérdése nem hozatott ugyan fel t. képviselőtársam részéről, de hatóságokkal való levelezés szintén akként fog megoldatni, hogy a Magyarországon elhelyezett összes katonai hatóságok a magyar hatóságokkal magyarul levelezzenek. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Most is ugy van!)* Most nincs ugy, mert csak az ezredparancsnokságok leveleznek magyarul, a többi parancsnokságok ellenben magyarul felelnek a hozzájuk érkező magyar beadványokra, de németül intézik el az általuk kezdeményezett levelezést. Tehát a kérdés ma még nincs kellőleg megoldva és csak a jövőben lesz.

A másik eszmekör, a melyre t. képviselőtársam kiterjedt, az adópolitikai kérdések komplexuma. Erre nézve legyen szabad általában körvonalaznom azt, hogy a kormány az egyenes adók reformját akként kontemplálja, hogy ott az általános jövedelmi adónál először is adómentes létminimum állapittassék meg, másodszor pedig a progresszivitás fogalma is érvényesüljön. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* A szintén felvetett másik adókérdésnél, a hus- és borfogyasztási adónál, *(Halljuk! Halljuk!)* szintén óhajtása és kivánsága a kormánynak, hogy az ezen adókból eredő jövedelmek a városoknak engedtessenek át, nagyon természetesen akkor, midőn ezt az állam pénzügyi helyzete megengedi. *(Helyeslés jobbról. Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

Egy igen fontos kérdés, a kérdések majdnem egyik legfontosabbikát érintette a t. barátom akkor, a mikor a pótadó folytonos emelkedéséről beszélt. Ezt a bajt érezzük mindnyájan, de én ugy vagyok meggyőződve, hogy itt a segitséget nem kereshetjük bizonyos tilalomban, bizonyos maximális határ megállapitásában, mert utóvégre is a meglevő szükségleteket fedezni okvetlenül szükséges. De keresnünk kell a baj orvoslását abban, hogy a községeket juttassuk abba a helyzetbe, hogy jövedelmeiket fokozhassák és hogy ne legyenek kénytelenek kiadásaikat folyton fokozni, az a takarékossági eljárás, a melyet mint a kormánynak egyik sarkalatos törekvését jeleztem tegnapelőtt a ház szine előtt, kell, hogy feltétlenül érvényesüljön abban is, hogy a községek ujabb és ujabb állami funkcziók teljesitése révén folyton ujabb és ujabb terhekkel meg ne terheltessenek. Itt van az az orvosság, a melyet ebben a kérdésben valóban nyujtanunk kell. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Harmadik csoportja t. barátom előadásának egész gazdag gyüjteménye kisebb-nagyobb érdekü intézkedéseknek, a melyek, a mint ő magát kifejezte, szocziálpolitikai jelentőséggel birnak és a melyek a kisebb, vagy megrongált gazdasági exisztencziák megóvása érdekében kontempláltatnak. Legyen meggyőződve t. barátom, hogy a kormány minden tagja feltétlenül át van hatva annak fontosságától, hogy a kisebb exisztencziák és a megrongált exisztencziák érdekében tegyen meg az állam mindent, a mit megtehet. De figyelnünk kell az érem másik oldalára is.

Figyelnünk kell arra is, hogy itt bizonyos túlmenő intézkedések visszafelé találnának elsülni és a hitelképesség teljes megrongálása által boszulnák meg magukat épen azokon a szocziális körökön, a melyeknek érdekében kivánunk eljárni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Általában t. ház, én most, és ezt érteni fogja t. képviselőtársam, minden egyes kérdésnek taglalásába nem mehetek bele. Vannak ott egyes oly eszmék, a melyek már a megoldás küszöbén vannak, vannak olyanok, a melyeknek megoldására nézve talán bizonyos aggályok is foroghatnak fenn, de mindannyi olyan, a mely igenis megérdemli a kormány komoly figyelmét, mindannyi olyan, a hol a czéllal a kormány teljesen egyetért, de — és erre nagyon kérem ugy t. képviselőtársam, mint a t. ház becses figyelmét — igénytelen nézetünk szerint, ha a kisebb exisztencziákon valóban segiteni akarunk, ha ezen segitség kedvéért az egész társadalom haladását és fejlődését megzsibbasztani nem akarjuk, akkor a kisebb exisztencziák érdekében való ezen egész törekvésnek elsősorban arra kell irányulnia, hogy ezek erősittessenek, harczképesebbekké, mondhatnám: versenyképesebbekké tétessenek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Szóval: annak az egész akcziónak, a melyet minden kormánynak, a mely ezt a nevet megérdemli, a kisebb exisztencziák érdekében csinálnia kell, elsősorban nem korlátok felállitásával, nem az erősebb exisztencziák megakasztásában kell nyilvánulni, bár van tér, a hol erre is szükség van, hanem elsősorban ott kell a javitást keresni, a hol a nevelés és a szakismeretek terjesztése, az egyesülés és a szövetkezeti eszme propagálása által erősebbé, versenyképesebbé tehetők a kis exisztencziák, a hol ezek képesebbekké tehetők arra, hogy megállják helyüket az élet küzdelmeiben és valóban erőforrások legyenek a nemzet társadalmára nézve. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ugy hiszem, ezzel legkevésbbé sem állunk ellentétben egymással, de ezeket szükségessé vált hangsulyoznom azért, hogy kiegészitsem azt a

Digitized by Google

képet, a melyet a kormány felfogásáról e téren adnom kellett. *(Helyeslés jobbfelől.)* Végül megemlékezik t. képviselőtársam a választási törvény revíziójáról is. *(Halljuk! Halljuk!)* Ne méltóztassék ezt bárminő szónoki formának és még kevésbbé bárminő kisérletnek nézni arra nézve, hogy kitérjek a kérdés elől, de kötelességszerüleg hangsulyoznom kell azt, hogy a választási törvények reformja a nemzeti életnek egyik legfontosabb, egyik legnehezebb terrénumát képezi, a hol az ország legkardinálisabb érdekének szempontjából nagyon óvatosan kell eljárni, a melynél nagyon alaposan kell tanulmány tárgyává tenni, hogy az a reform, a mely talán tetszetősnek látszik, az életbe átvive, milyen képet mutat.

Krasznay Ferencz: Megérett már!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hogy csak egy példát emlitsek, nagyon tetszetős dolog azt mondani, hogy egyenlősitsük a czenzust. Én azonban nem ismerek országot, a hol a czenzust egyenlősiteni lehetett volna. Talán látszólagos egyenlőség nyilvánul bármily, mondjuk, egyenlő adóczenzus mellett, a mely egy összegben állapittatik meg az egész országra nézve, de ez a lehető legnagyobb egyenlőtlenségeket eredményezi, épen nálunk, mert egyes vidékeken majdnem az általános szavazati jogra, más vidéken pedig a nép zömének kizárására vezetnek. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Ily viszonyok között a czenzus lehető egyenlővé tételét igenis, mint óhajtandó czélt, ki kell tüzni, de ez a gyakorlatban egyébben nem fog mutatkozhatni, mint abban a komoly és remélem, eredményes törekvésben, hogy a mutatkozó legkiáltóbb egyenlőtlenségek orvosoltassanak. *(Ugy van! jobbfelől!)*

Ismétlem, t. képviselőház, és mindenki, a ki ezt a kérdést komoly tanulmány tárgyává fogja tenni, igazat fog nekem adni, hogy nálunk az egységes czenzus a legnagyobb egyenlőtlenségekre, a legnagyobb igazságtalanságokra vezethetne. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Általános szavazati jogot kell behozni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én tehát a czenzus kérdésében *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* más kötelezettséget nem vállalhatok, mint hogy *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* igyekezni fogok megoldást találni a czenzus terén. *(Zaj és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Nem halljuk, mit mond! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én hangom megerőltetésével beszélek és nagyon sajnálom, ha a t. képviselő urakat mások megakadályozzák abban, hogy hallhassák szavaimat. Én erről igazán nem tehetek, hanem igyekezni fogok kötelességemet teljesiteni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A czenzus kérdését illetőleg mára — mondom — nem vállalkozhatom, mint arra, hogy igyekezni fogok a mutatkozó legnagyobb és legélesebb igazságtalanságok kiegyenlitésére vonatkozó javaslatot terjeszteni a t. ház elé, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* a mely természetszerüleg a czenzus bizonyos leszállitásával is fog járni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Vészi József: Miért csak a legélesebbeket? *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: A választási törvénynyel kapcsolatos kérdések között különösen a választókerületek uj beosztása látszik előttem egy megérett kérdésnek, mert hiszen tényleg 1848-ban hiányzott is a kellő statisztikai alap a választókerületek beosztására; *(Ugy van! a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)* másrészt azóta a népességi viszonyok lényegesen változtak, ezeket pedig okvetlenül figyelembe kell venni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Harmadik nagyfontosságu kérdés *(Haljuk! Haljuk!)* a községenkint vagy talán helyesebben körjegyzőségenkint való szavazás kérdése, a melynek elérését a magam részéről nagyon melegen óhajtom, *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* és a melynél a nehézségek — hogy ugy fejezzem ki magam — tisztán technikai, adminisztrativ természetüek lehetnek, a melyeket, nem kétlem, a törvényjavaslat kidolgozása során sikerülni fog legyőzni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Barta Ferencz: Határidőt kérünk!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ez tehát azon kardinális három kérdés, a melyre nézve kijelenthetem, *(Zaj a baloldalon. Elnök csenget.)* hogy a kormány ezen kérdések megoldása szempontjából foglalkozni kiván a választási törvény revíziójával és hogy azon fog igyekezni, hogy még a jelen cziklus befejezte előtt terjeszthesse azt a t. ház elé. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ezek után engedjék meg, hogy egy pár szót intézzek a t. házhoz. *(Halljuk! Halljuk!)* Füzöm szavaimat Holló Lajos t. képviselőtársam azon nyilatkozatához, hogy ő és elvtársai küzdeni fognak tovább. *(Ugy van! balfelől.)*

Ugron Gábor: A mai beszéd után még inkább!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én senkit sem kérek arra, hogy valamilyes irányban halaszsza el, vagy függeszsze fel az elvei érdekében való küzdelmet, mert a hogy mi és t. elvbarátaink is küzdünk elveink érdekében, ugyanaz a hivatása a ház minden oldalának és minden pártjának, hanem arra kérem a ház minden tagját pártkülönbség nélkül, hogy ezt a küzdelmet vivjuk meg az alkotmányos küzdelem normális keretében és ne vigyük azt arra a térre, a hol a nemzetnek legsarkalatosabb, legdrágább, legbecsesebb érdekeit teszszük könnyelmüen koczkára. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Ellenmondás balfelől).* És ha az én t. képviselőtársam azt mondja, hogy ebben a kérdésben a nemzet

Digitized by Google

ereje lesz irányadó és a nemzet lesz a biró közöttünk, ...

B. Kaas Ivor: Ugy lesz!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . ugy én is azt mondom, én is azt remélem, hogy igenis, a nemzet, a nemzeti közvélemény szava fogja megmondani az uraknak azt, hogy elég volt ebből a küzdelemből, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* hogy a mi elérhető volt, az eléretett, *(Nagy zaj a baloldalon.)* hogy a további meddő harcz a nemzet érdekeibe ütközik, *(Ugy van! a jobboldalon. Nagy mozgás a szélsőbaloldalon.)* hogy ma, midőn annyi fontos kérdés, annyi égető szükséglet áll előttünk; hogy ma, midőn a nemzetnek annyi drága, becses kincse porban hever ezen küzdelem miatt; hogy ma, a midőn ezen nemzetnek erkölcsi prestige, politikai tekintélye, politikai sulya a világeseményeknek ingadozásai között mélyen sülyedt alá: a nemzeti politikának első feladata, hogy ezeket az erőforrásokat karolja fel ismét, ezeket a sebeket hegeszsze be, ezeket a repedezett falakat javitsa ki megint, hogy az események bárminő fordulatával teljes erkölcsi épségében, teljes politikai sulylyal, alkotmányának teljes épségben tartása és megőrzése mellett állhassa meg helyét. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

És ha a t. képviselő ur Deák Ferencz példájára hivatkozik, hát igenis, Deák Ferencz nem ismert megalkuvást akkor, a midőn egy sötét korszak sárba gázolta az ország törvényeit, letiporta az ország alkotmányát és idegen uralmat állitott itten fel...

Ugron Gábor: Most is az van!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Adja Isten, hogy ilyen idők soha többé be ne következzenek, de ha bekövetkeznének, akkor nem magyar ember az, a ki más eljárást követ, *(Élénk éljenzés és taps a jobboldalon.)* akkor igenis, ismétlem itt, erről a helyről . . . *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Szüllő Géza: Másnak is van joga közbeszólani. *(Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Senkinek sem volna joga igazság szerint közbeszólani. *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek. Ne méltóztassanak folytonosan közbeszólani.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Igenis, ismétlem itt azt a kifejezést, a melyet annyira félreértettek, vagy félremagyaráztak, hogy ha ilyen idők állanának be, akkor — innen, erről a helyről mondom, — minden magyar embernek igenis oda kell menni a golyó elébe, oda kell menni az akasztófa alá. *(Zaj a baloldalon.)* De ma, a midőn erre szükség nincs, ma, a midőn csak arról van szó, hogy a nemzetnek — megengedem széles rétegei szeretnének egy változtatást a mai törvényes állapoton, olyan változtatást . . .

Ugron Gábor: Végrehajtást! *(Zaj a jobboldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . olyan változtatást, olyan reformot, a mely lehet üdvös, de a mely ma konfliktusba vinné az országot királyával, a koronával . . .

Ugron Gábor: Körberrel! *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök... ma, igenis, nem megyek a golyó elé, nem megyek az akasztófa alá és azt a kérést intézem a nemzethez, azt a tanácsot adom a nemzetnek, hogy tartózkodjék e kérdés további felbolygatásától, *(Nagy zaj a baloldalon. Helyeslés a jobboldalon.)* mert hiszen, saját legbecsesebb érdekein ejt sérelmet, ha ezen meddő harczban meriti ki erejét. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Nem hátrálunk a német elől! *(Mozgás jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: És ha nékem arról beszélnek, hogy én kinálkoztam, erre az a válaszom, hogy igenis nehéz viszonyok között, nehéz és kellemetlen kötelességek elvállalása végett kinálkoztam erre a feladatra és kinálkoztam arra, hogy erről igyekezzem a nemzetet meggyőzni. *(Halljuk! Halljuk!)* A siker nem az én kezemben, a siker a nemzet kezében van. Ha hallgat erre a szóra, ha hallgat erre a tanácsra, azzal a boldogitó tudattal megyek nyugalomba, hogy egy nagy szolgálatot tettem nemzetemnek. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ha nem hallgat rá, hát lelkiismeretem nyugodt és tiszta lesz akkor is, mert nem törődve a küzdelemnek, a helyzetnek nehézségeivel, egy nehéz pillanatban férfiasan teljesitettem kötelességemet. *(Zajos éljenzés és taps a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! Miután az idő előrehaladt, a tanácskozást nem folytatjuk. A ház tudomására kell hoznom, hogy azon változásokon kivül, a melyeket az ülés elején bejelentettem, még egy változás állott be a bizottságok tagsági létszámában, a mennyiben Boda Vilmos képviselő ur az ülés folyama alatt a zárszámadási bizottságban elfoglalt tagságáról lemondott. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azt hiszem, a t. ház el fogja fogadni azon javaslatomat, hogy az ülés elején megállapitottakon kivül még a zárszámadási bizottságban Boda Vilmos képviselő ur leköszönése folytán megürült hely is holnap töltessék be. *(Helyeslés.)* Ezt tehát a ház határozatként mondom ki.

Miután a ház az ülés elején ugy intézkedett, hogy a holnapi ülés napirendjének első tárgya a bizottságok tagsági létszámában beállott hiányok választás utján leendő betöltése lesz, ezt követni fogja a most megszakitott vita folytatása. *(Helyeslés.)*

Hozzájárul ehhez a t. ház? *(Igen!)* Ezt tehát a ház határozatként kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

332. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 november 10-én, kedden,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Választás bizottságokban megüresedett tagsági helyekre. — A további teendők iránti intézkedés tárgyában megindult vita folytatása. — A választás eredményének kihirdetése.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti gróf Esterházy Kálmán jegyző, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Nyegre László, az ellenök felszólalókat pedig Trubinyi János jegyző ur.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1903. évi november hó 9-ikén tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre? Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. ház! Bemutatom Kuales Godofréd képviselő levelét, melyben értesit, hogy összeférhetetlen állásáról lemondott.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Hódmezővásárhely város közönségének kétrendbeli feliratát, a hadseregben a magyar nemzeti követelmények megvalósitása, illetőleg a választói jog reformja tárgyában. *(Éljenzés a szélsőbaloldalon.)*

Mindkettő kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Napirend során áttérünk a bizottságokban hiányzó tagoknak megválasztására. Megjegyzem itt, hogy a bizottságok közül a 40 horvát képviselő a közoktatási bizottság és a horvát regnikoláris bizottság tagjaira az eddigi szokás szerint nem szavaz.

Ugron Gábor: Bocsánatot kérek, én azt jól tudom, és ez a szabályoknak megfelel, de akkor ezen bizottságok megválasztására, a melyekben a horvát képviselők nem vesznek részt, külön szavazást tessék elrendelni, mert ha a szavazás egy lapon történik, akkor nem ellenőrizhető, vajjon a horvát képviselők szavaztak-e vagy sem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! Ebben a tekintetben a háznak már van preczedense, a mely boldogult Szilágyi Dezső idejében keletkezett és azóta már ismételten alkalmaztatott: hogy t. i. arról a szavazó-lajstromról, a melyen valamennyi bizottságba választandó képviselők nevei foglaltatnak, az a két bizottság kivágatik és a horvát képviselők ezzel a lappal szavaznak.

Ugron Gábor: Bocsánatot kérek, miután a szavazás titkos, ellenőrzés nincs. Ellenőrzésnek pedig lennie kell, hacsak formaság is. Az ellenőrzés csak ugy lehetséges, ha külön szavazás történik azokra a bizottsági tagságokra, a melyekre a horvátok nem szavaznak. Ez a világos és tiszta eljárás. Akárki volt is az atyja egy slendrián megkezdésének, de mi nem vagyunk kötelesek azt a slendriánt folytatni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Akkor két urnát tehetünk az asztalra: az egyikbe dobják a szavazataikat a horvát képviselők, a másikba a 413 szorosabb értelemben vett magyarországi képviselő. Ez által megóvatik a titkosság is. Méltóztatnak ezt elfogadni? *(Helyeslés.)* Tehát intézkedés fog történni az iránt, hogy két urna tétessék az asztalra, a melyek között a kisebbe a horvát képviselők fogják szavazó-lapjaikat beadni. Kérem a terembiztos urat, hogy ez iránt nyomban intézkedjék.

A névsort olvasni fogja első izben gróf Esterházy Kálmán, másod izben Trubinyi János jegyző ur.

A szavazás megkezdetik. Kérem a névsor olvasását.

Digitized by Google

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort. A képviselők beadják szavazó-lapjaikat.)*

Elnök: A szavazás befejeztetvén, a beadott szavazatlapok ki fognak adatni a jegyzői karnak összeszámlálás végett.

T. ház! Következik a napirend során a további teendők iránt való intézkedés tekintetében a tegnap megszakitott tárgyalás folytatása. Következik pedig?

Endrey Gyula jegyző: Vlád Aurél!

Vlád Aurél: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)* A miniszterelnök urnak programmbeszéde és a tegnapi nap folyamán elmondott kiegészitő beszéde után sem vagyok abban a helyzetben, hogy programmja iránt bizalommal viseltessem. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Daczára e bizalmatlanságnak, melynek két oka van: tárgyi és személyi oka, mégsem tartozom azok közé, a kik abban a véleményben vannak, hogy a jelenlegi helyzetben a rendkivüli parlamenti eszközök igénybevétele jogosult. Elvi ellenzője vagyok az obstrukcziónak és különösen kárhozatosnak tartom ezeknek a rendkivüli eszközöknek az igénybevételét a mai helyzetben, a midőn mindent, de mindent koczkáztathatnak anélkül, hogy többet nyerhetnének. *(Mozgás és ellenmondás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Majd meglátjuk!

Endrey Gyula: Kár, hogy a miniszterek nem hallják e buzditó szózatot.

Vlád Aurél: Nem támogatom én a kormányt. *(Zaj.)*

Endrey Gyula: Hol vannak a miniszterek?

Rákosi Viktor: Lemondott a kabinet?

Gabányi Miklós: Hála Istennek!

Elnök: Mindjárt itt lesznek, kérem.

Vlád Aurél: A mikor látjuk a parlamentárizmust fenyegető veszélyt, akkor véleményem szerint feltétlenül szükséges egy alapos, gyökeres rendszerváltozás, oly rendszerváltozás, a mely a nemzetet abba a helyzetbe juttassa, hogy a választások alkalmával valódi akaratát nyilvánitsa. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ez, t. képviselőház, a parlamenti reform megvalósitása utján érhető el, még pedig oly parlamenti reform megvalósitása utján, a mely az általános titkos szavazati jogot hozza be. Csodálkozom azon, hogy épen a kormánypárt idegenkedik ettől és ezt az idegenkedést a nemzetiségektől való félelemmel indokolja; pedig általánosan ismert dolog, hogy a kormánypárti képviselőknek többsége a nemzetiségi vidékekről való. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Ez a szabadelvü hála, hogy épen azokat tartja méltatlanoknak a választói jogra, a kik a többséget ideszállitják. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elhiszem, t. ház, hogy a nemzetiségeket ebben a tekintetben mulasztás terheli, mulasztás terheli őket, a mennyiben egyesek passziv maguktartásukkal okozták, mások pedig aktive is közreműködtek arra, hogy a kormány azokban a kerületekben többségre jusson; gondoskodni fogunk ezentúl arról, hogy ezen körülmény megváltozzék, hogy a kormány bizalmát megnyerjük az által, hogy a jelöltjeit megbuktatjuk, ha meg nem nyerhettük az által, hogy a kormánypárti jelöltek bejutását meg nem akadályoztuk. *(Zaj.)*.

Ugy a sajtóból, mint egyes államférfiaknak nyilatkozatából kitünik az, hogy különösen a nemzetiségektől való félelem akadályozza meg a t. kormánypártot abban, hogy a választói jogot kiterjeszsze. Hogy ez mennyiben igaz, kitünik egyebek közt a Szápáry-féle megvesztegetési kisérletnek megvizsgálására kiküldött parlamenti vizsgáló-bizottságnak jelentéséből, a mely szerint Szápáry László az általános választói jognak, a gyülekezési és egyesülési jognak megadását a szocziálistákkal szemben azzal indokolta, hogy félünk a nemzetiségektől. Tehát a nemzetiségektől való félelem akadályozza meg a kormánypártot abban, hogy az egyesülési és gyülekezési jogot kodifikálja és a választói jogot kiterjeszsze. Ugy látszik, a szabadelvü párt a multban a testvéri szeretetet olyanformán nyilvánitotta a nemzetiségekkel szemben, hogy ezeknek a jogoknak a kodifikáczióját megtagadta ő rájuk való tekintetből, és igy megtagadta azt, hogy maguk a magyarok is kodifikált joggal birjanak, hogy hivatkozhassanak rá: ime, itt van a jogom. Ilyformán jutottunk mi abba a helyzetbe, hogy velünk szemben az egyesülési jogot ugyszólván teljesen elkobozták. Csak a napokban lett betiltva a szerb radikálisoknak egy bejelentett népgyülése, hogy milyen alapon, azt nem tudom. *(Egy hang balfelől: Szolgabirói alapon!)* Nem szolgabirói alapon, hanem miniszteri rendelet van arra, mely lehetségessé teszi, hogy az állampolgároknak egy nagy részétől az állampolgári jogok ugyszólván elkoboztatnak. En azt hiszem, hogy alkotmányos, parlamentáris országban elsőrendü kellék az, hogy az állampolgároknak egyesülési és gyülekezési joga biztositassék, de ennek daczára a miniszterelnök urnak programm-nyilatkozatában erre vonatkozólag még csak igéret sem foglaltatik.

Ugy látszik, az egyesülési és gyülekezési jognak kérdése még nem érett meg arra, hogy a szabadelvü eszméknek megfelelően kodifikáltassék. Hát mi addig nem nyugszunk, mig nekünk olyan törvényünk nincs, a mely ezen jogokat nekünk megadja és biztositja. Velem történt meg, mikor programmbeszédemet akartam megtartani, hogy a szolgabiró nem akarta megengedni, hogy ugyanazon napon abban a községben tartsam meg programmbeszédemet, a melyben a szabadelvü párti jelölt meg akarta tartani. Nekünk egyezségre kellett lépnünk a szolgabiróval az iránt, hogy más községben engedje meg ugyanazon napon a programmbeszéd megtartását, mert különben illuzóriussá vált volna igyekvésünk. Ha ily körülmények közt az ember elégedetlen és elégedetlenségének kifejezést mer adni, akkor azt mondják: ezek agitál-

Digitized by Google

nak. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Mi nem agitálunk sem a magyarság, sem az állam egysége ellen, hanem agitálunk a közigazgatási közegek túlkapásai ellen. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Jól tudjuk azt, hogy nekünk ebben a hazában kell élnünk, hogy nekünk ennek a hazának nagyságáért és jövőjeért kell küzdenünk és helyeseknek tartjuk a költő ama szavait, hogy: itt élnünk és halnunk kell. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Igenis, itt kell élnünk és itt kell halnunk. Azonban elvárhatjuk és joggal várhatjuk el, hogy jogaink tiszteletben tartassanak, hogy midőn szabadon merjük véleményünket nyilvánitani, minket azért ne üldözzenek. *(Helyeslés balfelől.)*

A t. miniszterelnök ur a nemzetiségi kérdésre vonatkozólag tett bizonyos nagyon fontos kijelentéseket, a melyeknek őszinteségében én ugyan kételkedni nem akarok, de a melyek még sem nyujtják nekem az alapot arra, hogy azok megvalósitásában higyjek. Hallottunk mi már ezeknél szebb igéreteket, de mikor azok megvalósitására került a sor, nem történt semmi. A t. miniszterelnök urnak ezen nagyfontosságu kijelentéseit bátor leszek szószerint idézni és kommentálni. *(Halljuk! Halljuk!)* »Ezer év óta élnek ez országban békében a magyar nemzettel együtt széles rétegei olyan idegen ajku polgártársainknak, a kiknek saját nemzetiségük, saját nyelvük, saját etnografiai egyéniségük van. Ezt respektálták apáink a multban, ezt respektálni becsületbeli kötelességünk a jövőben is és én azt hiszem, egyenesen a magyar nemzet legjellemzőbb egyéni tulajdonságához maradunk hivek és egyuttal a magyar nemzet jól felfogott érdekét szolgáljuk, ha magunktartását a nemzetiségekkel szemben a jövőre is a jogtisztelet és az igaz rokonszenvtől áthatott testvéri érzület fogja vezetni.«

B. Kaas Ivor: Ez az ugrai választóknak volt elmondva!

Vlád Aurél: Tehát a jövőre is! Kimutattam, hogy a multban a szabadelvü kormányok a testvéri szeretetet azzal nyilvánitották, hogy egyesülési, gyülekezési jogunkat és iskoláinkat elkobozták s ha jövőre is ezt helyezik nekünk kilátásba, mi ebbe bele nem nyugszunk. *(Mozgás.)* Én egész őszinteséggel vagyok bátor előadni nézetemet a nemzetiségi kérdésre nézve; azt hiszem, nem fog senkinek megártani álláspontunk megismerése. *(Halljuk! Halljuk!)* Az őszinteség hiányával engem senki sem fog vádolhatni; őszintén fogom azokat előadni, ugy, a mint az tőlem joggal elvárható.

Mi a magyar államnak sem területi, sem politikai egysége ellen nem küzdünk,... *(Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)*

Rigó Ferencz: Ez kéne még! *(Halljuk! Halljuk!)*

Vlád Aurél: . . . de joggal várjuk el az államtól azt, hogy minket se akadályozzon meg abban, hogy gazdaságilag, kulturailag saját anyanyelvünk megtartása mellett fejlődjünk. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ez az, a mit mi az államtól elvárunk; ennek ellenében készek vagyunk az államnak mindent megadni. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ezzel szemben bizonyos irányzat kapott lábra, különösen a magyar közvéleményben, egy olyan irány, a melyet különösen olyan részről szoktak ápolni, a kiknek, ugy látszik, az a feladata, az hivatása, hogy hazafiságukkal kérkedjenek, hogy kimutassák hazafiságuk nélkülözhetetlen voltát, a kik ugyszólván abból élnek, hogy a nemzetiségek és a magyarság közt az egyenetlenség viszályát szitsák, a kik ez által akarják kimutatni, hogy ime, milyen nélkülözhetetlenek vagyunk. *(Ugy van! a néppárton.)*

Vészi József: Ezek a gonosz zsidók, ugy-e? Nyiltan tessék megmondani! *(Zaj balfelől.)*

Vlád Aurél: Akár zsidók, akár renegátok, az mindegy.

Rakovszky István: Ezt Hartsteinnak meg kell mondani!

Vészi József: Tessék! Méltó partnerje lesz Rakovszky urnak a konverzázióban.

Rakovszky István: Én nem csókoltam a kezét neki.

Vészi József: Én sem.

Vlád Aurél: Csak most a napokban jelentek meg közlemények a lapokban szerény személyemmel kapcsolatban. Azt irták holmi lapok, hogy Hunyad megyében forradalom készül, hogy Hunyad megyében ujabb 48-ra készülnek az oláhok, hogy Vlád Aurél izgatja őket, hogy ide-oda megy és szitja a forradalmat, az összeesküvést. Hát ebből a hirből egy árva szó sem igaz. Hogy ez nem igaz, erről maga Hunyad vármegye alispánja adott bizonyitványt akkor, midőn Hunyad vármegye törvényhatósági bizottságában interpelláltatván, kijelentette, hogy ebből egy szó sem igaz.

Veszelovszky Ferencz: Ugyanezt teszik Nyitrában, Trencsénben és az egész Felvidéken *(Zaj.)*

Vlád Aurél: Bánffy idejében a miniszterelnökség körében egy nemzetiségi osztály volt szervezve, melynek feladata, czélja nem is annyira az volt, hogy a nemzetiségeknek mozgalmait ellenőrizze, hanem a mely ugyszólván az agent provocateur szerepét játszotta. Akkor innen felülről csináltak egy forradalomfélét csak azért, hogy minket meggyanusitsanak a külföld előtt, meggyanusitsanak a magyar közvélemény előtt, . . . *(Zaj és mozgás a jobboldalon.)*

Nagy Mihály: Ez már nem igaz!

Vlád Aurél: . . . és ez által indokolttá tegyék a kivételes rendszabályok alkalmazását.

És miért tették mindezt? Azért tették, hogy a magyar közvéleményt tévedésbe ejtsék, hogy azt higyjék, hogy ime, azok, a kik még románok, a kik renegátok lenni nem akarnak, azok mind hazaárulók, azok kifelé gravitálnak. Hát ugyan hová gravitálnak? Nem mondom, ránk nézve ez a vád esetleg még a valószinüség látszatával bir, mert hisz közel van Romá-

Digitized by Google

nia. De hát hova gravitálnak a szászok, hova gravitálnak a tótok? Hiszen a szászok és Németország közt ott van a magyarság, ott vannak a tótok, ott vannak a csehek. Ezek olyan fogások, a melyekre nincs is eléggé elitélő szavam; ezek csak oda irányulnak, hogy a mi hazafiságunkba vetett hitet megrenditsék és ez által előkészitsék annak a politikának talaját, mely a nemzetiségeknek teljes kiirtását czélozza.

Veszelovszky Ferencz: Azt akarják, de nem érik el!

Vlád Aurél: Bánffy Dezsőnek, mikor megvált a miniszterelnöki székből, illetőleg, mikor visszavonulásra lett kényszeritve, ugy látszik, szabad ideje maradt arra is, hogy politikai stilgyakorlatokkal gyönyörködtesse a közönséget. Bánffy Dezső ezekben is nyiltan kijelentette, hogy ő a nemzeti politika, illetve magyar nemzeti államnak kiépitése alatt azt érti, hogy mindenki beolvadjon a fajmagyarságba, hogy mindenkinek a kötelessége nemcsak hű állampolgárnak lenni, de nyelvében is magyarrá válni, *(Helyeslések a jobb- és a baloldalon.)*

Gajáry Géza: Az volna a helyes! Az volna a kivánatos!

Veszelovszky Ferencz: Ezt kivánja a magyar politikai nemzet fogalma?

Vlád Aurél: Ennek a magyar nemzeti államnak, a faji államnak a létesitése beláthatatlan küzdelmeket, elkeseredett küzdelmeket idézne elő a magyarság és az összes nemzetiségek között.

Veszelovszky Ferencz: Az országnak békéjét fogná veszélyeztetni. *(Mozgás és ellenmondások a jobb- és a baloldalon. Zaj. Elnök többször csenget. Folytonos zaj és mozgás.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselőház! *(Felkiáltások a jobboldalon: Igen jó hazafiak! Folytonos zaj.)*

Vlád Aurél: A hazát szeretjük, a haza nagyságáért és békéjeért küzdünk.

Nagy Mihály: De azért magyarul nem akarnak beszélni! Tessék kimondani a magyar hazát!

Pap Zoltán: Ők a közös hazát szeretik! *(Folytonos zaj. Elnök csenget.)* A közös hazát akarják szeretni! A túloldalon fáj, hogy nem monarchiáról beszélnek.

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselőház!

Rákosi Viktor: A magyar haza megvan a közös hadseregben! *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselőurak! Ne tessék a szónokot folytonosan zavarni.

Rakovszky István: A közös jelvény az jó, ugy-e?

Zboray Miklós: Ő nekik jó volt a közös jelvény is, jó lesz akkor is, ha visszavonják.

Vészi József: Hiszen bárcsak visszavonnák! *(Folytonos zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselőház!

Vlád Aurél: Van még egy másik mozgalom is, a melyet bizonyos részről meginditottak és a mely azt követeli, hogy az összes népiskolák államositandók és csak kizárólag magyar legyen a tanrend és a tanitás nyelve. Én azt hiszem, hogy az államnak is, de mindenkinek föladata a közmüvelődést előmozditani. *(Folytonos zaj.)* De, t. képviselőház, ha ez az egyoldalu irányzat kerülne győzelemre, ez egyenesen annak az irányzatnak a győzelmét jelentené, a mely a tüzzel-vassal való magyarositásnak a hive. Ez egy nagyon veszedelmes irányzat, *(Mozgás.)* mert elidegenitené a nem magyar ajku honpolgárokat az államtól.

Endrey Gyula: A horvátok nem sokat törődtek vele, hanem megcsinálták!

Vlád Aurél: Kossuth Ferencz t. képviselőtársam külföldön is járt, neki tehát szélesebb prespektivával kellene birnia, és épen ő szólalt fel a képviselőházban ilyen irányban, holott tudhatná Kossuth Ferencz t. képviselőtársam is, hogy az 1868: XLIV. t.-czikk 17. §-a... *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Az a baj!)* Baj azokra nézve, a kik nem akarják, hogy mi itt létezzünk, de azokra nézve, a kik az ezen hazában lakó különböző nemzetiségek közt a békét akarják fentartani, *(Zaj.)* azokra nézve bizony nem baj.

Szatmári Mór: Alkalmazkodjanak a magyar állameszméhez és ne árulják el azt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Vlád Aurél: Mikor árultuk mi el azt? *(Nagy zaj.)*

A nemzetiségi törvény a következőket mondja 17. §-ában:

»De a közoktatás sikere, a közmüvelődés és közjólét szempontjából az államnak is legfőbb czélja lévén: köteles ez az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzetiségü, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általuk lakott vidék közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen addig, hol a magasabb akadémiai képezés kezdődik.«

Ez nemcsak hogy a felekezeteknek megadja a jogot, sőt egyenesen azt mondja, hogy az államnak kötelessége gondoskodni arról, hogy a nem magyarajku honpolgárok saját anyanyelvükön képezhessék ki magukat. Az állam azonban nemcsak hogy ezt meg nem tette, hanem sok helyütt a felekezeteket is megakadályozta abban, hogy a közmüvelődés terén a szükségesnek látszó intézkedéseket megtegyék.

Igen érdekes erre vonatkozólag Deák Ferencznek 1871-ben tartott beszéde, a melyben kimondja azt, hogy az ezen törvényczikkben foglalt intézkedéseket meg kell valósitani, mert ezt egyenesen pedagógiai szempontok követelik, az iskoláztatás terén pedig elsősorban a pedagógiai szempontok az irányadók és nem a politikaiak. Azt mondja továbbá Deák Ferencz, hogy egyenesen kötelessége az államnak gondos-

Digitized by Google

kodni erről, mert más nyelven, mint az anyanyelven nem is lehet az ismereteket elsajátitani.

Ha t. képviselőtársaim közül valaki meg akar a mai állapotokról győződni, legyen szives lejönni velem Hunyad vármegyébe és itt meg fogja látni, hogy azoknál az állami iskoláknál, a melyeknek a tannyelve kizárólag a magyar és a melyeknél alkalmazott tanitók a magyar nyelven kivül más nyelvet nem tudnak, olyan eredményt érnek el a tanitás terén három-négy év alatt, hogy a mikor a gyerek kikerül az iskolából, épen annyit tud, mint a mennyit tudott akkor, a mikor bejött. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Én, t. ház, azt hiszem, hogy az államnak nem lehet czélja, hogy a közoktatás elé ugyszólván akadályokat görditsen.

Egész röviden még egy kérdésre kivánok nyilatkozni, és ez az u. n. nemzetiségi izgatók kérdése. Ha azokat az irányelveket akarja velünk szemben érvényesiteni a miniszterelnök ur, a melyeket nyilatkozatában erre nézve találunk, t. i. a testvéri szeretetet és a jogtiszteletet, akkor biztositom, hogy nem fog egy sem akadni, a ki izgatni fog a magyar állam ellen, *(Helyeslés.)* mert mi akarjuk a testvéries együttélést, de igazi testvérek akarunk lenni és nem mostohák. Ha pedig izgatókról tényleg lehet beszélni, akkor az izgatókat nem a mi körünkben kell keresni, hanem a rossz közigazgatásban, *(Helyeslés a baloldalon.)* a basáskodó tisztviselőkben, a kik a népet nem jogalanynak, hanem jogtárgynak tekintik, a kik nem a nép javát, hanem annak kiszipolyozását tartják szem előtt és a kik ugy bánnak a néppel, mint a barommal. *(Mozgás.)*

A miniszterelnök ur a közigazgatás terén nagy reformokat helyez kilátásba, a melyeknek czélja a közigazgatás államositása.

Hát, t. ház, nem az volt a baj, hogy a közigazgatás nem volt államositva, hiszen tudjuk mindnyájan, hogy a közigazgatási tisztviselők választása ugyszólván kizárólag a főispáni hatalomtól függ, hogy a főispán a kormány expoziturája, hogy ő választatta a tisztviselőt eddig, és hogy a jövőre nézve is, ha a kormány arra vonatkozólag előterjesztést kér, hogy kit nevezzen ki, mindig csak a főispán véleménye lesz a döntő. Igaz, hogy van nálunk egy választásinak csufolt rendszer, ez azonban inkább kinevezési. Én tehát nem a közigazgatás államositását, hanem a kandidáczionális jog, a virilizmus eltörlését és olyan autonom testületek létesitését tekintem panaczeának, a melyek a lakosság valódi akaratát fejezik ki, nem pedig olyan testületek fennállását, a melyek semmi egyébre nem szolgálnak, mint arra, hogy vak eszközei legyenek a főispáni önkénynek.

Miután ezek szerint én a kormány programmjában garancziát nem látok arra, hogy ezek a bajok orvosoltassanak, miután én sem a kormányelnök ur személyében, sem multjában, sem progjammjában nem találok semmit, a mi az ország érdekében kielégitő volna, a kormány iránt bizalommal nem viseltetem. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Trubinyi János jegyző: Hock János! *(Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Szünetet kérünk! Hosszasabban akar beszélni!)*

Elnök: Engedelmet, de alig tárgyaltunk egy negyedórát *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: De szavaztunk!)* Minthogy az ülés utolsó órája a legterhesebb, azt gondolom, méltóztatnak hozzájárulni, hogy Hock János képviselő ur beszéde után adassék szünet. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Ehhez a részéhez a felvetett kérdésnek kérek szót! Mi ugyanis öt percznyi szünetet kérünk annál is inkább, mivel tudjuk azt, hogy Hock János képviselőtársunk hosszasabban kiván a kérdéshez szólani, mi pedig beszédét figyelemmel és odaadással kivánjuk hallgatni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az ülés közepe 12 órakor lévén, mi méltányossági okokból most tartanók a szünetet helyesnek, mert különben az ülés végére fog esni a szünet, a mikor aztán az ebből az okból nem lesz czélszerü. Azért én ragaszkodom ahhoz, hogy méltóztassék most az öt percznyi szünetet megadni, különös tekintettel arra, hogy a szónokokat mi ismerjük, mi tudjuk azt, hogy ki mikép beszél és milyen figyelmet érdemel. *(Mozgás jobbfelől.)* Ennélfogva ujolag is kérem, hogy méltóztassék a szünetet most elrendelni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Miután ez az első eset, méltóztassanak meghallgatni engem arra nézve, hogy miképen kontemplálom a szünetekkel való elbánást. *(Halljuk! Halljuk!)* Azt hiszem, hogy a szünet a háznak kényelmi fegyvere és pedig ugy a ház tagjai, valamint az elnökség és a jegyzők számára is. *(Helyeslés.)* A tárgyalást tehát akként kell beosztani, hogy a szünet mindenkire nézve lehetővé váljék. Ezért az ülés akként osztandó ketté, hogy a tárgyalás maga is két részre oszoljék. Az én nézetem ennél fogva az, — a mit a multban nagyon gyakorlatinak találtunk — hogy ugy kell dolgainkat intéznünk, hogy szünet előttre a tárgyalási időnek nagyobb része, a kisebbik része pedig a szünet utánra essék, mert a szünet előtti rész sohasem oly fárasztó, a mennyiben pihent erővel jönnek ide a t. képviselő urak, a levegő is jobb 11 és 1 között, mint 1-től 2-ig, mert ha annyi képviselő és annyi ember a karzaton három óráig szivja a levegőt, az rosszabb lesz, mint volt az ülés elején. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Azt hiszem tehát, hogy semmi esetre sem volna indokolva a szünetnek mostani elrendelése, minthogy Vlád képviselő ur beszéde alig tartott egy negyed óráig és még kétórás tárgyalás van hátra. A t. képviselő urak lesznek szivesek ennél fogva belátni, hogy most még szünetre nincs szükség s nem fogják kivánni a kérdést szavazásra feltenni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha Hock képviselő ur beszél másfél

Digitized by Google

órát, talán még jobban fog esni a szünet, mint most. *(Helyeslés.)* Hozzájárul-e ehhez a ház? *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Most tehát folytatjuk a tanácskozást. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Trubinyi János jegyző: Hock János!

Hock János: A parlamentáris vitának *(Halljuk! Halljuk!)* csak akkor lehet az egész nemzet közszellemére termékenyitő hatása, ha az itt felvetett eszméket a nyilvánosság napfényében nemcsak szemügyre veszszük, hanem meg is vitatjuk és e vitába belekapcsoljuk saját gondolatainkat is, a melyekkel egy-egy közérdekü kérdést minden oldalról és minden szempontból megvilágithatunk. Ezért a parlamentáris ildomosságnak első törvénye az, hogy egymásnak felszólalásait ne csak figyelemmel, hanem türelemmel is hallgassuk, a mi benne jó, azt elfogadjuk, a mi pedig benne téves álláspont, az ellen érvekkel küzdjünk. Én ezt az előzékenységet még ha nem is akarnám gyakorolni mai felszólalásomban, provokál és egyszerüen kényszerit erre Vlád Aurél képviselőtársam felszólalása, a ki itt a vitába bizonyos nemzetiségi szempontokat is belevegyitett, a hogy az ő nemzeti politikájának alapgondolatait és irányelveit domboritotta ki, a melyeket szó nélkül nem hagyhatunk és a melyekre álláspontomat rövid uton itt a parlamentben meg is fogom okolni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Meggyőződésem az, hogy a nemzeti politika kérdése, a mely itt érintetett, sokkal mélyebben belenyulik a magyar államnak életérdekébe, hogysem hiba ne volna, hogy a mikor a házban e kérdést valaki nyilvánosan felveti, a magyar törvényhozás vele szemben egy bizonyos álláspontot el ne foglaljon. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én nyiltan és őszintén megvallom, hogy engem nemzetiségi kérdésekben semminemü elfogultság nem vezet.

Veszelovszky Ferencz: Tudjuk! *(Zaj és mozgás.)*

Hock János: Én megkövetelem az én t. képviselőtársamtól, hogy meggyőződésemet és álláspontomat szintén respektálja, ha azt kivánja, hogy az övét tiszteletben tartsam, mert engem a nemzetiségi kérdésben a jog, az igazság törvényei mellett még annak a szeretetnek törvényei is vezetnek, a melyre lelkiismeretem kötelez minden embertársam iránt. De hazafias szempontból kiindulva, oktalanságnak is tartanám, ha a jóhiszemü panaszok elől, a jogos nemzeti sérelmek elől a magyar állam elzárkóznék, mert ez nekünk nem érdekünk. *(Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* Nekünk ellenkezőleg kötelességünk minden magyar állampolgárnak egyforma kezekkel szolgáltatni igazságot. *(Igaz! Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* Azért van nyitva ennek a magyar törvényhozásnak ajtaja minden állampolgár előtt, hogy idejövén, sérelmeit feltárhassa és azokra alkotmányos formák között magának orvoslást keressen. *(Ugy van! a jobb- és a baloldalon.)* De én azt gondolom, hogy a különbség a mi álláspontunk, és nem annyira Vlád Aurél, mint Veszelovszky Ferencz képviselőtársam álláspontja között, épen az, hogy ő a törvényes orvoslásnak nyugodt módját nem keresi, . . .

Veszelovszky Ferencz: Dehogy nem!

Zboray Miklós: De nem találja meg! *(Derültség.)*

Hock János: . . . hanem itt a parlamentben helyét arra használja fel, hogy bizonyos külső hatásokat keltsen az országban, a melyek az ő politikai álláspontjának talán megfelelők és bizonyos szenvedélyekre appelláljon, a melyet pedig neki, mint magyar állampolgárnak, ott künn szintén csititani volna kötelessége. *(Ugy van! a bal- és a jobboldalon.)* Arról pedig legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy a milyen őszintén hozzájárulok, hogy a jóhiszemü panaszokat meghallgassuk és a jogos sérelmeket orvosoljuk, épen olyan határozottan ellent fog állani ez a képviselőház, ha bárki itt pozicióját agitácziónális czélra csak azért használja ki, hogy ott künn az állampolgári egyetértésnek és békének szentélyét felgyujtsa. *(Élénk helyeslés a jobb- és a baloldalon.)*

Veszelovszky Ferencz: Hiszen innen ön akarja kidobni Vládot! *(Zaj.)* És Nagyszombaton mit keresett? *(Zaj és felkiáltások a jobb- és a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Hock János: Bocsánatot kérek, ne méltóztassék komolyan venni ezeket az értelmetlen közbekiáltásokat, *(Derültség.)* mert én ellenkezőleg a tegnapi inczidens alkalmával kijelentettem, hogy erőszakhoz nem nyulunk, senkit meg nem verünk. És hogy mit kerestem Nagyszombaton, erre az a válaszom, hogy a mikor a felső magyarországi kulturegyesület ottan ülését tartotta, megjelentem ott, mint magyar ember. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* De mit keres ön ezzel a programmal itt? *(Éljenzés és taps a baloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Ez a programm a panszlavizmus!

Veszelovszky Ferencz: Gyanusitás! *(Nagy zaj a baloldalon.)*

Elnök: Kérem, Veszelovszky képviselő ur, egy-két közbeszólás megjárja, de folyton párbeszédet folytatni nem lehet itten. *(Élénk helyeslés.)*

Olay Lajos: Mégis vakmerőség, hogy ilyen ember igy mer itt beszélni. *(Zaj.)*

Elnök: Kérem, méltóztassék meghallgatni Hock János képviselő urat és ne tessék közbeszólás alakjában egész beszédeket tartani. *(Halljuk! Halljuk!)*

Olay Lajos: A magyar parlamentben van!

Hock János: Teljesen igaza van Olay képviselő urnak. »Nous sommes le maître chez nous!« Mi urak vagyunk a magunk házában és annak az egységes közjogi gondolatnak, a mely a magyar állam kapcsolatában egyesiti a

Digitized by Google

különböző nyelvfoltokat, sohasem fogunk engedni adni olyan magyarázatot, mely szerint ezek az egyes nyelvfoltok egyuttal közjogi különállóságot is képviselnének.

Veszelovszky Ferencz: De ki követeli?

Hock János: Legyenek bárminő gyengék az időszakonként változó kormányok és legyenek azok bármilyen opportunisták a nemzetiségekkel való viszony megállapitásában, a magyar nemzetnek mindig lesz ereje arra, hogy kiüsse a csóvát a gyujtogatók kezéből, mielőtt azok az állampolgárok egyetértésének templomát lángbaborithatnák, *(Általános helyeslés.)* és azt hiszem, hogy e tekintetben nem lesz közöttünk nézeteltérés. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Erélyesen és következetesen fogunk megakadályozni minden olyan kisérletet, a melylyel valaki a képviselői immunitás örve alatt magának az állameszme rovására herostratesi dicsőségeket akar szerezni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Veszelovszky Ferencz: Hiszen ez az izgatás! *(Zaj balfelöl. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Veszelovszky Ferencz képviselő urat ismételten kérem, hogy itt párbeszédeket ne rögtönözzön. *(Helyeslés.)* Hock János képviselő ur után szabadságában áll felszólalni, de itt a közbeszólásokkal nem szabad annyira visszaélnie, hogy azok folytonos párbeszédeket okozzanak, mert ezt a házszabályok értelmében e helyről tűrnöm nem szabad. *(Általános élénk helyeslés.)*

Hock János: Hiszen a midőn mi a nemzetiségi kérdést tárgyaljuk és annak orvoslásáról beszélgetünk: mindnyájan bizonyos jóakarattal fogunk ehhez a dologhoz, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert érezzük, hogy ez nyilt sebe a magyar államéletnek, a melyet előbb-utóbb orvosolnunk kell. Azon a hangon, a melyen Vlád Aurél képviselő ur itt beszélt, a parlamentben megismerhetjük egymást, folytathatjuk a vitát, de a szenvedély azon paroxizmusával, a mely oktalan megnyilatkozása az emberi indulatoknak, *(Élénk általános helyeslés.)* egymást megérteni nem fogjuk. *(Ugy van! a bal- és a jobboldalon.)*

Miután a nemzetiségi kérdés, ismétlem, rendezésre vár, nekem is az a meggyőződésem, hogy minél előbb oldjuk meg e kérdést, az a magyar állam életére is annál jobb lesz. Beismerem, hogy ezen a téren kormányaink évtizedek alatt sok hibát, sok mulasztást követtek el, és itt belekapcsolom az én fejtegetésemet Vlád Aurél képviselő ur némely kifogásába. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azon panaszok között, a melyek alkalmasak voltak a titkos és szervezett izgatások erőteljesebb nemzetiségi mozgalmak felkeltésére, vannak szerintem jogos és jogtalan panaszok. A jogos panaszok között megszivlelendő az a kifogás, hogy közigazgatási tisztviselők részéről egyes nyelvhatárokon, vagy egyes nyelvterületeken olyan visszaéléseket tapasztalnak, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a melyek ellen az a nép küzdeni nem tud és jogot, igazságot szolgáltatni magának képtelen. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ez a megjegyzése találó, mert ez sok helyen csakugyan igy van. *(Mozgás jobbfelöl. Halljuk! Halljuk!)* Kétségtelenül elismerem azt is, hogy ilyen sérelmi panaszokra sokkal több czimük és okuk van az idegen nyelvü állampolgároknak, a kik nyelvünket nem értik, jogi ismeretekkel nem rendelkeznek és igy nehezebben tudják megtalálni sérelmeik részére a jogorvoslat módját is, mint a magyar vidékeken lakó magyar nyelvü állampolgárok. Kétségtelen, hogy egyes közigazgatási tisztviselők, főleg a közigazgatás alsó fokán, a népnek ezt a tudatlanságát, szegénységét, nyelvbeli ismerethiányát felhasználva, sokszor egyes visszaéléseket követnek el, vagy szeszélyeiket éreztetik, a melyeket az a nép tűrni kénytelen, sőt némely helyen anyagilag is megszarolják a népet. Mindezek lehetnek igazságok, de ez nem rendszer, ez visszaélés, ez nem a magyar állameszme, *(Ugy van! jobbfelöl.)* hanem azon hűtelen tisztviselő rovására történik, *(Ugy van! balfelöl.)* a ki az ő hivatalos ténykedését nem arra használja fel, a mire esküt tett, az igazságszolgáltatásra, a részrehajlatlan eljárásra, hanem önző czéljaira zsákmányolja ki. Ez azonban mindnyájunknak közös baja, csakhogy a sérelmet szenvedő nemzetiséginek azután nehéz megmagyarázni, hogy ne tekintsd te ebben, ne vond felelőségre a magyar államot, hanem tekintsd azt a visszaélő tisztviselőt, azt a rendszert, azt a politikai iskolát, a melyben ezek felburjánoztak. *(Helyeslés balfelöl.)* Sajnos, ők ezt meg nem értik, mert odamennek hozzájuk az izgatók és annak a szenvedőnek a sebeit simogatják és ráirányitják gyülöletét a magyar állameszmére, a melynek adózik, a melynek terheit viseli s a mely tőle minden tekintetben áldozatokat követel és viszont jogaiban egyes tisztviselők visszaélései folytán megsérti, megcsorbitja őket és igy kellő elégtételt az áldozatokért nem találnak. *(Igaz! Ugy van! balfelöl.)* De, ismétlem, az a hitem, hogy ez közös bajunk. Ilyen sérelmeknek ki vagyunk téve magyar vidékeken is, *(Igaz! Ugy van! balfelöl.)* és oka ennek egyszerüen a közigazgatási tisztviselőknek állandó függőségben való tartása ama hibás, szerencsétlen rendszerben, a melyben a mai közigazgatás egész organizmusa mozog és az a hiányos dotálás, az a gyenge ellátás, a mely sokszor az alsórangu tisztviselőt kényszeriti, hogy a megélhetés szempontjából bizonyos törvénytelen és elitélendő eszközökhöz is hozzányuljon. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ezért lett volna nekünk szükséges már régen nyélbe ütni azt a közigazgatási reformot, a mely Magyarországnak uj, . . .

Holló Lajos: Szervezetet és alapot adjon.

Hock János: . . . nemzeti politikájához illő és a nemzeti állam kiépitésére irányuló alapot és erős szervezetet ad.

Digitized by Google

Holló Lajos: Legelsőrendü kötelessége volna.

Hock János: Igen, legelsőrendü kötelessége volna és a Tisza-korszaknak régi büne volt az, hogy ezt a közigazgatást nemhogy felfrissitette volna, vagy legalább is, ha már az autonom jogalapon megállott, az autonom rendezés alapján uj reformokat, uj eszméket és gondolatokat adott volna bele; hanem engedte, hogy ezek az idő folytán maguktól megérlelődjenek, megrothadjanak, alkalmatlanokká váljanak, mert ő a közigazgatásban sohasem állami czélt talált, hanem egy nagy országos kortes-apparátust, a tisztviselőkben pedig nem a jog- és igazságszolgáltatás egyes hivatalnokait nézte, hanem kereste a jó korteseket és ha ilyenekre bukkant, azoknak nemcsak hibái előtt hunyt szemet, hanem azoknak még büneit is megvédelmezte. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Jogos továbbá a nemzetiségeknek még egy másik panasza is, hogy t. i. főleg a román intelligenciában sok a képzett, sok a szorgalmas ember, a ki műveltségének megfelelő állásokat az állami szolgálatok terén nem talál. Kétségtelen, hogy ez szintén nagy baj, és erélyes, következetes politikával magának az államhatalomnak, maguknak a kormányoknak kellene közreműködni, hogy ezeket a használható elemeket elhelyezze. De viszont van egy sajnálatraméltó dolog és ez az, hogy a román sajtó túlzó izgatásai folytán a magyar államhatalomnak és a magyar intézményeknek bizonyos ellenszenvét és gyülöletét viszik bele már az ifjuság lelkébe ugyannyira, hogy ezek még az állam nyelvét sem sajátitják el kellő mértékben, — pedig ugy-e az csak világos, hogy a magyar állam hivatalt nem nyujthat oly egyéneknek, a kik az ő állami nyelvét nem beszélik? *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbalodalon.)* Hiszen magában Romániában is, ha hasonlatot vagy példát akarok emliteni, van néhány magyar község; de hiába kivánják ott a magyarok nemzetiségi igényeik érvényesitését akár a közigazgatásban, akár az iskolában, mert ott természetesen az állameszmének van alárendelve minden más népfaj.

Ezért én ugy képzelem, hogy az állam és a magyar kormány okos feladatot teljesitene, ha a magyar állameszméhez ragaszkodó, képzett nemzetiségi tisztviselőket magyar vidékekre is beosztaná, a hol azok részrehajlatlan és nepotizmustól ment igazságot szolgáltatnának; viszont pedig, ha az idegen nyelvterületeken oly magyar tisztviselőket alkalmaznának, a kik annak a népnek nyelvét, annak a népnek szokásait ismerik, a kik velük bánni tudnak, és a kik e mellett erélyes, tiszta kezüek és minden tekintetben megbizhatók. Ez azután pontos, becsületes közigazgatást eredményezhetne minden téren, és a visszaéléseket megszüntetve, egyuttal a jogos sérelmeknek egy nagy fészkét vágná ki a nemzetiségi izgatások testéből. *(Élénk helyeslés balról.)*

Jogtalannak tartom ellenben mindazt a panaszt a nemzetiségi politika terén, mely abból az alapgondolatból indul ki, hogy Magyarországon a nemzetiségeknek a nemzet közjogi egységében bizonyos különállóságra, autonom szervezkedésre joguk van. És én nem tudom, igaza van-e egy hirlapi közleménynek, mely Vlád Aurél képviselő urról csak a napokban azt irta, hogy Aradon a román kongresszuson kijelentette volna, hogy a román egyház a magyar állammal nem alárendelt, hanem egyenrangu viszonyban van.

Vlád Aurél: Azt mondtam, hogy az állam lelkiismereti kérdésekben az egyház jogába nem avatkozhatik.

Hock János: Ebben igaza van. A lelkiismereti kérdés, fórum internum, ez az egyházi hatóságok dolga. De az egyháznak külső szervezete, mint autonóm institucziő, természetesen kell, hogy beleilleszkedjék a nagy közös állami czélba, és itt bizonyos ellenőrzési, felügyeleti jogokat az államnak nemcsak joga, hanem kötelessége a saját érdekében is gyakorolni. Ha tehát a t. képviselő ur ugy állitja ide ezt a tételt, hogy ő a román egyházat nem egyenrangu organumnak mondotta az állammal, hanem csupán lelkiismereti illetékességében mondta függetlennek: ahhoz természetes joga van; mert hiszen a mi kiegyezési törvényünk jogot adott a nemzetiségeknek, hogy fajukat, nyelvüket, vallásukat, kulturájukat fejleszszék, de nem olyan módon, hogy a közös államczélnak érdekeit veszélyeztessék, hanem hogy beleilleszkedjenek a közös államczélba és jó hazafiak is legyenek. Ezért, azt hiszem, szolgálatot teszünk, ha kimutatjuk, hogy minő jogai vannak ebben a nagy közjogi egységben ugy a román, valamint a többi nemzetiségi polgártársainknak.

Ha a magyar történelmet forgatjuk és összehasonlitjuk Európa többi nemzeteinek történetével, egy nagy szempont köti le figyelmünket: hogy Magyarország földrajzilag, történelmileg a hongfoglalás óta lényegileg állandóan egységes. Jogfejlődésében is megtaláljuk ezt az egységet. Az a terület, a mely a Kárpátok hegygerinczétől a négy folyam közt fekszik, az a föld mindig egységes közjogi felfogással és egységes törvénykezéssel igazgattatott még akkor is, a midőn Szent István birodalmát három részre tépték: egyikben volt a török hódoltság, a másikban a német hatalom, a harmadikban az erdélyi részekkel egyesült ellenállás. Még ezen a három területen is megtaláljuk, külön állásuk mellett, az egységes törvényeket és az egységes igazságszolgáltatást. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A főgondolat tehát, a mely a magyar államot állandóan ezer éven keresztül vezette, az, hogy az ő nemzeti egységes szerkezete itt mindig egy volt, és a mi fő: mindig magyar volt. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* A többi nemzetiségnek pedig hazánkban csak ugy volt törté-

Digitized by Google

nelme, a mennyiben részt vettek a mi történelmünkben. Mi érvénynyel szerzett területre befogadtuk a különálló nemzetiségeket, hogy beolvasszuk és egységessé tegyük őket velünk. Befogadtuk legnagyobbrészt a honfoglalás után. A románokat is. *(Felkiáltások a baloldalon: A szászokat és szerbeket.)* Hiszen az Árpádházbeli királyok utolsó idejében történt, hogy letelepültek a vlach karavánok, a kik aztán a nemzeti állam természetes tagjaivá lettek. És mig minden más nemzet erőszakkal nyomta el az idegen elemeket, hogy beolvaszsza és asszimilálja őket, addig mi megvédelmeztük őket, harczainkban érettük is küzdöttünk, kiváltságokat adtunk nekik, a magyar állami életnek minden sorompóit megnyitottuk előttük és nem kivántunk tőlük mást, mint azt, hogy honfoglalási jogainkat, ezeréves hegemóniánkat tisztességben fentarthassuk és ők azt soha kétségbe ne vonják.

Ime csak ennyi volt az, a mit a magyar állam tőlük kért. Nyelvüket, vallásukat, kulturájukat soha sem bolygattuk, soha sem érintettük és csak annyit követeltünk, hogy e hazának velünk együtt hű fiai maradjanak. És azt hiszem, ezt a közjogi egységet és ezt a magyar hegemoniát mi fentartani és ápolni fogjuk mindenkor, mert ez nem ennek a korszaknak öröksége, kincse, ez átöröklött és őseinktől ránk hagyott szent hagyomány, a melyet tisztán kell visszaadni egykor a mi gyermekeinknek és utódainknak is. Közjogi egységünk tehát a szentirásbeli szikla, a melyre ha valaki ráesik, megsérül; a kire pedig ráesik, azt agyonzúzza. *(Taps balról.)*

T. ház! Nem akarok tovább foglalkozni e kérdéssel, csak örömömet jelentem ki, hogy Vlád Aurél fejtegetései nekem alkalmat nyujtanak arra, hogy a nemzetiségi kérdés vonatkozásai felett gondolkozva, keressem és kutassam magam is a törvényes módokat, a melyekkel közelebb juthatunk a megértéshez és a melyek a nagy nemzetiségi villongások sebéből huzzák ki a beléjük tört fulánkot. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az ő fejtegetéseit megérthettem, de Veszelovszky képviselő ur nézeteivel nem haladhatok együtt. Különben én ma sasokra akarok vadászni és nem pazarolom patronaimat csiripelő verebekre. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélső baloldalon.)*

Pap Zoltán: Kétfejü sasokra!

Zboray Miklós: Közös jelvényre! *(Zaj.)*

Hock János: Kérem a t. elnök urat, hogy mivel az idő ugyis ahhoz a középponthoz ért, a melyre előbb hivatkozni méltóztatott, és mivel kissé kimerültnek érzem magamat, legyen kegyes öt percznyi szünetet adni.

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

—

(Szünet után.)

Elnök: A tanácskozást folytatjuk. Szíveskedjenek helyüket elfoglalni. Hock képviselő ur folytatja beszédét.

Hock János: T. ház! Felszólalásom megszakitására az a gondolat is inditott, hogy az a része beszédemnek, a mely nem aktuális kérdésekre, vagyis nem a miniszterelnök programmbeszédére terjed ki, hanem a nemzetiségi kérdésre, mintegy külön álljon. De szabadjon egyre még utalnom.

A vita hevében elfeledtem arra ráutalni, hogy mig a magyar állam minden nemzetiséggel szemben a legmesszemenőbb önkormányzati jogokat nyujtja azokban, a mik az állami funkczió hatáskörén kivül esnek: addig, ha végignézünk Európa bármely államán, ezt a türelmességet, ezt a jóindulatot a nemzetiségekkel, az idegen ajkuakkal szemben ott meg nem találjuk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Méltóztassék a mi nemzeti álláspontunkat kifogásoló szászoknak megnézni Poroszországot, hogy folyik ott a németesités. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Az iskolákban Posenben és Lengyelországban még a hitoktatás is német nyelven tétetik kötelezővé, anyanyelvüket pedig egyszerüen kizárják az iskolából. Pedig a mi nemzetiségeink nem tették nekünk azt a szolgálatot, mint Lengyelország a németeknek, a mikor a porosz államegység megteremtésekor az ő vérét is hullatta a nagy német birodalmi eszméért, Gravelottenál, Metznél és Sedannál. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ime tehát, hogyha a mérsékelt igényeknek okos mértékét viszik a nemzetiségek a harczba az ő hazafias és a magyar államhoz ragaszkodó teljes lelkükkel és meggyőződésükkel, eredményt érhetnek el. Különben soha, mert ennek az államnak lesz elég ereje, hogy áttiporjon, átgázoljon mindazon ellenálláson, a mely erőszakkal akarja megbolygatni az ő történelmi tradicióit. *(Élénk helyeslés a középen és a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Ismétlem, hogy ma nem verebekre, hanem sasokra kivánok vadászni.

Ugron Gábor: A kétfejü sasra! *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

Hock János: Igen, a kétfejü sasra is, de talán sasfiókra is. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Mert a miniszterelnök urnak kiváló képességei, egyéni talentuma, az ő magasreptü müveltsége mindenesetre jogossá teszi, hogy vele szemben is alkalmazzam ezt a hasonlatot. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugron Gábor: Az öreg karvaly volt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hock János: T. ház! A mikor legelőször hallottam, hogy gróf Tisza István ur a mai nehéz politikai viszonyok között vállalkozik arra, hogy a mi alkotmányosságunk rohanó szekerét megállitsa és hogy annak küllőibe merész kezekkel belekapjon: akkor részemről e vállalkozását nem találtam szerencsésnek, sőt nyiltan kimondom, nem találtam hazafiasnak sem. De

Digitized by Google

nekem, mint minden férfibátorság, ez a dolog imponált. Vártam az eredményeket, mert kétségtelen, hogy az ilyen bátorság akkor a legszebb, hogyha egyes merész vállalkozónál az ember egész egyénisége a tét. De ebben a politikai hazárdjátékban, a melyet a miniszterelnök ur itt megkezdett és nem tudom hol fog befejezni, ha jól látom, nem is az ő egyéniségét tette koczkára, — ebben elég óvatos volt — hanem a nemzeti eszmények tőkéjéből játszott. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Épen ezért nem találom az ő eljárását hazafiasnak. Mert nézzük, hogy mit kivánt itt a nemzet és mire vállalkozott ő a nemzettel szemben? Olyan jogok megnyeréséről volt szó, a melyek évtizedek óta ugyszólván virtuális kincsét képezték a nemzeti politikának, a melyeket állandóan sürgettünk és a melyeknek koronája az a jogos követelmény, hogy ennek a nemzetnek mint önálló faji egységnek nyelve belemenjen minden institucziőba, tehát a hadseregbe is. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ezzel szemben pedig a miniszterelnök ur minő áramlatra bizta az ő sajkáját, a melylyel a kormányzat biztos révpartján akart kikötni? Talán a nemzeti eszméknek a hullámverésére? Talán a faji önérzet dagályára bizta csónakját? Ellenkező szelekkel vitorlázott. *(Ugy van! balfelől.)* Mikor ez az egész ország összeforrott egy szent, nagy küzdelem közösségében, mikor az a tisztviselő el tudott hallgatni, le tudott mondani, mikor az a kereskedő, az az iparos egyszerüen anyagi érdekeinek feláldozásával várta, várta, hogy ennek a nemzetnek természetes joga szerint, az ő anyanyelve belemenjen minden institucziőiba és a nemzeti jelleg kifejlődjék az ő véderejében is, akkor Tisza István ur ennek a nemzeti mozgalomnak, ennek az eszményektől áttüzesitett harcznak nem emelője, hanem féke, kerékkötője volt. *(Taps balfelől.)*

Ennek a nemzeti mozgalomnak egyszerüen csendes szemlélője lévén, árlejtést kezdett rendezni eszményeinkből a hatalomért. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Biztos számitással tette meg lépéseit, mert eleget tanulhatott a multból boldogult atyja miniszterelnöksége alatt. Megtanulta azt is, hogy ezt a nemzetet az a miniszterelnök, a ki csak uralkodni akar, nem eszményekkel, hanem többséggel szokta kormányozni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem tudom elhinni, hogy a koronának az a jóságos atyai szive, a melyre itt beszédében a t. miniszterelnök ur rámutatott, és a melyet én nagyon szivesen fogadok el valóságnak, azon kétségtelenül becses engedmények mellé meg ne adta volna még a legnagyobbat is, a melylyel betetőzné az ő konczesszióit, ha látja, hogy egy egységes nemzeti közvélemény, egységes, hatalmas nemzeti akarat nyilvánul meg e törekvések mellett. *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos *(a jobboldal felé)*: Oda kellene állni önöknek is!

Hock János: Igy azonban értem én a koronának elhatározását. Mert a közmondás szerint miért legyen valaki pápább a pápánál: az a közös uralkodó miért legyen sovinistább magyar, mint gróf Tisza István. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nemzeti szerencsétlenségnek tartom, hogy e válságos viszonyok közt a magyar nemzeti álláspontokat a koronánál olyan egyének képviselték, a kik vagy nem tudták, vagy nem akarták a koronával megértetni, hogy ha az utolsó lépést is megteszi, a magyar nép rajongó szeretetében, lojális hűségében szédületes magasságba fog emelkedni a korona nimbusza. *(Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Ilyen alkalmakat nem szoktak a dinasztiák maguktól elereszteni, hanem kihasználják azokat. Es az lett volna nemcsak a nemzetnek igaz fia, hanem a koronának is legtisztesebb tanácsosa, a ki a korona figyelmét erre felhivja, s megmutatja, hogy a nagyhatalmi állásnak mily hatalmas lendületet adott volna az, ha a magyar nemzet nemcsak közjogilag, hanem érzelmeiben is a dinasztiához füződik és vele elválaszthatatlanul akar egyesülni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen e nélkül az utolsó lépés nélkül az egész ut nincs megtéve és hiába való volt munkánk és egész fáradságunk, az a sok jóindulat, a melyet kicsavartunk a koronától, elpazarlott jóindulat, a mely nem eredményezi a kölcsönös megértést, a harcz teljes befejezését, hanem annak csak elodázását, az izgalmaknak folytonosan életben tartását. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mit használ az, ha a galandférget kiveszszük a testből, de a feje beleszakad? *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ugy annak a szegény betegnek megint át kell mennie az operáczió minden kinjain és szenvedésein, hogy tőle megszabaduljon. Hiszen ha valakinek a foga fáj, oktalan tanács, hogy tűrjön, szenvedjen, talán majd valahogy magától megszünik. Mert oktalanul okoz önmagának is szenvedéseket, környezetének is fájdalmakat. Ha az a fog csakugyan megromlott, hát azt műtét alá kell vetni és ki kell huzni. *(Ugy van! balról.)*

Ugron Gábor: Vagy plombirozni engedményekkel! *(Derültség balfelől.)*

Hock János: Sajnos, hogy ezt a tanácsot a koronának ott fenn nem adták, mert a korona tanácsadói ebben a válságos helyzetben oly férfiak voltak, mint pl. Khuen-Héderváry gróf, a ki a nemzeti eszmények iránt valami nagy lelkesedéssel nem viseltetett. Hiszen a mi állami életünk és nemzeti küzdelmeink között ő teljesen különálló álláspontot képviselt lenn Horvátországban, a hol nem fejlődhetett ki szivében az a bizonyos érzékenység a magyar törekvések iránt, a magyar nemzet politikájának minden vonatkozása iránt, a melyet itt mi érezünk. Tehát olyan ember, a ki igazán »médecin malgré

Digitized by Google

lui,« botcsinálta doktor volt, a kit kiemeltek a báni székből, áttettek ide, hogy a hivatalnokminiszter mintaalakját megkonstruálják Magyarországban is és olyan miniszterelnököt adjanak, a kiről majd egykor a történelem azt fogja mondani: miniszterelnök a végelgyöngülésig. *(Derültség balfelől.)* És ki volt mellette az, a ki a korona tanácsosaként a magyar álláspontot képviselte? Gróf Tisza István ur, a ki contre coeur, meggyőződése ellenére képviselte a saját nyilatkozatai szerint is fenn a koronánál ezt az álláspontot.

Mondja meg nekem a t. ház, ha valaki egy gondolatban, egy szent eszmében nem hisz, ha valaki nem érzi át annak a politikai követelésnek teljes jogosultságát, hogyan mehet az oda a koronához tanácsot adni, tőle engedményeket kérni, mikor tudja, hogy ez a koronára kellemetlen kérés, ő pedig természetesen a koronának teljes jóindulatát akarja a maga részére biztositani?

A mikor a nemzeti mozgalmat elkezdtük, gr. Tisza István ur ezt nemcsak kicsinyelte, nemcsak rosszalta, hanem, ugy-e, nyiltan ki is jelentette, hogy ő erős kézzel nagyon szivesen vállalkozik ennek az egész mozgalomnak az elfojtására? És később, a mikor a küzdelem már az egész országra kiterjedt és a közvéleményt áttüzesitette, a mikor a megmozdult közvélemény hatása alatt egyes szabadelvü párti képviselő urak kerületeiben is ingadoztak a mandátumok és kezdődött ott is kialakulni a nemzeti önérzet politikája, akkor gr. Tisza István ur volt az, a ki baráti körben, a mint én tudom, azt mondotta, hogy resteli bevallani, hogy a koronától, a nemzeti hangulatra való tekintettel, bizonyos kompromisszumokat kell kérni a béke kedveért. És gr. Tisza István volt végre az, a ki, mikor összeült a kormánypárt kilenczes bizottsága, hogy a nemzeti igények leszoritásával és a korona érzékenységének tekintetbe vételével megcsinálja a programmot, a mely a kormánypárt katonai programmja lesz, a szolidáris eljárást megbontotta, pedig a szolidáris eljárással, azt hiszem, ott fenn bizonyos hatást lehetett volna elérni. De neki nem a béke volt a czélja, hanem a zavarosban való érvényesülés. Ez inditotta őt arra, hogy a politikai kartellből kiugrott és olcsóbb ajánlatot tett. *(Helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: A szolidaritást megtagadta! Nagyon jellemző lépése! Heten szolidaritást vállaltak és ő cserben hagyta őket!

Hock János: Igy hozta azután a miniszterelnök ur tarsolyában ide az u. n. nemzeti engedményeket, a melyekkel, mint kompromisszummal ajánlatot tett a háznak az obstrukczió megszüntetésére.

Hát lássák: — sajnálom, hogy a t. miniszterelnök ur itt nincs . . . *(Felkiáltások balfelől: Paktál!)*

Zboray Miklós: A közös lobogót csinálja vissza!

Hock János: . . . mert kijelenthetném neki, hogy ő az u. n. kompromisszum-ajánlatával, én nálam legalább, nyitott ajtót dönget, mert én voltam az, a ki másfél vagy két hónapja, mikor Khuen bukása előtt itt a házban felszólalni szerencsém volt és a miniszterelnök urat a válaszra provokáltam, mely azután őt meg is buktatta; én voltam az, a ki akkor kijelentettem, hogy igenis, ha olyan kompromisszum jön létre, a mely nem a nemzeti becsület árán történik, hanem nekünk a fejlődés alapjait lerakja, biztositja, a nyelv jogait pedig sem felségjognak nem deklarálja, sem pedig végleg el nem intézi, hanem függő kérdésnek hagyja, akkor én harczolok ugyan a legmeszszebbmenő követelésekért is tovább, de az obstrukciónak fegyverével részemről akkor élni nem kivánok. Ha emlékszik a t. ház ezen felszólalásomra, akkor tudni fogja, hogy Polónyi Géza képviselő ur szólt közbe, hogy ez nem kompromisszum, hanem ez kompromittálás. Vajjon fentartja-e még ezen nézetét Polónyi Géza t. képviselőtársam? Mert én a magamét változatlanul fentartom. *(Derültség balfelől és felkiáltások: Hol van? Tárgyal!)*

Én most is azon álláspontom állok, hogy a nyelv kérdésének megoldását, ha minden más téren kellő nemzeti engedményeket, konczessziókat kapunk, a helyzetre való tekintettel, nem sürgetem és nem követelem. De, t. ház, ez az álláspont nekem kötelességem is, mert ha következetes akarok lenni politikai multamhoz, melyet a nemzeti párt kebelében töltöttem, akkor vissza kell emlékeznem gróf Apponyi Albertnek 1889 márczius 2-án tett kijelentésére, *(Halljuk! Halljuk!)* a ki akkor kimondta, hogy ha a szolgálati nyelv kérdését ugy vetik fel, hogy az felségjog, a melybe beleszólásunk nincsen, akkor majd máskép fogunk beszélni. Akkor első kötelességünk lesz a magyar közjogot megvédeni és a haza alkotmányának megóvásában a politikai opportunizmus tanácsát el nem fogadhatjuk. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ime, 1889-ben nyiltan kimondta Apponyi a véderőről tartott beszédében, hogy a nyelvkérdés felségjog nem lehet, s a ki azt feszegeti itt a házban, az ellen mi a legerélyesebb harczot fogjuk folytatni, mert opportunista szempontokból nagy nemzeti jogainkat nyelvünk tekintetében fel nem áldozhatjuk. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Azért, t. ház, ezeket az engedményeket, a melyek bizonyos magyar aspirácziókat szolgálnak a véderőben, én mint részletfizetést elfogagadom a t. miniszterelnök urtól, de tovább követelem alkotmányos formák között mindazon jogainkat, a melyek bennünket megilletnek. Hisz a mi követelésünk nem a magyar állami szuverénitásnak teljes korollárium és betetőzése; mi szerény igényeknek a viszonyokhoz alkalmazott mértékével mérünk. Hisz ha a külföld tudná és

Digitized by Google

tájékozva volna kellőleg álláspontunk felől, egy szabadságszerető nemzet sincsen a világon, a mely ne tartaná jogosaknak, becsületeseknek a mi követeléseinket. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Miért harczolunk? Faji egyéniségünk elismeréséért, nemzeti karakterünknek kidomboritásáért a hadseregben. Hiszen ez természetes jog, és az a nép, a mely erről lemondott, az nem élhet parlamentáris kormányformák között, az a nép a véderőt többé nem az általános védkötelezettség szempontjából tekinti, hanem azt egyszerüen zsoldos hadseregnek tartja, a melyet egyes abszolut uralkodók megfizetnek és a maguk czéljai szerint berendeznek, vezényelnek. De addig, a mig a mi hadseregünk az általános védkötelezettség elvén álló magyar néphadsereg, addig ezen állam nyelvének ebben a hadseregben érvényesülnie kell. *(Éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Én részemről tehát a miniszterelnök ur békeajánlatából nagyon sok hasznos vivmányt elfogadok és beleillesztek a mi magyar állami életünknek fejlődésébe. De bocsásson meg a t. miniszterelnök ur, két szempontból nem értek egyet. Az egyik, t. miniszterelnök ur, az, a midőn ön az obstrukcziót megtámadja és azt mondja, hogy ime, ez az obstrukczió parlamenti anarchiára vezetett, a melyből az országot minél előbb kiszabaditani kötelességünk és itt vagyok én az az aranygyapjas Jázon, a ki meghozom az országnak ismét a békét, a rendet és nyugalmat, mert elhoztam Colchisból az aranygyapjat. *(Zaj a jobboldalon.)*

T. ház! Ezek az eredmények, a melyekre ő hivatkozik, s a melyeket ő nagyra tart, mégis, ugy-e, csak az obstrukczionak a vivmányai? Mégis csak diadala annak a szervezett nemzeti ellenállásnak, a mely itten kifejlődött, s a mely lépésről-lépésre szoritotta a kormányt, hogy ezeket az engedményeket, a melyekről kezdetben tudni sem akartak és a melyeket Hieronymi Károly t. képviselőtársam és miniszter ur is kicsinyelt, s nem tartott érdemeseknek arra, hogy értük egy nemzeti küzdelembe menjünk, mégis végre elfogadták és ők is programmjukba illesztették. Ezeket a konczessziókat, ezeket a nemzeti vivmányokat a nemzeti fellendülés, az u. n. obstrukczió gróf Tisza István miniszterelnök ur daczára szerezte meg a nemzetnek. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

A második ellentét pedig közöttünk az, hogy e konczessziókat mindenkinek joga lett volna ide a ház elé hozni, csak gróf Tisza Istvánnak nem, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* a ki ezen eszméknek erejében nem hitt, ezekben nem bizott, ezek ellen nyiltan küzdelmet folytatott *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* és a ki, mikor a saját politikáját érvényesiteni nem tudta, mint a barázdabillegető ráült a más tojására és kiköltött egy idegen, kakuktojást. *(Derültség a baloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Ballagi Géza: Kár lesz folytatni!

Zboray Miklós: Sára! Sára! *(Derültség a baloldalon.)*

Hock János: Tisztelt Ballagi képviselőtársam, ha az ön felháborodása . . .

Ballagi Géza: Nem mondtam semmit! Csak a természetrajzi tévedést akartam érinteni!

Hock János: Ha a t. képviselőtársam felháborodása csak párthangulat, akkor értem, de hogy ha meggyőződés és azt kifogásolja . . .

Ballagi Géza: Semmit sem kifogásolok! *(Derültség a baloldalon.)*

Hock János . . . hogy gróf Tisza István ur programmja nem más, mint egy átvett programm, akkor már bizonyitani fogok.

Ballagi Géza: A barázdabillegetőt kifogásoltam! *(Derültség a baloldalon.)*

Ugron Gábor: Kár volt! Becsületes szocziálista madár az!

B. Kaas Ivor: Ballagi elballaghat! *(Zaj a baloldalon. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)*

Hock János: Ballagi Géza t. képviselőtársammal szemben bizonyitani fogok, és azt hiszem, hogy igy könnyebben meg fogjuk érteni egymást. Mondja ő meg nekem, hogy ha az a gondolat, a melyet kifejeztem, hogy tudniillik gróf Tisza Istvánuk egy más programmot költött ki és hozott ide a házba, nem igaz: ki volt akkor ennek a programmnak a szerzője? Ki sürgette ezeket a vivmányokat évtizedek óta állandóan a parlamentben, és ki sürgette és követelte a véderőnek nemzeti reformját? *(Ugy van! balfelől.)* Ki érlelte meg az ország közhangulatát eme reformok befogadására, ha nem Apponyi? Hiszen ő volt itt ebben a parlamentben éveken keresztül ennek a nemzeti álláspontnak, a mely kevesebb, mint a szélső álláspont, egyedüli uttörője, védelmezője; ő volt az, a ki magasratörő elméjének éles tekintetével meglátta a véderőben is a megadható nemzeti szükségleteket, és merészen lecsapott rájuk. Akkor még önök vadásztak Apponyira a házban is, a delegáczióban is, . . .

Ivánka Oszkár: Hát még a királynál! *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang a szélsőbaloldalon: És az elnöki székben lötték le! Ugy van! balfelől. Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.)*

B. Kaas Ivor: Az exczellenczias kartársak, a titkos tanácsosok!

Hock János: Emlékszik-e még Ballagi Géza t. képviselőtársam a véderővitára? *(Halljuk! balfelől.)* Ki követelte akkor a magyar nemzeti nevelést a hadseregben; ki követelte a katonai büntető eljárás reformját; ki követelte a magyar jelvényeket a hadseregben, a melyek révén sikerült önöknek akkor a kardbojtos politika gúynevével Apponyit éveken keresztül nevetségessé tenni? *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Sajtójukban rámutattak a nemzeti párt nagy küzdelmeire, törekvéseire, a melyek egy

Digitized by Google

haszontalan kérdést akarnak a hadseregben a nemzeti szinekkel s nemzeti alapon megoldani és azt mondták: Hát ez politika? *(Ugy van! balfelől.)* És önök most ebből a lenézett politikából élnek és tengődnek! *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Lukáts Gyula: És hozzák győzelmi jelül a közös jelvényeket!

Hock János: Ha pedig bárki megtagadná ezt az álláspontot, és nem ismerné el az én nézeteim és gondolataim alaposságát, akkor én történelmi tényre hivatkozom vele szemben, a melylyel szemben már csakugyan nincs helye a vitatkozásnak. A történelmi igazságok ugyanis, mint exakt dolgok esnek a megitélés mérlegébe. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Elnök csenget.)* A katonai javaslatok tárgyalásakor a katonai oktatás reformjára vonatkozólag egy határozati javaslatot is nyujtott be akkor Apponyi, a melyet csakugyan nem lehet kétségbe vonni, vagy letagadni. *(Ugy van! balfelől.)* E határozati javaslat követeli *(olvassa)*: »A katonai oktatás rendszerének olyan reformját, a mely a katonai intézetek kellő arányban megállapitandó részét hazánkban az oktatás minden fokozatán tannyelvre és nevelési irányzatra nézve Magyarország nemzeti, közoktatási rendszerével hozza összhangba.« Ez volt tehát az a követelés, a mely még most is messzebbmenő, mint az, a mit nekünk gróf Tisza István ur programmbeszédében nyujtott. Akkor önök ezt nemcsak leszavazták, hanem gróf Tisza István ur volt a vezérszónok, a ki ezt, mint kicsinyes dolgot leszólta, nevetségessé tette, s a kinek nyilatkozata igy hangzott *(olvassa)*: »Hajlandó lettem volna elvileg hozzájárulni még a hadilétszám állandósitásához is.« Ezt a nyilatkozatot tette a mai nagy nemzeti politikus, és e felfogás adta akkor Szilágyi Dezső képviselőtársamnak, a későbbi igazságügyminisztternek szájába e szavakat *(olvassa)*: »Tisza István képviselő ur bizonyosan szándéka ellenére, de az általa kifejtett eszmék tartalmánál fogva egy alapon áll és egy irány felé törekszik az osztrák czentralistákkal.« *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Gabányi Miklós: Ez kvalifikálta a miniszterelnökségre!

Rakovszky István: Szeretem én igy látni a szabadelvü pártot! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Hock János: Boldogult Szilágyi Dezső miniszter urnak ezt a feltevését, ezt a vádját később Tisza István ur felszólalásaiban ugy a delegáczióban, valamint a házban eléggé meg is érdemelte. Hiszen az ő nyilvános szereplésében, ugy a házban, mint a delegáczióban mit láttunk? Azt az állandó veres fonalat, hogy valahányszor a nemzeti igények és jogok ellentétbe jöttek a korona jogaival vagy a koronának prerogativáival, gróf Tisza István ur sohasem a nemzet mellett, hanem mindig a nemzet ellen, a korona mellett állott. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Ezt a küzdelmet folytatta ő a delegáczióban Apponyi Albert nemzeti párti programmja ellen akkor is, midőn a véderőtörvényről volt szó, akkor is, midőn a magyar tannyelvü intézetek megalakitásáról volt szó. Szemben állott ezekkel mindig, és csak mikor a kérdés már megérett, akkor tartotta alkalmasnak azt a maga részére kisajátitani. Welche Wendung durch Gottes Fügung! *(Derültség balfelől.)* A régi közjogi quietizmusnak, a merev, megváltozhatatlan közjogi theoriának vértezett lovagja ma már a nemzeti eszmék trikolorját is kész itt lobogtatni. A labancz lassankint átvedlik, átalakul a nyomások hatása alatt, ha kell, kuruczczá is. Annak az embernek pedig, a ki győzelemre vitte a nemzeti politikának egy részét és a ki ebben a harczban, mint minden ütköző erő, elbukott, annak a hullája felett az ő saját trombitájából fujja győzelmi diadalát. Miniszterelnök ur, az ön diadalharsonáját nem irigylem. Önnek mindig lesznek a háta mögött tapsolói, mert a fény körül szivesen döngicsélnek a bogarak. *(Derültség balfelől.)* De nekem ez a kép nem tetszik. Én nem találom azt az erkölcsi törvénynek megfelelőnek, hogy az vigye el a küzdelem diját és jutalmát, a ki ezt a küzdelmet mindig megakadályozta és ellene küzdött. Az egyént az én szememben belső erkölcsi értéke teszi nagygyá, nem pedig az a külső siker, a melyet elér. És én erre a dologra nézve szintén elmondhatom a latin klasszikussal: »Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni.« A győző ügye tetszhetett az isteneknek, de nekem a legyőzőttnek ügye tetszik. *(Taps balról.)*

T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Erkölcsi törvényről szóltam itt, és azt hiszem, hogy mikor ezt felemlitettem, igazam van. Az erkölcsi élet terén az eszmék fejlődésének egy hatalmas törvénye van, melyet talán mondhatunk a haladás törvényének is. Miben áll ez? Abban, hogy a nagy tömeg sohasem magától emelkedik. A nagytömegben mindig vannak egyes kiváló elmék, a kik koruk szükségleteit, eszméit előbb megérzik, önmaguknak lelkében kialakitják, azután ezen gondolatoknak, ezen eszméknek hirdetői lesznek. Mint a hogy a tenger vagy a viztömeg, mikor átmelegszik, először a tetején jön, ugy-e, melegségbe, a hol azt a napsugár éri, ugy az eszmék fejlődése történetében is mindig egy-egy vezér kell a társadalomnak, a tömegnek, a ki egy zászlót a kezébe ragad, viszi azt a saját utján, hogy milliók és milliók figyelmét felhivja és milliók kövessék őt a nagy küzdelemben.

Hol van az a nagy gondolat, a mely nem egy ember agyából jött volna elő? Az az ember azután vezére lesz annak a gondolatnak, annak az eszmekörnek, a melyet diadalra akar vinni és tapossa véres lábbal a keskeny ösvényt, a melyen azután milliók haladnak utána és azon a széles uton halad felfelé az emberiség. Ime, ezek a nemzeti fejlődésnek, haladásnak a tör-

Digitized by Google

vényei. A politikában tehát egy-egy ember, egy-egy vezér egy elvet, ugyszólván egy zászlót képvisel; azt az elvet, azt a zászlót fennen lobogtatja tiszta kezekkel az egész ország előtt, hogy egy pillanatra se habozzék senki, hanem tisztán lássa: minő irányok szolgálatában áll és követhesse bátran azt az illetőt.

Az a zászló a küzdelemben, a harczban is fennlobog: tudjuk, hol dől el a harcz, tudjuk, hol jár a vezér.

De mondja meg nekem a t. miniszterelnök ur, hogy ha véletlenül Apponyi zászlója, melyet ő diadalra vezetett, nem hozza meg a nemzeti vivmányokat, hanem elbukik, kivette volna-e részét Apponyi zászlajának és elveinek kudarczából? *(Taps balról.)*

A miniszterelnök ur csak a kész sikereket vágta zsebre! És el lehet mondani, hogy az a munkás, a ki méltó volt az ő bérére, az intrigák által hátraszorittatva, beváltani az ő eszméjét, befejezni munkásságát nem tudta. Itt is érvényesült az a magyar közmondás, hogy: más ültette az almafát, én szedem le a virágát.

Azonban Apponyinak megmaradt jutalmul az elfogulatlan utókor szemében a nemzetnek igazságos hálája, megmaradt a saját becsületes lelki nyugalma, a mely megnyugtatja őt, hogy ő igenis tiszta munkát végzett. Többet ér ez, kérem, minden külső hatásnál. A történelem pedig majd egykor igazságos mértékkel meg fogja állapitani ebből a küzdelemből mindenkinek a részét: mennyi volt a nemzeté, mennyi volt a tömegé, a ki az eszméket nyomásával diadalra vinni segitette, és mennyi volt a programm szerzőjeé és mennyi volt a kompillátoré, a ki ezt a programmot a maga részére igénybe vette. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Apponyi pedig egyszerüen büszkén nézhet vissza erre a nemzeti harczra és küzdelemre, mint a katona, a kinek a harczban minden podgyászát elrabolták, de azért örül, hogy ha a győzelem azé a zászlóé, a mely alatt ő küzdött.

De térjünk rá most egyszerüen arra a programmra, a melyet a miniszterelnök ur itt a ház előtt kifejtett és a melyhez nekünk hozzászólni kötelességünk. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Azt hittem, hogy ha a miniszterelnök ur husz éves parlamenti tapasztalatait hozza ide a törvényhozásba és az ő becsvágyó elméjével és hatalmas ambiciójával majd egykor hatalomra fog jutni, oly nagy gondolatoknak, mélyrevágó eszméknek perspektiváját tárja fel a nemzet előtt és oly erélyt hoz ide az ő kormányzatával, hogy az ország közkormányzatának minden ágazatai fellendülnek és előrehaladnak. Lökést vártam tőle a közéletünkre. Bizonyos uj gondolatokat, eszményeket, a melyekkel megtermékenyiti, hatalmasabbá teszi a nemzet erkölcsi tartalmát, és a helyett a Herkules helyett, a ki herosi munkákra vállalkozik, programmjában megtaláltam azt a Herkulest, a ki odaadól kifáradtan Omphalé lábai elé és kötöget. *(Derültség balról.)*

T. ház! Nem találom a merész, magasratörő sólymot az ő programmjában, hanem találom az alant repülő tuzokot, a mely lomha, nehézkes szárnyával csak verdesi a levegőt és hasával a föld porát surolja. A haldokló Herder utolsó pillanatában azt mondta: Sugallj nekem egy eszmét, a mely felüdit. A szegény haldokló lángész hasztalan keresné a miniszterelnök programmjában a felüditő gondolatot. *(Derültség balról.)*

Figyelmesen hallgattam a beszédét, átolvastam többször és mit találtam benne? A napi politika asztaláról lehulló kenyérmorzsákat, a melyeket más alakban, más szavakban, de ujra feltálalt itt a törvényhozásnak. Találtam benne néhány üresen kongó jelszót és találtam benne — a mi fő — nagyon sok kortesfogást. *(Igaz! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Az a beszéd sivár, szintelen egyveleg, a melyben minden pártnak a programmjából van belevéve egy-egy mozaikdarab és ugy látszik, annak elmondásával a miniszterelnök ur a pártok gyöngeségére spekulál. Ebben a programmbeszédben azt találom, a mit a bibliáról mondtak: Hic est liber, in quo querit invenitque dogmata quisque sua; ez az a könyv, a melyben, ha keresitek, mindenki megtalálhatja hitelveit. És ha megzenésitenék a programmbeszédet, a melyet itt elmondott, bátran a homlokára lehetne tüzni az Angot asszony czimü operett egy szavát: »Tekints ide, tekints oda.« *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A Kornevilli harangokban van ez!)* Mindenfelé tekintgető politika ez, csak minél több tápot nyerjen az ellenféllel szemben. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kornevilli harangok! Serpolette énekli!)*

T. ház! Ha az a szó a Kornevilli harangokban van, annál jobb, mert a miniszterelnök ur, ugy látszik, ezzel az állásponttal a képviselőház harczi kedvének akart beharangozni. *(Derültség a bal- és szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Megvallom, többet vártam volna a t. miniszterelnök ur programmbeszédétől. Sokkal jobb véleményben vagyok tehetsége iránt és sokkal többre értékelem őt. De igaza van gróf Zichy János urnak, a ki azt mondotta, hogy e beszéd főgondolata és lényege olyan, hogy egy szó kitörlése esetén teljesen átveheti ő is; sőt tovább megyek: meggyőződésem, hogy e beszéd némely reakczionárius passzusát gr. Zichy János sem irja alá. *(Derültség a baloldalon.)* Ime tehát, ha ezt a programmbeszédet végig kutatjuk, nem marad más belőle, mint néhány üres jelszó és az egész miniszterelnöki programm csak uraságoktól levetett régi ruhák gyüjteménye. *(Igaz! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Gabányi Miklós: Ószeresek!

Hock János: A mi pedig benne uj, az a nemzeti és társadalmi élet fejlődésére nézve határozottan káros és veszedelmes. Ezt fogom rö-

Digitized by Google

viden bebizonyitani. *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Az első főgondolat a programmban, a mely nem ad, tehát nem pozitiv alkotás, hanem csak elvesz, a pénzügyi takarékosság nagy gondolata. Legalább azt vártuk, hogy ha már politikája nem minden izében nemzeti, hanem aulikus, hát ad nekünk legalább ezért a politikáért bizonyos előnyöket közgazdasági téren és a nemzet gazdasági életkeringését fogja fejleszteni.

Ezt vártuk joggal tőle a hét sovány esztendő után, melyet a nemzet gazdaságilag érez. Vártuk a hét kövér esztendőt. Azt gondoltuk, ha nincs nemzeti vivmány, lesz legalább közgazdasági előny; hiszen ő közgazdasági tevékenységének összes tapasztalataival jött a házba és várhattuk, hogy legalább e téren nagy eredményeket és reformokat tud felmutatni. És mi történt? Ismétlődött a történelem. Mikor az első fuzió alkalmával az ország pénzügyi helyzete megbillent, akkor Tisza Kálmán azon a czimen, hogy meg kell menteni az országot — akkor nem a nemzetiségi mozgalmaktól, hanem a pénzügyi veszedelmektől — vállalkozott az ország megmentésére, és a hazafias Deák-kormány, mely a hatalmat nem főczélnak tekintette, hanem csak eszköznek az ország állapotainak felvirágzására, egyszerüen lépre ment. Azt hitte, hogy nagy, uj eszmékkel, gondolatokkal fogja a volt miniszterelnök, Tisza Kálmán a pénzügyi egyensulyt helyreállitani. És mit csinált? Kezébe vette a krétát, s azt mondta, hogy a hol több a kiadás, ott a bevételt kell fokozni: emeljük tehát az adót. Az adóemelés rendszere, ez volt az a nagy gondolat, a melyet a fuzió előtt elhallgatott ugyan, de a melylyel a Deák-pártot leszoritotta az uralomról, beleült és 15 évig ült a nemzet nyakán. A miniszterelnök ur most a nemzeti mozgalom gáttörője akar lenni és vállalkozik szintén a békére; a közgazdasági kérdésekben pedig egyszerüen igéri, hogy az eddigi évek voltak a hét kövér tehén, ezután fog jönni a hét sovány tehén, a melyek a kövéreket is meg fogják enni. Fenyeget, hogy nehezebb közgazdasági viszonyok fognak ezután az országra leszakadni.

T. ház! Tudják, mit látok én ebben a fejtegetésben? Annak a meddőségnek nyilt bevallását, hogy a miniszterelnök ur nem érez magában elég erőt, hogy uj erőforrásokat nyisson a közgazdasági életnek és a nemzetnek gazdasági vérkeringését fejleszsze. Ennek a bevallását látom én, azt a lemondást, a melylyel már előre jelzi, hogy: tehetetlenségemért ezen a téren engem később felelőségre ne vonjatok. Hiába ékesiti tehát ő nemzeti jelszavakkal is az ő programmját, ha mindjárt a reális élet első valóságát, a gazdasági élet fejlesztését nekünk biztositani nem tudja. Sőt továbbmegyek. Ezen a téren határozottan kilátásba helyezte a takarékosságot olyformán, hogy a beruházásokat, a melyekre számitott az egész nemzet, és a tisztviselőknek kilátásba helyezett fizetésemelést konfiskálja.

T. ház! Nincs oly állam, a mely oly mostohán bánna a tisztviselői karával, mint a magyar állam. Pedig ők most a nemzeti életnek a gerincze; hozzájuk füződik minden erősebb nemzeti közmüvelődési áramlat, mert ezek azok, a kik képviselik a nemzeti eszméket künn a vidéken, a legelhagyatottabb nemzetiségi területeken is. Az a magyar tisztviselő mindig hü fia volt Magyarországnak. Minden tekintetben kifogás alá eshetnek e tisztviselők, panaszokat emelhetnek ellenük, csak abban nem, hogy hazafias magyar érzésüket szivükben nem ápolták volna.

Ezen tisztviselői karnak, a melyet csak kihasználtak, fehér rabszolgaként kizsaroltak, nemcsak jogokat nem adott, hanem állandó terheket varrt a nyakába az állam és most biztos kilátásait is egy rajzónvonással teszi tönkre a miniszterelnök ur.

És kérdem én a t. többséget, mit szólnak önök ahhoz, a kik oly fényesen megtapsolták a beruházási törvényt és a fizetésemelésről szóló törvényt és azt mondták Széllre: ez a miniszterelnök, lássátok, ennek van érzéke a nemzet valódi szüksége iránt; most époly szivesen tapsolják meg a beruházási törvény visszavonását, az állami tisztviselők fizetésemeléséről szóló törvény elejtését, mert nem az a kérdés, mit beszélnek, hanem az, ki beszél. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Kubik Béla: Ez a mameluk tempó! Gyönyörü gyerekek vagytok!

Kubinyi Géza: Ne szörnyülködj olyan nagyon!

Kubik Béla: Rajtad is fogok még szörnyülködni!

Kubinyi Géza: Talán magadat nézed a tükörben! *(Elnök csenget. Fölkiáltások balfelöl: Körber! Körber!)* Erre is felelnék. *(Fölkiáltások balfelöl: Tessék!)*

Kubik Béla: Ott leszünk!

Kubinyi Géza: Engem még nem fogtak meg, hogy kétféleképen beszélek, mint az urak!

Barta Ödön: Ki beszélt kétféleképen? Neveket kérünk! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ballagi!)*

Elnök: Csendet kérek, ne zavarják a szónokot.

Hock János: A fukarság épen a tisztviselőkkel szemben, nemcsak méltánytalanság, hanem a legnagyobb mérvü igazságtalanság, mert hiszen ez a javaslat nemcsak a pénzügyi bizottság ülésén ment egyhangulag keresztül, hanem a parlament pártjai azt elvileg egyhangu megállapodással magukévá is tették, elfogadták és a tisztvisélői kar arra, mint bevégzett dologra bizton számithatott.

Lukáts Gyula: Adósságot is csináltak rá!

Hock János: Ime, szerzett jogok elkonfiskálására vállalkozott a miniszterelnök ur. És nem

Digitized by Google

vádolhatja a tisztviselői kar a mi igazán jogos és nemzeti ellenállásunk küzdelmét, hogy ők igényeikhez nem juthattak, mert az ellenzék privát érintkezésekben is számtalanszor felajánlotta, hogy vita nélkül, egyhangulag fogadja el a javaslatot. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Ezt a javaslatot egy nap alatt keresztül lehetett volna vinni, de akkor felhasználták nemzeti küzdelmünk ellen izgató fegyvernek, hogy ott künn a vidéken a tisztviselőket az obstrukció, a nemzeti ellentállás ellen hangolják, mikor pedig az uj miniszterelnök programmbeszédében a takarékosság álláspontjára helyezkedett, elejtette az egész tervezetet és a jövőre helyezi kilátásba, a melyből nem tudom, mikor lesz valóság. Ezért én nem akarom odakötni a tisztviselői kar jogos igényét a miniszterelnök ur önkényéhez és ahhoz a gondolathoz, hogy majd meglátjuk, hogy viselitek magatokat a választásnál. Az ellen tiltakozom és a legközelebbi alkalommal, mikor módom lesz erről a tárgyról beszélni, határozati javaslatot is fogok beterjeszteni, hogy adja meg a javaslatban foglalt javitást és előnyöket a kormány tisztviselőinek, ha nem is törvény alakjában, de pótlék alakjában mindaddig, mig a közigazgatási tisztviselők fizetésrendezése azzal összhangba nem hozatik és együtt meg nem oldatik. Jogsérelmet nem szenved a közigazgatási tisztviselő kara, mert most provideálunk egy részről a tisztviselőknek, azután pedig, hogy ha a miniszterelnök ur elkészíti számitását, szintén részesülhetnek bizonyos dotácziőemelésben a közigazgatás hivatalnokai s ekként az egységes tervezetbe bekapcsolódhatnak.

Lukáts Gyula: Külön-külön is meg lehet csinálni! Csak a rangfokozatokba kell beleilleszteni.

Hock János: Vagy külön, külön is meg lehet csinálni! Jóakarattal száz és száz módja van.

Holló Lajos: Hisz amazok törvényhatósági tisztviselők! Kétféle tisztviselőkről van szó!

Lukáts Gyula: Tulajdonképen nem is lehet együtt megcsinálni!

Hock János: De a miniszterelnök ur, ugy látszik, függőben szeretné tartani a hivatalnoki kart. Abban, elismerem, a miniszterelnök urnak igaza volt, hogy a bürokratizmus túltengése Magyarországon igazán megdöbbentő. A hivatalnoki kar létszámának apasztásával egyszerüsiteni lehetne a hivatalnoki teendőket, főleg, hogyha annak a hivatalnoknak egy kis felelőséget, egy kis hatáskört is adnánk, nem ugy, mint a mainak, mikor csak átmeneti fórumnak tekintetik és keresztülhajtatik, főleg a miniszteriumokban, az u. n. betühöz való ragaszkodásnak rendszerével a formák egész tömkelegében az a legegyszerübb ügy, a melyet egy ember is könnyen elintézhetne, ha neki rá hatáskört adnak és felelőssé teszik őt minden dolgáért. Most azonban azok a közbeeső hivatalnokok alkalmazkodnak a formákhoz, a betükhöz, a szabályokhoz és azt mondják: felelős nem vagyok érte, nem is tartom a hátamat, én egyszerüen az én véleményezésemet alapitom az előttem lévő fórumnak propoziciójára és igy megy azután a hivatalos élet és a bürokratizmus lajtorjáján keresztül egy ügy, a melyet könnyen és egyszerüen lehetett volna felelőség és hatáskör mellett elintézni.

De mikor a miniszterelnök ur a hivatalnoki létszám apasztásáról beszél, ne feledkezzék meg, hogy a felelőség elvének rendezése megköveteli egyuttal a hivatalnoki kar részére a szolgálati pragmatikát, *(Helyeslés balfelől.)* megköveteli az ezzel kapcsolatos fegyelmi törvényt, a mely őket nem szolgáltatja ki vakon, önkényüleg egy felettük álló főnök akaratának, hanem módot nyujt, hogy a hivatalnok is dolgainak, munkáinak tisztességes végzése után az ő állampolgári jogait minden téren szabadon élvezhesse. *(Élénk helyeslés balfelől.)* A terheket fokozza csak a miniszterelnök ur, de jogokat hozzá nem ad.

T. ház! Kiterjeszkedik azután a miniszterelnök ur programmbeszéde a szocziális kérdésekre is. Nohát nem hiszem, hogy akár a szocziálistákat, akár a törvényhozásnak e kérdéssel foglalkozó tagjait ez a rész bármi tekintetben kielégitette volna. Emlékezik-e a t. miniszterelnök ur, hogy e téren talán 18 vagy 19 év előtt gr. Apponyi Albert egy felszólalásában kimondotta, hogy egy bizonyos szocziális olajcseppet kell az állam gépezetébe adni, mert különben ez a masina megromlik és felmondja a szolgálatot? Gouverner c'est prévoir: előrelátni, ez a kormányférfiui tehetség, nem pedig megvárni a viszonyokat és a felkantározott lóra felülni. Apponyi volt az, a ki a házban legelőször reámutatott, hogy a szocziális kérdéseket és igényeket a törvényhozásba minden tekintetben bele kell vinnünk, a kérdések megoldásában alkalmaznunk kell, mert különben azok erővel fogják a törvényhozás ajtaját feszegetni. E kérdések annyira megéredtek, hogy ezeknek egyszerü törvényhozói rendezése kicsavarta volna a vezetést azoknak a nemzetközi izgatóknak a kezéből, a kik épen azért találtak hitelt és azért ismertettek el vezérekül a tömeg szemében, mivel látták, hogy az állami és kormányhatalom az ő jogos szocziális érdekeiknek és igényeiknek megoldása tekintetében semmit sem cselekszik.

Ezzel szemben csak annyit látunk, hogy a választási reform igéretére szoritkozott a miniszterelnök ur, a mely, ugy látszik, rekompenzáczióját akar lenni egy megbeszélt kompromisszumnak, de ez a választási igéret, a mint látom, a 48-asokat sem elégithette ki. Hát óvom is őket, hogy a Tisza miniszterelnök urnak választási reformját elfogadják. Nem abban az iskolában és politikai áramlatban nőtt ő fel, hogy a szabadság intézményeinek fejlesztése programmja lehetne. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbalon.)* Az erőszaknak, igenis az erőszakkal való fenyege-

Digitized by Google

tésnek rendszerét, ezt alkalmazza a miniszterelnök ur, de a jogfejlődésnek természetes menetét a szabadság irányában, ezt hiába keressük bárminő intézményeiben. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem fogja ő maga alatt vágni a fát, mert nagyon jól tudja, hogy azon nemzeti hangulat mellett, a mely személye iránt megnyilatkozik, nagyon nehéz és nagyon kétséges dolog volna, hogy ha a választási reformot a nemzet mélyebb rétegeire is kiterjesztené, mert ez egyértelmü volna az ő kabinetjének, az ő miniszterelnökségének a bukásával. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, a legnagyobb csalódás érte e programmban, azt hiszem, a volt nemzeti pártot, a melynek magam is tagja voltam évtizedeken át. Ez a nemzeti párt a miniszterelnök ur programmbeszédéből meggyőződhetett arról. hogy ez egy lassu lejtő, a mely visszacsuszás, rendszeres visszaesés a régi rendszerbe. És itt eszembe jut nekem gróf Apponyi Albert egyik régi mondása, az u. n. fekete kávé elmélete. *(Halljuk! Halljuk!)* A mikor gróf Szápáry Gyula ur az állami közigazgatás elvét a házban hirdette, egy érintkezési pontot talált a kormánypárt és a nemzeti párt az ő politikai felfogásában. Akkor történt, hogy voltak a nemzeti pártban egyesek, a kik ajánlották, hogy keressük az összeköttetést a Szápáry-féle kormánynyal és a közigazgatás egységesitését, államositását találták olyan pontnak, a mely őket egy közös munkálkodásban összefüzheti és ekként egy bizonyos beolvadás lehetőségét is elősegitheti. Akkor mondotta gróf Apponyi Albert az őt is kapaczitálni akaróknak: Hiába mondjátok annak a czukornak, hogy menjen csak bele a fekete kávéba, hogy ott megőrizze az ő jellegét és mint czukor működjék benne; észre sem veszi, lassankint mikor lesz belőle fekete kávé. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. nemzeti párt tagjainak, régi fegyvertársaimnak, a mely pártnak eszméit most is nagy tüzzel követem, Apponyi ezen régi mondását a fekete kávéról juttatom az eszükbe és azt mondom, hogy egy áramlat lassankint őket is magával fogja sodorni ugy, hogy egyszerre csak a régi rendszer iszapjában és posványában fogják érezni magukat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Vernenek van egy regénye. melynek czime »A prémek hazája«; abban beszél egy uszó szigetről, a melyet a tenger áramlata sodor és sodor magával és végre az uszó sziget mind kisebb, kevesebb lesz és az utolsó pillanatban csak mesterséges uton tudta egy tudós fentartani azt a legkisebb jégdarabot, a mely még megmaradt belőle. Ugy látszik, a nemzeti párt tagjait is magával sodorja egy áramlat, lehámozza róluk a nemzeti zománczot, kivesz belőlük lassankint minden nemesebb, minden tisztább tartalmat és a nagy nemzeti eszmékért lelkesülő bajtársak odaállnak a Tisza-huszárok közé. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)* Előre megmondom azonban, t. ház, hogy a nemzeti pártnak ez az átalakulása nem fog erőszakos eszközökkel, nyilvános elvtagadás árán véghezmenni. Észrevétlenül, lassan sodorja őket az áramlat az ellentétes álláspontoknak az elfogadására, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ugy fognak járni, mint az első fuzió alkalmával jártak a Deák-pártiak, a kiknek multját röviden volt bajtársaimnak emlékezetébe idézem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mikor Tisza Kálmán megcsinálta a fuziót és Wenckheim átmeneti miniszterségе alatt belügyminiszter volt, a fuziót a Deák-pártiak azzal a becsületes gondolattal kötötték meg, hogy szolgálatot tesznek a nemzetnek és ők elveik ellenőrzését, a kiegyezés fejlesztését a Tisza-párt kebelében is gyakorolhatni fogják. Abban az időben, hogy Tisza Kálmán belügyminiszter lett, odament Wenckheimhoz Gorove és azt mondta, hogy miután most már a fuzió folytán közelednek a választások, tudni akarjuk, hogy a Deák-párti képviselők, a kik itt igazán önzetlen, nemes küzdelmet folytattak a zászlóért, a melyet átadtak Tisza kezébe, milyen kerületekben lépjenek fel, vagy hogy miképen csinálják meg az egész választási campagnet. Wenckheim miniszterelnök erre azt mondta: Ugyan kérlek, ne zavarj ilyen kérdésekkel, ezeket a dolgokat fentartotta magának a belügyminiszter; fordulj tehát Tisza Kálmán belügyminiszter urhoz. Tisza Kálmán belügyminiszter pedig azt mondta, hogy ő mint miniszter nem foglalkozik ezekkel, hanem Móricz Pálhoz utasitotta őt. *(Derültség.)*

Közel látom most ismét az időt, mikor Ivánka Oszkár t. képviselőtársam gróf Apponyi Albertnek azt fogja mondani, hogy mikép leszünk a választásokkal? Apponyi Albert pedig azt mondja: fordulj gróf Tisza Istvánhoz. Gróf Tisza István pedig azzal háritja el magától a felelőséget, hogy Gajáry Géza van ezzel megbizva. *(Élénk derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Bizony, t. elvtársaim, ama programmpont után, a melyet itt elvétve vagy kiszámitva-e, nem tudom, a t. miniszterelnök ur felemlitett, a közös jelvények használata tekintetében a nemzeti párt programmjára én nem ismerek.

Ivánka Oszkár: Az lapsus linguae volt!

Hock János: A miniszterelnök ur lesz majd szives erre nézve felvilágositásokat adni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Igen! Majd én fogom megmagyarázni, hogy mi a lapsus liguae és mi nem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Hock János: A közös jelvény olyan világos kifejezés, a melyet igazán nem kell magyarázni. Attól függ, mit értünk alatta? Zászlót-e, vagy pedig a magyar királyra átruházott felségjogoknak megfelelő bizonyos kisebb jelvényeket, mint pl. a porte-epeét? Ezek természetesen közösek maradhatnak. Azt hiszem, nincs kifogása senkinek ellene, mert ebben a delegált felségjog

Digitized by Google

van kifejezve, de hogy a mi zászlónkat tegyék közössé és hogy ez által ujabb közös ügyet csempészszenek be, ezt meg nem engedjük. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Hangoztatta még a miniszterelnök ur a szabadelvüséget is és ez az a főpont, a melyre én röviden kiterjeszkedni akarok. Elmondhatom én is madame Rolanddal, a ki, mikor felment a vérpadra és egy sansculotte odakiáltotta neki, hogy: »Vive la république, vive la liberté«, azt mondta, hogy: »Szegény szabadság, mennyi gyalázatot követtek el a te szent neveddel.« Az a szabadelvüség, a melyre a miniszterelnök ur jelszó gyanánt hivatkozott, nem indit meg, mert az ő programmja teljesen kizárja a szabadelvüséget. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Mert mi a liberálizmus? Nem üres jelszó, a melyet kisajátithatnak egyesek. Az a több szabadság elve. A liberálizmus az az álláspont, a melyet mindig és világszerte ugy értelmeztek, hogy az a jogok kiterjesztése, a szabadságnak intézményekhez való kötése. Ez az igazi liberálizmus. Nálunk azonban ennek még egy más nagy jelentősége is van. Szent volt a liberálizmus Magyarországon, mert évszázadokon keresztül, főleg a mult évszázad első évtizedeiben ott állottak egymással szemben a czentrálista aulikus politika és a nemzeti szabadelvü politika. Ennek a politikának nagy tradicziói élnek a magyar népben, mert annak a korszaknak nemes küzdelmei e zászló alatt mentek végbe és abban a táborban ott volt nemcsak Kossuth, hanem Eötvös, Deák, ott voltak mindazok a nagy emberek, a kik a nemzeti eszmék hevétől áttüzesitve küzdöttek a magyar szabadelvüség mellett, egyuttal a nemzeti politika eszményeiért is. *(Ugy van! a baloldalon.)* De a miniszterelnök ur politikájában nem a jogok kiterjesztését, hanem ellenkezőleg, azoknak minden tekintetben való megszoritását látjuk. Ezért joggal mondhatta gróf Zichy János, hogy ő szabadelvübb a miniszterelnök urnál, hogy az ő liberálizmusa tényekben jobban nyilatkozik meg, mint a miniszterelnök uré.

A mult század első éveinek nagy szabadelvü mozgalmaiban ott látjuk a küzdelmet a törvény előtti egyenlőségért, a köztehervisélésért, a kiváltságok eltörléséért, a modern államépületnek kialakitásáért: mindezek modern, liberális gondolatok. De mit találunk a miniszterelnök ur programmjában? Ő ellenkezőleg a szabadsággondolatok megszoritója. A miniszterelnök ur ugyanis ideáll és a mi törvényes nemzeti ellenállásunkat, a melyet nem önérdekért, hanem a nemzeti jogok teljességéért folytatunk, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* egyszerüen megfenyegeti és fölemeli szavát, hogy ha pedig folytatjátok, meglátjátok a következéseit.

Ezt vagy elszólásból mondotta a miniszterelnök ur, a mi az ő ifju miniszterelnöki pályája alatt érthető, vagy pedig ha meggyőződésből mondta, akkor egy pillanatra belenézhettünk mi is a felszakadt heg alatt izzó tüzes szenvedélyekbe, a melyeknek végczélja az, hogy erőszakkal, minden jog eltiprásával, kiirtsa a nemzeti ellenállást, a mely a magyar nemzetben él és csináljon magának egy hatalmi pártpolitikát, a melyet a régi rendszer mintájára berendez és a melyben a főelv a »leben und leben lassen.« *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Bécs protekcziója alatt és bécsi érdekben katonai segitséggel.

Hock János: Vagy ki tartja azt mi közülünk szabadelvü politikának, a mit a miniszterelnök ur a felekezeti iskoláról és a nemzeti iskoláról mondott beszédében, a mely nyilatkozatban bárhogy kutatom, keresem, az értelmet nem tudom megfogni, mert az nagy latitüdökre, szabad magyarázatokra ad okot minden téren. Minő visszaesés ez gróf Apponyi Albertnek 1893. április 29-dikén a nagy kulturpolitika érdekében tartott beszédében kifejtett elveivel szemben, a hol a népoktatásról beszélt. Felhivom a t. ház figyelmét, mert az összehasonlitások igen alkalmas módok a liberalizmus megmérésére, tisztább mértéket ennél nem adhatok. Azt mondotta gróf Apponyi Albert *(olvassa)*: »Nem akarok minden terhet az állam nyakába varrni és szivesen igénybe veszek minden társadalmi tényezőt, a mely azonositani tudja, a mely azonositani akarja magát a nemzeti feladatokkal. Mindegyik tényezőnek azonban azt mondom: veled, ha lehet, ellened, ha kell.« De az összes iskolák felett az állami ellenőrzés erősitését sürgette és nyiltan kimondotta, hogy az állam mindenütt, a hol meggyőződik arról, hogy a puszta ellenőrzés eszközeivel nem tudja biztositani az iskola nemzeti jellegét, ott lépjen helyébe az állam az iskolafentartónak és épitsen állami iskolát. De azért Apponyi önök szerint a klerikális jezsuita, a miniszterelnök ur pedig nagy nemzeti szabadelvü. *(Derültség a baloldalon.)*

Bátran merem ezt a kérdést is megbolygatni, mert mi katholikusok nem félünk attól, hogyha az egyházunk által fentartott iskolákban az állam a nemzeti jogokat teljes mértékben ellenőrzi. *(Ugy van! balfelől.)* A mi iskoláink nem lehetnek soha a nemzetiségi izgatásnak, a mely az államczéllal ellenkezik, melegágyai és ha ezt megtalálják bármely katholikus iskolában, tessék kiirtani onnan ezt.

Lukáts Gyula: A tótoknál is áll ez? *(Zaj.)*

Hellebronth Géza: Ne tessék gyanusitani, hanem tessék konkrét eseteket felhozni. *(Nagy zaj és mozgás.)*

Lukáts Gyula: Itt van Kollár! Katholikus pap, de tót!

Hock János: T. Lukáts képviselő ur, én azért emlitem, hogy tudomásom nincs róla, hogy katholikus iskolákban . . .

Lukáts Gyula: Magyarokban nincs, hanem a tótoknál igen! *(Nagy mozgás.)*

Digitized by Google

Hock János: . . . az állameszme ellen való izgatás történik, de . . . *(Zaj a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Nem vagyunk páholyban!

Lukáts Gyula: Hát hol, talán a konklávéban? *(Zaj a baloldalon.)*

Hock János: . . . ha esetleg történnék, a miben lehet igazsága, mert nem tudom mindenütt ellenőrizni iskoláinkat, azért ajánlom fel, tessék az államnak oda menni és kiirtani az izgatást *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és szilárd, erős kezekkel a felügyeleti jogot gyakorolni. Ez az én kívánságom, de nem a miniszterelnök uré, *(Felkiáltások a jobboldalon: Azé is!)* a ki a felekezeti és a nemzetiségi iskoláknál oly latitüdöt adott programmbeszédében, a melyet ki-ki a szerint értelmez, a mint neki tetszik.

Münnich Aurél: A felügyeleti jogot fentartotta!

Hock János: A felügyeleti jog már régen fenn van tartva. Hisz ez a kérdés az Apponyi-féle kultur-politikai beszéd után rendezve lett, tehát már el van intézve, de ezt a felügyeleti jogot kellőképen nem gyakorolják.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Azt mondtam szóról-szóra, hogy szigorubban kell gyakorolni, mint eddig. *(Ugy van! jobbfelől.)*

Hock János: Megmondotta-e azt a miniszterelnök ur szintén, hogy ott, a hol ilyen izgatásoknak látja a fészkét, ki fogja azt irtani és helyébe az állami iskolák elvét állitani? Ezt nem hallottuk. Már pedig én, mint katholikus pap, azt mondom, hogy nekünk igenis a közoktatásügy terén az állammal versenytársaknak kell lennünk, de nem vetélytársaknak.

Uray Imre: Ez az igaz!

Hock János: Nekünk a magyar nemzeti állam gondolatát egyesiteni kell az erkölcsös, tiszta és hazafias nevelésben, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* mert, t. ház, az én vallásom bennem csak az isten tiszteletét szabályozza, de arra nem terjeszkedhetik ki, hogy az én hazafiságomat nemzetem és fajom iránt akár iskolában, akár más téren meggyengitse.

Mi marad tehát meg a t. miniszterelnök ur programmjából, ha megrostáljuk? Ocsu, de nagyon kevés tiszta szem, a mely a nemzetnek reményeket adhat. Egyetlenegy hivatást, egyetlenegy czélt látok a miniszterelnök programmjában: azt a gondolatot, a mely röviden ugy fejezhető ki, hogy erős kezekkel kormányzunk és rendet csinálunk Magyarországon.

Uray Imre: Ha lehet! *(Élénk derültség.)*

Hock János: Ezt a történelmi mondást már egyszer hallottuk. Akkor történt, mikor Lengyelország utolsó nemzeti mozgalmában lelkesen szállott sikra a szabadság zászlaja alatt; 1831-ben az osztrolenkai csata után a győztes hadvezér egyenesen ment Varsónak és Paskievics ott ütötte fel szállását, nem hirdette ugyan előre a golyót és az akasztófát, de azért a nemzeti mozgalomnak minden ellenállását kiirtotta. Ki veszi rossz néven, hogy nem törődött az az idegen hadvezér egy nemzetnek fájdalmával, jogos követeléseivel, reményeivel, álmaival, mikor ő csak az ő császári urának akaratát kivánta teljesiteni és meg is irta neki: »l'ordre regne a Warsovie« — béke uralkodik Varsóban.

Én nem tudom, a miniszterelnök urnak minő eszközök fognak rendelkezésére állani, hogy ezt a békét erős kezekkel megcsinálja; de én részemről hozzájárulok ahhoz, hogy ha a miniszterelnök ur alapgondolatát nem a hatalom kizárólagossága, az önczél, hanem a nemzeti eszményeknek kultusza képezi és nekünk módot nyujt ahhoz, hogy állami épületünket nemzeti eszmékkel megtölthessük, nemzeti tartalommal kiépithessük: ez esetben elfogadom részletfizetésnek az ő békeajánlatát, bár követeljük — részemről legalább követelem — a messzebbmenő jogokat; de semmiféle törvénytelen, erőszakos kiirtásába ennek a tisztességes, becsületes magyar mozgalomnak nem megyek bele és meg fogok akadályozni minden erőmmel, minden energiámmal egy olyan politikát, a mely az erőszakot tűzi ki zászlajára és a mely a miniszterelnök ur személyében hagyományszerüleg megtestesitve van. *(Élénk éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Elnök: Minthogy az idő előrehaladt, a tanácskozást most nem folytatjuk, hanem a legközelebbi ülés napirendjére viszszük azt át.

Mielőtt azonban a legközelebbi ülés napirendjére nézve javaslatomat megtenném, ki fogom hirdetni a mai ülés elején megejtett szavazás eredményét a beadott szavazatoknak a jegyző urak által eszközölt összeszámlálása alapján. *(Halljuk! Halljuk!)* Beérkezett összesen 125 szavazat. Megválasztattak az I-ső biráló-bizottságba Kelemen Béla és Rétyi Mihály 118 szavazattal; a II. biráló-bizottságba Barta Ödön 118 szavazattal; a VI-ik biráló-bizottságba Molnár Jenő 117 szavazattal; a VII-ik biráló-bizottságba Justh Gyula 118 szavazattal; az igazságügyi bizottságba Barta Ödön, Bizony Ákos, Fejér Antal 125 és Tomasics Miklós 124 szavazattal; a kérvényi bizottságba Mukics Simon 125 szavazattal; a közigazgatási bizottságba Baross Jusztin és gróf Khuen-Héderváry Károly 118, Gulner Gyula 117 szavazattal; a közgazdasági bizottságba Molnár Ákos 125 szavazattal; a közlekedésügyi bizottságba Malatinszky György 125 szavazattal; a közoktatásügyi bizottságba Blaskovics Ferencz és Rátkay László 118 szavazattal; a mentelmi bizottságba Mayer Károly 125, Olay Lajos 124 szavazattal; a munkásügyi bizottságba Justh Gyula és gr. Wickenburg Márk 118 szavazattal; a naplóbiráló-bizottságba Jékey Zsigmond és Rudnay Sándor 125 szavazattal; az összeférhetetlenségi bizottságba Popovics V. István 125 szavazattal; a pénzügyi bizottságba Barta Ödön 125, Hegedüs Sándor 124, Heltai Ferencz 124, Justh Gyula 125, Komjáthy Béla 125, Kossuth Ferencz 125

Digitized by Google

és Wlassics Gyula 125 szavazattal; a számvizsgáló-bizottságba Putnoky Mór 125 szavazattal; a véderő-bizottságba Hammersberg László 124 szavazattal; a zárszámadásvizsgáló-bizottságba Gál Sándor és Komjáthy Béla 125 szavazattal; az Erzsébet-szobor-bizottságba Justh Gyula, Rátkay László és Wlassics Gyula 125 szavazattal és végül a Horvát-Szlavon-Dalmátországokkal kötendő pénzügyi egyezmény előkészitésére kiküldött országos bizottságba: Barta Ödön, gróf Khuen-Héderváry Károly, Kossuth Ferencz és Széll Kálmán 118 szavazattal.

Igy a most emlitett bizottságokba a nevezett képviselő urakat ezennel megválasztottaknak jelentem ki.

Egyuttal felkérem a közoktatási és a mentelmi bizottság tagjait, hogy mivel ezen bizottságokban a történt lemondások folytán az elnöki állás is megürült, alakulás, illetőleg elnökválasztás czéljából holnap reggel háromnegyed tizkor, vagy a mennyiben ekkor a bizottság tagjai határozatképes számban nem jönnének össze, az ülés végével délután két órakor szíveskedjenek összejönni abból a czélból, hogy az elnökválasztást megejtsék és annak eredményét a legközelebbi ülésen bejelenthessék. *(Helyeslés.)*

Következik már most, hogy javaslatot tegyek a legközelebbi ülés napirendjére nézve. *(Halljuk! Halljuk!)*

Javaslom a t. háznak, hogy legközelebbi ülését holnap délelőtt tiz órakor tartsa és annak napirendjére a most megszakitott vita folytatását tüzze ki. *(Helyeslés.)*

Ha a t. ház elfogadja, *(Felkiáltások: Elfogadjuk!)* ezt a ház határozataként mondom ki és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

Digitized by Google

333. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 november 11-én, szerdán,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesitése. — Elnöki előterjesztések. — Bizottsági alakulás bejelentése. — Az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása. — A további teendők iránti intézkedés tárgyában megindult vita folytatása. — Udvary Ferencz interpellácziója a pénzügyminiszterhez a biztositéki okiratok bélyegzése tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdödik d. e. 10 óra 20 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző ur fogja vezetni, a javaslatok mellett felszólalni kivánókat Nyegre László, az ellene felszólalókat Trubinyi János jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1903. november hó 10-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre? Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesitettnek jelentem ki.

T. ház! Bemutatom Wlassics Gyula képviselő levelét, melyben egészségi okokból hatheti szabadságot kér. A ház a kért szabadságidőt engedélyezi.

Bemutatom Torda-Aranyos vármegye közönségének két rendbeli feliratát, a külföldön lakó magyar földbirtokosok külön megadóztatása, illetve az idegen befolyások meggátlása és az alkotmány megóvása iránt;

Arad város közönségének feliratát és Makó város közönségének Justh Gyula képviselő által beadott kérvényét a kiszolgált katonák hazabocsátása érdekében;

Budapesten a Vérmezőn tartott népgyülésnek Hellebronth Géza képviselő által beadott kérvényét, a Rákóczi Ferenczet diffamáló törvény eltörlése és hamvainak hazahozatala iránt;

Veszprém város közönségének Horánszky Lajos képviselő által beadott kérvényét, az állami közigazgatási teendőknek a községektől az állam terhére leendő átvétele iránt.

Mindezen kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Jelentem a t. háznak, hogy a közoktatásügyi bizottság elnökévé Sághy Gyula képviselő urat választotta; egyuttal pedig felkérem a mentelmi bizottság tagjait, legyenek szivesek az ülés végén, illetve közvetlenül az ülés berekesztése után összegyülni és a megalakulás iránti intézkedéseket megtenni.

Következik az inditvány- és interpellácziós-könyvek felolvasása.

Nyegre László jegyző: Van szerencsém jelenteni, hogy az inditványkönyvben ujabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Nyegre László jegyző: Az interpellácziós-könyvbe a következő ujabb interpellácziók vannak bejegyezve: November 9. Nosz Gyula, az állami birtokvételek tárgyában a Tátrában, a belügy- és földmüvelésügyi miniszter urakhoz. November 9. Lendl Adolf, a buziási közalapitványi főtisztség működése tárgyában a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. November 10. Lendl Adolf, a temesmegyei tanfelügyelő működése tárgyában a közoktatásügyi miniszterhez. November 10. Darányi Ferencz, a pinczehelyi választásnál fegyvert használt csendőrök kitüntetése tárgyában, a honvédelmi miniszterhez.

Elnök: Az interpellácziók az ülés végén fognak előterjesztetni.

Egry Béla: T. ház! Tekintettel arra, hogy a napirendben magában 10 interpellácziő van bejegyezve és az interpellácziós-könyvbe ujabb

Digitized by Google

interpellácziók is jegyeztettek be, tehát körülbelül 14—15 interpellácziót kell előterjeszteni: inditványozom, hogy az interpellácziókra egy órakor térjünk át. *(Helyeslés.)*

Elnök: Ha a ház hozzájárul, kimondom, hogy az interpellácziókra egy órakor fogunk áttérni.

Következik a további teendők iránti intézkedés. Szólásra ki következik?

Trubinyi János jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Nemcsak a tárgy fontosságánál fogva, hanem bizonyos mértékig személyes kötelezettség czimén is fel kell szólalnom, mert bizonyos támadásokban részesültem távollétemben, melyeket rektifikálni politikai reputáczióm érdekében is kötelességem. Kötelességem felszólalni azért is, mert a t. miniszterelnök ur programmbeszédében, melylyel foglalkozni szándékozom, szives volt megemlékezni arról, hogy ő a politikai élet egyik-másik férfiával tényleg beszélgetést folytatott, a mely beszélgetés minden paktálási czélzat és kötelezettségvállalás nélkül folyt; és miután ezen beszélgetésben én is résztvettem, kötelességem ennek indokát röviden abban előadni, hogy én a multban és a jelenben is, a jövőben is ugy kezeltem, kezelem és fogom kezelni az ország nagy érdekeit érintő politikai kérdéseket, hogy sohasem gondolok arra, hogy ellenségekkel, hanem csak arra, hogy politikai ellenfelekkel állok szemközt, és a haza és az ország érdekében sohasem tudnék elzárkózni az elől, hogy a parlamenti élet egyik legfontosabb tényét, a megegyezést, tőlem telhetőleg előmozditsam. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ezeknek előrebocsátása után rá kell térnem a politikai helyzetnek sulypontjára, a t. miniszterelnök kormányalakitásának, hogy ugy mondjam alapzatára és az e körül történt eseményekre, hogy ezekre nézve saját álláspontomat, kifejezetten mondom, egyéni álláspontomat itt a t. képviselőház előtt elmondjam és a mennyire tőlem telik, meg is indokoljam.

Hónapok óta nagy, fenséges és lélekemelő harcz folyt és folyik a parlamentben a magyar nemzet legvitálisabb jogainak, az egész hadsereg kiegészitő részét képező magyar hadseregben a magyar szolgálati és vezénynyelvnek kivivása érdekében. Nem szükséges mondanom itt, egy ilyen ilusztris testület előtt, hogy ez a kérdés nem mai keletü, mert hiszen mindnyájan ismerjük annak történelmi multját és tudjuk azt, hogy több mint száz év óta küzd a nemzet ezen jogaiért, fájdalom, eddig eredménytelenül. Az a chlopy-i hadiparancs, a mely megjelent, históriailag megállapitható, egyszerü kópiája — hogy ezt a kifejezést használjam — az 1802. évben kibocsátott királyi leiratnak; majdnem szószerint ugyanazt tartalmazza.

T. képviselőház! Én a chlopy-i hadiparancsra vonatkozó kérdéssel most ez alkalommal azért nem szándékozom foglalkozni, mert az olyan mély közjogi jelentőségü téma, hogy egy más kérdéssel kapcsolatban, a melyről szintén csak röviden szándékozom megemlékezni — és ez a nemzetiségekre vonatkozó politikai programmja a t. miniszterelnök urnak olyan tág terület, hogy ezen két kérdés maga nem egy, hanem két parlamenti beszéd tárgyául is elég alapot szolgáltat. Ezeket a kérdéseket tehát csak röviden fogom érinteni; különösen a chlopy-i hadiparancsra vonatkozólag csak azért érintem a kérdést röviden, mert jogosultnak tartom bizonyos mértékig parlamenti szempontból azt a felfogást is, hogy expiáltatott ez a chlopy-i hadiparancs az által a tény által, hogy az azon álláspontot reprezentáló gróf Khuen-kormány ezen alkalomból és ezen okból itt a parlamentben, annak nyilt szinén elbukott és magának a nemzet ilyen módon, tehát parlamenti uton elégtételt szerzett. Vajjon elégséges-e az az elégtétel: vagy sem, ezzel a kérdéssel én most foglalkozni nem kivánok, csak konstatálom, hogy vannak ilyen vélemények is. Rátérek azonban magára a döntő kérdésre.

Miként állott a dolog a Tisza-kormány megalakulása előtt? Gróf Tisza István miniszterelnök urat értem a Tisza-név alatt, ne méltóztassék a röviditést rossz néven venni. A Tisza-kormány megalakulása előtt ugy állott előttünk a kérdés, hogy mi, a kik történelmi alapon és a törvényekre való hivatkozással az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-ának nemcsak nem engedtük meg azon értelmezését, hogy abban a felségjog oly értelemben volna törvényhozásilag dekretálva, vagy a nemzet törvényhozási joga a Felségre oly értelemben volna átruházva, hogy az a Felséget korlátlanul illetné meg; hanem még kevésbbé járulhattunk hozzá azon felfogáshoz, hogy ezen Bécsben korlátlannak hirdetett felségjog alapján a koronás király a nemzet nyelve felett is a hadseregben rendelkezési joggal birna. E nagyjelentőségü kérdésben mi, a képviselőház ezen oldalán ülő képviselők, a Tisza-kormány megalakitása előtt joggal és meggyőződéssel hirdethettük és állithattuk, hogy a nemzetnek osztatlan közvéleménye ezen az álláspontón áll. De mi történt? Megtörtént az, hogy az évtizedek óta politikai programm nélkül, tisztán csak a szabadelvüség jelszavával kormányzó többség végre rászánta magát, hogy ezen nagy kérdésekben egy programm megalkotásához és szövegezéséhez fog. Ezen programm megállapitásánál az u. n. kilenczes bizottság álláspontja promulgáltatott, a mely álláspont tartalmazta egy sajátságosan létrejött kompromisszumnak azt a még sajátságosabb eredményét, hogy a kilenczes bizottság ezen eminens kérdést a felségjog terjedelmének értelmezése tekintetében egy elburkolt, mindenki által félreérthető és tetszés szerint magyarázható olyan formulában állapodott meg, a mely szerint csak annyi mondatnék ki, hogy az az állapot, a mely a hadseregben a nyelvkérdésre vonatkozólag

Digitized by Google

1867 óta fennáll, az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-a alapján gyakorolható.

Már most ezzel szemben kormányalakitási programmpontul választott és gróf Tisza István ur a szabadelvü párttal approbáltatott egy programmot, a melynek lényeges, kardinális, kimagasló pontja az, hogy az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-a alapján ő Felségét a hadseregben a nyelv felett való rendelkezés joga megilleti.

Nyomban kijelentem, hogy Hock János t. képviselőtársamat, a kinek beszédére még röviden rá fogok térni, kielégitsem, hogy igenis állom és állottam mindig, hogy ilyen kompromisszumot, a melyet a szabadelvü párt a saját táborában megköt, nem kompromisszumnak, hanem a magyar nemzet kompromittálásának tekintem, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* csakhogy azzal a különbséggel kettőnk között, hogy én, a kit nem hatalmi érdekek és nem személyek, hanem elvek irányitanak, a hazai történelemnek, nemzeti közjogunknak és a magyar nyelvnek kompromittálását nemcsak a gróf Tisza István kormányelnök ur által promulgált formulában, hanem abban a formulában is látom, a melyet gróf Apponyi Albert is aláirt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert az a kilenczes bizottsági formula, ha összehasonlitás tárgyát képezi, burkoltan szintén tartalmazza azt, hogy a 11. §. alapján gyakoroltatván a felségjog, e jogszakasz alapján a Felséget kellett, hogy a multban legalább megillesse. És ha politikai érték szempontjából különbséget lehet tennünk a két formula között, nyiltan kimondom, a Tisza István által promulgált formula legalább abban az előnyben részesülhet, hogy világosan tárja a nemzet elé azt a kérdést, a melyet mások különben csak burkoltan és hallgatagon akartak a nemzet elé tárni.

B. Kaas Ivor: Világos lemondás!

Polónyi Géza: Mikor ezek a dolgok napvilágra kerültek, és mikor láttam, hogy ma már, legalább azzal a joggal, a melyre ezen eseményeket megelőzőleg hivatkozhattunk a nemzet osztatlan közvéleményére, többé azért nem hivatkozhatunk, mert a politikai nemzetnek kétségtelenül ezidőszerinti többsége — a parlamenti többséget értem — egy más, velünk homlokot ütő és a törvénynyel egyenest ellenkező álláspontra helyezkedett: akkor, t. képviselőház, én, mint politikus, tiszta egyéni meggyőződésem sugallatát követve, számot vetve azzal az eshetőséggel is, hogy milyen következményeket vonna maga után a parlamenti ellenállás harczának továbbfolytatása, ugy a közgazdasági területen, mint esetleg a közjogi visszaesésnek nagyobb eshetőségeivel szemben: én, t. képviselőház, tünődni kezdtem magamban és aggódó, lelkiismeretes megfontolás után arra a meggyőződésre jutottam, a mely meggyőződésben senki sem ingatott meg a mai napig sem: hogy ilyen esetben a parlamenti formák iránt helyes közjogi érzékkel biró parlament előtt nincsen más ut, mint azt mondani: Ime én, mint ellenzéki férfiu, hajlandó vagyok neked, kormány, a legális alapon való választást nyomban lehetővé tenni, hogy maga a politikai nemzet az ő összességében és annak minden rétegeiben nyilatkozzék meg ennek a kormányprogrammnak és pártprogrammnak az elfogadhatósága vagy elfogadhatatlansága felett; *(Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* nyilatkozzék meg a nemzet a felett, milyen eszközökkel kivánja a nemzet tovább folytatni a harczot. *(Helyeslés jobbfelől. Helyeslések és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ezen álláspontomban senki részéről megingatva nem lettem, és hajlandó vagyok a vitatkozást minden területen felvenni, szivesen rendelkezésére állok mindenkinek, mert egy pillanatig sem állok el attól, hogy az adott helyzetben ez az egyedüli helyes és korrekt álláspont: *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* t. i. az, t. képviselőház, ha én mint ellenzéki férfiu, épen azzal a kormánynyal szemben, a melyet az a hir előz meg, hogy esetleg ex-lex választások utján akarja a nemzetre a maga akaratát ráoktrojálni, ezt az ajánlatot teszem. Hát, t. miniszterelnök ur és t. szabadelvüpárti többség, önök nincsenek autorizálva arra, hogy ilyen programmot ma reprezentáljanak, mert önök mandátumot erre nem nyertek, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert ez a kérdés a nemzet előtt eddig még felvetve nem lett. Én alkalmat kinálok önöknek erre, t. képviselőtársaim; azt mondom, hajlandó vagyok — mindig hangsulyozom, hogy én egyéni véleményemet nyilvánitom — hajlandó vagyok arra az időtartamra, a mely a választásoknak törvényes foganatositására szükséges és uj országgyülés megalakulását lehetővé teszi, az indemnitást a kormánynak megadni. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Olay Lajos: Én is megadom! *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Csávolszky Lajos: Semmit sem adunk meg! *(Folytonos zaj. Elnök többször csenget.)* Nem adunk semmit! *(Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak.

Polónyi Géza: T. képviselőház! Már kétszer kijelentettem, harmadszor ismétlem, hogy azzal a jogommal élek, — párthatározat alapján, a mely ezt nyilt kérdésnek hagyta — hogy kizárólag egyéni véleményemet nyilvánitom. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

És senkiben se legyen félreértés az iránt, hogy én egyéni véleményemtől, annak nyilt és őszinte kijelentésétől soha, semmiféle terrorizmus által magamat eltántoritani nem engedem. *(Felkiáltások a baloldalon: Senki sem akarja terrorizálni!)*

Én nem először mondom itt. Ezt az álláspontomat azzal toldottam meg, hogy ennek természetszerü feltétele, hogy a választás nyomban rendeltessék el. Szivesen elismerem, hogy a ház

Digitized by Google

feloszlatása a korona joga, a melyet minden alkotmányos államban a korona a miniszteri felelőség mellett gyakorol, a mennyiben a miniszterelnök terjeszti elő a koronának a ház feloszlatásáról szóló inditványt.

Ugron Gábor: Ha törvényes!

Polónyi Géza: Ez az álláspontom nekem akkor volt meg, mikor én a t. miniszterelnök urnak a czimer és a jelvény kérdésére vonatkozó álláspontját nem ismertem. *(Mozgás.)* Nem tagadom, hogy az a nyilatkozat, a melyet a t. miniszterelnök ur erre a kérdésre vonatkozólag tett, hogyha alaposan meg nem czáfoltatik, jogos aggodalmakat ébreszt az iránt, hogy ugyanazon kormány, a mely nemzetiségi programmjával és a horvátoknak mondott hizelgéssel bécsi jelszavakat hirdet, a nemzeti jogok nagy területén, az országgyülésnek és a nemzetnek a hadseregben a nemzeti nyelvhez való jogát nem akarja-e konfiskálni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha ezen nyilatkozat komoly jelentőséggel bir, jogossá teszi azon aggodalmakat államiságunk egész területére nézve, hogy a kormány a magyar államnak önállóságát, függetlenségét kompromittálni akarja. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert bár közös czimerről, közös jelvényről beszéljünk, mindkettő — beszédem végén külön szándékozom ezt megmagyarázni — a nemzeti önállóságnak törvénynyel biztositott garanciája, és hogyha egy kormány ezt igy politikai programmjába veszi, azzal szemben az élet-halálharcz az első pillanattól fogva minden ellenzéki embernek kötelessége. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Vissza kell térnem arra, hogy én ugy, mint azt mindig állitottam, a szabadelvü pártnak a felségjogra vonatkozó megállapodását a magam részéről nem kompromisszumnak, hanem a nemzeti nyelvhez való jogunk kompromittálásának tartottam. Mert én sohasem láttam még törvényhozást, a mely a nemzetnek ilyen létérdekét érintő kérdésben azon lejtőre lépett volna, melyre a t. miniszterelnök ur és az őt támogató szabadelvü párt lépett. Közjogászok és politikusok között vita tárgyát képezhette az, — mert csak ez képezte a vita tárgyát — hogy ebben a 11. §-ban hallgatagon, szándékosan mellőzték-e az 1867-iki bölcsek a nyelvre vonatkozó felségjogok kérdésének megoldását, avagy, a mint azt mi állitottuk akkor, a mikor a törvény szövegébe a magyar hadsereget bevették, akkor, mikor a felségnek mint magyar királynak ezt az alkotmányos jogát biztositották ezekkel a terminus technikusokkal, — Deák Ferencz nem ok nélkül használta a kifejezéseket, — egyuttal a magyar nyelv ügyét is oly értelemben döntötték el, hogy a magyar hadseregnek nem lehet más nyelve, mint a magyar, s a magyar alkotmányos felségjogot gyakorló királynak nincs joga más nemzetnek nyelvét a hadseregre oktrojálni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ez volt a vitapont, t. képviselőtársaim. Azt eddig soha senki sem állitotta, állitani nem merészelte, hogy ezzel a törvénynyel expressis verbis egyenesen a Felségre ruháztatott a jog, és hogy abban nyiltan ki van mondva, hogy a Felséget megilleti ezen jog, hogy ezen szakasz alapján őt megillető ezen jog mellett a német nyelvet kommandó- és szolgálati nyelv gyanánt behozhassa.

Most azonban mi történik, t. képviselőtársaim? Ezt szives figyelmükbe ajánlom az uraknak. Történik az, hogy állitanak föl egy formulát, a mely formula nem nyer törvényhozási megoldást, és itt reflektálok azokra a közbeszólásokra, hogy vivmánynak tekintette egyikünk-másikunk azt, hogy ez a kérdés a képviselőház elé nem hozatik. Bocsánatot kérek, itt félreértésnek kell fennforogni. Azt senki vivmánynak nem tekintheti, hogy a kérdés a parlament előtt ne tárgyaltassék. Ezt vivmánynak már csak azért sem lehetne tekinteni, mert hiszen elzárja a képviselőket attól, hogy ezen döntő fontosságu kérdést tárgyalják. Hát az egyszerü képtelenség és lehetetlenség. Mást tekintettem én vivmánynak, t. uraim. Vivmánynak tekintettem azt a nyilatkozatot, hogy a t. kormány és az őt támogató többség részéről nem forog fenn az a szándék, hogy ez többségi határozat alakjában a parlamenttel, tehát közjogi forrást képező módon szankczionáltassák. Ez pedig, t. képviselőtársaim, bármennyire skrupulózusak legyünk, negativ értelemben vett olyan vivmány, a melyet a jelen korszaknak homlokára stigmaként rá lehet sütni, de vivmánynak el kell ismerni, mert, fájdalom, olyan helyzetben vagyunk, t. képviselőház, hogy a t. többség, nem tudom micsoda politikai opportunizmusból, hanem nyilvánvalólag képes lenne — mert hiszen ez iránt a pártkörben már megállapodtak — ezt a törvénytelenséget szankczionálni, többségi határozat tárgyává tenni és a nemzetnek jogairól ilyen módon kifejezetten lemondani.

Zboray Miklós: Nem biztos!

Pap Zoltán: Egészen biztos!

Polónyi Géza: Keletkezett tehát egy állapot, t. uraim, a mely mit jelent rövid magyarsággal? A magyar közjognak ezen eminens kérdésre vonatkozó egész területén hallgatagon fentartatik egy mindegyikünk előtt törvénytelennek ismert állapot, a melyre nézve a flastrom a miniszteri felelőség. A miniszteri felelőség szóra azért fektetek sulyt, t. képviselőtársaim, mert nem miniszteri ellenjegyzésről, hanem csak miniszteri felelőségről beszél a t. kilenczes bizottság által kibocsátott programm. Igen természetes, mert ezen a területen hallgatagon tovább fentartatván az eddigi törvénytelen állapot a t. szabadelvü pártnak szankcziója és fedezete mellett: semmiféle kormányzati intézkedés elő nem fordulhat, semmiféle olyan dolog nem történhetik, a mely ellenjegyzés tárgyává, tétetnék, és igy önök, t. képviselőtársaim, a miniszteri felelőségre, a törvényre való hamis hivatkozással,

Digitized by Google

a nélkül, hogy talán tudták volna, hogy mit cselekesznek, hallgatagon hozzájárulnak ahhoz, hogy ez korlátlan felségjog.

De még további konzekvenciái is vannak a kérdésnek. A további konzekvenciái azok, hogy önök ebben a hirhedt kompromissziumban kimondták azt, hogy ez az állapot törvénynyel megváltoztatható. Hát ilyeneket promulgálni, t. ház, a közjogi kőrösi szenteltvizek sorába tartozik. Mert, t. ház, ugy állitani fel a kérdést, — a nélkül, hogy erre kifejezetten törvény volna, vagyis a nélkül, hogy a nemzet világos törvényben ezen jogáról lemondott volna, — hogy »te nemzet, ezt a jogodat, a melyről törvényhozási uton le nem mondtál, csak törvénynyel szerezheted vissza«, azt jelenti, hogy a hatalmi kérdést vetik fel, a forradalom minden csirájának elültetésével; mert ez annyit jelent, hogy létezik egy állapot, a melyre önök ráfogják, hogy törvény alapján létezik, már pedig olyan törvény e tekintetben sohasem keletkezett, a melyhez a törvényhozásnak egyik faktora: a nemzet, az országgyülés kifejezetten hozzájárult volna.

Mert azt még a legvadabb 1867-es közjogászok sem merték és merik állitani, hogy 1867-ben a nemzet és törvényhozása kifejezetten lemondottak volna a magyar nyelv jogáról a német nyelv javára. Tehát egy hallgatólagos állapotot létesitenek, ugy, mint hogyha az törvény utján létesült volna, és azt a jogot adják a koronának, hogy ezt az állapotot pedig megváltoztatni csak törvénynyel lehet, vagyis a koronának beleegyezésével, olyan beleegyezést pedig önök Ferencz József király ő Felségétől kapni nem fognak, és tudják is, hogy nem kaphatnak.

Ez tehát annyit jelent, hogy a nemzet jogát elkonfiskálják törvény nélkül, és proklamálják azt az elvet: Tessék, szerezd meg a Felség beleegyezésével a te nemzeti nyelvedhez való jogodat, ha birod, és ha van mivel. Ez a forradalmi álláspont, t. ház.

Ez az én elméletem a felségjogra vonatkozó proklamációról Hock János t. képviselőtársammal szemben, a ki bizonyára distingvált a 9-es bizottság elaborátuma és gr. Tisza István programmja között, holott a macska ugyanaz, csak a nyakravalója más. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

De én a magam részéről kötelességemnek tartom itt egy sajnálatos és furcsa jelenségre rámutatni. Ritkán élünk olyan politikai viszonyok között, mint ez idő szerint, a mikor elég egy folyosói diskurzus, vagy egy privát körben mondott barátságos vélemény arra. hogy az ember ugynevezett barátai részéről folytonos támadásokban és gyanusitásokban részesittessék. Tegnap, t. ház, az a különös szerencse ért, hogy Hock János t. képviselőtársam a nyelvére vett és mulatság tárgyává akart itt tenni. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Nevettek is rajta!)* Hallom, olvasom és szinte sejtem, hogy kik voltak azok, a kik nevettek rajta. *(Felkiáltások a baloldalon: Mindnyájan! Derültség.)* Majd mindjárt rátérek erre a dologra. Én, t. ház, a támadásoknak és gyanusitásoknak — más szót nem akarok használni — egész táborával találkozom. Nemrégiben örömömre azt értem meg, hogy a »Nieder-Österreichischer Landtag«-ban Bécs városának hozzá méltó és érdemes polgármestere kikiáltotta, hogy én Pollák vagyok, vagy voltam, s természetesen ezzel kapcsolatban zsidó és szocziáldemokrata. *(Derültség.)* Ezt, t. ház, csak azért emlitem fel, hogy látni méltóztassék, hogyan szivárognak át bizonyos barátságos érzelmü lapoknak hirei Bécsbe, ha már engem ilyen szinben tudnak a »Nieder-Österreichischer Landtag«-ban feltüntetni. *(Derültség a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Nem foglalkozom ezzel a témával, de meglepett az, hogy Hock János t. képviselőtársam jónak látta tegnap velem olyan kedélyesen foglalkozni. Hogy megértsük azt a hires támadást, hát először kegyes engedelmükkel felolvasom. *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* »Mikor Khuen bukása előtt itt a házban felszólalni szerencsém volt és a miniszterelnök urat a válaszra provokáltam, a mely azután őt meg is buktatta . . .«

Hock János: A válasz!

Polónyi Géza: Ez más, képviselő ur, igy már más értelme van.

Hock János: Ön mindig mást ért.

Polónyi Géza: Mert igy az az értelme van, mint hogyha ő buktatta volna meg.

Hock János: Hát akkor minek olvassa?

Polónyi Géza: Hát minek mondta? *(Derültség.)* En különösen azért olvastam fel, mert ezen interpretáczió előtt azon hitben voltam, hogy t. képviselőtársam kéjeleg azon hitben, hogy ő buktatta meg Khuen kormányát.

Hock János: Senki sem értette igy!

Polónyi Géza *(olvassa)*: ». . . én voltam az, a ki akkor kijelentettem, hogy igenis, ha olyan kompromisszum jön létre, a mely nem a nemzeti becsület árán történik, hanem nekünk a fejlődés alapjait lerakja, biztositja, a nyelv jogait pedig sem felségjognak nem deklarálja, sem pedig végleg el nem intézi,« — ez az a sem hal-, sem hús-féle megoldás — hanem függő kérdésnek hagyja . . .

Hock János: Ez csak egyféle felfogás!

Polónyi Géza *(olvassa)*: ». . . akkor én harczolok ugyan a legmesszebbmenő követelésekért is tovább, de az obstrukcziónak fegyverével részemről akkor élni nem kivánok.

Ha emlékezik a t. ház ezen felszólalásomra, akkor tudni fogja, hogy Polónyi Géza képviselő ur szólt közbe, hogy ez nem kompromisszum, hanem ez kompromittálás. Vajjon fentartja-e még ezen nézetét Polónyi Géza t. képviselőtársam? Mert én a magamét változatlanul fentartom. (Derültség balfelől.)«

Digitized by Google

Ebből a felolvasott rövid nyilatkozatból azt látom, hogy t. képviselőtársam a politikai kompromisszumokat ugy érti, hogy azt mondja: én hajlandó vagyok tőled ezt és azt elfogadni, igérem neked ennek fejében, hogy ezentúl is ütlek, még jobban, mint eddig ütöttelek, csak arra vigyázok, hogy agyon ne üsselek. *(Derültség.)* Jó volna ám ilyent elérni, csakhogy mindig kettőn áll a vásár, és én nem hiszem, hogy az a másik ilyen szerepre vállalkoznék.

De most már, t. képviselőtársam, én a saját személyes dolgommal akarok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem tudom, hogyan jutok ehhez a megtámadtatáshoz. Személyes czimen nem hiszem, hogy hozzájuthatnék, mert a következetesség tekintetében ha van e képviselőházban valaki, kinek kötelessége, hogy minden alkalmat felhasználjon a hallgatásra, ugy az t. képviselőtársam, Hock János. *(Derültség a jobboldalon.)* Én az ő tehetségei előtt nagy bámulattal szoktam meghajolni, nem fog ez a véleményem az ő támadásai folytán sem megváltozni felőle, de a mi a politikai következetességet illeti, azon rövid pályafutását, melyet én figyelemmel kisértem, ugy őriztem meg az emlékezetemben, hogy először a túloldalon láttam őt felbukkanni, azután láttam őt ide átjönni, azután láttam őt innen odamenni és láttam ismét onnan ide visszajönni. *(Derültség a jobboldalon.)*

Hock János: Nem vagyok eladó. Mindig a meggyőződésemet követtem. Én nem vagyok olyan következetes a következetlenségekben, mint a képviselő ur.

Polónyi Géza: Kérem, talán azt tetszik ezzel mondani akarni, hogy én vagyok eladó?

Hock János: Nem mondtam.

Polónyi Géza: Azért mondom. Nehogy félreértés legyen közöttünk, mert erre mással felelnék.

Hock János: Egyszerüen agent-provocateur.

Polónyi Géza: Ezenkivül személyesen okot azért sem képzelhettem t. képviselőtársam részéről, mert egész életemen át ott, a hol mód és alkalom kinálkozott, a t. képviselő urral egyebet nem tettem, mint hol hozzám intézett kérésére, hol önszántomból támogattam politikai és társadalmi téren, a hogy tőlem telt; annyira mentem, hogy nem volt imádságos könyv, a mit kiadott, hogy én azt meg ne vettem volna. *(Élénk derültség.)*

Ujfalvy Gábor: De nem imádkozott! *(Derültség.)*

Polónyi Géza: Azonkivül, t. ház, bennünket bizonyos lelki rokonság is kellene, hogy összekössön. T. i. egy felekezeten lévén, nekem a t. képviselő urat szent atyának kellene titulálnom, ha szentségében hinnék. *(Derültség jobbfelől.)* De másrészt nemcsak ebben a lelki rokonságban vagyunk; mert ugy tudom, hogy irregurális testvérek is volnánk. *(Élénk derültség jobbfelől.)*

Hock János: Én nem vagyok!

Polónyi Géza: Hát nem lépett ki a képviselő ur? *(Folytonos derültség jobbfelől.)* Én sem vagyok; azért vagyok irregurális. *(Élénk derültség.)* Én is csak voltam, azért bátorkodtam magunkat irreguláris testvéreknek nevezni. *(Derültség. Zaj.)*

De mindenekfelett nem értem a támadást azért, mert itt sem voltam a képviselőházban. Tehát még azzal sem vádolhatom magamat, hogy esetleg zavartam volna őt beszédében. Aztán mivel szolgáltam én rá erre? Nyilatkoztam én már valahol, akár a pártban, akár a házban a miniszterelnök urnak programmja felett? Van a t. képviselő urnak joga minden inczidens, minden ok nélkül az én nyilatkozatomat bármi tekintetben aposztrofálni, a mit meg nem tettem? *(Mozgás.)* Vagy talán csak nekem nem szabad véleményemnek lenni? És nekem kell elállanom azon feszesség előtt, a melyet a t. képviselőtársam képviselni akar, hogy térdetfejet hajtsak az ő nyilatkozatai előtt? Bocsánatot kérek, a maga helyén a hitnek őszinteségével hallgatom meg a t. képviselőtársam beszédeit; de a képviselőházban, engedje meg, hogy birálatot gyakoroljak felette. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* És már most engedje meg, hogy a ki következetességről beszél, az legalább arra figyeljen, hogy a maga beszédében legalább önmagával legyen következetes. Nem akarok most egyebet mondani, mert a t. képviselő ur megvádolt engem; én t. i. nagy bűnt követnék el, ha ezt a támadást tovább folytatnám, és én, a ki minden harcznak embere voltam, vagyok és leszek mindig, most esetleg azoknak, a kik talán más véleményben vannak, mint én, az ütközetben a chanceait azzal is segitsem, hogy egy harczosát támadjam. Sajnálom, hogy ez előfordult, t. ház, de én nem kerestem ezt az alkalmat. Hanem, hogy kitérjek minden személyeskedés és támadás elől, arra nézve már kötelezettséget nem vállaltam. Én nem bántottam a képviselő urat egész életemen át soha. Igyekeztem vele jót tenni ott, a hol alkalmam volt arra. Vajjon mivel szolgáltam rá, hogy politikai mulatság tárgyává tegyen a képviselőház előtt, holott én soha sehol semmiféle ilyen nyilatkozatot nem tettem? *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Nem szándékozom tovább foglalkozni ezzel a dologgal; csak beszédének egy részére utalok. Én ennek folytán elolvastam ezt az ő egész beszédét. Különben is elolvastam volna, mert érdekel minden, a mit Hock János képviselő ur beszél; de miután most más szemüvegen keresztül olvastam, hát megnéztem, hogy megvan-e a következetesség magában ebben a beszédben. T. képviselőház! Csak a kérdéses passzusokat olvasom fel, a közbeszólások és közbevetett hasonlatok kihagyásával, és méltóztassék megengedni, hogy a gróf Apponyi Albert és gróf Tisza István programmját tárgyaló részt összefüggésben röviden felolvassam. *(Halljuk! Halljuk!)*

Digitized by Google

Azt mondja a beszéd *(olvassa)*: »Én részemről tehát a miniszterelnök ur békeajánlatából nagyon sok hasznos vivmányt elfogadok és beillesztek a mi magyar állami életünknek fejlődésébe.«

Elismeri tehát, hogy a t. miniszterelnök ur bizonyos vivmányokat hoz, a melyeket beilleszt a nemzeti élet fejlődésébe.

Azt mondja továbbá *(olvassa)*: »Ha a t. képviselő ur felháborodása csak párthangulat, — ez Ballagi Géza képviselő urnak szólt. *(Mozgás a jobboldalon.)* — akkor értem, de hogy ha meggyőződés és azt kifogásolja, hogy gróf Tisza István programmja nem más, mint egy átvett programm, akkor bizonyitani fogom.«

Most jön a következő: Ki volt ennek a programmnak a megteremtője? Ki sürgette éveken keresztül? Gróf Apponyi Albert és nem gróf Tisza István. Akkor még önök vadásztak Apponyira a házban is, a delegáczióban is.

Tudjuk tehát, hogy ennek a programmnak — Hock János szerint — atyja és teremtője gróf Apponyi Albert.

Azért is mondja a következőt: Gr. Apponyi büszkén nézhet vissza a nemzeti harczokra, mint a katona, a kinek a harczban minden podgyászát elrabolták, de azért büszke arra, hogy győzött.

Most már, kérem, foglalkozik a miniszter ur programmjával és az itélete arról a programmról, a melyről megállapitotta, hogy annak megteremtője gróf Apponyi Albert, a következő: Hasztalan keresünk lángoló eszméket a programmbeszédben; nem találunk benne mást, mint a napi politika asztalárói lehulló kenyérmorzsákat, tátongó üres frázisokat, *(Derültség a jobboldalon.)* semmit érő potpurit. *(Derültség a jobboldalon.)* Uraságoktól levetett ruhagyüjtemény az egész programm. Az »egész« szóra fektetem a sulyt. Tehát semmit érő a programm és a mi benne van, az is káros és veszélyes. *(Derültség a jobboldalon.)*

T. képviselőtársaim, mondom, méltóztassék megengedni, hogy eltérjek a témától. Csak annyit akartam megjegyezni, hogy a következetesség tanait ne méltóztassék legalább velem szemben hirdetni, a ki nemzeti nyelvünk védelmében akkor is itt állottam, a mikor a t. képviselő ur még odaát ült *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Széll Kálmán háta mögött, és a mikor dicsérte gróf Andrássy Gyula és gróf Tisza István urnak a felségjogokra vonatkozólag januárban onnan elhangzott beszédeit.

Hock János: Nem igaz, szó sincs róla!

Polónyi Géza: Nem dicsérte? De ott volt szolidárisan a párttal, a t. képviselő ur ott ült, a mikor gróf Andrássy Gyula azt a beszédet elmondotta, a mely szerint a Felséget illeti a nemzeti nyelv felett való rendelkezés joga. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon)*

Hock János: Ezért léptem ki.

Polónyi Géza: Mikor?

Hock János: Rögtön utána.

Polónyi Géza: Mikor? Januárban? *(Derültség a jobboldalon.)*

Hock János: *(Feláll.)* Majd megczáfolom. Majd beszélek.

Polónyi Géza: Én tisztán arról akartam beszélni, hogy én a t. képviselő urnak sem okot, sem jogot nem adtam a támadásra, de legkevésbbé neki van oka és joga következetesség szempontjából valakit czéltáblává tenni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Rátérek a t. miniszterelnök ur programmpontjaira, a melyekről kötelességem is kissé bővebben nyilatkozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Foglalkoznom kell elsősorban a nevelés kérdésével, mert ugylátszik, hogy ez a t. kormány megalakulásának fundamentuma és ezen épül fel a szabadelvü párt létjogosultsága.

T. képviselőház! A nevelés kérdésében röviden ez az álláspontom: *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1867: XII. törvényczikk nem állapit meg uj közös ügyeket, csak statuálja és taxative felsorolja azon közös ügyeket, a melyek a pragmatika szankczióból folynak.

Bizony Ákos: Szerintük!

Polónyi Géza: A szerintük pragmatika szankczionak nevezett 1721: I., II. és III. törvényczikkből. Az 1867: XII. törvényczikk strukturájában közjogi novum csak az, hogy a közös ügyek kezelésének fóruma tekintetében beállitja a delegácziót. Ezen senki által nem vitatható közjogi elmélet mellett a korolláriumok önként folynak, a mennyiben semmi sem közös ügy, a mit az 1867: XII. törvénzczikk taxative annak ki nem jelölt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ennek folytán nem lehet közös ügy a nevelésügy, mert azt a törvény nemcsak nem nevezi meg közös ügynek, de ha még közösnek neveznék is azt a hadsereget, a melyről szintén külön fogok megemlékezni, azok, a kik tiszti nevelésben részesülnek, nem tagjai ennek a hadseregnek, azok növendékek, gyermekek, a kik nincsenek hadköteles korban, tehát a nemzet őket mint katonákat nem kezeli, nem is kezelheti, hanem kezeli őket oktatási szempontból egy meghatározott hivatásra, t. i. a tiszti hivatásra. Ennek természetszerü folyománya az, hogy, mivel a nevelésügy nem közös ügy és a tiszti nevelésre bevett gyermekek nem tagjai a hadseregnek, hanem a középiskolai oktatásnak egy bizonyos területén állnak, ezen gyermekek és intézetek felett a középiskoláról szóló törvény értelmében tulajdonképen a közoktatásügyi miniszternek kellene rendelkezni és ezen miniszter alatt kellene azoknak állaniok, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* annyival inkább, mert az 1867: XII. törvényczikknek 27. §-a egyenesen tiltó törvény is, a mennyiben minden közös minisztert eltilt attól, hogy bármely kormányzati ügybe avatkozzanak. Az tehát, hogy a közös hadügyminiszter akár az oktatás

Digitized by Google

ügyében iskoláink felett rendelkezzék, vagy akár az, hogy a közös hadügyminiszter kizárólag magyar alapitványokat kezeljen, minthogy az alapitványok nem közös ügyek — ezt már talán csak mégsem kell vitatni, — nemcsak nem törvényes, hanem egyenesen a 27. §. törvényes tilalma ellenére fentartott állapot. Lehetne esetleg parlamenti kompromisszum utján a tiszti nevelés ügyét a honvédelmi miniszterre bizni, de közös miniszterre, a mig az 1867 : XII. törvénycikk fennáll, ezt bizni nem lehet. Ezzel szemben fennáll egy állapot, a mely szerint a közös hadügyminiszter ma már nálunk iskolafentartó, a közös hadügyminiszter rendelkezik a magyar alapitványok felett, a 250 közül 140-et kizárólag osztrák honosoknak adnak ki, . . .

Endrey Gyula: Elég gazság!

Polónyi Géza: . . . tartanak Magyarországon osztrák állampolgárokat mint tanárokat, oktatják gyermekeinket német nyelven, és akkor előállnak azzal, hogy nincs elég magyar tiszt, hogy végrehajtassék a magyar vezénynyelv. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. ház! Én objektiv alapon kezelem a t. kormányelnök ur állásfoglalását, s ezért szivesen konstatálom, hogy az eddigi állapottal szemben — nem a közjogi és a törvényes állapottal szemben — haladást képez az az állásfoglalása, hogy a magyar szellem és érzelem istápolása czéljából — mert erre fektetem a sulyt, ez a faji érzelem és a nemzeti öntudat ébresztése — a tantárgyaknak ugynevezett jelentékeny része magyarul fog oktattatni és ez lesz a vizsgálati nyelv is. De engedje meg nekem a t. miniszterelnök ur, ha egy kormányelnök a szabadelvü párt programmpontját épen abban módositja, hogy még azt sem tudja a koronától kieszközölni, hogy ezen tanintézet élén álló, tehát vezérlő férfiak kizárólag magyarok legyenek, akkor miért nem tartja jogosultnak a t. miniszterelnök ur az ő kormányára való hivatkozással annak a kérdésnek a feltevését, hogy tessék ezt a nemzetet legalább az iránt megnyugtatni, hogy mit ért a tantárgyak jelentékeny száma, illetőleg jelentékeny tantárgyak alatt. Ne vegye rossz néven a t. miniszterelnök ur, ez nem személyi bizalmi kérdés. Ha végigtekintünk ezen kérdésnek százéves multján, lépten-nyomon látjuk azt, hogy nemcsak rendeletek, nemcsak igéretek nem tartattak meg, de 1792 óta nem hajtatott végre az 1868-iki rendelet, nem 1867 óta. 1792-ben már törvényben volt az, a mit 1868-ban rendeletben adtak ki és mégis 1868 óta a mai napig végre nem hajtották. Ne vegye rossz néven a miniszterelnök ur, hogy mikor a rendeletet, a királyi kéziratot nem hajtották végre, mikor törvényeket nem hajtottak végre ezen a területen, hogy akkor azt kivánjuk, tessék nyiltnak és őszintének lenni, mert nem képzelhető, hogy ő ugy állapitotta volna meg programmját, hogy nem lett volna meghatározva, melyek lesznek azok a magyarul tanitandó tantárgyak és hány lesz az a tantárgy. Itt nem arról van szó, hogy a mi programmunknak feleljen meg a miniszterelnök ur, mert óriási nagy különbség az, a mely minket ettől elválaszt, hanem arról van szó, hogy önök, kik az 1867 : XII. t.-cz. alapján állanak, legalább ennek a törvénynek feleljenek meg, ez pedig az önök érdeke, a hazával szemben pedig egyenesen önök kötelessége, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mert a ki az 1867 : XII. t.-cz. alapján vállalt mandátumot, annak a nemzettel szemben politikai és becsületbeli kötelessége ennek a törvénynek helyes végrehajtása. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Már most látjuk, hogy a nevelésügy terén azt sem tudták kivinni, hogy a parancsnokok magyarok legyenek, annál kevésbbé tudják kivinni azt, hogy az onnan kikerült tisztek a magyar nyelvet teljesen értsék. Ezzel kapcsolatban kell felemlitenem, hogy azon kérdések közül, melyek a t. miniszterelnök urhoz intéztettek Kossuth Ferencz t. képviselőtársam részéről, épen a t. miniszterelnök ur, épen a nemzetiségi kérdés szempontjából, tehát annyira fontos területen, nyilvánvalólag vereséget szenvedvén, erre vonatkozólag felvettetett az az eszme, hogy ez a kormány tegye meg kötelességét legalább azon a területen, melyen a törvény védelme alatt cselekedhetik. tegye meg azt a kötelességét, hogy a magyar hatóságok, mint ellenőrző hatóságok által kezelt vagy kezelendő minden katonai okirat, szabadságolási bizonyitvány csak kizárólag magyar nyelven állittassék ki.

A miniszterelnök ur erre vonatkozólag azt a feleletet adja, hogy ezentúl németül és magyarul lesznek kiállitva ezek az okiratok. Ez a felelete a t. miniszterelnök urnak senkit ki nem elégithet, engem pedig különösen és főleg azért nem elégit ki, mert ez törvénysértés. T. i. törvénysértés azért, mert az már csak megint nem vitás, hogy Magyarországon az államnyelv a magyar, a magyar államnyelv alapján pedig magyar közigazgatási hatóságok csak nem kezelhetnek német okiratokat! *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez megint törvénybe, a magyar államnyelvet statuáló törvénybe ütközik. Már most én arra fektettem és fektetem a súlyt, hogy igenis legyen az kizárólag magyar nyelven kiállitott okirat, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert akkor a mi mélyen tisztelt oláh, szász, tót stb. testvéreink legalább ezen okmányokból tudni fogják, ha a katonaságtól hazakerülnek, hogy itt van egy magyar állam, a melynek tekintélyét ők tartoznak tiszteletben tartani és a melynek tekintélye előtt kötelesek meghajolni. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ellenesetben, ha hazahoznak egy német és egy magyar obsitot vagy pedig czertifikátot, nohát megint előttük áll az a furcsa hermafroditája a közjognak, a mely osztrák-magyar, német-magyar monarchiáról beszél. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Digitized by Google

Még kevésbbé kielégitő, és még kevésbbé tartalmaz felvilágositást a t. miniszterelnök ur programmja az u. n. katonai bünvádi eljárás tárgyában. A katonai bünvádi eljárásról is elmondottam már nézeteimet. Most csak röviden reasszumálom. Az igazságszolgáltatás talán még kevésbbé közös ügy, mint a nevelésügy. De nálunk ezzel szemben, — a mint azt már egyszer el is mondottam, — az az állapot áll fenn, hogy a materiális büntető-jog területén még a honvédre is, a ki esküt tesz a magyar alkotmányra, a ki tehát esküt tett arra, hogy az 1878 : V. t.-czikket is, a mely az alkotmánynak integráns része, vagyis a magyar büntető törvényt is meg fogja védelmezni, még arra a honvédre is kiterjesztenek egy, Magyarországon soha ki nem hirdetett, soha Magyarországon törvénynyel nem akczeptált materiális büntető törvényt, a mely rendelkezik annak a magyar embernek élete és halála felett. Azonkivül folytatnak vele egy középkori, sőt még azon is messze túlmenő olyan igazságszolgáltatási eljárást, a mely gúnyja ennek a korszaknak, gúnyja minden igazságszolgáltatásnak.

Most ezzel szemben felmerült az, hogy reformálni akarják ezt a büntető igazságszolgáltatást, de ugyanazzal a reformmal, a melyet a nemzet évek óta sürgetett, be akarták csempészni ujból a német nyelvet és meg akarták ezt a nemzetet alázni azzal, hogy még az igazságszolgáltatásnak területén is, a mi pedig nem közös ügy, kizárólag az u. n. szolgálati nyelv révén megint a német nyelvet oktrojálják rá a nemzetre.

B. Kaas Ivor: Törvényben.

Polónyi Géza: Igen, törvényben. Ezen a kérdésen is megakadhatunk, mert a t. miniszterelnök urnak jó lenne, talán kötelessége is volna a nemzetet tájékoztatni a felől, hogy mit ért az alatt, hogy a nyilvános tárgyalási nyelv a magyar lesz, mert itt a vitatkozásnak, a felfogásoknak százféle eltérései merülnek fel. Jelenti ez azt, hogy a nyomozat és vizsgálat, tehát az előkészitő eljárás magyar nyelven lesz folytatva? Jelenti azt, hogy a felebbezési eljárásnál és annak összes formáin keresztül a magyar hadseregbe sorozott egyénekre nézve magyar lesz az igazságszolgáltatás? És ha nem jelenti, hát miért nem világositják fel erről a nemzetet, t. ház? Nincsen joguk ezen kérdések tekintetében tisztán látni? Nincsen joguk önöknek arra, hogy legalább saját meggyőződésük szerint határozhassanak a felett, hogy hajlandók-e ezt a kormányt továbbra is támogatni, vagy sem? *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, más kérdések is merülnek fel. Hát az 1868-ik évi rendeletnek vegrehajtása alatt mit értünk? Mert én tudok arra egy feleletet, a kihallgatások során merült fel és én azt hiszem, hogy a forrásom autentikus, de a miniszterelnök ur mindenesetre jobban lesz tájékozva a korona felfogásáról, mint én, tehát módjában áll megczáfolni, a mit én most mondok. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! A mikor a Felség előtti kihallgatások során az egyik államférfiu az 1868-iki rendeletnek végre nem hajtása miatt panaszszal járult a Felség elé, erre ő Felsége azt mondotta, hogy hogyan beszélhetnek a magyarok arról, hogy ő ezt a rendeletet végre nem hajtotta! Tessék a kezükbe venni a hivatalos katonai közlönyt és abból meg fogják látni, hogy minden héten, minden hónapban helyeznek át tiszteket Ausztriából ide és innen oda. Nos, igy érti-e a t. miniszterelnök ur az 1868-iki rendelet végrehajtását? Mert én attól tartok, hogy a korona most is ezt érti alatta. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És hogy ez az én aggodalmam egészen jogosult, azt megtámogathatom a következő okoskodással: Ha a koronának az lenne a határozott szándéka, hogy ő ezt az 1868-iki rendeletet tényleg és nyomban végrehajtja, talán akkor a t. miniszterelnök ur már annak a végrehajtásával jelent volna meg a házban, karácsonyi ajándékként és ez talán mégis valamennyire édesitette volna azt a rideg és merev programmot, a melyet a nemzeti jogok területén a t. miniszterelnök urtól hallottam. Hiszen ennek semmi sem áll az utjában. A koronának egyszerüen a hivatalos lapban közzétett manifesztumától függ, hogy a rendelet értelmében azonnal áttétessenek a más ezredekben szolgáló magyar tisztek a magyar ezredekbe. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez világos dolog. Hát hogy van az, hogy ennek a rendeletnek a végrehajtása 1903-ban is még csak igértetik, nemhogy végrehajtatnék?

De nekem a t. miniszterelnök urhoz egyéb kérdéseim is vannak, a melyek tekintetében bizonyos felvilágositásokat várok. Az én elhatározásomra befolyással birhatnak a kérdéseimre adandó feleletek és én kötelességemnek tartom azokat itt nyilt ülésben megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. miniszterelnök urnak már emlitettem nemzetiségi programmjával és a felekezeti oktatásra vonatkozólag u. n. szabadelvü álláspontjával most bővebben foglalkozni azért nem kivánok, mert ez egy külön beszéd keretébe tartozó dolog. Annyit már most megjegyzek, t. képviselőház, hogy ezek a nyilatkozatok, a melyek ezen a területen a t. miniszterelnök ur ajkairól elhangzottak, én rám azt a benyomást tették, hogy — a mint már beszédem elején mondám — itt a nemzetiségekkel való kaczérkodás révén, nem a vallásosságnak, hanem a felekezetiességnek akar a t. miniszterelnök ur a szolgálatába szegődni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert a magyar nemzeti igazi álláspont szempontjából — és ez megint egyéni vélemény — én nem képzelhetem a nemzetiségi kérdésnek békés megoldását másként, mint az igazi, teljesen egyenlően végrehajtott magyar állami oktatás utján. *(Helyeslések a szélsőbalol-*

Digitized by Google

dalon.) Erről tehát nem szándékozom beszélni, mert ez külön beszéd keretébe tartozik; de szándékozom beszélni a t. miniszterelnök urral szemben a házszabályokról. *(Halljuk!)* A t. miniszterelnök urat — joggal-e, nem-e, nem tudom, de talán a saját orgánumainak is köszönheti — az a hire előzte meg, hogy a t. miniszterelnök ur a házszabályok revíziójával, a szólásszabadság korlátozásával meg akarja törni a nemzeti ellenzék ellenállásának erejét és biztositani akar magának, nem tudom, mennyi időre terjedő kormányzatot. Nem tudom, mennyire terjed ez a szándéka a miniszterelnök urnak, mennyire nem. A képviselőházban erről egy szót sem hallottunk és igy csak ismételhetem azt a számtalan izben tett kijelentésemet, hogy azt a kormányt, a mely megkisérli a házszabályoknak revizióját keresztül erőszakolni a házban, a nélkül, hogy az összes pártok előzetes beleegyezése erre nézve biztositva lenne, én a keletkezésének csirájában megfojtandónak tekintem és a harczot vele szemben minden eszközzel felvenni kötelességemnek tartom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Vannak még egyéb kérdések is, t. képviselőház. A t. miniszterelnök ur talán tudni fogja, — hiszen katonaviselt ember, sőt azt hallom, főhadnagy — hogy azon naptól kezdve, mikor a közös hadseregnek nevezett magyar hadseregbe belépett, őt nem gróf Tisza Istvánnak, hanem Graf Stefan Tiszának hivták.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Akkor nem voltam még gróf! *(Derültség.)*

Polónyi Géza: Az mellékes dolog. Ha ott szolgált volna a t. miniszterelnök ur, a hol én, akkor tudná, hogy nemcsak a nevét változtatják meg az embernek, hanem hozzá szoktak mondani olyan epithetonokat is, a melyeket én nem tartok szükségesnek itt repetálni. *(Halljuk!)* Ha nagyon kiváncsi, akkor elmondom. Velem a haditengerészetnél történt meg, hogy egy alkalommal, véletlenül az iskolában az u. n. Haubajonettem leesett és odaütődött a padhoz. Az iskola parancsnoka — gondolom, az is főhadnagy volt — rám nézett és azt mondta nekem: »Sie, Ungar, Sie müssten ja Acht geben, denn Sie sollten ja wissen, dass von Ungarn zu uns nach Österreich nur Ochsen kommen!« Én akkor már közel állottam a jogvégzettséghez, és hogy mennyire volt igaza annak a főhadnagynak velem szemben, annak megitélését a t. képviselőházra bizom. *(Derültség.)* De ily módon való elbánást, ilyen kifejezéseket, hogy Ochs és Rindvieh, fegyvergyakorlat alatt is számtalanszor hallottam. Valóban botrány, ha visszaemlékezem, hogy a magyar nemzeti érzületet hányszor sértették meg különösen külföldön ilyen és hasonló kifezésekkel. De a szolgálati nyelvnek valóban folyománya volna-e, hogy az a szegény magyar, a kit Nagy Jánosnak nevel az ő édesanyja, a mikor véradója lerovásához közelit, akkor ajándékul dobja annak a kétfejü sasnak a becsületes magyar nevét és azt sem szabad tudnia, hogy Nagy Jánosnak hivják, mert akkor már Johann Nagynak titulálják? Ezek olyan állapotok, a melyek rendezett viszonyok között, jogállamban és közjogilag biztositott institucziók mellett abszolute képzelhetetlenek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nemcsak elvárjuk, de követeljük, hogy ezen a területen legsürgősebben intézkedések történjenek és hogy ezeket a botrányos állapotokat megszüntessék. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Szólanom kell még a t. miniszterelnök urnak arról a nagy ajándékról, a melyet volt kegyes a városok számára hozni. Én nem hiszem, hogy itt a képviselőházban szükség volna arra, hogy én azt bővebben fejtegessem, hogy a községek milyen sulyos terhek alatt görnyednek az átruházott hatáskörben teljesitett állami funkcziók fejében. Másutt az állam nem várja meg a képviselő szolliczitálását, hanem, hogy pl. Németország ujkori nagyságának kulcsát lássuk, ez a nagy nemzet megismerte az uj kor azon irányadó eszméjét, bogy a városokra kell fektetni minden ujkori állam nagy jövendőjét. Ez a Németország, — hisz a miniszterelnök ur jobban fogja ismerni az ottani viszonyokat, mint én, — a városok prosperitásának előmozditása czéljából az összes reáladókat átruházza a városok budgetjébe, és ugy tartja fenn a városokat. A mi önkormányzati jogkörünk valóban csekélység különösen pénzügyi téren azokhoz az áldozatokhoz képest, a melyek Németország városaival szemben megtörténtek. De a hús- és borfogyasztási adónak oly módon való átengedése, — mint a hogy a t. miniszterelnök ur azt volt kegyes kijelenteni, hogy, ha majd az állam pénzügyi helyzete megengedi — budgetszerü fedezetet egy városnak a budgetjében sem fog képezni. Már pedig én tisztelettel jelzem a miniszterelnök urnak, hogy — én más városoknak most nem tudom a történetét, illetőleg a helyzetét, — de a főváros pénzügyi helyzete nem várhat addig, a mig a t. miniszterelnök ur az állam pénzügyi helyzetét annyira jónak fogja tekinteni, hogy ezen a téren segitsen.

Ezt jóhiszemüleg mondom, mert tudom. De nincs is értelme annak a szegregácziónak, a mely ezen a területen Magyarországra nézve fennáll. Tudja-e a t. miniszterelnök ur azt, hogy a hús- és borfogyasztási adó átengedése tulajdonképen semmi más, mint Magyarország városainak és községeinek aequiparicziója Horvátországgal, t. i. az egész területen, ez az adó az 1898 : XVIII. t.-cz. értelmében — hogy, hogy nem — mai napig is a község javára van átutalva és a községi terhek apasztására fordittatik. Nálunk pedig, t. ház, a lakosság számához mért aránytalanság mellett a hús- és boritaladónak horribilis magassága mellett nemcsak a városokat fosztjuk meg ezen jövedelemtől, hanem ezen horribilis mértékü és a lélekszám aránya szerint oktalanul váltakozó adó a pálinkaivásra szoritja és kényszeriti a lakosság legszegényebb

Digitized by Google

részét, és ezzel a legveszedelmesebb forrásává válik a faji és a nemzeti degeneráczionak, holott a hús- és boritaladó esetleges mérséklésével és azoknak a városok javára való átengedésével a t. miniszterelnök ur a bortermelést is lényegesen emelni fogja és korlátozni fogja a pálinkaivással bekövetkezett erkölcstelenséget, s használni fog a nemzetnek és a községeknek egyaránt. *(Élénk helyeslés a szélsöbaloldalon.)*

Mi lenne az oka és az akadálya annak, hogy ilyen nyilvánvaló kérdésben a t. miniszterelnök ur nem akar, vagy nem mer határozott álláspontot elfoglalni? Hiszen a nyiltság jellemző vonása a t. miniszterelnök urnak; ne zárkózzék el tehát ilyen formulákkal a községek jogosult érdekei elől; mondja meg nyiltan, őszintén, — és ezt becsülni fogom benne, — hogy segiteni akar a községeken és városokon; másként pedig nem segithetvén, ezt a jövedelmi forrást az állami terhek fejében a községeknek felajánlja.

Már most, t. képviselőház, elérkeztem beszédem befejező részéhez, *(Halljuk! Halljuk!)* elérkeztem ahhoz a ponthoz, a mely, ismétlem, egyénileg az én elhatározásomra, azt hiszem, döntő befolyással bir.

Én elmondtam beszédem elején, hogy mi volt álláspontom a gróf Apponyi Albert és társai által is elfogadott szabadelvü párti programm után. Nem titkolom, hogy óriásilag tisztelője voltam, vagyok és maradok gr. Apponyi Albert t. képviselőtársamnak, de mentül inkább tiszteltem és tisztelem, annál nagyobb sulyt kellett fektetnem az ő egyéni elhatározására, a mely pedig szólott akként, *(Halljuk! Halljuk!)* hogy ő a nemzeti jogok további megvédése tekintetében megegyezik a szabadelvü párttal és támogatja azt a szabadelvü párti miniszterelnököt is, a ki programmjába felvette azt, hogy a nyelv felett való rendelkezés joga a Felségnek korona-joga. *(Egy hang a baloldalon: Nem azt mondta!)* Azt mondtam, hogy támogatja azt is; nem mondtam, hogy elfogadja a programmot, hanem azt mondtam, hogy támogatja továbbra is bizonyos fentartásokkal, de támogatja. Csak ennyit mondtam, s azt hiszem, ebben nem tévedtem. Ez reám egyénileg rendkivül sulyos befolyással birt. Azt hiszem, hogy a nemzetnek nagy rétegei előtt is igy állott a kérdés. Taktikai kérdésekben ugyanis a helyzetekhez szoktam és fogom is mérni elhatározásomat. Mert ime itt van előttünk most a konkrét eset. Egészen más lenne az én álláspontom a miniszterelnök urral szemben a taktikai kérdésben, — soha az elvi kérdésekben való elalkuvások mezejére nem lépve — ha a t. miniszterelnök ur a nemzeti nyelvnek nagy területén, az iskolákkal, a nemzetiségekkel szemben, vagy p. o. a közgazdasági önállóság területén levő nagy kérdésekkel szemben pozitiv és konkrét oly nyilatkozatokat tenne vagy tehetne, a melyek, az én meggyőződésem szerint, az országnak jövendőjét évtizedekre, esetleg századokra is előbbre vinnék. Ez az eset itt fenn nem forog. Ellenben fenforog az a nagy kérdés, hogy a miniszterelnök urnak, gondolom, tegnapelőtt elmondott beszéde folytán az a jogosult gyanu merült fel, hogy a t. miniszterelnök ur a czimer- és jelvénykérdésben azt az álláspontot foglalja el, mintha ő a közös czimernek vagy a jelvénynek behozatalát tartaná programmfeladatának.

Pap Zoltán: Ki is mondta!

Polónyi Géza: Én először is helyre akarom állitani hűen a tényállást, hogy azután abból magamra nézve a konzekvenciákat a tényeknek megfelelően levonhassam. Ennek a kérdésnek anticzedencziája az, hogy a szabadelvü pártnak kilenczes bizottsága a jelvény-kérdésre vonatkozólag és kizárólag csak a jelvénykérdésre vonatkozólag és még kizárólagosabban csak a közös hadseregben használt jelvényekre vonatkozólag foglalkozott a programmal, a melynek első pontja igy szól *(olvassa)*: »A közös hadsereg jelvényei, a melyek ma alkalmazásban vannak, nem felelnek meg az ország közjogi állásának, ezért a jelvények kérdése közjogunknak megfelelően rendezendő.«

A t. miniszterelnök ur ezen programmponton semmit sem változtatott. Ez a programm tehát tartalmaz pozitivumot és a harczczal szemben negativumot, mert az egész szabadelvü párt, tehát a gróf Apponyi Albert t. képviselő ur vezetése alatt állott nemzeti párt is, elejtette az egész czimerkérdést és elejtette a diplomácziai testületeknél használt jelvényeknek kérdését is, minélfogva kizárólag a szerinte közös hadsereg jelvényeivel foglalkozik, nem foglalkozik tehát ezen programmpont sem a honvédségnek, sem a népfelkelésnek jelvényeivel, a melyek közül az utóbbira nézve a népfelkelésre vonatkozó törvény 7. §-a a nemzetiszinü karszalagot állapitja meg jelvény gyanánt.

A tényállásnak kiindulási pontul veendő alapja tehát az, hogy a szabadelvü párt által megállapitott programm, a melyhez a t. miniszterelnök ur is hozzájárult, annak elvi megállapitását tartalmazza, hogy a közös hadseregben használt eddigi jelvények nem felelnek meg közjogi viszonyunknak és hogy azok a két állam közötti közjogi viszonynak megfelelőleg lesznek átalakitandók.

Mielőtt a czimer- és jelvénykérdéssel foglalkoznám és rátérnék a t. miniszterelnök ur beszédére, szükséges megemlitenem, hogy ennek a kérdésnek első pontja a közös hadseregkérdés. T. ház! Annyi vita folyt már ebben a tekintetben, hogy én csak reasszumálhatok és elengedhetem magamnak a minduntalan való definiálásokat.

Közös hadsereg Magyarországon nincs. *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* Egységes hadsereg Magyarországon nincs, *(Ugy van! a szélsöbaloldalon.)* de van Magyarországon egy magyar hadsereg, a mely az összes hadseregnek kiegé-

Digitized by Google

szitő része, és van ennek a hadseregnek egységes vezénylete, belszervezete és vezérlete, de sem egységes hadsereg, sem közös hadsereg nincs. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Közös hadsereg nincs és nem lehet azért, mert az 1867 : XII. törvényczikket katedrákról alaptörvénynek kezelik. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Én nem kezelem annak. Én csak annyiban ismerem az alaptörvénynek distinkcióját más törvénynyel szemben, hogy alaptörvénynek tekintem azt a törvényt, a melynek alapján más törvények keletkeztek, és a melyek ezen első törvényre utalnak, vagy annak intézkedései alapján magyarázandók. Én tehát mint priust ismerem az alaptörvényt, de nem abban az értelemben, a mint azt a katedráról tanitják, mert a magyar alkotmány szerint minden törvény egyformán keletkezik, egyformán módositható és egyformán szüntetendő meg. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nálunk még a minősitett törvények institucziójáról nem ismerjük törvényhozási szempontból. Az kizárólag egyetlenegy esetben van a magyar parlamentbe behozva, a választókerületek jogának elvesztése kérdésében hozott uj törvénynyel, a mely a minősitett többség elméletét ismeri, de egyébként Magyarország alkotmánya és törvényei a törvények keletkezésében, változtatásában és megszüntetésében abszolute semmiféle különbséget nem ismernek. Mondom tehát, hogy a kathedráról hirdetik azt, hogy ez alaptörvény. Nos hát, t. ház, alaptörvény is ilyen értelemben, hogy t. i. más törvények ennek alapján keletkeztek. Ebbe az alaptörvénynek nevezett 1867 : XII. törvényczikk 11. §-ába és egyéb pontokba is a »magyar hadsereg« kifejezése azt institutiv módon megelőzött traktációk alapján megállapodásszerüleg van belevéve. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez a hadsereg nem változhatik meg és magyar hadsereg marad mindaddig, a mig nem keletkezik egy későbbi törvény, a mely a magyar hadseregnek a 11. §-ba lefektetett ezen eszméjét, elvét, kifejezetten hatályonkivül helyezi, vagyis jogi nyelven szólva: abrogálja. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mutassanak nekem a t. képviselő urak egyetlenegy törvényt, a mely az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-át abrogálná. Mutassanak nekem egy törvényt, a mely világosan hatályon kivül helyezné a 11. §-t, vagy annak csak egyetlenegy szavát vagy pontját is. Azt fogják nekem erre felelni, hogy a későbbi törvényekben előfordul és sürün használtatik a közös hadsereg kifejezés. Tudom, hogy az 1889 : V. t.-cz.-be, a véderő törvénybe, becsempészték ezen kifejezést és onnan számitva számtalanszor használták és használják is ezen kifejezést, de akkor, a mikor a szabadelvü párt a nemzet elé bocsátott egy programmot, a mely ezen katonai kérdésekben a nemzetnek messze jövendőjét van hivatva irányitani, akkor nekem kötelességem e helyről szót emelni az ellen, hogy a nemzet törvényhozása előtt ujabban ez mint programm be ne csempésztessék. Addig, mig nekem, mint jogásznak, valaki egy törvényt nem mutat, a mely kifejezetten abrogálta az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-át, a mely kifejezetten kimondott egy magyar hadsereget, addig én mindig azt állitom, hogy történelem- és törvényhamisitással mondják közösnek a hadsereget. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Maga a hadsereg nem közös.

Ha közös volna az a hadsereg, még akkor sem lehetne beszélni sem közös czimerről, sem közös jelvényről, mert még közösség sincsen e hadseregben, csak két külön állam teheti ezt meg és csakis szerződéssel történhetnék ez meg. Ennek alapfeltétele pedig, hogy létezzék egy külön önálló független magyar állam és egy másik állam, a melylyel szerződünk a hadseregnek közössé nyilvánitása tekintetében. De az iránt talán csak még sem lehet kétség az 1792 : X. t.-cz. óta Magyarországon, és sem korona, sem közjogász sohasem vitatta azt, hogy Magyarország, a mely területileg és politikailag vett külön önálló állam, valamely más országnak törvényeihez volna kötve.

Hogy lehet tehát az, hogy ma, 1903-ban a nemzeti jogokért vivott nagy, fenséges és lélekemelő harcz után mi egy kormánynyal szemben fejet hajtsunk, a mely kormány arra vállalkozik, hogy Magyarországnak államiságát eltiporja *(Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* és közös czimert és közös jelvényt akar becsempészni. Hogy rátérjek a tényállás hű konstatálására, miként áll a dolog? A t. miniszterelnök urnak idevonatkozó beszéde szól ekként *(Halljuk! Halljuk! Olvassa)*: »Ezek volnának azok a konkrét kérdések, melyeket a katonai programmra vonatkozólag tett kijelentéseim magyarázatául meg kellett érintenem, — nagyon helyes, — »ezt igazán elfelejtettem, pedig a czimerkérdésről is kijelentést kell tennem« — czimerkérdésről, tehát arról, a mit a a szabadelvü párti programm nem tartalmaz, czimerről ugyanis a szabadelvü párti programmban egyetlenegy pont sincs — »bár a czimerkérdés egyes részleteibe sem bocsátkozhatom bele egyszerüen azért, mert a kérdés megoldva nincsen.« Azután azt mondja sok közbeszólás stb. után *(olvassa)*: »Egy dolgot kell hangsulyoznom és fogom is hangsulyozni, és ez az, hogy e kérdés rendezésénél« — itt van a homályos összefüggés, illetőleg a helytelen összefüggés, mert az előbb a czimerkérdésről méltóztatott beszélni, »hogy a kérdés rendezésénél azon az elvi álláspontón állunk és állhatunk csak, melyen hivatalbeli elődeink, a kik szintén a 67-es kiegyezés alapján állanak, a hadsereg jelvényei rendezésének kérdésében, a 67-es alapon álló, tehát egy, az ország a magyar állam közjogi állásának megfelelő közös jelvény által.« Nem fejezte be a mondatot. Ugy áll tehát a t. miniszterelnök ur nyilatkozata előttem, hogy ő megkezdte a czimerkér-

Digitized by Google

désre vonatkozólag a feleletadást, de ezt aztán abbahagyta és nem a czimerkérdésre, hanem a jelvénykérdésre használta azt a kifejezést. Legalább én igy olvastam, hogy közös jelvény által akarja a czimerkérdést megoldani. Igen természetes, hogy ezen összefüggésében a beszédnek tiz esztendő mulva bárki joggal állhat elő azzal, hogy: kérem, gr. Tisza István ezen beszédében a »közös« szót a czimerre is értette. Ez a dolog ezen beszéd értelmezése szerint jogosan ad okot erre a feltevésre.

Egyébként rám nézve egészen közömbös, értette-e a t. miniszterelnök ur a czimert külön, vagy a jelvényt csupán ... *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Arra is mondta!)* hanem a napló szerint nem mondta azt, hogy közös a czimer. *(Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)*

Én láttam már azt a közös czimert. Ha a t. miniszterelnök ur kiváncsi rá, hozasson magának Bécsből a dohányjövedék által kibocsátott Delicias-szivart és ott látni fogja, hogy a bécsi dohányjövedék világosan már ezt a közös czimert szépen megpingálva proklamálta is. A különbség az volna, hogy eddig a magyar czimer a kétfejü sas gyomrában volt, most pedig a két szárnyán lesz. Azért mondom ezt, hogy nem valami privát üzletben, véletlenül történt dolgokról beszélek, hanem a dohányjövedék merészel ilyen impertinenciát elkövetni, hogy ilyen közös czimert importáljon ide Ausztriából. Akár értette a czimert, akár nem, én megelégszem a jelvénykérdés kezelésével.

Magyarország önálló nemzet, független állam. Ennek az államnak a czimer- és jelvénykérdése az 1848 : XXI. törvényczikk által törvényhozásilag rendezve van. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek a nemzetnek ugy a külügyi képviselet területén, mint a magyar hadseregben, — t. i. az összes hadseregnek kiegészitő részét képező magyar hadseregben — nem lehet, nem szabad, hogy más zászlója legyen, mint a nemzeti zászló és a nemzeti államot más nem képviselheti, mint a magyar czimer. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Meg vagyok győződve róla, hogy nincs a földkerekségén oly nemzet, ha csak az internacionális szoczializmus tantételeivel nincs szaturálva, a mely államának jövendőjében hisz és ezért alkotni akar és ha kell, elvérezni is tud, — mondom — nincs a földkerekségén nemzet, a mely a nemzet legszentebb jogainak konfiskációját az ellenállásnak végső fegyvereivel visszaszorítaná. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ha a t. miniszterelnök ur ezen kérdés tekintetében speczialiter a magyar helyzetet veszi figyelembe, ugy különösen a jelvények szempontjából nem csak neki, hanem az egész magyar nemzetnek, különösen azon t. képviselőtársaimnak, kiket, mint mondom, nem ellenségnek, hanem politikai ellenfeleimnek tekintettem és tekintek, különösen szives figyelmükbe ajánlom azt, hogy Magyarországon van már egy jelvénykérdés, és ez a jelvénykérdés a horvátokkal való kérdésünk. Ez meg van oldva akként, hogy az 1848 : XXI. törvényczikk alapján az 1868 : XXX. t.-cz. 63. §-ában törvény által vétetett fel, hogy a magyar országgyülés tartama alatt, ha a horvátokkal közös ügyek tárgyaltatnak a házban, a horvát-szlavon-dalmát egységes zászló is kitüzendő. A magyar törvényhozás eklatáns példáját adta és adja annak, hogy a kapcsolt részeket képező politikai nemzettel szemben az ő önálló nemzeti jelvényét tiszteli és respektálja. Tudja-e a t. miniszterelnök ur, mit jelentene az, ha bármiféle közösség szinébe vagy formájába burkolt jelvényt mernének Magyarország törvényhozása elé hozni? Jelentené azt, hogy a magyar törvényhozás maga szankczionálja, hogy közöttünk és Ausztria között erősebb, alárendeltebb állami kapocs van, mint a minő van közöttünk és Horvátország között. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Figyelmeztetem rá a t. miniszterelnök urat: ily kisérletre ne vállalkozzék, és én őszintén kijelentem, hogy a mai állapotot, a mely törvénytelen, tűrt állapot, sokkal szivesebben elszenvedem, mint ha itt törvénytelen és bármiféle, a közösség legtávolabbi jelét képező jelvényt akarnának becsempészni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Világosan szóltam, t. képviselőház. Ha a t. miniszterelnök ur ugy értette, a mit mondott, hogy közös jelvényekkel akarja Magyarország törvényhozását foglalkoztatni, engem ott talál azok közt, a kik becsületbeli kérdést csinálnak abból, hogy a nemzeti állam és függetlenség megóvása szempontjából egy lépést sem engednek tenni a kormánynak, a mely ily programmal közelit a nemzet elé. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Már most nyiltan és őszintén megmondom, hogy nagy kiváncsisággal várom ebben a tekintetben gróf Apponyi Albertnek és t. társainak álláspontját, mert nekem az a meggyőződésem, hogy ebben a kérdésben legalább az ő nemzeti érzületükre is jobban számithatunk, a mikor a harczot proklamáljuk azzal a kormánynyal szemben, a mely ily programmot tűz maga elé.

Elmondtam, a mit mondandó voltam. Magam részéről azzal fejezem be beszédemet, hogy bizalmatlanságom nagy mértékben fokozódott a t. miniszteselnök urral szemben, és ennek alapján és okából programmbeszédét nem veszem tudomásul. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Hock János képviselő ur személyes kérdésben kért szót.

Hock János: T. ház! Sajnálom, hogy a t. ház türelmét személyes kérdés jogczimén kell röviden igénybe vennem, de azt hiszem, mindenki megérti és megokoltnak tartja, ha Polónyi Géza képviselő urnak, részint egyes támadásai, részint egyes vádjaival szemben ...

Polónyi Géza: Nem támadtam, hanem védelmeztem magamat önnel szemben.

Digitized by Google

Hock János: ... a ház nyilványossága előtt védelmezem magam és a választ megadom.

T. ház! Abban a polemiában, a melyet Polónyi Géza t. képviselőtársam ellenem folytatott, többek közt kérdezi, hogy mivel szolgált ő rá, hogy én itt a ház szine előtt megtámadom és derültség tárgyává teszem? T. képviselő ur, azt hiszem, hogy ha a parlamentben a nézeteltéréseket kölcsönösen megvilágitjuk és azokra rámutatunk, azokból a konkluziót levonjuk, az nem személyes jellegü támadás, hanem ellenkezőleg, az a tárgyalásnak a fejlesztése, a vitának kibővitése, emelése, mert hiszen minden oldalról megvilágitunk egy kérdést és igy természetesen a közönség elé is tisztán helyezünk egyes politikai álláspontokat. Én tehát nem a képviselő urat támadtam, hanem egyszerüen az ő eljárására mutattam. *(Polónyi Géza közbeszól.)* Megmondom azonnal, ne legyen türelmetlen.

Polónyi Géza: Kérem, önnel szemben nagyon türelmes vagyok. *(Derültség a jobboldalon.)*

Hock János: Nagyon helyes!

T. ház! Nagyon sajnálom, hogy ismét csak vissza kell nyulnom a multba és a t. ház figyelmét felhivnom a legközelebbi beszédemre, a melyben gr. Khuen-Héderváry ur ellen állást foglaltam és itt a házban őt megtámadtam. Akkor történt, hogy kijelentettem, ha egy tisztességes kompromisszum-ajánlattal jönne bárki, a mely a nemzetnek a véderőből való igényeit, a nemzeti politikának minden szempontjait kielégiti, akkor én nem ismerem el annak az álláspontnak jogosultságát, hogy »most«; valamint nem ismertem el annak az álláspontnak jogosultságát, a mit Chlopyban hangoztattak, hogy »soha«, mert minden nagy törvényalkotás, minden nagy nemzeti vivmányt megindító törekvés kompromisszum alakjában szokott létesülni, t. i. az igényeknek olyan összeegyeztetéséből, hogy a békés megoldás utján az országnak használjunk. Mikor én ezt a propoziciómat nyiltan megtettem, igaz, hogy nehéz helyzetem volt, mert az obstrukczió hullámverései közt ugyszólván magányosan álltam ezen álláspontommal itt az ellenzéki oldalon. Akkor mondta a t. képviselő ur, hogy ez nem kompromisszum, hanem kompromittálás.

Polónyi Géza: Ha ilyen paktumot kötünk a felségjog tekintetében.

Hock János: Pardon, én a taktikai eljárásra vonatkozólag értettem és ugy is mondta a képviselő ur, hogy ez az ajánlatom kompromittálás. Hiszen akkor még felségjogról szó sem volt, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* az csak a kilenczes bizottság álláspontja után lett világossá. Az volt a különbség köztünk taktikai szempontból, hogy mig én az ország figyelmét felhivtam, hogy a békés kibontakozás oly módját keressük, a mely nem a nemzeti becsület árán történik, de a mely igényeinket kielégiti: addig a képviselő ur akkor az én taktikai szempontjaimat is visszautasitotta.

Polónyi Géza: Nem erre, a paktumra értettem.

Hock János: Bocsánatot kérek, én egyszerüen a históriai tényt regisztrálom, a mi a házban történt, és hozzá füztem azon kérdést is, vajjon ragaszkodik-e a képviselő ur a régi álláspontjához, mert én ragaszkodom. Hogy mit talál ebben személyes sértést, azt nem tudom. A hiuságnak egy feneketlen mélysége kell ahhoz, hogy valaki a képviselőházban lefolyt tárgyalásokra és a tényre magára vonatkozó megjegyzéseket ilyen fontos dolognak tartson. *(Derültség balfelől.)* Arról én nem tehetek, hogy a tényben magában a komikum magva rejlik.

Szememre veti továbbá következetlenségemet és itt két szempontot emlit. Az egyik az én politikai magaviseletem és pártállásom, melyet szerinte változtattam; a másik ezen beszédben megnyilatkozó inkonzekvenciák. A politikai pártállásomra vonatkozólag látszólag teljesen igazsága van. Én bejöttem mint fiatal politikus, talán 26—27 éves koromban ide a házba és a véderővita alkalmával kifejlődött nagy elvi ellentétek elsodortak engem abból a pártból. Beleolvadtam az Apponyi-pártba, a mely mellett állandóan kitartottam és azt hiszem, azoknak az eszméknek és elveknek védelmében én sokkal tovább mentem el, mint az én volt bajtársaim és hű maradtam a zászlóhoz akkor is, mikor ezen elveknek védelmét a parlamenten kivül kellett nekem teljesitenem. Én tehát eszméimhez, elveimhez mindig hű maradtam, azokat soha alku tárgyává nem tettem, és ha a pártinkonzekvenciának a vádját szememre vethetik, az ellenzékről nincs jogositva senki azt tenni, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* mert hiszen minden nemes és becsületes küzdelemben ott álltam, saját önérdekeim feláldozásával vettem részt egy tisztességes, ideális küzdelemben. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Hogy ezen ideális küzdelemnek értékét a t. képviselő velem szemben nem akarja méltányolni . . .

Polónyi Géza: Ellenkezőleg, én méltányoltam, de ön ok nélkül megtámadott.

Hock János: Ismétlem, nem támadtam. Én kifejtettem, hogy abban semmi személyes inveketiva nem volt, hanem egyszerüen csak egy ellenem intézett támadásnak visszautasitása. Azután rátér a képviselő ur arra, hogy minő következetlenségbe estem én beszédem folyamán. Nincs a világon oly beszéd, a melyből a következetlenség egész lánczolatát ki ne lehetne olvasni, ha azt nem a maga összefüggésében nézzük, hanem kiszakitott részeit mozaikszerüleg állitjuk össze. Hiszen a szentirásból bebizonyithatom igy, hogy nincsen Isten, mert ott is előfordul egy bibliai szakaszban: mondá az esztelen, az ő szivében nincsen Isten. Elhagyom az első részt, az esztelent, s egyszerüen csak az idézetre mutatok reá és akkor az ellenkezőt

Digitized by Google

mondottam, mint a mit a szöveg bizonyitani akar.

A t. képviselő ur következetlenségnek mondja azt, hogy én harczolni akartam, az obstrukczió fegyverével azonban mégse kivántam élni s ezzel oly kompromisszumot ajánlok fel, a melylyel ütök, de agyon nem ütök. Azt hiszem, mindenki meg fogja érteni, mit akartam én mondani azzal, hogy harczolok, de az obstrukczió fegyvereivel nem élek. Azt akartam mondani, hogy az alkotmányos formák közt minden megengedhető jogomat igénybe veszem, hogy tisztességes, becsületes harczot folytassak nemzeti eszményeimért, a melyek teljes mértékben ki nem elégittettek, és az alkotmányba vagy az alkotmány formáiba ütköző eszközöket nem kivánok igénybe venni. Az obstrukczió fegyverével nem kivánok élni. Én nem hiszem, hogy valaki a házban ezt a kérdést világosnak nem találná.

Azután többek közt, nemcsak én reám, hanem talán gróf Apponyira magára is czéloz a t. képviselő ur az által . . .

Polónyi Géza: Azt moudtam, hogy neki tett vele szolgálatot!

Hock János: Bizza azt én rám, én nem szolgálatot szoktam tenni, hanem kötelességemet szoktam lelkiismeretem szerint végezni. *(Helyeslés balfelöl.)* Azt mondja t. képviselőtársam, hogy én potpurinak, értéktelen semminek mondtam a miniszterelnök ur programmbeszédét és mégis arra a következtetésre jövök, hogy a mi benne valóban vivmány, azt Apponyitól vette. Ime minő következetlenség, tehát Apponyi ellen intézek támadást. Apponyi ezt nem támadásnak fogja venni, hanem meg fogja találni ebben a tiszta, őszinte és politikája iránt lelkesülő baráti szivet, de az ön védelmében ezt nem fogja megtalálni. Én nem is személynek akartam itt szolgálatot tenni, hanem annak az ügynek, mely Apponyi nevéhez kapcsolódik és a nemzeti politikától évtizedek óta elválaszthatatlan. Én nyiltan megmondottam, hogy a miniszterelnök ur katonai programmjában bizonyos előnyök foglaltatnak, mert kétségtelenül javulás a multtal szemben. Rövid idővel, pár évvel ezelőtt mi még hasztalanul küzdöttünk ezen padokon a legkisebb katonai reformért, mert azt nemcsak meg nem adták, hanem a túloldalról kinevették, kicsinyelték. Most már egy bizonyos részét a nemzeti követelményeknek kivivtuk, és erre mondottam, hogy ezt mint részletfizetést elfogadom, de messzebbmenő igényeimet fentartom. Hogy lehet akkor vádolni engem azzal, hogy én következetlen vagyok; mert a miniszterelnök ur programmját megtámadom, s nyiltan kimondom, hogy abban semmi érték, semmi becs nincs? Hiszen én külön választottam a katonai vivmányokat, ezekről beszédemben külön kritikát mondottam, azután rátértem a miniszterelnök ur programmbeszédére, expozéjára, melyben jövő terveit, kormányzatának alapelveit tárja fel, és elmondja, hogy ő mit akar nyujtani a gazdasági politika terén. Elválasztottam tehát e katonai dolgokat azoktól a többi kérdésektől, melyek a miniszterelnök ur programmbeszédét képezik, és erre mondottam, hogy üres és az a baj, hogy én most nem találok, a képviselő ur pedig erőnek erejével akar találni bizonyos előnyöket abban a programmbeszédben, a melynek szolgálatára én sem közvetlenül, sem közvetve nem vállalkozom. *(Helyeslés balfelöl.)*

Elnök: A miniszterelnök kiván szólani.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Én nem kivánok hozzájárulni ahhoz, hogy ez a tulajdonképen konkrét czéllal nem biró vitatkozás hosszabbra nyujtassék és épen azért nem is kivánok azokkal a kérdésekkel foglalkozni, a melyek utolsó felszólalásom óta szóba hozattak. Nem vélek csalódni, ha azt hiszem, hogy erre busásan lesz alkalmam azon törvényjavaslatok tárgyalása során is, a melyeknek elintézése küszöbön van. *(Ugy van! jobbfelöl. Zaj a baloldalon.)*

Felszólalásom czélja kizárólagosan az, hogy egy félreértést oszlassak el, a mely utolsó felszólalásomnak a jelvény- és czimerügyre vonatkozó része kapcsán merült fel és a mely bizonyára fel nem merült volna, ha a szemközt ülő igen t. képviselőtársaim azzal a türelemmel és azzal a nyugalommal lettek volna szivesek megajándékozni, a mely lehetővé tette volna azt, hogy mondandóimat megszakitások nélkül mondjam el. Még igy is, azon ismételt zajongás által megszakitott formában is megvallom, csodálkozom, hogy e tekintetben félreértés hogyan merülhetett fel.

T. képviselőház! A szabadelvü párt programmja abból indul ki, hogy a közös hadsereg jelvényei a mai közjogi helyzetnek nem felelnek meg és ennek a mai helyzetnek a közjogi állásnak megfelelő reformját kivánja, helyezi kilátásba. Szóról-szóra megfelel ez a kormány álláspontjának is. És én nem tagadom azt, hogy a szabadelvü pártnak egyes tagjai aggályukat fejezték ki az iránt, vajjon sikerülni fog-e egy olyan megoldását találni a kérdésnek, a mely a jelvények kérdésének együttes kezelése és együttes megoldása tekintetében az ország közjogi állásának teljesen eleget tesz.

Ugron Gábor: Az ország önállóságának, függetlenségének! *(Zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én nem vagyok ez aggódók álláspontján, ez a kormány ugy, mint minden hivatalbeli elődje eddig is tette, ennek a kérdésnek az egész hadseregre vonatkozó együttes megoldását keresi és kivánja eszközölni. *(Zaj a szélsöbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelöl.)*

Mindenesetre, ha egy konkrét megoldás fog állani a t. képviselőház előtt, akkor lesznek mindazon t. képviselőtársaim, a kik ez iránt aggályban vannak, abban a helyzetben, hogy meg-

Digitized by Google

itélhessék, vajjon ez a konkrét megoldás elosztalja-e aggályaikat vagy sem és ehhez képest vonhassák le a konzekvenciákat.

Hogy a hadsereg közös, arról csakugyan ma, anno domini 1903-ban talán szükségtelen volna beszélni. A 67-iki törvény azt mondja, hogy egységes hadsereg van. . . . *(Nagy zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza: Csak egységes vezénylet van! Tessék elolvasni!

Ugron Gábor: Egységes hadsereg nincs! *(Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Az nem igaz, olyan törvényünk nincs! *(Nagy zaj.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Egy kis türelmet kérek. Ez már igazán lapsus, egyszerü nyelvbotlás volt részemről. *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Csakhogy mindig megtörténik!

Hentaller Lajos: Ivánka már tegnap mondta!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hát jóstehetség kellett hozzá, mert tegnap nem volt, de ma van, és utóvégre mindnyájunkon megeshetik, hogy egyszer nyelvbotlást követ el. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Kubinyi Géza: Zajongással nem lehet tisztázni a dolgot.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Azt hiszem, hogy a legelemibb mértéke a kölcsönös méltányosságnak és a vitatkozásbeli fairnessnek, a mivel egymásnak tartozunk, hogy ha akármelyikünkön nyelvbotlás esik meg, abból kázust ne csináljunk. *(Helyeslés. Halljuk! Halljuk!)*

»Egész« hadsereget akartam mondani. Az 1867 : XII. törvénycikk ismer egy egész hadsereget, a melynek a magyar hadsereg kiegészitő részét képezi. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ezen törvény 27. §-a kimondja, hogy a közös intézmények kezelésére közös miniszteriumok állitandók fel. Nyomban az 1867-iki kiegyezés után azok, a kik megalkották az 1867-iki kiegyezési törvényeket, felállitották a közös hadügyminiszteriumot a hadseregre vonatkozólag. Hát én azt hiszem, hogy ebben a tényben kifejezésre jut az, hogy a hadsereget ők is közös intézménynek találták. Attól fogva vitatkozásokban, kormánynyilatkozatokban, törvényjavaslatok indokolásában és utóbb törvények szövegében is az a szó, hogy közös hadsereg, ismételten előfordult, s azt hiszem, azon egyszerü elv alapján, hogy lex posterior derogat priori, ez a dolog egészen kétségtelen. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Már most a hadsereg közösségéből igenis folyik a kormány nézete szerint, hogy a jelvények kérdését az egész hadseregre nézve együttesen — a mi sinonim szó azzal, hogy közösen kell megoldani. Ebből azonban nemcsak nem következik az, hogy mi közös czimert akarunk a szövetségben levő két állam részére megállapitani, nemcsak ez nem következik, hanem egyenesen kijelentem, hogy én ilyen közös czimer konstruálását, a mely azután a két állam külön szuverénitását valami magasabb szuverénitásba akarná összefoglalni, egyenesen közjogunkba ütközőnek tartanám. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget. Felkiáltások jobbfelől: Ez se jó? Hát mi kell? Folytonos zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselőház!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ilyenféle megoldásért a felelőséget nem is volnék hajlandó elvállalni. Ez nem kiigazitása, nem változtatása tegnapelőtti nyilatkozatomnak, hanem egyszerüen konstatálása egy ténynek, melyet elő kellett adnom bizonyos félreértések, nem akarom mondani, félremagyarázások folytán, melyek tegnapelőtti nyilatkozatomhoz egyes képviselőtársaim részéről füződtek. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát a közös jelvénynyel mi lesz? Zaj.)* Én nyilatkoztam az egész kérdésre, megmondottam, hogy a jelvényt együttesen kivánjuk megoldani az egész hadseregre nézve, de közös czimert nem tartok lehetségesnek.

Ugron Gábor: De közös lobogót igen! *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hogy azután ezt a t. képviselő urak helyeslik-e vagy sem, az természetesen mindenkinek a saját dolga. Én a kormány álláspontját köteles voltam itt teljes világitásba helyezni és azt hiszem, hogy a 67-iki kiegyezési politika alapján ezt a magatartást, ezt az álláspontot joggal megtámadás tárgyává tenni nem lehet.

Egyebekről most nem nyilatkozom. Fentartom magamnak, hogy majd a törvényjavaslatok érdemleges vitája alkalmából vegyem fel ujból ezt a kérdést. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Polónyi Géza képviselő ur félreértett szavai értelmének helyreigazitása czimén kér szót.

Polónyi Géza: T. képviselőház! Félreértett szavaim értelmének helyreigazitása czimén kivánok egy rövid nyilatkozatot tenni. Elsősorban nagyon sajnálom, hogy megfeledkeztem a választási törvény reviziójának kérdéséről, de ez most a tárgyhoz nem tartozik. A t. miniszterelnök ur engem nyilván félreértett, vagy legalább nem értette meg nyilatkozatom értelmét. Bocsánatot kérek, a kérdésnek ilyen alakjában az a históriája, hogy az előbbi kormányok, nevezetesen Széll Kálmán miniszterelnök ur az »együttes« szót szokta használni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Az nem mindegy? Kákán csomót keresnek!

Ugron Gábor: A képviselőház és a főrendiház együttes ülést tart, de közös ülést nem! *(Derültség a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: T. képviselőház! Hogy az együttes szó alatt érthető-e a közös szó és hogy Széll Kálmán volt miniszterelnök ur, s a t. nem-

Digitized by Google

zeti párt volt tagjai az együttes szó alatt közöset értettek-e, erre én nem nyilatkozhatom. Ez a dolog nem rám tartozik. De hogy az együttes jelvény és közös jelvény nem ugyanaz: jöjjön ki a t. miniszterelnök ur és nézze meg a képviselőházra feltüzött magyar és horvát lobogót. Ez együttes lobogó, de nem közös lobogó. Mi nem engedjük a kérdést eltolni. Mi a közös jelvényre kértünk feleletet. A t. miniszterelnök ur vagy akarja ezt megérteni, vagy nem. Ha nem kapunk rá feleletet, akkor feltétlenül azt az álláspontot kell elfoglalnunk, hogy a t. miniszterelnök ur a magyar államiság teljes konfiskációjával a közös jelvényt akarja Magyarországra ráoktrojálni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! A tanácskozást folytatjuk.

Trubinyi János jegyző: Pozsgay Miklós!

Pozsgay Miklós: T. ház! Az ülés elején az elnök ur volt olyan kegyes kijelenteni, hogy 1 órakor áttérünk az interpellácziókra.

Minthogy, t. ház, egypár percz mulva már 1 óra lesz, és mivel én hosszasabban szeretnék beszélni, — hiszen gróf Tisza István és programmja erre elég anyagot adott — arra kérném a t. házat, méltóztassék megengedni, hogy beszédemet holnap mondhassam el, most pedig a ház az interpellácziókra térjen át. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A ház ugy határozott, hogy 1 órakor térünk át az interpellácziókra, tehát a képviselő urnak a házszabályok értelmében beszédének elhalasztásához most ugyanazon igénye van, mint rendes körülmények között $^3/_4$ 2 órakor. *(Helyeslés).* Gondolom, a ház beleegyezik abba, hogy a képviselő ur beszédét holnap mondhassa el. *(Helyeslés.)*

Most pedig, mielőtt az interpellácziókra áttérnénk, a háznak javaslatot óhajtanék tenni a holnapi ülést és annak napirendjét illetőleg. *(Halljuk! Halljuk!)*

Javaslatom az volna, hogy a ház tartsa ülését holnap d. e. 10 órakor és annak napirendjére tüzze ki először a ház asztalán fekvő 27 mentelmi ügynek a tárgyalását. *(Általános helyeslés.)*

T. ház! Csak egy pár napja vagyok szerencsés az elnöki székben ülhetni és már is zömével találkozom a részint szóbeli, részint irásbeli sürgetéseknek. A legrégibb mentelmi bejelentés február 14-én adatott be és máig sem tárgyaltatott le. Arra kérem tehát a t. házat, — hiszen a háznak érdekében is fekszik — hogy a mentelmi ügyeket tüzze ki a holnapi ülés első tárgyául. *(Helyeslés.)* Harmincz mentelmi ügy van ebben a napirendi jegyzékben kimutatva, de ezek közül három időközben visszavonatott, tehát tényleg 27 ilyen mentelmi ügy maradt; és a mennyiben ezekkel végez a ház, azután a ma megszakitott vitának folytatása következik. Hozzájárul a t. ház ezen javaslatomhoz? *(Helyeslés.)* — Buzáth képviselő ur kiván szólani.

Buzáth Ferencz: T. ház! Én az elnök ur propozicziójához hozzájárulok. Azonban engedje meg a t. ház, hogy ezzel kapcsolatosan a t. elnök urnak és a háznak figyelmét a házszabályok 36. §-ának intézkedésére hivjam fel. *(Halljuk!)* Tegnap számos megüresedett bizottsági tagságra történt meg a választás, igy többek között több biráló-bizottsági tagsági helyet is betöltöttünk. Erre vonatkozólag a házszabályok 36. §-a akként intézkedik, hogy a biráló-bizottsági tagok a ház szine előtt esküt tartoznak tenni. Én tehát kérem, hogy ezen megválasztott biráló-bizottsági tagok itt a ház szine előtt az esküt letegyék, mert emlékeztetnem kell az igen t. képviselőházat azon körülményre, hogy egy, a birálóbizottság által elbirált mandátum ügyét épen azért kellett reparálni, mert egy bizottsági tag az esküt letenni elmulasztotta. *(Igaz! balfelől.)* Felhivom tehát a t. ház figyelmét erre a körülményre, nehogy az ilyen mulasztásból azután ismét zavarok származzanak. *(Helyeslés.)*

Elnök: T. ház! Nem kerülte el figyelmemet az ez iránti intézkedés, a mennyiben a hétfői ülés kezdetén az illető képviselő urakat fel fogom kérni arra, hogy lehetőleg egyszerre jelenjenek meg és tegyék le a ház szine előtt az esküt. *(Helyeslés.)*

A miniszterelnök ur kiván szólani.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én az elnök ur napirendi inditványához egész készséggel hozzájárulok, mert bármilyen fontos és sürgős tárgyai volnának is a képviselőháznak, ugy gondolom, csakugyan nemcsak t. képviselőtársaim érdeke egyénileg, de fontos közérdek is, hogy ezek a mentelmi ügyek olyan hosszu ideig függőben ne maradjanak. *(Helyeslés.)* Csak azt az egy kérést bátorkodom intézni a t. ház minden tagjához, igyekezzünk rajta, hogy ezen mentelmi ügyeknek a házban való elintézése rövid időt vegyen igénybe, mert tudvalevőleg az országnak olyan fontos és sürgős ügyei várnak elintézésre, hogy semmi esetre sem volna helyes a háznak sok időt szánni ezen kérdések lebonyolitására. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én tehát azt a kérést intézem a t. ház tagjaihoz és remélem, hogy ebben mindnyájan egyet fogunk érteni: legyünk rajta, hogy ezen függőben lévő mentelmi ügyek a lehető legrövidebb idő alatt intéztessenek el. *(Élénk helyeslés jobbfelől és a középen.)*

Elnök: Elfogadja a t. ház a napirendet illetőleg javaslatomat? *(Helyeslés.)* Tehát határozatilag kimondom, hogy a ház legközelebbi ülése holnap d. e. 10 órakor lesz és napirendjének első tárgya a függőben levő 27 mentelmi ügy elintézése, azoknak letárgyalása után pedig rátér a ház a ma megszakitott vitának folyta-

Digitized by Google

tására. *(Helyeslés.)* Következnek az interpellácziók.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Olay Lajos: a villamos vasutak szabályozása tárgyában. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Egy hang: Már nem is tud róla! Zaj.)*

Elnök: Az interpelláczió már igen régi keletü, a képviselő ur talán már nem is óhajtja megtenni.

Ugron Gábor: Udvary kiván interpellálni, őt bocsátottuk előre; átadtuk neki az elsőbbséget.

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Nessi Pál: Az orthodox zsidók által nyitva tartott trafikok tárgyában a pénzügyminiszterhez. *(Zaj.)*

Elnök: Tekintettel arra, hogy ezen interpellácziókat igen régen jegyezték be és az előző kormányok egyikéhez intézték, talán lesznek szivesek nyilatkozni az illető képviselő urak az iránt, hogy fentartják-e interpellácziójukat?

Ugron Gábor: Ugy áll a dolog, hogy az interpelláló képviselő urak nincsenek itt azért, mert Udvary képviselő urnak engedték át az elsőbbséget. Igy tehát elsősorban Udvary képviselő ur interpellál. *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Sem nekem, sem a jegyzői karnak erről tudomásunk nincs. Nekünk itt a jelentkezések sorrendjében kell haladnunk. *(Helyeslés.)* A jegyző nem tehet egyebet, s nem válogathat a bejegyzettek sorában lévő képviselők között. *(Helyeslés.)*

Nyegre László jegyző *(olvassa)*: Babó Mihály: a sályi véres biróválasztás tárgyában, a belügyminiszterhez.

Lendl Adolf: a temesmegyei közigazgatási visszaélések tárgyában az 1898-ik évi buziási királylátogatás napjaiból, a belügyminiszterhez.

Vészi József: a főváros III. kerületében lévő Aranyárok szabályozása tárgyában, a földmívelésügyi miniszterhez.

Uray Imre: a csallóköz-csilizközi ármentesitő társulat kormánybiztosa tárgyában, a földmívelésügyi miniszterhez.

Udvary Ferencz: a biztositéki okiratok bélyegzése tárgyában, a pénzügyminiszterhez.

Udvary Ferencz: T. ház! Habár a mai politikai helyzet olyan, hogy a t. háznak figyelmét rigorózus, hogy ugy mondjam, rideg számokkal foglalkozó témák alig érdeklik, de mert pártomnak egyik sarkalatos, alappontja, hogy az apró, szegény emberek érdekeit minden irányban védje és a kormánynak esetleges tévesen felfogott irányzatát lehetőleg reparálja, *(Helyeslés balfelől.)* felemeljük tiltó szavunkat és rámutatunk oly kérdésekre, a melyeket innen a piros bársonyszékből alig láthatnak meg a miniszter urak, különösen nem akkor, midőn a szegény népet, bár csak pár fillérrel is, de rengeteg érzékenyen sujtják. A magyar parlamentben már elhangzott egy pár szó ezen kérdés tárgyalásánál. *(Halljuk! Halljuk!)* A megbukott kormánynak pénzügyminiszterét, a ki ugyancsak a mai kormánynak pénzügyminisztere, már egyszer meginterpellálták a biztositéki okiratok II. foku bélyegzése tárgyában. Erre a miniszter ur jónak látta oly választ adni, a mely látszólag igazat adott a rendeletek holt, rideg betüjének s ezzel ennek a mostani legujabb és igazán mondhatom, nyakatekert irányzatnak.

Ha figyelembe veszszük gróf Tisza István miniszterelnök ur programmbeszédét és annak különösen azon pontját, a hol azt mondja *(olvassa)*: »Az én nézetem szerint emelni fog kelleni a közel jövőben a katonai terheket is, emelni fog kelleni a polgári élet terén felmerülő terheket is, de egyiket sem szabad tovább emelni, mint a meddig az a nemzet érdekében feltétlenül szükséges.« Természetes dolog, hogy ha ilyen kilátásaink vannak, akkor a t. kormánynak egyik első szempontból, a hatalmi kérdés szempontjából kötelessége megragadni minden egyes alkalmat és módot arra, hogy lehetőleg sok, igen sok adót és illetéket lehessen az állam kasszájába beliferálni. Kicsiny dolognak látszik ez, de ha az ember figyelembe veszi az alanyoknak, azoknak a kis embereknek fizetőképességét, be kell, hogy lássa, hogy egy kisebb összegü tétel is rengeteg sulyos lehet arra a kis emberre.

A miniszterelnök ur programmbeszédének egyik része — nem akarom ujból felolvasni — foglalkozik közgazdasági kérdéseink megoldásával és mintegy tanácsot ad arra vonatkozólag, hogyan takarékoskodjunk és hogyan adjunk módot a népnek, hogy vagyonilag erősödjék. És mégis azt látjuk, hogy az a programmbeszéd nem terjeszkedik ki erre a tételre, a melyet pedig nem árt pénzügyi szempontból itt szellőztetni.

A magánhitelkérdéssel *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* elsősorban a hatalmon lévő kormánynak kell foglalkoznia és adnia az irányt, hogy azt könnyen és olcsón lehessen igénybevenni. Ez olyan momentum az államháztartásban, a melyre kell, hogy a legintenzivebb gondot forditsa a t. kormány. Hisz tudjuk azt, hogy Magyarország ősi ereje, a mezőgazdák, az apró nép erejéből származik. Tudjuk azt, hogy a mi kisiparunk, melyet a nagyobb gyárak és a szabad iparnak szankczionálása által lehetőleg tönkre tett a t. hatalmi párt, e néposztálynak a méhekhez hasonló munkássága alapján indul ki, s ebből folyólag az egész nemzet gazdasági élete ezen alapszik. Ezek a kis emberek hitelre szorulnak. Hisz nagyon szép és könnyü beszéd az, hogy mi kereskedelmileg mennyire jól fejlődünk, itt van az osztrák magyar-bank, a mely megadja a hitelt olcsó kamatláb mellett azoknak a beczégezett kereskedőknek, az amugy is dúsgazdag bankoknak. Ámde ezek honnan veszik az ő alapjukat, alanyukat? Vajjon nem a vidéki takarékpénztárak váltótárczájából? Ezt pedig vissza kell vezetni arra a kiinduló pontra, a mely a vidéki takarékpénztáraknak a hitelanyagát képezi, t. i. a kisebb

Digitized by Google

hitelre szoruló iparosoknak, az apróbb hitelre szoruló népnek a váltóira és kötvényeire.

Hát akkor, t. ház, mikor a magyar törvényhozás hangoztatja messze kiáltó jelszavakban, hogy megvédi az apró embereket és csinált nemzeti bankot, mely nekik hitelt nyujt olcsó kamatláb mellett, mégis mit látunk? Azt, hogy a kisgazda előtt, a kinek exisztencziája attól függ, hogy mig a termését el nem adta, azt az apró-cseprő 30—100—120 forintos kölcsönt megkaphassa, ez előtt a kisgazda előtt bezárkózik a hitelt nyujtó intézet kapuja, azt mondván: hogy hiszen a te váltód nem bankképes, ezt nem használhatom. *(Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)* Csakhogy ez a kis ember arra a hitelre rá van szorulva, hogy családját fentarthassa és az állandó adóprésnek odahordozza a filléreit. *(Halljuk! Halljuk!)* Mit tesz tehát? Talán elmegy a záloglevél-bankokhoz, vagy elmegy a földhitelintézethez? Hisz itt van a t. képviselőháznak nagyon számos tagja, a ki hasonló ügyekkel direkt vagy indirekt, bankokban vagy takarékpénztárakban foglalkozik és nagyon jól tudja, hogy ez csak olyan mézesmadzag. A mig a hitelt itt megkapja, addig azt a szegény embert réges-régen elliczitálták. Kénytelen tehát a legközelebbi vidéki takarékpénztárhoz fordulni és birtokát lekötni, magának ez által egy bizonyos hitelt megszavaztatni, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy a mikor arra neki szüksége van, azt a hitelt egészben vagy részben élvezhesse. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Erre vonatkozólag nagyon ügyes, a népéletet ismerő rendeletet tudunk, mely a bélyegilletékek és dijak tárgyában rendelkező 1875: XXV. törvényczikkre vonatkozik, mely kimondja, hogy a régi, még az abszolut korban divott osztrák illetéktörvényeket továbbra is fentartja. Ez a rendelet hogyan szól? Azt mondja 54. tételében: »Az oly okiratok, a melyek által valamely kötelezettség biztositása végett jelzálog adatik, azon kötelezettség értéke szerint, a melyért jelzálog adatik, másodfokilag bélyegezendők. De oly esetben, ha a jelzáloggal biztositott kötelezettség tárgya meg nem becsülhető, továbbá pénzintézeti hitelegyleti tagok által nekik nyujtott hitelről kiállitott jelzálogi lekötés után, a mennyiben a hitel csak külön kiállitandó váltó- vagy egyéb illetékköteles okirat alapján vehető igénybe, ivenként egy korona állandó bélyegilleték jár.«

T. ház! Hiszen ez olyan kézen fekvő, oly természetes, hogy a ki e felett gondolkozik, mint ember és nem mint bürokratikus főnök, a ki a rendeleteknek részeit és a törvény részeit a legrigorózusabb módon kivánja végrehajtani, az előtt világos, hogy akkor, a mikor a szegény ember a hitelére vonatkozólag bizonyos maximumot kér megállapittatni, hogy ezt majd annak idején élvezheti, — és ha élvezni kivánja, az 1876: XXVIII. törvényczikkben megállapitott váltótörvény alapján, tehát később, mint a hogy az 1875: XXV. törvényczikk rendelkezett, kivánja élvezni, — a váltó után igy is, ugy is bélyeget tartozik fizetni.

Az állam, mondom, a váltóadóssal szemben, természetes dolog, hogy harmadik személy; mint direkt második személy lép vele szembe, abban a momentumban, a mikor a jelzálogbiztositást megkötötte, a mikor az óvadékot bekebeleztetni engedte, mert abban a momentumban a fél, ámbár az egy koronás bélyeget tartozott letenni, 0·7%-os illetéket igy is, ugy is köteles fizetni.

Tehát, a mikor még fel sem vette az összeget, az összeg maximuma után már eleve köteles a 0·7 %-ot az államkincstárba leróni.

Következik az a momentum, a mikor az illető tényleg igénybe kivánja venni a hitelt, a váltót aláirja és ekkor ismét le kell rónia a bélyeget.

Engedelmet kérek, jogos-e, igazságos emberi dolog-e az, hogy épen azok az emberek, a kiknek exisztencziája függ a váltóhitel kérdésétől, duplán fizessék az államnak a dijakat, duplán róják le a hűbért, a mely most, sajnos, a fehér rabszolgákat sujtja. Az az adós kifizeti a váltódij első fokozatát és ugyanőneki meg kell fizetnie a II. fokozatot is egy oly összeg erejéig, a melyet nem vett igénybe, a melyet talán nem is kiván igénybe venni. *(Igaz! Ugy van! a néppárton.)*

T. ház! A pénzügyminiszter ur nagyon helytelenül magyarázta ezt a száraz rendeletet. Tessék csak betekinteni a nép széles rétegeibe, nézze meg, hogy mit jelent az az ilyen embernél, a mikor apró-cseprő váltók után kétszeres illetéket kell fizetnie. És még csodálkoznak azon Magyarországon, ha a szocziális kérdések fejtetőre állanak, a mikor az az ember az ő egyszerü paraszt eszével azt mondja magában, hogy itt is fizet, ott is fizet, duplán huzzák le a bőrét.

Ebben a tárgyban kötelességemnek tartottam az interpellálást *(Élénk helyeslés a néppárton.)* és kötelességem magyarázni, hogy értse meg a hatalmon levő kormány ujabb politikája, — ha ugyan életben marad, ha nemcsak olyan buborék a vizen, — hogy ebben a kérdésben milyen irányban dolgozzék tovább.

Világositsuk meg a kérdést ugy, a mint az van.

A t. kormány 1901-ik évi működéséről, s az ország közállapotairól egy szép, terjedelmes munkát adott közre. Abban a munkában a pénzügyminiszter ur a közállapotokról rekapitulál, konstatál és igér. Igy szól többek közt *(olvassa)*: »A jogilletékre nézve megjegyzem, hogy a tapasztalat azt igazolta, hogy a jelzálogkölcsönök átváltoztatásánál adandó bélyeg- és illetékkedvezmények különös gazdasági jelentőséggel birnak abban az esetben, ha a kamatláb alábbszállóban van. E tapasztalat szerint tehát

Digitized by Google

az e tekintetben fennálló törvényeikben nyujtott kedvezményeket még ki is kellene terjeszteni. A pénzügyi kormány e végből tanulmányokat eszközöltetett és az 1901-ik év folyamán az erre vonatkozó, az eddigi törvényekben nyujtott kedvezményeket kiterjesztő törvényjavaslattal el is készült, a mely bármikor, ha a gazdasági viszonyok kedvezőbbre fordulván, arra szükség lenne, alkotmányos tárgyalás végett be lesz mutatva az országgyülésnek. E tervbe vett törvényjavaslatnak hordereje abban fog rejleni, hogy nemcsak oly jelzálogtartozások lesznek kedvezőbben konvertálhatók, melyek nyilvános számadásra kötelezett pénzintézeteknél vagy közalapoknál állanak fenn, hanem bármilyen jelzálogtartozásokat is, a mennyiben az egyéb kivánt feltételeknek megfelelnek.«

Itt az mondatik, hogy abban az esetben, ha a kamatláb alábbszállóban van és olcsóbb kamatra konvertáltatja az illető adós az adósságát, a kormányzat — hogy ugy mondjam — előzékenységgel engedményeket ad. De mivel lehet a kamatláb olcsóbb? Semmi esetre nem lehet olcsóbb annál, mint a mennyi az egy korona és a II. foku bélyegigény között pénzbeli különbség van. A pénzügyminiszter ur jelentésében foglalt igéret: nesze semmi, fogd meg jól. Ha veszszük azt, hogy ezen felbélyegzéssel a szegényebb néposztályra, mert majdnem kizárólag erről van szó, milyen teher járul, azt leszek bátor egy pár számmal igazolni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Magyarországon van 3231 hitelintézet: bank, takarékpénztár, szövetkezet. Ezek az intézetek, mint a vidéknek góczpontjai, szivják magukba az apró összegeket. Itt meg kell jegyeznem, hogy mikor ezen interpellácziómat szerencsém van a t. kormány elé terjeszteni — beterjeszteni pedig annyiszor, a hányszor kell, mindaddig, a mig ebben változás nem történik — kijelentem, hogy itt nem a takarékpénztárakról van szó, hanem azon apró vagyonu kis emberekről, a kiknek részéről a t. pénzügyminiszter ur statisztikája szerint az 1891. év végével a visszleszámitolásban 290 millió korona zálogjogilag biztositott váltója volt. Mit látunk ebből? Azt, hogy nagyon valószinü, hogy az óvadékkal biztositott váltók keretén belül esetleg még kereskedelmi váltóknak is kellett lenniök, mert tudjuk azt, hogy a minden hitelforrásnak pulzusa, az osztrák-magyar bank abszolute nem hajlandó kisgazdák váltóit és pedig oly természetü váltóit, a melyek a publikum kényelmére a házi váltónak szisztémája szerint vannak kiállitva, tárczájába felvenni. Egyszerüen azt mondja: ez nem kereskedelmi váltó. Mégis az osztrák-magyar kank 91 napos váltókat számitol le. Az óvadékbal biztositott váltók összege ez a 290 millió korona kell, hogy egy évben négyszer cseréltessék ki, tehát négyszer kell ezeket elsőfoku bélyeggel ellátni. Ez az összeg 1160 millió koronának felel meg. Már most, ha a négyszer kicserélt váltó után az elsőfoku illetéket szedetik ugy is be, hol itt az igazság, hogy a másodfoku illeték és az okirat utáni illeték is kivettessék? Ezt annak idején a pénzügyminiszter ur a pénzügyi rendeletek tárában a következőképen magyarázta: Ha oly hitel biztositására adatott jelzálog, mely hitel sem nem váltó, sem nem kötelezvény alapján, hanem csak folyószámlán vétetik igénybe, ez esetben a biztositéki okirat minden körülmények közt a másodfoku illeték alá tartozik. Ez természetes, mert egy czég, vagy egy pénzintézet minden egyes poziczióért, minden egyes átutalásért nem ad okiratot és nem lehet minden poziczióra a fináncz által bélyeget ragasztatni. Igy tehát természetes, hogy ezen illeték kivonatik, ha az adós egy objektumra egy maximális összeg erejéig betáblázást enged. Ha ez helyes magyarázat s ebből indul ki a miniszter ur, miért nem tekintett bele jobban, miért nem vizsgáltatta meg közegeivel jobban azokat a pozicziókat, a melyeknél kell, hogy feljajduljon az apró hitelt igénylő és kereső nép? A jelzálogilag biztositott váltók az 1901. év végén a magyar birodalomban 215.204 darabbal szerepelnek. Az előbbi rendszer mellett, a mellett a rendszer mellett, a midőn még az abszolut korszakból átvett bélyegilletékre vonatkozó rendelet itt minálunk is érvényben volt, ezeket a váltókat egy koronás bélyeggel látták el, tehát ezek a váltóadósok 215.204 koronát róttak le ilyen indirekt adó formájában az államkincstár részére. De ezeknek az óvadékos váltóknak természete nem az, mint a kereskedelmi váltóké, hogy lejártakor azt a váltót egyszerüen bemutatják és a kisgazda kiváltja. Hiszen nem tudja kiváltani, mert az ő vagyoni hélyzetének irányitása majdnem kizárólag egy jobban vagy russzabbul sikerült kis vásárnak eredményétől függ és ettől függ, vajjon a váltót meg kell-e hosszabbitania, mert nem tudja lefizetni.

Ezeket a váltókat tehát az illetők meghosszabbitják, még pedig egyszerüen a szükséghez mérten olyan csekély törlesztéssel, a hogyan tudják: kisebb vagy nagyobb összeggel. Tehát évente négyszer hosszabbitják meg.

Ha veszszük a kiindulási pontot, a melyekből ezeket a tételeket kénytelen voltam kivonatozni, megint csak vissza kell térnem a rideg egyszerü, talán kevésbbé szórakoztató számokra. Tehát 1901. év végén 215.204 darab leszámitolt váltó szerepelt. Negyedévi meghosszabbitással kitesz ez 860;816 darabot. Igy kell ezt számitani. Majd rátérek később arra. miért kell nekem ezt a váltót négyszer vennem. Pénzértékforgalomban 1164 millió koronára kell tehát tenni a leszámitolt váltóknak összegét. Ha veszszük a 860.816 darab váltót, a mely egy évben megfordul, akkor az átlagos összege egy-egy váltónak 1355 korona.

Már most ha az emberi, a természeti, a kereskedelmi és főképen a közgazdasági szem-

Digitized by Google

pontot veszszük is. hogy minden állampolgár tartozik nemzetének, hazájának közadójához hozzájárulni, akkor is az előbbeni rendszer szerint első fokozatilag ezen 1355 koronás appointek olyképen illetékeztettek a kincstár javára, hogy egy-egy korona bélyeg esik egy-egy váltóra, tehát itt már 860.000 koronát vett be váltóbélyeg czimén a kincstár. De nemcsak a 860.816 koronát kasszálta be, hanem bevette a 0·7% bekebelezési illetéket is, a melyet az előbb már voltam bátor emliteni. Már most, ha figyelembe veszszük azt, hogy az osztrák-magyar bank ezeket a váltókat nem számitolja le szivesen, mert azt mondja, hogy én magamat magánhitelt adó központnak tekintem, akkor ezeknek a váltóknak a vidéki pénzintézetek tárczájában kell maradniok. Természetes dolog azonban az is, hogy ezekért a váltókért a vidéki pénzintézetek kell, hogy nagyobb kamatot és kezelési dijat számitsanak, mint a kereskedelmi váltókért, vagy a nagyipari vállalatok üzleti váltóiért. Igy tehát ezekért a váltókért, vagy ha csak 3%-kal fixirozzuk is az egyenleg-differencziát, a mely a kereskedelmi váltók és az ily természetü váltók kamatozása között megállapitható, akkor is 290.850 darab váltó után ez a szegényebb sorsu, kishitelt kereső nép csak ezen a czimen is 87.250 koronát fizet.

Ha már, t. ház, ezeket a száraz tényeket bátor voltam elmondani, kell, hogy még kiterjeszkedjem egy pár olyan dologra, a melyek nagyon mélyen belevágnak egész állami életünk gazdasági viszonyaiba és kell, hogy oly tényekre mutassak rá, a melyeket a legmagasabb helyről, a kormánynak saját erejéből kellene megváltoztatni.

Van egy homályos rendelet, a melyről annyi világos, hogy segédkezet akar nyujtani annak, a mit gróf Tisza István miniszterelnök ur programmbeszédében kiemel, hogy igenis több adó kell, tehát ujabb adóforrásokra is van szükség, mert ez a rendelet is csak arra vezet, hogy az adózó publikum tulajdonképen sohasem tudja, hogy mikor cselekszik helyesen és csupa aggodalom között van a tekintetben, hogy az adót és illetéket miképen tudja jobban megfizetni. Olyan rendeletek vannak, hogy azokon eligazodni tisztára lehetetlenség. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Olyan rendeletek vannak, a melyek mintegy módot nyujtanak arra, hogy az adózó objektum, vagy csoport könnyen abba a hibába essék, hogy rá lehessen sózni az 50 vagy százszoros, vagy a börzénél, — a hol különben helyesen állapitott meg a törvényhozás ilyen magas összeget — az ötszázszoros pénzbirságot azokra az intézetekre, a melyek ilyen üzletekkel direkt vagy indirekt foglalkoznak.

Időszerünek tartottam, t. ház, ezt a száraz témát itt előhozni. Most november közepén vagyunk. Deczember 31-én zárnak a pénzintézetek. Nagyon tekintélyes számban vannak: 3000 és egynéhány százan. Ezeket mintegy rákényszeritik arra, hogy a hitelt kereső apróbb egyéneknek minél nehezebb és minél keservesebb legyen a hitel megszerzése. Azt hiszem, t. ház, hogy nem érdektelen beletekinteni az idevágó viszonyokba, különösen az országnak azon részében, a melylyel politikai tényezőink nem igen szoktak foglalkozni. A magán pénzügyi helyzet megvilágitása közgazdaságilag minden egyes kormányt közvetlenül érdekel. Nem lehet két bőrt lehuzni egy rókáról. Mégis megpróbálják addig korbácsolni a rókát, a mig kiszalad a bőréből és akkor ujra le akarják huzni a bőrét. *(Derültség balfelől.)* De a magyar adózó közönséggel talán mégsem lehet igy elbánni! *(Ugy van! balfelől.)*

Mikor egy pénzintézet mérleget állit fel, a kereskedelmi törvény világos intézkedése folytán teherlapjára rá kell vezetnie minden olyan tételt, a melyből az adószedő közegek a rendeletek és egyéb más uton meghatározott irányzat folytán az adót kiróhatják. Világosan megállapitható igy az a tétel, a mely az intézetek nyereségét képezi. Már most micsoda czimek alatt próbálkoznak megadóztatni ezt a csoportot?

A törvény elrendeli, hogy a felszerelések leirassanak. Az intézet felszerelése pénzbe kerül, de nem kopik annyira, hogy olyan gyorsan kellene pótolni, mint a milyen nagy százalékleirást a törvény elrendel. Tehát ezt a leirást valahol meg kell tenni, mert ott, a hol nincs semmi, onnan nem lehet elvenni semmit. Ha nem lenne nyeresége az intézetnek, akkor a tőkéből kellene elvenni. Ha pedig folytonosan a tőkéből irogatunk le, akkor elérkezünk arra a pontra, a melyet a kereskedelmi törvény a részvényesek és a betevők védbástyájaként igen erősen fixiroz, hogy t. i. ha a részvénytőke fele elveszett, az intézet tartozik felszámolást kérni. Tehát, a mint szükségesnek tartottam mondani, ezt csak a nyereségből lehet levonni. De mikor a nyereséget ugy is megadóztatta a törvény az állampénztár dotálására, az intézetet mintegy harmadik személynek tekinti a törvény, a részvényes és a betevő pedig első személy a jogi személylyel szemben, a kinek az érdekében lesz az a leirás téve, hogy az alaptőke minél erősebb bázis legyen. Micsoda igazság az, hogy az a tétel, a mely perczentuálisan levonatik, ismét adóalapnak vétessék? Ez nem igazságos dolog. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Alig van olyan intézet, a mely a mai kor szellemében a hirlapokkal szemben elzárkózhassék. Nem is lehet ezt kivánni. Azok az organumok, a melyek az intézeteknek mintegy szócsövei, épugy élnek abból, mint a hogy él a kereskedő vagy az iparos a maga foglalkozásából. Tehát mondom, a törvény elrendeli, hogy a takarékpénztárnak valamely lapban hirdetnie kell, de tudok olyan fórumokat is, a melyek törvényebbek akarnak lenni a törvénynél és megállapitják, hogy micsoda lapokban kell hirdetni; már pedig ezt a törvényhozás nem ismeri.

Digitized by Google

Leteszem ezt a tényt a maga mezitelenségében a szabadelvüség asztalára és kérem, intézkedjenek, hogy ne lehessen ebben az országban senki törvényebb a törvénynél. *(Helyeslés a néppárton.)* De térjünk vissza a hirdetéshez. A lap a hirdetést nem közli szép szóért, hanem bankóért. Ezt a bankót is csak kell valahonnan venni; és honnan veszi egy pénzintézet? Veszi a nyereségből, abból fizeti a hirlapnak a hirdetési összeget, de azért ez is beleszámit a nyereségbe és ezután is megfizeti a pénzintézet az adót. Igy tehát méltóztatnak látni, hogy tényleg két bőrt huznak le ugyanarról a rókáról.

Legyünk tekintettel arra, t. ház, hogy Magyarországon rengeteg sok hitelintézet van. Ezeket az intézeteket valaki vezeti, ezeknél az intézeteknél emberek dolgoznak. A magyar társadalom és a t. kormány mindenesetre belátja azt, hogy a takarékpénztári tisztviselők csoportja nemcsak kulturális szempontból, hanem a véradó szempontjából is feltétlenül figyelembe veendő. Ezek az emberek egész éven át szorgalmasan dolgoznak az intézeteknél és ha azután az intézet jó eredményeket tud felmutatni, akkor ujévkor bizonyos remunerácziót kapnak. Ezt a remunerácziót szintén megadóztatják még egyszer, tehát megint ott vagyunk a kettős adóztatásnál. Az indokolás elve az, hogy hiszen nem kell annak a magántisztviselőnek a helyzetét javitani az által, hogy a napi véres-verejtékes munkájának eredményét előre fixirozható kisebb összeggel javitsa az igazgatóság. Itt is a kettős adózás esete forog fenn. Ezen ajándék következtében, a melyet ilyen módon a takarékpénztár ad, annak az intézetnek az adó összege többjébe kerül, azt megint bevonja valahonnan, mert be kell vonnia. Igy működik a mi adóprésünk, hogy a kormányigényeket lehetőleg kielégitse.

Itt van a második pont, a betegsegélyző ügynek kapcsolata ugyancsak ezen adózási rendszerrel. Azok az intézetek, melyek kényszeritve vannak arra, hogy a betegsegélyző-egyesület dijait egyharmad részben saját maguk viseljék, azt megint csak a nyereségből fedezhetik, tehát ez az összeg ugyancsak el van könyvelve már a mérleg felállitásánál a nyereség- és veszteségszámlán, tehát szintén már is kimutatott adóalap. Ezen egyharmad részen felül a legtöbb intézet ki szokta fizetni sajátjából a másik két harmadot is, tehát az egészet. Már most nem elég, hogy a nyereség megadóztatott, megadóztatott az egyharmad is, hanem a kétharmad betegsegélyző dijakat is külön adóalapul veszik. Ez is kettős adóztatás. *(Zaj a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Rátérek, t. ház, a tisztviselőknek személyi és egyéni adójára. Ezzel összekapcsolom az intézet által amugy is fizetendő egyenes és egyéb adókat. A mult évben a lejárt mérlegezési év előtt kifizetett adót, a mely az akkori nyereségnek az alapjából származik, hozzáveszik az idei nyereséghez, mint adóalapot; de nem elégszenek meg ezzel, hanem a tisztviselőért fizetett adót, a melylyel a takarék, az illető pénzintézet magántisztviselőnek előnyt nyujt, ezt a quasi javadalmazást is adóalapnak tekintik. De még ez sem elég!

De ha a nyugdijalapot veszszük, ki gondoskodik a magántisztviselőkről, ha csak azok saját erejükből nem létesitenek olyan intézményt, a melynek segitségével később, a mire elfáradt, agg emberek, munkaképtelenek lesznek, valami uton-módon megélhessenek. A nyugdij-egyesületeket megcsinálták ők saját erejükből. A nyugdij-járulékot, a mely igazán a leghumánusabb czélra szolgál, szintén megadóztatják, ugy, hogy ez által sok pénzintézet abban a helyzetben van, hogy mintsem ilyen egyéb adókkal és illetményekkel agyonszekiroztassa magát, — mert a szabályok czikornyáinak áttanulmányozásához egész akadémia volna szükséges — inkább mintsem magát folytonos birságolásoknak tegye ki, egyszerüen nem gondoskodik a magántisztviselő nyugdijáról. Tehát itt is a kétszeres adóztatás esetével állunk szemben, mert a Magyar magántisztviselők országos egyesülete amugy is óriási adót szolgáltat az államkincstárba.

T. ház! Ez egy pár kisebb részlet, a melyet a magyar társadalom ezen rétegeinek a világából bemutattam. Azt hiszem, lesz még alkalmam e kérdéssel bővebben is foglalkozni.

Röviden még csak arra utalok, hogy ha bonczoljuk a kérdést: vajjon honnan vette a t. magyar kormany, illetőleg honnan vették a kormány közegei ezen kedves intézkedéseket, azt látjuk, hogy bizony osztrák szomszédainktól vették át, a hol először csináltak szárnypróbálgatást ezzel az intézménynyel. Itt is ugyanilyen értelemben adták ki a rendeletet, a melytől szép és döntő eredményt vártak sok tekintetben. Azonban Ausztriában kereskedelmi téren ügyesebbek az emberek, e tekintetben multjuk is régibb s innen magyarázható meg, hogy Ausztriában ezen intézkedéseknek rövid másfél évi fennállása után belátták azoknak ezen igazán szerencsétlen, tarthatatlan voltát, belátták azt, hogy ezen intézkedések czélra nem vezetnek, és hogy ezzel csak a szocziális, kérdéseket bolygatják meg; azért mindezeket ottan szépségesen el is törölték. Eltörölték, mert belátták azt, hogy ha egy nemzet testében, egy államban a magántisztviselői kar számbelileg is hatalmas tényező, a mely nemcsak numerál, de hogy ugy mondjam, a politikai életben ponderál is a maga intelligenciájánál fogva: akkor nem szabad azt ilyen intézkedésekkel agyon izgatni. Igazán óhajtandó volna, hogy a piros bársonyszéken ülő pénzügyminiszter ur is megfontolná ezen kérdéseket, a melyek az ő reszortjába tartoznak és intézkednék abban az irányban, hogy kiméletesebben szedjék be a katonai czélokra szükséges pénzösszegeket. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Befejezésül csak pár szót kivánok szólani.

Digitized by Google

(Halljuk! Halljuk!) Jól tudom, hogy a mai politikai hangulatban ilyen száraz téma rendkivül unalmas; azonban szükségesnek tartottam ezt előhozni és kérni a pénzügyminiszter urnak e tekintetben mielőbbi intézkedését. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Ismételten figyelmébe ajánlva a t. pénzügyminiszter urnak mindazon körülményeket, a melyeket halvány vonásokban vázolni szerencsés voltam, a következő interpellációt intézem a pénzügyminiszter urhoz. *(Olvassa):*

1. Van-e tudomása a t. pénzügyminiszter urnak arról, hogy a biztositéki okiratok zömét azok a kisgazdák kénytelenek igénybe venni, a kik kereskedelmi hitelt nem élveznek, s miután azok, a kik a váltójuk különös biztositása szempontjából, óvadék formájában, jelzálogos födözetet kénytelenek nyujtani, a váltókon a törvényes bélyegilletéket amugy is kénytelenek voltak leróni, mégis olyan rendelet bocsáttatott ki a t. pénzügyminiszter ur aláirásával, a melynek az értelme szerint a biztositéki okiratokra II. foku bélyeg ragasztandó, a mely intézkedéssel a kisgazdáknak a közmegterheltetése méltánytalanul lett fokozva?

Miután a t. pénzügyminiszter ur már azt az elvi kijelentést, hogy az illetékreformot szükségesnek tartja, megtette:

hajlandó-e a módjában lévő törvényes eszközökkel odahatni, hogy az apró adós, tehát a szegényebb sorsu néposztály ne legyen kénytelen egy és ugyanazon bélyegilleték-alapért tulajdonképen kétszer megfizetni a bélyeget? *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az interpelláczió közöltetni fog a pénzügyminiszter urral.

Nyegre László jegyző: Ugron Gábor a külügyi kormánynak a Balkán-félszigeten elfoglalt álláspontja tárgyában. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Késő van! Az idő már előrehaladt!)*

Kubik Béla: Az már meghaladott dolog!

Nyegre László jegyző *(olvassa):* Nosz Gyula a legutóbbi birtokvételek tárgyában a Tátrában a belügyi és földmivelésügyi miniszterekhez.

Nosz Gyula: T. ház! Tekintettel arra, hogy nehány percz mulva két óra lesz, és hogy nekem interpellácziómat elmondására legalább is egy órányi időre van szükségem, *(Felkiáltások jobbfelől: Az sok!)* másrészt pedig tekintettel arra is, hogy interpellácziómat fontosnak és sürgősnek tartom, arra kérem a t. házat, engedje meg, hogy interpellácziómat holnap tehessem meg. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpellácziókra nézve a házszabályok akként intézkednek, hogy azok a szerdai és szombati napokon teendők meg. A képviselő ur tehát szombaton teheti meg interpellácziját.

Kubik Béla: Hadd mondja el holnap!

Elnök: A holnapi ülés napirendjét már megállapitotta a ház.

Kubik Béla: Tessék ezt hozzátenni! Mi beleegyezünk, hogy holnap mondhassa el.

Elnök: A háznak nem áll érdekében a házszabályokon változtatni. Mivel pedig a holnapi ülés napirendje már meg van állapitva, a képviselő ur interpellácziját a legközelebbi szombaton fogja megtehetni.

Egyéb tárgy nem lévén, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 1 óra 55 perczkor.)

Digitized by Google

NÉVMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Apponyi Albert gr. **320—325.**
Perczel Dezső **330—333.**
Daniel Gábor **318, 323, 227—330.**
Tallián Béla **315—317, 319, 320, 322, 326.**

Jegyzők:

Dedovics György **326—330.**
Endrey Gyula **315, 321—330.**
Esterházy Kálmán gr. **319, 320, 331—333.**
Hertelendy László **315—318, 321, 322.**
Nyegre László **321—325, 331—333.**
Rátkay László **318—320.**
Szőts Pál **318—320, 323—330.**
Teleki Sándor gr. **315—317.**
Trubinyi János **316, 317, 331—333.**

Előadók:

Belitska Béni
Kuales Godofréd igazolása **328.**

Biró Lajos
Ház 1903. évi költségvetési előirányzatának helyesbitése **324.**
Ház költségvetése 1904-re **324.**
Ház kisebb fizetésü hivatalnokainak drágasági pótléka **324.**

Daróczy Aladár
Kérvények VI. sorjegyzéke; Szatmárnémeti szab. kir. város kérvénye: a három évet kiszolgált katonák visszatartása tárgyában **328.**

Günther Antal
Magyar polgári perrendtartás **318.**

Maróthy László
Lengyel Zoltán ment. ügye **324.**

Szivák Imre
Megvesztegetési kisérletek **324.**

Szónokok:

Andrássy Gyula gr.
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 179.

Apponyi Albert gr., *mint elnök:* **320—325.**
Ülés tartása éjfél után 111.
Napirend 111, 296.
Lemondás az elnökségről 244.

Babó Mihály
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 150, 161.

Bakonyi Samu
Khuen-Héderváry-féle kormány beköszöntője 5.
Husz képviselő által összehivott ülés másnap való folytathatása 155.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 167, 264.

Ballagi Géza
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 274.
Személyes ügy Holló Lajossal 274.

Barabás Béla
Jegyzőkönyv hitelesitése 114, 125.
Saját közbekiáltása 147, 148, 166.

Digitized by Google

Bartha Ferencz
Napirend 90.

Barta Ödön
Megvesztegetési kisérletek 130.
Husz képviselő által összehivott ülés másnap való folytathatása 154.
Ház üléseinek felfüggesztése az uj kormány megalakulásáig 201.
Jegyzőkönyv kijavitása 255.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 265.
Személyes ügy Tisza Istvánnal 295.

Belitska Béni
Kuales Godofréd igazolása *(előadó)* 267.

Beöthy Ákos
Megvesztegetési kisérletek 131.

Biró Lajos
Ház 1903. évi költségvetési előirányzatának helyesbitése *(előadó)* 197.
Ház költségvetése 1904-re *(előadó)* 197.
Ház kisebb fizetésü hivatalnokainak drágasági pótléka *(előadó)* 197.

Buzáth Ferencz
Napirend 374.

Dániel Ernö b.
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 235.

Daniel Gábor, *mint elnök:* **318, 323, 327—330.**

Darányi Ferencz
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 233.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 264.

Darányi Ignácz
Bartal Aurél interpellációjára: pozsonymegyei Alsó- és Felsőnyárasd, Vásárut és Vámosfalu községek vizkára ügyében 39.
Esterházy Mihály gróf interpellációjára: pozsonymegyei Nádszeg község vizkárosultjai ügyében 39.
Udvary Ferencz interpellációjára: Nádszeg község árvizveszedelme tárgyában 39.

Daróczy Aladár
Kérvények VI. sorjegyzéke; Szatmárnémeti szab. kir. város kérvénye: a három évet kiszolgált katonák visszatartása tárgyában *(előadó)* 262.

Dedovics György, *mint jegyző:* **326—330.**

Egry Béla
Interpellációk megtételének ideje 358.

Endrey Gyula, *mint jegyző:* **315, 321—330.**

Eötvös Károly
Bileki hadgyakorlaton történt szerencsétlenség 69.
Jegyzőkönyv hitelesitése 125.
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 173.
Khuen-Héderváry Károly gr. miniszterelnök kineveztetésének utólagos bejelentése 207.

Esterházy Kálmán gr., *mint jegyző:* **319, 320, 331—333.**

Esterházy Mihály gr.
Pozsonymegyei Nádszeg község árvizkárosultjai, interp. 42.

Fáy István
Megvesztegetési kisérletek 88.
Miniszterelnök inditványának eltépése 97.

Feilitzsch Arthur b.
Miniszterelnök inditványának eltépése 97.
Napirend 113.

Gajáry Géza
Személyes ügy Polónyi Gézával 82, 85.
Ház tagjainak megszámláltatása 113.

Günther Antal
Magyar polgári perrendtartás *(előadó)* 59.

Hellebronth Géza
Apponyi Albert gróf elnök lemondása 234.

Hertelendy László, *mint jegyző:* **315—318, 321, 322.**

Hieronymi Károly
Husz képviselő által összehivott ülés másnap való folytathatása 151, 152.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 228.

Hock János
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 180, 200.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 195.
Személyes ügy Pap Zoltánnal 187.
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 239.
Tisza István-féle kormány kineveztetése 248.
Tisza István-féle kormány beköszöntője 343.
Személyes ügy Polónyi Gézával 370.

Digitized by Google

Holló Lajos
Napirend 90.
Jegyzőkönyv hitelesitése 119.
Husz képviselő által összehivott ülés másnap való folytathatása 153.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 194, 207, 263.
Ház üléseinek felfüggesztése az uj kormány megalakulásáig 202.
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 276.
Tisza István-féle kormány kineveztetése 245.
Jegyzőkönyv kijavitása 259, 260.
Személyes ügy Ballagi Gézával 276.
Tisza István-féle kormány beköszöntője 312.

Kaas Ivor b.
Ház üléseinek felfüggesztése az uj kormány megalakulásáig 203.
Személyes ügy gr. Tisza Istvánnal 309.

Khuen-Héderváry Károly gr.
Napirend 58, 90, 91.
Bileki hadgyakorlaton történt szerencsétlenség 67.
Megvesztegetési kisérletek 88, 135.
Kormány lemondása 138.
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 145, 146, 187.
Lemondása a miniszterelnökségről 197.

Kolossváry Dezső
Bileki hadgyakorlaton történt szerencsétlenség 62.

Kossuth Ferencz
Megvesztegetési kisérletek 158.
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 141, 190, 198.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 195, 196.
Napirend 190, 296.
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 233.
Tisza István-féle kormány kineveztetése 248.
Tisza István-féle kormány beköszöntője 300.

Kovács Pál
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 268.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 263.

Krasznay Ferencz
Megvesztegetési kisérletek 132, 134.
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 171.

Kristóffy József
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 243.

Kubik Béla
Jegyzőkönyv ujra felolvasásának kérése 3, 4.
Ház határozatképessége 4.
Ház tagjainak megszámláltatása 165.
Személyes ügy Rosenberg Gyulával 311.
Szünet kérésének ideje 342.

Kubinyi Géza
Barabás Béla közbekiáltása 167.
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 200.

Lengyel Zoltán
Házszabályokhoz való mindenkori szólási jog 92.
Miniszterelnök inditványának eltépése 103, 105.
Jegyzőkönyv hitelesitése 120, 125.
Ház ünnepélyes megkövetése 197.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 265.

Lovászy Márton
Megvesztegetési kisérletek 86, 132.

Lukács László
Indemnity 1903. máj.—aug. hónapokra; tvj. visszavonása 298.
Indemnity 1903. év deczember végéig 298.

Madarász József
Ház üléseinek felfüggesztése az uj kormány megalakulásáig 201.

Makkai Zsigmond
Khuen-Héderváry-féle kormány beköszöntője 39.

Maróthy László
Lengyel Zoltán ment. ügye *(előadó)* 196, 197.

Molnár Jenő
Személyes ügy gr. Tisza Istvánnal 311.

Mezőssy Béla
Tisza István-féle kormány kineveztetése 252.

Mukits Simon
Khuen-Héderváry-féle kormány beköszöntője 44.

Nagy Ferencz
Három évet kitöltött katonák visszatartása 217.

Nagy Mihály
Khuen-Héderváry-féle kormány beköszöntője 57.

Nessi Pál
Bileki hadgyakorlaton történt szerencsétlenség 72.
Megvesztegetési kisérletek 102.

Digitized by Google

Nosz Gyula
Interpelláczió elhalasztása 380.

Nyegre László, *mint jegyző:* **321—325, 331—333.**

Olay Lajos
Jegyzőkönyv ujra felolvasásának kérése 4.
Napirend 57.
Megvesztegetési kisérletek 86.
Khuen-Héderváry Károly gr. összeférhetlenségi ügye 140.
Lengyel Zoltán ügyének a mentelmi bizottsághoz való utasitása 150.
Husz képviselő által összehivott ülés másnap való folytathatása 151.

Pap Zoltán
Megvesztegetési kisérletek 79, 83.
Személyes ügy Hock Jánossal 187.
Személyes ügy Vlád Auréllal 311.

Perczel Dezső, *mint elnök:* **330—333.**
Elnöki beköszöntő 299.

Pichler Győző
Khuen-Héderváry-féle kormány beköszöntője 38.
Megvesztegetési kisérletek 131.
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 188.

Plósz Sándor
Megvesztegetési kisérletek 133.

Polónyi Géza
Bileki hadgyakorlaton történt szerencsétlenség 63, 69.
Személyes ügy Gajáry Gézával 84.
Megvesztegetési kisérletek 131, 193.
Házszabályokhoz való mindenkori szólási jog 92.
Ülés tartása éjfél után 107, 118.
Jegyzőkönyv hitelesitése 118, 126.
Husz képviselő által összehivott ülés másnap való folytathatása 150, 158, 160.
Néppárt meggyanusitása 158, 159.
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 201.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 220, 229.
Khuen-Héderváry Károly gr. miniszterelnök kineveztetésének utólagos bejelentése 205.
Tisza István-féle kormány kineveztetése 250.
Jegyzőkönyv kijavitása 258.
Személyes ügy Rakovszky Istvánnal 274.
Napirend 297.
Tisza István-féle kormány beköszöntője 359, 373.
Személyes ügy Hock Jánossal 359.

Pozsgay Miklós
Miniszterelnök inditványának eltépése 100, 101.
Tisza István-féle kormány beköszöntője 374.

Rakovszky István
Megvesztegetési kisérletek 131.
Husz képviselő által összehivott ülés másnap való folytathatása 156, 158.
Néppárt meggyanusitása 158, 159.
Barabás Béla közbekiáltása 179.
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 199.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 195, 196.
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 236.
Tisza István-féle kormány kineveztetése 245.
Mentelmi jog megsértése az elnök által 245, 280.
Jegyzőkönyv kijavitása 259, 260.

Ráth Endre
Miniszterelnök inditványának eltépése 103.

Rátkay László, *mint jegyző:* **318—320.**
Rákóczi Ferencz hamvainak hazaszállitása 78.

Rosenberg Gyula
Személyes ügy Kubik Bélával 279.

Simonyi-Semadam Sándor
Megvesztegetési kisérletek 133.
Khuen-Héderváry Károly gr. miniszterelnöki kineveztetésének utólagos bejelentése 206.

Szatmári Mór
Miniszterelnök inditványának eltépése 104.

Szederkényi Nándor
Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai 199.
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 232.

Szivák Imre
Miniszterelnök inditványának eltépése 98.
Megvesztegetési kisérletek *(előadó)* 197.

Szőts Pál, *mint jegyző:* **318—320, 323—330.**
Miniszterelnök inditványának eltépése 100.

Tallián Béla, *mint elnök:* **315—317, 319, 320, 322, 326.**

Teleki Sándor gr., *mint jegyző:* **315—317.**

Tisza István gr.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 195, 263, 264, 265.
Tisza István-féle kormány kineveztetése 244, 245, 247, 253.
Jegyzőkönyv kijavitása 258.

Digitized by Google

Tisza István-féle kormány beköszöntője 280, 329, 372.
Személyes ügy Barta Ödönnel 280.
Napirend 296, 374.
Személyes ügy Kaas Ivor báróval 308.
Túlkiadások 1903. év II. negyedében 309.
Horvátországgal leszámolás 1901-re 309.
Személyes ügy Molnár Jenővel 311.

Tóth János
Megvesztegetési kisérletek 86.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 212.

Trubinyi János, *mint jegyző:* **316, 317, 331—333.**

Udvary Ferencz
Nádszeg község árvizveszedelme, interp. 42.
Biztositéki okiratok bélyegzése, interp. 375.

Ugron Gábor
Jegyzőkönyv ujra felolvasásának kérése 3.
Khuen-Héderváry-féle kormány beköszöntője 16, 39.
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 237.
Jegyzőkönyv kijavitása 260.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 262.
Napirend 296.
Horvát képviselők szavazati joga bizottsági választások alkalmával 338.
Felszólalási elsőbbség átengedése 375.

Várady Károly
Lengyel Zoltán ügyének a mentelmi bizottsághoz való utasitása 149.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 263.

Vázsonyi Vilmos
Khuen-Héderváry-féle kormány beköszöntője 25.

Vlád Aurél
Személyes ügy Pap Zoltánnal 311.
Tisza István-féle kormány beköszöntője 339.

Vészi József
Megvesztegetési kisérletek 132.

Visontai Soma
Bileki hadgyakorlatokon történt szerencsétlenség 60.

Zboray Miklós
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 269.

Zichy János gr.
Tisza István-féle kormány beköszöntője 327.

Zichy Jenő gr.
Három évet kiszolgált katonák visszatartása 216.
Apponyi Albert gr. elnök lemondása 236.

Digitized by Google

TÁRGYMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordulnak.)

Bizottsági jelentések:

Gazdasági bizottság jelentései:

A képviselőház 1903. évi költségvetési előirányzatának helyesbitéséről *(Előadó:* Biró Lajos) **324.**

A képviselőház 1904. évi költségvetési előirányzatáról *(Előadó:* Biró Lajos) **324.**

A képviselőház kisebb fizetésü hivatalnokai drágasági pótléka ügyében *(Előadó:* Biró Lajos) **324.**

Igazságügyi bizottság jelentése:

Magyar polgári perrendtartásról *(Előadó:* Günther Antal) **318.**

Mentelmi bizottság jelentése:

Lengyel Zoltán mentelmi ügye (*Előadó:* Maróthy László) **324.**

Parlamenti vizsgáló-bizottság jelentése:

Az 1903. évi julius hó 29-iki ülésén bejelentett vesztegetési esetekről *(Előadó:* Szivák Imre) **324.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek:

Alelnök — Tallián Béla — lemondása **328.**

Alelnök választása: **330.**

Jakabffy Imre **330.**

Államadósság — függő — 1904. évi kezelési előirányzata (Irom. 417) **324.**

Apponyi Albert gr. elnök lemondása **327—329.**

Hozzászóltak:

Apponyi Albert gr. 244. Ballagi Géza 274. Dániel Ernő b. 235. Darányi Ferencz 233. Hellebronth Géza 234. Hock János 239. Holló Lajos 276. Kossuth Ferencz 233. Kovács Pál 268. Kristóffy József 243. Rakovszky István 236. Szederkényi Nándor 232. Ugron Gábor 237. Zboray Miklós 269. Zichy Jenő gr. 236.

Ballagi Géza—Holló Lajos-féle személyes ügy (Ballagi Géza 274.—Holló Lajos 276) **329.**

Barabás Béla közbekiáltása; jegyzőkönyvi megrovás **322, 323.**

Hozzászóltak:

Barabás Béla 147, 148, 166. Kubinyi Géza 167. Rakovszky István 179.

Barta Ödön—gr. Tisza István-féle személyes ügy (Barta Ödön 295.—Tisza István gr. 280) **329.**

Berzeviczy Albert kineveztetése vallás- és közoktatásügyi miniszterré **327.**

Beszéd megszakitása szünettel (l. Megvesztegetési kisérletek; Pap Zoltán 82) **319.**

Bileki hadgyakorlaton történt szerencsétlenség, napirend előtt **318.**

Hozzászóltak:

Eötvös Károly 69. Khuen-Héderváry Károly gr. 67. Kolossváry Dezső 62. Nessi Pál 72. Polónyi Géza 63, 69. Visontai Soma 60.

Bizottságok kiegészitése **330.**

Hozzászóltak:

Tisza István gr. 309. Ugron Gábor 309.

Digitized by Google

Biztositéki okiratok bélyegzése (l. Interp. Udvary Ferencz) **333.**

Burián István b. kineveztetése közös pénzügyminiszterré **320.**

Chlopy-i hadiparancs; Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai; Kossuth Ferencz és társai felirata (Irom. 413) **322.** — Andrássy Gyula gr. htj. (Irom. 415) **323, 324.**

Hozzászóltak:

Andrássy Gyula gr. 179.
Babó Mihály 150, 161.
Eötvös Károly 173.
Hock János 180, 200.
Khuen-Héderváry Károly gr. 145, 146, 187.
Kossuth Ferencz 141, 190, 198
Krasznay Ferencz 171.
Kubinyi Géza 200.
Pichler Győző 188.
Polónyi Géza 201.
Rakovszky István 199.
Szederkényi Nándor 199.

Ciotta János fiumei polgármester halála **331.**

Cseh Ervin kineveztetése horvát-szlavondalmát miniszterré **327.**

Deák Ferencz születése 100. évfordulójának megünneplése; főváros meghivása **321.** — Zala vármegye meghivása **324.**

Elnök lemondása (l. Apponyi Albert gr.) **327.**

Elnökválasztás **330.**
Perczel Dezső (székfoglaló 299) **330.**

»*Erzherzog Karl*« *nevü hajó vizrebocsátási ünnepélye* **324.**

Felszólalási elsőbbség átengedése **333.**

Hozzászólt:
Ugron Gábor 375.

Fiumei polgármester halála (l. Ciotta) **331.**

»*Független Magyarország*« *czimü lap megvétele* (l. Megvesztegetési kisérletek) **319.**

Függő államadósság (l. Államadósság) **324.**

Függőben levő interpellácziók jegyzéke **321.**

Gajáry Géza—Polónyi Géza-féle személyes ügy (Gajáry Géza 82, 85. — Polónyi Géza 84) **319.**

Goluchowsky Agenor gr. megbizatása a közös pénzügyminiszteri teendőkkel **317.** — Felmentése ezen állástól **320.**

Gyászistentisztelet XIII. Leó pápa lelkiüdvéért **318.**

Hadgyakorlaton történt szerencsétlenség (l. Bileki) **318.**

Hajó-vizrebocsátási ünnepély (l. Erzherzog Karl) **324.**

Három évet kiszolgált katonák visszatartása; Szatmár-Németi város kérvénye (Irom. 423) **323—325, 328.**

Hozzászóltak:

Bakonyi Samu 167, 264.
Barta Ödön 265.
Daróczy Aladár *(előadó)* 262.
Darányi Ferencz 264.
Hieronymi Károly 228.
Hock János 195.
Holló Lajos 194, 207, 263.
Kossuth Ferencz 195, 196.
Kovács Pál 263.
Lengyel Zoltán 265.
Nagy Ferencz 217.
Polónyi Géza 220, 229.
Rakovszky István 195, 196.
Tisza István gr. 195, 263, 264, 265.
Tóth János 212.
Ugron Gábor 262.
Várady Károly 263.
Zichy Jenő gr. 216.

Ház 1903. évi költségvetési előirányzatának helyesbitése (Irom. 418) **324.**

Hozzászólt:
Biró Lajos *(előadó)* 197.

Ház határozatképessege **315.**

Hozzászólt:
Kubik Béla 4.

Ház kisebb fizetésü hivatalnokainak drágasági pótléka (Irom. 420) **324.**

Hozzászólt:
Biró Lajos *(előadó)* 197.

Ház költségvetése 1904-re (Irom. 419) **324.**

Hozzászólt:
Biró Lajos *(előadó)* 197.

Ház tagjainak megszámláltatása **319, 322.**

Hozzászóltak:

Gajáry Géza 113.
Kubik Béla 165.

Ház üléseinek felfüggesztése az uj kormány megalakulásáig **324.**

Hozzászóltak:

Barta Ödön 201.
Holló Lajos 202.
Kaas Ivor b. 203.
Madarász József 201.

Ház ünnepélyes megkövetése (Lengyel Zoltán 197) **324.**

Házszabályok 188. és 255. §-nak alkalmazása (146, 149) **322.**

Házszabályok 225. §-nak megsértése az elnök által (l. Tisza István-féle kormány kineveztetése) **327.**

Házszabályokhoz való mindenkori szólási jog; elnöki kijelentés (91) **319.**

Hozzászóltak:

Lengyel Zoltán 92.
Polónyi Géza 92.

Hieronymi Károly kineveztetése kereskedelemügyi miniszterré **327.**

Digitized by Google

Hock János—Pap Zoltán-féle személyes ügy (Hock János 187. — Pap Zoltán 187) **322.**

Hock János—Polónyi Géza-féle személyes ügy (Hock János 370. — Polónyi Géza 359) **333.**

Holló Lajos—Ballagi Géza-féle személyes ügy (Ballagi Géza 274. — Holló Lajos 276) **329.**

Horvát képviselők szavazati joga bizottsági választások alkalmával **332.**

Hozzászólt:
Ugron Gábor 338.

Horvátországgal leszámolás 1901-re (Irom. 427) **330.**

Hozzászólt:
Tisza István gr. 309.

Husz képviselő által összehivott ülés másnap való folytathatása **322.**

Hozzászóltak:
Bakonyi Samu 155. Holló Lajos 153.
Barta Ödön 154. Olay Lajos 151.
Hieronymi Károly 151, 152. Polónyi Géza 150, 158, 160.
Rakovszky István 156, 158.

Igazolási ügy:

Kuales Godofréd igazolása *(Előadó:* Belitska Béni 267) **324, 328.**

Indemnity 1903. május—augusztus hónapokra; tvj. visszavonása (Irom. 368, 372) **330.**

Hozzászólt:
Lukács László 298.

Indemnity 1903 deczember végéig (Irom. 424, 428) **330.**

Hozzászólt:
Lukács László 298.

Indítvány szétképése (l. Miniszterelnök) **319.**

Interpelláczió elhalasztása **333.**

Hozzászólt:
Nosz Gyula 380.

Interpellácziók — függőben levők — jegyzéke **321.**

Interpellácziók megtételének ideje **333.**

Hozzászólt:
Egry Béla 358.

Jegyzőkönyv hitelesitése **320.**

Hozzászóltak:
Barabás Béla 114, 125. Holló Lajos 119.
Eötvös Károly 125. Lengyel Zoltán 120, 125.
Pólonyi Géza 118, 126.

Jegyzőkönyv kijavitása **328.**

Hozzászóltak:
Barta Ödön 255. Rakovszky István 259, 260.
Holló Lajos 259, 260. Tisza István gr. 258.
Polónyi Géza 258. Ugron Gábor 260.

Jegyzőkönyv ujrafelolvasásának kérése **315.**

Hozzászóltak:
Kubik Béla 3, 4. Olay Lajos 4.
Ugron Gábor 3.

Jegyzőkönyvi megrovás (l. Barabás Béla közbekiáltása) **322.**

Kaas Ivor b.—gr. Tisza István-féle személyes ügy (Kaas Ivor b. 309. — Tisza István gr. 308) **330.**

Kérvények VI. sorjegyzéke:

Szatmárnémeti szab. kir. város kérvénye: a három évet kiszolgált katonák visszatartása tárgyában (Irom. 423. — l. Három évet kiszolgált katonák) **328.**

Hozzászólt:
Daróczy Aladár *(előadó)* 262.

Képviselők mentelmi jogának bizottsághoz való utasitása (l. Miniszterelnök inditványának széttépése) **319.**

Khuen-Héderváry Károly-féle kormány beköszöntője **315—317.**

Hozzászóltak:
Bakonyi Samu 5. Nagy Mihály 57.
Makkai Zsigmond 39. Pichler Győző 38.
Mukits Simon 44. Ugron Gábor 16, 39.
Vázsonyi Vilmos 25.

Khuen-Héderváry Károly-féle kormány lemondása **321.**

Hozzászólt:
Khuen-Héderváry Károly gr. 138.

Khuen-Héderváry Károly gr. miniszterelnök lemondása **324.**

Hozzászólt:
Khuen-Héderváry Károly gr. 197.

Khuen-Héderváry Károly gr. miniszterelnök kineveztetésének utólagos bejelentése **325.**

Hozzászóltak:
Eötvös Károly 207. Polónyi Géza 205.
Simonyi-Semadam Sándor 206.

Király nevenapja **324, 327.**

Király születésnapja **321, 324.**

Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai (l. Chlopy-i hadiparancs) **322.**

Kormány leszavazása (l. Napirend. — Kossuth Ferencz 190) **322.**

Digitized by Google

Közös pénzügyminiszter, l. Goluchowszky Agenor gr. 317. — Burián István b. 330.

Kubik Béla — Rosenberg Gyula-féle személyes ügy (Kubik Béla 311. — Rosenberg Gyula 279) 329, 331.

Lemondás a képviselőségről:
Berzeviczy Albert 328.
Hieronymi Károly 328.
Tallián Béla 328.
Tisza István gr. 328.

Lengyel Zoltán ügyének mentelmi bizottsághoz való utasitása 322.

Hozzászóltak:
Olay Lajos 150. Várady Károly 149.

Lukács László kineveztetése pénzügyminiszterré 327.

»Magyarország« czimü lap megvétele (l. Megvesztegetési kisérletek) 319.

Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt az 1901. évre megejtett leszámolás (l. Horvátországgal leszámolás) 330.

Magyar polgári perrendtartás (Irom. 102, 412) 318.

Hozzászólt:
Günther Antal *(előadó)* 59.

Megvesztegetési kisérletek, parlamenti vizsgáló-bizottság kiküldése, l. Országgyülés képviselőháza által kiküldött vizsgáló-bizottság naplója, külön kötet (Irom. 421) 319, 320, 324.

Hozzászóltak:
Barta Ödön 130.
Beöthy Ákos 131.
Fáy István 88.
Khuen-Héderváry Károly gr. 88, 135.
Kossuth Ferencz 158.
Krasznay Ferencz 132, 134.
Lovászy Márton 86, 132.
Nessi Pál 102.
Olay Lajos 86.
Pap Zoltán 79, 83.
Pichler Győző 131.
Plósz Sándor 133.
Polónyi Géza 131, 193.
Rakovszky István 131.
Simonyi-Semadam Sándor 133.
Szivák Imre *(előadó)* 197.
Tóth János 86.
Vészi József 132.

Mentelmi jog megsértése az elnök által 327, 328.

Hozzászólt:
Rakovszky István 245, 280.

Mentelmi ügy:
Lengyel Zoltán (Irom. 416) 324.

Hozzászólt:
Maróthy László *(előadó)* 196, 197.

Miniszterelnök beszédének többszörös megszakitása szünettel (l. Chlopy-i hadiparancs; Khuen-Héderváry Károly gr. 145, 146) 322.

Miniszterelnök inditványának elfogadása, több képviselő mentelmi ügyének a bizottsághoz való utasitása 319.

Hozzászóltak:
Fáy István 97.
Feilitzsch Arthur b. 97.
Lengyel Zoltán 103, 105.
Pozsgay Miklós 100, 101.
Ráth Endre 103.
Szatmári Mór 104.
Szivák Imre 98.
Szőts Pál 100.

Molnár Jenő — gr. Tisza István-féle személyes ügy (Molnár Jenő 311. — Tisza István gr. 311) 331.

Nádszeg község árviz-veszedelme (l. Interp. Udvary Ferencz) 316.

Napirend 317, 319, 323, 329, 333.

Hozzászóltak:
Apponyi Albert gr. 111, 296.
Bartha Ferencz 90.
Buzáth Ferencz 374.
Feilitzsch Arthur b. 113.
Holló Lajos 90.
Khuen-Héderváry Károly gr. 58, 90, 91.
Kossuth Ferencz 190, 296.
Olay Lajos 57.
Polónyi Géza 297.
Tisza István gr. 296, 374.
Ugron Gábor 296.

Napirend előtt, l. Bileki hadgyakorlat 318.

Néppárt meggyanusitása 322.

Hozzászóltak:
Polónyi Géza 158, 159.
Rakovszky István 158, 159.

Névszerinti szavazás (l. Három évet kiszolgált katonák visszatartása 266) 328.

Nyiri Sándor kineveztetése honvédelmi miniszterré 327.

Összeférhetlenségi ügyek:
Baghy Béla 321.
Khuen-Héderváry Károly gr. (Hozzászólt: Olay Lajos 140) 322.
Kuales Godofréd 332.
Sándor Pál 324.
Tomasics Miklós 315, 321.
Wolfner Tivadar 324.

Pap Zoltán-féle megvesztegetési bejelentés (l. Megvesztegetési kisérletek; — Pap Zoltán 79, 83) 319.

Pap Zoltán—Hock János-féle személyes ügy (Hock János 187. — Pap Zoltán 187) 322.

Pap Zoltán—Vlád Aurél-féle személyes ügy (Pap Zoltán 311. — Vlád Aurél 311) 331.

Parlamenti vizsgáló-bizottság kiküldése (l. Megvesztegetési kisérletek) 319.

Pius Pápa (l. X.) 321.

Digitized by Google

Plósz Sándor kineveztetése igazságügyminiszterré **327.**

Polgári perrendtartás (l. Magyar) **318.**

Polónyi Géza—Gajáry Géza-féle személyes ügy (Gajáry Géza 82, 85. — Polónyi Géza 84) **319.**

Polónyi Géza—Hock János-féle személyes ügy (Hock János 370. — Polónyi Géza 359) **333.**

Polónyi Géza—Rakovszky István-féle személyes ügy (Polónyi Géza 274) **329.**

Pozsonymegyei Nádszeg községárvizkárosultjai (l. Interp. Esterházy Mihály gr.) **316.**

Rákóczi Ferencz hamvainak hazaszállitása **319.**

Hozzászólt:
Rátkay László 78.

Rakovszky István—Polónyi Géza-féle személyes ügy (Polónyi Géza 274) **329.**

Rigó Ferencz viselkedése a miniszterelnökkel szemben (elnök intézkedése 146) **322.**

Rosenberg Gyula—Kubik Béla-féle személyes ügy (Kubik Béla 311. — Rosenberg Gyula 279) **329, 331.**

Szabadságolás:

Abaffy Ödön **316.**
Bedő Albert **318.**
Belitska Béni **320.**
Csörgheő Gyula **321.**
Dessewffy Emil gr. **319.**
Erdély Sándor **317.**
Fabiny Teofil **317.**
Gabányi Miklós **318.**
Gulner Gyula **319.**
Hieronymi Károly **319.**
Lázár Menyhért **321.**
Mandel Pál **321.**
Miksa Imre **321.**
Mohay Sándor **318.**
Molnár József **324, 328.**
Morzsányi Károly **321.**
Neményi Ambrus **321.**
Osztroluczky Miklós **318.**
Samassa János **318.**
Schmidt József **320.**
Semsey László **328.**
Szabó Kálmán **318.**
Veres József **317.**
Wilczek Frigyes gr. **328.**
Wlassics Gyula **333.**

Szatmárnémeti város kérvénye (l. Három évet kiszolgált katonák visszatartása) **322.**

Szünet kérésének ideje; elnöki kijelentés (342) **332.**

Hozzászólt:
Kubik Béla 342.

Tallián Béla kineveztetése földmivelésügyi miniszterré **327.** — *Lemond az alelnöki állásról* **328.**

Tisza István-féle kormány beköszöntője **329.**

Hozzászóltak:

Hock János 343.
Holló Lajos 312.
Kossuth Ferencz 300.
Polónyi Géza 359, 373
Pozsgay Miklós 374.
Tisza István gr. 280, 329, 372.
Vlád Aurél 339.
Zichy János gr. 327.

Tisza István-féle kormány kineveztetése, királyi leirat; házszabályok 225. §-nak megsértése **327.**

Hozzászóltak:

Hock János 248
Holló Lajos 245.
Kossuth Ferencz 248.
Mezőssy Béla 252.
Polónyi Géza 250.
Rakovszky István 245.
Tisza István gr. 244, 245, 247, 253.

Tisza István gr. kineveztetése miniszterelnökké **327.** — *Megbizatása a belügyi tárcza vezetésével* **327.** — *Kineveztetése ő Felsége személye körüli miniszterré* **327.**

Tisza István gr.—Barta Ödön-féle személyes ügy (Barta Ödön 295. — Tisza István gr. 280) **329.**

Tisza István gr.—b. Kaas Ivor-féle személyes ügy (Kaas Ivor b. 309. — Tisza István gr. 308) **330.**

Tisza István gr.—Molnár Jenő-féle személyes ügy (Molnár Jenő 311. — Tisza István gr. 311) **331.**

X. Pius pápa megkoronáztatása alkalmából istentisztelet tartása **321.**

10.000 korona a ház asztalán (l. Megvesztegetési kisérletek; Pap Zoltán 79, 83) **319.**

Túlkiadások 1903. év II. negyedében (Irom. 425, 426, 430) **330.**

Hozzászólt:
Tisza István gr. 309.

Ülés hirdetése húsz képviselő óhajára, l. Chlopy-i hadiparancs **322.** — Körber osztrák miniszterelnök nyilatkozatai **322.** — Három évet kiszolgált katonák visszatartása **323.** — Ülést hirdető kérvény visszavétele **326.**

Ülés tartása éjfél után; ellenzéki képviselők kivonulása a teremből **319, 320.**

Hozzászóltak:

Apponyi Albert gr. 111.
Polónyi Géza 107. 118.

Digitized by Google

Vizsgáló-bizottság kiküldése (l. Megvesztegetési kisérletek) **319.**

Vlád Aurél—Pap Zoltán-féle személyes ügy (Pap Zoltán 311. — Vlád Aurél 311) **331.**

Zárt ülés 1903. julius 29-én (Miniszterelnök inditványának eltépése) **319.**

Interpellácziók:

Esterházy Mihály gr.: Pozsonymegyei Nádszeg község árvizkárosultjai ügyében, a belügyi és földmivelésügyi miniszterhez **316.**

Udvary Ferencz: Nádszeg község árvizveszedelme tárgyában, a földmivelésügyi, belügyi és pénzügyminiszterhez **316.**

Udvary Ferencz: Biztositéki okiratok bélyegzése tárgyában, a pénzügyminiszterhez **333.**

Interpellácziókra adott miniszteri válaszok:

Földmivelésügyi miniszter (Darányi Ignácz) válaszai:

Bartal Aurélnak: Pozsonymegyei Alsó- és Felsőnyárasd, Vásárut és Vámosfalu községek vizkára ügyében **316.**

Esterházy Mihály grófnak: Pozsonymegyei Nádszeg község vizkárosultjai ügyében **316.**

Udvary Ferenczne k: Nádszeg község árvizveszedelme tárgyában **316.**

Naplószerkesztő: *Endrődi Sándor.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 05672 9067

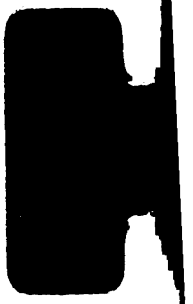

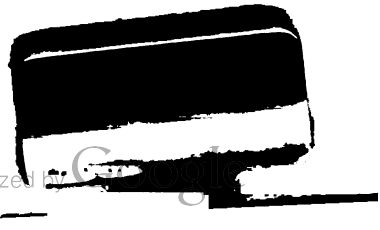

Digitized by Google